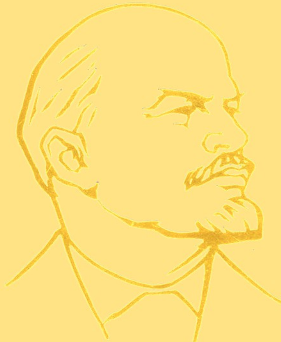

لەنين تاللانما ئەسەرلىرى

بۇكىل دۇنيە ٴجۇزى پىرولەتارلارى، بىرىگىڭدەر!

لەنين تاڭدامالى شعارمالارى

1 ـ توم (II)

ۇلتتار باسپاسى

ٴبىر ادىم ىلگەرى، ەكى ادىم كەيىن
(قىسقارتىلعانى)

(پارتيامىزداعى داعدارىس)210

(9) پارتيا ۋستاۆىنىڭ ٴبىرىنشى تارماعى

قۇرىلتايدا[211] قىزۋ دا، قىزىق ايتىس تۋعىزعان ٴتۇرلى تارماق-تاردى① ٴبىز جوعارىدا كەلتىردىك. بۇل ايتىستار ەكى ماجىلىسكە جۋىق ۋاقىتتى الدى جانە ەكى رەت **ات اتاپ** داۋىسقا سالۋمەن اياقتالدى (قاتەلەسپەسەم، قۇرىلتاي كەزىندە ات اتاپ داۋىسقا قويۋ تەك سەگىز رەت بولدى، مۇنداي داۋىسقا قويۋ وتە كوپ ۋاقىتتى الاتىن بولعاندىقتان، تەك ەرەكشە ماڭىزدى جاعدايلاردا عانا قولدا-نىلدى). كوتەرىلگەن ماسەلە، كۇمان جوق، پرينسيپتىك ماسەلە بولدى. قۇرىلتاي ايتىسقا اسا كوپ كوڭىل ٴبولدى. داۋىس بەرۋگە ۋاكىلدەردىڭ ٴ**بارى** قاتىناستى، بۇل — ٴبىزدىڭ قۇرىلتايدا (ۇلكەن قۇرىلتايلاردىڭ قاي-قايسىسىنداعىداي) سيرەك كەزدەسەتىن قۇبىلىس بولدى، بارلىق ايتىسۋشىلاردىڭ بۇل ماسەلەگە وتە ىنتالى

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 7-توم، حانزۋشاسى، 227 — 236-بەتتەر. — قۇراستىرۋشىدان

ەكەنىن دە دالەلدەدى.

تالاس ماسەلەنىڭ شىن ٴمانى نەدە بولدى؟ دەگەن سۇراۋ قويىلادى. مەن قۇرىلتايدا ايتتىم جانە كەيىننەن دە تالاي ايتتىم: "ٴبىزدىڭ ارامىزداعى پىكىر الالىعىن (پارتيا ۋستاۆىنىڭ 1 ـ تارماعى تۋرالى) پارتيانىڭ ٴومىر ٴسۇرۋى مەن قۇرىپ جوعالۋ تاعدىرىن شەشەرلىكتەي وتە ٴماندى نارسە دەپ ٴتىپتى سانامايمىن. پارتيا ۋستاۆىنىڭ جامان تارماقتارىنان ٴبىز ٴالى قۇري قويمايمىز!" (250 ـ بەت)①. پرينسيپتىك سارىندارى اشىپ بەرسە دە، بۇل الاۋىز-دىقتىڭ تەك ٴوزى قۇرىلتايدان كەيىنگىدەي اجىراسۋشىلىقتى (شارت قويماي ايتساق، ٴىس جۇزىندە جىكتەلۋدى) ەشۋاقىتتا تۋعىزا المايتىن ەدى. ٴبىراق، ەگەر بىرەۋ الاۋىزدىققا جابىسىپ السا، ەگەر ونى ەڭ ٴبىرىنشى ورىنعا قويسا، ەگەر بۇل الاۋىزدىقتىڭ بارلىق تامىرلارىن جانە بارلىق بۇتاقتارىن ىزدەۋگە **كىرىسسە**، وندا **كىشكەنە** الاۋىزدىقتىڭ قاندايى بولسا دا **ۇلكەنگە** اينالىپ كەتە الادى. ەگەر الاۋىزدىق بەلگىلىبىر قاتە كوزقاراستارعا قاراي بەت العان **بۇرىلىستىڭ** باستالار ٴتۇيىنى بولىپ شىقسا جانە بۇل قاتە كوزقاراستار، جاڭا قوسىمشا پىكىر الالىقتارىنىڭ تۋۋى سەبەپتى، پارتيانى جىكتەلۋگە اپارىپ سوقتىراتىن **ۇكىمەتسىزدىك** ارەكەتتەرمەن ۇشتاسسا، وندا **كىشكەنە** الاۋىزدىقتىڭ قاندايىنىڭ بولسا دا **زور** ماڭىزى بولۋى مۇمكىن.

بۇل جولى دا ٴدال وسىنداي بولدى. پارتيا ۋستاۆىنىڭ 1 ـ تار-ماعى جونىندەگى باسقالارمەن سالىستىرعاندا كىشكەنە الاۋىزدىقتىڭ قازىر زور ماڭىزى بولىپ وتىر. ويتكەنى ازشىلىقتىڭ ورايشىلدىق

① قاراڭىز: «لەنيىن شىعارمالارى» 6 ـ توم، حانزۋشاسى، 455 ـ بەت. — قۇراستىرۋشىدان

تەرەڭ ويلىلىققا جانە ۇكىمەتسىزدىك ٴسوزۋارلىققا قاراي بەت بۇرۋىنا (اسىرەسە وداقتىڭ[199] قۇرىلتايىندا، ونان كەيىن جاڭا «ۇشقىن» گازەتىندە[138] دە) ٴدال وسى الاۋىزدىق سەبەپ بولدى. ۇشقىن گازەتى ازشىلدىقتىڭ ۇشقىنعا قارسىلارمەن جانە باتپاقشىلدارمەن وداق جاساۋىنا ٴدال وسى الاۋىزدىق نەگىز سالدى، بۇل وداق سايلاۋ الدىندا ايقىن فورما الىپ، ٴبىرجولاتا قالىپتاسىپ بولدى، بۇل وداقتى تۇسىنبەيىنشە ورتالىق ورىنداردىڭ قۇرامى تۋرالى ماسەلە جونىندەگى ەڭ باستى، نەگىزگى الاۋىزدىقتى تۇسىنۋگە بولمايدى. مارتوۆ پەن اكسەلرودتىڭ پارتيا ۋستاۆىنىڭ ٴبىرىنشى تارماعى جونىندەگى كىشكەنە قاتەسى تاباعىمىزدىڭ كىشكەنە سىزاتى بولدى (مەنىڭ وداقتىڭ قۇرىلتايىندا ايتقانىمداي). بۇل تاباقتى بەرىك تۇيىنمەن (وداقتىڭ قۇرىلتايى كەزىندە الاسۇرۋعا جاقىن بولعان مارتوۆقا قاتە ەستىلگەندەي، بەرىك ىلمەكپەن ەمەس) ٴتۇيىپ، مىقتاپ تاڭىپ قويۋعا بولاتىن ەدى. سىزاتتى ۇلكەيتىپ، تاباقتى قاق ايىرۋعا بارلىق كۇشتى جۇمساۋعا دا بولاتىن ەدى. ىنتالى مارتوۆشىلداردىڭ تەجەم سالۋى جانە باسقا سونداي ۇكىمەتسىزدىك تاسىلدەر قولدانۋى ارقاسىندا، ٴدال سوڭعىسى بولدى. پارتيا ۋستاۆىنىڭ ٴبىرىنشى تارماعى جونىندەگى الاۋىزدىقتىڭ ورتالىق ورىندارى سايلاۋ ماسەلەسىندە رولى زور بولدى، ال بۇل ماسەلەدە مارتوۆتىڭ جەڭىلۋى ونى دورەكى-مەحانيكالىق، ٴتىپتى جاڭجالدى تاسىلدەرمەن (روسسيا توڭكەرىسشىل سوتسيال-دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدىك وداعىنىڭ قۇرىلتايىندا سويلەنگەن سوزدەر) "پرينسيپتىك كۇرەس"كە شىعۋعا اكەلىپ سوقتىردى.

قازىر، وسى وقيعالاردىڭ بارىنەن كەيىن، پارتيا ۋستاۆىنىڭ ٴبىرىنشى تارماعى تۋرالى ماسەلە زور ماڭىز الىپ كەتتى، سوندىقتان ٴبىز بۇل تارماقتى داۋسقا سالعاندا، قۇرىلتايدا قالىپتاسقان جىكتەر-

دىڭ سىپاتىن دا جانە،—مۇنىڭ ماڭىزى ونان دا ارتىق—پارتيا ۋستاۆىنىڭ ٴبىرىنشى تارماعىن تالقىلاعان سوناۋ كەزدە بىلىنگەن نەمەسە بىلىنە باستاعان **الۋان ٴتۇرلى كوزقاراستاردىڭ** شىن سىپاتىن دا انىقتاپ ٴبىلىپ الۋىمىز كەرەك. **قازىر،** وقۋشىلارعا بەلگىلى وقيعالاردان كەيىن، ماسەلە ەندى مىنا تۇردە **قويىلىپ** وتىر: مارتوۆتىڭ اكسەلرود جاقتاعان تارماعى، پارتيا قۇرىلتايىندا مەن ايتقانداي (333-بەت)، ونىڭ (نەمەسە ولاردىڭ) تابانسىزدىعىن، تۇراقسىزدىعىن جانە ساياسي كوڭگىرتتىگىن نەمەسە وداقتىڭ قۇرىلتايىندا پلەحانوۆتىڭ كورسەتكەنىندەي (وداق ەستەلىكتەرىنىڭ 102-بەتى جانە باسقا بەتتەرى) ونىڭ (نەمەسە ولاردىڭ) جاۋرەسيزىم مەن ۇكىمەتسىزدىككە بەيىمدىلىگىن كورسەتتى مە؟ الدە پلەحانوۆ جاقتاعان مەنىڭ تارماعىمدا ورتالىقتاندىرۋ ماسەلەسىندە بيروكراتتىق، فورماشىلدىق، جونسىزدىك، سوتسيال-دەموكراتيزمگە جاتپايتىن قاتە كوزقاراس بار ما؟ **ورايشىلدىق پەن ۇكىمەتسىزدىك پە، الدە بيروكراتيزم مەن فورماليزم بە؟—قازىر،** كىشكەنە الاۋىزدىق ۇلكەنگە اينالعانان كەيىن، ماسەلە وسىلاي **قويىلىپ** وتىر. سوندىقتان مەنىڭ تارماعىمدى قوستاعان جانە وعان قارسى ايتىلعان دالەلدەردى **شىن مانىسىندە** تالقىلاعاندا،—وقيعالار بارىسىمىزگە تاڭعان، ٴتىپتى بىلايشا ايتقاندا (ەگەر ازداپ اسىرەلەنبەگەن بولسا) تاريحي بارىس بەلگىلەگەن،—ماسەلەنىڭ ٴدال **وسىلاي** قويىلعانىن **ەستە ۇستاۋىمىز** كەرەك.

بۇل دالەلدەردى تەكسەرگەندە قۇرىلتايداعى جارىس ٴسوزدى تالداۋدان باستالىق. ٴبىرىنشى ٴسوزدىڭ، ەگوروۆ جولداستىڭ ٴسوزىنىڭ، كوڭىل بولەرلىك جەرى تەك مىناۋ: ونىڭ كوزقاراسى (ايىقىن ەمەس، ماعان ٴالى ايقىن ەمەس، شىندىقتىڭ قايدا ەكەنىن مەن ٴالى بىلمەيمىن) شىنىندا جاڭا، نەداۋىر قيىن جانە ەگجەي-

تەگجەيلى ماسەلەنى انىقتاپ ٴبىلۋ سول كەزدە وزدەرىنە جەڭىل
سوقپاعان كوپ ۋاكىلدەردىڭ كوزقاراسىن وتە ايقىن تۇسىندىرەدى.
ونان كەيىنگى ٴسوز، اكسەلرود جولداستىڭ ٴسوزى، ماسەلەنى ەندى
بىردەن پرينسيپتىك ماسەلە ەتىپ قويدى. بۇل — اكسەلرود جولداس-
تىڭ تۇڭعىش رەتكى پرينسيپتىك ٴسوزى، ٴتىپتى دۇرىسىراعى،
جالپى العاندا قۇرىلتايداعى تۇڭعىش رەتكى ٴسوزى، ونىڭ اتىشۋلى
"پروفەسسور" جونىندەگى باستاماسىن تىم ورىندى بولىپ شىقتى
دەۋ قيىن. اكسەلرود جولداس: "مەنىڭشە، بىزگە پارتيا جانە ۇيىم
دەگەن ەكى ۇعىمدى ايىرۋ كەرەك. ال بۇل جەردە بىرەۋلەر بۇل
ەكى ۇعىمدى شاتاستىرىپ وتىر. مۇنداي شاتاستىرۋ حاۋىپتى" دەدى.
مەنىڭ تارماعىما قارسى ايتىلعان ٴبىرىنشى دالەل وسىنداي. مۇنى
نازار سالىڭقىراپ تەكسەرىڭىز. ەگەر مەن: پارتيا **ۇيىمداردىڭ**①
جيناعى (جاي اريفمەتيكالىق جيناعى ەمەس، تۇتاس تۇلعاسى)
بولسىن دەسەم، بۇل مەنىڭ پارتيا جانە ۇيىم دەگەن ۇعىمداردى
"شاتاستىرعانىم" بولىپ تابىلا ما؟ ارينە، تابىلمايدى. تاپتىڭ الدىڭعى
قاتارلى قوسىنى بولىپ تابىلاتىن پارتيا مۇمكىندىگىنشە **ۇيىمشىلدىعى**
كۇشتى بولسىن، ول وزىنە كەمىندە، **ەڭ تومەنگى ۇيىمشىلدىقتى**
قوستايتىن ەلەمەنتتەردى عانا تارتسىن دەگەن تىلەگىمدى، تالابىمدى

---

① "ۇيىم" دەگەن ٴسوز ادەتتە ەكى ماعىنادا، كەڭ جانە تار ماعىنادا
قولدانىلادى. تار ماعىنادا ۇيىم — ادامزات كوللەكتيۆىنىڭ، وتە تومەن
دارەجەدە بولسا دا، قالىپتاسقان جەكە ۇياسى دەگەن ٴسوز. كەڭ
ماعىنادا ۇيىم — ٴبىر تۇتاس بولىپ بىرىككەن وسىنداي ۇيالاردىڭ
جيىنتىعى دەگەن ٴسوز. ماسەلەن، تەڭىز ارمياء، قۇرلىق ارمياء،
مەملەكەت ٴارى ۇيىمداردىڭ (ٴسوزدىڭ تار ماعىناسىندا) جيىنتىعى،
ٴارى قوعامدىق ۇيىمنىڭ (ٴسوزدىڭ كەڭ ماعىناسىندا) ٴبىر ٴتۇرى
بولىپ تابىلادى. وقۋ مەكەمەسى — ۇيىم (ٴسوزدىڭ كەڭ ماعىناسىندا)،

مەن وسى سوزدەرىممەن توتەنشە ايقىن بىلدىرەمىن. ال مەنىڭ ايتىسۋشىم ۇيىمداسقان ولەمەنتتەر مەن ۇيىمداسپاعان ولەمەنتتەردى، باسشىلىقتا كونەتىنىندەر مەن باسشىلىقتا كونبەيتىندەردى، الدىڭعى قاتارداعىلار مەن ەم قونباپتىن ارتتا قالعانداردى، — ويتكەنى ەم قوناتىن ارتتا قالعاندار ۇيىمعا كىرە الادى عوي، — ٴۇيىپ-توگىپ **شاتاستىرىپ** پارتيا دىشىنە اكەلىپ وتىر. **مىنە مۇنداي شاتاستىرۋ** شىنىندا دا **حاۋىپتى.** اكسەلرود جولداس مۇنان ارى "وتكەندەگى وتە قۇپيا جانە ورتالىقتانعان ۇيىمدار"دى ("جەر جانە ەرىك" قوعامى[192] مەن "حالىق ەركى پارتياسى"ن[36]) دالەل قىلادى: ولار-دىڭ توڭىرەگىنە "ۇيىمعا كىرمەگەن، ٴبىراق قالاي بولسا دا، وعان كومەكتەسكەن جانە وزدەرىن پارتيانىڭ مۇشەسى دەپ ەسەپتەگەن ٴبىرتالاي ادامدار توپتالدى عوي... سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ۇيىمىندا بۇل ٴپرينسيپ ونان دا قاتاڭ جۇزەگە اسىرىلۋعا ٴتيىس" دەگەندى ايتادى. ماسەلەنىڭ **ٴتۇيىندى** جەرلەرىنىڭ بىرىنە ٴبىز ٴدال وسى ارادا كەزدەسىپ وتىرمىز: "بۇل ٴپرينسيپ" پارتيا ۇيىمدارىنىڭ ەشبىرىنە كىرمەگەن، تەك "قالاي بولسا دا وعان كومەكتەسىپ وتىرعان" ادامداردىڭ ٴوزىن پارتيا مۇشەسى دەپ

وقۋ مەكەمەسى ٴبىرتالاي ۇيىمداردان (ٴسوزدىڭ تار ماعىناسىندا) قۇرىلعان. سول سياقتى پارتيا دا ۇيىم (ٴسوزدىڭ كەڭ ماعىناسىندا) بولىپ تابىلادى، ۇيىم **بولۋعا ٴتيىس**؛ مۇنىمەن قاتار پارتيا ٴبىر-تالاي ٴارالۋان ۇيىمداردان (ٴسوزدىڭ تار ماعىناسىندا) قۇرىلۋعا ٴتيىس. سوندىقتان پارتيا جانە ۇيىم دەگەن ۇعىمداردى ايىرۋ كەرەك دەپ وتىرعان اكسەلرود جولداس، بىرىنشىدەن، ۇيىم دەگەن ٴسوزدىڭ كەڭ ماعىناسىنداعى جانە تار ماعىناسىنداعى بۇل ايىرمانى ەسكەرمەگەن، ال ەكىنشىدەن، ۇيىمداسقان ولەمەنتتەر مەن ۇيىمداس-پاعان ولەمەنتتەردى ٴوزى شاتاستىرىپ وتىرعانىن ول بايقاماعان.

اتاۋىنا رۇحسات ەتەتىن ٴپرينسيپ شىنىندا دا سوتسيال ـ دەموكراتـ
يالىق ٴپرينسيپ پە؟ پلەحانوۆ بۇل سۇراۋعا بىردەن ـ ٴبىر مۇمكىن
بولعان جاۋاپ بەردى: "اكسەلرودتىڭ 70 ـ جىلداردىڭ احۋالدى
دالەل قىلۋى دۇرىس ەمەس. ول كەزدە وتە جاقسى ۇيىمداسقان
جانە تاماشا ٴتارتىپتى ورتالىق ورىن بولدى، ونىڭ توڭىرەگىندە
سونىڭ ٴوزى قۇرعان ٴتۇرلى ۇيىمدار بولدى، ال بۇل ۇيىمداردان
تىستاعىلار ـــ بىلىقپالىق، ۇكىمەتسىزدىك كۇيدە بولدى. بۇل بىلىقپاـ
لىق كۇيدە جۇرگەن ەلەمەنتتەر وزدەرىن پارتيا مۇشەسى دەپ اتادى،
ٴبىراق ٴىس مۇنان پايدا تاپىقان جوق، زيان تاپتى. بىزگە 70 ـ
جىلداردىڭ ۇكىمەتسىزدىك جاعداينا ەلىكتەۋ كەرەك ەمەس، قايتا
ودان ساقتانۋ كەرەك". دەمەك، اكسەلرود جولداستىڭ سوتسيال ـ
دەموكراتيالىق ٴپرينسيپ دەپ كورسەتپەك بولعان "بۇل ٴپرينسيـ
بى" ـــ شىنىندا، **ۇكىمەتسىزدىك ٴپرينسيپ.** بۇل قورتىنىدىنى
تەرىسكە شىعارۋ ٴۇشىن، ۇيىمنان تىس باقىلاۋدى، باسشىلىقتى
جانە ٴتارتىپتى جۇزەگە اسىرۋ **مۇمكىن دەپ** دالەلدەۋ كەرەك
بولادى، "بىلىقپالىق كۇيدە جۇرگەن ەلەمەنتتەر"گە پارتيانىڭ
مۇشەسى دەگەن اتاق بەرۋدىڭ **قاجەتتىگىن** دالەلدەۋ كەرەك بولاـ
دى. مارتوۆ جولداستىڭ ۇسىنعان تارماعىن جاقتاۋشىلار **بۇل
ەكەۋىنىڭ ەشقايسىسىن دا** دالەلدەي المادى. اكسەلرود جولداس
"ٴوزىن سوتسيال ـ دەموكرات دەپ ەسەپتەيتىن جانە وسىلاي دەپ
مالىمدەيتىن پروفەسسور"دى مىسالعا الدى. بۇل مىسالىنداعى
پىكىرىن اياقتاپ شىعۋ ٴۇشىن، اكسەلرود جولداس ونان كەيىن:
ۇيىمداسقان سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ وزدەرى بۇل پروفەسسورـ
دى سوتسيال ـ دەموكرات دەپ تانىي ما؟ دەۋگە ٴتيىس ەدى.
ودان كەيىن تۋاتىن بۇل سۇراۋدى قويماي، اكسەلرود جولداس
ٴوزىنىڭ دالەلىن جارتى جولعا تاستاپ كەتتى. شىنىندا ەكىنىڭ

ٴبىرى بولۋ كەرەك. نە ۇيىمداسقان سوتسيال ـ دەموكراتتار بۇل پروفەسسوردى سوتسيال ـ دەموكرات دەپ تانيدى،ــ وندا بۇلاردىڭ بۇل پروفەسسوردى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق ۇيىمداردىڭ بىرىنە الۋىنا نەگە بولمايدى؟ تەك وسىنداي ۇيىمعا العاندا عانا بۇل پروفەسسوردىڭ "مالىمدەمەسى" بوس ٴسوز بولىپ قالماي (پروفەسسورلاردىڭ مالىمدەمەلەرى كوپ ۋاقىتتا وسىنداي بوس ٴسوز بولىپ قالادى)، ونىڭ ٴىس ـ ارەكەتىنە ۇيلەسەتىن بولادى. نە ۇيىمداسقان سوتسيال ـ دەموكراتتار بۇل پروفەسسوردى سوتسيال ـ دەموكرات دەپ **تانىمايدى**،ــ وندا وعان پارتيانىڭ مۇشەسى دەگەن اتاقتى جانە ماگىزدى اتاقتى كەنەلۋ ۇقىعىن بەرۋ ورەسكەل، ماعىناسىز جانە **زياندى** ٴىس بولادى. ٴسويتىپ جيناقتاپ ايتقاندا، ماسەلە ناق ۇيىمدىق ٴپرينسيپتى جۇزەگە اسىرۋدا نەمەسە بەرەكەسىزدىك پەن ۇكىمەتسىزدىكتى دارىپتەۋدە بولىپ وتىر. پارتيانى قۇرعاندا، **سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ** قازىردىڭ وزىندە قالىپتاسقان جانە بىرىككەن ۇيىتقىسىن،ــ ياعني، پارتيا قۇرىلتايىن شاقىرعان جانە پارتيانىڭ تۇرلىشە ۇيىمدارىن كەڭەيتۋگە جانە كوبەيتۋگە ٴتيىس بولىپ وتىرعان ۇيىتقىسىن،ــ نەگىزگە الىپ قۇرامىز با، الدە كومەكتەسۋشىلەردىڭ ٴبارى ــ پارتيا مۇشەلەرى دەگەن جۇباتقىش **قۇرعاق سوزبەن** قاناعاتتانامىز با؟ اكسەلرود جولداس ونان ارى بىلاي دەدى: "ەگەر لەنيننىڭ فورمۋلاسىن قابىلداساق، وندا، تىككەلەي ۇيىمعا الىنا قويماعانمەن، سوندا دا پارتيا مۇشەلەرى بولىپ تابىلاتىن ٴبىر بولەك ادامداردى سىرتقا تەبەمىز". ٴتۇرلى ۇعىمداردى شاتاستىرىپ جىبەردى دەپ مەنى ايىپتاعان اكسەلرود جولداستىڭ ٴوزىنىڭ ۇعىمداردى شاتاستىرىپ وتىرعانى بۇل جەردە تولىق ايقىن كورىنەدى: كومەكتەسۋشىلەردىڭ ٴبارى پارتيا مۇشەسى بولا الا ما دەگەن ماسەلەگە بولا داۋ تۋىپ وتىرعاندا، ايتىسۋشىلار مۇنداي

تۇسىنىكتىڭ كەرەكتىگىن جانە پايداسىن ٴالى **دالەلدەپ** كورسەتۋگە ٴتيىستى بولىپ وتىرعاندا، اكسەلرود كومەكتەسۋشىلەردىڭ ٴبارى پارتيانىڭ مۇشەلەرى **بولىپ تابىلادى** دەگەندى انىقتالىپ بولعانعا ەسەپتەيدى. ٴۇستىرت قاراعاندا قورقىنىشتى بولىپ كورىنەتىن بۇل "سىرتقا تەبەمىز" دەگەن ٴسوزدىڭ مازمۇنى قانداي؟ ەگەر پارتيالىق ۇيىمدار دەپ تانىلعان ۇيىمداردىڭ مۇشەلەرى عانا پارتيا مۇشەسى دەپ تانىلسا، وندا پارتيا ۇيىمدارىنىڭ بىرەۋىنە دە "تىكەلەي" كىرە المايتىن ادامدار، پارتيالىق ەمەس، پارتياعا جاقىن ۇيىمدا جۇمىس ىستەي الادى عوي. ولاي بولسا، جۇمىستان، قوزعالىسقا قاتىناسۋدان شەتتەتۋ ماعىناسىندا سىرتقا تەبۋ تۋرالى ٴسوز بولۋى دا مۇمكىن ەمەس. قايتا، **ناعىز** سوتسيال-دەموكراتتاردى ٴوز قاتارىنا العان پارتيا ۇيىمدارىمىز نەعۇرلىم بەرىك بولسا، پارتيا **ىشىندە تۇراقسىز**دىق، تابانسىزدىق نەعۇرلىم كەم بولسا، ٴوزىنىڭ توڭىرەگىندەگى، ٴوزى باسشىلىق ەتىپ وتىرعان جۇمىسشى **بۇقاراسىنا** پارتيانىڭ ىقپالى سوعۇرلىم كەڭ، سوعۇرلىم جان-جاقتىلى، سوعۇرلىم زور جانە سوعۇرلىم جەمىستى بولادى. شىنىندا دا، جۇمىسشى تابىنىڭ الدىڭعى قاتارلى ٴبولىمى بولىپ تابىلاتىن پارتيانى بۇكىل تاپپەن شاتاستىرىپ جىبەرۋگە بولمايدى عوي. "ٴبىز، ارينە، ەڭ الدىمەن پارتيانىڭ ەڭ بەلسەندى ەلەمەنتتەرىنىڭ ۇيىمىن — توڭكەرىسشىلدەردىڭ ۇيىمىن قۇرامىز، ٴبىراق ٴوزىمىز تاپتىڭ پارتياسى بولىپ وتىرعاندىعىمىزدان، ٴبىز، مۇمكىن ونشا بەلسەندى تۇردە بولماسا دا، سانالى تۇردە وسى پارتياعا جاقىن جۇرگەن ادامداردى پارتيادان تىس قالدىرماۋ تۋرالى ويلاۋىمىز كەرەك" دەگەندە، اكسەلرود جولداس ٴدال وسىلاي شاتاستىرۋ قاتەلىگىن وتكىزىپ وتىر (بۇل قاتەلىك نەگىزىنەن، ٴبىزدىڭ ورايشىل ەكونوميستەردە بولاتىن سيپات). بىرىنشىدەن، سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتيا-

سىنىڭ بەلسەندى ەلەمەنتتەرىنىڭ سانىنا قوسىلاتىندار تەك توڭكە-رىسشىلدەردىڭ ۇيىمدارى عانا ەمەس، پارتيالىق ۇيىمدار دەپ تانىلعان **ٴبىرتالاي** جۇمىسشى ۇيىمدارى دا سول بەلسەندى ەلەمەنت-تەردىڭ سانىنا قوسىلادى. ەكىنشىدەن، ٴبىز تاپتىڭ پارتياسى بولىپ وتىرعاندىعىمىزدان، مىنە وسى فاكتىدەن، پارتياعا **كىرۋشىلەر** مەن پارتياعا **جاقىنداسۋشىلار** اراسىندا ايىرمانىڭ قاجەتى جوق دەگەن قورتىندىنى قانداي سەبەپپەن، قانداي لوگيكا بويىنشا شىعارۋ مۇمكىن؟ ناق مۇنىڭ كەرىسىنشە: سانالىلىقتىڭ دارەجەسىندە جانە بەلسەندىلىكتىڭ دارەجەسىندە پارىق بولعاندىقتان پارتياعا جاقىندىق دارەجەسىن دە پارىقتاۋ قاجەت. ٴبىز — تاپتىڭ پارتياسىمىز، سوندىق-تان **بۇكىل تاپ تۇگەلىمەن دەرلىك** (ال سوعىس كەزىندە، ىشكى سوعىس جىلدارىندا ٴتىپتى بۇكىل تاپ تۇگەلىمەن) ٴبىزدىڭ پارتيانىڭ باسشىلىعىمەن ٴىس ىستەپ، ٴبىزدىڭ پارتياعا مۇمكىندىگىنشە تىعىز جاقىنداسۋى كەرەك؛ ٴبىراق كاپيتاليزم تۇسىندا، قاي ۋاقىتتا بولسىن، بۇكىل تاپ تۇگەلىمەن دەرلىك نەمەسە بۇكىل تاپ تۇگەلىمەن ٴوزىنىڭ الدىڭعى قاتارلى قوسىنىنىڭ — ٴوزىنىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ سانالىلىعى مەن بەلسەندىلىگى دارەجەسىنە جەتە الادى دەپ ويلاۋ مانيلوۆشىلدىق[212]، "قۇيرىق-شىلدىق" بولار ەدى. كاپيتاليزم تۇسىندا، ٴتىپتى جۇمىسشى ۇيىمدارى دا (جەتىلمەگەن جىكتەردىڭ سانا-سەزىمى ٴبىرشاما تەز قابىلدايتىن، قاراپايىم ۇيىمدار) جۇمىسشى تابىن تۇگەلىمەن دەرلىك نەمەسە تۇگەلىمەن قامتي المايتىنىنا ەس-اقىلى دۇرىس سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ بىردە-ٴبىرى كۇماندانىپ كورگەن جوق. الدىڭعى قاتارلى قوسىن مەن وعان بەيىم بارلىق بۇقارانىڭ اراسىنداعى ايىرمانى ۇمىتۋ، الدىڭعى قاتارلى قوسىننىڭ ۇنەمىلىك مىندەتى — كوپ ساناپ ۇلعايىپ كەلە جاتقان جىكتەردى سول الدىڭعى قاتارلى

قوسىنىنىڭ دارەجەسىنە **كوتەرۋ** ەكەندىگىن ۇمىتۋ،ـــ تەك ٴوزىنىڭ ـ
دى ـ ٴوزىنىڭ الداۋ، ٴبىزدىڭ اسا زور مىندەتتەرىمىزگە كوز جۇمۋ،
ول مىندەتتەردىڭ ٴورىسىن تارىلتۋ بولار ەدى. پارتياعا جاقىنداسۋ ـ
شىلار مەن پارتياعا كىرۋشىلەر اراسىنداعى، سانالى ـ بەلسەندىلەر
مەن كومەكتەسۋشىلەر اراسىنداعى ايىرمانى جويۋ ٴدال وسىنداي
كورگىسى كەلمەگەندىك، ۇمىتقاندىق بولىپ تابىلادى.

ۇيىمداسۋ جونىندەگى بىترانديلىقتى **اقتاۋ ٴۇشىن**، ۇيىمدىلىق
پەن ۇيىمسىزدىقتى شاتاستىرۋشىلىقتى **اقتاۋ ٴۇشىن**، ٴبىز تاپتىڭ
پارتياسىمىز دەپ دالەل ايتۋ ــ "قوزعالىستىڭ 'تەرەڭ'كە تارايتىن
'تامىرلارى' جونىندەگى فيلوسوفيالىق جانە الەۋمەتتىك ـ تاريحي
ماسەلەنى ۇيىمداستىرۋ تەحنيكاسى ماسەلەسى" مەن شاتاستىرعان («نە
ىستەۋ كەرەك؟» دەگەن كىتاپتىڭ 91 ـ بەتى)① نادەجدينىڭ قاتەلىگىن
قايتالاعاندىق بولادى. اكسەلرود جولداس جاساعان وسى شاتاستىرۋ ـ
شىلىقتى، مارتوۆ جولداستىڭ تارماعىن جاقتاعان شەشەندەر سان رەت
قايتالادى. مارتوۆ: "پارتيا مۇشەسى دەگەن اتاق نەعۇرلىم كەڭ تارا ـ
تىلسا، سوعۇرلىم جاقسى بولا بەرەدى" دەدى، ٴبىراق ول مازمۇنىنا
ۇيلەسپەيتىن **اتاقتى** كەڭ تاراتۋدان قانداي پايدا تۇسەتىنىن تۇ ـ
سىندىرمەدى. پارتيانىڭ ۇيىمنا كىرمەگەن ادامداردى باقىلاۋ، بۇل
بوس ٴسوز ەمەس پە؟ بوس ٴسوزدى كەڭ تاراتۋ پايدالى
ەمەس، قايتا زيانىدى. "ەگەر ٴاربىر جۇمىس تاستاۋشى، ٴاربىر
ەرەۋىلشى، ٴوز بەتىنشە ىستەپ، ٴوزىن پارتيا مۇشەسى دەپ جاريا ـ
لاي الاتىن بولسا، ٴبىزدىڭ بۇعان قۋانعاننان باسقا ايتارىمىز جوق."
(239 ـ بەت) راس پا؟ **ٴاربىر جۇمىس تاستاۋشى ٴوزىن پارتيا
مۇشەسى دەپ جاريالاۋعا** ۇقىقتى بولۋعا تيىس پە؟ مارتوۆ جولداس

---

① قاراڭىز: وسى تومنىڭ 562 ـ بەتى.

وسى ەرەجەسى مەن سوتسيال ـ دەموكراتيزىمدى جۇمىس تاستاۋشىـ
لىق دارەجەسىنە دەيىن قۇلدىراتىپ، اكيمو‌ۆتاردىڭ سۇرلەۋىنە
ٴتۇسىپ، ٴوزىنىڭ قاتەسىن بىردەن ـ اق سوراقىلىقتا اينالدىردى.
ەگەر سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ٴاربىر جۇمىس تاستاۋعا باسـ
شىلىق ەتە السا، ٴبىزدىڭ بۇعان، ارينە، قۋانعاننان باسقا ايتارىمىز
جوق، ويتكەنى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ تىكەلەي جانە
ٴسوزسىز اتقارۋعا ٴتيىستى مىندەتى ـــ پرولەتارياتتىڭ تاپتىق كۇرەـ
سىنىڭ بارلىق تۇرلەرىنە باسشىلىق ەتۋ، ال جۇمىس تاستاۋ وسى
كۇرەستىڭ ەڭ تەرەڭ جانە ەڭ كۇشتى تۇرلەرىنىڭ ٴبىرى. ٴبىراق،
ەگەردە كۇرەستىڭ مۇنداي باستاپقى فورماسىن، مانىنەن ايتقاندا،
جۇمىسشى بىرلەستىگىشىلدىك فورمادان اسپايتىن فورماسىن سوتسيال ـ
دەموكراتيزىمنىڭ ٴار تاراپتى جانە سانالى كۇرەسىمەن **بىردەي**
دەپ ساناساق، ٴبىز قۇيرىقشىلدىڭ ٴوزى بولار ەدىك. ەگەر ٴاربىر
جۇمىس تاستاۋشىعا "ٴوزىن پارتيانىڭ مۇشەسى دەپ جاريالاۋ"عا
ۇقىق بەرسەك، ٴبىز **كورىنەۋ جالعان نارسەنى** ورايشىلدىقپەن **زاڭعا
سيعىزعان بولامىز**، ويتكەنى بىلاي دەپ "جاريالاۋ" **اسا كوپ
رەتتەردە وتىرىك** بولادى. "وقتىلماعان"، ىسىلماعان جۇمىسشىلاردىڭ
اسا كەڭ جىكتەرى كاپيتاليزىم تۇسىندا بولماي قالمايتىن، ۇشانـ
تەڭىز بىتىراندىلىققا، ەزۋشىلىككە جانە توپاستانۋشىلىقتا مەيلىنشە
ۇشىراپ وتىرعان كەزدە **ٴاربىر جۇمىس تاستاۋشى** سوتسيال ـ دەموـ
كرات جانە سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ مۇشەسى **بولا
الادى**، دەپ ٴوزىمىزدى جانە باسقالاردى سەندىرمەك بولساق، بۇل
مانيلو‌ۆتىڭ قيالدارىمەن ٴوزىمىزدى ٴوزىمىز الديلەگەندىك بولادى.
ٴاربىر جۇمىس تاستاۋعا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق رۋح بويىنشا
باسشىلىق ەتۋگە ۇمتىلعان **توڭكەرىستىك تىلەك پەن ٴاربىر جۇمىس
تاستاۋشىنى** پارتيا مۇشەسى دەپ جاريالايتىن **ورايشىلدىق بوس**

ٴسوز اراسىنداعى ايىرما ٴدال سول **”جۇمىس تاستاۋشى“نىڭ** مىسالىنان ەرەكشە ايقىن كورىنىپ وتىر. بۇكىل دەرلىك نەمەسە ٴتىپتى بۇكىل پىرولەتاريات تابىنا **ٴىس جۇزىندە** سوتسيال - دەموكراتيالىق رۋحپەن باسشىلىق ەتىپ وتىرعانىمىزدان، ٴبىز— تاپتىڭ پارتياسىمىز؛ ٴبىراق مۇنان تەك اكيموۆتار عانا: **ٴسوز جۇزىندە** پارتيا مەن تاپتى بىردەي ساناۋىمىز كەرەك دەگەن قورتىندى شىعارا الادى.

”مەن قۇپيا قيمىل جۇرگىزەتىن ۇيىمنان قورىقپايمىن“ دەدى سول سوزىندە مارتوۆ جولداس، ٴبىراق سوڭىنان: ”كەڭ ٴورىستى سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى قۇپيا قيمىل جۇرگىزەتىن ۇيىمدى قۇشاعىنا الىپ وتىرسا، ول ۇيىمنىڭ مەن ٴۇشىن تەك سوندا عانا ٴمانى بار“ دەپ قوسىپ قويدى (239 - بەت). دالىدەپ ايقىن ايتۋ ٴۇشىن: كەڭ ٴورىستى سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى **قوزعالىسى** ونى قۇشاعىنا الىپ وتىرسا عانا ٴمانى بولادى دەۋ كەرەك ەدى. ال بۇل تۇرىندە مارتوۆ جولداستىڭ ەرەجەسى، داۋسىز بولعانى بىلاي تۇرسىن، ونىڭ ۇستىنە ايقىن شىندىق بولىپ تابىلادى. بۇل تۇيىنگە مەنىڭ توقتايتىن سەبەبىم تەك مىناۋ: كەيىنگى شەشەندەر مارتوۆ جولداستىڭ بۇل ايقىن شىندىعىن: لەنين ”پارتيانىڭ بارلىق مۇشەلەرىن تەك قۇپيا قيمىل جۇرگىزۋشىلەردەن قۇراستىرىپ قويعىسى كەلەدى“ دەگەن تىم **تەز تارايتىن جانە تىم تۇرپايى** دالەلگە اينالدىردى. تەك جۇرتتى كۇلدىرەرلىك بۇل قورتىندى پوسادوۆسكي جولداستا دا، پوپوۆ جولداستا دا بولدى، ال مارتىنوۆ پەن اكيموۆ بۇل قۇرتىندىنى ٴىلىپ اكەتكەندە، ونىڭ شىن سيپاتى، اتاپ ايتقاندا، ورايشىلدىق بوس ٴسوز ەكەنى تولىق ايقىندالىپ قالدى. وقىرمان جۇرتتى جاڭا رەداكسيانىڭ ۇيىمدىق جاڭا كوزقاراستارىمەن تانىستىرۋ ٴۇشىن، بۇل دالەلدى قازىر جاڭا «ۇشقىن» گازەتىندە اكسەلرود جولداس دامىتىپ وتىر. قۇرىلتايدا 1 - تارماق تۋرالى

ماسەلەنى قاراعان ٴبىرىنشى ماجىلىستە ـ اق، مەن ايتىسۋشىلارىمنىڭ مۇنداي ارزان قۇرالدان پايدالانعىسى كەلەتىنىن بايقاعانمىن، سوندىقتان سوزىمدە بىلاي دەپ ەسكەرتكەنمىن: "پارتيا ۇيىمدارى تەك كاسىبي توڭكەرىسشىلدەردەن عانا قۇرىلۋعا ٴتيىس، دەپ ويلاماۋ كەرەك. بىزگە، وتە شاعىن جانە استىرتىن ۇيىمداردان باستاپ، وتە كەڭ ٴورىستى، ەركىن، شاشىراڭقى ۇيىمعا دەيىن، ٴتۇرلى فورماداعى، تيپتەگى، تۇستەگى ناعىز الۋان ـ الۋان ۇيىمداردىڭ ٴبارى كەرەك" (240 ـ بەت)①. بۇل ـــ ۆزىنەن ـ ٴوزى اپ ـ ايقىن، ۆزىنەن ـ ٴوزى تۇسىنىكتى شىندىق، سوندىقتان مەن بۇعان توقتاپ جاتۋ قاجەت ەمەس دەپ ەسەپتەدىم. ٴبىراق قازىرگى ۋاقىتتا، ٴبىزدى وتە كوپ جاقتاردا كەيىنگە سۇيرەپ وتىرعاندا، بۇل جونىندە "وتكەن ٴىستى قايتالاۋ"عا تۋرا كەلەدى. سول ٴۇشىن، «نە ىستەۋ كەرەك؟» پەن «جولداسقا حات»تان بىرنەشە ٴۇزىندى كەلتىرەمىن:

... "الەكسەيەۆ پەن ميشكين، حالتۋرين مەن جەليابوۆ سياقتى اتاقتى قايراتكەرلەردىڭ ۇيىرمەلەرىنە ٴسوزدىڭ ناعىز شىن، ناعىز ٴىس جۇزىندەگى ماعىناسىنداعى سايابسي مىندەتتەر ابدەن ىڭعايلى، ىڭعايلى بولعاندا، ولاردىڭ جالىندى ۋاعىزى ستيحيالى تۇردە ويانىپ كەلە جاتقان بۇقارا ماقۇلداپ قارسى الاتىندىقتان، ولاردىڭ قايناعان جىگەرىن توڭكەرىسشىل تاپتىڭ جىگەرى ٴىلىپ الىپ، بارىنشا قولداپ وتىرعاندىقتان، ناق وسى سەبەپتەن ىڭعايلى"②. سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا بولۋ ٴۇشىن، ونى ناق سول **تاپتىڭ قولداۋىنا** يە ەتۋ كەرەك. مارتوۆ جولداس ويلاعانداي، قۇپيا قيمىل جۇرگىزەتىن

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 6 ـ توم، حانزۋشاسى، 454 ـ بەت. ـــ قۇراستىرۋشىدان

② قاراڭىز: وسى تومنىڭ 539 ـــ 540 ـ بەتتەرى. ـــ قۇراستىرۋشىدان

ۇيىمدى پارتيا قۇشاعىنا الاۋ كەرەك، قۇپيا قيمىل جۇرگىزەتىن ۇيىمداردى دا، قۇپيا قيمىل جۇرگىزبەيتىن ۇيىمداردى دا قامتيتىن پارتيانى توڭكەرىسشىل تاپ ــ پرولەتاريات قۇشاعىنا الۋ كەرەك.

... "ەكونوميكالىق كۇرەس جۇرگىزەتىن جۇمىسشى ۇيىمدارى كاسىپشىلىك ۇيىمدار بولۋعا ٴتيىس. ٴاربىر جۇمىسشى سوتسيال ـ دەموكرات مۇمكىن قادەرىنشە بۇل ۇيىمدارعا جاردەم بەرىپ، وسى ۇيىمداردا بەلسەنىپ جۇمىس ىستەۋى كەرەك... ٴبىراق كاسىپتەستىك جۇمىسشى ۇيىمدارىنا تەك سوتسيال ـ دەموكراتتار عانا مۇشە بولسىن دەپ تالاپ ەتۋدىڭ بىزگە ەشقانداي پايداسى جوق: بۇل ٴبىزدىڭ بۇقاراعا ەتەتىن اسەرىمىزدىڭ كولەمىن تارىلتادى. قوجايىندار مەن ۇكىمەتكە قارسى كۇرەس جۇرگىزۋ ٴۇشىن بىرىگۋ ـ دىڭ قاجەتتىگىن ۇققان ٴاربىر جۇمىسشى كاسىپتەستىك جۇمىسشى ۇيىمدارىنا قاتىسا بەرسىن. ەگەر كاسىپتەستىك جۇمىسشى ۇيىمدارى تىم بولماسا وسى العاشقى تۇسىنىگى بارلاردىڭ ٴبارىن بىرىكتىر ـ مەگەن بولسا، ەگەر وسى كاسىپتەستىك جۇمىسشى ۇيىمدارى وتە **كولەمدى** ۇيىمدار بولماعان بولسا، وندا بۇل ۇيىمدار ٴوز ماقساتىنا جەتە الماس ەدى. سوندىقتان بۇل ۇيىمدار نەعۇرلىم كولەمدى بولسا، ٴبىزدىڭ ولارعا جۇرگىزەتىن ىقپالىمىز دا سوعۇرلىم زور بولادى، بۇل ىقپال ەكونوميكالىق كۇرەستىڭ "ستيحيالىق" تۇردە دامىۋى ارقاسىندا عانا ەمەس، ٴسوسىن بىرگە جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ سوتسياليس مۇشەلەرىنىڭ ٴوز جولداستارىنا تىكەلەي، سانالى اسەر ەتۋى ارقاسىندا دا جۇرگىزىلەدى" (86 ـ بەت)①. رەتى كەلگەندە ايتىپ ٴوتۋ كەرەك، پارتيا

---

① قاراڭىز: وسى تومنىڭ 550 ــ 551 ـ بەتتەرى. ــ قۇراستىرۋ ـ شىدان

ۋستاۋىنىڭ 1 ـ تارماعى تۋرالى تالاس ماسەلەگە باعا بەرۋ ٴۇشىن، جۇمىسشى ۇيىمدارى تۋرالى مىسالدار ەرەكشە نازار اۋدارۋعا تاتيدى. جۇمىسشى ۇيىمدارى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق ۇيىمداردىڭ "باقىلا ـ ۋىمەن جانە باسشىلىعىمەن" جۇمىس ىستەۋگە ٴتيىس دەگەنىنە كەلسەك، سوتسيال ـ دەموكراتتار اراسىندا بۇل تۋرالى ٴشۇبالانۋدىڭ بولۋى مۇمكىن ەمەس. ٴبىراق، وسىعان سۇيەنىپ مۇنداي جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ بارلىق مۇشەلەرىنە وزدەرىن سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ مۇشەلەرى دەپ "جاريالاۋ"عا ۇقىق بەرۋ كورىنەۋ سوراقىلىق بولار ەدى جانە ەكى ٴتۇرلى زيان تيگىزەر ەدى: ٴبىر جاعىنان، جۇمىسشى ۇيىمى قوزعالىسىنىڭ ٴورىسىن تارىلتار ەدى جانە جۇمىس ـ شىلاردىڭ جۇمىسشى ۇيىمى قوزعالىسى نەگىزىندەگى ىنتىماعىن ناشارلاتار ەدى، ەكىنشى جاعىنان، مۇنىڭ ٴوزى سوتسيال ـ دەموك ـ راتيالىق پارتيا ىشىندە كوڭگىرتتىكتىڭ، تۇراقسىزدىقتىڭ تارالۋىنا جول اشار ەدى. كوتەرمە جۇمىس ىستەگەن گامبۋرگ تاسشىلارى قوزعاعان اتاقتى جاڭجال كەزىندە[213] گەرمانيا سوتسيال ـ دەموكرات ـ يالىق پارتياسى مۇنداي ماسەلەنى ناقتى تۇردە شەشكەن بولاتىن. سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ٴبىر مينوت تا ىركىلمەستەن، جۇمىس ـ شى ازعىندىعىن سوتسيال ـ دەموكراتتىڭ تۇرعىسىنان قاراعاندا نا ـ مىسقا تيەتىن وقىباعان قىلىق دەپ تانىدى، ياعني جۇمىس تاستاۋ ـ لارعا باسشىلىق ەتۋدى، ولاردى قولداۋدى ٴوزىنىڭ ٴتول ٴىسى دەپ تانىدى، ٴبىراق مۇنىمەن قاتار ول پارتيانىڭ مۇددەلەرىن كا ـ سىپتەستىك جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ مۇددەلەرىمەن شاتاستىرۋ، جەكە جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ جەكە ىستەرى ٴۇشىن پارتيانى جاۋاپتى ەتۋ جونىندەگى تالاپتى دا باتىل تۇردە قابىلداماي تاستادى. پارتيا كاسىپتەستىك جۇمىسشى ۇيىمدارىنا ٴوز يدەياسىمەن ىقپال جاساۋعا، ولاردى ٴوزىنىڭ ىقپالىنا باعىندىرۋعا ٴتيىس جانە مۇنى ىستەۋگە

تىرىسادى، ٴبىراق ناق وسى ٴوزىنىڭ ىقپالىن جۇرگىزۋ ٴۇشىن دە، پارتيا بۇل جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ تولىق سوتسىيال-دەموكراتيالىق (سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياعا كىرگەن) ملەمەنتتەرىن تولىق سانالى ەمەس جانە ساياسي جاعىنان تولىق بەلسەندى ەمەس ملەمەنتتەرىنەن پارىقتاۋعا ٴتيىس، اكسەلرود جولداستىڭ تىلەگەنىندەي بۇل ەكەۋىن ٴبىر-بىرىمەن ارالاستىرىپ شاتاستىرماۋعا ٴتيىس.

... "توڭكەرىسشىلدەر ۇيىمىنىڭ وتە-موتە قۇپيا قىزمەتتەرى ٴبىر ورتالىقتا باعىندىرۋى قالىڭ بۇقاراعا ارنالعان، سوندىقتان دا مۇمكىن قادەرىنشە تۇراقتى بولماعان، مۇمكىن قادەرىنشە ازىراق قۇپيا بولاتىن تولىپ جاتقان وزگە ۇيىمداردىڭ اتقاراتىن ٴورىسىن دە، مازمۇنىن دا السىرەتپەيدى، قايتا ۇلعايتا تۇسەدى: جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ دا، جۇمىسشىلاردىڭ ٴوز بەتىمەن ٴبىلىم الاتىن جانە قۇپيا ادەبيەت وقيتىن ۇيىرمەلەرىنىڭ دە، حالىقتىڭ بارلىق وزگە توپتارىنىڭ اراسىنداعى سوتسياليستىك جانە دەموكراتيالىق ۇيىرمەلەردىڭ دە، تاعى باسقالاردىڭ دا ٴىسىنىڭ ٴورىسى مەن مازمۇنىن ۇلعايتادى. مۇنداي ۇيىرمەلەر، جۇمىسشى ۇيىمدارى جانە توپتار بارلىق جەردە دە **بارىنشا كوپ** بولۋى كەرەك، بۇلاردىڭ مىندەتتەرى بارىنشا ٴارتۇرلى بولۋى كەرەك؛ ٴبىراق مۇنداي ۇيىمداردى **توڭكەرىسشىلدەردىڭ** ۇيىمىمەن **شاتاستىرۋشىلىق**، ولاردىڭ اراسىنداعى ايىرمانى جوعالتۋشىلىق،.. ٴارى سوراقى، ٴارى زيياندى نارسە". (96-بەت)① مارتوۆ جولداستىڭ ماعان: توڭكەرىسشىلدەردىڭ ۇيىمى كەڭ ٴورىستى جۇمىسشى ۇيىمدارى **قۇشاعىنا الۋ** كەرەك، دەپ ەسكەرتۋىنىڭ ورىنسىز بولعانى وسى دالەلدەن كورىنىپ وتىر. مەن مۇنى ٴتىپتى «نە ىستەۋ كە-

① قاراڭىز: وسى تومنىڭ 570-بەتى. — قۇراستىرۋشىدان

رەك؟» دەگەن كىتابىمدا كورسەتكەن بولاتىنمىن، ال «جولداسقا حات»تا بۇل يديانى ناقتىراق تۇردە بايانداعان بولاتىنمىن. مەن وندا بىلاي دەپ جازدىم: زاۋات ۇيىرمەلەرى "ٴبىز ٴۇشىن ايرىقشا ماڭىزدى. قوزعالىستىڭ بارلىق باستى كۇشى — ٴىرى زاۋات جۇمىسشىلارىنىڭ ۇيىمشىلدىعىندا عوي، ويتكەنى جۇمىسشى تابىنىڭ تەك سان جاعىنان باسىم عانا ەمەس، ىقپالى، دامۋى، كۇرەسۋگە قابىلەتى جاعىنان ونان بەتەر باسىم بولەگى وسى ٴىرى زاۋاتتاردا. ٴاربىر زاۋات ٴبىزدىڭ قامالىمىز بولۋعا ٴتيىس... زاۋاتتىق بولىمشە كوميتەت بۇكىل زاۋاتتى، جۇمىسشىلاردىڭ مۇمكىندىگىنشە كوپ بولەگىن ٴارالۋان ۇيىرمەلەر ارقىلى (نەمەسە ۋاكىلدەر ارقىلى) مەڭگەرۋگە ٴتيىس... بارلىق توپتار، ۇيىرمەلەر، بولىمشە كوميتەتتەر، تاعىسىن ـ تاعىلار كوميتەت مەكەمەلەرىنىڭ نەمەسە بولىمشەلەرىنىڭ دارەجەسىندە بولۋعا ٴتيىس. ولاردىڭ ٴبىرسىپىراسى روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ قاتارىنا كىرۋدى تىلەيتىندىكتەرىن اشىق مالىمدەپ، كوميتەت بەكىتكەن كۇندە، پارتيانىڭ قاتارىنا كىرەدى، كوميتەتتىڭ تاپسىرۋى بويىنشا نەمەسە ماقۇلداۋى بويىنشا بەلگىلى جۇمىستاردى ۇستەرىنە الادى، پارتيا ورگاندارىنىڭ بۇيرىقتارىنا باعىنادى، پارتيانىڭ بارلىق مۇشەلەرىنە بىردەي ۇقىقتارى بولادى، كوميتەتتىڭ مۇشەلىگىنە توتە كانديداتتار بولىپ سانالادى، ت. ت. ەندى ٴبىرسىپىراسى روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنا كىرمەيدى، پارتيانىڭ مۇشەلەرى قۇرعان نەمەسە پارتيانىڭ بەلگىلى ٴبىر توبىنا جاقىن تۇرعان ۇيىرمەلەرى دارەجەسىندە بولادى، ت.ت." (17 — 18 ـ بەتتەر)①. 1 ـ تارماقتىڭ

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 6 ـ توم، حانزۋشاسى 213 ـ، 215 ـ، 216 ـ بەتتەرى. — قۇراستىرۋشىدان

مەن جاساعان تۇجىرىمىنىڭ **يدياسى** «جولداسقا حات»تا ـ اق تولىق باياندالعانى ــ مەن كورنەكتىلەندىرۋ بەلگىسىن قويعان سوزدەردەن ەرەكشە ايقىن كورىنىپ وتىر. پارتياعا كىرۋ شارتتارى بۇل ارادا تۋ۔ رادان ـ تۋرا كورسەتىلگەن: 1) بەلگىلى دارەجەدە ۇيىمداسقان بولۋ؛ 2) پارتيا كوميتەتىنىڭ بەكىتۋى. مۇنان كەيىنگى بەتتە مەن قانداي توپتار مەن ۇيىمداردىڭ قانداي سەبەپپەن پارتياعا ەنگىزىلۋى كەرەك (نەمەسە ەنگىزىلمەۋى كەرەك) ەكەنىن دە شامامەن كورسەتىپ وتە۔ مىن: "گازەت ـ جورنال جەتكىزۋشىلەردىڭ توپتارى روسسيا سوت۔ سيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ قاتارىندا بولۋعا ٴتيىس جانە ونىڭ مۇشەلەرى مەن جاۋاپتى ادامدارىنىڭ بەلگىلى بولەگىن بىلۋگە ٴتيىس. جۇمىسشى ـ قىزمەتشىلەردىڭ ەڭبەك جاعدايلارىن زەر۔ تتەپ، جۇمىسشى ـ قىزمەتشىلەردىڭ ٴارتۇرلى تالاپتارىن الا قويا۔ تىن توپتىڭ روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنا كىرۋى ەكىتالاي. پارتيانىڭ ٴبىر ـ ەكى مۇشەسى **قاتىناسقان** جوعارى مەكتەپ وقۋشىلارىنىڭ، جۇنگۋانداردىڭ؛ جۇمىسشى ـ قىزمەتشىلەردىڭ وزدىگىنەن ٴبىلىم الۋشى توپتارى وسى ٴبىر ـ ەكى ادامنىڭ پارتيا مۇشەسى ەكەنىن كەيدە مۇلدەم بىلمەۋگە ٴتيىس، ت.ت." (18 ــ 19 ـ بەت) ①

"اق جارقىندىق" ماسەلەسىن تۇسىندىرەتىن مىنە سىزگە تاعى ٴبىر ماتەريال! مارتوۆ جولداستىڭ جوباسىنداعى تارماق پارتيانىڭ ۇيىمعا قاتىناسى تۋرالى مۇلدە ٴسوز قىلماي وتىرعاندا، مەن ٴبىرسى۔ پىرا ۇيىمداردىڭ پارتياعا كىرۋى ٴتيىس، ٴبىرسىپىراسىنىڭ كىرمەۋى ٴتيىس ەكەنىن قۇرىلتايدان ٴبىر جىل بۇرىن دەرلىك كورسەتكەنمىن.

---

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 6 ـ توم، حانزۋشاسى. 216 ـ بەت. ــ قۇراستىرۋشىدان

قۇرىلتايدا قورعاعان يدىيانى «جولداسقا حات»تا مەن ايقىن الىعا قويى-
دىم. مۇنى مىناداي ناقتى كورسەتۋگە بولادى. ۇيىمنىڭ جالپى ۇ-
يىمداسۋ دارەجەسىنە، ونىڭ ىشىندە استىرتىندىق دارەجەسىنە قاراي،
ۇيىمداردى شامامەن مىناداي بىرنەشە تۇرگە بولۋگە بولادى: 1)
توڭكەرىسشىلدەردىڭ ۇيىمدارى؛ 2) جۇمىسشىلاردىڭ، مۇمكىن بولعا-
نىنشا، كەڭ ٴورىستى جانە الۋان-الۋان ۇيىمدارى (بەلگىلى جاع-
دايلاردا باسقا تاپتاردىڭ دا بەلگىلى ەلەمەنتتەرى جۇمىسشى ۇيىم-
دارىنا كىرەتىنىن وزىمىزدىڭ ٴوزى تۇسىنىكتى دەپ ەسەپتەپ، مەن بۇل
جەردە تەك جۇمىسشى تابىن عانا الامىن). پارتيا وسى ەكى ٴتۇرلى
ۇيىمنان قۇرالادى. مۇنان كەيىن، 3) پارتياعا جاقىن جۇمىسشى
ۇيىمدارى؛ 4) پارتياعا جاقىن ەمەس، ٴبىراق ٴىس جۇزىندە ونىڭ
باقىلاۋىنا جانە ونىڭ باسشىلىعىنا باعىناتىن جۇمىسشى ۇيىمدارى؛
5) جۇمىسشى تابىنىڭ ۇيىمداسپاعان ەلەمەنتتەرى، ولاردىڭ ٴبىر
ٴبولىمى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ باسشىلىعىنا، ەڭ بولما-
عاندا تاپ كۇرەسىنىڭ ٴىرى وقيعالارى تۇسىندا باعىنادى. مەنىڭ
كوزقاراسىمشا، جاعداي، شامامەن ايتقاندا، مىنە وسىنداي. ال مار-
توۆ جولداستىڭ كوزقاراسىنشا، پارتيانىڭ شەگاراسى مۇلدە بەلگى-
سىز بولىپ قالادى، ويتكەنى "ٴاربىر جۇمىس تاستاۋشى" "ٴوزىن
پارتيا مۇشەسىمىن دەپ جاريالاي" الادى. مۇنداي قويىرتپاقتان نە
پايدا بار؟ "اتاق"تى كەڭ تاراتۋ عانا. مۇنىڭ زيانى — تاپ پەن
پارتيانى شاتاستىرىپ جىبەرەتىن، **ۇيىمنىڭ بەرەكەسىن كەتىرەتىن**
يدىيانى تۋعىزادى.

ٴوزىمىزدىڭ الىعا تارتقان جالپى ەرەجەلەرىمىزدى ٴتۇسىندىرۋ
ٴۇشىن، قۇرىلتايدا پارتيا ۋستاۆىنىڭ 1-تارماعى تۋرالى بولعان
كەيىنگى تالقىعا تاعى كوز سالىپ وتەيىك. برۋكەر جولداس مەنىڭ
تارماعىمدى قوستادى (مارتوۆ جولداس بۇعان رىيزا بولىپ قالدى)،

ٴبىراق **ونىڭ** مەنىمەن جاساسقان وداعى اكيموۆ جولداستىڭ مارتوۆ-
پەن جاساعان وداعىنان باسقاشا، تۇسىنىسپەۋشىلىكتەن تۋعان وداق
بولىپ شىقتى. بىرۋكەر جولداس "بۇكىل ۇستاۋتى جانە ونىڭ
بۇكىل رۋحىن قوستامايدى" (239-بەت) جانە مەنىڭ تارماعىمدى
جاقتاعاندا، جۇمىسشى ٴىسى جاعىنداعىلار تىلەگەن **دەموكراتيزمى-
نىڭ نەگىزى ەسەبىندە** جاقتايدى. بىرۋكەر جولداس ول كەزدە
سايأسي كۇرەستە كەيدە **پالەنىڭ كىشىرەگىن** قالاپ الۋعا تۋرا
كەلەدى دەگەندى ٴالى بىلمەگەن: ٴبىزدىڭ قۇرىلتاي سياقتى قۇرىل-
تايدا دەموكراتيزمدى قورعاۋ قۇر اۋرەشىلدىك ەكەنىن بىرۋكەر
جولداس بايقاماعان. اكيموۆ جولداس قىراعىراق بولىپ شىقتى.
"مارتوۆ جولداس پەن لەنين جولداس وزدەرىنىڭ ورتاق ماقساتىنا
قايسىسىنىڭ (قاي تارماقتىڭ) تولىعىراق جەتكىزەتىنى جونىندە
تالاسادى" (252-بەت) دەپ تاۋىپ، اكيموۆ ماسەلەنى وتە دۇرىس
قويدى. ول ونان ارى بىلاي دەدى: "مەن جانە بىرۋكەر **ماقساتقا
كەمىرەك جەتكىزەتىن** تۇجىرىمدى قالاعىمىز كەلەدى، سونىمەن
مەن مارتوۆتىڭ تۇجىرىمىن قالايمىن". ٴسويتىپ، اكيموۆ جولداس
"ولاردىڭ كوزدەگەن ماقساتىن (پلەحانوۆ، مارتوۆ ۇشەۋمىزدىڭ ماق-
ساتىمىزدى — توڭكەرىسشىلدەردىڭ باسشىلىق رول اتقاراتىن ۇيىمىن
قۇرۋ ماقساتىن)، جۇزەگە اسپايتىن جانە زياندى" دەپ ەسەپتەيتىنىن
اشىق ايتىپ، ٴتۇسىندىرىپ بەردى؛ مارتينوۆ جولداس سياقتى①

---

① الايدا، مارتينوۆ جولداس ٴوزىنىڭ اكيموۆ جولداستان ايىرماسى
بارلىعىن كورسەتكىسى كەلەدى، "استىرتىن ارەكەت" دەگەن "قۇپيا"
دەگەن ٴسوز ەمەس، بۇل سوزدەردىڭ ۇعىمدىق ايىرماسى بار دەپ
دالەلدەگىسى كەلەدى. مۇنىڭ قانداي ايىرما ەكەنىن مارتينوۆ
جولداس تا، قازىر وعان ەرىپ وتىرعان اكسەلرود جولداس تا
تۇسىندىرمەي-اق قويدى. مارتينوۆ جولداس "مونتانيسي قالدى"،

اكيموۆ تا "توڭكەرىسشىلدەردىڭ ۇيىمى"ن قاجەتسىز دەپ تانىعان ەكونوميستەردىڭ يدياسىن قوستايدى. "مارتوۆتىڭ تارماعىن نەمەسە لەنيننىڭ تارماعىن كولدەنەڭ قويىپ، جولىن بوگەسەڭدەر دە، وعان قاراماستان تۇرمىستىڭ ٴوزى ٴبىزدىڭ پارتيا ۇيىمىنا باسىپ كىرمەي قويمايتىندىعىنا قاتتى سەنەدى" ول. مۇنداي كوزقاراستى مارتوۆ جولداستان دا كەزدەستىرمەسەك، مۇنداي قۇيىرشىلدىق "ٴىس جۇرگىزىپ تۇرمىس" كوزقاراسىنا توقتاۋدىڭ دا قاجەتى بولماس ەدى. مارتوۆ جولداستىڭ ەكىنشى ٴسوزى (245-بەت) وتە قىزىق بولىپ شىقتى، سوندىقتان ونى تولىق تەكسەرۋگە بولادى.

مارتوۆ جولداستىڭ ٴبىرىنشى دالەلى: ۇيىمعا كىرمەگەن پارتيا مۇشەلەرىنە پارتيا ۇيىمدارىنىڭ باقىلاۋىن "جۇزەگە اسىرۋعا بولادى، ويتكەنى كوميتەت، بىرەۋ-مىرەۋگە بەلگىلى مىندەت تاپسىرعانىنان كەيىن، ونى قاداعالاپ وتىرا الادى" (245-بەت). بۇل كوزقاراس توتەنشە نازار اۋدارۋعا تاتيدى، ويتكەنى مارتوۆتىڭ تارماعىنىڭ **كىمگە** كەرەك ەكەنىن جانە ٴ**ىس جۇزىندە** كىمگە قىزمەت ەتەتىنىن: حەكە دارا زيالىلارعا ما، الدە جۇمىسشى توپتارى مەن جۇمىسشى بۇقاراسىنا ما، قايسىسىنا ەكەنىن بۇل كوزقاراس "اشكەرەلەپ بەردى" دەۋگە بولادى. اسلىندە مارتوۆتىڭ تارماعىن ەكى ٴتۇرلى ٴتۇسىندىرۋ مۇمكىن: 1) پارتيا ۇيىمدارىنىڭ بىرەۋىنىڭ باسشىلىعى-

ونىڭشا بەينە ٴبىر مەن، ماسەلەن، «نە ىستەۋ كەرەك؟» دەگەن كىتاپتا («مىندەتتەر» دەگەن [قاراڭىز: وسى تومنىڭ 165—202-بەتتەرى.— قۇراستىرۋشىدان] كىتاپشاعىنداعى) "ساياسي كۇرەستى استىرتىن ارەكەتكە جەتكىزىپ تارىلتۋ"عا باتىل قارسى شىقپاپپىن. مەن شابۋىل جاساعانداردىڭ، اكيموۆ جولداستىڭ قازىردىڭ وزىندە قاجەت تاپپاعانى سياقتى، توڭكەرىسشىلدەردىڭ ۇيىمىن قاجەت تاپپاعانىن مارتينوۆ جولداس تىڭداۋشىلارعا ۇمىتتىرعىسى كەلەدى.

مەن ٴوز باسى پارتياعا ۇنەمى كومەك كورسەتىپ جۇرگەن ٴاربىر ادام» "ٴوزىن" پارتيا مۇشەسى دەپ **"جارىيالاۋ"عا** ۇقىقتى (مارتوۆ جولداستىڭ ٴوز ٴسوزى)؛ 2) پارتيانىڭ قاي ۇيىمى بولسا دا، سول ۇيىمنىڭ باسشىلىعىمەن ٴوز باسى سول ۇيىمعا ۇنەمى كومەك كورسەتىپ جۇرگەن ٴاربىر ادامدى پارتيا مۇشەسى دەپ **تانۋعا ۇقىقتى.** تەك ٴبىرىنشى ٴتۇسىندىرۋ عانا "ٴاربىر جۇمىس تاستاۋشى"عا ٴوزىن پارتيا مۇشەسى دەپ اتاۋعا شىن مۇمكىنشىلىك بەرەدى، سوندىقتان دا **تەك وسى ٴتۇسىندىرۋ عانا** ليبەرالەردىڭ، اكيموۆتاردىڭ جانە مارتينوۆتاردىڭ جۇرەگىنە قونا قالدى. ٴبىراق بۇل ٴتۇسىندىرۋدىڭ قازىر-اق قۇرعاق ٴسوز بولىپ شىعاتىنى ايقىن، ويتكەنى بۇلاي بولعاندا بۇكىل جۇمىسشى تابى قامتىلادى، ٴسويتىپ، پارتيا مەن تاپ اراسىنداعى ايىرما جويىلىپ كەتەدى؛ "ٴاربىر جۇمىس تاستاۋشى"عا باقىلاۋ جاساۋ جانە باسشىلىق ەتۋ تۋرالى تەك "بەينەلى تۇردە" عانا ايتۋعا بولادى. مىنە سوندىقتان دا مارتوۆ جولداس ٴوزىنىڭ ەكىنشى سوزىندە بىردەن-اق ەكىنشى تۇسىندىرۋگە اۋىپ ٴتۇستى (ٴبىراق رەتى كەلگەندە ايتا كەتەيىك، كوميسسيانىڭ قارار جوباسىن قابىلداماعان **قۇرىلتاي بۇل ٴتۇسىندىرۋدى دە تۋرادان-تۋرا قابىلداماي تاستادى**[214] 255-بەت): كوميتەت مىندەتتەر تاپسىرادى جانە سول مىندەتتەردىڭ ورىندالۋىن قاداعالاپ وتىرادى دەدى. جۇمىسشىلار **بۇقاراسىنا، سان مىڭ** پرولەتارلارعا (اكسەلرود جولداس پەن مارتينوۆ جولداس ايتىپ وتىرعان پرولەتارلارعا) مۇنداي ارناۋلى مىندەتتەر، ارينە، ەشۋاقىتتا تاپسىرىلمايدى، ال مۇنداي مىندەتتەر كوپ ۋاقىتتا اكسەلرود جولداس ايتقان ٴدال سول **پروفەسسورلارعا**، ليبەر جولداس پەن پوپوۆ جولداس قامقورلىق ەتىپ وتىرعان ٴدال سول **ورتا مەكتەپ وقۋشىلارىنا** (241-بەت)، ٴوزىنىڭ ەكىنشى سوزىندە

اكسەلرود جولداس كورسەتكەن **توگكەرىسشىل جاستارعا** (242 ـ بەت) تاپسىرىلادى. قىسقاسىن ايتقاندا، مارتوۆ جولداستىڭ تارماعى نە ولىك ٴارىپ، بوس ٴسوز بولىپ قالادى، نە ول كوبىنەسە جانە توگەلىمەن دەرلىك، **"بۋرجۋازيالىق جەكەشىلدىكپەن سۋارىلعان"**، ۋيىمعا كىرگىسى كەلمەيتىن **"زيالىلار"عا** عانا پايدا بەرەدى. مارتوۆ ۋسىنعان تارماق ٴ**سوز جۇزىندە** پرولەتارياتتىڭ قالىڭ جىكتەرىنىڭ مۇددەسىن قورعايدى، ٴ**ىس جۇزىندە** پرولەتارلىق ٴتارتىپ پەن ۋيىمنان قورقاتىن **بۋرجۋازيالىق زيالىلاردىڭ** مۇددەسىنە قىزمەت ەتەدى. قازىرگى زامانداعى كاپيتاليستىك قوعامنىڭ **ەرەكشە جىگى بولىپ وتىرعان زيالىلاردىڭ** ەرەكشەلىگى، جالپى العاندا، **ناق سول جەكەشىلدىك** جانە ٴتارتىپ پەن ۋيىمعا كونە الماۋشىلىق ەكەنىن تەرىسكە شىعارۋعا ەشكىمنىڭ دە باتىلى بارماس (كاۋتسكيدىڭ زيالىلار تۋرالى ايگىلى ماقالالارىن سالىستىرىپ قاراڭىز)؛ وسى قوعامدىق جىكتىڭ پرولەتارياتقا جەتپەيتىن جەرى دە مىنە وسىندا؛ پرولەتارياتقا وتە ٴجيى سەزىلىپ وتىراتىن زيالىلىق جىگەرسىزدىكتىڭ جانە تابانسىزدىقتىڭ سەبەپتەرىنىڭ ٴبىرى مىنە وسىندا؛ ال زيالىلاردىڭ بۇل ەرەكشەلىگى ونىڭ داعدىلى تۇرمىس جاعدايلارىمەن، ونىڭ وتە كوپ جاعىنان ۋساق **بۋرجۋازيالىق تىرشىلىك** جاعدايلارىنا جۋىق تابىس تابۋ جاعدايلارىمەن (جەكە ـ جەكە نەمەسە وتە كىشكەنە كوللەكتيپتەردە جۇمىس ىستەۋ، ت.ت) تىعىز بايلانىستى. اقىرىندا، ٴدال سول مارتوۆ جولداستىڭ تارماعىن جاقتاۋشىلاردىڭ پروفەسسور جانە ورتا مەكتەپ وقۋشىلارىن مىسالعا الۋعا ٴتيىستى بولۋى دا كەزدەيسوق نارسە ەمەس! پارتيا ۋستاۋىنىڭ 1 ـ تارماعى تۋرالى ايتىستار بارىسىندا ۋشقارىلىق ـ استىرتىن ارەكەتتىڭ ۋيىمدى باتىل جاقتاۋشىلارعا، مارتينوۆ جولداس پەن اكسەلرود جولداس ويلاعانداي، كەڭ ٴورىستى پرولەتارلىق كۇرەستى باتىل

جاقـتاۋشىلار قارسى شىقـقان جوق، قايتا **بۋرجۋازيـالىق زيالـىلىق جەكەشىلـدىكـتىڭ جاقتاستارى پرولەتارلىق ۇيىمشىلـدىق پەن تارتىپشەڭدىكتىڭ** جاقتاستارىمەن قاقتىعىستى.

پوپـوۆ جولـداس بـىلاي دەدى: "نيـكولايەۆتاعىـداي نەمەسە ودەسـساداعىـداي، پەتەربۋرگـتىڭ قاي جەرىنـدە بولـسا دا، بۇل قالالاردىڭ ۋاكىلدەرىنىڭ ايتۋىنـشا، گازەت-جورنال تاراتىپ جۇر- گەن، اۋىزشا ۇگىت ايتىپ جۇرگەن، ٴبىراق ۇيىمنىڭ مۇشەسى بولا المايتىن ونداعان جۇمىسشىلار بار. ولاردى ۇيىمعا تىركەۋگە بولادى، ٴبىراق مۇشە دەپ ەسەپتەۋگە بولمايدى." (241-بەت) نە سەبەپتى ولار ۇيىمعا مۇشە بولا المايدى؟ــ بۇل پوپوۆ جولداستىڭ جاسىرىن سىرى بولىپ قالـدى. مەن جوعارىـدا «جولـداسقا حات»تىڭ ٴبىر جەرىن كەلتىردىم، وندا مۇنداي جۇمىسـشىلاردىڭ ٴبارىن (ونداپ ەمەس، جۇزدەپ) ۇيىمعا الۋعا بولاتىنى جانە الۋدىڭ قاجەتـتىگى، بۇل ۇيىمداردىڭ وتە كوبىنىڭ پارتياعا كىرە الاتـىنى جانە كىرۋگە ٴتيىس ەكەنى ايتىلدى.

مارتوۆ جولداستىڭ ەكىنشى دالەلى: "لەنينشە، پارتيادا پارتيالىق ۇيىمداردان باسقا ۇيىمـدار بولمايـدى. ‹مۇلدە دۇرىس!› مەنىڭشە، قايتا، مۇنداي ۇيىمداردىڭ ۇمىر ٴسۇرۋى كەرەك. ٴىس جۇزىندىك تۇرمىسـتىڭ ۇيىمـداردى تۋعىزىـپ، ٴوربىـتۋى ٴبىزدىڭ ولاردى كاسىبي توڭكەرىسشىلـدەردىڭ جاۋىنگەر ۇيىمىنىڭ جۇيەسىنە قوسىپ ۇلگىرۋىمىزدەن شاپشاڭىراق." بۇل ەكى جاقتان دۇرىس ەمەس: 1) "ٴىس جۇزىندىك تۇرمىس" توڭكەرىسشىلدەردىڭ ىسكەر ۇيىمدارىن بىزگە كەرەگىنەن، جۇمىسشى قوزعالىسىنا كەرەك بولعان مولشەرىنەن انا عۇرلىم از تۋعىزىـپ وتىر؛ 2) ٴبىزدىڭ پارتيا تەك توڭـكەرىس- شىلدەر ۇيىمدارىن عانا ەمەس، تولىپ جاتقان جۇمىسشى ۇيىمدارىن دا قامـتىعان جۇيە بولـۋعا ٴتيىـس. "لەنـين: ورتالـىق كوميـتەت

ٴپرينسيپ جاعىنان تولىق سەنىمدى ۇيىمداردى عانا پارتيالىق ۇيىمدار ەتىپ بەكىتەدى، دەپ ەسەپتەيدى. ٴبىراق، ٴىس جۇزىن-دىك تۇرمىس ‹تەكستتە وسىنداي!› دەگەنىن ىستەيتىنىن، كوپ ۇيىمداردى پارتيادان تىس قالدىرماۋ ٴۇشىن، ولاردىڭ تولىق سەنىمدى-سەنىمسىزدىگىنە قاراماستان، ورتالىق كوميتەتتىڭ بۇل ۇيىمداردى بەكىتەتىنىن بىرۋكەر جولداس جاقسى تۇسىنەدى، سون-دىقتان دا بىرۋكەر جولداس لەنيننىڭ پىكىرىنە قوسىلدى." قۇيرىق-شىلدىق "ٴىس جۇزىندىك تۇرمىس" كوزقاراسى دەگەن ناق مىنە وسى بولادى! ارينە، ەگەر ورتالىق كوميتەت **مىندەتتى تۇردە،** ٴوزىنىڭ پىكىرىنشە ەمەس، باسقالاردىڭ ايتقانىنشا ٴىس ىستەيتىن (ۇيىمداستىرۋ كوميتەتى جونىندەگى جاڭجالدى① قاراڭىز) ادامدار-دان قۇرالعان بولسا، وندا "ٴىس جۇزىندىك تۇرمىس" مىنا ماعىنادا "ٴوز دەگەنىن ىستەگەن" بولار ەدى: پارتيادا ەڭ ارتتا قالعان ەلەمەنتتەر ۇستەمدىك الار ەدى (**قازىر پارتيا ىشىندە ارتتا قالعان ەلەمەنتتەردەن قۇرالعان "ازشىلىق" ٴومىر ٴسۇرىپ وتىرعاندىقتان جاعداي ٴدال وسىلاي بولىپ وتىر).** ٴبىراق ىسكەر ورتالىق كوميتەتكە "سەنىمسىز" ەلەمەنتتەردى پارتياعا الدىرعانداي ەشبىر **اقىلعا سىيىمدى** سەبەپ كورسەتۋ مۇمكىن ەمەس. سەنىمسىز ەلەمەنت-تەردى "ورىستەتىن" "ٴىس جۇزىندىك تۇرمىس"تى كەلتىرۋمەن مارتوۆ جولداس ٴوزىنىڭ ۇيىمدىق جوسپارىنىڭ ورايشىلدىق سيپاتىن ايقىن كورسەتىپ بەرىپ وتىر! ول ونان ارى بىلاي دەيدى: "ال مەنىڭ ويىمشا، ەگەر مۇنداي ۇيىم ‹تولىق سەنىمدى ەمەس ۇيىم› پارتيانىڭ پروگرامماسى مەن پارتيانىڭ باقىلاۋىن قابىلداۋعا رىزا

---

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 7-توم، حانزۋشاسى، 199 — 208-بەتتەر. — قۇراستىرۋشىدان

بولسا، ٴبىز ونى، پارتيالىق ۋيىمعا ىينالدىرماي-اق، پارتياعا قابىلـ-
داي الامىز. ماسەلەن، ەگەر "تاۋەلسىزدەر"دىڭ ٴبىر قوعامى
سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ كوزقاراسىن جانە ونىڭ پىرو-
گىرامماسىن قابىلدايتىندىعىن جانە پارتياعا كىرەتىندىگىن بەلگى-
لەسە، مەن مۇنى ٴبىزدىڭ پارتيانىڭ زور جەڭىسى دەپ ەسەپتەر
ەدىم، الايدا بۇل — ٴبىز بۇل قوعامدى پارتيا ۋيىمىنا قوسامىز دەگەن
ٴسوز ەمەس"... قاراڭىزدارشى، مارتوۆتىڭ تارماعى الجاسۋشىلىقتا قاي
دارەجەگە جەتكەن: پارتياعا قابىلدانعاندار پارتيالىق ەمەس ۋيىمدار!
ونىڭ جوباسىن تەك بايقاپ قاراڭىزشى: پارتيا = 1) توڭكەرىسشىلـ-
دەردىڭ ۋيىمدارى، + 2) پارتيالىق ۋيىمدار دەپ تانىلعان جۇمىسشى
ۋيىمدارى، + 3) پارتيالىق ۋيىمدار دەپ تانىلماعان جۇمىسشى ۋيىمدارى
(كوبىنەسە "تاۋەلسىزدەر"دىڭ ۋيىمدارى)، + 4) ٴتۇرلى مىندەتتەردى
اتقاراتىن جەكە ادامدار، مىسالى، پروفەسسورلار، ورتا مەكتەپ
وقۋشىلارى، ت.ب.، + 5) "ٴاربىر جۇمىس تاستاۋشى". بۇل تاماشا
جوسپارمەن تەك ليبەر جولداستىڭ: "ٴبىزدىڭ مىندەتىمىز تەك
ۋيىمدى ۋيىمداستىرۋ عانا ەمەس (!!)، ٴبىز پارتيانى ۋيىمداستىرا
الامىز جانە ۋيىمداستىرۋعا ٴتيىستىمىز" (241-بەت) دەگەن سوز-
دەرىن عانا قاتار قويۋعا بولادى. ٴيا، ارينە، ٴبىز مۇنى ىستەي الامىز
جانە ىستەۋگە ٴتيىستىمىز، ٴبىراق مۇنىڭ ٴۇشىن "ۋيىمداردى ۋيىم-
داستىرۋ" تۋرالى ماعىناسىز سوزدەر كەرەك ەمەس، مۇنىڭ ٴۇشىن
پارتيا مۇشەلەرىنەن ٴىس جۇزىندە ۋيىمداستىرۋ جۇمىسىمەن شۇعىلـ-
دانۋدى **تۋرا تالاپ ەتۋ كەرەك.** "پارتيانى ۋيىمداستىرۋ" تۋرالى
ايتا وتىرىپ، بارلىق ۋيىمداسپاۋشىلىقتى جانە بارلىق بەرەكەسىزدىكتى
پارتيا دەگەن سوزبەن بۇركەۋشىلىكتى قورعاۋدىڭ ناتيجەسى قۇر بوس
ٴسوز عانا بولادى.

مارتوۆ جولداس بىلاي دەيدى: "ٴبىزدىڭ تارماق توڭكەرىسشىلـ-

دەردىڭ ۇيىمى مەن بۇقارا اراسىندا ٴبىرسىپىرا ۇيىمدار بولۋىنا ۇمتىلعاندىقتى كورسەتەدى.“ ٴدال سونىڭ كەرىسى. مارتوۆتىڭ تارماعى — مىنە وسى ناعىز قاجەتتى ۇمتىلعاندىقتى **كورسەتپەي** وتىر، ويتكەنى ونىڭ تارماعى جۇرتتى **ۇيىمداسۋعا ۇمتىلدىرمايدى**، ودان ۇيىمداسۋدى تالاپ ەتپەيدى، ۇيىمداساندىقتى ۇيىمداسپاۋشىلىقتان ٴبولىپ، جىگىن اشپايدى، جۇرتقا تەك **اتاق** قانا① بەرەدى. ٴسوز وسى ارادا كەلگەندە اكسەلرود جولداستىڭ مىنا سوزدەرىن ەسكە تۇسىرمەسكە بولمايدى: ”ولاردىڭ «توڭكەرىسشىل جاستاردىڭ ۇيىر-مەلەرىنىڭ جانە باسقالاردىڭ» جانە جەكە ادامداردىڭ وزدەرىن سوتسيال-دەموكرات دەپ اتاۋىنا «قاسيەتتى شىندىق!»، ٴتىپتى وزدەرىن پارتيانىڭ ٴبىر ٴبولىمى دەپ ەسەپتەۋىنە ەشقانداي بۇيرىق- تارمەن تيىم سالۋعا بولمايدى“ ... بۇل **مۇلدە قاتە!** بىرەۋدىڭ ٴوزىن سوتسيال-دەموكرات دەپ اتاۋىنا تيىم سالۋعا بولمايدى جانە تيىم سالۋدىڭ **قاجەتى جوق**، ويتكەنى بۇل ٴسوز — بەلگىلى ۇيىمدىق قاتىناستاردى ەمەس، تەك كوزقاراستار جۇيەسىن عانا

① وداقتىڭ قۇرىلتايىندا مارتوۆ جولداس ٴوزىنىڭ تارماعىن جاقتاۋ ٴۇشىن تاعى ٴبىر كىسى كۇلەرلىكتەي دالەل كەلتىردى. ”ٴدال سوزبە-ٴسوز ماعىناسىندا ۇققاندا، لەنين ۇسىنعان تارماق ورتالىق كوميتەتتىڭ اگەنتتەرىن پارتيادان تىس قويادى، ويتكەنى بۇل اگەنتتەر ۇيىم بولىپ تابىلمايدى، دەپ كورسەتە الار ەدىك“ دەيدى مارتوۆ (59-بەت). بۇل دالەلدىڭ وداق قۇرىلتايىندا كەلەمەجدەۋگە ۇشىراعانىن ەستەلىكتەن كورۋگە بولادى. مارتوۆ جولداس ٴوزى كورسەتكەن ”قيىنشىلىق“تى تەك ورتالىق كوميتەت اگەنتتەرىنىڭ ”ورتالىق كوميتەت ۇيىمى“نا كىرۋى ارقىلى عانا شەشىلەدى، دەپ ويلايدى. ٴبىراق، اڭگىمە وندا ەمەس. اڭگىمە مىنادا: مارتوۆ جولداس ٴوزىنىڭ وسى مىسالى ارقىلى ٴوزىنىڭ 1-تارماقتىڭ يدەياسىن مۇلدە تۇسىنبە-

تىكەلەي كورسەتەتىن ٴسوز. پارتيانىڭ ىسىنە زيان كەلتىرىپ وتىر-
عان، پارتيانى ازدىرىپ نەمەسە ونىڭ بەرەكەسىن كەتىرىپ وتىرعان
جەكە ۇيىسىرمەلەردىڭ جانە ادامداردىڭ "وزدەرىن پارتيانىڭ
ٴبىر ٴبولىمى دەپ ەسەپتەۋىنە" تيىم سالۋعا بولادى جانە تيىم
سالۋ كەرەك تە. ەگەر پارتيا ۇيىرمەنىڭ ٴوزىن تۇتاس تۇلعانىڭ
"ٴبىر بولەگى دەپ ەسەپتەۋ"ىنە "ٴبىر بۇيىرىقپەن تيىم" سالا الماسا، وندا
پارتيانى تۇتاس تۇلعا، ساياسي بىرلىك دەۋدىڭ ٴوزى تىم كۇلكىلى
بولار ەدى! وندا پارتيادان شىعارۋدىڭ ٴتارتىبى مەن شارتتارىن
بەلگىلەۋدىڭ قانداي قاجەتى بولعان بولار ەدى؟ اكسەلرود جولداس
مارتوۆ جولداستىڭ نەگىزگى قاتەلىگىن جۇرتتىڭ كوز الدىندا
سوراقىلىققا اكەلىپ سوقتىردى؛ ول: "لەنيننىڭ تۇجىرىمى بويىنشا
پارتيا ۋستاۆىنىڭ 1-تارماعى پرولەتارياتتىڭ سوتسيال-دەموكرات-
يالىق پارتياسىنىڭ مانىنە «!!»، مىندەتتەرىنە تۇبىرىنەن قاراما-قايشى
كەلىپ وتىر" (243-بەت) دەپ قوسقان سوزدەرىمەن بۇل قاتەنى
ٴتىپتى **ورايشىلدىق ٴنازارياعا** اينالدىردى. بۇل: تاپتان گوري

گەندىگىن كورسەتتى، شىنىندا كەلەمەجدەۋگە تۇراتىن سىنىنىڭ ناعىز
ٴارىپ كەمىرۋشىلىك ۇلگىسىن كورسەتتى. فورما جاعىنان العاندا،
"ورتالىق كوميتەتتىڭ اجپاراتشىلارىنىڭ ۇيىمى"ن قۇرىپ، ونى پارتياعا
قوسۋ تۋرالى قاۋلى جازىلسا بولعانى مارتوۆ جولداستىڭ ويىنشاما
باسىن قاتىرعان "قيىنشىلىق" بىردەن جويىلعان بولار ەدى. ال
پارتيا ۋستاۆىنىڭ مەن العا قويعان 1-تارماعىنىڭ يدەياسى: "ۇيىم-
داسقىدار!" دەپ ۇمتىلدىرادى، ناقتى باقىلاۋ مەن باسشىلىقتى قامتا-
ماسىز ەتەدى. ٴىستىڭ ٴمانى جاعىنان الىپ قاراعاندا، ورتالىق
كوميتەتتىڭ اجپاراتشىلارى پارتياعا كىرە مە، دەپ سۇراۋ قويۋدىڭ
ٴوزى كۇلكىلى ماسەلە، ويتكەنى ولار اجپاراتشىلىققا تاعايىندالعان،
ولار اجپاراتشىلىق قىزمەتىندە قالادى، وسىنىڭ ٴوزى-اق ولارعا

پارتياعا ۇلكەنىرەك تالاپتار قويىۋ ــ پىرولەتارياتتىڭ مىندەتتەرىنىڭ شىن مانىنە تۇبىرىنەن قاراما ـ قايشى كەلگەندىگى دەگەنمەن بارابار. اكىموۆتىڭ مۇنداي ٴنازاريانى جان ـ تانىمەن قوستاۋى تاڭداناრلىق ٴىس ەمەس.

مىنانى ادىلدىكپەن ايتىپ ٴوتۋ كەرەك: كورىنە ورايشىلدىق نىساي-داعى وسى قاتە تارماقتى قازىر جاڭا كوزقاراستاردىڭ ۇرىعىنا اينالدىرعىسى كەلىپ وتىرعان اكسەلرود جولداس قۇرىلتايدا، قايتا "اقىلداسۋ"دى قالايتىندىعىن ٴبىلدىرىپ، بىلاي دەدى: "ٴبىراق مەن اشىق ەسكەتتى قاعىپ تۇرعانىمدى بايقايمىن (مەن مۇنى جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنەن دە بايقاپ وتىرمىن)، ۆيتكەنى سىرتتقى تۇڭعىر ەكتەگى ۇيىرمەلەردى پارتيا ۇيىمىنىڭ ٴبىر بولەگى دەپ تانۋمەن لەنين جولداس مەنىڭ تالابىمدى قوستايدى (تەك سىرتقى تۇڭعىرەكتەگى ۇيىرمەلەردى عانا ەمەس، ونىڭ ۇستىنە تۇرلىشە جۇمىسشى بىرلەستىكتەرىن تانۋىمەن دە: ەستەلىكتىڭ 242 ـ بەتىندەگى ستراحوۆ جولداستىڭ سوزىنەن جانە «نە ىستەۋ كەرەك؟» پەن «جولداسقا حات»تان

ناقتى باقىلاۋ جۇرگىزىلۋىن ٴسوزسىز تولىق قامتاماسىز ەتەدى. ولاي بولسا ۇيىمداستىقانداردى ۇيىمداسپاعانداردان شاتاستىرۋ تۋرالى (مارتوۆ جولداستىڭ تارماعىنداعى قاتەنىڭ ٴتۇپ تامىرى وسى ەكەۋىن شاتاستىرعاندىعىندا) بۇل جەردە ٴسوز دە جوق. مارتوۆ جولداستىڭ تارماعىنىڭ جارامسىزدىعى مىنادا: كەز كەلگەن ورايشىل، كەز كەلگەن ساندالباي، كەز كەلگەن "پروفەسسور" جانە كەز كەلگەن "ورتا مەكتەپ وقۋشىسى" ٴوزىن پارتيا مۇشەسى دەپ جاريالاي الادى. ٴوزىن ـ ٴوزى پارتيا مۇشەسى دەپ ەسەپتەۋ تۋرالى، ٴوزىن پارتيا مۇشەسى دەپ جاريالاۋ تۋرالى ٴسوز بولۋى دا مۇمكىن ەمەس رەتتەردى مىسالعا الىپ مارتوۆ جولداس ٴوزىنىڭ تارماعىنىڭ وسى جاندى جەرىن بۇركەۋگە تىرىسىپ، بوسقا ارامتەر بولادى.

جوعارىدا كەلتىرىلگەن ۇزىندىلەردى پايدالانىڭىز، ەندى جەكە ادامدار قالادى، ٴبىراق بۇل ارادا دا ٴالى اقىلداسۋعا بولار ەدى".
مەن اكسەلرود جولداسقا: جالپى العاندا، اقىلداسۋعا قارسى ەمەسپىن دەپ جاۋاپ بەرگەن ەدىم، ەندى قازىر مۇنى قانداي ماعىنادا ايتقانىمدى تۇسىندىرۋگە ٴتيىستىمىن. مەن ٴدال وسى جەكە ادامدار، وسى پروفەسسورلار، ورتا مەكتەپ وقۋشىلارى جانە باسقا سوندايلار جونىندە جول قويۋعا كونە قويماس ەدىم. ٴبىراق ەگەر جۇمىسشى ۇيىمدارى جونىندە كۇمان تۋعان بولسا، وندا مەن (بۇل كۇماندانۋلاردىڭ مۇلدە نەگىزسىز ەكەنىن جوعارىدا دالەلدەپ كورسەتكەنىمە قاراماستان) ٴوزىمنىڭ 1-تارماعىما: "روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ پروگرامماسي مەن ۋستاۆىن مويىندايتىن جۇمىسشى ۇيىمدارى، مۇمكىن بولعانىنشا، پارتيا ۇيىمدارىنا قوسىلۋعا ٴتيىس" دەگەن سياقتى ەسكەرتۋ قوسۋعا رىزا بولعان بولار ەدىم. ارينە، ٴوزىمدى-ٴوزى ايتقاندا، مۇنداي تىلەك، زاڭ رەتىندەگى انىقتامالارمەن شەكتەلۋگە ٴتيىستى ۋستاۆتا بەلگىلەنبەي، تۇسىنىك سيپاتتى ەسكەرتۋلەردە، كىتاپشالاردا ٴتۇسىندىرىلۋى كەرەك (ۋستاۆتان كوپ بۇرىن ٴوزىمنىڭ كىتاپشالارىمدا وسىلاي تۇسىندىرگەنىمدى مەن مۇنان بۇرىن ايتقانمىن)؛ ٴبىراق قالاي دا مۇنداي ەسكەرتۋدە ۇيىمدى ىدىراتۋعا باستايتىن **تەرىس** پىكىرلەردىڭ ۇشقىنى بولماس ەدى، مارتوۆ جولداستىڭ تارماعىندا تولىق قامتىلعان **ورايشىلدىق** تۇجىرىمدارىنىڭ[1] جانە **"ۇكىمەتسىزدىك كوزقاراستار"دىڭ** ۇشقىنى بولماس ەدى.

---

[1] اسىرەسە تروتسكي جولداستىڭ "ورايشىلدىق ۋستاۆتىڭ بەلگىلىبىر تارماعىنان گورى كۇردەلىرەك سەبەپتەردەن تۋادى دەمەسە: ونى تەرەڭىرەك سەبەپتەر بەلگىلەيدى،، — ول بۇرجۋازيالىق دەموكراتيا-

مەن تىرناقـشاعا العان سوڭعى ٴسوز پاۆلوۆيچ جولداستىڭ ايتقان ٴسوزى. "**جاۋاپـكەرسـىز** جانە وزدەرىـن وزدەرى پارتيا قاتارىـنا **قوساتىن** ەلەمەنتتەر"دى پارتيا مۇشەسى دەپ تانۋدى ونىڭ **ۇكىمەت-سىزدىككە** جاتـقىزعانى وتە ادىلـدىك بولدى. پاۆلوۆيچ جولـداس مەنىڭ تارماعىمـدى لىبەر جولداسـقا تۇسىندىرگەنـدە: "جاي تىلگە اۋدارعانـدا" بۇل تارماقـتىـڭ ٴمانىـسى: "پارتيا مۇشەسى بولـعىڭ كەلەدى ەكەن، سەن ۇيىمـدىق قاتـناسـتاردى عانا تەك دەرەكـسىز تانىپ قويماۋىـڭ كەرەك" دەگەن ٴسوز بولىپ شىعادى دەدى. بۇل "اۋدارما" قانشاما قاراپايىم اۋدارما بولا تۇرسا دا، ول (قۇرىلتايدان

لىق قوزعالىستىڭ جانە پرولەتارياتـتىڭ نەداۋىر دامۋ دارەجەسىنەن تۋادى"... دەگەن ٴسوزى (248 ـ جانە 346 ـ بەتتەر) مارتوۆتىڭ تارما-عىن دالەلدەۋگە تىرىسقاندا ٴسوزسىز وزىنەن-ٴوزى كەلىپ شىعاتىن تۇجىرىمداردىڭ سانىنا قوسـلادى. اڭـگىمە ۋستاۋتىڭ تارماقتارىنان ورايشىلدىق تۋىلۋ مۇمكىن بولعاندىعىندا ەمەس، اڭگىمە سول تارماقتار-دىڭ جاردەمىمەن ورايشىلدىققا قارسى ٴبىرشاما وتكىر قارۋ دايارلاۋدا. ورايشىلدىقتىڭ قاينارلارى نەعۇرلىم تەرەڭ بولسا، بۇل قارۋ دا سوعۇر-لىم وتكىر بولۋعا ٴتيىس. سوندىقتان، ورايشىلدىققا جول اشاتىن تار-ماقتى ورايشىلدىقتىڭ "تەرەڭ قاينارلارى"مەن اقتاۋ ـــ بارىپ تۇرعان قۇيرىقشىلدىق. تروتسكي جولداس لىبەر جولداسقا قارسى بولعان كەزىندە پارتيا ۋستاۆى ـــ ٴبۇتىنىـنىڭ بولەككە، الدىڭـعى قاتارلى قوسىنـنىڭ ارتتا قالعان قوسىنعا "ۇيىمداسقان سەنبەستىك"ى ەكەنىن تۇسىنگەن ەدى، ال ٴوزى لىبەر جولداستىڭ جاعىنا شىعىپ كەتكەنىنەن كەيىن تروتسكي جولداس مۇنى ٴتىپتى ۇمىتتى، ۇمىتۋ تۇگىل، بۇل سەنبەس-تىكتى (ورايشىلدىققا سەنبەۋشىلـىكتى) ۇيىمداستىرۋىـمىزدىڭ السىز-دىگىن جانە وسالـدىعىن "كۇردەلى سەبەپتەر"مەن، "پرولەتارياتتىڭ دامۋ دارەجەسى"مەن، ت.س. اقتاي باستادى. تروتسكي جولداستىڭ ەكىنشى دالەلى: "**قانداي تۇردە بولسا دا ۇيىمداسقان جاس زيالىلار-**

كەيىنگى وقيعالار دالەلدەگەندەي) تەك كوٗماندى پروفەسسورلار مەن ورتا مەكتەپ وقۋشىلارى ٴوٗشىن عانا ەمەس، پارتيانىڭ ناعىز موٗشەلەرى ٴوٗشىن دە، جوعارى جىك ادامدارى ٴوٗشىن دە باسى ارتىق ٴىس بولعان جوق... مارتوۆ جولداستىڭ تارماعى مەن عىلمي سوتسياليزمنىڭ مارتوۆ جولداس ورنىنسىز كەلتىرگەن سول داۋسىز ەرەجەسى اراسىنداعى قايشىلىقتى دا پاۆلوۆيچ جولداس سونداي ٴادىل كورسەتتى. "ٴبىزدىڭ پارتيا — ساناسىز بارىستى سانالىلىقپەن ٴبىلدىرۋشى". ٴدال سولاي. مىنە سوندىقتان دا "ٴاربىر جوٗمىس تاستاۋشى" ٴوزىن پارتيا موٗشەسى دەپ اتاي الاتىن ىنساي

دىڭ وزدەرىن پارتيا تىزىمىنە ەنگىزۋى (كورنەكتىلەندىرۋ بەلگىسى مەنىكى) اناعوٗرلىم جەڭىل". ٴدال سولاي. مىنە سوندىقتان دا زيالى-لىق ەكى ۇشتىلىق ادامداردىڭ "وزدەرىن" تىزىمگە "ەنگىزۋ"ىنە موٗلدە جول قويمايتىن مەنىڭ تارماعىمدا بولىپ وتىرعان جوق، ٴتىپتى وٗيمداسپاعان ەلەمەنتتەرگە دە وزدەرىن پارتيا موٗشەسى دەپ جاريالاۋعا ەرىك بەرەتىن تارماقتا بولىپ وتىر. تروتسكي جولداس: ەگەر ورتالىق كوميتەت ورايشىلداردىڭ وٗيىمىن "تانىماسا"، وسى ادامداردىڭ سيپاتىنا بولا تانىمايدى، ال بوٗل ادامداردىڭ ساياسي بەينەسى جوٗرتقا ٴمالىم، ولاي بولسا بوٗلار حاۋىپتى ەمەس، ولاردى جالپى پارتيالىق تيىم سالۋ ٴادىسىمەن قۋىپ شىعۋعا بولادى، دەيدى. ونىڭ بوٗل ايتقانى تەك بەلگىلى بىرەۋدى پارتيادان قۋىپ شىعۋ كەرەك بولاتىن جاعدايدا عانا دوٗرىس (وندا دا تەك جارتىلاي دوٗرىس، ويتكەنى وٗيمداسقان پارتيا تيىم سالۋ ٴتاسىلى ارقىلى ەمەس، داۋىس بەرۋ ارقىلى قۋالايدى). قۋىپ شىعۋعا موٗلدە بولمايتىن، تەك باقىلاۋ عانا قاجەت بولاتىن ٴجيى كەزدەسەتىن جاعدايلاردا بوٗل ٴتىپتى دوٗرىس ەمەس. باقىلاۋ ماقساتىمەن ورتالىق كوميتەتتىڭ، ونشا سەنىمدى ەمەس، ٴبىراق ىسكەر وٗيمدى بەلگىلى شارتپەن ادەيى پارتياعا الۋى موٗمكىن، العاندا، ونى سىناۋ ٴوٗشىن، ونى دوٗرىس جولعا سالۋعا تىرىسۋ ٴوٗشىن، ٴوزىنىڭ باسشىلىعى ارقىلى

دۇرىس ەمەس، ويتكەنى ەگەر ”ٴاربىر جۇمىس تاستاۋ“ كەرەمەت قۋاتتى تاپتىق قابىلەتتىڭ جانە الەۋمەتتىك توڭكەرىسكە باستاماي قويمايتىن تاپتىق كۇرەستىڭ تەك ستيحيالىق بەلگىسى عانا بولىپ قويماي، ول بارىستىڭ **سانالى بەلگىسى** بولىپ تابىلسا، وندا... وندا جالپى جۇمىس تاستاۋ ۇكىمەتتىزدىك بوس ٴسوز بولماس ەدى، وندا ٴبىزدىڭ پارتيا بۇكىل جۇمىسشى تابىن دەرەۋ جانە بىردەن **وزىنە قاراتىپ العان بولار ەدى**، ولاي بولسا **بۇكىل بۇرجۋاز-يالىق قوعامدى دا** بىردەن جوق قىلعان بولار ەدى. **ناعىز** سانالى ٴبىلدىرۋشى بولۋ ٴۇشىن، پارتيا سانالىلىقتىڭ **بەلگىلى دارەجەدە بولۋىن قامتاماسىز ەتەتىن** جانە سانالىلىقتىڭ سول دارەجەسىن ۇنەمى ارتتىرىپ وتىراتىن ۇيىمدىق قاتناستاردى بەلگىلەي بىلۋگە ٴتيىس. پاۆلوۆيچ جولداس بىلاي دەدى: ”ەگەر مارتوۆتىڭ جولىنا

ونىڭ ٴىشىنارا اۋىتقۋلارىن جەڭۋ ٴۇشىن، ت.ت. ٴۇشىن الۋى مۇمكىن. ەگەر ”وزدەرى“ن پارتيا تىزىمىنە ”ەڭگىزۋشىلىك“كە جول بەرىلمەسە، وندا مۇنداي پارتياعا الۋ حاۋىپتى ەمەس. قاتە كوز-قاراستاردى جانە قاتە تاكتيكانى اشىق جانە جاۋاپتى تۇردە، باقىلانىپ وتىراتىن جاعدايدا ٴبىلدىرۋ (جانە تالقىلاۋ) ٴۇشىن، مۇنداي پارتياعا الۋ كوپ ۋاقىتتا پايدالى بولىپ شىعادى. ”ٴبىراق، ەگەر زاڭ جۇزىندەگى انىقتامالار فاكتى جۇزىندەگى قاتىناستارعا ۇيلەسۋگە ٴتيىستى بولسا، وندا لەنين جولداستىڭ تارماعى قابىلدانباۋ كەرەك“ دەيدى تروتسكي جولداس جانە ول مۇنى تاعى دا ورايشىلدارشا ايتادى. فاكتى جۇزىندەگى قاتىناستار جانسىز نارسە ەمەس، ولار ٴومىر ٴسۇرىپ، دامىپ وتىرادى. زاڭ جۇزىندەگى انىقتامالار وسى قاتىناستاردىڭ العا-باسارلىق دامۋىنا ۇيلەسۋى مۇمكىن، ٴبىراق ولاردىڭ (ەگەر بۇل انىق-تامالار جامان بولسا) شەگىنۋشىلىككە نەمەسە توقىراۋشىلىققا ”ۇيلەسۋى“ دە مۇمكىن. وسى سوڭعى جاعداي — ٴدال مارتوۆ جولداس دارىپتەپ وتىرعان ”جاعداي“.

تۇسەتىن بولساق، وندا ەڭ الدىمەن **پارتيا پىروگىرامماسىن** تانۋ تۇرالى تارماقتى شىعارىپ تاستاۋ كەرەك، ويتكەنى پارتيا پىروگىرام-ماسىن قابىلداۋ ٴۇشىن، ونى ۇعىنۋ كەرەك جانە ٴتۇسىنۋ كەرەك... پارتيا پىروگىرامماسىن تانۋ ٴۇشىن سayاسي سانالىلىقتىڭ دارەجەسى نەداۋىر جوعارى بولۋ شارت". سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياعا **كومەكتەسۋگە**، ول باسشىلىق ەتىپ وتىرعان كۇرەسكە **قاتىناسۋعا** قانداي تالاپتارمەن بولسا دا (ۇعىنۋ، ٴتۇسىنۋ، ت.ب) **ادەيى شەك قويىلۋىنا** ٴبىز ەشقاشانتا جول بەرمەيمىز، ويتكەنى تەك كۇرەسكە **قاتىناسۋ** فاكتىسىنىڭ ٴوزى-اق، سانالىلىقتى دا، ۇيىمدىق قابىلەتتى دە **ارتتىرادى**، ٴبىراق **ٴبىز پارتياعا باس قوسقاندا**، جوسپارلى جۇمىس جۇرگىزۋ ٴۇشىن باس قوسقاندىعىمىزدان، ٴبىز سول جوسپارلىلىقتى قامتاماسىز ەتۋدىڭ قامىن ىستەۋگە ٴتيىسپىز.

پاۆلوۆيچ جولداستىڭ پارتيا پىروگىرامماسى جونىندە ساقتاندىرۋدى-نىڭ ارتىق بولماعاندىعى **سول** ٴماجىلىستىڭ **وزىندە-اق** كورىندى. **مارتوۆ** جولداستىڭ تارماعىنىڭ قابىلدانۋىن قامتاماسىز ەتكەن اكيموۆ جولداس پەن ليبەر جولداس① پارتيا پىروگىرامماسىن ("پارتيا

① ونىڭ تارماعىن قوستاعان 28 داۋىس، وعان قارسى تۇرعان 22 داۋىس بولدى. ۋشقىنعا قارسى سەگىز ادامنىڭ جەتەۋى مارتوۆتى قوستادى، بىرەۋى مەنى قوستادى. ورايشىلداردىڭ جاردەمى بولماسا، مارتوۆ جولداس ٴوزىنىڭ ورايشىلدىق تارماعىن وتكىزە الماعان بولار ەدى (وداقتىڭ قۇرىلتايىندا مارتوۆ جولداس بۇل كۇمانسىز فاكتىنى بەكەرگە شىعارۋعا تىرىسىپ، قۇر بوسقا ارامتەر بولدى، ول، نەگە ەكەنى بەلگىسىز، تەك بىلعي بۋندشىلداردىڭ داۋىستارىن عانا ايتىپ، اكيموۆ جولداستى جانە ونىڭ داۋىستارىن ۇمىتتى، دۇرىسىراعى: ولاردى ماعان قارسى كۋالىك بولا الاتىن كەزدە عانا ەسكە ٴتۇسىردى-بىرۋكەر جولداستىڭ ماعان قوسىلعانىن ەسكە ٴتۇسىردى).

مۇشەلىك تولىمدىلىق"قا قول جەتكىزۋ ٴۇشىن) تەك دەرەكسىز تانىسا بولعانى، تەك ونىڭ "نەگىزگى ەرەجەلەرى"ن تانىسا بولعانى دەگەندى اشكەرە تالاپ ەتىپ (254 — 255 - بەتتەر)، **سول ارادا - اق** وزدەرىنىڭ شىن بەينەسىن كورسەتتى. "مارتوۆ جولداستىڭ تۇرعىسىنان قاراعاندا، اكيموۆ جولداستىڭ ۇسىنىسى تولىعىنان قيسىندى"، — دەپ كورسەتىپ ٴوتتى پاۆلوۆيچ جولداس. **امال نە**، اكيموۆتىڭ بۇل ۇسىنىسىنىڭ **قانشا** داۋىس العانى ەستەلىكتە كورسەتىلمەگەن، — ٴسىرا، جەتى داۋىستان كەم بولماسا كەرەك (بۋندشىلداردىڭ[180] بەس داۋىسى، اكيموۆ پەن برۋكەر). ٴسويتىپ ٴدال **جەتى** ۋاكىلدىڭ قۇرىلتايدان كەتۋى، ۋستاۆتىڭ 1 - تارماعىن تالقىلاعان كەزدە قالىپتاسقان "تۇتاس كوپشىلىك"تى (ۇشقىنعا قارسىلار، "ارالىقشىلدار" جانە مارتوۆشىلدار) تۇتاس ازشىلىققا اينالدىردى! ٴدال **جەتى** ۋاكىلدىڭ قۇرىلتايدان كەتۋى بۇرىنعى رەداكسيانى بەكىتۋ تۋرالى ۇسىنىستىڭ نىسكە اسپاي قالۋىنا — «ۇشقىن» گازەتىن باسقارۋداعى جالعاستىلىقتىڭ تاعىرقارلىقتاي بۇزىلۋىنا اكەلىپ سوقتى. «ۇشقىن» گازەتىنىڭ "جالعاستىلىعى"نىڭ بىردەن - ٴبىر قۇتقارۋشىسى جانە ونىڭ بىردەن - ٴبىر كەپىلى وسى ەرەكشە **جەتى ادام** بولدى: بۇل جەتى ادام بۋندشىلداردان، اكيموۆتان جانە برۋكەردەن قۇرالدى، ياعني ناق «ۇشقىن» گازەتىن ورتالىقتىڭ ورگان گازەتى دەپ تانۋ **دالەلدەرىنە** قارسى داۋىس بەرگەن ۋاكىلدەردەن، قۇرىلتايدا ٴبىر ەمەس، ونداعان رەت ورايشىل دەپ تانىلعان، ونىڭ ىشىندە، پارتيا پىروگىرامماسى جونىندە 1 - تارماقتى **جۇمسارتۋ** تۋرالى ماسەلە قارالعاندا مارتوۆ پەن پلەحانوۆ ورايشىل دەپ تانىعان ۋاكىلدەردەن قۇرالدى. «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ۇشقىنعا قارسىلار قورعايتىن "جالعاستىلىعىنا" نە ايتارسىڭ! — بۇل ارادا ٴبىز قۇرىلتايدان كەيىنگى قايعىلى كومەديانىڭ **باستالعان جەرىنە** كەزدەسىپ وتىرمىز.

* * *

پارتيا ۋستاۆىنىڭ ٴبىرىنشى تارماعىن داۋىسقا سالعان كەزدە قالىپ-تاسقان جىكتەر دە تىلدەردىڭ تەگدىگى جونىندەگى جاڭجال اشقان جاعدايلارمەن بۇكىلدەي ۇقساپ كەتەدى: ۇشقىنشىلدار كوپشىلىگى-نىڭ تورتتەن ٴبىرىنىڭ (شامامەن ايتقاندا) ٴبولىنىپ كەتۋى "ارالىقشىلدار" قولداعان ۇشقىنعا قارسىلاردىڭ جەڭۋىنە مۇمكىنشىلىك بەردى. ارينە، بۇل ارادا كورىنىستىڭ تۇتاس بەينەسىن جەكە داۋىستار دا بۇزدى، — ٴبىزدىڭ قۇرىلتاي سياقتى ۇلكەن جينالىستا، بىرەسە ٴبىر جاعىنا، بىرەسە ەكىنشى جاعىنا كەزدەيسوق اۋىسىپ جۇرەتىن ٴبىر بولەك "جابايى" داۋىستار بولماي قالمايدى، مۇنداي داۋىستار اسىرەسە پارتيا ۋستاۆىنىڭ ٴبىرىنشى تارماعى سياقتى ماسە-لەنى تالقىلاعان كەزدە بولماي قالمايدى، ويتكەنى بۇل ماسەلەدە الاۋىزدىقتىڭ شىن سيپاتى تەك جاڭا عانا كورىنە باستاعان ەدى جانە كوپ ادامدار ٴتىپتى مۇنى ايىرىپ **ۇلگىرمەگەن ەدى** (ويتكەنى ماسەلە باسپاٴسوز بەتىندە الدىن الا زەرتتەلمەگەن ەدى). ۇشقىنشىلدار كوپشىلىگىنەن بەس داۋىس ٴبولىنىپ كەتتى (ٴەر-قايسىسى ەكى داۋىسقا يە بولعان رۋسوۆ پەن كارسكي جانە ٴبىر داۋىسقا يە بولعان لەنسكي)؛ سونىمەن بىرگە، ولارعا تاعى دا ۇشقىنعا قارسىلاردىڭ بىرەۋى (برۋكەر) جانە ارالىقشىلداردىڭ ۇشەۋى (مەدۆەدەۆ، ەگوروۆ جانە تسارەۆ) قوسىلدى؛ بارلىعى 23 داۋىس (4 + 5 – 24) بولىپ شىقتى، كەيىنگى سايلاۋ كەزىندە قالىپ-تاسقان جىكتەن ٴبىر داۋىس كەم بولدى. **مارتوۆقا كوپشىلىك داۋىستى الىپ بەرگەن ۇشقىنعا قارسىلار بولدى،** ولاردىڭ جەتەۋى مارتوۆتى قوستادى، بىرەۋى مەنى قوستادى ("ارالىقشىلدار"-

دىڭ دا جەتەۋى مارتوۆتى قوستادى، ۇشەۋى مەنى قوستادى).
ۇشقىنشىلداردىڭ ازشىلىعىنىڭ ۇشقىنعا قارسىلارمەن جانە "ارا-
لىقشىلدار"مەن جاساعان وداعى — قۇرىلتايدىڭ اياعىندا جانە
قۇرىلتايدان كەيىن قۇرىلعان تىعىز ۇشتاسقان ازشىلىعىنىڭ وداعى —
قۇرالا باستادى. پارتيا ۋستاۆىنىڭ ٴبىرىنشى تارماعىن العا قويعاندا
جانە اسىرەسە وسى تارماقتى قورعاعاندا **وراپيشىلدىقتا جانە
ۇكىمەتسىزدىك داراشىلدىقتا قاراي كۇمانسىز جاقىنداي تۇسكەن**
مارتوۆ پەن اكسەلرودتىڭ ساياسي قاتەسى، قۇرىلتاي سىندى ەرىكتى
جانە اشىق ساحنانىڭ ارقاسىندا، بىردەن-اق جانە وتە ايقىن تۇردە
جارىققا شىقتى، مىنا تۇردە جارىققا شىقتى: تاباندىلىعى جانە پرينسيپ-
تىك ۇستامدىلىعى ەڭ كەم ەلەمەنتتەر توڭكەرىسشىل سوتسيال-
دەموكراتتاردىڭ كوزقاراستارىنداعى سىزاتتى، ساڭلاۋدى كەڭەي-
تۋگە بىردەن-اق بارلىق كۇشتەرىن جۇمسادى. ۇيىمدىق جاقتاردا
اشىقتان-اشىق **ٴارتۇرلى ماقساتتاردى** كوزدەگەن ادامداردىڭ
(اكيموۆتىڭ ٴسوزىن قاراڭىز) قۇرىلتايعا بىرگە قاتىناسقاندىعى،
ٴبىزدىڭ ۇيىمدىق جوسپارىمىزعا جانە ٴبىزدىڭ ۋستاۆىمىزعا **پرينسيپ-
تىك** تۇردە قارسى ادامداردى بىردەن-اق مارتوۆ جولداس پەن
اكسەلرود جولداستىڭ قاتەسىن قولداۋعا ۇمتىلدىردى. بۇل ماسەلەدە
دە توڭكەرىسشىل سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ كوزقاراستارىنان
اينىماعان ۇشقىنشىلدار **ازشىلىق** بولىپ قالدى. بۇل **زور ماڭىزى**
بار فاكت، ويتكەنى مۇنى انىقتاماينشا، ۋستاۆتىڭ جەكە ماسەلە-
لەرىنە بولا تۇعان كۇرەستى دە، ورتالىقتىڭ ورگان گازەتى مەن
ورتالىق كوميتەتتىڭ مۇشەلەر قۇرامىنا بولا تۇعان كۇرەستى دە مۇلدە
تۇسىنۋگە بولمايدى.

(17) جاڭا «ۆشقىن» گازەتى. ۆيمدىق ماسەلەلەر- دەگى ورايشىلدىق

جاڭا «ۆشقىن» گازەتىنىڭ پرينسيپتىك مايدانىن تالداۋعا نەگىز ەتىپ، ٴسوز جوق، اكسەلرود جولداستىڭ ەكى فەليەتونىن① الۋ كەرەك. ونىڭ تولىپ جاتقان جاقتىرتاتىن سوزدەرىنىڭ ناقتى ٴمانىن ٴبىز جوعارىدا تولىق كورسەتكەنبىز، ەندى بۇل ناقتى مانگە توقتالماۋعا تىرىسۋىمىز كەرەك، "ازشىلىق"تى باسقا ٴبىر ۇرانعا ەمەس، ٴدال وسى ۇراندارعا (ٴتۇرلى ۇساق-تۇيەك سەبەپتەرگە نەگىزدەس) كەلتىرگەن ويلاۋ بارىسىن بايقاپ كورۋىمىز كەرەك، بۇل ۇرانداردىڭ، قايدان شىققانىنا قاراماستان، "تولىقتىرۋ" ماسەلە- سىنىڭ قالاي بولۋىنا قاراماستان، پرينسيپتىك ٴمانىن تەكسەرۋىمىز كەرەك. ٴبىز قازىر جول قويۋ اۋاسى قويىۋلاعان كەزدە تۇرمىز، ولاي بولسا ٴبىز اكسەلرود جولداسقا دا جول قويىپ، ونىڭ "ٴنازاريا- سىن شىنداپ ٴسوز ەتەيىك".

اكسەلرود جولداستىڭ نەگىزگى تەزيسى («ۆشقىن» گازەتى 57-سان) مىناۋ: "ٴبىزدىڭ قوزعالىسىمىزدا اۋەلدەن-اق بىرىنە- ٴبىرى قارسى ەكى ٴتۇرلى نىساي بار ەدى، بۇل نىسايلاردىڭ ٴوزارا بىتىسپەۋشىلىك دارەجەسى قوزعالىستىڭ ٴوزىنىڭ دامۋىنا بىلەسىپ دامىماي تۇرا المادى جانە وعان اسەر ەتپەي تۇرا المادى". اتاپ

① بۇل فەليەتوندار «ۆشقىن» گازەتى ەكى جىل نىشىندە» دەگەن جيناقتا كىردى، 1906-جىلعى س.پەتەربۋرگ باسپاسى، 2- ٴبولىم، 122-بەت جانە ودان كەيىنگى بەتتەر. (1907-جىلعى باسىلۋىنا لەنيننىڭ قوسقان ەسكەرتۋى. — قۇراستىرۋشىدان)

ايتقاندا: "ٴپرينسيپ جاعىنان، قوزعالىستىڭ پرولەتارلىق ماقساتى «روسسيادا» ٴدال باتىس سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنداعىداي". ٴبىراق بىزدە جۇمىسشى بۇقاراسىنا "قوعامداعى جات ەلەمەنتتەر"—ۇشقارى زيالىلار اسەر ەتىپ وتىر. ٴسويتىپ، اكسەلرود جولداس پارتيامىزدىڭ ىشىندە پرولەتارلىق نىساي مەن ۇشقارىلىق-زيالىلىق نىسايدىڭ بىتىسپەۋشىلىگى بار دەپ بىلەدى.

اكسەلرود جولداستىڭ مۇنىسى ٴسوزسىز دۇرىس. وسىنداي بىتىسپەۋشىلىكتىڭ بار ەكەنىندە (جانە جالعىز روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىندا عانا ەمەس) كۇمان جوق. ول-ول ما، وسى كۇنگى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ توڭكەرىسشىل (ٴارى ٴداستۇرشىل) جانە ورايشىل (تۇزەتىمپازدىق، بيلىك كەڭسەسشىلدىك [143]، جاڭعىرتىمپازدىق) بولىپ ٴبولىنۋى—ٴبىزدىڭ قوزعالىسىمىزدىڭ سوڭعى ون جىلىندا روسسيادا دا تولىق كورىنگەن ٴبولىنۋى—اسا زور دارەجەدە ٴدال وسى بىتىسپەۋشىلىكتەن بولىپ وتىرعانى جۇرتتىڭ بارىنە دە بەلگىلى. قوزعالىستىڭ ٴدال پرولەتارلىق نىسايلارىن—ٴداستۇرشىل سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا، ال دەموكراتيالىق زيالىلىق نىسايلارىن—ورايشىلدىق سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا كورسەتەتىنى دە جۇرتتىڭ بارىنە بەلگىلى.

ٴبىراق اكسەلرود جولداس وسىنداي جالپىعا بەلگىلى فاكتكە ٴتونىپ كەلىپ، قورقىپ شەگىنە باستايدى. بۇل ايتىلعان ٴبولىنۋدىڭ جالپى روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق قوزعالىسىنىڭ تاريحىندا، اسىرەسە ٴبىزدىڭ پارتيا قۇرىلتايىندا قالاي بىلىنگەنىن تالداۋعا اكسەلرود جولداس،—ٴدال قۇرىلتاي جايىندا جازىپ وتىرسا دا،—**ەشبىر ارەكەت ەتپەيدى!** جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ بۇكىل رەداكسياسى سياقتى، اكسەلرود جولداس تا بۇل قۇرىلتايدىڭ ەستەلىكتەرىنەن **ولگەنشە قورقادى.** بۇكىل جوعارىداعى ايتىلعاندارداي

كورگەنىنەن كەيىن، بۇعان ٴبىز تاڭىرقاماۋعا ٴتيىسپىز، ٴبىراق قوزعالىسسىزدىڭ ىشىندەگى ٴارتۇرلى ىنسايىلاردى زەرتتەيتىن سياقتانعان "ٴانازارياشىي"ىنىڭ مۇنىسى — **ىشىندىقتان قورقۋدىڭ** ەرەكشە ٴتۇرى. اكسەلرود جولداس، ٴوزىنىڭ وسى مىنەزىنىڭ ارقاسىندا، قوزعالىسسىزداعى ىنسايىلار تۋرالى ەڭ جاڭا، ەڭ ٴدال ماتەريالدى وزىنەن اۋلاقتاتىپ، سۋيكىمدى قيالدار دۇنيەسىنەن وزىنە پانا ىزدەيدى. "جاريا ماركسيزىم[157] ياكي جارتىلاي ماركسيزىم ٴبىزدىڭ ليبەرالدارعا ادەبيەت مىنبەسىنىڭ كوسەمىن بەردى عوي. ال تەنتەك تاريح توڭكەرىسشىل بۇرجۋازيالىق-دەموكراتتارعا ٴداستۇرشىل، توڭكەرىسشىل ماركسيزىم اعىمىنان نەگە كوسەم تاۋىپ بەرمەيدى؟" — دەيدى اكسەلرود. اكسەلرود جولداستىڭ وزىنە سۇيكىمدى بۇل قيالى تۋرالى ايتاتىنىمىز مىناۋ عانا: ەگەر تاريحتىڭ تەنتەك بولاتىن كەزى بولسا، بۇل وسى تاريحقا تالداۋ جاساۋعا كىرىسىپ وتىرعان ادامنىڭ **تەنتەك پىكىرلى** بولۋىنان اقتامايدى. جارتىلاي ماركسيزىمنىڭ كوسەمىنەن ليبەرال كورىنىپ تۇرعاندا، ونىڭ "ىنسايىلار"ىن بايقاعىسى كەلگەن (**جانە بايقاي العان**) ادامدار تاريحتىڭ مۇمكىن بولاتىن تەنتەكتىگىن دالەل ەتكەن جوق، سول كوسەمنىڭ پسيحولوگياسى مەن لوگيكاسىنىڭ ونداعان، جۇزدەگەن بەينەلەرىن دالەل ەتكەن، ونىڭ ماركسيزىمنىڭ بۇرجۋازيالىق ادەبيەتتەگى بەينەسىن كورسەتكەن[215] بۇكىل ادەبيەتتىڭ ٴپىشىنىنىڭ ەرەكشەلىكتەرىن دالەل ەتكەن. ەگەر "قوزعالىسسىزداعى جالپى توڭكەرىستىك جانە پرولەتارلىق ىنسايىلار"عا تالداۋ جاساۋعا كىرىسكەن اكسەلرود جولداس پارتيانىڭ ول جاراتپايتىن ٴداستۇرشىل قاناتىنىڭ پالەندەي ۋاكىلدەرىنىڭ بەلگىلى ىنسايىلارى بارلىعىن ەشنارسەمەن، **ٴتىپتى ەشبىر نارسەمەن** دالەلدەپ كورسەتە الماسا، — وندا ول مۇنىسىمەن وزىنە ٴوزى **مۇساپىرلىگى تۋرالى**

سالتاناتتى تۋرده كۋالىك بەرگەن بولىپ شىعادى. تارىحتىڭ مۇمكىن بولاتىن تەنتەكتىگىن عانا دالەل ەتىپ وتىرعانىنا قاراعاندا اكسەلرود جولداستىڭ ستەرى وتە ناشار بولسا كەرەك!

اكسەلرود جولداستىڭ "ياكوبينشىلدەر" [148]دى دالەل ەتۋى مۇنان دا گورى عيبىراتتى. قازىرگى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ توڭكەرىسشىل جانە ورايشىل بولىپ ەكىگە ٴبولىنۋى الدەقاشان، — جانە جالعىز روسسيادا عانا ەمەس، — "ۇلى فرانسۋز توڭكەرىسى زامانىنىڭ تارىحي ۇقساستىقتارى"ن كەلتىرۋگە سىلتاۋ بولعاندىعى اكسەلرود جولداسقا، بالكىم، بەلگىلى بولار. **قازىرگى زامانعى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ جيروندشىلدارى**[148] وز-دەرىنىڭ دۇشپاندارىن سيپاتتاعاندا "ياكوبينشىلدىك"، "بلانكيزىم"، [65] ت. س اتاۋلاردى قولداناتىنى دا اكسەلرود جولداسقا، بالكىم، بەلگىلى بولار. ٴبىراق اكسەلرود جولداستىڭ شىندىقتان قورقۋىنا ەلىكتەمەي-اق قويايىق، قۇرىلتايدىڭ ەستەلىكتەرىندە وسى ايتىلىپ وتىرعان نىسايلار مەن ۇقساستىقتاردى تالداپ، تەكسەرۋگە كەرەكتى ماتەريالدار بار ما، جوق پا، سونى بايقايىق.

ٴبىرىنشى مىسال. پارتيا قۇرىلتايىندا پىروگىراما تۋرالى بولعان تالاس. اكيموۆ جولداس (ول مارتينوۆ جولداستىڭ پىكىرىنە "ابدەن قوسىلادى") بىلاي دەدى: "وكىمەتتى تارتىپ الۋ تۋرالى ‹پرولەتاريات ديكتاتۋراسى تۋرالى› ابزاتس، بارلىق باسقا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالاردىڭ پىروگىرامالارىمەن سالىس-تىرعاندا، وزگەشە جازىلعان، ونى كەيبىرەۋلەر — باسشى ۇيىمنىڭ رولى سول ۇيىمدى باسشى قىپ وتىرعان تاپتى كەيىن ىسىرادى، ۇيىمدى تاپتان وقشالايدى دەپ تۇسىندىرۋلەرى مۇمكىن، شىنىندا دا پلەحانوۆ وسىلاي ٴتۇسىندىردى. سوندىقتان ٴبىزدىڭ ساياسي مىندەتتەرىمىزدىڭ تۇجىرىمى دا ٴدال 'حالىق ەركى پارتيا-

سىنىكى، سياقتى" (ەستەلىكتەردىڭ 124 ـ بەتى). اكيموۆ جولداسقا
پلەحانوۆ جولداس جانە باسقا ۇشقىنشىلدار قارسى شىعىپ، ونىڭ
مۇنىسىن ورايشىلدىق كوزقاراس دەپ كىنالادى. بۇل تالاس بىزگە
سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ىشىندەگى **قازىرگى ياكوبينشىلدەر**
مەن قازىرگى **جيروندشىلداردىڭ** بىتىسپەۋشىلىگىن كورسەتەتىنىن
(قيالداعى تاريح تەنتەكتىگىمەن ەمەس، ٴبىس جۇزىندە كورسەتەتى-
نىن) اكسەلرود جولداستىڭ كورە الماعانى ما؟ اكسەلرود جولداس
(ونىڭ وتىكىزگەن قاتەلىكتەرىنە نەگىزدەلگەندە) سوتسيال ـ
دەموكراتيالىق پارتيا **جيروندشىلدارىنىڭ** قاتارىندا بولىپ قالعاندىق-
تان ياكوبينشىلدەر تۋرالى ٴسوز قوزعاپ وتىرعان جوق پا ەكەن؟
ەكىنشى مىسال. پوسادوۆسكي جولداس "دەموكراتيالىق پرينسيپ-
تەردىڭ مۇلدەلىك قۇنى" تۋرالى "نەگىزگى ماسەلە"دە "ەلەۋلى
الاۋىزدىق" تۋىلدى دەپ ەسەپتەيدى (169 ـ بەت). ول پلەحانوۆ
ەكەۋى دەموكراتيالىق پرينسيپتەردىڭ مۇلدەلىك قۇنىن بەكەرگە
شىعاردى. "ارالىقشىلدار"دىڭ ياكي باتپاقشىلداردىڭ كوسەمى
(ەگوروۆ) جانە ۇشقىنعا قارسىلاردىڭ كوسەمى (گولدبلات) بۇعان
باتىل قارسى شىعىپ، پلەحانوۆ "بۋرجۋازيالىق تاكتيكاعا ەلىكتەدى"
دەپ ەسەپتەدى (170 ـ بەت) — **بۇل ٴدال اكسەلرود جولداستىڭ
داستۇرشىلدەردىڭ بۋرجۋازيالىق نىسايلارمەن بايلانىسى بار
دەپ ەسەپتەگەن كوزقاراسى،** جالعىز ـ اق ايىرماسى — بۇل پىكىرىن
اكسەلرود باستان ـ اياق ناقتاپ ايتقان جوق، ال گولدبلات ونى
بەلگىلى ايتىستارعا بايلانىستىردى. ٴبىز تاعى دا سۇرايمىز: بۇل
تالاس تا بىزگە (ٴبىزدىڭ پارتيا قۇرىلتايىندا) قازىرگى سوتسيال ـ
دەموكراتيالىق پارتيا ىشىندەگى ياكوبينشىلدەر مەن جيروندشىلدار-
دىڭ بىتىسپەۋشىلىگىن **كوزبە ـ كوز** كورسەتكەنىن اكسەلرود
جولداستىڭ كورە الماعانى ما؟ اكسەلرود جولداس ٴوزى جيروند-

شىلـداردىڭ قاتارىندا بولـىپ قالعاندىقتان ياكوبيىنشىلـدەرگە قارسى **ايقايـلاپ** ۋتىـرعان جوق پا ەكەن؟

ٴۇشىنشى مىسال. پارتيا ۋستاۆىنىڭ 1 ـ تارماعى تـۋرالى ايتىستار. **"قوزعالىسسىمىزداعى پىرولەتارلىق نـىسايـلار"دى** قورعاعان كـىم، جۇمىسشىنىڭ ٴۇيىمنان قورىقپايتىنىن، پىرولەتاردىڭ ٴۇكىمەتسىزدىك جايىتكە تىلەكتەس ەمەس ەكەنىن، ونىڭ "ٴۇيىمداسىڭدار!" دەگەن ۇراننىڭ دەم بەرۋشىلىك رولىنا ماڭىز بەرەتىنىن باسا ايتـقان كىم؟ ورايشىلدىق يديا تۇلا بويىنا سىڭگەن بۇرجۋازيا زيالىلارىنان ساقتانـدىرعان كىم؟ **سوتسيال ـ دەموكراتـيالىق پارتـيانىڭ ياكوبيىنشىلـدەرى.** **ال** ٴۇشقارى زيالىلاردى پارتياعا سۇيـرەگەن كىم، پروفەسـسورلاردىڭ، ورتا مەكتەپ وقۋشـلارىنىڭ، جەكە جۇرگەنـدەردىڭ، ٴۇشـقارى جاسـتاردىڭ قامىن ويـلاعان كىم؟ **جيروندشىل اكسەلرود پەن جيـروندشىل ليبەر.**

ٴبىزدىڭ پارتيا قۇرىلتايىندا "ەڭبەكـتى ازات ەتۋ قوعامى"[35]نىڭ كوپشىلىگىنە قارسى اشكەرە تارالـعان "ورايشىلدىققا سالـىنۋ جونىندە جالادان تاعىلعان ايىپتان" اكسەلرود جولـداس شەبەر قورعانا الماي ۋتىر! ول قورعانعاندا ياكوبـيىنشىلـدىك، بلانكيـزىم جانە باسـقالار تۋرالى بەرىنشتەيىننىڭ ەسـكى ٴانـىن قايـتالاپ سالـىپ، ايىپتاۋدىڭ نەگىزدى ەكەنىن دالەلدەيدى! ول ٴۇشقارى زيالىلاردىڭ حاۋىپتىلىگى تۋرالى ايقايـلاپ، پارتيا قۇرىـلتايىنـدا ٴوزىـنىڭ سول زيالىلاردىڭ قامىن ويلاپ سويلەگەن سوزدەرىن بۇركەمەلەمەك.

ياكوبيـىنشىلـدىك، ت. س. تـۋرالى "قورقىنـىشتى سوزدەر"دى قولدانۋ تەك وزىندە **ورايشىلدىق** يديا بار ەكەندىگىن عانا اشكەرەلەيـدى. ٴوزىـنىڭ تاپـتىق مۇددەلەرـىن **تۇسىنگەن** پـىرولەتارياتتىـڭ **ٴۇيىمەن** بەرىـك بايـلانىسـتى ياكوبيىنـشـىل ـــ ناق **توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكرات.** پروفەسسورلاردى، ورتا مەكتەپ وقۋشىلارىن

قيمايتىن، پرولەتاريات ديكتاتۋراسىنان قورقاتىن، دەموكراتيالىق تالاپتاردىڭ مۇلدەلىك قۇنىنا سيناتىن جيروندشىل ـ ناق **ورايشىل.**
قازىر، ساياسي كۇرەستى استىرتىن ارەكەت دارەجەسىنە تۇسىرە تارىلتۋ پكىرى ادەبيەتتە مىڭداعان رەت تويتارىلدى، مۇنى تۇرمىس- تىڭ ٴوزى الدەقاشان تويتاردى جانە ىعىستىرىپ شعارىپ تاستادى، بۇقارالىق ساياسي ۇگىتتىڭ ارتىقشا ماڭىزدىلىعى انىقتالىپ، جەتەر- لىكتەي ٴتۇسىندىرىلدى، سوندىقتان قازىر تەك ورايشىلدار عانا استىرتىن ۇيىمدار حاۋىپتى نارسە دەپ قارايدى. استىرتىن ارەكەت- شىلدىكتەن، بلانكيزمنەن قورقۋدىڭ ناقتى نەگىزى ـ ٴىس جۇزىندىك قوزعالىستىڭ انىقتالعان بەلگىلى ەرەكشە بەلگىسى ەمەس (بەرنشتەينىنىڭ جانە ونىڭ سەرىكتەرىنىڭ كوپتەن بەرى دالەلدەۋگە تىرىسىپ جۇرگەنىندەي)، بۇرجۋازيا زيالىلارىنىڭ وسى كۇنگى سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ اراسىندا ٴجيى كورىنىپ قالاتىن جيروندشىلدىق ۇركەكتىك پسيحولوگياسى. جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ قىرقىنشى جانە الپىسىنشى جىلدارداعى فرانسيا توڭكەرىسشىل جاسىر- ىن ارەكەتشىلدەرىنىڭ تاكتيكاسىنان ساقتاندىرۋ سياقتى **جاڭا ٴسوز** ايتام دەپ (ۋاقتىندا جۇزدەگەن رەت ايتىلعان) كۇشەنۋلەرىنەن كۇلدىرگى نارسە جوق (قاراڭىز: 62 ـ ساندىعى باسماقالا)[216].
قازىرگى زاماندىعى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ جيروندشىل- دارى «ۇشقىن» گازەتىنىڭ جاقىندا شىعاتىن ٴبىر سانىندا، قىرقىنشى جىلدارداعى فرانسيا جاسىرىن ارەكەتشىلدەرىنىڭ توبىن ـ جۇمىسشىلار بۇقاراسى اراسىندا ساياسي ۇگىت جۇرگىزۋدىڭ رولىن، جۇمىسشى گازەتىنىڭ پارتيانىڭ تاپقا اسەر ەتۋىنىڭ نەگىزگى قۇرالى بولعان ماڭىزىن الدەقاشان ۇيرەنىپ، الپىسىدەي جاتتاپ العان توبىن، مۇمكىن، بىزگە كورسەتەر.
الايدا، جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ جاڭا ٴسوز شعارعانىپ

وتكەندى قايتالاپ، البىيدەي قايتا كۇيسەۋگە ۇمتىلۋى استە كەزدەيسوقتىق ەمەس، قايتا ءبىزدىڭ پارتيانىڭ ورايشىلدىق قاناتىنا كىرگەن اكسەلرود پەن مارتوۆتىڭ تۇسكەن جاعدايىنىڭ ءسوزسىز سالدارى. جاعدايدىڭ ماجبۇرلەۋى. قۇرىلتايداعى كۇرەستىڭ تۇرعى-سىنان جانە پارتيانىڭ قۇرىلتايدا قالىپتاسقان ءتۇرلى سارىندارى مەن بولىنۋلەرىنىڭ تۇرعىسىنان اقتاۋعا كەلمەيتىن ءۇزدەرىنىڭ مايدانىن اقتاۋعا **باياعى وتكەن ۋاقىتتان** قانداي بولسا دا ءبىر سەبەپ تاۋىپ كورۋ ءۇشىن، ورايشىلدىق سوزدەردى قايتالاپ ايتا بەرۋلەرىنە، **كەيىن شەگىنۋلەرىنە** تۋرا كەلەدى. ياكوبينشىلدىك پەن بلانكيزىم جونىن-دەگى اكىموۆتىق تەرەڭ ويعا اكسەلرود جولداس "ەكونوميستەر" دە عانا ەمەس، "ساياسيشىلار"دا دا "سىڭارجاقتىلىق" بولدى، ءتىپتى "اۋەسقويلىق" تۋرالى ايتىلعان مىنا ءسوزدى ەسكە تۇسىرمەي جامساي وتىرىپ، ...

"ەكونوميزم"گە قارسى كۇرەس باسەڭدەپ بارىپ، 1902-جىلدىڭ

وزىندە-اق ابدەن توقتاعانىن كورەسىزدەر؛ ماسەلەن، 1903-جىلعى 7-ايدا (43-سان) "ەكونوميزم زامانى" "بۇكىلدەي ءوتىپ كەتتى"، ەكو-نوميزم "بۇتىندەي جەرلەندى" دەپ سانالاتىنىن، ساياسيشىلاردىڭ اۋەسقويلىعىنىڭ ايقىن اتاۋىزىم دەپ ەسەپتەلەتىنىن كورەسىز-دەر. «ۇشقىن» گازەتىنىڭ جاڭا رەداكسياسى ابدەن جەرلەنىپ بىتكەن

بولىنۋگە نەلىكتەن اينالىپ سوعىپ وتىر؟ قۇرىلتايدا ٴبىز اكيموۆتار-
مەن كۇرەسكەندە ولاردىڭ ەكى جىل بۇرىن «جۇمىسشى ٴىسى»
جورنالىندا[139] ىستەگەن قاتەلەرى جونىندە كۇرەسكەن بولعانىمىز با؟
بۇلاي ەتكەن بولساق، ٴبىز ناعىز اقىماق بولار ەدىك. ٴبىراق، بۇلاي
ىستەمەگەنىمىزدى، اكيموۆتارمەن قۇرىلتايدا كۇرەسكەندە ولاردىڭ
«جۇمىسشى ٴىسى» جورنالىنداعى ابدەن جەرلەنىپ بىتكەن ەسكى
قاتەلەرى جونىندە كۇرەسپەگەنىمىزدى، ولاردىڭ قۇرىلتايداعى
سوزدەرىندە، داۋىس بەرۋلەرىندە وتكىزگەن **جاڭا قاتەلەرى**
جونىندە كۇرەسكەنىمىزدى كىم دە بولسا بىلەدى. قانداي قاتەلەر-
ىنىڭ شىن مانىندە جويىلعانىن، قازىر قانداي قاتەلەرى بار بولىپ،
تالاستى كەرەك قىلاتىنىن تۇجىرىمداعاندا، ٴبىز ولاردىڭ «جۇمىس-
شى ٴىسى» جورنالىنداعى مايدانىنا قاراپ تۇجىرىمداماي، قۇرىلتاي-
داعى مايدانىنا قاراپ تۇجىرىمدادىق. قۇرىلتاي قارساڭىندا بۇرىنعى
ەكونوميستەر، ساياسيشىلار بولىپ بولىنۋشىلىك جوق ەدى، ٴبىراق
ٴارتۇرلى ورايشىلدىق نىسايلار بولدى، بۇل نىسايلار ٴبىرتالاي
ماسەلەلەر جونىندەگى جارىس سوزدەردەن، داۋىستا قويۋلاردان
ٴبىلىندى جانە بۇل اقىرىندا پارتيانىڭ "كوپشىلىك"، "ازشىلىق"
بولىپ جاڭادان ٴبولىنۋىن تۋعىزدى. ٴىستىڭ بۇكىل ٴمانىسى مىناۋ:
«ۋشقىن» گازەتىنىڭ جاڭا رەداكسياسى، وتە ايقىن سەبەپتەر
بويىنشا، بۇل جاڭا ٴبولىنۋدىڭ پارتيامىزداعى **وسى كۇنگى**
ورايشىلدىقپەن بايلانىستى ەكەنىن بۇركەۋگە تىرىسىپ وتىر،
سوندىقتان جاڭا بولىنۋدەن ەسكى بولىنۋگە قاراي امالسىز شەگىن-
شەكتەپ وتىر. جاڭا ٴبولىنۋدىڭ ساياسي تەگىن تۇسىندىرە
الماعان ەكەن (نەمەسە جول قويۋ ٴۇشىن بۇل تەكتى كولەگەيلەگىسى①

① «ۋشقىن» گازەتىنىڭ 53-سانىنداعى پىلەحانوۆتىڭ "ەكونوميزىم"

كەلۋ)، وندا الدەقاشان كۇنى ٴوتىپ كەتكەن ەسكى ٴبولىنۋ جونىندە ٴبىر ساعىزدى قايتا ـ قايتا شايناۋدان باسقا امالى جوق. جاڭا ٴبولىنۋ ـ دىڭ ٴتۇپ نەگىزى ــ ۇيىمدىق پرينسيپتەر تۇرالى تالاستان باستالىپ (پارتيا ۋستاۆىنىڭ 1 ـ تارماعى) ۇكىمەتسىزشىلدەر عانا ىستەي الاتىن "ٴامالييات"پەن تىنعان **ۇيىمدىق** ماسەلەلەر جونىندەگى الاۋىزدىق ەكەنى جۇرتتىڭ بارىنە دە ٴمالىم. ال ەكونوميستەر، ساياسيشىلار بولىپ بولىنگەن ەسكى ٴبولىنۋدىڭ تۇپكى نەگىزى، كوبىنەسە، **تاكتيكالىق** ماسەلەلەر جونىندەگى الاۋىزدىق بولدى.

پارتيا ٴومىرىنىڭ وسىنداي وتە كۇردەلى، شىنىندا دا كەزەكتەگى اسا شۇعىل ماسەلەلەرىنەن الدەقاشان شەشىلگەن، قاساقانا قايتادان قوزعالىپ وتىرعان ماسەلەلەرگە شەگىنۋشىلىكتى جاڭا «ۇشقىن» گازەتى قۇپىرىقشىلدىق دەگەنىمەن باسقا اتپەن اتاۋعا بولمايتىن، كىسى كۇلەرلىك تەرەڭ ويلىلىقپەن اقتاۋعا تىرىسادى؛ اكسەلرود جولداس ـ

تۇرالى ماقالاسىن قاراڭىز، بۇل ماقالانىڭ قوسىمشا تاقىرىبىندا كىشكەنە قاتە كەتكەن سياقتى. "پارتيانىڭ ەكىنشى قۇرىلتايى جونىندە اشىق پىكىرلەر" دەگەنىڭ ورنىنا ــ "وداقتىڭ قۇرىلتايى جونىندە" نەمەسە، "تولىقتىرۋ جونىندە" دەپ وقۋ، بالكىم، دۇرىسىراق سياقتى. بەلگىلى جاعدايلاردا، جەكە باسىندىق دامەلەر جونىندە جول قويۋعا بولاتىن بولسا، ــ تۇرپايىلىق تۇرعىدان ەمەس، پارتيالىق تۇرعىدان قاراعاندا، ــ پارتيانى تولعاندىرىپ وتىرعان ماسەلەلەردى شاتاستىرۋعا، داستۇرشىلدىكتەن ورايشىلدىققا بەت بۇرا باستاعان مارتوۆ پەن اكسەلرودتىڭ جاڭا قاتەسى تۇرالى ماسەلەنىڭ ورنىنا ــ بۇل كۇندە پروگرامما مەن تاكتيكانىڭ كوپ ماسەلەلەرىندە ورايشىل ـ دىقتان داستۇرشىلدىككە بەت بۇرۋعا، بالكىم، دايىن تۇرعان مارتينوۆتار مەن اكيموۆتاردىڭ ەسكى (قازىر جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنەن باسقا ەشكىم ەسكەرمەيتىن) قاتەسى تۇرالى ماسەلەنى قويۋعا مۇلدە جول قويىلمايدى.

تىڭ جەڭىل قولىمەن باستالعان جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ بارلىق
جازبالارىندا: مازمۇن فورمادان ماڭىزدىراق، پىروگىراممامەن
تاكتيكا ۇيىمنان ماڭىزدىراق، "ۇيىمنىڭ ومىرشەڭدىگى ونىڭ
قوزعالىسقا سىڭدىرگەن مازمۇنىنىڭ كولەمىمەن، مانىمەن تۋرا پروپورتسيا"، ورتالىقتاندىرۋ "وزىمەن ٴوزى بولعان بىردەڭە" ەمەس،
"بارلىق پالەدەن ساقتايتىن بوي تۇمار" ەمەس، ت. ت، دەگەن
تەرەڭ "وي" بار. نەتكەن تەرەڭ، ۇلى اقيقات دەسەڭىزشى!
شىنىندا دا پىروگىراممادا تاكتيكادان ماڭىزدىراق، تاكتيكا ۇيىمنان
ماڭىزدىراق. الىپپە ەتيمولوگيادان ماڭىزدىراق، ەتيمولوگيا سينتاكسيستەن ماڭىزدىراق، — ٴبىراق سينتاكسيستەن ەمتيحاننان وتە
الماي، كىلاستان كوشپەي قالعانىنا ٴماز بولىپ ماقتانىپ وتىرعان
ادامدار تۋرالى نە دەۋگە بولادى؟ اكسەلرود جولداستىڭ ۇيىمدىق
ٴپرينسيپ ماسەلەلەرى تۋرالى سوزدەرى ورايشىلدارعا ۇقسايدى
(پارتيا ۋستاۆىنىڭ 1-تارماعى تۋرالى)، ال ۇيىم ىشىندەگى قيمىلدارى
ۇكىمەتىسىزشىلدەرگە ۇقسايدى (وداقتىڭ قۇرىلتايىندا)، — ەندى
كەلىپ سوتسيال-دەموكراتيانى تەرەڭدەتىپ وتىر: شيكى ٴجۇزىم
ٴتىس قارمايدى دەگەندەي! شىنىندا، ۇيىم دەگەن نە؟ بۇل جاي
فورما عوي؛ ورتالىقتاندىرۋ دەگەن نە؟ بۇل بوي تۇمار ەمەس
قوي؛ سينتاكسيس دەگەن نە؟ بۇل ەتيمولوگيادان گورى ماڭىزى
كەم نارسە عوي، ول جەكە سوزدەردى قۇراستىرۋدىڭ فورماسى
عوي..." ەگەر ٴبىز: ۋستاۆ قانشا ٴمىنسىز بولىپ كورىنە تۇرسا دا،
ۋستاۆتى قابىلداۋدان گورى، پارتيا پىروگىرامماسىن جاساۋ ارقىلى
قۇرىلتاي پارتيا جۇمىسىنىڭ ورتالىقتانۋىنا اناعۇرلىم كوبىرەك سەبەپشى
بولدى دەسەك، الەكساندروۆ جولداس مۇنى ماقۇلداماس پا ەكەن؟" —
دەپ «ۇشقىن» گازەتىنىڭ جاڭا رەداكسياسى قوقيلانىپ سۇراق قويادى
(56-سان قوسىمشا بەتى). بۇل كىلاسسيكتىك ناقىل ٴسوز كريچەۆسكي

جولـداستىڭ: سوتسيال ـ دەموكـراتياـلىـق پارتيا، بۇكـىـل ادامـزات
سياقتى، ٴوزىنىڭ الدىـنا ٴاردايىـم ورىنـدالاتـىـن مىنـدەتـتـەردى
قويادى دەگەن اتاقـتى سوزىنەن كەم سوقپايتىن ايـگىلى، باياندى
تاريـحي اتاق الار دەپ سەنـۋ كەرەك. جاڭـا «ۇشـقىن» گازەتىنىڭ
الگى تەرەڭ وينىڭ ٴتۇرى دە ناق وسىنـداي عوي. كريـچەۆسكي
جولداستىڭ ٴسوزىنىڭ مىسقىلدانعان سەبەبى نە ەدى؟ سەبەبى ـــ ول
سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ بەلگـىـلىبىر ٴبولـىمىنىڭ تاكتيكا ماسەلە-
لەرىنـدەگى قاتەسىن، ساياسي مىندەتـتـەردى دۇرىـس قويا بىلمەۋ-
شىلىگىن فيلوسوفياعا بالانـعان سوراقـىلىقـپەن اقـتادى. ٴدال وسى
سياقتى جاڭا «ۇشـقىن» گازەتى دە سوتـسيال ـ دەموكـراتـتاردىڭ
بەلگـىـلـىبىر ٴبولىمىنىڭ ۇيىمـدىق ماسەلەلەردەگى قاتەسـىـن، بەل-
گـىـلـىبىر جولـداستاردىڭ وزدەرىن ۇكىمەتسىزدىـك بوس سوزگە
جەتكىزگەن زيالـىلىق تۇراقسىزدىعىن پىروگىرامما ۋستاۆتان ماڭىـز-
دىراق، پىروگىراممالىق ماسەلەلەر ۇيىمدىق ماسەلەلەردەن ماڭىزدىراق
دەگەن سوراقىلىقپەن اقتايدى! مۇنىڭ ٴوزى قۇيـرىقـشىلدىق ەمەس
پە؟ بۇل وزدەرىنىڭ كىلاسـتان كوشپەي قالـعاندىعىنا ماقـتانعاندىق
ەمەس پە؟

جۇمىستى ورتالىقتاندىرۋعا ۋستاۆتى قابىلداۋدان گورى پىروگىرام-
مانى قابىلداۋ كوبىرەك سەبەپشى بولادى ـ مىس. فيلوسوفياعا بالانىپ
وتىـرعان بۇل سوراقىلـىقتان سوتـسيال ـ دەموكـراتيزىمـنەن گورى
بۇرجۋازيالىق سۇرەڭسىزدىككە اناعۇرلىم جاقىنـىـراق كەلەتىن ۇشقارى
زيالـىنىڭ ٴيـىـسى قانـداي مۇڭـكىپ تۇر! ورتالىقـتانـدىرۋ دەگەن
ٴسوزدىڭ مـىـنا اتاقـتى سوزدەردە ناعـىز **سيمۆوليستىك** ماعـىنادا
ٴتۇسىنىلىپ وتىرعانىن ٴبىـلۋ كەرەك. ەگەر بۇل ٴسوزدى ايتۋشىلار
ويلاي بىلمەيتىن بولسا، نە ويلاعىسى كەلمەيـتىن بولسا، وندا ولار
ەڭ بولماعاندا مىناداي جاي فاكتـىـنى ەسكە تۇسىـرسە ەكەن: پارتيا

پروگرامماسىن بۋىندىشىلدارمەن بىرگە قابىلداۋ ٴبىزدىڭ ورتاق
جۇمىسىمىزدىڭ ورتالىقتانۋىنا جەتكىزبەك تۇگىل، ٴبىزدى جىكتەلۋ-
دەن ساقتاۋعا دا سەبەپشى بولعان جوق. پارتيا پروگرامماسى
ماسەلەلەرى مەن تاكتيكا ماسەلەلەرىندەگى بىرلىك — پارتيانى
بىرىكتىرۋ، پارتيا جۇمىسىن ورتالىقتاندىرۋ جونىندەگى قاجەتتى
شارت، ٴبىراق ٴالى جەتكىلىكسىز شارت (قۇداي-اۋ! قازىرگى،
بارلىق ۇعىمدار شاتاسقان زاماندا، سونشالىق قاراپايىم اقيقاتتى دا
ابدەن شايناپ بەرۋگە تۋرا كەلەدى). پارتيانىڭ ىنتىماعىن،
پارتيا جۇمىسىنىڭ ورتالىقتانۋىن قامتاماسىز ەتۋ ٴۇشىن تاعى ۇيىم
بىرلىگى كەرەك، مۇنداي بىرلىكتى سەميالىق ۇيىرمەنىڭ شەڭبەرىنەن
ازدى-كوپتى اسىپ شىققان پارتيادا رەسمي بەلگىلەنگەن ۋستاۆسىز،
ازشىلدىقتىڭ كوپشىلىككە باعىنۋىنسىز، بولشەكتىڭ بۇتىنگە باعىنۋىن-
سىز قيالعا كەلتىرۋگە دە بولمايدى. پروگرامما مەن تاكتيكانىڭ
نەگىزگى ماسەلەلەرىندە بىرلىگىمىز جوق كەزىندە، ٴبىز بىتىراڭقىلىق
پەن ۇيىرمەشىلدىك زامانىندا تۇرمىز دەپ تۋرا ايتاتىنبىز، بىرىگۋدەن
بۇرىن اجىراسۋىمىز كەرەك دەپ تۋرا مالىمدەگەنبىز، ٴبىز ورتاق
ۇيىمنىڭ فورمالارى تۋرالى ٴسوز كوتەرگەنىمىز جوق، پروگراممالىق
جانە تاكتيكالىق جاقتاعى ورايشىلدىققا قارسى كۇرەستىڭ جاڭا
(ول كەزدە شىن جاڭا) ماسەلەلەرىن عانا ٴسوز ەتكەنبىز. ەندى
بۇل كۇرەس، بارلىعىمىزدىڭ مويىنداۋىمىزشا، پارتيا پروگرامماسىندا
جانە پارتيانىڭ تاكتيكا تۋرالى قارارلارىندا بايانداлعان جەتكىلىكتى
بىرلىكتى قامتاماسىز ەتتى؛ ەندى تاعى ٴبىر ادىم ىلگەرى باسۋىمىز
كەرەك، ٴبىز، بارلىعىمىزدىڭ كەلىسۋىمىزشە، مۇنى دا ىستەدىك:
بارلىق ۇيىرمەلەردى بىرىكتىرەتىن ٴبىرتۇتاس ۇيىمنىڭ **فورماسىن**
جاساپ شىعاردىق. كەيبىرەۋلەر بۇل فورمالاردى جارتىلاي قيراتىپ،
ٴبىزدى ەندى كەيىن شەگىندىردى، ٴبىزدى ۇكىمەتسىزدىك قىلىققا،

ۇكىمەتسىزدىك بوس سوزگە قاراي شەگىندىردى، پارتيالىق رەداك-
سيانىڭ ورنىنا ۇيىرمەنى قايتا قالپىنا كەلتىردى، ەندى بۇل كەرى
باسقان قادامدى ٴسوزدى دۇرىس سويلەۋگە سينتاكسيستى بىلگەننەن
گورى الىپپە كوبىرەك سەبەپشى بولادى دەپ اقتايدى!

بۇدان ٴۇش جىل بۇرىن تاكتيكا ماسەلەلەرىندە داۋرەن سۇرگەن
قۇيىرشىلدىق فيلوسوفياسى ەندى ۇيىم ماسەلەلەرىندە ٴتىرىلىپ وتىر.
جاڭا رەداكسيانىڭ مىناداي پىكىرىن الىڭىز. "پارتياداعى جاۋىنگەر
سوتسيال-دەموكراتيالىق باعىت جالعىز يدەيالىق كۇرەسپەن عانا
ەمەس، ۇيىمنىڭ بەلگىلى فورمالارىمەن دە جۇرگىزىلۋگە ٴتيىس"
دەيدى الەكسەندروۆ جولداس. رەداكسيا ٴبىزدى بىلاي دەپ
ۇيرەتەدى: "يدەيالىق كۇرەس پەن ۇيىم فورمالارىن بۇلاي قاتار
قويۋ جامان ەمەس. يدەيالىق كۇرەس دەگەنىمىز ٴبىر بارىس، ال
ۇيىم فورمالارى دەگەنىمىز تەك... فورمالار عانا (56-سانىنىڭ
قوسىمشاسىنىڭ 4-بەتى، 1-باعانا، تومەنگى جاعىندا راس ٴدال
وسىلاي باسىلعان)، بۇل فورمالار وتپەلى، دامىپ وتىرعان مازمۇن-
دى — پارتيانىڭ دامىپ وتىرعان ٴىس جۇزىندىك جۇمىسىن قامتۋعا
ٴتيىس". بۇل: يادرو دەگەنىمىز يادرو، بومبا دەگەنىمىز بومبا دەگەن
سياقتى كۇلكىلى ٴسوز. يدەيالىق كۇرەس دەگەنىمىز ٴبىر بارىس،
ال ۇيىمنىڭ فورمالارى دەگەنىمىز مازمۇندى قامتيتىن فورمالار عانا!
ماسەلە مىنادا بولىپ وتىر: ٴبىزدىڭ يدەيالىق كۇرەسىمىز **جوعارىراق**
فورمالارمەن، جۇرتتىڭ بارىنە تەجەمى بار پارتيا ۇيىمىنىڭ فورما-
لارىمەن قامتىلا ما، الدە ەسكى بىترانديلىقتىڭ، ەسكى ۇيىرمەشىل-
دىكتىڭ فورمالارىمەن قامتىلا ما. جۇرت ٴبىزدى جوعارىراق
فورمالاردان جابايىلاۋ فورمالارعا قاراي شەگىندىرىپ وتىر جانە
مۇنى: يدەيالىق كۇرەس دەگەنىمىز ٴبىر بارىس، ال فورمالار دەگەن-
مىز فورمالار عانا دەپ اقتاپ وتىر. ٴدال وسى سياقتى كرىچەۆس-

كي جولداس تا ٴبىزدى ٴبىر زاماندا جوسپار تاكتيكاسىنان بارىس
تاكتيكاسىنا قاراي كەيىن شەگىندىرگەن بولاتىن.

جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ "پىرولەتارياتتىڭ ٴوزىن-ٴوزى
تاربيەلەۋى" تۋرالى، بەينە تەك فورمانى عانا كورسەتىپ، مازمۇندى
كورمەيتىندەرگە قارسى ايتقان زور دامەلى سوزدەرىن الىڭىزدار
(58-سانىنىڭ باس ماقالاسى). بۇل ەكىنشى ٴنومىرلى اكيمووشىلدىق
ەمەس پە؟ ٴبىرىنشى ٴنومىرلى اكيمووشىلدىق سوتسيال-
دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ىشىندەگى زيالىلاردىڭ كەيبىر ٴبولىمىنىڭ
تاكتيكالىق مىندەتتەردى قويۋداعى ارتتا قالعاندىعىن "پىرولەتارلىق
كۇرەس"تىڭ نەعۇرلىم "تەرەڭ" مازمۇنى، پىرولەتارياتتىڭ ٴوزىن-
ٴوزى تاربيەلەۋى ارقىلى اقتاعان بولاتىن. ەكىنشى ٴنومىرلى
اكيمووشىلدىق سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ىشىندەگى زيالىلار-
دىڭ كەيبىر ٴبولىمىنىڭ ۇيىمنىڭ ٴنازارياسى مەن ٴامالياتى ماسەلەلەر-
ىندەگى ارتتا قالعاندىعىن ٴدال سونداي ۇيىم دەگەنىمىز تەك فورما
عانا، ال ٴىستىڭ بۇكىل ٴمانى پىرولەتارياتتىڭ ٴوزىن-ٴوزى
تاربيەلەۋىندە دەگەن تەرەڭ سىلتاۋ ارقىلى اقتايدى. كىسى
ىنىسىنە ۋايىمداپ جۇرگەن مىرزالار-اۋ، پىرولەتاريات ۇيىمنان،
تارتىپتەن قورىقپايدى! پىرولەتاريات — ۇيىمعا كىرگىسى كەلمەيتىن
پروفەسسور، ورتا مەكتەپ وقۋشىسى مىرزالار ۇيىمنىڭ باقىلاۋىمەن
جۇمىس جۇرگىزگەنى ٴۇشىن پارتيا مۇشەسى دەپ تانىلسىن دەپ
كۇيىپ-پىسپەيدى. پىرولەتارياتتىڭ ٴوزىنىڭ بۇكىل ٴومىر تاجىري-
بەسى جەتىلدىرگەن ۇيىمشىلدىعى كوپتەگەن زيالىلاردان الدەقايدا
دايەكتى كەلەدى. ٴبىزدىڭ پىروگراممامىز بەن ٴبىزدىڭ تاكتيكا-
مىزدى ازدى-كوپتى ۇققان پىرولەتاريات ۇيىم جاقتاعى ارتتا
قالعاندىقتى مازمۇننان فورمانىڭ ماڭىزى كەمىرەك دەپ اقتامايدى.
ۇيىمشىلدىق، تارتىپتىلىك رۋحىندا، ۇكىمەتسىزدىك بوس سوزدەرگە

دۇشپاندىق، قاستىق رۋحىندا **ٴوزىن-ٴوزى تاربيەلەۋ** پىرولەتارياتتا ەمەس، ٴبىزدىڭ پارتياداعى **كەيبىر زيالىلاردا** كەم بولىپ ٴجۇر. ٴبىرىنشى ٴنومىرلى اكيموۆتاردىڭ پىرولەتارياتقا ساياسي كۇرەس جۇرگىزە الاتىنداي بولىپ ىسىپ جەتىلگەن جوق دەپ جالا جاپقانى سياقتى، ەكىنشى ٴنومىرلى اكيموۆتار دا پىرولەتارياتقا ۇيىمداسا الاتىنداي بولىپ ىسىپ جەتىلگەن جوق دەپ جالا جاۋىپ وتىر. سانالى سوتسيال-دەموكرات بولعان، ٴوزىن پارتيا مۇشەسى دەپ بىلگەن پىرولەتار تاكتيكا ماسەلەلەرىندەگى قۇيىرشىلدىقتى قانداي جەك كورىپ جازعىرعان بولسا، ۇيىمدىق ماسەلەرەگى قۇيىرشىلدىقتى دا سونداي جەك كورىپ جازعىرادى.

اقىرىندا، جاڭا «ۇشقىن» گازەتى "ٴىس جۇزىندىكشىلى"-نىڭ تەرەڭ ويلىلىعىن الگىزدار. ول بىلاي دەيدى: "توڭكەرىسشىلدەردىڭ **ىستەرىن** (كورنەكتىلەندىرۋ بەلگىسمەن تەرەڭدەتۋىن-اي) بىرلەستىرىپ، ورتالىقتاندىراتىن 'جاۋىنگەر'، ورتالىقتانعان ۇيىم قۇرۋ جونىندەگى يديا، دۇرىس تۇسىنىلگەنىنىڭ وزىندە، وسى ىستەر **بار بولعاندا** عانا تابيعي جۇزەگە اسپاق ‹ٴارى جاڭا، ٴارى تاۋىپ ايتىلعان›"؛ "ۇيىمنىڭ ٴوزى، فورما رەتىندە ‹تىڭداڭىزدار، تىڭداڭىزدار!›، سول فورمانىڭ مازمۇنى قۇرايتىن توڭكەرىستىك جۇمىستىڭ وسۋىمەن **ٴبىر مەزگىلدە** عانا ‹كەلتىرىلگەن ٴسوزدىڭ بارلىق جەرىندەگى كورنەكتىلەندىرۋ بەلگىسى اپتوردىكى› وسە الادى" (57-سان). بۇل باياعى ولىكتى قابىرگە اپارا جاتقاندارды كورگەندە: كومەر كوبەيسىن، دەپ ايقايلاعان حالىق ادەبيەتىندەگى كەيىپكەرگە ۇقساماي ما؟ ٴىسىمىزدىڭ ناق فورماسى (ياعني ۇيىم) مازمۇنىنان الدەقاشان كەيىن قالعانى، مىقتاپ كەيىن قالىپ تۇرعانى تۇسىنبەيتىن ٴىس جۇزىندىكشىل (ىرناقشاعا الىنباعان)، ارتتا قالعاندارعا: اياعىڭدى قاتار الىپ ٴجۇر! ىلگەرى كەتىپ قالما! دەپ

ايقاي سالۋ پارتيالىق يۋانۋشكالارعا عانا لايىق ەكەنىن تۇسىنبەيتىن ٴىس جۇزىندىكشىل ٴبىزدىڭ پارتيا ىشىنەن تابىلماس دەيمىن. ماسەلەن، ٴبىزدىڭ پارتيانى بۋنديەن سالىستىرىپ-اق بايقاڭىز. ٴبىزدىڭ پارتيانىڭ جۇمىسىنىڭ **مازمۇنى**① بۋندتىكىنە قاراعاندا ولشەۋسىز باي، ٴار تاراپتى، كەڭ جانە تەرەڭ ەكەندىگى كۇمانسىز. ٴنازاريالىق كولەمى زورىراق، پىروگىراما جەتىلە تۇسكەن، جۇمىسشى بۇقاراعا (تەك ۋيىمداسقان قولونەرشىلەرگە عانا ەمەس) اسەرى كەڭىرەك تە، تەرەڭىرەك تە، ۋگىت پەن ٴناسيحات جان-جاقتىراق، الداعىلاردىڭ دا، قاتارداعىلاردىڭ دا ساياسي جۇمىسىنىڭ تامىرى ىرعاقتىراق سوعادى، ەرەۋىل جانە جالپى جۇمىس تاستاۋلاردا **حالىق** قوزعالىسى ايبىندىراق، پىرولەتارلىق ەمەس جىكتەردىڭ اراسىنداعى جۇمىس پارمەندىرەك. ال، "فورما" شە؟ ٴبىزدىڭ جۇمىسىمىزدىڭ فورماسى، بۋندتىكىنە قاراعاندا، وتە ارتتا قالدى، ارتتا قالعاندىعى سونشا — ٴوز پارتياسىنىڭ جۇمىسىنا "نەمقۇرايدى" قاراماتىن ٴاربىر ادامدى اشىندىرارلىق، ۋيالتارلىق دارەجەدە ارتتا قالدى. جۇمىستىڭ مازمۇنىمەن سالىستىرعاندا، جۇمىستى ۋيىمداستىرۋدىڭ ارتتا قالعان-

① ٴبىزدىڭ پارتيالىق جۇمىسىمىزدىڭ مازمۇنى قۇرىلتايدا (پىروگىرامادا، تاعى باسقالاردا) توڭكەرىستىك سوتسيال-دەموكىراتيالىق پارتيانىڭ رۋحىندا بەلگىلەنگەندىگىن، كۇرەس ارقاسىندا عانا ۇشقىنعا قارسىلارعا قارسى جانە "ازشىلىق" ىشىندە ۋاكىلدەرىنىڭ سانى باسىم بولىپ وتىرعان باتپاقشىلدارعا قارسى كۇرەسۋدىڭ ارقاسىندا عانا بەلگىلەنگەندىگىن ايتىپ تا وتىرعانىم جوق. "مازمۇن" تۋرالى ماسەلە جونىندە، ماسەلەن، بۇرىنعى «ۇشقىن» گازەتىنىڭ التى سانىمەن (46 — 51-سان) جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ون ەكى سانىن (52 — 63-سان) سالىستىرۋ دا قىزىقتى-اق. ٴبىراق مۇنى تاعى بىردە ايتارمىز.

دىعى ــ ٴبىزدىڭ نازىك جەرىمىز، ونىڭ نازىك جەر بولۋى قۇرىلتايدان دا، ۇيىمداستىرۋ كوميتەتىنىڭ قۇرۋدان دا كوپ بۇرىن بولعان. فورمانىڭ جەتىلمەگەندىگى، بەكىمەگەندىگى مازمۇندى دامىتۋ جونىندە ايتا قالعانداي ىلگەرى قادام باسۋعا مۇمكىندىك بەرـ مەيدى، ۇياتتى قالدىرارلىق توقىراۋ تۋعىزادى، كۇش ىسىراپشىلدىعىنا، ٴسوز بەن ٴىستىڭ بىردەي شىقپاۋىنا سوقتىرادى. وسى ٴسوز بەن ٴىستىڭ بىردەي شىقپاۋى جۇرتتىڭ ٴبارىنىڭ دە جۇيكەسىنە ٴتيىپ وتىرعاندا، اكسەلرودتار مەن جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ "ٴىس جۇزىندىكشىلدەرى" كەلەدى دە تەرەڭ ويلى ۋاعىز ايتىپ: فورما مازمۇنعا ىلەسە تابيعي تۇردە ٴوسىپ شىعۋعا ٴتيىس ــ دەسەدى!

سوراقىلىقتى **تەرەڭدەتىپ**، ورايشىلدىق بوس سوزدەردى فيلوسوفيا جاقتان دالەلدەمەك بولىساڭىزدار، ۇيىمدىق ماسەلە جونىندەگى (پارتيا ۋستاۆىنىڭ 1 ـ تارماعى) تيتتەي قاتەنىڭ نەگە سوققانىن كورىڭىزدەر. ابايلاپ، اقىرىن باس! ــ دەگەن ٴاندى ٴبىز تاكتيكا ماسەلەلەرى جونىندە ەستىگەن ەدىك؛ ەندى سونى ۇيىم ماسەلەلەرى جونىندە ەستىپ وتىرمىز. ۇكىمەتسىز جەكەشىل ٴوزىنىڭ (اۋەلدە، مۇمكىن، كەزدەيسوق بولعان) ۇكىمەتسىزدىك نىسايلارىن **كوزقاراستار جۇيەسىنە** اينالدىرا باستاسا، ەرەكشە **پرينسيپتىك الاۋىزدىققا** اينالدىرا باستاسا، وندا **ۇيىمدىق ماسەلەـ لەردەگى قۇيرىقشىلدىق ۇكىمەتسىزدىك جەكەشىلدىك** پسيحولوگـ ياسىنىڭ ٴتابيعي جانە ٴسوزسىز ناتيجەسى بولادى. بۇل ۇكىمەتسىزـ شىلدىكتىڭ باسىن ٴبىز وداق قۇرىلتايىندا كورىپ ەدىك؛ ەندى جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنەن بىرەۋلەردىڭ ونى كوزقاراستار جۇيەسىنە كوتەرۋگە ارەكەت جاساعانىن كورىپ وتىرمىز. بۇل ارەكەتتەر سوتسيال ـ دەموكراتيالىق قوزعالىسقا قاتىناسقان بۋرجۋازيالىق زيالىـ نىڭ كوزقاراسى مەن ٴوزىنىڭ تاپتىق مۇددەسىن ۇققان پرولەتارلارـ

دىڭ كوزقاراسى اراسىندا ايىرما بارلىعى تۋرالى پارتيانىڭ قۇرىلتايـ
ىندا ـ اق ايتىلعان پىكىردىڭ دۇرىستىعىن تاماشا سيپاتتايدى.
ماسەلەن، جاڭا «ۋشقىن» گازەتىنىڭ ٴىس جۇزىندىكشىلىن الساق
(ونىڭ تەرەڭ ويلارىمەن ٴبىز جوعارىدا تانىستىق قوي)، ول:
پارتيانى فابريكا باستىعى ـــ ورتالىق كوميتەت بولعان "زور فابريكا"
دەپ ويلايدى، دەپ مەنى اشكەرەلەمەك بولادى (57 ـ سان،
قوسىمشا بەتى). وسى ايتىپ وتىرعان قورقىنىشتى سوزىنەن پىرولەتار ـ
لىق ۇيىمىنىڭ ٴىس جۇزىندىك جۇمىسىمەن دە، نازارياسىمەن دە
تانىس ەمەس بۇرجۋازيالىق زيالىنىڭ پسيحولوگياسى بىردەن
كورىنىپ تۇرعاندىعىن بۇل "ٴىس جۇزىندىكشىل" مۇلدە سەزبەيدى دە
وتىر. كەيبىرەۋلەرگە تەك قۇبىجىق بولىپ كورىنەتىن فابريكا، ٴىس
جۇزىندە پىرولەتارياتتى بىرىكتىرگەن، ٴتارتىپتى ەتكەن، ۇيىمداسۋعا
ۇيرەتكەن، ونى قانالعان ەڭبەكشى بۇقارانىڭ باسقا بارلىق توپتارىنا
باسشى ەتكەن كاپيتاليستىك سەرىكتەستىكتىڭ ەڭ جوعارعى فورماسى
بولىپ تابىلادى. ناق ماركسيزىم، كاپيتاليزىم ارقىلى ىسىلعان پىرولەـ
تارياتتىڭ يدەيالوگياسى رەتىندە، تابانسىز زيالىلارعا فابريكانىڭ
قاناۋشىلىق رولىن (اشتان ٴولۋ قاۋپى نەگىزىنە قۇرىلعان ٴتارتىپ)
ونىڭ ۇيىمداستىرۋشىلىق رولىنان (تەحنيكا جاعىنان جوعارى دارەجە-
دە دامىعان ٴوندىرىستىڭ جاعدايىندا باس قوسىپ، بىرلەسىپ
ەڭبەك ەتۋگە نەگىزدەلگەن ٴتارتىپ) پارىقتاۋدى دايەكتى تۇردە
ۇيرەتىپ وتىر. بۇرجۋازيالىق زيالىعا قيىندىقپەن قوناتىن ٴتارتىپ
پەن ۇيىمشىلدىق پىرولەتارياتقا، ناق وسى فابريكالىق "مەكتەپ"ـ
تەن تاربيە العاندىقتان، وڭاي قونادى. بۇل مەكتەپتەن ولەردەي
قورقۋ، ونىڭ ۇيىمداستىرۋشىلىق ماڭىزىن مۇلدە تۇسىنبەۋ ـــ ٴومىر
ٴسۇرۋدىڭ ۇساق بۇرجۋازيالىق جاعدايىن كورسەتەتىن ويلاۋ ادىستەرىـ
نىڭ ەرەكشە بەلگىسى، بۇل ويلاۋ ادىستەرى گەرمانيا سوتسيالـ

دەموكراتتارى Edelanarchismus دەپ اتايتىن ۇكىمەتسىزدىكتى،
باسقاشا ايتقاندا "اقسۇيەكتىك" ۇكىمەتسىزدىكتى تۋعىزدى، مەن
مۇنى مىرزالىق ۇكىمەتسىزدىك دەپ اتار ەدىم. روسسيا جوقشا
شعارۋشىلارىنا بۇل مىرزالىق ۇكىمەتسىزدىك وتە-موتە ٴتان
نارسە. پارتيا ۇيىمى ولارعا قۇبىجىق "فابريكا" بولىپ كورىنەدى؛
بولەكتىڭ بۇتىنگە باعىنۋى، ازشىلىقتىڭ كوپشىلىككە باعىنۋى ولارعا
"باسىبايلىلىق" بولىپ كورىنەدى (اكسەلرودتىڭ فەلەيەتونىن
قاراڭىز)، ولار: ورتالىقتىڭ باسشىلىعىندا جۇمىس ٴبولىنۋى
ادامداردى "تەگەرشىك پەن ۆەنت"كە اينالدىرۋ بولادى دەپ،
قارسى بايبالام سالادى (ولار: بۇل اينالدىرۋدىڭ اسىرەسە جامان
ٴتۇرى — رەداكتورلاردى جاي قىزمەتكەرلەرگە اينالدىرۋ دەپ
سانايدى)، پارتيانىڭ ۇيىمداستىرۋ ۋستاۆى تۋرالى ٴسوز قوزعالسا،
ولار جاقتىرماي بەتىن تىرجيتىپ، مەنسىنبەگەنسىپ ("فورماليستەر"-
گە قاراپ): ٴتىپتى ۋستاۆسىز دا بولا بەرمەي مە، دەيدى.

بۇل ادام نانعىسىز نارسە، ٴبىراق — فاكت: ٴسوزى دالەلدى
بولۋ ٴۇشىن مەنىڭ «جولداسقا حات»تاعى ٴوز سوزدەرىمە سۇيەنىپ،
«ۇشقىن» گازەتىنىڭ 58-سانىندا مارتوۆ جولداس ماعان ناق وسىن-
داي ۋاعىز ەسكەرتۋ جاسادى. بىتىراندىلىق زامانىنان، ۇيىرمەلەر
زامانىنان مىسال الىپ، پارتيالىلىق زامانىندا ۇيىرمەشىلدىك پەن
ۇكىمەتسىزدىك كۇيىدى ساقتاپ، دارىپتەۋدى اقتاۋشىلىق "مىرزالىق
ۇكىمەتسىزدىك" ەمەي نەمەنە، قۇيىرشىلدىق ەمەي نەمەنە؟

بىزگە ۋستاۆتىڭ بۇرىن كەرەك بولماعان سەبەبى نە؟ سەبەبى —
پارتيا ۇيىمدىق جاعىنان ٴبىر-بىرىمەن ەش بايلانىسسىز ۇيىرمەلەر-
دەن قۇرالعان بولاتىن. ٴبىر ۇيىرمەدەن ەكىنشى ۇيىرمەگە كوشۋ ٴار
ادامنىڭ جەكە "ٴوز ەركى" بولاتىن، ونىڭ كوز الدىندا ەشقانداي
تۇتاس كوپشىلىكتىڭ پىشىندەلگەن ەركى بولمايتىن. ۇيىرمەلەردىڭ

ىشىندەگى تالاس ماسەلەلەر ۋستاۆ بويىنشا شەشىلمەيتىن، **"كۇرەسپەن، كەتەم دەپ قورقىتۋمەن"** شەشىلەتىن: ٴبىرتالاي ۇيىرمەلەردىڭ، اسىرەسە ٴوزىمىزدىڭ الىتى ادامدىق رەداكسيانىڭ تاجىريبەسىنە سۇيەنىپ مەن «جولداسقا حات»①تا وسىلاي دەگەن بولاتىنمىن. ۇيىرمەلەر زامانىندا مۇنداي قۇبىلىس تابيعي جانە ٴسوزسىز نارسە ەدى، ٴبىراق ونى دارىپتەپ ماقتاۋ، مۇراتتاعىداي دەپ ساناۋ ەشكىمنىڭ دە ويىنا كەلمەدى؛ جۇرتتىڭ ٴبارى مۇنداي بىترانديلىقتى جاراتپادى، اۋىرلادى، بىتىراپ جاتقان ۇيىرمەلەردىڭ ٴبارىنىڭ بىرىگىپ، قالىپتاسقان پارتيا ۇيىمى بولۋىن كوكسەدى. ەندى، بۇل بىرىگۋ جۇزەگە اسقانىنان كەيىن، كەيبىرەۋلەر ٴبىزدى كەرى سۇيىرەيدى، ٴبىزدى ــ جوعارى دارەجەدەگى ۇيىمدىق كوزقاراستاردى ايتقان بولىپ ــ ۇكىمەتسىزدىك سوزدەرمەن سيلايدى! سەميالىق ــ ۇيىرمەلىك وبلوموۆشىلدىقتىڭ[217] كەڭ شاپان، كەڭ ەتىگىنە ۇيرەنگەن ادامدارعا يديالىق كۇرەستىڭ ەركىن "بارىسى" ٴۇشىن پارتيانىڭ رەسمي ۋستاۆى ٴارى تىعىز، ٴارى تار، ٴارى اۋىر، ٴارى ارام، ٴارى بيروكراتتىق، ٴارى باسىبايلىلىق، ٴارى قىساڭ بولىپ كورىنەدى. رەسمي ۋستاۆتىڭ ٴدال تار ۇيىرمەلىك قاتىناستاردىڭ ورنىنا پارتيانىڭ كەڭ قاتىناسىن جاساۋ ٴۇشىن قاجەت ەكەنىدىگىن مىرزالىق ۇكىمەتسىزدىك تۇسىنبەيدى. ۇيىرمەنىڭ ىشىندەگى نەمەسە ۇيىرمەلەردىڭ اراسىنداعى قاتىناستى قالىپتاستىرۋدىڭ وتكەندە كەرەگى جوق ەدى، مۇمكىن دە ەمەس ەدى، ويتكەنى بۇل قاتىناس دوستىققا نەمەسە كوزسىز، دالەلسىز "سەنىم"گە سۇيەنەتىن. پارتيالىق قاتىناس مۇنىڭ ەكەۋىنە دە سۇيەنە المايدى، وعان سۇيەنۋگە ٴتيىستى

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 6 ـ توم، حانزۋشاسى، 204 ــ 221 ـ بەتتەر. ــ قۇراستىرۋشىدان

ەمەس. ول ٴدال رەسمي "بيروكراتتىق تۇردە" (بەيباستاق زيالىلاردىڭ كوزقاراسىنشا) تۇزىلگەن ۋستاۆقا سۇيەنگەن قاتىناس بولۋى قاجەت، ۋستاۆقا قاتاڭ بويسۇنىپ وتىرعاندا عانا ۇيىرمەلىك جۇگەنسىزدىكتەن، ۇيىرمەلىك قىڭىرلىقتان، يدىالىق كۇرەستىڭ ەركىن "بارىسى" دەپ اتالىپ وتىرعان ۇيىرمەلىك جاڭجالداردان قۇتىلۋعا بولادى.

جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ رەداكسياسى الەكساندروۆقا قارسى "سەنىم دەگەن — جۇرەك پەن باسقا قاعىپ كىرگىزۋگە بولمايتىن سىپايى نارسە" دەپ ۋاعىز ەسكەرتۋ جاساپ، كەۋدەسىن كوتەرەدى (56-سان، قوسىمشا بەتى). بۇل سەنىم كاتەگورياسىن، **جالاڭ** سەنىم كاتەگورياسىن العا قويۋدىڭ ٴوزى-اق ٴوزىنىڭ مىرزالىق ۇكىمەتسىزدىگى مەن ۇيىمدىق قۇيىرشىلدىعىن تاعى ٴبىر رەت اشىپ بەرەتىنىن رەداكسيا تۇسىنبەيدى. «ۇشقىن» گازەتىنىڭ الدىنداعى رەداكسياسى نەمەسە «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ۇيىمى بولسىن، ايتەۋىر ٴبىر ۇيىرمەنىڭ عانا مۇشەسى بولعان كەزىمدە، مەن، ايتالىق، ٴوزىمنىڭ بەلگىلى بىرەۋمەن بىرگە قىزمەت ىستەگىم كەلمەگەنىن ٴتۇسىندىرۋ ٴۇشىن جالعىز سەنبەۋشىلىككە، كوزسىز، دالەلسىز سەنبەۋشىلىككە عانا سۇيەنۋگە ۇقىقتى ەدىم. ال ەندى پارتيا مۇشەسى بولىپ وتىرعان كەزىمدە، سەزىمگە عانا نەگىزدەلىپ سەنبەۋشىلىك بىلدىرۋگە مەنىڭ **ۇقىعىم جوق**، ويتكەنى مەنىڭ مۇنداي ىستەۋىم ەسكى ۇيىرمەشىلدىكتىڭ زامانىنداعى بارلىق قىڭىرلىققا، جۇگەنسىزدىككە ەسىكتى كەڭ اشار ەدى؛ ەندى مەن ٴوزىمنىڭ "سەنگەندىگىمدى" نە "سەنبەگەندىگىمدى" رەسمي دالەلمەن، ياعني ٴبىزدىڭ پروگرامامانىڭ، ٴبىزدىڭ تاكتيكانىڭ، ٴبىزدىڭ ۋستاۆتىڭ رەسمي بەلگىلەنگەن بەلگىلى ەرەجەسىنە سۇيەنىپ تۇسىندىرۋگە **مىندەتتىمىن**؛ كوزسىزدىكپەن "سەنەمىن" نە "سەنبەيمىن" دەۋمەن شەكتەلمەي، ٴوزىمنىڭ ۇيعارۋلارىمنىڭ، سونداي-اق پارتيانىڭ

ٴاربىر ٴبولىمىنىڭ بارلىق ۇيىمدارىنىڭ بۇكىل پارتياعا **جاۋاپتى** ەكەنىن مويىنداۋعا مىندەتتىمىن؛ ٴوزىمىنىڭ "سەنبەۋشىلىگىمدى" ٴبىلدىرۋ ٴۇشىن وسى سەنبەستىكتەن تۋاتىن كوزقاراستاردى، تىلەك-تەردى جۇزەگە اسىرۋ ٴۇشىن، مەن **رەسمي بەلگىلەنگەن** رەسمياتتارعا بويسۇنۋعا مىندەتتىمىن. ٴبىز ەندى بەتالدى "سەنۋ" **جونىندەگى ۇيىرمەلىك** كوزقاراستان **پارتيالىق** كوزقاراسقا كوتەرىلدىك. پارتيا-لىق كوزقاراس بىزدەن سەنىمدى باقىلانىپ وتىراتىن جانە رەسمي بەلگىلەنگەن رەسمياتتار بويىنشا ٴبىلدىرۋدى جانە **تەكسەرۋدى** تالاپ ەتەدى، ال، رەداكسيا ٴبىزدى كەرى تارتىپ وتىر جانە ٴوزىنىڭ قۇيرىقشىلدىعىن ۇيىمدىق جاڭا كوزقاراستار دەپ اتاپ وتىر!

قاراڭىزشى، رەداكسيادان وزدەرىنىڭ ۋاكىلدەرىنە ورىن تالاپ ەتە الاتىن ادەبيەتشىلەر توبى تۋرالى ٴبىزدىڭ پارتيالىق رەداكسيا دەپ اتالاتىن رەداكسيامىز نە دەپ وتىر. "ٴبىز اشۋلانبايمىز، ٴتارتىپ تۋرالى ايقاي دا سالمايمىز"، — ٴتارتىپ دەگەنگە ٴاردايىم ارجەردە نەمقۇرايدى قاراپ جۇرگەن مىرزالىق ۇكىمەتسىزشىلدەر بىزگە وسىلاي دەپ اقىل ۇيرەتەدى. بۇل تالاپتى قويعاندار ەگەر ىسكەر توپ بولسا، ٴبىز ول توپپەن "تۇسىنىسەرمىز" (تەكستتە وسىن-داي!)، نە ونىڭ تالاپتارىن كەلەكە قىلارمىز، دەسەدى.

و شىركىن، مىنا ارادا تۇرپايى "فابريكالىق" فورماليزمگە اسىل زاتتىلىقتىڭ قارسى شىعىپ وتىرعانىن-اي! ال ٴىس جۇزىندە، بۇل — ٴوزىن پارتيالىق مەكەمە ەمەس، ەسكى ۇيىرمەنىڭ سارقىنشاعى دەپ سەزەتىن رەداكسيانىڭ پارتياعا ۇسىنعان، بولىمسىز جاڭسالاعان ۇيىرمەشىلدىك ٴسوزى. بۇل مايدانىنىڭ ىشكى جالعاندىعى — ٴسوز جۇزىندە ەكى جۇزدىلىكپەن الدەقاشان وتكەن ٴىس دەپ وتىرعان بىتىراندىلىقتى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالىق ۇيىمنىڭ **پرينسي-پىنە** اينالدىرعان **ۇكىمەتسىزدىك** تەرەڭ ويلىلىقتا لاجسىز سوقتىرادى.

تومەنگى، جوعارعى پارتيالىق ورگانداردان قۇرالعان جۇيەنىڭ مۇلدە كەرەگى جوق، ويتكەنى مۇنداي جۇيە مىرزالىق ۇكىمەتسىزدىككە مەكەمەلەردىڭ، بولىمدەردىڭ، تاعى سوندايلاردىڭ كەڭسەدە وتىرىپ ويلاپ شىعارعان نارسەسى بولىپ كورىنەدى (اكسەلرودتىڭ فەليەتونىن قاراڭىز)؛ ەشبىر بولەكتىڭ بۇتىنگە باعىنۋى كەرەك ەمەس، "ٴتۇسىنىسۋ"دىڭ نەمەسە اجىراسۋدىڭ **پارتيالىق** ادىستەرى جونىندە "**فورمالدى**-بيۋروكراتتىق" بەلگىلەمە شىعارۋدىڭ ەشبىر كەرەگى جوق، ەسكى ۇيىرمەلىك جاڭجال ۇيىمنىڭ "ناعىز سوتسيال-دەموكراتيالىق" ادىستەرى تۇرالى سوزۋارلىقپەن دارىپتەلە بەرسىن، دەسەدى.

"فابريكا" تاربيەسىن العان پرولەتاردىڭ ۇكىمەتسىزدىك جەكە-شىلدىككە ساباق بەرە الاتىن جانە ساباق بەرۋگە ٴتيىستى جەرى مىنە وسى. سانالى جۇمىسشى زيالىدان شوشيتىن كەزدەگى جورگەك-تەن الدەقاشان شىققان. سانالى جۇمىسشى سوتسيال-دەموكراتياشىل زيالىلاردىڭ مول ٴبىلىم قورىن، كەڭىرەك ساياسي زەردەنى باعالاي بىلەدى. ٴبىراق، بىزدە **ناعىز** پارتيا قۇرىلا باستاعان سايىن، سانالى جۇمىسشى پرولەتاريات ارمياسىنىڭ جاۋىنگەرىنىڭ پسيحولوگياسىن ۇكىمەتسىزدىك بوس سوزبەن كەربەزسىپ جۇرگەن بۇرجۋازيالىق زيالىلاردىڭ پسيحولوگياسىنان پارىقتاۋدى ۇيرەنۋگە ٴتيىس، ول جاي پارتيا مۇشەلەرىنەن عانا ەمەس، "جوعارى جەك ادامدارى"نان دا پارتيا مۇشەسىنىڭ مىندەتىن ورىنداۋدى **تالاپ** ەتۋدى ۇيرەنۋگە ٴتيىس، ول ٴبىر زاماندا تاكتيكا ماسەلەلەرىندەگى قۇيرىقشىلدىقتى قانداي جەك كورگەن بولسا، ۇيىمدىق ماسەلەلەردەگى قۇيرىقشىلدىق-تى دا سونداي جەك كورۋدى ۇيرەنۋگە ٴتيىس!

جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ۇيىمدىق ماسەلەلەردەگى مايدانىنىڭ اقىرعى ٴبىر ايرىقشا ەرەكشەلىگى جيروندشىلدىق پەن مىرزالىق

ۇكىمەتسىزدىككە تىعىز بايلانىستى: بۇل ــ ورتالىقتاندىرۋعا قارسى اپتونوميزىمدى قورعاۋ. بيروكراتيزىم تۋرالى جانە جەكە وكتەمدىك تۋرالى جىلاپ ـ سىقتاۋدىڭ، "ۇشقىنشىل ەمەستەردى (قۇرىلتايدا اپتونوميزىمدى قورعاعانداردى) ورىنسىز ەلەمەۋشىلىك" تۋرالى قايعىرۋدىڭ، "ٴسوزسىز باعىنۋشىلىق"تى تالاپ ەتۋ تۋرالى كىسى كۇلەرلىك ايقايلاردىڭ، "جۇگەنسىزدىك"كە، ت. س. قارسى زارلاعان شاعىمداردىڭ ٴدال وسىنداي پرينسيپتىك ماعىناسى بار (ەگەر بار بولسا①). ٴارقانداي پارتيانىڭ ورايشىل قاناتى ٴاردايىم، پروگرامالىق بولسىن، تاكتيكالىق بولسىن، ۇيىمدىق بولسىن، ٴارتۇرلى ارتتا قالۋشىلىقتى قورعايدى جانە اقتايدى. جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ۇيىمدىق جاقتاعى ارتتا قالۋدى (قۇيرىقشىلدىقتى) قورعاۋى اپتونوميزىمدى قورعاۋمەن تىعىز بايلانىستى. راس، اپتونوميزىم، جالپى ايتقاندا، بۇرىنعى «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ٴۇش جىلدىق ۋاعىزىمەن ابىرويسىزدانىپ بولعان، سوندىقتان ونى جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ اشىق قورعاپ شىعۋى ازىرشە ۇيات، ول ٴالى ٴبىزدى ورتالىقتاندىرۋدى ٴتاۋىر كورەم، دەپ سەندىرمەك بولادى، ٴبىراق مۇنىسىن تەك ورتالىقتاندىرۋ دەگەن سوزگە كورنەكتىلەندىرۋ بەلگىسىن قويۋمەن عانا دالەلدەيدى. ٴىس جۇزىندە جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ "شىن سوتسيال ـ دەموكراتيالىق" (ۇكىمەتسىزدىك ەمەس پە؟) ورتالىقتاندىرۋشىلىعىنىڭ "پرينسيپتەرى"نە سىنىڭ جەكىل ـ جەلپى ٴتيىپ كەتۋىنىڭ ٴوزى قادام باسقان سايىن اپتونومياشىلدىق كوزقاراستى اشكەرەلەيدى. اكسەلرود پەن مارتوۆتىڭ ۇيىمدىق ماسەلەلەردە اكيموۆ جاعىنا بۇرىلىپ كەتكەنىن ەندى جۇرتتىڭ ٴبارى كورىپ

---

① مەن بۇل جەردە، بۇكىل وسى تاراۋشاداعى سياقتى، بۇل جىلاپ ـ سىقتاۋلاردىڭ "تولىقتىرۋ" ماعىناسىنا سوقپايمىن.

وتىر ەمەس پە؟ "ۇشقىنشىل ەمەستەردى ورىنسىز ولەمەۋشىلدىك" تۇرالى وزدەرىنىڭ ايگىلى سوزدەرىندە ۆلار وزدەرى مۇنىسىن سالتاناتتى تۇردە مويىندامادى ما؟ اكيموۆتىڭ جانە ونىڭ دوستارىنىڭ ٴبىزدىڭ پارتيا قۇرىلتايىندا قورعاعانى اپتونوميزم ەمەس پە ەدى؟

وداقتىڭ قۇرىلتايىندا: بولشەك بۇتىنگە باعىنباۋعا ٴتيىس، بولشەك ٴوزىنىڭ بۇتىنگە قاتىناسىن بەلگىلەگەن كەزدە اپتونوميالى بولۋعا ٴتيىس، بۇل قاتىناستاردى بەلگىلەگەن شەتەلدىك وداقتىڭ ۋستاۆى، پارتيا كوپشىلىگىنىڭ ەركىنە قاراماستان، پارتيا ورتالىعىنىڭ ەركىنە قاراماستان، كۇشىندە قالادى دەپ ادام كۇلەرلىك تۇردە دالەلدەۋگە تىرىسقاندا، مارتوۆ پەن اكسەلرود ٴدال اپتونوميزىمدى (ەگەر ۇكىمەتسىزدىكتى بولماسا) قورعاعان بولاتىن. ورتالىق كوميتەتتىڭ جەرگىلىكتى كوميتەتتەردىڭ مۇشەلەرىن بەلگىلەۋى تۋرالى ماسەلە جونىندە مارتوۆ جولداس قازىر جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ بەتىندە دە (60 ـ سان) ٴدال اپتونوميزىمدى اشىقتان ـ اشىق قورعاپ وتىر. مەن مارتوۆ جولداستىڭ اپتونوميزىمدى وداقتىڭ قۇرىلتايىندا جاقتاعانداعى جانە وسى كۇنى جاڭا «ۇشقىن» گازەتىندە جاقتاپ وتىرعانداعى بالالىق بۇلتاقويلىقتارى تۇرالى ايتپايمىن[1]، بۇل ارادا ماعان ۇيىمدىق ماسەلەلەر جونىندەگى ورايشىلدىقتا ٴتان ٴتۇبىرلى ەرەكشەلىك ەسەبىندەگى **ورتالىقتاندىرۋعا قارسى اپتونوميزىمدى قورعاۋ** نىسايىنىڭ ٴسوزسىز بولعانىن ايتا كەتۋ ٴماندى

[1] مارتوۆ جولداس پارتيا ۋستاۆىنىڭ ٴارتۇرلى تارماقتارىن قاراستىرا وتىرىپ، ٴدال ٴبۇتىننىڭ بولشەككە قاتىناسى تۋرالى مىناداي تارماقتى تاستاپ كەتكەن: ورتالىق كوميتەت "پارتيانىڭ كۇشتەرىن ٴبولىپ وتىرادى" (6 ـ تارماق). قىزمەتكەرلەردى ٴبىر كوميتەتتەن باسقا ٴبىر كوميتەتكە اۋىستىرماي، كۇشتەردى ٴبولىپ وتىرۋعا بولا ما؟ شىنىندا، بۇل الىپپەگە توقتاپ وتىرۋ ٴبىر ٴتۇرلى قولايسىز.

بولىپ وتىر.

بيروكراتيزىم ۇعىمىنا **تالداۋ جاساۋ** جونىندەگى بىردەن-ٴبىر ارەكەت — جاڭا «ۇشقىن» گازەتىندەگى (53-سان) "فورمالدى-**دەموكراتيالىق** نەگىز"دى (كورنەكتىلەندىرۋ بەلگىسى اپتوردىكى) "فورمالدى-**بيروكراتتىق** نەگىز"بەن سالىستىرۋ. بۇل سالىستىرۋدا (امال نە، ۇشقىنشىل ەمەستەر جونىندە ايتقانى سياقتى، كەڭىتىلمەگەن جانە تۇسىندىرىلمەگەن) شىندىقتىڭ ٴدانى بار. دەموكراتيزىم جونىندەگى بيروكراتيزىم، — بۇل اپتونوميزىم جونىندەگى ورتالىقتانىدىرۋ دەگەنىنىڭ ٴدال ٴوزى، بۇل سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا ورايشىلدارىنىڭ ۇيىمدىق ٴپرينسيپى جونىندەگى توڭكەرىسشىل سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ۇيىمدىق ٴپرينسيپىنىڭ ٴدال ٴوزى. ورايشىلداردىڭ ٴپرينسيپى تومەننەن جوعارى قاراي ۇمتىلادى، سوندىقتان دا، مۇمكىندىك بار جەردىڭ بارىندە جانە مۇمكىندىك بولعانىنشا، ۇكىمەتسىزدىككە دەيىن باراتىن (اقىلىنا قاراماي تىراشتاناتىندار دا ۇسىلاي بولادى) اپتونوميزىمدى، "دەموكراتيزىمدى" دارىپتەيدى. توڭكەرىسشىلدەردىڭ ٴپرينسيپى ورتالىقتىڭ بولشەك جونىندەگى ۇقىقتارى مەن ۇقىق كولەمىن كەڭىتۋدى دارىپتەپ، جوعارىدان باستاۋعا ۇمتىلادى. بىتىراڭقىلىق پەن ۇيىرمەشىلدىك زامانىندا، بۇل جوعارى ورىن (سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ توڭكەرىسشىلدەرى ۇيىمدىق جاعىنان جوعارىدان باستاۋعا ۇمتىلادى) ٴوزىنىڭ ٴىسى مەن ٴوزىنىڭ توڭكەرىستىك دايەكتىلىگى جاعىنان اسا ىقپالدى ٴبىر ۇيىرمە (ٴبىزدىڭ بۇل جەردە — «ۇشقىن» ۇيىمى) بولعانى ٴسوزسىز. پارتيانىڭ ناعىز بىرلىگى قالپىنا كەلگەن زاماندا جانە بۇل بىرلىك نەگىزىندە ەسكىرگەن ۇيىرمەلەر تاراتىپ جىبەرىلگەن زاماندا، مۇنداي جوعارى ورىن — پارتيانىڭ ەڭ جوعارى ورگانى بولىپ تابىلاتىن **پارتيانىڭ قۇرىلتايى** ەكەنى ٴسوزسىز؛

قۇرىلتاي بەلسەندى ۇيىمداردىڭ بارلىق ۋاكىلدەرىن مۇمكىندىگىنشە بىرىكتىرەدى جانە ورتالىق مەكەمەلەردى تاعايىنداي وتىرىپ (كوبەنەسە پارتيانىڭ ارتتا قالعان ەلەمەنتتەرىنەن گورى الدىڭعى قاتارلى ەلەمەنتتەرىن كوبىرەك قاناعاتتاندىراتىن، پارتيانىڭ ورايشىل قاناتىنان گورى توڭكەرىسشىل قاناتىنا كوبىرەك ۇنايتىن قۇرامدا تاعايىنداي وتىرىپ)، ولاردى كەلەسى قۇرىلتايعا دەيىن ەڭ جوعارى ورىن ەتەدى. ەڭ كەمىندە ەۆروپالىق سوتسيال-دەموكراتتاردا وسىنداي بولادى، ۇكىمەتسىزشىلدەرگە ٴپرينسيپ جۇزىندە سۇيكىمسىز بۇل ادەت بەينەتپەن، كۇرەسپەن، جاڭجالمەن، وتە باياۋ بولسا دا، ازيالىق سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ اراسىندا دا تاراي باستادى.

كورسەتە كەتۋ اسا قاجەتتى ٴبىر قىزىق نارسە—مەن جوعارىدا ايتقان ۇيىمدىق ماسەلەلەردەگى ورايشىلدىقتىڭ پرينسيپتىك بەلگىلەرى (اپتونوميزم، مىرزالىق ياكي زيالىلىق ۇكىمەتسىزدىك، قۇيرىقشىلدىق جانە جيروندشىلدىق) بۇكىل دۇنيە جۇزىندەگى توڭكەرىسشىل جانە ورايشىل بولىپ ٴبولىنۋى بار (الى ول قايدا جوق؟) سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالاردىڭ بارىنەن دە mutatis mutandis (ٴتيىستى وزگەرىستەرمەن) بايقالادى. اسىرەسە، بۇل ٴدال ەڭ سوڭعى مەزگىلدە، 20-ساكسون سايلاۋ رايونىندا سايلاۋداعى جەڭىلىس (گورە جاڭجالى دەپ اتالاتىن جاڭجال①) پارتيانىڭ ۇيىمدىق پرينسيپتەرىن كۇن تارتىبىنە قويعان كەزدە، گەرمانيا سوتسـ

---

① گورە 1903-جىلى 6-ايدىڭ 16-كۇنى 15-ساكسون سايلاۋ رايونىندا پارلامەنت مۇشەلىگىنە سايلانعان، ٴبىراق دەرەزدەن قۇرىلتايىنان218 كەيىن ٴوزى ورنىنان تۇسكەن. 20-سايلاۋ رايونىنىڭ سايلاۋشىلارى، روسەنوۆ ولگەن سوڭ، بوس ورىنعا تاعى دا گورەنى كانديداتتىققا ۇسىنباق بولعان. پارتيانىڭ ورتالىق باسقارماسى مەن ساكسون ورتالىق

يال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىندا ايقىن تۇردە كورىندى. بۇل ايتىلعان جاڭجال جونىندە پرينسيپتىك ماسەلەنىڭ كوتەرىلۋى اسىرەسە گەرمانيا ورايشىلدارىنىڭ قىزۋ كۇرەسۋىنىڭ ناتيجەسى ەدى. گوره (بۇرىنعى پوپ، «فابريكا جۇمىسشىلارىنىڭ ٴۇش ايلىعى» («Drei Monate Fabrikarbeiter») دەگەن بەلگىلى كىتاپتىڭ اۆتورى جانە درەزدەن قۇرىلتايىنىڭ "باس كەيىپكەرلەرى"نىڭ ٴبىرى) — ٴوزى بارىپ تۇرعان ورايشىل، سوندىقتان گەرمانيانىڭ ناعىز ورايشىلدارىنىڭ ورگانى «سوتسياليستىك ٴاربايلىق»[219] وعان جالما ـ جان "بولىسا" كەتتى.

پروگرامما جونىندەگى ورايشىلدىق تاكتيكا جونىندەگى ورايشىل-دىقپەن جانە ۇيىمدىق ماسەلەلەر جونىندەگى ورايشىلدىقپەن بايلانىس-تى. "جاڭا" كوزقاراستى بايانداۋدى ۋولفگاڭ گەينە جولداس قولعا الدى. سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياعا قوسىلعان، ورايشىلدىق پىكىر داعدىلارىن وزىمەن بىرگە الا كەلگەن بۇل تيپتىك زيالىنىڭ بەت ـ بەينەسىن وقىرمانعا سيپاتتاپ كورسەتۋ ٴۇشىن، ۋولفگاڭ گەينە جولداستىڭ گەرمانيالىق اكيموۆ جولداستان ٴسال كىشىرەك، گەرمان-يالىق ەگوروۆ جولداستان ٴسال ۇلكەنىرەك ەكەنىن ايتساق، ونىڭ ٴوزى جەتكىلىكتى بولادى.

«سوتسياليستىك ٴاربايلىق»تا جورىقشا اتتانعان ۋولفگاڭ گەينە جول-داستىڭ ايبارى جاڭا «ۇشقىن» گازەتىندە جورىقشا اتتانعان اكسەلرود جولداستىڭ ايبارىنان كەم ەمەس. ماقالانىڭ «گوره جاڭجالى جونىن-

---

ۇگىست كوميتەتى بۇعان قارسى تۇرعان، ولاردىڭ گورەنى كانديدات-تىققا كورسەتۋگە رەسمي تيىم سالۋعا ۇقىعى بولماسا دا، قالاي دا گورەنى ٴوز كانديداتتىعىنان باس تارتقىزعان. بۇل جولعى سايلاۋدا سوتسيال ـ دەموكراتتار جەڭىلىس تاپقان.

دەگى دەموكراتيالىق پىكىرلەر» («سوتسياليستىك ٴار ايلىق»، 4 ـ اي، 4 ـ سان) دەگەن تاقىرىبىنىڭ ٴوزى كەرەمەت قوي. مازمۇنى دا ولقى ەمەس. ۋ. گەينە جولداس "سايلاۋ رايونىنىڭ اپتونوميالىق ۇقىعىنا قول سۇعۇ"عا قارسى شىعادى، "دەموكراتيالىق ٴپرينسيپتى" قورعاي-دى، حالىقتىڭ ٴوز ەركىمەن ۋاكىلدەر سايلاۋىنا "تاعايىندالعان اكىم"-نىڭ (ياعني پارتيانىڭ ورتالىق باسقارماسىنىڭ) ارالاسۋىنا قارسىلىق بىلدىرەدى. مۇندا اڭگىمە كەزدەيسوق بولعان جاڭجالدا ەمەس، **"پارتيا ىشىندە بيۋروكراتيزىم مەن ورتالىقتاندىرۋعا بەت العان ىنسابىدا"**، ەرتەرەكتە دە بايقالعان، ال قازىر اسا حاۋىپتى بولىپ وتىرعان ىنسابىدا، دەپ ۋ. گەينە جولداس بىزگە اقىل ۇيرەتەدى. "پارتيانىڭ جەرگىلىكتى مەكەمەلەرى ونىڭ ٴومىرىنىڭ تۇپكى تىرەگى ەكەنىن ٴپرينسيپ جۇزىندە مويىنداۋ" كەرەك (مارتوۆ جولداستىڭ: «تاعى دا ازشىلىق ورىنعا تۇسكەندە» دەگەن كىتاپشاسىنان ۇرلاعان). "اسا ماڭىزدى ساياسي قارارلاردىڭ ٴبارى ٴبىر ورتالىقتان شىعۋىنا داعدىلانۋ" جارامايدى، پارتيانى "ومىرمەن بايلانىسىن جوعالتىپ سىلدىر سايساتتان" ساقتاندىرۋ كەرەك (مارتوۆ جولداستىڭ پارتيا قۇرىلتايىندا "ٴومىر دەگەنىن ىستەتەدى" دەپ ايتقان سوزىنەن پايدالانعان). "... ەگەر زاتتاردىڭ ٴتۇپ تامىرىنا قاراساق، — دەپ ۋ. گەينە جولداس ٴوز دالەلىن تەرەڭدەتە تۇسەدى، — ەگەر ٴار ۋاقىتتا-عىداي بۇل جەردە دە ۇلكەن رول اتقارعان قارا باسقا بايلانىستى قاقتىعىستاردان اۋلاق بولساق، وندا ٴبىز بۇل **تۇزەتىمپازدارعا** قارسى وشىگۋدەن ىكورنەكتىلەندىرۋ بەلگىسى اپتوردىكى، ول: تۇزەتىمپاز-دىقتا قارسى كۇرەسۋ جانە تۇزەتىمپازدارعا قارسى كۇرەسۋ دەگەن ۇعىمداردىڭ ايىرماسىن مەڭزەپ وتىرعان بولسا كەرەك، كوبىنەسە پارتياداعى رەسمي ادامداردىڭ **"بوگدە ادامعا"** سەنبەۋشىلىگىن كورەمىز ىۋ. گەينە، ٴىسىرا، قورشاۋدا قالعان جاعدايمەن كۇرەسۋ

تۇرالى كىتاپشانى ٴالى وقىماعان كورىنەدى، سوندىقتان دا Outsidertum دەگەن اعىلشىنشا اتاۋعا جارماسىپ وتىر، ٴداستۇردىڭ ادەتتەن تىس قۇبىلىستارعا سەنبەۋشىلىگىن، ەرەكشەلىكسىز مەكەمە-نىڭ جەكە ەرەكشەلىكتى بارلىق نارسەگە سەنبەۋشىلىگىن كورەمىز ‹اكسەلرودتىڭ وداقتىڭ قۇرىلتايىندا جەكە ادامداردىڭ ىنتاسىن باسىپ-جانشۋ تۋرالى قارار جوباسىن قاراڭىز›، ٴبىر سوزبەن ايتقان-دا، جوعارىدا ٴبىز تۇسىندىرگەن ٴدال سول نىسايدى—پارتيا ىشىندەگى بيوروكراتيزىم مەن ورتالىقتاندىرۋعا بەت العان نىسايدى كورەمىز."

"ٴتارتىپ" ۇعىمى ۋ. گەينە جولداستى اكسەلرود جولداستان كەم اشۋلاندىرمايدى. ول بىلاي دەپ جازادى: "... **پارتيانىڭ باقىلاۋىندا** بولماعاندىقتان، سوتسيال-دەموكراتيالىق ورگان دەپ ٴتىپتى جۇرت مويىندايتىن كەلەمەي جۇرگەن «سوتسياليستىك ٴار ايلىق»قا ماقالا جازعانداری ٴۇشىن تۇزەتىلمەپازداردى بىرەۋلەر ٴتارتىبى كەم دەپ ايىپتايدى. تەك وسى 'سوتسيال-دەموكراتيالىق' دەگەن ۇعىمدى تارىلتام دەپ ارەكەتتەنۋدىڭ ٴوزى-اق، بوستاندىق ٴسوزسىز ۇستەم بولۋعا ٴتيىستى يدەيالىق ٴوندىرىس سالاسىندا **ٴتارتىپتى** تالاپ ەتۋدىڭ ٴوزى-اق (ەسكە تۇسىرىڭىز: يدەيالىق كۇرەس دەگەنىمىز ٴبىر بارىس، ال ۇيىم فورمالارى دەگەنىمىز تەك فورمالار عانا) بيوروكراتيزىمگە بەت العان جانە جەكە ەرەكشەلىكتى باسىپ-جانشۋعا بەت العان نىسايدى دالەلدەيدى." ۋ. گەينە "ٴبارىن قامتيتىن، مۇمكىندىگىنشە ورتالىقتانعان **ٴبىر** ۇلكەن ۇيىمدى، **ٴبىر** تاكتيكانى، **ٴبىر** ٴنازاريانى" جاساۋ جونىندەگى بۇل سۇيكىمسىز نىسايدى ٴبىراز جەرگە دەيىن نەشە ٴتۇرلى ماقامعا سالىپ بالاعات-تايدى، "ٴسوزسىز كونۋشىلىك"تى، "بەتالدى باعىنۋشىلىق"تى تالاپ ەتۋدى بالاعاتتايدى، "دورەكىلەنگەن ورتالىقتاندىرۋ"دى، ت. س.

بالاعاتتايــدى، ٴدال "اكســەلرودشا" بالاعاتتايدى.
ۋ. گەينە كوتەرگەن ايتىس قىزا ٴتۇستى، ٴبىراق گەرمانيا پارتيا-
سىندا تولىقتىرۋعا بايلانىستى ەشبىر جاڭجال بوُل ايتىستى شاتاستىر-
ماعاندىــقتان، گەرمانيا اكيــموۆتارى وزدەرىــنىڭ بەت-بەيــنەلەرىن
قوُرىلتايدا عانا ەمەس، وُدايى ارناۋلى ورگاندا انىقتايتىن بولعاندىق-
تان، ايتىس تەزىنەن داستوُرشىلدىك پەن توُزەتىمپازدىقتىڭ وُيىم-
دىق ماسەلەدەگى پرينسيپتىك نىسايــلارىنىڭ تالــداۋىنا اينالــدى.
توڭكەرىسشىلدەردىڭ (البەتتە، بىزدەگى سياقتى "دارا بيلەۋشىلىك"،
"ٴدىني سوت". تاعى باسقا سونداي قورقىنىشتى قىلمىستى اتتار تاعى-
لىپ جوُرگەنــدەردىڭ) ٴبىر ۋاكىلى رەتىنــدە ك.كاۋتــسكي شىقــتى
(«جاڭا زامان» جورنالىنىڭ[173] 1904-جىلعى 28-سانىنداعى «سايلاۋ
رايونى جانە پارتيا»-«Wahlkreis und Partei» دەگەن ماقالا). ۋ.
گەيــنەنىڭ ماقالاسى "بوُكــىل توُزەتىمــپازداردىڭ وي-ٴورىســىن
كورسەتەدى"-دەيدى ول. جالعىز گەرمانيادا عانا ەمەس، فرانسيادا
دا، يتاليادا دا ورايشىلدار جان-تانىمەن اپتونوميزىمدى قۋاتتايدى،
پارتيانىڭ ٴتارتىبىن باسەڭدەتۋگە، ونى موُلــدە جويۋعا تىرىــسادى،
ولاردىڭ نىسايــلارى بارلــىق جەردە **وُيىــمدى ىرىــتۋگە** سوعادى،
"دەموكراتيالىق ٴپرينسيپ"تى **وُكىمەتسىزدىككە** اينالدىرۋعا سوعادى.
"دەموكراتيا دەگەنــىمىز بيلىكــتىڭ بولــماۋى ەمەس، دەموكــراتيا
دەگەنىمىز وُكىمەتسىزدىك ەمەس، حالىقتىڭ قىزمەتــكەرلەرى بولعان-
سىپ، ٴىس جوُزىندە حالىقتا قوجالىق جوُرگىزەتىن بيلىكــتىڭ باســقا
فورمالارىــنان دەموكراتــيانىڭ ايىرماسى-دەموكراتــيا دەگەنــىمىز
بوُقارانىڭ ٴوز ۋاكىلدەرىنە وُستەمدىك ەتۋى"،-ك. كاۋتسكي وُيىم-
دىق ماسەلە جونىندەگى ورايشىلداردى وسىلاي وُيرەتەدى. ك. كاۋتسكي
ٴار ەلدەگى ورايشىــلدىق اپتونوميــزىمنىڭ ىرىتكىــشىلدىك رولىــن
تولىق بايقاپ وتىرادى، **"تولىپ جاتقان بوُرجۋازياشــىل ەلەمەنت-**

ڭەردىڭ"① سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياعا قوسلۋىنىڭ ٴوزى ورايشىلدىقتى، اپتونوميزمدى جانە ٴتارتىپ بۇزۋ نىسايىن كۇشەيتەتىنىن كورسەتەدى، "ۇيىم ــ پىرولەتارياتتىڭ ٴوزىن ازات ەتەتىن قۇرالى" ەكەندىگىن، "ۇيىم ــ تاپ كۇرەسىنىڭ پىرولەتارياتقا ٴتان قۇرالى" ەكەندىگىن قايتا ـ قايتا ەسكەرتەدى.

گەرمانيادا ورايشىلدىق فرانسيا مەن يتاليادا عىدان گورى السىزدەۋ بولعاندىقتان، گەرمانيادا "اپتونوميزمدىك نىسايلار ازىرشە دارا بيلەۋشىلەر مەن ٴبىرى ٴدىنى سوتشىلدارعا قارسى، شەركەۋدەن بەزدىرۋشىلىككە② جانە ازعىنداردى نزدەۋشىلىككە قارسى قۇلاقتا نەداۋىر جاعىمدى اندەردى ايتۋعا عانا، ۇشى ـ قيىرى جوق كيكىلجىڭ ـ جاڭجالعا عانا اكەلىپ سوقتىردى، بۇل جاڭجالداردى تالداپ وتىرۋ ۇشى ـ قيىرى جوق داۋعا جەتكىزەر ەدى".

روسسيادا پارتيا نشندەگى ورايشىلدىق گەرمانيادا عىدان دا گورى ٴالسىز بولعاندىقتان، اپتونوميزمدىك نىسايلاردىڭ يديالاردى ازىراق، "كوتەرىڭكى اۋەندەر" مەن داۋ ـ جانجالداردى كوبىرەك تۋعىزعانى تاڭىرقارلىق نارسە ەمەس.

كاۋتسكيدىڭ مىناداي قورتىندىعا كەلۋى دە تاڭىرقارلىق نارسە ەمەس: "بارلىق ەلدەردىڭ تۇزەتىمپازدىعى ٴارتۇرلى، ٴارتۇستى بولسا دا، باسقا ماسەلەلەردىڭ ەشقايسىسىندا دا ٴدال ۇيىمدىق ماسەلەدەگىدەي ٴبىر تەكتى بولماعان شىعار." داستۇرشىلدىك پەن تۇزەتىم-

① ك. كاۋتسكي مىسال رەتىندە جاۋرەستى اتايدى. ورايشىلدىققا قاراي بەت العان سايىن، مۇنداي ادامدارعا "پارتيا ٴتارتىبى ولاردىڭ باس ەركىندىگىنە اۋىر قىسىم بولىپ كورىنەتىنى ٴسوزسىز".

② Bannstrahl ــ شەركەۋدەن بەزدىرۋ. بۇل ــ ورىستىڭ "قورشاۋداعى جاعداي" جانە "توتەنشە زاڭدارى"نىڭ نەمىسشە بالاماسى. بۇل ــ گەرمانيا ورايشىلدارىنىڭ "قورقىنىشتى ٴسوزى".

پازدىقتىڭ بۇل جاعىنداعى نەگىزگى ىنسايلارىن ٴسوز ەتكەندە ك. كاۋ-
تسكي دە: دەموكراتيزىم versus (جونىندەگى) بيروكراتيزىم دەگەن
"قورقىنىشتى ٴسوز"دى قولدانادى. ك. كاۋتسكي بىلاي دەپ جازادى:
بىزگە جۇرت ــ جەرگىلىكتى سايلاۋ رايونداری كانديدات (پارلامەنت
ۋاكىلىن) سايلاعاندا پارتيا باسقارماسىنىڭ ىقپال ەتۋىنە ۇقىق بەرۋ ــ
"بۇكىل ساياسي ٴىستىڭ بۇقارانىڭ ٴوز بەلسەندىلىگى ارقىلى تومەن-
نەن جوعارى قاراي جۇرگىزىلۋىن، بيروكراتتىق جولمەن جوعارىدان
تومەن قاراي جۇرگىزىلمەۋىن تالاپ ەتەتىن دەموكراتيالىق پرينز-
سيپكە ۇيات تۇردە قول سۇعۋ عوي، دەسەدى... ال ەگەر قانداي
بولسا دا شىن دەموكراتيالىق ٴپرينسيپ بار بولسا، بۇل ــ كوپشىلىك
ازشىلىقتان باسىم بولۋعا ٴتيىس، كەرىسىنشە بولماۋعا ٴتيىس دەگەن
ٴپرينسيپ..." ٴارقانداي جەكە سايلاۋ رايونىنان پارلامەنتكە ۋاكىلدەر
سايلاۋ ــ بۇكىل پارتيا ٴۇشىن وتە ماڭىزدى ماسەلە، سوندىقتان دا
پارتيا ٴوزىنىڭ سەنىمدى ادامدارى (Vertrauensmänner) ارقىلى
بولسا دا، كانديدات بەلگىلەۋ ىسىنە اسەر ەتۋگە ٴتيىس. "مۇنى تىم
بيروكراتتىق نەمەسە ورتالىقتاندىرۋشىلىق دەۋشىلەر بولسا، ولار
كانديداتتاردى پارتيا مۇشەسى اتاۋلىلاردىڭ ٴبارىنىڭ (sämtliche
Parteigenossen) تىكە داۋىسقا قويۋى ارقىلى بەلگىلەۋگە ۇسىنىس
جاساپ كورسىن. ال بۇيتۋگە مۇمكىن بولمايتىن بولسا، وندا بۇل
قىزمەت بۇكىل پارتياعا قاتىستى باسقا كوپ قىزمەتتەر سياقتى، ٴبىر
دارەجەلى نەمەسە الدەنەشە دارەجەلى پارتيا ورگاندارى ارقىلى
ورىندالاتىن كەزدە دەموكراتيا رۋحىنىڭ تاپىشىلىعىنا نارازى بولۋدىڭ
دا ورنى جوق." گەرمانيا پارتياسىنىڭ "داعدى قاعيداسى" بويىنشا
بۇرىن دا قانداي كانديدات بەلگىلەۋ تۋرالى جەكە سايلاۋ رايونداری
پارتيا باسقارماسىمەن "جولداستىق رەتىندە كەلىسەتىن." "ٴبىراق
قازىر بۇل ۋىنەن-ٴوزى تۋسىنىكتى داعدى قاعيداسىن جەتكىلىكتى

دەپ ساناۋعا پارتيا تىم ۇلكەيىپ كەتتى. جۇرت داعدى قاعيداسىن وزىنەن-ٴوزى تۇسىنىكتى نارسە دەپ تانىماعان كەزدە، ونىڭ بەلگىلەمەلەرىنىڭ مازمۇنى جانە ونىڭ ٴوزىنىڭ بار-جوقتىعى داۋلى بولعاندا، داعدى قاعيداسى قاعيدا بولماي شىعادى. سوندا بۇل قاعيدانى ٴدال تۇجىرىمداپ، ونى زاڭ ەتۋ ٴسوزسىز قاجەت بولادى ...“ نەعۇرلىم ”ٴدال ۋستاۋ ارقىلى بەكىتۋ“گە① (statutarische Festlegung) كوشۋ قاجەت بولادى، ال مۇنىمەن قاتار ۇيىمنىڭ قاتاڭدىعىن كۇشەيتۋ (grőssere Straffheit) قاجەت بولادى.

سونىمەن، باسقا جاعدايدان دا پارتيانىڭ ورايشىل قاناتى مەن توڭكەرىسشىل قاناتىنىڭ ۇيىمدىق ماسەلە جونىندەگى ٴبىز-باياعى كۇرەسىن كورەسىز، اپتونوميزىم مەن ورتالىقتاندىرۋدىڭ اراسىنداعى، دەموكراتيزىم مەن ”بيروكراتيزىم“نىڭ اراسىنداعى، ۇيىمنىڭ جانە ٴتارتىپتىڭ قاتاڭدىعىن باسەڭدەتۋ نىسايى مەن ولاردىڭ قاتاڭدىعىن كۇشەيتۋ نىسايىنىڭ اراسىنداعى، تۇراقسىز زيالىنىڭ پسيحولوگياسى مەن ۇستامدى پرولەتاردىڭ پسيحولوگياسىنىڭ اراسىنداعى، زيالىلىق جەكەشىلدىك پەن پرولەتارلىق بىرلىكتىڭ اراسىنداعى، ٴبىز-باياعى جانجالدى كورەسىزدەر. بۇل جانجالعا **بۇرجۋازيالىق دەموكراتتار** — تەنتەك تاريحتىڭ اكسەلرود جولداسقا قاشان بولسا دا جاسىرىن كورسەتپەك بولعان بۇرجۋازيالىق دەموكراتتارى ەمەس، كادىمگى،

---

① ك. كاۋتسكيدىڭ وزىنەن-ٴوزى تۇسىنىكتى داعدى قاعيداسىنىڭ ورنىنا رەسمي بەلگىلەنگەن پارتيا ۋستاۋى قاعيداسىن قولدانۋ تۋرالى پىكىرلەرىن پارتيامىزدىڭ، اسىرەسە رەداكسيانىڭ پارتيا قۇرىلتايىنان بەرگى جەردە باستارىنان كەشىرىپ كەلگەن بۇكىل ”وزگەرىسى“ مەن سالىستىرۋ وتە عيبىراتتى. ۋ. ي. زاسۋليچتىڭ ٴسوزىن پايدالانىڭىز (وداق قۇرىلتايىنداعى ٴسوز. 66-جانە ودان كەيىنگى بەتتەر)، ول بولىپ جاتقان وزگەرىستىڭ بۇكىل ٴمانىن تۇسىنە قويدى ما ەكەن.

شىن بۇرجۋازيالىق دەموكراتتار، گەرمانيادا ٴبىزدىڭ ازاتشىل مىرزا-لاردان كەم سوقپايتىن اقىلدى، اڭداعىش ۋاكىلدەرى بار بۇرجۋاز-يالىق دەموكراتتار — قالاي قارادى؟ گەرمانيانىڭ بۇرجۋازيالىق دەموكراتتارى بۇل جاڭا داۋعا بىردەن سىبانىپ كىرىستى جانە ٴدال روسسيا بۇرجۋازيالىق دەموكراتتارى سياقتى، ٴارقانداي ۋاقىتتاعى، ٴارقانداي جەردەگى سياقتى، سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ورايشىل قاناتىنا جان - ٴتانىن سالىپ بولىستى. گەرمانيا ساۋدا ورنى كاپيتاليستەرىنىڭ ايگىلى ورگانى **«فرانكفۋرت گازەتى»**[220] داۋىلداتقان باسماقالا جاريالادى (1904 - جىلى 4 - ايدىڭ 7 - كۇنى «فرانكفۋرت گازەتى»نىڭ 97 - سانى، كەشكى)، ول ماقالا اكسەلرود-تىڭ سوزدەرىنەن ۇيالماي ۇرلاۋ گەرمانيا باسپا ٴسوزىنىڭ ٴتىپتى ٴبىر اۋرۋى بولعاندىعىن كورسەتەدى. فرانكفۋرت ساۋدا ورنىنىڭ ىزعارلى دەموكراتتارى سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ىشىندەگى "جەكە وكتەمدىك"تى، "پارتيا ديكتاتۋراسى"ن، "پارتيا اكىمدەرىنىڭ شەكسىز ۇستەمدىگى"ن، "بۇكىل تۇزەتىپ-ازدىقتى جازالاماق بولاتىن" ("ورايشىلدىقتا سالىنۋ جونىندە جالادان تاعىلعان ايىپ" دەگەن سويلەمدى ەسكە ٴتۇسىرىڭىز) "شەركەۋدەن بەزدىرۋشىلىك"تى، "كوز جۇمىپ كونە بەرۋ"دى، "ٴولى ٴتارتىپ"تى تالاپ ەتۋدى، "قۇلشا باعىنۋ"دى، پارتيا مۇشەلەرىنىڭ "ساياسي ولەكسە"گە اينالۋىن (بۇل ۋەنتتەر مەن تەگەرشىكتەردەن قاتتىراق بولادى!) تالاپ ەتۋدى ىسكە العىسىز ەتىپ تاستايدى. سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دەموكراتياعا قارسى تارتىپتەرىن كورگەندە ساۋدا ورنىنداعى ساربازدار: "ٴاربىر جەكە ادامنىڭ ەرەكشەلىگى، ٴاربىر جەكە ادام، كورەسىزدەر مە، قۋدالاۋعا تۇسۋگە ٴتيىس، ويتكەنى مۇنىڭ ٴبارى ‹ساكسون سوتسيال - دەموكراتتارىنىڭ پارتيا قۇرىلتايىندا› وسى ماسەلە جونىندە باياندام جاساعان سيندەرمانىڭ تۋرا ايتقانىنداي، فرانسيا تارتىپتە-

رىنە، جاۋرەسىزىم جانە مىللەرانىزمگە اپارىپ سوعاتىن جاۋىپ تۋعىزادى"، دەپ كۇيىنەدى.

سونىمەن، ۇيىمدىق ماسەلە جونىندە جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ جاڭا ءسوزسىماقتارىنىڭ قانشالىق پرينسيپتىك ماعىناسى بار بولسا، ول ماعىنانىڭ ورايىشىلدىق ماعىنا ەكەندىگى سونشالىق كۇمانسىز. بۇل قورتىندىنىڭ دۇرىستىعىن توڭكەرىسشىل جانە ورايىشىل قاناتتارعا بولىنگەن ءبىزدىڭ پارتيا قۇرىلتايى جونىندەگى بۇكىل تالداۋ دا، بارلىق ەۆروپالىق سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالاردىڭ مىسالى دا كورسەتەدى؛ بۇل پارتيالاردا ۇيىمدىق ماسەلە جونىندەگى ورايىشىلدىق ءباز-باياعى نىسايلاردان، ءباز-باياعى ايىپتاۋلاردان، ەكىنىڭ بىرىندە، ءباز-باياعى ءسوزسىماقتاردان كورىنەدى. ارينە، ءار ءتۇرلى پارتيالاردىڭ ۇلتتىق ەرەكشەلىكتەرى جانە ءار ءتۇرلى ەلدەردەگى ساياسي جاعدايلاردىڭ بىردەي بولماۋى ءوزىنىڭ اسەرىن تيگىزىپ، گەرمانيانىڭ ورايىشىلدىعىن فرانسيانىكىنە، فرانسيانىكىن يتاليانىكىنە، يتاليانىكىن روسسيانىكىنە تىپتى ۇقساتپاي جىبەرەدى. ءبىراق وسى كورسەتىلگەن جاعداي وزگەشەلىكتەرىنە قاراماستان، بارلىق پارتيالاردىڭ توڭكەرىستىك جانە ورايىشىلدىق قاناتتارعا نەگىزگى ءبولىنۋىنىڭ ءبىر تەكتەس ەكەندىگى، ۇيىمدىق ماسەلەدەگى ورايىشىلدىقتىڭ وي-ءورىسى مەن نىسايلارىنىڭ ءبىر تەكتەس ەكەندىگى انىق كورىنەدى①. ءبىزدىڭ ماركسيزمشىلدەر مەن ءبىزدىڭ

---

① ءبىر جاعىنان — مارتىنوۆ، اكيموۆ جولداستاردىڭ، ەكىنشى جاعىنان — ۆون. فولمار، ۆون. ەلم جولداستاردىڭ، ياكي جاۋرەس، مىللەرانداردىڭ ارالارىنداعى ايىرما وتە ءىرى بولسا دا، تاكتيكا ماسەلەلەرى جونىندە روسسيا سوتسيال-دەموكراتتارىنىڭ وتكەندە ەكونوميستەر جانە ساياسيشىلدار بولىپ ەكىگە بولىنگەنى بۇكىل حالىقا-

سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ قاتارىندا ۇشقارى زيالىلار ۋاكىلدەرىنىڭ مولدىعى بۇلاردىڭ پسيحولوگياسىنان تۋاتىن ناعىز ٴارتۇرلى سالا ـ لارداعى، ناعىز ٴارتۇرلى فورمالارداعى ورايشىلدىقتىڭ بولۋىن داۋسىز ەتتى، ٴالى دە سولاي ەتىپ وتىر. ٴبىز ٴوزىمىزدىڭ دۇنيەگە كوزقاراسىمىزدىڭ نەگىزگى ماسەلەلەرى جونىندە، پروگرامما ماسەلەلەرى جونىندە ورايشىلدىقپەن كۇرەستىك، سوندىقتان ماقساتـ تارىمىز جاعىنداعى ٴتۇبىرلى الاۋىزدىق ەلىمىزدەگى جاريا ماركسـ يزىمدى بۇزعان ليبەرالدار مەن ٴبىز سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ ٴبىرجولاتا ىرگەسىن ايىرۋىنا ٴسوزسىز جەتكىزدى. كەيىن ٴبىز تاكتيكا ماسەلەلەرى جونىندە ورايشىلدىقپەن كۇرەستىك، سوندىقتان كريچەۆسكي، اكيموۆ جولداستارمەن بۇل ماڭىزى كەم ماسەلەر جونىندەگى الاۋىزدىقتارىمىز، البەتتە، تەك ۋاقىتشا عانا بولدى جانە اركىم ٴوز الدىنا پارتيالار قۇرۋ دارەجەسىنە جەتپەدى. ەندى ٴبىز، پروگراممالىق جانە تاكتيكالىق ماسەلەرمەن سالىستىرعاندا، البەتتە، ٴتۇبىرلى ماڭىزدى بولماسا دا، قازىرگى كەزەڭدە پارتيالىق

رالىق سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ورايشىلدار جانە توڭـ كەرىسشىلدەر بولىپ ەكىگە بولىنۋىمەن ٴبىر تەكتەس ەكەنىنە قازىر ەشكىمنىڭ كۇمانى جوق. ٴدال وسى سياقتى، ساياسي ۇقىقسىز ەلدەر مەن ساياسي ەركىتى ەلدەردىڭ جاعدايلارى اراسىنداعى زور ايىر ـ مالارعا قاراماستان، ۇيىمدىق ماسەلە جونىندەگى نەگىزگى بولىنۋلەر ـ دىڭ ٴبىر تەكتەستىگى دە كۇمانسىز. وتە ٴبىر نازار اۋدارۋعا ٴتيىستى نارسە: جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ٴپرينسيپتى رەداكسياسى كاۋتسكيدىڭ گەينەمەن ايتىسىن جەڭىل ـ جەلپى قوزعاپ (64 ـ سان)، ۇيىمدىق ماسەلەدەگى ٴارتۇرلى ورايشىلداردىڭ جانە ٴارتۇرلى داستۇرشىلدەردىڭ پرينسيپتىك نىسايلارى تۋرالى ماسەلەنى قورقىپ **تاستاپ كەتتى.**

تۇرمىسىمىزدىڭ الدىڭعى قاتارىنا شىعىپ تۇرعان ۇيىمدىق ماسەلەلەر جونىندە مارتوۆ پەن اكسەلرودتىڭ ورايشىلدىعىن جەڭۋگە ٴتيىسپىز.

ورايشىلدىقپەن كۇرەسۋ تۋرالى اڭگىمە بولعاندا، قازىرگى زامانداعى بۇكىل ورايشىلدىقتىڭ بارلىق سالالارداعى ەرەكشە بەلگىسىن: ونىڭ دايەكسىزدىگىن، كومەسكىلىگىن، جىلپىڭدىعىن ەشۋاقىتتا ۇمىتپاۋ كەرەك. ورايشىل، ٴوزىنىڭ جاراتىلىسىندا، ماسەلەنى اشىعىنان، بۇلتارىسسىز قويۋدان قاشادى، ٴبىر ٴتۇرلى تەڭ اسەرلى كۇشتى ىزدەيدى، ٴبىرىن - ٴبىرى ىعىستىراتىن ەكى ٴتۇرلى كوزقاراستىڭ ورتاسىندا ٴارى - ٴسارى بولىپ اناۋسىن دا، مىناۋسىن دا "ماقۇلداۋ"عا تىرىسادى، ٴوزىنىڭ الاۋىزدىعىن كىشكەنە تۇزەتۋلەرگە، كۇماندانۋعا، سابىلىك، ىزگى تىلەكتەرگە، تاعىسىن - تاعى سونداي-لارعا اينالدىرىپ جىبەرەدى. پروگرامما ماسەلەلەرى جونىندەگى ورايشىل ەد.بەرنشتەيىن جولداس پارتيانىڭ توڭكەرىستىك پروگراماسىن "ماقۇلدايدى"، ول، بالكىم، "تۇبىرىنەن رەفورما جاساۋ"دى تىلەر دە ەدى، ٴبىراق مۇنى ٴالى ەرتە، ماقساتقا سايكەس ەمەس، "سىن"نىڭ "جالپى پرينسيپتەرى"ن (كوبىنەسە بۇرجۋازياشىل دەمو-كراتتاردان تالعاماي الا سالاتىن پرينسيپتەرى مەن ۇساق سوزدەرىن) بايىمداۋداي ماڭىزدى ەمەس دەپ ەسەپتەيدى. تاكتيكا ماسەلەلەرى جونىندەگى ورايشىل ۆون. فولمار جولداس تا توڭكەرىسشىل سوت-سيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ەسكى تاكتيكاسىن ماقۇلدايدى، بۇل دا كوبىنەسە جوعارى اۋەندەرمەن، كىشكەنە تۇزەتۋلەرمەن، سىقاقتارمەن قاناعاتتانادى، ٴبىراق ەشبىر ايقىن "بيلىك كەڭسەسشىل-دىك" تاكتيكانى العا قويمايدى. ۇيىمدىق ماسەلەلەر جونىندەگى ورا ي-شىلدار مارتوۆ جولداس پەن اكسەلرود جولداس تا، تىكەلەي ۇسىنىس جاسالا تۇرسا دا، ٴالى ەشبىر انىق پرينسيپتىك، "ۋستاۋ جولىمەن بەلگىلەۋگە بولاتىن" تەزيستەر بەرگەن جوق؛ بۇلار دا ٴبىزدىڭ

ۆيىمدىق ۋستاۆىمىزعا "تۇبىرىنەن رەفورما جاساۋ"دى تىلەر ەدى، ءسوز جوق، تىلەر ەدى («ۆشقىن» گازەتى، 58 ـ سان، 2 ـ بەت، 3 ـ باعانا)، ءبىراق ولار اۋەلى "ۆيىمنىڭ جالپى ماسەلەلەرى"ن ءسوز ەتۋدى ارتىق كورەر ەدى (ۆيتكەنى، 1 ـ تارماعى بولا تۇرسا دا تەگىندە ورتالىقتانعان ۋستاۆىمىزعا شىنداپ تۇبىرىنەن رەفورما جاساۋ، جاڭا «ۆشقىن» گازەتىنىڭ رۋحىندا جاسالعان بولسا ءسوزسىز اپتونوميزىمگە اپارار ەدى، ال مارتوۆ جولداس ءوزىنىڭ پرينسيپتىك جاقتان اپتونوميزىمگە بەيىمدىگىن، ارينە، ءتىپتى ءوز الدىندا دا مويىنداعىسى كەلمەيدى). سوندىقتان بۇلاردىڭ ۆيىمدىق ماسەلە جونىندەگى "پرينسيپتىك" مايدانى كەمپىرقوساقتىڭ تۇستەرىندەي قۇبىلادى: جەكە وكتەمدىك پەن بيۋروكراتيزىم تۋرالى، كوز جۇمىپ كونە بەرۋشىلىك تۋرالى، ۆەنتتەر مەن تەگەرشىكتەر تۋرالى سابىرلىك جوعارى اۋەندەردىڭ سالماعى كۇشتى، ـــ بۇلاردىڭ سابىلىك جوعارى اۋەندەر ەكەندىگى سونشا ـــ ولاردىڭ نەسىنەن شىن پرينسيپتىك ماعىنانى شىن تولىقتىرۋشىلىق ماعىنادان ايىرۋ وتە ـ موتە قيىن. ال ـــ ورمانعا كىرگەن سايىن وتىنعا مولىعاسىڭ: سۇيكىمسىز "بيۋروكراتيزىم"دى تالداۋ جانە ءدال انىقتاۋ ارەكەتى ءسوزسىز اپتونوميزىمگە سۇيرەيدى، ءوز كوزقاراسىن "تەرەڭدەتۋ" جانە دالەلدەۋ ارەكەتى مەشەۋلىكتى اقتاۋعا، قۇيرىقشىلدىققا، جيروندشىلدىق بوس سوزدەرگە ءسوزسىز جەتكىزەدى. اقىرىندا، بىردەن ـ ءبىر شىن ايقىن، سوندىقتان ءاماليات جۇزىندە ەرەكشە اشىق كورىنەتىن (ءاماليات ءاردايىم ءنازارىيادان الدا بولادى) ءپرينسيپ رەتىندە **ۆكىمەتسىزدىك** ءپرينسيپ كەلىپ شىعادى. ءتارتىپتى سىقاق ەتۋ ـــ اپتونوميزىم ـــ ۆكىمەتسىزدىك، ـــ مىنە ءبىزدىڭ ۆيىمدىق جاقتاعى وراپشىلدىقتىڭ باسقىشتان باسقىشقا سەكىرىپ، ءوزىنىڭ پرينسيپتەرىن قانداي بولسا دا انىق تۇردە تۇجىرىمداۋدان شەبەر بۇلتارىپ

بىرەسە تومەن تۇسەتىن، بىرەسە جوعارى شىعاتىن ساتىسىماعى وسى①. پىروگىراممامەن تاكتيكا ماسەلەلەرىندەگى ورايشىلدىقتا دا ٴدال وسىنداي باسپالداق بايقالادى: "داستۇرشىلدىكتى"، سەنىمگە بەرىلگەندىكتى، ٴورىسى تارلىقتى جانە مىزعىماۋشىلىقتى سىقاق ەتۋ ــ تۇزەتىمپازدىق "سىن" مەن بيلىك كەڭسەسشىلدىك ــ بۇرجۋاز-يالىق دەموكراتيا.

قازىرگى زاماندىعى ورايشىلداردىڭ ٴبارىنىڭ، اسىرەسە بىزدەگى ازشىلىقتىڭ بارلىق شىعارمالارىندا ەستىلەتىن تىنىمسىز، ىڭىرسىعان وكپەلەۋ ٴۇنى ٴتارتىپتى سۇيەمەۋشىلىككە پسيحولوگيالىق جاعىنان تىعىز بايلانىستى. قۋدالايسىڭدار، قىساسىڭدار، تىقسىراسىڭدار، قامايسىڭدار، مۇقاتاسىڭدار دەسەدى. بۇل ٴسوزسىماقتاردا پسيحو-لوگيالىق جانە ساياسيلىق شىندىق كوپ، مۇقاتىلۋشىلار مەن مۇقا-تۋشىلار جونىندەگى سۇيكىمدى، تاۋىپ ايتىلعان ٴازىلدىڭ اپتورىنىڭ ويلاعانىنان اناعۇرلىم كوپ. شىنىندا، ٴبىزدىڭ پارتيا قۇرىلتايىنىڭ

---

① كىمدە-كىم پارتيا ۋستاۋىنىڭ 1-تارماعى تۋرالى ايتىستى ەسىنە تۇسىرسە، مارتوۆ جولداس پەن اكسەلرود جولداستىڭ پارتيا ۋستاۋد-نىڭ 1-تارماعى جونىندەگى قاتەلەرى دامي، تەرەڭدەي كەلە ۇيىم-دىق ورايشىلدىققا قايتىسە دە جەتكىزەتىنىنە ەندى كوزى جەتەدى. مارتوۆ جولداستىڭ نەگىزگى يدياسى ــ ٴوزىن-ٴوزى پارتياعا ەندىرۋ يدياسى ــ بۇل ٴدال جالعان "دەموكراتيزم"، پارتيانى تومەننەن جوعارى قاراي قۇرۋ يدياسى. ال، مەنىڭ يديامنىڭ "بيروكراتتىق" بولاتىنى ــ مەن پارتيانى جوعارىدان تومەنگە قاراي، پارتيا قۇرىلتايىنان باستاپ جەكە پارتيا ۇيىمدارىنا قاراي قۇرۋدى دارىپتەدىم. بۇرجۋا-زيالىق زيالىنىڭ پسيحولوگياسى دا، ۇكىمەتسىزدىك بوس سوزدەر دە، ورايشىلدىق، قۇيرىقشىلدىق تەرەڭ ويلىلىق تا، ــ وسىنىڭ ٴبارى دە پارتيا ۋستاۋىنىڭ 1-تارماعى تۋرالى ايتىستا-اق اشىلعان. مارتوۆ جولداس «قورشاۋدا قالعان جاعداي» دەگەن كىتاپشادا (20-بەت)

ەستەلىكتەرىن الىپ قاراساڭىز، ــ ازشىلىقتىڭ كىلەڭ جابىرلەنۋشىلەر، بارلىعى ٴبىر كەزدە، ٴبىر نارسە ٴۇشىن سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ توڭكەرىسشىلدەرىنەن جابىرلەنگەندەر ەكەنىن كورەسىز. مۇندا قۇرىلتايدان كەتىپ قالارلىق حالگە ٴتۇسىپ، ٴبىز "جابىرلەنگەن" بۋندشىلدار مەن جۇمىسشى ىسشىلدەر دە بار؛ مۇندا جالپى ۇيىمداردى، ونىڭ ىشىندە ولاردىڭ ٴوز ۇيىمىن جويعانىعا ولەردەي جابىرلەنگەن ۋكتۇستىك جۇمىسشىلارىشىلدار دا بار؛ مۇندا ٴاربىر ٴسوز العان سايىن جابىرلەنگەن ماحوۋ جولداس تا بار (ويتكەنى ول سويلەگەن سايىن ماسقارا بولىپ قالاتىن)؛ اقىرىندا، مۇندا پارتيا ۋستاۋىنىڭ 1 - تارماعىنا بولا "جوق جەردەن ورايشىلدىق قىلمىستى ات" تاعىلعاندىقتان جانە سايلاۋدا جەڭىلىپ قالعاندىقتان جابىرلەنگەن مارتوۆ جولداس پەن اكسەلرود جولداس تا بار. مۇنداي قاتتى جابىرلەنۋدىڭ ٴبارى بۇل كۇنگە دەيىن كوپتەگەن تۇرپايىلار ويلاعانداي ورىنسىز اششى ٴتىلدىڭ، وجار مىنەزدەردىڭ،

جاڭا «ۇشقىن» گازەتىندە "باستالعان وي جۇمىسى" تۋرالى ايتادى. اكسەلرود ەكەۋىنىڭ پارتيا ۋستاۋىنىڭ 1 - تارماعىنان باستاپ، شىنىندا ويدى جاڭا باعىتپەن قوزعاۋلارى جونىنەن العاندا، بۇل دۇرىس. بالە تەك بۇل باعىتتىڭ ورايشىلدىق باعىت بولۋىندا. ولار بۇل باعىتپەن نەعۇرلىم ىلگەرىلەتە "جۇمىس ىستەسە"، بۇل جۇمىس تولىقتىرۋ ماسەلەسىندەگى داۋ - جاڭجالداردان نەعۇرلىم تازا بولسا، سوعۇرلىم تەرەڭ باتىپاقا باتا بەرەدى. پلەحانوۆ جولداس مۇنى پارتيا قۇرىلتايىندا - اق انىق كوردى، سوندىقتان «نەنى ىستەمەۋ كەرەك؟» دەگەن ماقالاسىندا ولاردى ەكىنشى رەت ساقتاندىرىپ: مەن سىزدەردى تولىقتىرىپ الۋعا دا دايىنمىن، سىزدەر تەك ورايشىلدىق پەن ۇكىمەتسىزدىككە اپاراتىن وسىناۋ جولمەن جۇرمەڭىزدەر، دەدى. مارتوۆ پەن اكسەلرود بۇل جاقسى كەڭەستى تىڭدامادى: قالاي؟ جۇرمەگەنى نەسى؟ تولىقتىرۋ تەك داۋ - جاڭجال

جانتالاسقان ايتىستىڭ، ەسكىتى تارس جابۋدىڭ، جۇدىرىق كورسەتۋدىڭ كەزدەيسوق ناتيجەسى ەمەس، «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ٴۇش جىل ۇدايى جۇرگىزگەن بۇكىل يدەيالىق جۇمىسىنىڭ ٴسوزسىز ساياسي ناتيجەسى بولدى. ەگەر ٴبىز وسى ٴۇش جىلدىڭ ىشىندە قۇر مىلجىڭدىقتا سالىنباي، ارەكەتكە ايىنالۋعا ٴتيىستى سەنىم بىلدىر-گەن بولساق، وندا قۇرىلتايدا ۇشقىنشىل قارسىلارمەن جانە "باتپاق-شىلدار"مەن كۇرەسپەسكە امالسىز بولماس ەدى. ال ٴبىز اشىقتان-اشىق، الدىڭعى قاتاردا ٴجۇرىپ الىسقان مارتوۆ جولداسپەن بىرگە مۇنشاما جۇرتتى تىم ارتىق جابىرلەگەنىمىزدەن كەيىن، ولاردىڭ شىدامىن تاۋسا ٴتۇسۋ ٴۇشىن، بىزگە اكسەلرود جولداس پەن مارتوۆ جولداستى ازعانتاي عانا، ٴسال-ٴسال عانا جابىرلەۋ قالىپ ەدى. سان ساپاعا ايىنالدى. بەكەرگە شىعارۋدى بەكەرگە شىعارۋ بولىپ شىقتى. بارلىق جابىرلەنگەندەر ٴوز ارالارىنداعى وكپەلەرىن ۇمىتتى، بىرىمەن-ٴبىرى ەگىرەپ قۇشاقتاسىپ كورىستى، ٴسويتىپ، "لەنينيزمگە قارسى كوتەرىلىس"① تۋىن كوتەردى.

الدىڭعى قاتارلى ەلەمەنتتەر كەرتارتپا ەلەمەنتتەرگە قارسى كوتە-

---

دەگەن لەنيننىڭ سوزىنە كونگەنىمىز بە؟ مۇنى ەشۋاقىتتا ىستەمەيمىز! ٴبىز وعان ٴوزىمىزدىڭ ٴپرينسيپتى ادامدار ەكەنىمىزدى كورسەتەمىز! دەستى. كورسەتتى دە. ولاردا پالەندەي جاڭا پرينسيپتەر بولسا، بۇل پرينسيپتەردىڭ ورايشىلدىق پرينسيپتەر ەكەنىن ولار جۇرتتىڭ بارىنە ايقىن كورسەتتى.

① بۇل عاجاپ ٴسوزدىڭ يەسى مارتوۆ جولداس («قورشاۋدا قالعان جاعداي»، 68-بەت). جالعىز ماعان قارسى "كوتەرىلىس" جاساۋ ٴۇشىن مارتوۆ جولداس ٴبىر ٴوزىنىڭ بەسەۋ بولاتىن ۋاقىتىنا جەتتى. مارتوۆ جولداس شەبەر ايتىسا المايدى: ول ٴوزىنىڭ دۇشپانىن اسا زور ماقتاۋ ارقىلى جوق قىلعىسى كەلەدى.

رىلگەن كەزدە، كوتەرىلىس دەگەن وتە تاماشا نارسە. توڭكەرىستىڭ قانات ورايىشىل قاناتىنا قارسى كوتەرىلسە، بۇل جاقسى. ورايىشىل قانات توڭكەرىستىڭ قاناتىنا قارسى كوتەرىلسە، ول جامان.

پلەحانوۆ جولداسقا وسى جامان ىسكە، بىلايشا ايتقاندا، سوعىس تۇتقىنى ەسەبىندە قاتىسۋعا تۋرا كەلەدى. ول، "كوپشىلىك"تى قولداپ جازىلعان بەلگىلى قارارلاردىڭ اپتورلارىنىڭ كەيبىر ۇيلەسىمسىز ٴسوز- دەرىن تەرىپ الىپ، "ٴوزىنىڭ اشۋىن باسۋ"عا تىرىسىپ: "پاقىر لەنين جولداس! ونىڭ ٴداستۇرشىل جاقتاستارى جاقسى-اۋ!" دەپ كەكەتەدى («ۇشقىن» گازەتى، 63-سان، قوسىمشاسى).

ال، بىلەسىز بە، پلەحانوۆ جولداس، ەگەر مەن پاقىر بولسام، جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ رەداكسياسى الدەن-اق مۇلدە قايىرشى- لىققا ٴتۇستى. مەن قانشا پاقىر بولسام دا، كوزىمدى جۇمىپ، پارتيا قۇرىلتايىنا قاراماي، ٴوزىمنىڭ الىرلىعىمدى شىنىقتىرۋ ٴۇشىن ماتەريالدى بەلگىلى جەرگىلىكتى كوميتەتتىڭ جورالارىنىڭ قارارلا- رىنان ىزدەرلىك جۇرداي قايىرشىلىق دارەجەسىنە جەتكەنىم جوق. مەن قانشا پاقىر بولسام دا، اناۋ-مىناۋ ۇيلەسىمسىز سوزدەردى ادەيى ايتاتىن، ال بارلىق ماسەلەلەر جونىندە، ۇيىمدىق ماسەلەلەر جونىندە دە، تاكتيكالىق ماسەلەلەر جونىندە دە، پروگرامالىق ماسەلەلەر جونىندە دە، سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا توڭكەرىسشىلدەرىنىڭ پرينسيپتەرىنە قارسى پرينسيپتەردى ەلشىيىپ بەرىك ۇستايتىن جاقتاستارى بارلاردان مىڭ ەسە بايىراقپىن. مەن قانشاما پاقىر بولسام دا، ونداي جاقتاستاردىڭ ماعان تارتاتىن ماقتاۋلارىن **جۇرتتان جاسىراتىن** دارەجەگە جەتكەنىم جوق. ال جاڭا «ۇشقىن» گازەتى رەداكسياسىنىڭ وسىنى ىستەۋىنە تۋرا كەلىپ وتىر.

ٴيا، وقۋشى، ٴسىز روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ۆورونەج كوميتەتىنىڭ نە ەكەنىن بىلەسىز بە؟ ەگەر

ٴسىز مۇنى بىلمەسەڭىز، وندا پارتيا قۇرىلتايىنىڭ ەستەلىكتەرىن وقىڭىز. ٴسىز ودان بۇل كوميتەتتىڭ باعىتىن اكيموۆ جولداس پەن برۋكەر جولداس بەينەلەپ وتىرعانىن كورەسىز، ولار قۇرىلتايدا پارتيانىڭ توڭكەرىسشىل قاناتىنا قارسى جالپى بەتتىڭ كۇرەسكەن جانە ولاردى جۇرتتىڭ ٴبارى، پلەحانوۆ جولداستان باستاپ پوپوۆ جولداسقا دەيىن، الدەنەشە رەت ورايشىلداردىڭ قاتارىنا قوسقان. منە وسى ۆورونەج كوميتەتى ٴوزىنىڭ ٴبىرىنشى ايداعى ۇگىت قاعازىندا (1904 ـ جىل 1 ـ ايداعى 12 ـ سان) بىلاي دەيدى:

"ٴبىزدىڭ ۇزدىكسىز ٴوسىپ كەلە جاتقان پارتيامىزدا وتكەن جىلى پارتيا ٴۇشىن ٴىرى جانە ماڭىزدى وقيعا بولدى: روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ــ ونىڭ ۇيىمدارىنىڭ ۋاكىلدەرىنىڭ ــ ەكىنشى قۇرىلتايى بولدى. پارتيا قۇرىلتايىن شاقىرۋ وتە كۇردەلى جۇمىس جانە پاتشالىق ٴتۇزىم جاعدايىندا وتە حاۋىپتى، قيىن جۇمىس، سوندىقتان دا قۇرىلتاي شاقىرۋ جۇمىسىنىڭ وتە جەتكىلىكسىز تۇردە ورىندالعاندىعى جانە قۇرىلتايدىڭ ٴوزى، وتە ٴساتتى وتسە دە، پارتيانىڭ قويعان تىلەكتەرىن تۇگەل قاناعاتتاندىرماعانى تاڭىرقارلىق نارسە ەمەس. 1902 ـ جىلعى ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى تاراپىنان قۇرىلتاي شاقىرۋ ٴىسى تاپسىرىلعان جولداستار تۇتقىنعا الىندى، سوندىقتان قۇرىلتايدى شاقىرۋ جۇمىسىن روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنداعى ٴبىر جىكتىڭ ــ ۇشقىنشىلداردىڭ ــ تالداعان ادامدارى عانا جاسادى. سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ كوپ ۇيىمدارى، ۇشقىنشىل ەمەستەرى، قۇرىلتاي جۇمىسىنا قاتىستىرىلمادى: بەلگىلى دارەجەدە سونىڭ سەبەبىنەن ــ پارتيانىڭ پروگراماسى مەن ۋستاۆىن جاساۋ جونىندەگى قۇرىلتايدىڭ مىندەتتەرى وتە جەتكىلىكسىز ورىندالدى، ۋستاۆتا 'حاۋىپتى تۇسىنبەۋشىلىكتەر تۋعىزا الاتىن' ٴىرى كەمشىلىكتەردىڭ بار ەكەنىن قۇرىلتايعا قاتىسقانداردىڭ وزدەرى دە مويىنداپ وتىر. قۇرىلتايدا ۇشقىنشىلداردىڭ وزدەرى ەكى جىككە ٴبولىندى، ٴسويتىپ، بۇرىن «ۇشقىن» گازەتىنىڭ قيمىل پروگراماسىن بۇتىندەي قابىل الىپ جۇرگەن، ٴبىزدىڭ روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ كوپتەگەن ٴىرى قايراتكەرلەرى وسى

گازەتتىڭ كوبىنەسە لەنين مەن پلەحانوۆ قۋاتتاپ وتىرعان ٴبىرتالاي كوزقا-
راستارىن تۇرمىسقا ۇيلەسىمسىز دەپ تانىدى. قۇرىلتايدا لەنين مەن پلەحانوۆ
جەڭىسە دە، ٴىس جۇزىندىك ٴومىردىڭ كۇشى، ۇشقىنشىل ەمەستەردىڭ ٴبارى
قاتىناسىپ وتىرعان ناقتى جۇمىستىڭ تالاپتارى ٴنازارياشىلداردىڭ قاتەلەرىن
تەز تۇزەتىپ، قۇرىلتايدان كەيىن كورنەكتى تۇزەتۋلەر كىرگىزدى. «ۇشقىن»
گازەتى قاتتى وزگەردى جانە جالپى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا قايرات-
كەرلەرىنىڭ تىلەكتەرىنە نازار سالىپ، قۇلاق قويۋعا ۋادە ەتىپ وتىر. سونى-
مەن قۇرىلتايدىڭ جۇمىستارى، كەلەسى قۇرىلتايدا قايتا قارالاتىن بولسا دا،
قاناعاتتاندىرارلىقتاي بولىپ شىقپاعانى قۇرىلتايعا قاتىسقانداردىڭ وزدەرىنە دە
ايقىن بولسا دا، سوندىقتان بۇلجىمايتىن قاۋلىلار ەسەبىندە پارتيا قابىلداي
المايتىن بولسا دا، قۇرىلتاي پارتيا ٴىسىنىڭ جايىن اشىق كورسەتتى،
پارتيانىڭ بۇدان بىلايعى ٴنازاريالىق جانە ۇيىمدىق جۇمىسىنا كوپ ماتەريال
بەردى جانە جالپى پارتيا جۇمىسىنا ۇلكەن ونەگەلى تاجىريبە بولدى. قۇرىل-
تايدىڭ قاۋلىلارىن جانە ونىڭ جاساعان ۋستاۆىن بارلىق ۇيىمدار ەسكە
الادى، ٴبىراق ولاردىڭ جەتكىلىكسىزدىگى ايقىن بولۋى سەبەپتى، كوپ
ۇيىمدار تەك سولاردى عانا قىبىلاناما ەتۋگە قارسى تۇراتىندىعىن ٴبىلدىردى.
ۆورونەج كوميتەتى، جالپى پارتيالىق جۇمىستىڭ بۇكىل ماڭىزىن تولىق
ٴتۇسىنىپ، قۇرىلتايدى ۇيىمداستىرۋدىڭ بارلىق ماسەلەلەرىنە ٴوز پىكىرىن
ىنتالى تۇردە ٴبىلدىردى. ول قۇرىلتايدا بولعان ٴىستىڭ بۇكىل ماڭىزىن
تۇسىنەدى، ورتالىق ورگان (باس ورگان) بولعان «ۇشقىن» گازەتىندەگى
بۇرىلىستى قۇتتىقتايدى.

پارتيا مەن ورتالىق كوميتەتتەگى ٴىس جايى ٴبىزدى ٴالى قاناعات-
تاندىرمايدى، ٴبىراق پارتيانى قۇرۋ جونىندەگى قيىن جۇمىس ورتاق
كۇش سالۋ ارقىلى جاقسارادى دەپ سەنەمىز. ۆورونەج كوميتەتى
پارتيادان شىعادى ەكەن دەگەن وتىرىك حابار تاراعاندىقتان، ۆور-
ونەج كوميتەتى جولداستارعا بۇل تۇرالى ٴتىپتى ٴسوز دە بولماۋى
كەرەك ەكەنىن بىلدىرەدى. ۆورونەج كوميتەتى سياقتى جۇمىسشى
ۇيىمىنىڭ روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنان

شعۇى باسقاعا حاۋىپتى ۇلگى بولاتىنىن، مۇنىڭ **پارتياعا تاعىلعان اۋىر كىنا بولاتىنىن،** مۇنداي ۇلگىگه ه‌لىكته‌ۋى مۇمكىن جۇمىسشى ۇيىمدارىنا مۇنىڭ ٴتيىمسىز بولاتىنىن ۆورونه‌ج كوميته‌تى وته جاقسى تۇسىنه‌دى. بىزگه جاڭادان جىكته‌لۋ كه‌ره‌ك ه‌مه‌س. قايتا بارلىق سانالى جۇمىسشىلار مه‌ن سوتسياليسته‌ردى ٴبىر پارتياعا بىرىكتىرۋگه ايانباي ۇمتىلۋ كه‌ره‌ك. ونىڭ ۇستىنه ه‌كىنشى قۇرىلتاي قۇرىلۋ قۇرىلتايى بولعان جوق، كه‌زه‌كتى قۇرىلتاي بولدى. پارتيادان شىعارۋ پارتيا سوتىنىڭ قاۋلىسىمه‌ن عانا بولادى، سوندىقتان ٴار-قانداي ۇيىمنىڭ، ٴتىپتى ورتالىق كوميته‌تتىڭ ٴوزىنىڭ دە، به‌لگى-لىبىر سوتسيال-ده‌موكراتيالىق ۇيىمدى پارتيادان شىعارىپ تاستاۋ ۇقىعى جوق. ول-ول ما، ه‌كىنشى قۇرىلتايدا قابىلدانعان ۋستاۆتىڭ سه‌گىزىنشى تارماعى بويىنشا ٴاربىر ۇيىم ٴوزىنىڭ جه‌رگىلىكتى ىسته-رىنده اپتونوميالى (ٴوز الدىنا ه‌رىكتى)، سوندىقتان **ۆورونه‌ج كوميته‌تى ٴوزىنىڭ ۇيىمدىق كوزقاراستارىن تۇرمىس جۇزىنده، پارتيا ىشىنده جورگىزۋگه تولىق ۇقىقتى".**

جاڭا «ۇشقىن» گازه‌تىنىڭ ره‌داكسياسى 61-سانىندا وسى ۇكىت قاعازىن داله‌لگه كه‌لتىرگه‌ن كه‌زده جوعارىدا كه‌لتىرىلگه‌ن **ۇزىن ٴبىر شۋماق** ٴسوزدىڭ ٴىرى ارىپپه‌ن ته‌رىلگه‌ن ه‌كىنشى ٴبولىمىن كوشىرىپ باسقان؛ ال ۇساق ارىپپه‌ن ته‌رىلگه‌ن ٴبىرىنشى ٴبولىمىن ره‌داكسيا **تاستاپ كه‌تۋدى ابزال كورگه‌ن.**

ۇيالعان عوي.

(18) دياله‌كتيكا تۇرالى بىره‌ر ٴسوز. ه‌كى وزگه‌رىس

ٴبىزدىڭ پارتيا داعدارىسىنىڭ داۋىنا جالپى كوز سالساق، ٴبىز

كوۇرەسۋشى ەكى جاقتىڭ نەگىزگى قۇرامى بارلىق ۋاقىتتا دەرلىك ٴبىر قالىپتى بولىپ وتىرعانىن وپ-وڭاي كورەمىز. بۇل كۇرەس پارتيامىزدىڭ توڭكەرىستىك قاناتى مەن ورايشىل قاناتىنىڭ كۇرەسى ەدى. ٴبىراق بۇل كۇرەس ٴارتۇرلى كەزەڭدەردەن ٴوتتى، بۇل كەزەڭدەردىڭ ٴارقايسىسىنىڭ ەرەكشەلىكتەرىمەن ٴدال تانىس بولۋ جىنالعان كوپ ادەبيەتكە، تولىپ جاتقان ٴۇزىندى سوزدەرگە، الا سالىنعان سيتاتتارعا، جەكە كىنالاۋشىلىقتارعا، تاعى سونداي-لارعا تۇسىنگىسى كەلگەن ٴاربىر كىسىگە قاجەت-اق.

ٴبىر-بىرىنەن ايىرماسى زور باستى-باستى كەزەڭدەردى اتاپ وتەيىك: (1) پارتيا ۋستاۋىنىڭ 1-تارماعى تۋرالى ايتىس. بۇل— ۇيىمنىڭ نەگىزگى پرينسيپتەرى تۋرالى تازا يدەيالىق كۇرەس. مەن پلەحانوۆپەن بىرگە ازشىلىق ورنىندا بولدىم. مارتوۆ پەن اكسەلرود ورايشىلدىق تارماقتى ۇسىندى جانە ورايشىلداردىڭ قۇشاعىندا قالدى. (2) «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ۇيىمى ورتالىق كوميتەتكە كانديداتتار ٴتىزىمىن كورسەتۋ ماسەلەسى تۋرالى،— بەستىككە فومين ياكي ۆاسيليەۆ قاتىناسا ما، ۇشتىككە تروتسكي ياكي تراۆينسكي قاتىناسا ما ،— ٴبولىنىپ كەتتى. ٴبىز پلەحانوۆپەن بىرگە كوپشىلىكتى قاراتىپ الدىق (جەتىگە قارسى توعىز داۋىس)، مۇنىڭ ٴبىر سەبەبى پارتيا ۋستاۋىنىڭ 1-تارماعى جونىندە ٴبىزدىڭ ازشىلىقتا بولعاندىعىمىز. مارتوۆتىڭ ورايشىلدارمەن وداق جاساۋى ٴىس جۇزىندە مەنىڭ ۇيىمداستىرۋ كوميتەتى جونىندەگى جانجالدان تۋعان بارلىق حاۋىپتەرىمدى راستادى. (3) پارتيا ۋستاۋىنىڭ ەگجەي-تەگجەيى تۋرالى ايتىستىڭ جالعاسى. مارتوۆتى تاعى دا ورايشىلدار امان الىپ قالدى. ٴبىز تاعى ازشىلىق ورنىندا قالىپ، ورتالىق ورىندارداعى ازشىلىقتىڭ ۇقىعىن قورعادىق. (4) بارىپ تۇرعان ورايشىلداردىڭ جەتەۋى قۇرىلتايدان شىعىپ كەتتى. ٴبىز كوپشىلىك بولىپ

شعىپ، سايلاۋدا وداقتى (ازشىلىق ۇشقىنشىلداردى، "باتپاقشىل-دار"دى، ۇشقىنعا قارسىلاردى) جەڭدىك. مارتوۆ پەن پوپوۆ ٴبىز-دىڭ ۇشتىكتەرىمىزدەگى ورىنداردان باس تارتتى.(5) قۇرىل-تايدان كەيىن تولقىتىرۋ جونىندە داۋ-جانجال بولدى. ۇكىمەتسىزدىك ارەكەتتەر مەن ۇكىمەتسىزدىك بوس سوزدەر كۇشەيدى. "ازشىلىق" شىندەگى ۇستامدىلىعى، تۇراقتىلىعى ەڭ از ەلەمەنتتەر باسىمدىلىق الدى. (6) پلەحانوۆ، جىكتەلۋ بولماسىن دەپ، "جۇمساق تاسىلمەن ٴولتىرۋ" ساياساتىنا كوشتى. "ازشىلىق" ورتالىق ورگانىنىڭ رەداكسيا-ياسى مەن باس سوۆەتتى قولىنا الدى جانە بارلىق كۇشىن سالىپ ورتالىق كوميتەتكە قارسى شابۋىل جاسادى. بارلىق ىستە داۋ-جان-جال ۇدەي ٴتۇستى. (7) ورتالىق كوميتەتكە قارسى جاسالعان ٴبىرىنشى شابۋىلدىڭ بەتى قايتارىلدى. داۋ-جانجال ازداپ باسەڭدەي باس-تاعان ٴتارىزدى بولدى. پارتيانى تەرەڭنەن تولعاندىراتىن، تازا يدەيالىق مىناداي ەكى ماسەلەنى جايشىلىقپەن تالقىلاۋعا مۇمكىندىك تۋدى: 1) ٴبىزدىڭ پارتيامىزدىڭ ەكىنشى قۇرىلتايىندا "كوپشىلىك"، "ازشىلىق" بولىپ ەكىگە ٴبولىنىپ، بۇل ٴبولىنۋدىڭ بارلىق بۇرىنعى بولىنۋلەر-دىڭ ورنىن باسۋىنىڭ ساياسي ٴمانى قانداي جانە ونىڭ سەبەبى قالاي؟ 2) جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ۇيىمدىق ماسەلە جونىندەگى جاڭا مايدانىنىڭ قانداي پرينسيپتىك ٴمانى بار؟

بۇل كەزەڭدەردىڭ ٴارقايسىسى كۇرەستىڭ ماڭىزدى ايىرماسى بار جاعدايىمەن جانە شابۋىلدىڭ تىكەلەي ماقساتىمەن سيپاتتالادى، ٴاربىر كەزەڭ، بىلايشا ايتقاندا، جالپى شايقاستاعى بولەك ٴبىر ۇرىس سياقتى. ٴاربىر ۇرىستىڭ ناقتى جاعدايىن زەرتتەمەي، ٴبىزدىڭ كۇرەسىمىزدەن ەشنارسە ٴتۇسىنىپ بولمايدى. مۇنى زەرت-تەسەك، دامۋدىڭ شىنىندا ديالەكتيكا جولىمەن بارا جاتقانىن، قايشىلىقتار جولىمەن بارا جاتقانىن انىق كورەمىز: ازشىلىق كوپشىلىك-

كە، كوپشىلىك ازشىلدىقتا اينالدى؛ ەكى جاق قورعانىستان شابۋىلعا، شابۋىلدان قورعانىسقا كوشتى؛ يەديالىق كۇرەستىڭ شىعار ٴتۇيىنى (پارتيا ۋستاۋىنىڭ 1 ـ تارماعى) "بەكەرگە شىعارىلدى"، ونىڭ ورنىن دۇنيەنى تولىتىراتىن داۋ ـ جانجال① الدى، ٴبىراق بۇدان كەيىن "بەكەرگە شىعارۋدى بەكەرگە شىعارۋ" باستالدى، ٴسويتىپ، ٴبىز ٴتۇرلى ورتالىقتاردا قۇداي قوسقان قوساعىمىزبەن ارەڭ "شۇيىركەلەسىپ"، تازا يدەيالىق كۇرەستىڭ شىعار تۇيىنىنە قايتتىق؛ ٴبىراق بۇل "تەزيس" ەندى "كەرى تەزيس"تىڭ بارلىق ناتيجەلەرىمەن تولىقتى جانە جوعارى دارەجەلى بىرىككەن تەزيسكە اينالدى، — ەندى پارتيا ۋستاۋىنىڭ 1 ـ تارماعى جونىندەگى دارا، كەزدەيسوق قاتەلىك ۇيىمدىق ماسەلە جونىندەگى ورايشىلدىق كوزقاراستاردىڭ جۇيەسىماعىنا ۇلاستى؛ بۇل قۇبىلىستىڭ پارتيامىزدىڭ توڭكەرىسشىل قانات پەن ورايشىل قاناتقا بولىنۋىمەن بايلانىسى بۇكىل جۇرت الدىندا بىردەن ـ بىرگە انىق كورىنە باستادى. قىسقاسى، تەك سۇلى عانا گەگەل زاڭى بويىنشا ٴوسىپ قويمايدى، روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتتارى دا بىرىمەن ٴبىرى گەگەل زاڭى بويىنشا كۇرەسەدى.

ٴبىراق گەگەلدىك ۇلى دياليەكتيكانى، ماركسيزم اياعىنان تىك قويىپ تۇزەپ العان دياليەكتيكانى، پارتيانىڭ توڭكەرىسشىل قاناتىنان ورايشىل قاناتىنا ۇشىپ ٴتۇسىپ جۇرگەن سايامي قايراتكەرلەردىڭ بۇلتالاقتاۋلارىن اقتاۋدىڭ دورەكى ادىسىمەن ەشۋاقىتتا

① داۋ ـ جانجال مەن پرينسيپتىك الاۋىزدىقتىڭ ايىرماسىن كورسەتۋ تۇرالى قيىن ماسەلە ەندى وزىنەن ـ ٴوزى شەشىلەدى: تولىقتىرۋعا جاتاتىن نارسەنىڭ ٴبارى — داۋ ـ جانجال؛ قۇرىلتايداعى كۇرەسكە تالداۋ جاساۋعا، پارتيا ۋستاۋىنىڭ 1 ـ تارماعى تۇرالى، ورايشىلدىق پەن ۇكىمەتسىزدىككە قاراي بۇرىلۋ تۇرالى ايتىستارعا جاتاتىن نارسەنىڭ ٴبارى — پرينسيپتىك الاۋىزدىق.

شاتاستىرماۋ كەرەك، جەكە مالىمدەمەلەردی، ٴبىرتۇتاس بارىستىڭ ٴتۇرلی كەزەڭدەرىندەگی دامۋدىڭ جەكە ەلەمەنتتەرىن ٴبىر توپ قىلىپ قوساتىن دورەكی ادەتپەن شاتاستىرماۋ كەرەك. شىن دیالەكتیكا جەكە ادامنىڭ قاتەلەرىن اقتامایدی، قایتا بولىماي قویمایتىن بۇرىلىستاردی زەرتتەیدی، ولاردىڭ بولماي قویىمایتىنىن دامۋدىڭ بۇكىل ناقتی جاعدایىن تولىق زەرتتەۋ ارقىلی دالەلدەیدی. دیالەكتیكانىڭ نەگىزگی ەرەجەسی: دەرەكسىز اقیقات جوق، اقیقات ٴار-دایىم ناقتی... تاعی دا بۇل گەگەلدىك ۇلی دیالەكتیكانی یتالیان-داردىڭ: mettere la coda dove non va il capo (باس سیماسا، قۇیرىق تىق) دەگەن ماتەلىندەگىدەي وت باسىندىق اقىلگویلىكپەن شاتاستىرماۋ كەرەك.

ٴبىزدىڭ پارتیا كۇرەسىنىڭ دیالەكتیكالىق دامۋىنىڭ قورتىندىسی ەكی وزگەرىسكە تىرەلەدی. «تاعی دا ازشىلىق ورنىعا تۇسكەندە» دەگەنىندە مارتوۆ جولداستىڭ ٴادىل ایتقانىنداي، پارتیا قۇرىلتایی شىن وزگەرىس بولدی. ازشىلقتىڭ كەیبىر ٴسوز تاپقىشتارىنىڭ: دۇنیە توڭكەرىستەرمەن قوزعالادی، مىنە سوندىقتان ٴبىز توڭكەرىس جاسادىق! دەپ ایتقانداری دا دۇرىس. ولار شىنىندا دا قۇرىلتایدان كەیىن توڭكەرىس جاسادی؛ جالپی ایتقاندا، دۇنیەنىڭ توڭكەرىس-تەرمەن قوزعالاتىنی دا راس. ٴبىراق ٴاربىر ناقتی توڭكەرىستىڭ ناقتی ٴمانىن مۇنداي جالپی ناقىلمەن تۇجىرىمداۋعا بولمایدی، ویتكەنی ەگەر ۇمىتىلمایتىن ماحوۆ جولداستىڭ ۇمىتىلمایتىن سوزدەرى-ن وزگەرتىپ ایتقاندا، كەرتارتپا ٴتارىزدی توڭكەرىستەر دە بولادی. بەلگىلىبىر ناقتی توڭكەرىستىڭ "دۇنیە"نی (ٴبىزدىڭ پارتیانی) بىلگەری ٴيا كەیىن قوزعاعانىن انىقتاۋ ٴۇشىن، — توڭكەرىس جاساعان ٴىس جۇزىندەگی كۇش پارتیانىڭ توڭكەرىسشىل قاناتی ما، الدە ورایىشىل قاناتی ما، سونی ٴبىلۋ كەرەك، جاۋىنگەرلەردی جىگەرلەن-

دىرگەن توڭكەرىستىك پرينسيپتەر مە، الدە ورايشىلدىق پرينسيپ-
تەر مە، سونى ٴبىلۋ كەرەك.

پارتيامىزدىڭ قۇرىلتايى روسسيا توڭكەرىستىك قوزعالىسىنىڭ
بۇكىل تاريحىندا جالعىز، بۇرىن بولىپ كورمەگەن قۇبىلىس بولدى.
قۇپيا توڭكەرىسشىل پارتيا ومىرىندە ٴبىرىنشى رەت استىرتىن جۇمىس
تۇنەگىنەن جارىق دۇنيەگە شىعا الدى، ٴبىزدىڭ پارتيالىق ىشكى
كۇرەسىمىزدىڭ بۇكىل بارىسىن، ناتيجەسىن، ٴبىزدىڭ پارتيانىڭ
جانە ونىڭ ازدى-كوپتى ەلەۋلى ٴاربىر ٴبولىمىنىڭ پروگرامماسى،
تاكتيكاسى، ۇيىم ماسەلەلەرى جونىندەگى بۇكىل بەت-بەينەسىن جۇرت-
تىڭ بارىنە تولىق كورسەتتى. ٴبىز ەڭ ٴبىرىنشى رەت ۇيىرمەلىك
بەرەكەسىزدىك پەن توڭكەرىستىك تۇرپايى كوزقاراستىڭ داستۇر-
لەرىنەن قۇتىلا الدىق، ناعىز ٴارتۇرلى، كوبىنەسە، بىرىمەن-ٴبىرى
مەيلىنشە جاۋلاسقان، تەك قانا يديا كۇشىمەن بايلانىسقان، بۇكىل
توپتىق ەرەكشەلىگىن، توپتىق دەربەستىگىن ٴبىز ٴبىرىنشى رەت
ٴىس جۇزىندە جاساپ وتىرعان ۇلى تۇتاس تۇلعا—**پارتيا** ٴۇشىن
قۇربان ەتۋگە دايىن تۇرعان (پرينسيپتە دايىن تۇرعان) ونداعان
توپتاردى جيناپ بىرىكتىرە الدىق. ٴبىراق ساياسي جاقتاعى ولجا
بوداۋسىز كەلمەيدى، ۇرىسپەن تارتىپ الىنادى. ۇيىمداردى جويىۋ-
دان تۋعان ۇرىس لاجسىز سۇراپىل قاتتى بولىپ شىقتى. اشىق ەركىن
كۇرەستىڭ سامال جەلى داۋىلعا اينالدى. بۇل داۋىل بارلىق
ۇيىرمەشىلدىك مۇددەلەردىڭ، سەزىمدەردىڭ، داستۇرلەردىڭ ٴار-
تۇرلى قالدىقتارىن ۇشىرىپ جىبەرىپ،—ۇشىرعانى تاماشا بولدى!—
توڭعىش رەت شىن پارتيالىق جاۋاپتى كوللەكتيپ جاسادى.

ٴبىراق اتالۋ ٴبىر باسقا دا، بولۋ ٴبىر باسقا. ٴپرينسيپ جۇزىندە
پارتيا ٴۇشىن ۇيىرمەشىلدىكتى قۇربان قىلۋ ٴبىر باسقا دا،
ٴوز ۇيىرمەڭنەن قول ٴۇزۋ ٴبىر باسقا. ساسىق تۇرپايىلىقتا

ۆيرەنگەندەرگە سامال جەل ٴالى تىم جايلى بولىپ ٴتيدى. ٴوزىنىڭ «تاعى دا ازشىلىق ورنىعا تۇسكەندە» دەگەنىندە مارتوۆ جولداستىڭ ٴادىل ايتقانىنداي (بايقاۋسىزدا ٴادىل ايتقانىنداي)، "پارتيا ٴوزىنىڭ ٴبىرىنشى قۇرىلتايىنىڭ سىناعىنا توتەپ بەرە المادى". ۆيمدارىنىڭ جويىلۋىنا وكپەلەۋ اسا كۇشتى بولدى. داۋىل پارتيا دارياسىنىڭ تۇبىندەگى بۇكىل لايدى شىعاردى، سونىمەن بۇل لاي قايتا باسىپ الدى. بۇنى قاتپاعان جاس پارتياللىقتى توگمويىن ەسكى ۆيرمەشىلدىك جەڭىپ شىقتى. پارتيانىڭ سىلەيتە قيراتىلعان ورايشىل قاناتى اكيموۆتىڭ كەزدەيسوق ولجاسىمەن الدەنىپ، توڭكەرىسشىل قاناتتى جەڭدى، ــارينە، ۋاقىتشا جەڭدى.

ناتيجەدە، پارتيا قۇرىلتايىندا رەداكتورلارى وتكىزگەن قاتەلىكتى امالسىزدان دامىتقان، تەرەڭدەتكەن جاڭا «ۇشقىن» گازەتى پايدا بولدى. بۇرىنعى «ۇشقىن» گازەتى توڭكەرىستىك كۇرەستىڭ شىنىدىقتارىن ۆيرەتتى. جاڭا «ۇشقىن» گازەتى وت باسىندىق اقىلگويلىكتى: كونۋدى، سيسۋدى ۆيرەتىپ وتىر. بۇرىنعى «ۇشقىن» گازەتى جاۋىنگەر داستۇرشىلدەردىڭ ورگانى ەدى. جاڭا «ۇشقىن» گازەتى بىزگە ــ اسىرەسە ۆيمدىق ماسەلەلەردە ــ ورايشىلدىقتىڭ سىلىمتىگىن كولدەنەڭ تارتىپ وتىر. بۇرىنعى «ۇشقىن» گازەتى روسسيا ورايشىلدارىنا دا، باتىس ەۆروپا ورايشىلدارىنا دا جەك كورىنىشتى بولدى، ٴبىراق بۇل وعان داڭق ەدى. جاڭا «ۇشقىن» گازەتى "اقىلدى بولىپ شىقتى" جانە بارىپ تۇرعان ورايشىلداردىڭ ەسىلتە ماقتاۋىنان كەشكپەي ارلانبايتىن دا بولار. بۇرىنعى «ۇشقىن» گازەتى بۇلتارماستان، ٴوز ماقساتىنا قاراي ۇمتىلىپ كەلەدى، ونىڭ ٴسوزى مەن ٴىسى ٴبىر جەردەن شىعىپ وتىردى. جاڭا «ۇشقىن» گازەتىندە ونىڭ مايدانىنىڭ ىشكى جالعاندىعى ــ ەشكىمنىڭ ەركىنە، سانا ــ سەزىمىنە ەشبىر بايلانىسسىز ــ ساياسي ەكى جۇزدىلە-

كتى تۋعىزادى. ول، ۇيىرمەشىلدىكتىڭ پارتيالىلىقتى جەڭگەنىن بۇركەۋ نيەتىمەن، ۇيىرمەشىلدىككە قارسى ايقايلايدى. ول، ازدى-كوپتى ۇيىمداسقان، ازدى-كوپتى پارتيا سياقتى پارتيادا ازشىلىقتىڭ كوپشىلىككە باعىنۋىنان باسقا جىكتەلۋگە قارسى بوتەن ٴبىر شارا بار دەپ ٴتۇسىنۋ مۇمكىن بولاتىنداي،—جىكتەلۋدى ەكى جۇزدىلىكپەن سوگەدى. ول توڭكەرىستىك جۇرتشىلىق پىكىرىمەن ساناسۋ كەرەك دەگەندى ايتادى، سونىمەن بىرگە اكيمووتاردىڭ ماقتاعانىن جاسىرىپ، پارتيانىڭ توڭكەرىسشىل قاناتىنىڭ كوميتەتتەرى تۋرالى پاسىق وسەك-اياڭ جۇرگىزەدى①. بۇل نە دەگەن ارسىزدىق! ٴبىزدىڭ بۇرىنعى «ۇشقىن» گازەتىن ولار قانداي اياق استى ەتتى دەسەڭىزشى!

ٴبىر ادىم ىلگەرى، ەكى ادىم كەيىن... بۇل جەكە ادامنىڭ ومىرىندە دە، ۇلتتاردىڭ تاريحىندا دا، پارتيالاردىڭ دامۋىندا دا بولادى. توڭكەرىستىك سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا پرينسيپتەرىنىڭ، پرولەتارلىق ۇيىمنىڭ جانە پارتيالىق ٴتارتىپتىڭ ٴسوزسىز، تولىق جەڭەتىنىنە ٴبىر مينوت بولسا دا كۇماندانۋ بارىپ تۇرعان قىلمىستى قورقاقتىق بولار ەدى. ٴبىز وتە كوپ تابىستى جەتتىك، ٴبىز بۇدان بىلاي دا، ساتسىزدىككە ۇشىراعاندا ەڭسەنى تۇسىرمەي، كۇرەسە بەرۋگە ٴتيىسپىز؛ ۇستامدى تۇردە كۇرەسۋگە ٴتيىسپىز، ٴسويتىپ، جاڭجالدىڭ تۇرپايى ادىستەرىن تاستاۋىمىز كەرەك، روسسيانىڭ بارلىق سوتسيال-دەموكراتتارىنىڭ ٴىرى ەڭبەكپەن جاسالعان تۇتاس پارتيالىق بايلانىسىن قولدان كەلگەنشە

---

① بۇل سۇيكىمدى جۇمىس ٴۇشىن الدەن-اق تۇراقتى فورما جاسالدى: ٴبىزدىڭ ٴمالىم ٴبىر ٴوز ٴتىلشىمىزدىڭ حابارىنا قاراعاندا ٴمالىم ٴبىر كوپشىلىك كوميتەتى ازشىلىقتاعى ٴمالىم جولداستى جابىرلەگەن.

ساقتاۋىمىز كەرەك، قاجىرلى، ۇزدىكسىز ەڭبەك ارقىلى پارتيانىڭ
بارلىق مۇشەلەرىن، اسىرەسە جۇمىسشىلاردى پارتيالىق مىندەتتەرمەن،
پارتيانىڭ 2 ـ قۇرىلتايىنداعى كۇرەسپەن، ٴبىزدىڭ الاۋىزدىقتارد-
مىزدىڭ بارلىق سەبەپتەرىمەن، وزگەرىستەرىمەن، ورايشىلدىقتىڭ
بۇكىل زالالدىعىمەن تولىق جانە سانالى تۇردە تانىستىرۋىمىز كەرەك،
ال ورايشىلدىق ٴبىزدىڭ پروگرامما مەن ٴبىزدىڭ تاكتيكا جونىن-
ندەگىدەي، ۇيىمدىق ىستەر جونىندە دە بۇرجۋازيالىق پسيحولوگ-
يادان تايسالىپ قايىمعادى، بۇرجۋازيالىق دەموكراتيانىڭ كوزقاراسىن
تالعاماي قابىل الادى، پرولەتارياتتىڭ تاپتىق كۇرەسىنىڭ قۇرالىن
السىرەتەدى. -

وكىمەتكە قول جەتكىزۋ كۇرەسىندە پرولەتارياتتىڭ ۇيىمنان
باسقا قارۋى جوق. پرولەتاريات بۇرجۋازيا دۇنيەسىندە ۇستەم ورىندا
تۇرعان ۇكىمەتسىزدىك باسەكە ارقىلى بىتىراعانىمەن، كاپيتالعا
ەرىكسىز ەڭبەك ەتۋ ارقىلى جانشىلعانىمەن، قايىرشىلانۋدىڭ، تاعىلا-
نۋدىڭ جانە ازعىنداۋدىڭ "تۇبىنە" ۇنەمى تاستالىپ وتىرعانىمەن
جەڭىلمەس كۇش بولا الادى، ٴارى ٴسوزسىز بولادى، سەبەبى
ونىڭ ماركسيزم پرينسيپىنە ساي قالىپتاسقان يدەيالىق بىرلىگى،
مىليونداعان ەڭبەكشىلەردى جۇمىسشى تابىنىڭ زور ارمياسىنا
بىرىكتىرەتىن ۇيىمنىڭ ماتەريالدىق بىرلىگى ارقىلى بەكيدى. بۇل
زور ارميا الدىندا روسسيانىڭ قۇرىپ ـ بىتكەن جەكە وكتەمدىك
وكىمەتى دە، قۇرىپ بارا جاتقان حالىقارالىق كاپيتال وكىمەتى دە
تابان تىرەپ تۇرا المايدى. بۇل ارميا، ٴارقانداي بۇراڭدىلىقتارعا
جانە كەرى شەگىنۋلەرگە قاراماستان، قازىرگى زامانداعى سوتسيال ـ
دەموكراتيالىق پارتيانىڭ جيروندشىلدارىنىڭ ورايشىلدىق بوس
سوزدەرىنە قاراماستان، ارتتا قالعان ۇيىرمەشىلدىكتى ٴماز بولىپ
ماقتاۋعا قاراماستان، **زيالىلىق** ۇكىمەتسىزدىكتىڭ ادەمى كورىنىسى

مەن داۋرىققان شۋىنا قاراماستان، ٴوزىنىڭ قاتارلارىن بىردەن ـ بىرگە نىعايتا تۇسەدى.

1904 ـ جىلى 2 ـــ 5 ـ ايلاردا جازىلعان

1904 ـ جىلى 5 ـ ايدا جەنەۆادا كىتاپشا بولىپ باسىلعان

كىتاپشانىڭ تەكستى بويىنشا باسىلىپ وتىر، سونداي ـ اق قولجازـ باسىمەن جانە 1907 ـ جىلى باسپادان شىققان ۆل. يلينىنىڭ «12 جىل ىشىنـ دە» دەگەن جيناعىنىڭ تەكستىمەن سالىستىرىلعان

«لەنين شىعارمالارى»، 7 ـ توم، حانزۋشاسى، 241 ـــ 265، 373 ـــ 410 ـ بەتتەرىنەن

سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى ەكى تاكتيكاسى[221]

العى ٴسوز

توڭكەرىس داۋىرىندە توڭكەرىستىڭ پارتيالاردىڭ تاكتيكالىق ۇراندارىن باعالاۋعا تۋتەنشە كوپ جاڭا ماتەريالدار بەرەتىن وقيعالارعا ۇلگىرىپ وتىرۋ وتە قيىن. بۇل كىتاپشا ودەسسا وقيعاسىنان① بۇرىن جازىلعان. ٴبىز «پرولەتارلار»[222] گازەتىنىڭ (9ـسانى، «توڭكەرىس ۇيرەتەدى②») بىلاي دەپ كورسەتكەنبىز: بۇل وقيعا، كوتەرىلىس ـ بارىس ٴنازارياسىن شىعارعان جانە توڭكەرىستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى ۇگىت جۇرگىزۋدى قۇپتامايتىن سوتسيال ـ دەموكراتتاردى دا ٴىس جۇزىندە ايتىسۋشىلارى جاعىنا كوشۋگە نەمەسە كوشە باستاۋعا ٴماجبۇر ەتتى. توڭكەرىستىڭ سونشاما تەز،

---

① بۇل ارادا "پوتەمكين كنياز" اتتى ساۋىتتى كەمەدەگى كوتەرىلىس ايتىلىپ وتىر. (اپتوردىڭ 1907 ـ جىلعى باسىلۋىنا قوسقان تۇسىندىرمەسى. ــ قۇراستىرۋشىدان)

② قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 9 ـ توم، جانىزۋشاسى، 134 ـ بەت. ــ قۇراستىرۋشىدان

سونشاما تولىق ۇيرەتەتىندىگىندە كۇمان جوق، مۇنىڭ ٴوزى ساياسي دامۋدىڭ بەيبىت زامانىندا بايىبىنا بارۋعا بولمايتىنداي كورىنەدى. ال وتە ـ موتە ماڭىزدى جەرى ـــ توڭكەرىس باسشىلاردى عانا ەمەس، بۇقارانى دا ۇيرەتەدى.

كۇمان جوق، توڭكەرىس سوتسيال ـ دەموكراتيزمدى روسسيا جۇمىسشىلار بۇقاراسىنا ۇيرەتەدى. توڭكەرىس سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ پروگرامماسى مەن تاكتيكاسىنىڭ دۇرىس ەكەنىن ٴىس جۇزىندە دالەلدەيدى، دالەلدەگەندە ٴتۇرلى قوعامدىق تاپتاردىڭ شىنايى تەگىن، ەلىمىزدەگى دەموكراتياشىلداردىڭ بۇرجۋازيالىق سيپاتىن جانە بۇرجۋازيالىق دەموكراتيا رۋحىندا توڭكەرىسشىل بولعان، ٴبىراق "قوعامدانۋ" يدياسىن ەمەس، ديحاندار بۇرجۋازياسى مەن اۋىل ـ قىستاق پرولەتارياتى اراسىنداعى جاڭا تاپتىق كۇرەستى ىشىنە بۇككەن ديحانداردىڭ شىن بەتالىسىن اشۋ ارقىلى دالەلدەيدى. ەسكى حالىقشىلداردىڭ ەسكى قيالدارىن، ماسەلەن، "سوتسيال ـ توڭكەرىسشىلدەر پارتياسى"[208] پروگرامماسى جوباسىندا روسسيادا كاپيتاليزمنىڭ دامۋى ماسەلەسىندە، ەلىمىز "قوعامى"-نىڭ دەموكراتيالىق سيپاتى ماسەلەسىندە، ديحاندار كوتەرىلىسىنىڭ تولىق جەڭۋىنىڭ ماڭىزى ماسەلەسىندە مەيلىنشە انىق كورىنىپ وتىرعان قيالداردى توڭكەرىس داۋىلى اياۋسىز تۇردە قيداي سىپىرادى. توڭكەرىس ٴتۇرلى تاپتاردى تۇڭعىش رەت ناعىز ساياسي سىنىنان وتكىزەدى. بۇل تاپتار توڭكەرىستە بەلگىلى ساياسي ٴتۇس الادى، ولار وزدەرىن ٴوز ويشىلدارىنىڭ پروگراممالارى مەن تاكتيكالىق ۇراندارىندا عانا ەمەس، بۇقارانىڭ اشىق ساياسي قيمىلىندا كورسەتەدى.

توڭكەرىس ٴبىزدى ۇيرەتەدى، حالىق بۇقاراسىن ۇيرەتەدى، بۇل كۇمانسىز. ٴبىراق كۇرەس جاساپ وتىرعان ساياسي پارتيا

جونىنەن ايتقاندا، قازىر ماسەلە مىنادا: ٴبىز توٴكەرىسكە بىردەٴە ۇيرەتە الامىز با؟ توٴكەرىسكە پىرولەتارلىق بەلگى سالۋ ٴۇشىن، توٴكەرىستى ناعىز ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەٴىسكە، اۋىز جۇزىندەگى ەمەس، ٴىس جۇزىندەگى ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەٴىسكە جەتكىزۋ ٴۇشىن، دەموكراتياشىل بۇرجۋازيانىڭ تۇرلاۋسىزدىعىن، جول ورتادا توقىراۋشىلىعىن جانە ساتقىندىعىن بولعىزباۋ ٴۇشىن ٴبىز سوتسيال ـ دەموكراتيالىق ٴبىلىمىمىزدىڭ دۇرىستىعىن، پىرولەتارياتىـ پەن ـــ وسى بىردەن ـ ٴبىر ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى توٴكەرىسشىل تاپپەن بولعان بايلانىسىمىزدى پايدالانا الامىز با؟

ٴبىز بارلىق كۇش ـ قۋاتىمىزدى وسى ماقساتقا جەتۋگە جۇمساۋىمىز كەرەك. ال بۇل ماقساتقا جەتۋ ٴۇشىن، ٴبىر جاعىنان، بىزدە ساياسي جاعداي جونىندە دۇرىس مەجە، دۇرىس تاكتيكالىق ۇران بولۋ قاجەت؛ ەندى ٴبىر جاعىنان، جۇمىسشى بۇقاراسى ٴىس جۇزىندە جاۋىنگەرلىك كۇش ـ قۋاتى ارقىلى بۇل ۇراندارد قولداۋى دا قاجەت. ٴبىزدىڭ پارتيامىزدىڭ بارلىق ۇيىمدارى مەن توپتارىنىڭ كۇندەلىكتى، ۇنەمى جۇرگىزىلەتىن بارلىق جۇمىستارى، ياعني ۇگىت ـ ٴناسيحات جانە ۇيىمداستىرۋ جۇمىستارى ٴبىزدىڭ بۇقارامەن بولعان بايلانىسىمىزدى كۇشەيتۋ جانە كەڭەيتۋ ٴۇشىن بولادى. مۇنداي جۇمىستار، ٴارقانداي ۋاقىتتا دا قاجەتتى، ٴبىراق توٴكەرىس كەزىندە ٴتىپتى توتەنشە جەدەل جۇرگىزىلۋ كەرەك. مۇنداي كەزدە، جۇمىسشى تابى اشىق توٴكەرىستىك ىنتانىسقا ٴتابيعي تۇردە كەلەدى، ال ٴبىز مۇنداي ىنتانىسقا كەلۋدىڭ مىندەتتەرىن دۇرىس العا قويا ٴبىلۋىمىز، ونان سوڭ بۇل مىندەتـ تەردى جۇرتقا مۇمكىندىكتىڭ بارىنشا كەڭىنەن بىلدىرۋگە جانە ۇعىنـ دىرۋعا ٴتيىسپىز. ٴبىزدىڭ بۇقارامەن بايلانىسىمىز جونىندە جايىلىپ جۇرگەن تورىعۋشىلىق پىرولەتارياتتىڭ توٴكەرىستەگى رولى جونىنـ

دەگى بۇرجۋازيالىق يديانى اسىرەسە وسى كەزدە ۇنەمى بۇركەمەلەپ
وتىرعانىن ەستەن شىعارماۋ كەرەك. ٴبىزدىڭ جۇمىسشى تابىن تاربيە-
لەۋ جانە ۇيىمداستىرۋ جاعىندا ٴالى دە تولىپ جاتقان جۇمىستاردى
ىستەۋگە ٴتيىستى ەكەندىگىمىزدە كۇمان جوق، ٴبىراق قازىر بارلىق
ماسەلە وسى تاربيەلەۋ جۇمىسى مەن ۇيىمداستىرۋ جۇمىسىنىڭ باستى
ساياسي سالماعىن قايدا قويۋ كەرەك: جۇمىسشى ۇيىمدارى مەن
جاريا ۇيىمدار جاققا قويۋ كەرەك پە، الدە قارۋلى كوتەرىلىس جاققا،
توڭكەرىستىك ارميا مەن توڭكەرىستىك ۇكىمەتتى قۇرۋ جاققا قويۋ
كەرەك پە؟ دەگەندە بولىپ وتىر. ەكەۋىمەن دە جۇمىسشى تابىن
تاربيەلەۋگە جانە ۇيىمداستىرۋعا بولادى. ارينە، ەكەۋى دە قاجەتتى
جۇمىس. ٴبىراق قازىرگى كەزدە، قازىرگى توڭكەرىستە، بارلىق
ماسەلە جۇمىسشى تابىن تاربيەلەۋ جانە ۇيىمداستىرۋ جۇمىسىنىڭ
سالماعىن قايدا قويۋ كەرەك: ٴبىرىنشى جاققا قويۋ كەرەك پە، الدە
ەكىنشى جاققا قويۋ كەرەك پە؟ دەگەندە بولىپ وتىر.

توڭكەرىستىڭ سوڭعى ناتيجەسى جۇمىسشى تابى بۇرجۋازيانىڭ
جەكە وكتەمدىك تۇزىمگە شابۋىل جاساۋىندا كۇشتى، ٴبىراق ساياسي
جاقتا دارمەنسىز قولعاناتى بولۋىنا، نەمەسە حالىقتىق توڭكەرىستىڭ
باسشىسى بولۋىنا بايلانىستى بولادى. بۇرجۋازيانىڭ سانالى ەلەمەنت-
تەرى مۇنى وتە ايقىن تۇسىنەدى. سوندىقتان، «ازاتتىق» جورنالى[223]
اكيموۆشىلدىقتى، ياعني سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ
ىشىندەگى قازىر جۇمىسشى ۇيىمدارى مەن جاريا ۇيىمداردى
ٴبىرىنشى ورىنعا قويىپ وتىرعان "ەكونوميزم"دى ماقتاپ وتىر.
سوندىقتان، ستىرۋۆە مىرزا («ازاتتىق» جورنالىنىڭ 72 ـ سانىندا)
جاڭا ۇشقىنشىلدار اراسىنداعى اكيموۆشىلدىقتىڭ پرينسيپتىك بەتا-
لىسىن قارسى الىپ وتىر. سوندىقتان، ول روسسيا سوتسيال ـ
دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 ـ قۇرىلتايىنىڭ قارارىندا

بەينەلەنگەن، ولارعا جەك كورىنىشتى بولعان توڭكەرىستىك تار ورىستىلىككە جانىن سالا شابۋىل جاساپ وتىر.

قازىر، سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دۇرىس تاكتيكالىق ۇراندارىنىڭ، بۇقاراعا باسشىلىق ەتۋ جونىنەن العاندا، ەرەكشە زور ماڭىزى بار. ٴپرينسيپ جاعىنان بەرىك بولعان تاكتيكالىق ۇرانداردىڭ ماڭىزىنا توڭكەرىس كەزىندە ٴسال قاراۋدان حاۋىپتى نارسە جوق. ماسەلەن، «ۇشقىن» گازەتى[138] 104 - سانىندا ٴىس جۇزىندە سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيا ىشىندەگى ٴوزىنىڭ ايتىسۋشىلارى جاعىنا ٴوتىپ كەتىپ وتىر، ٴبىراق ول سونىمەن بىرگە ٴىس جۇزىندىك تۇرمىستىڭ الدىندا كەلە جاتقان، قوزعالىسقا العا بىلگەرلەۋىن (العا بىلگەرلەۋ بارىسىندا كەيبىر ساتىسىزدىككە ۇشىراسا دا، كەيبىر قاتەلىكتەر وتكىزىپ وتىرسا دا، ت.ب.) جول كورسەتىپ وتىرعان ۇراندار مەن تاكتيكالىق قارارلاردىڭ ماڭىزىنا ٴسال قاراپ تا وتىر. ٴدال مۇنىڭ كەرىسىنشە، وقيعانىڭ سوڭىنان عانا زورعا سۇيرەتىلمەي قايتا ماركسيزىمنىڭ بەرىك پرينسيپتەرىنە نەگىزدەلە وتىرىپ، پرولەتارياتقا باسشىلىق ەتكىسى كەلەتىن پارتيا جونىنەن العاندا، دۇرىس تاكتيكالىق قارار شىعارۋدىڭ اسا زور ماڭىزى بار. روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 - قۇرىلتايىنىڭ[224] جانە پارتيادان ٴبولىنىپ شىققان الگى ٴبىر ٴبولىم ادامداردىڭ ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ① قارارلارى جەكە قالام قايراتكەرلەرىنىڭ كەزدەيسوق ايتا سالعان تاكتيكالىق كوزقاراستارىن

---

① روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 - قۇرىلتايىنا (1905 - جىلى 5 - ايدا لوندوندا وتكىزىلگەن) بولشەۆيكتەر عانا قاتىناسقان. "ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى"نە (ٴدال سول كەزدە جەنەۆادا وتكىزىلگەن) مەنشەۆيكتەر عانا قاتىناسقان. بۇل كىتاپشادا مەنشەۆيكتەر ۇنەمى "جاڭا ۇشقىنشىلدار" دەپ اتالادى، ويتكەنى ولار «ۇشقىن»

ەمەس، قايتا سوتسيال ـ دەموكراتياشىل پرولەتارياتتىڭ جاۋاپتى ۋاكىلدەرى رەسمي ماقۇلداعان تاكتيكالىق كوزقاراستاردى ەڭ دۇرىس، جان ـ جاقتىلى، تولىق كورسەتىپ وتىر. بۇكىل پارتيا ماقۇلداعان دۇرىس پروگرامماسى بولعاندىقتان ٴبىزدىڭ پارتيامىز باسقا بارلىق سايا‌سي پارتيالاردان الدا تۇرادى. پارتيامىز "ازاتتىق وداعى" نداعى دەموكراتياشىل بۇرجۋازيانىڭ ورايشىلدىق مايدانىنا قاراما ـ قارسى جانە توڭكەرىس كەزىندە عانا وزدەرىنىڭ پروگرامما "جوباسى"ن الىعا قويىۋدى ويلاعان، بولىپ جاتقان توڭكەرىس بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس پە دەگەندى ەندى عانا زەرتتەي باستاعان سوتسيال ـ توڭكەرىسشىلدەردىڭ توڭكەرىس جونىندەگى ىلجىقتىعىنا قاراما ـ قارسى ٴوزىنىڭ تاكتيكالىق قارارلارىنا قاتاڭ ماملە جاساۋ جاعىندا دا باسقا پارتيالارعا ۇلگى كورسەتۋگە ٴتيىس.

ٴدال وسىنداي بولعاندىقتان، روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 ـ قۇرىلتايىنىڭ تاكتيكالىق قارارى مەن ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ تاكتيكالىق قارارىن تاپتەشتەپ زەرتتەۋ، قايسى قارادا ماركسيزم پرينسيپىنەن اۋا جايىلۋشىلىقتىڭ بار ەكەندىگىن انىقتاۋ، سوتسيال ـ دەموكراتياشىل پرولەتارياتتىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى ناقتىلى مىندەتتەرىن ايقىنداۋ توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ەڭ كوكەيتەستى ٴىسى دەپ قارايمىز. بۇل كىتاپشا ارنايى وسى ٴىس ٴۇشىن جازىلدى. سونىمەن بىرگە ماركسيزمنىڭ ٴپرينسيپى مەن توڭكەرىستىڭ ساباقتارىنا

گازەتىن جالعاستى شىعارىپ وتىرعانىمەن، ٴبىراق وزدەرىنىڭ سول كەزدەگى ۇزەڭگىلەسى تروتسكيدىڭ اۋزىنان ەسكى «ۇشقىن» گازەتى مەن جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ اراسى جەر مەن كوكتەي الشاق دەپ جارىيالاعان بولاتىن. (اپتوردىڭ 1907 ـ جىلعى باسىلۋىنا قوسقان ەسكەرتۋى. — قۇراستىرۋشىدان)

نەگىزدەلىپ تاكتيكامىزدى تەكسەرۋ، جۋباتۋ سوزدەرىن عانا مىسە تۇتپاي، قايتا روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتيا- سىنىڭ كەلەشەكتە تولىق بىرلىككە كەلۋىنىڭ نەگىزىن قالاۋ ٴۇشىن تاكتيكا بىرلىگىن شىنايى جاساعىسى كەلەتىن ادام جونىنەن العاندا دا قاجەتتى.

ن. لەنين

1905 - جىل، 7 - اي

I
كوكەيتەستى ساياسي ماسەلە

قازىرگى توڭكەرىستىڭ كەزەڭىنىڭ كۇن تارتىبىنە بۇكىل حالىقتىق نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋ ماسەلەسى قويىلىپ وتىر. بۇل ماسەلەنى قالاي شەشۋ جونىندە پىكىرلەر ٴارتۇرلى. قازىر ٴۇش ٴتۇر-لى ساياسي بەتالىس بايقالۋدا. پاتشا ۇكىمەتى حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسىن شاقىرۋدىڭ قاجەتتىگىن مويىندايدى، ٴبىراق بۇل ۋاكىل-دەر ٴماجىلىسىن قايتكەن كۇندە دە بۇكىل حالىقتىق ٴماجىلىس جانە نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسى ەتكىسى كەلمەيدى. بۋليگين القاسى-نىڭ[225] جۇمىسى تۋرالى گازەتتەردىڭ حابارلارىنا قاراعاندا، پاتشا ۇكىمەتى قاتاڭ تولىمدىلىق شەكتەۋى نەمەسە قاتاڭ دارەجە شەكتە-ۋى بولعان جانە ۇگىت جۇرگىزۋ بوستاندىعى بولماعان شارت استىندا سايلانعان كەڭەس سيپاتىنداعى ٴماجىلىستىڭ بولۋىنا رىزالىق بىلدى-رەتىن سياقتى. سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ باسشىلىعىنداعى توڭكەرىسشىل پرولەتاريات ۇكىمەت بيلىگىنىڭ تولىعىمەن نەگىزگى زاڭ ماجىلىسىنە ٴوتۋىن تالاپ ەتەدى، بۇل ماقساتتى جۇزەگە اسىرۋ ٴۇشىن جالپىعا بىردەي سايلاۋ ۇقىعىنا، تولىق ۇگىت جۇرگىزۋ بوستان-دىعىنا قول جەتكىزۋمەن عانا تىنباي، ونىڭ ۇستىنە، پاتشا ۇكىمە-تىن دەرەۋ قۇلاتىپ، ونىڭ ورنىنا توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتى قويۋدى دا تالاپ ەتەدى. اقىرىندا، وزدەرىنىڭ تىلەكتەرىن "نەگىزگى

زاڭشىل ـ دەموكراتيالىق پارتيا[84]" دەپ اتالاتىن پارتيانىڭ كوسەمدەـ
رى ارقىلى ءبىلدىرىپ وتىرعان ليبەرالدىق بۋرجۋازيا پاتشا ۇكىمەتىن
قۇلاتۋدى تالاپ ەتپەيدى، ۋاقىتشا ۇكىمەت قۇرۋ ۇرانىن ورتاعا قويـ
مايدى، سايلاۋدىڭ بۇكىلدەي ەركىن جانە بۇكىلدەي ءادىل بولۋىن،
ۋاكىلدەر ءماجىلىسىنىڭ ناعىز بۇكىل حالىقتىق ءماجىلىس جانە ناعىز
نەگىزگى زاڭ ءماجىلىسى بولىپ شىعۋىن شىنايى قامتاماسىز ەتۋدە
بەرىك تۇرمايدى. ءىس جۇزىندە، "ازاتشىلدار"دىڭ بىردەن ـ ءبىر
ماڭىزدى الەۋمەتتىك ىرەگى بولىپ وتىرعان ليبەرال بۋرجۋازيا
پاتشا مەن توڭكەرىسشىل حالىقتىڭ مۇمكىندىكتىڭ بارىنشا بەيبىت
جولمەن ىمىراعا كەلۋىنە، ىمىرا بولعاندا ۇكىمەت بيلىگىنىڭ ەڭ كوـ
بىن وزدەرىنە، ياعني بۋرجۋازياعا، ال ەڭ ازىن توڭكەرىسشىل حاـ
لىققا، ياعني پرولەتاريات پەن ديحاندارعا تيەتىندەي ەتىپ ىمىراعا
كەلۋىنە كۇش سالادى.

قازىرگى ساياسي جاعداي مىنە وسىنداي. قازىرگى روسسيانىڭ
باستى ءۇش ءتۇرلى قوعامدىق كۇشىنە ساي كەلەتىن باستى ءۇش ءتۇرلى
سايابي بەتالىس مىنە وسىنداي. "ازاتشىلدار" وزدەرىنىڭ ورتا جولدا
توقىرۋاشىلىق ساياساتىن، ياعني، اشىپ ايتقاندا، ولاردىڭ توڭكەـ
رىسكە وپاسىزدىق جاساعان، توڭكەرىستى ساۋدالاعان ساياساتىن جالعان
دەموكراتيالىق سوزدەرمەن قالاي بۇركەمەلەپ وتىرعاندىعىن ءبىز
«پرولەتارلار» گازەتىندە (3 ـ، 4 ـ، 5 ـ ساندارىندا)① الدەنەشە
رەت ايتقان بولاتىنبىز. ەندى ءبىز سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ قاـ
زىرگى مىندەتتەردى قالاي مەجەلەپ وتىرعاندىعىنا كوز جىبەرەلىك.
روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 ـ قۇرىلتايى

---

① قاراڭىز: «لەنيىن شىعارمالارى»، 8 ـ توم، حانزۋشاسى، 454 ــ 479 ــ 492 ـ بەتتەر. ــ قۇراستىرۋشىدان

مەن پارتيادان ٴبولىنىپ شىققان ٴبىر ٴبولىم ادامداردىڭ "ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى" جۋىردا عانا جەكە ـ جەكە ماقۇلداعان ەكى قارار بۇل جۇمىستى ىستەۋگە ەڭ جاقسى ماتەريال بولا الادى. بۇل ەكى قارار- دىڭ قايسىسىندا قازىرگى ساياسي جاعداي دۇرىس اڭ مەجەلەندى، قايسىسىندا توڭكەرىستىڭ، پرولەتارياتتىڭ تاكتيكاسى دۇرىس بەلگىلەندى دەگەن ماسەلە تۋتەنشە كەلەلى ماسەلە، وزىنە جۇكتەلگەن ۇگىت ـ ٴناسيحات، ۇيىمداستىرۋ مىندەتىن سانالى تۇردە اتقارعىسى كەلەتىن ٴارقانداي سوتسيال ـ دەموكرات ماسەلەنىڭ مانىنە قاتىسسىز ويلاردان بۇكىلدەي اۋلاق بولىپ، بۇل ماسەلەنى بار زەيىنىمەن زەرتتەۋى كەرەك.

پارتيانىڭ تاكتيكاسى دەگەنىمىز پارتيانىڭ ساياسي قيمىلى، نە- مەسە ونىڭ ساياسي ٴىسىنىڭ سيپاتى، بەتالىسى جانە ادىستەرى. پارتيا قۇرىلتايى تاكتيكالىق قارارلاردى بۇكىل پارتيانىڭ جاڭا مىن- دەتتەرگە نەمەسە جاڭا ساياسي جاعدايعا قولداناتىن ساياسي قيمىلىن ناقتىلى بەلگىلەۋ ٴۇشىن قابىلدايدى. مۇنداي جاڭا جاعدايدى روس- سيادا باستالعان توڭكەرىس تۋعىزدى، ياعني مۇلدە باسىم كوپشىلىك حالىقتىڭ پاتشا ۇكىمەتىمەن ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى، باتىل جانە اشىق تۇردە ات كەكىلىن كەسىسۋى تۋعىزدى. جاڭا ماسەلە ناعىز بۇكىل حا- لىقتىق ٴماجىلىستى، ناعىز نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن (بۇل ٴماجىلىس تۋرالى ماسەلەنى ٴنازاريالىق جاقتا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ەرتەدە ـ اق ٴوز پروگرامماسىندا باسقا پارتيالاردان بۇرىن رەسمي شەشكەن) قانداي ٴىس جۇزىندىك ادىسپەن شاقىرۋدا بولىپ وتىر. حالىق ۇكىمەتپەن ات كەكىلىن كەسىسىپ، ونىڭ ۇستىنە بۇقارا جاڭا ٴتۇزىم ورناتۋدىڭ قاجەتتىلىگىن تانىپ وتىر ەكەن، ەندەشە ۇكىمەتتى قۇلاتۋدى ماقسات ەتكەن پارتيا قۇلاتىلاتىن ەسكى ۇكىمەتتىڭ ورنىنا قانداي ۇكىمەتتى قويۋ كەرەكتىگىن ويلانۋى قاجەت. ٴسويتىپ، توڭ-

كه‌رىستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى جاڭا ماسەلە تۋادى. بۇل ماسەلەگە تولىق جاۋاپ بەرۋ ۇشىن سانالى پرولەتارياتتىڭ پارتياسى، بىرىنشىدەن، توڭكەرىستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ كوز الدا تۋلىپ وتىرعان توڭكەرىستەگى جانە پرولەتارياتتىڭ بۇكىل كۇرەسىندەگى **ماڭىزىن**، ەكىنشىدەن، ءوزىنىڭ توڭكەرىستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەت جونىندەگى **پوزيتسياسىن**، ۇشىنشىدەن، سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ بۇل ۇكىمەتكە **قاتىناسۋىنىڭ** ايقىن شارتتارىن، تورتىنشىدەن، سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيا بۇل ۇكىمەتكە قاتىناسپاعان كۇندە ۇكىمەتكە **تومەننەن** قىسىم جاساۋدىڭ شارتتارىن انىقتاۋ كەرەك. تەك وسى ماسەلەلەردىڭ ءبارىن انىقتاعاننان كەيىن عانا پارتيانىڭ بۇل جاقتاعى ساياسي قيمىلى ءپرينسيپتى، ايقىن جانە بەرىك بولادى.

ەندى ءبىز روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 - قۇرىلتايىنىڭ قارارى بۇل ماسەلەلەردى قالاي شەشەتىنىنە كوز جىبەرەلىك. بۇل قارارىدىڭ تولىعى تومەندەگىدەي:

"توڭكەرىستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى قارار

1) پرولەتارياتتىڭ تىكەلەي مۇددەلەرى دە، پرولەتارياتتىڭ سوتسياليزمنىڭ ەڭ سوڭعى ماقساتى جولىنداعى كۇرەسىنىڭ مۇددەلەرى دە مۇمكىندىگىنشە تولىق ساياسي بوستاندىقتى قاجەت ەتەدى، سول سەبەپتى دەموكراتيالىق رەسپۋبليكانى جەكە وكتەمدىك فورماسىنىڭ ورنىنا قويۋدى قاجەت ەتەدى؛

2) روسسيادا دەموكراتيالىق رەسپۋبليكانى تەك جەڭىپ شىققان حالىق كوتەرىلىسى ارقىلى عانا جۇزەگە اسىرۋ مۇمكىن، ال جەڭىپ شىققان حالىق كوتەرىلىسىنىڭ ورگانى توڭكەرىستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەت بولادى، تەك وسى ۇكىمەت قانا سايلاۋ قارساڭىنداعى ۇگىت - ءناسيحاتتىڭ تولىق بوستاندىعىن جانە جالپىعا بىردەي، تەڭ، تىكەلەي،

جاسىرىن داۋىس بەرۋ جولىمەن سايلاۋ ٴتوۋزىمى ارقىلى حالىقتىڭ تىلەگىنە شىنايى ۋاكىلدىك ەتەتىن نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋدى قامتاماسىز ەتە الادى؛

3) بۇل دەموكراتيالىق توڭكەرىس روسسيانىڭ قازىرگى قوعامدىق ـ ەكونوميكا ٴتوۋزىمى تۇسىندا بۋرجۋازيانىڭ ۇستەمدىگىن السىرەتپەيدى، قايتا كۇشەيتەدى؛ بۋرجۋازيا بەلگىلى كەزدە بارلىق ايلا ـ شارعىنى قولدانا وتىرىپ، روسسيا پرولەتارياتى توڭكەرىس كەزىندە قول جەتكىزگەن تابىستاردى شاماسىنىڭ جەتكەنىنشە تارتىپ الۋعا تىرىسادى، ـــ

وسىلاردى ەسكە الىپ، روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 3 ـ قۇرىلتايى مىنالاردى قاۋلى ەتەدى:

(ا) جۇمىسشى تابى اراسىندا كەڭ كولەمدە ۇگىت جۇرگىزىپ، ولارعا توڭكەرىستىڭ ەڭ ىقتيمال بارىسىن جانە توڭكەرىس دامۋى بەلگىلى ۋاقىتقا جەتكەن كەزدە توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ ٴسوزسىز جارىققا شىعاتىنىدىعىن ناقتىلى ۇعىندىرۋ كەرەك، پرولەتاريات بۇل ۇكىمەتتەن پروگرامماسىزدا (ەڭ تومەنگى پروگرامماسىدا) العا قويىلعان قازىرگى بارلىق ساياسي جانە ەكونوميكالىق تىلەكتەردى جۇزەگە اسىرۋدى تالاپ ەتەدى؛

(ب) ەگەر كۇشتەردىڭ ارا سالماعى جانە الدىن الا ٴدال شامالاۋعا بولمايتىن فاكتورلار بىزگە ٴتيىمدى بولسا، بارلىق توڭكەرىسكە قارسى ارەكەتتەرمەن اياۋسىز كۇرەسۋ، جۇمىسشى تابىنىڭ دەربەس مۇددەلەرىن قورعاۋ ٴۇشىن پارتيامىزدىڭ تولىق ۇقىقتى ۋاكىلدەرىن توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناستىرۋعا بولادى؛

(ۆ) توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە وسىلايشا قاتىناسۋدىڭ قاجەتتى شارتتارى مىناۋ: پارتيا ٴوزىنىڭ تولىق ۇقىقتى ۋاكىلىن قاتاڭ باقىلايدى، سونداي ـ اق سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دەر-

بەستىگىن باتىل ساقتايدى، ويتكەنى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا تولىق سوتسياليستىك توڭكەرىستى جۇزەگە اسىرۋعا تىرىسادى، وسى تۇيىننەن ايتقاندا، ول بارلىق بۇرجۋازيالىق پارتيالارمەن ىمىراعا كەلمەستەي جاۋلاسادى؛

(گ) سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋ مۇمكىندىگى بولىسىن ـ بولماسىن، پرولەتارياتتىڭ ەڭ قالىڭ بۇقاراسى اراسىندا ۇگىت جۇرگىزىپ، ولارعا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا باسشىلىعىنداعى قارۋلانعان پرولەتارياتتىڭ توڭكەرىستىك تابىستارىن قورعاۋ، بەكەمدەۋ جانە كەڭەيتۋ ۇشىن ۋاقىتشا ۇكىمەتكە ۇنەمى قىسىم جاساۋى ٴتيىس ەكەنىن ۇعىندىرۋ كەرەك.“

II

روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 ـ قۇرىلتايىنىڭ توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى قارارى بىزگە نە بەردى؟

روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 ـ قۇرىلتايىنىڭ وسى قارارىنىڭ تاقىرىبىنان ـ اق ونىڭ بۇكىلدەي جانە ارناۋلى تۇردە توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت ماسەلەسىن باياندايتىنىن كورۋگە بولادى. مۇنىڭ ٴوزى سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋى وسى ماسەلەنىڭ ٴبىر بولەگى دەگەن ٴسوز. ەندى ٴبىر جاعىنان، بۇل ارادا اڭگىمە بولىپ وتىرعانى باسقا ەشنارسە ەمەس، تەك توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت قانا؛ سوندىقتان بۇعان، ماسەلەن، ”ۇكىمەتتى تارتىپ الۋ“ تۋرالى ماسەلە جانە وسى تەكتەس ماسەلەلەر مۇلدە كىرمەيدى. قۇرىلتاي سوڭعى ماسەلەنى جانە

سول تەكتەس ماسەلەلەردى قايىرىپ قويىپ دۇرىس ىستەدى مە؟ كۇمان جوق، دۇرىس ىستەدى، ويتكەنى روسسيانىڭ ساياسي جاعدايى بۇل تەكتەس ماسەلەلەردى كۇن تارتىبىنە مۇلدە قويعان جوق. مونىڭ كەرىسىنشە، قازىر بۇكىل حالىق جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىمدى قۇلاتۋ جانە نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋ ماسەلەسىن كۇن تارتىبىنە قويىپ وتىر. پارتيا قۇرىلتايى الىعا قويىپ شەشەتىن ماسەلەلەر كەيبىر قالام قايىراتكەرلەرىنىڭ رەتى كەلسە دە، كەلمەسە دە ورتاعا قويعان ماسەلەلەرى بولماي، قايتا جاعدايىعا جانە قوعام دامۋىنىڭ وبيەكتىپتىك اياق الىسىنا بايلانىستى اسا زور ساياسي ماڭىز الىپ وتىرعان ماسەلەلەر بولۋعا ٴتيىس.

قازىرگى توڭكەرىستە، سونداي-اق پرولەتارياتتىڭ جالپى كۇرەسىندە توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ قانداي ماڭىزى بار؟ قۇرىلتايدىڭ قارارى بۇل ماسەلەنى ٴتۇسىندىردى، ول شۋ باستا-اق، پرولەتارياتتىڭ تىلەكتەي مۇددەسىنەن قاراعاندا دا، "سوتسياليزمنىڭ ەڭ سوڭعى ماقساتى" جاعىنان قاراعاندا دا "مۇمكىندىگىنشە تولىق ساياسي بوستاندىق"تىڭ قاجەت ەكەنىن كورسەتتى. ال تولىق ساياسي بوستاندىقتى قول جەتكىزۋ ٴۇشىن، پارتيامىزدىڭ پروگرامماسى ەرتەدە-اق دۇرىس دەپ تانىعانىنداي، پاتشانىڭ جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىمىنىڭ ورنىنا دەموكراتيالىق رەسپۋبليكانى قويۋ ٴتيىس. قۇرىلتاي قارارىندا دەموكراتيالىق رەسپۋبليكا ۇرانىن دارىپتەۋ لوگيكا جاعىنان دا، ٴپرينسيپ جاعىنان دا قاجەتتى، ويتكەنى پرولەتاريات الدىڭعى قاتارلى دەموكرات جاۋىنگەر بولعاندىقتان ناعىز تولىق بوستاندىققا قول جەتكىزۋگە تىرىسادى؛ ونىڭ ۇستىنە مۇنداي باسا دارىپتەۋ قازىرگى كەزدە ٴتىپتى دە ورىندى، ويتكەنى ەلىمىزدە ٴدال قازىرگى كەزدە، پاتشاشىلدار ياعني نەگىزگى زاڭشىل-"دەموكراتيالىشىل" پارتيا نەمەسە "ازاتشىلدار" پارتياسى دەلىنىپ جۇرگەندەر

"دەموكراتيزىم" تۋىن بەتكە ۇستاپ قيمىل جاساپ وتىر. رەسپۋب-
ليكا ورناتۋ ٴۇشىن، ٴسوز جوق، حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسى بولۋ
كەرەك، ونىڭ ۇستىنە بۇل ٴماجىلىس ٴسوزسىز بۇكىل حالىقتىق
(جالپىعا بىردەي، تەڭ، جاسىرىن داۋىس بەرۋ جانە توتە سايلاۋ ٴتۇ-
زىمى بويىنشا شاقىرىلعان) جانە نەگىزگى زاڭدىق ٴماجىلىس بولۋ
كەرەك. قۇرىلتايدىڭ قارارى مۇنى ىلە ـ شالا دۇرىس دەپ تانىدى
دا. ٴبىراق بۇل قارار وسىمەن تىنبايدى. "حالىقتىڭ تىلەگىنە شىنايى
ۋاكىلدىك ەتەتىن" جاڭا ٴتۇزىمدى ورناتۋ ٴۇشىن ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىن
نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسى دەپ اتاۋ عانا جەتكىلىكسىز. بۇل ٴماجىلىس-
تىڭ ٴبىر نارسە "قۇراتىن" ۇقىعى جانە كۇشى بولۋ ٴتيىس. وسىنى
ەسكە الا وتىرىپ، قۇرىلتايدىڭ قارارى "نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسى"
دەيتىن فورما جاقتاعى وسى ۇرانمەن شەكتەلمەي، بۇل ٴماجىلىستىڭ
ٴوز مىندەتىن شىنايى اتقارۋىن بىردەن ـ ٴبىر كەپىلدەندىرەتىن ٴتۇر-
لى زاتتىق شارت ـ جاعدايلارمەن تولىقتىردى. اۋىز جۇزىندەگى
نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن ٴىس جۇزىندەگى نەگىزگى زاڭ ماجىلىسىنە
اينالدىرۋعا مۇمكىندىك بەرەتىن ٴتۇرلى شارت ـ جاعدايلاردى وسى-
لاي كورسەتۋ مۇلدە قاجەتتى، ويتكەنى ٴبىزدىڭ الدەنەشە رەت
كورسەتىپ وتكەنىمىزدەي، نەگىزگى زاڭشىل ـ پاتشاشىل پارتيا ۋا-
كىلدىك ەتكەن ليبەرال بۇرجۋازيا حالىقتىق نەگىزگى زاڭ ٴماجىلى-
سىنىڭ ۇرانىن قاساقانا بۇرمالاپ، ونى بوس سوزگە اينالدىرماقشى
بولىپ وتىر.

قۇرىلتايدىڭ قارارىندا: **تەك** توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت قانا،
ونىڭ ۇستىنە جەڭىپ شىققان حالىق كوتەرىلىسىنىڭ ورگانى بولعان
توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت قانا سايلاۋ قارساڭىنداعى ۇگىتتىڭ
تولىق بوستاندىعىن قامتاماسىز ەتەدى، سونىمەن بىرگە حالىقتىڭ
تىلەگىنە شىنايى ۋاكىلدىك ەتەتىن ٴماجىلىستى شاقىرا الادى دەلىن-

گەن. بۇل كوزقاراس دۇرىس پا؟ كەمدە ـ كەم بۇل كوزقاراستى تەرىسكە شىعارعىسى كەلسە، وندا ول پاتشا ۇكىمەتى كەرتارتىپا كۇشتەرگە كومەك بەرمەۋى مۇمكىن، سايلاۋ كەزىندە بەيتاراپ تۇرا الادى، حالىقتىڭ تىلەگىن شىن بەيىنەلەۋگە كوڭىل بولەدى، دە.گەندى كەسىپ ايتۋعا ٴتيىس. مۇندايى كەۋدە قاعۋشىلىقتىڭ سورا.قىلىعى سونشالىق، ولاردى ەشكىم دە اشىقتان ـ اشىق اقتاي المايدى، ٴبىراق ٴدال ٴبىزدىڭ ازاتشىلدار ليبەراليزىم تۇۋىن بەتكە ۇستاپ، مۇندايى نارسەنى جاسىرىن جۇرگىزىپ وتىر. نەگىزگى زاڭ ٴماجىلى.سىن بىرەۋ شاقىرۋعا ٴتيىس؛ سايلاۋدىڭ ەركىن جانە ٴادىل بولۋىن بىرەۋ قامتاماسىز ەتۋگە ٴتيىس؛ بۇل ماجىلىسكە بارلىق كۇش ـ قۋات پەن ۇقىقتى بىرەۋ الىپ بەرۋگە ٴتيىس؛ بۇلاي ىستەۋدى كوتەرى.لىستىڭ ورگانى بولىپ تابىلاتىن توڭكەرىستىك ۇكىمەت قانا شىن كوڭىلمەن تىلەيدى، ٴارى بارلىق ٴادىس ـ امالدى قولدانا وتىرىپ مۇنى جۇزەگە اسىرۋعا سونىڭ عانا كۇشى جەتەدى. پاتشا ۇكىمەتى بىلاي ىستەۋگە ٴسوزسىز قارسى تۇرادى. پاتشامەن ىمىراعا كەلگەن، جەمتىكتەس بولعان جانە حالىق كوتەرىلىسىنە مۇلدە سۇيەنبەيتىن ليبەرالدىق ۇكىمەت مۇندايى ىستەۋدى استە شىن كوڭىلمەن قالامايدى، ال شىن كوڭىلمەن قالاعان كۇندە دە ول مۇنى ورىنداي المايدى. سوندىقتان قۇرىلتايدىڭ قارارىندا العا قويىلعان ۇران ــ بىردەن ـ ٴبىر دۇرىس جانە ناعىز دايەكتى دەموكراتيالىق ۇران.

ٴبىراق، توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ ماڭىزىنا بولجاۋ جاسا.عان كەزدە، ەگەر دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ تاپتىق سيپاتى ەسكە.رۋسىز قالدىرىلعان بولسا، وندا مۇندايى بولجال تولىق جانە دۇرىس بولماس ەدى. سوندىقتان، قارارعا توڭكەرىس بۇرجۋازيانىڭ ۇستەمدى.گىن كۇشەيتەدى دەگەن ٴسوز قوسىلىپ وتىر. بۇل قازىرگى، ياعني كاپيتاليستىك قوعامدىق ـ ەكونوميكالىق ٴتۇزىم تۇسىندا بولماي قوي.

مايدى. ال بۇرجۋازيانىڭ ازدى ـ كوپتى ساياسي بوستاندىعى بار
پرولەتارياتقا باعىتتاعان ۇستەمدىگى كۇشەيىسىمەن ـ اق بۇل ەكى تاپ
ۇكىمەت ٴۇشىن جانتالاسا كۇرەسەدى، بۇرجۋازيا "پرولەتارياتتىڭ
توڭكەرىس داۋىرىندە قول جەتكىزگەن تابىستارىن تارتىپ الۋ" ٴۇشىن
ٴسوزسىز جانىن سالادى. سوندىقتان پرولەتاريات جۇرتتىڭ ٴبارىنىڭ
الدىندا جۇرگەن، ونىڭ ۇستىنە جۇرتتىڭ بارىنە باسشىلىق ەتىپ، دەمو-
كراتيالىق ٴتۇزىم ٴۇشىن كۇرەسكەن كەزدە، بۇرجۋازيالىق ـ دەمو-
كراتيالىق قوزعالىستىڭ ىشكى بولەگىندە جاتقان جاڭا قايشىلىقتى،
جاڭا كۇرەستى ٴبىر مينوت تا ۇمىتپاۋعا ٴتيىس.

دەمەك، توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ ماڭىزى قاراردىڭ
ٴبىز زەرتتەپ وتكەن بولىمىندە توتەنشە تولىق بولجالعان: بوستان-
دىقتا، رەسپۋبليكاعا قول جەتكىزۋ كۇرەسىمەن بولعان
قاتىناسى جاعىنان دا، نەگىزگى زاڭ ماجىلىسىمەن بولعان قاتىناسى
جاعىنان دا، جاڭا تاپتىق كۇرەس ٴۇشىن ىرگە قالايتىن
دەموكراتيالىق توڭكەرىسپەن بولعان قاتىناسى جاعىنان دا تولىق
بولجالعان.

ەندىگى ماسەلە، توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە پرولەتارياتتىڭ
پوزيتسياسى، جالپى العاندا، قالاي بولۋعا ٴتيىس؟ قۇرىلتايدىڭ
قارارى بۇل ماسەلەگە جاۋاپ قايتارعان كەزدە، ەڭ الدىمەن بۇكىل
پارتياعا تىكەلەي كەڭەس ايتىپ، جۇمىسشى تابى اراسىندا كەڭ
كولەمدە ۇگىت جۇرگىزىپ، ولاردى توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتى
قۇرۋدىڭ قاجەتتىلىگىنە شىنايى سەندىرۋ ٴتيىس دەيدى. جۇمىسشى
تابى مۇنداي قاجەتتىلىكتى تانۋعا ٴتيىس. "دەموكراتياشىل"
بۇرجۋازيا پاتشا ۇكىمەتىن قۇلاتۋ ماسەلەسىن بۇركەمەلەپ وتىر،
ال ٴبىز بۇل ماسەلەنى ٴبىرىنشى ورىنعا قويۋىمىز، سونداي ـ اق توڭكە-
رىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتى ٴسوزسىز قۇرۋدى باتىل دارىپتەۋىمىز

قاجەت. بۇدان تىس، ٴبىز بۇل ۇكىمەتكە قازىرگى تاريحي ٴداۋىردىڭ وبيەكتيۆتىك شارت ـ جاعدايلارىنا جانە پرولەتاريات دەموكراتياشىل دارىنىڭ مىندەتىنە ۇيلەسەتىن قيمىل پروگرامماسىن كورسەتىپ بەرۋگە ٴتيىسپىز. بۇل پروگرامما ــ پارتيامىزدىڭ **بۇكىل** ەڭ تومەنگى پروگرامماسى ياعني قازىرگى ساياسي رەفورما مەن ەكونوميكالىق رەفورما جاساۋ پروگرامماسى. بۇل رەفورمالاردى، ٴبىر جاعىنان، قازىرگى قوعامدىق ـ ەكونوميكالىق قاتىناس نەگىزىندە جۇزەگە اسىرۋعا ابدەن بولادى، ەندى ٴبىر جاعىنان، ۇزدىكسىز العا باسۋ ٴۇشىن، سوتسياليزمدى جۇزەگە اسىرۋ ٴۇشىن بۇل قاجەتتى دە.

سونىمەن، قارار توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ سيپاتى مەن ماقساتىن تولىق ٴتۇسىندىردى. ٴوزىنىڭ تەگى مەن نەگىزگى سيپاتى جاعىنان ايتقاندا، بۇل ۇكىمەت حالىق كوتەرىلىسىنىڭ ورگانى بولۋعا ٴتيىس. ٴوزىنىڭ رەسمي مىندەتى جاعىنان ايتقاندا، ول بۇكىل حالىقتىق نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋدىڭ قۇرالى بولۋعا ٴتيىس. ٴوز قيمىلىنىڭ مازمۇنى جاعىنان ايتقاندا، ول پرولەتاريات دەموكراتياشىلدارىنىڭ ەڭ تومەنگى پروگرامماسىن جۇزەگە اسىرۋعا ٴتيىس، ويتكەنى بۇل جەكە وكتەمدىك تۇزىمگە قارسى كوتەرىلگەن حالىقتىڭ مۇددەسىن بىردەن ـ ٴبىر قامتاماسىز ەتە الاتىن پروگرامما.

كەيبىرەۋلەر: ۋاقىتشا ۇكىمەت ــ ۋاقىتشا ورگان، ول بۇكىل حالىق ٴالى ماقۇلداماعان بەلسەندى پروگراممانى جولعا قويا المايدى دەپ تويتارىس بەرۋى مۇمكىن. مۇنداي تويتارىس بەرۋ كەرتارتپاشىلار مەن "جەكە وكتەمدىكتى جاقتاۋشىلار"دىڭ ازەزىلدىگى عانا. ٴارقانداي بەلسەندى پروگراممانى جولعا قويماۋشىلىق ٴىرىپ ـ شىرىگەن جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىمىنىڭ باسىبايلى ديحاندىق ٴتارتىبىنىڭ ٴومىر سۇرە بەرۋىنە توزگەندىك بولىپ تابىلادى. مۇنداي

ٴتارتىپتىڭ ٴومىر سۇرۋىنە حالىق كوتەرىلىسىنىڭ ورگانى بولىپ
تابىلاتىن ۇكىمەت ەمەس، قايتا توڭكەرىس ىسىنە وپاسىزدىق
جاساعانداردىڭ ۇكىمەتى عانا توزە الادى. ەگەر بىرەۋ نەگىزگى
زاڭ ٴماجىلىسى جينالىس وتكىزۋ بوستاندىعىن موينىنداماۋى دا
مۇمكىن دەگەندى سىلتاۋ ەتە وتىرىپ، نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسى
مۇنداي بوستاندىقتى موينىنداۋدان بۇرىن، مۇنداي بوستاندىقتى
ٴىس جۇزىندە جۇزەگە اسىرماۋدى دارىپتەسە، وندا بۇل كەلەكە
بولار ەدى! توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ ەڭ تومەنگى پىروگ-
راممانى دەرەۋ جۇزەگە اسىرۋىنا قارسى شىعۋ دا ٴدال سونداي
كەلەكە بولىپ تابىلادى.

ەڭ سوڭىندا مىنانى دا كورسەتىپ وتەلىك: قاراردا ەڭ تومەنگى
پىروگىراممانى جۇزەگە اسىرۋدى توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ
مىندەتى دەپ كورسەتۋ ارقىلى ەڭ جوعارى پىروگىراممانى دەرەۋ
جۇزەگە اسىرۋ، ۇكىمەت بيلىگىن تارتىپ الۋ جولىمەن سوتسياليستىك
توڭكەرىستى جۇزەگە اسىرۋ كەرەك دەيتىن جارتىلاي ۇكىمەتسىزدىك
سوراقى ويلاردى الاستادى. روسسيانىڭ ەكونوميكالىق دامۋ
دارەجەسى (وبيەكتيپتىك شارت-جاعدايى) جانە قالىڭ پىرولەتاريات
بۇقاراسىنىڭ سانالىلىق دارەجەسى مەن ۇيىمشىلدىق دارەجەسى
(وبيەكتيپتىك شارت-جاعدايمەن تىعىز بايلانىسقان سۇبيەكتيپتىك
شارت-جاعداي) جۇمىسشى تابىنىڭ دەرەۋ تولىق ازاتتىق الۋىنا
مۇمكىندىك بەرمەي وتىر. بولىپ جاتقان وسى دەموكراتيالىق
توڭكەرىستىڭ بۇرجۋازيالىق سيپاتىن تەك ەڭ نادان ادامدار عانا
ەلەمەۋى مۇمكىن؛ جۇمىسشىلار بۇقاراسىنىڭ سوتسياليزمنىڭ ماقساتى
مەن ونى جۇزەگە اسىرۋدىڭ ادىستەرىن ٴالى تىم از بىلەتىنىن تەك
ەڭ اڭقاۋ ۇمىتكەرلەر عانا ۇمىتۋى مۇمكىن. ال ٴبىز ٴبارىمىز جۇمىس-
شىلاردىڭ ازاتتىق الۋى جۇمىسشىلاردىڭ وزدەرىنىڭ عانا ٴىسى

ەكەندىگىنە سەنەمىز؛ ەگەر بۇقارانىڭ سانالىلىعى مەن ۇيىمشىلدىعى
ٴالى دە بولماسا، ولار بۇكىل بۇرجۋازياعا قارسى اشىق تاپتىق
كۇرەستە پىسپاعان جانە تاربيەلەنبەگەن بولسا، وندا سوتسياليستىك
توڭكەرىس تۋرالى ٴسوز اشۋعا مۇلدە بولمايدى. ۇكىمەتسىزشىلدەر
بىزگە سوتسياليستىك توڭكەرىستى كەشەۋىلدەتىپ وتىرسىڭدار دەيدى،
مۇنداي قارسى پىكىرگە ٴبىزدىڭ بەرەتىن جاۋابىمىز مىناۋ: ٴبىز
سوتسياليستىك توڭكەرىستى اسىتە كەشەۋىلدەتىپ وتىرعان جوقپىز،
قايتا بىردەن-ٴبىر مۇمكىن بولعان ٴادىس ارقىلى، بىردەن-ٴبىر
دۇرىس جولمەن، ياعني دەموكراتيالىق رەسپۋبليكا جولىمەن
سوتسياليستىك توڭكەرىسكە قاراي ٴبىرىنشى قادام تاستاپ وتىرمىز.
كىمدە-كىم سوتسياليستىك توڭكەرىسكە قاراي ساياسي دەموكراتي-
يزىمەن ەمەس، قايتا باسقا جولمەن جۇرگىسى كەلسە، ول
ەكونوميكالىق جاقتان دا، ساياسي جاقتان دا ورەسكەل، كەرتارتپا
قورتىندىعا كەلمەي قويمايدى. ەگەر ٴالىم جۇمىسشىلار ٴتيىستى
كەزدە بىزدەن: ەڭ جوعارعى پروگراممانى نەلىكتەن جۇزەگە
اسىرىلمايدى دەپ سۇراسا، ٴبىز ولارعا بىلاي دەپ جاۋاپ بەرەمىز:
دەموكراتيزىمدى كوكسەگەن حالىق بۇقاراسى سوتسياليزىمنەن
ٴالى الىس جاتىر، تاپتىق قايشىلىقتار ٴالى دامىمادى، پرولەتارلار
ٴالى ۇيىمداسپادى. سىزدەر بۇكىل روسسيانىڭ جەر-جەرىندە
جۇز مىڭداعان جۇمىسشىلاردى ۇيىمداستىرا الاسىزدار ما؟ ميليونداعان
بۇقارانىڭ پروگرامماڭىزعا تىلەكتەس بولۋىنا قول جەتكىزە الاسىز-
دار ما؟ سىزدەر سۋدىراپ تۇرعان، ٴبىراق ۇكىمەتسىزدىك بوس
مىلجىڭ سوزدەردى ايتۋمەن عانا تىنباي، قايتا ىستەپ كورەتىن بولسا-
ڭىزدار، سوندا مۇنداي ۇيىمداستىرۋ مىندەتىن جۇزەگە اسىرۋ
ٴۇشىن، مۇنداي سوتسياليستىك تاربيەنى جۇرگىزۋ ٴۇشىن ٴارالۋان
دەموكراتيالىق رەفورمانى مۇمكىندىكتىڭ بارىنشا تولىق جۇزەگە

اسىرۋدىڭ قاجەت ەكەندىگىن دەرەۋ اڭعاراتىن بولاسىزدار.

تاعى دا بىلگەرلەي كوز جىبەرەيىك. ٴبىز توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ ماڭىزى مەن پرولەتارياتتىڭ ول جونىندەگى پوزيتسياسىن بايانداعان ەكەنبىز، ەندەشە مىناداي ٴبىر سۇراۋ تۋادى: ٴبىزدىڭ بۇل ۇكىمەتكە قاتىناسۋىمىزعا (ياعني جوعارىدان قيمىل جاساۋعا) بولا ما جانە قانداي شارت ـ جاعدايلاردا قاتىناسۋىمىزعا بولادى؟ ٴبىز تومەنىنەن قالاي قيمىل جاساۋعا ٴتيىسپىز؟ قارار دا بۇل ەكى سۇراۋعا ايقىن جاۋاپ بەرىلگەن. قارار دا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە (دەموكراتيالىق توڭكەرىس داۋىرىندە، رەسپۋبليكا ٴۇشىن كۇرەس داۋىرىندە)، ٴپرينسيپ جاعىنان قاتىناسۋىنا **بولادى** دەپ اشىق مالىمدەگەن. ٴبىز وسىنداي دەپ مالىمدەۋ ارقىلى بۇل ۇكىمەتكە قاتىناسۋعا ٴپرينسيپ جاعىنان قارسى تۇراتىن ۇكىمەتسىزشىلدەردەن دە، بۇل ۇكىمەتكە قاتىناسۋ ٴبىز ٴۇشىن مىندەتتى بولادى دەيتىن بولاشاقپەن ٴبىزدى **قورقىتىپ** وتىرعان سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ىشىندەگى قۇيرىقشىلداردان دا (ماسەلەن مارتينوۆ پەن جاڭا ۇشقىنشىلدار سياقتىلار) شەگارامىزدى باتىل اجىراتىپ وتىرمىز. روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 3 ـ قۇرىلتايى وسىنداي دەپ مالىمدەۋ ارقىلى جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ــ سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋى ٴتۇسى وزگەرگەن ميلەرانيزم[143] بولادى؛ بۇلاي ىستەۋ بۋرجۋازيالىق تۇزىمگە تابىنعاندىق، بۇعان ٴپرينسيپ جاعىنان جول بەرۋگە بولمايدى، ت.ب. دەگەن پىكىرىنە باتىل تويتارىس بەردى.

ٴبىراق، ٴپرينسيپ جاعىنان بولادى دەۋ، ارينە، ٴىس جۇزىندە ٴسوزسىز ۇيلەسىمدى دەگەندىك بولمايدى. پارتيا قۇرىلتايى لايىق تاپقان كۇرەستىڭ بۇل جاڭا فورماسى ياعني "جوعارىدان" جۇرگە-

زىلەتىن كوُرەستىڭ فورماسى، ٴسىرا، قانداي شارت ـ جاعدايلاردا
وُيلەسىمدى بولادى؟ ٴتوُرلى ناقتىلى شارت ـ جاعدايلار، ماسەلەن،
كوُشتەر سالىستىرماسى، ت.ب. تۋرالى ٴسوز ەتۋگە قازىر ٴالى موُمكىندىك
جوق ەكەنى اپ ـ ايقىن، سوندىقتان قارار بوُل شارت ـ جاعدايلاردى،
ارينە، الدىن الا بەلگىلەي سالعان جوق. ٴارقانداي ٴبىر ەستى ادام
ٴبىز ٴسوز ەتىپ وتىرعان وسى ماسەلە جونىندە قازىردىڭ وزىندە
الدىن الا ەشقانداي كەسىم ايتا قويمايدى. ٴبىراق ٴبىزدىڭ قاتىنا ـ
سۋىمىزدىڭ سيپاتى مەن ماقساتىن ايقىن بەلگىلەۋگە بولادى، ايقىن
بەلگىلەۋ ٴتيىس تە. قارارلاردا مىنە وسىنداي ىستەلدى، وندا ٴبىزدىڭ
قاتىناسۋىمىزداعى ەكى ماقسات كورسەتىلدى: (1) كەرى توڭكەرىستىڭ
ارەكەتتەرىمەن اياۋسىز كوُرەسۋ، (2) جوُمىسشى تابىنىڭ دەربەس
موُددەسىن قورعاۋ. ليبەرال بوُرجۋازدار توڭكەرىسشىل حالىقتىڭ
زارەسىن وُشىرماقشى بولىپ جانە ولاردى جەكە وكتەمدىك توُزىمگە
جول بەرۋگە يتەرمەلەمەكشى بولىپ، كەرتارتپاشىلاردىڭ پسيحولوگ ـ
ياسىن قىزىعا ٴسوز ەتىسە باستاعان (ستروُۆە مىرزانىڭ «ازاتتىق»
جورنالىنىڭ 71 ـ سانىندا جاريالانعان وتە پايدالى «اشىق حاتى»نا
قاراڭىز) كەزدە، كەرى توڭكەرىسشىلدەرگە قارسى شىنداپ شايقاس
جوُرگىزۋ مىندەتىنە ادامداردىڭ كوڭىل ٴبولۋىن پرولەتاريات پارتيا ـ
سىنىڭ ەسكەرتۋى وتە ـ موتە ورىندى. ساياسي بوستاندىق پەن
تاپتىق كوُرەس سىندى وسى ەكى ٴىرى ماسەلەنى، سايىپ كەلگەندە،
زورلىق كوُش ارقىلى عانا شەشۋگە بولادى، ال ٴبىزدىڭ موُنداي
زورلىق كوُشتى دايىنداۋعا جانە وُيىمداستىرۋعا، ونى قورعانۋ ٴوُشىن
عانا ەمەس، شابۋىل جاساۋ ٴوُشىن دە بەلسەندى توُردە قولدانۋعا
كوڭىل ٴبولۋىمىز ٴتيىس. پاريج كوممۋناسى داۋرىنەن بەرى ەۆروپانى
وُزدىكسىز دەرلىك جايلاپ كەلە جاتقان وُزاق ۋاقىتتىق ساياسي
كەرتارتپالىلىق ٴبىزدى تەك "تومەنىنەن" عانا قيمىل جاساۋعا، قورعا ـ

نىستىق كۇرەسكە عانا كوڭىل بولۋگە تىم داعدىلانىدىرىپ جىبەردى.
قازىر ءبىزدىڭ جاقتا ءبىر داۋىرگە ەنگەنىدىگىمىزدە كۇمان جوق؛
سايا سي شايقالىس پەن توڭكەرىس ءداۋىرى باستالدى. روسسيا
باسىنان كەشىرىپ وتىرعان وسى داۋىردە ءوزىمىزدى كونە قاعيدالار ـ
مەن شىرماۋعا استە بولمايدى. جوعارىدان قيمىل جاساۋ يدياسىن
ۇگىتتەۋ كەرەك، ەڭ باتىل شابۋىل جاساۋ قيمىلدارىن قولدانۋعا
دايىندالۋ كەرەك، مۇنداي قيمىلداردىڭ شارتتارى مەن فورمالارىن
زەرتتەۋ كەرەك. قۇرىلتاي قارارى بۇل شارتتاردىڭ ىشىنەن ەكەۋىن
ەڭ ماڭىزدى دەپ قاراپ وتىر: ءبىرى، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق
پارتيانىڭ توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋ ءىسىنىڭ فورماسى
جونىندەگى (پارتيا ءوزىنىڭ تولىق ۇقىقتى ۋاكىلدەرىن قاتاڭ باقىلاۋ)
شارت، ەندى ءبىرى، بۇل قاتىناسۋدىڭ سيپاتى جونىندەگى (تولىق
سوتسياليستىك توڭكەرىستىڭ ماقساتتارىنا ءبىر مينوت تا ەلەۋسىز
قاراماۋ) شارت بولىپ تابىلادى.

ءسويتىپ، قارار ءارى پارتيانىڭ "جوعارىدان" قيمىل جاساۋ
سىندى بۇرىن بولىپ كورمەگەن دەرلىك وسىنداي جاڭا كۇرەس
فورماسى قولدانىلعان سايا ساتىن جان ـ جاقتىلى بايىمدادى، ءارى
ءبىزدىڭ الداعى جەردە جوعارىدان قيمىل جاساۋعا امالسىز قالاتىن
جاعدايىمىزدى دا مەجەلەدى. توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە
تومەننەن ىقپال جاساۋ ـــ ءبىزدىڭ ءارقانداي جاعدايدا دا ىستەۋگە
ءتيىستى ءىسىمىز. تومەننەن وسىلايشا قىسىم جاساۋ ءادىسىن جولعا
قويۋ ءۇشىن پرولەتاريات قارۋلانۋعا ءتيىس، ـــ ويتكەنى توڭكەرىس
داۋىرىندە وقيعا تىكەلەي ىشكى سوعىسقا وتە تەز اينالاتىن بولادى، ـــ
سونداي ـ اق پرولەتاريات سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ
باسشىلىعىندا بولۋعا ءتيىس. پرولەتارياتتىڭ قارۋلانۋدى تىرەك
ەتە وتىرىپ قىسىم جاساۋداعى ماقساتى "توڭكەرىستىڭ تابىستارى"ن،

ياعني پرولەتارياتتىڭ مۇددەسىنەن قاراعاندا، ٴبىزدىڭ بارلىق ەڭ تومەنگى پروگراممامىزدى جۇزەگە اسىرۋ مازمۇن ەتىلگەن تابىستاردى قورعاۋ، نعايتۋ جانە ۇلعايتۋ بولىپ تابىلادى.

ٴبىز 3 ـ قۇرىلتايدىڭ توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى قارارىنا قىسقاشا تالداۋ جاساۋدى وسىمەن اياقتاتامىز. وقىرماندار بۇل قارارىڭ جاڭا ماسەلەلەردىڭ ماڭىزىن، پرولەتاريات پارتياسىنىڭ بۇل ماسەلە جونىندەگى پوزيتسياسىن جانە پارتيانىڭ توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ ىشىندە جانە سىرتىندا ىستەيتىن ىستەرى جونىندەگى ساياساتىن ٴبىر ـ بىرلەپ بايانداپ وتكەنىن كورىپ وتىر.

ەندى "ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى"نىڭ وسى ماسەلە جونىندەگى قارارىن كورىپ وتەلىك.

III

"توڭكەرىستىڭ پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭىپ شىعۋى" دەگەن نە؟

"ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى"نىڭ قارارى **"وكىمەتتى تارتىپ الۋ جانە ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋ تۋرالى"** ماسەلەگە① ارنالعان. ماسەلەنى وسىلاي قويۋدىڭ وزىندە ـ اق الجاسۋشىلىق كوزقاراس بار ەكەنىن

① وقىرمانداردىڭ بۇل قارارلاردىڭ تولىق تەكستىن وسى كىتاپشانىڭ 400 ـ، 403 ـ، 407 ـ، 431 ـ جانە 433 ـ بەتتەرىندە كەلتىرىلگەن سيتاتتاردى جيناقتاي وتىرىپ كورۋىنە بولادى. (اپتوردىڭ 1907 ـ جىلعى باسىلۋىنا قوسقان تۇسىندىرمەسى. وسى تومنىڭ 886 ـ، 895 ـ 896، ـ 904 ـ، 958 ـ، 964 ــ 965 ـ بەتتەرىنە قاراڭىز. ــ قۇراستىرۋشىدان)

ٴبىز الـدەقاشان كورسەتىپ وتتىك. ٴبىر جاعىـنان، ماسەلە تىـم تار ٴورىسـتى قويىلـعان: پارتيانىڭ توڭـكەرىـستىك ۋاقىتـشا ۇكـىمەت جاعىنداعى مىندەتتەرى جالپىـلاي اۋىـزعا الىنـباي، قايـتا ٴبىزدىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋىمىز ماسەلەسى عانا الىعا قويىلـعان. ەنـدى ٴبىر جاعىـنان، **دەموكراتيالىق** توڭـكەرىـستىڭ ٴبىر كەزەڭىـنە قاتىناسۋىمىز بەن **سوتسياليستىك** توڭكەرىس جۇرگىزۋىـمىز ـــ سيپاتى مۇلدە ۇقسامايتىن وسى ەكى ماسەلە شاتاستىرىلعان. ٴىس جۇزىنـدە، سوتسيال ـ دەموكراتـيالـىق پارتيانىڭ "وكـىمەتـتى تارتىـپ الۋى" دەگەنىمىزدىڭ ٴوزى، بۇل ٴسوزدىڭ تىكەلەي، كادىمگى ماعناسىنان ايتساق، ٴدال سوتسياليستىك توڭكەرىس بولادى، باسقا ەشـتەڭە دە بولۋى مۇمكىن ەمەس. ەگەر بۇل سوزدەردى سوتسـياليستىك توڭـ
كەرىس ٴۇشىن ەمەس، قايتا دەموكـراتـيالـىق توڭـكەرىس ٴۇشىن وكىمەتتى تارتىپ الۋ دەپ تۇسىنسەك، وندا ٴارى توڭكەرىـستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋ ٴسوز ەتىلگەن، ٴارى "وكىمەتتى تارتىـپ الـۋ" **جالپىلاي** ٴسوز ەتىـلگەن بولادى، بۇل نە دەگەن ٴسوز؟ وتە ايان، بۇل ـــ ٴبىزدىڭ "ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىن جاقتاۋشـىلار" دەموكـ
راتيالىق توڭكەرىس تۋرالى ٴسوز ەتپەكشى مە، الدە سوتـسياليستىك توڭكەرىس تۋرالى ٴسوز ەتپەكشى مە، تەگى نە تۋرالى ٴسوز ەتپەكـ
شى ەكەندىكتەرىن وزدەرىنىڭ دە ايقىن بىلمەگەندىگى دەگەن ٴسوز. كىمـدە ـ كىـم بۇل ماسەلەگە قاتىـسـتى شىعارمالارعا نازار اۋدارعان بولسا، ول بۇل الجاسۋشىلىق كوزقاراستى مارتينوۆ جولداس ٴوزىنىڭ «ەكى ٴتۇرلـى ديكتاتۋرا» دەگەن اتاقـتى شىعارماسىنـدا الـدىـمەن الىعا قويعانىن بىلەدى، جاڭا ۇشقىنشىلدار بۇل تىپتىك قۇيرىقشىلدىق شىعارماداعى (ٴتىپتى 9 ـ يانۋار وقيعاسـىنان[226] بۇرىن الىعا قويىلعان) ماسەلەنىڭ قويىلىسىن اۋىزدارىنا الىـسى كەلـمەيـدى، ٴبىراق بۇل شىعارمانىڭ ۋاكىلدەر ماجىلىسىنە ىدىيالىق جاعىنان ىقپالى بولعانـدى

عىندا كۇمان جوق.

ٴبىراق ٴبىز قازىر بۇل قارارىدىڭ تاقىرىبىنا توقتالمايمىز. ال بۇل قارارىدىڭ مازمۇنىندا شەكسىز تەرەڭ، شەكسىز اۋىر قاتەلىكتەر بارلىعى بايقالادى. قارارىدىڭ ٴبىرىنشى ٴبولىمى مىناۋ:

"توڭكەرىستىڭ پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭۋى نە جەڭىپ شىققان حالىق كوتەرىلىسىنەن تۋعان ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ قۇرىلۋى ارقىلى، نە بەلگىلىبىر ۋاكىلدىك ورگانىنىڭ حالىقتىڭ تىكەلەي كورسەتەتىن توڭكەرىستىك قىسىمىندا بۇكىل حالىقتىق نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋدى قاۋلى ەتكەن توڭكەرىستىك ۇسىنىس ارقىلى بەينەلەنەدى."

سايىپ كەلگەندە، ولار: توڭكەرىستىڭ پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭۋى جەڭىپ شىققان كوتەرىلىس ارقىلى بولۋى دا مۇمكىن،..ۋاكىلدىك ورگانىنىڭ نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋدى قاۋلى ەتۋى ارقىلى بولۋى دا مۇمكىن دەمەكشى! مۇنىڭ ٴمانىسى نە؟ مۇنى قالاي ٴتۇسىنۋ كەرەك؟ ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭۋ نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋدى "قاۋلى ەتۋ" ارقىلى بەينەلەنۋى مۇمكىن بە؟؟ ونىڭ ۇستىنە مۇنداي "جەڭىس" "جەڭىپ شىققان حالىق كوتەرىلىسىنەن تۋعان" ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ قۇرىلۋىمەن دە قاتار قويىلىپ وتىر ـ اۋ!! ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى **جەڭىپ شىققان** حالىق كوتەرىلىسى مەن ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ قۇرىلۋى توڭكەرىستىڭ **ٴىس جۇزىندە** جەڭىسكە جەتكەنىن بىلدىرەتىنىن، ال نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋدى "قاۋلى ەتۋ" توڭكەرىستىڭ **اۋىز جۇزىندە** عانا جەڭىسكە جەتكەنىن بىلدىرەتىنىن بايقاماعان.

جاڭا ۇشقىنشىل مەنشەۆيكتەردىڭ ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى ليبەرالدار، ياعني ازاتشىلدار ۇنەمى ۇتكىزىپ جۇرگەن قاتەلىكتەردىڭ ٴدال ٴوزىن ۇتكىزىپ وتىر. ازاتشىلدار "نەگىزگى زاڭ" ٴماجىلىسى جايىن-

داعى بوس سوزبەن بولىپ، كۇش پەن وكىمەتتىڭ ٴالى دە پاتشانىڭ قولىندا ەكەندىگىن ۇيالشاقتىقپەن كورمەسكە سالىپ، بىرەر نارسەنى "قۇرۋ" ٴۇشىن قۇراتىن كۇش بولۋى قاجەت ەكەندىگىن ۇمىتىپ وتىر. ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى قانداي ۋاكىلدەردىڭ بولسا دا "قاۋلى ەتۋى" مەن بۇل قاۋلىنىڭ جۇزەگە اسۋىنىڭ اراسى تىم الشاق بولاتىنىن دا ۇمىتقان. ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى، وكىمەت پاتشانىڭ قولىندا بولىپ وتىرعاندا، قانداي ۋاكىلدەردىڭ قانداي قاۋلىسى بولسا دا 1848 ـ جىلعى گەرمانيا توڭكەرىسىنىڭ تارىيحىنداعى اتاقتى فرانكفۋرت پارلامەنتىنىڭ227 "قاۋلىسى" سياقتى ٴدام ـ تاتۋى جوق قۇر ىلجىڭ بولىپ قالاتىنىن ۇمىتقان. توڭكەرىسشىل پرولەتارياتتىڭ ۋاكىلى ماركس ٴوزى شىعارعان «جاڭا رەين» گازەتىندە48، فرانكفۋرتتاعى ليبەرالدىق "ازاتشىلدار"دى ولاردىڭ تولىپ جاتقان مايدا سوزدەر سويلەپ، ٴارالۋان دەموكراتيالىق "قاۋلىلار" قابىلداپ، ٴارالۋان بوستاندىقتار "جاراتىپ"، ٴىس جۇزىندە ۇكىمەت بيلىگىن پاتشانىڭ قولىندا قالدىرعاندىعى ٴۇشىن، پاتشانىڭ قاراۋىنداعى قارۋلى كۇشكە قارسى قارۋلى كۇرەس ۇيىمداستىرماعاندىعى ٴۇشىن شىمبايىنا باتىرا شەنەگەن ەدى. ال فرانكفۋرت ازاتشىلدارى ىلجىڭداپ جۇرگەندە پاتشا ورايدى پايدالاندى، ٴوزىنىڭ قارۋلى كۇشتەرىن نىعايتتى، ٴسويتىپ كەرى توڭكەرىس ناقتى كۇشىنە سۇيەنىپ دەموكراتتاردىڭ جانە ولاردىڭ بارلىق تاماشا "قاۋلىلارى"ـ نىڭ كۇلىن كوككە ۇشىردى.

ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى جەڭىستىڭ شەشۋشى شارتى بولماعان نارسەلەردى ٴوزىلدى ـ كەسىلدى جەڭىسپەن قاتار قويدى. پارتيامىزدىڭ رەسپۋبليكالىق پروگرامماسىن مويىنداىتىن سوتسيال ـ دەموكراتتار قالايشا مۇنداي قاتەلىك وتكىزدى؟ بۇل عاجايىپ قۇبىلىستى ٴتۇسىنۋ ٴۇشىن، 3 ـ قۇرىلتايدىڭ پارتيادان ٴبولىنىپ شىققان ٴبىر ٴبولىم

أدامدار جونىندەگى قارارىنا① نازار سالۋ ٴتيىس. قارداردا پارتيامىز ـ دىڭ ىشىندە "ەكونوميزىمەن قانداس" ٴتۇرلى توپتاردىڭ ٴالى دە ٴومىر ٴسۇرىپ وتىرعاندىعى كورسەتىلىپ وتىر. ٴبىزدىڭ ۋاكىلدەر ماجىلىسشىلدەردىڭ (مارتينوۆتىڭ ولارعا بولعان يديالىق جەتەكشىلدى ـ گى، شىنىندا، بوسقا كەتپەگەن) توڭكەرىس جونىندەگى بايىمداۋلارى ەكونوميستەردىڭ سایاسي كۇرەس جونىندەگى نەمەسە سەگىز ساعات ـ تىق جۇمىس كۇنى جونىندەگى بايىمداۋلارىمەن ۇپ ـ ۇقساس. ەكونوميستەر ٴسوز اشسا ـ اق "ساتى ٴنازارياسى"ن كولدەنەڭ تار ـ تادى: (1) ۇقىق ٴۇشىن كۇرەسۋ، (2) سایاسي ۇگىت، (3) سایاسي كۇرەس؛ ـ نەمەسە (1) 10 ساعاتتىق جۇمىس كۇنى، (2) 9 ساعاتتىق جۇمىس كۇنى، (3) 8 ساعاتتىق جۇمىس كۇنى. بۇل "بارىس تاكتيكاسى"نان كەلىپ شىققان ناتيجە جۇرتتىڭ بارىنە تۇسىنىكتى. "ۋاكىلدەر ماجىلىسشىلدەر" ەندى بىزگە توڭكەرىستى دە الدىن الا ماناداي ساتىلارعا جاقسىلاپ ٴبولۋدى ۇسىنىس ەتىپ وتىر: (1) پاتشا ۋاكىلدىك ورگاندى شاقىرادى، (2) بۇل ۋاكىلدىك ورگان

---

① ەندى بۇل قارارداڭ تولىق تەكستىن كەلتىرەيىك: "قۇرىلتاي ٴمانىنى اتاپ كورسەتەدى: روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى ىشىندە، ەكونوميزىمەن كۇرەسكەنىنەن باستاپ قازىرگە دەيىن، ەكونوميزىمەن قانداس ىنساي تۇرلىشە دارەجەدە جانە تۇرلىشە جاقتاردا ساقتالىپ كەلەدى، ونىڭ ەرەكشە بەلگىسى سانالى ەلەمەنتتەردىڭ پرولەتاريات كۇرەسىندەگى ماڭىزىن تومەندەتە وتىرىپ، ولاردى ستيحيالىق ەلەمەنتتەرگە باعىنۋعا قاراي جالپى بەت الدىرۋ بولىپ تابىلادى. بۇل ىنسايدى كورنەۋگە شىعارۋشىلار ۇيىمداستىرۋ جاعىنان پارتيانىڭ جوسپار بويىنشا بەلگىلەنگەن جۇمىسىنا سايكەسپەيتىن بارىستىق ـ ۇيىمدىق ٴپرينسيپىن ٴنازاريالىق جاقتان العا قويادى، ٴامالياتتا، كوبىنەسە، ٴوز الدىنا ىستەيتىن

"حالىق"تىڭ قىسمىندا نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋدى "قاۋلى ەتەدى"، (3)... ٴۇشىنشى ساتى تۋرالى مەنشەۆيكتەر ٴالى ٴبىر پىكىرگە كەلگەن جوق؛ ولار حالىقتىڭ توڭكەرىستىك قىسمى پاتشا وكىمەتىنىڭ كەرى توڭكەرىستىك قىسمىنا تاپ بولاتىنىن، سوندىقتان نە "قاۋلى" جۇزەگە اسپاي قالاتىنىن، نە ٴىستىڭ تەتىگىن تاعى دا حالىق كوتەرىلىسىنىڭ جەڭۋى نەمەسە جەڭىلۋى شەشەتىنىن ۇمىتقان. ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ قارارى ەكونوميستەردىڭ مىناداي تۇجىرىمەن دە بۇكىلدەي ۇقساس: جۇمىسشىلاردىڭ ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭۋى نە 8 ساعاتتىق جۇمىس كۇنىن توڭكەرىستىك تاسىلدەرمەن ىسكە اسىرۋ ارقىلى بەينەلەنەدى، نە 10 ساعاتتىق جۇمىس كۇنىن قايىرىم ەتۋ جانە 9 ساعاتتىق جۇمىس كۇنىنە كوشۋدى "قاۋلى ەتۋ" ارقىلى بەينەلەنەدى...بۇل ەكەۋى شىنىندا ۇپ ـ ۇقساس.

بالكىم، كەيبىرەۋلەر بىزگە ـــ قاراردى جاساۋشىلار كوتەرىلىستىڭ جەڭىسىن پاتشا شاقىرعان ۋاكىلدىك ورگانىنىڭ "قاۋلىسى"مەن قاتار قويۋدى ويلاعان جوق، قايتا الدىڭعى جانە سوڭعى ەكى

جانە پارتيا تارتىبىنە قايشى كەلەتىن ادىستەرمەن شۇعىلدانادى، بۇلاي ىستەمەگەن كۇندە پارتيا ىشىندەگى ساناسى ەڭ تومەن ٴبىر ٴبولىم ادامدارعا روسسيانىڭ ريال ٴومىرىنىڭ وبيەكتيپتىك شارت ـ جاعدايىن ەسكەرمەيتىن سايلاۋ ٴپرينسيپىن كەڭ كولەمدە قولدانۋدى ۋاعىزداپ، پارتيانىڭ بايلانىسىن قازىرگى كەزدە بىردەن ـ ٴبىر ساقتاي الاتىن نەگىزدى بۇلدىرۋگە تىرىسادى. ولار تاكتيكا ماسەلەسىندە پارتيالىلىققا ساي كەلەتىن، ليبەرال بۇرجۋازيالىق ساياسي پارتيالاردان بۇكىلدەي دەربەس بولاتىن تاكتيكاعا قارسى تۇرىپ، پارتيامىزدىڭ حالىق كوتەرىلىسىن ۇيىمداستىرۋ مىندەتىن ٴوز مىندەتىنە الۋ مۇمكىندىگىن جانە الۋعا لايىق ەكەندىگىن جوققا شىعارىپ، پارتيامىزدى مەيلى قانداي شارت ـ جاعدايلاردا بولسا دا دەموكراتيالىق توڭكە ـ

ٴتۇرلى جاعدايداعى پارتيانىڭ تاكتيكاسىن الدىن الا بەلگىلەگىسى
عانا كەلدى دەپ تويىتارىس بەرۋى مۇمكىن. بۇعان ٴبىز بىلاي دەپ
جاۋاپ بەرەمىز: (1) قاراردىڭ ٴتۇپ نۇسقاسى ۋاكىلدىك ورگاننىڭ
قاۋلىسىن "توڭكەرىستىك پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى
جەڭۋى" دەپ ەكى ۇشتى قىلماي اشىپ ـ جارىپ ايتقان. مۇمكىن،
بۇل ٴسوز سارالاۋداعى شالاعايلىقتان بولار، مۇمكىن، ونى ەستەلىككە
ساي تۇزەتۋگە بولاتىن شىعار، ٴبىراق ول تۇزەتىلۋدەن بۇرىن
ٴبىر عانا يديانى قامتيدى، ال ول يديا بۇكىلدەي **ازاتشىلداردىڭ**
يدياسى بولادى. (2) قاراردى جاساۋشىلار كىرىپتار بولعان "ازاتشىل-
دار"دىڭ وي ٴورىسى جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ باسقا دا شىعارمالارىندا
ونان سايىن ايقىن كورىنەدى. ماسەلەن، تيفليس كوميتەتىنىڭ
ورگانى گازەتى «سوتسيال ـ دەموكراتتار» گازەتىندە (گرۋزين تىلىندە
شىعادى؛ مۇنى «ۇشقىن» گازەتى 100 ـ سانىندا ماقتاعان بولاتىن)
باسىلعان «حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسى جانە ٴبىزدىڭ تاكتيكامىز»[228]
دەگەن ماقالادا "حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسىن قيمىلىمىزدىڭ

رىستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەتىكە قاتىناسپاۋى كەرەك دەپ قاراپ، پارتيا
جۇمىسىنىڭ ٴورىسىن تارىلتۋعا تىرىسادى.

قۇرىلتاي بارلىق پارتيا مۇشەلەرىنە ٴارقانداي جەردە باتىل
يديالىق كۇرەس جۇرگىزۋدى، توڭكەرىستىك سوتسيال ـ دەموكراتي-
يالىق پارتيانىڭ پرينسيپتەرىنەن ٴتىسنارا قول ۇزەتىن مۇنداي
تىسايلارعا قارسى تۇرۋدى تاپسىرادى، ٴبىراق قۇرىلتاي سونىمەن
قاتار مۇنداي كوزقاراسقا بەلگىلى دارەجەدە بەيىم ادامدار، قاجەتتى
شارت ـ جاعدايدا، ياعني ولار پارتيا قۇرىلتايى مەن پارتيا ۋستاۋىن
مويىنداسا، سونىمەن قابات پارتيا تارتىبىنە تولىق بويسۇنسا پارتيا
ۇيىمدارىنا قاتىناسۋىنا بولادى دەپ قارايدى." (اپتوردىڭ 1907 ـ
جىلعى باسىلۋىنا قوسقان تۇسىندىرمەسى. — قۇراستىرۋشىدان)

وزەگى ەتۋ" "تاكتيكا"سى ىتولىقتاي كەتەلىك، حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسىنىڭ شاقىرىلۋى تۋرالى ٴبىز ٴالى ەشقانداي انىق حابار بىلمەيمىز!» قارۋلى كوتەرىلىس جاساۋ جانە توڭكەرىستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەت قۇرۋ "تاكتيكا"سىنان گورى **"بىزگە تيىمدىرەك"** دەۋگە دەيىن باردى. ٴبىز بۇل ماقالاعا كەيىن تاعى قايتا ورالامىز. (3) پارتيانىڭ توڭكەرىس جەڭىسكە جەتكەن كۇندەگى جانە توڭكەرىس جەڭىلىسكە ۇشىراعان كۇندەگى، كوتەرىلىس ٴساتتى بولعان كۇندەگى جانە كوتەرىلىس كەلەلى كۇش بولىپ كەڭەيە الماعان كۇندەگى تاكتيكاسىن الدىن الا تالقىلاۋعا تيىستەي دە قارسىلىق كورسەتۋگە بولمايدى. مۇمكىن، پاتشا ۇكىمەتى ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىن شاقىرۋ ارقىلى ليبەرال بۇرجۋازيامەن ىمىراعا كەلىپ ولجا بولىسەر، 3-قۇرىلتايدىڭ قارارى مۇنى بايقاعان، سوندىقتان "جاساندى ساياسات" تۋرالى، "جالعان دەموكراتيا" تۋرالى، "حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسى تەكتەس كۇلكىلى حالىق ۋاكىلدەرى ورگانى" تۋرالى اشىپ-جارىپ ايتىپ وتىر①.

① توڭكەرىس قارساڭىندا ۇكىمەتتىڭ تاكتيكاسىنا ۇستالاتىن پوزيتسيا تۋرالى بۇل قارارداڭ تولىق تەكستى مىناۋ:

"ۇكىمەت ٴوزىن ساقتاپ قالۋ ٴۇشىن، قازىرگى توڭكەرىستىك داۋىردە، ٴبىر جاعىنان، ادەتتەگى، كوبىنەسە پرولەتارياتتىڭ سانالى ەلەمەنتتەرىنە تونەپ بەرۋگە باعىتتاعان قاتتى قىسىم جاساۋ ٴتاسىلىن كۇشەيتەدى، سونىمەن قاتار ٴارى (1) جول بەرۋ، جاڭالىق جاساۋ جونىندە ۋادە بەرۋ ارقىلى ساياسي جاقتان جۇمىسشى تابىن ازدىرىپ، سونىمەن ولاردى توڭكەرىستىك كۇرەستەن قول ۇزدىرمەكشى بولادى؛ (2) سول ماقساتپەن، جۇمىسشىلاردى ٴتۇرلى العالار مەن ٴتۇرلى كەڭەستەرگە ۋاكىل جىبەرۋگە ۇسىنىس ەتۋدەن باستاپ، حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسى تەكتەس كىسى كۇلەرلىك حالىق ۋاكىلدەرى ورگانىن قۇرۋعا دەيىن، ٴوزىنىڭ جول بەرۋدەگى جاساندى ساياساتىن جالعان دەموكراتيامەن بۇركەيدى؛ (3) قارا جۇزدىكتەر دەلىنەتىندەر-

ٴبىراق، ماسەلە بۇل ٴتۇيىننىڭ توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى قاراردا ايتىلماۋعا ٴتيىس ەكەنىندە بولىپ وتىر، ويتكەنى مۇنىڭ توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتپەن ەشقانداي قاتىسى جوق. بۇلاي ىستەۋ كوتەرىلىس جاساۋ مەن توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتى قۇرۋ ماسەلەسىن قايىرىپ قويادى، ماسەلەنىڭ ٴتۇرىن وزگەرتەدى، ت. ب. قازىرگى ماسەلە ٴارتۇرلى جاعدايلاردىڭ بولۋى مۇمكىن ەكەنى تۋرالى ـ جەڭۋ دە، جەڭىلۋ دە، توتە جولمەن ٴجۇرۋ دە، بۇراڭ جولمەن ٴجۇرۋ دە مۇمكىن ەكەنى تۋرالى بولىپ وتىرعان جوق، قايتا جۇمىسشىلاردىڭ ناعىز توڭكەرىستىك جول جونىندەگى

دى ۇيىمداستىرىپ حالىق اراسىنداعى سانالى نەمەسە ناسىلدىك جانە ٴدىني وشپەندىلىكپەن الجاسقان كەرتارتپا ەلەمەنتتەردىڭ ٴبارىن توڭكەرىسكە قارسى تۇرۋعا جەلىكتىرەدى، ـ

وسىلاردى ەسكەرىپ، روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 3 ـ قۇرىلتايى بارلىق پارتيا ۇيىمدارىنا مىنالاردى تاپسىرۋدى قاۋلى ەتەدى:

1) ۇكىمەتتىڭ جول بەرۋدەگى كەرتارتپا ماقساتىن اشكەرەلەۋ، سونىمەن بىرگە ۇگىت ـ ٴناسيحات قىزمەتتەرىندە، ٴبىر جاعىنان، مۇنداي جول بەرۋلەردىڭ امالسىزدان بولاتىندىعىن باسا ٴتۇسىندىرۋ كەرەك، ەندى ٴبىر جاعىنان، جەكە وكتەمدىك جۇرگىزۋشى ۇكىمەتتىڭ پرولەتارياتتى قاناعاتتاندىرارلىقتاي جاڭالىقتار جاساۋى مۇلدە مۇمكىن ەمەستىگىن دە باسا ٴتۇسىندىرۋ كەرەك؛

2) سايلاۋ قارساڭىنداعى ۇگىتتى پايدالانا وتىرىپ، جۇمىسشىلارعا ۇكىمەتتىڭ بۇل تەكتەس شارالارىنىڭ شىن ٴمانىن ٴتۇسىندىرۋ كەرەك جانە پرولەتارياتقا جالپىعا بىردەي، تەڭ، تىكەلەي جانە جاسىرىن داۋىس بەرۋ جولىمەن سايلاۋ ٴتۇزىمى بويىنشا نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن توڭكەرىستىك ادىسپەن شاقىرۋ كەرەك ەكەنىن ۇعىندىرۋ كەرەك؛

تانىمنا سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ الجاسقان ۇعىم ەنگىزۋىنە استە بولمايتىندىعى تۋرالى، جەڭىستىڭ **نەگىزگى** شارتى بولماعان نارسەنى ازاتشىلدارشا ٴوزىلدى ـ كەسىلدى جەڭىس دەپ اتاۋعا استە بولمايتىندىعى تۋرالى بولىپ وتىر. مۇمكىن، ٴبىز 8 ساعاتتىق جۇمىس كۇنىنە دە بىردەن قول جەتكىزە الماي، قايتا ۇزاق بۇراڭ جولدار ارقىلى عانا قول جەتكىزەرمىز. ٴبىراق ەگەر كەيبىرەۋلەر پىرولەتارياتتىڭ سوزبۇيدالىقتى، كەشەۋىلدەتۋشىلىكتى، ىمىراعا كەلىپ جەمتىكتەس بولۋدى، وپاسىزدىقتى جانە كەرتارتپالىقتى تالقانداۋ **قولىنان كەلمەيتىن** السىزدىگى مەن دارمەنسىزدىگىن جۇمىسشىلاردىڭ جەڭىسى دەپ اتاسا، ٴسىز ول ادامعا نە ايتاسىز؟ مۇمكىن، روسسيا توڭكەرىسى، «العا» گازەتىنىڭ② ٴبىر كەزدە ايتقانىنداي، "نەگىزگى زاڭدىق تۇسىك"پەن اياقتار، ٴبىراق، بۇل شەشۋشى شايقاس قارساڭىندا مۇنداي تۇسىكتى "پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴوزىلدى ـ كەسىلدى جەڭۋ" دەپ اتاعان سوتسيال ـ دەموكراتتاردى اقتاي الا ما؟ مۇمكىن، جاعداي ەڭ جامان بولعاندا، رەسپۋبليكاعا قول جەتكىزۋىمىز بىلاي تۇرسىن، ٴتىپتى نەگىزگى زاڭىنىڭ ٴوزى دە قۇر ەلەسكە اينالعان "شيپوۆتىق"

---

3) پىرولەتارياتتى 8 ساعاتتىق جۇمىس كۇنىن جانە جۇمىسشى تابىنىڭ باسقا دا كوكەيتەستى تالاپتارىن دەرەۋ توڭكەرىستىك جولمەن جۇزەگە اسىرۋعا ۇيىمداستىرۋ كەرەك؛

4) قارا جۇزدىكتەردىڭ جانە ۇكىمەت باسشىلىق ەتىپ وتىرعان بارلىق كەرتارتپا ەلەمەنتتەردىڭ شابۋىلىنا قارسى قايتارما سوققى بەرەتىن قارۋلى قارسىلىق ۇيىمداستىرۋ كەرەك". (اپتوردىڭ 1907 ـ جىلعى باسىلۋىنا قوسقان تۇسىندىرمەسى. ــ قۇراستىرۋشىدان)

② جەنەۆاداعى «العا» گازەتى ــ پارتيانىڭ بولشەۆيكتىك ٴبولىمىنىڭ ورگان گازەتى، ول 1905 ـ جىلدىڭ 1 ـ اينان باستاپ

نەگىزگى زالڭ بولار229 ، ٴبىراق، بۇعان بولا سوتسيال ـ دەموكـ-
راتتاردىڭ رەسپۋبليكا جونىندەگى ۇرانىمىزدى جوققا شىعارعانىن
كەشىرۋگە بولا ما؟

ارينە، جاڭا ۇشقىنشىلدار بۇل ۇراندى جوققا شىعارۋ دارەجەسىنە
ٴالى جەتە قويعان جوق. ٴبىراق ولاردىڭ توڭكەرىستىك رۋحتان
قانشالىق دارەجەدە ايرىلعاندىعى، تيتتەي دە جالىنسىز ۋاعىزدىڭ
ولاردى كوز الداعى جاۋىنگەرلىك مىندەتتەردەن قانشالىقتى دارەجەدە
الشاقتاتقانى ولاردىڭ ٴوز قارارلارىندا ٴدال رەسپۋبليكانى
ٴسوز ەتۋدى ۇمىتىپ كەتكەندىگىنەن اپ ـ ايقىن كورىنىپ تۇر!
بۇل كىسى نانارلىق نارسە ەمەس، ٴبىراق بۇل فاكت. سوتسيال ـ
دەموكراتيالىق پارتيانىڭ بارلىق ۇرانداری ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ
ٴتۇرلى قارارلارىندا مويىندالعان، قايتالاي باياندالعان، تۇسىندى-
رىلگەن جانە ەگجەي ـ تەگجەيلى ايتىلعان، ٴتىپتى جۇمىسشىلاردىڭ
كاسىپورىندار بويىنشا الـقالار جانە ۋاكىلدەر سايلاۋى دا ۇمىتىل-
ماعان، تەك توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى قارارلاردا رەسپۋب-
ليكانى العا قويۋدىڭ ورايى تابىلماي ـ اق قويعان. حالىق كوتەرى-
لىسىنىڭ "جەڭىسى" تۋرالى، توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتى قۇرۋ

شىققان. 1 ـ ايدان 5 ـ ايعا دەيىن جيىنى 18 سان شىقتى، 5 ـ ايدان
باستاپ، روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 ـ
قۇرىلتايىنىڭ (بۇل رەتكى قۇرىلتاي سول جىلى 5 ـ ايدا لوندوندا
وتكىزىلدى؛ مەنشەۆيكتەر جەنەۆادا وزدەرىنىڭ "ۋاكىلدەر ٴماجىلى-
سىن" وتكىزىپ، بۇل قۇرىلتايعا قاتىناسپادى) قاۋلىسى بويىنشا «العا»
گازەتىنىڭ ورنىنا روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى
پارتياسى ورتالىعىنىڭ ورگان گازەتى رەتىندە «پرولەتارلار» گازەتى
شىعا باستادى. (اپتور 1907 ـ جىلعى باسىلۋىنا قوسقان تۇسىندىرمە. ــ
قۇراستىرۋشىدان)

تۋرالى ٴسوز ەتسە دە، بوٴل "قادامدار" مەن قيمىلداردىڭ رەسپۋب-لىيكانى قولعا كەلتىرۋمەن بولعان بايلانىسىن كورسەتپەگەن، اتاپ ايتقاندا، ولار قارارداعى پرولەتارياتتىڭ كوٴرەسىنە باسشىلىق ەتۋ ٴۇشىن ەمەس، قايتا پرولەتاريات قوزعالىسىنىڭ سوڭىنان شوي-ناڭداپ ەرىپ وتىرۋ ٴۇشىن جاساعان.

قورىتىپ ايتقاندا، قارارداعى ٴبىرىنشى ٴبولىمى: (1) توڭكەرىستىڭ ۋاقىتشا وٴكىمەتتىڭ ماڭىزىن رەسپۋبليكاعا قول جەتكىزۋدى جانە ناعىز بوٴكىل حالىقتىق، ناعىز نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋ-دى قامتاماسىز ەتۋ جاعىنان موٴلدە بايىمداماعان؛ (2) ناعىز جەڭىستىڭ نەگىزگى شارتتارى ٴالى بولماعان جاعدايدى توڭكەرىس-تىڭ پاتشالىق ٴتوٴزىمدى ٴوٴزىلدى-كەسىلدى جەڭۋىمەن قاتار قويىپ پرولەتارياتتىڭ دەموكراتيالىق توٴسىنىگىن توتەلەي بىلىقتىرعان.

IV

پاتشالىق ٴتوٴزىمدى جويىۋ جانە رەسپۋبليكا

ەندى بوٴل قارارداعى كەيىنگى بولىمىنە كوز جىبەرەلىك:

"... مەيلى قانداي جاعدايدا بولسىن، موٴنداي جەڭىس توڭكە-رىستىڭ ٴداۋىرداعى جاڭا كەزەڭىنىڭ باستالۋى بولادى.

بوٴل جاڭا كەزەڭگە قوعام دامۋىنىڭ وبيەكتيۆتىك شارت-جاعداي-لارى ستيحيالى توٴردە قويىپ وتىرعان مىندەت ساياسي جاقتان ازات بولعان بوٴرجۋازيالىق قوعامداعى قوٴرامداردىڭ ٴوزىنىڭ قوعامدىق موٴددەلەرىن جوٴزەگە اسىرۋ جانە وٴكىمەتتى تىكەلەي ٴوز قولىنا الۋ جولىنداعى ٴوزارا كوٴرەسىنىڭ بارىسىندا بوٴكىل دارەجەلىك پاتشالىق ٴتوٴزىمدى ٴوٴزىلدى-كەسىلدى جويىۋ بولىپ تابىلادى.

سوندىقتان ۋاقىتشا ۇكىمەت بۇل توڭكەرىستىڭ، تاريحي سيپاتى جاعىنان بۋرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ، مىندەتتەرىن مىندەتىنە الماقشى بولادى ەكەن، وندا ازات بولىپ كەلە جاتقان ۇلتتىڭ ىشىندەگى قاراما-قارسى تاپتاردىڭ ٴوزارا كۇرەسىن رەتكە سالا وتىرىپ، توڭكەرىستىڭ دامۋىن ىلگەرلەتۋگە، ونىڭ ۇستىنە توڭكەرىس دامۋى بارىسىندا كاپيتاليستىك ٴتۇزىم نەگىزدەرىنە حاۋىپ كەلتىرەتىن فاكتورلارعا بارىنشا قارسى تۇرۋعا ٴتيىس.“

ٴبىز قاراردىڭ دەربەس ٴبولىمى بولىپ تابىلاتىن وسى ابزاتستاعى پىكىرلەرگە تالداۋ جاساپ وتەيىك. بۇل ابزاتستاعى پىكىرلەردىڭ نەگىزگى مازمۇنى قۇرىلتاي قارارىنىڭ 3-تارماعىندا باياندالعان مازمۇنعا قارايلاس كەلەدى. ٴبىراق ەكى قاراردىڭ بۇل بولىمدەرىن سالىستىرىپ كورسەك، ولاردىڭ اراسىنداعى مىناداي ٴتۇبىرلى ايىرماشىلىقتى بىردەن-اق ايقىن كورۋگە بولادى. قۇرىلتايدىڭ قارارى توڭكەرىستىڭ قوعامدىق-ەكونوميكالىق نەگىزىن قىسقاشا تۇسىندىرگەن سوڭ، بارلىق نازارىن تاپتاردىڭ بەلگىلىبىر تابىسقا تالاسۋ جولىنداعى توتەنشە ايقىن كۇرەسىنە شوعىرلاندىرادى، سونداي-اق پرولەتارياتتىڭ جاۋىنگەرلىك مىندەتتەرىن ٴبىرىنشى ورىنعا قويادى. ال ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ قارارى توڭكەرىستىڭ قوعامدىق-ەكونوميكالىق نەگىزىن ۇزاق، كۇڭگىرت، بىلىقتىرا سۋرەتتەپ، بەلگىلىبىر تابىس ٴۇشىن كۇرەسۋدى توتەنشە كىبىرتىكتەپ ٴسوز ەتەدى، ال پرولەتارياتتىڭ جاۋىنگەرلىك مىندەتتەرىن مۇلدە قاعىس قالدىرادى. ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ قارارى قوعامداعى قۇرامداردىڭ ٴوزارا كۇرەسى بارىسىندا ەسكى ٴتۇزىمدى جويۋدى ٴسوز ەتەدى. ال قۇرىلتايدىڭ قارارىندا بىلاي دەلىنەدى: ٴبىز پرولەتاريات پارتياسى ەسكى ٴتۇزىمدى جويۋعا ٴتيىسپىز، دەموكراتيالىق رەسپۋبليكانى ورناتقاندا عانا ەسكى ٴتۇزىم شىنايى

جويىلادى، ٴبىز وسى رەسپۋبليكاعا قول جەتكىزۋىمىز كەرەك، ٴبىز بۇل رەسپۋبليكا جانە تولىق بوستاندىق جولىندا كۇرەس-كەنىمىزدە تەك جەكە وكتەمدىك تۇزىمگە قارسى تۇرۋمەن عانا قويماي، ونىڭ ۇستىنە بۇرجۋازيا ٴبىزدىڭ تاپ ستارىمىزدى تارتىپ الۋعا تىرىسقان كەزدە (ال ولار ٴسوزسىز تىرىسادى) بۇرجۋازياعا دا قارسى تۇرۋىمىز كەرەك. قۇرىلتايدىڭ قارارى بەلگىلى تاپتى جاقىن ارادا ايقىن ماقسات ٴۇشىن كۇرەسۋگە ۇندەيدى. ال ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ قارارى ٴتۇرلى كوشتەردىڭ وزارا كۇرەسىن ٴسوز ەتەدى. قارارداڭ ٴبىرى بەلسەندى كۇرەس جاساۋ كوڭىل كۇيىن، ەندى ٴبىرى كەرەناۋ تۇردە بايقاپ كورۋ كوڭىل كۇيىن بەينەلەيدى؛ قارارداڭ بىرەۋىندە جاندى دا جالىندى قيمىل جاساۋ ۇندەۋى، ەندى بىرەۋىندە جالىنسىز ۋاعىز كوشتى. قارارداڭ ەكەۋى دە: قازىرگى بولىپ جاتقان توڭكەرىس ٴبىز ٴۇشىن ٴبىرىنشى قادام عانا، ونان سوڭ ەكىنشى قادام بولادى دەيدى، الايدا قارارداڭ ٴبىرى بۇدان: ٴبىز ٴبىرىنشى قادامدى سولعۇرلىم تەزىرەك باسىپ ٴوتىپ، ونى سولعۇرلىم تەز اياقتاتىپ، رەسپۋبليكاعا قول جەتكىزىپ، كەرى توڭكەرىستى اياۋسىز تۇردە كۇيرەتىپ، ەكىنشى قادامعا وتۋگە نەگىز قالاۋىمىز كەرەك دەگەن قورتىندى شىعارادى. ال ەكىنشى قارار ٴبىرىنشى قادام جونىندەگى ۇزىن-سونار سۋرەتتەۋگە كومىلىپ وتىر، ونىڭ ۇستىنە وسى ٴبىرىنشى قادامدى (ٴسوزىمنىڭ دورەكىلىگى ٴۇشىن عاپۋ ەتىڭىز) قادالا ەمىپ وتىر. قۇرىلتايدىڭ قارارى ماركسيزىمنىڭ ەسكى، ٴبىراق ماڭگى جاڭارىپ تۇراتىن (دەموكراتيالىق توڭكەرىستى بۇرجۋازيالىق سيپاتتى توڭكەرىس دەپ ەسەپتەيتىن) يدياسىن قابىلداپ، ونى العى ٴسوز نەمەسە العى شارت ەتە وتىرىپ، ٴار ٴبىر دەموكراتيالىق توڭكەرىس ٴۇشىن، ٴار ٴبىر سوتسياليستىك توڭكەرىس ٴۇشىن كۇرەسىپ وتىرعان الدىڭعى

قاتارلى تاپتىڭ العاباسار مىندەتتەردى مىندەتىنە الىپ وتىرۋى تۋرالى قورتىندى شىعارادى. ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ قارارى العى سوزدەن اتتاپ شىعا الماي، ونى قايتا ـ قايتا كۇيسەۋمەن جانە ول جونىندە اقىلگويسۋمەن بولادى.

بۇل پارتىق ــ روسسيا ماركسيزمشىلدەرىن ەجەلدەن ەكى توپقا: جاريا ماركسيزم[157] تارالعان زاماندا ۋاعىزشىل توپ پەن جاۋىنگەرلىك توپقا، بۇقارالىق قوزعالىس كوتەرىلىپ كەلە جاتقان زاماندا ەكونوميكالىق توپ پەن ساياسي توپقا ٴبولىپ كەلگەن پارىقتىڭ ٴدال ٴوزى. ەكونوميستەر جالپى تاپتىق كۇرەستىڭ، اسىرەسە ساياسي كۇرەستىڭ وتە تەرەڭ ەكونوميكالىق قايىنارى بولاتىندىعىنان ــ ماركسيزمنىڭ وسى ٴبىر دۇرىس العى شارتىنان: ساياسي كۇرەستەن سىرت بەرىپ، ونىڭ دامۋىنا كەدەرگىلىك جاساۋ، ونىڭ ٴورىسىن تارىلتۋ، ونىڭ مىندەتتەرىن كەمىتۋ كەرەك دەگەن تاڭعاجايىپ قورتىندى شىعارعان. ال مۇنىڭ كەرىسىنشە، ساياسيشىلدار سول العى شارتتان باسقاشا قورتىندى، اتاپ ايتقاندا: قازىرگى ٴبىزدىڭ كۇرەسىمىزدىڭ قاينارى نەعۇرلىم تەرەڭ بولسا، ٴبىز بۇل كۇرەستى سولعۇرلىم كەڭ، باتىل، تاباندى، ىرىقتى جۇرگىزۋىمىز كەرەك دەگەن قورتىندى شىعارعان. قازىر باسقا ٴبىر جاعدايدا، باسقا ٴبىر ٴتۇرلى فورمادا كورىنىپ وتىرعان ايتىس ــ باياعى سول ايتىس. دەموكراتيالىق توڭكەرىس ٴالى دە سوتسياليستىك توڭكەرىس ەمەس، دەموكراتيالىق توڭكەرىسكە "كوڭىل بولەتىن" تەك كەدەيلەر عانا ەمەس، دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ ەڭ تەرەڭ قاينارى **بۇكىل** بۇرجۋازيالىق قوعامنىڭ كوكەيتەستى مۇقتاجدارى مەن قاجەتتەرىندە دەگەن وسى العى شارتتارعا نەگىزدەلە وتىرىپ، ٴبىز: الدىڭعى قاتارلى تاپ ٴوزىنىڭ دەموكراتيالىق مىندەتتەرىن ٴتىپتى باتىل قويۋعا ٴتيىس، بۇل مىندەتتەرىن ٴتىپتى

اشىق تۇردە سارقا بايانداۋعا ٴتيىس، رەسپۋبليكانى تىكەلەي ۇران رەتىندە العا قويۋ ٴتيىس، توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتى قۇرۋدىڭ قاجەتتىلىگى تۋرالى، كەرى توڭكەرىستى اياۋسىز كۇيرەتۋ-دىڭ قاجەتتىلىگى تۋرالى يديانى ۇگىتتەۋ ٴتيىس دەگەن قورتىندى شىعارامىز. ال ٴبىزدىڭ ايتىسۋشىلارىمىز، جاڭا ۇشقىنشىلدار، وسى العى شارتتان: دەموكراتيالىق قورتىندىلاردى سارقا اشىق ايتۋدىڭ كەرەگى جوق، ٴامالياتتىق ۇرانداردىڭ ىشىندە رەسپۋبليكا ۇرانىن العا قويماسا دا بولادى، توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتى قۇرۋدىڭ قاجەتتىلىگى تۋرالى يديانى ۇگىتتەمەسە دە بولادى. نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋ جونىندەگى قاراردى ٴۇزىلدى-كەسىلدى جەڭىس دەۋگە بولادى، كەرى توڭكەرىسكە قارسى كۇرەسۋ مىندەتىن ٴىس-ارەكەت مىندەتىمىز رەتىندە العا قويماسا دا بولادى، قايتا ونى كۇڭگىرت (سونداي-اق ٴسوز قولدانۋى ورىنسىز، مۇنى ٴالى-اق كورەمىز)، "ٴوزارا كۇرەس بارىسىن" سىلتاۋ ەتكەن پىكىرلەرمەن كومىپ تاستاۋعا بولادى دەگەن قورتىن-دى شىعارادى. بۇل — ساياسي قايراتكەرلەردىڭ ايتاتىن ٴسوزى ەمەس، قايتا دۇمشەلەردىڭ ايتاتىن ٴسوزى.

جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ قارارىنداعى ٴاربىر ٴسوزىن نەعۇرلىم قاداعالاپ زەرتتەسەڭىز، ونىڭ وسى نەگىزگى ەرەكشەلىكتەرىن سولعۇرلىم ايقىن كورەسىز. ماسەلەن، ولار "ساياسي جاقتان ازات بولعان بۇرجۋازيالىق قوعامداعى قۇرامداردىڭ ٴوزارا كۇرەسىنىڭ بارىسى" دەيتىندى ٴسوز ەتەدى. قارار باياندااعان ماسەلەنى (توڭكە-رىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت) ەسكە العاندا، ٴبىز تۇسىنە الماي مىناداي سۇراق قويامىز: ٴوزارا كۇرەستىڭ بارىسى ٴسوز ەتىلگەن ەكەن، ساياسي جاقتان بۇرجۋازيالىق قوعامدى **قۇل ەتىپ وتىرعان** قۇرامدار تۋرالى قالايشا اۋىز اشپاۋعا بولادى؟ ۋاكىلدەر ماجىلىسشىلدەر

وزدەرى توڭكەرىستىڭ جەڭەتىنىن شامالاسەن-اق، بۇل قۇراما-
دار جويىلادى دەپ ويلاي ما ەكەن؟ مۇنداي وي جالپى العاندا،
كۇلكىلى سوراقىلىق، ال ٴدىشىنارا جاقتان العاندا، ساياسي جاقتاعى
بارىپ تۇرعان اڭقاۋلىق، سوقىرلىق. توڭكەرىس كەرى توڭكەرىستى
جەڭگەننەن كەيىن كەرى توڭكەرىس استە جويىلمايدى، كەرىسىنشە،
بۇرىنعىدان دا ولەرمەندەنە جاڭا كۇرەس جۇرگىزەدى. ٴبىزدىڭ
قارارىمىز توڭكەرىس جەڭىسكە جەتكەن كەزدەگى مىندەتتەرگە تالداۋ
جاساعان ەكەن، وندا كەرى توڭكەرىستىڭ شابۋىلىن تويتارۋ مىندەتىنە
دە وتە-موتە كوڭىل بولۋگە ٴتيىسپىز (قۇرىلتايدىڭ قارارى وسىلاي
ىستەدى)، جاۋىنگەر ساياسي پارتيانىڭ قازىرگى، شۇعىل جانە كەزەك
كۇتتىرمەيتىن ساياسي مىندەتتەرىن جاي سوزدەرمەن — قازىرگى
توڭكەرىستىڭ داۋىردەن **كەيىن** قالاي بولار ەكەن، "قوعام ساياسي
جاقتان **ازات بولعان**" كەزدە قالاي بولار ەكەن دەگەن سوزدەرمەن
كومىپ تاستاۋعا ٴتيىستى ەمەسپىز. ەكونوميستەردىڭ ساياسي
ەكونوميكاعا باعىنىشتى دەگەن جالپى اقيقاتتى كەلتىرىپ، وزدەرىنىڭ
كەزەك كۇتتىرمەيتىن ساياسي مىندەتتەردى تۇسىنبەگەندىگىن بۇركە-
گەنى سياقتى، قازىر جاڭا ۇشقىنشىلدار دا ساياسي جاقتان **ازات
بولعان** قوعامنىڭ ىشكى بولەگىندە كۇرەس بولادى دەگەن جالپى
اقيقاتتى كەلتىرىپ، وزدەرىنىڭ بۇل قوعامدى ساياسي جاقتان
ازات ەتۋ جولىنداعى كەزەك كۇتتىرمەيتىن توڭكەرىستىك مىندەتتەر-
دى تۇسىنبەيتىندىگىن بۇركەيدى.

"بۇكىل دارەجەلىك پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى-كەسىلدى
جويۋ" دەگەن سوزگە توقتالايىق. انىعىراق ايتقاندا، پاتشالىق
ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى-كەسىلدى جويۋ دەموكراتيالىق رەسپۋبليكا
ورناتۋ دەگەن ٴسوز. ٴبىراق ٴبىزدىڭ ىزگى نيەتتى مارتينوۆ
پەن ونىڭ مۇريتتەرى مۇنداي ايتۋدى تىم قاراپايىم، تىم اشىق

بولدى دەپ ەسەپتەدى. ولار قالاي دا "تەرەڭدەتە" توٴسپەكشى، "اقىلدىراق" ەتىپ ايتپاقشى بولدى. ناتيجەدە موٴنىسى، ٴبىر جاعىنان، ارامتەر بولعان كوٴلكىلى ٴىس بولىپ شىقتى. ەندى ٴبىر جاعىنان، ۇران ەمەس، سۋرەتتەۋ، العا باسۋدىڭ ايىنىندى ۇندەۋى ەمەس، وتكەندى قامىعا ەسكە ٴتوٴسىرۋ بولىپ شىقتى. ٴبىزدىڭ الدىمىزدا توٴرعاندار — ٴدال رەسپۋبليكا ٴۇشىن دەرەۋ كوٴرەسكىسى كەلەتىن ٴتىرى جاندار ەمەس، قايتا ماسەلەگە ماڭگىلىك، ۋاقتى وتكەن كوزقاراسپەن قارايتىن قاتىپ-سەمگەن مۋميالار.

ەندى "... ۋاقىتشا ۇكىمەت... بۋرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ بوٴل مىندەتتەرىن مىندەتىنە الىپ ورىنداماقشى بولادى ەكەن"... دەگەن سوزگە كوز جىبەرەلىك. بوٴل ارادان، ٴبىزدىڭ ۋاكىلدەر ماجىلىسشىلدەر پىرولەتارياتتىڭ ساياسي باسشىلارىنىڭ الدىندا توٴرعان ناقتى ماسەلەنى ەلەۋسىز قالدىرعاندىعىن بىردەن كورۋگە بولادى. ولاردىڭ كوزىن توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى ناقتى ماسەلەنى بۋرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ جالپى مىندەتتەرىن ورىندايتىن كەلەشەكتەگى تولىپ جاتقان ۇكىمەتتەر تۋرالى ماسەلە تاسالاپ وتىر. سىزدەردىڭ ماسەلەنى "تاريحي كوزقاراس بويىنشا" قاراعىلارىڭىز كەلسە، وندا ەۋروپا ەلدەرىنىڭ قايسىسىنىڭ مىسالى بولسا دا سىزدەرگە بۋرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ تاريحي مىندەتتەرىن ٴدال تولىپ جاتقان موٴلدە "ۋاقىتشا" ەمەس ۇكىمەتتەر ورىنداعاندىعىن، ٴتىپتى توڭكەرىستى جەڭگەن ۇكىمەتتەر دە سول جەڭىلگەن توڭكەرىستىڭ تاريحي مىندەتتەرىن قالاي دا ورىنداۋعا ٴماجبۇر بولعاندىعىن كورسەتىپ بەرەدى. ٴبىراق "توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت" دەپ اتالىپ وتىرعان ۇكىمەت استە سىزدەر ٴسوز ەتىپ وتىرعان ۇكىمەت ەمەس. موٴنداي ۇكىمەت توڭكەرىس داۋىرىندەگى ۇكىمەت، قوٴلاتىلعان ۇكىمەتتىڭ ورنىن توتە باساتىن جانە حالىق اراسىنان

تۋعان قايداعى ٴبىر ۋاكىلدىك ورگانعا ەمەس، قايتا حالىق كوتەرىلى-
سىنە سۇيەنەتىن ۇكىمەت بولىپ تابىلادى. توڭكەرىستىك ۋاقىتشا
ۇكىمەت اسىرە جالپى بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ تاريحي مىندەتتەرىن
ورىنداۋشى ورگان ەمەس، قايتا توڭكەرىستىڭ دەرەۋ جەڭىسكە
جەتۋى جولىندا، كەرى توڭكەرىستىك ارەكەتتەردى دەرەۋ تالقانداۋ
جولىندا كۇرەسەتىن ورگان. مىرزالار، بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس
مىندەتتەرىنىڭ، زاتىندا، قايسىلارى بىزدەر مەن سىزدەر جاقتان
نەمەسە بەلگىلىبىر ۇكىمەت جاعىنان ورىندالعانىن كەلەشەكتەگى
تاريحشىلاردىڭ كەلەشەكتەگى «روسسيا اڭىزى»[167]ندا انىقتاۋىنا
بەرەيىك! ـــ بۇل 30 جىلدان كەيىن ىستەلسە دە كەشىك
قىلمايدى، ال ٴبىز قازىر رەسپۋبليكا جولىندا كۇرەسۋدىڭ،
سونداي-اق پرولەتارياتتىڭ بۇل كۇرەسكە ەڭ بەلسەندى تۇردە
قاتىناسۋىن تەزدەتۋدىڭ ۇراندارى مەن ٴامالياتتىق نۇسقاۋلارىن
بەرۋىمىز كەرەك.

قاراردىڭ جوعارىدا ٴبىز ٴۇزىندى العان ابزاتسىنداعى ەڭ سوڭعى
بىرنەشە كوزقاراسى دا، جوعارىداعىداي سەبەپتەرگە بايلانىستى،
كىسىنى قاناعاتتاندىرا المايدى. ۋاقىتشا ۇكىمەت قاراما-قارسى تاپ-
تاردىڭ ٴوزارا كۇرەسىن "رەتكە سالۋ"عا ٴتيىس دەگەن ٴسوز تىم
ورىنسىز، ەڭ كەمىندە ورەسكەل ايتىلعان ٴسوز؛ ماركسيزىمشىلدەر
مۇنداي ليبەرالشىل-ازاتشىلدارشا ٴسوزدى قولدانباۋعا ٴتيىس ەدى،
ويتكەنى مۇنداي ٴسوز ادامدارعا كەيبىر ۇكىمەت تاپتىق كۇرەستىڭ
ورگانى ەمەس، قايتا تاپتىق كۇرەستىڭ "رەتتەۋشىسى" بولۋى
مۇمكىن دەگەن وي تۋدىرادى... ۇكىمەت "توڭكەرىستىڭ دامۋىن
بىلگەرلەتىپ قانا قويماي، ونىڭ ۇستىنە توڭكەرىس دامۋى بارىسىندا
كاپيتاليستىك ٴتۇزىم نەگىزىنە حاۋىپ تۋعىزاتىن فاكتورلارعا بەلسەنە
قارسى تۇرۋ"عا ٴتيىس. بۇل "فاكتورلار" وسى قارار ٴسوزىن سويلەپ

وتىرعان پىرولەتارياتتىڭ ٴدال ٴوزى بولىپ تابىلادى! بۇل قارار قازىرگى كەزدە پىرولەتاريات تەگى قايتىپ "توڭكەرىستىڭ دامۋىن بىلگەرلەتۋى" ٴتيىس ەكەنىن (ونى نەگىزگى زاڭشىل بۋرجۋازيانىڭ كوزدەگەن جەرىنەن قايتىپ ارىراق بىلگەرلەتۋگە ٴتيىس ەكەنىن) كورسەتىپەيدى؛ بۋرجۋازيا قايتا ورالىپ توڭكەرىستىڭ تابىستارىنا قارسى تۇرعان كۇندە، پىرولەتارياتتىڭ بۋرجۋازيامەن كۇرەسۋگە بەلگىلىبىر تاسىلمەن دايىندالۋىنا كەڭەس بەرمەيدى، قايتا **ٴبىزدىڭ** ستەرىمىزدىڭ ناقتى مىندەتتەرى تۋرالى ەشتەڭە ايتپاستان، بارىستى جالپى سۋرەتتەۋمەن بولادى. جاڭا ۇشقىنشىلدار وزدەرىنىڭ يدياسىن بەينەلەگەن كەزدە قولدانعان ٴتاسىلى ديالەكتيكالىق كوزقاراسپەن مۇلدە وتاسا المايتىن ەسكى ماتەرياليزم جونىندەگى ماركستىڭ (ماركستىڭ فەيەرباح تۋرالى "تەزيس" اتتى اتاقتى شعارماسىنا قاراڭىز) باعاسىن ەسكە تۇسىرەدى. ماركس بىلاي دەيدى: فيلوسوفتار دۇنيەنى تەك تۇرلىشە فورمالارمەن **ٴتۇسىندىرىپ** قانا كەلەدى، ال ماسەلە سول دۇنيەنى **وزگەرتۋدە**[230] . جاڭا ۇشقىنشىلدار دا كوز الداعى كۇرەستىڭ بارىسىن اجەپتاۋىر سۋرەتتەيدى جانە تۇسىندىرە الادى، ٴبىراق بۇل كۇرەستى جۇرگىزۋدىڭ دۇرىس ۇرانىن مۇلدە الا قويا المايدى. ولار تىرمىسىپ كەتىپ بارا جاتقانىمەن، تىم نا-شار باسشىلىق ەتەدى، توڭكەرىستىڭ زاتتىق شارت-جاعدايلارىن تانىپ جەتكەن جانە الدىڭعى قاتارلى تاپقا باسشىلىق ەتىپ وتىرعان پارتيا-لاردىڭ تاريحتا اتقارا الاتىن، سونداي-اق اتقارۋعا ٴتيىستى بەلـ-سەندى باسشىلىق رولىن جانە جول سىلتەۋ رولىن ەلەۋسىز قالدىرىپ، تاريحقا ماتەرياليستىك كوزقاراستىڭ ماڭىزىن تومەندەتەدى.

V

"تۇڭكەرىستى" قايتىپ "العا ىلگەرلەتۋ" كەرەك؟

بۇل قارارد‌ىڭ ودان كەيىنگى بولەگىن كەلتىرەيىك:

"مۇنداي شارت ـ جاعدايدا، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا بۇكىل تۇڭكەرىس بارىسىندا ونى تۇڭكەرىستى العا ىلگەرلەتۋگە ىبدەن مۇمكىندىك بەرەتىن، بۇرجۋازيالىق پارتيالاردىڭ دايەكسىز جانە باسپايداشىل ساياساتىمەن كۇرەسكەندە ٴوزىن شاراسىز قالدىرمايتىن، ٴوزىن بۇرجۋازيالىق دەموكراتيامەن ارالاستىرىپ جىبەرمەيتىن كۇيدى بار كۇشىمەن ساقتاۋعا ٴتيىس.

سوندىقتان، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ۋاقىتشا ۇكىمەتتە بيلىكتى تارتىپ الۋدى نەمەسە ٴبولىسۋدى ماقسات ەتپەۋ ٴتيىس، قايتا باستان ـ اياق اسىرە تۇڭكەرىسشىل قارسى تۇپتىق ساياسي پارتيا بولىپ قالا بەرۋ ٴتيىس."

"ٴبىزدىڭ تۇڭكەرىستى العا ىلگەرلەتۋگە ىبدەن مۇمكىندىك بەرەتىن كۇيدە بولۋىمىز جونىندەگى كەڭەس ٴبىزدى تۇتەنشە قۋانتادى. ٴبىز تەك، بۇل تاماشا كەڭەستەن تىس، ٴدال قازىرگى ۋاقىتتا، قازىرگى ساياسي جاعدايدا، حالىق ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىن شاقىرۋ جونىندەگى ىسەك ـ اياڭدار، بولجاۋلار، سوزدەر جانە جوسپارلار تولاسسىز بولىپ وتىرعان كەزدە، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا تۇڭكەرىستى قايتىپ العا ىلگەرلەتۋى ٴتيىس ەكەنىن كورسەتەتىن تىكە نۇسقاۋدى دا بولۋىن تىلەيمىز. حالىقتى پاتشامەن "ىمىرالاستىرۋ"دى قۋاتتايتىن ازاتشىلدار ٴنازارياسىنىڭ حاۋپىن بىلمەيتىن، نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋدى ٴجون عانا "قاۋلى ەتۋ"دى جەڭىس دەپ

اتايتىن، ونىڭ ۇستىنە توڭكەرىستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەتتى قۇرۋدىڭ
قاجەتتىلىگىن بەلسەنە ۇگىتتەمەيتىن ادامدار قازىر توڭكەرىستى العا
ىلگەرلەتە الار ما؟ دەموكراتيالىق رەسپۋبليكا ۇرانىن العا
قويمايتىن ادامدار قازىر توڭكەرىستى العا ىلگەرلەتە الار ما؟ مۇنداي
ادامدار ٴىس جۇزىندە **توڭكەرىستى كەرى تارتادى**، ويتكەنى ولار
ساياسي ٴاماليات جاعىنان **ازاتشىلدار** مايدانى دارەجەسىندە توقتاپ
قالىپ وتىر. ولار پارتيانىڭ توڭكەرىستىك داۋىردەگى كوز الداعى
جانە جاقىن اراداعى مىندەتتەرىن بەلگىلەيتىن تاكتيكالىق قاراردا
رەسپۋبليكا ٴۇشىن كۇرەسۋ ۇرانىن العا قويماي وتىر ەكەن،
وندا ولاردىڭ جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىمىنىڭ ورنىنا رەسپۋبليكانى
قويۋ پروگرامماسىن مويىنداۋىنىڭ نەندەي ٴمانى بولماق؟ ٴىس
جۇزىندە، ازاتشىلدار مايدانىنىڭ ياعني نەگىزگى زاڭشىل بۇرجۋازيا
مايدانىنىڭ قازىرگى ەرەكشەلىگى مىناۋ بولىپ وتىر: حالىقتىق نەگىز-
گى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋدى قاۋلى ەتۋدى ٴۇزىلدى-كەسىلدى
جەڭىس دەپ قارايدى، ال توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت پەن
رەسپۋبليكا جونىندە ساقتىق ىستەپ اۋىز اشپايدى! توڭكەرىستى
العا ىلگەرلەتۋ ٴۇشىن، بىلايشا ايتقاندا، ونى پاتشاشىل بۇرجۋازيانىڭ
ىلگەرلەتىپ وتىرعان شەگىنەن اسىرا ىلگەرلەتۋ ٴۇشىن بۇرجۋازيالىق
دەموكراتياشىلداردىڭ "دايەكسىزدىگىن" **مۇلدە ىعىستىراتىن** ۇران-
داردى بەلسەندى تۇردە العا قويۋ، باسا دارىپتەۋ، الدىڭعى ورىنعا
قويۋ كەرەك. قازىرگى كەزدە مۇنداي ۇراندار **ەكەۋ عانا**: (1)
توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت، (2) رەسپۋبليكا، ويتكەنى
حالىقتىق نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋ ۇرانىن پاتشاشىل بۇر-
جۋازيا **قابىلداپ وتىر** («ازاتتىق وداعى»نىڭ پروگرامماسىنا قا-
راڭىز)، بۇل ۇراندى توڭكەرىستى جاسىرۋ ٴۇشىن، توڭكەرىستىڭ تولىق
جەڭىسىنە جول بەرمەۋ ٴۇشىن، ٴىرى بۇرجۋازيانىڭ پاتشا ۇكى-

مەتىمەن ىمىراعا كەلىپ ولجا ءبولىسۋى ءۇشىن قابىلداپ وتىر. ءبىراق ءبىز مىنانى كورىپ وتىرمىز: ۋاكىلدەر ءماجىلىسى توڭكەرىستى بىر-دەن ـ ءبىر العا ىلگەرلەتە الاتىن وسى ەكى ۇرانىنىڭ ىشىندەگى رەسپۋبلىكا ۇرانىن مۇلدە ۇمىتىپ كەتتى، ال توڭكەرىستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەت ۇرانىن ازاتشىلداردىڭ بۇكىل حالىقتىق نەگىزگى زاڭ ءماجىلىسى ۇرانىمەن قاتار قويىپ، ەكەۋىن دە "توڭكەرىستىڭ ءۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭىسى" دەپ اتادى!!

سولاي، بۇل كۇمانسىز فاكت، بۇل فاكتىنىڭ روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق قوزعالىسىنىڭ كەلەشەكتەگى تاريحشىلارى ءۇشىن بەل-گىلى بەلەس بولاتىنىنا سەنەمىز. سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ 1905 ـ جىلى 5 ـ ايدا وتكىزىلگەن ۋاكىلدەر ءماجىلىسى قارار قابىلدا-عان، ول قارار دەموكراتيالىق توڭكەرىستى العا ىلگەرلەتۋ كەرەك دەگەن سۇلۋ سوزدەردى ايتتى، ال ءىس جۇزىندە توڭكەرىستى كەرى تارتتى، پاتشاشىل بۇرجۋازيانىڭ دەموكراتيالىق ۇراندارىنان ارى اسقان جوق.

جاڭا ۇشقىنشىلدار ءبىزدى پرولەتارياتتىڭ بۇرجۋازيا دەموكرات-ياشىلدارىنا ارالاسىپ كەتۋ حاۋپىن ەلەمەيسىڭدەر دەپ جازعىرۋدى جاقسى كورەدى. ال ءبىزدىڭ بۇل جازعىرۋدى روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 3 ـ قۇرىلتايى قارارىنىڭ ءتۇپ نۇسقاسىنا نەگىزدەلە وتىرىپ، كىم دالەلدەي الاتىندىعىن كورگىمىز كەلەدى. ءبىز ايتىسۋشىلارعا بىلاي دەپ جاۋاپ قايتارامىز: بۇرجۋازيا-لىق قوعامدا ارەكەت جاساپ وتىرعان سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا كەيبىر ءىشىنارا جاعدايدا بۇرجۋازيا دەموكراتياشىلدارىمەن بىرگە جۇرمەيىنشە ساياسيعا قاتىناسا المايدى. بۇل جاعىندا سىزدەر مەن ءبىز-دىڭ ارامىزداعى پارىق ـــ ءبىز توڭكەرىستىك ـ رەسپۋبليكاشىل بۇرجۋا-زيامەن بىرگە جۇرەمىز، ءبىراق ولارمەن ەتەنە بولىپ كەتپەيمىز؛ ال

سىزدەر **پاتشاشىل ليبەرال بۋرجۋازيامەن** بىرگە جۇرەسىزدەر، سىزدەر دە ولارمەن ەتەنە بولىپ كەتپەيسىزدەر. **ٴىس جۇزىندىك احۋال مىنە وسىنداي.**

سىزدەردىڭ ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى اتىنان الغا قويعان تاكتيكالىق ۇراندارىڭىز "نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتياشىل" پارتيانىڭ ياعني **پاتشاشىل بۋرجۋازيالىق پارتيانىڭ** ۇراندارىمەن **قابىسادى،** ٴبىراق سىزدەر بۇل قابىسۋدى سەزبەدىڭىزدەر جانە بايقامادىڭىزدار، ٴسويتىپ سىزدەر ٴىس جۇزىندە **ازاتشىلداردىڭ قۇيرىعى** بولىپ قالدىڭىزدار.

ٴبىزدىڭ روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى اتىنان الغا قويعان تاكتيكالىق ۇراندارىمىز دەموكراتيالىق-توڭكەرىسشىل، رەسپۋبليكاشىل بۋرجۋازيانىڭ ۇراندارىمەن قابىسادى. مۇنداي بۋرجۋازيا مەن ۇساق بۋرجۋازيا روسسيادا ٴىرى، حالىقتىق پارتيا بولىپ ٴالى قالىپتاسقان جوق①. ٴبىراق ونىڭ قۇرامدارىنىڭ ٴومىر ٴسۇرىپ وتىرعاندىعىنا روسسيانىڭ قازىرگى ٴىس جۇزىندىك جاعدايىن مۇلدە ۇقپايتىن ادامدار عانا كۇماندانادى. ٴبىز (ۇلى روسسيا توڭكەرىسى ويداعىداي جۇرگىزىلگەن جاعدايدا) سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا ۇيىمداستىرعان پرولەتارياتقا عانا ەمەس، ونىڭ ۇستىنە بىزبەن بىرگە جۇرە الاتىن وسى ۇساق بۋرجۋازياعا دا باسشىلىق ەتپەكپىز.

---

① "سوتسيال توڭكەرىستىك پارتيا"نى مۇنداي پارتيانىڭ وركەنى دەۋدەن گورى، تەررورشىل زيالىلار توبى دەگەن ٴجون، بۇل توپتىڭ جۇرگىزىپ وتىرعان ارەكەتىنىڭ وبيەكتيۆتىك ماڭىزى توڭكەرىسشىل-رەسپۋبليكاشىل بۋرجۋازيانىڭ مىندەتتەرىن جۇزەگە اسىرۋدىڭ ٴدال ٴوزى بولىپ وتىرسا دا.

ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ قارارى ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ پاتشاشىل ليبەرال بۇرجۋازيا دارەجەسىنە بايقاماي **ٴتۇسىپ قالعانىن** بەينەلەپ وتىر. ال پارتيا قۇرىلتايىنىڭ قارارى قۇرىلتايدىڭ دەلدالدىق ىستەمەيتىن، قايتا كۇرەس جۇرگىزە الاتىن توڭكەرىسشىل ـ دەموكراتيا ـ شىل ەلەمەنتتەردى قۇرىلتايدىڭ دارەجەسىنە دەيىن ادەيى **كوتەرگەنىن** بەينەلەپ وتىر.

مۇنداي ەلەمەنتتەر ديحاندار اراسىندا ەڭ كوپ. ساياسي بەتالىستارى بويىنشا ٴىرى-ٴىرى قوعامدىق توپتاردى ايىرعان كەزدە ٴبىزدىڭ توڭكەرىسشىل ـ رەسپۋبليكاشىل دەموكراتتاردى ديحاندار بۇقاراسى قاتارىندا قاراۋسىز پالەندەي زور قاتەلىك بولمايدى، ارينە، مۇندا دا جۇمىسشى تابىن سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا قاتارىندا قاراعانداعاي كەيبىر ەسكەرتۋلەر مەن قاجەتتى شارتتار قوسىلادى. باسقاشا ايتقاندا، ٴبىز ٴوزىمىزدىڭ قورتىندىمىزدى بىلايشا دا بايانداي الامىز: ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى توڭكەرىستىك داۋىردە العا قويعان **بۇكىل مەملەكەتتىك① ساياسي ۇراندار** ىنىڭ ساناسىز تۇردە **پومەششيكتەر بۇقاراسى دارەجەسىنە ٴتۇسىپ قالعانىن** بەينەلەيدى. پارتيا قۇرىلتايى العا قويعان بۇكىل مەملەكەتتىك ساياسي ۇراندارىنىڭ **ديحاندار بۇقاراسىن توڭكەرىس دارەجەسىنە كوتەرگەنىن** بەينەلەيدى. ەگەر كەيبىرەۋلەر وسىنداي قورتىندى شىعارعاندىعىمىز ٴۇشىن ٴبىزدى سوراقى اۋەنگە باسۋعا قۇشتار دەپ جازعىرسا، وندا ٴبىز ولارعا مىنا كوزقاراستى تەرىسكە شىعارىپ كورىڭىزدەر دەپ شارت قويامىز: ەگەر توڭكەرىستى ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزۋگە شاماسىز كەلمەسە، ەگەر توڭكەرىس ازاتشىلداردىڭ "ٴۇزىل-

① ٴبىز جەكە قارارلاردا تۇسىندىرىلگەن، تەك ديحاندارعا قاتىستى ۇراندارىن ٴسوز ەتىپ وتىرعانىمىز جوق.

دى ـ كەسلدى جەڭسى“مەن، ياعني پاتشا ۇكىمەتى شاقىرعان، قال۔
جىڭداعاندا عانا نەگىزگى زاڭ جينالىسى دەپ اتاۋعا بولاتىن ۋاكىل۔
دەر ماجىلىسىمەن عانا **اياقتاسا**، وندا بۇل **پومەششيك پەن ٴىرى بۇرجۋازيا** قۇرامى باسىم ورىندا تۇرعان توڭكەرىس بولادى. كەرى۔
سىنشە، ەگەر ناعىز ۇلى توڭكەرىستى باستان كەشىرۋ ماڭدايىمىزعا جازىلعان بولسا، ەگەر تاريح بۇل رەت ”تۇسىك“ تاستاتپايتىن بولسا، ەگەر توڭكەرىستى سوڭىنا دەيىن، ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭىسكە دەيىن (ازاتشىلدار مەن جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ كوڭىلىندەگىدەي ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭىس ەمەس) جۇرگىزۋگە شامامىز جەتەتىن بولسا، وندا بۇل ديحاندىق جانە پرولەتارلىق قۇرام باسىم ورىندا تۇرعان توڭكەرىس بولادى.

بالكىم كەيبىرەۋلەر ٴبىزدىڭ توڭكەرىستە ديحاندىق جانە پرولە۔
تارلىق قۇرام باسىم ورىندا بولادى دەپ مەجەلەۋىمىزدى قازىرگى توڭكەرىستىڭ بۇرجۋازيالىق سيپاتىنا سەنبەگەندىك دەپ ەسەپتەۋى مۇمكىن. بۇل ۇعىمدى «ۇشقىن» گازەتى سياقتى الباتى قولدانعاندا، مۇنداي كۇماننىڭ تۋىلۋى ابدەن مۇمكىن. سوندىقتان بۇل ماسەلەنى تالداۋ تيىتتەي دە ارتىقتىق قىلمايدى.

VI

پرولەتارياتتىڭ دايەكسىز بۇرجۋازيامەن كۇرەسكەندە امالسىز كۇيگە ٴتۇسىپ قالۋ حاۋپى قايدان كەلەدى؟

ماركسيزمشىلدەر روسسيا توڭكەرىسىنىڭ بۇرجۋازيالىق سيپاتتاعى توڭكەرىس ەكەنىنە مۇلدە سەنەدى. بۇل نە دەگەن ٴسوز؟ بۇل ــ روسسياعا تىم قاجەتتى سايااسي ٴتۇزىم جاعىنداعى دەموكراتيالىق

رەفورمالار مەن قوعامدىق ەكونوميكالىق رەفورمالاردىڭ ٴوزى
جونىنەن ٴسوز اشقاندا، بۇل رەفورمالار بۇرجۋازيانى جانە ونىڭ
ۇستەمدىگىن تالقانداعاندى بىلاي قويىپ، مۇنىڭ كەرىسىنشە كاپيتا-
ليزمنىڭ كەڭ كولەمدە، تەز دامۋىنا، ياعني ازيالىق جولمەن ەمەس،
ەۋروپالىق جولمەن دامۋىنا ٴبىرىنشى رەت شىن مانىندە جول اشادى،
بۇرجۋازيا سىندى وسى تاپتىڭ ۇستەمدىگىنە ٴبىرىنشى رەت
مۇمكىندىك تۋدىرادى دەگەن ٴسوز. سوتسيال ـ توڭكەرىسشىلدەردىڭ
بۇل يديانى ٴتۇسىنۋى مۇمكىن ەمەس، ويتكەنى ولار تووار ٴوندىرىس-
سى مەن كاپيتاليستىك ٴوندىرىستىڭ دامۋ زاڭدىلىعىن تيتتەي دە
بىلمەيدى، ولار ديحاندار كوتەرىلىسىنىڭ تولىق ٴساتتى بولۋى دا،
بۇكىل جەردى ديحانداردىڭ مۇددەلەرى مەن تىلەكتەرىن كوزدەي
وتىرىپ قايتا ٴبولۋ دە ("جەردى تەڭ ٴبولۋ" نەمەسە باسقا دا سول
سياقتى ادىستەر) كاپيتاليزمدى تيتتەي دە جويا المايتىنىن، قايتا
كاپيتاليزمنىڭ دامۋىن ىلگەرىلەتەتىنىن، ديحانداردىڭ وزدەرىنىڭ
تاپقا ٴبولىنۋىن تەزدەتەتىنىن كورمەيدى. سوتسيال ـ توڭكەرىسشىلدەر
بۇل اقيقاتتى تۇسىنبەگەندىكتەن ۇساق بۇرجۋازيانىڭ سانسىز ويشىل-
دارىنا اينالادى. بۇل اقيقاتتا تاباندى بولۋدىڭ سوتسيال ـ دەمو-
كراتيالىق پارتيا ٴۇشىن ٴنازاريالىق جاقتان عانا ەمەس، ساياسي ـ
ٴامالييات جاقتان دا زور ماڭىزى بار، ويتكەنى بۇدان پرولەتاريات
پارتياسى قازىرگى "جالپى دەموكراتيالىق" قوزعالىستا تولىق
تاپتىق دەربەستىكتى ساقتاۋى كەرەك دەگەن قورتىندى شىعادى.

ٴبىراق، بۇدان **دەموكراتيالىق** توڭكەرىستىڭ (ٴوزىنىڭ قوعام-
دىق ـ ەكونوميكالىق مازمۇنى جاعىنان بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ)
پرولەتاريات ٴۇشىن **زور** پايداسى جوق دەگەن قورتىندى شىعارۋعا
استە بولمايدى. بۇدان دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ، كوبىنەسە،
ٴىرى كاپيتاليستەرگە، قارجى شونجارلارىنا جانە "اشىق ويلى"

پومەششيكتەرگە پايدالى فورمامەن دە، ديحاندار مەن جۇمىسشىلارعا پايدالى فورمامەن دە ىسكە اسۋى مۇمكىن ەمەس دەگەن قورتىندى شىعارۋعا استە بولمايدى.

جاڭا ۇشقىنشىلدار بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس دەگەن ۇعىمنىڭ مازمۇنى مەن ماڭىزىن مۇلدە قاتە تۇسىنەدى. ولاردىڭ پىكىرلەرىنەن بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس — بۇرجۋازياعا پايدالى ناتيجەنى عانا بەرەتىن توڭكەرىس دەپ قارايتىن ٴبىرتۇرلى ۇعىم ۇنەمى كورىنىپ وتىرادى. بۇدان وتكەن قاتە ۇعىم جوق. بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس — بۇرجۋاز-يالىق ياعني كاپيتاليستىك قوعامدىق - ەكونوميكالىق ٴتۇزىمنىڭ شەڭبە-رىنەن شىقپايتىن توڭكەرىس. بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس كاپيتاليزىم دامۋىنىڭ قاجەتتەرىن بەينەلەيدى، ول كاپيتاليزىمنىڭ نەگىزدەرىن جويماعانىنىڭ ۇستىنە، مۇندايى نەگىزدەردى كەڭەيتەدى جانە تەرەڭ-دەتەدى. سوندىقتان بۇل توڭكەرىس جۇمىسشى تابىنىڭ عانا ەمەس، بۇكىل بۇرجۋازيانىڭ دا مۇددەلەرىنە ۋاكىلدىك ەتەدى. كاپيتاليستىك ٴتۇزىم تۇسىندا بۇرجۋازيا جۇمىسشى تابىنا ۇستەمدىك جۇرگىزبەي قويمايتىندىقتان، بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس پرولەتارياتتىڭ مۇددەسىنە ۋاكىلدىك ەتەدى دەۋدەن گورى بۇرجۋازيانىڭ مۇددەسىنە ۋاكىلدىك ەتەدى دەپ ايتۋعا ابدەن قاقىلىمىز. ٴبىراق ەگەر بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس پرولەتارياتتىڭ مۇددەسىنە مۇلدە ۋاكىلدىك ەتپەيدى دەپ قارالسا، وندا بۇل توتەنشە سوراقى وي بولار ەدى. بۇل سوراقى وي تۇپتەپ كەلگەندە نە ەسكىلىكتى حالىقشىلدار ٴنازارياسى بولادى، نە ۇكىمەتىسىزدىك يديا بولادى، الدىڭعىسى بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس پرولەتارياتتىڭ مۇددەسىمەن قايشىلىقتى، سوندىقتان بىزگە بۇرجۋازيالىق سايasi بوستاندىق كەرەك ەمەس دەپ قارايدى، كەيىنگىسى پرولەتاريات بۇرجۋازيالىق ساياساتقا، بۇرجۋازيالىق توڭ-كەرىسكە، بۇرجۋازيالىق پارلامەنتكە مۇلدە قاتىناسپاۋعا ٴتيىس دەپ

قارايدى. ٴنازاريالىق جاقتان، مۇنداي وي تووار ٴوندىرىسى نەگىـ
زىندە كاپيتاليزمنىڭ دامىماي قويمايتىندىعى تۋرالى ماركسيزمنىڭ
الىپپەلىك قاعيدالارىن ۇمىتقاندىق بولادى. ماركسيزم بىزگە بىلاي
دەپ ۇيرەتەدى: تووار ٴوندىرىسىن نەگىز ەتكەن، سونداي-اق
مادەنيەتتى كاپيتاليستىك مەملەكەتتەرمەن ايىرباس جاساپ وتىرعان
قوعام دامىپ بەلگىلىبىر كەزەڭگە جەتكەندە كاپيتاليزم جولىنا
تۇسپەي قويمايدى. حالىقشىلدار مەن ۇكىمەتسىزشىلدەر روسسيانىڭ
كاپيتاليستىك دامۋدان ساقتانۋىنا بولادى، كاپيتاليزمنىڭ نەگىزى
مەن كولەمىندە تاپتىق كۇرەس جۇرگىزبەي-اق باسقا جولدارمەن
كاپيتاليزمنەن ستىلىپ شىعۋىنا نەمەسە سەكىرىپ وتۋىنە بولادى
دەپ ساندىراقتايدى. ماركسيزم مۇنداي ساندىراقتاردى باتىل
تۇردە، اۋىتقىماستان شەتكە قاققان بولاتىن.

ماركسيزمنىڭ بۇل قاعيدالارىنىڭ ٴبارى دە، جالپى العاندا دا
نەمەسە جالاڭ روسسيا جونىنەن العاندا دا، الدەقاشان ەگجەي-
تەگجەيلى دالەلدەنگەن جانە قايتالاي تۇسىندىرىلگەن بولاتىن.
ال بۇل قاعيدالارعا نەگىزدەلە وتىرىپ مىناداي قورتىندى شىعارۋ
ٴتيىس: جۇمىسشى تابىنا شىعار جولدى كاپيتاليزمدى العا دامىتۋدان
تىس، ٴارقانداي باسقا جاقتان ىزدەۋگە ۇمتىلۋدىڭ بارلىعى دا
كەرتارتپالىق. روسسيا سياقتى ەلدە جۇمىسشى تابى كاپيتاليزمنەن
ٴجابىر كورىپ وتىر دەگەنىنەن گورى كاپيتاليزم دامۋىنىڭ جەتەر-
سىزدىگىنەن كوبىرەك ٴجابىر كورىپ وتىر دەگەن ٴجون. سوندىقتان
جۇمىسشى تابى كاپيتاليزمنىڭ بارىنشا كەڭ كولەمدە، بارىنشا ەركىن،
بارىنشا تەز دامۋىمەن **مۇلدە مۇددەلەس**. كاپيتاليزمنىڭ كەڭ
كولەمدە، ەركىن جانە تەز دامۋىنا كەدەرگى بولاتىن ەسكى ٴتۇزىم
قالدىقتارىنىڭ ٴبارىن قۇرتۋ جۇمىسشى تابىنا مۇلدە **پايدالى**. بۇر-
جۋازيالىق توڭكەرىس ەسكى ٴتۇزىمنىڭ قالدىقتارىن ياعني باسىبايلى

ديحاندىق ٴتۇزىمنىڭ قالدىقتارىن (مۇنداي قالدىقتارعا جەكە وك-
تەمدىك ٴتۇزىم عانا ەمەس، پاتشالىق ٴتۇزىم دە جاتادى) ەڭ باتىل
تۇردە سىپىرىپ تاستايدى، كاپيتاليزمنىڭ بارىنشا كەڭ كولەمدە،
ەركىن جانە تەز داموۋىن توتەنشە تولىق قامتاماسىز ەتەدى.

سوندىقتان **بۇرجۋازيالىق** توڭكەرىس **پرولەتارياتقا توتەنشە پايدالى.** پرولەتارياتتىڭ مۇددەسىنەن قاراعاندا، بۇرجۋاز-
يالىق توڭكەرىس **مۇلدە** قاجەت. بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس نەعۇرلىم
تولىق، نەعۇرلىم باتىل، نەعۇرلىم تۇبەگەيلى جۇرگىزىلسە،
پرولەتارياتتىڭ سوتسياليزمگە قول جەتكىزۋ جولىنداعى
بۇرجۋازياعا قارسى كۇرەسى سولعۇرلىم قامتاماسىزداندىرىلادى.
علمي سوتسياليزمدى تيتتەي دە بىلمەيتىن ادامدارعا عانا
بۇل قورىتىندى جاڭا نەمەسە تاڭعاجايىپ، سوراقى قورىتىندى بولىپ
سەزىلەدى. ال بۇل قورىتىندىعا نەگىزدەلە وتىرىپ مناداي قاعيدانى
شىعارۋ كەرەك: **بەلگىلى ماعىنادان العاندا**، بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس
بۇرجۋازيادان گورى پرولەتارياتقا **اناعۇرلىم پايدالى.** ٴدال
تومەندەگى مناداي ماعىنادان العاندا بۇل قاعيدا كۇمانسىز: بۇرجۋاز-
ياعا پايدالىسى — ەسكى ٴتۇزىمنىڭ قالدىقتارىنا، ماسەلەن، پاتشالىق
تۇزىمگە، تۇراقتى ارمياعا، ت. ب. سۇيەنە وتىرىپ پرولەتارياتقا
قارسى تۇرۋ. بۇرجۋازياعا پايدالىسى — بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس
ەسكى ٴتۇزىمنىڭ بارلىق قالدىقتارىن تىم باتىل سىپىرىپ تاستاماي،
قايتا مۇنىڭ كەيبىر جاقتارىن قالدىرۋى، اتاپ ايتقاندا بۇل توڭكە-
رىستىڭ تىم دايەكتى بولماۋى، ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزىلمەۋى،
باتىل دا، راقىمسىز بولماۋى. بۇل ماعىنانى سوتسيال - دەموكراتتار
ۇنەمى ٴسال باسقاشا سوزبەن، اتاپ ايتقاندا، بۇرجۋازيا وزىنە-
ٴوزى وپاسىزدىق ەتەدى، بۇرجۋازيا بوستاندىق ٴىسىن ساتىپ
جىبەرەدى، بۇرجۋازيا دايەكتى دەموكراتيزمدى جۇزەگە اسىرا

المايدى دەگەن سوزدەرمەن بىلدىرەدى، بۋرجۋازياعا بۋرجۋازيالىق-دەموكراتيالىق سيپاتتاعى ٴارتۇرلى قاجەتتى رەفورمالاردىڭ باياۋىراق، بىرتە-بىرتە، ساقتىقپەن، باتىلسىزىراق جۇرگىزىلگەنى ياعني تۇڭكەرىستىڭ ادىستەرمەن ەمەس، قايتا جاڭعىرتۋ ادىسىمەن جۇر-گىزىلگەنى پايدالىراق؛ بۇل رەفومالار "قۇرمەتتى" باسبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمنىڭ قۇرىلىمدارىنا (ماسەلەن پاتشالىق تۇزىمگە) مۇمكىندىكتىڭ بارىنشا ساقتىقپەن جۇرگىزىلگەنى پايدالىراق؛ بۇل رەفورمالار جاي حالىقتىڭ ياعني ديحانداردىڭ، وتە-موتە جۇمىس-شىلاردىڭ تۇڭكەرىستىك ىنتالىلىعىن، ىرىقتىلىعىن جانە قايسارلىعىن مۇمكىندىكتىڭ بارىنشا ازىراق ساۋلەلەندىرۋلەرى پايدالىراق؛ ويتكەنى ولاي بولماعان كۇندە جۇمىسشىلارعا، فرانسۋزداردىڭ ايتقانىنداي، "مىلتىقتى ٴبىر يىقتان ەكىنشى يىققا سالۋ"، اتاپ ايتقاندا، ولارعا بۋرجۋازيالىق تۇڭكەرىس بەرەتىن قارۋدى، بۇل تۇڭكەرىس بەرەتىن بوستاندىقتى، باسبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمدى جوعالتقان نەگىزدە تۋاتىن دەموكراتيالىق قۇرىلىمداردى پايدالانا وتىرىپ بۋرجۋازيانىڭ وزىنە قارسى تۇرۋ سولعۇرلىم وڭاي بولادى.

مۇنىڭ كەرىسىنشە، جۇمىسشى تابىنا بۋرجۋازيالىق-دەموكراتيالىق سيپاتتاعى ٴارتۇرلى قاجەتتى رەفورمالاردى جاڭعىرتۋ جولىمەن ەمەس، قايتا تۇڭكەرىستىك جولمەن جۇزەگە اسىرۋ پايدالىراق؛ ويتكەنى جاڭعىرتۋ جولى ۋاقىتتى كەشەۋىلدەتۋدىڭ، تابانداپ جاتىپ الۋدىڭ، حالىق ورگانيزمىنىڭ شىرىگەن جەرلەرىنىڭ ازاپپەن باياۋ جوعالۋىنىڭ جولى بولىپ تابىلادى. وسى جەرلەردىڭ شىرۋىنەن ەڭ اۋەلى جانە ەڭ قاتتى ازاپتاناتىندار — پرولەتاريات پەن ديحاندار. تۇڭكەرىستىك جول — تەز وپەراتسيا جاسايتىن، پرولەتارياتقا ازاپتى ەڭ از تارتقىزاتىن جول، شىرىگەن جەرلەردى تىكەلەي سىلىپ تاستايتىن جول، پاتشالىق تۇزىمگە جانە وعان سايكەس كەلەتىن

ٴارالۋان جيىركەنىشتى، جەكسۇرىن، ٴىرىپ-شىرىگەن، جەر دۇنيەنى ساستاتىن قۇرىلىمدار جونىندە جول بەرۋدى جانە كۇدىك- كۇماندى وتە از ەتەتىن جول.

منە سوندىقتان، ٴبىزدىڭ بۇرجۋازيالىق ليبەرالشىل باسپا ٴسوزدىڭ توڭكەرىستىڭ جولىنىڭ مۇمكىندىگىنەن اھ ۇرىپ وتىرعاندىعى، توڭكەرىستەن قورقىپ وتىرعاندىعى، توڭكەرىس بولادى دەپ پاتشانى ۇرەيلەندىرىپ وتىرعاندىعى، توڭكەرىستەن جالتارۋدىڭ قامىن ويلاپ وتىرعاندىعى، جاعىمپازدىق جولعا نەگىز قالايتىن وتە مارديمسىز جاعىمپازدىق جولعا قويىلاتىن وسىنداي ٴتۇزىلىسى ٴوزى وسىنشا ٴارى ٴارى-ٴارى تىرىسىپ وتىرعاندىعى كىتاپ-جورنالداردى تەكسەرۋ ٴتۇزىمىن ەسكە العاندىعىنان عانا، ۇكىمەت جاقتان ۇرەيلەنگەندىگىنەن عانا بولىپ وتىرعان جوق. بۇل مايداندا تۇرعانداردان «ورىس جاڭالىقتارى»، «وتان ۇلى» گازەتى، «ٴبىزدىڭ ٴومىر» گازەتى، «ٴبىزدىڭ كۇندەر» گازەتى عانا ەمەس، ونىڭ ۇستىنە قۇپيا، ٴبىراق تەكسەرۋگە ۇشىرامايتىن «ازاتتىق»[231] جورنالى دا بار. بۇرجۋازيانىڭ كاپيتاليستىك قوعامداعى تاپتىق ورنى ونى دەموكراتيالىق توڭكەرىستە دايەكسىز ەتپەي قويمايدى. پرولەتارياتتىڭ تاپتىق ورنى ونى دايەكتى دەموكراتيزمشىل ەتپەي قويمايدى. بۇرجۋازيا پرولەتارياتتى ٴسوزسىز كۇشەيتەتىن دەموكراتيالىق العا باسارلىقتان قورقىپ، ۇنەمى ارتىنا جالتاقتاي بەرەدى. پرولەتارياتتىڭ ايىرىلاتىنى-تەك بۇعاۋ عانا، ال ونىڭ دەموكراتيالىق ٴتۇزىمنىڭ جار- دەمىندە يە بولاتىنى-بۇكىل دۇنيە. سوندىقتان بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ دەموكراتيالىق رەفورماسى نەعۇرلىم دايەكتى بولسا، بۇل توڭكەرىس تەك بۇرجۋازياعا عانا پايدالى كولەمدە سولعۇرلىم از شەكتەلەدى. بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس نەعۇرلىم دايەكتى بولسا ول پرولەتاريات پەن ديحاندارعا دەموكراتيالىق توڭكەرىستە سول-

عۇرلىم پايدا كەلتىرەدى.

ماركسيزم پرولەتارلارعا بۋرجۋازيالىق توڭكەرىستەن اۋلاق بولۋدى، بۋرجۋازيالىق توڭكەرىسكە كوڭىل بولمەۋدى، توڭكەرىستەگى باسشىلىق ۇقىقتى بۋرجۋازياعا بەرۋدى ەمەس، قايتا وعان بارىنشا قۇلشىنا قاتىناسۋدى، دايەكتى پرولەتارلىق دەموكراتيزم جولىندا، توڭكەرىستى ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزۋ جولىندا بارىنشا باتىل كۇرەسۋدى ۇيرەتەدى. ٴبىز روسسيا توڭكەرىسىنىڭ بۋرجۋازيالىق ـ دەموكراتيالىق كولەمىنەن شىعىپ كەتە المايمىز، ٴبىراق ٴبىز بۇل كولەمدى بارىنشا كەڭەيتە الامىز، ٴبىز بۇل كولەمدە تۇرىپ پرولەتارياتتىڭ مۇددەلەرى ٴۇشىن، پرولەتارياتتىڭ كوز الداعى مۇقتاجدارى ٴۇشىن جانە پرولەتارياتتىڭ كۇشتەرىن تولىق جەڭىسكە جەتۋدىڭ شارت ـ جاعدايلارىنا قول جەتكىزۋ ٴۇشىن كۇرەسە الامىز جانە كۇرەسۋگە ٴتيىستىمىز دە. بۋرجۋازيالىق دەموكراتيالاردىڭ الۋان ٴتۇرلىسى بار. جوعارعى پالاتانى قولدايتىن، جالپىعا بىردەي سايلاۋ ٴتۇزىمىن ەنگىزۋدى "ۋادە ەتىپ"، سونىمەن بىرگە شولاق نەگىزگى زاڭ جونىندە پاتشا ۇكىمەتىمەن قۇپيا تۇردە جەڭ ۇشىنان ىمىراعا كەلىپ، ولجا بولىسەتىن پاتشاشىل ـ جەرگىلىكتى باسقارۋشىلار دا ــ بۋرجۋازيالىق دەموكراتياشىلدار. قولىنا قارۋ الىپ پومەششيكتەر مەن ٴمانساپتىلارعا قارسى تۇراتىن، "اڭقاۋ رەسپۋبليكاشىلدىق نىساي"مەن "پاتشانى قۋىپ جىبەرۋ"دى① ۇسىناتىن ديحاندار دا ــ بۋرجۋازيالىق دەموكراتياشىلدار. بۋرجۋازيالىق دەموكراتيالىق ٴتۇزىم الۋان ٴتۇرلى بولادى: گەرمانيادا عىداييى دا، انگليادا عىداييى دا بولادى.

① «ازاتتىق» جورنالى 71 ـ سانىنىڭ 337 ـ بەتىندەگى 2 ـ تۇسىندىرمەگە قاراڭىز.

اۋستريادا‌عىدايى دا، امەريكادا‌عىدايى نەمەسە شۆەتسارياداعىدايى دا بولادى. دەموكراتيالىق توڭكەرىس داۋىرىندەگى دەموكراتيز-مىنىڭ تۇرلىشە دارەجەلەرى اراسىنداعى پارىقتى، دەموكراتيزمنىڭ ٴتۇرلى فورمالارىنىڭ سيپاتتارى اراسىنداعى پارىقتى كورە بىلمەي، بۇل قالاي دا "بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس"، "بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس"تىڭ جەمىستەرى دەپ "اقىلدىسىنۋ" مەن عانا تىناتىن ماركسيزم-شىل كەرەمەت-اق ماركسيزمشىل بولعانى عوي.

ٴبىزدىڭ جاڭا ۇشقىنشىلدارىمىز وزدەرىنىڭ سوراقىلىعىنا كوپىرە-تىن ناق سونداي اقىلدىلار. ٴدال رەسپۋبليكاشىل-توڭكەرىسشىل بۇرجۋازيانىڭ دەموكراتياسى مەن پاتشاشىل-ليبەرال بۇرجۋازيانىڭ دەموكراتياسىن پارىقتاۋ كەرەك بولعان ۋاقىتتا جانە جەردە، ولار توڭكەرىستىڭ بۇرجۋازيالىق سيپاتىن ٴسوز ەتۋمەن عانا بولىپ، دايەكسىز بۇرجۋازيالىق دەموكراتيزم مەن دايەكتى پرولەتارلىق دەموكراتيزمدى پارىقتاۋ تۋرالى ٴتىپتى دە اۋىز اشا المايدى. ماسەلە قازىرگى توڭكەرىسكە **دەموكراتيالىق باسشىلىق** بەرۋدە بولىپ وتىرعاندا، سترۋۆە مىرزا اعىمىنداعىلاردىڭ ساتقىندىق ۇراندارىنان پارىقتاۋ ٴۇشىن، **العاباسار دەموكراتيالىق** ۇراندارى باسا دارىپ-تەۋدە بولىپ وتىرعاندا، پومەششيكتەر مەن زاۋات قوجايىندارىنىڭ ليبەراليزمىنىڭ دەلدالدىعىنان پارىقتاۋ ٴۇشىن پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ ناعىز توڭكەرىستىك كۇرەسىنىڭ كوز الداعى مىندەت-تەرىن تۋرا ٴارى ايقىن كورسەتۋدە بولىپ وتىرعاندا، ولار ٴدال "قۇنداقتاۋلى ادام"[232]عا اينالعانداي "قاراما-قارسى تاپتاردىڭ ٴوزارا كۇرەسىنىڭ بارىسىن" قاباقتارىنان قار جاۋا ٴسوز ەتۋمەن قاناعات-تانادى. قازىر ماسەلەنىڭ ٴمانى ياعني ٴسىز مىرزالار كورە الماعان ٴمانى مىنادا: ەلىمىز توڭكەرىسى شىنايى ۇلى جەڭىسپەن اياقتالا ما، الدە ٴبىر ٴتۇرلى بەيشارالىق ىمىراعا كەلىپ ولجا بولىسۋمەن عانا

اياقتالا ما؛ پرولەتاريات پەن ديحاندارىدىڭ توڭكەرىستىك دەموكرا-
تيالىق ديكتاتۋراسىنا جەتە مە، الدە ليبەرالشىل شيپوۆتىق نەگىزگى
زاڭعا عانا جەتىپ، "قالجىراپ كۇشى بىتەتىن" بولا ما!

ا دەگەندە، ٴبىزدىڭ بۇل ماسەلەنى قويۋىمىز تالقىلاپ وتىرعان
تاقىرىبىمىزدان مۇلدە باسقا جاققا اۋىپ كەتكەندىك بولىپ كورىنۋى
مۇمكىن. ٴبىراق بۇل ا دەگەندە عانا سولاي كورىنۋى مۇمكىن.
ٴىس جۇزىندە، روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى
پارتياسى 3 ـ قۇرىلتايىنىڭ سوتسيال ـ دەموكراتيالىق تاكتيكاسى
مەن جاڭا ۇشقىنشىلدار ۋاكىلدەرى ماجىلىسىندە بەلگىلەنگەن
تاكتيكانىڭ اراسىنداعى قازىردىڭ وزىندە توتەنشە ايقىن كورىنىپ
وتىرعان پرينسيپتىك الاۋىزدىقتىڭ قاينارى ٴدال وسى ماسەلە
بولىپ وتىر. جاڭا ۇشقىنشىلدار جۇمىسشى پارتياسى ٴۇشىن وتە ـ
موتە كۇردەلى، ماڭىزدى جانە شۇعىل ماسەلەلەردى ياعني جۇمىسشى
پارتياسىنىڭ توڭكەرىستىك داۋىردەگى تاكتيكالىق ماسەلەسىن شە-
شەتىن وسى كەزدە ەكونوميزمنىڭ قاتەلىكتەرىن قايتا ٴتىرىلدىرىپ،
ەكى ادىم ەمەس، ٴۇش ادىم شەگىنىپ كەتتى. مىنە سوندىقتان
جوعارىدا العا قويىلعان ماسەلەلەردى توتەنشە كوڭىل قويا تالداۋىمىز
قاجەت.

جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ قارارىنان ٴبىز كەلتىرگەن ۇزىندىدە
بۇرجۋازيانىڭ دايەكسىز ساياساتىنا قارسى كۇرەسكەن كەزدە
سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ امالسىز حالگە ٴتۇسىپ قالۋ
حاۋپى بار ەكەنى، ونىڭ بۇرجۋازيا دەموكراتياشىلدارى ىشىنە
ٴسىڭىپ كەتۋ حاۋپى بار ەكەنى كورسەتىلگەن ەدى. بۇل حاۋىپتىڭ
تۇتىلۋىنان قورقۋ يىدەياسى جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ بارلىق تيپتىك
شعارمالارىنىڭ ٴون بويىنا سىڭگەن، بۇل يدەيا ـ پارتيامىزدىڭ
بولىنەكتەنۋىندەگى (بۇل بولىنەكتەنۋدەگى جولسىزدىقپەن داۋ

شعارۋشى قۇرامىنىڭ ەكونوميزىمگە بۇرىلۋشى قۇرامعا بۇكىلدەي جول بەرگەنىنەن تارتىپ) بۇكىل پرينسيپتىك مايدانىنىڭ ناعىز ٴتۇيىنى. ٴبىز ەش بۇكپەسىز تۇردە: بۇل حاۋىپ شىنىندا دا ٴومىر ٴسۇرىپ وتىر، ونىڭ ۇستىنە ناق قازىر روسسيا توڭكەرىسى قىزۋ دۋمانەن ٴجۇرىپ جاتقان كەزدە، بۇل حاۋىپ وتە-موتە اۋىر بولدى، — دەپ مويىندايمىز. بارلىعىمىزعا ياعني سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ٴنازارياشىلدارىنا نەمەسە ساياسي شولۋشىلارىنا — ٴوزىمدى وسىلاي دەپ اتار ەدىم — كەشەۋىلدەتۋگە بولمايتىن تۇتەنشە كەلەلى مىندەت، اتاپ ايتقاندا، بۇل حاۋىپتىڭ شىنىندا قاي جاقتان تۇۋلاتىنىن ايقىنداپ الۋ مىندەتى جۇكتەلىپ وتىر. ويتكەنى ٴبىزدىڭ الاۋىزدىقتارىمىزدىڭ قاينارى مۇنداي حاۋىپتىڭ بار-جوقتىعى تۇرالى تالاستا بولىپ وتىرعان جوق، قايتا بۇل حاۋىپ قاي جاقتان تۇۋادى، ونى "ازشىلىقتىڭ" قۇيىرشىلدىعى تۇعىزا ما، الدە "كوپشىلىكتىڭ" توڭكەرىسشىلدىگى تۇعىزا ما دەگەن تالاستا بولىپ وتىر.

تەرىس تۇسىنۋشىلىك جانە ۇعىسپاستىق بولماۋ ٴۇشىن، ەڭ اۋەلى مىنانى كورسەتەلىك: ٴبىز ٴسوز ەتىپ وتىرعان حاۋىپ استە سۋبيەكتيۆتىك جاقتا ەمەس، قايتا وبيەكتيۆتىك جاقتا؛ سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ كۇرەستە قولداناتىن فورما جاقتاعى مايدانىندا ەمەس، قايتا قازىرگى بۇكىل توڭكەرىستىڭ كۇرەستىڭ ماتەريالدىق ناتيجەسى جاعىندا. ماسەلە سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ ٴالىم ٴبىر بولەگىنىڭ بۇرجۋازيا دەموكراتتارى سىنە ٴسىڭىپ كەتكىسى كەلەتىن-كەلمەيتىندىگىندە، ولاردىڭ وزدەرىنىڭ ٴسىڭىپ بارا جاتقانىن تانىعان-تانىماعاندىعىندا ەمەس، — ٴبىزدىڭ ٴسوز ەتىپ وتىرعانىمىز مۇلدە بۇل ٴىس ەمەس. ٴبىز سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ ەشبىرىندە مۇنداي تىلەك بار دەپ سەنبەيمىز، ونىڭ ۇستىنە

ماسەله استه تىلەك جونىندە بولىپ وتىرعان جوق. ماسەله سوت-
سيال ـ دەموكراتتاردىڭ ٴالىم ٴبىر بولەگىنىڭ بۇكىل توڭكەرىس
بارىسىندا وزدەرىنىڭ فورما جاقتاعى دەربەستىگىن، وزگەشەلىگىن
جانە بۇرجۋازيالىق دەموكراتتارعا باعىنىشتى بولمايتىن ورنىن ساقتاي
الاتىن ـ المايتىندىعىندا دا ەمەس. ولار بۇل "دەربەستىكتى" جاريالاپ
قانا قويماي، ونى فورما جاعىنان ساقتاي دا الادى، ٴبىراق **ٴىستىڭ
ناتيجەسى مىناداي بولىپ شىعۋى مۇمكىن:** ولار بۇرجۋازيانىڭ
دايەكسىزدىگىمەن كۇرەسكەندە امالسىز حالگە ٴتۇسىپ قالۋى
مۇمكىن. توڭكەرىستىڭ ساياسي جاقتاعى ەڭ سوڭعى ناتيجەسى
مىناداي بولىپ شىعۋى مۇمكىن: سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا
فورما جاقتان ٴوزىنىڭ "دەربەستىگىن" ساقتاي العانىمەن، ۇيىمدىق
جاقتان ياعني پارتيالىق جاقتان تولىق وزگەشەلىگىن ساقتاي العان-
مەن، ٴبىراق ونىڭ ٴىس جۇزىندە دەربەس بولماي شىعۋى،
وقيعانىڭ بارىسىنا ٴوزىنىڭ پرولەتارلىق دەربەستىك بەلگىسىن
سالۋعا شاماسى كەلمەي قالۋى، ونىڭ ۇستىنە تۇتەنشە ٴالسىز بولىپ،
جالپى العاندا، سايىپ كەلگەندە، ەڭ سوڭىندا بۇرجۋازيالىق
دەموكراتياشىلدارعا "ٴسىڭىپ كەتۋى" قالاي دا ٴبىر تاريحي فاكت
بولۋى مۇمكىن.

مىنە ناعىز حاۋىپ وسىندا بولىپ وتىر. ەندى ٴبىز بۇل حاۋىپ-
تىڭ قايدان تۋاتىندىعىنا كوز جىبەرەلىك: ٴبىز ويلاعانداي جاڭا
«ۇشقىن» گازەتى ۋاكىلدىك ەتكەن سوتسيال ـ دەموكراتيالىق
پارتيانىڭ وڭشىلدىعىنان تۋىپ وتىر ما، الدە جاڭا ۇشقىنشىلدار
ويلاعانداي "كوپشىلىك"، «العا» گازەتى ت. ب. ۋاكىلدىك ەتكەن
سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ سولشىلدىعىنان تۋىپ وتىر ما.

بۇل ماسەلەنىڭ جاۋابىن، جوعارىدا كورسەتكەنىمىزدەي، ٴتۇرلى
قوعامدىق كۇشتەردىڭ رولىنىڭ وبيەكتيۆتىك جاعىنان قالاي سايكەس-

ۋى شەشەدى. بۇل كۇشتەردىڭ سيپاتى ٴنازاريالىق جاقتا ماركسيزىم- شىلدەردىڭ روسسيانىڭ ٴبىس جۇزىندىك جاعدايىنا تالداۋ جاساۋى ارقىلى انىقتالعان، ال قازىر ول ٴامالىيات جاقتا ٴتۇرلى توپتار مەن تاپتاردىڭ توڭكەرىس بارىسىنداعى اشىق ارەكەتتەرى ارقىلى انىقتالادى. ماركسيزىمشىلدەردىڭ ٴبىز جاساپ وتىرعان داۋىردەن كوپ بۇرىن جاساعان بارلىق ٴنازاريالىق تالداۋلارى جانە توڭكەرىس داموۋىنىڭ بارىسى جونىندەگى بارلىق ٴبىس جۇزىندىك بايقاۋلارى بىزگە، وبيەكتىپتىك شارت-جاعدايلار تۇرعىسىنان قاراعاندا، روسسيا توڭكەرىسىنىڭ بارىسى مەن ناتيجەسى ەكى ٴتۇرلى بولۋى مۇمكىن ەكەنىن كورسەتەدى. روسسيانىڭ ەكونوميكالىق ٴتۇزىمى مەن ساياسي ٴتۇزىمى بۇرجۋازيالىق-دەموكراتيالىق بەتالىس بويىنشا وزگەرۋى داۋسىز جانە سولاي بولدى دا. دۇنيەدە مۇنداي وزگەرىستى توسا الارلىق ەشقانداي كۇش جوق. الايدا بۇل وزگەرىستى جۇزەگە اسىراتىن قازىر بار ٴارالۋان كۇشتەردىڭ رولىنىڭ سايكەسۋى بارىسىندا بۇل وزگەرىستىڭ ەكى ٴتۇرلى ناتيجەسى نەمەسە ەكى ٴتۇرلى فورماسى بولۋى مۇمكىن. ەكىنىڭ ٴبىرى: (1) نە ٴبىس "توڭكە- رىستىڭ پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى-كەسىلدى جەڭۋى"- مەن تىنادى؛ (2) نە ٴۇزىلدى-كەسىلدى جەڭىسكە جەتۋگە كۇش جەتپەي، ٴبىس پاتشا ۇكىمەتىنىڭ بۇرجۋازيا اراسىنداعى ەڭ "دايەكسىز"، ەڭ "باسپايداشىل" ەلەمەنتتەرمەن ىمىراعا كەلىپ جەمە- تىكتەس بولۋىمەن تىنادى. سانسىز ۇساق بولشەكتەرمەن سايكەسۋلەردى ەشكىم دە الدىن الا بولجاي المايدى؛ ٴبىراق، جالپى العاندا، ناتيجە وسى ەكەۋىنىڭ ٴبىرى بولىپ شىعادى.

ەندى ٴبىز بۇل ەكى ناتيجەنى، الدىمەن قوعامدىق ماڭىزى جاعىنان، ونان سوڭ الدىڭعى ناتيجە تۇسىنداعى جانە سوڭعى ناتيجە تۇسىنداعى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ كۇيى (سوتسيال-

دەموكراتيالىق پارتيانىڭ "ٴىسكىپ كەتۋى" نەمەسە "امالسىز حالگە ٴتۇسىپ قالۋى") تۇرعىسىنان تەكسەرىپ كورەيىك.

"توڭكەرىستىڭ پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى - كەسىلدى جەڭۋى" دەگەن نە؟ ٴبىز، جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ بۇل ۇعىمدى قولدانعان كەزدە، بۇل ۇعىمنىڭ ەڭ توتە ساياسي ماعىناسىن دا تۇسىنبەيتىندىگىن كورىپ وتىرمىز. بۇل ۇعىمنىڭ تاپتىق مازمۇنىن ولار ٴتىپتى دە تۇسىنبەيدى. ٴبىز ماركسيزمشىلدەر، قازىرگى تولىپ جاتقان توڭكەرىسشىل - دەموكراتتار (گاپون سياقتىلار) ٴتارىزدى، ٴوزىمىزدى ەشۋاقىتتا دا "توڭكەرىس" نەمەسە "روسسيا ۇلى توڭكەرىسى" دەگەن **سوزدەرگە** قۇشتار ەتۋگە ٴتيىستى ەمەسپىز. ٴبىز، زاتىندا، قايسى ناقتى قوعامدىق كۇشتەردىڭ "پاتشالىق تۇزىم"گە (بۇل بۇكىلدەي ناقتى، ونىڭ ۇستىنە جۇرتتىڭ بارىنە ابدەن تۇسىنىكتى كۇش) قارسى تۇراتىندىعىن، ونىڭ ۇستىنە ونى "ٴۇزىلدى - كەسىلدى جەڭىپ شىعا الاتىندىعىن ايقىن ٴبىلۋىمىز ٴتيىس." ٴىرى بۇرجۋازيا، پومەششيك، زاۋات قوجايىندارى جانە ازاتشىلدارعا ەرىپ جۇرگەن "قوعام قايراتكەرلەرى" استە مۇندای كۇش بولا المايدى. ٴبىز ولاردىڭ ٴۇزىلدى - كەسىلدى جەڭۋدى ٴتىپتى قالامايتىندىعىن كورىپ وتىرمىز. ولاردىڭ پاتشالىق تۇزىمەن باتىل كۇرەسە المايتىندىعىن ولاردىڭ تاپتىق ورنى بەلگىلەگەندىگىن بىلەمىز: ولار مال - مۇلىك، كاپيتال، جەر سياقتى اۋىر كىسەندى سۇيرەتىپ ٴجۇرىپ باتىل كۇرەس جاساي المايدى. ولار پاتشالىق ٴتۇزىمدى، سونداي - اق ونىڭ ساقشىلىق - بيۋروكراتتىق جانە اسكەري كۇشىنەن پايدالانا وتىرىپ پرولەتاريات پەن ديحاندارعا قارسى تۇرۋعا توتەنشە مۇقتاج، سوندىقتان پاتشالىق ٴتۇزىمدى جويۋعا بار كۇشىن سارقا جۇمساي المايدى. جوق، ەگەر ٴبىز باستى دا ٴىرى كۇشتەر جونىنەن ٴسوز اشساق، سونداي - اق اۋىل - قىستاقتاعى ۇساق

بۇرجۋازيا مەن قالاداعى ۇساق بۇرجۋازيانى (بۇلار دا "حالىق") پرولەتاريات پەن ديحاندارعا قوساتىن بولساق، تەك **حالىق**، ياعني پرولەتاريات پەن ديحاندار عانا "پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى-كەسىلدى جەڭەتىن" كۇشتەر بولا الادى. "توڭكەرىستىڭ پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى-كەسىلدى جەڭۋى" دەگەنىمىز — **پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكەرىستىك-دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسىن** جۇزەگە اسىرۋ. «العا» گازەتى ەرتەدە-اق كورسەتكەن بۇل قورىتىندىدان جاڭا ۇشقىنشىلدارىمىز قايتكەنمەن دە قاشىپ قۇتىلا المايدى. پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى-كەسىلدى جەڭىپ شىعاتىن بۇدان ٴتىس كۇش جوق.

مۇنداي جەڭىس ٴدال ديكتاتۋرانىڭ ٴوزى، اتاپ ايتقاندا، ول "جاريا"، "بەيبىت ٴادىس"پەن قۇرالعان الدەنەندەي مەكەمەلەرگە ەمەس، قايتا اسكەري كۇشكە، بۇقارانىڭ قارۋلانۋىنا، كوتەرىلىسكە ٴسوزسىز سۇيەنۋگە ٴتيىس. بۇل ديكتاتۋرا عانا بولادى، ويتكەنى پرولەتاريات پەن ديحاندار شۇعىل قاجەت ەتكەن، سونداي-اق مۇلدە قاجەت ەتكەن وزگەرىستەردى جۇزەگە اسىرۋ پومەششيكتەردىڭ، ٴىرى بۇرجۋازداردىڭ جانە پاتشالىق ٴتۇزىمنىڭ جانتالاسا قارسىلاسۋىن ٴسوزسىز تۋعىزادى. ديكتاتۋرا بولماينشا، مۇنداي قارسىلىقتى تالقانداۋعا، كەرى توڭكەرىستىك ارەكەتتەردى قيراتۋعا بولمايدى. الايدا بۇل، ارينە، سوتسياليستىك ديكتاتۋرا بولمايدى، دەموكراتيزىمدىك ديكتاتۋرا بولادى. ول (توڭكەرىس دامۋى بارىسىنداعى ٴبىرقىدىرۋ ارالىق كەزەڭدەردى باسىپ وتپەيىنشە) كاپيتاليزىمنىڭ نەگىزدەرىن شايقالتا المايدى. ونىڭ، ەڭ مىقتاعاندا، جەردى ديحاندارعا ٴتيىمدى ەتىپ ٴۇزىلدى-كەسىلدى قايتا ٴبولۋ، رەسپۋبليكا قۇرعانعا دەيىن ٴۇزىلدى-كەسىلدى جانە تولىق دەموكراتيزم ورناتۋ، ازيالىق، كىرىپتارلىق بەلگىلەر-

دىڭ ٴبارىن اۋىل ـ قىستاق ومىرىنەن عانا ەمەس، زاۋات ومىرىنەن دە ٴتۇپ تامىرىمەن قوپارىپ تاستاۋ، جۇمىسشىلاردىڭ تۇرمىس كۇيىن مىقتاپ جاقسارتۋعا، سونداي ـ اق ولاردىڭ تۇرمىس دارەجەسىن جوعارلاتۋعا نەگىز قالاۋ، ەڭ سوڭىندا، last but not least① ـــ توڭكەرىس جالىنىن ەۆروپاعا جەتكىزۋ عانا قولىنان كەلەدى. بۇل جەڭىس ەلىمىزدىڭ بۇرجۋازيالىق توڭكەرىسىن سوتسيا ـ ليستىك توڭكەرىسكە ٴالى دە استە وزگەرتە المايدى؛ دەموكراتيالىق توڭكەرىس بۇرجۋازيالىق قوعامىنىڭ ەكونوميكالىق قاتىناستارىنىڭ كولەمىنەن تىسكەلەي شىعىپ كەتە المايدى؛ ٴبىراق مۇنداي جەڭىستىڭ روسسيا مەن دۇنيە ٴجۇزىنىڭ بولاشاقتاعى دامۋى ٴۇشىن توتەنشە زور ماڭىزى بولادى. روسسيادا باستالعان توڭكەرىستىڭ مۇنداي ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭىسىنەن ىسىرت، باسقا ەشقانداي نارسە پىرولەتارياتتىڭ توڭكەرىستىك قايسارلىعىن سونشالىق دارەجەگە كوتەرە المايدى، باسقا ەشقانداي نارسە دۇنيە ٴجۇزى پىرولەتارياتىنىڭ تولىق جەڭىسكە جەتۋ جولىن وسىنشاما قىسقارتا المايدى.

مۇنداي جەڭىستىڭ مۇمكىندىگى قالاي بولاتىندىعى باسقا ٴبىر ماسەلە. ٴبىز بۇل جونىندە استە كوزسىزدەرشە ماسايراپ كەتپەيمىز، ٴبىز بۇل مىندەتتىڭ توتەنشە زور قيىنشىلىقتارىن استە ۇمىتپايمىز، الايدا ٴبىز كۇرەس جاساعان كەزدە جەڭىسكە قول جەتكىزۋگە ۇمتىلۋىمىز، بۇل جەڭىسكە اپاراتىن ناعىز جولدى كورسەتۋگە شەبەر بولۋىمىز ٴتيىس. مۇنداي جەڭىسكە جەتەتىن اۋقىمداردىڭ بار ەكەندىگى ٴسوزسىز. راس، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيامىزدىڭ پىرولەتاريات بۇقاراسىنا بولعان ىقپالى ٴالى وتە جەتكىلىكسىز؛

① ماڭىزدىلىعى جاعىنان ەمەس، رەتى جاعىنان ەڭ سوڭعى.

ديحاندار بۇقاراسىنا بولعان توڭكەرىستىڭ ىقپالى ٴالى تولتەنشە از؛ پرولەتاريات، اسىرەسە ديحانـدار ٴالى تىـم بىتىراڭقى، تىم تۇيىق، تىم قاراڭعى. ٴبىراق توڭكەرىس ادامداردى تەز ىنتىـماقتاستىرادى، تەز وياتادى. توڭـكەرىس الـعا قاراي داموۋدىڭ ٴاربىر قادامىنـدا بۇقارانى وياتادى، سونداي-اق توسۋعا بولمايتىن كۇشپەن بۇقارانى توڭكەرىستىڭ پروگرامما جاقىقا تارتادى، ويتكەنى بۇل ــ بۇقارانىڭ ناعىز، ٴتول مۇددەسىنە ٴۇزىلدى-كەسىلدى، بۇكىلـدەي ۋاكىلدىك ەتەتىن بىردەن-ٴبىر پروگرامما.

مەحانيـكا زاڭـى بىزگە: اسەر مەن كەرى اسەر باراباز دەيـدى. تاريحتا توڭكەرىستىڭ قيراتۋ كۇشىنىڭ قانشالىق بولۋى دا بوستاندىق اۋقىمى تاپ بولىپ وتىرعان ەزگىنىڭ قانشالىق كۇشتى جانە قانشالىق ۇزاق بولۋىنا، مەزگىلى وتكەن "قوندىرما" مەن قازىرگى زامانعى جاڭا كۇشتەر اراسىنداعى قايشىلىقتىڭ قانشالـىق تەرەڭ بولۋىـنا نەداۋىر بايلانىسـتى بولادى. حالىقارالـىق ساياسـي جاعـداي دا كوپـتەگەن جاقـتاردا روسـسيا توڭـكەرىـسـىنە وتە ٴتيىمـدى بولـىپ كەلەدى. جۇمىسشىلار مەن ديحانداردىڭ كوتەرىلىسى باستالدى، ول بىتىراڭـقى، سـتيحـيالى جانە ٴالـسىز، ٴبىراق ول باتىـل كۇرەسە الاتىن، سونداي-اق ٴۇزىلـدى-كەسىلدى جەڭىسكە جەتەتىن كۇشـتەردىڭ بار ەكەنىن تالاسسىز، شارتسىز تۇردە دالەلدەدى.

ەگەر بۇل كۇش جەتـكىلىكـسىز بولـسا، وندا پاتـشا ۇكىـمەتى قازىردىڭ وزىندە بۇليـگىن مىـرزالار مەن ستـرۋۆە مىـرزالار ەكى جاقتان ازىرلەپ وتىرعان ىمىراعا كەلىپ جەمىستەس بولۋعا ۇلگىرە-دى. وندا، ٴىـس شولاق نەگىـزگى زاڭـمەن، ٴتىپـتى ٴىس مۇلدە جامانـعا اينالعانـدا، نەگـىزگى زاڭسـماق بىردەڭـەمەن بىتەدى. بۇل دا "بۇرجۋازيالـىق توڭكەرىـس" بولادى، ٴبىراق تۇسىك، شالا تـۋعان، جانـسار بالا بولادى. سوتسـيال-دەموكـراتـيالـىق پارتيا

ەشقانداي قۋرعاق قيالعا سالىنبايدى، ول بۋرجۋازيانىڭ ساتقىندىق
تەگىن بىلەدى، ول ەڭ قارا تۇنەك كۇندەردە دە ياعني "شيپوۆ"شا
بۋرجۋازيالىق نەگىزگى زاڭ جاساۋدىڭ داۋرەندەگەن كۇندەرىندە
دە ەڭسەسىن تۇسىرمەيدى، ٴوزىنىڭ پرولەتارياتقا تاپتىق تاربيە
بەرۋ جاعىنداعى قاجىرلى، ٴتوزىمدى، تياناقتى جۇمىسىن تاستامايـ
دى. مۇنداي ناتيجە 19 ـ عاسىردا ەۆروپادا تۇلعان دەموكراتيالىق
توڭكەرىستىڭ ٴبارىنىڭ دەرلىك ناتيجەسىنە ازدى ـ كوپتى ۇقساپ
كەتەر ەدى، ول كەزدە پارتيامىزدىڭ دامۋى قيىن ـ قىستاۋ،
جاپا ـ ماشاقاتتى، ۇزاق جولمەن، الايدا بىزگە تانىس، الدىڭعىلار
باسىپ وتكەن جولمەن جۇرەر ەدى.

ەندى مىناداي سۇراق تۋادى: مۇمكىندىگى بولىپ وتىرعان
ەكى ٴتۇرلى ناتيجەنىڭ قايسىسىندا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا
دايەكسىز، باسپايداشىل بۋرجۋازياعا قارسى كۇرەستە ناعىز
امالسىز حالگە ٴتۇسىپ قالعان، بۋرجۋازيالىق دەموكراتياشىلدارعا
شىنىندا "ٴسىڭىپ كەتكەن" نەمەسە ٴسىڭىپ كەتكەن دەرلىك بولىپ
شىعادى؟

بۇل سۇراق تەك توتەنشە ايقىن ورتاعا قويىلاتىن بولسا،
وندا دەرەۋ جاۋاپ بەرۋ قيىنعا سوقپايدى.

ەگەر بۋرجۋازيا پاتشا ۇكىمەتىمەن ىمىراعا كەلىپ جەمتىكتەس
بولۋ ٴتاسىلىن قولدانۋ ارقىلى روسسيا توڭكەرىسىن بۇلدىرسە،
وندا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا دايەكسىز بۋرجۋازياعا قارسى
كۇرەستە شىنىندا امالسىز حالگە ٴتۇسىپ قالادى، وندا سوتسيال ـ
دەموكراتيالىق پارتيا بۋرجۋازيالىق دەموكراتياشىلدارعا "ٴسىڭىپ
كەتەدى"، اتاپ ايتقاندا، پرولەتاريات توڭكەرىسكە ٴوزىنىڭ ايقىن
بەلگىسىن سالا المايدى، پاتشالىق تۇزىمگە پرولەتارلىق فورمامەن
نەمەسە كەزىندە ماركستىڭ ايتقانىنداي، "جاي حالىقتىق فورما"مەن

توتەپ بەرە المايدى.
ەگەر توڭكەرىس ٴوزىلدى ـ كەسىلدى جەڭىسكە جەتەتىن بولسا، وندا ٴبىز ياكوبينشىلدەر فورماسىمەن نەمەسە جاي حالىقتىق فورماـ مەن پاتشالىق تۇزىمگە توتەپ بەرە الامىز. ماركس 1848 ـ جىلى اتاقتى «جاڭا رەين» گازەتىندە بىلاي دەپ جازعان ەدى: "بۇكىل فرانسيا تەرروريزمى بۇرجۋازيانىڭ جاۋلارىنا توتەپ بەرۋدىڭ ياعني جەكە وكتەمدىك تۇزىمگە، فەودالدىق تۇزىمگە جانە مەششاندىقتا توتەپ بەرۋدىڭ جاي حالىقتىق فورماسىنان باسقا تۇك تە ەمەس."
(قاراڭىز: «مارحۇم ماركستىڭ شىعارمالارى» (Marx' Nachlass) مەريڭنىڭ باستىرىپ شىعارعانى، 3 ـ توم، 211 ـ بەت)[233] دەموكراتيالىق توڭكەرىس داۋىرىندە "ياكوبينيزىم" دەگەن ۇرەيلى سوزبەن روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنداعى جۇمىسشىلاردى ۇرەيلەندىرىپ جۇرگەن ادامدار ماركستىڭ بۇل ٴسوزىنىڭ ٴمانىن ويلانىپ كورگەن بە ەكەن؟
وسى زامانداعى روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنداعى جيروندشىلدار ياعني جاڭا ۇشقىنشىلدار ازاتشىلدارمەن بىتە قايناسىپ كەتكەنى جوق، ٴبىراق، ٴسىز جۇزىندە، ولار ٴوز ۇراندارىنىڭ سيپاتى سەبەبىمەن ازاتشىلداردىڭ قۇيرىعىنا ايىنالدى. ال ازاتشىلدار ياعني ليبەرال بۇرجۋازيانىڭ ۋاكىلدەرى جەكە وكتەمدىك تۇزىمگە جايىما ـ شۋاق، جاڭعىرتۋ ادىستەرىمەن ــ جول بەرۋگە بولسا جول بەرىپ، اقسۇيەكتەر مەن ورداداعىلاردى رەنجىتپەي، ساقتىقپەن، قازىرگى تۇزىمگە تيىتپەي دە تيىسپەي ــ جىلى جۇزبەن، سىپايىلىقپەن، تورەلەرشە ايپاق قولعاپ كيىپ (قان ساسىعان نيكولاي "حالىق ۋاكىلدەرىن" (؟) قابىلداعان كەزدە پەترۋنكەۆيچ مىرزانىڭ جەندەتتىڭ قولىنان شەشتىرىپ الىپ كيگەن قولعابى ٴتارىزدى، «پرولەتارلار» گازەتىنىڭ 5 ـ سانىنا قاراڭىز)[234] توتەپ بەرمەكشى

بولىپ وتىر.

وسىزامانعى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياداعى ياكوبينشىلدەر ياعني بولشەۆيكتەر، العاشىلدار، قۋرىلتايشىلدار نەمەسە پرولەتارلارشىلدار، ــ تاعى نە دەپ اتاسام بولار ەكەن، ــ وزدەرىنىڭ ۇراندارىمەن توڭكەرىسشىل، رەسپۋبليكاشىل ۇساق بۋرجۋازيانى، اسىرەسە ديحانداردى وزدەرىنىڭ تاپتىق وزگەشەلىكتەرىن تولىق ساقتايتىن پرولەتارياتقا بولاتىن دايەكتى دەموكراتيزم دارەجەسىنە كوتەرگىسى كەلەدى. ولار حالىقتىڭ، ياعني پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ "جاي حالىقتىق فورمانى قولدانىپ" پاتشالىق تۇزىمگە جانە اقسۇيەكتەرگە توتەپ بەرۋىن، بوستاندىقتىڭ جاۋلارىن اياۋسىز قۇرتىپ، جاۋلاردىڭ قارسىلىعىن كۇشپەن جانىشتاپ، قارعىس اتقان باسىبايلى ديحاندىق تۇزىمگە، ازياشا وزبىرلىقتىڭ جانە ادامدى قورلاۋشىلىقتىڭ قالدىقتارىنا تيتتەي دە جول بەرمەۋىن تالاپ ەتەدى.

ارينە، بۇل ءبىز، ءسوز جوق، 1793 ـ جىلعى ياكوبينشىلدەرگە ەلىكتەپ، ولاردىڭ كوزقاراسىن، پروگرامماسىن، ۇرانىن جانە قيمىل ءتاسىلىن ۇيرەنۋىمىز ءتيىس دەگەندىك ەمەس. ءتىپتى ولاي ەمەس. ءبىزدىڭ پروگرامامىز ەسكى پروگراممما ەمەس، جاڭا پروگرامما، روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ەڭ تومەنگى پروگرامماسى. ءبىزدىڭ ۇرانىمىز جاڭا ۇران: پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكەرىستىك، دەموكراتيالىق ديكتاتوراسى. ەگەر ءبىز توڭكەرىستىڭ شىنايى جەڭىسىنە جەتەتىن بولساق، وندا ءبىزدىڭ تاعى دا جاڭا قيمىل ءتاسىلىمىز ــ تولىق سوتسياليستىك توڭكەرىستى جۇزەگە اسىرۋعا ۇمتىلاتىن جۇمىسشى تابى پارتياسىنىڭ سيپاتى مەن ماقساتىنا ۇيلەسەتىن قيمىل ءتاسىلىمىز بولادى. ءبىز مۇنداي سالىستىرۋ ارقىلى

تەك مىنانى عانا تۇسىندىرمەكشىمىز: 18 ـ عاسىرداعى الدىڭعى قاتارلى تاپ بۇرجۋازيانىڭ ۋاكىلدەرى ەكى توپقا ـ جيروندشىلدار مەن ياكوبينشىلدەرگە[148] بولىنگەنى سياقتى 20 ـ عاسىرداعى الدىڭعى قاتارلى تاپ پرولەتارياتتىڭ ۋاكىلدەرى دە، ياعني سوتسيال ـ دەموكراتتار دا ەكى توپقا (ورايشىلدار مەن توڭكەرىسشىلدەرگە) بولىنەدى.

دەموكراتيالىق توڭكەرىس تولىق جەڭىسكە جەتكەندە عانا، پرولەتاريات دايەكسىز بۇرجۋازياعا قارسى كۇرەستە امالسىز حالگە ٴتۇسىپ قالمايدى؛ تەك سول كەزدە عانا، پرولەتاريات بۇرجۋازيا دەموكراتياشىلدارى اراسىنا "ٴسىڭىپ" كەتپەيدى، قايتا بۇكىل توڭكەرىسكە پرولەتارياتتىڭ بەلگىسىن نەمەسە دۇرىسىراق ايتقاندا، پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ بەلگىسىن سالاتىن بولادى.

قورتىپ ايتقاندا، دايەكسىز بۇرجۋازيا دەموكراتياشىلدارىنا قارسى كۇرەستە امالسىز حالگە ٴتۇسىپ قالماۋ ٴۇشىن، پرولەتاريات ديحانداردى سانالى توڭكەرىس جاسايتىن دارەجەگە كوتەرەرلىك، ديحانداردىڭ شابۋىل جۇرگىزۋىنە باسشىلىق ەتەرلىك، ٴسويتىپ، ٴوزىلدى ـ كەسىلدى پرولەتارلىق دەموكراتيزمدى دەربەس جۇزەگە اسىرارلىق تولىق سانا مەن كۇش ـ قۋاتقا يە بولۋى ٴتيىس.

جاڭا ۇشقىنشىلدار تىم ورىنسىز شەشكەن، دايەكسىز بۇرجۋازياعا قارسى كۇرەستە امالسىز حالگە ٴتۇسىپ قالۋ حاۋپى دەيتىن ماسەلەنىڭ جايى مىنە وسىلاي. بۇرجۋازيا ماڭگى دايەكسىز بولادى. كەيبىر شارتتار مەن تارماقتاردى اتقارعاندا بۇرجۋازيا دەموكراتياشىلدارى حالقتىڭ شىن دوسى بولار ەدى دەپ، بۇل شارتتار مەن تارماق ـ تاردى① بەلگىلەۋگە تىرىسۋدان ارتىق اڭعاۋلىق جانە بوسقا اۋرە ـ

① ستاروۆەر ٴوزىنىڭ 3 ـ قۇرىلتايدا كۇشىنەن قالدىرىلعان قارارىندا

لەنۋشىلىك بولماس ەدى. تەك پىرولەتاريات قانا دايەكتى دەموكـ-
راتيزىم جاۋىنگەرى بولا الادى. ديحاندار بۇقاراسى پىرولەتارياتتىڭ
توڭكەرىستىك كۇرەسىنە قاتىناسقاندا عانا پىرولەتاريات جەڭىمپاز
دەموكىراتيزىم جاۋىنگەرى بولا الادى. ەگەر بۇعان پىرولەتارياتتىڭ
كۇشى جەتپەسە، وندا بۇرجۋازيا دەموكىراتيالىق توڭكەرىستىڭ
باستاۋشىسى بولادى، سونداي-اق بۇل توڭكەرىستى دايەكسىز جانە
باسپايداشىل توڭكەرىسكە اينالدىرادى. مۇنداي جاۋىپتەن پىرولە-
تاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكەرىستىك دەموكىراتيالىق ديكتاتۋرا-
سىنان باسقا ەشقانداي شارا ساقتاندىرا المايدى.

ٴسويتىپ، ٴبىز مىناداي كۇمانسىز قورتىندىعا كەلەمىز: ياعني
جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ تاكتيكاسى وبيەكتيپتىك جاقتا ٴدال **بۇر-
جۋازيا دەموكىراتياشىلدارىنىڭ سويىلىن سوعادى.** پارتيا ىشىندە
جالپىحالىقتىق داۋىس بەرۋ ٴتۇزىمىن جولعا قويۋعا، كەڭەسۋ ٴپىرىنـ-
سىبىن جولعا قويۋعا جانە پارتيانىڭ گازەت-جورنالىن پارتيادان
قول ۇزدىرۋگە دەيىن اپارىپ سوعاتىن ۇيىمدىق جاقتاعى بىتىراڭـ-
قىلىقتى دارىپتەۋ؛ قارۋلى كوتەرىلىس مىندەتىنە ەلەۋسىز قاراۋ؛
توڭكەرىسشىل پىرولەتاريات پەن پاتشالىق بۇرجۋازيانىڭ جالپىحالىقـ-
تىق ساياسي ۇراندارىن شاتاستىرۋ؛ "توڭكەرىستىڭ پاتشالىق ٴتۇزىمـ-
دى ٴۇزىلدى-كەسىلدى جەڭۋى" جونىندەگى شارتتاردى بۇرمالاۋ، —
وسىنىڭ ٴبارى جيىلا كەلىپ توڭكەرىس داۋىرىندەگى قۇيرىقشىلدىق
ساياساتىن قالىپتاستىرادى، بۇل ساياسات جەڭىسكە جەتۋدىڭ
بىردەن-ٴبىر جولىن كورسەتۋدىڭ ورنىنا، حالىق ىشىندەگى بارلىق
توڭكەرىسشىل-رەسپۋبليكاشىل ەلەمەنتتەردى پىرولەتارياتتىڭ

وسلاي ىستەمەكشى بولعان؛ ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى دە ٴدال سونداي
ۇيلەسىمسىز قارارلارىندا وسلاي ىستەمەكشى بولعان.

ۇرانى جاقسقا تارتۋدىڭ ورنىنا پىرولەتارياتتى جولسدان ازدىرادى، ونىڭ قوسىنىن ىدىراتادى، ونىڭ ساناسىن شاتاستىرادى، سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ تاكتيكاسىن قۇنسىزداندىرادى.

قاراردى تالسداۋدان شىعارعان بۇل قورتىندىسمىزدى دالەلسدەۋ ٴۇشىن ٴبىز بۇل ماسەلەنى باسقا جاقتاردان بايسقاپ كورەيسك. الدىمەن جاڭا ۇشقىنسشىلسداردىڭ تاكتيكاسىسن الاڭعاسار دا اشىق اۋىز ٴبىر مەنشەۆيكسىنىڭ گرۋزيادا‌عى «سوتسيال-دەموكراتتسار» گازەتىندە قالاي ٴتۇسىندىرىپ وتىرعانىسن بايسقاپ وتەلسك. ونان سوڭ، كەزەكتەگى ساياسي جاعدايدا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ۇراندارىن ٴىس جۇزىندە كىمدەردىڭ پايدالانىپ وتىرعانىن كورىپ وتەلىك.

VII
"كەرباقپالاردى ۇكىمەتتەن نعستىرۋ" تاكتيكاسى

جوعارىدا ٴبىز ايتىپ وتكەن مەنشەۆيكتەردىڭ تيفليس "كوميتەتى"-نىڭ ورگان گازەتىندە («سوتسيال-دەموكراتتار» گازەتى 1-سانىندا) باسىلعان ماقالا «حالىق ۋاكىلسدەرى ٴماجىلىسسى جانە ٴبىزدىڭ تاكتيسكامىز» دەپ اتالادى. بۇل ماقالانىڭ اپتورى ٴبىزدىڭ پىرو-گراممامىزدى ٴالى بۇكىلدەي ۇمىتا قويماعان، ول رەسپۋبليكا ۇرانىن العا قويعانىمەن، تاكتيكا ماسەلەسىنە ايالداعاندا بىلاي دەدى:

"بۇل ماقساتسقا (رەسسپۋبليسكاعا) جەتۋ ٴۇشىن ەكى جولسدى كورسە-تۋگە بولادى: ٴبىرى، ۇكىسمەت شاقىرعان حالىق ۋاكىلسدەرى ٴماجىلىسسىن مۇلدە ەسكەرمەي، قولعا قارۋ الىپ ۇكىمەتتى قۇلاتۋ، توڭكەرىستىك ۇكىمەتتى قۇرۋ، نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋ جولي؛ ەندي ٴبىرى، حالسىق ۋاكىل-

دەرى ٴماجىلىسىن ٴىس ـ ارەكەتسىزدىك وزەگى دەپ جاريالاپ، قولىمىزعا قارۋ الىپ، ونىڭ قۇرامى مەن ٴىس ـ ارەكەتىنە نىقپال جاساۋ، سونداي ـ اق كۇش كورسەتۋ ارقىلى ونى ٴوزىن نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسى دەپ جاريالاۋعا ماجبۇرلەۋ نەمەسە سول ارقىلى نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋ جولى. بۇل ەكى ٴتۇرلى تاكتيكا ٴبىر ـ بىرىنە مۇلدە ۇقسامايدى. ەندى تەگى قايسى تاكتيكانىڭ بىزگە تيىمدىرەك ەكەنىن كورىپ وتەلىك".

كورىپ وتىرسىزدار، ٴبىز تالداۋ جاساپ وتكەن قاراردا كەيىنىرەك بەلگىلەنگەن يديانى روسسيانىڭ جاڭا ۇشقىنشىلدارى مىنە وسىلاي باياندايدى. ەستەرىڭىزدە بولسىن، بۇل دۇيىما وقيعاسىنان[236] بۇرىن جازىلعان، ول كەزدە بۇليگيىن "جوبا"سى مۇلدە جارىققا شىقپاعان ەدى. ول كەزدە ٴتىپتى ليبەرالداردىڭ دا شىداي ـ شىداي شىدامى تاۋسىلعان، سونداي ـ اق جاريا جورنالداردا وزدەرىنىڭ سەنبەيتىندىگىن بىلدىرگەن بولاتىن، ال سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ وسى جاڭا ۇشقىنشىل ەلەمەنتى ليبەرالداردان دا سەنىـ گىش بولىپ شىقتى. ول حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسى "شاقىرىلىپ جاتىر" دەپ جاريالادى، ونىڭ ۇستىنە پاتشاعا سەنەتىنى سونشالىق، ٴالى قاراسى كورىنبەگەن بۇل حالىق ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىن (مۇمكىن، "مەملەكەتتىك دۋما" نەمەسە "زاڭ كەڭەسى" بولار؟) ٴىس ـ ارەـ كەتسىزدىك وزەگى ەتۋدى دارىپتەيدى. ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى قابىلـ داعان قارارىدىك اپتورىنان ٴبىزدىڭ بۇل تيفليستىك ٴتىپتى دە اشىق اۋىز كەلەدى، ول (ٴوزى توتەنشە اڭقاۋلىقپەن باياندالعان) ەكى "تاكتيكا"نى قاتار قويىپ، قايتا ەكىنشىسى "تيىمدىرەك" دەپ جاريالادى. تىڭداي بەرىڭىزدەر:

""ٴبىرىنشى تاكتيكا. جۇرتقا ايان، كوز الداعى توڭكەرىس ــ بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس، اتاپ ايتقاندا، ونىڭ نىساناسى قازىرگى ٴتۇزىمدى وزگەرتكەندە، ونى تەك پىرولەتارياتقا عانا ەمەس، قايتا بۇكىل بۇرجۋازيالىق قوعامعا ٴتيىمدى

ەتىپ ۇزگەرتۋ بولىپ تابىلادى. بارلىق تاپتار، ٴتىپتى كاپيتاليستەردىڭ ۇزدەرى دە ۇكىمەتكە قارسى پوزيتسيادا بولىپ وتىر. شايقاس جاساپ جاتقان پرولەتاريات پەن شايقاس جاساپ جاتقان بۋرجۋازيا، بەلگىلى ماعىنادان العاندا، بىرگە ٴجۇرىپ، جەكە ۇكىمەتتىك تۇزىمىنە تۇرلىشە جاقتاردان شابۋىل جاساپ وتىر. ۇكىمەت بۇل ارادا بۇكىلدەي وقشاۋ قالىپ وتىر، قوعامدا تىلەكتەسى بولماي وتىر. سوندىقتان ونى جوعالتۋ وتە وڭاي. بۇكىل روسسيا پرولەتارياتى توڭكەرىستى ٴوزى عانا جۇزەگە اسىرارلىقتاي ٴالى سانالى جانە ۇيىمشىل بولا قويعان جوق. ەگەر ول مۇنى ىستەي الاتىن بولسا، بۋرجۋازيالىق توڭكەرىستى ەمەس، پرولەتارلىق (سوتسياليستىك) توڭكەرىستى جۇزەگە اسىرار ەدى. سوندىقتان، بىزگە پايدالى ۇكىمەتتىڭ قارسى توپتى بولە الماي، بۋرجۋازيانى ونىمەن تارتۋ ارقىلى پرولەتارياتتى وقشاۋ قالدىرا الماي، وداقتاسسىز قالعاندىعى..."

قىسقاسى، پرولەتارياتقا پايدالى پاتشا ۇكىمەتىنىڭ بۋرجۋازيا مەن پرولەتارياتتى بولە الماعانى! گرۋزياداعى، ۇسى ورگان گازەت «ازاتتىق» دەپ اتالۋدىڭ ورنىنا قايتادان «سوتسيال-دەموكراتتار» دەپ اتالىپ وتىرعان جوق پا ەكەن؟ قاراڭىزدارشى، بۇل دەموكراتيالىق توڭكەرىس جونىندەگى تەڭدەسى جوق فيلوسوفيا! ٴبىز بۇل ارادا سورلى تيفليستىكتىڭ "بۋرجۋازيالىق توڭكەرىس" دەگەن ۇعىمنىڭ ۋاعىزدىق قۇيرىقشىلدىق تۇسىندىرىلۋىنەن مۇلدە الجاسىپ كەتكەنىن ٴوز كوزىمىزبەن كورىپ وتىرعان جوقپىز با؟ ول پرولەتارياتتىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستە وقشاۋ قالۋ مۇمكىندىگى ماسەلەسىن تالقىلاپ وتىرىپ،...بولماشى ٴىستى... ديحانداردى ۇمىتادى! پرولەتارياتتىڭ مۇمكىن بولعان وداقتاستارىنان ونىڭ ٴبىلىپ جانە جاقسى كورىپ وتىرعانى جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسى[71] مەن پومەششيكتەر بولادى، ال ديحانداردى بىلمەيدى. ال مۇنىڭ ٴوزى كاۆكازدا بولىپ وتىر! ەندەشە، ٴبىزدىڭ جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ پىكىرى توڭكەرىسشىل ديحانداردى ٴوزىنىڭ وداقتاسى دارەجەسىنە

كوتەرمەستەن، قايتا وزدەرىن پاتشاشىل بۇرجۋازيا دارەجەسىنە ٴتۇسىرىپ وتىر دەگەنىمىز تەرىس بولىپ پا؟

”... ويتپەگەندە پىرولەتاريات ٴسوزسىز جەڭىلەدى، ۇكىمەت ٴسوزسىز جەڭەدى. جەكە وكتەمدىك ەتكەن ۇكىمەتتىڭ كۇش سالا ۇمتىلاتىنى ٴدال وسى. حالىق ۋاكىلدەرى ماجىلىسىندە ونىڭ اقسۇيەكتەردىڭ، جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەلەرىنىڭ، قالالاردىڭ، داشۇەلەردىڭ، ت. ب. بۇرجۋازيالىق قۇرىلىمداردىڭ ۋاكىلدەرىن وزىنە تارتۋى داۋسىز. ول كەيبىر بولمىسسىز جول بەرۋمەن ولاردى وزىنە تارتىپ، سونىمەن ولاردى وزىمەن تاتۋلاستىرۋعا تىرىسادى. ول وسىنداي تاسىلدەر ارقىلى ٴوزىن بەكەمدەپ العانىنان كەيىن كۇش ـ قۋاتىن وقشاۋ قالعان جۇمىسشى بۇقاراسىنا سوققى بەرۋگە جۇمسايدى. ٴبىزدىڭ مىندەتىمىز وسىنداي باقىتسىز جاعدايدىڭ تۋىلۋىنىڭ الدىن الۋ بولىپ تابىلادى. ٴبىراق مۇنى ٴبىرىنشى جولمەن ىسكە اسىرۋعا بولا ما؟ ماسەلەن، ٴبىز حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسىن تيتتەي دە ەلەپ ـ ەسكەرمەي، ٴوزىمىز كوتەرىلىس جاساۋعا جەكە ـ دارا دايىندالىپ، ونىڭ ۇستىنە كۇندەردىڭ بىرىندە قولىمىزعا قارۋ الىپ كۇرەس ٴۇشىن كوشەگە شىعالىق دەلىك. سوندا ٴبىزدىڭ جاۋىمىز بىرەۋ ەمەس، ەكەۋ ـ ۇكىمەت پەن حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسى بولادى. ٴبىز ٴالى دە دايىندىق جاساپ جاتقانىمىزدا، ولار كەڭەس قۇرىپ، كەلىسىم جاساپ، وزدەرىنە ٴتيىمدى نەگىزگى زاڭ شىعارىپ، سونداي ـ اق بيلىكتى ٴبولىسىپ ۇلگىرەدى. بۇل، ۇكىمەتكە توتە ٴتيىمدى تاكتيكا، ٴبىز بۇل تاكتيكادان باتىل تۇردە باس تارتۋىمىز كەرەك...“

نەتكەن اشىق ايتىلعان دەسەڭىزشى! كوتەرىلىسكە دايىندالۋ ”تاكتيكاسى“نان باتىل تۇردە باس تارتۋ كەرەك، ويتپەگەندە ۇكىمەت ”بۇل ارالىقتا“ بۇرجۋازيامەن ىمىراعا كەلىپ جەمتىكتەس بولادى ەكەن! بارىپ تۇرعان توڭمويىن ”ەكونوميزم“نىڭ ەسكى شىعارمالارىنان دا توڭكەرىستىك سوتسيال ـ دەموكراتيالىق قوزعالىستى قارالاعان مۇنداي ساندىراقتى ازدا بولسا جۇيقتاۋ بىردەڭە تابىلا قويماس. بىرەسە مىنا جەردە، بىرەسە انا جەردە جۇمىسشىلار

مەن ديحانداردىڭ كوتەرىلىستەرى مەن تولقۋلارى بولىپ جاتقانى شىندىق. حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسى ــ بۋليگيننىڭ ۋادەسى عانا. ال تيفليس قالاسىنان شىعاتىن «سوتسيال ـ دەموكراتتار» گازەتى كوتەرىلىس جاساۋعا دايىندالۋ تاكتيكاسىنان باس تارتۋعا، "ىقپال جاساۋ ورتالىعىن"، ياعني حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسىن توسا تۇرۋعا بەكىنىپ وتىر...

"... ال، ەكىنشى تاكتيكا حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسىن ٴبىزدىڭ باقىلاۋىمىزعا الۋ، ونىڭ ٴوز ەركى بويىنشا ارەكەتتەنىپ ۇكىمەتپەن ىمىرالا- سۋىنا جول بەرمەۋ بولىپ تابىلادى.①

حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسى جەكە وكتەمدىك ۇكىمەتىمەن كۇرەس جاساعان كەزدە، ٴبىز ونى قولدايمىز، ال حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسى جەكە وكتەمدىك ۇكىمەتىمەن تاتۋلاسقان كەزدە، ٴبىز ونىمەن كۇرەس جاسايمىز. ٴبىز قاتتى كيلىگۋ جانە كۇش كورسەتۋ ارقىلى ۋاكىلدەردى ٴبىر- بىرىنەن ايىرىپ،② ىپتىقپالارىن وزىمىزگە تارتىپ، كەرباقپالارىن ۇكىمەتتەن ىعىستىرىپ، سونىمەن بۇكىل حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسىن توڭكەرىستىك جولعا باستاۋىمىز كەرەك. ٴبىز وسىنداي تاكتيكانى قولدانساق، ۇكىمەت ۇنەمى وقشاۋ قالىپ، قارسى توپتاعىلار كۇشەيەدى دە، دەموكراتيالىق ٴتۇزىمدى ورناتۋ وڭاي بولادى."

سولاي، سولاي! ەندى جۇرت ٴبىزدى جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ ەڭ تۇرپايى ەكونوميزىم جاقتا بەت بۇرعانىن اسىرەلەپ وتىر

---

① حالىق ۋاكىلدەرى ماجىلىسىنە قاتىناسۋشىلاردى ەركىنەن قالاي جۇرداي ەتۋ كەرەك؟ ەرەكشە سۇزگى قاعازبەن بە؟

② اۋليەلەر ـ اي! بۇل نەتكەن "تەرەڭ" تاكتيكا ەدى! كوشەگە شىعىپ كۇرەسۋگە مىقتى كۇش جوق، ال "كۇشپەن" "ۋاكىلدەردى ايىرۋ"عا بولادى ەكەن. تيفليستىك جولداس، قۇلاق سالىڭىز، كوكۋگە عوي بولادى، ٴبىراق تىم اسىرىپ جىبەرمەۋ كەرەك...

دەي بەرسىن. بۇل ايگىلى شىبىن قىرعىش ٴدارى ۇنتاعىنىڭ ٴدال ٴوزى عوي: شىبىندى ۇستاپ الىپ ٴدارى ۇنتاعىن سەپسەڭ شىبىن سەسپەي قاتادى. حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسىنىڭ ۋاكىلدەرىن **كۇشپەن** ايىرۋ، "كەرباقپالاردى ۇكىمەت سىرتىنا ىعىستىرۋ" كەرەك، سوندا **بۇكىل** حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسى **توڭكەرىستىك جولعا** تۇسەدى... بۇعان "ياكوبينشىلدىك" قارۋلى كوتەرىلىستىڭ مۇلدە قاجەتى جوق، قايتا تەك جاي عانا، سىپايىلىقپەن، پارلامەنت تەكتەس تاسىلمەن **حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسىنىڭ مۇشەلەرىنە** "ىقپال جاسالسا" بولعانى.

سورلى روسسيا! جۇرت ونى ىلعي ەۆروپادان قالعان ەسكى قالپاقتى كيەدى دەسەدى. بىزدە پارلامەنت ٴالى جوق، ٴتىپتى بۋلىگيندە پارلامەنت قۇرۋ جونىندە ۋادە ەتكەن جوق، ال پارلامەنت قۇمارلىق[237] تولىپ جاتىر.

"... مۇنداي كيلىگۋدى قالاي ىسكە اسىرۋ كەرەك؟ ەڭ اۋەلى، حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسىنىڭ جالپىعا بىردەي، تەڭ، تىكەلەي جانە جاسىرىن داۋىس بەرۋ ارقىلى بولاتىن سايلاۋ جولىمەن شاقىرىلۋىن تالاپ ەتەمىز. مۇنداي سايلاۋ ٴتارتىبىن جاريالاعان① كەزدە، سايلاۋ قارساڭىنداعى ۇگىتكە تولىق بوستاندىق بەرۋ، ياعني جيىن اشۋ، ٴسوز جانە باسپاٴسوز بوستاندىعىن بەرۋ، سايلاۋشىلار مەن سايلانۋشىلارعا قول سۇقپاۋ، بارلىق ساياسي قىلمىستىلاردى بوساتۋ زاڭدا بەلگىلەنۋى② كەرەك. حالىقتىڭ تانىپ جەتۋى مەن دايىندالۋىنا ۋاقىتىمىز جەتكىلىكتى بولۋ ٴۇشىن، مۇمكىندىكتىڭ بارىنشا كەيىنىرەك بەلگىلەنۋى كەرەك. حالىق ۋاكىلدەرى ٴماجىلىسىن شاقىرۋ جونىندە ەرەجە جاساۋ ىسىكى ىستەر ٴۋازىرى بۋلىگيننىڭ القاسىنا تاپسىرىلعان ەكەن، وندا ٴبىز بۇل القاعا جانە ونىڭ مۇشەلەرىنە ىقپال

① «ۇشقىن» گازەتىندە جاريالانا ما؟
② نيكولاي بەلگىلەي مە؟

جاساۋسىمىز كەرەك①. ەگەر بۋليگين القاسى ٴبىزدىڭ تالابىمىزدى قاناعاتـ تاندىرۋدان باس تارتسا②، ۋاكىل سايلاۋ ۇقىعىن تەك داۋلەتتىلەرگە عانا بەرسە، وندا ٴبىز بۇل سايلاۋعا كيلىگىپ، توڭكەرىستىك ٴتاسىل ارقىلى سايلاۋشىـ لارعا العا باسار كانديداتتاردى سايلاتقىزۋعا، سونداي-اق حالىق ۋاكىلدەرى ماجىلىسىندە نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋدى تالاپ ەتۋگە ٴتيىسپىز. ەڭ سوڭىندا، ٴتۇرلى ٴادىس-امالدار ارقىلى، ماسەلەن، قىر كورسەتۋ، جۇمىس تاستاۋ جانە قاجەت بولعاندا كوتەرىلىس جاساۋ ارقىلى حالىق ۋاكىلـ دەرى ٴماجىلىسىن نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋعا، نەمەسە ٴوزىن نەگىزگى زاڭ شىعارۋ ٴماجىلىسى دەپ جاريالاتۋعا ماجبۇرلەۋ كەرەك. نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن قورعاۋشى قارۋلانعان پىرولەتاريات بولۋعا ٴتيىس، سوندا ەكەۋى بىرلىكتە③ دەموكراتيالىق رەسپۋبليكاعا قاراي بەت الادى.

سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ تاكتيكاسى مىنە وسى، تەك وسى تاكتيكا عانا ٴبىزدىڭ جەڭىسكە جەتۋىمىزدى قامتاماسىز داندىرادى."

وقىرماندار، وي جەتكىسىز بۇل ۇزىن-سونار ساندىراقتى انشەيىن ٴبىر جاي عانا، بەدەلسىز جاڭا ۇشقىنشىلدىڭ جاتتىعۋ ٴۇشىن جازعانى شعار دەپ قالماڭىزدار. جوق، مۇنى جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ تۇتاس ٴبىر كوميتەتىنىڭ، ياعني تيفليس كوميتەتىنىڭ، **ورگان گازەتى** ايتىپ وتىر. بۇل عانا ەمەس، **«ۇشقىن» گازەتى** ٴوزىنىڭ 100-سانىندا بۇل ساندىراقتى ٴتىپتى **تىكەلەي ماداقتاپ**، «سوتـ سيال-دەموكراتتار» گازەتىنىڭ بۇل سانىن مىناداي باعالادى:

"ٴبىرىنشى سانى تارتىمدى ٴارى ىسكەرلىكپەن شىعارىلعان.

---

① "كەرباقپالاردى ۇكمەتتەن نعستىرۋ" تاكتيكاسى دەيتىنى مىنە وسى!

② بىزدە وسىنشاما دۇرىس ٴارى تەرەڭ تاكتيكا بولىپ وتىرعاندا مۇنداي ٴىستىڭ تۋىلۋى مۇلدە مۇمكىن ەمەس!

③ قارۋلانعان پىرولەتاريات پەن "ۇكمەتتەن نعستىرىلعان" كەرباقپالار ما؟

قۇراستىرۋشى ـ جازۋشىنىڭ تاجىريبەلىلىگى مەن شەبەرلىگى كورىنىپ ـ اق تۇر...بۇل گازەت وزىنە جۇكتەلگەن مىندەتىن ٴسوزسىز تاماشا ورىندايدى دەپ كەسىپ ايتۋعا بولادى.»

ٴيا! ەگەر بۇل مىندەت بارلىق ادامعا جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ يدياسىنىڭ بۇكىلدەي شىرىكتەسكەندىگىن ناقتى ايگىلەپ بەرۋ بولسا، وندا بۇل مىندەت، شىنىندا دا، "تاماشا" ورىندالعان. جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ ەركىن بۇرجۋازيالىق ورايشىلدىق حالگە تۇسكەنىن ەشكىم دە بۇدان دا "تارتىمدى، تالانتتى جانە شەبەر" كورسەتە الماس ەدى.

VIII
ازاتشىلدار مەن جاڭا ۇشقىنشىلدار

ەندى ٴبىز جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ ساياسي رولىن ناقتىلى سيپاتتايتىن تاعى ٴبىر فاكتىكە كوز جىبەرەلىك.

ستىرۋۆە مىرزا «ٴوز مىندەتىن قالاي تانۋ كەرەك» دەگەن اتاقتى، شوقتىعى بيىك، اسا تاربيەلىلىگى بار ماقالاسىندا («ازاتتىق» جورنالىنىڭ 71 ـ سانى) ەلىمىزدىڭ اسىرە پارتيالارىنىڭ "پىروگرامالىق توڭكەرىسشىلدىك"نە سۇراپىل شابۋىل جاسادى، ستىرۋۆە مىرزا مەنىڭ وزىمە ٴتىپتى توتەنشە نارازى①. ال وزىمە

① "لەنين مىرزانىڭ جانە ونىڭ جولداستارىنىڭ توڭكەرىسشىلدىگىمەن سالىستىرعاندا، بەبەلدىڭ، ٴتىپتى كاۋتسكيدىڭ باتىس ەۆروپا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ توڭكەرىسشىلدىگى دە ورايشىلدىق بولادى، ٴبىراق قازىردىڭ وزىندە باسەڭدەگەن بۇل توڭكەرىسشىلدىكتىڭ نەگىزىن دە تاريح تالقانداپ، بۇكىلدەي جۋىپ ـ

كەلسەم، مەن سترۋۆە مىرزاعا ٴدان رازىمن، ويتكەنى جاڭا ۇشقىن-
شلداردىڭ كوۆن سايىن ٴتىرلىپ كەلە جاتقان ەكونوميزىمىمەن،
"سوتسيال - توڭكەرىسشىلدەر"دىڭ مۇلدە پىرينسيپسىزدىگىمەن
بولعان كوۆرەستە سترۋۆە مىرزا مەنىڭ ەڭ جاقسى وداقتاسىم.
سترۋۆە مىرزا مەن «ازاتتىق» جورنالىنىڭ سوتسيال - توڭكەرىسشىل-

شايىپ كەتكەن." نەتكەن قاتتى شابۋىل. ٴبىراق سترۋۆە مىرزا
مەنى ولگەن ادامدى قارالاعانداي بەتالدى قارالاي بەرۋگە بولادى
دەپ بەكەر ويلايدى. مەن سترۋۆە مىرزاعا، ول ماڭگى جاۋاپ قايتارا
المايتىن مىناداي سۇراقتاردى قويسام، سونىڭ ٴوزى دە جەتكىلىكتى
بولادى: مەن قاي جەردە، قاشان "بەبەل مەن كاۋتسكيدىڭ توڭكە-
رىسشىلدىگى"ن ورايشىلدىق دەپپىن؟ مەن قاي جەردە، قاشان حالىقا-
رالىق سوتسيال - دەموكراتيالىق قوزعالىستا بەبەل مەن كاۋتسكيدىڭ
باعىتىنا ۇقسامايتىن قانداي ەرەكشە باعىت جاراتۋعا تىرىسىپپىن؟
بەبەل جانە كاۋتسكي ەكەۋىمەن مەنىڭ ارامداعى پىكىر الاۋىزدىق-
تارىن، سالماعى جونىنەن العاندا، ماسەلەن، برەسلاۆل قۇرىلتايىنداعى
بەبەل مەن كاۋتسكيدىڭ جەر ماسەلەسى تۋرالى الاۋىزدىقتارىنا 238
ٴسال دە بولسا ۇقسايتىن الاۋىزدىقتاردى، ٴسىرا، قاي جەردە، قاشان
بايقاتىپ ەدىم؟ سترۋۆە مىرزا وسى ٴۇش سۇراققا جاۋاپ بەرىپ
كورسىنشى.

ال ٴبىزدىڭ وقىرماندارعا ايتاتىنىمىز مىناۋ: ليبەرال بۇرجۋازيا-
نىڭ قاي ۋاقىتتا، قاي جەردە بولسىن قولداناتىن ٴتاسىلى — ٴوز
ەلىندەگى پىكىرلەستەرىن ٴوز ەلىندەگى سوتسيال - دەموكراتتار
ەڭ اقىلسىز، ال كورشىلەس ەلدەگى سوتسيال - دەموكراتتار "اقىلدى
بالالار" دەگەنگە سەندىرۋ. گەرمانيا بۇرجۋازياسى بەبەل مەن كاۋتسكي
سياقتىلارعا ۇلگى بولسىن دەپ فرانسيا سوتسياليستەرىن" اقىلدى
بالالار" ەتىپ الدەنەشە ٴجۇز رەت سۋرەتتەگەن بولاتىن. فرانسيا
بۇرجۋازياسى، فرانسيا سوتسياليستەرى ۇلگى السىن دەپ جۋىردا
بەبەلدى دە "اقىلدى بالا" ەتىپ سۋرەتتەدى. سترۋۆە مىرزا، بۇنىڭىز

دەردىڭ پىروگىرامما جوباسىنـدا ماركـسيزمـگە جاسالـعان ٴتۇرلى "تۇزەتۋ"لەردىڭ بۇكىلدەي كەرتارتپالـىعىن ٴىس جۇزىنـدە قالاي دالەلدەگەندىـگىنە ورايى كەلگەندە توقتالارمىز. ستروۋە مىـرزا ٴار رەت ٴپىرينسىپ جاعىنان جاڭا ۇشقىنـشىلـداردى قۇپتاعانـدا ماعان ۇنەمى ادال، سەنىمدى شىـنايى كومەك كورسەتـكەنى تۋرالى بۇدان بۇرىن تالاي رەت ايتقان ەدىك①، ال قازىر تاعى دا ايتپاقپىز.

كونە ٴادىس قوي! مۇنىڭىزعا تەك بالالار مەن نادانـدار عانا الدانادى. حالىقارالىق توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ بارلىق كەلەلى پىروگىراممالىق ماسەلەسى مەن تاكتيـكا ماسەلەسىندە بۇكىلـدەي ٴبىر اۋىزدى ەكەندىگى مۇلدە تالاس جۇرمەيتىن فاكت.

① وقىرمانداردىڭ ەسىنە سالا كەتەيىك: «نە ىستەمەۋ كەرەك؟» دەگەن ماقالانى («ۇشقىـن» گازەتىـنىڭ 52 ـ سانىنـدا) «ازاتـتىق» جورنالى توتەنـشە قىزۋ قارسى الىپ، ونى ورايشىلدارعا جول بەرۋدەگى "اسا كەلەلى بۇرىلـىس" دەپ قارادى. ازاتـتىق جورنالى جاڭا ۇشقىنشىلـداردىڭ پىرينسىپتىك بەتالىسىن روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتتارىنىڭ بولـشەكـتەنۋى ماسەلەسى تۋرالـى جازعان قىسـقا شولۋىنـدا ادەيى قۇپـتادى. تروتسكيـدىڭ «ٴبىزدىڭ سايابي مىندەتـتەرىـمىز» اتـتى كىتاپشاسى جونىندە «ازاتـتىق» جورنالى بۇل كىتاپـتىڭ اپتورىـنىڭ يدياسى جۇمىسشى ىسشىلـدەر كريچەۋسكي، مارتينوۆ جانە اكيموۆتار ـ دىڭ جازعانـدارىـمەن بىردەي دەپ كورسەتـتى («الـعا» گـازەتى شىـعارعان «جارامـساق ليبەرال» دەگەن ۇگـىت قاعازىنا قاراڭـىز). مارتينوۆتىڭ ەكى ٴتۇرلى ديكتاتۋرا جونىندەگى كىتاپشاسىن «ازاتتىق» جورنالى قارسى الدى («العا» گازەتىنىڭ 9 ـ سانىنداعى قىسقا شولۋعا قاراڭىز). ەڭ سوڭىندا، ستاروۆەردىڭ بۇرىنعى «ۇشـقىن» گازەتىنىڭ "اۋەلى شەگارانى اجىراتىپ، ونان سوڭ بىرىگۋ" دەگەن ەسكى ۇرانى جونىندەگى كەشىككەن كىنالاۋىنا «ازاتتىق» جورنالى ەرەكـشە تىلەكـ ـتەستىك ٴبىلدىردى.

ستروۆە مىرزانىڭ بۇل ماقالاسىندا تولىپ جاتقان قىزىقتى ماسە-
لەلەر بار، بۇلار تۋرالى ٴبىز بۇل ارادا جول-جونەكەي كورسەتە كەتە
الامىز. ول "روسسيا دەموكراتيالىق پارتياسىن تاپتىق كۇرەسكە
ەمەس، تاپتىق ىستەستىككە سۇيەنە وتىرىپ قۇرماقشى" بولادى، ال
"قوعامدا ەرەكشە ۇقىقتى ورىندا تۇراتىن زيالىلار" (ستروۆە مىرزا
قوعامىنىڭ ناعىز جوعارى جىگىندەگى... مالايلارشا جارامساقتاناتىن
"مادەنيەتتى اقسۇيەك" سياقتىلار) "وزدەرىنىڭ قوعامداعى مىعىمدى-
عىن" (قالتاسىنىڭ قالىڭدىعىن) وسى "تاپسىز" پارتياعا الا كەلەدى.
ستروۆە مىرزا جاستارعا "بۇرجۋازيانىڭ زارە-قۇتى قاشىپ، پىرولە-
تارياتتى جانە بوستاندىق ىستەرىن ساتىپ جىبەردى دەگەن اپتىقپا-
لىق مىلجىڭنىڭ" تيتتەي دە قۇنى جوق ەكەنىن تۇسىندىرگىسى
كەلەتىنىن بىلدىرەدى. (بۇل تىلەكتى شىن كوڭىلىمىزبەن قارسى
الامىز. بۇل ماركستىك "مىلجىڭ"نىڭ دۇرىستىعىن ەشنارسە دە ستروۆە
مىرزانىڭ وعان شابۋىل جاساۋىنان ارتىق دالەلدەي المايدى. ستروۆە
مىرزا، بۇل تاماشا جوسپارىڭىزدى كەشىكتىرە بەرمەڭىزشى!)

ٴوزىمىز تالقىلاپ وتىرعان ماسەلەدەن ٴسوز اشساق، بىزگە ماڭىز-
دىسى روسسيا بۇرجۋازياسىنىڭ سایاسي جاقتان وتە سەزگىر جانە
جاعدايعا بەيىمدەلگىش وسى ۋاكىلى قازىر قايسى **ٴامالياتتىق** ۇرانعا
شابۋىل جاساپ وتىرعاندىعىن كورسەتۋ دەپ قارايمىز. ٴبىرىنشى،
رەسپۋبليكاشىلدىق ۇران جونىندە. ستروۆە مىرزا بۇل ۇران "حالىق
بۇقاراسىنا ۇعىمسىز، جات" دەپ باتىل سەنەدى. (ول مىنا ٴبىر اۋىز
ٴسوزدى قوسۋدى ۇمىتىپ قالعان: "بۇرجۋازياعا ابدەن ۇعىمدى،
ٴبىراق ٴتيىمسىز!") ٴبىز ستروۆە مىرزانىڭ ٴبىزدىڭ ۇساق ۇيىرمە-
لەرىمىز بەن بۇقارالىق جينالىستارىمىزعا قاتىناسقان جۇمىسشىلاردان
قانداي جاۋاپ الارىن بىلگىمىز كەلەدى! بالكىم جۇمىسشىلار حالىق
ەمەس شىعار. ال ديحاندار شى؟ ستروۆە مىرزانىڭ سوزىمەن ايتقاندا،

ديحانداردا "اڭقاۋلىقتان شىققان رەسپۋبليكاشىلدىق" يديا بار (پاتشانى قۋىپ شىعۋ)، ٴبىراق ليبەرال بۋرجۋازيا كەلەشەكتە **اڭقاۋلىقتان** شىققان رەسپۋبليكاشىلدىقتىڭ ورنىن سانالى جاسالعان رەسپۋبليكاشىلدىق ەمەس، قايتا سانالى جاسالعان پاتشاشىلدىق باساتىنىنا سەنەدى! ستروۋە مىرزا، بۇل جاعدايعا بايلانىستى جانە جاعدايعا قاراي وزگەرىپ وتىرادى. پاتشا ۇكىمەتى دە، بۋرجۋازيا دا پومەششيكتەردىڭ جەرىن تارتىپ الۋ ارقىلى ديحانداردىڭ حال ـ جايىن تۇبىرىنەن جاقسارتۋ ادىسىنە قارسى تۇرماي قويمايدى، ال جۇمىسشى تابى بۇل جاعىندا ديحاندارعا كومەك كورسەتپەي تۇرا المايدى.

ەكىنشى، ستروۋە مىرزا "ىشكى سوعىستا شابۋىل جاساعان جاقتا قاشان دا اقيقات بولمايدى" دەپ كەسەتەدى. بۇل يديا جاڭا ۇشقىن ـ شىلداردىڭ جوعارىدا كورسەتىلگەن ىنسايىنا وتە جۋىق كەلەدى. ٴبىز، ارينە، ىشكى سوعىستا شابۋىل جاساۋ **ۇنەمى** ٴتيىمدى بولادى دەمەيمىز؛ جوق كەي كەزدە قورعانۋ تاكتيكاسى دا **ۋاقىتشا** قاجەتتى بولادى. ٴبىراق، ستروۋە مىرزا العا قويعان وسى ٴبىر كوزقاراس 1905 ـ جىلعى روسسياعا قولدانىلسا، وندا ول ناق الگى "اپتىقپالىق مىلجىڭ"دى دالەلدەگەنىدىك بولادى ("بۋرجۋازيانىڭ زارە ـ قۇتى قاشىپ، بوستاندىق ىستەرىن ساتىپ جىبەرەدى"). قازىر كىمدە ـ كىم جەكە وكتەمدىك تۇزىمگە، كەرتارتپا كۇشتەرگە شابۋىل جاسا ـ عىسى كەلمەسە، مۇنداي شابۋىلعا دايىندالماسا، مۇنداي شابۋىلدى ۇگىتتەمەسە، وندا ول توڭكەرىستى جاقتاۋشى دەگەن اتقا تولمايدى.

ستروۋە مىرزا "قۇپيا ارەكەتتەنۋ" مەن "بۇلىك سالۋ" (بۇل "شاعىن كوتەرىلىس" دەيدى) ۇراندارىن جازعىرادى. ستروۋە مىرزا مۇنىڭ ەكەۋىن دە جەك كورەدى ـــ"بۇقاراعا جاقىنداسۋ" تۇرعىسىنان جەك كورەدى! ٴبىز ستروۋە مىرزادان مىنانى سۇراپ كورەلىك، ول ٴوزى اسىرە توڭكەرىسشىل دەپ قاراعان ادام جازعان، ماسەلەن،

«نه ىستەۋ كەرەك» سياقتى شعارمادان بۇلىك سالۋدى ۋاعىزداعان سوزدەردى كورسەتىپ بەرە الار ما ەكەن؟ ال "قۇپىيا ارەكەت"كە كەلسەك، ٴسىرا، ستروۆە مىرزا مەن ٴبىزدىڭ ارامىزداعى پارىق زور ما؟ ٴبىز ەكى جاق تا "زاڭسىز" گازەتتەر شعارىپ، ونىڭ ۇستىنە ولاردى "قۇپىيا" تۇردە روسسياعا تاسىپ، "ازاتتىق وداعى" نەمەسە روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ "قۇپىيا" توپتارىن قامداپ وتىرعان جوقپىز با؟ ٴبىزدىڭ بۇقارالىق جۇمىسشى ماجىلىستەرىمىز، شىنىندا، ۇنەمى "قۇپىيا" وتكىزىلەدى. ال، ازاتشىل مىرزالاردىڭ ماجىلىستەرى شى؟ ستروۆە مىرزا، مۇنداي جيرەنىشتى قۇپىيا ارەكەتتى جاقتايتىن جيرەنىشتى ادامداردىڭ الدىندا ماقتانۋعا تاتىرلىق نەگىز بار؟

ارينە، جۇمىسشىلارعا قارۋ ـ جاراق جەتكىزۋ ٴۇشىن قۇپىيالىقتى قاتاڭ ساقتاۋ قاجەت. ستروۆە مىرزا مىنە بۇل ارادا ٴبىرشاما تۋراسىن ايتتى. قۇلاق سالىڭىزدار: "قارۋلى كوتەرىلىستى، نەمەسە تەحنيكا ماعىناسىنداعى توڭكەرىستى الىپ ايتساق، دەموكراتيالىق پىروگرامماعا كەڭ كولەمدە ۇگىتتەۋ عانا جالپى بەتتىك قارۋلى كوتەرىلىستىڭ قوعامدىق رۋحاني شارت ـ جاعدايىن جاراتا الادى. سونىمەن، ٴتىپتى مەن قۇپتامايتىن تۇرعىدان، ياعني قارۋلى كوتەرىلىستى كوز الداعى ازاتتىق جولىنداعى كۇرەستىڭ **بولماي قويمايتىن** اياقتالۋى دەپ سانايتىن تۇرعىدان قاراعاندا دا، بۇقاراعا دەموكراتيالىق رەفورما يدەيالارىن ٴسىڭىرۋدىڭ ٴوزى دە ەڭ نەگىزگى، ەڭ قاجەتتى ٴىس."

ستروۆە مىرزا ماسەلەدەن بۇلتارۋعا تىرىسىپ وتىر. ول توڭكەرىستىڭ جەڭۋى ٴۇشىن كوتەرىلىستىڭ قاجەتتىلىگىن ٴسوز ەتۋدىڭ ورنىنا، كوتەرىلىستىڭ بولماي قويمايتىندىعىن ايتىپ وتىر. دايىندىقسىز، ستيحيالى، بىتىراندى كوتەرىلىس قازىردىڭ وزىندە باستالدى.

ول كەمەلىنە كەلـگەن، مۇلتىكـسىز حالىقـتىق قارۋلى كوتەرىـلىسـكە ايىنالدى دەپ ەشـكىم دە كەۋدەسىن قاعا الـمايدى، ويتـكەنى بۇل، توڭكەرىستىڭ كۇشتەرىنىڭ (تەك كۇرەستەردە عانا تولىـق ولـشەنە-لەدى) جاعدايىنا، ۇكىمەت پەن بۇرجۋازيانىڭ قىلىعىـنا، سوندايـ-اق ٴداپ باسىپ مەجەلەۋگە بولمايتىن باسقا دا قىرۋار جاعدايـلارعا بايلانىستى. بولماي قويمايتىن ماسەلە تۋرالى، ياعني ستروۋۆە مىرزا نەگىزگى تاقىرىپتان بۇلتارا وتىرىپ ٴسوز ەتكەن بەلگىلىبىر ناقتى وزگە-رىس جونىندەگى تولىق سەنىم تۋرالى ٴسوز ەتىپ جاتۋدىڭ مۇلدە قا-جەتى جوق. ەگەر توڭكەرىستى شىنايى جاقتاعىڭىز كەلسە، كوتەرىلىس توڭكەرىستىڭ **جەڭىسكە جەتۋىن قامتاماسىز ەتۋ ٴۇشىن قاجەت** پە، ونى بەلـسەنە الـعا قويـۋ، ۋاعىـزداۋ جانە دەرەۋ كۇش سالا دايىـنداۋ كەرەك پە دەگەنـدى ٴسوز ەتۋىڭىز كەرەك. ستىـروۋۆە مىرزا مىنا پارىقتى تۇسىنبەۋى مۇمكىن ەمەس، ول، ماسەلەن، جالپىعا بىردەي سايلاۋ ٴتۇزىـمىن ٴسوزسىز جولـعا قويۋدىڭ قاجەتـتىلـگى تۋرالى دەموكراتياشىلدار ٴۇشىن داۋسىز ماسەلەنى بۇل ٴتۇزىمـنىڭ كوز الدىعى توڭكەرىس بارىسىندا قولعا كەلمەي قويمايتىندىعى تۋرالى، سایاسي قايراتكەرلەر ٴۇشىن داۋلـى بولعانـمەن، شۇعىـل بولـماعان ماسەلەمەن بۇركەپ وتىرعان جوق. ستروۋۆە مـىرزانىڭ كوتەرىـلىس جاساۋ كەرەك دەگەن ماسەلەدەن بۇلـتارۋى لىـبەرال بۇرجۋازيانىڭ سایاسي مايدانىنىڭ ارعى سىرىن سەزدىرەدى. ٴبىرىنشىسى، بۇرجۋازيا جەكە وكتەمدىك ۇكىمەتتى كۇيرەتۋدەن گورى ونىمەن ىمىرالاسىپ، جەمتىكـتەس بولۋدى ٴتاۋىر كورەدى؛ بۇرجۋازيا قارۋلى كۇرەستىڭ اۋىر جۇگىن قالاي دا جۇمىسشىلارعا جۇكتەگىسى كەلەدى (بۇل ەكىنـ-شىسى). ستروۋۆە مىرزانىڭ ماسەلەدەن بۇلتارۋ پوزيتسياسىندا بولۋىنىڭ **شىنايى** ماقساتى مىنە وسى. مىنە سوندىقتان ول كوتەرىلىس جاساۋ كەرەك دەگەن ماسەلەدەن جالتارىپ، كوتەرىلىستىڭ "الەۋمەتتىك-

پسيحيكالىق" شارت ـ جاعدايى ماسەلەسىنە، الدىن الا "ۇگىت جۇر-
گىزۋ" ماسەلەسىنە **شەگىنىپ وتىر.** 1848 ـ جىلى فرانكفۋرت پارلامەنتىنـ
دەگى بۇرجۋازيا مىلجىڭدارى ۇكىمەتتىڭ قارۋلى كۇشىنە ٴسوزسىز
سوققى بەرۋ قاجەت بولعان كەزدە، قوزعالىس قارۋلى كۇرەستى "قاجەت
ەتكەن" كەزدە، تەك سوزبەن يلاندىرۋ ٴادىسى (دايىندالۋ داۋىرىنە
وتە قاجەتتى ٴادىس) پاسىق بۇرجۋازيانىڭ سەلقوستىعى مەن قور-
قاقتىعىنا اينالعان كەزدە، قارار، جارناما جانە قاۋلى شىعارۋمەن،
"كەڭ كولەمدە ۇگىت جۇرگىزۋمەن" جانە "الەۋمەتتىك ـ پسيحيكالىق
شارت ـ جاعدايلار" ازىرلەۋمەن بولىپ كەتكەن ەدى، ٴدال سول
سياقتى، قازىر ستروۆە مىرزا دا **بوس ٴسوزدى** بويتۇمار ەتۋ ارقىلى
كوتەرىلىس ماسەلەسىنەن بۇلتارىپ وتىر. ستروۆە مىرزا بىزگە تولىپ
جاتقان سوتسيال ـ دەموكراتتار توڭمويىندىقپەن كورمەي وتىرعان
فاكتىنى، ياعني توڭكەرىس ٴداۋىرىنىڭ تاريحتاعى جاي، ادەتتەگى،
ديحاندىق داۋىرگە ۇقسامايتىن جەرى بۇقارانىڭ كوڭىل كۇيى،
ويانۋى جانە سەنىمى **ٴىس ـ ارەكەتتە** كورىنۋگە تيىستىلىگىن، ونىڭ
ۇستىنە كورىنىپ تە وتىرعاندىعىن ايقىن كورسەتىپ وتىر.

تۇرپايى توڭكەرىسشىلدەر ٴسوزدىڭ ٴوزى دە ارەكەت ەكەندىگىن
تۇسىنبەيدى. بۇل قاعيدانى **جالپى** تاريحي داۋىردە نەمەسە بۇقارا-
نىڭ اشىق ساياسي اتتانىسى (ياعني ٴارقانداي ۇرىنشاقتىق ورنىن باسا
المايتىن، ونىڭ ۇستىنە زورلاپ تۋدىرۋعا دا بولمايتىن اتتانىس)
بولماعان تاريحي داۋىرگە قولدانۋعا ابدەن بولادى.. توڭكەرىستىك
داۋىر باستالعان، ەسكى "قوندىرما" بارلىق جەردە جارقىشاقتانعان،
ٴوزى ٴۇشىن جاڭا قوندىرما جاراتاتىن تاپتار مەن بۇقارانىڭ اشىق
ساياسي اتتانىستارى فاكتىكە اينالعان، ىشكى سوعىس باستالعان كەزدە،
"ارەكەتتەنۋ" جونىندە **تىكەلەي ۇران العا قويماي، ٴباز ـ باياعىنشا**
"سوزبەن" عانا بولۋ، "پسيحيكالىق شارت ـ جاعدايلار"دى جانە **جالپى**

"ۇگىت"تى سىلتاۋ ەتىپ، ارەكەتتەنگىسى كەلمەۋ ـ تىرشىلىكتەن قالعاندىق، ولكىتىك، ۋاعىز ايتۋشىلىق، ٴتىپتى توڭكەرىستى ساتقاندىق جانە توڭكەرىسكە وپاسىزدىق جاساعاندىق ەكەنىن قۇيرىقشىل توڭكەرىسشىلدەر تۇسىنبەيدى. دەموكراتياشىل بۇرجۋازيانىڭ فرانكفۋرتتاعى مىلجىڭدارى مىنە وسىنداي ساتقىندىقتىڭ نەمەسە وسىنداي توپاستىق ۋاعىزدىڭ ماڭگى ەستەن كەتپەيتىن تاريحي ۇلگىسى.

سىزدەر تۇرپايى توڭكەرىسشىلدەر مەن قۇيرىقشىل توڭكەرىسشىلدەر اراسىنداعى پارىقتى روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق قوزعالىسىنىڭ تاريحىنا نەگىزدەلە وتىرىپ ٴتۇسىندىرۋدى تىلەيسىزدەر مە؟ ٴبىز سىزدەرگە وسىنداي تۇسىنىك بەرەلىك. جاقىندا عانا وتكەن، ٴبىراق بىزگە اتام زامان بولىپ كورىنەتىن 1901 ـ 1902 ـ جىلداردى ەستەرىڭىزگە تۇسىرىڭىزدەر. ەرەۋىلدەر مەن قىر كورسەتۋلەر باستالدى. تۇرپايى توڭكەرىسشىلدەر "اتوي سال" دەپ شۋ كوتەردى («جۇمىسشى ٴىسى»[139])، "قاندى ۇگىت قاعازدارىن" تاراتتى (ۇمىتپاسام بەرلىنەن تاراتىلعان ٴتارىزدى)، گازەت ارقىلى بۇكىل روسسياعا ۇگىت جۇرگىزۋدى دارىپتەيتىن يديانى "ادەبيەتشىلدىك" جانە جاتتاناپازدىق دەپ شابۋىل جاسادى (نادەجدين)[239]. ال توڭكەرىسشىلدەردىڭ قۇيرىقشىلدىعى سول كەزدە "ەكونوميكالىق كۇرەس ساياسي ۇگىتتىڭ **تاماشا** ٴتاسىلى" دەپ ۋاعىزدادى. توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكراتتار قانداي پوزيتسيا ۇستادى؟ ول وسى ەكى اعىمنىڭ ەكەۋىنە دە شابۋىل جاسادى. ول ۇرىنشاقتىق ىستەۋدى جانە اتوي سالىپ، شۋ كوتەرۋدى كىنالادى، ويتكەنى ـ اشىق بۇقارالىق اتتانىس ٴالى دە ەرتەڭىنىڭ ٴىسى ەكەنىن سول كەزدە جۇرتتىڭ ٴبارى دە ايقىن كوردى نەمەسە ايقىن كورۋگە ٴتيىستى ەدى. ول قۇيرىقشىلدىقتى كىنالادى، سونداي ـ اق **ٴتىپتى** بۇكىل حالىقتىق قارۋلى كوتەرىلىس تۋرالى ۇراندى تىكەلەي العا قويدى،

ارينە، مۇنى تىكەلەي ۇندەۋ قاتارىنىدا ەمەس (ستروۋۆە مىرزا سول كەزدەگى سوزدەرىمىزدەن "بۇلىك سالۋ" تۋرالى ۇندەۋدى تابا المايـ تىن ەدى)، قايتا **قاجەتتى** قورتىنىدى قاتارىندا، "ۇگىت" قاتارىندا (بۇل "ۇگىت" تۋرالى ستروۋۆە مىرزا ەندى عانا ەسىنە الدى، ــ ءبىزدىڭ قۇرمەتتى ستروۋۆە مىرزا قاشان دا بىرنەشە جىل كەشىگىپ جۇرە- دى)، دال بولعان، پايداكوس بۇرجۋازيا ۋاكىلدەرى قازىر "قايعىرا، ورىنسىز" اۋىز جاپپاي ءسوز قىلىپ وتىرعان "الەۋمەتتىك ـ پسيحيكالىق شارت ـ جاعدايلار"دى دايىنداۋ ءۇشىن العا قويادى. **ول كەزدە** ۇگىت پەن ءناسيحات، ءناسيحات پەن ۇگىت وبيەكتيپتىك جاعداي ارقىلى شىنىندا الدىڭعى ورىنعا قويىلدى. **ول كەزدە** بۇكىل مەملەكەتتىك ساياسي گازەتتى كوتەرىلىسكە دايىندالۋ قىزمەتىنىڭ ۇيتقىسى رەتىندە شعارۋدى العا قويۋعا بولاتىن ەدى («نە ىستەۋ كەرەك»تە ول العا قويىلىدى دا)؛ ال مۇنىداي گازەت اپتاسىنا ءبىر شىقسا دا جاقسى بولار ەدى. **ول كەزدە** توتەلەي قارۋلى اتتانىس **جاساماي**، بۇقارالىق ۇگىت جۇرگىزۋ، ورىنشاقتىققا **سالىنباي**، كوتەرىلىستىڭ الەۋمەتتىك ـ پسيحيكالىق شارت ـ جاعدايلارىن ازىرلەۋ قاتارلى ۇراندار توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ بىردەن ـ ءبىر دۇرىس ۇرانى ەدى. **قازىر** بۇل ۇراندار وقيعالاردىڭ سوڭىنىدا قالىدى، قوزعالىس العا وزىپ كەتتى، بۇل ۇرانىدار ەنىدى كەرەكسىز نارسە، ازاتشىلىداردىڭ مونتانىلىعى مەن جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ قۇيرىقشىلدىعىن بۇركەمەلەۋگە عانا جارايتىن ەسكى ـ قۇسقى بىردەڭە عانا بولىپ قالدى!

مۇمكىن مەن قاتەلەسىپ وتىرعان بولارمىن؟ مۇمكىن توڭكەرىس ءالى باستالماعان شىعار؟ تاپتاردىڭ اشىق ساياسي اتتانىسىنىڭ كەزەڭى ءالى كەلمەگەن شىعار؟ ىشكى سوعىس ءالى باستالماعاندىقتان، قارۋ سىنى سىن قارۋىنىڭ **قاجەتتى** جانە مىندەتتى ءىز باسۋشىسى، مۇرا- گەرى، مۇراتىن اتقارۋشىسى، ءىسىن اياقتاتۋشىسى بولۋعا ءتيىستى

ەمەس شىعار؟

ينالاڭىزعا كوز جىبەرسەڭىز، ٴبولىمىڭىزدىڭ تەرەزەسىنەن باسىڭ- ىزدى شىعارىپ كوشەگە قاراساڭىز بۇل سۇراقتا جاۋاپ تابىلادى. ۇكىمەتتىڭ ٴوزى-اق بارلىق جەردە قولىندا تەمىردىڭ سىنىعى دا جوق بەيبىت حالىقتى توپ-توبىمەن قىرعىنداۋمەن ىشكى سوعىستى قوزعاپ وتىرعان جوق پا؟ تولىق قارۋلى قارا جۇزدىكتەر جەكە وكتەمدىك جۇرگىزۋشى ۇكىمەتتىڭ" دالەلى" رەتىندە ارەكەتتەنىپ وتىرعان جوق پا؟ بۇرجۋازيا ــ ٴتىپتى بۇرجۋازيا دا ــ جاساق قۇرۋدىڭ قاجەتتىلىگىن سەزىنىپ وتىرعان جوق پا؟ ستروۋە مىرزانىڭ، وتە سىپايى ٴارى ادەپتى ستروۋە مىرزانىڭ ٴوزى دە "توڭكەرىستىڭ قيمىلدىك اشىق سيپاتى" (ٴبىز بۇگىن ٴدال وسىندايمىز!)، "قازىرگى كەزدە حالىق بۇقاراسىنا جاسىرىن ىقپال ەتۋدىڭ ەڭ ماڭىزدى شارتتارىنىڭ ٴبىرى" ەكەنىن ٴسوز ەتىپ وتىرعان جوق پا؟ (ٴا ــ ٴاي، قۇتىلۋ ٴۇشىن ٴسوز ەتىپ وتىر عوي!)

كوزىن اشىپ كورگىسى كەلەتىندەر توڭكەرىس جاقتا تۇرعان ادامداردىڭ ٴبارىنىڭ قارۋلى كوتەرىلىس ماسەلەسىن العا قويۋى ٴتيىس ەكەندىگىنەن كۇماندانا المايدى. **بۇقاراعا** ازدى-كوپتى ىقپالى بولعان، تەكسەرىلۋدەن اۋلاق باسپاسوزدەردە جاريالانعان وسى ماسەلە جونىندەگى **ٴۇش ٴتۇرلى** قويىلىسقا كوز جىبەرىڭىزدەر.

ٴبىرىنشى ٴتۇرلى قويىلىس ــ روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3-قۇرىلتايىنىڭ قارارىنداعى① قويىلىس. ول

① قاراردىڭ تولىعى تومەندەگىدەي:

"1) پرولەتاريات، ٴوزىنىڭ ورنى جونىنەن ايتقاندا، ەڭ الدىڭعى قاتارلى جانە بىردەن-ٴبىر دايەكتى توڭكەرىسشىل تاپ، سوندىقتان ول روسسيانىڭ جالپى دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ قوزعالىسىندا باسشىلىق رول اتقارۋعا مىندەتتى؛

جالپى دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ قوزعالىس قارۋلى كوتەرىلىستى **قازىردىڭ وزىندە ـ اق قاجەتتىلىككە** اينالدىرادى دەپ تانىدى جانە ونى ٴور داۋىسپەن جاريالادى. پرولەتارياتتى ۇيىمداستىرىپ كوتەرىلىس جاساۋ ٴىسى كۇن تارتىبىنە قويىلىپ، پارتيانىڭ كەلەلى، باستى جانە **قاجەتتى** مىندەتتەرىنىڭ بىرىنە اينالدى. پرولەتارياتتى قارۋلاندىرۋ جانە كوتەرىلىسكە تىكەلەي باسشىلىق ەتۋ مۇمكىندىگىن قامتاماسىز داندىرۋ ٴۇشىن ەڭ **ٴونىمدى** شارالاردى قولدانۋ تالاپ ەتىلەدى.

ەكىنشى ٴتۇرلى قويىلىس — "روسسيا نەگىزگى زاڭشىلدارى كوسەمىنىڭ" (بۇل ەۆروپا بۇرجۋازياسىنىڭ وتە ىقپالدى ورگان گازەتى «فرانكفۋرت» گازەتىنىڭ[220] جۋىردا سترۋۆە مىرزاعا بەرگەن اتاعى) نەمەسە روسسيا العاباسار بۇرجۋازياسىنىڭ كوسەمىنىڭ «ازاتتىق» جورنالىندا جاريالاعان پرينسيپتىك ماقالاسىنداعى قويىلىس. ول كوتەرىلىستىڭ بولماي قويمايتىندىعى جونىندەگى پىكىردى قۇپتامايدى.

2) بۇل قوزعالىس قازىردىڭ وزىندە قارۋلى كوتەرىلىستى قاجەتتىلىككە اينالدىردى؛

3) پرولەتاريات بۇل كوتەرىلىسكە، ٴسوز جوق، ناعىز بەلسەندىلىكپەن قاتناسادى، ال ونىڭ قاتىناسۋى روسسيا توڭكەرىسىنىڭ تاعدىرىن بەلگىلەيدى؛

4) پرولەتاريات ٴوزىنىڭ كوتەرىلىسىنە يديالىق جاقتان عانا ەمەس، ٴاماليات جاعىنان دا باسشىلىق ەتەتىن سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ تۋى استىندا ٴبىرتۇتاس، دەربەس ساياسي كۇش بولىپ ۇيىسقاندا عانا بۇل توڭكەرىستە باسشىلىق رول اتقارا الادى؛

5) وسى رولدى ىسكە اسىرۋ عانا پرولەتارياتقا بۇرجۋازيالىق ـ دەموكراتيالىق روسسيانىڭ داۋلەتتى تاپتارىنا قارسى سوتسياليزم

قۋپيا قيملدار مەن بۋلىك سالۋ اقلعا سيمايتىن توڭكەرىسشلدىكتىڭ ەرەكشە ٴتاسلى. رەسپۋبلىكاشلدىق ادامداردى قورقىتۋ بولىپ تابىلادى. قارۋلى كوتەرىلىس، شىنىندا، تەك تەحنيكالىق ماسەلە، ال "ەڭ نەگىزگى، ەڭ قاجەتتى ٴىس"ـكەڭ كولەمدە ۋگىت جۇرگىزۋ مەن الەۋمەتتىك ـ پسيحيكالىق شارت ـ جاعداي دايىنداۋ.

ٴۋشىنشى ٴتۇرلى قويىلىس ـ جاڭا ۋشقىنشىلدار ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى قارارىنداعى قويىلىس. ٴبىزدىڭ مىندەتىمىز ـ كوتەرىلىستى دايىنداۋ. كوتەرىلىس جوسپار بويىنشا جۇرگىزىلۋى مۇمكىن ەمەس. ٴساتتى كوتەرىلىس شارت ـ جاعدايىن ۋكىمەت شىرقىنىڭ بۇزىلۋى، ٴبىزدىڭ ۋگىت جۇرگىزۋىمىز، ٴبىزدىڭ ۇيىمداستىرۋ قىزمەتىمىز تۋدىرادى، تەك سول كەزدە عانا، "تەحنيكالىق جاقتاعى جاۋىنگەرلىك دايىندىق قىزمەتتەرىمىزدىڭ ازدى ـ كوپتى ەلەۋلى ماڭىزى بولا الادى"...

تەك وسىنداي عانا ما؟ وسىنداي عانا. پرولەتارياتتىڭ جاڭا ۋشقىنشىل باسشىلارى كوتەرىلىستىڭ قاجەتتى نارسەگە اينالعان ـ

جولىندا كۇرەسۋ ٴۇشىن ەڭ ٴتيىمدى شارت ـ جاعدايلار تۋعىزا الادى: وسىلاردى ەسكەرە وتىرىپ، ـ

روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 3 ـ قۇرىلتايى: پرولەتارياتتى قارۋلى كوتەرىلىس جاساۋ ارقىلى جەكە وكتەمدىك تۇزىمەمەن تىكەلەي كۇرەسۋگە ۇيىمداستىرۋ پارتيانىڭ كوز الداعى توڭكەرىس داۋىرىندەگى ەڭ باستى، ەڭ شۇعىل مىندەتتەرىنىڭ ٴبىرى دەپ قارايدى.

سوندىقتان قۇرىلتاي ٴار دارەجەلى پارتيا ۇيىمدارىنا مىنانى تاپسىرادى:

(ا) ۋگىت جانە ٴناسيحات ارقىلى پرولەتارياتقا الدىمىزدا تۇرعان قارۋلى كوتەرىلىستىڭ ساياسي ماڭىزى عانا ەمەس، ونىڭ

ينالماعانىن ٴالى بىلمەيدى، پرولەتارياتتى ۇيمداستىرىپ تىسكەلەي كۇرەس جۇرگىزۋ كەشەۋىلدەتۋگە بولمايتىنىن مىندەتتە ينالعان - ينالماعاندىعى ولارعا ٴالى ايقىن ەمەس. ەڭ ٴونىمدى شارالاردى قولدانۋعا ۇندەۋدىڭ قاجەتى جوق؛ مۇنان دا ماڭىزدىسى (1902 - جىلى ەمەس، 1925 - جىلى) — بۇل شارالاردىڭ قانداي شارت - جاعدايلاردا "ازدى - كوپتى ەلەۋلى" ماڭىزى بولا "الاتىندىعىن" نەگىزىنەن ٴتۇسىندىرۋ...

جاڭا ۇشقىنشىل جولداستار، مارتينوۆشىلدىق جاققا بۇرىلعاندىقتان سىزدەر قازىر قايدا بارعاندارىڭىزدى بىلەسىزدەر مە؟ ساياسي فيلو- سوفيالارىڭىزدىڭ ازاتشىلدار فيلوسوفياسىنىڭ كونە اۋەنىن قايتالاۋ بولىپ وتىرعانىن بىلەسىزدەر مە؟ وزدەرىڭىزدىڭ (ۇناتپاساڭىزدار دا، بايىبىنا بارا الماساڭىزدار دا) پاتشاشىل بۇرجۋازيانىڭ قۇيرىعى بولىپ وتىرعاندارىڭىزدى بىلەسىزدەر مە؟ سىزدەر قانىق نارسەنى قايتا- لاعان جانە ۋاعىز ايتۋعا جاتتىققان كەزدە، — پەتر سترۋۆەنىڭ ۇمتىل-

---

ٴامالىيات جاعىنداعى جانە ۇيمدىق جاعىنداعى ماسەلەلەرى دە ٴتۇ- سىندىرىلسىن؛

(ب) مۇنداي ۇگىت پەن ٴناسيحاتتى جۇرگىزگەن كەزدە، بۇقارالىق ساياسي جۇمىس تاستاۋدىڭ رولى، بۇل جۇمىس تاستاۋدىڭ كوتەرى- لىس باستالار كەزدە جانە كوتەرىلىس بارىسىندا كەلەلى ماڭىز الاتى- ندىعى ٴتۇسىندىرىلسىن؛

(س) ەڭ ٴونىمدى شارالار ارقىلى پرولەتاريات قارۋلاندىرىلسىن، قارۋلى كوتەرىلىستىڭ جانە وعان تىكەلەي باسشىلىق ەتۋدىڭ جوسپارى جاسالسىن، قاجەت بولعاندا پارتيانىڭ قىزمەتكەرلەرىنەن ۇيمداسقان ارناۋلى ۇساق ۇيرمەلەر قۇرىلىپ بۇل قىزمەت جۇرگىزىلسىن."

(اپتوردىڭ 1907 - جىلعى نۇسقاسىنا قوسقان تۇسىندىرمەسى. — قۇرا- ستىرۋشىدان)

ماس ماقالاسىنداعى ۇمتىلماس سوزىمەن ايتقاندا، ــ "توڭكەرىستىڭ **قيمىلدىلىعى** اشىق سيپاتى قازىرگى كەزدە حالىق بۇقاراسىنا جاسىرىن نىقپال ەتۋدىڭ ەڭ ماڭىزدى شارتتارىنىڭ ٴبىرى" ەكەنى سىندى فاكتىنى اشىق كورە الماعاندارىڭىز وزدەرىڭىزگە ايقىن با؟

IX

توڭكەرىس داۋىرىندە اسىرە قارسى توپ پوزيتسياسىنداعى پارتيا بولۋ دەگەن نە؟

ەندى ۋاقىتشا ۇكىمەت جونىندەگى قارارعا قايتا ورالايىق. ٴبىز، جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ تاكتيكاسى توڭكەرىستى العا ىلگەرىلەتپەيتىنىن، ــ ولار وزدەرىنىڭ قارارى ارقىلى توڭكەرىستى العا ىلگەرىلەتۋدى قامتاماسىز ەتكىسى كەلسە دە، ــ قايتا ارتقا شەگىندىرەتىنىن كورسەتىپ وتتىك. ٴبىز ولاردىڭ ناق وسى تاكتيكاسى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانى دايەكسىز بۇرجۋازيامەن كۇرەس جاساعاندا **امالسىز كۇيگە** تۇسىرەتىنىن جانە بۇرجۋازيا دەموكراتياشىلدارىنا ٴسىڭىپ كەتۋدەن ساقتاندىرا المايتىنىن كورسەتىپ وتتىك. قارارىدىڭ دۇرىس بولماعان العى شارتىنان: "سوندىقتان، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا وكىمەتتى تارتىپ الۋدى نەمەسە ۋاقىتشا ۇكىمەت ىشىندە وكىمەتتى ٴبولىسىپ الۋدى ماقسات ەتۋگە ٴتيىس ەمەس، قايتا اسىرە توڭكەرىشىل قارسى توپ پوزيتسياسىنداعى پارتيا بولا بەرۋگە ٴتيىس" دەگەن قاتە قورتىندى شىعاتىنى تابيعي. وسى قورتىندىنىڭ العىڭعى جارتىسىنا، ياعني ماقسات العا قويىلعان بولىمىنە كوز جىبەرىڭىزدەر. جاڭا ۇشقىنشىلدار توڭكەرىستىڭ پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭۋىن سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ارەكەتىنىڭ

ماقساتى ەتىپ العا قويىپ وتىر ما؟ قويىپ وتىر. ولار ٴوُزىلدى-كەسىلدى جەڭىستىڭ شارت-جاعدايلارىن دۇرىس تۇجىرىمداي الماي، "ازاتشىلدار"دىڭ كوزقاراسىن قاتە تۇردە قولدانىپ وتىر، دەگەنمەن ولار جوعارىدا كورسەتىلگەن ماقساتتى العا قويىپ وتىر. ونان سوڭ، ولار ۋاقىتشا ۇكىمەتتى كوتەرىلىسپەن بايلانىستىرىپ وتىر ما؟ سولاي، ولار ۋاقىتشا ۇكىمەت "جەڭىپ شىققان حالىق كوتەرىلىسىنەن تۋادى" دەپ، بۇل ەكى ٴىستى توتەلەي بايلانىستىرىپ وتىر. اقىرىندا، ولار كوتەرىلىسكە باسشىلىق ەتۋدى وزدەرىنىڭ ماقساتى رەتىندە العا قويىپ وتىر ما؟ سولاي، ولار دا ستروۋە مىرزا سياقتى بۇلتاقتاپ، كوتەرىلىستىڭ قاجەتتىلىگى مەن كەشەۋىلدەتۋگە بولمايتىندىعىن مويىندامايدى، ٴبىراق ولاردىڭ ستروۋە مىرزاعا ۇقسامايتىن جەرى دە بار، ولار "سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا ونى (كوتەرىلىستى) ٴوزىنىڭ ىقپالى مەن **باسشىلىعىنا بويسۇندىرۋعا** جانە ونى پايدالانا وتىرىپ جۇمىسشى تابىنىڭ مۇددەسىن كوزدەۋگە تىرىسادى" دەيدى.

بۇل ورىندى-اق ايتىلىپ وتىرعان جوق پا؟ ٴبىزدىڭ **ماقساتىمىز**— پرولەتاريات بۇقاراسى مەن **پرولەتاريات ەمەس** بۇقارانىڭ كوتەرىلىسىن ٴوز ىقپالىمىز بەن باسشىلىعىمىزعا بويسۇندىرۋ جانە ونى پايدالانا وتىرىپ ٴوز مۇددەمىزدى كوزدەۋ. سوندىقتان، ٴبىزدىڭ ماقساتىمىز—كوتەرىلىس كەزىندە ٴارى پرولەتارياتقا باسشىلىق ەتۋ، ٴارى توڭكەرىستىك بۇرجۋازيا مەن ۇساق بۇرجۋازياعا ("پرولەتاريات ەمەس توپتار"عا) باسشىلىق ەتۋ، اتاپ ايتقاندا، سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا مەن توڭكەرىسشىل بۇرجۋازيا كوتەرىلىستىڭ باسشىلىق ۇقىعىن "**ٴبولىسىپ الۋ**". ٴبىزدىڭ ماقساتىمىز—ۋاقىتشا ۇكىمەتتى (جەڭگەن حالىق كوتەرىلىسىنەن تۋعان ۋاقىتشا ۇكىمەت) قۇرۋ ٴۇشىن، كوتەرىلىستى **جەڭىسكە جەتكىزۋ. سوندىقتان...**

سوندىقتان ٴبىز وكىمەتتى تارتىپ الۋدى نەمەسە توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت ىشىندە بيلىكتى ٴبولىسىپ الۋدى ماقسات ەتۋگە ٴتيىس ەمەسپىز!!

ٴبىزدىڭ دوستارىمىز قايتكەنمەن دە ماسەلەنىڭ ۇشىعىنا شىعا المايدى. ولار ستروۆە مىرزانىڭ كوتەرىلىستەن سىلتاۋراتىپ قاشقا-لاقتاۋ كوزقاراسى مەن توڭكەرىستىك سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا-نىڭ بۇل كەشەۋىلدەتۋگە بولمايتىن مىندەتتى ىسكە اسىرۋعا ۇندەۋ كوزقاراسى اراسىندا اۋىتقىپ ٴجۇر. ولار توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋدىڭ قانداي بولسا دا پرولەتارياتقا وپاسىزدىق ىستەۋ دەپ پرينسيپتىك جاقتان جازعىراتىن ۇكىمەتتىسىزدىك پەن سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ كوتەرىلىسكە باسشىلىق ىقپالى بولعان جاعدايدا توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋدى تالاپ ەتۋ كەرەك دەپ قارايتىن ماركسيزمنىڭ① اراسىندا اۋىتقىپ ٴجۇر. ولاردا ەشقانداي دەربەس مايدان جوق: پاتشا ۇكىمەتىمەن ىمىراعا كەلىپ جەڭىستەس بولۋدى قالايتىن، سوندىقتان كوتەرىلىس ماسەلەسىندە بۇلتاقتايتىن، جايىما-شۋاقتايتىن ستروۆە مىرزانىڭ مايدانىندا، "جوعارىدان" ارەكەتتەنۋدىڭ جانە بۇرجۋازيالىق توڭكە-رىسكە قاتىناسۋدىڭ قانداي بولسا دا جازعىراتىن ۇكىمەتتىسىزشىل-دەردىڭ مايدانى دا جوق. جاڭا ۇشقىنشىلدار پاتشا ۇكىمەتىمەن ىمىراعا كەلىپ جەڭىستەس بولۋ مەن پاتشالىق ٴتۇزىمدى جەڭۋدى شاتاستىرادى. ولاردىڭ بۇرجۋازيالىق توڭكەرىسكە قاتىناسقىسى كەلەدى. ولار مارتينوۆتىڭ «ەكى ٴتۇرلى ديكتاتۋرا»سىنان ٴسال-

---

① «پرولەتارلار» گازەتى، 3-سان، «توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى»، ەكىنشى ماقالاعا قاراڭىز. («لەنيننىڭ شىعارمالارى»، 8-توم، حانزۋشاسى، 441 ــ 449-بەتتەرگە قاراڭىز. ــ قۇراستىرۋشىدان)

ٴپال العا ىلگەرلەگەن. ولار ٴتىپتى حالىقتىڭ كوتەرىلىسىنە باسشىلىق ەتۋگە قوسىلادى، ٴبىراق كوتەرىلىس جەڭىسكە جەتكەنىنەن كەيىن (مۇمكىن كوتەرىلىس جەڭىسكە جەتۋ قارساڭىندا بولار؟) دەرەۋ باسشىلىق ەتۋدەن باس تارتۋدى، ياعني **جەڭىستىڭ جەمىسىنە كەنەلمەي،** قايتا بارلىق جەمىستى **تۇگەلدەي بۋرجۋازياعا** بەرۋدى **قۋاتتايدى.** ولاردىڭ "كوتەرىلىستەن پايدالانا وتىرىپ جۇمىسشى تابىنىڭ مۇددەسىن كوزدەۋ" دەيتىنى مىنە وسى.

مۇنداي الجاسقان كوزقاراسقا ەندىگارى تالداۋ جاساپ جاتۋدىڭ قاجەتى جوق. ونان دا "باستان-اياق اسرە توڭكەرىسشىل قارسى توپ پوزيتسياسىنداعى پارتيا بولا بەرۋ" دەگەن ٴسوز ٴبىلدىرىپ وتىرعان وسى الجاسقان كوزقاراستىڭ **قايىنارىن** تەكسەرگەن ٴجون.

بۇل حالىقارالىق توڭكەرىستىك سوتسيال-دەموكراتيالىق قوزعا-لىستىڭ بىزگە قانىق قاعيدالارىنىڭ ٴبىرى. بۇل بۇكىلدەي دۇرىس قاعيدا. ول پارلامەنتتىك مەملەكەتتەردەگى تۇزەتىمپازدىقتا نەمەسە ورايشىلدىقتا قارسى تۇرۋشىلاردىڭ بارلىعىنىڭ ماتەلىنە اينالعان. مۇنىڭ "پارلامەنت قۇمارلىقتا"، ميلەرانيزىمگە، بەرنشتەينشىلدىككە[115]، تۋراتىي ۇلگىسىندەگى يتاليا جاڭعىرتىمپازدىعىنا قارسى ورنىندى دا قاجەتتى تويتارىس ەكەنىن جۇرت مويىنداعان. ٴبىزدىڭ كوڭىلشەك جاڭا ۇشقىنشىلدارىمىز بۇل تاماشا قاعيدانى ابدەن جاتتاپ الىپ، ونى قىزۋ ىنتامەن... **بۇكىلدەي ورىنسىز** قولدانىپ ٴجۇر. ەشبىر پارلامەنت بولماعان جاعدايعا ۇيلەستىرىپ جازىلعان قاراردا پارلامەنت كۇرەسىنىڭ كاتەگورياسى العا قويىلىپ ٴجۇر. **كوتەرىلىس** تۋرالى ەشكىم دە مۇقيات ٴسوز اشپاعان سايासي جاعدايدىڭ بەينەسى مەن كورىنىسى بولعان "قارسى توپ" دەگەن ۇعىم قازىر كوتەرىلىس **باستالىپ،** ونىڭ ۇستىنە توڭكەرىس جاقتا تۇرعان بارلىق ادامدار كوتەرىلىسكە باسشىلىق ەتۋدى ويلاپ جانە ٴسوز ەتىپ وتىرعان

جاعدايعا ٴولى تۇردە قولدانىلىپ ٴجۇر. كوتەرىلىس جەڭىسكە جەتكەن كەزدە **جوعارىدان** ارەكەتتەنۋدىڭ تيىستىلىگى تۋرالى ماسەلەنى توڭكەرىس العا قويعان ٴدال وسى **كەزدە "باستان-اياق"** بۇرىنعىداي ارەكەتتەنۋدى، ياعني "تومەننەن" عانا ارەكەتتەنۋدى تىلەۋشىلىك شىنداپ، لەپىرە ايتىلىپ ٴجۇر.

ٴبىزدىڭ جاڭا ۇشقىنشىلدارىمىز شىنىندا دا قارا باسىپ ٴجۇر! ولار ٴتىپتى سوتسيال-دەموكراتيالىق دۇرىس قاعيدانى تۇجىرىمداعان كۇندە دە، بۇل قاعيدانى دۇرىس قولدانا المايدى. ولار توڭكەرىس باستالعان داۋىردە، پارلامەنت جوق جاعدايدا، ىشكى سوعىس بولىپ جاتقان كەزدە، كوتەرىلىس باستالعان كەزدە پارلامەنتتىك كۇرەس جونىندەگى ۇعىمدار مەن اتاۋلاردىڭ ٴبارى وزگەرىپ وزدەرىنىڭ كەرى ماعىناسىن بەرەتىندىگىن ويلامادى. ولار وسىنداي جاعدايدا، تۇزەتۋلەردىڭ ەرەۋىل جاساۋ، قىر كورسەتۋلەر ارقىلى ورتاعا قويىلاتىنىن، سۇراقتاردىڭ قارۋلانعان ازاماتتاردىڭ شابۋىل جاساۋ قيمىلى ارقىلى ورتاعا قويىلاتىنىن، ۇكىمەتكە قارسى تۇرۋدىڭ زورلىقتى كۇشپەن ۇكىمەتتى اۋدارىپ تاستاۋ ارقىلى جۇزەگە اساتىنىن ويلامادى.

ٴدال ەلىمىزدىڭ حالىق ەرتەگىلەرىندەگى اتاقتى باس كەيىپكەرلەردىڭ ٴوزىنىڭ قۇتتى ٴسوزىن ورىنسىز ۋاقىتتا قايتالايتىنى سياقتى، ٴبىزدىڭ مارتىنوۆتىڭ مۇريتتەرى دە بەيبىت پارلامەنتتىك كۇرەس جايىنداعى ۋاعىزىن ٴتىپتى وزدەرى دە توتە اسكەري قيمىل باستالدى دەپ قاراپ وتىرعان كەزدە قايتالاپ وتىر، "توڭكەرىستىڭ ٴوزىلدى-كەسىلدى جەڭىسى" مەن "حالىق كوتەرىلىسى"ن تۋ باستا اۋىزعا الاتىن قاراردا اسىرە قارسى توپ پوزيتسياسىندا بولۋدى سالتاناتپەن العا قويۋدان وتەر كۇلكىلى نارسە جوق! مىرزالار، ويلاپ كورىڭىزدەر: كوتەرىلىس داۋىرىندە "اسىرە قارسى توپ پوزيتسياسىندا بولۋ"

دەگەننىڭ ٴمانىسى نە؟ ۇكىمەتتى اشكەرەلەۋ مە، الدە ونى قۇلاتۋ ما؟ ۇكىمەتكە قارسى داۋىس بەرۋ مە، الدە ونىڭ قارۋلى كۇشتەرىن اشىق كۇرەستە كۇيرەتۋ مە؟ ۇكىمەتتىڭ قازىناسىن تولىقتىرۋدان باس تارتۋ ما، الدە بۇل قازىنانى كوتەرىلىسكە، جۇمىسشىلار مەن ديحانداردى قارۋلاندىرۋعا جانە نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋعا جۇمساۋ ٴۇشىن تومەندەگى تارتىپ ماقساتتارىمەن الۋ ما؟ مىرزالار: سىزدەر "اسىرە قارسى توپ پوزيتسياسىندا بولۋ" دەگەن ۇعىمنىڭ تەك كەرەناۋ ارەكەتتى، ياعني اشكەرەلەۋدى، قارسى داۋىس بەرۋدى، باس تارتۋدى عانا بەينەلەيدى، دەپ تۇسىنە باستاعان جوقسىزدار ما؟ نەلىكتەن مۇنداي بولادى؟ ويتكەنى، بۇل ۇعىم پارلامەنتتىك كۇرەسكە عانا بايلانىستى ۇعىم، سونداي-اق "ٴوزىلدى-كەسىلدى جەڭۋ"دى ەشكىم دە كۇرەستىڭ تىكەلەي ماقساتى ەتىپ قويمايتىن داۋىردە عانا قولدانىلاتىن ۇعىم. سىزدەر، ساياسي جاقتان ەزىلىپ وتىرعان حالىقتىڭ جەڭىس جولىندا جانقيارلىقپەن كۇرەسۋ ٴۇشىن بۇكىل شەپتە باتىل شابۋىل جاساۋى باستالعانىنان تارتىپ بۇل جاقتاعى جاعدايدىڭ تۇبىرىنەن وزگەرگەنىن تۇسىنە باستاعان جوقسىزدار ما؟

جۇمىسشىلار قازىر بىزدەن مىنانى سۇراپ وتىر: كەشەۋىلدەتۋگە بولمايتىن كوتەرىلىس ٴىسىن قولعا الۋ جۇرگىزۋ كەرەك پە؟ باستالعان كوتەرىلىستى قالاي جەڭىسكە جەتكىزۋ كەرەك؟ بۇل جەڭىستى قالاي پايدالانۋ كەرەك؟ جەڭىسكە جەتكەن كەزدە قانداي پروگرامما جۇزەگە اسىرىلادى جانە جۇزەگە اسىرىلۋعا ٴتيىس؟ ماركسيزمدى تەرەڭدەتىپ جاتقان جاڭا ۇشقىنشىلدار بۇعان: باستان-اياق اسىرە تومەنگى قارسى توپ پوزيتسياسىنداعى پارتيا بولا بەرۋ كەرەك... دەپ جاۋاپ بەرەدى. ەندەشە، ٴبىز بۇل ساربازداردى تۇرپايىلار ىشىندەگى ماڭدايالدىلار دەسەك دۇرىس بولماس پا ەدى؟

X
"توڭكەرىستىك كوممۋنا" جانە پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكەرىستىك ـ دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسى

جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى جاڭا «ۇشقىن» گازەتى قولدانعان ۇكىمەتسىزدىك مايدانىندا ("تومەننەن دە، جوعا-رىدان دا" ەمەس، تەك "تومەننەن" عانا ارەكەتتەنۋدە) تابانداپ تۇرا المادى. كوتەرىلىسكە جول بەرىپ، ال جەڭىسكە جەتۋگە جانە توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋعا جول بەرمەۋدىڭ سوراقى-لىعى تىم ـ اق سودەگەي كورىنەدى. سوندىقتان، بۇل قاراردا مارتي-نوۆ پەن مارتوۆتىڭ ماسەلە جونىندەگى شەشىمىنە كەيبىر قوسىمشا شارتتار مەن تەجەۋلەر جاسالعان. ٴبىز قاراردىڭ تومەنگى بولىمىندە باياندالعان وسى قوسىمشا شارتتاردى كورىپ وتەلىك:

"بۇل تاكتيكا ‹"باستان ـ اياق اسىرە توڭكەرىستىك قارسى تۇپ پوزيتسياسىنداعى پارتيا بولا بەرۋ"›نى جولعا قويۋ، ارينە، كوتەرى-لىستى ۇلعايتۋعا جانە ۇكىمەتتى ىدىراتۋعا دەم بەرۋدى كوزدەگەن كۇندە دە بەلگىلى قالادا، بەلگىلى رايوندا وكىمەتتى ٴىشىنارا، ۋاقىتشا تارتىپ الۋ، توڭكەرىستىك كوممۋنا قۇرۋ پايداسىز دەگەندىك ەمەس."

وسىلاي بولسا، مۇنىڭ ٴوزى ٴپرينسيپ جاعىنان تەك تومەنىنەن عانا ەمەس، جوعارىدان دا ارەكەتتەنۋگە جول بەرىلەدى دەگەندىك. مۇنىڭ ٴوزى ل. مارتوۆتىڭ «ۇشقىن» گازەتىندە (93 ـ سانىندا) جاريالانعان اتاقتى فەليەتونىندا قويعان كوزقاراسىن جوققا شىعارعان-

دىق، ال «العا» گازەتىنىڭ تاكتيكاسىن، ياعني تەك "تومەنىنەن" عانا ەمەس، "جوعارىدان" دا ارەكەتتەنۋ تاكتيكاسىن دۇرىس دەپ تانىعاندىق بولادى.

ونان قالا بەرسە، وكىمەتتى تارتىپ الۋ (ٴىشىنارا، ۋاقىتشا، ت.ب بولسا دا)، ارينە، جالعىز سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ عانا، جالعىز پرولەتارياتتىڭ عانا قاتىناسۋىن قاجەت ەتىپ وتىرعان جوق. ويتكەنى دەموكراتيالىق توڭكەرىس جالعىز پرولەتارياتقا عانا ٴتيىمدى بولمايدى، وعان بەلسەنە قاتىناساتىن دا جالعىز پرولەتاريات ەمەس. بۇلاي بولاتىن سەبەبى وسى قارارداعى ٴبىرىنشى ابزاسىندا ايتىلعانداي، كوتەرىلىس "حالىق" كوتەرىلىسى، بۇعان "پرولەتارياتقا جاتپايتىن توپتار" دا (بۇل ۋاكىلدەر ماجىلىسىنىڭ كوتەرىلىس ماسەلەسى جونىندەگى قارارىنداعى ٴسوز)، ياعني بۇرجۋازيا دا قاتىناسادى. اتاپ ايتقاندا، سوتسياليزمشىلدەردىڭ ۇساق بۇرجۋازيامەن بىرلىكتە توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋىنىڭ قانداي بولسا دا جۇمىسشى تابىنا وپاسىزدىق جاساعاندىق دەگەن ٴپرينسيپتى، «العا» گازەتىنىڭ ٴۇمىت ەتكەنىندەي، **ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى لاقتىرىپ تاستادى**. "وپاسىزدىق" ونى تۋدىراتىن قىلمىستاردىڭ ٴىشىنارا، ۋاقىتشا، رايوندىق، ت.ب. قىلمىس بولۋىنان وپاسىزدىق بولماي قالمايدى. اتاپ ايتقاندا، توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋدى تۇرپايى جاۋرەسيزىممەن قاتار قويىپ كوزقاراسىن، «العا» گازەتىنىڭ ٴۇمىت ەتكەنىندەي[240]، ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى **لاقتىرىپ تاستادى**. بىلىكتى كوپ قالاعا جۇرمەي، ٴبىر قالاعا عانا جۇرۋىنەن، كوپ رايونعا جۇرمەي، ٴبىر رايونعا عانا جۇرۋىنەن، سول سياقتى، قالاي اتالۋىنان ۇكىمەت ۇكىمەت بولماي قالمايدى. ٴسويتىپ، جاڭا «ۇشقىن» گازەتى العا قويىپ وتىرعان **ماسەلەنىڭ پرينسيپتىك قويىلىسىن ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى لاقتىرىپ تاستادى**.

ەندى ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ ٴپرينتسيپ جاعىنان ٴوزى جول بەرىپ وتىرعان توڭكەرىستىك ۇكىمەت قۇرۋ جانە وعان قاتىناسۋ قۋاتتاماسىنا قويىپ وتىرعان تەجەۋلەرىنىڭ ۇيلەسىمدى ـ ۇيلەسىمسىز ـ دىگىن كورىپ وتەلىك. "ازىرشە" («эпизодический») دەگەن ۇعىمنىڭ "ۋاقىتشا" («временный») دەگەن ۇعىمنان نەندەي پارقى بار ەكەنىن ٴبىز بىلمەيمىز. بۇل ارادا اعىسى شەتتەن كىرگەن ٴسوز بەن "جاڭا" ٴسوز ارقىلى انىق يديانىڭ جوقتىعىن بۇركەمەلەۋدەن باسقا ەشتەڭە بولماسا كەرەك. بۇل "تەرەڭىرەك" ايتىلعانداي كورىنگەنمەن، ٴىس جۇزىندە بۇل ٴتىپتى دە كۇڭگىرتتىك جانە الجاسۋشىلىق، بەلگىلى ٴبىر قالادا نەمەسە بەلگىلى ٴبىر رايوندا ٴىشىنارا "ۇكىمەتتى تارتىپ الۋ"دىڭ "ٴتيىمدى"لىگىنىڭ بۇكىل مەملەكەتتىڭ توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتىنە قاتىناسۋدان نەندەي پارقى بار؟ 9 ـ يانۋار وقيعاسى تۋىلعان پەتەربۋرگ سياقتى جەر "قالا" ەمەس پە ەكەن؟ كوپتەگەن مەملەكەتتەردەن ۇلكەن كاۆكاز سياقتى جەردە ٴبىر رايون ەسەپتەلمەي مە؟ ال، تۇرمە، ساقشى جانە مەملەكەت قازىناسى، تاعى سول سياقتى ماسەلەلەرگە (ٴبىر كەزدە جاڭا «ۇشقىن» گازەتىن قيناعان ماسەلەلەرگە) قانداي ماملە جاساۋ كەرەكتىگى، ٴبىر رايوندى قويا تۇرعاندا، ٴتىپتى ٴبىر قالادا "ۇكىمەتتى تارتىپ العان" كۇندە دە، ٴبىزدىڭ الدىمىزعا قويىلادى ەمەس پە؟ ارينە، كۇش جەتكىلىكتى بولماعان، كوتەرىلىس تولىق تابىسقا جەتپەگەن كەزدە، كوتەرىلىس ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭىسكە جەتپەگەن كەزدە ٴىشىنارا، قالالىق جانە سول سياقتى توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ بولۋى مۇمكىن ەكەنىنە ەشكىم دە جوققا شىعارا المايدى. مىرزالار، ٴبىراق مۇنىڭ ماسەلەمەن نەندەي قاتىسى بولماق؟ قارارادا "توڭكەرىستىڭ ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭىسى" مەن "جەڭىسپ شىققان حالىق كوتەرىلىسى" تۋرالى

تۋ باستا ـ اق ٴسوز قىلماپ پا ەدىڭىزدەر؟؟ سوتسيال ـ دەموكراتتار قاشانان باستاپ ۋكىمەتتىڭ شىلدەردىڭ ٴىسىن ٴوز مىندەتىنە الۋ ارقىلى پرولەتارياتتىڭ نازارى مەن نىساناسىن بىتىراتىپ ەدى، پرولەتارياتتى جالپى، بىرلىككە كەلگەن، تۇتاس جانە جان ـ جاقتىلى كۇرەسكە ەمەس، قايتا "ٴىشىنارا" كۇرەستەرگە باستاپ ەدى؟ سىزدەر ٴبىر قالادا ۋكىمەتتى تارتىپ الۋدى العا قويعان كەزدە، مۇنى "كوتەرىلىستى كەڭەيتۋ" ٴۇشىن دەپ ۋتىر ەكەنسىزدەر، ەندەشە، ٴبىزدىڭ مۇنى باسقا قالالارعا دەيىن كەڭەيتۋ ٴۇشىن دەپ ۋيلاۋدىڭ مىزعا بولمايدى ما؟ مۇنى بارلىق قالالارعا كەڭەيتۋ ٴۇشىن دەپ ۇمىتتەنۋىمىزگە بولمايدى ما؟ مىرزالار، سىزدەردىڭ قورىتىندىلارىڭىز بەينە العى شارتتارىڭىز سياقتى سەنىمسىز، كەزدەيسوق، قايشىلىقتى جانە الجاسقان. روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 ـ قۇرىلتايى جالپى توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى ماسەلەگە ەگجەي ـ تەگجەيلى جانە اشىق جاۋاپ بەردى. بۇل جاۋاپ بارلىق ٴىشىنارا ۋاقىتشا ۇكىمەتتەردى دە قامتيدى. ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ جاۋابى ماسەلەنىڭ **ٴبىر بولەگىن** زورلانىپ قالاي بولسا سولاي ٴبولىپ الدى، ناتيجەدە مۇنىسى بۇكىل ماسەلەدەن **قاشۋ** عانا بولىپ (ٴبىراق ٴساتسىز بولىپ) بىلىق تۋدىردى.

"توڭكەرىستىك كوممۋنا" دەگەن نە؟ بۇل ۇعىمنىڭ "توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت"تەن پارقى بار ما؟ بار بولسا، پارقى قاي جەرىندە؟ مۇنى ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ مىرزالاردىڭ وزدەرى دە بىلمەيدى، ولاردىڭ توڭكەرىستىك يدياسىنىڭ بىلىقپالىعى ولاردىڭ اۋزىن **توڭكەرىستىك بوس ملجىڭنان** بوساتپايدى، بۇل ۇنەمى بولىپ جۇرگەن ٴىس. راس، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ۋاكىلدەرىنىڭ قارارىندا "توڭكەرىستىك كوممۋنا" دەگەن ٴسوزدى قولدانۋى توڭكەرىستىك بوس سوزدەن باسقا تۇك تە ەمەس. ماركس **الدەقاشان**

ۋاقتى وتكەن "قۋلاقـقا جاعىمـدى" اتاۋلار ارقىلى كەلەشەكـتەگى مىندەتـتەردى بۇركەمەلەيـتىن مۇنـداي بونس مىلجىڭـداردى تالاي رەت ايىپتاعان بولاتىن. تارىيحـتا رول اتقارعان قۇلاقـقا جاعىمـدى اتاۋلار مۇنداي جاعدايدا قۇرعاق ءسوز بولىپ قالادى، ءبىراق ول ءسوزدىڭ جوق نارسەگە، اشەكەيگە ايـنالادى. ءبىز نەلىكتەن توڭكەرىـستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەت قۇرماقشىمىز؟ ەگەر كەلەشەكتە، باستالىـپ كەتـكەن حالىق كوتەرىلىـسى جەڭىسكە جەتـكەن جاعـدايدا، ءبىز ۇكىمەتـكە شەشۋشى ىقپال جاساعان كەزدە، ءبىز ءىسرا قانداي وزگەرىستەردى جۇزەگە اسىـرماقپىز؟ــمىنە بۇلاردى جۇمىسـشىلار مەن بۇكىـل حالىققا اشىق، تيىتەي دە كۇملجىمەي ءتۇسىندىرۋىمىز ءتيىس. ساياسي باسشىلاردىڭ الدىندا تۇرعان ماسەلەلەر مىنە وسىلار.

روسسيا سوتسيال ــ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 ــ قۇرىل- تايى بۇل ماسەلەلەرگە تولىق اشىق جاۋاپ بەرىپ، بۇل وزگەرىستەر جايلى تولىق پروگرامماسىـن، ياعني پارتيامىـزدىڭ ەڭ تومەنـگى پروگرامـماسىن العا قويدى. ال "كوممـۋنا" دەگەن ءسوز ەشقانداي جاۋاپ بەرمەيدى، تەك السـتاعى داۋىسـپەن... نەمەسە تيىتـەي دە مازمۇنسىز داۋرىعۋلارمەن جۇرتتىڭ باسىن قاتىرادى. ماسەلەن، ءبىز 1871 ــ جىلعى پارىيج كوممۋناسىن قانـشالىقتى قادىـرلەگەن سايىـن، ونىڭ ءتۇرلى قاتەلىكتەرى مەن ەرەكشە جاعدايلارىنا تالداۋ جاسامايـ اق ونى كولدەنەڭ تارتىپ قۇتىـلۋعا سونشالىقـتى جول بەرمەيـمىز. بۇلايشا ۇستىرتتىك ستەۋ ەنگەلس كەلەكە قىلعان بلانكيشىلدەردىڭ (ولاردىڭ 1874 ــ جىلعى "جارناماسىندا") كوممۋنانىڭ ءاربىر قيمى- لىنا باس ۇرعان قاتەلىكتەرىن[241] قايتالاعاندىق بولار ەدى. ەگەر جۇمىسشىلار ۋاكىلدەر ماجىلىسشىلدەردەن قارارىدا العا قويىلعان **وسى** "توڭكەرىستىك كوممۋنا" تۋرالى سۇراسا، ولار نە دەپ جاۋاپ بەرەر ەدى؟ ولار تەك: تارىيحـتا وسىلاي اتالعان جۇمىسـشىلار ۇكىمەتى

بولعان، ول ۇكىمەت دەموكراتيالىق توڭكەرىس پەن سوتسياليستىك
توڭكەرىس قۇرامىن ايىرا بىلمەگەن جانە ول كەزدە ايىرا دا المايـ
تىن ەدى، رەسپۋبليكا جولىنـداعى مىندەتــتى سوتسياليـزىم جولىنـ
داعى مىنـدەتپەن شاتاســتىرعان، ۆەرسالـعا باتىل اسـكەري شابۋىل
جاساۋ مىندەتىن شەشە الماعان، فرانسيا بانكەسىن باسىپ الماۋ قاتەـ
لـىگىن وتـكىزگەن، ت. ب. دەپ جاۋاپ بەرەر ەدى. قىسـقاسى،
سىزدەر بۇل ماسەلەگە جاۋاپ بەرگەندە، مەيـلى پاريج كومـمۋناسىن
مىـسالـعا الـساڭىزدار دا، نەمەسە باسـقا ٴبىركومـمۋنانى مىـسالـعا
الـساڭـىزدار دا، جاۋاپتارىـڭىز ٴسوزسـىز مىـناۋ بولادى: مىـنە
بۇل **ٴبىزدىڭ ۇكىمەتىمىز ەلىكتەمەۋگە ٴتيىستى** ۇكىـمەت. تاماشا
جاۋاپ ەكەندىگىنـدە داۋ جوق! الايدا پارتيانىڭ ٴامالياتتىق پىروگـ
راممانىڭ اۋىزعا الماۋدىڭ جانە قارارda تاريح جونىندە ورىنسىز ساباق
بەرۋدىڭ ٴوزى دۇمشەلەردىڭ ۋاعىزشىلدىعى مەن توڭكەرىسشىلدەرـ
دىڭ دارمەنسىزدىگىن كورسەتـىپ وتـىرعان جوق پا؟ مۇنىڭ ٴوزى
سىزدەر بار كۇشپەن بىزگە اۋدارماقشى بولىپ، ٴبىراق اۋدارا الماعان
الگى قاتەلىكتى، ياعني دەموكراتيالىق توڭكەرىس پەن سوتسياليستىك
توڭكەرىستى شاتاستـىرعان ("كومموۋنا" اتاۋلىنىڭ قانـدايى بولـسا دا
ايىرا الماعان) قاتەلىكتى كورسەتىپ وتىرعان جوق پا؟

ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ (ۇيلەسـىمسىز تۇردە كومـمۋنا دەپ اتالـىپ
وتىرعان ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ) ماقساتى "تەك" كوتەرىلـىستى كەڭەيتۋ
جانە ۇكـىمەتتى سـىدىراتۋ دەپ جاريالانـدى. بۇل "تەك" دەگەن
ٴسوزدىڭ ٴوز ماعىناسىنان ايتقاندا باسقا بارلىق مىندەتتەردى شەتكە قاعۋ،
"تومەنـىنەن عانا" ارەكەتــتەنۋدى دارىپتەيـتىن سوراقـى ٴنازاريانىڭ
ٴتىرىلۋى بولىپ تابىـلادى. ال باسقا مىندەتــتەردى بۇلايشا شەتــكە
قاعۋ سوراقىلىق، شالاعايلىق بولىپ تابىلادى. "توڭكەرىستىك كومموۋـ
نا"نىڭ، ياعني ٴتىپتى ٴبىر قالاداعي توڭكەرىستىك وكىمەتتىڭ ٴوزى

دە مەملەكەتتىڭ ىستەردىڭ **ٴبارىن** (ۋاقىتشا، "ٴىشنارا، ازىرشە" بولسا دا) ٴسوزسىز اتقارۋعا ٴتيىس؛ بۇل ماسەلەنى كورمەسكە سالۋ ـــ بارىپ تۇرعان اقىماقتىق. بۇل ۆكىمەت 8 ساعاتتىق جۇمىس كۇنىن بەلگىلەۋگە، جۇمىسشىلار زاۋاتتى باقىلايتىن ٴتۇزىمدى ورناتۋعا، جالپىعا بىردەي تەگىن وقۋدى جولعا قويۋعا، سۋديالاردى سايلاۋ ٴتۇزىمىن جۇزەگە اسىرۋعا، ديحاندار كوميتەتتەرىن قۇرۋعا، تاعى-تاعىلاردى ىستەۋگە ٴتيىس، قىسقاسى، ٴسوزسىز كوپتەگەن وزگەرىستەر جاساۋعا ٴتيىس. بۇل وزگەرىستەردى "كوتەرىلىستى كەڭەيتۋ" دەگەن ۇعىمعا جاتقىزۋ ٴسوزۋارلىقتا سالىنعاندىق، تولىق ايقىنداپ الۋعا ٴتيىستى ورىنداردى ادەيى بىلىقتىرعاندىق بولار ەدى.

جاڭا ۇشقىنشىلدار قارارىنىڭ سوڭعى ٴبولىمى پارتيامىز ىشىندە قايتا باس كوتەرگەن "ەكونوميزم"نىڭ پرينسيپتىك بەتالىسىن ٴسىن تەزىنە الۋىمىزعا ەشقانداي جاڭا ماتەريال بەرمەسە دە، ٴبىراق جوعارىدا ايتىلعانداردى ازدى-كوپتى ۇقساماعان جاقتاردان دالەلدەپ وتىر.

قاراردىڭ سول بولەگى مىناۋ:

"تەك ٴبىر ٴتۇرلى جاعدايدا، اتاپ ايتقاندا، توڭكەرىس سوتسياليزىمدى جۇزەگە اسىرۋ شارت-جاعدايلارى نەداۋىر ‹؟› پىسىپ جەتكەن باتىس ەۋروپاداعى الدىڭعى قاتارلى ەلدەردى شار-پىعان كەزدە عانا، سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا ۆكىمەتتى بىرىق-تىلىقپەن كۇش سالا تارتىپ الۋعا، ونىڭ ۇستىنە ونى مۇمكىندىكتىڭ بارىنشا ۇزاق ۋاقىت ٴوز قولىندا ۇستاپ تۇرۋعا ٴتيىس. مۇنداي جاعدايدا، روسسيا توڭكەرىسىنىڭ تاريحتاعى شاعىن كولەمى بارىنشا ۇلعايادى، سول كەزدە سوتسياليستىك رەفورما جاساۋ جولىنا تۇسۋگە مۇمكىندىك تۋىلادى.

سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا توڭكەرىس بارىسىندا الماسىپ

وتىراتىن ۇكىمەتتەردىڭ بارلىعىنا اسىرە توڭكەرىسشىل قارسى توپ پوزيتسياسىندا بولۋدى بۇكىل توڭكەرىس داۋىرىندە ٴوز تاكتيكاسى-نىڭ نەگىزى ەتەدى ەكەن، وندا ەگەر ۇكىمەت بيلىگى ٴوز قولىنا تۇسە قالسا‹؟›، ونى پايدالانۋعا دا تۇتەنشە جاقسى دايىندالا الادى.»

بۇل ارادا نەگىزگى پىكىر—«العا» گازەتى الدەنەشە رەت بايان-داپ وتكەن پىكىر. «العا» گازەتى بىلاي دەگەن بولاتىن: ٴبىز سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستە تولىق جەڭىسكە جەتۋىنەن، ياعني پىرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكە-رىستىك-دەموكراتيالىق دىكتاتۋراسىن جۇزەگە اسىرۋىنان قورقۋعا (مارتينوۆشا قورقۋعا) ٴتيىس ەمەسپىز، ويتكەنى، مۇنداي جەڭىس ٴبىزدىڭ ەۆروپانى اتتانىسقا كەلتىرۋىمىزگە مۇمكىندىك بەرەدى، ال ەۆروپانىڭ سوتسياليستىك پىرولەتارياتى بۇرجۋازيانىڭ بۇعاۋىنان قۇتىلىسىمەن-اق، قايتا ورالىپ ٴبىزدىڭ سوتسياليستىك توڭكەرىستى جۇزەگە اسىرۋىمىزعا كومەكتەسەدى. ٴبىراق جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ باياندالۋىمەن بۇل پىكىر قانشالىقتى بۇلدىرىلگەن دەسەڭىزدەرشى. ٴبىز ۇساق-تۇيەك ماسەلەلەرگە، ماسەلەن، وكىمەتتى تارتىپ الۋدى زياندى تاكتيكا دەپ قارايتىن سانالى پارتيانىڭ قولىنا ۇكىمەت بيلىگى ٴوزى "ٴتۇسۋى" مۇمكىن دەپ ەسۋاستىقپەن جورامالداۋعا، ەۆروپادا سوتسياليزىمدى جۇزەگە اسىرۋ شارت-جاعدايىنىڭ نەداۋىر انا ەمەس، مۇلدە پىسىپ جەتكەندىگىنە دە، ٴبىزدىڭ پارتيا پىروگ-راممامىزدىڭ ەشقانداي سوتسياليستىك رەفورمالاردى مۇلدە بىلمەي، تەك سوتسياليستىك توڭكەرىستى عانا بىلەتىندىگىنە دە توقتالمايمىز. ٴبىز تەك «العا» گازەتىنىڭ پىكىرى مەن ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى قارارىنىڭ پىكىرى اراسىنداعى باستى جانە ٴتۇبىرلى پارىقتارعا عانا توقتالامىز. «العا» گازەتى روسسيانىڭ توڭكەرىسشىل پىرولەتارياتىنا بەلسەنە

كىرىسەتىن مىندەتتى: دەموكراتيا جولىنداعى كۇرەستە جەڭىسكە جەتۋدى، سونداي-اق بۇل جەڭىستى پايدالانا وتىرىپ توڭكەرىستى ەۆروپاعا تاراتۋدى كورسەتكەن ەدى. قارار ٴبىزدىڭ "ٴوزىلدى-كەسىلدى جەڭىسىمىز" (جاڭا ٴۇشقىنشىلداردىڭ "ٴوزىلدى-كەسىلدى جەڭىسى" دەيتىنى ەمەس) بەن ەۆروپا توڭكەرىسى اراسىنداعى بۇل بايلانىستى تۇسىنبەيدى. سونىمەن پرولەتارياتتىڭ مىندەتىن، **پرولەتارياتتىڭ** جەڭىسىنىڭ بولاشاعىن اۋىزعا الماي، قايتا "توڭكەرىس شارپىعان كەزدە..." دەپ ادەتتەگى مۇمكىنشىلىكتەردىڭ ٴبىرىن عانا ٴسوز ەتەدى. «العا» گازەتى قوعام داموۋىنىڭ قازىرگى كەزەڭىندە سوتسياليزم جولىنداعى دەموكراتيالىق الىعى شارت رەتىندە نەنى دەرەۋ جۇزەگە اسىرۋعا بولاتىنىن، نەنى الدىمەن جۇزەگە اسىرۋ قاجەت ەكەنىن ەسەپكە الا وتىرىپ، پرولەتارياتتىڭ مۇددەسى ٴۇشىن "ۇكىمەت بيلىگىن پايدالانۋ" قالاي بولاتىنىن جانە قالاي بولۋعا ٴتيىس ەكەنىن تىكەلەي ٴارى ايقىن كورسەتكەن ەدى (ونىڭ ۇستىنە بۇل سوزدەر روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى-پارتياسى قۇرىلتايىنىڭ قارارىنا ەنگىزىلگەن بولاتىن). قارار "پايدالانۋعا دايىندالا الادى" دەپ ايتقانىمەن، **قالاي** دايىندالا الاتىنىن، **قالاي** دايىندالاتىنىن، **قالاي** پايدالانىلاتىنىن ايتىپ بەرە الماي، بۇل ارادا دا وقيعانىڭ سوڭىندا ەم قونبايتىن دارەجەدە قالىپ قويادى. ماسەلەن، ٴبىز جاڭا ٴۇشقىنشىلداردىڭ پارتيا ىشىندەگى باسشىلىق ورنىنان "پايدالانۋعا دايىندالا الاتىن"ىنا كۇماندانبايمىز دەلىك، ٴبىراق گاپ ولاردىڭ وسى پايدالانۋ جونىندەگى سناعى مەن دايىندىعىنىڭ، كۇنى بۇگىنگە دەيىن، مۇمكىنشىلىكتەن رىيالدىقىا اينالۋىنان ٴۇمىت بولماي وتىرعاندىعىندا...

«العا» گازەتى "وكىمەتتى ٴوز قولىندا ۇستاپ تۇرۋ مۇمكىنشىلىگى"نىڭ شىندىققا اينالۋى پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكەرى-

ستىك دەموكراتيالىق دىكتاتۋراسىنا بايلانىستى ەكەنىن، پرولەتار-
يات پەن ديحاندار بۇقاراسىنىڭ بىرىككەن كۇشىنىڭ بارلىق كەرى
توڭكەرىستىك كۇشتەردى باسىپ تۇسە الاتىن بولۋىنا بايلانىستى
ەكەنىن، **دەموكراتيالىق** رەفورمالار جاعىندا بۇل ەكى تاپتىڭ
مۇددەسىنىڭ ٴسوزسىز قابىسۋىنا بايلانىستى ەكەنىن انىق ايتقان.
ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ قارارى بۇل ارادا دا ٴجوندى ەشنارسە بەر-
مەي، تەك ماسەلەدەن بۇلتارادى. روسسيادا وكىمەتتى ۇستاپ تۇرۋ
مۇمكىنشىلىگى ٴسوزسىز روسسيانىڭ ٴوزىنىڭ قوعامدىق كۇشتەرىنىڭ
قۇرامىنا، ەلىمىزدە بولىپ جاتقان دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ
شارت-جاعدايلارىنا بايلانىستى. ەۆروپا پرولەتارياتىنىڭ جەڭىسى
(ال توڭكەرىستى ەۆروپاعا تاراتۋ مەن پرولەتارياتتىڭ جەڭىسكە
جەتۋى اراسىندا ٴالى دە نەداۋىر ارالىق بار) روسسيانىڭ بۇرجۋاز-
يالىق كەرى توڭكەرىستىك كۇشتەرىنىڭ جانتالاسا قارسىلاسۋىن
ٴسوزسىز تۋدىرادى، — جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ قارارى بۇل كەرى
توڭكەرىستىك كۇشتەر تۋرالى ٴبىر اۋىز ٴسوز دە ايتپايدى، ال روسسيا
سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3-قۇرىلتايىنىڭ
قارارى بۇل كەرى توڭكەرىستىك كۇشتەردىڭ ٴمانىن مەجەلەگەن.
ەگەر ٴبىز رەسپۋبليكا مەن دەموكراتيا جولىنداعى كۇرەستە
پرولەتارياتتان تىس، ديحاندارعا دا سۇيەنە الماساق، وندا
"وكىمەتتى ۇستاپ تۇرۋ" سىنەن ٴۇمىت بولمايدى. ەگەر بۇل
ٴىس ٴۇمىتسىز بولماسا، ەگەر "توڭكەرىستىك پاتشالىق ٴتۇزىمدى
ٴۇزىلدى-كەسىلدى جەڭۋى" بۇل مۇمكىنشىلىكتى جاراتسا،
وندا ٴبىز بۇل مۇمكىنشىلىكتى كورسەتۋىمىز، ونى ريالدىققا اينالدىرۋعا
بەلسەنە ۇندەۋىمىز، توڭكەرىستىڭ ەۆروپاعا تارالۋىنا **توتەپ بەرۋ**
ماقساتىمەن عانا ەمەس، توڭكەرىستى ەۆروپاعا تاراتۋدى دا **كوزدەي**
وتىرىپ ٴامالياتتىق ۇرانداردى العا قويۋىمىز كەرەك. سوتسيال-

دەموكراتيالىق پارتياداعى قۇيرىقشىلداردىڭ "روسسيا توڭكەرىسىنىڭ
تاريحتاعى شاعىن كولەمىن" العا قويۋى، بۇل دەموكراتيالىق توڭكە-
رىستىڭ مىندەتتەرى مەن پرولەتارياتتىڭ بۇل توڭكەرىستەگى العا-
باسار رولىن ۇعىنۋلارىنىڭ وتە شەكتى ەكەنىن بۇركەۋ ٴۇشىن عانا!

"پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكەرىستىك ـ دەموكراتيالىق
ديكتاتۋراسى" دەگەن ۇرانعا قارسى پىكىرلەردىڭ ٴبىرى ـــ ديكتاتۋ-
رادا "ەرىك بىرلىگى" بولۋ كەرەك («ۇشقىن» گازەتى، 95 ـ سان)،
ال پرولەتارياتتىڭ ۇساق بۇرجۋازيامەن ەرىك بىرلىگى بولۋى
مۇمكىن ەمەس دەگەن پىكىر. بۇل قارسى پىكىر مۇلدە تابان تىرەپ
تۇرا المايدى، ويتكەنى ول "ەرىك بىرلىگى" دەگەن ۇعىمنىڭ
دەرەكسىز، "مەتافيزيكالىق" تۇردە تۇسىندىرىلۋىنە نەگىزدەلگەن.
ەرىكتىڭ بەلگىلىبىر جاقتا بىرلىگى، ەندى ٴبىر جاقتا بىرىكپەۋى
ۇنەمى بولىپ تۇراتىن جايت. سوتسياليزم ماسەلەسىندە جانە سوتسي-
اليزم جولىنداعى كۇرەستە ەرىك بىرلىگىنىڭ بولماۋى استە دەمو-
كراتيزم ماسەلەسىندە جانە رەسپۋبليكا جولىنداعى كۇرەستە
دە ەرىك بىرلىگى بولمايدى دەگەندىك ەمەس. مۇنى ۇمىتۋ دەموكر-
اتيالىق توڭكەرىس پەن سوتسياليستىك توڭكەرىستىڭ لوگيكالىق
جانە تاريحي پارقىن ۇمىتقاندىق بولادى. مۇنى ۇمىتۋ دەموكراتيالىق
توڭكەرىستىڭ **جالپىحالىقتىق** سيپاتىن ۇمىتقاندىق: "جالپىحالىقتىق"
بولعان ەكەن، "ەرىك بىرلىگى" دە **بولادى**، ويتكەنى جالپى حالىق-
تىڭ مۇقتاجى مەن تالابىن ٴدال وسى توڭكەرىس جۇزەگە اسىرادى.
دەموكراتيزم كولەمىنەن تىسقارى، پرولەتاريات پەن ديحان بۇرجۋاز-
ياسىنىڭ اراسىنداعى ەرىك بىرلىگى دەگەننەن ٴسوز اشۋعا بولمايدى.
ولاردىڭ اراسىندا تاپتىق كۇرەس بولماي قويمايدى، ٴبىراق دەمو-
كراتيالىق رەسپۋبليكا نەگىزىندە بۇل كۇرەس **سوتسياليزم
جولىنداعى** ەڭ تەرەڭ، ەڭ كولەمدى حالىقتىق كۇرەس بولادى.

دۇنيەدەگى بارلىق زاتتاردىكى سياقتى، پرولەتاريات پەن ديحاندار-دىڭ توڭكەرىستىك-دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسىنىڭ دا وتكەندە-گىسى مەن كەلەشەكتەگىسى بار. ونىڭ وتكەندەگىسى — جەكە وكتەمە-دىك ٴتۇزىم، باسىبايلى ديحاندىق ٴتۇزىم، پاتشالىق ٴتۇزىم، ەرەكشە ۇقىق ٴتۇزىمى. وسىنداي وتكەندەگىگە قارسى كۇرەستە، كەرى توڭكەرىسشىلدەرگە قارسى كۇرەستە پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ "ەرىك بىرلىگى"نىڭ بولۋى مۇمكىن، ويتكەنى مۇندا مۇددە بىرلىگى بار.

ونىڭ كەلەشەكتەگىسى — جەكە مەنشىك تۇزىمىنە قارسى كۇرەس، جالدامالى جۇمىسشىنىڭ قوجايىنىنا قارسى كۇرەسى، سوتسياليزىم جولىنداعى كۇرەس. مۇندا ەرىك بىرلىگىنىڭ بولۋى مۇمكىن ەمەس.① ول كەزدە، ٴبىزدىڭ الدىمىزداعى جول جەكە وكتەمدىك تۇزىمنەن رەسپۋبليكاعا ٴوتۋ جولى بولمايدى، ۇساق بۇرجۋاز-يالىق دەموكراتيالىق رەسپۋبليكادان سوتسياليزىمگە ٴوتۋ جولى بولادى.

ارينە، ناقتى تاريحي جاعدايدا وتكەندەگى مەن كەلەشەكتەگىنىڭ قۇرامدارى ارالاسىپ جاتادى، الدىڭعى جول مەن سوڭعى جول توعىسىپ جاتادى. جالدامالى ەڭبەك پەن ونىڭ جەكە مەنشىك تۇزد-مىنە قارسى كۇرەسى جەكە وكتەمدىك تۇسىندا دا بولعان، ٴتىپتى باسىبايلى ديحاندىق ٴتۇزىم داۋىرىندە-اق بوي كورسەتە باستاعان بولاتىن. ٴبىراق بۇل ٴبىزدىڭ دامۋ بارىسىنىڭ بىرنەشە ٴىرى كەزە-

① كاپيتاليزىمنىڭ ەركىن شارت-جاعدايدا اناعۇرلىم كەڭ، اناعۇرلىم تەز دامۋى ەرىك بىرلىگىن ٴسوزسىز تەز اياقتاتادى، ونىڭ ۇستىنە كەرى توڭكەرىسشىل كۇشتەر مەن كەرتارتپا كۇشتەر نەعۇرلىم تەز كۇيرەتىل-سە، مۇنداي بىرلىكتىڭ اياقتاۋى سولعۇرلىم تەز بولادى.

ٴشىن لوگيكالىق جاقتان جانە تاريحي جاقتان ايىرۋىمىزعا تيىستەي دە كەدەرگى بولمايدى. ٴبىز بارلىعىمىز دا بۋرجۋازيالىق توڭكەرىس پەن سوتسياليستىك توڭكەرىس مۇلدە ۇقسامايدى دەپ قارايمىز، ٴبىز بارلىعىمىز دا بۇل ەكى توڭكەرىستى ٴبىر ـ بىرىنەن ٴسوزسىز قاتاڭ پارىقتاۋدى شارتسىز تۇردە باتىل قۋاتتاپ وتىرمىز، ٴبىراق الدىڭعى جانە سوڭعى توڭكەرىستىڭ جەكە، ۇساق قۇرامدارىنىڭ تاريحتا ٴوزارا ارالاسىپ جاتاتىنىن جوققا شىعارۋعا بولا ما؟ ەۆروپاداعى دەموكراتيالىق توڭكەرىس داۋىرىندە تولىپ جاتقان سوتسياليستىك قوزعالىستار مەن سوتسياليزىم جولىنداعى تالپىنۋلار بولعان جوق پا؟ ەۆروپادا كەلەشەكتەگى سوتسياليستىك توڭكەرىستىڭ ورىنداۋىنا دەموكراتيزىم سيپاتىنداعى قىرۋار ىستەر قالىپ وتىرعان جوق پا؟

سوتسيال ـ دەموكراتتار پرولەتارياتتىڭ سوتسياليزىم جولىندا دەموكراتيالىق رەسپۋبليكانى بارىنشا جاقتايتىن بۋرجۋازياعا جانە ۇساق بۋرجۋازياعا قارسى ٴسوزسىز كۇرەس جۇرگىزەتىنىن ماڭگى ۇمىتپاۋلارى جانە ٴبىر مينوت تا ۇمىتپاۋلارى كەرەك. بۇل تيىستەي دە كۇمانسىز. ٴدال وسىنداي بولعاندىقتان، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا دارا، تاپتىلىعى توتەنشە كۇشتى دەربەس پارتيا بولۋعا ٴتيىس. ٴدال وسىنداي بولعاندىقتان، ٴبىزدىڭ بۋرجۋازيامەن "بىرگە تۇرۋ" ـ ىمىز ۋاقىتتىق سيپات الادى، ٴبىز "وداقتاستى دۇشپانىمىزداي" قاتاڭ باقىلاۋىمىز كەرەك، ت. ب. وسىنىڭ بارىنەن تيىستەي دە كۇماندانۋعا بولمايدى. ٴبىراق، ەگەر بۇدان ٴبىر مەزەتتىك، ۋاقىتشا بولسا دا، قازىردىڭ وزىندە توتەنشە قاجەتتى مىندەتتەردى ۇمىتۋعا، ەلەمەۋگە نەمەسە كوزگە ىلمەۋگە بولادى دەگەن قورىتىندى شىعارىلسا، وندا ول ٴارى كۇلكىلى، ٴارى كەرتارتپالىق بولار ەدى. جەكە وكتەمە ـ دىك تۇزىمىمەن كۇرەس جاساۋ ـ سوتسياليستەردىڭ ٴبىر مەزەت ـ تىك جانە ۋاقىتتىق مىندەتى، ٴبىراق بۇل مىندەتتى ەلەمەۋدىڭ

نەمەسە كوزگە ىلمەۋدىڭ قاندايى بولسا دا سوتسياليزىمگە وپاسىزدىق جاساعانمەن، كەرتارتپا كۇشتەرگە قىزمەت ەتكەنمەن بارابار. پرولە-تاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكەرىستىك-دەموكراتيالىق ديكتاتۋ-راسى — سوتسياليستەردىڭ تەك ءبىر مەزەتتىك، ۋاقىتشىق مىندەتى ەكەنى داۋسىز، ءبىراق دەموكراتيالىق توڭكەرىس داۋىرىندە بۇل مىندەتتى ەلەمەۋ — بارىپ تۇرعان كەرتارتپالىق.

ناقتىلى جاعدايدا ناقتىلى ساياسي مىندەتتى العا قويۋ قاجەت. بارلىق نارسە سالىستىرمالى بولادى، بارلىق نارسە كوشپەلى بولادى، بارلىق نارسە وزگەرەدى. گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا-سىنىڭ پروگرامماسىندا رەسپۋبليكا تالابى العا قويىلماعان. ولارداعى جاعداي رەسپۋبليكا ماسەلەسىن سوتسياليزىم ماسەلە-سىنەن ءامالياتتا ايىرۋدى قيىنعا تۇسىرگەن (سويتسە دە ەنگەلس 1891-جىلعى ەرفۋرت پروگرامماسى جوباسىنا باعا بەرگەن كەزدە، گەرمانيا ماسەلەسىندە، رەسپۋبليكا مەن رەسپۋبليكا جولىن-داعى كۇرەستىڭ ماڭىزىن كوزگە ىلمەۋدەن ساقتاندىرعان بولاتىن![242]). روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىندا رەسپۋبليكا تالابىن پروگراممادان جانە ۇگىت قىزمەتىنەن شىعارىپ تاستاۋ ماسەلەسى مۇلدە تۋىلعان ەمەس، ويتكەنى، بىزدە رەسپۋبليكا ماسەلەسىنىڭ سوتسياليزىم ماسەلەسىمەن ايىرىل-مايتىن بايلانىسى تۋرالى اڭگىمە بولۋى مۇمكىن ەمەس. 1898-جىلعى گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتتارىنىڭ رەسپۋبليكا ماسەلە-سىن ارناۋلى تۇردە باستى ماسەلە ەتىپ العا قويماۋى — تاڭعا-لۋعا، كىنالاۋعا دا بولمايتىن وتە ءتابيعي ءىس. گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتتارى 1848-جىلى رەسپۋبليكا ماسەلەسىن العا قوي-ماعان بولسا، وندا ولار توڭكەرىسكە تىكەلەي وپاسىزدىق جاساعان

بولار ەدى. دەرەكسىز اقيقات بولمايدى. اقيقات قاشان دا ناقتىلى بولادى.

روسسياداعى جەكە وكتەمـدىك تۇزىمگە قارسى كۇرەس اياقتاسىمەن ـ اق، روسسيانىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىس ٴداۋىرى ٴوتىپ كەتىسىمەن ـ اق پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ "ەرىك بىرلىگى" دەيتىننەن، دەموكراتيالىق ديكتاتۋرا، ت. ب. دەيتىندەردەن ٴسوز اشۋدىڭ ٴوزى كۇلكىلى بولادى. ول كەزدە ٴبىز توتەلەي پرولەتاريانىڭ سوتسياليستىك ديكتاتۋراسىن ويلارمىز، سونداي ـ اق بۇل ديكتاتۋرانى ەگجەي ـ تەگجەيلى اڭگىمە ەتەتىن بولارمىز. قازىرگى كۇندە الدىڭعى قاتارلى تاپتىڭ ساياسي پارتياسى دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭۋىنە بارىنشا كۇش جۇمساماي تۇرا المايدى. ال ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭىس پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكەرىستىك ـ دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسىنان باسقا ەشتەڭە دە ەمەس.

ەسكەرتۋ[243]

1) وقىرمانداردىڭ ەسىنە سالايىق، «ۋشقىن» گازەتى «العا» گازەتىمەن ايتىسقاندا ەنگەلستىڭ تۋراتىگە جازعان حاتىن مىسالعا كەلتىرگەن ەدى. ەنگەلس بۇل حاتتا يتاليا جاڭىرتىمپازدارىنىڭ (بولاشاق) كوسەمىنە دەموكراتيالىق توڭكەرىس پەن سوتسياليستىك توڭكەرىستى شاتاستىرماۋدى ەسكەرتكەن بولاتىن. ەنگەلس 1894 ـ جىلى يتاليانىڭ ساياسي جاعدايىنا توقتالعان كەزدە، يتاليادا بولعالى تۇرعان توڭكەرىس سوتسياليستىك توڭكەرىس ەمەس، ۇساق بۇرجۋازيالىق دەموكراتيالىق توڭكەرىس دەپ جازعان بولاتىن.[244] «ۋشقىن» گازەتى «العا» گازەتىن ەنگەلس بەلگىلەگەن پرينسيپتەن قول ٴۇزدى دەپ جازعىردى. بۇل جازعىرۋ مۇلدە ورىنسىز، ويتكەنى

«العا» گازەتى (14 ـ سان)①، جالپى العاندا، ماركستىڭ 19 ـ عاسىر ـ داعى توڭكەرىستەگى ءۇش ءتۇرلى باستى كۇشتى قاتاڭ ايىرعان ءنازارياسىن بۇكىلدەي دۇرىس دەپ مويىنداعان. بۇل ءنازاريا بويىنشا بولعاندا، كونە تۇزىمگە، ياعني جەكە وكتەمدىك تۇزىمگە، فەودالدىق تۇزىمگە، باسىبايلى ديحاندىق تۇزىمگە قارسى تۇراتىندار: (1) ليبەرال ـ دىق ءىرى بۋرجۋازيا، (2) اپتىقپا ۇساق بۋرجۋازيا، (3) پىرولە ـ تاريات. ءبىرىنشىسى، مىقتاعاندا، نەگىزگى زاڭدىق ـ پاتشالىق ءۇشىن كۇرەسەدى، ەكىنشىسى، دەموكراتيالىق رەسپۋبليكا ءۇشىن كۇرەسەدى، ءۇشىنشىسى، سوتسياليستىك توڭكەرىس ءۇشىن كۇرەسەدى. ۇساق بۋرجۋازيانىڭ تولىق دەموكراتيالىق توڭكەرىس جولىنداعى كۇرەسىن پىرولەتارياتتىڭ سوتسياليستىك توڭكەرىس جولىنداعى كۇرەسىمەن شاتاستىرۋ سوتسياليستەرگە ساياسي جاقتان كۇيرەۋ قاۋپىن توندىرەدى. ماركستىڭ بۇل ەسكەرتۋى ابدەن دۇرىس. ءبىراق ءدال وسى سەبەپتى "توڭكەرىستىك كوممۋنا" دەگەن ۇران قاتە، ويتكەنى تاريحتا بولىپ وتكەن كوممۋنالار ءدال وسى دەموكراتيالىق توڭكە ـ رىس پەن سوتسياليستىك توڭكەرىستى شاتاستىرعان ەدى. كەرىسىنشە، ءبىزدىڭ پىرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكەرىستىك دەموكراتيا ـ لىق ديكتاتۋراسى دەگەن ۇرانىمىز وسى قاتەلىكتەن تولىق ساقتاپ قالادى. ءبىزدىڭ ۇرانىمىز توڭكەرىستىڭ بۋرجۋازيالىق سيپاتىن شارتسىز تۇردە مويىنداپ، ونى دەموكراتيالىق توڭكەرىس كولەمىنەن استە **تىكەلەي** شىعا المايدى دەپ قارايدى، ءبىراق بۇل ۇران سونىمەن بىرگە ءارى قازىرگى وسى توڭكەرىستى **العا ىلگەرىلەتەدى**، ونىڭ پىرولەتارياتقا ەڭ ءتيىمدى فورمادا بولۋىنا كۇش سالادى،

---

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 8 ـ توم، حانزۋشاسى، 247 ــ 262 ـ بەتتەر. ــ قۇراستىرۋشىدان

سوندىقتان پىرولەتارياتتىڭ كەلەشەكتەگى سوتسياليزم جولىنداعى كۇرەسىنىڭ ويداعىداي جۇرگىزىلۋى ٴۇشىن دەموكراتيالىق توڭكەرىستى بارىنشا پايدالانۋعا دا تىرىسادى.

XI

روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 ـ قۇرىلتايىنىڭ كەيبىر قارارلارى مەن "ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى"نىڭ كەيبىر قارارلارىن شالا ـ شارپى سالىستىرۋ

توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت ماسەلەسى ـــ سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ قازىرگى كەزدەگى تاكتيكا ماسەلەسىنىڭ وزەگى. ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ باسقا قارارلارىنا وتە ەگجەي ـ تەگجەيلى تالداۋ جاساپ جاتۋدىڭ مۇمكىنشىلىگى دە، قاجەتى دە جوق. ٴبىز جوعارىدا تالداۋ جاساپ وتكەن روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 ـ قۇرىلتايى قارارىنىڭ تاكتيكالىق باعىتى مەن ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى قارارىنىڭ تاكتيكالىق باعىتى اراسىنداعى پرينتسيپتىك پارىقتاردى دالەلدەيتىن بىرنەشە ٴتۇيىندى عانا قىسقاشا كورسەتىپ وتەمىز.

ۇكىمەتتىڭ توڭكەرىس قارساڭىنداعى تاكتيكاسى جونىندەگى پوزيتسيا ماسەلەسىن الىپ قارالىق. سىزدەر روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 ـ قۇرىلتايىنىڭ قارارىنان بۇل ماسەلەگە تاعى دا تولىق جاۋاپ تابا الاسىزدار. بۇل قارار ەرەكشە كەزدەگى بارلىق كۇردەلى شارت ـ جاعدايلار مەن مىندەتتەردى: ۇكىمەتتىڭ جول بەرۋىنىڭ جالعاندىعىن اشكەرەلەۋدى، ٴارتۇرلى

"قىزىقتى دا كۇلكىلى حالىق ۋاكىلدەرى ورگاندارىن" پايدالانۋدى، توڭكەرىستىڭ تاسىلدەر ارقىلى جۇمىسشى تابىنىڭ كوكەيتەستى تالابىن (باستىسى ــ سەگىز ساعاتتىق جۇمىس كۇنى) جۇزەگە اسىرۋدى، سوڭىندا، قارا جۇزدىكتەرگە سوققى بەرۋدى مەجەلەپ وتىر. ۋاكىلدەر ءماجىلىسىنىڭ قارارىندا ماسەلە بىتىراتىلىپ بىرنەشە جەردە بايانىدالعان: "قارا تۇنەك كەرتارتپا كۇشتەرگە سوققى بەرۋ" ءىسى تەك باسقا پارتيالارعا قانداي ماملە جاساۋ جونىندەگى قارارىنىڭ سەبەپتەرى بولىمىندە عانا ايتىلعان. ۋاكىلدىك ورگانداردى سايلاۋعا قاتىناسۋ ماسەلەسى پاتشالىق ءتۇزىمنىڭ بۇرجۋازيامەن "ىمىراعا كەلۋ"ى ماسەلەسىنەن بولەك قارالعان. سەگىز ساعاتتىق جۇمىس كۇنىن توڭكەرىستىك تاسىلدەر ارقىلى جۇزەگە اسىرۋ ۇندەلمەي، قايتا ەسكى ۇگىتتىك ۇران، ياعني "سەگىز ساعاتتىق جۇمىس كۇنىن زاڭدا بەلگىلەۋ" دەيتىن بىردەڭە "ەكونوميكالىق كۇرەس تۋرالى" دەگەن اتى جەر جارعان تاقىرىپتاعى ايىرىم قارار ارقىلى ("جۇمىسشىلار ماسەلەسىنىڭ روسسيانىڭ قوعامدىق ومىرىندەگى وزەكتى ورنى" تۋرالى تولىپ جاتقان اسقاق اۋەندى، ءبىراق اقىلعا سيمايتىن سوزدەردى ايتقانىنان كەيىن) قايتالانىپ وتىر. بۇل ۇراننىڭ جەتكىلىكسىزدىگى مەن مەشەۋلىگى قازىر ايقىن بولىپ وتىر، مۇنى بىردەن-اق بايقاۋعا بولادى، دالەلدەپ جاتۋدىڭ قاجەتى جوق.

اشىق سايىاسي قيمىل تۋرالى ماسەلە. 3-قۇرىلتاي ءبىزدىڭ قيمىلىمىزدىڭ **تۇبىرىنەن** وزگەرگەلى تۇرعانىن مەجەلەپ وتىر. قۇپيا قيمىل جاساۋ ءىسى مەن قۇپيا ورگانداردى دامىتۋ ءىسىن تاستاپ قويۋعا استە بولمايدى، بۇل ءىستى تاستاپ قويۋ ساقشىعا قىزمەت ەتۋ بولار ەدى، ونىڭ ۇستىنە ۇكىمەتكە اسا پايدالى بولار ەدى. ءبىراق قازىر اشىق قيمىل جاساۋ ماسەلەسىن ويلاستىرماۋعا بولمايتىن بولىپ وتىر. مۇنداي قيمىل ءۇشىن دەرەۋ ۇيلەسىمدى فورمالاردى

دايارلاۋ ٴتيىس، سوندىقتان، بۇل ماقسات ٴۇشىن هرەكشه ورگان ــ قۇپيالىعى ٴبىرشاما از ورگانىدار دا دايارلاۋ ٴتيىس. جاريا جانه جارتىلاي جاريا قوعامداردان پايدالانىپ، ولاردى مۇمكىندىكتىڭ بارىنشا، سوتسيال ـ دهموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ روسسيا ـ داعى بولاشاق، اشىق تۇراعىنا اينالدىرۋ كەرەك.

ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى بۇل ارادا دا ماسەلەنى بولشەكتەيدى دە، هشقانداي تولىق ۇراندى الىا قويمايدى. وتە ـ موتە تۇتقيىل سەزد ـ لەتىنى ــ ۇيمداستىرۋ القاسىنا جاريا قالام قايراتكەرلەرىن "ورنالاس ـ تىرۋ"عا كوڭىل ٴبولۋدى كىسى كۇلەرلىكتەي تاپسىرعاندىعى. "جۇمىس ـ شىلار قوزعالىسىنا كومەكتەسۋدى ماقسات هتەتىن دهموكراتيالىق گازەتتەردى ٴوزىنىڭ ىقپالىنا بويسۇندىرۋ" قاۋلىسى بارىپ تۇرعان سوراقىلىق. هلىمىزدەگى بارلىق جاريا ليبەرالدىق گازەتتەر (بەتالىسى جاعىنان تۇگەل دەرلىك "ازاتشىلدار" گازەتى) وسىنى ماقسات هتەدى. «ۇشقىن» گازەتىنىڭ رەداكسياسى ٴوز كەڭەسىن نه ٴۇشىن ٴوزى باستاپ ورىندامايدى، «ازاتتىق» جورنالى سوتسيال ـ دهموكراتيالىق پارتيانىڭ ىقپالىنا بويسۇندىرۋ تۋرالى بىزگه نه ٴۇشىن ۇلگى كورسەتپەيدى؟ ولاردىڭ بىزگه ۇسىنىپ وتىرعانى جاريا توپتاردان پايدالانا وتىرىپ **پارتيانىڭ** تۇراعىن قۇرۋ ۇرانى همەس، قايتا، بىرىن ـ شىدەن، تەك "كاسىپتەستىك" جۇمىسشى ۇيىمى تۋرالى (پارتيا مۇشە ـ لەرى بۇعان قاتىناسۋى ٴتيىس) جاي ۇسىنىس، هكىنشىدەن، "توڭ ـ كەرىسشىل جۇمىسشى ۇيىمدارىنا" = "قۇرىلىپ بولماعان ۇيىمدار"عا = "توڭكەرىستىك جۇمىسشى كلۋب"تارىنا باسشىلىق هتۋ تۋرالى ۇسى ـ نىس. بۇل "كلۋب"تاردىڭ قالايشا قۇرىلىپ بولماعان ۇيىم بولىپ قالعانىن، بۇل "كلۋب"تاردىڭ تەگى نه نارسه هكەنىن قۇداي عانا بىلەدى. بۇل پارتيانىڭ هڭ جوعارى ورگانىنىڭ ايقىن نۇسقاۋى همەس، قايتا قالام قايراتكەرلەرىنىڭ ايتا سالعاندارى مەن جازا

سالعاندارى. پارتيا ٴوزىنىڭ بارلىق قىزمەتتەرىن بۇكىلدەي جاڭا نەگىزگە قالاي اۋىستىرا باستاۋى ٴتيىس ەكەندىگى تۋرالى ەشقانداي تۇتاس تۇسىنىك جوق.

"ديحاندار ماسەلەسى"ن پارتيا قۇرىلتايى مەن ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى بۇكىلدەي ەكى باسقا فورمادا قويعان. قۇرىلتاي «ديحاندار قوزعالىسىنا ۇستالاتىن پوزيتسيا» تۋرالى قارارىن شىعاردى. ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى «ديحاندار اراسىنداعى قىزمەت» تۋرالى قارارىن شىعاردى. الدىڭعى قاراردا پاتشالىق تۇزىمگە قارسى كۇرەستىڭ جالپىحالىقتىق مۇددەسى ٴۇشىن، بۇكىل كەڭ كولەمدى توڭكەرىستىك ـ دەموكراتيالىق قوزعالىسقا باسشىلىق ەتۋ باستى مىندەت ەتىلگەن. سوڭعى قاراردا ماسەلە تەك ەرەكشە جىكتىڭ اراسىنداعى "قىزمەت"كە عانا جيناقتالعان. الدىڭعى قاراردا توڭكەرىستىك ديحاندار كوميتەتتەرىن دەرەۋ ۇيىمداستىرۋ ارقىلى بارلىق دەموكراتيالىق وزگەرىستەردى جۇزەگە اسىرۋ ـــ ۇگىت قىزمەتىنىڭ وزەكتى ٴامالياتتىق ۇرانى بولعان. سوڭعى قاراردا "كوميتەتتى قۇرۋ تالابى" نەگىزگى زاڭ ماجىلىسىنە قويىلۋعا ٴتيىس دەلىنگەن. ٴبىز نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن نەلىكتەن ٴسوزسىز كۇتۋگە ٴتيىسپىز؟ ول شىنىندا نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسى بولا الا ما؟ ەگەر توڭكەرىستىك ديحاندار كوميتەتى الدىن الا جانە ٴبىر ۋاقىتتا قۇرىلماسا، نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسى نىعايا الا ما؟ ـــ بۇل ماسەلەلەردىڭ بارلىعىن ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى ەلەۋسىز قالدىرعان. ونىڭ بارلىق قارارلارىندا ٴبىز بايقاپ وتىرعان جالپى پىكىر ـــ بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستە ٴبىز بۇكىل دەموكراتيالىق قوزعالىسقا باسشىلىق ەتۋگە جانە ونى دەربەس جۇرگىزۋگە تىرىسپايمىز، قايتا تەك ٴوزىمىزدىڭ ارناۋلى قىزمەتتەرىمىزدى ىستەۋىمىز كەرەك دەگەن پىكىر ايقىن كورىنەدى. بەينە ەكونوميستەردىڭ سوتسيال ـ دەموكراتتارعا كەرەگى ەكونوميكالىق كۇرەس قانا، ال

ليبەرالداردىڭ كەرەگى ساياسي كۇرەس دەيتىننى سياقتى، جاڭا ۇشقىنشىلدار دا وزدەرىنىڭ بۇكىل تۇجىرىمىندا ءبىزدى ــ جۇاستىقپەن بۇرجۇازيالىق توڭكەرىستىڭ شەت پۇشپاقتارىندا تۇرسا ەكەن، بۇل توڭكەرىستى بۇرجۇازيا بەلسەنە جۇرگىزسە ەكەن دەپ قيالدايدى.

ەڭ سوڭىندا، ەكى جاقتىڭ باسقا پارتيالارعا ۇستايتىن پوزيتسيالارى جونىندەگى قارارلارىن دا ايتىپ وتپەيىنشە بولمايدى. روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 ـ قۇرىلتايىنىڭ قارارى بۇرجۇازيالىق ازاتتىق قوزعالىسىنىڭ بارلىق شەكتەمەلىلىگى مەن جەتكىلىكسىزدىگىن اشكەرەلەۋ كەرەكتىگىن ايتادى، ال ءار رەتكى قۇرىلتايدا مۇنداي شەكتەمەلىلىكتىڭ ءارتۇرلى مۇمكىندىگىنىڭ بەينەلەرىن كورسەتىپ ءوتۋ، سونداي ـ اق جامان بۇرجۇازدار مەن جاقسى بۇرجۇازدار اراسىنداعى شەكتى تابۋ جونىندە بالالىق قيالعا سالىنبايدى. ۋاكىلدەر ءماجىلىسى ستارووۆەردىڭ قاتەلىگىن قايتالاپ وسىنداي شەكتى بارىنشا ىزدەيدى، ونىڭ اتاقتى "سۇزگى قاعاز" ءنازارياسىن دامىتادى. ستارووۆەر: بۇرجۇازياعا ءبىرشاما قاتاڭ شارتتاردى قويۋ كەرەك دەگەن تاماشا يدەيادا بولادى. ءبىراق ول مىنانى ۇمىتتى: قۇپتاۋعا، كەلىسۋگە، ت. ب. تاتيتىن بۇرجۇازيا دەموكراتتارى مەن ولاي ىستەۋگە تاتىمايتىن بۇرجۇازيا دەموكراتتارىن الدىن الا ءبولىپ تاستاۋعا ۇرىنۋلاردىڭ قانداي بولسا دا وقيعالاردىڭ دامۋى لەزدە ىلىككە العىسىز ەتىپ تاستايتىن، سونداي ـ اق پرولەتارياتتىڭ تاپتىق يدەولوگياسىن كۇڭگىرتتەنىدىرەتىن "فورمۋلا"نى كەلتىرىپ شىعارادى. ناتيجەدە سالماق كۇرەستەگى شىنايى ءبىر اۋىزدىلىقتان ماڭىزدىلىققا، ۋادەگە جانە ۇرانعا كوشىپ وتىر. ستارووۆەر "جالپىعا بىردەي، تەڭ، تىكەلەي جانە جاسىرىن داۋىس بەرۋ جولىمەن سايلاۋ ءتۇزىمىن" مىنە وسىنداي ءتۇبىرلى ۇران دەپ سانايدى. ەكى جىلعا جەتپەي ـ اق "سۇزگى قاعاز" ءوزى ـ

نىڭ تۇككە جارامايتىنىدىعىن دالەلدەدى، جالپىعا بىردەي سايلاۋ ٴتۇزىمى جونىندەگى ۇراندى ازاتتىشىلدار قابىلدادى، الايدا، ازاتتىشىلداردىڭ مۇنىمەن سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياعا جاقىنداماعانى بىلاي تۇرسىن، قايتا وسى ۇراندى پايدالانا وتىرىپ جۇمىسشىلاردى الجاستىرۋعا، جۇمىسشىلاردى سوتسياليزىمنەن قول ۇزدىرۋگە تىرىستى.

قازىر جاڭا ۇشقىنشىلدار اناعۇرلىم "قاتاڭ" "شارتتار"دى العا قويىپ، پاتشالىق ٴتۇزىمنىڭ دۇشپاندارىنان "ۇيىمداسقان پىرولەتار-ياتتىڭ باتىل ارەكەتىنىڭ بارلىعىن قاجىماي ـ تالماي، تيىتتەي دە ەكى ۇشتى قىلماي ‹!؟› قولداۋدى، ت.ب." "حالىقتىڭ وزدىگىنەن قارۋلانۋ ىسىنە بەلسەنە قاتىناسۋ"عا دەيىن بارۋدى "تالاپ ەتىپ" وتىر. شەك اناعۇرلىم الىستاي ٴتۇستى، ٴبىراق بۇل شەك **تاعى دا ەسكىرىپ قالدى،** ٴوزىنىڭ تۇككە جارامايتىنىدىعىن بىردەن-اق دالەلدەدى. ماسەلەن، رەسپۋبليكا ۇرانىن نە ٴۇشىن العا قويى-مايدى؟ سوتسيال ـ دەموكراتتار "دارەجەلىك پاتشالىق ٴتۇزىمنىڭ بارلىق نەگىزدەرىنە اياۋسىز توڭكەرىستىك سوعىسپەن قارسى تۇرۋ" ٴۇشىن بۇرجۋازيا دەموكراتتارىنان ٴارتۇرلى ىستەردى ىستەۋدى "تالاپ ەتسە"، ولاردان تەك رەسپۋبليكا ٴۇشىن كۇرەسۋدى عانا تالاپ ەتپەۋى نەلىكتەن؟

بۇل ماسەلەنىڭ بەتالدى سوقتىققاندىق ەمەس ەكەنىنە، جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ قاتەلىگىنىڭ شىنىندا ٴىس جۇزىندىك ساياسي ماڭىزى بارلىعىنا "روسسيا ازاتتىق وداعى" دالەل بولادى («پىرولە-تارلار» گازەتىنىڭ 4 ـ سانىنا قاراڭىز)①. بۇل "پاتشالىق ٴتۇزىمنىڭ

---

① 1905 ـ جىلى 6 ـ ايدىڭ 4 ـ كۇنى شىققان «پىرولەتارلار» گازەتىنىڭ 4 ـ سانىندا «جۇمىسشىلاردىڭ توڭكەرىستىك جاڭا بىرلەستىگى» دەگەن ۇزاق ماقالا جاريالانعان بولاتىن («لەنين شىعارمالارى»، 8 ـ توم،

دۇشپاندارى" جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ بارلىق "تالاپتارىنا" بۇكىلدەي ساي كەلەدى. ءبىراق ءبىز بۇل "روسسيا ازاتتىق وداعى" پروگرامماسىنىڭ (نەمەسە ونىڭ پروگرامماسىز مايدانىنىڭ ازاتشىلدار رۋحىنا تولى ەكەندىگىن، ازاتشىلداردىڭ بۇل وداقتى وپ-وڭاي جەتەكتەپ كەتە الاتىندىعىن كورسەتكەنبىز. ال ۋاكىلدەر ءماجىلىسى قاراردىڭ سوڭعى ابزاسىندا "سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا **حالىقتىڭ جالعان دوستارىنا** بۇرىنعىسىنشا قارسى تۇرادى، ليبەرالدىق جانە دەموكراتيالىق تۋدى كوتەرگەن، ءبىراق پرولەتاريات-تىڭ توڭكەرىستىك كۇرەسىن شىنايى قولداۋدان باس تارتاتىن بارلىق ساياسي پارتيالارعا قارسى تۇرادى" دەپ داۋرىعادى. "روسسيا ازاتتىق وداعى" بۇل قولداۋدان باس تارتقاندى بىلاي قويىپ، ونىڭ ۇستىنە قولدايتىندىعىن قىزۋ ءبىلدىرىپ وتىر. بۇل ونىڭ كوسەمدەرىنىڭ، ازاتشىلدار بولعانىمەن، "حالىقتىڭ جالعان دوستارى" ەمەس ەكەنىنە كەپىل بولا الا ما؟

مىنە بۇدان جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ كەيبىر "شارتتار"دى الدىن الا جانىنان شىعارىپ، كورىنىستيە وتە قاتاڭ، ءىس جۇزىندە تيىتتەي

حانزۋشاسى، 467 — 478 - بەتتەرگە قاراڭىز. — قۇراستىرۋشىدان).
بۇل ماقالادا وسى وداقتىڭ جارناماسىنىڭ مازمۇنى: بۇل وداقتىڭ "روسسيا ازاتتىق وداعى" دەگەن اتتى قولدانعاندىعى، سونداي - اق ونىڭ قارۋلى كوتەرىلىس ارقىلى نەگىزگى زاڭ ءماجىلىسىن شاقىرۋدى ماقسات ەتكەندىگى باياندالعان. ودان سوڭ بۇل ماقالادا سوتسيال - دەموكراتتاردىڭ مۇنداي پارتياسىز وداقتارعا ۇستايتىن پوزيتسياسى بەلگىلەنگەن. ال بۇل وداقتىڭ شىنىندا قالاي ەكەندىگى، ونىڭ توڭكەرىستەگى تاعدىرىنىڭ قالاي ەكەندىگى بىزگە مۇلدە بەلگىسىز. (اپتور 1907 - جىلعى باسىلۋىنا قوسقان تۇسىندىرمە. — قۇراستىرۋشىدان)

دە دارمەنسىز، كىسى كۇلەرلىك كەيبىر "تالاپتار"دى قويىپ وزدەرىن بىردەن كۇلكىلى حالگە ٴتۇسىرىپ وتىرعانىن كورۋگە بولادى. ولار-دىڭ شارتتارى مەن تالاپتارى جاندى رىيالدىقتا ۇيلەسە المايتىنىن بىردەن بايقاتىپ وتىر. ولاردىڭ فورمۋلاعا سالىناتىن قىزبالىعىنان ەشتەڭە ونبەيدى، ويتكەنى، بۇرجۋازيا دەموكراتتارىنىڭ جاساندىلى-عىنىڭ، دايەكسىزدىگىنىڭ، سونداي-اق شەكتەمەلىگىنىڭ ٴارالۋان بەينەلەرىن ٴارقانداي فورمۋلا تۇگەلىمەن قامتي المايدى. ماسەلە— "سۇزگى قاعاز"ىندا ەمەس، فورمادا ەمەس، جازىلىپ شىققان جانە باسىلىپ شىققان تالاپتاردا ەمەس، "حالىق دوستارى"نىڭ جالعاندارى مەن جالعان ەمەستەرىن الدىن الا پارىقتاۋدا دا ەمەس، قايتا كۇرەستەگى شىنايى بىرلىكتە، بۇرجۋازيا دەموكراتتارىنىڭ ٴاربىر "نىق باسپاعان" قادامدارىن سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ تيتتەي دە باسەڭدەتپەي سىنداپ وتىرۋىندا. "دەموكراتيالىق وزگەرىسكە كوڭىل بولەتىن بارلىق قوعامدىق كۇشتەردى شىنايى ىنتىماقتاستىرۋ" ٴۇشىن، ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى سياقتى مۇقيات تىرىسشاڭدىقپەن، بوسقا قينالۋمەن ٴتۇرلى "تارماقتار"دى بەلگىلەمەي، قايتا ناعىز توڭكەرىس-تىك ۇراندى الىعا قويا ٴبىلۋ كەرەك. مۇنى ورىنداۋ ٴۇشىن پىرولە-تارياتتىڭ مىندەتىن پاتشاشىل بۇرجۋازيا دارەجەسىنە تۇسىرەتىن ۇران ەمەس، قايتا توڭكەرىسشىل رەسپۋبليكاشىل بۇرجۋازيانى پىرولەتارياتتىڭ دارەجەسىنە كوتەرەتىن ۇران كەرەك. مۇنى ورىنداۋ ٴۇشىن ۋاعىز ايتۋ جولىمەن قارۋلى كوتەرىلىستىڭ كەشەۋىل-دەتۋگە بولمايتىن مىندەتتەرىنەن قاشقالاقتاۋ ەمەس، قايتا ەڭ زور تىرىسشاڭدىقپەن كوتەرىلىسكە قاتىناسۋ كەرەك.

XII
بۇرجۋازيانىڭ جالت بەرۋىمەن دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ ٴورىسى تارايا ما؟

ٴبىز، «ۇشقىن» گازەتى باسقان جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ كاۆكاز ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ قارارىن جوعارداعى بىرنەشە تاراۋ جازىلىپ بولعانىنان كەيىن تاپسىرىپ الدىق. Pour la bonne bouche. (جاقسىلاپ اياقتاۋ ٴۇشىن)، ٴبىز بۇدان جاقسىراق ماتەريالدى ويلاپ تا تابا الماعان بولار ەدىك.

«ۇشقىن» گازەتىنىڭ رەداكسياسى بىلاي دەپ وتە ٴادىل كورسەتىپ وتىر: "نەگىزگى تاكتيكا ماسەلەسىندە، كاۆكاز ۋاكىلدەر ماجىلىسىندە، بۇكىل روسسيالىق ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى ‹ياعني ۇشقىنشىلدار ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى› قابىلداعان قارارعا **ۇقساس** ‹شىندىق!› قارار" قابىلدادى. "سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ توڭكەرىستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەتكە ۇستايتىن پوزيتسياسى ماسەلەسىندە كاۆكازدىق جولداستار قابىلداعان قارار 'العا' توبى، سونداي ـ اق وعان تاۋەلدى بولعان قۇرىلتاي دەيتىننىڭ ۋاكىلدەرى ۇگىتتەپ جۇرگەن جاڭا ادىسكە باتىل قارسى تۇرعان." "ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى پرولەتاريات سايasi پارتياسىنىڭ بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستەگى تاكتيكاسىن **توتەنشە ٴدال** باياندادى دەپ مويىنداۋ كەرەك."

دۇرىستىڭ اتى دۇرىس. جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ ٴتۇبىرلى قاتەلىگى تۋرالى ەشكىم دە بۇدان ارى "ٴدال" بايىمداي الماس ەدى. ٴبىز ەندى بۇل بايىمداۋلاردىڭ بارلىعىن كوشىرىپ، جاقشا ىشىندە اۋەلى ول اشقان گۇلدى، ونان سوڭ سوڭىندا بەرگەن جەمىسىن

كورسەتەيىك.

جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ كاۆكاز ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى قارارى:

"ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى توڭكەرىستىڭ وراي ارقىلى پىرولەتارياتتىڭ سوتسيال - دەموكىراتيزىمدىك ساناسىن تەرەڭدەتۋ ٴۇشىن" (رەسپۋ-بليكاعا قول جەتكىزۋ ٴۇشىن ەمەس، تەك سانانى تەرەڭدەتۋ ٴۇشىن عانا ما؟ يا! توڭكەرىستى نەتكەن "تەرەڭ" ۇعىنعاندىق!)، (ارينە! مارتىينوۆ رۋحى بويىنشا تەرەڭدەتۋ دەگەندى قوسۋ كەرەك ەدى!)، "پايدالانۋدى ٴوز مىندەتى دەپ قاراپ، پارتيانىڭ، تۋىپ كەلە جاتقان بۇرجۋازيالىق مەملەكەت ٴتۇزىمىن سىنداۋىنا تولىق ەركىندىك بەرۋدى قامتاماسىز ەتۋ ماقساتىمەن" (رەسپۋبليكانى قامتاماسىزداندىرۋ — ٴبىزدىڭ ٴىسىمىز ەمەس! ٴبىزدىڭ ٴىسىمىز — تەك سىنداۋ ەركىندىگىن قامتاماسىز ەتۋ عانا! ۇكىمەتسىزدىك يديا "بۇرجۋازيالىق مەملەكەت" ٴتۇزىمى دەگەن ۇكىمەتسىزدىك ٴتىلدى تۋدىرادى!)، "ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى سوتسيال - دەموكىراتيالىق ۋاقىتشا ۇكىمەت قۇرۋعا، سونداي - اق بۇل ۇكىمەتكە قاتىناسۋعا قارسى تۇرادى" (ەنگەلس مىسالعا العان، باكۋنينشىلدەردىڭ يسپانيا توڭكەرىسىنەن 10 اي بۇرىن شىعارعان قارارىن ەسكە تۇسىرىڭىزدەر، «پىرولەتارلار» گازەتىنىڭ 3 - سانىنا قاراڭىز)[245]، "قايتا بۇرجۋازيا-لىق ۋاقىتشا ۇكىمەتكە سىرتتان" (جوعارىدان ەمەس، تومەننەن) قىسىم جاساۋ ارقىلى مەملەكەتتىك ٴتۇزىمدى مۇمكىندىگىنشە (؟!) دەموكىراتيالاندىرۋعا جەتكىزۋدى ەڭ قولايلى دەپ قارايدى. ۋاكىل-دەر ٴماجىلىسى بىلاي دەپ قارايدى: سوتسيال - دەموكىراتتاردىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەت قۇرۋى نەمەسە وعان قاتىناسۋى، ٴبىر جاعىنان، پىرولەتارياتتىڭ قالىڭ بۇقاراسىن سوتسيال - دەموكىراتيالىق پارتيادان ٴتۇڭىلدىرۋى جانە بۇل پارتيادان بەزدىرۋى مۇمكىن، ويت-

كەنى، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا وكىمەتتى تارتىپ العانىمەن، جۇمىسشى تابىنىڭ سوتسياليزىمدى جۇزەگە اسىرعانىعا دەيىنگى كوكەيتەستى مۇقتاجىن قاناعاتتاندىرا المايدى «رەسپۋبليكا اسا قاجەت بولىپ وتىرعان جوق! قارارادى جازۋشىلاردىڭ اڭعاۋلىعى سونشا، بۇرجۋازيالىق توڭكەرىسكە قاتىناسۋدى وزدەرى تەرىس دەپ تاپقانداي ـ اق، تازا ۇكىمەتسىزدىك تىلمەن سويلەپ وتىرعاندارىن دا سەزبەي وتىر!)، "ەندى ءبىر جاعىنان، **بۇرجۋازيانى توڭكەرىستەن جالت بەرگىزەدى دە، ءسويتىپ توڭكەرىستىڭ ءورىسىن تارايتادى.**"

ءىستىڭ ءتۇيىنى مىنە وسى ارادا. ۇكىمەتسىزدىك يديانىڭ مۇلتىكسىز ورايشىلدىق يديامەن (باتىس ەۋروپالىق بەرنشتەينشىلدەردىڭ اراسىندا ءاردايىم كورىلىپ جۇرگەنىندەي) ۇشتاسقان جەرى مىنە وسى ارادا. تەك ويلاپ كورىڭىزدەرشى: ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسپاۋ كەرەك، ويتكەنى، ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋ بۇرجۋازيانى توڭكەرىستەن جالت بەرگىزەدى، ءسويتىپ توڭكەرىستىڭ ءورىسىن تارايتادى! توڭكەرىس بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس بولعاندىقتان، بۇرجۋازيالىق تۇرپايى يدياعا قۇلدىق ەتۋگە، وعان جول بەرۋگە ءتيىسپىز، جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ بۇكىلدەي تازا ءارى دايەكتى فيلوسوفياسى مىنە وسى. ەگەر ءبىزدىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋىمىز بۇرجۋازيانى جالت بەرگىزەدى دەگەن وي بىزگە ءـ ءىشىنارا، ءبىر مينوت بولسا دا، ـ جەتەكشى بولسا، وندا ءبىز توڭكەرىستەگى باسشىلىق ۇقىقتى تۇگەلىمەن بۇرجۋازياعا بەرەتىن بولامىز. پرولەتارياتتى تۇگەلىمەن بۇرجۋازيانىڭ مەڭگەرۋىنە بەرىپ (الى دە "سىنداۋ ەركىندىگىن" تولىق ساقتاي وتىرىپ!!)، بۇرجۋازيانىڭ جالت بەرمەۋى ءۇشىن، پرولەتارياتتى جۇمساق، ءمۇلايىم پوزيتسيا

قولداناتىن ەتەمىز. ٴبىز پىرولەتارياتتىڭ ەڭ كوكەيتەستى مۇقتاجىن، ياعني ەكونوميستەر مەن ولاردىڭ ەلىكتەۋشىلەرى ەجەلدەن ٴجوندى تۇسىنبەي كەلە جاتقان ساياسي مۇقتاجدارىن كەسىپ تاستايتىن بولامىز، بۇل مۇقتاجداردى بۇرجۋازيا جالت بەرمەسىن دەپ كەسىپ تاستايتىن بولامىز. ٴبىز پىرولەتارياتقا قاجەتتى بولعان كولەمدە دەموكراتيالىق ٴتۇزىمدى ىسكە اسىرۋ ٴۇشىن، توڭكەرىستىك كۇرەس جۇرگىزۋ مايدانىنان بۇكىلدەي قول ۇزە وتىرىپ، بۇرجۋازيامەن ساۋدالاسۋ مايدانىنا وتەتىن، پرينسيپكە، توڭكەرىسكە وپاسىزدىق ەتۋ ارقىلى بۇرجۋازيانىڭ قۋانىشپەن قۇپتاۋىن الاتىن بولامىز ("بۇرجۋازيانىڭ جالت بەرمەۋى ٴۇشىن").

كاۋكازداعى جاڭا ۇشقىنشىلدار توڭكەرىستى ساۋدالاۋ، پىرولەتارياتتى بۇرجۋازيانىڭ بەيشارا مالايىنا اينالدىرۋ تاكتيكاسىنىڭ بارلىق ٴمانىن قىسقا عانا بىرنەشە جول ٴسوز ارقىلى بەينەلەپ بەردى. جوعارىدا ٴبىز جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ قاتەلىگىنەن بايقاعان نىساي قازىر دامي كەلە پاتشاشىل بۇرجۋازيانىڭ قۇيرىعى بولۋ دەگەن ايقىن ٴبىر پرينسيپكە اينالدى. رەسپۋبليكانى جۇزەگە اسىرۋ بۇرجۋازيانى جالت بەرگىزەتىن بولعاندىقتان (قازىردىڭ وزىندە سولاي ەتىپ وتىر-ستروۋۆە مىرزا بۇعان مىسال بولادى)، رەسپۋبليكا جولىنداعى كۇرەستى جوعالتۋ كەرەك. پىرولەتارياتتىڭ ٴارقانداي باتىل دا دايەكتى دەموكراتيالىق تالاپتارى قاي ۋاقىتتا جانە دۇنيەنىڭ قاي جەرىندە بولسىن بۇرجۋازيانى جالت بەرگىزەدى، سونديقتان، جۇمىسشى جولداستار، سىندەرىڭىزگە تىعىلىڭىزدار، تەك سىرتتان قيمىل جاساڭىزدار، توڭكەرىس ٴۇشىن "بۇرجۋازيالىق مەملەكەت" ٴتۇزىمىنىڭ ٴتۇرلى قۇرالدارى مەن تاسىلدەرىن پايدالانۋدى ويلاماڭىزدار، تەك "سىنداۋ ەركىندىگىن" ساقتاي بەرىڭىزدەر.

"بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس" دەگەن اتاۋدى تۇسىنۋدەگى ٴتۇبىرلى قاتەلىك بۇل ارادا ايپاراداي اشىلىپ قالدى. بۇل اتاۋدى مارتينوۆشا نەمەسە جاڭا ۇشقىنشىلدارشا "ٴتۇسىنۋ" پرولەتارياتتىڭ ٴىسىن بۇرجۋازياعا ساتىپ بەرۋدى تىكەلەي تۋدىردى.

كىمدە ـ كىم بۇرىنعى ەكونوميزىمدى ۇمىتسا، ونى زەرتتەمەسە، ونى ەسىنە تۇسىرمەسە، وندا ونىڭ قازىر قايتا قوزعان ەكونوميزىمدى ٴتۇسىنۋى قيىن. بەرنشتەينشىلدىك «ەرەجە»نى[114] ەسكە تۇسىرىڭىزدەر. سول كەزدە جۇرت "تازا پرولەتارلىق" كوزقاراس پەن پروگرامماداان مىناداي قورتىندى شىعاردى: ٴبىز سوتسيال ـ دەموكراتتارعا تەك ەكونوميكا، ناعىز جۇمىسشى ٴىسى، ساياسي جالداپتىقتىڭ قانداين بولسا دا سىنداۋ ەركىندىگى، سوتسيال ـ دەموكراتيزىمدى شىنايى تەرەڭدەتۋ عانا قاجەت. ساياسيمەن ەركىن. شىلدەر ـ اق اينالىسا بەرسىن! قۇداي ٴبىزدى "توڭكەرىسشىلدىك"كە باتۋدان ساقتاي كورسىن، ويتكەنى بۇل بۇرجۋازيانى جالت بەرگىزەدى. «ەرەجە»نىڭ تولىعىن نەمەسە «جۇمىسشى يدياسى» گازەتى[123] 9 ـ سانىنىڭ (1899 ـ جىلى 9 ـ اي) قوسىمشا سانىن وقىعان ادام وسى تۇجىرىمداردىڭ تۇتاس بارىسىن كورە الادى.

قازىر دە وسىنىڭ ٴوزى، تەك ٴبىرى كولەمدە عانا، بۇكىل "ۇلى" روسسيا توڭكەرىسىنە ـــ بۇل توڭكەرىستى ٴداستۇرلى تۇرپايىلىقتىڭ ٴنازارياشىلدارى كۇنى بۇرىن تۇرپايىلاندىرىپ كىسى كۇلەرلىك دارەجەگە تۇسىرگەن توڭكەرىسكە ـــ باعا بەرۋگە قولدانۋ تۇرىندە عانا! ٴبىز سوتسيال ـ دەموكراتتارعا سىنداۋ ەركىندىگى، سانانى تەرەڭدەتۋ، سىرتتان قيمىل جاساۋ عانا قاجەت ەكەن. قيمىل جاساۋ ەركىندىگىنە، توڭكەرىستىك باسشىلىقپەن ("ليبەرالدىق" باسشىلىقپەن دەپ وقىڭىز) شۇعىلدانۋ ەركىندىگىنە، جوعارىدان "جاڭعىرتۋ" جاساۋ ەركىندىگىنە سولار ـ اق، بۇرجۋازيا ـ اق كەنەلە بەرسىن.

بۇل ماركسيزىمدى تۇرپايىلاندىرۋشىلار ماركستىڭ قارۋ سىنىن سىن قارۋسىنىڭ ورنىنا قويۋ تيىستىلىگى جونىندەگى ٴسوزىن[246] ەجەلدەن ويلاپ كورگەن ەمەس. ولار ماركستىڭ اتىن بوستان-بوسقا مالدانىپ، ٴىس جۇزىندە، تاكتيكالىق قارارىن جازعان كەزدە، بۇكىل-دەي فرانكفۋرتتىڭ بۇرجۋازياشىل مىلجىڭدارىنا ەلىكتەيدى، ولاردىڭ جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىمدى ەركىن سىنداۋىنا، دەموكراتيالىق سانانى تەرەڭدەتۋىنە ەلىكتەيدى، ٴبىراق توڭكەرىس ٴداۋىرى — قيمىل جاساۋ ٴداۋىرى، جوعارىدان دا، تومەننەن دە قيمىل جاساۋ ٴداۋىرى ەكەنىن تۇسىنبەيدى. ولار ماركسيزىمدى قۇرعاق ۋاعىزعا اينالدىردى، سونىمەن ەڭ باتىل، ەڭ بەلسەندى الدىڭعى قاتارلى توڭكەرىسشىل تاپتىڭ يدياسىن وسى تاپتىڭ ەڭ مەشەۋ جىكتەرىنىڭ يدياسىنا، ياعني توڭكەرىستىك-دەموكراتيالىق قيىن مىندەتتەردەن جالتارىپ، بۇل دەموكراتيالىق مىندەتتەردى ستروۋە مىرزالاردىڭ اتقارۋىنا تاپسىرىپ بەرەتىن ەڭ مەشەۋ جىكتەردىڭ يدياسىنا اينال-دىردى.

ەگەر سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ توڭكەرىستىك ۇكىمەتكە كىرۋى سەبەپتى بۇرجۋازيا توڭكەرىستەن جالت بەرسە، مۇنىمەن ”توڭكەرىس ٴورىسى تارايتىن“ بولادى.

روسسيا جۇمىسشىلارى، تىڭداعايسىزدار: ەگەر توڭكەرىستى پاتشالىق ٴتۇزىمدى جەڭۋدى ەمەس، قايتا ونىمەن ىمىراعا كەلىپ جەڭىستەس بولۋدى عانا ويلاعان، سوتسيال-دەموكراتتاردان شايلىققاعان ستروۋە مىرزالار جۇرگىزسە، وندا توڭكەرىستىڭ ٴورىسى اناعۇرلىم كەڭەيەتىن بولادى. ەگەر جوعارىدا ٴبىز باياندىعان روسسيا توڭكەرىسىنىڭ ەكى ٴتۇرلى مۇمكىن ناتيجەسىنىڭ ٴبىرىنشىسى جۇزەگە اسىرىلسا، اتاپ ايتقاندا، ەگەر پاتشاشىل بۇرجۋازيا جەكە وكتەمدىك ۇكىمەتپەن شيپوۆتىق ”نەگىزگى

زاڭ" جاعىندا ساۋدا جاساسا السا، وندا توڭكەرىستىڭ ٴورىسى اناعۇرلىم كەڭەيەتىن بولادى!

بۇكىل پارتياعا جەتەكشىلىك ەتەتىن قارارلاردا مۇنداي ماسقارا نارسەلەردى جازىپ وتىرعان نەمەسە بۇل "ورىندى" قارارلاردى ماداقتاپ وتىرعان سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ ماركسيزمنىڭ جاندى رۋحىن تۇگەلىمەن شىرىكتەستىرىپ جىبەرگەن قۇرعاق ۋاعىزدان باسى ايىنا ـ لىپ، كوزدەرى قاراۋىتىپ وتىر، سوندىقتان، ولاردىڭ باسقا جاقسى سوزدەرىنىڭ بارلىعىن بۇل قارارلاردىڭ بوس ملجىڭعا قالاي اينالدىر ـ عانىن كورمەي وتىر. ولاردىڭ «ۇشقىن» گازەتىندە جاريالانعان ماقالالارىنىڭ قايسىسىن اشساڭىز دا، ٴتىپتى اتاعى جەر جارعان مارتىنوۆتىڭ الەمگە اتىشۋلى الگى ٴبىر كىتاپشاسىن اشساڭىز دا ـــ وسىلاردىڭ بارلىعىنان دا **حالىق** كوتەرىلىسىن جاساۋ، توڭكەرىستى **ەڭ سوڭىنا** دەيىن جۇرگىزۋ، **حالىقتىڭ تومەنگى جىكتەرىنە** سۇيەنۋ ارقىلى دايەكسىز بۇرجۋازيامەن كۇرەس جاساۋ دەگەن سياقتى سوزدەردى كورەسىز. ٴبىراق، سىزدەر "توڭكەرىستىڭ ٴورىسى" بۇرجۋازيانىڭ جالت بەرۋىمەن "تارايادى" دەگەن يديانى قابىلداعان نەمەسە ماداقتاعان كەزدەرىڭىزدەن باستاپ ـ اق بۇل تاماشا نارسە ـ لەرىڭىزدىڭ ٴبارى دەرەۋ سورلاعان بوس ملجىڭعا اينالىپ قالدى عوي. مىرزالار، ەكىنىڭ ٴبىرى: نە ٴبىز دايەكسىز، باسپايداشىل، قويان جۇرەك بۇرجۋازياني **ەلەمەي**، حالىقپەن بىرگە توڭكەرىستى قۇلشىنا جۇزەگە اسىرىپ پاتشالىق ٴتۇزىمدى تولىق جەڭەمىز؛ نە ٴبىز بۇرجۋازيا جالت بەرە قالار ما ەكەن دەپ قورقىپ "ەلەمەۋ"گە جول بەرمەيمىز، سونىمەن پرولەتاريات پەن حالىقتى بۇرجۋازياعا، دايەكسىز، باسپايداشىل، قويان جۇرەك بۇرجۋازياعا ساۋدالايمىز.

مەنىڭ ٴسوزىمدى تەرىس ٴتۇسىنىپ جۇرمەڭىزدەر، كەيبىرەۋ ٴبىزدى سانالى تۇردە ساۋدالادى دەپ ايىپتاپ وتىر دەپ ايقاي ـ

سۇرەن سالماڭىزدار. جوق، بەينە ەسكى ەكونوميستەردىڭ ماركسيزىمە-دى "تەرەڭدەتۋ"دەن توڭكەرىسكە قارسى، جانسار جانە جالىنسىز "اقىلگويسىۋ"مەن عانا بولاتىن كۇيگە توقتاۋسىز، قايىرىلماي قۇلدى-راعانى سياقتى، سىزدەر ەجەلدەن بەرى ساناسىز تۇردە باتپاققا قاراي ٴجۇرۋشى ەدىڭىزدەر، ال قازىر سول باتپاققا باتىپ وتىرسىزدار.

مىرزالار، "توڭكەرىستىڭ ٴورىسى" قايسى ناقتى قوعامدىق كۇشتەرگە بايلانىستى ەكەنى جونىندەگى ماسەلەنى ويلاپ كورگەن بە ەدىڭىزدەر؟ ٴبىز سىرتقى ساياسي جانە حالىقارادا سايكەستىن كۇشتەر-گە توقتالماي-اق قويايىق، بۇل كۇشتەردىڭ دامۋى قازىر بىزگە وتە ٴتيىمدى بولىپ وتىرعانىمەن، ٴبىز بارلىعىمىز ولاردى قاراعالى وتىرعامىز جوق، مۇنىمىز دۇرىس تا، ويتكەنى بۇل ارادا اڭگىمە روسسيانىڭ ىشكى كۇشتەرى تۋرالى ماسەلەدە بولىپ وتىر. وسى ىشكى قوعامدىق كۇشتەرگە كوز جىبەرىڭىزدەر. جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىم، وردا، ساقشى، تورەلەر، ارميا جانە اتتوبەلىندەي قاسقا مەن جايساڭدار توڭكەرىسپەن جاۋلاسىپ وتىر. حالىق اراسنداعى نىزا-كەك قانشالىق قاتتى بولسا، ارميا سولعۇرلىم سەنىمسىز بولادى، تورەلەر اراسنداعى اۋىتقۇشىلىق سولعۇرلىم كۇشتى بولادى. ودان قالا بەرسە، جالپىلاي جانە تۇتاس العاندا، قازىر بۇرجۋازيا توڭكە-رىستى جاقتايدى، ولار بوستاندىقتى قىزۋ ٴسوز ەتىپ، بارعان سايىن حالىق اتىنان، ٴتىپتى توڭكەرىس اتىنان كوپتەپ پىكىر جاريالاپ وتىر①. ٴبىراق، ٴبىز، ماركسيزىمشىلدەر بۇرجۋازيانىڭ توڭكەرىستى

---

① بۇل جاعىندا نازار اۋدارۋعا تاتيتىنى: سترۋۆە مىرزانىڭ جاۋرەسكە جازعان اشىق حاتى. بۇل حاتتى جۋىردا جاۋرەس «ادامزات» گازەتىندە247، سترۋۆە مىرزا «ازاتتىق» جۋرنالىنىڭ 72-سانىندا باسىپ شىعارعان.

دايەكسىزدىكپەن، باسپايداشىلدىقپەن، قويان جۇرەكتىكپەن قولداپ
وتىرعانىن ٴنازارىيادان، سونداي ـ اق ەلىمىزدەگى ليبەرالداردىڭ،
ياعني جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسىنشىلدەردىڭ، ياعني ازاتشىلدار-
دىڭ ناقتىلى ىستەرىنەن كۇن سايىن، ساعات سايىن كورىپ وتىرمىز.
بۇرجۋازيا ٴوزىنىڭ شاعىن، باسپايداشىلدىق مۇددەسىنە قاناعات-
تانىسىمەن ـ اق، دايەكتى دەموكراتيزمنەن "قول ۇزىسىمەن ـ اق"
**(ال قازىردىڭ وزىندە ول دايەكتى دەموكراتيزمنەن قول ۇزە
باستادى!)** توپ ـ توبىمەن كەرى توڭكەرىستىڭ جاققا، جەكە وكتەم-
دىك ٴتۇزىم جاققا ٴوتىپ، توڭكەرىسكە، حالىققا ٴسوزسىز قارسى
تۇرادى. ەندىگى قالعانى "حالىق"، ياعني پرولەتاريات پەن ديحان-
دار: پرولەتاريات قانا ەڭ سوڭىنا دەيىن بارا الادى، ويتكەنى ول
دەموكراتيالىق توڭكەرىستەن اناعۇرلىم اري بارادى. سوندىقتان،
پرولەتاريات رەسپۋبليكا جولىنداعى كۇرەستىڭ دە ەڭ الدىڭعى
قاتارىندا تۇرادى، ول بۇرجۋازيانىڭ جالت بەرۋىنە نازار اۋدارۋعا
كەڭەس بەرەتىن، جيىركەنىشتى ەسۋاستىق پىكىردى ىلىككە
المايدى. ديحانداردىڭ ىشىندە قىرۋار جارتىلاي پرولەتارلار بار،
سونىمەن بىرگە ۇساق بۇرجۋازيا ەلەمەنتتەرى دە بار. بۇل ونى
تۇراقسىز دا ەتەدى، سوندىقتان پرولەتاريات تاپتىلىعى توتەنشە
قاتاڭ پارتيا بولىپ بىرىگۋگە ٴماجبۇر بولادى. ٴبىراق ديحاندار-
دىڭ تۇراقسىزدىعى بۇرجۋازيانىڭ تۇراقسىزدىعىنا تۇبىرىنەن
ۇقسامايدى، ويتكەنى ديحاندار جەكە مەنشىكتى شارتسىز ساقتاپ
قالۋدان گورى، جەكە مەنشىكتىڭ باستى فورمالارىنىڭ ٴبىرىن —
پومەششيكتەردىڭ جەرلەرىن تارتىپ الۋعا كوڭىل بولەدى. ديحاندار
مۇنىمەن سوتسياليزمشىل بولا الماعانىمەن، مۇنىمەن ۇساق بۇرجۋا-
زيا بولۋدان قالماعانىمەن، ٴبىراق ول دەموكراتيالىق توڭكەرىستى
بۇكىل ىنتا ـ پەيىلىمەن جانە ەڭ دايەكتى قورعايتىن كۇش بولا

الادى. ديحانداردى تاربيەلەيتىن توڭكەرىستىك وقيعالاردىڭ بارىسى بۋرجۋازيانىڭ وپاسىزدىعىنان، پىرولەتارياتتىڭ ساتسىزدىككە ۇشىراعاندىعىنان تىم ەرتە ٴوزىلىپ قالماسا بولعانى، ديحاندار ٴسوزسىز وسىنداي كۇش بولا الادى. جوعارىدا باياندالعان شارت-جاعدايلاردا ديحاندار توڭكەرىس پەن رەسپۋبليكانىڭ ٴسوزسىز تىرەگى بولا الادى، ويتكەنى بۇكىلدەي جەڭىسكە جەتكەن توڭكەرىس قانا ديحاندارعا جەر رەفورماسى جاعىنداعىنىڭ ٴبارىن، ولار ارمان ەتىپ، كوكسەپ جۇرگەنىنىڭ، ونىڭ ۇستىنە شىنايى مۇقتاج بولىپ وتىرعانىنىڭ—"سوتسيال-توڭكەرىسشىلدەر" قيالداپ جۇرگەنىدەي كاپيتاليزمىدى جوعالتۋ ٴۇشىن ەمەس، قايتا جارتىلاي باسىبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمىنىڭ باتپاعىنان، تەپكىنىڭ، قۇلدىقتىڭ قارا تۇنەك شىڭىراۋىنان قۇتىلۋ ٴۇشىن، تووار شارۋاشىلىعى كولەمىندە ٴوزىنىڭ تۇرمىستىق شارت-جاعدايىن مۇمكىندىگىنشە جاقسارتۋ ٴۇشىن مۇقتاج بولىپ وتىرعانىنىڭ—**ٴبارىن** بەرە الادى.

بۇدان تىس، ٴۇزىلدى-كەسىلدى جەر رەفورماسى عانا ەمەس، ونىڭ ۇستىنە ديحانداردىڭ جالپى جانە ۇنەمىلىك مۇددەسىنىڭ بارلىعى دا ديحانداردى توڭكەرىسكە بەت الدىرادى. ٴتىپتى پىرولەتارياتپەن كۇرەسكەندە دە ديحاندار دەموكراتيانى قاجەت ەتەدى، ويتكەنى تەك دەموكراتيالىق ٴتۇزىم عانا ديحانداردىڭ مۇددەسىن دۇرىس بەينەلەپ، ولاردىڭ بۇقارا رەتىندە، كوپشىلىك رەتىندە باسىمدىلىق الۋىنا مۇمكىندىك جاسايدى. ديحاندار نەعۇرلىم كوپ تاربيە السا (ال جاپونيامەن سوعىسقانان بەرى ولاردىڭ تەز تاربيە العاندىعى سونشا، تاربيەلەنۋدى مەكتەپ ولشەمىمەن ولشەپ داعدىلانعان ادامداردىڭ ويلاپ جەتۋى مۇمكىن ەمەس)، ولار تولىق دەموكراتيالىق توڭكەرىستى سولعۇرلىم دايەكتى،

سولعۇرلىم باتىل قولدايدى، ويتكەنى ولار حالىقتىڭ ۇستەمدىگىنەن بۇرجۋازيا سياقتى قورىقپايدى، كەرىسىنشە، حالىقتىڭ ۇستەمدىگى ولار ٴۇشىن ٴتيىمدى. ديحاندار اڭقاۋلىق پاتشاشىلدىقتان قۇتىلا باستاسا ـ اق، دەموكراتيالىق رەسپۋبليكا ٴتۇزىمى دەرەۋ ديحانداردىڭ ارمانىنا اينالادى، ويتكەنى دەلدالدىققا داعدىلانعان بۇرجۋازيانىڭ ايقىن پاتشاشىلدىعى (جوعارى پالاتا تاعىسىن ـ تاعىلارى دا) ەۋروپالىق نەگىزگى زاڭدىق ٴتۇزىمىنىڭ سىرىمەن ازداپ سىرلانعانى بولماسا، ديحانداردى باياعىسىنشا ۇقىقسىز، قاراڭعى جانە نادان كۇيدە قالدىرادى.

ناق وسى سەبەپتى، بۇرجۋازيا ــ تاپ رەتىندە ٴتابيعي جانە لاجىسىز تۇردە ليبەرالشىل ـ پاتشاشىلداردىڭ قولتىعىنا تىعىلۋعا تىرىسادى، ال ديحاندار ٴتابيعي جانە داۋسىز تۇردە توڭكەرىسشىل ـ رەسپۋبليكاشىلداردىڭ باسشىلىعىندا بولۋعا تىرىسادى. ناق وسى سەبەپتى، بۇرجۋازيا دەموكراتيالىق توڭكەرىستى ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزە المايدى، ال ديحاندار توڭكەرىستى ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزە الادى، سونىڭ ٴۇشىن ٴبىز بارلىق كۇشىمىزدى سارقا جۇمساپ، ديحانداردىڭ وسىنداي ىستەۋىنە كومەكتەسۋگە مىندەتتىمىز.

كەيبىرەۋلەر ماعان: مۇنى دالەلدەپ جاتۋدىڭ قاجەتى جوق، بۇل الىپپەلىك ساۋات قوي، مۇنى سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ ٴبارى دە ابدەن تۇسىنەدى دەپ تويتارىس بەرەر. جوق، مۇنى بۇرجۋازيانىڭ جالت بەرۋشىمەن توڭكەرىستىڭ "ٴورىسى تارايادى" دەۋگە اۋزى بارۋشىلار تۇسىنبەيدى. مۇنداي ادامدار ٴبىزدىڭ جەر پروگراممامىزدان جاتتاپ العان سوزدەرىن قايتالاي بەرەدى؛ ٴبىراق بۇل سوزدەردىڭ ٴمانىسىن تۇسىنبەيدى، ويتپەگەندە ولار دۇنيەگە تۇتاس ماركسيزمنىڭ كوزقاراس پەن ٴبىزدىڭ پروگرام-

مامىزدان ٴسوزسىز تۋاتىن پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكە-رىستىك-دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسى دەگەن ۇعىمنان قورىقپاس ەدى، ويتپەگەندە ولار ۇلى روسسيا توڭكەرىسىنىڭ ٴورىسىن بۇر-جۋازيانىڭ ورىسىمەن تەجەمەس ەدى. مۇنداي ادامدار وزدەرىنىڭ ماركسيزىمگە جانە توڭكەرىسكە قارسى ناقتىلى قارارلارى ارقىلى وزدەرىنىڭ ماركسيزىمدىك توڭكەرىستىك دەرەكسىز ٴسوز-سويلەمە-دەرىن جوققا شىعارادى.

كىمدە-كىم ديحانداردىڭ جەڭىپ شىققان روسسيا توڭكەرىسىن-دەگى رولىن شىنايى تۇسىنسە، وندا ول توڭكەرىستىڭ ٴورىسى بۇرجۋازيانىڭ جالت بەرۋىمەن تارايادى دەپ ايتا الماس ەدى، ويتكەنى بۇرجۋازيا جالت بەرگەن، ديحاندار بۇقاراسى بەلسەندى توڭكەرىسشىل رەتىندە پرولەتارياتپەن بىرگە كۇرەسكە اتتانعان كەزدە، تەك سول كەزدە عانا، روسسيا توڭكەرىسىنىڭ ٴورىسى ٴىس جۇزىندە كەڭەيە باستايدى؛ سول كەزدە عانا بۇرجۋازيالىق-دەمو-كراتيالىق توڭكەرىس داۋىرىندە مۇمكىن بولاتىن توڭكەرىستىك ناعىز كەڭ ٴورىس بولادى. دەموكراتيالىق توڭكەرىسىمىزدى ەڭ سوڭىنا دەيىن باتىل جۇرگىزۋ ٴۇشىن، بۇرجۋازيانىڭ بولماي قويماي-تىن دايەكسىزدىگىن كۇرمەي الاتىن كۇشتەرگە (ياعني ٴدال سول "بۇرجۋازياني جالت بەرگىزە الاتىن"، «ۇشقىن» گازەتىنىڭ كاۆكازدىق مۇريتتەرىن جەتە ويلاماعاندىعى سەبەپتى قورقىنىشتى حالگە ٴتۇسى-رىپ وتىرعان كۇشتەرگە) سۇيەنۋ ٴتيىس.

پرولەتاريات جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىمىنىڭ قارسىلىعىن كۇشپەن تالقانداۋ جانە بۇرجۋازيانىڭ تۇراقسىزدىعىن كۇرمەۋ ٴۇشىن، ديحاندار بۇقاراسىن ٴوز جاعىنا تارتىپ، دەموكراتيالىق توڭكەرىستى ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزۋگە ٴتيىس. پرولەتار-يات بۇرجۋازيانىڭ قارسىلىعىن كۇشپەن تالقانداۋ جانە ديحاندار

مەن ۇساق بۇرجۋازيانىڭ تۇراقسىزدىعىن كۇرمەۋ ٴۇشىن، تۇرعىندار اراسىنداعى جارتىلاي پرولەتارلار بۇقاراسىن ٴوز جاعىنا تارتىپ، سوتسياليستىك توڭكەرىستى جۇزەگە اسىرۋعا ٴتيىس. پرولەتارياتتىڭ مىندەتتەرى مىنە وسىلار، ال جاڭا ۇشقىنشىلدار توڭكەرىستىڭ ٴورىسى تۋرالى پىكىرلەرى مەن قارارلارىنىڭ بارلىعىندا بۇل مىندەتتەردى توتەنشە تار كولەمدە ٴتۇسىنىپ ٴجۇر.

ادامدار توڭكەرىستىڭ "ٴورىسىن" ٴسوز ەتكەندە، ەكىنىڭ بىرىندە، ەسكەرتۋسىز قالدىرىلىپ جۇرگەن ٴبىر جاعدايدى قالاي دا ۇمىتپاۋ كەرەك. ايتىستىڭ ٴتۇيىنى مىندەتتىڭ قيىندىعىندا ەمەس، قايتا بۇل مىندەتتىڭ شەشىلۋىن قاي جولمەن ىزدەۋدە بولىپ وتىرعانىن ۇمىتپاۋ كەرەك. ايتىستىڭ ٴتۇيىنى توڭكەرىستىڭ ٴورىسىن ۇلعايتىپ توتەنشە ايىندى جانە جەڭىمپاز ورىنعا جەتكىزۋدىڭ وڭاي-قيىندىعىندا ەمەس، قايتا توڭكەرىستىڭ ٴورىسىن قالاي ۇلعايتۋدا بولىپ وتىر. پىكىر الاۋىزدىعى ٴدال قيمىلدىڭ ٴتۇبىرلى سيپاتى جونىندە، قيمىلدىڭ باعالىسى جونىندە بولىپ وتىر. ٴبىز بۇل ٴتۇيىندى باسا كورسەتەمىز، ويتكەنى كەيبىر ۇقىپسىز نەمەسە بوتەن نيەتتەگى ادامدار ٴبىر-بىرىنە ۇقسامايتىن ەكى ٴتۇرلى ماسەلەنى: جولدىڭ باعالىسى تۋرالى، ياعني ۇقساماعان ەكى ٴتۇرلى جولدىڭ ٴبىرىن تاڭداپ الۋ تۋرالى ماسەلەمەن تاڭدالىپ الىنعان جولداعى ماقساتقا جەتۋدىڭ وڭاي بولۋ-بولماۋى تۋرالى، نەمەسە وعان تەز جەتە الۋ-الماۋ تۋرالى ماسەلەنى ۇنەمى شاتاستىرىپ ٴجۇر.

سوڭعى ماسەلەگە ٴبىز جوعارىدا مۇلدە جۋىعان جوقپىز، ويتكەنى بۇل ماسەلە پارتيامىز ىشىندە ايتىس نەمەسە الاۋىزدىق تۋدىرعان جوق. ٴبىراق بۇل ماسەلەنىڭ ٴوزى، ارينە، اسا ماڭىزدى، بارلىق سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ توتەنشە باسا نازار اۋدارۋىنا تاتيتىن ماسەلە. بۇقارانى (جۇمىسشى تابى بۇقاراسىن عانا ەمەس، ونىڭ

ۇستىنە ديحاندار بۇقاراسىن دا) قوزعالىسقا تارتۋ ىسىنىدەگى ٴتۇرلى قيىنشىلىقتاردى ۇمىتۋ جول بەرۋگە بولمايتىن ۇمىتكەرلىك بولادى. دەموكراتيالىق توڭكەرىستى ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزۋدەگى تىرىسۋلاردىڭ تۇبىنە تالاي رەت جەتكەن، ال دايەكسىز جانە باسپايداشىل بۇرجۋازيانى ەڭ زور پايداعا يە ەتكەن، ياعني ٴارى پاتشالىق ٴتۇزىم ارقىلى حالىقتان قورعانۋدىڭ "كاپيتالىنا" "بولەگەن"، ٴارى ليبەراليزمىنىڭ... نەمەسە "ازاتشىلدىق"تىڭ "پاكتىگىن ساقتاعان" ٴدال وسى قيىنشىلىق بولاتىن. الايدا قيىنشىلىق بولادى دەگەندىك ورىنداۋعا بولمايدى دەگەندىك ەمەس. ماڭىزدىسى جولدىڭ — دۇرىس تاڭدالعاندىعىنا سەنۋدە، مۇنداي سەنىم توڭكەرىستىك قايسارلىق پەن توڭكەرىستىك ىنتالىلىقتى ٴجۇز ەسەلەپ كۇشەيتەدى، مۇنداي توڭكەرىستىك قايسارلىق پەن توڭكەرىستىك ىنتالىلىق بولعاندا نە كەرەمەتتەردى جاراتۋعا بولادى.

بۇگىنگى تاڭداعى سوتسيال - دەموكراتتاردىڭ جولدى تاڭداۋ ماسەلەسىندەگى پىكىر الاۋىزدىعىنىڭ قانشالىقتى دارەجەگە جەتكەندىگى كاۆكازدىق جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ قارارى مەن روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى قۇرىلتايىنىڭ قارارىن سالىستىرعان زاماندا - اق ايقىن بولادى. قۇرىلتايدىڭ قارارى بىلاي دەيدى: بۇرجۋازيا دايەكسىز كەلەدى، ول توڭكەرىستىڭ جەمىسىن بىزدەن تارتىپ الۋعا ٴسوزسىز بار كۇشىن سالادى. سوندىقتان، جۇمىسشى جولداستار، كۇرەسكە ونان ارى قۇلشىنا دايىندالىڭىزدار، قارۋلانىڭىزدار، ديحانداردى ٴوز جاقتارىڭىزعا تارتىڭىزدار. ٴبىز توڭكەرىسىمىزدىڭ جەمىستەرىن باسپايداشىل بۇرجۋازياعا استە شايقاس جاسامايـ - اق بەرە سالمايمىز. كاۆكازدىق جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ قارارى بىلاي دەيدى: بۇرجۋازيا دايەكسىز كەلەدى، ول توڭكەرىستەن جالت بەرۋى مۇمكىن. سوندىقتان، جۇمىسشى جول-

داستار، ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋ ٴۇشىن تەگى ويلاي كورمەگىنىزدەر، ويتپەگەنىدە بۇرجۋازيا ٴسوزسىز جالت بەرەدى دە، توڭكەرىستىڭ ٴورىسى تارايادى!

قاراردىڭ ٴبىرى بىلاي دەيدى: سىزدەر دايەكسىز بۇرجۋازيانىڭ قارسىلىق كورسەتۋىنە نەمەسە كەرەناۋ پوزيتسيادا بولۋىنا قاراماي، توڭكەرىستى العا ىلگەرلەتىڭىزدەر، ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزىڭىزدەر.

قاراردىڭ ەندى ٴبىرى بىلاي دەيدى: سىزدەر توڭكەرىستى ەڭ سوڭىنا دەيىن دەربەس جۇرگىزەمىز دەپ ويلاي كورمەگىنىزدەر، ويتكەنى دايەكسىز بۇرجۋازيا توڭكەرىستەن جالت بەرەدى.

بۇل تۇبىرىنەن قاراما ـ قارسى ەكى جول ەمەس پە؟ مۇنىڭ وت پەن سۋداي وتاسا المايتىن ەكى ٴتۇرلى تاكتيكا ەكەنى اپ ـ ايقىن ەمەس پە؟ الدىڭعى تاكتيكا توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ بىردەن ـ ٴبىر دۇرىس تاكتيكاسى ەكەنى، ال سوڭعى تاكتيكا، ٴمانى جاعىنان، ٴدال ازاتشىلدار تاكتيكاسى ەكەنى اپ ـ ايقىن ەمەس پە؟

XIII
قورتىندى. ٴبىز جەڭۋگە باتىلدىق ەتە الامىز با؟

روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ىشىندەگى ٴىس جۇزىندىك احۋالدارمەن ونشا تانىس بولماي تۇرىپ نەمەسە ٴبىزدىڭ ەكونوميزم داۋىرىنەن بەرگى پارتيا ىشىندەگى بۇكىل كۇرەسىمىزدىڭ تاريحىن بىلمەي تۇرىپ، سىرتتان بولجايتىن ادامدار قازىرگى (وتە ـ موتە 3 ـ قۇرىلتايدان كەيىن) ايقىندالعان تاكتيكالىق الاۋىزدىقتا توقتالعان كەزدە دە، ٴارقانداي ٴبىر ەلدىڭ سوتسيال ـ

دەموكراتيالىق قوزعالىسىندا ٴتابيعي بولىپ تۇراتىن، بولماي قويماي-
تىن، ٴوزارا ىمىرالاسۋعا ابدەن بولاتىن ەكى ٴتۇرلى نىسايدى جاي
عانا سالىستىرۋمەن ٴىستى جايما-شۋاقتاتا سالادى. ايتۋعا قاراعاندا،
ٴبىر جاعى-كادىمگى، كوز الداعى، كۇندەلىكتى قىزمەتتى، ۇگىت
پەن ٴناسيحاتتى ەتەك الدىرۋدىڭ، كۇش دايىنداۋدىڭ، قوزعالىستى
تەرەڭدەتۋدىڭ، ت. ب. قاجەتتىلىگىن تۇتەنىشە دارىپتەۋ ەكەن؛
ەندى ٴبىر جاعى-قوزعالىستىڭ جاۋىنگەرلىك، جالپى ساياسيلىق،
توڭكەرىستىك مىندەتتەرىن دارىپتەۋ، قارۋلى كوتەرىلىستىڭ قاجەت-
تىلىگىن كورسەتۋ، توڭكەرىستىك-دەموكراتيالىق ديكتاتۋرا مەن
توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت ۇرانىدارىن العا قويۋ ەكەن. قاي-
قاي جاعىن دا تىم دارديتىپ جىبەرمەۋ ٴتيىس، قاي جەردە دە
(دۇنيەنىڭ قاي جەرىندە دە وسىلاي) شەكتەن تىس كەتۋگە بول-
مايدى، ت.ب.

مۇنداي پىكىرلەردە تىرشىلىك ەتۋدەگى (جانە تىرناقشا ىشىندەگى
"ساياسي") جۇمباق سىردىڭ ارزان شىندىعى بارلىعى كۇمانسىز،
ٴبىراق، بۇل شىندىق جۇرتتىڭ پارتيانىڭ كوكەيتەستى جانە شۇعىل
مۇقتاجدارىن ۇعىنباۋىن ۇنەمى بۇركەپ كەلەدى. ەندى روسسيا
سوتسيال-دەموكراتتارى اراسىنداعى قازىرگى تاكتيكالىق الاۋىز-
دىقتى الىپ قارايىق. جاڭا ۇشقىنشىلدار تاكتيكا ماسەلەسىن ٴسوز ەتكەن
كەزدە، كۇندەلىكتى قاراپايىم جۇمىستى تۇتەنىشە دارىپتەپ وتىر، بۇل
ٴىس، ارينە، ەشبىر حاۋىپ تۋدىرا المايدى، تاكتيكالىق ۇران جاعىندا
ەشقانداي الاۋىزدىق كەلتىرىپ شىعارا المايدى. ٴبىراق روسسيا
سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3-قۇرىلتايىنىڭ
قارارى مەن ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ قارارىن سالىستىرعان زاماندا-
اق بۇل الاۋىزدىق دەرەۋ كوزگە تۇسەدى.

ماسەلە تەگى قايدا؟ ماسەلە مىنادا: بىرىنشىدەن، قوزعالىستا ەكى

اعىمىنىڭ بار ەكەنىن جانە ەكەۋىنىڭ دە شەكتەن اسىرىپ جىبەرۋد-
ىنىڭ زيانىن تەك توماعا-تۇيىق، دەرەكسىز ايتىپ قانا قويۋ جەت-
كىلىكسىز. قازىرگى قوزعالىستىڭ قازىرگى كەزدە قانداي السىزدىگى
بولىپ وتىرعانىن، پارتيا جونىنەن العاندا قازىرگى شىنايى ساياسي
حاۋىپ زاتىنىندا قايدا ەكەنىن ناقتىلى ءبىلۋ كەرەك. ەكىنشىدەن،
ءبىزدىڭ بەلگىلىبىر تاكتيكالىق ۇراندى العا قويىۋىمىزدان (كەيبىر
ۇرانىمىزدىڭ بولماۋىنان دا بولار) قانداي ناقتى ساياسي كۇشتەر-
دىڭ پايداعا كەنەلەتىنىن ءبىلۋ كەرەك. ەگەر جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ
سوزىنە سەنىسەڭىزدەر، وندا، سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياعا
تونگەن حاۋىپ ۇگىت-ءناسيحات قىزمەتىن، ەكونوميكالىق كۇرەستى
جانە بۇرجۋازيا دەموكراتياشىلدارىن سىنداۋ قىزمەتىن قايىرىپ
قويىپ، اسكەري دايىندىقتا، قارۋلى شابۋىلعا، وكىمەتتى تارتىپ
الۋعا، ت.ب. شامادان تىس اۋەستەنۋ بولىپ وتىر دەگەن قورتىندىعا
كەلەسىزدەر. ءىس جۇزىندە، پارتيا تاپ بولىپ وتىرعان ناقتى
حاۋىپ مۇلدە باسقا جاقتان بولىپ وتىر. قوزعالىستىڭ احۋالىنا از دا
بولسا قانىق، قوزعالىستىڭ احۋالىن قۇنتتاپ، كوڭىل قويا بايقاعان
ادامداردىڭ بارلىعى دا جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ مۇنداي ۇرەيلەنۋىنىڭ
كۇلكىلى جاعىن كورمەي قالمايدى. روسسيا سوتسيال-دەموكرات-
يالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ بۇكىل جۇمىسى بەرىك، تاپجىلمايتىن
كولەمگە تۇگەلىمەن ەنگىزىلىدى، بۇل كولەم جۇمىستىڭ سالماعىن
ۇگىت پەن ءناسيحاتقا، جەدەل جينالىستار مەن بۇقارالىق زور
جيىندارعا، ۇگىت قاعازدارى مەن كىتاپشالاردى تاراتۋعا، ەكونوميكا-
لىق كۇرەستى بىلگەرلەتۋ مەن ەكونوميكالىق كۇرەستىڭ ۇراندارىن
دەركەزىنىندە العا قويۋعا شوعىرلاندىرۋدى ءسوزسىز قامتاماسىز ەتە
الادى. وينىڭ، كۇش-قۋاتىنىڭ جانە ۋاقىتىنىڭ 99 پىراسەنتىن
سوناۋ 90-جىلداردىڭ سوڭعى جارتىسىندا-اق ايقىن بەلگىلەنگەن

مىندەتتەردى اتقارۋعا ۋنەمى، ۋزدىكسىز جۇمساماعان بىردە-ٴبىر پارتيا كوميتەتى، بىردە-ٴبىر رايونىدىق كوميتەت، بىردە-ٴبىر وزەكتى ٴماجىلىس، بىردە-ٴبىر زاۋات ۋيىرمەسى بولعان ەمەس. قوزعالىستىڭ احۋالىن مۇلدە تۇسىنبەيتىن ادامدار عانا بۇل ٴتۇيىندى بىلمەيدى. وتە اڭعاۋ نەمەسە احۋالدى تۇسىنبەيتىن ادامدار عانا جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ وتكەندى ەرەكشە ماڭىزدىقپەن قايتالاۋ قۇلعىن ناعىز شىن نارسە دەپ قارايدى.

فاكت مىناداي: ٴبىز كوتەرىلىستىڭ مىندەتتەرىنە، جالپى ساياسي ۋرانداردىنا، بۇكىل حالىقتىق توڭكەرىس سىنە باسشىلىق ەتۋگە تىم اۋەستەنگەنىمىز جوق، قايتا ناق وسى جاقتاعى **ارتتا قالۋشىلىق** وتە-موتە كوزگە ٴتۇرتىپ وتىر، مۇنىڭ ٴوزى ەڭ زور الىسىزدىك، قوزعالىستى ناعىز توڭكەرىستىك قوزعالىستان اۋىز جۇزىندەگى توڭكەرىستىك قوزعالىسقا ازدىراتىن (كەيبىر جەرلەردە ازدىرا باستادى دا) ناعىز حاۋىپ. پارتيانىڭ قىزمەتتەرىن اتقارىپ وتىرعان جۇزدەگەن-مىڭداعان ۋيىمداردىڭ، توپتاردىڭ جانە ۋيىرمەلەردىڭ اراسىندا وزدەرى جارىققا شىققان كەزدەن باستاپ كۇندەلىكتى جۇمىسپەن جاڭا «ۇشقىن» گازەتىندەگى اقىلدىلار جاڭا اقيقاتتى تاپقان كىسىمسىپ داۋرىعا ٴسوز ەتىپ وتىرعان كۇندەلىكتى جۇمىسپەن شۇعىلدانباعان بىردە-بىرەۋى جوق. ەندى ٴبىر جاعىنان، بۇل توپتار مەن ۋيىرمەلەردىڭ ازداعاندارى عانا قارۋلى كوتەرىلىستىڭ مىندەتتەرىن ٴتۇسىنىپ، بۇل مىندەتتەردى اتقارۋعا كىرىستى، پاتشالىق تۇزىمگە قارسى بۇكىل حالىقتىق توڭكەرىسكە باسشىلىق ەتۋدىڭ قاجەتتىلىگىن، بۇل ماقساتقا جەتۋ ٴۇشىن باسقا ەمەس، ٴدال وسىنداي العاباسار ۋراندارى كوتەرۋدىڭ قاجەتتىلىگىن ٴتۇسىندى.

ٴبىز الدىڭعى قاتارلى جانە ناعىز توڭكەرىستىك مىندەتتەن ادام نانعىسىز كەيىن قالىپ قويدىق، كوپ رەتتەردە بۇل مىندەتتەردى

ٴتىپتى ٴالى دە تانىپ جەتكەمىز جوق، بۇل جاعىنان ارتتا قالعان-دىعىمىز سالدارىنان توڭكەرىسشىل بۇرجۋازيا دەموكراتتارىنىڭ كۇشەيىپ وتىرعاندىعىن، ەكىنىڭ بىرىندە، سەزىنە المادىق. ٴبىراق، جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ جازۋشىلارى وقيعانىڭ بارىسىمەن جانە زامانىنىڭ تالابىمەن تيتتەي دە ەسەپتەسپەيتىن قايتا-قايتا: ەسكىنى ۇمىتپاڭدار! جاڭاعا اۋەستەنبەڭدەر! دەپ تىنباي قاقسايدى. بۇل ــ ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ بارلىق ماڭىزدى قارارلارىنىڭ نەگىزگى جانە وزگەرمەيتىن باس تاقىربى، ال قۇرىلتايدىڭ ٴارتۇرلى قارارلار-ىنىڭ ٴون بويىنا مىناداي يديا سىڭگەن: ەسكىنى ماقۇلداي وتىرىپ (ويتكەنى ول شەشىلگەن، سونداي-اق باسپا ٴسوز، قارارلار جانە تاجىريبەلەر ارقىلى تياناق تاپقان ەسكى نارسە بولعاندىقتان، ونى قايتالاپ جاتپاي)، سونىمەن بىرگە جاڭا مىندەتتى دە العا قويامىز، بۇل مىندەتكە كوڭىل بولەمىز، جاڭا ۇراندى العا قويامىز، ناعىز توڭكەرىسشىل سوتسيال-دەموكراتتاردان وسى جاڭا ۇراندى جۇزەگە اسىرۋ جولىندا دەرەۋ ىسكە كىرىسۋدى تالاپ ەتەمىز.

سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ تاكتيكا جاقتان ەكى توپقا ٴبولىنۋ ماسەلەسى، ٴىس جۇزىندە، مىنە وسىنداي. توڭكەرىس زامانى تەك كورسوقىر ادامدار عانا كورە المايتىن جاڭا مىندەتتەردى العا قويىپ وتىر. سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ ٴبىر بولەگى بۇل مىندەتتى تيتتەي دە ٴارى-ٴسارى بولماستان موينىداپ، بۇل مىندەتتەردى كۇن تارتىبىنە قويىپ: قارۋلى كوتەرىلىستى كەشەۋىلدەتۋگە بول-مايدى، وعان دەرەۋ قۇلشىنا دايىندالۋ كەرەك، ونىڭ ٴۇزىلدى-كەسىلدى جەڭىس ٴۇشىن قاجەت ەكەنىن ەستە ساقتاۋ كەرەك، رەسپۋبليكا، ۋاقىتشا ۇكىمەت جانە پرولەتاريات پەن ديحان-داردىڭ توڭكەرىستىك-دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسى جونىندەگى ۇرانداردى العا قويۋ كەرەك دەپ وتىر. سوتسيال-دەموكراتتار-

دىڭ ەندى ٴبىر بولەگى كەرى تارتىپ، تۇرعان ورنىنان تاپجىلماي، ۇران قويىۋدىڭ ورنىنا كىرىس ٴسوزدى باياندايدى، كونە نارسەلەردى ماقۇلداي وتىرىپ جاڭانى كورسەتۋدىڭ ورنىنا، مۇنداي كونە نار- سەنى ۇزىن- سونار ٴسوز ەتىپ، ٴدام- تاتۋسىز قايتالاي بەرەدى، لاجىن تاۋىپ جاڭادان جالتارادى، ٴۇزىلدى- كەسىلدى جەڭىستىڭ شارت- جاعدايلارىن بەلگىلەي المايدى، تولىق جەڭىسكە جەتۋ تىلەگىنە بىردەن- ٴبىر ۇيلەسەتىن ۇراندى قويا المايدى.

ٴبىزدىڭ بۇل ارادا مۇنداي قۇيرىقشىلدىقتىڭ ساياسي جاقتاعى ناتيجەسى كورىنىپ وتىر. روسسيا سوتسيال- دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ "كوپشىلىگىنىڭ" توڭكەرىستىك بۇرجۋازيا دەموكراتياشىلدارىمەن جاقىنداسۋى تۋرالى قاۋەسەت قاشان دا قاۋە- سەت قانا، ويتكەنى بىردە- ٴبىر ساياسي فاكت، "بولشەۆيكتەردىڭ" بىردە- ٴبىر بەدەلدى قارارى، روسسيا سوتسيال- دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3- قۇرىلتايىنىڭ بىردە- ٴبىر قيمىلى بۇل قاۋەسەتتى راستاي المايدى. ەندى ٴبىر جاعىنان، «ازاتتىق» جورنالى ۋاكىلدىك ەتكەن ورايشىل- پاتشاشىل بۇرجۋازيا جاڭا ۇشقىنشىلدار- دىڭ "پرينسيپتىك" اۋقىمىن ەرتەدەن- اق قارسى الىپ وتىر، قازىر ٴتىپتى ولاردىڭ سۋىمەن ورتەدەرىنىڭ تيىرمەنىن جۇرگىزىپ وتىر، ولاردىڭ بارلىق سوزدەرى مەن "يدياسىماقتارىن" قابىلداپ، "قۇپيا ارەكەت" پەن "بۇلىك"كە، توڭكەرىستىڭ "تەحنيكالىق" جاعىن داردىتىپ جىبەرۋگە، قارۋلى كوتەرىلىس ۇرانىن تىكەلەي الىعا قويۋعا، اسىرە تالاپ قوياتىن "توڭكەرىسشىلدىك"كە، ت.ب. قارسى شىعىپ وتىر. كاۆكازداعى "مەنشەۆيك" سوتسيال- دەموكراتتار- تاردىڭ ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ قابىلداعان بۇكىل قارارى، سونداي- اق جاڭا «ۇشقىن» گازەتى رەداكسياسىنىڭ بۇل قاراردى قولداۋى، ۋسىنىڭ ٴبارى تيىستەي دە كۇمانسىز مىناداي ساياسي قورتىندى

شعارادى: پرولەتارياتتىڭ توڭكەرىستىك ـ دەموكراتيالىق ديكتاتۋراعا قاتىناسۋى سالدارىنان بۋرجۋازيا جالت بەرىپ جۇرمەسىن! منە بۇل بارلىعىن اشىپ تاستاعان. منە بۇل پرولەتارياتتى پاتشاشىل بۋرجۋازيانىڭ مالايىنا اينالدىرۋ باعىتىن تۇپكىلىكتى بەكىتكەن. منە بۇل ٴسىز جۇزىندە جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ قۇيرىقشىلدىعىنىڭ **ساياسي ٴمانىن** دالەلدەپ وتىر، دالەلدەگەندە ـــ بەلگىلى ادامنىڭ كەزدەيسوق مالىمدەمەسىمەن ەمەس، قايتا بۇكىل ٴبىر توپتىڭ ەرەكشە ماداقتاپ وتىرعان قارارىمەن دالەلدەپ وتىر.

كىمدە ـ كىم بۇل فاكتىلەردى جەتە ويلاسا، ول سوتسيال ـ دەموكراتيالىق قوزعالىستا ەكى جاق جانە ەكى ٴتۇرلى اۋقىم بار دەۋدىڭ شىنايى ٴمانىسىن ۇعىناتىن بولادى. بەرنشتەينشىلدەردى مىسالعا الا وتىرىپ بۇل ەكى اۋقىمدى ٴىرى كولەمدە زەرتتەپ كورەلىك. بەرنشتەينشىلدەر پرولەتارياتتىڭ شىنايى قاجەتتەرىن، ونىڭ كۇش ـ قۋاتىن دامىتۋدى، بۇكىل جۇمىستى تەرەڭدەتۋدى، جاڭا قوعامنىڭ فاكتورلارىن دايىنداۋدى جانە ۇگىت ـ ٴناسيحات جۇرگىزۋدى ٴبىز عانا تۇسىنەمىز دەپ شىمىرىكپەستەن قاقساپ كەلەدى. بەرنشتەين: ٴبىز قازىرگى بار نارسەنى اشىق مويىنداۋدى تالاپ ەتەمىز! ـــ دەيدى، ول مۇنىسىمەن "تۇپكى ماقساتى" **جوق** "قوزعالىستى" دارىپتەيدى، جالاڭ قورعانۋ تاكتيكاسىن دارىپتەيدى، "بۋرجۋازيا جالت بەرىپ جۇرمەسىن" دەيتىن قورقۋ تاكتيكاسىن ۋاعىزدايدى. بەرنشتەينشىلدەر توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ "ياكوبينشىلدىگىن"دە، "جۇمىسشىلاردىڭ تالاپكەرلىگىن" تۇسىنبەيتىن قالام قايراتكەرلەرىن دە، ت.ب. داۋرىعا بالاعاتتاعان بولاتىن. ٴىس جۇزىندە، جۇرتتىڭ بارىنە ٴمالىم، توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكراتتار كۇندەلىكتى، ۇساق جۇمىستاردى، كۇش دايىنداۋ جۇمىستارىن، ت.ب. تاستاۋدى ويلاپ تا كورگەن جوق. ولار ەڭ تۇپكىلىكتى

ماقساتتى اشىق ۇعۋدى، توڭكەرىستىك مىندەتتى انىق قويۋدى عانا تالاپ ەتتى؛ ولاردىڭ پرولەتارياتتىڭ توڭكەرىسشىلدىگىن "بۇرجۋازيا جالت بەرىپ جۇرمەسىن" دەيتىن ورايشىلدىق ويعا تۇسىرگىسى كەلگەن جوق، قايتا جارتىلاي پرولەتارلىق جانە جارتىلاي ۇساق بۇرجۋازيالىق جىكتەردى پرولەتارياتتىڭ توڭكەرىسشىلدىگىنە جەتكىزگىسى كەلدى. "Dürfen wir siegen? ٴبىز جەڭۋگە باتىلدىق ەتە الامىز با؟" ٴبىزدىڭ جەڭىسكە جەتۋىمىزگە بولا ما؟ ٴبىزدىڭ جەڭىسكە جەتۋىمىزگە حاۋىپ بار ما؟ ٴبىزدىڭ جەڭىسكە جەتۋىمىزدىڭ قاجەتى بار ما؟—مىنە بۇل سۇراۋلار پارتيا ىشىندەگى زيالى ورايشىل قانات پەن پرولەتارلىق توڭكەرىسشىل قانات اراسىنداعى الاۋىزدىقتى ەڭ كورنەكتى بەينەلەدى دەۋگە بولادى. بۇل سۇراۋلار العاشىندا عاجاپ كورىنسە دە، شىنىندا قويىلعان بولاتىن، قويىلۋعا ٴتيىس تە ەدى، ويتكەنى ورايشىلدار جەڭىستەن قورىقتى، پرولەتارياتتى جەڭىسكە جەتۋدەن ۇرەيلەندىردى، جەڭىس ٴارتۇرلى باقىتسىزدىقتى كەلتىردى دەپ ساۋەگەيلىك ىستەدى، جەڭىسكە قول جەتكىزۋگە تىكەلەي ۇندەيتىن ۇراندارды كۇلكى قىلدى.

ٴبىزدىڭ بۇل ارادا دا نەگىزىنەن زيالىلاردىڭ ورايشىلدىق بەتالىسى مەن پرولەتارياتتىڭ توڭكەرىستىك بەتالىسى بار دەپ ايىرۋعا بولادى، دەگەنمەن اسا ماڭىزدى ٴبىر پارىق بار، اتاپ ايتقاندا، ٴبىزدىڭ بۇل ارادا اڭگىمە سوتسياليستىك توڭكەرىس تۋرالى ەمەس، قايتا دەموكراتيالىق توڭكەرىس تۋرالى بولىپ وتىر. ٴبىزدىڭ بۇل ارادا دا العاشىندا سوراقى بولىپ كورىنەتىن سۇراۋ: "جەڭۋگە باتىلدىق ەتە الامىز با؟" دەگەن سۇراۋ قويىلىپ وتىر. بۇل سۇراۋدى مارتينوۆ ٴوزىنىڭ «ەكى ديكتاتۋرا» دەگەن كىتابىندا قويعان ەدى، ول سول كىتابىندا: ەگەر ٴبىز كوتەرىلىسكە تاماشا دايىندالىپ، ونى تولەنشە ٴساتتى ىسكە اسىرساق، وندا ٴتۇرلى باقىتسىزدىقتا تاپ

بولامىز دەپ ساۋەگەيلىك ىستەگەن. بۇل سۇراۋ جاڭا ۇشقىنشىلدار-
دىڭ توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت ماسەلەسى جونىندەگى بارلىق
شعارمالارىندا قويىلعان، سونداي-اق ولار ميلەراننىڭ بۇرجۋازيالىق
ورايىشىلدىق ۇكىمەتكە قاتىناسۋىن ۆارلەننىڭ[248] ۇساق بۇرجۋازيالىق
توڭكەرىستىك ۇكىمەتكە قاتىناسۋىمەن شاتاستىرۋعا قاشان دا ۇمتىلىپ
كەلەدى، ٴبىراق مۇنىسى ٴساتسىز بولدى. بۇل سۇراۋ "بۇرجۋازيا
جالت بەرىپ جۇرمەسىن" دەگەندى دارىپتەيتىن قارار ارقىلى بەكىتىل-
گەن. كاۋتسكي قازىر ٴبىزدىڭ توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت
ماسەلەسىندەگى تالاسىمىزدى ٴالى ولتىرىلمەگەن ايۋدىڭ تەرىسىن
بولىسكە سالعانىمەن بىردەي دەپ كەلەكە ەتىپ وتىرسا دا، ٴبىراق
مۇنداي كەلەكە ەتۋ- ٴتىپتى اقىلدى جانە توڭكەرىسشىل سوتسيال-
دەموكراتتاردىڭ دا، تەك سىرتتان ەستۋلەرى بويىنشا بىلەتىن
ىستەرىن ٴسوز ەتكەندە دە، مۇشكىل حالگە تۇسەتىنىن كور-
سەتەدى. گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتتارىنىڭ ايۋدى ولتىرەتىن
(سوتسياليستىك توڭكەرىستى ىسكە اسىراتىن) ۋاقتى ٴالى ونشا
جاقىن ەمەس، ٴبىراق ولاردىڭ بۇل ايۋدى ولتىرۋگە "باتىلىمىز
بارا ما" دەگەن تالاسىنىڭ ٴپرينسيپتىك جانە ساياسي-ٴامالياتتىق
زور ماڭىزى بار. روسسيا سوتسيال-دەموكراتتارىنىڭ "ٴوزىنىڭ
ايۋىن ولتىرە" الاتىن (دەموكراتيالىق توڭكەرىستى ىسكە اسىراتىن)
ۋاقتى ٴالى ونشا جاقىن ەمەس، ٴبىراق بۇل ايۋدى ولتىرۋگە
"باتىلىمىز بارا ما" دەگەن ماسەلەنىڭ روسسيانىڭ بۇكىل بولاشاعى
ٴۇشىن جانە روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ بولاشاعى
ٴۇشىن اسا زور ماڭىزى بار. ەگەر جەڭىسكە جەتۋگە "باتىلدىق
ەتەتىن" سەنىمىمىز بولماسا، وندا ارميانى كۇش سالا جانە ٴساتتى
تۇردە جيناۋدان، وعان باسشىلىق ەتۋدەن مۇلدە اۋىز اشۋعا
بولمايدى.

ٴبىزدىڭ ەسكى ەكونوميستەردى الىپ ايتالىق. ولار دا وزدەرىنىڭ ايتىسۋشىلارى تۋرالى ــ ولار قاسكۇنەمشىلدەر، ياكوبيىنشىلدەر («جۇمىسشى ٴىسى» جورنالىنا، اسىرەسە 10 ـ سانىنا جانە مارتينوۆتىڭ 2 ـ قۇرىلتايدا پارتيا پىروگىراماسى تالقىلانعان كەزدەگى سويلەگەن سوزىنە قاراڭىز)؛ ولار ساياساتقا بەرىلگەندىكتەن بۇقارادان قول ٴۇزدى، جۇمىسشىلار قوزعالىسىنىڭ نەگىزدەرىن ۇمىتتى، جۇمىسشىلار- دىڭ تالاپكەرلىگىمەن ساناسپادى، ت. ب. دەپ شۋ كوتەرگەن. ٴسىس جۇزىندە، "جۇمىسشىلاردىڭ تالاپكەرلىگىن" قولدايتىن بۇل ادامدار پىرولەتارياتتىڭ مىندەتتەرى جونىندەگى وزدەرىنىڭ تار ٴورىستى، تۇرپايى ۇعىمدارىن جۇمىسشىلارعا زورلاپ تاڭعان زيالى ورايشىلدار ەدى. ٴسىس جۇزىندە، ەكونوميستىككە قارسى تۇراتىنداردىڭ سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا جۇمىسىنىڭ ەشبىر جاعىن تاستاپ قويما- عاندىعىن نەمەسە وعان ەلەۋسىز قاراماعاندىعىن، ەكونوميكالىق كۇرەستى تيىتتەي دە ۇمىتپاعاندىعىن، سونىمەن بىرگە كوز الداعى شۇعىل ساياسي مىندەتتەردى مۇمكىندىگىنشە كەڭ كولەمدە قويا بىلگەندىگىن، جۇمىسشىلاردىڭ پارتياسىن ليبەرال بۇرجۋازيانىڭ "ەكونوميكالىق" شىلاۋىنا اينالدىرۋعا قارسى تۇرعاندىعىن بۇرىنعى «ۇشقىن» گازەتىنەن كىمدە بولسا كورە الادى.

ەكونوميستەر ساياسىدىڭ نەگىزى ــ ەكونوميكا دەگەن قاعيدانى جاتتاپ الدى، بۇل قاعيدانى ساياسي كۇرەستى ەكونوميكالىق كۇرەس دارەجەسىنە ٴتۇسىرۋ كەرەك دەپ "ۇقتى". جاڭا ۇشقىنشىل- دار دەموكراتيالىق توڭكەرىس ٴوزىنىڭ ەكونوميكالىق نەگىزى جاعىنان بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس دەگەن قاعيدانى جاتتاپ الدى، بۇل قاعيدانى پىرولەتارياتتىڭ دەموكراتيالىق مىندەتتەرىن بۇرجۋاز- يالىق جۇمساقتىق دارەجەسىنە، "بۇرجۋازيا جالت بەرمەيتىن" شەككە ٴتۇسىرۋ كەرەك دەپ "ۇقتى". ەكونوميستەر جۇمىستى تەرەڭدەتۋدى

سىلتاۋراتىپ، جۇمىسشىلاردىڭ تالاپكەرلىگىن جانە تازا تاپتىق سايا-
ساتتى سىلتاۋ ەتىپ، ٴىس جۇزىندە، جۇمىسشى تابىن ليبەرال-
بۋرجۋازيا سایاسي قايراتكەرلەرىنىڭ مەڭگەرۋىنە تاپسىرىپ بەردى،
ياعني پارتيانى وبيەكتيۆتىك ماڭىزى ٴدال وسىنداي جولعا تارتتى.
قازىر جاڭا ۇشقىنشىلدار دا سولاردى سىلتاۋ ەتىپ، ٴىس جۇزىندە،
پرولەتارياتتىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى مۇددەسىن بۋرجۋاز-
ياعا ساتىپ جىبەرىپ وتىر، ياعني پارتيانى وبيەكتيۆتىك ماڭىزى
ٴدال وسىنداي جولعا تارتىپ وتىر. ەكونوميستەر سایاسي كۇرەسكە
باسشىلىق ەتۋ سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ ٴىسى ەمەس، ليبەرال-
دارعا تيەسىلى ٴىس دەپ قارايدى. جاڭا ۇشقىنشىلدار دەموكراتي-
يالىق توڭكەرىستى بەلسەندى تۇردە جۇزەگە اسىرۋ سوتسيال-
دەموكراتتاردىڭ ٴىسى ەمەس، دەموكراتياشىل بۋرجۋازياعا تيەسىلى
ٴىس، ويتكەنى پرولەتارياتتىڭ باسشىلىعى مەن ونىڭ باسشىلىق
رول اتقاراتىن قاتىناسۋى توڭكەرىستىڭ "ٴورىسىن تارايتادى" دەپ
قارايدى.

قىسقاسى، جاڭا ۇشقىنشىلدار پارتيانىڭ 2 ـ قۇرىلتايىندا شىعۋى
جاعىنان عانا ەمەس، پرولەتارياتتىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى
تاكتيكالىق مىندەتتەرىن قازىرگى قويىلۋى جاعىنان دا ەكونوميزمنىڭ
ٴورىم ـ بۇتاعى بولىپ وتىر. ولار ٴارى پارتيا ىشىندەگى زيالى
ورايشىل قانات. ۇيىمدىق جاقتا، ولار ٴىستى زيالىلاردىڭ ۇكىمەتشىلدىك
سىزدىك جەكەشىلدىگىنەن باستاپ، "ۇيىمشىلدىقتى بۇزۋ بارىسى"-
مەن اياقتادى، ولار ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى قابىلداعان "ۋستاۋ"تا[249]
پارتيانىڭ باسپا ٴىسىن پارتيا ۇيىمىنان قول ٴۇزدىرۋ ٴتۇزىمىن،
ٴتورت دارەجە دەرلىك جاناما سايلاۋ ٴتۇزىمىن، دەموكراتيالىق
ۋاكىلدىك ٴتۇزىمىنىڭ ورنىنا بوناپارتشىلدىقتىڭ[250] جالپىحالىقتىق
داۋىس بەرۋ ٴتۇزىمىن قويۋدى، اقىر اياعىندا بولشەك پەن بۇتىن-

نىڭ اراسىنداعى ”كەلىسىم“ ٴپرينسيپىن انىق بەلگىلەدى. ولار پارتيانىڭ تاكتيكاسى جاعىندا دا وسىنداي قيادان تومەن سىرعىدى. ولار ”جەڭگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسىشلەر ناۋقانىنىڭ جوسپارى“ندا جەڭگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسىشلەر الدىندا سوز سويلەۋدى ”قىر كورسەتۋدىڭ جوعارعى فورماسى“ دەپ اتادى. ساياسي ساحنادا تەك ەكى بەلسەندى كۇش (9 - يانۋار وقيعاسى الدىندا!)، ياعني ۇكىمەت پەن بۇرجۋازيا دەموكراتتارى بار دەپ قارادى. ولار تىكە ٴامالياتتىق ۇراننىڭ ورنىنا ٴوزىن قارۋلاندىرۋعا دەگەن قىزۋ ىنتامەن قارۋلانۋ ۇرانىن قويۋ ارقىلى قارۋلانۋ شۇعىل مىندەتىن ”تەرەڭدەتىپ وتىر“. قارۋلى كوتەرىلىستىڭ، ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ، توڭكەرىستىك - دەموكراتيالىق ديكتاتۋرانىڭ مىندەتتەرىن وزدەرىنىڭ رەسمي قارارلارىندا بۇرمالاپ جانە باسەڭدەتىپ وتىر. ”بۇرجۋازيا جالت بەرىپ جۇرمەسىن“، ولاردىڭ ەڭ سوڭعى ٴبىر قارارىنىڭ قورتىندى ٴسوزى مىنە وسى، بۇل ولاردىڭ جولىنىڭ پارتيانى قايدا باستايتىنىن توتەنشە ايقىن كورسەتەدى.

روسسيانىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىسى، ٴوزىنىڭ قوعامدىق ەكونوميكالىق مانىنەن العاندا، بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس. ماركسيزمنىڭ وسى دۇرىس قاعيداسىن انشەيىن قايتالاي بەرۋ جەتكىلىكسىز. ونى ۇعىنا ٴبىلۋ كەرەك، ونى ساياسي ۇراندارعا قولدانا ٴبىلۋ كەرەك. سايىپ كەلگەندە، قازىرگى زامانعى (ياعني كاپيتاليستىك وندىرىستىك قاتىناستار) نەگىزىندەگى ساياسي بوستاندىق اتاۋلىنىڭ بارلىعى — بۇرجۋازيالىق بوستاندىق. بوستاندىق دەگەن تالاپ بارىنەن بۇرىن بۇرجۋازيانىڭ مۇددەسىن بىلدىرەدى. بۇرجۋازيانىڭ ۋاكىلدەرى بۇل تالاپتى ەڭ الدىمەن العا قويعان. بۇرجۋازيا جاقتا تۇرعاندار قولعا العان بوستاندىعىن قايدا بولسا سوندا قوجايىندارشا پايدالاندى، ونى سىپايى، ٴبىر قالىپتى بۇرجۋازيالىق كولەمدە ۇستاپ، بەيبىتشى-

لىك داۋىردە توڭكەرىستىڭ پرولەتارياتتى جانشتايتىن نازىك تاسىلدەرمەن، داۋلىدى داۋىردە توڭكەرىستىڭ پرولەتارياتتى جانشتايتىن جاۋىزدىق تاسىلدەرمەن سايكەستىرىپ وتىردى.

ٴبىراق تەك بولىكتى جاقتايتىن حالىقشىلدار، ۆكمەتشىل جانە ”ەكونوميستەر“ عانا مۇنىمەن بوستاندىق جولىنداعى كۇرەستى جوققا شعارا الادى نەمەسە وعان ٴسال قارايدى. مۇنداي زيالىلىق تۇرپايى ٴبىلىمدى پرولەتارياتقا زورلاپ تاڭۋشىلىق قاشان دا ۋاقىتتىق قانا ناتيجە بەرەدى جانە پرولەتارياتتىڭ قارسىلىعىنا ۇشىرايدى. ساياسي بوستاندىق بۇرجۋازيانى تىكەلەي كوشەيتكەنىمەن جانە ۇيىمداستىرعانىمەن، ٴبىراق پرولەتارياتتىڭ وزىنە قاجەت ەكەنىن، توتەنشە قاجەت ەكەنىن پرولەتاريات قاشان دا ٴتابيعي تۇردە سەزەدى. پرولەتاريات ٴوزىن قۇتقاراتىن جول تاپتىق كۇرەستەن قول ٴۇزۋ ەمەس، قايتا ونى دامىتۋ، ونىڭ كولەمىن ۇلعايتۋ، تاپتىق كۇرەس سانالىلىعىن، ۇيىمشىلدىعىن جانە تاباندىلىعىن كۇشەيتۋ دەپ قارايدى. كىمدە-كىم ساياسي كۇرەستىڭ مىندەتتەرىنە ٴسال قاراسا، ول سوتسيال-دەموكراتتاردى حالىق ۋاكىلىنەن جۇمىسشىلار وداعىنىڭ شۇجىينە اينالدىرادى. كىمدە-كىم پرولەتارياتتىڭ بۇرجۋازيالىق-دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى مىندەتىنە ٴسال قاراسا، ول سوتسيال-دەموكراتتاردى حالىق توڭكەرىسىنىڭ كوسەمىنەن ەركىن جۇمىسشى ۇيىمىنىڭ باستىعىنا اينالدىرادى.

ٴيا، حالىق توڭكەرىسى. سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا بۇرجۋازيا دەموكراتتارىنىڭ حالىق دەگەن ٴسوزدى الباتى قولدانۋىنا تولىق نەگىزبەن قارسى تۇرىپ كەلدى، قارسى تۇرىپ تا وتىر. ول حالىق ۇعىمىندەگى تاپتىق قاراما-قارسىلىقتى ۇعىنباۋشىلىقتىڭ وسى سوزبەن بۇركەلمەۋىن تالاپ ەتەدى. ول پرولەتاريات پارتياسىنىڭ تولىق تاپتىق دەربەستىگى بولۋى قاجەت ەكەنىن باتىل

دارىپتەيدى. ٴبىراق ول "حالىق"تى "تاپ"تارعا ايىرعاندا، مۇنى الدىڭعى قاتارلى تاپتىڭ ۆزىمەن-ٴوزى بولۋى ٴۇشىن، ٴوزىن تار ورىستە شەكتەۋى ٴۇشىن، ٴوز ٴىسىن دۇنيەدەگى ەكونوميكا يەلەرى جالت بەرىپ جۇرمەسىن دەپ باسەڭدەتۋى ٴۇشىن ىستەمەيدى، قايتا الدىڭعى قاتارلى تاپتىڭ ارالىق تاپتىڭ دايەكسىزدىگىن، تۇراقسىزدىعىن جانە باتىلسىزدىعىن جۇقتىرماي، زور قايسارلىقپەن، زور ىنتامەن بۇكىل حالىققا باسشىلىق ەتىپ، بۇكىل حالىق ٴىسى جولىندا كۇرەسۋى ٴۇشىن ىستەيدى.

قازىرگى جاڭا ۇشقىنشىلدار مىنە وسىنى ۇنەمى تۇسىنبەي ٴجۇر، ولار دەموكراتيالىق توڭكەرىستە بەلسەندى ساياسي ۇراندى قويماي، قايتا "تاپتىق" دەگەن ٴسوزدى ۋاعىزداي قايتالاپ، قۇبىلتا بەرۋمەن عانا بولادى!

دەموكراتيالىق توڭكەرىس—بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس. جەردى تەڭ ٴبولۋ نەمەسە جەر مەن بوستاندىق جونىندەگى ۇران،—ەزىلگەن، قاراڭعى، ٴبىراق جارىق پەن باقىتتى كوكسەيتىن ديحاندار بۇقاراسى اراسىنا وتە كەڭ تاراعان ۇران،—بۇرجۋازيالىق ۇران. ٴبىراق ٴبىز، ماركسيزىمشىلدەر پىرولەتاريات پەن ديحانداردى ناعىز بوستاندىققا جەتكىزۋدە بۇرجۋازيالىق بوستاندىق پەن بۇرجۋازيالىق العاباسارلىق جولدان باسقا جولدىڭ جوق ەكەنىن جانە بولۋى مۇمكىن دە ەمەس ەكەنىن بىلۋگە ٴتيىستىمىز. قازىرگى كەزدە سوتسياليزىمنىڭ كەلۋىن تەزدەتۋدە تولىق ساياسي بوستاندىقتان، دەموكراتيالىق رەسپۋبليكادان، پىرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكەرىستىك-دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسىنان باسقا ٴتاسىلدىڭ جوق ەكەنىن جانە بولۋى مۇمكىن دە ەمەس ەكەنىن ۇمىتپاۋعا ٴتيىسپىز. الدىڭعى قاتارلى، بىردەن-ٴبىر توڭكەرىسشىل تاپتىڭ، ٴارى-ٴسارى بولىپ، ارتىنا جالتاقتامايتىن قالتقىسىز توڭكەرىسشىل تاپتىڭ ۋاكىلى بولعاندىعىمىز-

دان ٴبىز دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ مىندەتتەرىن بۇكىل حالىق الدىنا مۇمكىندىكتىڭ بارىنشا كەڭ كولەمدە، جۇرەكتىلىكپەن، جاسام- پازدىقپەن قويىۋعا ٴتيىسپىز. بۇل مىندەتتەرگە ٴسال قاراۋ، ٴنازاريا جاعىنان، ماركسيزىمدى كەلەكە ەتۋ، تۇرپايىلىقپەن بۇرمالاۋ، ال ساياسي-ٴامالىيات جاعىنان، توڭكەرىس ٴىسىن توڭكەرىستى ٴۇزىلدى- كەسىلدى جۇزەگە اسىرۋدان ٴسوزسىز قاشاتىن بۇرجۋازيانىڭ مەڭگەرۋىنە تاپسىرىپ بەرۋ بولىپ تابىلادى. توڭكەرىستى تولىق جەڭىسكە جەتكىزۋ جولىنداعى قيىنشىلىق وتە زور. ەگەر پرولەتاريات- تىڭ ۋاكىلدەرى وزدەرىنىڭ قولىنان كەلگەندەرىنىڭ ٴبارىن ىستەسە، ولاردىڭ بارلىق تىرىسشاڭدىقتارى كەرتارتپا كۇشتەردىڭ قارسىلىعى، بۇرجۋازيانىڭ وپاسىزدىعى جانە بۇقارانىڭ قاراڭعىلىعى سەبەپتى جەڭىلىسكە تاپ بولسا، ولاردى ەشكىم دە جازعىرا المايدى. ٴبىراق سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا جەڭىستەن قورقىپ، بۇر- جۋازيا جالت بەرىپ جۇرمەسىن دەپ دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ توڭكەرىستىك كۇشىن السىرەتسە، توڭكەرىستىك ىنتالىلىقتا سوقتى بەرسە، وندا ونى جۇرتتىڭ ٴبارى، الدىمەن سانالى پرولەتاريات جازعىراتىن بولادى.

توڭكەرىس تاريحتىڭ پاراۆوزى،—دەگەن ەدى ماركس[251] . توڭكەرىس—ەزىلگەندەر مەن قانالعانداردىڭ سالتاناتتى مەرەكەسى. حالىق بۇقاراسى ەشۋاقىتتا دا توڭكەرىس داۋىرىندەگىدەي جاڭا قوعام- دىق ٴتارتىپتىڭ بەلسەندى جاراتۋشىسى بولىپ شىعا المايدى. وسىنداي داۋىردە حالىق، بىرتە-بىرتە ىلگەرلەۋشىلىكتىڭ تار ٴورىستى ەسەپشىل- دىق ولشەمى تۇرعىسىنان قاراعاندا، وي جەتپەيتىن كەرەمەتتەردى جاساي الادى. ٴبىراق مۇنداي ۋاقىتتا توڭكەرىستىك پارتيانىڭ باسشىلارى دا وزدەرىنىڭ مىندەتتەرىن كەڭىرەك، باتىلىراق الغا قويىۋلارى كەرەك، ولاردىڭ ۇرانى قاشان دا بۇقارانىڭ توڭكەرى-

ستىڭ تالاپــكەرلىگــىنىڭ الدىنــدا بولۋى، مايالعىتا اينالـۋى، ولارعا ٴبىزدىڭ دەموكراتيالىق مۇراتىمىز بەن سوتسياليستىك مۇراتىمىزدىڭ تەڭدەسسىز ۇلىلىــعى مەن كورىكتىلىگىن كورسەتۋى، ولارعا تولىق، ٴسوزسىز، ٴوزىلدى-كەسىلــدى جەڭىسكە جەتۋدىڭ ەڭ جاقىن، ەڭ توتە جولىــن كورسەتۋى كەرەك. توڭــكەرىستەن قورىققانــدىقــتان، توتە جولمەن جۇرۋدەن قورىققاندىقتان اينالمالى-بۇراڭ، ىمىرالاسۋ جولىن "ازاتــشىل" بۇرجۋازيا ورايشىلــدارى ويلاپ شىعارا بەرسىن. ەگەر ٴبىز وسىنداي جولمەن سۇيرەتىلىپ جۇرۋگە ٴماجبۇر ەتىلسەك، ٴبىز ونــدا دا ۇساق-تۇيەك كۇندەلىكتى جۇمىســتاردا ٴوزىــمىزدىڭ بورىشــىمىزدى وتەي الامىز. ٴبىراق جول تاڭــداۋ ماسەلەسىن اۋەلى اقىمىز كۇرەس شەشسىن. ەگەر ٴبىز بۇقارانىڭ مۇنداي سالتاناتتى مەرەكەسىنىڭ ومىرشەڭدىك كۇشىن جانە توڭــكەرىستىك ىنتالىلىعىن توتە، ٴارى باتىل جول ٴۇشىن ايانباي، جان-تانىمىزبەن كۇرەسۋگە پايدالانباساق، وندا ٴبىز توڭــكەرىسكە وپاسىزدىــق جاساۋشى جانە ونى ساۋدالاۋشى بولىپ شىعامىز. بۇرجۋازيا ورايشىلدارى كەلەشەك-تەگى كەرتارتــپالىقــتى ۇرەيــلەنە ويــلاي بەرســىن. جۇمىســشــىلار كەرتارتپا كۇشتەردىڭ تەررورلىق ٴتاسىل جۇرگىزبەكشى بولۋىنان دا، بۇرجۋازيانىڭ جالت بەرمەكشى بولۋىنان دا قورىقپايدى. جۇمىسشىلار ىمىراعا كەلىپ جەمتىكــتەس بولۋدى كۇتپەيــدى، قايىر سۇرامايدى، ولار كەرتارتپا كۇشتەردى اقىمىز تۇردە تالقانداۋعا، ياعني **پرولە-تاريات پــەن ديحانــداردىڭ توڭــكەرىستــىك-دەموكراتــيالىق ديكتاتۋراسىن ورناتۋعا** تىرىسادى.

ليــبەرالــدىق الـعاباسارلىقــتىڭ جايباراقات "ٴجۇزۋ" ۋاقــتىنان، ياعني جۇمىســشى تابى ٴوز قانىن اقــىرــىن سورۋىنا قينالا توزگەن ۋاقــتتان گورى داۋىلــدى ۋاقىتــتا ٴبىزدىڭ پارتيامىزدىڭ كەمەسى حاۋىــپكە ٴتىپــتى دە كوبىرەك تاپ بولــۋى داۋســىز. توڭــكەرد-

ستىك ـ دەموكراتيالىق ديكتاتۋرانىڭ مىندەتتەرىنىڭ اسىرە قارسى توپ پوزيتسياسىندا بولۋ مەن جالاڭ پارلامەنتتىك كۇرەس مىندەتتەرىنەن مىڭ ەسە قيىن، مىڭ ەسە كۇردەلى ەكەنى داۋسىز. ٴبىراق كىمدە ـ كىم قازىرگى توڭكەرىستىك داۋىردە تىنىش جۇزە بەرۋ جانە حاۋىپسىز "قارسى توپ" بولۋ جولىن ادەيى تاڭداسا، وندا ول ەڭ ابزالى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ جۇمىسىن ۋاقىتشا قويا تۇرسىن، توڭكەرىستىڭ اياقتاۋىن، سالتاناتتى مەرەكەنىڭ ٴوتىپ كەتۋىن، قالىپتى تىرشىلىكتىڭ قايتا باستالۋىن كۇتە تۇرسىن، سول كەزگە جەتكەندە ونىڭ كۇندەلىكتى شاعىن ولشەۋشى مۇنداي كوڭىل اينىرلىقتاي قابىسپايتىن، الدىڭعى قاتارلى تاپتىڭ مىندەتتەرىن مۇنداي جيىركەندىرە بۇرمالايتىن بولماس ەدى.

بۇكىل حالىققا، اسىرەسە ديحاندارعا باسشىلىق ەتە وتىرىپ، تولىق بوستاندىق ٴۇشىن، دايەكتى دەموكراتيالىق توڭكەرىس ٴۇشىن، رەسپۋبليكا ٴۇشىن كۇرەسەيىك! بارلىق قانالۋشى ەڭبەككەرلەرگە باسشىلىق ەتە وتىرىپ، سوتسياليزم ٴۇشىن كۇرەسەيىك! توڭكەرىسشىل پرولەتارياتتىڭ ساياساتى ٴىس جۇزىندە مىنە وسىنداي بولۋعا ٴتيىس؛ توڭكەرىس داۋىرىندە جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ٴاربىر تاكتيكالىق تاسىلدەرى مەن ٴاربىر ٴىس جۇزىندىك قادامىن دايەكتىلەندىرەتىن جانە بەلگىلەيتىن تاپتىق ۇران مىنە وسىنداي بولۋعا ٴتيىس.

سوڭعى ٴسوز

تاعى دا ازاتشىلدار تۋرالى، تاعى دا جاڭا ۇشقىنشىلدار تۋرالى

«ازاتتىق» جورنالىنىڭ 71 ـ ، 72 ـ ساندارى مەن «ۇشقىن» گازەتىنىڭ 102 ـ ، 103 ـ ساندارى ٴبىز كىتابىمىزدىڭ 8 ـ تاراۋىندا تالقىلاعان ماسەلە جونىندە ەرەكشە مول جاڭا ماتەريال بەردى. بۇل ارادا وسى مول ماتەريالدىڭ ٴبارىن پايدالانۋعا ەش مۇمكىندىك بولماعاندىقتان، ٴبىز تەك باستىلارىن: بىرىنشىدەن، «ازاتتىق» جورنالى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيياداعى قانداي "رياليزم"دى ماقتاپ وتىرعانىن، ول بۇل "رياليزم"دى نەلىكتەن ماقتاپ وتىر- عانىن؛ ەكىنشىدەن، توڭكەرىس پەن ديكتاتۋرا دەگەن ۇعىمداردىڭ قاتىناسىن زەرتتەيمىز.

1. بۇرجۋازياشىل ـ ليبەرالدىق رياليزمشىلدەر سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيياداعى "رياليزمشىلدەر"دى نە ٴۇشىن ماقتايدى؟

«روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنداعى بولشەكتەنۋ» جانە «اقىل ـ پاراساتتىڭ جەڭىسى» («ازاتتىق» جورنالىنىڭ 72 ـ سانى) دەگەن ماقالالار ليبەرالدىق بۇرجۋازيا ۋاكىلدەرىنىڭ سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا جونىندەگى سانالى پىرولەتارلار ٴۇشىن باعالى تۇجىرىمى بولىپ تابىلادى. سوتسيال ـ دەموكرات- تاردىڭ قاي ـ قايسىسى دا بۇل ەكى ماقالانى باستان ـ اياق وقىپ

شىعۋلارى، ونىڭ ىشىندەگى ٴاربىر سويلەمدى زەر سالا ويلانۋلارى كەرەك. ٴبىز ەڭ الدىمەن بۇل ەكى ماقالانىڭ باستى ـ باستى جەرلەرىن تومەندەگىدەي كەلتىرەمىز:

"سىرتتان قاراعاندا، ـــ دەيدى «ازاتتىق» جورنالى، ـــ سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ەكى توپقا ٴبولىنۋىن تۋدىرعان الاۋىزدىقتىڭ شىنايى ساياسي ٴمانىسىن اڭعارۋ نەداۋىر قيىن. ٴىستىڭ مۇددەسى ٴۇشىن كەيبىر ىمىرالارعا جول بەرەتىن 'ازشىلىقتان' گورى، 'كوپشىلىك' اناعۇرلىم ارىندى، ٴتۇزۋ جولدى دەۋ ونشا ٴدال ەمەس، قالاي دا ماسەلەنى ەگجەي ـ تەگجەيلى تۇسىندىرە المايدى. ەڭ كەمىندە، ازشىلىق ماركسيزمدىڭ ٴداستۇرلى يديانىڭ ٴداستۇرلى دوگماسىنا لەنينشىلدەردەن گورى ىنتالى بويسۇنىپ وتىرسا كەرەك. بىزگە مىنا تومەندەگى باعا وتە ٴدال بولىپ كورىنەدى. 'كوپشىلىك ـ تىڭ' نەگىزگى ساياسي نيەتى دەرەكسىز توڭكەرىسشىلدىك، بۇلىكشىلدىك، حالىق بۇقاراسى اراسىندا كوتەرىلىس قوزعاۋعا جانە حالىق بۇقاراسى اتىنان دەرەۋ وكىمەتتى تارتىپ الۋعا ٴتاسىل تالعاماستان كىرىسۋگە بەت الۋشىلىق بولىپ تابىلادى؛ وسىلاي بولعاندىقتان 'لەنينشىلدەر' سوتسيال توڭكەرىسشىل ـ دەرگە نەداۋىر جاقىنداسادى، ولاردىڭ ساناسىندا تاپتىق كۇرەس يدياسىن روسسيا جالپىحالىقتىق توڭكەرىسى يدياسى كۇڭگىرتتەنەدىرەدى؛ 'لەنينشىلدەر' ٴامالياتتا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ٴىلىمىنىڭ كوپتەگەن تار ورىستىلىگى ـ نەن بەزگەنىمەن، سونىمەن بىرگە، ەندى ٴبىر جاعىنان، توڭكەرىسشىلدىكتىڭ تار ورىستىلىگىنە باتىپ وتىر، ولار دەرەۋ كوتەرىلىسكە دايىندالۋدان باسقا ٴارقانداي ٴىس جۇزىندىك قىزمەتتەن باس تارتادى، پرينسيپتىك جاقتا، بارلىق جاريا جانە جارتىلاي جاريا ۇگىتتىڭ بارلىق فورمالارىن كوزگە ىلمەيدى، باسقا قارسى توپتارمەن ٴىس جۇزىندە پايدالى ىمىراعا كەلۋدىڭ بارلىق ٴتۇرىن كوزگە ىلمەيدى. ال ازشىلىق ماركسيزمنىڭ دوگماسىنا تىس ـ تەي قاتىپ جابىسقانىمەن، دۇنيەگە ماركسيزمدىڭ كوزقاراستىڭ رياليزمدىك قۇرامىن دا ساقتاپ وتىر. بۇل توپتىڭ نەگىزگى يدياسى ـــ 'پرولەتاريات' تىڭ مۇددەلەرىن بۇرجۋازيانىڭ مۇددەلەرىنە قاراما ـ قارسى قويۋ. ٴبىراق، ەندى ٴبىر جاعىنان، پرولەتارياتتىڭ كۇرەسى ـــ ارينە، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ مىزعىمايتىن دوگماسى تالاپ ەتەتىن بەلگىلى شەك ىشىندە ـــ ريال

تۇردە سەرگەكتىكپەن ويلايىدى، بۇل كۇرەستىڭ بارلىق ناقتىلى شارتتارى مەن مىندەتتەرىن انىق تانيدى. ەكى توپ تا وزدەرىنىڭ نەگىزگى كوز-قاراستارىن بۇكىلدەي دايەكتى جۇرگىزىپ وتىرعان جوق، ويتكەنى ولار وزدەرىنىڭ يديا جانە ساياسي جاقتارداعى جاساماپازدىقتارىندا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا ٴتاپسىرىنىڭ قاتاڭ فورمۋلالارىنىڭ شەكتەۋىنە ۇشىرايدى، بۇل فورمۋلالار 'لەنينشىلدەر'دىڭ جوق دەگەندە كەيبىر سوتسيال-دەموكرات-تار سياقتى ٴتۇزۋ جولدى بۇلىكشىلدەر بولۋىنا، سونىمەن بىرگە 'ۇشقىنشىلدار'-دىڭ جۇمىسشى تابىنىڭ رياال ساياسي قوزعالىسىنىڭ ٴىس جۇزىندىك باسشى-لارى بولۋىنا دا كەدەرگىلىك جاسايدى."

«ازاتتىق» جورنالىنىڭ جازۋشىسى بۇدان كەيىن بىرنەشە باستى قارار-دىڭ مازمۇنىن كەلتىرىپ، ونان سوڭ بۇل قارارلار جونىندەگى بىرنەشە ناق-تىلى پىكىرلەرى ارقىلى ٴوزىنىڭ جالپى "يدياسىن" تۇسىندىرەدى. ول بىلاي دەيدى: 3-قۇرىلتايەن سالىستىرعاندا، "ازشىلدىقتىڭ ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى قارۋلى كوتەرىلىسكە بۇكىلدەي باسقاشا كوزقاراسپەن قارايدى." "قارۋلى كوتەرىلىسكە بولعان پوزيتسيالارى ۇقساماعاندىقتان" ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى قارارلارى دا ۇقسامايدى. "وسىنداي پىكىر الاۋىزدىعى جۇمىسشى ۇيىمىنا قاراتقان پوزيتسيالارىنان دا ٴبىلىندى. 'لەنينشىلدەر' وزدەرىنىڭ قارارلارىندا جۇمىسشى تابىن ساياسي جاقتان تاربيەلەۋ جانە ۇيىمداستىرۋ سىندى ەڭ ماڭىزدى ٴتۇيىن جونىندە ٴبىر اۋىز ٴسوز دە ايتقان جوق. قايتا ازشىلىق وتە ەلەۋلى قارار شىعاردى". ليبەرالدارعا بولعان پوزيتسيا جاقتا، ەكى توپتىڭ پىكىرى بىردەي-مىس، ٴبىراق 3-قۇرىلتاي "2-قۇرىلتايدا پلەحانوۆتىڭ ۇسىنىسى بويىنشا ماقۇلدانعان، ليبەرالدارعا بولعان پوزيتسيا جونىندەگى قاراردى سوزبە-ٴسوز دەرلىك قايتالايدى، سونداي-اق سول قۇرىلتايدا ستاروۆەردىڭ ۇسىنىسى بويىنشا ماقۇلدانعان ليبەرالدارعا ەمىرەنە قاراعان قاراردى كەرەكسىز ەتەدى". قۇرىلتاي مەن ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ ديحاندار قوزعالىسى ماسەلەسى جونىندەگى قارارلارى جالپى العاندا ۇقساس بولعانىمەن، "ٴبىراق 'كوپشىلىك' پومەششيكتەردىڭ، تاعى باسقالاردىڭ جەرىن توگەرىستىك تاسىلمەن ٴمۇسادىرالاۋ يدياسىن باسا دارىپتەيدى، ال 'ازشىلىق' مەملەكەت جانە اكىمشىلىك جاعىنان بولاتىن دەموكراتيالىق جاڭعىرتۋ جۇرگىزۋ تالابىن ۇگىت قىزمەتىنىڭ نەگىزى ەتكىسى كەلەدى".

سوڭىندا، «ازاتتىق» جورنالى «ۇشقىن» گازەتىنىڭ 100 ـ سانىنداعى مەنشەۆيكتەردىڭ ٴبىر قارارىن دالەلگە كەلتىرگەن، ونىڭ باستى تارماعىندا بىلاي دەلىنگەن: "قازىر استىرتىن جۇمىسقا عانا سۇيەنۋ بۇقارانىڭ پارتيا تۇرمىسىنا تولىق قاتىناسۋىن قامتاماسىز ەتە المايدى، ونىڭ ۇستىنە بەلگىلى دارەجەدە ناعىز بۇقارانى پارتيا سىندى وسى قۇپيا ۇيىمعا قارسىلاستىرىپ وتىر، سوندىقتان پارتيا جۇمىسشىلاردىڭ جاريا نەگىزدە جۇرگىزگەن جۇمىسشى ۇيىمدىق كۇرەستەرىنە باسشىلىق ەتۋى جانە بۇل كۇرەستەردى سوتسيال-دەموكراتيالىق مىندەتتەرمەن تىعىز بايلانىستىرۋ كەرەك". «ازاتتىق» جورنالى بۇل قاراردى باعالاعان كەزدە بىلاي دەپ شۋ كوتەردى: "ٴبىز بۇل قاراردى قىزۋ قارسى الامىز، ويتكەنى ول ــ اقىل-پاراساتتىڭ جەڭىسى، سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياداعى ٴبىر بولەك ادامداردىڭ تاكتيكالىق جاقتان ويانۋىنىڭ بەينەسى".

وقىرماندار «ازاتتىق» جورنالىنىڭ بارلىق ماڭىزدى تۇجىرىمدارىن كورىپ وتىر. ەگەر بۇل تۇجىرىمدار وبيەكتيۆتىك اقيقاتقا ۇيلەسەدى دەلىنسە، وندا، ارينە، تۇتەنشە قاتە بولار ەدى. بۇل تۇجىرىمدار-دىڭ ىشىندەگى قاتەلىكتەردى سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ قايسىسى بولسا دا كەز كەلگەن جەرىنەن بايقاي الادى. بۇل تۇجىرىمداردىڭ بارىنە ليبەرال بۇرجۋايانىڭ مۇددەلەرى مەن كوزقاراسى مەيلىنشە سىڭگەنىن، بۇل تۇجىرىمداردىڭ باسىنان اياعىنا دەيىن وسىنداي سىڭارجاقتىلىق پەن نىسايعا تولى ەكەنىن ۇمىتۋ اڭعالدىق بولار ەدى. ويىس نەمەسە دوڭەس اينا تۇلعانى قالاي كورسەتسە، سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ كوزقاراستارىن بۇل تۇجىرىمدار دا سونداي كورسەتەدى. ٴبىراق بۇل بۇرجۋازيالىق، بۇرمالانعان تۇجىرىمدار، سايىپ كەلگەندە، بۇرجۋازيانىڭ ناعىز مۇددەلەرىن بەينەلەيتىنىن ۇمىتۋ، ال بۇرجۋازيانىڭ، وسى تاپتىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ىشىندەگى نىسايلاردىڭ قانداي وزىنە ــ بۇرجۋازياعا ٴتيىمدى، جاقىن، قانداس، سۇيكىمدى ەكەنىن، قانداي

زياندى، السى، جات، سۇيكىمسىز ەكەنىن كۇمانسىز دۇرىس تۇسىنە-
تىنىن ۇمىتۋ ٴتىپتى دە قاتە بولار ەدى. بۇرجۋازيانىڭ فيلوسوفتارى
نەمەسە بۇرجۋازيانىڭ ساياسي شولۋشىلارى سوتسيال-دەموكراتيالىق
پارتيانى، مەنشەۆيكتىك سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانى دا،
بولشەۆيكتىك سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانى دا ماڭگى دۇرىس
تۇسىنە المايدى. ٴبىراق ەگەر ول ٴبىستىڭ جايىن ازدى-كوپتى
تۇسىنەتىن ساياسي شولۋشى بولسا، وندا تاپتىق تابيعاتى ونى الداي
قويمايدى، ول سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ىشىندەگى مىنا
توپتىڭ، نە انا توپتىڭ بۇرجۋازيا ٴۇشىن قانداي ماڭىزى بارلىعىن
بۇرمالاپ تۇسىندىرگەنىمەن، ٴمانى جاعىنان قاشان دا دۇرىس
اڭعارادى. سوندىقتان جاۋلارىمىزدىڭ تاپتىق ٴتابيعاتى، ونىڭ
تاپتىق تۇجىرىمى ٴاربىر سانالى پرولەتاردىڭ وتە-موتە نازار
اۋدارۋىنا قاي-قاشان دا تاتيدى.

ەندەشە، روسسيا بۇرجۋازياسىنىڭ ٴتاپتىق تابيعاتى ازاتشىلداردىڭ
اۋزىمەن بىزگە نەلەردى ايتىپ وتىر؟

ول جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ اۋقىمىنا ٴوزىنىڭ ريزالىعىن وتە
ايقىن ٴبىلدىرىپ، ولاردىڭ رياليزمىن، مىينىڭ سەرگەكتىگىن، اقىل-
پاراساتىنىڭ جەڭىسىن، قارارىنىڭ كەلەلىلىگىن، تاكتيكا جاقتاعى
ويانۋىن، شىندىقتى ٴىس جۇزىنەن ىزدەۋىن، ت.ب. ماقتايدى،
سونىمەن بىرگە، ول ٴتاعى 3-قۇرىلتايدىڭ بەتالىسىنا ٴوزىنىڭ
نارازىلىعىن وتە ايقىن ٴبىلدىرىپ، ونىڭ تار ورىستىلىگىن،
توڭكەرىسشىلدىگىن، بۇلىكشىلدىگىن، ٴىس جۇزىندە پايدالى ىمىرا-
لاردى جوققا شىعاراندىعىن، ت.ب.ايىپتادى. بۇرجۋازيانىڭ
تاپتىق ٴتابيعاتى وعان ٴبىزدىڭ باسپاسوزدەرىمىزدە ەڭ انىق
اشىپارلارمەن الدەنەشە رەت دالەلدەنگەن ٴىستى، ياعني جاڭا
ۇشقىنشىلدار—قازىرگى روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسى

ىشىندەگى ورايشىلدار قاناتى ەكەنىن، ال ولارعا قارسى تۇراتىندار
قازىرگى روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسى ىشىندەگى
توڭكەرىسشىلدەر قاناتى ەكەنىن ناق تانىتىپ وتىر. ليبەرالدار
الدىڭعىسىنىڭ بەتالىسىنا تىلەكتەس بولماي تۇرا المايدى، سوڭعىسىنىڭ
بەتالىسىن ايىپتاماي دا تۇرا المايدى. ليبەرالدار ــ بۇرجۋازيانىڭ
ويشىلدارى، ولار مىنانى ابدەن بىلەدى: جۇمىسشى تابىنىڭ
”شىندىقتى ٴبىر جۇزىنەن ىزدەيتىنى، ميىنىڭ سەرگەكتىگى، پوزيتـ
سياسىنىڭ بايىپتىلىعى“، ياعني ٴبىر جۇزىندە وزدەرىنىڭ قيمىل
ٴورىسىن كاپيتاليزمنىڭ، جاڭعىرتۋدىڭ جانە جۇمىسشى ۇيىمىندىق
كۇرەستىڭ، ت. ب. لاردىڭ كولەمىمەن شەكتەۋى بۇرجۋازياعا
ٴتيىمدى. پرولەتارياتتىڭ ”توڭكەرىسشىلدىگىنىڭ تار ورىستىلىگى“،
ونىڭ ٴوز تاپتىق مىندەتى ٴۇشىن روسسيانىڭ بۇكىل حالىقتىق
توڭكەرىسىنىڭ باسشىسى بولۋعا تىرىسۋى بۇرجۋازياعا حاۋىپتى ٴارى
قورقىنىشتى.

”رياليزم“ دەگەن اتاۋدىڭ ازاتشىلداردىڭ ويىنداعى ماعىناسى
شىنىندا وسىنداي ەكەنىن «ازاتتىق» جورنالى مەن ستروۆە مىرزانىڭ
بۇل اتاۋدى وتكەندەگى قولدانۋىنان دا كورىپ الۋعا بولادى.
«ۇشقىن» گازەتىنىڭ ٴوزى دە ازاتشىلدار ”رياليزم“نىڭ **وسىنداي**
ماعىناسى بار ەكەنىن مويىنداماي تۇرا المايدى. مىسالى، «ۇشقىن»
گازەتىنىڭ 73 ـ، 74 ـ سانىنىڭ قوسىمشاسىنداعى «ۋاقىت جەتتى!»
دەگەن تاقىرىپتاعى ماقالانى ەسكە تۇسىرىڭىزدەر. بۇل ماقالانىڭ
اپتورى (ول روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتيا ـ
سىنىڭ 2 ـ قۇرىلتايىنداعى ”باتپاقتاعىلار“دىڭ كوزقاراسىن دايەكتىلىك ـ
پەن بەينەلەگەن) ”اكيموۆ قۇرىلتايدا ورايشىلدىقتىڭ ناعىز ۋاكىلىندىك
رولىنان گورى ورايشىلدىقتىڭ ەلەسى بولىپ رول اتقاردى“ دەپ
قاراپ، ٴوزىنىڭ پىكىرىن بۇكپەسىز ٴبىلدىردى. «ۇشقىن» گازەتىنىڭ

رەداكسياسى «ۋاقت جەتتى!» دەگەن ماقالانىڭ اپتورىنىڭ كوزقاراسىن دەرەۋ تۋزەتۋگە ٴماجبۋر بولىپ، ەسكەرتپەسىندە بىلاي دەدى:

"ٴبىز بۋل پىكىرگە قوسىلا المايمىز. اكيموۆ جولداستىڭ پروگراما ماسەلەسىندەگى كوزقاراسىندا ورايشىلدىقتىڭ ايقىن بەلگىسى بار، مۋنى «ازاتتىق» جورنالىنىڭ سىنشىسى دا مويىندايدى. بۋل سىنشى وسى جورنالدىڭ جۋىرداعى ٴبىر سانىندا اكيموۆ جولداس 'رياليزىمدىك' — تۋزەتىمپازدىق دەپ وقىڭىز — توپقا جاتادى دەپ جازعان."

دەمەك، ازاتشلداردىڭ "رياليزىمى" ورايشىلدىقتان باسقا ەش نارسە ەمەس ەكەنى «ۋشقىن» گازەتىنىڭ وزىنە دە توتەنشە ايقىن. «ۋشقىن» گازەتى ليبەرالداردىڭ رياليزىمىنە («ۋشقىن» گازەتىنىڭ 102 - سانىندا) شابۋىل جاساپ وتىرعانىندا، **ٴوزىنىڭ رياليزىمىن ليبەرالدار ماقتاعان** فاكتىتەن تيىتتەي دە ٴسوز اشپايدى، مۋنىڭ سەبەبى بۋنداي ماقتاۋدىڭ ٴارقانداي سوگىستەن دە قاتتىراق ەكەندىگىندە بولىپ وتىر. مۋنداي ماقتاۋلار («ازاتتىق» جورنالى مۋنداي ماقتاۋدىڭ كەزدەيسوق تا، تۋڭعىش رەتكى دە ەمەستىگىن بىلدىرەدى) ٴسىز جۋزىندە ليبەرالداردىڭ رياليزىمىنىڭ سوتسيال - دەموكراتتاردىڭ "رياليزىمدىك" (ورايشىلدىق دەپ وقىڭىز) بەتالىسىمەن، ياعني جاڭا ۋشقىنشىلداردىڭ بۋكىل تاكتيكالىق مايدانىنىڭ قاتەلىگىنەن ولاردىڭ ٴاربىر قارارىندا كورىنىپ جۋرگەن بەتالىسىمەن قانداس ەكەنىن دالەلدەيدى.

ٴسىز جۋزىندە، روسسيا بۋرجۋازياسى قازىردىڭ وزىندە-اق ٴوزىنىڭ "جالپىحالىقتىق" تۋڭكەرىستەگى دايەكسىزدىگى مەن باس- پايداشىلدىعىن تولىق كورسەتتى، — ستروۆە مىرزانىڭ پىكىرلەرىمەن دە، تولىپ جاتقان ليبەرالدىق گازەتتەردىڭ اۋەنىمەن دە، مازمۋنى- مەن دە، سونداي-اق تولىپ جاتقان جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمە- سىشىلدەردىڭ، تولىپ جاتقان زيالىلاردىڭ، جانە تروبەتسكوي،

پەترۋنكەۆيچ، روديچەۆ سياقتى مىرزالارمەن ٴبىر جاقتا تۇرعاندارىڭ ساياسي سوزدەرىنىڭ سيپاتىمەن دە كورسەتىلدى. بۇرجۋازيا، ٴبىر جاعىنان، پىرولەتاريات پەن حالىقتىڭ **بۇرجۋازيالىق** توڭكەرىسكە قاجەتتى ەكەنىن، اتاپ ايتقاندا، ولاردى زەڭبىرەكتىڭ جەمى ەتۋگە، جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىمدى قيراتۋدىڭ شوقپارى ەتۋگە بولاتىنىن؛ ٴبىراق، ەندى ٴبىر جاعىنان، ەگەر پىرولەتاريات پەن توڭكەرىسشىل ديحاندار "پاتشالىق ٴتۇزىمدى ٴۇزىلدى-كەسىلدى جەڭسە" جانە دەموكراتيالىق توڭكەرىستى سوڭىنا دەيىن جۇرگىزسە، وندا ول بۇرجۋازياعا تونەتىن قاۋىپتى بولاتىنىن، ارينە، ۇنەمى ايقىن تۇسىنە بەرمەيدى، ٴبىراق، جالپى العاندا، تاپتىق ٴتابيعاتى بويىنشا قاشان دا وتە جاقسى اڭعارا الادى. سوندىقتان بۇرجۋازيا پىرولەتارياتتىڭ توڭكەرىس بارىسىندا "سىپايى" رول اتقارۋمەن قاناعاتتانۋىنا، ونىڭ سەرگەك، ٴامالشىل، ريالشىل بولۋىنا، ونىڭ قيمىلىنىڭ "بۇرجۋازيا جالت بەرىپ جۇرمەگەي ەدى" دەگەن ٴپىرينسيپتى ولشەم ەتۋىنە بار كۇشىن سارقا جۇمسايدى.

جۇمىسشى قوزعالىسىن وزدەرىنىڭ توسا الىمايتىنى ٴبىلىمدى بۇرجۋازياعا ابدەن ايقىن. سوندىقتان ولار جۇمىسشى قوزعالىسىنا، پىرولەتارياتتىڭ تاپتىق كۇرەسىنە قارسى شىقپاي وتىر؛ جوق، ولار ٴتىپتى جۇمىس تاستاۋ بوستاندىعىن، مادەنيەتتى تاپتىق كۇرەستى بارىنشا ماداقتاپ، جۇمىسشى قوزعالىسى مەن تاپتىق كۇرەستى برەنتانولىق نەمەسە گريش-دۋنكەرلىك نارسە دەپ تۇسىنەدى. بىلايشا ايتقاندا، جۇمىسشىلار "بۇلىكشىلدىك"تى، "تار ٴورىستى توڭكەرىسشىلدىك"تى تاستاسا، "ٴىس جۇزىندە پايدالى ىمىرالار"عا ەندىگارى جاۋ كوزبەن قارامايتىن بولسا، "روسسيانىڭ بۇكىل حالىقتىق توڭكەرىسىنە" ٴوزىنىڭ تاپتىق بەلگىسىن سالۋعا، پىرولەتارياتتىق دايەكتىلىكتىڭ، باتىلدىلىقتىڭ، "جاي حالىقتىق ياكوبينشىلدىك"تىڭ

بەلگىسىز سالۋعا ەندىگارى بەرىلمەيتىن جانە قۇمارتپايتىن بولسا بولعانى، وندا ولار جۇمىسشىلارعا جۇمىس تاستاۋ مەن ۇيىمدارعا ۇيىسۋ بوستاندىعىن (ٴىس جۇزىندە جۇمىسشىلاردىڭ وزدەرى قولعا كەلتىرگەن دەرلىك بوستاندىقتى) "قوس قولداپ بەرۋ"گە ابدەن ريزا. سوندىقتان ٴبىلىمدى بۇرجۋازدار بۇكىل ەلدىڭ جەر-جەرىندە بارلىق ٴادىس-امالداردى قولدانىپ كىتاپتار①، باياندامالار، سوزدەر، اڭگىمەلەر، ت.ب. ارقىلى جۇمىسشىلارعا (بۇرجۋازيالىق) سەرگەك ويلى بولۋدى، (ليبەرالدىق) شىندىقتى ٴىس جۇزىنەن ىزدەۋدى، (ورايشىلدىق) رياليدىق پوزيتسيادا بولۋدى، (برەنتانولىق) تاپتىق كۇرەس[188] جۇرگىزۋدى، (گريش-دۋنكەرلىك) جۇمىسشى ۇيىمىن[176] قۇرۋدى، ت.ب. جانىن سالا ٴناسيحاتتاپ وتىر. سوڭعى ەكى ۇران "نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتياشىل" پارتيانىڭ نەمەسە "ازاتتىق" پارتياسىنىڭ بۇرجۋازيالارىنا توتەنشە قولايلى، ولاي بولاتىن سەبەبى، كورىنىستە ولار ماركستىك ۇراندارمەن ۇقساس كەلەدى، ٴسال عانا قىسقارتىلسا جانە بۇرمالانسا، ولاردى سوتسيال-دەموكراتيالىق ۇراندارمەن شاتاستىرۋ، كەيدە ٴتىپتى سوتسيال-دەموكراتيالىق ۇراندار دەۋ وپ-وڭاي. ماسەلەن، جاريا ليبەرال-دار گازەتى «تاڭ ساۋلەسى» گازەتى[252]نىڭ (ول تۋرالى «پرولەتارلار» گازەتىنىڭ وقىرماندارىمەن تاعى دا ەگجەي-تەگجەيلى اڭگىمەلەسەرمىز) تاپتىق كۇرەس تۋرالى، بۇرجۋازيانىڭ پرولەتاريااتتى الداۋ مۇمكىندىگى تۋرالى، جۇمىسشىلار قوزعالىسى تۋرالى، پرولەتارياتتىڭ تالاپكەرلىگى، ت.ب. تۋرالى وتە "باتىل" سوزدەردى ٴجيى ايتاتىنى سونشا، اڭعارمايتىن وقىرماندار مەن توسەلمەگەن

---

① پروكوپوۆيچتىڭ «روسسياداعى جۇمىسشىلار ماسەلەسى» دەگەن كىتابىن پايدالانىڭىز.

جۇمىسشىلار بۇل گازەتتىڭ "سوتسيال ـ دەموكراتيزىم"ىن شىن ەكەن دەپ قالىۋى وپ ـ وڭاي. ٴىس جۇزىندە، بۇل بۇرجۋازيالىق رۋح بويىنشا سوتسيال ـ دەموكراتيزىمدى جالعاننان جاسايتىن قۋلىق، ورايشىلدىق ارقىلى تاپتىق كۇرەس ۇعىمىن بۇرمالايتىن جانە تەرىس تۇسىندىرەتىن ايلا.

وسى ٴبىر وراسان زور (بۇقارانى ىقپال ەتۋ كولەمىنىڭ كەڭدىگى جاعىنان) بۇرجۋازيالىق بۇرمالاۋ قۋلىعى، سايىپ كەلگەندە، جۇمىسشى قوزعالىسىن، كوبىنەسە، جۇمىسشى ۇيىمىندىق قوزعالىسقا اينالدىرۋعا، دەربەس (ياعني توڭكەرىستىك، دەموكراتيالىق ديكتاتۋرانى جۇزەگە اسىرۋدى نىسانا ەتكەن) ساياساتتان اناعۇرلىم قول ۇزدىرۋگە، "تاپتىق كۇرەس يدياسى ارقىلى جۇمىسشىلاردىڭ ساناسىنداعى روسسيا جالپىحالىقتىق توڭكەرىسى جونىندەگى يديانى كۇڭگىرتتەندىرۋگە" تىرىسادى.

«ازاتتىق» جورنالىنىڭ فورمۋلاسىن توڭكەرىستىرگەندىگىمىزدى وقىرماندار كورىپ وتىر. بۇل ــ پرولەتارياتتىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى رولى ماسەلەسىندەگى ەكى ٴتۇرلى كوزقاراستى: بۇرجۋازيالىق كوزقاراس پەن سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ كوزقاراسىن وتە ايقىن بەينەلەيتىن تاماشا فورمۋلا. بۇرجۋازيا پرولەتارياتتى جۇمىسشى ۇيىمىندىق قوزعالىسپەن عانا بولىعىزعىسى، سونىمەن "(برەنتانولىق) تاپتىق كۇرەس يدياسى ارقىلى جۇمىسشىلاردىڭ ساناسىنداعى روسسيا جالپىحالىقتىق توڭكەرىسى جونىندەگى يديانى كۇڭگىرتتەندىرگىسى" كەلەدى، ــ بۇل «ەرەجە»نىڭ بەرنشتەينشىل جازۋشىلارىنىڭ "تازا جۇمىسشى" قوزعالىسى يدياسى ارقىلى جۇمىسشىلاردىڭ ساناسىنداعى ساياسي كۇرەس يدياسىن كۇڭگىرتتەندىرگەنىمەن مۇلدە ۇقساس. ال، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا پرولەتارياتتىڭ تاپتىق كۇرەسىن روسسيا جالپىحالىقتىق توڭكەرىـ

سىنه پىرولەتاريات باسشى بولىپ قاتناساتىنىداي ەتىپ دامىتقىسى كەلەدى، ياعني بۇل توڭكەرىستى پىرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسىن جۇزەگە اسىرعانعا دەيىن جۇرگىزگىسى كەلەدى.

بۇرجۋازيا پىرولەتارياتقا بىلاي دەيدى: ەلىمىزدىڭ توڭكەرىسى جالپىحالىقتىق توڭكەرىس، سوندىقتان سەندەر، ەرەكشە تاپ رەتىندە، وزدەرىڭنىڭ تاپتىق كۇرەستەرىڭمەن عانا بولۋلارىڭ كەرەك، "اقىل-پاراسات" جولىندا وزدەرىڭنىڭ باستى نازارلارىڭدى جۇمىسشى ۇيىمدارىنا جانە ونى جاريا ەتۋگە شوعىرلاندىرۋلارىڭ كەرەك، ٴدال وسى جۇمىسشى ۇيىمدارىن "ساياسي جاقتا وزدەرىڭدى تاربيەلەۋدىڭ جانە ۇيىمداستىرۋدىڭ ەڭ ماڭىزدى نەگىزگى ورنى" دەپ قاراۋلارىڭ كەرەك، توڭكەرىس داۋىرىندە جاڭا ۋشقىنشىلداردىكى سياقتى، كوبىنەسە، "ەلەۋلى" كەلەتىن قارارلاردى جاساۋلارىڭ كەرەك، "ليبەرالدارعا ەمىرەنە قاراعان" قارارلاردى ايالاۋلارىڭ كەرەك، "جۇمىسشى تابىنىڭ ريالدىق ساياسي قوزعالىستارىنىڭ ٴىس جۇزىندىك باسشىلارى" بولۋعا ريزالىعىن بىلدىرگەن ادامداردىڭ باسشىلىعىن شىن كوڭىلمەن قابىلداۋلارىڭ كەرەك، "دۇنيەگە ماركستىك كوزقاراستىڭ ريالدىق قۇرامىن ساقتاۋلارىڭ" (ەگەر سەندەر، باقىتقا قارسى مۇنداي "عىلمي ەمەس" ٴدىني جوسىقتىڭ "قاتاڭ فورمۋلا"سىن جۇقتىرىپ العان بولساڭدار) كەرەك.

سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا پىرولەتارياتقا بىلاي دەيدى: ەلىمىزدىڭ توڭكەرىسى جالپىحالىقتىق توڭكەرىس، سوندىقتان سەندەر ەڭ الدىڭعى قاتارلى جانە بىردەن-ٴبىر ٴۇزىلدى-كەسىلدى توڭكەرىسشىل تاپ رەتىندە توڭكەرىسكە ەڭ بەلسەندى تۇردە قاتىناسىپ قانا قويماي، ونىڭ ۇستىنە بۇل توڭكەرىسكە باسشىلىق ەتۋگە ۇمتىلۋلارىڭ كەرەك. سوندىقتان سەندەر، كوبىنەسە، جۇمىسشى

ۇيىمىندىق قوزعالىس ماعىناسىندا تار ٴورىستى ۇعىنىلعان تاپتىق
كۇرەس كولەمىمەن شەكتەلىپ قالماۋلارىڭ، كەرىسىنشە وزدەرىڭنىڭ
تاپتىق كۇرەستەرىڭنىڭ كولەمى مەن مازمۇنىن بارىنشا كەڭەيتۋلە-
رىڭ، كەڭەيتكەندە، روسسيانىڭ كەزەكتەگى جالپىحالىقتىق، دەموكـ
راتيالىق توڭكەرىسىنىڭ **بارلىق** مىندەتتەرىن عانا ەمەس، كەلەشەكـ
تەگى سوتسياليستىك توڭكەرىستىڭ مىندەتتەرىن دە **قامتىعانعا**
دەيىن كەڭەيتۋلەرىڭ كەرەك. سوندىقتان جۇمىسشى ۇيىمىندىق
قوزعالىسقا ەلەۋسىز قاراماۋلارىڭ، جاريا ارەكەت ورايلارىنىڭ
قانداي بولسا دا پايدالانۋدان باس تارتپاۋلارىڭ كەرەك، ٴبىراق
توڭكەرىس داۋىرىندە، قارۋلى كوتەرىلىس جاساۋدىڭ، توڭكەرىستىك
ارميا مەن توڭكەرىستىك ۇكىمەت قۇرۋدىڭ مىندەتتەرىن ماڭداي
الدى ورىنعا قويۋلارىڭ كەرەك، بۇل حالىقتىڭ پاتشالىق ٴتۇزىمدى
تولىق جەڭۋىن، دەموكراتيالىق ـ رەسپۋبليكا مەن ناعىز ساياسي
بوستاندىققا قول جەتكىزۋدى قامتاماسىز ەتەتىن بىردەن ـ ٴبىر
جول.

سونىمەن، جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ قارارى "لۋشيان"دىق جاقتان
قاتە بولعاندىقتان، بۇل ماسەلەدە قانداي توقىراعان، دايەكسىز
مايدانعا، البەتتە، بۇرجۋازياعا ٴتابيعي تۇردە سۇيكىمدى مايدانعا
كوشكەنى تۋرالى بۇدان ارى ٴسوز قىلماساق تا بولادى.

2. مارتينوۆ جولداستىڭ ماسەلەنى تاعى دا "تەرەڭدەتۋ"ى

ەندى ٴبىز مارتينوۆتىڭ «ۇشقىن» گازەتىنىڭ 102 ـ، 103 ـ
ساندارىندا جاريالاعان ماقالالارىنا توقتالايىق. مارتينوۆ ەنگەلس پەن
ماركستىڭ شعارمالارىنان الىنعان ٴبىرسىپىرا سيتاتتاردى ٴبىزدىڭ

ٴتۇسىندىرۋىمىز قاتە، ٴوزىنىڭ ٴتۇسىندىرۋى دۇرىس ەكەنىن دالەل-
دەمەكشى بولىپ وتىر، ارينە، ٴبىز ونىڭ مۇنىسىنا تويتارىس بەرىپ
جاتپايمىز. مۇنىسىنىڭ وتە ورىنسىزدىعى، مارتينوۆتىڭ كوپە-
كورنەۋ بۇلتاقتا سالعانى، ماسەلەنىڭ ايقىندىعى سونشا، وعان ونان
ارى تالداۋ جاساۋدىڭ ەش ٴمانىسى جوق. ال «پرولەتارلار»
گازەتىنىڭ ٴىشىنارا رەداكسيالارى باسپاعا دايىنداعان ەنگەلستىڭ
«ارەكەتتەنىپ وتىرعان باكۋنينشىلدەر» دەگەن شىعارماسى مەن
ماركستىڭ «كوممۋنيستەر وداعى اتقارۋ كوميتەتىنىڭ ۇندەۋى»
دەگەن شىعارماسىنىڭ (1850-جىلى 3-اي)[253] تولىق اۋدارماسى
جۋىق ارادا شىققان سوڭ، كوڭىل قويعان وقىرمانداردىڭ ٴبارى
مارتينوۆتىڭ شەپ بويىنشا شەگىنۋدە قولدانىپ وتىرعان ەپسىز
قۋلىعىن ٴتىپتى دە وپ-وڭاي بايقاي الادى. مارتينوۆتىڭ شەگىنۋىن
وقىرماندارعا ٴتۇسىندىرۋ ٴۇشىن، ونىڭ ماقالالارىنان ٴبىر ابزاس
كەلتىرۋدىڭ ٴوزى-اق جەتكىلىكتى.

مارتينوۆ «ۇشقىن» گازەتىنىڭ 103-سانىندا بىلاي دەيدى:
«ۇشقىن» گازەتى "ۋاقىتشا ۇكىمەت قۇرۋ توڭكەرىستى دامىتۋدىڭ
مۇمكىن دە ۇيلەسىمدى جولدارىنىڭ ٴبىرى ەكەنىن مويىندايدى،
ال ٴدال كەلەشەكتە مەملەكەت ماشيناسىن تولىق مەڭگەرىپ،
سوتسياليستىك توڭكەرىستى جۇرگىزۋ ٴۇشىن، ولار سوتسيال-
دەموكراتتاردىڭ **بۇرجۋازيالىق** ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋى-
نىڭ ۇيلەسىمدىلىگىن جوققا شىعارادى." بىلايشا ايتقاندا، «ۇشقىن»
گازەتى توڭكەرىستىك ۇكىمەتتىڭ مەملەكەت قازىناسى مەن بانكەگە
جاۋاپتى بولۋعا ٴتيىس ەكەندىگىنەن، "تۇرمە"نى ٴوز قولىنا الۋىنىڭ
جاۋاپتىلىعىنان، ونىڭ ۇستىنە الا الماي قالۋىنىڭ مۇمكىن ەكەندىگى-
نەن، ت.ب. قورقۋلارىنىڭ بارلىعى مۇلدە نەگىزسىز ەكەنىن
وندى مويىندادى. «ۇشقىن» گازەتى دەموكراتيالىق ديكتاتۋرا مەن

سوتسياليستىك ديكتاتۋرانى شاتاستىرىپ، تەك باياعىسىنشا الجاسىپ وتىر. شەگىنۋدى بۇركەمەلەۋ ٴۇشىن الجاسپاي دا بولمايدى.

ٴبىراق جاڭا «ۇشقىن» گازەتىندەگى ناقۇرىستاردىڭ ىشىندە، مارتينوۆ كورنەكتى، ٴبىرىنشى دارەجەلى ناقۇرىس بولىپ وتىر، ٴتىپتى ونى ەلدەن ەرەكشە تالانتتى ناقۇرىس دەۋگە دە بولادى. ول ٴار رەت ماسەلەنى "تەرەڭدەتۋ"گە زورلانىپ، ونى بىلىقتىرعان كەزدە، ۇنەمى دەرلىك ٴوز مايدانىنىڭ بۇكىلدەي جالعاندىعىن ايپارادای اشكەرەلەيتىن كەيبىر جاڭا فورمۋلالاردى "تاۋىپ وتىرا-دى". ونىڭ ەكونوميزم داۋىرىندە پلەحانوۆتى قالاي "تەرەڭدەتكە-نىن" جانە "زاۋات قوجايىندارى مەن ۇكىمەتكە قارسى ەكونوميكالىق كۇرەس" دەگەن فورمۋلانى قالاي ويدان شىعارعانىن ەسكە تۇسىرىڭىزدەر. ەكونوميستەردىڭ بارلىق شىعارمالارىنان وسى توپتىڭ بارلىق جالعانشىلدىعىن بۇدان ارتىق ٴدال بەينەلەگەن فورمۋلانى كورسەتۋ قيىن. قازىر دە سولاي. مارتينوۆ جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنە قىزۋ ىنتامەن قىزمەت ەتەدى، سونداي-اق ٴار ۋاقىتتا دەرلىك، سويلەگەن سايىن، بىزگە جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ جالعان مايدانىنا باعا بەرۋىمىز ٴۇشىن تاماشا، جاڭا ماتەريالدار بەرەدى. ول، 102-سانىندا: لەنين "بايقاتپاستان ديكتاتۋرا دەگەن ۇعىمدى توڭكەرىس دەگەن ۇعىمنىڭ ورنىنا قويدى" دەيدى (3-بەت، 2-باعانا).

ٴبىز جۇزىندە، جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ بىزگە تاڭعان بارلىق قىلمىستارىن وسى قىلمىسقا سيدىرۋعا بولادى. ال بىزگە بۇل قىلمىستى تاڭعانى ٴۇشىن مارتينوۆقا قالايشا العىس ايتپاسىڭ! ول بۇل قىلمىستى تاڭۋ ارقىلى جاڭا ۇشقىنشىلدارمەن بولعان كۇرەستە بىزگە اسا باعالى كومەك كورسەتىپ وتىرعان جوق پا! ٴبىز «ۇشقىن» گازەتى رەداكسياسىنان «پىرولەتارلار» گازەتىنە شابۋىل جاساۋدى "تەرەڭدەتۋلەرى" ٴۇشىن، سونداي-اق بۇل شابۋىلداردى "شىنايى

ٴپرينسيپتى ەتىپ" بايانداۋلارى ٴۇشىن مارتينوۆتى بىزگە قارسى
تۇرۋعا ٴجيى- ٴجيى ايداپ سالۋىن شىنايى ٴوتىنۋىمىز كەرەك.
ويتكەنى مارتينوۆ نەعۇرلىم پرينسيپتىرەك ەتىپ ايتۋعا تىرىسسا،
سولعۇرلىم جامان بولىپ شىعادى، جاڭا ۋشقىنشىلداردىڭ كەمشىلىگىن
سولعۇرلىم انىق كورسەتەدى، جۇرتقا تاربيەلىك ماڭىزى بار بورشا-
لاۋدى وزىنە جانە ٴوزىنىڭ دوستارىنا سولعۇرلىم ٴساتتى جاساپ، جاڭا
«ۋشقىن» گازەتىنىڭ پرينسيپتەرىنىڭ قايتىپ reductio ad absurdum
(سوراقى ساندىراققا جەتكىزىلگەنىن) ادامداردىڭ كورۋىنە مۇمكىندىك
بەرەدى.

«العا» گازەتى مەن «پرولەتارلار» گازەتى ديكتاتۋرا دەگەن
ۇعىم مەن توڭكەرىس دەگەن ۇعىمدى "اۋىستىرىپ" وتىر. «ۋشقىن»
گازەتى مۇنداي "اۋىستىرۋ"دى قالامايدى. ەڭ قۇرمەتتى مارتينوۆ
جولداس، ٴسىزدىڭ جايى ناق وسىلاي! ٴسىز بايقاۋسىزدا ۇلكەن
شىندىقتى ايتىپ سالدىڭىز. ٴسىز ٴبىزدىڭ: «ۋشقىن» گازەتى توڭكە-
رىستىڭ سوڭىندا قالىپ، توڭكەرىستىڭ مىندەتىن ازاتشىلدارشا
بايانداپ اداسىپ وتىر، ال «العا» گازەتى مەن «پرولەتارلار»
گازەتى دەموكراتيالىق توڭكەرىستى العا باستايتىن ۇرانداردى
كوتەرىپ وتىر، دەگەن پىكىرىمىزدى **جاڭا** تۇجىرىمەن دالەلدەدىڭىز.

مارتينوۆ جولداس، ٴسىز مۇنى بىلمەيسىز بە؟ بۇل تىم ماڭىزدى
بولعاندىقتان، ٴبىز سىزگە ەگجەي- تەگجەيلى تۇسىنىك بەرۋگە
تىرىسايىق.

دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ بۇرجۋازيالىق سيپات الاتىن بەينە-
سىنىڭ ٴبىرى — جەكە مەنشىك پەن تاۋار شارۋاشىلىعىن تابان تىرەر
تياناق ەتىپ وتىرعان ٴارى بۇل كولەمنەن شىعىپ كەتە المايتىن
قوعامدىق تاپتاردىڭ، توپتاردىڭ، جىكتەردىڭ بارلىعى دا جاعدايدىڭ
ماجبۇرلەۋىنە جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىم مەن باسىبايلى ديحاندىق

ٴتوُزىمنىڭ تيىتەي دە كەرەكسىزدىگىن لاجسىز مويىنداپ، بوستاندىق-تى تالاپ ەتۋگە قوسىلىپ وتىر. ەندى ٴبىر جاعىنان، "قوعام" تالاپ ەتىپ وتىرعان، پومەششيكتەر مەن كاپيتاليستەر ۇزىن-سونار سوز-دەرمەن (تەك سوزدەرمەن!) قورعاپ وتىرعان مۇنداي بوستاندىقتىڭ بۇرجۋازيالىق سيپاتى بارعان سايىن ايقىن كورىنىپ كەلەدى. سوند-ەن بىرگە جۇمىسشىلاردىڭ بوستاندىق جولىنداعى كۇرەسى مەن بۇرجۋازيانىڭ بوستاندىق جولىنداعى كۇرەسى اراسىنداعى، پرولەتار-ياتتىڭ دەموكراتيزمى مەن ليبەرالداردىڭ دەموكراتيزمى اراسىن-داعى ٴتۇبىرلى پارىق بارعان سايىن ايقىندالىپ كەلەدى. جۇمىسشى تابى مەن ونىڭ سانالى ۋاكىلدەرى العا باسىپ كەلەدى، سونداي-اق بۇل كۇرەستى العا ىلگەرلەتىپ وتىر، ولار بۇل كۇرەستى ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزۋدەن قورىقپايتىنى بىلاي تۇرسىن، قايتا دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ ەڭ ۇزاق شەتىنەن اناعۇرلىم ارى بارۋعا تىر-سادى. بۇرجۋازيا دايەكسىز، باسپايداشىل بولعاندىقتان بوستاندىق ۇرانىن جارىم-جارتىلاپ، جالعان تۇردە عانا قابىلدايدى. بوستاندىقتى دوس ەتكەن بۇرجۋازيانىڭ مۇنداي جالعان پوزيتسياسى مەن بوس-تاندىقتى دوس ەتكەن بۇرجۋازيانىڭ بوستاندىققا وپاسىزدىق جاساعان مۇنداي قىلىقتارى ولاردىڭ ەرەكشە سىزىقتار مەن "تارماقتار" (مىسالى، ستاروۆەردىڭ نەمەسە ۋاكىلدەر ماجىلىسشىلدەردىڭ قارارلار-ىنداعى تارماقتار تارىزدىلەر) ارقىلى شەگارا بەلگىلەمەكشى بولۋلارىنا قاراماستان، ٴسوزسىز جەڭىلىسكە ۇشىرايدى، ويتكەنى ەكى وتىنىڭ (جەكە وكتەمدىك ٴتوُزىم مەن پىرولەتارياتتىڭ) اراسىندا تۇرعان بۇرجۋازيا الۋان ٴتۇرلى ايلا-شارعىلار ارقىلى ٴوزىنىڭ مايدانى مەن ۇرانىن وزگەرتىپ وتىرا الادى، اۋقىمعا قاراي ٴىس كورىپ، بىردە وڭعا، بىردە سولعا اۋىتقىپ، ۇنەمى ساۋدالاسىپ، دەلدالدىق ونەرىن كورسەتىپ وتىرا الادى. پىرولەتارلىق دەموكراتيزمنىڭ مىندەتى ـــ

مۇنداي ٴولى "تارماقتار"دى ويدان شىعارۋ ەمەس، قايتا ۇزدىكسىز دامىپ بارا جاتقان ساياسي جاعدايدى قاجىماي-تالماي سىن تەزىنە الىپ، بۋرجۋازيانىڭ جاڭالانىپ وتىراتىن، كۇنى بۇرىن بايقالمايتىن ىمىرالاسۋشىلىعى مەن ساتقىندىعىن اشكەرەلەۋ.

سترۋۆە مىرزانىڭ قۇپيا گازەت-جورنالداردا جاريالانعان ساياسي پىكىرلەرىنىڭ تاريحىن، سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ وعان قارسى كۇرەسىنىڭ تاريحىن ەسكە ٴتۇسىرىڭىز، سوندا پرولەتارلىق دەموكراتيزىم ٴۇشىن كۇرەسىپ وتىرعان سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ بۇل مىندەتتەردى قالاي جۇزەگە اسىرىپ وتىرعاندىعىن اپ-ايقىن كورەسىز. ستروۋە مىرزا ٴىستى "بيلىك جانە بيلىككە يە جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەلەرى" دەگەن ناعىز شيپوۆتىق ۇراننان باستادى (مەنىڭ «تاڭ» جورنالىندا[147] جاريالاعان «جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەلەرىن قۋدالاۋشىلار جانە ليبەراليزىمنىڭ اننيبالدارى» دەگەن ماقالاما قاراڭىز①). سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا ونى اشكەرەلەگەن، سونداي-اق ايقىن نەگىزگى زاڭدىق پروگرامماني ورتاعا قويۋعا يتەرمەلەگەن بولاتىن. بۇل "يتەرمەلەۋ" توڭكەرىستىڭ وقيعالاردىڭ ەرەكشە تەز قارقىنمەن دامۋى سەبەپتى رولىن كورسەتە باستاعاندا، كۇرەس دەموكراتيزىمنىڭ مىنا ماسەلەسىنە: تەك نەگىزگى زاڭ عانا بولىپ قالماستان، ونىڭ ۇستىنە جالپىعا بىردەي، تىكەلەي، تەڭ، جاسىرىن داۋىس بەرىلەتىن سايلاۋ ٴتۇزىمى دە ٴسوزسىز بولۋعا ٴتيىس، دەگەن ماسەلەگە بەت الدى. ٴبىز "جاۋ ارمياسىنىڭ" بۇل جاڭا شەبىن "باسىپ العانىمىزدا" (ياعني "ازاتتىق وداعى" جالپىعا بىردەي سايلاۋ ٴتۇزىمىن قابىلداعان كەزدە)، ٴبىز

① «لەنين شىعارمالارى»، 5-توم، جانۋشاسى، 17 — 63-بەتتەرگە قاراڭىز. — قۇراستىرۋشىدان

ونان ارى ىلگەرلەي قىسا ٴتۇسىپ، ەكى پالاتالىق ٴتۇزىمنىڭ ەكى جۇز-
دىلىگى مەن جالعاندىعىن، ازاتشىلداردىڭ جالپىعا بىردەي سايلاۋ
ٴتۇزىمىن تولىق موينىداماعاندىعىن كورسەتىپ جانە ولاردىڭ
پاتشاشىلدىق تۇرعىسىن مىسال ەتە وتىرىپ، ولاردىڭ دەموكراتيزى-
مىنىڭ دەلدالدىق سيپاتىن، نەمەسە باسقاشا ايتقاندا، ازاتشىلداردىڭ
اقشالى قاپشىق باتىرلارىنىڭ ۇلى روسسيا توڭكەرىسىنىڭ مۇددەسىن
ارزان باعادا ساۋداعا سالۋ نيەتىن اشكەرەلەدىك.

سوڭىندا، جەكە وكتەمدىك ۇكىمەتتىڭ تاعىلىقپەن تابانداۋى،
ىشكى سوعىستىڭ الىپ قادامىمەن ىلگەرلەۋى، پاتشاشىلداردىڭ روس-
سيانى تۇيىققا تىرەۋى ەڭ ميى قاتقان باستاردىڭ دا ساڭلاۋىن اشا
باستادى. توڭكەرىس **فاكتىكە** اينالدى. توڭكەرىستى توڭكەرىسشىل-
دەر عانا موينىداپ قويعان كەز ەندى ٴوتىپ كەتتى. جەكە وكتەمدىك
ۇكىمەت ٴىس جۇزىندە ٴىرىپ-ٴشىرىپ وتىر، ونىڭ ۇستىنە جۇرتتىڭ
كوزىنشە ٴىرىپ-ٴشىرىپ وتىر. بەينە ٴبىر ليبەرالدىڭ (گرەدەسكۋل
مىرزانىڭ) جاريا جورنالدا ادىلدىكپەن كورسەتكەنىندەي، ٴىس
جۇزىندە بۇل ۇكىمەتكە بويسۇنباۋشىلىق جاعداي قالىپتاستى. جەكە
وكتەمدىك ٴتۇزىم كورىنىستە توتەنشە كۇشتى بولعانىمەن، دارمەن-
سىز بولىپ وتىر؛ كۇن سايىن دامىپ وتىرعان توڭكەرىستىڭ وقيعالار
بۇل تىرىدەي ٴشىرىپ بارا جاتقان ارام دەنەنى شەتكە يتەرىپ تاستاي
بەردى. ليبەرال بۇرجۋازدار فاكتى جۇزىندە قالىپتاسىپ كەلە جاتقان
قازىرگى قاتىناستى تابان تىرەر تياناق ەتە وتىرىپ ارەكەت (نەمەسە
دۇرىسىراق ايتقاندا، ساياسي جالداپتىق ىستەۋگە) جاساۋعا ٴماجبۇر
بولىپ، **توڭكەرىستى موينىداۋ ٴتيىس دەپ سەزىنە باستادى.**
ولار مۇنى توڭكەرىسشىل بولعاندىقتان ىستەپ وتىرعان جوق، توڭ-
كەرىسشىل بولماسا دا وسىلاي ىستەپ وتىر. ولار مۇنى توڭكەرىستىڭ
دامۋىنا اشۋ-ىزامەن قاراي وتىرىپ، ىمىراعا كەلۋدى قالامايتىن،

ولسپەي بەرسپەيتىن كۇرەس جۇرگىزۋ وينىدا بولىپ وتىرعان جەكە
وكتەمدىك وكىمەتتى توڭكەرىسكە كومەكتەستى دەپ كنالاي وتىرىپ،
ٴوز ەركىنە قايشى بولسا دا، امالسىز ىستەپ وتىر. ولار تۋما ساۋدا-
گەرلەر، ولار كۇرەستى، توڭكەرىستى جەك كورەدى، ٴبىراق وبيەك-
تيپتىك جاعداي ولاردى توڭكەرىستىك بازا جاقتا تۇرۋعا ماجبۇرلەپ
وتىر، ويتكەنى ولاردىڭ بۇدان باسقا تابان تىرەر-تياناعى جوق.

ٴبىز توتەنشە ونەگەلى جانە توتەنشە كۇلكىلى ٴبىر ٴتۇرلى ٴىستى
كورىپ وتىرمىز. بۇرجۋازيالىق ليبەرال جەزوكشەلەر توڭكەرىس
جەلەۋىن جاملماقشى. ازاتشلدار — كۇلمەڭىزدەر، مىرزالار! — ازات-
شلدار توڭكەرىس اتىنان سويلەي باستادى! ازاتشلدار "توڭكەر-
ىستەن قورىقپايمىز" دەپ ٴبىزدى سەندىرمەك بولدى (ستروۋە
مىرزانىڭ ٴسوزى، «ازاتتىق» جورنالىنىڭ 72 - سانىنا قاراڭىز) !!!
ازاتشلدار "توڭكەرىسكە باسشىلىق ەتۋ"گە دامەلەنىپ وتىر!!!

بۇل توتەنشە نازار اۋدارۋعا تاتيتىن قۇبىلىس، ول بۇرجۋازيالىق
ليبەراليزمنىڭ العا باسقاندىعىن عانا ەمەس، ٴوزىن **كۇشتەپ** تانىتىپ
وتىرعان توڭكەرىستىك قوزعالىستىڭ ٴىس جۇزىندىك تابىستارى
جاعىندا العا باسۋشىلىق بولعاندىعىن ونان ارى كورسەتتى. ٴتيپتى
بۇرجۋازيا دا توڭكەرىس جاقتا تۇرۋدىڭ تيىمدىرەك ەكەنىن سەزە
باستادى، — بۇدان جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىمىنىڭ قانشالىقتى شايقالىپ
تۇرعانىن كورۋگە بولادى. ٴبىراق، ەندى ٴبىر جاعىنان، بۇكىل
قوزعالىستىڭ جاڭا، اناعۇرلىم جوعارى ساتىعا كوتەرىلگەندىگىن
دالەلدەيتىن بۇل قۇبىلىس، بىزگە تاعى دا ٴاري جاڭا، ٴاري
اناعۇرلىم جوعارى مىندەتتەر قويادى. بۇرجۋازيانىڭ كەيبىر ويشىل-
دارىنىڭ جەكە باسىنىڭ ادال بولۋ-بولماۋىنا قاراماستان، بۇرجۋازيا
توڭكەرىستى شىن كوڭىلمەن مويىنداۋى مۇمكىن ەمەس. بۇرجۋازيا
ٴوزىنىڭ باسپايداشىلدىعى مەن دايەكسىزدىگىن، ۇساق ساۋداگەرلىك

ادەتى مەن كەرتارتپا ۇساق قۋلىق ـ سۇمدىقتارىن قوزعالىستىڭ وسى اناعۇرلىم جوعارى ساتىسىنا الا كەلمەي قويمايدى. قازىر ٴبىز پىروگ-رامىمىزدى دايەكتىلەندىرۋ جانە دامىتۋ ٴۇشىن توڭكەرىستىڭ كەزەكتەگى **ناقتىلى** مىندەتتەرىن **قايتا** بەلگىلەۋىمىز كەرەك. كەشە جەتكىلىكتى بولعان نارسە **بۇگىن جەتكىلىكسىزدىك ەتەدى.** الدىڭعى قاتارلى دەموكراتيالىق ۇران رەتىندە توڭكەرىستى مويىنداۋدى تالاپ ەتۋ كەشە مۇمكىن جەتكىلىكتى بولعان شعار. قازىر ول جەتكىلىكسىز بولىپ وتىر. توڭكەرىس ٴتىپتى سترۋۆە مىرزانى دا ٴوزىن مويىنداۋعا ٴماجبۇر ەتتى. قازىر الىعاباسار تاپتان توڭكەرىستىڭ كەشەۋىلدەتۋگە بولمايتىن شۇعىل مىندەتتەرىنىڭ **مازمۇنىنىڭ ٴوزىن** دۇرىس بەلگىلەۋ تالاپ ەتىلىپ وتىر. سترۋۆە مىرزالار توڭكەرىستى مويىنداعانمەن، سىرىن قايتا ـ قايتا اڭعارتىپ، نەندەيىر بەيبىت جاعدايعا جەتۋدىڭ مۇمكىندىگى، **نيكولايدىڭ** ازاتشىل مىرزالاردى تاققا شىعىپ، بيلىك جۇرگىزۋگە شاقىرۋ مۇمكىندىگى، ت. ب. دەيتىندەردى ٴسوز ەتىپ، ەسكى اۋەنگە تاعى باسىپ وتىر. ازاتشىل مىرزالاردىڭ توڭكەرىستى مويىنداۋداعى ماقساتتارى توڭكەرىستى حاۋىپسىز تۇردە بىتىرۋ ٴۇشىن، توڭكەرىستى ساۋدالاۋ ٴۇشىن بولىپ وتىر. قازىر ٴبىز پىرولەتاريات پەن بۇكىل حالىققا توڭكەرىس دەگەن ۇراننىڭ جەتكىلىكسىز ەكەندىگىن، توڭكەرىستىڭ **مازمۇنىنىڭ ٴوزىن** اشىق، ٴدال، باتىل جانە ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى بەلگىلەۋدىڭ قاجەتتىگىن ايتۋعا ٴتيىسپىز. ال توڭكەرىستىڭ مازمۇنىن دۇرىس بەلگىلەي الاتىن، توڭكەرىستىڭ "ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭۋىن" بىردەن ـ ٴبىر دۇرىس كورسەتە الاتىن ۇران: پىرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكەرىستىك ـ دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسى[254].

ٴسوزدىڭ اۋەلگى ماعىناسىن بۇرمالاۋ ــ ساياسي جاقتاعى ەڭ قاراپايىم قۋبىلىس. ماسەلەن، انگليانىڭ بۇرجۋازيالىق ليبەرالدارى دا

("قازىر ءبارىمىز دە سوتسياليستەرمىز"—«We all are socialists now»
دەگەن بولاتىن گاركورت)، بيسماركتىڭ مۇريەتتەرى مەن پاپا لەو
XIII تىڭ دوستارى دا وزدەرىن "سوتسياليستەرمىز" دەپ تالاي
اتاعان. "توڭكەرىس" دەگەن ءسوزدى دە بۋرمالاۋعا ابدەن بولادى،
ونىڭ ۇستىنە قوزعالىس دامىپ بەلگىلى ساتىعا جەتكەندە مۇنداي
بۋرمالاۋشىلىق ءتىپتى بولماي قويمايدى. ستروۆە مىرزا توڭكەرىس
اتىنان سويلەپ قويا بەرگەندە، ءبىز تيەردى ەرىكسىز ەسكە تۇسىر-
دىك. بۋرجۋازيانىڭ ساياسي ساتقىندىعىنا ابدەن ۋاكىلدىك ەتەتىن
بۇل قۇبىجىق ەرگەجەيلى حالىق داۋىلىنىڭ ءتونىپ كەلە جاتقانىن
فەۆرال توڭكەرىسىنەن[255] بىرنەشە كۇن بۇرىن سەزە قويدى. ءسويتىپ
ول پارلامەنت مىنبەسىندە تۇرىپ: **مەن توڭكەرىستىك پارتياداعى
ادامىمىن!** دەپ جاريالادى (ماركستىڭ «فرانسيا ىشكى سوعىسى»[256] نا
قاراڭىز). ازاتشىلداردىڭ توڭكەرىستىك پارتيا جاعىنا ءوتۋىنىڭ ساياسي
مازمۇنى تيەردىڭ وسى "بۇرىلىسى"مەن **بۇتىندەي ۇقساس.**
روسسيانىڭ تيەرلەرى وزدەرىن توڭكەرىستىك پارتياداعىلارمىز دەگەن-
دى ايتا باستاسا، وندا مۇنىڭ ءوزى توڭكەرىس دەگەن بۇل ۇراننىڭ
جەتكىلىكسىز، ەشتەڭەنى دالەلدەي المايتىن، ەشقانداي مىندەتتى
بەلگىلەي المايتىن ۇران بولعانى، ويتكەنى توڭكەرىس فاكتىگە
اينالدى، ال ءتۇرلى-تۇستەگى ادامداردىڭ بارلىعى دا لەك-لەگىمەن
توڭكەرىس جاعىنا وتە باستادى.

ماركسيزىمدىك كوزقاراس بويىنشا قاراعاندا توڭكەرىس دەگەنىمىز
تەگى نە؟ زورلىقتى كۇش ارقىلى ەسكى ساياسي قوندىرمانى تالقان-
داۋ، ياعني جاڭا وندىرىستىك قاتىناستارعا قايشى كەلىپ، بەلگىلى
كەزگە جەتكەندە ىدىراۋعا بەت الاتىن قوندىرمانى تالقانداۋ بولىپ
تابىلادى. قازىر جەكە وكتەمدىك ءتۇزىمىنىڭ كاپيتاليستىك روسسيا-
نىڭ بۇكىل قۇرىلىمىمەن بولعان قايشىلىعى، كاپيتاليستىك روسسيانىڭ

بۇرجۋازيالىق دەموكراتيالىق جاقتا داۋىندىعى بارلىق مۇقتاجىمەن بولعان قايشىلىعى نەعۇرلىم زورلانا ۇزاقتا سوزىلعان سايىن، ول جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىمنىڭ ىدىراۋىن سولعۇرلىم ەكپىنىمەن تەزدە-تىپ وتىر. قوندىرما بارلىق جەرىنەن سىزات الىپ، ٴتيىپ كەتىسە جالپ ەتە تۇسكەلى تۇر، كۇن سايىن السىرەپ بارادى. حالىق ٴوزى، ياعني تاپتار مەن توپتاردىڭ ۋاكىلدەرى ارقىلى وزىنە جاڭا قوندىرما قۇرىپ الۋعا ەرىكسىزدەنىپ وتىر. بەلگىلى دامۋ كەزەڭىندە ەسكى قوندىرمانىڭ جارامسىز بولىپ قالعاندىعى جۇرتتىڭ بارىنە ايان فاكتكە اينالدى. جۇرتتىڭ ٴبارى دە توڭكەرىستى مويىندادى. قازىرگى مىندەت ـــ جاڭا قوندىرمانى، زاتىندا، **قايسى** تاپتار، **قانداي فورمامەن** قۇرۋ ٴتيىس ەكەنىن ايقىنداۋ. مۇنى ايقىنداماعاندا، توڭكەرىس دەگەن ۇران قازىرگى كەزدە سىلدىر، تيتتەي دە مازمۇنسىز ۇران بولادى، ويتكەنى جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىمنىڭ السىزدىگى ٴبىرى تورەلەر مەن «موسكوۆا جاڭالىقتارى»[66] ندا "توڭكەرىسشىل" ەتىپ وتىر! مۇنى ايقىنداماعاندا، الدىڭعى قاتارلى تاپتىڭ العاباسار دەموكرات-يالىق مىندەتتەرى تۋرالى ٴسوز اشۋعا مۇلدە بولمايدى. ال مۇنى ايقىندايتىن نارسەنىڭ ٴوزى ـــ پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسى دەگەن ۇران. بۇل ۇران جاڭا قوندىر-مانىڭ جاڭا "قۇرۋشىلارى"نىڭ قاي تاپتارعا سۇيەنۋى مۇمكىن جانە سۇيەنۋگە ٴتيىستى ەكەنىن دە، ول قوندىرمانىڭ قانداي سيپاتتا (سوتسياليستىك ديكتاتۋراعا ۇقسامايتىن "دەموكراتيالىق" ديكتاتۋرا) بولاتىنىن دا، ونى قۇرۋدا قانداي فورما (ديكتاتۋرا جۇرگىزۋ، ياعني زورلىقتى كۇش ارقىلى زورلىقتى كۇشپەن جاسالعان قارسىلىقتى جانشتاۋ، حالىق اراسىنداعى توڭكەرىسشىل تاپتاردى قارۋلاندىرۋ) قولدانىلاتىنىن دا ايقىنداپ بەرەدى. قازىر كىمدە ـ كىم توڭكەرىستىك-دەموكراتيالىق ديكتاتۋرا دەگەن ۇرانىدى، توڭكەرىستىك ارميا،

توڭكەرىستىك ۇكىمەت جانە توڭكەرىستىك ديحاندار كوميتەتىن قۇرۋ دەگەن ۇراندى مويىنداماسا، وندا ول نە توڭكەرىستىڭ مىندەتتەرىن مۇلدە تۇسىنبەيدى، كوز الداعى جاعداي العا قويىپ وتىرعان جاڭا، اناعۇرلىم جوعارى توڭكەرىستىك مىندەتتەردى ايقىنداي بىلمەيدى، نە "توڭكەرىس" دەگەن ۇراندى بۇرمالاپ حالىقتى الدايدى، توڭكەرىستى ساۋدالايدى.

مارتينوۆ جولداس پەن ونىڭ دوستارى الدىڭعىسىنا جاتادى. ستروۆە مىرزا مەن بۇكىل "نەگىزگى زاڭدىق-دەموكراتيالىق" جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەلەرىنىڭ پارتياسى كەيىنگىسىنە جاتادى.

مارتينوۆ جولداستىڭ زەرەكتىگى مەن العىرلىعى سونشا، ول ناق توڭكەرىستىڭ دامۋى ادامداردان ديكتاتۋرا ۇرانى ارقىلى توڭكەرىستىك مىندەتتەردى ايقىنداۋدى تالاپ ەتكەن كەزدە، ديكتاتۋرا دەگەن ۇعىمدى توڭكەرىس دەگەن ۇعىمنىڭ "ورنىنا قويدى" دەپ باسقالاردى جازعىرۋدى شعاردى! مارتينوۆ جولداس ءىس جۇزىندە تاعى دا سورى قايناپ ارتتا قالىپ قويدى، ءوتىپ كەتكەن كەزەڭدە تاباندап تۇرىپ الدى، **ناتيجەدە ازاتشىلداردىڭ ءساۋياسىندا توقتاپ قالدى**، ويتكەنى قازىر "توڭكەرىستى"(اۋىز جۇزىندەگى توڭكەرىستى) مويىنداپ، ال پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسىن (ءىس جۇزىندەگى توڭكەرىستى) مويىنداۋدى قالاماۋشىلىق ءدال سول ازاتشىلداردىڭ ساياسي مايدانىنا، ياعني ليبەرال-پاتشاشىل بۇرجۋازيانىڭ مۇددەلەرىنە ۇيلەسەدى. ستروۆە مىرزانى ۋاكىل ەتكەن ليبەرال بۇرجۋازيا قازىر توڭكەرىستى قوستاپ وتىر. توڭكەرىسشىل سوتسيال-دەموكراتتاردى ۋاكىل ەتكەن سانالى پرولەتاريات پرولەتاريات پەن ديحاندار ديكتاتۋراسىن جۇرگىزۋدى تالاپ ەتىپ وتىر. وسى كەزدە جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ءبىر اقىلگويى ەكي جاقتىڭ ايتىسىنا كيلىگە كەتىپ: ديكتاتۋرا دەگەن

ۇعىمدى توڭكەرىس دەگەن ۇعىمنىڭ "ورنىنا قويۋشى" بولماڭىزدار!
دەپ بىجالاقتايدى. قاراڭىزدارشى، جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ جالعان
مايدانى ولاردى ماڭگى ازاتشىلداردىڭ قۇيرىعى بولۋعا جازعاندىعى
شىندىق ەمەس پە؟

ٴبىز ازاتشىلداردىڭ دەموكراتيزىمدى موينىداۋ جاعىندا ساتىلاپ
ورلەپ كەلە جاتقانىن (بۇل ارادا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ
دا شابىت بەرىپ ـ دەمەۋى دە جوق ەمەس) كورسەتتىك. باستاپتا
ٴبىزدىڭ ولارمەن بولعان ايتىسىمىز شيپوۆتىق پا (بيلىك جانە
بيلىككە يە جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسى)، الدە نەگىزگى زاڭشىلدىق
پا؟ سونان سوڭ شەكتى سايلاۋ ما، الدە جالپىعا بىردەي سايلاۋ ٴتۇزىمى
مە؟ ودان كەيىن، توڭكەرىستى موينىداۋ ما، الدە جەكە وكتەمدىك
ۇكىمەتىمەن دەلدالدىق ساۋدا جاساسۋ ما؟ سوڭىندا، قازىر توڭكەرىـ
ستى پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ ديكتاتوراسىن كەرەكسىز ەتە
وتىرا موينىداۋ ما، الدە بۇل ەكى تاپتىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىسـ
تەگى ديكتاتوراسىن تالاپ ەتۋىن موينىداۋ ما؟ دەگەن ماسەلەلەردە
بولاتىن، ازاتشىل مىرزالار (قازىرگىلەرى نەمەسە ولاردىڭ بۇرجۋاـ
زيالىق دەموكراتياشىلداردىڭ سول قاناتىنداعى مۇراگەرلەرى بولسا
دا مەيلى) تاعى دا ٴبىر ساتى ورلەۋى مۇمكىن، اتاپ ايتقاندا،
تاعى ٴبىر ۋاقىتتاردا (بالكىم، مارتينوۆ جولداس تا تاعى ٴبىر ساتى
كوتەرىلگەن ۋاقىتتا) ديكتاتورا ۇرانىن دا موينىداۋلارى ابدەن
مۇمكىن. ەگەر روسسيا توڭكەرىسى ويداعىداي العا ىلگەرلەسە جانە
ٴۇزىلدى ـ كەسىلدى جەڭىسكە جەتسە، وندا بۇل ٴتىپتى بولماي
قويمايتىن ٴىس. سول كەزدە، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ
مايدانى قانداي بولادى؟ قازىرگى بۇل توڭكەرىستىڭ تولىق جەڭىسى
دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ سوڭى جانە سوتسياليستىك توڭكەرىس
ٴۇشىن باتىل كۇرەستىڭ باستالۋى بولادى. بۇگىنگى ديحاندار

تالابىنىڭ قاناعاتتاندىرىلۋى، كەرتارتپا كۇشتەردىڭ تولىق تالقاندا-
لۋى، دەموكراتيالىق رەسپۋبليكاعا قول جەتكىزىلۋى بۇرجۋا-
زيانىڭ، ٴتىپتى ۇساق بۇجۋازيانىڭ توڭكەرىسشىلدىگىنىڭ تولىق
اياقتالۋى بولادى، پرولەتارياتتىڭ سوتسياليزىم ٴۇشىن ناعىز كۇرە-
سىنىڭ باستالۋى بولادى. دەموكراتيالىق توڭكەرىس نەعۇرلىم تولىق
جۇزەگە اسسا، بۇل جاڭا كۇرەس تە سولعۇرلىم تەز، سولعۇرلىم كەڭ،
سولعۇرلىم تازا، سولعۇرلىم باتىل ەتەك الادى. "دەموكراتيالىق"
ديكتاتۋرا دەگەن بۇل ۇران قازىرگى توڭكەرىستىڭ تاريحي شەكتە-
مەلىگىن دە، جۇمىسشى تابىنىڭ ٴارقانداي ەزگى مەن قاناۋدان
بۇكىلدەي قۇتىلدىرۋ ٴۇشىن جاڭا ٴتۇزىم نەگىزىندە جۇرگىزىلگەن
جاڭا كۇرەستىڭ قاجەتتىلىگىن دە كورسەتەدى. باسقاشا ايتقاندا،
دەموكراتياشىل بۇرجۋازيا نەمەسە ۇساق بۇرجۋازيا تاعى ٴبىر ساتى
ورلەگەندە، توڭكەرىس فاكتىكە اينالعان، ٴتىپتى توڭكەرىستىڭ تولىق
جەڭىسى دە فاكتىكە اينالعان كەزدە، ٴبىز پرولەتارياتتىڭ سوتسيا-
ليستىك ديكتاتۋراسىن، ياعني تولىق سوتسياليستىك توڭكەرىستىڭ
ۇرانىن (بالكىم، كەلەشەكتەگى جاڭا مارتينوۆتاردىڭ ۇرەيلەنگەن
ايقاي-شۋى ىشىندە) دەموكراتيالىق ديكتاتۋرا ۇرانىنىڭ "ورنىنا
قويامىز."

3. ديكتاتۋرانى تۇرپايى بۇرجۋازياشا سۋرەتتەۋ جانە ماركستىڭ ديكتاتۋراعا كوزقاراسى

مەريڭ ماركستىڭ 1848-جىلى «جاڭا رەين» گازەتىندە
جاريالاعان ماقالالار جيناعىن باسپادان شىعارىپ، وعان بەرگەن
تۇسىندىرمەسىندە بۇرجۋازيانىڭ باسپاٴسوزى بۇل گازەتتى كىنالاپ،
"دەموكراتيانى جۇزەگە اسىرۋدىڭ بىردەن-ٴبىر ٴتاسىلى رەتىندە

دەرەۋ ديكتاتۋرا جۇرگىزۋ"دى («ماركس مۇرالارى»، 3 ـ توم، حانزۋشاسى، 53 ـ بەت.) تالاپ ەتەدى دەگەندىگىن ايتادى. تۇرپايى بۇرجۋازيالىق كوزقاراس بويىنشا قاراعاندا، ديكتاتۋرا مەن دەموكراتيا دەگەن ەكى ۇعىم وتاسپايدى. تاپتىق كۇرەس ٴنازارياسىن تۇسىنبەيتىن، ساياسي ساحنادا بۇرجۋازيانىڭ ٴارتۇرلى ۇساق توپتارى ارا- سىنداعى تامتىقسىز تالاستاردى كورىپ داعدىلانىپ قالعان بۇرجۋازدار ديكتاتۋرانى بارلىق بوستاندىق پەن بارلىق دەموكراتيالىق كەپىلدى- كتى جويۋ، ديكتاتۋراشىنىڭ جەكە باسىنىڭ مۇددەسى ۇشىن زورلىق ـ زومبىلىق ىستەپ، بيلىكتى بىلگەنىنشە پايدالانۋى دەپ تۇسىنەدى. ٴىس جۇزىندە ٴبىزدىڭ مارتينوۆ مىنە وسىنداي تۇرپايى بۇرجۋازيالىق كوزقاراستى بايقاتتى، ول جاڭا ۇشقىن گازەتىندەگى ٴوزىنىڭ "جاڭا جورىعى"نىڭ قورتىندىسى سوزىندە «العا» گازەتى مەن «پرولەتارلار» گازەتىنىڭ ديكتاتۋرا دەگەن ۇرانعا قۇمارتاتىنى لەنين- نىڭ "قۇشتارلانا باعىن سىناعىسى كەلەتىندىگىنەن" دەيدى. («ۇش- قىن» گازەتىنىڭ 103 ـ سانى، 3 ـ بەت، 2 ـ باعاناسى). مارتينوۆقا تاپتىق ديكتاتۋرا دەگەن ۇعىم مەن جەكە ادامنىڭ ديكتاتۋراسى دەگەننىڭ پارقىن جانە دەموكراتيالىق ديكتاتۋرانىڭ مىندەتى مەن سوتسياليستىك ديكتاتۋرانىڭ مىندەتىنىڭ پارقىن ٴتۇسىندىرۋ ٴۇشىن «جاڭا رەين» گازەتىنىڭ كوزقاراسىنا توقتالۋ، بالكىم، پايداسىز بولا قويماس.

«جاڭا رەين» گازەتى 1848 ـ جىلى 9 ـ ايدىڭ 14 ـ كۇنى بىلاي دەپ جازدى: "توڭكەرىستەن سوڭ، ۋاقىتشا مەملەكەت قۇرىلىمىنىڭ قانداي بولسا دا ديكتاتۋرانى قاجەت ەتەدى، ٴتىپتى پارمەندى ديكتاتۋرانى قاجەت ەتەدى. ٴبىز باستاپتا ـ اق كامپحاۋسەندى ‹1848 ـ جىلى 3 ـ ايدىڭ 18 ـ كۇنىنەن كەيىنگى ۇكىمەت كەڭسە باسشىسىن› ديكتاتۋرا جۇرگىزبەگەندىگى، كونە ٴتۇزىمنىڭ قالدىق-

تارىن دەرەۋ تاس ـ تالقان ەتىپ، الاستاماعاندىعى ٴۇشىن جازعىردىق. كامپحاۋسەن مىرزا نەگىزگى زاڭدىق قيالعا ەلتىپ جۇرگەندە قيراعان پارتيا (ياعني كەرتارتىپا پارتيا) تورەلىك قۇرىلىم مەن ارمياداعى ٴوزىنىڭ شەبىن بەكەمدەپ الدى، ٴتىپتى بىرەسە مىنا جەردە، بىرەسە انا جەردە اشىق كۇرەستەردى باتىل جۇرگىزە باستادى."[257]

بۇل ٴسوز كامپحاۋسەن بيلىك كەڭسەسى جونىندە «جاڭا رەين» گازەتىنىڭ ۇزىن ماقالالارىندا ەگجەي ـ تەگجەيلى باياندالعانداردى بىرنەشە تۇيىندە جيناقتاعان دەپ مەرىك وتە دۇرىس ايتادى. ماركس بۇل سوزىندە بىزگە، تەگى، نە دەيدى؟ ول بىزگە توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت ديكتاتۋرا جۇرگىزۋ ٴتيىس دەيدى (ديكتاتۋرا ۇرانىنان جالتارعان «ۇشقىن» گازەتى مۇنى قالاي دا تۇسىنە المايدى)؛ ول بىزگە، بۇل ديكتاتۋرانىڭ مىندەتى ـــ كونە ٴتۇزىمنىڭ قالدىقتارىن جويۋ دەيدى (ٴدال ٴبىز جوعارىدا كورسەتكەندەي، بۇل روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 3 ـ قۇرىلتايىنىڭ كەرى توڭكەرىسشىلدەرگە قارسى كۇرەس جاساۋ تۋرالى قارارىندا اشىق كورسەتىلگەن، ال ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ قارارىندا ەسكەرۋسىز قالدىرىلعان). سوڭىندا، ۇشىنشىدەن، بۇل سوزدەن مىنانى كورۋگە بولادى: ماركس بۇرجۋازيا دەموكراتتاشىلدارىن توڭكەرىس پەن اشكەرە نىشكى سوعىس مەزگىلىندە "نەگىزگى زاڭدىق بوس قيالعا" سالىنعاندىقتارى ٴۇشىن قاتاڭ ايىپتادى. «جاڭا رەين» گازەتىنىڭ 1848 ـ جىلى 6 ـ ايدىڭ 6 ـ كۇنگى ماقالاسىنان بۇل ٴسوزدىڭ ماعىناسىن وتە ايقىن كورۋگە بولادى. ماركس بىلاي دەپ جازدى: "نەگىزگى زاڭدىق حالىقتىق پارلامەنت الدىمەن توڭكەرىستىك بەلسەندىلىگى بار بەلسەندى پارلامەنت بولۋعا ٴتيىس. ال فرانكفۋرت پارلامەنتى باستاۋىش مەكتەپ وقۋشىلارىنىڭ تاپسىرما ورىنداعانى سياقتى پارلامەنت تۇزىممەن

عانا بولىپ، ۇكىمەتتىڭ نە ىستەيمىن دەسە سونى ىستەۋىنە جول بەردى. بۇل علمي ٴماجىلىس تولىق تالقىلاپ بولعان سوڭ، ەڭ جاقسى كۇن ٴتارتىبى مەن ەڭ جاقسى نەگىزگى زاڭ شىعارا الار دەلىك. ٴبىراق، گەرمانياداعى شتاتتىق ۇكىمەتتەر بۇل كەزدە كۇن تارتىبىنە نايزانى قويىپ وتىرعان بولسا، وندا ەڭ جاقسى كۇن ٴتارتىبى مەن ەڭ جاقسى نەگىزگى زاڭنىڭ نە قاجەتى بولماق؟"[258]

ديكتاتۋرا دەگەن ۇراننىڭ ٴمانىسى مىنە وسى. "نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن ۇيىمداستىرۋ جونىندەگى قاۋلى"نى ٴۇزىلدى-كەسىلدى جەڭىس دەپ ايتاتىن نەمەسە "باستان-اياق ىلعي اسىرە توڭكەرىسشىل قارسى توپ پوزيتسياسىنداعى پارتيا بولۋ"عا ۇندەيتىن قارارعا ماركستىڭ قالاي مامىلە جاسايتىندىعىن وسىدان كورۋگە بولادى!

ٴار ەل حالقىنىڭ ومىرىندەگى ٴىرى ماسەلەلەر تەك كۇشپەن عانا شەشىلەدى. ادەتتە كەرتارتپا تاپتاردىڭ بارلىعى دا وزدەرى الدىمەن زورلىقتى كۇش جۇمسايدى، ىشكى سوعىس قوزعايدى، "نايزانى كۇن تارتىبىنە قويادى"، روسسيداعى جەكە وكتەمدىك ۇكىمەت وسىلاي ىستەدى، ونىڭ ۇستىنە 1-ايدىڭ 9-كۇنىنەن باستاپ بۇكىل ەلدىڭ جەر-جەرىندە ۇنەمى توقتاۋسىزدىقپەن ۇزدىكسىز وسىلاي ىستەپ تە كەلەدى. ال وسىنداي جاعداي قالىپتاسقان ەكەن، نايزا ساياسي كۇن ٴتارتىپتىڭ ماڭداي الدى ورنىنا شىنايى قويىلعان ەكەن، كوتەرىلىس قاجەتتى جانە كەزەك كۇتتىرمەيتىن شۇعىل ىسكە اينالعان ەكەن، ەندەشە نەگىزگى زاڭ بوس قيالى مەن باس-تاۋىش مەكتەپ وقۋشىلارىنىڭ تاپسىرما ىستەگەنى سياقتى پارلامەنت تۇزىمەن عانا بولۋ تەك بۇرجۋازيانىڭ توڭكەرىستى ساۋدالاۋىن بۇركەيتىن، بۇرجۋازيانىڭ توڭكەرىستەن "جالت بەرۋىن" بۇركەيتىن رول اتقارادى. بۇل كەزدە ناعىز توڭكەرىسشىل تاپ ناق ديكتاتۋرا

ۇرانىن ورتاعا قويۋ ٴتيىس.

وسى ديكتاتۋرانىڭ مىندەتتەرى تۋرالى ماسەلە جونىندە ماركس «جاڭا رەين» گازەتىندە تاعى دا بىلاي دەپ جازعان: ”حالىقتىق پارلامەنت اسلىندە ديكتاتۋرا ٴادىسىن قولدانا وتىرىپ، شىرىكتەسكەن شتاتتىق ۇكىمەتتەردىڭ كەرتارتپا ارەكەتتەرىنە قارسى تۇرۋعا تيىس ەدى، سوندا ول حالىق پىكىرىنەن قۇدىرەتتى كۇش الار ەدى، وسى كۇش بارلىق نايزا اتاۋلىنى... قيراتار ەدى... بۇل پارلامەنت گەرمانيا حالقىن باستاۋدىڭ ورنىنا نەمەسە گەرمانيا حالقىنىڭ باستاۋىنا كونۋدىڭ ورنىنا قۇر ملجىڭمەن حالىقتى جالىقتىرىپ وتىر.“[259] ماركستىڭ پىكىرىنشە، حالىقتىق پارلامەنت ”گەرمانيانىڭ قازىرگى تۇزىمىندە ساقتالىپ وتىرعان حالىقتىق وكتەمدىكتىڭ پرينسيپتەرىنە قايشى بارلىق نارسەلەردى الاستاۋ“عا ٴتيىس ەدى، ونان سوڭ ”پارلامەنتتىڭ توڭكەرىستىك نەگىزىن بەكەمدەپ، توڭكەرىس ارقىلى قولعا كەلگەن حالىقتىق وكتەمدىكتى ٴارقانداي سوعاناقتىقتان قورعاۋ“عا ٴتيىس ەدى[260] .

بۇدان ماركستىڭ 1848 ـ جىلى توڭكەرىستىك ۇكىمەتكە نەمەسە توڭكەرىستىك ديكتاتۋراعا قويعان مىندەتتەرى، مازمۇنى جاعىنان ايتقاندا، ەڭ الدىمەن **دەموكراتيالىق** توڭكەرىس جۇرگىزۋ: كەرى توڭكەرىستىك كۇشتەرگە توتەپ بەرىپ، حالىقتىق وكتەمدىككە قايشى كەلەتىن بارلىق نارسەلەردى فاكت جۇزىندە الاستاۋ ەكەنىن كورۋگە بولادى. مىنە بۇل ــ ناق توڭكەرىستىك ـ دەموكراتيالىق ديكتاتۋرا.

ەندى جالعاستى ايتالىق: ماركستىڭ پىكىرىنشە، سول كەزدە قايسى تاپ بۇل مىندەتتى (حالىقتىق وكتەمدىكتىڭ پرينسيپتەرىن ەڭ سوڭىنا دەيىن شىنايى دايەكتىلەندىرۋ جانە كەرى توڭكەرىستىڭ شابۋىلىن تويتارۋ مىندەتىن) ىسكە اسىرا الاتىن ەدى جانە ىسكە اسىرۋعا ٴتيىس ەدى؟ ماركس ”حالىق“ دەپ وتىر. ٴبىراق ”حالىق“

ٴبىر اۋىزدى، حالىق بىشىندە تاپتىق كۇرەس جوق دەپ قارايتىن ۇساق بۇرجۋازيالىق بوس قيالعا ماركستىڭ ەجەلدەن راقىمسىز قارسى تۇرىپ كەلگەنىن بىلەمىز. ماركس "حالىق" دەگەن ٴسوزدى قولدانعاندا، ونىمەن تاپتار اراسىنداعى پارىقتى استە جوققا شىعارىپ وتىرعان جوق، قايتا ونىمەن تونكەرىستى ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزە الاتىن بەلگىلى قۇرامداردى بىرىكتىرىپ وتىر.

بەرلين پىرولەتارياتى 3 ـ ايدىڭ 18 ـ كۇنگى جەڭىس [261] تەن كەيىن، ـ دەپ جازدى «جاڭا رەيىن» گازەتى، ـ تونكەرىستىڭ ناتيجەسى ەكى جاقتان كورىندى: "ٴبىر جاعىنان، حالىق قارۋلاندى، ۇيىمدارعا ۇيىسۋ ۇقىعىنا قول جەتكىزدى، ٴىس جۇزىندە، حالىق وكتەمدىگىنە قول جەتكىزدى؛ تاعى ٴبىر جاعىنان، پاتشالىق قۇردىمدى ساقتاپ قالىپ، كامپحاۋسەن ـ حانسەمان بيلىك كەڭسەسى، ياعني ٴىرى بۇرجۋازياعا ۋاكىلدىك ەتەتىن ۇكىمەت قۇرىلدى. ٴسويتىپ تونكەرىستىڭ ٴبىر ـ بىرىنەن مۇلدە باسقا ەكى ٴتۇرلى ناتيجەسى بولدى. حالىق جەڭدى؛ ولار بۇكىلدەي دەموكراتيالىق سيپاتتاعى بوستاندىقتا قول جەتكىزدى، ٴبىراق تىكەلەي ۇستەمدىك ەتۋ ۇقىعى ولاردىڭ قولىنا وتكەن جوق، قايتا ٴىرى بۇرجۋازيانىڭ قولىنا ٴتۇستى. سايىپ كەلگەندە، تونكەرىس ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزىلمەدى. حالىق بيلىك كەڭسەسىن ۇيىمداستىرۋدى ٴىرى بۇرجۋازيا ۋاكىلدەرىنە بەردى، ال بۇل ٴىرى بۇرجۋازيا ۋاكىلدەرى ەسكى پرۋسسيالىق اقسۇيەكتەرمەن جانە بيروكراتتارمەن وداقتاسۋدى ۇسىنىس ەتۋ ارقىلى دەرەۋ وزدەرىنىڭ نيەتتەرىن كورسەتتى. بيلىك كەڭسەسىنە ارنيم، كانيتس جانە شۆەرين كىردى.

اۋەل باستان ـ اق تونكەرىسكە قارسى تۇرعان ٴىرى بۇرجۋازيا حالىقتان، ياعني جۇمىسشىلار مەن دەموكراتياشىل بۇرجۋازيادان

قورىققاندىقتان، كەرتارتپاشىلارمەن بىرىگىپ شابۋىل جاساۋ جانە قورعانۋ وداعىن قۇردى" (كورنەكتىلەندىرۋ بەلگىسى بىزدىكى). 262

سايىپ كەلگەندە، توڭكەرىستىڭ ۇزىلدى-كەسىلدى جەڭۋى جونىندە ايتقاندا، "نەگىزگى زاڭ ماجىلىسىن ۇيىمداستىرۋدى قاۋلى ەتۋ"دىڭ جەتكىلىكسىزدىگى بىلاي تۇرسىن، دال سول ماجىلىستىڭ شىنايى شاقىرىلۋى دا جەتكىلىكسىز بولادى! ٴتىپتى قارۋلى كۇرەستەر-دە ٴىشىنارا جەڭىسكە جەتكەن سوڭ دا (بەرلين جۇمىسشىلارىنىڭ 1848-جىلى 3-ايدىڭ 18-كۇنى ارميانى جەڭۋى) توڭكەرىستىڭ "اياقتالماعان"، "ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزىلمەگەن" بولۋى مۇمكىن. توڭكەرىستىڭ ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزىلۋى، تەگى، نەگە بايلانىستى؟ تىكەلەي ۇستەمدىك ەتۋ ۇقىعىنىڭ كىمنىڭ قولىنا وتۋىنە بايلانىستى: پەترۋنكەۆيچتەر مەن رودىچەۆتەردىڭ، ياعني كامپحاۋسەندەر مەن حانسەمانداردىڭ قولىنا وتە مە، الدە **حالىقتىڭ**، ياعني جۇمىسشىلار مەن دەموكراتياشىل بۇرجۋازيانىڭ قولىنا وتە مە، مىنە وسىعان بايلانىستى. الدىڭعى جاعدايدا بۇرجۋا-زيا وكىمەتكە يە بولادى، ال پرولەتاريات "سىنداۋ بوستاندىعى"نا، ياعني "باستان-اياق اسىرە توڭكەرىسشىل قارسى توپ پوزيتسياسىن-داعى پارتيا بولا بەرۋ" بوستاندىعىنا يە بولادى. توڭكەرىس جەڭىسكە جەتىسىمەن-اق بۇرجۋازيا دەرەۋ كەرتارتپا كۇشتەرمەن وداق جاسادى (مىسالى، ەگەر پەتەربۋرگ جۇمىسشىلارى ارميامەن بولعان كوشە سوعىسىندا ٴىشىنارا جەڭىسكە عانا جەتىپ، ال ۇكىمەت قۇرۋ ٴىسىن پەترۋنكەۆيچ مىرزالارعا بەرسە، مۇندا ي احۋال روسسيادا دا بولماي قويماس ەدى). سوڭعى جاعدايدا توڭكەرىستىڭ - دەموكراتيالىق ديكتاتۋرانى جۇزەگە اسىرۋدىڭ، ياعني توڭكەرىستىڭ تولىق جەڭىسكە جەتۋىنىڭ مۇمكىندىگى بولار

ەدى.

ەندى مىنانى ٴتىپتى دە انىق شەشۋ ٴتيىس: ماركس جۇمىسشىلارمەن بىرگە قوسىپ، حالىق دەپ اتاپ، ٴىرى بۇرجۋازيامەن قاراما ـ قارسى قويىپ، "دەموكراتياشىل بۇرجۋازيا" (demokratische Bürgerschaft) دەگەندە ٴىسرا نەنى ايتپاق؟

بۇل سۇراققا «جاڭا رەين» گازەتىنىڭ 1848 ـ جىلى 7 ـ ايدىڭ 29 ـ كۇنگى ماقالاسىنداعى مىنا ٴسوز ايقىن جاۋاپ بەرەدى: "... 1848 ـ جىلعى گەرمانيا توڭكەرىسى 1789 ـ جىلعى فرانسيا توڭكەرىسىن كەلەكەلەۋ عانا.

1789 ـ جىلى 8 ـ ايدىڭ 4 ـ كۇنى، باستيليا تۇرمەسىن العان سوڭ ٴۇش اپتادان كەيىن، فرانسيا حالقى فەودالدىق كىرىپتارلىقتىڭ ٴبارىن ٴبىر كۇندە جەڭدى.

1848 ـ جىلى 7 ـ ايدىڭ 11 ـ كۇنى، 3 ـ اي كوشە سوعىسىنان سوڭ ٴتورت ايدان كەيىن، فەودالدىق كىرىپتارلىق گەرمانيا حالقىن جەڭدى. Teste Gierke cum Hansemanno①.

---

① "كۋالار ــ گيەركە مىرزا مەن حانسەمان مىرزا". حانسەمان ــ ٴىرى بۇرجۋازيا پارتياسىنىڭ ۋكىمەت كەڭسەسى مۇشەسى (روسسيانىڭ ترۋبەتسكويىمەن نەمەسە روديچەۆىمەن، ت.س. بارابار). گيەركە ــ حانسەمان بيلىك كەڭسەسىنىڭ اۋىل شارۋاشىلىق ٴۋازىرى، ول كوردىنستە "فەودالدىق كىرىپتارلىق"تى "اقىسىز" "كۇشىنەن قالدىرۋ"دىڭ، ٴىس جۇزىندە ماڭىزسىز ۇساق كىرىپتارلىقتى عانا كۇشىنەن قالدىرىپ، ٴبىرشاما كەلەلى كىرىپتارلىقتى ساقتاپ قالۋدىڭ نەمەسە وعان اقى تولەۋدىڭ "باتىل" جوباسىن جاساعان. گيەركە مىرزا ــ روسسيانىڭ كابلۋكوۆ، مانۋيلوۆ، گەرتسەنشتەيندەرى سياقتى، ديحاندارادى دوس ەتكەن بۇرجۋازيانىڭ ليبەرالشىل مىرزالارىنا قاتتى ۇقسايدى، ولار "ديحانداردىڭ جەر يەمدەنۋىن كەڭەيتكىسى" كەلەدى، ٴبىراق پومەششيكتەرگە جاماناتتى بولعىسى كەلمەيدى.

1789 ـ جىلعى فرانسيا بۋرجۋازياسى ٴوزىنىڭ وداقتاسى ــ ديحان-داردى ٴبىر مينوت تا تاستاعان جوق. بۋرجۋازيا ٴوز ۋستەمدىگىنىڭ نەگىزى ــ اۋىل ـ قىستاقتاعى فەودالدىق ٴتۇزىمدى جويۋ ەكەنى، يەمدەنگەن جەرى بار (grundbesitzenden) ەركىن ديحاندار تابىن قالىپتاستىرۋ ەكەنىن ٴبىلدى.

1848 ـ جىلعى گەرمانيا بۋرجۋازياسى تاسباۋىرلىقپەن وسى ديحانداردى ساتىپ كەتتى، ٴوزىنىڭ ٴتابيعي وداقتاسىن ساتىپ كەتتى، ٴبىراق ديحاندار ولارمەن ەتەنە ەدى، ديحاندار بولمايىنشا اقسۇيەكتەرگە قارسى تۇرۋعا ولاردىڭ كۇشى كەلمەيدى.

فەودالدىق ۋقىقتى ساقتاپ قالۋ، (قۇر ەلەس بولعان) اقى تولەۋ دەگەن جەلەۋمەن بۇل ۋقىقتى بەكىتۋ 1848 ـ جىلعى گەرمانيا توڭكەرىسىنىڭ ناتيجەسى مىنە وسى. شىنىندا باسى-تاۋداي، اياعى قىلداي بولىپ شىقتى." 263

بۇل وتە ونەگە ٴسوز، ول بىزگە ماڭىزدى ٴتورت قاعيدانى ۇيرەتەدى: (1) اياقتاماي قالعان گەرمانيا توڭكەرىسىنىڭ اياقتالعان فرانسيا توڭكەرىسىنە ۇقساماۋىن جەرى ــ گەرمانيا بۋرجۋازياسىنىڭ جالپى دەموكراتيزمگە عانا ەمەس، ونىڭ ۇستىنە وتە ـ موتە ديحاندارعا دا وپاسىزدىق جاساعاندىعى. (2) دەموكراتيالىق توڭكەرىستى تولىق جۇزەگە اسىرۋدىڭ نەگىزى ــ ەركىن ديحاندار تابىن قالىپتاستىرۋ. (3) مۇنداي تاپتى قالىپتاستىرۋ دەگەنىمىز ــ فەودالدىق كىرىپتارلىقتى كۇشىنەن قالدىرۋ، فەودالدىق ٴتۇزىمدى جويۋ، ٴبىراق بۇل ٴالى سوتسياليستىك توڭكەرىس ەمەس. (4) ديحاندار ــ بۋرجۋازيانىڭ (ياعني دەموكراتياشىل بۋرجۋازيانىڭ) "ەڭ ٴتابيعي" وداقتاسى، بۇل وداقتاس بولمايىنشا بۋرجۋازيا كەرتارتپا كۇشتەرگە قارسى تۇرۋدا "دارمەنسىز قالادى".

ناقتى ۇلتتىق ەرەكشەلىكتەرگە ساي ۇيلەسىمدى وزگەرىستەر

ەنگىزىلسە، باسبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمىنىڭ ورنىنا فەودالدىق ٴتۇزىم قويىلسا، بۇل قاعيدالاردىڭ ٴبارىن 1905 ـ جىلعى روسسياعا قولدا ـ نىۋعا بولادى. كۇمان جوق، گەرمانيانىڭ ماركس كورسەتكەن تاجىريبەسىنەن ساباق العانىمىزدا، توڭكەرىستىڭ ٴوزىلدى ـ كەسىلدى جەڭۋىن قامتاماسىز ەتۋدەگى بىردەن ـ ٴبىر ۇرانىمىز ــ پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكەرىستىك ـ دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسى بولادى. كۇمان جوق، قارسىلىق كورسەتكەن كەرتارتپا كۇشتەر مەن وپاسىزدىق جاساعان بۇرجۋازياعا (1848 ـ جىلى) ماركس قاراما ـ قارسى قويعان "حالىق"تىڭ باستى قۇرامداس بولىمدەرى ــ پرولە ـ تاريات پەن ديحاندار. كۇمان جوق، ٴبىزدىڭ روسسيادا ليبەرال بۇرجۋازيا مەن ازاتشىل مىرزالار دا ديحانداردى ساتىپ وتىر جانە ۇزدىكسىز ساتادى دا، اتاپ ايتقاندا، ولار جالعان جاڭعىرتىمپازدىق ـ پەن سيپاي قامشىلاپ وتە شىعىپ، پومەششيكتەر مەن ديحاندار اراسىنداعى شەشۋشى شايقاستا پومەششيكتەر جاعىنا شىعادى. پرولە ـ تاريات قانا بۇل كۇرەستە ديحانداردى تۇبەگەيلى قولداي الادى. كۇمان جوق، سوڭىندا، ٴبىزدىڭ روسسيادا ديحاندار كۇرەسىنىڭ ٴساتتى بولۋى (ياعني جەردىڭ بارلىعى ديحانداردىڭ مەنشىگىنە ٴوتۋى) تولىق دەموكراتيالىق توڭكەرىستى كورسەتۋمەن قاتار، ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزىلگەن توڭكەرىستىڭ دە الەۋمەتتىك تىرەگى بولادى، ٴبىراق ول استە سوتسياليستىك توڭكەرىس ەمەس، استە ۇساق بۇرجۋازيا ويشىلدارى، ياعني سوتسيال ـ توڭكەرىسشىلدەر ايتىپ جۇرگەن "قوعامداندىرۋ" دا ەمەس. ديحاندار كوتەرىلىسىنىڭ ٴساتتى بولۋى، دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ جەڭىسكە جەتۋى دەموكرات ـ يالىق رەسپۋبليكا نەگىزىندە سوتسياليزم ٴۇشىن شىنايى، باتىل كۇرەسۋدىڭ جولىن عانا اشادى. ديحاندار ــ جەر يەمدەنۋشى تاپ، بۇل كۇرەستە ولار قازىرگى بۇرجۋازيانىڭ دەموكراتيا جولىنداعى

كۇرەستەگىسىندەگى ساتقىندىق، تۇراقسىزدىق رول اتقارادى، مۇنى ۇمىتۋ — سوتسياليزمدى ۇمىتقاندىق، پرولەتارياتتىڭ شىنايى مۇددەلەرى مەن مىندەتتەرى ماسەلەسىندە ۇزىن دە، وزگەلەردى دە الداعاندىق بولادى.

ماركستىڭ 1848 ـ جىلعى كوزقاراسىن ەگجەي ـ تەگجەيلى ٴتۇسىندىرۋ ٴۇشىن، سول كەزدەگى گەرمانيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسى (نەمەسە سول كەزدەگى تىلمەن ايتقاندا، پرولەتارياتتىڭ كوممۋنيستىك پارتياسى) مەن وسى كۇنگى روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسى اراسىنداعى ٴبىر ماندىك ايىرمانى كورسەتىپ ٴوتۋ كەرەك. ٴبىز مەريڭنىڭ نە دەگەندىگىنە قارايىق:

"«جاڭا رەين» گازەتى 'دەموكراتياشىلداردىڭ ورگان گازەتى' رەتىندە ساياسي ساحناعا شىقتى. ونىڭ بارلىق ماقالالارىنىڭ ٴون بويىنا سىڭگەن ارقاۋدى كورمەسكە بولمايدى. ٴبىراق ونىڭ تىكەلەي ىسانالاسىن پرولەتارياتتىڭ مۇددەلەرىن قورعاپ، بۇرجۋازيانىڭ مۇددەلەرىنە قارسى تۇرۋ دەگەننەن گورى بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ مۇددەلەرىن قورعاپ، جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىم مەن فەودالدىق تۇزىمگە قارسى تۇرۋ دەگەن ٴجون. بۇل گازەتپەن بىرگە موللى مەن شاپپەردىڭ رەداكتورلاۋىندا اپتاسىنا ەكى رەت شىعاتىن كولن جۇمىسشىلار بىرلەستىگىنىڭ ارناۋلى ورگان گازەتى[264] شىعىپ تۇرعانىن ۇمىتپاۋ كەرەك بولسا دا، ول گازەتتىڭ بەتتەرىنەن توڭكەرىس داۋىرىندەگى جۇمىسشىلار قوزعالىسى ماسەلەسىن ارناۋلى تالقىلاعان ماتەريالداردى از كورەمىز. قالاي دا، سول كەزدەگى گەرمانيا جۇمىسشىلار قوزعالىسىنداعى ەڭ ىسكەر قايراتكەر ىستەفان بورن، پاريج بەن بريۋسسەلدە ماركس پەن ەنگەلستەن وقىپ، 1848 ـ جىلى بەرليندە تۇرىپ ولاردىڭ گازەتىنە حابار جازىپ تۇرسا دا، «جاڭا رەين» گازەتىنىڭ سول كەزدەگى گەرمانيا جۇمىسشىلار

قوزعالىسىنا وتە از كوڭىل بولەتىنى قازىرگى كەزدەگى وقىرماندارىنىڭ
نازارىن تىم اۋدارىپ وتىر. بورن ٴوزىنىڭ «ەستە قالعاندار»ىنىندا:
ماركس پەن ەنگەلس مەنىڭ جۇمىسشىلار اراسىندا جۇرگىزگەن ۇگىت
قىزمەتىمىدى قۇپتامايمىز دەپ ەشۋاقىتتا ٴبىر اۋىز ٴسوز ايتقان
ەمەس، ـــ دەيدى. ٴبىراق ەنگەلستىڭ سوڭعى كەزدەگى سوزدەرىنە
نەگىزدەلگەندە، ولار ەڭ كەمىندە، بۇل ۇگىت قىزمەتىنىڭ ادىسىنە
رازى بولمادى دەپ شامالاۋعا بولادى. ولاردىڭ رازى بولماۋىنىڭ
نەگىزى بار ەدى، ويتكەنى بورن گەرمانياداعى كوپشىلىك رايونداردا
ٴالى مۇلدە دامىپ جەتپەگەن پرولەتارياتتىڭ تاپتىق ساناسىنا تولىپ
جاتقان كەڭشىلىكتەر جاساۋعا، «كوممۋنيستىك پارتيانىڭ جارناماسى»
تۇرعىسىنان قاراعاندا تويتارىس بەرۋگە مۇلدە توتەپ بەرە المايتىن
كەڭشىلىكتەر جاساۋعا ٴماجبۇر بولدى. ولاردىڭ رازى بولماۋى ٴارى
نەگىزسىز دە ەدى. ويتكەنى بورن ٴوزى باسشىلىق ەتكەن ۇگىت
قىزمەتىن قالاي دا نەداۋىر جوعارى ٴساۋيادا ۇستادى... كۇمان
جوق، ماركس پەن ەنگەلس جۇمىسشى تابىنىڭ ەڭ ماڭىزدى
مۇددەسى ەڭ الدىمەن مۇمكىندىكتىڭ بارىنشا بۇرجۋازيالىق توڭكە-
رىستى ىلگەرلەتۋ دەپ قارايدى، بۇل تاريحي جاعدايدا، ساياسي
جاعدايدا دا دۇرىس ەدى... وسىنداي بولا تۇرا، ٴبىراق جۇمىس-
شىلار قوزعالىسىنىڭ كادىمگى قاسيەتى اسقان تالانتتى ويشىلداردىڭ
دا كوزقاراسىن تۇزەتە الاتىنىن دالەلدەيتىن تاماشا ٴبىر فاكت
سول ـــ ولار 1849 ـ جىلى 4 ـ ايدا ارناۋلى جۇمىسشى ۇيىمىن قۇرۋدى
جاقتادى جانە اسىرەسە وست ـ ەلبى (شىعىس پرۋسسيا) پرولەتار-
ياتى دايىنداعان جۇمىسشىلار قۇرىلتايىنا قاتىناسۋدى ۇيعاردى."
سونىمەن 1849 ـ جىلى 4 ـ ايدا، توڭكەرىستىك گازەتتىڭ
شىققانىنا ٴبىر جىلداي بولعانىنان كەيىن عانا («جاڭا رەين» گازەتى
1848 ـ جىلى 6 ـ ايدىڭ 1 ـ كۇنىنەن باستاپ شىققان) ماركس پەن

ەنگەلس ارناۋلى جۇمىسشى ۆيمىن قۇرۋدى جاقتاپ شىقتى! بۇدان بۇرىن ولار دەربەس جۇمىسشى پارتياسىمەن ۆيمدىق جاقتان ەشبىر بايلانىسى جوق "دەموكراتياشىلداردىڭ ورگان گازەتى"ن عانا باسقاردى! بۇل فاكت، ءبىزدىڭ قازىرگى كوزقاراسىمىز بويىنشا عاجاپ، تاڭعالارلىق بۇل فاكت بىزگە سول كەزدەگى گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى مەن قازىرگى روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ اراسىندا قانداي زور پارىق بار ەكەنىن ايقىن كورسەتەدى. بۇل فاكت بىزگە گەرمانيا دەموكراتيالىق توڭكەرىسىندە قوزعالىستىڭ پرولەتارلىق ەرەكشەلىكتەرى مەن پرولەتارلىق اعىمدارىنىڭ (ويتكەنى گەرمانيا 1848-جىلى ەكونوميكالىق جاقتا، ساياسي جاقتا ءالى دە مەشەۋ، بىتىراڭقى مەملەكەت بولاتىن) قانشالىقتى از بىلىنگەنىن كورسەتەدى. ماركستىڭ سول كەزدەگى جانە ءسال كەيىنىرەكتەگى پرولەتاريات-تىڭ پارتياسىن دەربەس ۆيمداستىرۋدىڭ قاجەتتىلىگى جونىندەگى كوپ رەتكى مالىمدەمەسىنە باعا بەرگەن كەزدە مۇنى ۇمىتپاۋ كەرەك. ماركس تەك دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ تاجىريبەسىنە نەگىزدەلىپ، ءبىر جىلداي وتكەن سوڭ عانا، ءىس جۇزىندە وسىنداي قورتىندىنى شىعاردى: مۇنىڭ ءوزى گەرمانيانىڭ سول كەزدەگى جالپى جاعدايىنىڭ مەششاندىق پەن ۆساق بۇرجۋازيالىلىقتا تولى ەكەنىن ابدەن كورسەتەدى. ءبىز ءۇشىن العاندا، بۇل قورتىندى حالىقارالىق سوتسيال-دەموكراتيالىق قوزعالىستىڭ جارتى عاسىرلىق تاجىريبەسىنەن العان بەرىك تابىس، ال ءبىز روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىن وسى تابىسقا نەگىزدەلە وتىرىپ ۆيمداستىرا **باستادىق**. ماسەلەن، بىزدە پرولەتارياتتىڭ توڭكەرىستىك گازەتتەرىنىڭ پرولەتارياتتىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنان تىسقارى تۇرۋى تۋرالى، بۇل گازەتتىڭ ءبىر

مينوت بولسا دا "دەموكراتياشىلداردىڭ ورگان گازەتى" رەتىندە شىعۋى تۇرالى مۇلدە ٴسوز اشۋعا بولمايدى.

ٴبىراق، ماركس پەن ستەفان بورن اراسىنداعى ەندى ـ ەندى باستالىپ كەلە جاتقان قاراما ـ قارسىلىق بىزدە نەداۋىر پىسىپ جەتىلگەن فورمادا ساقتالىپ وتىر، ونىڭ ۇستىنە روسسيا تۇڭكەرىـ سىنىڭ دەموكراتيالىق تاسقىنىنداعى پرولەتارلىق اعىن كۇشەيگەن سايىن مۇنداي قاراما ـ قارسىلىق كۇشەيە تۇسەدى. ستەفان بورننىڭ ۇگىت قىزمەتىنە ماركس پەن ەنگەلس نارازى بولعان بولۋى مۇمكىن دەگەندە مەرىڭ تىم جۇمساق جانە كۇملىجىپ سويلەيدى. ەنگەلس 1885 ـ جىلى بورن تۇرالى («كولن كوممۋنيستەرى ديالاسىن اشكەـ رەلەۋ»دىڭ 1885 ـ جىلعى سيۋريحتا باسىلعان نۇسقاسىنا العى ٴسوز) بىلاي دەپ جازدى:

"كوممۋنيستەر وداعى"47نىڭ مۇشەلەرى بارلىق جەردە اسقان دەموكراتيالىق قوزعالىستىڭ الدىڭعى لەگىندە تۇرىپ كەلدى، مۇنىڭ ٴوزى وداق تۇڭكەرىستىك قيمىل جاساۋدىڭ ەڭ جاقسى مەكتەبى ەكەنىن دالەلدەيدى. "بريۋسسەل مەن پاريجدە وداقتىڭ بەلسەندى ىسكەر مۇشەسى رەتىندە ٴارىپ تەرۋشى جۇمىسشى بولعان ستەفان بورن بەرلىندە 'جۇمىسشى تۇىسقاندار ۇيىمى'ن («Arbeiterverbrüderung») قۇردى، بۇل ۇيىم قارىشتاي دامىعان جانە 1850 ـ جىلعا دەيىن ٴومىر سۇرگەن. بورن تالانتتى جىگىت، ٴبىراق ول ساياسي قايراتكەر رەتىندە كورىنۋگە تىم اسىقتى. ول تەك ٴوز ماڭىنا ٴبىر توپ ادام جيناۋ ٴۇشىن ٴارتۇرلى بۇزاقىلارمەن (Krethi und Plethi) 'تۇىستاستى'. ول ٴتۇرلى قايشىلىقتى ماقساتـ تاردى بىرىكتىرە الاتىن، بىلىقپالىق كۇيدى ايقىنداي الاتىن ادامدارـ دان ەمەس. سوندىقتان ونىڭ تۇىسقاندار ۇيىمىنىڭ جاريالاعان رەسمي حۇجاتتارى، ەكىنىڭ بىرىندە، بىلىقتا باتتى، «كوممۋنيستىك

پارتيانىڭ جارناماسى»نىڭ كوزقاراستارىن كاسىپتەستىك ادەت، تىلەكتەرمەن، لۋي بلان مەن پرۋدوننىڭ كوزقاراسىنىڭ قالدىقتارىمەن، قورعاۋشىلىق شەگارا باجى ساياساتىن، ت.ب. جاقتاۋ مايدانىمەن شاتاستىرادى؛ سايىپ كەلگەندە بۇل ادامداردىڭ بارلىق جۇرتقا جاعىنعىسى كەلەدى (Allen alles sein). ولار جۇمىس تاستاۋدى ۇيىمداستىرۋعا، جۇمىسشى ۇيىمى مەن ٴوندىرىس كوپەراتىپتەرىن ۇيىمداستىرۋعا وتە-موتە كۇش جۇمساپ، ەڭ باستى مىندەت — ساياسي جاقتاعى جەڭىس ارقىلى الدىمەن بۇل نارسەلەردى بەرىك، سەنىمدى تۇردە جۇزەگە اسىرا الاتىن بىردەن-ٴبىر قيمىل مايدانىنا قول جەتكىزۋ ەكەنىن ۇمىتتى «كورنەكتىلەندىرۋ بەلگىسى بىزدىكى». سوندىقتان كەرتارتپا كۇشتەردىڭ جەڭىسى بۇل تۋسقاندار ۇيىمىنىڭ باسشىلارىن توڭكەرىستىك كۇرەسكە تىكەلەي قاتىناسۋدىڭ قاجەتتىگىن سەزىنۋگە ماجبۇر ەتكەن كەزدە باستابىندا ولاردىڭ ماڭىنا جينالعان الگى مەشەۋ بۇقارا ولاردان ٴتابيعي تۇردە قول ٴۇزىپ كەتەدى. بورن 1849-جىلى 5-ايداعى درەزدەن كوتەرىلىسىنە[265] قاتىناستى جانە باقىتقا جاراي ولىمنەن قالدى. ٴبىراق جۇمىسشى تۋسقاندار ۇيىمى پرولەتارياتتىڭ ۇلى ساياسي قوزعالىسىنا قول قۋسىرىپ قاراپ تۇرۋ پوزيتسياسىن ۇستاپ، وزىمەن-ٴوزى بولعان توپ بولىپ، كوبىنەسە، قاعاز بەتىندە ٴومىر ٴسۇردى، ونىڭ رولىنىڭ ماردىمسىز بولعانى سونشا، كەرتارتپاشىلار ونى 1850-جىلعا كەلگەندە عانا، ال ونىڭ تارماقتارىن بىرنەشە جىل وتكەن سوڭ عانا كۇشىنەن قالدىرۋدىڭ قاجەتتىگىن سەزىندى. شىن فاميلياسى بۇتتەرميلش (Buttermilch①) دەپ اتالاتىن بورن ساياسي قايراتكەر

① بۇل كىتاپتىڭ ٴبىرىنشى باسپاسىندا مەن ەڭگەلستىڭ وسى ٴسوزىن

بولا العان جوق، قايتا شۆەتساريالىق كىشى ـ گىرىم پروفەسسور بولىپ شىقتى، ول ەندى ماركسىستىك شىعارمالارىن كاسىپتەستىك تىلگە اۋدارماي، قايتا كوگىلشەك رەنانىنىڭ[267] شىعارمالارىن مايدا نەمىس تىلىنە اۋدارىپ ٴجۇر.“[268]

ەنگەلس سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى ەكى تاكتيكاسىن مىنە وسىلاي باعالادى!

ٴبىزدىڭ جاڭا ۇشقىنشىلداردىڭ دا ”ەكونوميزم“گە ەسىرە بەرىلىپ وتىرعانى سونشا، ٴتىپتى ولار ”ويلارىنىڭ سەرگەكتىگى“ ٴۇشىن پاتشاشىل بۇرجۋازيانىڭ العاۋىنا يە بولىپ وتىر. ولاردا ٴارتۇرلى ادامدى ٴوز ماڭىنا توپتاپ، ”ەكونوميستەر“دى كوككە كوتەرىپ، ”تالاپكەرلىك“، ”دەموكراتيزم“ جانە ”اپتونوميا“، ت.ب. ۇراندار ارقىلى مەشەۋ بۇقارانى وزىنە تارتىپ وتىر. ولاردىڭ

اۋدارعاندا Buttermilch دەگەن ٴسوزدى كىسىنىڭ ٴشىن اتى دەپ تۇسىنبەي، جالپى ەسىم دەپ ٴتۇسىنىپ اۋدارىپ جىبەرىپ قاتە ىستەدىم. بۇل قاتە مەنشەۆيكتەردى، ارينە، وتە قۋاندىردى. كولتسوۆ ماقالا جازىپ مەنى ”ەنگەلستى تەرەڭدەتتى“ دەدى (بۇل ماقالا «ەكى جىل ىشىندە» دەگەن جيناقتا ەنگىزىلگەن)، پلەحانوۆ قازىر دە «جولداس» گازەتىندە[266] بۇل قاتەنى اۋىزعا الىپ ٴجۇر، سايىپ كەلگەندە، ولار 1848 ـ جىلعى گەرمانيا جۇمىسشى قوزعالىسىنداعى ەكى ٴتۇرلى باعىت تۋرالى ماسەلەنى ـــ بورىندىق (ٴبىزدىڭ ەكونوميس- تەردىڭ تۋىسى) باعىت پەن ماركسيزمدىك باعىتتى جوقتا شىعارۋعا تاماشا سىلتاۋ تاپتى. ايتىسۋشىلاردىڭ قاتەسىن ـــ بورىننىڭ اتى ـ ٴجونى تۋرالى ماسەلە جونىندەگى قاتەسىن بولسا دا ـــ پايدالانۋ اسىلىندە تىم ٴتابيعي ٴىس. ٴبىراق اۋدارماعا تۇزەتۋ ەنگىزۋ ٴتاسىلى ارقىلى ەكى تاكتيكا جونىندەگى ماسەلەنىڭ ٴمانىن جوقتا شىعارۋ ـــ ايتىستان قورقۋ بولادى (اپتوردىڭ 1907 ـ جىلعى باسىلۋىنا ارناعان ەسكەرتۋى. ـــ قۇراستىرۋشىدان)

جۇمىسشى ۇيىمدارى دا كوبىنەسە حلەستاكوۆتىق[269] جاڭا «ۇشقىن» گازەتىندە عانا ٴومىر ٴسۇرىپ وتىر. ولاردىڭ ۇراندارى مەن قارار-لارى ولاردىڭ "پىرولەتارياتتىڭ ۇلى ساياسي قوزعالىسىنىڭ" مىندەتتەرىن دە تۇسىنبەيتىنىن كورسەتىپ وتىر.

1905 - جىلى 6 — 7 - ايلاردا جازىلعان
جەنەۆادا 1905 - جىلى 7 - ايدا ٴبىرىنشى رەت جەكە كىتاپشا بولىپ باسىلىپ شىققان

جەكە كىتاپشا نۇسقاسى بويىنشا باسىلىپ جانە قولجازباسىنا ساي سالىستىرىلىپ وتىر
«لەنين شىعارمالارى»، 9 - توم، حانزۋشاسى، 1 — 125 - بەتتەرىنەن

سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ديحاندار قوزعالىسىنا كوزقاراسى

ديحاندار قوزعالىسىنىڭ روسسيا باستان كەشىرىپ وتىرعان دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى وراسان زور ماڭىزى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ بۇكىل باسپاٴسوزى بەتىندە بۇرىن سان رەت قايتا-قايتا ٴتۇسىندىرىلدى. جالپىعا ٴمالىم، سانالى پرولەتارياتتىڭ بۇكىل پارتياسىنىڭ ناق قازىرگى ديحاندار قوزعالىسى جونىندەگى قيمىل باعىتىن ٴدال بەلگىلەۋ جانە مۇنداي قيمىلدى بىرىكتىرۋ ٴۇشىن روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 3-قۇرىلتايى بۇل ماسەلە جونىندە ايرىقشا قارار قابىلدادى. بۇل قاراردىڭ كۇنى بۇرىن ازىرلەنگەنىنە قاراماستان (ٴبىرىنشى جوباسى «العا» گازەتىنىڭ[270] بيىل 3-ايدىڭ 10-كۇنگى [23-كۇنگى] 11-سانىندا باسىلعان①)، بۇكىل روسسيالىق سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ سول كەزدىڭ وزىندە-اق بەلگىلەنىپ بولعان كوزقاراسىن بەينەلەۋگە تىرىسقان پارتيا قۇرىلتايىنىڭ ول قاراردى مۇقيات وڭدەگەندىگىنە قاراماستان، بۇل قارار سوندا دا روسسيادا جۇمىس ىستەپ جۇرگەن ٴبىرقاتار جولداستاردىڭ اراسىندا تۇسىنىسپەۋشىلىك تۋعىزدى. ساراتوۆ كوميتەتى بۇل قاراردى ٴبىر اۋىزدان قابىلداۋعا بولمايدى دەپ تانىدى («پرولەتارلار» گازەتىنىڭ[222] 10-سانىن قاراڭىز)[271].

---

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 8-توم، 208 — 209-بەتتەر. — قۇراستىرۋشىدان

امال نە، بۇل ۇكىم جونىندە تۇسىنىك الۋعا سول كەزدە بىلدىرگەن تىلەگىمىز ازىرگە ىسكە اسپاي قالىپ وتىر. ٴبىز ساراتوۆ كوميتەتىنىڭ جاڭا ۇشقىندىق ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ جەر ماسەلەسى جونىندەگى قارارىن دا قابىلداۋعا بولمايدى دەپ تانىعانىن عانا بىلەمىز، دەمەك، ونى ەكى قاراردىڭ بىرىنەن ٴبىرىنىڭ وزگەشەلىگى قاناعاتتاندىرماي وتىرعان جوق، ەكى قاراردىڭ ەكەۋىنە بىردەي ورتاق نارسە قاناعاتتاندىرماي وتىر.

موسكوۆالىق ٴبىر جولداستىڭ بىزگە جولداعان (كاۋچۇك باسپادا ۇگىت قاعاز تۇرىندە باسىلعان) حاتى بۇل ماسەلە جونىندەگى جاڭا ماتەريال بولىپ تابىلادى. بۇل حاتتى تولىق باسىپ وتىرمىز:

ورتالىق كوميتەتكە جانە اۋىل ـ قىستاقتا جۇمىس ىستەۋشى جولداستارعا اشىق حات

جولداستار! موسكوۆا كوميتەتىنىڭ ايماقتىق ۇيىمدارى ديحاندار اراسىندا جۇمىسقا قولما ـ قول كىرىسكەلى وتىر. جۇمىستىڭ مۇنداي ٴتۇرىن ۇيىمداستىرۋدا تاجىريبەنىڭ جەتكىلىكسىزدىگى، ەلىمىزدىڭ ورتا بولىگىندەگى اۋىل ـ قىستاقتىڭ ەرەكشە جاعدايلارى، 3 ـ قۇرىلتايدىڭ قارارلارىندا بۇل ماسەلە جونىندەگى نۇسقاۋلاردىڭ جەتەرلىك ايقىن بولماۋى جانە دۇركىن ـ دۇركىن شىعاتىن باسپاسوزدە بولسىن، جالپى باسپاسوزدە بولسىن، اۋىل ـ قىستاق جۇمىسى تۋرالى پايدالاناتىن ماتەريالدىڭ مۇلدەم دەرلىك جوقتىعى پرينسيپتىك سيپاتتا، سول سياقتى ٴامالياتتىق سيپاتتا بىزگە ناقتىلى نۇسقاۋلار بەرۋدى سۇراپ ورتالىق كوميتەتكە حات جازۋعا ٴبىزدى ٴماجبۇر ەتىپ وتىر، ال جۇمىستاس جولداستارىمىز، سىزدەردىڭ ٴوز تاجىريبەلەرىڭىزدەن العان ٴىس جۇزىندىك مالىمەتتەرمەن ٴبىزدى تانىستىرۋلارىڭىزدى سۇرايمىز.

3 ـ قۇرىلتايدىڭ «ديحاندار قوزعالىسىنا كوزقاراسى تۋرالى» قارارىن وقىعاندا ٴبىزدىڭ ارامىزدا تۋعان تۇسىنىسپەۋشىلىكتەردى جانە ٴوزىمىزدىڭ

اۋىل ـ قىستاقتا قازىردىڭ وزىندە ـ اق جۇرگىزە باستاعان ۇيىمداستىرۋ جوسپا-
رىمىزدى ورتاعا سالۋدى كەرەك دەپ سانايمىز.

"(1) ديحانداردىڭ تۇرمىسىن جاقسارتا الاتىن، پومەششيكتىك، قازىنالىق،
شەركەۋلىك، سوپىحانالىق، پاتشالىق جەرلەردى ەمۇسادىرالاۋعا دەيىن باراتىن
ديحانداردىڭ بارلىق توڭكەرىستىك شارالارىن بەلسەندى تۇردە قولداۋدى
سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ٴوزىنىڭ مىندەتى دەپ بىلەتىندىگى حالىقتىڭ
قالىڭ توپتارىنا ٴناسيحاتتالسىن". (قاراڭىز: روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق
جۇمىسشى پارتياسى 3 ـ قۇرىلتايىنىڭ قارارى)

بۇل تارماقتا ەڭ الدىمەن پارتيا ۇيىمى ٴناسيحاتتى قالاي جۇرگىزەتىنى
جانە قالاي جۇرگىزۋگە ٴتيىس ەكەنى ايقىن ەمەس. ٴناسيحات جۇرگىزۋ ٴۇ-
شىن، كىمدى ٴناسيحاتتاۋ كەرەك بولسا، سوعان وتە جاقىن ۇيىم ەڭ الدىمەن
كەرەك. مۇنداي ۇيىم اۋىل ـ قىستاقتىق پرولەتارياتتان قۇرالعان كوميتەتتەر
بولا ما، الدە اۋىزشا ٴناسيحات ٴۇشىن دە، جازبا ٴناسيحات ٴۇشىن دە باسقا
ۇيىمدىق جولدار بولۋى مۇمكىن بە، ـــ بۇل شەشىلمەگەن ماسەلە.

بەلسەندى تۇردە قولداۋ ۋادەسى جايىندا دا تاپ وسىنى ايتۋعا بولادى.
قولداۋ، ونىڭ ۇستىنە بەلسەندى تۇردە قولداۋ جەرگىلىكتى ورىنداردا ۇيىم
بولعان جاعدايدا عانا مۇمكىن بولادى. "بەلسەندى تۇردە قولداۋ" تۋرالى
ماسەلە بىزگە جالپى العاندا كومەسكى بولىپ كورىنەدى. ماشينالار، تاڭداۋلى
وڭدەۋ ادىستەرى.ت.ب. قولدانىلىپ قۇنتتاپ وڭدەلەتىن پومەششيكتىك جەر-
لەردى ٴمۇسادىرالاۋدى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا قولداي الا ما؟
ۇساق بۇرجۋازيالىق مەنشىك يەلەرىنىڭ تۇرمىس جاعدايىن جاقسارتۋ قانشاما
ماڭىزدى بولا تۇرسا دا، مۇنداي جەرلەردىڭ ولاردىڭ قولىنا كوشۋى سول
شارۋاشىلىقتىڭ كاپيتاليستىك دامۋى ماعناسىندا ٴبىر قادام كەرى شەگىنگەندىك
بولادى. سوندىقتان ٴبىز، سوتسيال ـ دەموكرات بولا وتىرىپ، "قولداۋ"
تۋرالى بۇل تارماقتا ٴبىزدىڭ پىكىرىمىزشە، مىناداي ەسكەرتۋ جاساۋعا
ٴتيىستى بولار ەدىك: "ەگەردە بۇل جەرلەردى ديحاندىق (ۇساق بۇرجۋازيا-
لىق) مەنشىككە تاپسىرۋ ٴۇشىن ٴمۇسادىرالاۋ سول شارۋاشىلىقتىڭ سول جەر-
دەگى دامۋىنىڭ جوعارى فورماسى بولاتىن بولسا."

سودان سوڭ:

"(4) اۋىل ـ قىستاقتىق پرولەتارياتتى دەربەس ۇيىمداستىرۋعا، ونى سوت-

سيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ تۋى استىندا قالالىق پىرولەتارياتپەن قوسۋعا جانە ونىڭ ۋاكىلدەرىن ديحان كوميتەتتەرىنە قاتىناستىرۋعا تىرىسىلسىن".

بۇل تارماقتىڭ سوڭعى ءبولىمى جونىندە كۇمان تۋادى. اڭگىمە مىنادا: "ديحاندار قوعامى" سياقتى بۇرجۋازيالىق ـ دەموكراتيالىق ۇيىمدار جانە سوتسيال توڭكەرىسشىلدەر سياقتى كەرتارتپا بوس قيالشىلدىق ۇيىمدار وزدەرىنىڭ تۋى استىنا ديحانداردىڭ بۇرجۋازيالىق ەلەمەنتتەرىن دە، پرولەتارلىق ەلەمەنتتەرىن دە ۇيىمداستىرىپ وتىر. اۋىل ـ قىستاقتىق پرولەتارياتتىڭ ۇيىمدارىنىڭ ۋاكىلدەرىن مۇنداي "ديحان" كوميتەتتەرىنە قاتىناستىرىپ، ءبىز وزىمىزگە ءوزىمىز قايشى كەلەمىز، وداق جونىندەگى كوزقاراسىمىزعا جانە ت. ت. قارسى شىعامىز.

بۇل ارادا، ءبىزدىڭ بايقاۋىمىزشا، تۇزەتۋلەر كەرەك، تۇزەتۋ بولعاندا وتە ۇلكەن تۇزەتۋلەر كەرەك.

3 ـ قۇرىلتايدىڭ قارارلارى جونىندەگى كەيبىر ورتاق پىكىرلەرىمىز وسى. بۇل پىكىرلەردىڭ مۇمكىن بولعانىنشا جىلدامىراق جانە مۇمكىن بولعانىنشا ەگجەي ـ تەگجەيىنە دەيىن تالدانۋىن ءۇمىت ەتەمىز.

ءبىزدىڭ ايماقتىق ۇيىممىزدا "اۋىل ـ قىستاقتىق" ۇيىم قۇرۋ جوسپارىنىڭ جايىنا كەلەتىن بولساق، 3 ـ قۇرىلتايدىڭ قارارىندا مۇلدەم ەسكەرىلمەگەن جاعدايلاردا جۇمىس ىستەۋىمىزگە تۋرا كەلىپ وتىر. ەڭ الدىمەن مىنانى اتاپ كورسەتۋ كەرەك: ءبىز جۇمىس ىستەيتىن رايون ــ موسكۆا ولكەسى جانە كورشىلەس ولكەلەردىڭ وعان جاپسارلاس اۋداندارى ــ كوبىنەسە ءىرى ونەركاسىپپەن شۇعىلدانادى، قول ونەركاسىپتەر ءبىرشاما ناشار وركەندەگەن جانە تەك قانا اۋىل شارۋاشىلىعىمەن شۇعىلدانۋشى حالىق وتە از. 10مىڭ ــ 15مىڭ جۇمىسشىسى بار ءىرى توقىماشىلىق فابريكالار بار، 500 ــ 1000 ادامى بار، تۇكپىردەگى اۋىل ـ قىستاقتاردىڭ بىتىراڭقى ۇساق فابريكالار دا بار. مۇنداي جاعدايلاردا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا وزىنە وتە قولايلى تىرەك تاباتىن سياقتى بولىپ كورىنەدى، ءبىراق جەڭىلتەكتىك جورامالدار ءتىپتى سىناۋعا دا تۇرمايتىندىعىن ءىس جۇزىندىك جاعداي كورسەتتى. كەيبىر فابريكالاردىڭ 40 ـ 50 جىلدان بەرى كەلە جاتقاندىعىنا قاراماستان، ءبىزدىڭ "پرولەتاريات"تىڭ باسىم كوپشىلىگى ءالى وسى ۋاقىتقا دەيىن جەردەن

قولىن ۇزبەگەن. "اۋىل ـ قىستاق"تىڭ ولارعا تۇساۋ بولعانى سونشالىق — كوللەكتيۆتىڭ ەڭبەك بارىسىندا "تازا" پرولەتارياتتا پايدا بولاتىن پسيحولو- گيالىق جانە باسقا العى شارتتار ءبىزدىڭ پرولەتارياتتا بىلگەرى دامىعان جوق. ءبىزدىڭ "پرولەتارلار" دىڭ ەگىنشىلىك شارۋاشىلىعى قايداعى ءبىر ارا- لاس ـ شاتىس تۇردەگى بىردەمە. فابريكالارداعى توقىماشى ءوزىنىڭ الاقا- نداي جەرىن وڭدەۋگە ادام جالداپ الادى. سول الاقانداي جەردە ونىڭ ايەلى (ەگەردە فابريكادا جۇمىس ىستەمەيتىن بولسا)، بالالارى، قارتتار، مۇگەدەكتەر جۇمىس ىستەيدى، قارتايعاندا، جارىمجان بولعان كەزىندە نەمەسە سوتقارلىق ءيا سەنىمسىزدىك قىلىعى ءۇشىن جۇمىستان قۋىلعان كەز- ىندە سول الاقانداي جەردە ونىڭ ءوزى دە جۇمىس ىستەيدى. مۇنداي "پر- ولەتارلار"دى پرولەتارلار دەپ اتاۋ قيىن. وزدەرىنىڭ ەكونوميكالىق جاعدايى جاعىنان ولار — پرولەتارلار، وزدەرىنىڭ يدەولوگياسى جاعىنان — ۇساق بۇر- جۋالار. ولار نادان جانە كەرباقپا. ولاردان "قارا جۇزدىك" ەلەمەنتتەر جاساق- تالادى. ءبىراق سوڭعى ۋاقىتتا ولاردىڭ دا سانا ـ سەزىمى ويانا باستادى. ءبىز "تازا" پرولەتارياتتى تىرەك ەتە وتىرىپ، بۇل قاراڭعى بۇقاراني ماڭ- گىلىك ۇيقىسىنان وياتۋدامىز، ونىمىز ناتيجەسىز دە ەمەس. تىرەكتەر كوبەيۋدە، كەيبىر جەرلەردە نىعايۋدا، فابريكادا دا، اۋىل ـ قىستاقتا دا كەدەيلەر ءبىزدىڭ ىقپالىمىزعا باعىنۋدا، ءبىزدىڭ يدەولوگيامىزدى ۇعىنۋدا. سوندىقتان ءبىزدىڭ ويىمىزشا، "تازا" پرولەتارلىق ەمەس بۇقارا ورتاسىندا ۇيىمدار قۇرۋ داستۇر- شىلدىك بولماي قالمايدى. بىزدە باسقا بۇقارا جوق، سوندىقتان ەگەردە ءبىز داستۇرشىلدىكتى تالاپ ەتەتىن بولساق، تەك قانا اۋىل ـ قىستاقتىق "پرو- لەتاريات"تى ۇيىمداستىراتىن بولساق، وندا ءبىزدىڭ ۇيىمدى جانە بىزبەن كورشىلەس ۇيىمداردى تاراتىپ جىبەرۋىمىزگە تۋرا كەلەدى. پومەششيك اق قالدىرىپ قويعان ەگىندىك جانە باسقا جەرلەردى نەمەسە پوپتار جوندەپ ەگە الماعان جەرلەردى ءمۇسادىرالاۋعا قۇشتارلانۋشىلىقپەن كۇرەسۋ بىزگە قيىن بولاتىنىن بىلەمىز. باسى "دەموكراتياشىل ـ پاتشاشىل" توپ (مۇنداي توپ رۋزسكي اۋدانىندا بار)، اياعى "ديحاندار" قوعامى بولىپ "كەدەيلەر"گە ىقپال جاساۋ ءۇشىن بىزگە قارسى كۇرەسەتىنىن ءبىز بىلەمىز، ءبىراق ءبىز سوڭعىلاردى الدىڭعىلارعا قارسى قارۋلاندىرامىز. "كەدەيلەر"دەن قۇرالعان سوتسيال ـ دەموكراتيالىق كوميتەتتەرىمىزدى قۇرىپ، نىعايتۋ ءۇشىن ءبىز اي-

ماقتاعى بارلىق سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيالىق كۇشتەردى، زيالىلىق كۇشتەردى دە، پرولەتارلىق جۇمىسشى كۇشتەردى دە پايدالانامىز. ٴبىز مۇنى مىناداي جوسپار بويىنشا ىستەيمىز. ٴاربىر اۋداندىق قالادا نەمەسە ۇلكەن ونەركاسىپ ورتالىعىندا ٴبىز ايماقتىق ۇيىمداردىڭ اۋداندىق كوميتەتتەرىن قۇرامىز. اۋداندىق كوميتەت، ٴوز قاراۋىنداعى رايونداردا، فابريكا ـ زاۋات كوميتەتتەرىنەن تىس، "ديحان" كوميتەتتەرىن دە قۇرادى. قۇپيالىقتى ساقتاۋ ٴۇشىن، مۇنداي كوميتەتتەردىڭ ادام سانى كوپ بولماۋعا ٴتيىس جانە ولاردىڭ قۇرامىنا ەڭ توڭكەرىسشىل پىكىردەگى جانە ەڭ ىسكەر كەدەي ديحاندار كىرەتىن بولۋعا ٴتيىس. ٴاربىر فابريكالار، ٴارى ديحاندار بار جەردە، ولاردى شاعىن توپتىڭ ٴبىر كوميتەتىنە بىرىكتىرىپ ۇيىمداستىرۋ كەرەك.

مۇنداي كوميتەت سول جەردىڭ ٴىس جۇزىندىك جاعدايىن ايقىن، انىق ايىرا بىلەتىن بولۋعا ٴتيىس: (1)جەر جونىندەگى قاتىناستار: (A) ديحاندار-دىڭ ۇلەس جەرلەرى، مايعا بەرىلگەن جەرلەر، جەردى يەمدەنۋ فورماسى (قاۋىمداردىڭ يەمدەنگەنى، جەكە ديحانداردىڭ يەمدەنگەنى جانە ت. ب.). (B) ماڭايداعى جەرلەر: a) كىمنىڭ قاراۋىندا؛ b) قانشا جەر؛ c) ديحانداردىڭ بۇل جەرلەرگە قاتىناسى قانداي؛ d) بۇل جەرلەردى پايدالانۋ شارتتارى قانداي: 1)جۇمىسپەن وتەۋ؛ 2) "كەسىندى جەرلەر" ٴۇشىن شامادان تىس ماي اقىسىن تولەۋ جانە ت. ت.؛ e) باي ديحاندارعا، پومەششيكتەرگە جانە باسقا-لارىنا بەرەسى بورىشتار. (2) الىم ـ سالىقتار، ديحاندار مەن پومەششيكتەردىڭ جەرلەرىنە جەر سالىعىن سالۋدىڭ مولشەرى. (3) ماۋسىمدىق كۇندەمە كاسىپ جانە قولونەر كاسىپ، كۇۋالىكتەر، قىستا كىسى جالداۋ بار ما، جوق پا جانە باسقالارى. (4) جەرگىلىكتى فابريكالار مەن زاۋاتتار، ولارداعى جۇمىس جاعدايى: a) جالاقى، b) جۇمىس كۇنى، c) اكىمشىلىك مەكەمەنىڭ كوز-قاراسى، d) تۇرعىن ٴۇي جاعدايلارى جانە ت. ب. (5) اكىمشىلىك قىزمەت-كەرلەر: جەرگىلىكتى ٴماناساپتىلار، اۋىل باستىقتارى، حاتشى، اۋىلدىق تەرگەۋشى، اۋىل ساقشىلارى، پوپ. (6) جەرگىلىكتى باسقارۋ ورگانى: ديحاندار ۋاكىلدەرى، باسقارۋ ورگانىنا قاراستى باستاۋىش مەكتەپ وقىتۋشى-لارى، دارىگەرلەر، كىتاپحانالار، مەكتەپتەر، شايحانالار. (7) اۋىلدىق جيىندار: ولاردىڭ قۇراما جانە نەگىزگى باسقاراتىن ىستەرى. (8) ۇيىمدار: "ديحاندار قوعامى"، سوتسيال ـ توڭكەرىسشىلدەر 208، سوتسيال ـ دەموكراتتار.

وسى جاعدايلارمەن تانىسىپ العاننان كەيىن سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ديحاندار كوميتەتى اۋىلدىق جيىنداردا ٴتۇرلى ناشار قۇبىلىستارعا نەگىزدەلىپ قاۋلى الىپ وتىرۋعا ٴتيىس. وسىمەن قاتار مۇنداي كوميتەت سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ يديالارىن بۇقارا ىشىندە كۇشەيتە ۇگىتتەپ وتىرۋعا، ۇيىرمەلەر قۇرۋعا، وتكىنشى جينالىستار، بۇقارالىق جيىندار وتكىزىپ وتىرۋعا، ۇگىت قاعازدار مەن ادەبيەتتەر تاراتۋعا، پارتياعا قاجەتتى اقشا جيناۋعا جانە اۋداندىق جىبۋ ارقىلى ايماقتىق ۇيىممەن قاتىناس جاساپ وتىرۋعا ٴتيىس.

ەگەردە ٴبىز وسىنداي ٴبىرسىپىرا كوميتەتتەردى قۇرا السا، وندا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ تابىسقا جەتۋى قامتاماسىز ەتىلەدى.

ايماقتىق ۇيىمداستىرۋشى

ارينە، بۇل جولداس ايتىپ وتىرعان ناقتىلى ٴامالياتتىق نۇسقاۋلاردى بەلگىلەمەيتىندىگىمىز وزىنەن ٴوزى تۇسىنىكتى، ويتكەنى بۇل ـــ جەرگىلىكتى ورىنداردىعى قىزمەتكەرلەردىڭ جانە ٴىس جۇزىندىك باسشىلىق جۇمىسىن وتەيتىن روسسيا ورتالىق ورگانىنىڭ ٴىسى. ٴبىز موسكۆالىق جولداستىڭ بۇل باي مازمۇندى حاتىن 3 ـ قۇرىلتايدىڭ قارارلارى مەن پارتيانىڭ جالپى شۇعىل مىندەتتەرىن ٴتۇسىندىرۋ ٴۇشىن عانا پايدالانباقشىمىز. حاتقا قاراعاندا، 3 ـ قۇرىلتايدىڭ قارارلارى جونىندە بولعان تۇسىنىسپەۋشىلىكتەردىڭ تەك ٴبىر بولەگى عانا ٴنازاريالىق كۇدىكتەردەن تۋعان. بۇل تۇسىنىسپەۋشىلىكتەردى تۋعىزعان ەكىنشى سەبەپ ـــ "توڭكەرىستىك ديحان كوميتەتتەرى" مەن ديحاندار اراسىندا جۇمىس ىستەۋشى **"سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا كوميتەتتەرى"**نىڭ ارا قاتىناسى تۋرالى بۇرىن كوتەرىلمەگەن، تىڭ ماسەلە. بۇل سوڭعى ماسەلەنىڭ قويىلىسىنىڭ ٴوزى ـ اق سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ديحاندار اراسىنداعى جۇمىسىنىڭ ەداۋىر العا باسقاندىعىن دالەلدەيدى. ىلعايا باستاعان، بەرىك،

تۇراقتى فورمالار الىپ قالىپتاسا باستاعان "اۋىل ـ قىستاقتىق" ۇگىتتىڭ ٴىس جۇزىنىدەگى قاجەتتەرىنەن تۋعان ٴبىرشاما تولىق ناقتىلى ماسەلەلەر قازىردىڭ وزىندە ـ اق كەزەككە قويىلىپ وتىر. سوندىقتان حاتتىڭ اپتورى تالاي رەت مىنانى ۇمىتىپ كەتەدى: قۇرىلتايدىڭ قارارىن ايقىن ەمەس دەپ كىنالاي وتىرىپ، ول، زاتىندا، پارتيانىڭ قۇرىلتايى كوتەرمەگەن جانە كوتەرە دە الماعان ماسەلەگە جاۋاپ ىزدەيدى.

ماسەلەن، ٴبىزدىڭ يديالارىمىزدى ٴناسيحاتتاۋ، ديحاندار قوزعالىسىن قولداۋ جەرگىلىكتى ورىنداردا ۇيىم بولعاندا "عانا" مۇمكىن نارسە دەگەن اپتوردىڭ پىكىرى ونشا دۇرىس ەمەس. ارينە، مۇنداي ۇيىمداردىڭ بولۋىن ٴبىز دە جاقسى كورەمىز جانە جۇمىس كەڭەيگەن جاعدايدا كەرەك تە، ٴبىراق جوعارىدا ايتىلعان جۇمىستى مۇنداي ۇيىمدار ٴتىپتى جوق جەردە دە ىستەۋگە بولادى جانە ىستەۋ كەرەك. قالالىق پرولەتارياتتىڭ ٴبىر ٴوزىنىڭ اراسىندا جۇرگىزەتىن بارلىق جۇمىسىمىزدا دا ٴبىز ديحان ماسەلەسىن ەستەن شىعارماۋىمىز كەرەك جانە **سانالى پرولەتارياتتىڭ بۇكىل پارتياسىنىڭ** 3 ـ قۇرىلتايى ارقىلى ايتقان: ٴبىز ديحاندار كوتەرىلىسىن قولدايمىز دەگەن مالىمدەمەسىن ۇگىتتەۋىمىز كەرەك. مۇنى ديحاندار باسپا ٴسوز ارقىلى، جۇمىسشىلار ارقىلى، ايرىقشا ۇيىمدار جانە ت. ت. ارقىلى بىلۋگە ٴتيىس. سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پرولەتارياتتىڭ بۇل قولداۋىنداعى جەردى ٴمۇسادىرالاۋدان (ياعني مەنشىك يەلەرىنە اقى تولەمەي جۇرداي ەتۋدەن) **ەشبىر تايىنبايتىندىعىن** ديحاندار بىلۋگە ٴتيىس.

حاتتىڭ اپتورى بۇل ارادا ٴبىر ٴنازاريالىق ماسەلەنى كوتەرەدى: ٴبىرى يەلىكتەردى "ديحانداردىڭ ۇساق بۇرجۋازيالىق مەنشىگىنە" تاپسىرۋ ٴادىسىن ەرەكشە ەسكەرتۋمەن شەكتەۋ كەرەك ەمەس پە، دەيدى. ٴبىراق، بۇل ەسكەرتۋدى ۇسىنا وتىرىپ اپتور 3 ـ قۇرىلتاي

قارارلارىنىڭ ماڭىزىن بەتالىدى كەمىتتى. قاراردا ٴمۇسادىرالانعان جەرلەردىڭ ۇساق بۋرجۋازيالىق مەنشىك يەلەرىنىڭ قولىنا كوشۋىن سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا قولداۋعا ٴتيىس دەپ **ٴبىر اۋىز ٴسوز ايتىلمادى.** قاراردا: ٴبىز ديحانداردى "جەردى تۇرا ٴمۇسادىرالاۋعا دەيىن"، ياعني جەردى اقى تولەمەستەن تارتىپ الۋعا دەيىن قولدايمىز دەلىنگەن، ٴبىراق تارتىپ الىنعان جەردى كىمگە بەرۋ ماسەلەسىنە قاراردا جاۋاپ بەرىلمەگەن. قۇرىلتايدىڭ بۇل ماسەلەنى شەشپەي قالدىرۋى كەزدەيسوق نارسە ەمەس: «الىعا» گازەتىنىڭ (11 ـ، 12 ـ، 15 ـ ساندارى) ماقالالارىنان ① قاراعاندا، بۇل ماسەلەگە كۇنى بۇرىن جاۋاپ بەرۋ ٴجون بولمايدى دەپ تانىلعانىن كورەمىز. وندا، ماسەلەن، دەموكراتيالىق رەسپۋبليكا تۇسىندا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ جەردى مەملەكەت مەنشىگىنە الىماۋعا انت بەرىپ، ٴوز قولىن ٴوزى بايلاي المايتىنى ايتىلدى.

شىنىندا دا، ۇساق بۋرجۋازيالىق سوتسيال ـ توڭكەرىسشىلدەردەن وزگەشە، ٴبىز ٴۇشىن ەڭ ماڭىزدىسى **قازىر** ـــ ديحان كوتەرىلىستەرىنىڭ توڭكەرىستىك ـ دەموكراتيالىق جاعى جانە اۋىل ـ قىستاقتىق پرولەتارياتتى تاپتىق پارتياعا ايرىقشا ۇيىمداستىرۋ بولىپ وتىر. قازىر ماسەلەنىڭ ٴمانى "جەردى تەڭ ٴبولۋ" نەمەسە مەملەكەت مەنشىگىنە الۋ قۇرعاق جوبالارىن تۇزۋدە بولىپ وتىرعان جوق، قايتا ديحانداردىڭ ەسكى ٴتۇزىمدى **توڭكەرىستىك جولمەن** بۇزۋدى ۇعىنۋىندا، ونى جۇزەگە اسىرۋىندا بولىپ وتىر. سوندىقتان سوتسيال ـ توڭكەرىسشىلدەر "قوعامداستىرۋ"دى جانە تاعى سونداي ـ لاردى باسا دارىپتەيدى، ال ٴبىز **توڭكەرىستىك ديحان كوميتەتتەرىن** باسا

① قاراڭىز: «لەنيىن شىعارمالارى»، 8 ـ توم، حانزۋشاسى، 204 ـــ 209، 219 ـــ 223، 286 ـــ 299 ـ بەتتەر. ـــ قۇراستىرۋشىدان

دارىپتەيــمىز: ولارسىز بارلىق وزگەرىستەرىــمىز تۇكــكە تۇرمايــدى دەيــمىز ٴبىز. **ديحاندار كوتەرىلىسى** سولار بولعانــدا جانە سولارعا سۇيەنىپ قانا **جەڭگە الادى**.

ديحاندار قوزعالىسىنا ٴبىز بارىنشا كومەكتەسۋىمىز كەرەك، كومەكـ تەســكەندە **استە ٴارتۇرلى ۇساق بۇرجۋازيالىق جوبالار جاساۋعا دەيىن ەمەس**، جەردى تۋرا ٴمۇسادىرالاۋعا دەيىن كومەكــتەسۋىمىز كەرەك. ديحاندار قوزعالىسى توڭكەرىستىك ـ دەموكراتيالىق قوزعالىس بولسا ٴبىز ونى قولدايمىز. ديحاندار قوزعالىسى كەرتارتپاشىل، پىرولەـ تارياتــقا قارسى قوزعالىس بولىپ شىعاتــىن بولسا، ٴبىز وعان قارسى كۇرەسۋگە ازىرلەنەمىز (قازىر ـ اق، دەرەۋ ازىرلەنەمىز) ماركسيزمـ نىڭ بارلىق ٴمانى وسى ەكى جاقتىلى مىندەتتە، وسى ەكى جاقــتىلى مىنــدەتــتى وڭايلاتۋ نەمەسە ٴبىر سارىنــدى، جاي مىندەتــكە اينالـ دىرۋ ماركسيزمدى تۇسىنبەيتىن ادامداردىڭ عانا قولىنان كەلەدى.

ناقتىلى مىسالدى الايىق، ايتالىق، ديحاندار كوتەرىلىسى جەڭدى. توڭكەرىستىك ديحان كوميتەتتەرى مەن توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت (بەلگىلــى دارەجەدە ناق سول كوميتەتــتەرگە سۇيەنەتىن ۇكــىمەت) ٴىرى مەنشىكتى ٴمۇسادىرالاۋدىڭ قاندايىن بولسا دا جۇرگىزە الادى. ٴبىز ٴمۇسادىرالاۋدى جاقتايمىز، ٴبىز مۇنى مالــىمدەگەن بولاتىنبىز. ٴبىراق ٴبىز ٴمۇسادىرالانعان جەردى كىمگە بەرۋدى دارىپتەيمىز؟ بۇل اراعا كەلگەندە ٴبىز حات اپتورىــنىڭ ابايسىز ۇسىنىپ وتىرعانىنداي مالىمــدەمەلەرمەن ٴوزىــمىزدىڭ قولــىمىزدى ٴوزىــمىز بايــلامادىــق جانە ەشۋاقىتتا دا بايلامايمىز. 3 ـ قۇرىــلتايــدىڭ سول قارارىنــدا: **"ديحاندار قوزعالىسىنىڭ توڭكەرىستىك ـ دەموكراتيالىق مازمۇنىن ٴارتۇرلى كەرتارتپا قوسىمشالاردان تازارتۋ"** قاجەت، بۇل ٴبىر؛ ال ەكىنشىــدەن: **"بارلىق رەتتەردە جانە بارلىق جاعدايلاردا اۋىل ـ قىستاقتىق پىرولەتارياتتىڭ دەربەس ۇيىمى"** قاجەت دەلىنـ

گەنىن اپتور ۇمتىپ كەتكەن. ٴبىزدىڭ نۇسقاۋلارىمىز وسى. كەرتارتپا
قوسىندىلار ديحاندار قوزعالىسىندا ٴارقاشان بولىپ تۇرادى، سوندىقتان
ٴبىز ول قوسىندىلارعا قارسى كۇنى بۇرىن سوعىس جاريالايمىز.
اۋىل - قىستاقتىق پرولەتاريات پەن ديحاندار بۇرجۋازياسىنىڭ اراسىندا
تاپتىق بىتىسپەۋشىلىك بولماي قويمايدى، سوندىقتان ٴبىز ونى كۇنى
بۇرىن اشكەرەلەيمىز، ونى تۇسىندىرەمىز، **وسى بىتىسپەۋشىلىك
تۋعىزعان كۇرەستى قارسى الۋعا ازىرلەنەمىز.** مۇنداي كۇرەستىڭ
سەبەپتەرىنىڭ ٴبىرى: ٴمۇسادىرالانعان جەرلەردى كىمگە جانە قالاي
بەرۋ كەرەك؟ دەگەن ماسەلە بولۋى وتە-موتە مۇمكىن نارسە. سوندىق-
تان ٴبىز بۇل ماسەلەنى كومەسكىلەمەيمىز، تەپە-تەڭ بولۋگە،
"قوعامداستىرۋ"عا جانە ت. س. ۋادە بەرمەيمىز، قايتا ٴبىز بىلاي
دەيمىز: ول كەزدە ٴبىز ٴالى كۇرەسىپ كورەمىز، تاعى دا كۇرەسىپ
كورەمىز، جاڭا شەپتە جانە وزگە وداقتاستارمەن بىرگە كۇرەسىپ
كورەمىز، ول كەزدە ٴبىز اۋىل-قىستاقتىق پرولەتارياتپەن، بارلىق
جۇمىسشى تابىمەن ٴسوزسىز بىرگە بولىپ، ديحاندار بۇرجۋازياسىنا
قارسى شىعامىز. ٴامالياتتا مۇنىڭ ٴمانىسى: كىرىپتارلىق، باسىبايلى
ديحاندىق ٴىرى مەنشىك باسىم بولعان ٴىرى سوتسياليستىك ٴوندىرى-
سىنىڭ زاتتىق جاعدايلارى ٴالى جوق جەردە جەردىڭ ۇساق مەن-
شىكتى ديحاندارعا كوشۋى دەگەن ٴسوز بولۋى دا مۇمكىن؛
دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ تولىق جەڭۋى جاعدايىندا مەملەكەت
يەلىگىنە الۋ دەگەن ٴسوز بولىپ تا شىعادى؛ ٴىرى كاپيتاليستىك
يەلىكتەردى **جۇمىسشى قوعامدارىنا** بەرۋ دەگەن ٴسوز بولۋى دا
مۇمكىن، ويتكەنى ٴبىز دەموكراتيالىق توڭكەرىستەن كۇشىمىزدىڭ،
سانالى جانە ۇيىمداسقان پرولەتارياتتىڭ كۇشىنىڭ شاماسىنا قاراي،
دەرەۋ سوتسياليستىك توڭكەرىسكە كوشە باستايمىز. ٴبىز ۇزدىكسىز
توڭكەرىستى جاقتايمىز. ٴبىز جارتى جولدا توقتامايمىز. ەگەردە ٴبىز

ٴارتۇرلى "قوعامداستىرۋ"لاردى قازىر ـ اق جانە دەرەۋ ۋادە ەتىپ وتىرماعان بولساق، ونىڭ سەبەبى ناق مىناۋ: ٴبىز بۇل مىندەتتى جۇزەگە اسىرۋدىڭ شىن جاعدايلارىن بىلەمىز جانە ديحانداردىڭ ورتاسىندا كەمەلىنە كەلە باستاعان جاڭا تاپتىق كۇرەستى كومەسكىلەمەيمىز، قايتا ايگىلەيمىز.

ٴبىز اۋەلى جالپى ديحانداردىڭ پومەششيكتەرگە قارسى تۇرۋىن اقىرىنا دەيىن، پومەششيكتەردىڭ جەرىن ٴمۇسادىرالاۋعا دەيىن بارلىق شارالارمەن قولدايمىز، ال سونىسىن (ٴتىپتى سونىسىن ەمەس ـ اۋ، سول ۋاقىتتىڭ وزىندە) ٴبىز پرولەتارياتتى جالپى ديحانعا قارسى قولدايمىز. توڭكەرىستەن (دەموكراتيالىق توڭكەرىستەن) كەيىن "كەلەسى كۇنى" ديحانداردىڭ ىشىندە بولاتىن كۇشتەر سايكەسۋىنىڭ **قازىر** ەسەبىن الۋ ـ قۇر قيال. تاۋەكەلشىلدىككە سالىنباي، علمي ۇجدانىمىزعا قيانات ەتپەي، ارزان تۇسەتىن اتاقتى قۋماي، ٴبىز **ٴبىر عانا نارسەنى** ايتا الامىز جانە ايتامىز: ٴبىزگە، پرولەتاريات پارتياسىنا، نەعۇرلىم تەزىرەك جاڭا جانە جوعارى مىندەتكە ـ سوتسياليستىك توڭكەرىسكە كوشۋ **جەڭىل بولۋى** ٴۇشىن بارلىق كۇشىمىزبەن بۇكىل ديحانداردىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىس جاساۋىنا كومەكتەسەمىز. ٴبىز ديحانداردىڭ **قازىرگى** كوتەرىلىسىنىڭ جەڭىسىنەن پالەندەي سايكەستىلىك، پالەندەي تەڭدىك، پالەندەي "قوعامداستىرۋ" تۋادى دەپ ۋادە ەتپەيمىز؛ قايتا كەرىسىنشە، ٴبىز جاڭا كۇرەستى، جاڭا تەڭسىزدىكتى، جۇزەگە اسىرۋعا تىرىسىپ وتىرعان جاڭا توڭكەرىستى "ۋادە ەتەمىز". ٴبىزدىڭ ىلىمىمىز سوتسيال ـ توڭكەرىسشىلدەردىڭ بالالار ەرتەگىلەرىندەي "ٴتاتتى" ەمەس، ٴبىراق كىمدە ـ كىم ىلعي تاتتىمەن جورەكتەنۋدى تىلەسە، ول ادام سوتسيال ـ توڭكەرىسشىلدەرگە ـ اق بارسىن؛ ونداي ادامدارعا ٴبىز: جولىڭ بولسىن، دەيمىز.

ٴبىزدىڭ پىكىرىمىزشە، بۇل ماركستىك كوزقاراس كوميتەتتەر تۋرالى ماسەلەنى دە شەشەدى. ٴبىزدىڭ ويىمىزشا، **سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالىق** ديحان كوميتەتتەرى **بولماسقا ٴتيىس:** ەگەر سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالىق بولسا، تەك قانا ديحاندىق ەمەس دەگەن ٴسوز؛ ەگەر ديحاندىق بولسا تازا پرولەتارلىق ەمەس، سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالىق ەمەس دەگەن ٴسوز. بۇل ەكى ٴىستى شاتاستىرۋعا اۋەستەنۋشىلەر كوپ-اق، ٴبىراق ٴبىز ولاردىڭ قاتارىنان ەمەسپىز. مۇمكىن بولعان جەردىڭ بارىندە ٴبىز ٴوز كوميتەتتەرىمىزدى، سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ كوميتەتتەرىن ۇيىمداستىرۋعا تىرىسامىز. بۇلارعا ديحاندار دا، كەدەيلەر دە، زيالىلار دا، جەزوكشە ايەلدەر دە (جاقىندا ٴبىر جۇمىسشى ٴوزىنىڭ حاتىندا جەزوكشە ايەلدەردىڭ اراسىندا نەلىكتەن ۇگىت جۇرگىزبەسكە دەپ سۇرادى)، اسكەرلەر دە، مۇعالىمدەر دە، جۇمىسشىلار دا كىرەدى، ـ قىسقاسى، بارلىق **سوتسيال-دەموكراتتار** كىرەدى، **سوتسيال-دەموكراتتاردان باسقا ەشكىم** كىرمەيدى. بۇل كوميتەتتەر بۇكىل سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالىق جۇمىستى مەيلىنشە كەڭ كولەمدە جۇرگىزىپ وتىرادى، سونىمەن بىرگە اۋىل-قىستاقتىق پرولەتارياتتى ادەيىلەپ جانە ايىرىقشا ۇيىمداستىرۋعا تىرىسىپ وتىرادى، ويتكەنى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا پرولەتارياتتىڭ تاپتىق پارتياسى بولىپ تابىلادى. ەسكىلىكتىڭ قالدىقتارىنان تولىق تازارىپ بولماعان پرولەتارياتتى ۇيىمداستىرۋ ٴىسىن "داستۇرشىلدىككە ۇيلەسپەيدى" دەپ تابۋ **اسقان اداسۋشىلىق**، سوندىقتان ٴبىز حاتتىڭ وسى ماسەلەنى ٴسوز ەتكەن جەرلەرىن جاي تۇسىنىسپەۋشىلىككە نەگىزدەلگەن دەپ ويلاعىمىز كەلەدى. قالالىق جانە ونەركاسىپتىك پرولەتاريات ٴبىزدىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ نەگىزگى ۇيتقىسى بولماي قويمايدى، ٴبىراق،

ٴبىزدىڭ پىروگىرامامىزدا دا ايتىلعانىداي، بارلىق قانالىعان ەڭبەك- شىلەردى: قولونەرشىلەردى دە، كەدەيلەردى دە، قايىرشىلاردى دا، ٴۇي قىزمەتىنىنە جالىدانىعان ايەلدەردى دە، كەزبەلەردى دە، جەز- وكشە ايەلدەردى دە وعان تارتىپ، ولارعا ٴبىلىم بەرىپ، ولاردى ۇيىمداستىرىپ وتىرۋىمىز كەرەك، ـــارينە، بۇل ارادا منىداي مۇلدەم قاجەتتى شارت بار: سوتسيال ـ دەموكراتياليق پارتيا ولارعا ەمەس، ولار سوتسيال ـ دەموكراتياليق پارتياعا قوسىلۋلارى كەرەك، پىرولە- تاريات ولاردىڭ كوزقاراسىنا ەمەس، ولار پىرولەتارياتتىڭ كوزقاراسىنا كوشۋلەرى كەرەك.

وندا توڭكەرىستىك ديحان كوميتەتتەرىنىڭ بۇل ارادا نە قاجەتتى بار؟ ـــ دەپ سۇرايىدى وقۋشى. ەنىدەشە، ولار كەرەك ەمەس قوي؟ جوق، كەرەك. ٴبىزدىڭ ماقساتىمىز مىناۋ: اۋىل ـ قىستاقتاردا بارلىق جەردە بىردەي تازا سوتسيال ـ دەموكراتياليق پارتيانىڭ كوميتەتتەرى بولسىن، ال سودان كەيىن ولار توڭكەرىستىك كوميتەتتەر قۇرۋ ٴۇشىن ديحانداردىڭ **بارلىق** توڭكەرىستىك دەموكراتىياليق ەلەمەنت- تەرىمەن، توپتارىمەن، ۇيىرمەلەرىمەن كەلىسىم جاساسىن. بۇل ارادا قالاداعى سوتسيال ـ دەموكراتياليق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ دەربەس- تىگىمەن جانە ونىڭ كوتەرىلىس جاساۋ ماقساتى ٴۇشىن بارلىق توڭ- كەرىسشىل دەموكراتتارمەن وداقتاسۋىمەن تولىق ۇقساستىق بار. ٴبىز ديحانداردىڭ كوتەرىلىسىن جاقتايمىز. ٴبىز ارتەكتى تاپتىق ەلەمەنتتەر مەن ارتەكتى پارتيالاردى ارالاستىرۋعا جانە قوسۋعا ٴسوزسىز قارسىمىز. ٴبىز كوتەرىلىس ماقساتى ٴۇشىن سوتسيال ـ دەموكراتياليق پارتيانىڭ **بارلىق** توڭكەرىسشىل دەموكراتتاردى قوزعاپ وتىرۋىن، ونىڭ **تەگىس** ۇيىمداسۋىنا كومەكتەسىپ وتىرۋىن، ونىمەن **يىق سۇيەسە وتىرىپ**، ٴبىراق ونىمەن قوسىلىپ كەتپەي، قالالاردا كوشە توسقاۋىلداردىنا بارۋىن، اۋىل ـ قىستاقتاردا پومەش-

شيكتەر مەن ساقشىلارعا قارسى بارۋىن جاقتايمىز.

جەكە وكتەمدىككە قارسى قالالىق جانە اۋىل ـ قىستاقتىق كوتەرىلىس جاساسىن! بۇكىل توڭكەرىسشىل دەموكراتياشىلداردىڭ قازىرگى توڭكەرىستەگى الدىڭعى قاتارلى قوسىنى ـــ توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا جاساسىن!

1905 ـ جىلى 9 ـ ايدىڭ 14 ـ كۇنى (1 ـ كۇنى) «پىرولەتارلار» گازەتىنىڭ 16 ـ سانىنا باسىلعان

«پىرولەتارلار» گازەتىندەگى تۇپ نۇسقا بويىنشا باسىلىپ وتىر «لەنيىن شىعارمالارى»، 9 ـ توم، حانزۋشاسى، 215 ـــ 223 ـ بەتتەرىنەن

ۇساق بۇرجۋازيالىق سوتسياليزىم مەن پىرولەتارلىق سوتسياليزىم

ەۆروپادا سوتسياليزىمنىڭ ٴارتۇرلى بولىمدەرىنىڭ اراسىندا قازىرگى ۋاقىتتا ماركسيزىم تولىق ۇستەمدىك الىپ وتىر، ال سوتسياليستىك قوعام ورناتۋ جولىنداعى كۇرەس بۇتىندەي دەرلىك، سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالار باستاعان جۇمىسشى تابىنىڭ كۇرەسى رەتىندە جۇرگىزىلۋدە. ٴبىراق ماركسيزىم بىلىمىنە نەگىزدەلگەن پىرولەتارلىق سوتسياليزىمنىڭ وسى تولىق ۇستەمدىگى بىردەن ىنعاي-عان جوق، ٴتۇرلى مەشەۋ بىلىمدەرگە قارسى، ۇساق بۇرجۋازيالىق سوتسياليزىمگە قارسى، ۇكىمەتسىزدىككە جانە سونداي-لارعا قارسى ۇزاق ۋاقىت كۇرەسكەنەن كەيىن عانا ىنعايدى. بۇدان نەبارى وتىز جىل بۇرىن ماركسيزىم ٴتىپتى گەرمانيادا دا ٴالى ۇستەم بولعان جوق ەدى، ال شىنىنا كەلگەندە، گەرمانيادا ۇساق بۇرجۋاز-يالىق سوتسياليزىم مەن پىرولەتارلىق سوتسياليزىم اراسىنداعى وتپەلى، ارالاس، كەلىستىرۋشىلىك كوزقاراستار باسىم ەدى. ال رومان ەلدەرىندە، مىسالى، فرانسيادا، يسپانيادا، بەلگيادا الدىڭعى قاتارداعى جۇمىسشىلاردىڭ اراسىندا ەڭ كوپ تارالعان بىلىمدەر — پىرولەتاردىڭ ەمەس، ۇساق بۇرجۋازدىڭ كوزقاراسىن ايقىن كورسەتكەن پرۋدو-نيزىم[117]، بلانكيزىم[65]، ۇكىمەتسىزدىك ەدى.

ماركسيزىمنىڭ ٴدال سوڭعى ون جىلدار ىشىندە وسىندايلىق تەز جانە تولىق جەڭىسكە جەتۋىنە نە سەبەپ بولدى؟ قازىرگى قوعامدار-

دىڭ ەكونوميكالىق جاعىنان دا، ساياسي جاعىنان دا دامۋىنىڭ ٴبارى، توڭكەرىستىك قوزعالىس پەن ەزىلگەن تاپتاردىڭ كۇرەسىنىڭ بۇكىل تاجىريبەسى ماركسيزمنىڭ كوزقاراستاردىڭ دۇرىستىعىن بارعان سايىن دالەلدەدى. ۋساق بۋرجۋازيانىڭ قۋلدىراۋى ٴتۇرلى-ٴتۇستى ۋساق بۋرجۋازيالىق سىڭارجاقتىلىقتاردىڭ ەرتە مە، كەش پە، ايتەۋىر ٴبىر ٴسوزسىز قۋرۋىن تۋعىزادى، ال كاپيتاليزمنىڭ ٴوسۋى جانە كاپيتاليستىك قوعامنىڭ ىشىندە تاپتار كۇرەسىنىڭ كۇشەيۋى پرولەتارلىق سوتسياليزم يدەياسى جولىنداعى ەڭ جاقسى ۇگىت بولىپ شىقتى.

سوتسياليزمنىڭ ٴارتۇرلى ارتتا قالعان ىلىمدەرىنىڭ روسسيادا وتە بەرىك بولۋى روسسيانىڭ ارتتا قالاندىعىنىڭ سالدارى ەكەنى ٴوزىنەن-ٴوزى تۇسىنىكتى. روسسيانىڭ توڭكەرىستىك پىكىرىنىڭ سوڭعى شيرەك عاسىر ىشىندەگى تاريحىنىڭ ٴبارى — ماركسيزمنىڭ ۋساق بۋرجۋازيالىق حالىقشىلدىق سوتسياليزمگە قارسى كۇرەسىنىڭ تاريحى بولىپ تابىلادى. ەگەردە روسسيا جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ تەز ٴوسىپ، تاڭىرقارلىق تابىسقا جەتۋى قازىردىڭ وزىندە روسسيادا دا ماركسيزمدى جەڭىسكە جەتكىزىپ وتىرعان بولسا، وندا، ەكىنشى جاعىنان، ديحانداردىڭ ٴسوزسىز توڭكەرىستىك قوزعالىسىنىڭ دامۋى — اسىرەسە ديحانداردىڭ 1902-جىلى مالوروسسياداعى اتاقتى كوتەرىلىستەرىنەن كەيىن — قارتايىپ قاۋساعان حالىقشىلدىقتى بولار-بولماس جانداندىردى. سوتسيال-توڭكەرىسشىلدەر دەپ اتالىناتىندار-دىڭ بارلىق ەرەكشە يديالىق بايلىعى — ەۆروپالىق مودالى ورايشىلدىق-پەن (تۇزەتىمپازدىق، بەرنشتەينشىلدىك[115]، ماركستى سىنداۋ) جاڭارتىلعان ەسكى حالىقشىلدىق بولىپ تابىلادى. سوندىقتان ماركس-يزمشىلدەردىڭ تازا حالىقشىلدارمەن دە، سوتسيال-توڭكەرىسشىلدەر-مەن[208] دە تالاسىندا ديحاندار ماسەلەسى وزەكتى ورىن الادى.

حالىقشىلدىق بەلگىلى دارەجەدە تۇتاس جانە دايەكتى ٴىلىم
بولدى. ول روسسيادا كاپيتاليزمنىڭ ۇستەم بولۋىن تەرىسكە
شعاردى؛ بۇكىل پرولەتارياتتىڭ الدىڭعى قاتارداعى كۇرەسكەرلەرى
بولعان زاۋات جۇمىسشىلارىنىڭ رولىن تەرىسكە شعاردى؛ ساياسي
توڭكەرىستىڭ جانە بۇرجۋازيالىق ساياسي بوستاندىقتىڭ ماڭىزىن
تەرىسكە شعاردى؛ بىردەن ۇساق اۋىل شارۋاشىلىعى بار ديحاندار
قاۋىمنان شعاتىن سوتسياليستىك توڭكەرىستى ۋاعىزدادى. بۇل
تۇتاس ٴىلىمنىڭ قازىر دە تەك سارقىنشاعى عانا قالدى، ٴبىراق،
قازىرگى تالاستاردى جەتە ٴتۇسىنۋ ٴۇشىن، بۇل تالاستاردى ۇرىس-
كەرىسكە اينالدىرىپ جىبەرمەۋ ٴۇشىن ٴبىز ەلىمىزدەگى سوتسيال-
توڭكەرىسشىلدەردىڭ اداسۋلارىنىڭ جالپى جانە تۇپكى حالىقشىلدىق
نەگىزدەرىن ٴاردايىم ەستە ۇستاۋىمىز كەرەك.

حالىقشىلدار: روسسيادا بولاشاقتىڭ قوجاسى — ديحاندار دەپ
قارايدى. ال بۇل كوزقاراس قاۋىمنىڭ سوتسياليستىك سيپاتىنا
سەنۋشىلىكتەن، كاپيتاليزمنىڭ تاعدىرىنا سەنبەۋشىلىكتەن ٴسوزسىز
كەلىپ شىققان. ماركسيزمشىلدەر: روسسيادا بولاشاقتىڭ قوجاسى —
جۇمىسشىلار دەپ قارايدى، ال روسسيا كاپيتاليزمىنىڭ ەگىنشىلىك-
تەگى دامۋى دا، ونەركاسىپتەگى دامۋى دا بارعان سايىن ماركسي-
زمشىلدەردىڭ پىكىرىن دالەلدەپ كەلەدى. روسسياداعى جۇمىسشى
قوزعالىسى قازىردىڭ وزىندە جوققا شعارۋعا بولمايتىن فاكتىگە اينال-
دى، ال ديحاندار قوزعالىسى جونىندە حالىقشىلدىق پەن ماركسيزم
اراسىنداعى تۇتاس الاۋىزدىق بۇل كۇنگە دەيىن وسى قوزعالىستى
تۇرلىشە **تۇسىنۋدە** بولىپ كەلەدى. حالىقشىلدارشا بولعاندا ناق
ديحاندار قوزعالىسى ماركسيزمدى تەرىسكە شعارادى؛ بۇل قوزعا-
لىس تىكەلەي سوتسياليستىك توڭكەرىس ٴۇشىن ٴتيىمدى قوزعالىس
بولىپ تابىلادى؛ بۇل قوزعالىس ەشبىر بۇرجۋازيالىق ساياسي بوستان-

ىدىقتى تانىمايتىن قوزعالىس؛ بۇل قوزعالىس، اتاپ ايتىقاندا، ءىرى شارۋاشىلىقتى ەمەس، ناق ۇساق شارۋاشىلىقتى شىعار ءتۋيىن ەتكەن قوزعالىس بولىپ تابىلادى. ءبىر سوزبەن ايتقاندا، حالىقشىلداردىڭ قاراۋىنشا، ديحاندار قوزعالىسى ناعىز جانە تىكەلەي سوتسياليستىك قوزعالىس بولىپ تابىلادى. حالىقشىلداردىڭ ديحاندار قاۋىمىنا بولعان سوقىر سەنىمى مەن حالىقشىلدىق ۇكىمەتىسىزدىك، ولاردىڭ مۇنداي قورتىندىلاردى ءسوزسىز شىعاراتىنىدىعىن تولىق تۇسىندىرەدى.

ماركسيزىمشىلدەر ءۇشىن ديحاندار قوزعالىسى ناق سوتسياليستىك قوزعالىس ەمەس، دەموكراتيالىق قوزعالىس بولىپ تابىلادى. ديحاندار قوزعالىسى باسقا ەلدەردە بولعانى سياقتى، روسسيادا دا ءوزىنىڭ قوعامدىق-ەكونوميكالىق مازمۇنى جاعىنان بۇرجۋازيالىق سيپات العان دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ قاجەتتى سەرىگى بولىپ تابىلادى. بۇل قوزعالىس بۇرجۋازيالىق ءتۇزىمنىڭ نەگىزدەرىنە، تاۋارلى شارۋاشىلىققا، كاپيتالعا استە قارسى شىقپايدى. ول، قايتا مۇنىڭ كەرىسىنشە، اۋىل-قىستاقتاعى ەسكى، باسىبايلى ديحاندىق قاتىناستارعا، كاپيتاليزىمگە دەيىنگى قاتىناستارعا قارسى تۇرادى جانە باسىبايلى ديحاندىق ءتۇزىمنىڭ بارلىق قالدىقتارىنىڭ باستى تىرەگى بولىپ وتىرعان پومەششيكتىك جەر يەمدەنۋگە قارسى تۇرادى. سوندىقتان بۇل ديحاندار قوزعالىسىنىڭ تولىق جەڭىسكە جەتۋى كاپيتاليزىمدى جويمايدى، قايتا، ونىڭ دامۋىنا كەڭىرەك نەگىز جاراتادى، تازا كا-پيتاليستىك دامۋدى تەزدەتىپ، كۇشەيتەدى. ديحاندار كوتەرىلىسىنىڭ تولىق جەڭىسكە جەتۋى بۇرجۋازيالىق-دەموكراتيالىق رەسپۋبليكانىڭ تىرەگىن عانا جاساي الادى، پىرولەتارياتتىڭ بۇرجۋازياعا قارسى كۇرەسى سول رەسپۋبليكا ىشىندە ءبىرىنشى رەت بارىنشا تازا كۇيىندە وركەندەيتىن بولادى.

سوندىقتان، بۇل ارادا ءدال ءبىر-بىرىنە قاراما-قارسى ەكى

كوزقاراس بار، سوتسيال توڭكەرىسشىلدەر مەن سوتسيال ـ دەموكـ ـراتتاردىڭ اراسىنداعى پرينسيپتىك الاۋىزدىقتى تۇسىنگىسى كەلگەن ءاربىر ادام بۇل ەكى كوزقاراستى انىق تۇسىنۋگە ءتيىس. ءبىر كوز ـ قاراس بويىنشا ديحاندار قوزعالىسى ـــ سوتسياليستىك قوزعالىس، ەكىنشى كوزقاراس بويىنشا بۇرجۋازيالىق ـ دەموكراتيالىق قوزعالىس. ءبىز ـ دىڭ سوتسيال ـ توڭكەرىسشىلدەر ءداستۇرشىل ماركسيزمشىلدەر ءبىر كەزدە ديحاندار ماسەلەسىن "ەلەمەدى" (مۇلدە ەسكەرمەدى) دەپ ءجۇز رەت، مىڭ رەت قايتالاپ ايتقاندا (ماسەلەن، «توڭكەرىستىك روسسيا»207 گازەتىنىڭ 75 ـ سانىن پايدالانىڭىز) وزدەرىنىڭ قانداي نادان ەكەنىن كورسەتەتىندىگىن وسىدان بايقاۋعا بولادى. مۇنداي بارىپ تۇرعان ناداندىقتى تەك ءبىر ءادىس ارقىلى عانا: ۇعىمدى قاعيدانى قايتالاۋ ارقىلى، ەسكى، دايەكتى حالىقشىلدىق كوزقاراس ـ تاردى باياندا ۋ ارقىلى، شىن ايىرما ديحاندار ماسەلەسىمەن ساناسۋدى تىلەۋدە نە تىلەمەۋدە ەمەس، ونى تانۋدا نە ەلەمەۋدە ەمەس، روسسياداعى قازىرگى ديحاندار قوزعالىسىن جانە قازىرگى ديحاندار ماسەلەسىن **تۇرلىشە باعالاۋدا** ەكەنىن ءجۇز رەت، مىڭ رەت كورسەتۋ ارقىلى عانا قارسى تۇرۋعا بولادى. ماركسيزمشىلدەردىڭ روسسياداعى ديحاندار ماسەلەسىن "ەلەمەۋى" تۋرالى ءسوز قىلعان ادام، بىرىنشىدەن، بارىپ تۇرعان نادان، ويتكەنى پلەحانوۆتىڭ (جيىرمادان اسا جىل بۇرىن شىققان) «ءبىزدىڭ الاۋىزدىقتار» دەگەن كىتابىنان باستاپ روسسيا ماركسيزمشىلدەرىنىڭ بارلىق باستى شىعارمالارى كوبىنەسە روسسيانىڭ ديحاندار ماسەلەسى جونىندەگى حالىقشىلدىق كوزقاراستاردىڭ قاتەلىگىن تۇسىندىرۋگە ارنالعان بولاتىن. ەكىنشىدەن، ماركسيزمشىلدەردىڭ ديحاندار ماسەلەسىن "ەلەمەۋى" تۋرالى ءسوز قىلعان ادام، بۇلاي ەتۋى ارقىلى: قازىرگى ديحاندار قوزعالىسى بۇرجۋازيالىق ـ دەموكراتيالىق قوزعالىس پا،

جوق پا؟ ول، ٴوزىنىڭ وبيەكتيۆتىك ماڭىزى جاعىنان، باسىبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمنىڭ قالدىقتارىنا قارسى تۇرا ما، جوق پا؟ — دەگەن ناعىز پرينسيپتىك الاۋىزدىقتا تولىق باعا بەرۋدەن ٴوزىنىڭ بۇلتارىپ شىعىپ كەتۋگە تىرىساتىندىعىن دالەلدەيدى.

سوتسيال - توڭكەرىسشىلدەر بۇل سۇراۋعا ەشۋاقىتتا دا انىق جاۋاپ بەرگەن ەمەس جانە بەرە دە المايدى، ويتكەنى ولار روسسيادا ديحاندار ماسەلەسى جونىندەگى ەسكى حالىقشىلداردىڭ كوزقاراسى مەن قازىرگى ماركسيزىمشىلدەردىڭ كوزقاراسى اراسىندا جول تابا الماي شىرمالىپ ٴجۇر. ماركسيزىمشىلدەردىڭ سوتسيال - توڭكەرىسشىلدەردى ۇساق بۇرجۋازيالىق كوزقاراستا تۇرعان ادامدار (ۇساق بۇرجۋازيانىڭ ويشىلدارى) دەپ اتايتىن سەبەبىنىڭ ٴوزى، — ولار ديحاندار قوزعالىسىن باعالاۋدا حالىقشىلدىق - ۇساق بۇرجۋازيالىق قيالدان، بوس قيالداردان ارىلا الماي ٴجۇر.

مىنە، سوندىقتان بىزگە ەڭ ۇعىمدى قاعيدالاردى تاعى قايتالاپ ايتۋعا تۋرا كەلەدى. روسسيادا قازىرگى ديحاندار قوزعالىسى نەمەنەگە ۇمتىلىپ وتىر؟ جەر مەن ەركىندىك الۋعا ۇمتىلىپ وتىر. بۇل قوزعالىستىڭ تولىق جەڭىسكە جەتۋىنىڭ قانداي ماڭىزى بولادى؟ ول ەركىندىكتى قولىنا العان سوڭ مەملەكەتتى باسقارۋ ىسىندە پومەششيكتەر مەن ٴمانساپتىلاردىڭ ۇستەمدىگىن جويادى. ول جەردى العان سوڭ پومەششيكتەردىڭ جەرلەرىن ديحاندارعا بەرەدى. بارىنشا تولىق ەركىندىك الۋ جانە پومەششيكتەردى بارىنشا تولىق جۇرداي ەتۋ (پومەششيكتەردىڭ جەرلەرىن تارتىپ الۋ) تاۋارلى شارۋاشىلىقتى جويا ما؟ جوق، جويمايدى. بارىنشا تولىق ەركىندىك الۋ جانە پومەششيكتەردى بارىنشا تولىق جۇرداي ەتۋ ديحان ۇيلەرىنىڭ قاۋىمدىق جەرىندە نەمەسە "قوعامداندىرىلعان" جەردە جەكە - جەكە شارۋاشىلىق قۇرۋىن جويا ما؟ جوق، جويمايدى. بارىنشا تولىق

ەركىندىك الۋ جانە پومەششيكتەردى بارىنشا تولىق جويداي ەتۋ كوپ جىلقىسى بار، كوپ سيىرى بار باي ديحان مەن جالدامالى ديحاندار-دىڭ، كۇندىكشىلەردىڭ اراسىنداعى، ياعني ديحان بۇرجۋازياسى مەن اۋىل-قىستاق پىرولەتارياتىنىڭ اراسىنداعى تەرەڭ تۇڭعيىقتى جويا ما؟ جوق، جويىمايدى. قايتا جوعارعى دارەجەدە (پومەششيك) قيراتىلىپ، جويىلۋى نەعۇرلىم تولىق بولسا، بۇرجۋازيا مەن پىرولە-تارياتتىڭ اراسىنداعى تاپتىق جاۋلاسۋ سولعۇرلىم تەرەڭ بولماق. ديحاندار كوتەرىلىسىنىڭ تولىق جەڭىسكە جەتۋىنىڭ قانداي وبيەكتيپ-تىك ماڭىزى بولادى؟ بۇل جەڭىس باسبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمنىڭ بارلىق قالدىقتارىن تىپ-تيپىل جويادى، ٴبىراق بۇرجۋازيانىڭ شارۋاشىلىق باسقارۋ ٴتاسىلىن ەشبىر جويمايدى، كاپيتاليزىمدى جويمايدى، قوعامنىڭ تاپتارعا ٴبولىنۋىن، بايلار مەن كەدەيلەر بولىپ، بۇرجۋازيا مەن پىرولەتاريات بولىپ ٴبولىنۋىن جويمايدى. قازىرگى ديحاندار قوزعالىسىنىڭ بۇرجۋازيالىق دەموكىراتيالىق قوزعالىس بولاتىن سەبەبى نە؟ نەگە دەسەڭىز، بۇل قوزعالىس ٴمانساپتىلار مەن پومەششيكتەردىڭ وكىمەتىن جويىپ، دەموكىراتيالىق قوعامدىق ٴتۇزىمدى ورناتادى، ٴبىراق بۇل دەموكىراتيالىق قوعامنىڭ بۇرجۋاز-يالىق نەگىزىن وزگەرتپەيدى، كاپيتالدىڭ ۇستەمدىگىن جويمايدى. قازىرگى ديحاندار قوزعالىسىنا سانالى جۇمىسشى، سوتسياليستەر قالاي قاراۋعا ٴتيىس؟ ولار بۇل قوزعالىستى قولداۋعا ٴتيىس، ديحانداردىڭ ٴمانساپتىلار مەن پومەششيكتەردىڭ وكىمەتىن بۇتىندەي قۇلاتۋىنا بار جىگەرىمەن، اقىرىنا دەيىن جاردەمدەسۋگە ٴتيىس. ٴبىراق ولار سونىمەن قاتار ديحاندارعا تەك ٴمانساپتىلار مەن پومەش-شيكتەردىڭ وكىمەتىن قۇلاتۋ عانا جەتكىلىكتى ەمەس ەكەنىن تۇسىندىرۋگە ٴتيىس. بۇل وكىمەتتى قۇلاتا وتىرىپ، سونىمەن بىرگە كاپيتالدىڭ وكىمەتىن، بۇرجۋازيانىڭ وكىمەتىن جويۋعا دايىندالۋ

كەرەك، ال بۇل ٴۇشىن تولىعىنان سوتسياليستىك، ياعني ماركسيزىم-
دىك ٴبىلىمدى دەرەۋ ۇگىتتەۋ كەرەك جانە ديحاندار بۇرجۋازياسىنا،
بۇكىل روسسيا بۇرجۋازياسىنا قارسى كۇرەسۋ ٴۇشىن اۋىل-قىستاق
پىرولەتارلارىن دەرەۋ بىرىكتىرۋ، توپتاستىرۋ، ۇيىمداستىرۋ كەرەك.
سانالى جۇمىسشىلار سوتسياليستىك كۇرەسكە بولا دەموكراتيالىق
كۇرەستى ۇمىتا الا ما، نەمەسە دەموكراتيالىق كۇرەسكە بولا سوتسيا-
ليستىك كۇرەستى ۇمىتا الا ما؟ جوق، سانالى جۇمىسشىلار ٴدال وسى
ەكى كۇرەستىڭ ارا قاتىناسىن تۇسىنگەندىكتەن وزدەرىن سوتسيال-
دەموكراتتار دەپ اتايدى. ولار سوتسياليزىمگە جەتۋگە دەموكراتيە-
زىم ارقىلى، ساياسي بوستاندىق ارقىلى جۇرەتىن جولدان بوتەن
جولدىڭ جوق ەكەنىن بىلەدى. سوندىقتان ولار تۇپكى ماقساتقا،
سوتسياليزىمگە جەتۋ ٴۇشىن دەموكراتيزىمدى تولىق جانە تاباندى
تۇردە جۇزەگە اسىرۋعا تىرىسادى. دەموكراتيالىق كۇرەس پەن
سوتسياليستىك كۇرەستىڭ شارت-جاعدايلارى نەلىكتەن بىردەي
ەمەس؟ نەگە دەسەڭىز، بۇل ەكى كۇرەستە جۇمىسشىلاردىڭ وداق-
تاستارى ٴسوزسىز ٴارتۇرلى بولادى. دەموكراتيالىق كۇرەستى
جۇمىسشىلار بۇرجۋازيانىڭ ٴبىر بولەگىمەن، اسىرەسە ۇساق بۇرجۋاز-
يامەن بىرىگىپ جۇرگىزەدى؛ سوتسياليستىك كۇرەستى جۇمىسشىلار
بۇكىل بۇرجۋازياعا قارسى جۇرگىزەدى. ٴمانساپتىلار مەن پومەششيك-
تەرگە قارسى كۇرەستى بارلىق ديحاندارمەن، ٴتىپتى اۋقاتتى جانە
ورتا ديحاندارمەن بىرىگىپ جۇرگىزۋگە بولادى جانە سولاي جۇرگىزۋ
كەرەك. ال بۇرجۋازياعا قارسى كۇرەستى، دەمەك اۋقاتتى ديحانداردا
دا قارسى كۇرەستى تەك اۋىل-قىستاق پىرولەتارياتىمەن بىرىگىپ
قانا سەنىمدى تۇردە جۇرگىزۋگە بولادى.

ەگەر ٴبىز ماركسيزىمنىڭ وسى ۇعىمدى اقيقاتىن (سوتسيال-
توڭكەرىسشىلدەر بۇل اقيقاتتى زەرتتەپ كورۋدەن ٴاردايىم باس

تارتىپ كەلەدى) ەسكە تۇسىرسەك، ولاردىڭ ماركسيزىمگە قارسى تومەندەگى "ەڭ جاڭا" قارسى پىكىرلەرىن باعالاۋ بىزگە وڭاي بولادى.

«توڭكەرىستىك روسسيا» گازەتى (75-سانى) بىلاي دەپ شۋ كوتەرەدى: "پومەششيكتەرگە قارسى پىرولەتارياتتى دەرەۋ قولداۋدىڭ ورنىنا، نە ٴۇشىن اۋەلى پومەششيكتەرگە قارسى جالپى ديحانداردى قولداۋ، ال سونان سوڭ (ياعني مۇنىمەن بىرگە) جالپى ديحاندارعا قارسى پىرولەتارياتتى قولداۋ كەرەك، مۇنىڭ ماركسيزىممەن نە قاتىسى بار، ٴبىر اللا عانا بىلەدى".

بۇل ـــ ەڭ العاشقى، بالاداي اڭقاۋ ۇكىمەتسىزدىكتىڭ كوزقاراسى. قاناۋ اتاۋلىنىڭ بارلىعىن "دەرەۋ" جويۋ تۋرالى ادامزات الدەقاشان-نان بەرى، كوپ عاسىرلار بويى، ٴتىپتى الدەنەشە مىڭداعان جىلدار بويى ارمان ەتىپ كەلەدى. ٴبىراق بۇل ارمان بۇكىل دۇنيە جۇزىندە ميليونداعان قانالۋشىلار كاپيتاليستىك قوعامدى بۇل قوعامنىڭ ٴوزىنىڭ وركەندەۋىنىڭ بەتالىسىندا وزگەرتۋ جولىندا ٴتوزىمدى، تابانىدى، تولىق كۇرەس جۇرگىزۋ ٴۇشىن ۇيىمداسا باستاعانعا دەيىن قۇر قيال بولىپ قالا بەردى. سوتسياليستىك ارمان ماركستىك عىلىمي سوتسياليزىمى قازىرگى جاعدايدى وزگەرتىپ قۇرۋ تالابىن بەلگىلە-بىر تاپتىڭ كۇرەسىمەن بايلانىستىرعان ۋاقىتتا عانا ميليونداعان ادامداردىڭ سوتسياليستىك كۇرەسىنە اينالدى. تاپ كۇرەسىنەن تىس سوتسياليزىم بولادى دەۋ بوس ٴسوز نەمەسە اڭقاۋلىق ارمان بولىپ تابىلادى. ال ٴبىزدىڭ روسسيادا كوز الدىمىزدا ەكى ٴتۇرلى الەۋمەتتىك كۇشتەردىڭ ەكى ٴتۇرلى كۇرەستەرى ٴجۇرىپ جاتىر. ٴوندىرىستىك كاپيتاليستىك قاتىناستارى بار جەرلەردىڭ بارىندە دە پىرولەتاريات بۇرجۋازياعا قارسى كۇرەسەدى (ال كاپيتاليستىك قاتىناس-تار ٴبىزدىڭ سوتسيال-توڭكەرىسشىلدەردىڭ ەسىندە بولسىن ـــ

ٴتىپتى ديحاندار قاۋىمىنىڭ ىشىندە دە، ياعني ولاردىڭ كوزقاراسىن-
شا وتە-موتە "قوعامداندىرىلعان" جەردە دە بار). ديحاندار ۇساق
جەر يەلەرى، ۇساق بۇرجۋازدار جىگى رەتىندە باسىبايلى ديحاندىق
ٴتۇزىمىنىڭ بارلىق قالدىقتارىنا قارسى، ٴمانساپتىلار مەن پومەششيكتەرگە
قارسى كۇرەسەدى. بۇل ەكى ٴتۇرلى سيپاتى ۇقساماعان الەۋمەتتىك
سوعىستى تەك ساياسي ەكونوميامەن جانە بۇكىل دۇنيە جۇزىندەگى
توڭكەرىستىڭ تاريحىمەن مۇلدەم تانىس ەمەس ادامدار عانا كورە
الماۋى مۇمكىن. "دەرەۋ" دەگەن سوزگە سۇيەنىپ بۇل سوعىستاردىڭ
ۇقساماعان ەكى ٴتۇرلى سيپاتىن كورمەۋ باستى قاناتتىڭ استىنا تىعۋ
جانە شىندىقتا تالداۋ جاساۋدىڭ قانداينان بولسا دا باس تارتۋ
بولىپ تابىلادى.

سوتسيال-توڭكەرىسشىلدەر ەسكى حالىقشىلدىق كوزقاراستارىنىڭ
بۇتىندىگىن جوعالتىپ، ٴتىپتى حالىقشىلدار ٴىلىمىنىڭ دە كوپ جەرىن
ۇمىتىپ قالىپتى. «توڭكەرىستىك روسسيا» گازەتى سول سانىندا
بىلاي دەپ جازادى: "لەنين مىرزا ديحانداردىڭ پومەششيكتەردى
جۇرداي ەتۋىنە كومەكتەسۋمەن بىرگە كاپيتاليستىك اۋىل-شارۋاشى-
لىعىنىڭ وسى كۇنىنىڭ ۆزىندە ازدى-كوپتى وركەندەگەن فورمالارىن
قيراتىپ، ونىڭ ورنىنا ۇساق بۇرجۋازيالىق شارۋاشىلىق ورناتۋعا
بايقاماي جاردەم ەتەدى. ٴداستۇرلى ماركسيزىم تۇرعىسىنان قاراعاندا،
مۇنىڭ ٴوزى كەيىن باسقان ادىم ەمەس پە؟"

ۇيالساڭدارشى، مىرزالار! سىزدەر وزدەرىڭىزدىڭ ۆ.ۆ. مىرزا-
لارىڭدى ۇمىتىپ وتىرسىزدار عوي! ونىڭ «كاپيتاليزمىنىڭ تاعدى-
رى»ن، نيكولاي-ون مىرزانىڭ «وچەركتەر»ىن جانە وزدەرىڭنىڭ
دانا ادامدارىڭىزدىڭ باسقا دا كىتاپتارىن قاراپ كورىڭىزدەر.
سوندا، روسسياداعى پومەششيكتىك شارۋاشىلىقتا كاپيتاليستىك جانە
باسىبايلى ديحاندىق شارۋاشىلىقتىڭ ەرەكشەلىكتەرى بار ەكەنى

ەستەرىڭىزگە تۇسەدى. سوندا، تەگىن ەڭبەك ستەپ بەرۋ ٴتۇزىمىنىڭ
تىكەلەي قالدىعى بولىپ وتىرعان جۇمىسپەن وتەۋ ٴتۇزىمىنىڭ بار
ەكەنىن بىلەسىزدەر. ەگەر سىزدەر مۇنىڭ ۇستىنە ماركستىڭ «كاپي-
تال»ىنىڭ ٴۇشىنشى تومى سياقتى ٴداستۇرلى ماركسيزىمدىك كىتاپتى
اشىپ قاراساڭىزدار، وندا بۇل كىتاپتان تەگىن ەڭبەك ستەپ بەرۋ تۇزى-
مىندىك شارۋاشىلىقتىڭ دامۋى جانە ونىڭ كاپيتاليستىك شارۋاشىلىققا
اينالۋى بارلىق جەرلەردە ۇساق بۇرجۋازيالىق ديحاندار شارۋاشىلىعىن
باستان كەشىرۋ ارقىلى عانا بولىپ وتىرعاندىعىن جانە ولاي بولماي
تۇرا المايتاندىعىن بىلەسىزدەر. ماركسيزىمدى بالاعاتتاۋ ٴۇشىن
سىزدەر وتە جابايى، الدەقاشان اشكەرەلەنگەن ادىستەردى قولدانىپ
وتىرسىزدار، سىزدەر ماركسيزىمگە تەگىن ەڭبەك ستەپ بەرۋ تۇزى-
مىندىك ٴىرى شارۋاشىلىقتىڭ ورنىنا ٴىرى كاپيتاليستىك شارۋاشىلىق
تىكەلەي ورنايدى دەگەن ادام كۇلەرلىك، جابايىلىق كوزقاراستى
تاڭاسىزدار! سىزدەر: پومەششيكتەردىڭ الاتىن ٴونىمى ديحانداردى-
كىنەن جوعارى، سوندىقتان پومەششيكتەردى جۇرداي ەتۋ ٴبىر ادىم
كەيىن شەگىنگەندىك بولادى دەيسىزدەر. بۇل پىكىر ٴتورتىنشى
جىلدىقتاعى ورتالاۋ مەكتەپ وقۋشىلارىنا لايىقتى. ويلاڭدارشى،
مىرزالار! باسىبايلى ديحاندىق ٴتۇزىم كۇيرەگەن كەزدە ٴونىم
مولشەرى تومەن ديحاندار جەرىن ٴونىم مولشەرى جوعارى پومەش-
شيكتەر جەرىنەن ٴبولىپ تاستاۋ "ٴبىر ادىم كەيىن شەگىنگەندىك"
بولعان جوق پا ەدى؟

روسسياداعى قازىرگى پومەششيكتەر شارۋاشىلىعىندا كاپيتاليستىك
جانە باسىبايلى ديحاندىق شارۋاشىلىقتىڭ ەرەكشەلىگى بار. ديحان-
داردىڭ پومەششيكتەرگە قارسى قازىرگى كۇرەسى، ٴوزىنىڭ وبيەكتيپ-
تىك ماڭىزى بويىنشا، ديحانداردىڭ باسىبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمنىڭ
قالدىقتارىنا قارسى كۇرەسۋى بولىپ تابىلادى. ٴبىراق جەكە وقيعا-

لاردىڭ ٴبارىن ساۋساقتاي ساناپ شىعۋ جانە ٴاربىر جەكە وقيعانى تارازىعا سالۋ، باسىبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمىنىڭ ٴدال قاي جەردەن اياقتالىپ، تازا كاپيتاليزمنىڭ ٴدال قاي جەردەن باستالاتىنىن ٴدارىحانا تارازىسىنىڭ دالدىگىندەي ەتىپ انىقتاۋعا تىرىسۋ ٴوز باسى- نىڭ تاقۋالىق پيعىلىن ماركسيزمشىلدەرگە تاڭۋ بولىپ تابىلادى. ٴبىز ۋساق دۇكەنشىدەن ساتىپ السىناتىن كەرەك-جاراقتاردىڭ باعا- سىنىڭ قانداي ٴبولىمىنىڭ ەڭبەك قۇنى بولاتىنىن، قانداي ٴبولىمىنىڭ الداپ-ارباۋ بولاتىنىن، ت. ب. ەسەپتەپ شىعارا المايمىز. مۇنىڭ ٴوزى ەڭبەك قۇنى ٴىلىمىن شىعارىپ تاستاۋ كەرەك دەگەندىك بولىپ شىعا ما، مىرزالار!

قازىرگى پومەششيك شارۋاشىلىعىندا كاپيتاليستىك جانە باسىبايلى ديحاندىق شارۋاشىلىقتىڭ ەرەكشەلىگى بار. بۇدان تەك تاقۋا مىرزالار عانا: ٴبىزدىڭ بورىشىمىز ٴاربىر جەكە جاعدايلاردىعى ٴاربىر ۋساق- تۇيەك ەرەكشەلىكتەردى ونىڭ الەۋمەتتىك سيپاتىنا قاراي تارازىعا سالىپ، ەسەپتەپ، كوشىرىپ جازىپ وتىرۋ بولادى دەپ قورىتىندى جاساي الادى. بۇدان تەك بوس قيالشىلدار عانا: بىزگە سيپاتى ۋقسامايتىن الەۋمەتتىك ەكى سوعىستى ايىرۋدىڭ "كەرەگى جوق" دەگەن قورىتىندى جاساي الادى. بۇدان ٴىس جۇزىندە تەك مىناداي: ٴبىز ٴوزىمىزدىڭ پروگرامامىزدا دا، تاكتيكامىزدا دا كاپيتاليزمگە قارسى تازا پرولەتارلىق كۇرەستى باسىبايلى ديحاندىق تۇزىمگە قارسى جالپى دەموكراتيالىق (جانە جالپى ديحاندىق) كۇرەسپەن بىرىكتىرۋگە ٴتيىسپىز دەگەن عانا قورىتىندى شىعادى.

قازىرگى جارتىلاي باسىبايلى ديحاندىق پومەششيك شارۋاشىلىعىندا كاپيتاليزمنىڭ ەرەكشەلىكتەرى نەعۇرلىم كۇشتى دامىعان بولسا، قازىردىڭ وزىندە-اق اۋىل-قىستاق پرولەتارياتىن ٴوز الدىنا ۋيىمداستىرۋ سولعۇرلىم وتە قاجەت نارسە بولىپ تابىلادى، ويتكەنى

قانداي ٴمۇسادىرالاۋ جۇرگىزىلگەنىمەن دە تازا كاپيتاليستىك نەمەسە تازا پرولەتارلىق بىتىسپەۋشىلىك سولعۇرلىم تەز جارىققا شىعادى. پومەششيكتەر شارۋاشىلىعىندا كاپيتاليزىمنىڭ ورەكشەلىگى نەعۇرلىم كۇشتى بولسا، دەموكراتيالىق ٴمۇسادىرالاۋ سوتسياليزىمگە قول جەتكىزۋ جولىنداعى شىنايى كۇرەستى سولعۇرلىم تەز تۋعىزادى، دەمەك "قوعامداندىرۋ" دەگەن بوس سوزگە سۇيەنىپ دەموكراتيالىق توڭكەرىستى بوسقا ارمانداۋ سولعۇرلىم حاۋىپتى بولىپ تابىلادى. مىنە پومەششيكتەر شارۋاشىلىعىنداعى كاپيتاليزىم مەن باسبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمدى شاتاستىرۋشىلىقتان وسىنداي قورتىندى شىعادى.

ٴسويتىپ، تازا پرولەتارلىق كۇرەستى جالپى ديحاندار كۇرەسىمەن بىرىكتىرۋ كەرەك، ٴبىراق ولاردى شاتاستىرماۋ كەرەك. جالپى دەموكراتيالىق كۇرەستى جانە جالپى ديحاندار كۇرەسىن قولداۋ كەرەك، ٴبىراق قولداعاندا — بۇل تاپتىق ەمەس كۇرەسپەن استە قوسىلىپ كەتپەۋ كەرەك، ونى قوعامداندىرۋ دەگەن سياقتى جالعان سوزدەر ارقىلى استە ارمانداماۋ كەرەك، قالاداعى پرولەتارياتتى دا، **اۋىل-قىستاقتاعى** پرولەتارياتتى دا تولىق دەربەس، تاپتىق سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا ەتىپ ۇيىمداستىرۋدى ٴبىر مينوت تا ۇمىتپاۋ كەرەك. بۇل پارتيا ەڭ باتىل دەموكراتيزىمدى اقىرىنا دەيىن قولدايدى، ٴبىراق ول توۋار شارۋاشىلىعى تۇسىندا "تەڭگەرمەلىك" تۇدىرماق بولاتىن كەرتارتپا بوس قيالدار مەن سىناقتار ارقىلى توڭكەرىستىك جولدان ٴوزىن باسقا جاققا اۋدارۋعا جول بەرمەيدى. ديحانداردىڭ پومەششيكتەرگە قارسى كۇرەسى — قازىرشە توڭكەرىستىك كۇرەس، پومەششيكتەردىڭ جەرلەرىن ٴمۇسادىرالاۋ — قازىرگى ەكونوميكالىق جانە ساياسي بىرتىندەپ دامۋدىڭ بارلىق جاقتارىنان توڭكەرىستىك نارسە، سوندىقتان ٴبىز بۇل توڭكەرىستىك دەموكراتيالىق شارانى قولدايمىز. ٴبىراق بۇل شارانى "قوعامداندىرۋ" دەپ

اتاۋ، توۋار شارۋاشىلىعى تۇسىندا جەردى "تەڭگەرمەلى" تۇردە پايدالانۋ مۇمكىندىگى جونىندە وزدەرىن جانە حالىقتى الداۋ، — مۇنىڭ ٴوزى كەرتارتپاشىل سوتسياليزمشىلدەردە انا ەرەكشە بولاتىن كەرتارتپالىق ۋساق بۇرجۋازيالىق بوس قيال بولىپ تابىلادى.

«پىرولەتارلار» گازەتىنىڭ 24 - سانىندا 1905 - جىلى 11 - ايدىڭ 7 - كۇنى (10 - ايدىڭ 25 - كۇنى) باسىلعان

«پىرولەتارلار» گازەتىندەگى ٴتۇپ نۇسقا بويىنشا باسىلىپ وتىر «لەنيىن شىعارمالارى»، 9 - توم، حانزۋشاسى، 426 — 434 - بەتتەرىنەن

پارتيالىق ۇيىم مەن پارتيالىق ادەبيەت

سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا جۇمىسىنىڭ وكتابىر توڭكەرىسى‌نەن[272] كەيىن روسسيادا تۋعان جاڭا جاعدايلارى پارتيالىق ادەبيەت تۋرالى ماسەلەنى كۇن تارتىبىنە قويدى. جاريا جانە قۇپيا باسپاءسوز اراسىنداعى ايىرماشىلىق باسىبايلى ديحاندىق جەكە وكتەمدىك روسسيا زامانىنىڭ قاسىرەتتى مۇراسى جويىلا باستاپ كەلەدى. ول ءالى قۇرىعان جوق، ءتىپتى ءالى قيراعان جوق. ءبىزدىڭ باس ءۋازىردىڭ ەكى ءجۇزدى ۇكىمەتىنىڭ ءالى جۇگەنسىزدىگى سونشا، «جۇمىسشى ۋاكىلدەر سوۆەتىنىڭ حابارى» گازەتى[273] "قۇپيا" باسىلادى، ءبىراق ۇكىمەتتىڭ كەدەرگى جاساۋعا قولىنان كەلمەيتىن "تيىم سالۋ" جونىندەگى مۇنداي قيسىنسىز ارەكەتتەرىنەن ۇكىمەت ءۇشىن ماسقارالىقتان، ۇكىمەتكە مورالدىق جاقتان جاڭا سوققىلار بەرۋدەن باسقا ەشنارسە شىقپاي وتىر.

قۇپيا جانە جاريا باسپاءسوزدىڭ اراسىنداعى ايىرماشىلىق ءومىر ءسۇرىپ وتىرعاندا پارتيالىق جانە پارتيالىق ەمەس باسپاءسوز تۋرالى ماسەلە وتە ـ موتە جاي جانە وتە ـ موتە كۇڭگىرت، دورەكى تۇردە شەشىلىپ وتىر. قۇپيا باسپاءسوزدىڭ ءبارى پارتيالىق باسپاءسوز بولىپ كەلدى، ولاردى پارتيانىڭ ءىس جۇزىندەگى قىزمەتكەرلەرىنىڭ توپتارىمەن بەلگىلى بايلانىسى بار ۇيىمدار شىعارىپ كەلدى. جاريا باسپاءسوزدىڭ ءبارى پارتيالىق ەمەس بولدى، ــ ويتكەنى پارتيالىق بولۋعا جول بەرىلمەيتىن ەدى، ــ ءبىراق ولار بەلگىلى ءبىر پارتياعا "بەيىمدەلىپ" وتىرادى. دورەكى بىرلەستىكتەر، قالىپسىز "ءبىر

تۇرۋشىلىقتار"، جالعان بۇركەمەلەر ٴسوزسىز بولىپ كەلدى؛ پارتيالىق كوزقاراستى ٴبىلدىرۋدى تىلەيتىن ادامداردىڭ امالسىزدان جەتكىزە ايتا الماۋشىلىقتارى پارتيالىق كوزقاراستارعا دەيىن ٴوسىپ جەتىلمەگەندەردىڭ، شىن مانىسىندە، پارتيا ادامى بولماعان ادامداردىڭ اقىلى جەتپەۋشىلىگىمەن جانە پىكىر ايتۋعا قورقاقتىعىمەن ارالاسىپ كەلدى.

ەزوپتىق سوزدەردىڭ، ادەبيەتتەگى قۇلشىلدىقتىڭ، ٴتىل قۇلدىعىنىڭ يدياداعى باسىبايلى ديحاندىقتىڭ قارعىس اتقان ٴداۋىرى! روسسياداعى جاندى جانە جاڭا زاتتاردىڭ ٴبارىن تۇنشىقتىرعان وسى وڭباعاندىقتى پرولەتاريات قۇرتتى. ٴبىراق پرولەتاريات ازىرگە روسسيا ٴۇشىن بوستاندىقتىڭ جارتىسىن عانا الدى.

توڭكەرىس ٴالى اياقتالعان جوق. ەگەر پاتشالىق ٴتۇزىمنىڭ توڭكەرىستى جەڭۋ قازىردىڭ وزىندە **قولىنان كەلمەيتىن بولسا**، ال توڭكەرىستىڭ دە پاتشالىق ٴتۇزىمدى جەڭۋ **ٴالى قولىنان كەلمەيدى**. ال ٴبىز مىناداي داۋىردە ٴومىر ٴسۇرىپ وتىرمىز: قازىر اشىق، ادال، تۋرا، دايەكتى پارتيالىقتىڭ استىرتىن، بۇركەمەلى، "ديپلوماتتىق"، ايلالى "جارياللىقپەن" قالىپسىز تۇردە بىرىگۋگە بارلىق جەردە كورىنىپ وتىر. وسى قالىپسىز بىرىگۋشىلىك ٴبىزدىڭ گازەتتەن دە كورىنىپ وتىر: گۋچكوۆ مىرزا ليبەرال بۇرجۋازيالىق ٴمۇلايىم گازەتتەردى باسۋدى توقتاتۋعا سەبەپ بولاتىن سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ وزبىرلىعى جونىندە قانشالىقتى مىسقىلداعانىمەن فاكت فاكت كۇيىندە قالىپ وتىر، روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ورتالىق ورگان گازەتى «پرولەتارلار»[222]، دەگەنمەن **جەكە وكتەمدىك** ساقشىلىق روسسيانىڭ قارماۋىنان سىرت قالىپ وتىر.

قالاي بولعانمەن، توڭكەرىستىڭ ورىندالعان جارتىسى ٴبىزدىڭ

ٴبارىمىزدى ٴىستى دەرەۋ قايتادان ورنالاستىرۋعا ٴماجبۇر ەتەدى. قازىر ادەبيەت، ٴتىپتى "جاريا تۇردە" 90 پىراسەنت پارتيالىق ادەبيەت بولا الادى. ادەبيەت پارتيالىق ادەبيەت بولۋعا ٴتيىس. بۇرجۋازيالىق مىنەز ـ قۇلىققا قاراما ـ قارسى، بۇرجۋازيالىق كاسىپورىن قوجايىندارىنىڭ، ياعني ساۋداگەرلەردىڭ باسپاسوزىنە قاراما ـ قارسى، بۇرجۋازيالىق ادەبيەتتەگى اتاققۇمارلىققا، جەكەشىلدىككە، "تورەشىلدىك ۇكىمەتسىزدىككە" جانە باسپايداشىلدىققا قاراما ـ قارسى سوتسياليستىك پىرولەتاريات **پارتيالىق ادەبيەتتىڭ** پىرينسيپتەرىن ۇسىنۋعا، وسى پىرينسيپتەردى دامىتىپ، مۇمكىندىگىنشە تولىق جانە تۇتاس فورمادا ونى جۇزەگە اسىرۋعا ٴتيىس.

پارتيالىق ادەبيەتتىڭ بۇل ٴپىرينسيبى نە؟ ادەبيەت ٴىسىنىڭ سوتسياليستىك پىرولەتاريات ٴۇشىن جەكە ادامداردىڭ نەمەسە توپتاردىڭ پايدا تابۋ قۇرالى بولا المايتىندىعىندا عانا ەمەس، ادەبيەت ٴىسى جالپى پىرولەتارلىق ىسكە قاتىسسىز، مۇلدە جەكە ادامدىق ٴىس بولا المايدى. پارتيالىلىعى جوق ادەبيەتشىلەر جوعالسىن! ادامداردان جوعارى تۇراتىن ادەبيەتشىلەر جوعالسىن! ادەبيەت ٴىسى — جالپى پىرولەتارلىق ٴىستىڭ **ٴبىر بولەگى**، بۇكىل جۇمىسشى تابىنىڭ سانالى وزىق قوسىندارى قوزعالىسقا كەلتىرەتىن ٴبىرتۇتاس، ۇلى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق ماشينانىڭ "تەگەرشىگى مەن ۆەنتى" بولۋعا ٴتيىس. ادەبيەت ٴىسى — ۇيىمداسقان، جوسپارلى، بىرلىككە كەلگەن سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيالىق جۇمىستىڭ نەگىزگى قۇرامداس بولەگى بولۋعا ٴتيىس.

"سالىستىرۋدىڭ قاي ـ قايسىسى دا كەمشىلىكسىز بولمايدى" دەيدى نەمىس ماقالى. مەنىڭ ادەبيەتتى ۆەنتىپەن، جالىندى قوزعالىستى ماشينامەن سالىستىرۋىم دا كەمشىلىكسىز بولا المايدى. بالكىم، ەركىن يديالىق كوزقاراستى، سىن بوستاندىعىن، ادەبي تۋىندى بوستاندىعىن،

ت.ب. تومەندەتەدى، جانسىزداندىرادى، "تورەشىلدەندىرەدى" دەپ
مۇنداي سالىستىرۋ جونىندە ٴتىپتى شۋ كوتەرەتىن قوزبا زيالىلار دا
تابىلار. شىن مانىندە كەلگەندە، مۇنداي شۋ كوتەرۋ ـــ تەك بۇرجۋازيا-
لىق زيالىلىق جەكەشىلدىكتىڭ كورىنىسى عانا بولعان بولار ەدى.
تالاس جوق، ادەبيەت ٴىسى جاي عانا تەڭگەرمەشىلىككە، تىگىسىن
جاتقىزۋشىلىققا، ازشىلىقتىڭ كوپشىلىككە بويسۇنۋىنا ونشا كوپ كونە
بەرمەيدى. تالاس جوق، بۇل ىستە جەكە ادامنىڭ جاسامپازدىعىنا،
جەكە ادامنىڭ اۋەستەنۋشىلىگىنە ۇلكەن كەڭشىلىك بولۋىن، يديا
مەن شارىقتاعان ويعا، فورما مەن مازمۇنعا كەڭشىلىك بولۋىن ٴسوز-
سىز قامتاماسىز ەتۋ قاجەت. مۇنىڭ ٴبارى تالاسسىز نارسە، ٴبىراق
مۇنىڭ ٴبارى پرولەتارياتتىڭ پارتيالىق ٴىسىنىڭ ادەبيەت ٴبولىمىن
پرولەتارياتتىڭ پارتيالىق ٴىسىنىڭ باسقا بولىمدەرىمەن ٴولى تۇردە
بىردەي قويۋعا بولمايتىندىعىن عانا كورسەتەدى. مۇنىڭ ٴبارى:
بۇرجۋازيا مەن بۇرجۋازياشىل-دەموكراتياشىلدار ٴۇشىن جات جانە
عاجاپ قاعيدانى، ياعني ادەبيەت ٴىسى قالاي دا سوتسيال-دەموك-
راتيالىق پارتيالىق جۇمىستىڭ باسقا بولىمدەرىمەن ايىرعىسىز بايلا-
نىستى ٴبولىم بولۋعا ٴتيىس دەگەن قاعيدانى مۇلدە تەرىسكە
شىعارمايدى. گازەتتەر ٴتۇرلى پارتيالىق ۇيىمداردىڭ ورگان گازەتى
بولۋعا ٴتيىس. ادەبيەتشىلەر پارتيا ۇيىمدارىنا ٴسوزسىز كىرۋگە
ٴتيىستى. باسپالار مەن كىتاپ سكلادتارى، كىتاپ دۇكەندەرى مەن
كىتاپ وقۋ ۇيلەرى، كىتاپحانالار مەن كىتاپ-جۋرنال ساتۋ ورىندارى ـــ
وسىنىڭ ٴبارى پارتيالىق قۇرىلىمدار بولۋعا، جۇمىستان مالىمەت
بەرىپ وتىرۋعا ٴتيىس. ۇيىمداسقان سوتسياليستىك پرولەتاريات
وسى جۇمىستىڭ ٴبارىن قاداعالاپ، باقىلاپ وتىرۋعا ٴتيىس، پرولە-
تارياتتىڭ جالىندى ٴىسىنىڭ جالىندى رۋحىن وسى جۇمىستىڭ
بارىنە ٴسىڭىرىپ وتىرۋعا ٴتيىس، ٴسويتىپ، ەسكى، جارتىلاي

وبلوموۆتىق[217]، جارتىلاي جالداپىتىق روسسيالىق ٴپرينسيپتىڭ ــ جازۋشىنىكى جازۋ، وقىرماندىكى وقۋ دەگەن ٴپرينسيپتىڭ بار نەگىزىن جويىپ وتىرۋ كەرەك.

البەتتە، ٴبىز كىتاپ ــ جورنالداردى ازياشا تەكسەرۋ ٴتۇزىمى مەن ەۋروپالىق بۋرجۋازيانىڭ بىلعاعان ادەبيەت ٴىسىن وسىلاي وزگەرتۋ بىردەن بولا قويادى دەپ ايتپايمىز. ٴبىز قايداعى ٴبىر بىركەلكى ٴتۇزىمدى نەمەسە مىندەتتەردى ٴبىرنەشە قاۋلىلار ارقىلى شەشۋدى ۋاعىزداۋ ويىنان اۋلاقپىز. جوق، بۇل سالادا فورمۋلاشىلدىق ەڭ از بولۋعا ٴتيىس. اڭگىمە مىنادا: ٴبىزدىڭ بۇكىل پارتيا، بۇكىل روسسياداعى سانالى سوتسيال ــ دەموكراتيالىق پرولەتارياتتىڭ ٴبارى وسى جاڭا مىندەتتى تانۋى كەرەك، ونى ايقىن تۇردە العا قويىپ، بارلىق جەردە ونى شەشۋدى قولعا الۋى كەرەك. ٴبىز باسىبايلى ديحاندىق كىتاپ ــ جورنال تەكسەرۋ تۇزىمىنەن قۇتىلعانىنان كەيىن، بۋرجۋازيالىق ــ جالداپتىق ادەبيەت قاتىناستارىنىڭ تۇتقىنى بولعىمىز كەلمەيدى جانە بولمايمىز. ٴبىز ەركىن باسپاٴسوزدى، ــ ساقشىلىق قاناۋدان عانا ەمەس، ونىڭ ۇستىنە كاپيتالدان، اتاققۇمارلىقتان، ٴتىپتى بۋرجۋازيالىق ــ ۇكىمەتتىسىزدىك جەكەشىلدىكتەن قۇتىلعان باسپاٴسوزدى، ــ قۇرماقپىز جانە ٴسوزسىز قۇرامىز.

بۇل سوڭعى سوزدەر ساندىراق نەمەسە وقىرمانداردى سىقاق ەتكەندىك بولىپ كورىنۋى مۇمكىن. بوستاندىقتى قىزۋ جاقتاۋشى، ايتەۋىر ٴبىر زيالى، قالاي! دەپ ايعايلاۋى مۇمكىن. قالاي! ٴسىز ادەبي تۋىندى سياقتى مانەرلى جەكە باستىق ٴىستى كوللەكتيۆتىككە باعىندىرعىڭىز كەلە مە! ٴسىز جۇمىسشىلاردىڭ عىلىم، فيلوسوفيا، ەستەتيكا ماسەلەلەرىن كوپشىلىك داۋىسپەن شەشۋىن تىلەيسىز بە! ٴسىز مۇلدەلىك ــ جەكە باستىق يدەيالىق تۋىندىنىڭ مۇلدەلىك ەركىندىگىن جوققا شىعارىپ وتىرسىز!

تىنىشتالىڭىزدار، مىرزالار! بىرىنشىدەن، ٴسوز پارتيالىق ادەبيەت تۋرالى جانە ونىڭ پارتيالىق باقىلاۋدى قابىلداۋى تۋرالى بولىپ وتىر. ٴاربىر ادام ەشبىر تەجەۋسىز نە تىلەسە سونى جازۋعا، نە تىلەسە سونى ايتۋعا ەرىكتى. ٴبىراق ٴاربىر ەرىكتى توپ (ونىڭ ىشىندە پارتيا دا) پارتياعا قارسى كوزقاراستاردى ۋاعىزداۋ ٴۇشىن پارتيانىڭ اتىن پايدالاناتىن ادامداردى قۋىپ شىعۋعا دا ەرىكتى. ٴسوز بەن باسپاسوزدە تولىق بوستاندىق بولۋ كەرەك. ٴبىراق ۇيىمدارعا ۇيىسۋ بوستاندىعى دا تولىق بولۋ كەرەك. مەن، ٴسوز بوستاندىعى ٴۇشىن، ساعان قۇمارىڭنان شىققانشا ايقايلاۋعا، وتىرىك ايتۋعا جانە جازۋعا تولىق ۇقىق بەرۋگە مىندەتتىمىن. ٴبىراق سەن ماعان، ۇيىمدارعا ۇيىسۋ بوستاندىعى ٴۇشىن، بەلگىلىبىر نارسەنى ايتاتىن ادامدارمەن بىرلەسۋگە نەمەسە اجىراسۋعا ۇقىق بەرۋگە مىندەتتىسىڭ. پارتيا دەگەنىمىز ەرىكتى وداق، ەگەر ول پارتياعا قارسى كوزقاراستاردى ۋاعىزدايتىن مۇشەلەردەن ٴوزىن تازارتپاسا، ول اۋەلى يدەيالىق جاقتان، ال ونان سوڭ زاتتىق جاقتان ٴسوزسىز ىدىراعان بولار ەدى. پارتيالىق كوزقاراس پەن پارتياعا قارسى كوزقاراس اراسىنداعى شەكتى بەلگىلەۋدە پارتيا پىروگىرامماسى نەگىز بولادى. پارتيانىڭ تاكتيكالىق قارارلارى مەن ونىڭ ۋستاۆى نەگىز بولادى، اقىرىندا، حالىقارالىق سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ، ٴوزىنىڭ پارتياسىنا ونشا تاباندى ەمەس، ونشا تازا ماركسشىل ەمەس، ونشا دۇرىس ەمەس جەكە ەلەمەنتتەردى نەمەسە اعىمداردى ۇنەمى ەنگىزىپ كەلگەن، ٴبىراق سونىمەن قاتار ٴوز پارتياسىن اۋىق-اۋىق "تازالاپ تۇرۋ"دى ۇنەمى قولدانىپ كەلگەن ٴار ەل پىرولەتارياتىنىڭ ەرىكتى وداقتارىنىڭ بۇكىل تاجىريبەسى نەگىز بولادى. بۇرجۋازيالىق "سىن بوستاندىعىن" جاقتاۋشى مىرزالار، ٴبىزدىڭ پارتيا ىشىندە دە وسىلاي بولادى. قازىر ٴبىزدىڭ پارتيا بىردەن

بۇقارالىق پارتيا بولادى، ٴبىز جاريا ۇيىمعا قاراي شۇعىل بۇرىلىس جاساۋ ۇستىندە وتىرمىز، قازىر ٴبىزدىڭ پارتيااعا كوپتەگەن دايەكسىز (ماركستىك تۇرعىدان قاراعاندا) ادامدار، مۇمكىن، ٴتىپتى كەيبىر حريستيان دىنىندەگىلەر، مۇمكىن، كەيبىر تىلسىمشىلدەر كىرەتىن بولادى. ٴبىزدىڭ اسقازانىمىز مىقتى، ٴبىز تاستاي تۇيىلگەن ماركسيزىمشىلدەرمىز. ٴبىز وسى دايەكسىز ادامداردى قۇرتا الامىز. پارتيا ىشىندەگى پىكىر بوستاندىعى مەن سىن بوستاندىعى ادامداردىڭ پارتيالار دەپ اتالاتىن ەركىن توپتارعا بىرىگۋ بوستاندىعى تۋرالى ۇمىتۋعا بىزدەردى ەشقاشان دا كوندىرە المايدى.

ەكىنشىدەن، بۇرجۋازيالىق جەكەشىل مىرزالار، سىزدەردىڭ مۇلدەلىك بوستاندىق تۋرالى سوزدەرىڭىزدىڭ تەك ەكى جۇزدىلىك ەكەندىگىن ٴبىز سىزدەرگە ايتۋعا ٴتيىسپىز. اقشا وكتەمدىگىنە نەگىزدەلگەن قوعامدا، ەڭبەكشىلەر بۇقاراسى قايىرشى بولىپ وتىرعان جانە اتتوبەلىندەي بايلار ارامتاماق بولىپ وتىرعان قوعامدا ناعىز جانە شىن "بوستاندىق" بولۋ مۇمكىن ەمەس. ٴسىز ٴوزىڭىزدىڭ بۇرجۋازيالىق باسپاگەرىڭىزدان ەركىنتى بولا الاسىز با، جازۋشى مىرزا؟ سىزدەن "اۋليەلىك" ساحنالىق كوركەمونەرگە "قوسىمشا" رەتىندە ادەپسىزدىك اڭگىمەلەر جازۋدى، سۋرەتتەر سىزۋدى، جەزوكشەلىكتى سۋرەتتەۋدى تالاپ ەتەتىن ٴوزىڭىزدىڭ بۇرجۋازيالىق وقىرماندارىڭىز بەن كورەرمەندەرىڭىزدەن ەركىنتى بولا الاسىز با؟ وسى مۇلدەلىك بوستاندىق دەگەنىمىز بۇرجۋازيالىق نەمەسە ۇكىمەتسىزدىك بوس ٴسوز عوي (ويتكەنى دۇنيەگە كوزقاراس ەسەبىندە، ۇكىمەتسىزدىك دەگەنىمىز بۇرجۋازيالىق يديانىڭ ٴوڭىن اينالدىرعان ٴتۇرى). قوعامدا ٴومىر سۇرە وتىرىپ، ول قوعامنان ەركىنتى بولۋعا بولمايدى. بۇرجۋازيالىق جازۋشىنىڭ، كوركەمونەرشىنىڭ، ٴارتيستىڭ بوستاندىعى دەگەنىمىز اقشالى قالتاعا، ساتىپ الۋعا، تاماعىن

اسىراۋعا تاۋەلدىلىگىنىڭ جالعان بۇركەنىشى (نەمەسە بەزەنىشى) دەگەن ٴسوز.

سوندىقتان ٴبىز، سوتسياليستەر، تاپتىق ەمەس ادەبيەت پەن كوركەمونەردى (مۇنىڭ ٴوزى سوتسياليستىك تاپسىز قوعامدا عانا مۇمكىن بولادى) الۋ ٴۇشىن ەمەس، قايتا ەكى ٴجۇزدى بوستاندىق ادەبيەتكە، ال ٴىس جۇزىندە بۇرجۋازيامەن بايلانىستى ادەبيەتكە شىن ەرىكتى، پرولەتارياتپەن **اشىق** بايلانىستى ادەبيەتتى قاراما-قارسى قويۋ ٴۇشىن الگى ەكى جۇزدىلىكتى اشكەرەلەيمىز، جالعان بۇركەنىشتى سىپىرىپ تاستايمىز.

بۇل ناعىز ەرىكتى ادەبيەت بولادى، ويتكەنى: ونىڭ قاتارىنا كوپتەگەن جاڭا كۇشتەردى پايداكۇنەمدىك جانە ٴمانساپقۇمارلىق ەمەس، سوتسياليزم يدياسى جانە ەڭبەكشى حالىققا تىلەكتەستىك تارتاتىن بولادى. بۇل ناعىز ەرىكتى ادەبيەت بولادى، ويتكەنى: ول رەتسىز تويىنعاندىقتان ماۋباستانعان مارتەبەلى حانىمدارعا، سەمىزدىكتەن قايعى تارتقان جانە ازاپ شەككەن "جوعارعى ون مىڭدار"عا قىزمەت ەتپەيدى، ەلدىڭ گۇلى، ونىڭ كۇشى، ونىڭ بولاشاعى بولاتىن مىليونداعان، ون مىليونداعان ەڭبەكشى حالىققا قىزمەت ەتەدى. بۇل — ادامزاتتىڭ توڭكەرىستىك يدياسىنىڭ ەڭ جاڭا تابىستارىن سوتسياليستىك پرولەتارياتتىڭ تاجىريبەسى مەن جاندى جۇمىسى ارقىلى بايىتاتىن، وتكەن تاجىريبە (سوتسياليزم-نىڭ العاشقى قيالي فورمادان دامىپ علمي سوتسياليزم بولۋى) مەن قازىرگى تاجىريبە (جۇمىسشى جولداستاردىڭ قازىرگى كۇرەسى) اراسىنداعى ۇنەمى بولاتىن ارەكەتتەستىكتى جاسايتىن ناعىز ەرىكتى ادەبيەت بولادى.

جۇمىسقا كىرىسىڭدەر، جولداستار! ٴبىزدىڭ الدىمىزدا قيىن، جاڭا، ٴىرى ۇلى جانە ناتيجەلى مىندەت تۇر — كەڭ، الۋان جاقتى،

الۋان ٴتۇرلى ادەبيەت ٴسىن سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى قوزعالىسىمەن تىعىز جانە ايىرعىسىز تۇردە بايلانىستىرۋ مىندەتى تۇر. سوتسيال-دەموكراتيالىق ادەبيەتتىڭ ٴبارى پارتيالىق ادەبيەت بولۋعا ٴتيىس. بارلىق گازەتتى، جورنالدى، باسپانى، ت.ب. قايتا قۇرۋ جۇمىسىن، بەلگىلى پارتيا ۇيىمدارىندا بەلگىلى پرينسيپتەرمەن ولاردىڭ تولىق شىعىپ تۇراتىن جاعدايلارىن ازىرلەۋدى دەرەۋ قولعا الۋ ٴتيىس. تەك سوندا عانا "سوتسيال-دەموكراتيالىق" ادەبيەت ناعىز سوتسيال-دەموكراتيالىق ادەبيەت بولادى، تەك سوندا عانا ول ٴوزىنىڭ بورىشىن وتەي الادى، تەك سوندا عانا ول بۇرجۋازيالىق قوعام شەڭبەرىندە تۇرىپ-اق، بۇرجۋازيانىڭ قۇلدانۋىنان قۇتىلا الادى جانە شىن الدىڭعى قاتارلى، تاباندى تۇڭكەرىسشىل تاپتىڭ قوزعالىسىمەن قوسىلا الادى.

«جاڭا ٴومىر» گازەتىنىڭ 1905-جىلى 11-ايدىڭ 13-كۇنگى 12-سانىنا باسىلعان
قول قويعان: ن.لەنين

«جاڭا ٴومىر» گازەتىندەگى ٴتۇپ نۇسقا بويىنشا باسىلىپ وتىر
«لەنين شىعارمالارى»، 10-توم، جانىزۋشاسى، 24 — 29-بەتتەرىنەن

ارميا جانە توڭكەرىس

سەۆاستوپولداعى كوتەرىلىس بارعان سايىن ۇلعايۋدا. وقيعانىڭ ٴتۇيىنى شەشىلۋگە جاقىنداپ كەلەدى. بوستاندىق ٴۇشىن كۇرەسۋشى تەڭىز-قۇرلىق ارمياسىنىڭ جاۋىنگەرلەرى باستىقتارىن ٴمانسابىنان قۋىپ جاتىر. ٴتارتىپ تولىق ساقتالۋدا. كرونشتاد وقيعاسىنداعى[274] جەكسۇرىن سايقالدىقتى قايتالاۋىنا، قانداي بولماسىن قىرعىندار جاساۋىنا ۇكىمەتكە مۇمكىندىك بولمادى. جياندۋي تەڭىزگە شىعۋدان باس تارتتى جانە ەگەر بيلەۋشىلەر كوتەرىلىسشىلەردى جانىشتاۋعا ۇرىنسا، قالانى قاماپ الۋ حاۋپىن تۋعىزىپ وتىر. 17-وكتابىردەگى جارلىقتا ۋادە ەتىلگەن بوستاندىقتى قولعا قارۋ الىپ قورعاۋ تۋرالى "ورىنىسىز" ٴسوز سويلەگەنى ٴۇشىن قىزمەتىنەن الىنعان تەڭىز ارمەياسىنىڭ جۇڭۋيى شميت "وچاكوۆ" كەمەسىنە قولباسشىلىق ەتۋدى ۇستىنە الدى. «ورىس» گازەتى[275]نىڭ حابارىنا قاراعاندا، تەڭىز اسكەرلەرىنىڭ تىزە بۇگۋى ٴۇشىن بەلگىلەنگەن مەرزىم بۇگىن (15-كۇنى) بىتۋگە ٴتيىس.

دەمەك، ٴبىز شەشۋشى كەزەڭنىڭ قارساڭىندا تۇرمىز. كوتەرىلىسشىلەر تولىق جەڭە الا ما، الدە ولار جانىشتالىنا ما، نەمەسە الدەقانداي ٴبىر كەلىسىمگە قول قويا ما، مۇنى جاقىن ارادا كۇندەر — مۇمكىن ساعاتتار — كورسەتەتىن بولادى.

سەۆاستوپول وقيعالارى ارميا ىشىندەگى ەسكى قۇلشىلدىق تۇزىمىنىڭ (ياعني جاۋىنگەرلەردى قارۋلانعان ماشيناعا اينالدىرىپ كەلگەن ولاردى بوستاندىققا ۇمتىلۋ اتاۋلىنى جانىشتاۋ قۇرالى ەتىپ كەلگەن

ٴتۇزىمنىڭ) تولىق كوٴيرەگەندىگىن كورسەتەدى.

روسسيا ارمياسىنىڭ (1849 - جىلعى سياقتى) روسسيادان تىس جەرلەردەگى توٴكەرىستى[276] جانشتاۋ ٴۇشىن اتتاناتىن زامانى قايتىپ ورالماستاي بولدى. قازىر ارميا جەكە وكتەمدىكتى تۇزىمىنەن توٴپكە-لىكتى اجىراپ وتىر. ارميا ٴالى بوٴتىندەي توٴكەرىسشىل بولىپ كەتكەن جوق. قوٴرلىق-تەڭىز ارمياسى جاۋىنگەرلەرىنىڭ ساياسي ساناسى ٴالى وتە تومەن. ٴبىراق ماڭىزدى نارسە مىناۋ: ولاردىڭ سانا-سەزىمى قازىردىڭ وزىندە ويانىدى، جاۋىنگەرلەردىڭ اراسىندا ٴوز قوزعالىستارى باستالدى، بوستاندىقتىڭ رۋحى جەر-جەردەگى يەڭفاڭدارعا دەيىن تارالىپ وتىر. روسسياداعى يەڭفاڭداردىڭ ٴبارى دە تۇرمەنىڭ قاندايىنان دا جامان بولىپ كەلدى؛ ادامدى يەڭفاڭداعىداي جانشۋ، ەزۋ ەش جەردە دە بولعان ەمەس؛ ادامدى قيناۋ، ساباۋ، قورلاۋ مۇنداي دارەجەدە ەش جەردە بولىپ كورگەن ەمەس. ال وسى يەڭفاڭدار دا توٴكەرىستىڭ وشاعىنا اينالىپ كەلەدى.

سەۆاستوپول وقيعالارى جەكە، كەزدەيسوق وقيعالار ەمەس. تەڭىز جانە قوٴرلىق ارمياسىندا تۇرادان-تۇرا كوتەرىلىس جاساۋ تۇرالى بوٴرىن بولعان ارەكەتتەردى ٴسوز قىلماي-اق قويالىق. پەتەربۇرگتاعى وٴشقىنداردى سەۆاستوپول ورتىمەن سالىستىرايىق. قازىر پەتەربۇرگتىڭ ٴتۇرلى اسكەري بولىمدەرىندەگى جاۋىنگەرلەر-دىڭ وٴسىنعان تالاپتارىن ەسكە توٴسىرەيىك (ول تالاپتار گازەتىمىز-دىڭ كەشەگى سانىندا باسىلىپ شىقتى). وسى تالاپتاردىڭ ٴتىزىمى نەتكەن تاماشا حۇجات دەسەيشى! بۇل حۇجات قوٴل ارميانىڭ توٴكە-رىسشىل ارمياعا اينالا باستاعاندىعىن وتە ايقىن كورسەتەتى. ەندى وسى سياقتى تالاپتاردىڭ بوٴكىل تەڭىز جانە قوٴرلىق ارميالارىنا تارالۋىن قانداي كوٴش توقتاتا الماق؟

پەتەربۇرگ جاۋىنگەرلەرى تاماقتى، كيىمدى، تۇرار جايدى

جاقسارتقىسى كەلەدى، ەڭبەكاقىنىڭ كوبەيۋىن، اسكەرلىك مىندەت وتەۋ مەرزىمىنىڭ جانە كۇندەلىكتى جاتتىعۋ ۋاقتىنىڭ قىسقارتىلۋىن تىلەيدى. الايدا ولاردىڭ تالاپتارىنىڭ ىشىندەگى كوپتەگەن تالاپ- تار تەك اسكەر-ازاماتتار عانا ۇسىنا الاتىن تالاپتار. اسكەري كيىممەن "بارلىق ازاماتتارمەن بىردەي" جينالىستاردىڭ بارىنە قاتىنا- سۋعا ۇقىقتى بولۋ، بوس ۋاقىتتا بارلىق گازەتتەردى وقۋعا جانە ساقتاۋعا ۇقىقتى بولۋ، سەنىم بوستاندىعى بولۋ، بارلىق ۇلتتىڭ تەڭ ەرىكتى بولۋ، بوس ۋاقىتتا تىس جەردە شەنگە قۇرمەت ەتۋ اتاۋلىنىڭ بارلى- عىن جويۋ، كۇتۋشى اسكەرلەردى كۇشىنەن قالدىرۋ، بارلىق اسكەري سوتتاردى جويۋ جانە اسكەري سوت ىستەرىن تۇگەلدەي جالپى ازاماتتىق سوتتىڭ قاراۋىنا تاپسىرۋ، بىرىكىپ ارىز بەرۋگە ۇقىقتى بولۋ، باستىقتاردىڭ ۇرۋ نيەتى تيتتەي سەزىلسە، قورعانۋعا ۇقىقتى بولۋ، پەتەربۋرگ جاۋىنگەرلەرىنىڭ باستى تالاپتارى مىنە، وسىنداي.

بۇل تالاپتار ارميانىڭ مۇلدە باسىم كوپ بولەگىنىڭ بوستاندىق ۇشىن كوتەرىلىس جاساپ وتىرعان سەۋاستوپولدىقتارمەن تىلەكتەس ەكەندىكتەرىن كورسەتەدى.

بۇل تالاپتار جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىم مالايلارىنىڭ ارميانىڭ بەيتاراپتىلىعى تۋرالى، ارميانى ساياسيمەن، ت.ب. جۇمىسى بولمايتىن ەتىپ ۇستاۋ قاجەتتىگى تۋرالى اۋەندەرىنىڭ ەكى جۇزدىلىگىن، ونى اسكەرلەردىڭ تيتتەي دە سۇيمەيتىندىگىن كورسەتەدى.

ارميا بەيتاراپ بولا المايدى، بولۋعا ٴتيىستى ەمەس. ارميانى ساياسيمەن جۇمىسى بولمايتىن ەتۋ—ول بۇرجۋازيا مەن پاتشا وكىمە- تىنىڭ ەكى ٴجۇزدى مالايلارىنىڭ ۇرانى، ولار ٴىس جۇزىنە كەلگەندە ارميانى كەرتارتپا ساياساتقا ۇنەمى قاتىستىرىپ كەلدى، روسسيا اسكەرلەرىن قارا جۇزدىكتىڭ مالايلارىنا، ساقشىنىڭ قولشوقپارلارىنا اينالدىرىپ كەلدى. جالپى حالىقتىڭ بوستاندىق جولىنداعى كۇرەسە-

نەن شەت قالۋعا بولمايدى. كىمدە-كىم بۇل كۇرەسكە سالقىن قاراسا، ول بوستاندىقتى مازاق ەتۋ ٴۇشىن بوستاندىقتا ۋادە بەرگەن ساقشىلىق ۇكىمەتتىڭ جۇگەنسىزدىگىن قولدايدى.

اسكەر ازاماتتاردىڭ تالاپتارى دەگەنىمىز سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ تالاپتارى، بارلىق توڭكەرىسشىل پارتيالاردىڭ تالاپتارى، سانالى جۇمىسشىلاردىڭ تالاپتارى بولىپ تابىلادى. بوستاندىقتى جاقتاۋشىلاردىڭ قاتارىنا قوسىلۋ، حالىق جاعىنا شىعۋ بوستاندىق ٴىسىنىڭ جەڭىپ شىعۋىن جانە اسكەرلەردىڭ تالاپتارىنىڭ جۇزەگە اسۋىن قامتاماسىز ەتەدى.

ٴبىراق بۇل تالاپتار شىن مانىندە تۇبەگەيلى جانە بەرىك تۇردە جۇزەگە اسىرىلۋى ٴۇشىن العا قاراي تاعى دا ٴبىر كىشكەنتاي قادام باسۋ كەرەك. قارعىس اتقان جاپالى ەڭبەك ىڭعاڭدارىنان ازاپ شەككەن اسكەرلەردىڭ بارلىق جەكە تىلەكتەرىن ٴبىر جەرگە قوسىپ، ٴبىرتۇتاس تالاپ ەتۋ كەرەك. ال ٴبىر جەرگە جيناقتالعان وسى تالاپتار: تۇراقتى ارميانى جويۋ، ونىڭ ورنىنا جاپپاي قارۋلانعان حالىقتى قويۋ دەگەن ٴسوز.

تۇراقتى ارميا بارلىق جەردە جانە بارلىق ەلدەردە سىرتقى دۇشپانعا قارسى كۇرەسۋدەن گورى ىشكى دۇشپانعا قارسى كۇرەسۋ ٴۇشىن قىزمەت ەتەدى. تۇراقتى ارميا بارلىق جەردە كەرتارتپا كۇشتىڭ قۇرالى، كاپيتالدىڭ ەڭبەككە قارسى كۇرەسىندەگى مالايى، حالىق بوستاندىعىن تۇنشىقتىرۋدىڭ جەندەتى بولىپ وتىر. ازاتتىق الۋ جولىنداعى ۇلى توڭكەرىسىمىزدە كەيبىر ٴىشىنارا تالاپتارعا توقتالمايتىن بولايىق. اپاتتىڭ تامىرىنا بالتا شابايىق. تۇراقتى ارميانى مۇلدە جويايىق. ارميا قارۋلانعان حالىقپەن قوسىلىپ، اسكەرلەر حالىققا وزدەرىنىڭ اسكەري بىلىمدەرىن تاراتسىن، ىڭعاڭ جويىلىپ، ونىڭ ورنىنا ەركىن اسكەري مەكتەپ ورناسىن. ەگەر اسكەري

توپتاردى جويعان، بارلىق اسكەرلەردى ازامات ەتكەن، قارۋ ۇستاۋعا شاماسى بار بارلىق ازاماتتاردى اسكەر ەتكەن قارۋلانعان حالىق روسسيا بوستاندىعىنىڭ تىرەگى بولاتىن بولسا، دۇنيە جۇزىندەگى ٴارقانداي كۇش ەركىن روسسياعا وقتالا المايدى.

باتىس ەۆروپانىڭ تاجىريبەسى تۇراقتى ارميانىڭ بۇكىلدەي كەرتارتپا ەكەندىگىن دالەلدەدى. سوعىس علىمى قورعانۋ سوعىسىندا دا، شابۋىل جاساۋ سوعىسىندا دا سوعىس مىندەتتەرىن تولىق ورىنداي الاتىن حالىق جاساقتارىن جۇزەگە اسىرۋعا بولاتىنىن دالەلدەدى. ەكى ٴجۇزدى نەمەسە كۇيرەۋىك بۇرجۋازيا قارۋسىزدانىدىرۋدى ارمان ەتە بەرسىن. دۇنيە جۇزىندە ەزىلگەندەر مەن قانالعاندار بار بولىپ وتىرعاندا، ٴبىز قارۋسىزداندىرۋعا ەمەس، حالىقتىڭ جاپپاي قارۋلانۋىنا جەتۋگە ٴتيىسپىز. تەك وسى عانا بوستاندىقتى تولىق قامتاماسىز ەتەدى. تەك وسى عانا كەرتارتپا كۇشتەردى تۇبەگەيلى قۇلاتا الادى. تەك وسى وزگەرىستەر بولعاندا عانا بوستاندىققا اتتوبەلىندەي قاناۋشىلار عانا ەمەس، ميليونداعان ەڭبەكشىلەر دە شىنايى كەنەلەتىن بولادى.

1905 ـ جىلى 11 ـ ايدىڭ 15 ـ كۇنى (28 ـ كۇنى) جازىلعان
«جاڭا ٴومىر» گازەتىنىڭ 1905 ـ جىلى 11 ـ ايدىڭ 16 ـ كۇنگى 14 ـ سانىنا باسىلعان
قول قويعان: ن. لەنين

گازەتتەگى ٴتۇپ نۇسقاسى بويىنشا باسىلىپ وتىر
«لەنين شىعارمالارى»، 10 ـ توم، حانزۋشاسى، 34 ـ 37 ـ بەتتەرىنەن

سوتسياليستىك پارتيا جانە پارتياسىز توڭكەرىسشىلدىك

I

روسسيادا‌عى توڭكەرىستىك قوزعالىس تۇرعىنىداردىڭ جاڭا جىك- تەرىن جەدەل شارپىپ، تولىپ جاتقان پارتياسىز ۇيىمدار قۇرىلىپ وتىر. جانىشتاۋ مەن قۋدالاۋ نەعۇرلىم ۇزارعان سايىن ادامداردىڭ بىرىگۋ تالاپتارى دا سولعۇرلىم كۇشەيە تۇسۋدە. بەلگىلى فورمادا ايقىن قالىپتاسپاعان مىناداي، نە اناداي ۇيىمدار ۇنەمى جارىققا شىعىپ وتىرادى، ولاردىڭ سيپاتى دا وتە-موتە ەرەكشە. بۇل ارادا ەۆرو- پالىق ۇيىمداردىڭ شەگىبەرلەرى سياقتى ايقىن شەگىبەرلەر جوق. جۇمىسشى ۇيىمدارى ساياسي سيپات الىپ وتىر. ساياسي كۇرەس ەكونوميكالىق كۇرەسپەن ۇشتاسىپ وتىر (مىسالى، جۇمىس تاستاۋ)، ٴوسىپ، ول ۋاقىتشا نەمەسە ٴبىرشاما تۇراقتى ۇيىمداردىڭ بىرىك- كەن فورمالارىن قۇراپ وتىر.

بۇل قۇبىلىستىڭ قانداي ماڭىزى بار؟ بۇعان سوتسيال-دەموكرا- تيالىق پارتيانىڭ كوزقاراسى قانداي بولۋعا ٴتيىس؟

قاتاڭ پارتيالىلىق—ابدەن قۇلاش جايعان تاپتىق كۇرەستىڭ سەرىگى مەن ناتيجەسى. ال، مۇنىڭ كەرىسىنشە، اشىق، كەڭ تاپتىق كۇرەستىڭ ۇددەسىنەن شىعۋ ٴۇشىن قاتاڭ پارتيالىلىقتى جەتىلدىرۋ قاجەت. سوندىقتان سانالى پرولەتاريات پارتياسىنىڭ—سوتسيال-

دەموكراتيالىق پارتيانىڭ پارتياسىزدىقپەن ٴارقاشان دا كۇرەسۋى ابدەن ورىندى. ول پرينسيپتە بەرىك، ٴتىعىز ىنتىماقتاسقان سوتسياليستىك جۇمىسشى پارتياسىن قۇرۋ ٴۇشىن بەل شەشپەي قۇلشىنادى. كاپيتاليزمنىڭ دامۋى بۇكىل حالىقتى تاپتارعا قانشالىقتى كۇن سايىن تەرەڭ ٴبولىپ، ولاردىڭ اراسىنداعى قايشىلىقتى شيەلەنىستىرسە، بۇقارا ىشىندە الگى جۇمىستىڭ ناتيجەسىدە سونشالىق زور بولادى.

روسسياداعى قازىرگى توڭكەرىستىڭ پارتيادان تىس ٴۇيىمداردى سونشالىق كوپ تۋعىزعانى جانە تۋعىزىپ وتىرعانى ابدەن تۇسىنىكتى. بۇل توڭكەرىس — دەموكراتيالىق توڭكەرىس، ياعني ٴوزىنىڭ قوعامدىق - ەكونوميكالىق مازمۇنى جاعىنان بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس. بۇل توڭكەرىس باسىبايلى ديحاندىق - جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىمدى قۇلاتادى. بۇرجۋازيالىق ٴتۇزىمدى جەكە وكتەمدىك تۇزىمنەن ازات ەتەدى، بۇرجۋازيالىق قوعامداعى بارلىق تاپتاردىڭ تالاپتارىن جۇزەگە اسىرادى، وسى ماعنادان ايتقاندا، بۇل توڭكەرىس جالپى - حالىقتىق توڭكەرىس بولادى. ارينە، بۇل ٴبىزدىڭ توڭكەرىس تاپتىق توڭكەرىس بولماسىن دەگەن ٴسوز ەمەس، ارينە، ولاي دەگەندىك ەمەس. ٴبىراق بۇل توڭكەرىس بۇرجۋازيالىق قوعام تۇرعىسىنان قاراعاندا كۇنى ٴوتىپ كەتكەن جانە كۇنى ٴوتىپ باراجاتقان، بۇل قوعامعا جات، ونىڭ دامۋىنا كەدەرگى جاساۋشى تاپتار مەن توپتارعا قارسى باعىتتالادى. ٴبىراق ەلدىڭ بۇكىل شارۋاشىلىق ٴومىرى ٴوزىنىڭ بارلىق نەگىزگى ەرەكشەلىگى جاعىنان قازىردىڭ وزىندە بۇرجۋازياشا بولعاندىقتان، مۇلدە باسىم كوپ سانداعى تۇرعىندار قازىردىڭ وزىندە ٴىس جۇزىندە بۇرجۋازيالىق شارت - جاعدايلاردا ٴومىر ٴسۇرىپ وتىرعاندىقتان، سان جاعىنان شىنىمەن بولماشى عانا بولىپ وتىرعان كەرى توڭكەرىسشىلدەر

"حالىق"پەن سالىستىرعانىدا شىنىندا دا "اتتوبەلىنىدەي" بولىپ شىعادى. سوندىقتان بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ تاپتىق سيپاتى العاش قاراعاندا بۇرجۋازيالىق قوعامداعى بارلىق تاپتاردىڭ جەكە وكىلدەرىنىڭ پەن باسبايلى ديحاندىق تۇزىمگە قارسى كۇرەسىنىڭ "جالپىحالىقتىق"، تاپتىق ەمەس، سيپاتىندا بولىپ ٴسوزسىز كورىنەدى.

بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ ٴداۋىرى روسسيادا دا، باسقا ەلدەردەگى سياقتى، كاپيتاليستىك قوعامنىڭ تاپتىق قايشىلىقتارىنىڭ ٴبىرشاما مەشەۋلىگى ارقىلى ەرەكشەلەنەدى. راس، قازىر روسسيادا كاپيتاليزمنىڭ دامۋى، 1789 ـ جىلعى فرانسيا تۇرالى ايتپاعاننىڭ وزىندە، 1848 ـ جىلعى گەرمانيادا عىدان گورى الدەقايدا جوعارى بولىپ وتىر. ٴبىراق تازا كاپيتاليستىك قايشىلىقتار ەلىمىزدە "مادەنيەتتىلىك" پەن تاعىلىقتىڭ، ەۆروپاشىلدىق پەن تاتارشىلدىقتىڭ، كاپيتاليزم مەن باسبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمنىڭ قايشىلىقتارى ارقىلى ٴالى دە وتە ـ موتە كۇشتى بۇركەمەلەنىپ وتىرعاندىعىنا، ياعني ورىندالعان كۇندە كاپيتاليزمدى دامىتاتىن، ونى فەوداليزمنىڭ قالدىقتارىنان تازارتاتىن، پرولەتارياتتىڭ دا، بۇرجۋازيانىڭ دا، ٴومىر ٴسۇرۋى مەن كۇرەسۋىنىڭ جاعدايلارىن جاقسارتاتىن تالاپتاردىڭ ٴبىرىنشى ورىنعا قويىلىپ وتىرعاندىعىنا كۇماندانۋعا بولمايدى.

شىنىندا، ەگەر قازىر روسسيانىڭ ٴاربىر زاۋىتىندا، ٴاربىر كەڭسەلەرىندە، ٴاربىر تۇان ـ دۇيلارىندا، ٴاربىر ساقشى دۇيلارىندا، ٴاربىر ماھاللاسىندا، ٴاربىر مەكتەپتەرىندە، ت.ب. جازىلىپ جاتقان ەسەپسىز تالاپتاردى، تاپسىرمالاردى، شاعىمداردى قارايتىن بولساق، وندا ٴبىز ولاردىڭ وراسان كوپشىلىگىنىڭ تۇرا "مادەني"، ـــ ەگەر وسىلاي دەۋگە بولاتىن بولسا، ـــ تالاپتار ەكەنىن

وڭاي-اق كورەمىز. مەن بىلاي دەگىم كەلەدى: بۇل ناعىز ەرەكشە تاپتىق تالاپتار ەمەس، ادەتتەگى زاڭدى تالاپتار، كاپيتاليزمدى قيراتپايتىن، قايتا ونى ەۋروپاشا جولعا تۇسىرەتىن، كاپيتاليزمدى جاۋىزدىقتان، تاعىلىقتان، پاراقورلىقتان، سونداي-اق "روسسيانىڭ" باسبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمىنىڭ باسقا دا قالدىقتارىنان قۇتىلدىراتىن تالاپتار. شىنىنا كەلگەندە، پرولەتارياتتىڭ تالاپتارى دا كوپ رەتتەردە كاپيتاليزم شەڭبەرلەرىندە تولىق جۇزەگە اسىرىلاتىن وسىنداي وزگەرىستەرمەن-اق تىنا بەرەدى. روسسيا پرولەتارياتىنىڭ قازىرگى شۇعىل تالابى كاپيتاليزمدى قيراتۋ ەمەس، قايتا وعان جول اشۋ، ونىڭ دامۋىن تەزدەتۋ، كۇشەيتۋ.

ارينە، پرولەتارياتتىڭ كاپيتاليستىك قوعامداعى ەرەكشە ورنى مىناعان الىپ كەلەدى: جۇمىسشىلاردىڭ سوتسياليزمگە ۇمتىلۋى، ولاردىڭ سوتسياليستىك پارتيامەن بىرىگۋى قوزعالىستىڭ ەڭ باستاپقى ساتىلارىندا ستيحيالى تۇردە بەينەلەنەدى، ٴبىراق ناعىز سوتسياليستىك تالاپتار ٴالى قويىلمايدى، كۇن تارتىپكە قويىلعانى تەك جۇمىسشىلاردىڭ ساياسي جاقتاعى دەموكراتيالىق تالاپتارى مەن ەكونوميكالىق جاعىنان كاپيتاليستىك شەڭبەرگە جاتاتىن ەكونوميكالىق تالاپتارى عانا بولادى. بىلايشا ايتقاندا، ٴتىپتى پرولەتارياتتىڭ ٴوزى توڭكەرىستى ەڭ جوعارعى پروگرامما شەڭبەرىندە ەمەس، ەڭ تومەنگى پروگرامما شەڭبەرىندە جاسايدى. ديحاندار تۋرالى، سان جاعىنان باسىم ورىندا تۇراتىن وسى قالىڭ تۇرعىندار بۇقاراسى تۋرالى ايتپاسا دا بولادى. ونىڭ "ەڭ جوعارعى پروگرامماسى"، ونىڭ تۇپكىلىكتى ماقساتتارى بارلىق جەر بۇكىل ديحان مەن بۇكىل حالىقتىڭ قولىنا كوشكەن كەزدە بۇرىنعىدان دا گورى كەڭ جانە ايتارلىقتاي ەتەك الاتىن كاپيتاليزمنىڭ شەڭبەرىنەن شىعىپ كەتپەيدى. ٴبىزدىڭ ەمشىشاندىق سوتسياليزمنىڭ نازىك سەرىلەرىنىڭ نازىك

قۇلاعىنا مىنا تومەندەگى سوزدەردىڭ قانشالىقتى "ءجابىرلى" بولىپ تيگەنىمەن ديحاندار توڭكەرىسى دەگەنىمىز قازىرگى ۋاقىتتا بۋر-جۋازيالىق توڭكەرىس بولىپ تابىلادى.

كوز الداعى توڭكەرىستىڭ جوعارىداعى سيپاتىنىڭ پارتيادان تىس ۇيىمداردى جالعاستى تۋعىزاتىنى ابدەن ءتابيعي نارسە. سىرت قاراعاندا پارتياسىزدىقتىڭ ءىزى، پارتياسىزدىقتىڭ كورىنىسى تۇتاس قوزعالىس ۇستىندە ءسوزسىز پايدا بولاتىن نارسە، ءبىراق، ارينە، تەك سىرتقى كورىنىسى عانا. "ادامگەرشىلىك" مادەني ءومىر تۋرالى، بىرىڭغۋ تۋرالى، ءوزىنىڭ ابىرويىن، ءوزىنىڭ ادامدىق، ازاماتتىق ۇقىعىن قورعاۋ تۋرالى تالاپتار ءبارىن قامتىپ وتىر، بارلىق تاپتاردى بىرىكتىرىپ، پارتيالىلىق اتاۋلىنىڭ بارىنەن الدەقايدا ۇزدىك شىعىپ وتىر، پارتيالىلىق دارەجەگە دەيىن ءالى مۇلدە كوتەرىلە المايتىن ادامداردى سەرگىتىپ وتىر. تاياۋداعى، جاي قاجەتتى ۇقىقتار مەن جاڭىرتۋلاردىڭ شۇعىلدىعى، ايتالىق، كەلەشەكتەگى ىستەر جونىن-دەگى ويلار مەن پىكىرلەردى كەيىنگە قالدىرىپ وتىر. كوز الداعى كۇرەسكە ۇمتىلۋشىلىق (بۇل قاجەتتى، ورىندى ۇمتىلۋشىلىق، مۇن-سىز كۇرەستىڭ جەڭىستى بولۋى مۇمكىن ەمەس) وسى تاياۋداعى، جاي ماقساتتاردى دارىپتەۋگە ءماجبۇر ەتەدى، ونى ءمىنسىز ەتىپ كورسەتەدى، كەيدە ءتىپتى ولاردى قيالي تونعا بولەيدى. جاي دەموكراتيزم، ياعني جاي بۇرجۋازيالىق دەموكراتيزم سوتسياليزمگە تەڭەلەدى، سوتسياليزم "كاتەگورياسى"نا ەنگىزىلەدى. نارسە اتاۋلىنىڭ ءبارى بەينە "پارتيالىق ەمەس" سياقتى بولىپ كورىنەدى؛ نارسە اتاۋلىنىڭ ءبارى ءبىر عانا "ازاتتىق" (ءىس جۇزىندە، بارلىق بۇرجۋازيالىق قوعامدى ازات ەتەتىن) قوزعالىسقا كەلىپ قوسىلاتىن سياقتى بولىپ كورىنەدى؛ نارسە اتاۋلىنىڭ ءبارى "سوتسياليزم"نىڭ جەڭىل، بولماشى ءوڭىن جامىلادى، مۇنىڭ ءبارى اسىرەسە سوتسـ

سياليستىك پرولەتارياتتىڭ دەموكراتياليق كۇرەستەگى الدىڭعى قاتارلى رولى ارقىلى بولادى.

مۇنداي جاعدايلاردا پارتيالىق ەمەس يديا ۋاقىتشا بەلگىلى جەڭىستەرگە جەتپەي قويمايدى. پارتياسىزدىق ۇيرەنشىكتى ۇران بولماي قويمايدى، ويتكەنى ۇيرەنشىكتىلىك ناقتىلى ٴومىردىڭ ارتىنان بەيشارالىقپەن سۇيرەتىلىپ ەرىپ وتىر، ال ساياسي ۇستىرتتىكتىڭ ناعىز "داعدىلى" كورىنىسى ٴدال پارتيادان تىس ۇيىم، پارتياسىز دەموكراتيزىم، پارتيادان تىس جۇمىس تاستاۋشىلىق، پارتياسىز توڭكەرىسشىلدىك سياقتى بولىپ كورىنەدى.

قازىر مىناداي سۇراق تۋادى: ٴار تاپتىڭ ۋاكىلدەرى پارتياسىز-دىقتىڭ الگى فاكتىنە جانە پارتياسىزدىقتىڭ الگى يدياسىنا قالاي قاراۋعا **ٴتيىس**؟ بۇعان سۋبيەكتيپتىك تۇرعىدان ەمەس، وبيەكتيپ-تىك تۇرعىدان قاراۋعا ٴتيىس، ياعني بۇعان تيىسىنشە قالاي قاراۋ كەرەك ماعىناسىندا ەمەس، ٴتۇرلى تاپتاردىڭ مۇددەلەرى مەن كوز-قاراستارىنا بايلانىستى بۇل فاكتى جونىندە بەلگىلى كوزقاراستىڭ ٴسوزسىز بولاتىندىعى ماعىناسىندا قاراۋعا ٴتيىس.

II

ٴبىزدىڭ بۇرىن كورسەتىپ وتكەنىمىز سياقتى، پارتياسىزدىق — ەلىمىز توڭكەرىسىنىڭ بۇرجۋازيالىق سيپاتىنىڭ تۋىندىسى (نەمەسە، ەگەر كەرەك دەسەڭ، ونىڭ كورىنىسى). بۇرجۋازيا پارتياسىزدىققا اۋىتقىماي قويمايدى، ويتكەنى بۇرجۋازيا قوعامىنىڭ بوستاندىعى ٴۇشىن كۇرەسۋشىلەردىڭ اراسىندا پارتيالىلاردىڭ بولماۋى ناعىز وسى بۇرجۋازيا قوعامىنا قارسى جاڭا كۇرەستىڭ جوقتىعىن كورسەتەدى.

كىمدە-كىم بوستاندىق ٴۇشىن "پارتياسىزدىق" كۇرەس جۇرگىزسە، ول نە بوستاندىقتىڭ بۇرجۋازيالىق سيپاتىن ۇعىنبايدى، نە وسى بۇرجۋازيالىق ٴتۇزىمدى كيەلىلەندىرەدى، نە وعان قارسى كۇرەستى، ونى "كەمەلدەندىرۋ" جۇمىسىن گرەك كالەندىلارىنا 277 دەيىن كەيىن قالدىرادى. ال مۇنىڭ كەرىسىنشە، كىمدە-كىم سانالى نەمەسە ساناسىز تۇردە بۇرجۋازيالىق ٴتۇزىمدى جاقتايتىن بولسا، ول پارتياسىزدىق يدياعا بەرىلمەي قويمايدى.

تاپتىق بولشەكتەنۋدى نەگىز ەتكەن قوعامدا ٴبىر-بىرىنە جاۋ تاپتاردىڭ اراسىنداعى كۇرەس (دامىپ بەلگىلىبىر ساتىعا جەتكەندە) ٴسوزسىز سايَاسي كۇرەسكە اينالادى. تاپتاردىڭ سايَاسي كۇرەسىنىڭ ەڭ تۇتاس، تولىق جانە ايقىن كورىنىسى پارتيالاردىڭ كۇرەسى بولىپ تابىلادى. پارتياسىزدىق دەگەنىمىز — پارتيالاردىڭ كۇرەسىنە نەمقۇرايدى قاراۋشىلىق. ٴبىراق بۇل نەمقۇرايدىلىق بەيتاراپ قال-عاندىق، كۇرەستەن باس تارتقاندىق بولمايدى، ويتكەنى تاپتىق كۇرەستە بەيتاراپ قالۋشىلاردىڭ بولۋى مۇمكىن ەمەس، كاپيتاليستىك قوعامدا ونىمدەردى نەمەسە ەڭبەككۇشتەردى ايىرباستاۋعا قاتىسۋدان "باس تارتۋ" مۇمكىن ەمەس. ال ايىرباس ەكونوميكالىق كۇرەستى تۋعىزباي قويمايدى، ونىڭ ارتىنشا سايَاسي كۇرەستى دە تۋعىزباي قويمايدى. سوندىقتان كۇرەسكە نەمقۇرايدىلىق ٴىس جۇزىندە كۇرەستەن جالتارۋشىلىقتى، ودان باس تارتۋشىلىقتى نەمەسە بەيتاراپ قالۋشىلىقتى ٴتىپتى دە كورسەتپەيدى. نەمقۇرايدى-لىق دەگەنىمىز — كۇشتىنى، ۇستەمدىك ەتۋشىنى ۇندەمەستەن جاقتاۋ دەگەن ٴسوز. كىمدە-كىم روسسيادا وكتيابر توڭكەرىسى[272] كەزىندە جەكە وكتەمدىك ۇكىمەتتىڭ قۇلاعانىنا دەيىن وعان نەمقۇ-رايدى قاراعان بولسا، ول جەكە وكتەمدىك ۇكىمەتتى ۇندەمەستەن قۋاتتادى. كىمدە-كىم قازىرگى ەۋروپادا بۇرجۋازيانىڭ ۇستەمدىگىنە

نەمقۇرايدى قارايتىن بولسا، ول ۇندەمەستەن بۋرجۋازيانى قۋات-
تايدى. كىمدە-كىم بوستاندىق جولىنداعى كۇرەستىڭ بۋرجۋازيالىق
سيپاتى تۋرالى وسى تۇيىنگە نەمقۇرايدى قاراسا، ول بۇل كۇرەستە
بۋرجۋازيانىڭ ۇستەمدىگىن، تۋىپ كەلە جاتقان ەركىن روسسيادا
بۋرجۋازيانىڭ ۇستەمدىك ەتۋىن ۇندەمەستەن قۋاتتايدى. ساياسي
جاقتاعى سالعىرتتىق دەگەنىمىز — ساياسي قاناعاتتانۋشىلىق. ءبىر
جاپىراق نان جونىندە "سالعىرت"، "نەمقۇرايدى" قاراۋشىلىق توق
ادامنىڭ ءىسى، اش ادام ءبىر جاپىراق نان تۋرالى ماسەلەدە ءار-
قاشان "پارتيالىق" ادام بولادى. ءبىر جاپىراق نان جونىندەگى
"سالعىرتتىق پەن نەمقۇرايدىلىق" ول ادامنىڭ نانعا مۇقتاج بولماي-
تىندىعىن كورسەتپەيدى، ول ادامنىڭ نانمەن ۇنەمى قامتاماسىز
ەتىلگەنىن، ونىڭ نانعا ەشقاشان مۇقتاج بولمايتىندىعىن، ونىڭ توق
ادامداردىڭ "پارتياسى"نا تياناقتى ورنالاسقانىن كورسەتەدى. بۋر-
جۋازيالىق قوعامداعى پارتياسىزدىق دەگەنىمىز تەك توق ادامداردىڭ
پارتياسىنا، ۇستەمدىك ەتۋشىلەردىڭ پارتياسىنا، قاناۋشىلار پارتياسىنا
جاتاتىندىعىن بۇركەمەلەيتىن تەك ەكى ءجۇزدى، استارلى، بۇلدىر
ءسوز بولىپ تابىلادى.

پارتياسىزدىق دەگەنىمىز — بۋرجۋازيالىق يدەيا. پارتيالىق دەگە-
نىمىز — سوتسياليستىك يدەيا. بۇل قاعيدا، جالپى العاندا، بارلىق
بۋرجۋازيالىق قوعامعا قولدانىلادى. ارينە، وسى جالپىعا بىردەي
اقيقاتتى ءاربىر جەكە ماسەلەلەر مەن جەكە جاعدايلارعا قولدانا ءبىلۋ
كەرەك. ءبىراق بارلىق بۋرجۋازيالىق قوعام باسىبايلى ديحاندىق ءتۇزىم
مەن جەكە وكتەمدىك تۇزىمگە قارسى شىعىپ وتىرعان كەزدە الگى
اقيقاتتى ۇمىتۋ — ءىس جۇزىندە بۋرجۋازيالىق قوعامدى سوتسياليستىك
تۇرعىدان سىناۋدان باس تارتۋ دەگەن ءسوز.

روسسيا توڭكەرىسى، ءوز دامۋىنىڭ ءالى دە العاشقى كەزەڭىندە

تۇرعانىنا قاراماستان، جوعارىدا بايانـدالعان جالپى كوزقاراستىڭ دۇرىستىعىن دالەلدەۋ ٴۇشىن قازىردىڭ وزىندە-اق از ماتەريال بەرىپ وتىرعان جوق. قاتاڭ پارتيالىقتى تەك سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا، سانالى پىرولەتارياتتىڭ پارتياسى عانا ماڭگى ساقتاي الادى. ٴبىزدىڭ ليبەرالدار، بۇرجۋازيا كوزقاراستارىنىڭ ۋاكىلدەرى سوتسياليستىك پارتيالىقتا تۇزە المايدى جانە تاپتىق كۇرەس تۋرالى ەستىگىسى دە كەلمەيدى، شەتەلدەگى «ازاتتىق»[223] جورنالىنىڭ دا، روسسيا ليبەرالدارىنىڭ ەسەپسىز تاۋەلدى ورگان گازەتتەرىنىڭ دە ايتىپ، مىجىپ كەلگەن نارسەسىن ٴجۇز رەت قايتالاۋشى روديچەۆ مىرزانىڭ تاياۋداعى ٴسوزىن-اق ەسكە تۇسىرىڭىزشى. اقىرىندا، ارالىق تاپتىڭ، ياعني ۇساق بۇرجۋازيانىڭ يدەولوگياسى «ٴبىزدىڭ ٴومىر»[278] دەن، "ۇشقارى دەموكراتتار"[279] دان باستاپ "سوتسيال-تۇڭكەرىسشىلدەر"[208] مەن اياقتالاتىن ٴتۇرلى سارىندارعا روسسيا "ۇشقارىلارى" كوزقاراستارىنان ايقىن كورىنەدى. سوتسيال-تۇڭكەرىسشىلدەر سوتسياليزىم مەن دەموكراتيزىمدى ٴوزىنىڭ شاتاستىرعانىن جەر ماسەلەسىندە، اتاپ ايتقاندا، "قوعامداندىرۋ" ۇرانىندا (كاپيتالدى قوعامداندىرۋدى قاجەت ەتپەيتىن جەردى قوعامداندىرۋ) انىقتادى. تاعى ٴبىر ايقىن نارسە: ولار بۇرجۋازيالىق ۇشقارىلىقتا تۇزۋگە بار دا، سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالىق يدياعا تۇزۋگە جوق.

ٴتۇرلى-تۇستەگى روسسيا ليبەرالدارى مەن ۇشقارىلارىنىڭ پىروگراممالارى مەن تاكتيكاسىندا ٴتۇرلى تاپتاردىڭ مۇددەلەرى ٴدال قالاي كورسەتىلەتىندىگىن تالداپ جاتۋ ٴبىزدىڭ ماقالامىزعا كىرمەيدى. ٴبىز بۇل ارادا وسى كوكەيكەستى ماسەلەنى جەڭىل-جەلپى قوزعاپ وتىرمىز، ال ەندى ٴبىزدىڭ پارتيانىڭ پارتيادان تىس ۇيىمدارعا كوزقاراسى تۋرالى ٴىس جۇزىندىك ساياسي قورىتىندىلارعا كوشۋگە ٴتيىسپىز.

پارتيادان تىس ۇيىمدارعا سوتسياليستەردىڭ قاتىناسۋى بولا ما؟ ەگەر بولاتىن بولسا، وندا قانداي شارتتارمەن قاتىناسۋعا بولادى؟ مۇنداي ۇيىمداردا قانداي تاكتيكا قولدانۋ كەرەك؟

ٴبىرىنشى سۇراققا جوق دەپ ٴسوزسىز، ٴپرينسيپتى تۇردە جاۋاپ بەرۋگە بولمايدى. سوتسياليستەردىڭ پارتيادان تىس (ياعني ازدى-كوپتى سانالى نەمەسە ساناسىز بۇرجۋازيالىق) ۇيىمدارعا قاتىناسۋعا مەيلى قانداي جاعدايلاردا دا بولمايدى دەۋ تەرىس بولعان بولار ەدى. دەموكراتيالىق توڭكەرىس زامانىندا پارتيادان تىس ۇيىمدارعا قاتىناسۋدان باس تارتۋ بەلگىلىبىر جاعدايلاردا دەموكراتيالىق توڭكەرىسكە قاتىناسۋدان باس تارتۋمەن بارابار بولعان بولار ەدى. ٴبىراق كۇمانسىز نارسە مىناۋ: سوتسياليستەر وسى "بەلگىلىبىر جاعدايلار"دى تار شەڭبەرلەرمەن تەجەۋگە ٴتيىس، ولار بۇعان ابدەن ناقتىلانعان، شەكتەلگەن جاعدايلاردا عانا قاتىناسا الادى. ويتكەنى ەگەر پارتيادان تىس ۇيىمدار، ٴبىزدىڭ بۇرىن ايتقانىمىزداي، تاپتىق كۇرەستىڭ شامالى دامۋىنان تۋاتىن بولسا، وندا قاتاڭ پارتيالىق دەگەنىمىز تاپتىق كۇرەستى سانالى، ايقىن، ٴپرينسيپتى ەتەتىن شارتتاردىڭ ٴبىرى بولىپ تابىلادى.

پرولەتاريات پارتياسىنىڭ يدىيالىق جانە ساياسي دەربەستىگىن قورعاۋ سوتسياليستەردىڭ تۇراقتى، بۇلجىمايتىن، داۋسىز مىندەتى بولىپ تابىلادى. كىمدە-كىم وسى مىندەتتى ورىنداماسا، ونىڭ "سوتسياليزم"گە (ٴسوز جۇزىندەگى سوتسياليزمگە) سەنۋى قانشالىقتى ادال بولسا دا، ول **ٴىس جۇزىندە** سوتسياليس بولۋدان قالادى. سوتسياليستەردىڭ پارتيادان تىس ۇيىمدارعا قاتىناسۋى تەك ەرەكشە جاعدايدا عانا بولادى. پارتيادان تىس ۇيىمدارعا قاتىناسۋدىڭ ماقساتتارى، سيپاتى، شارتى، ت. ب. نەگىزگى مىندەتكە: سوتسياليستىك توڭكەرىسكە سانالي باسشىلىق ەتۋ ٴۇشىن

سوتسياليستىك پرولەتارياتتى ازىرلەۋ مەن ۇيىمداستىرۋعا تولىعىنان باعىندىرىلعان بولۋعا ٴتيىس.

پارتيادان تىس ۇيىمدارعا قاتىناسۋعا، اسىرەسە دەموكراتيالىق توڭكەرىس زامانىندا، جەكەلەپ العاندا پرولەتارياتتىڭ تاماشا رول اتقاراتىن دەموكراتيالىق توڭكەرىسى زامانىندا جاعداي ٴبىزدى ٴماجبۇر ەتۋى مۇمكىن. ماسەلەن، ايقىن دەموكراتيالىق يديادا بولماعان ادامدارعا سوتسياليزمدى ۋاعىزداۋ ماقساتىمەن نەمەسە سوتسياليستەر مەن توڭكەرىسشىل دەموكراتتاردىڭ كەرى توڭكەرىستىك كۇشتەرگە قارسى بىرىككەن كۇرەسىنىڭ ماقساتىمەن پارتيادان تىس ۇيىمدارعا قاتىناسۋدىڭ قاجەت بولىپ شىعۋى مۇمكىن. ٴبىرىنشى جاعدايدا پارتيادان تىس ۇيىمعا قاتىناسۋ ٴوز كوزقاراستارىن دايەكتىلەندىرۋ بولىپ تابىلادى؛ ەكىنشىدە — ناقتىلى توڭكەرىستىك ماقساتتارعا جەتۋ ٴۇشىن جاۋىنگەرلىك كەلىسىم جاساۋ بولىپ شىعادى. وسى ەكى جاعدايدا دا قاتىناسۋ تەك ۋاقىتشا بولا الادى. وسى ەكى جاعدايدا دا جۇمىسشى پارتياسىنىڭ دەربەستىگىن تولىق قامتاماسىز-داندىرعاندا عانا جانە پارتيادان تىس وداقتارعا نەمەسە كوميتەت-تەرگە "ۋاكىل ەتىلىپ جىبەرىلەتىن" پارتيا مۇشەلەرى مەن پارتيا ۇيىمدارىنا بۇكىل پارتيانىڭ مىندەتتى تۇردە باقىلاۋ جۇرگىزىپ، باسشىلىق ەتكەنىندە عانا قاتىناسۋعا رۇحسات ەتىلەدى.

ٴبىزدىڭ پارتيانىڭ ٴىسى قۇپيا بولعان كەزدە، مۇنداي باقىلاۋ مەن باسشىلىقتى جۇزەگە اسىرۋ وتە-موتە قيىن بولدى، كەيدە جەڭۋگە بولمايتىن قيىنشىلىق بولدى. قازىر پارتيا ٴىسى بىردەن-بىرگە نەعۇرلىم اشىق بولىپ وتىرعاندا، وسى باقىلاۋدى جانە وسى باسشىلىقتى ەڭ كەڭ تۇردە جانە قالاي دا پارتيانىڭ ٴبىر عانا "جو-عارى جىكتەرى" الدىندا عانا ەمەس، ٴتىپتى "تومەنگى جىكتەرى" الدىندا دا، پارتياعا كىرگەن بارلىق ۇيىمداسقان جۇمىسشىلار الدىن-

دا دا ورىنداۋعا بولادى جانە ورىنداۋعا ٴتيىس. سوتسيال ـ دەموكرا-
تتاردىڭ پارتيادان تىس وداقتاردا نەمەسە كوميتەتتەردە ىستەگەن
جۇمىستارى تۋرالى ەسەپتى بايانداما‌لار، بۇل ىستەردىڭ شارتتارى
مەن مىندەتتەرى تۋرالى بايانداما‌لار، بارلىق پارتيا ۇيىمدارىنىڭ
وسىنداي ىستەر جونىندەگى قارارلارى جۇمىسشى پارتياسىنىڭ كۇن-
دەلىكتى جۇمىسىنا مىندەتتى تۇردە ەنۋگە ٴتيىس. تەك بۇكىل پارتيا
ٴىس جۇزىندە قاتىناسۋ ارقىلى وسى ىستەردىڭ بارىنە **جەتەكشىلىك**
ەتكەندە عانا ناعىز سوتسياليستىك جۇمىستى جالپى دەموكراتيالىق
جۇمىسقا شىنىندا قاراما ـ قارسى قويا الادى.

ٴبىز پارتيادان تىس وداقتاردا قانداي تاكتيكا قولدانۋعا ٴتيىسپىز؟
بىرىنشىدەن، دەربەس بايلانىستار جاساۋ ٴۇشىن جانە ٴوزىمىزدىڭ
بارلىق سوتسياليستىك پروگرامامىزدى ۇگىتتەۋ ٴۇشىن مۇمكىنشى-
لىك اتاۋلىنىڭ ٴبارىن پايدالانۋ. ەكىنشىدەن، دەموكراتيالىق توڭ-
كەرىستى باتىل جانە دايەكتى جۇزەگە اسىرۋ تۇرعىسىنان، كەزەڭنىڭ
تاياۋداعى ساياسي مىندەتتەرىن بەلگىلەۋ، دەموكراتيالىق توڭكەرىستە
ساياسي ۇراندار قويۋ، ساۋدالاسۋشى ليبەرال دەموكراتتارعا قاراعاندا
كۇرەسۋشى توڭكەرىسشىل دەموكراتتار جۇزەگە اسىرۋعا ٴتيىستى
وزگەرىستەردىڭ "پروگراماسى"ن العا قويۋ.

تەك وسىنداي جاعدايدا عانا پارتيامىزدىڭ مۇشەلەرىنىڭ بۇگىن
جۇمىسشىلاردىڭ، ەرتەڭ ديحانداردىڭ، بۇرسىگۇنى اسكەرلەردىڭ،
ت. ب. قۇراتىن پارتيادان تىس توڭكەرىستىك ۇيىمدارىنا قاتىنا-
سۋىنا بولادى جانە قاتىناسۋ جەمىستى بولا الادى. تەك وسىنداي
جاعدايدا عانا ٴبىز جۇمىسشى پارتياسىنىڭ بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس-
تەگى ەكى جاقتى مىندەتىن: دەموكراتيالىق توڭكەرىستى اقىرىنا
دەيىن جەتكىزۋ، كاپيتالدىڭ ۇستەمدىگىن قۇلاتۋ جولىندا اياۋسىز
كۇرەسۋ ٴۇشىن بوستاندىقتى كەرەك ەتەتىن سوتسياليستىك

پىرولەتارياتتىڭ كادىرلارىن مولايتىپ، نىعايتۋ مىندەتىن ورىنداي الامىز.

«جاڭا ٴومىر» گازەتىنىڭ 1905 ـ جىلى 11 ـ ايدىڭ 26 ـ كۇنگى جانە 12 ـ ايدىڭ 2 ـ كۇنگى 22 ـ جانە 27 ـ ساندارىنا باسىلعان
قول قويعان: ن. لەنين

«جاڭا ٴومىر» گازەتىندەگى ٴتۇپ نۇسقاسى بويىنشا باسىلىپ وتىر. «لەنين شىعارمالارى»، 10 ـ توم، جانىزۋشاسى، 54 — 61 ـ بەتتەرىنەن

موسكۋا كوتەرىلىسىنىڭ ساباقتارى

«موسكۋا 1905 ـ جىلدىڭ دەكابرىندە» (1906 ـ جىلعى موسكۋا باسپاسى) دەگەن كىتاپ ابدەن دەركەزىندە شىقتى. دەكابر كوتەرىلىسىنىڭ تاجىريبەسىن ۇيرەنۋ ـــ جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ماڭىزدى مىندەتى بولىپ تابىلادى. امال نە، بۇل كىتاپ ـــ ٴبىر قاسىق قارا ماي ارالاسقان ٴبىر كۇبى بال سياقتى: ونىڭ ماتەريالى، ٴوزىنىڭ تولىق ەمەستىگىنە قاراماستان، وتە قىزىق ماتەريال، ال قورىتىندىلارى ادام ايتقىسىز سالاق جاسالعان، ادام ايتقىسىز وڭباعان قورىتىندىلار. بۇل قورىتىندىلاردى ٴبىز ارنايى اڭگىمە ەتەمىز①، ال قازىر كەزەكتەگى شۇعىل ساياسي ماسەلەلەرگە، موسكۋا كوتەرىلىسىنىڭ ساباقتارىنا كوشەلىك.

موسكۋاداعى دەكابر قوزعالىسىنىڭ باستى فورماسى بەيبىت جۇمىس تاستاۋ مەن دەمونستراتسيالار بولدى. جۇمىسشى بۇقارانىڭ وراسان كوپشىلىگى كۇرەستىڭ تەك وسى فورمالارىنا عانا بەلسەنە قاتىنستى. ٴبىراق كۇرەستىڭ دەربەس جانە باستى فورماسى ەسەبىندە جاپپاي جۇمىس تاستاۋدىڭ ۋاقتى وتكەندىگىن، قوزعالىستىڭ ستيحيالىق، تاسقىن كۇشپەن بۇل تار شەڭبەردى بۇزىپ شىعىپ، كۇرەستىڭ جوعارى فورماسىن، كوتەرىلىستى تۋعىزىپ وتىرعانىن ٴدال موسكۋاداعى دەكابر اتتانىسى اشىقتان ـ اشىق كورسەتىپ بەردى.

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 11 ـ توم، جانىۋشاسى، 170 ـــ 174 ـ بەتتەر. ـــ قۇراستىرۋشىدان

موسكۆاداعى بارلىق توڭكەرىستىك پارتيالار، بارلىق جۇمىسشى
ۇيىمدارى جۇمىس تاستاۋ جارياالاعاندا ول جۇمىس تاستاۋدىڭ ٴسوز-
سىز كوتەرىلىسكە اينالاتىنىن تۇسىنگەن، ٴتىپتى سەزگەن دە بولاتىن.
12 - ايدىڭ 6 - كۇنى جۇمىسشىلار ۋاكىلدەرىنىڭ سوۆەتى "جۇمىس
تاستاۋدى قارۋلى كوتەرىلىسكە اينالدىرۋعا تىرىسۋ كەرەك" دەپ
قاۋلى الدى. ٴبىراق ٴىس جۇزىندە بارلىق ۇيىمدار بۇعان دايىندال-
ماعان ەدى، ٴتىپتى جاۋىنگەر جاساقتاردىڭ بىرلەسكەن سوۆەتى[280] دە
(12 - ايدىڭ 9 - كۇنى!) كوتەرىلىستى الدەقايىداعى ٴبىر الىس
نارسەدەي ٴسوز قىلدى، سوندىقتان كوشەدەگى كۇرەس، كۇمانسىز،
ونىڭ باسىنان اتتاپ ٴوتىپ، ونىڭ قاتىسۋىنسىز ٴجۇرىپ جاتتى.
ۇيىمدار قوزعالىستىڭ داموۋىنان جانە كولەمىنەن **كەيىن قالدى.**

جۇمىس تاستاۋ، ەڭ الدىمەن، وكتابىردەن كەيىن بولعان وبيەك-
تيۆتىك جاعدايلاردىڭ كۇشىمەن كوتەرىلىسكە اينالدى. ۇكىمەتكە
جاپپاي جۇمىس تاستاۋ ارقىلى تۇتقيىلدان ٴتيىسۋ مۇمكىن بولماي
قالدى، ويتكەنى ۇكىمەت سوعىس قيمىلدارىنا دايىن كەرى توڭكە-
رىستى ۇيىمداستىرىپ ۇلگىردى. روسسيا توڭكەرىسىنىڭ وكتابىردەن
كەيىنگى جالپى بارىسى دا، دەكابىر كۇندەرىندەگى موسكۆاداعى
وقيعالاردىڭ بارىسىنىڭ جاعدايى دا ماركسىزمنىڭ تەرەڭ ماعىنالى قاعي-
دالارىنىڭ ٴبىرىن: توڭكەرىس بىرلەسكەن، بەرىك كەرى توڭكەرىس
تۋدىرا وتىرىپ ىلگەرى باسادى، ياعني جاۋدى قورعانۋدىڭ اسا ۇش-
قارى تاسىلدەرىن پايدالانۋعا ٴماجبۇر ەتەدى، ٴسويتىپ، ونىڭ
وزى دە شابۋىل جاساۋدىڭ بارعان سايىن كۇشتى تاسىلدەرىن جاساي-
دى[281] — دەگەن قاعيداسىن تاماشا دالەلدەدى.

12 - ايدىڭ 7 - جانە 8 - كۇندەرىندە: بۇقارانىڭ بەيبىت جۇمىس
تاستاۋى، بەيبىت ەرەۋىلدەرى بولدى. 8 - كۇنى كەشكە، اكۆاريۋم
باقشاسىن قورشاپ الدى. 9 - كۇنى كۇندىز ستراستنايا الاڭىندا

اتتى اسكەرلەر جيىلعان جۇرتتى قىرعىندادى، كەشكە فيدلەردىڭ ٴۇيى قيراتىلدى. جۇرت كوڭىلى كوتەرىلە ٴتۇستى. ۇيىمداسپاعان كوشە جۇرتى مۇلدە ستيحيالى جانە سەنىمسىز تۇردە ٴبىرىنشى كوشە توسقاۋىلدارىن جاسايدى.

10 ـ كۇنى، كوشە توسقاۋىلدارىنداعى جانە كوشەلەردەگى جيىلعان جۇرتتى زەڭبىرەكپەن اتقىلاۋ باستالدى. كوشە توسقاۋىلدارىن جاساۋ سەنىمدى تۇرگە ەنىپ، ەندى جالعىز ـ جارىمداردىڭ ەمەس، ٴسوزسىز كوپشىلىكتىڭ ىسىنە اينالا باستادى. بۇكىل قالا تۇرعىندارى كوَشەلەرگە شىقتى؛ بۇكىل قالانىڭ نەگىزگى ورتالىق جەرلەرى كوشە توسقاۋىلدارىنا تولدى. جاساقتاردىڭ اسكەرلەرگە قارسى تابان تىرەسكەن پارتيزاندىق كۇرەسى، كۇرەس بولعاندا اسكەرلەردى قاجىتىپ، دۋباسوۆتى[282] جالىنىدىرىپ، جاردەم سۇراتقان كۇرەس، بىرنەشە كۇندەر بويى سوزىلىپ دامىدى. تەك 12 ـ ايدىڭ 15 ـ كۇنى عانا ۇكىمەت اسكەرلەرى تولىق باسىم بولىپ شىقتى، ٴسويتىپ، 17 ـ كۇنى سەمەنوۆ تۋانى كوتەرىلىستىڭ اقىرعى تىرەگى پرەسنيانى تالقاندادى.

جۇمىس تاستاۋ مەن ەرەۋىلدەردەن جۇرت جەكە ـ دارا كوشە توسقاۋىلدارىنا كوشتى. جەكە ـ دارا كوشە توسقاۋىلدارىنان جاپپاي كوشە توسقاۋىلدارىن جاساۋعا جانە اسكەرگە قارسى كوشە كۇرەسىنە كوشتى. پرولەتارياتتىڭ بۇقارالىق كۇرەسى ۇيىمداردىڭ باسىنان اتتاپ ٴوتىپ، جۇمىس تاستاۋدان كوتەرىلىسكە كوشتى. روسسيا توڭكەرىسىنىڭ 1905 ـ جىلدىڭ دەكابرىندە جەتكەن وتە ۇلى تاريحي تابىسى، ـــ بارلىق بۇرىنعى تابىستارداي وتە كوپ قۇرباندىقتار ارقىلى قولى جەتكەن تابىسى، ـــ مىنە وسى ەدى. قوزعالىس جاپپاي ساياسي جۇمىس تاستاۋدان اناعۇرلىم جوعارى ساتىعا كوتەرىلدى. ول كەرتارتپاشىلاردى قارسىلاسۋدىڭ **ۇشىنا شىققان** تاسىلدەرىن قولدانۋعا ٴماجبۇر ەتتى، ٴسويتىپ، توڭكەرىستىڭ دە شابۋىل

تاسىلدەرىن سارقا قولداناتىن كەزەڭىن مەيلىنشە جاقىنداتتى. كەرتارتپاشىلاردىڭ كوشە توسقاۋىلدارىن، ۇيلەردى، كوشەدە جينالعان جۇرتتى زەڭبىرەكپەن اتقىلاۋدان باسقا باسار **جولى قالمادى.** توڭكەرىستىڭ كۇشتەردىڭ موسكۆا جاقتاسشىلارىنان ارى دا باراتىن جەرى بار، كەڭدىگى جاعىنان دا، تەرەڭدىگى جاعىنان دا باراتىن جەرى وتە-موتە كوپ. توڭكەرىس دەكابردەگىدەن گورى كوپ ىلگەرلەدى دە. توڭكەرىستىڭ داعدارىستىڭ نەگىزى ولشەۋسىز كەڭەيە باستادى،—قىلىشتىڭ ءجۇزى ەندى وتكىر قايىرالۋعا ءتيىس.

كۇرەستىڭ وبيەكتيۆتىك جاعدايلارىنداعى جۇمىس تاستاۋدان كوتەرىلىسكە كوشۋدى تالاپ ەتكەن وزگەرىستى پرولەتاريات ءوزىنىڭ باسشىلارىنان بۇرىن سەزدى. ءامالىيات، ءارقاشانعىسىنداي، ءنازارىيانىڭ الدىندا ءجۇردى. بەيبىت جۇمىس تاستاۋ مەن ەرەۋىلدەر جۇمىسشىلاردى بىردەن-اق قاناعاتتاندىرۋدان قالدى، جۇمىسشىلار: بۇدان ارى نە ىستەيمىز؟—دەپ سۇرادى. ولار بەلسەندىرەك قيمىلداردى تالاپ ەتتى. كوشە توسقاۋىلدارىن جاساۋ تۋرالى نۇسقاۋ رايوندارعا وتە كەشىگىپ، ورتالىق رايونداردا كوشە توسقاۋىلدارى جاسالىپ جاتقان ۋاقىتتا جەتتى. جۇمىسشىلار جاپپاي ىسكە كىرىستى، ءبىراق **بۇل دا ولاردى قاناعاتتاندىرمادى،** بۇدان ارمەن نە ىستەيمىز؟—دەپ سۇرادى، بەلسەندى قيمىلداردى تالاپ ەتتى. بىزدەر، سوتسيال-دەموكراتيالىق پرولەتارياتتىڭ باسشىلارى، دەكابردە، ءوزىنىڭ بيگەتۋاندارىن سونشاما قولايسىز ورنالاستىرعاندىقتان اسكەرىنىڭ دەنى ۇرىسقا بەلسەنە قاتىسپاعان قولباسشى سياقتى بولدىق. جۇمىسشى بۇقاراسى جاپپاي بەلسەندى قيمىلدار جاساۋ جونىندە نۇسقاۋلار ىزدەپ تابا المادى.

بۇدان، پلەحانوۆتىڭ بارلىق ورايشىلدار ءىلىپ الا جونەلگەن كوزقاراسىنان وتكەن بولجامسىزدىق بولمايتىندىعىن كورۋگە بولادى.

ول مەزگىلىسىز جۇمىس تاسىتاۋدى باسىتاي قويۋدىڭ كەرەگى جوق ەدى، "قولىعا قارۋ السىماۋ كەرەك ەدى" دەپ ەسەپىتەدى. قايتا، نەعۇرلىم باتىل، نە عۇرلىم جىگەرلى، نەعۇرلىم ىرىقتى تۇردە قارۋ الۋ كەرەك ەدى، ءبىر عانا بەيبىت جۇمىس تاستاۋدىڭ بولمايتىندىعىن، ەرلىىك، اياۋسىز قارۋلى كۇرەس جاساۋدىڭ قاجەتىتىىگىن بۇقاراعا ۇعىنىدىرۋ كەرەك ەدى. اقىرىىندا، ءبىز قازىىردىڭ وزىىندە اشىق تۇردە جانە بارلىق جۇرت الدىندا كىىلەڭ ساياسي جۇمىس تاستاۋ-لاردى جەتىىكىلىىكسىز دەپ تانىۋىمىز كەرەك، ناعىىز قالىىڭ بۇقارا ورتاسىندا قارۋلى كوتەرىلىس جولىىىدا ۇگىت جۇرگىزۋىمىز كەرەك، بۇل ماسەلەنى ەشقانداي "ازىرلىك ساتىلار"مەن بۇركەمەۋىمىز كەرەك، ەشقانىىداي پەردەمەن تاسالاماۋىىمىز كەرەك. كەلەشەك اتىىتانىستىڭ ناقتىلى مىندەتى رەتىنىىدەگى اياۋسىز قىرعىىن، قانىىدى سوعىستىڭ قاجەت ەكەنىن بۇقارادان جاسىرۋ ءوزىمىزدى دە، حالىقتى دا الدا-عاندىق بولادى.

دەكابىر وقيىعالارىنىڭ ءبىرىنىشى ساباعى وسىىنداي. ەكىنىشى ساباعىى — كوتەرىلىستىڭ سيپاتى، ونى جۇرگىزۋ ءادىسى، اسكەردىڭ حالىق جاعىىنا شىعۋ جاعىدايلارى جايىىندا بولىپ وتىىر. ءبىزدىڭ پارتيانىڭ وڭ قاناتىندا وسى اسىكەردىڭ حالىىق جاعىنا شىعۋىنا وتە سىىڭارجاقىتى كوزقاراس كۇشىىتى تاراعان. وسى زامانعى اسىىكەرگە قارسى كۇرەس جۇرگىزۋگە بولمايدى، اسكەردىڭ ءوزىن توڭكەرىس-شىلدەندىرۋ كەرەك، دەسەدى. ارينە، ەگەر توڭىىكەرىس بۇقارالىق بولماسا، اسكەردىڭ ءوزىن قوسا قامتىماسا، وندا اۋىر كۇرەس تۋرالى اڭگىمە دە بولۋى مۇمكىن ەمەس. ارينە، اسكەرلەر اراسىندا جۇمىس جۇرگىزۋ قاجەت. ءبىراق اسكەردىڭ وسىلاي حالىق جاعىىنا شىعۋىن سوزبەن يلاندىرۋدىڭ جانە سانا-سەزىمنىڭ ناتيجەسى بولاتىن جاي عانا، جەكە-دارا ارەكەت دەپ ويلاۋعا بولمايدى. موسكۆا كوتەرىلىسى

مۇنداي كوزقاراستىڭ قاتىپ ـ سەمگەندىگىن، جانسىزدىعىن بىزگە ايقىن كورسەتىپ وتىر. ناعىز حالىق قوزعالىسىنىڭ قانداييندا بولسا دا ٴىس جۇزىندە بولماي قويمايتىن اسكەر قوبالجۋى توڭكەرىستىڭ كۇرەستىڭ شيەلەنىسكەن كەزىندە **اسكەر ٴۇشىن** شىنداپ **كۇرەسۋگە** اپارىپ سوعادى. موسكۆا كوتەرىلىسى بىزگە اسكەر ٴۇشىن كەرتارتپا ـ شىلار مەن توڭكەرىستىك كۇشتەردىڭ بارىنشا جانتالاسا، بارىنشا ارپالىسىپ كۇرەسكەندىگىن كورسەتىپ وتىر. موسكۆاداعى 15 مىڭ اسكەردىڭ 5 مىڭى انا سەنىمدى دەگەن ٴسوزدى دۋباسوۆتىڭ ٴوزى ايتتى. ۇكىمەت اسكەر ىشىندەگى قوبالجۋشىلاردى الۋان ٴتۇرلى، ۇشىنا شىققان شارالار ارقىلى تەجەپ ۇستاپ وتىردى: ولاردى سەندىردى، ولاردى الجاستىردى، ساعات، اقشا جانە سونداي ـ لاردى ۇلەستىرىپ ولاردى ساتىپ الىپ بايقادى، ولاردى اراقپەن دە سۋاردى، الدادى، قورقىتتى، كازارماعا قامادى، ولاردى قارۋسىزداندىرىپ تا كوردى، ەڭ سەنىمسىز اسكەرلەردى تىڭشىلىق جانە زورلىقتى تاسىلدەرمەن اسكەر اراسىنان ۇستاپ الىپ تا وتىردى. ال ٴبىز بۇل جونىندە ۇكىمەتتەن كەيىن قالىپ قويىدىق، مۇنى اشىقتان ـ اشىق جانە تۋرا مويينداۋعا ەرلىگىمىز جەتۋ كەرەك. ٴبىز وزىمىزدەگى بار كۇشتەرىمىزدى قوبالجۋشى اسكەردى قولعا كەلتىرۋ ٴۇشىن بەلسەندى، باتىل، ورامدى، ىنتالى كۇرەس جۇرگىزۋگە پايدالانا بىلمەدىك، ال ۇكىمەت ناق سونداي كۇرەستى جۇرگىزدى جانە جۇزەگە اسىردى. ٴبىز اسكەرگە يديا جاعىنان "ىقپال جاساۋ" ٴىسىن دايىندادىق، ونى بۇدان دا گورى تاباندى تۇردە دايىنداي بەرەمىز. ٴبىراق كوتەرىلىس كەزىندە اسكەر ٴۇشىن قارا كۇش جۇمساپ كۇرەسۋ دە كەرەك ەكەندىگىن ۇمىتساق، وندا ٴبىز بەيشارا جاتتامپاز بولىپ شىعامىز.

موسكۆا پرولەتارياتى دەكابىر كۇندەرىندە بىزگە اسكەرگە يديا

جاعىنان "ىقپال جاساۋ"دىڭ تاماشا ساباقتارىن بەردى، ماسەلەن، 12 ـ ايدىڭ 8 ـ كۇنى ستراستنايا الاڭىندا قالىڭ توپ كازاك اسكەر- لەرىن اينالا قورشاپ الىپ، ولارمەن ارالاسىپ، باۋىرلاسىپ كەتتى، ولاردى كەيىن قايتۋعا كوندىردى. تاعى ءبىر مىسال، 12 ـ ايدىڭ 10 ـ كۇنى پرەسنيا كوشەسىندە ون مىڭداعان ادامنان قۇرالعان قالىڭ توپتىڭ ىشىندە قىزىل تۋدى كوتەرىپ كەلە جاتقان ەكى جۇمىسشى قىز كازاك اسكەرلەرگە: "ولتىرىڭدەر ءبىزدى! ءتىرى تۇرعاندا تۋىمىزدى بەرمەيمىز!" دەپ قارسى ۇمتىلعان. سوندا كازاك اسكەرلەر ساسىپ قالىپ، قايتىپ كەتكەن، جۇرت ولاردى "جاساسىن كازاكتار!" دەپ داۋىستاپ ۇزاتىپ سالعان. باتىلدىق پەن باتىرلىقتىڭ بۇل ۇلگىلەرىن پىرولەتاريات ءومىر بويى ەسىندە قالدىرۋى كەرەك.

ءبىراق دۋباسوۆتان ءبىزدىڭ كەيىن قالىپ قويعانىمىزدى كورسە- تەتىن مىسالداي مىسالدار بار. 12 ـ ايدىڭ 9 ـ كۇنى ۇلكەن سەرپۋحوۆ كوشەسىندە اسكەرلەر، مارسەليەزا ءانىن ايتىپ، كوتەرىلىسشىلەرگە قوسىلعالى كەلە جاتادى. جۇمىسشىلار ولارعا ۋاكىلدەر جىبەرەدى. مالاحوۆ[283] تىڭ ءوزى شىعىپ، جانتالاسا اسكەرلەرگە قاراي شابادى. جۇمىسشىلار كەشىگىپ قالعان. مالاحوۆ دەركەزىندە بارىپ جەتكەن. ول قىزۋ ءسوز سويلەگەن، ول اسكەرلەردى قوبالجىتقان، اتتى اسكەرلەرمەن قورشاپ العان، كازارماعا الىپ بارىپ، قاماپ قويعان. مالاحوۆ بارىپ ۇلگىرگەن، ەكى كۇننىڭ ىشىندە 150 مىڭ ادام ءبىزدىڭ ۇندەۋىمىزگە ءۇن قوسىپ وتىرسا دا، ولاردىڭ كوشەگە شارلاۋشى قويۋدى ۇيىمداستىرا الاتىندىعىنا، ۇيىمداستىرۋعا ءتيىس بولعاندىعىنا قاراماستان، ءبىز دەركەزىندە بارىپ ۇلگىرە المادىق. مالاحوۆ اسكەرلەردى اتتى اسكەرلەرمەن قورشاپ الدى، ءبىز مالاحوۆ- تاردى بومباشىلارمەن قورشاپ العانىمىز جوق. ءبىز مۇنى ىستەي الاتىن ەدىك، ىستەۋگە ءتيىستى ەدىك. كوتەرىلىس ۋاقتىندا ۇكى-

مەتتىنىڭ جانە اسكەري باسشىلاردى اياۋسىز قىرا بەرۋ ٴبىزدىڭ
بورىشىمىز ەكەندىگىن سوتسيال ـ دەموكراتيالىق باسپا ٴسوز (بۇرىنعى
«ۇشقىن» گازەتى[138]) الدەقاشان كورسەتكەن بولاتىن. ۇلكەن
سەرپۋحوۆ كوشەسىندە بولعان وقيعا، ٴسىرا، نەسۆيجسكي كازارما-
لارىنىڭ الدىندا دا، كرۋتيتسكي كازارمالارىنىڭ الدىندا دا، پىروله-
تاريات ەكاتەرينوسلاۆ تۋانىن "قارۋىن تاستاتۋ"عا تىرىسقاندا دا،
الەكساندروۆتاعى قۇرىلىسشى اسكەرلەرگە ۋاكىلدەر جىبەرگەندە دە،
موسكۆاعا جىبەرىلگەن جەرىنەن روستوۆ زەڭبىرەكشىلەر دۋيىن
قايتارعاندا دا، كولومنادا قۇرىلىسشى اسكەرلەردى قارۋسىزداندىرعاندا
دا، باسقا سونداي كەزدەردە دە جالپى العاندا قايتالانعان بولۋ كەرەك.
كوتەرىلىس كەزىندە ٴبىز قوبالجىعان اسكەرلەردى قولعا كەلتىرۋ مىن-
دەتىن جاقسى اتقارعامىز جوق.

دەكابىر وقيعاسى ماركستىڭ تەرەڭ جانە ورايشىلدار ۇمىتىپ
كەتكەن تاعى ٴبىر قاعيداسىن: كوتەرىلىس — ونەر، بۇل ونەردىڭ
باستى ەرەجەسى — وتە وجەت، وتە باتىل **شابۋىل جاساۋ**[284]. —
دەگەن قاعيداسىن ايقىن دالەلدەدى. ٴبىز وسى اقيقاتتى جەتە
ۇعىنعانىمىز جوق. وسى ونەردى، قالاي دا شابۋىل جاساۋدىڭ وسى
ەرەجەسىن ٴوزىمىز دە جەتە ۇيرەنبەدىك، بۇقاراعا دا جەتە ۇيرەتپە-
دىك. ٴبىز ەندى وسى كەمشىلىگىمىزدى بار جىگەرىمىزدى سالىپ
تۇزەتۋىمىز كەرەك. ادامداردى ساياسي ۇراندار جونىندەگى كوزقارا-
سىنا قاراپ قانا ايىرۋ جەتكىلىكسىز، ولاردى قارۋلى كوتەرىلىس
جونىندەگى كوزقاراسىنا قاراي دا ايىرۋ قاجەت. كىمدە ـ كىم قارۋلى
كوتەرىلىسكە قارسى بولسا، كىمدە ـ كىم وعان ازىرلەنبەسە، ونداي
توڭكەرىس قوسىنىنان اياۋسىز الاستاۋ كەرەك، وندايلاردى توڭكەرىس
دۇشپاندارىنا، ساتقىندارعا نەمەسە قورقاقتارعا قۋىپ جىبەرۋ كەرەك،
ويتكەنى وقيعالاردىڭ دامۋ كۇشى، كۇرەس جاعدايى دۇشپان مەن

دوستى وسى بەلگىسىنە قاراي ايىرۋعا ٴماجبۇر ەتەتىن كۇن جاقىنداپ كەلەدى. ٴبىز سىلبىرلىقتى، اسكەردىڭ ٴوز جاعىمىزعا "شىعۋىن" جاي عانا "كۇتىپ" وتىرا بەرۋدى ٴناسيحاتتاماۋىمىز كەرەك؛ جوق، ٴبىز باتىل شابۋىل جاساۋدىڭ جانە قولعا قارۋ الىپ شابۋىل جاساۋدىڭ قاجەت ەكەندىگىن، شابۋىل جاساعاندا — ٴماناپتىلاردى جويىپ، قوبالجىعان اسكەرلەردى قولعا كەلتىرۋ ٴۇشىن مەيلىنشە كەسكىن كۇرەسۋدىڭ قاجەت ەكەندىگىن بارىنشا ەستىرتە ايتۋىمىز كەرەك.

موسكۆا وقيعاسىنىڭ بىزگە بەرگەن ٴۇشىنشى ۇلى ساباعى كوتەرىلىستىڭ تاكتيكاسى جايىندا جانە كوتەرىلىسكە كۇش ۇيىمداستىرۋ جايىندا بولىپ وتىر. سوعىس تاكتيكاسى — سوعىس تەحنيكاسىنىڭ دارەجەسىنە بايلانىستى، — بۇل اقيقاتتى ەنگەلس ماركسيزىمشىلدەرگە ابدەن ٴتۇسىندىرىپ بەرگەن بولاتىن[285]. قازىرگى سوعىس تەحنيكاسى 19 - عاسىردىڭ ورتاسىنداعىداي ەمەس. زەڭبىرەككە توبىر بولىپ قارسى شىعۋ، كوشە توسقاۋىلدارىن جان قۇرالمەن قورعاۋ اقىماقتىق بولار ەدى. سوندىقتان كاۋتسكيدىڭ: موسكۆا وقيعاسىنان كەيىن ەنگەلستىڭ قورتىندىلارىن قايتا قارايتىن مەزگىل جەتتى[286]، موسكۆا **"جاڭا كوشە توسقاۋىلى تاكتيكاسىن"** ۇسىندى، — دەگەن ٴسوزى دۇرىس. بۇل تاكتيكا پارتيزان سوعىسىنىڭ تاكتيكاسى بولدى. بۇل تاكتيكا تالاپ ەتكەن ۇيىمدار — ون كىسىلىك، ٴۇش كىسىلىك، ٴتىپتى ەكى كىسىلىك يكەمدى جانە وتە ۇساق قوسىندار بولدى. بەس كىسىلىكتەر مەن ٴۇش كىسىلىكتەر تۋرالى ٴسوز بولعان كەزدە، ونى ىسقاق قىلاتىن سوتسيال - دەموكراتتاردى قازىر ٴجيى كەزدەستىرۋگە بولادى. ٴبىراق ىسقاق قىلۋ دەگەنىمىز قازىرگى زامانداعى سوعىس تەحنيكاسىنىڭ جاعدايىندا كوشەدەگى كۇرەستەن تۋعان تاكتيكا مەن ۇيىم جايىنداعى **جاڭا** ماسەلەنى كورمەۋدىڭ وتە ارزان ٴادىسى عانا. مىرزالار، موسكۆا كوتەرىلىسى جايىنداعى اڭگىمەنى وقىپ

كورنگىزدەر، سوندا سىزدەر "جاڭا كوشه توسقاۋىلىنىدىق تاكتيكا" جايىنداعى ماسەلەمەن "بەس كىسىلىك"تىڭ قانداي بايلانىسى بارلىعىن ۇعاسىزدار.

موسكۋانىڭ تاجريبەسى بۇل جاڭا تاكتيكانى ۇسىنعان بولسا دا، ٴبىراق اۋىز تولتىرىپ ايتارلىقتاي ازدى-كوپتى كەڭ، شىن بۇقارالىق دارەجەدە دامىتىپ، ورىستەتكەن جوق. جاساقشىلار از بولدى، جۇمىسشىلار بۇقاراسى باتىل شابۋىل جاساۋ ۇرانىن العان جوق جانە ونى قولدانعان جوق، پارتيزان قوسىندارىنىڭ ٴتۇر سيپاتى تىم ٴبىر-كەلكى بولدى، ولاردىڭ قارۋ-جاراقتارى مەن قيمىل ادىستەرى جەتكىلىكسىز بولدى، ولاردىڭ توبىرعا باسشىلىق ەتۋ ونەرى دەرلىك جەتىلە تۇسكەن جوق. موسكۋانىڭ تاجريبەسىن ۇيرەنە وتىرىپ، سول تاجريبەنى بۇقاراعا جايا وتىرىپ، وسى تاجريبەنى بۇرىنعىسىنان ارى دامىتۋدا بۇقارانىڭ ٴوز جاسامپازدىق رۋحىن ساۋلەلەندىرە وتىرىپ، ٴبىز وسى كەمشىلىكتەردىڭ ٴبارىن تولتىرۋىمىز كەرەك، تولتىرامىز دا. قالىڭ بۇقاراعا كوتەرىلىس كەزىندەگى دۇرىس تاكتيكانى ۇيرەتۋگە روسسيانىڭ بارلىق جەرىندە دەكابىر وقيعاسىنان سوڭ ۇزدىكسىز دەرلىك بولىپ جاتقان پارتيزان سوعىسىنىڭ، بۇقارالىق تەرروردىڭ جاردەمشى بولاتىنىندىعى كۇمانسىز. سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا وسى بۇقارالىق تەرروردى دۇرىس دەپ تانىپ، ٴوز تاكتيكاسىنا كىرگىزۋى كەرەك، كىرگىزگەندە، ارينە، مۇنى ۇيىمداستىرىپ جانە باقىلاپ جۇمىسشى قوزعالىسى مەن جالپى توڭكەرىستىك كۇرەستىڭ مۇددەلەرى مەن جاعدايلارىنا باعىندىرىپ، بۇل پارتيزاندىق سوعىستى "كەزبەلەرشە" بۇرمالاۋشىلىقتى اياۋسىز جويىپ، قۇرتىپ وتىرۋ كەرەك، مۇنى قۇرتقاندا كوتەرىلىس كۇندەرىندەگى موسكۋالىقتارشا جانە اتىشۋلى لاتۆيا رەسپۋبليكاسىنىڭ كۇندەرىندەگى[287] لاتىشتارشا وتە تاماشا جانە اياۋسىز قيراتۋ كەرەك.

سوعىس تەحنيكاسى ەڭ سوڭعى ۋاقىتتا جاڭادان تاعى دا ىلگەرى قادام باسىپ وتىر. جاپونيا-روسسيا سوعىسى قول گراناتىن تۋعىزدى. قارۋ-جاراق فابريكاسى اپتومات مىلتىق جاساپ ساتتى. بۇلاردىڭ ەكەۋى دە ورىس توڭكەرىسىندە وسى كۇندە-اق ويداعىداي قولدانىلا باستادى، ٴبىراق ٴالى جەتكىلىكسىز مولشەردە قولدانىلىپ وتىر. ٴبىز كۇن سايىن كەمەلدەنىپ كەلە جاتقان تەحنيكانى پايدالانا الامىز جانە پايدالانۋىمىز كەرەك، جۇمىسشى قوسىندارىنا بومبانى كوپتەپ ازىرلەۋدى ۇيرەتۋىمىز كەرەك، ولاردىڭ جانە ٴوزىمىزدىڭ جاۋىنگەر جاساقتارىمىزدىڭ جارىلعىش زاتتاردى، تۇتاندىرعىشتاردى جانە اپتومات مىلتىقتاردى قامتىپ الۋىنا كومەكتەسۋىمىز كەرەك. قالا كوتەرىلىسىنە جۇمىسشى بۇقاراسى قاتىسقان جاعدايدا، جاۋعا جاپپاي شابۋىل جاسالعان جاعدايدا، دۋما تاراتىلعان سوڭ، سۆەابورگ پەن كرونشتاد وقيعاسىنان[288] سوڭ بۇرىنعىدان ارى قوبالجىپ وتىرعان اسكەرلەردى قولعا كەلتىرۋ ٴۇشىن باتىل كۇرەسە بىلگەن جاعدايدا، اۋىل-قىستاقتىڭ ورتاق كۇرەسكە قاتىسۋى قامتاماسىز ەتىلگەن جاعدايدا، — ەندىگى بولاتىن بۇكىل روسسيالىق قارۋلى كوتەرىلىستە ٴبىز ٴسوزسىز جەڭىپ شىعامىز!

روسسيا توڭكەرىسىنىڭ ۇلى كۇندەرىنىڭ ساباقتارىن قابىلداي وتىرىپ، جۇمىسىمىزدى بۇرىنعىدان ارى كەڭ ورىستەتەيىك، مىندەتتەرىمىزدى باتىلىراق قوياتىن بولايىق! ٴبىزدىڭ جۇمىسىمىزدىڭ نەگىزى — تاپتاردىڭ كوز الداعى مۇددەلەرى مەن جالپى حالىق دامۋىنىڭ كەرەكتەرىن دۇرىس ەسەپكە الىپ وتىرۋ بولىپ تابىلادى. پاتشا ۇكىمەتىن قۇلاتىپ، توڭكەرىستىك ۇكىمەتكە نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرتۋ ۇرانىنىڭ توڭىرەگىنە ٴبىز پرولەتارياتتى، ديحان مەن اسكەردى بارعان سايىن كوبىرەك ىنتىماقتاستىرۋدامىز، بۇدان بىلاي دا ىنتىماقتاستىرامىز. بۇقارانىڭ سانا-سەزىمىن جوعارلاتۋ ٴار-

قاشانعىداي بۇكىل جۇمىسشىلاردىڭ نەگىزگى جانە باستى مازمۇنى بولىپ قالادى. ٴبىراق وسىنداي جالپى، ۇنەمىلىك جانە نەگىزگى مىندەتتەن تىس، روسسيانىڭ قازىرگى جاعدايلارى قوساتىن ەرەكشە، ارناۋلى مىندەتتەر دە بولاتىنىن ۇمىتپايىق. جاتتامپازدار مەن تۇرپايى-لارعا ايىنالىپ كەتپەيىك، ٴارقاشان دا، قانداي جاعدايدا، قاي ۋاقىتتا بولسا دا وزگەرمەيتىن مىندەتتەرىمىزدى ماعىناسىز سىلتاۋ ەتىپ، كوز الداعى وسى ايرىقشا مىندەتتەردەن، كوز الداعى وسى كۇرەس فورمالارىنىڭ ارناۋلى مىندەتتەرىنەن قاشپايىق.

بۇقارالىق ۇلى كۇرەستىڭ جاقىنداپ قالعانىدىعىن ەسىمىزدە ۇستايىق. ول قارۋلى كوتەرىلىس بولماق. ول، مۇمكىندىگىنشە، ٴبىر مەزگىلدە بولۋعا ٴتيىس. بۇقارا قارۋلى، قاندى، ولىسپەي-بىتىسپەي-تىن كۇرەسكە تۇسەتىندىگىن بىلۋگە ٴتيىس. ولىمنەن تايىنبايتىن ەرلىك رۋحتى بۇقارا اراسىندا ٴوسىرىپ، جەڭىستى قامتاماسىز ەتۋ ٴتيىس. جاۋعا قارسى جاسالاتىن شابۋىل بارىنشا باتىل بولۋعا ٴتيىس؛ بۇقارانىڭ ۇرانى — باس قورعاۋ ەمەس، شابۋىل جاساۋ بولۋعا ٴتيىس، ولاردىڭ مىندەتى — جاۋدى اياۋسىز قىرۋ؛ كۇرەستى ۇيىمداستىرۋ ٴىسى شيراقى جانە ورامدى بولۋعا ٴتيىس؛ اسكەرلەر اراسىنداعى قوبالجۋشى ەلەمەنتتەر بەلسەندى تۇردە كۇرەس جاعىنا تارتىلۋعا ٴتيىس. بۇل ۇلى كۇرەستە سانالى پرولەتارياتتىڭ پارتياسى ٴوز بورىشىن ورىنداۋعا ٴتيىس.

1906-جىلى 8-ايدىڭ 29-كۇنگى «پرولەتارلار» گازەتىنىڭ 2-سانىن-دا باسىلعان

«پرولەتارلار» گازەتىندەگى ٴتۇپ نۇسقاسى بويىنشا باسىلىپ وتىر «لەنيىن شىعارمالارى»، 11-توم، حانزۋشاسى، 151 — 159-بەتتەرىنەن

پارتيزاندىق سوعىس

ٴبىزدىڭ پارتيامىز بەن جۇمىسشى بۇقاراسى پارتيزاندىق ارەكەت جايىلى ماسەلەگە قاتتى قىزىعادى. ٴبىز بۇل ماسەلەنى تالاي رەت جول-جونەكەي اۋىزعا الا كەتكەن ەدىك، ەندى ٴوز ۋادەمىزدى ورىنداپ، ٴوز كوزقاراسىمىزدى ٴبىرشاما تولىق بايانداپ وتپەكشىمىز.

I

ٴبىز باسىنان كەلەيىك. ٴاربىر ماركسيزىمشى كۇرەس فورماسى تۋرالى ماسەلەنى تەكسەرۋگە قانداي نەگىزگى تالاپتار قويۋ كەرەك؟ بىرىنشىدەن، ماركسيزىمنىڭ، سوتسياليزىمنىڭ بارلىق العاشقى فورمالارىنان پارقى سول، ماركسيزىم قوزعالىستى بەلگىلىبىر كۇرەس فورماسىمەن عانا شەكتەپ قويمايدى. ول كۇرەستىڭ ٴارتۇرلى فورمالارى بار دەپ تانيدى، ٴارى بۇل فورمالاردى "ويدان شىعارمايدى"، تەك توڭكەرىسشىل تاپتاردىڭ قوزعالىس بارىسىندا ٴتابيعي تۋىلاتىن كۇرەس فورمالارىن قورتىندىلايدى، ۇيىمداستىرادى، سونداي-اق ونى سانالىلىقتا يە ەتەدى. ماركسيزىم دەرەكسىز فورمۋلا، دوگمالىق ٴادىس اتاۋلىعا تۇبىرىنەن قارسى تۇرادى، ال ٴجۇرىلىپ وتىرعان **بۇقارالىق** كۇرەسكە زەر سالا قاراۋدى تالاپ ەتەدى، ويتكەنى بۇقارالىق كۇرەس قوزعالىستىڭ دامۋىنا، بۇقارا ساناسىنىڭ وسۋىنە، ەكونوميكالىق جانە ساياسي داعدارىستىڭ ۋشىعۋىنا بايلانىستى قورعانىس پەن شابۋىلدىڭ سولعۇرلىم جاڭا جانە سولعۇرلىم كوپ فورمالارىن

تۋدىرادى. سوندىقتان، ماركسيزم ٴارقانداي كۇرەس فورماسىنان استه باس تارتپايدى. ماركسيزم بەلگىلى داۋىردە عانا جۇزەگە اسىرۋ مۇمكىن بولعان كۇرەس فورمالارىمەن استه شەكتەلىپ قالمايدى، ول بەلگىلىبىر الەۋمەتتىك جاعدايدىڭ وزگەرىسىنە بايلانىستى كۇرەستىڭ سول داۋىردەگى قايراتكەرلەرگە ٴمالىمسىز جاڭا فورمالارى **ٴسوزسىز** جارىققا شىعادى دەپ قارايدى. ماركسيزم بۇل جاقتا بۇقارانىڭ ٴامالياتىنان **ۇيرەندى**، كىتاپ بولمەسىندەگى "سيستەماشىلار" ويىنان شىعارعان كۇرەس فورماسى ارقىلى بۇقاراعا **ٴتالىم** بەرۋ ۇمىتىنەن اۋلاق تۇرادى دەۋگە بولادى. مىسالى، كاۋتسكي الەۋمەتتىك توڭكەرىس فورماسىن تەكسەرگەندە بىلاي دەيدى: ٴبىز الداعى داعدارىس بىزگە قازىر بولجاپ جەتە الماعان جاڭا كۇرەس فورمالارىن ٴسوزسىز اكەلەتىندىگىن بىلەمىز.

ەكىنشىدەن، ماركسيزم بىزدەن كۇرەس فورماسى ماسەلەسىن ٴسوزسىز **تاريحي پوزيتسيامەن** تەكسەرۋدى تالاپ ەتەدى. بۇل ماسەلەنى ناقتى تاريحي ورتادان قول ۇزە وتىرىپ العا قويۋ ديالەكتيكالىق ماتەرياليزمنىڭ الىپپەسىن بىلمەۋمەن بارابار. ەكونوميكالىق ەۆوليۋتسيانىڭ ارتۇرلى داۋىرلەرىندە، ساياسي، ۇلتتىق مادەنيەت، سالت-سانا قاتارلى شارت-جاعدايلار ۇقساس بولمايتىندىقتان، تۇرلىشە كۇرەس فورمالارى باستى ورىنعا قويىلىپ، نەگىزگى كۇرەس فورمالارىنا اينالماي قويمايدى، ال كۇرەستىڭ ەكىنشى ورىندا تۇراتىن قوسىمشا فورمالارى دا وسىعان بايلانىستى وزگەرىپ وتىرادى. بەلگىلى قوزعالىستىڭ بەلگىلى داموۋ ساتىسىنداعى ناقتى جاعدايىن ەگجەي-تەگجەيلى تەكسەرمەي تۇرىپ، بەلگىلى كۇرەس ٴتاسىلى ماسەلەسى نە دۇرىس، نەمەسە تەرىس دەپ جاۋاپ بەرۋدىڭ ٴوزى ماركسيزمنىڭ تابان تىرەر تياناعىنان بۇكىلدەي بەزگەنىمەن بارابار.

مىنە بۇل — ٴبىز بويسۇنۋعا ٴتيىستى ەكى نەگىزگى ٴنازاريالىق ٴپرينسيپ. باتىس ەۆروپاداعى ماركسيزمنىڭ تاريحى ٴبىزدىڭ جوعارىداعى پرينسيپتەردى سىپاتتاۋىمىزعا سانسىز دالەلدەر بەرەدى. ەۆروپاداعى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالار كەزەكتەگى باستى كۇرەس فورماسى پارلامەنتتىك ٴتۇزىم مەن جۇمىسشى ۇيىمى قوزعالىسى دەپ سانايدى، ٴبىراق ولار روسسيادان نەگىزگى زاڭشىل دەموكراتتار[84] مەن تاقىرىپسىزشىلدار[149] تەكتەس ليبەرال بۋرجۋاز-داردىڭ پىكىرىنىڭ كەرىسىنشە، كوتەرىلىستى بۇرىن دا مويىنداعان، سونداي-اق بولاشاقتا جاعدايدا وزگەرىس بولعان كەزدە دە بۇكىل-دەي مويىنداعالى وتىر. سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا 70-جىل-داردىڭ جاپپاي جۇمىس تاستاۋدىڭ الەۋمەتتىك ماسەلەلەردى شەشەتىن شيپالى ٴدارى ەكەنىن مويىندامايدى، ساياسي ەمەس جولدار ارقىلى دا بۋرجۋازيانى دەرەۋ قۇلاتاتىن ٴتاسىل ەكەنىن مويىندامايدى، ٴبىراق سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا بۇقارالىق سيپاتتاعى ساياسي جۇمىس تاستاۋ (اسىرەسە روسسيانىڭ 1905-جىلعى تاجىريبەسىنەن كەيىن) بەلگىلى شارت-جاعدايدا قاجەتتى كۇرەس تاسىلدەرىنىڭ ٴبىرى ەكەنىن تولىق مويىندايدى. سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا 19-عاسىردىڭ 40-جىلدارىنداعى كوشە بەك-ىنىسى كۇرەسىن مويىنداعان ەدى، كەيىن 19-عاسىردىڭ اياق كەزىندە بەلگىلى احۋالعا ساي ونى مويىندامايتىن بولدى، ال موسكۆا تاجىريبەسىنەن كەيىن كوشە بەكىنىسى كۇرەسىن مويىنداماي-تىن مۇنداي كوزقاراسقا تۇزەتۋ ەنگىزۋگە بۇكىلدەي ٴازىر ەكەندىك-تەرىن ٴبىلدىردى، مۇنداي كۇرەستىڭ ۇلەسىمدى ەكەندىگىن مويىندادى، ويتكەنى، كاۋتسكيدىڭ سوزىمەن ايتقاندا، موسكۆا تاجىريبەسى كوشە بەكىنىسىنىڭ جاڭا تاكتيكالارىن بەرگەن.

II

ماركسيزىمنىڭ جالپى قاعيداسىن انىقتاپ العان ەكەنبىز، ەندى روسسيا توڭكەرىسى ماسەلەسىنە كوشەيىك. ٴبىز الدىمەن روسسيا توڭكەرىسى تۋعىزعان كۇرەس فورمالارىنىڭ تاريحي وزگەرىستەرىن ەسكە تۇسىرەيىك. العاشىندا جۇمىسشىلاردىڭ ەكونوميكالىق جۇمىس تاستاۋى بولدى (1896 — 1900 ـ جىلدار)، ونان سوڭ جۇمىسشىلار مەن وقۋشىلاردىڭ ساياسي قىر كورسەتۋى (1901 — 1902 ـ جىلدار)، ديحاندار دۇربەلەڭى (1902 ـ جىل) بولدى، قىر كورسەتۋلەرگە تۇرلىشە فورمالارمەن ۇلاسا باستاعان بۇقارالىق سيپاتتاعى ساياسي جۇمىس تاستاۋلار (1902 ـ جىلعى روستوۆتاعى جۇمىس تاستاۋ، 1903 ـ جىلعى جازعى جۇمىس تاستاۋ، 1905 ـ جىلى 9 ـ يانۋار وقيعا ـ سى[226])، بۇكىل روسسيا بويىنشا ساياسي جۇمىس تاستاۋ مەن كەيبىر جەرلەردە تۋىلعان كوشە بەكىنىسى كۇرەسى (1905 ـ جىلى 10 ـ اي)، بۇقارالىق سيپاتتاعى كوشە بەكىنىسى كۇرەسى مەن قارۋلى كوتەرى ـ لىستەر (1905 ـ جىلى 12 ـ اي)، پارلامەنتتىك بەيبىت كۇرەس (1906 ـ جىلى 4 — 6 ـ ايلار)، ارمياداعى ٴىشىنارا كوتەرىلىستەر (1905 ـ جىلى 6 ـ ايدان 1906 ـ جىلى 7 ـ ايعا دەيىن)، ٴىشىنارا ديحاندار كوتەرىلىسى (1905 ـ جىلدىڭ كۇزىنەن 1906 ـ جىلدىڭ كۇزىنە دەيىن) بولدى.

جالپى كۇرەس فورماسىنان قاراعاندا، 1906 ـ جىلدىڭ كۇزىنە دەيىنگى وقيعانىڭ دامۋى مىنە وسىنداي بولدى. جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىم قولدانعان كۇرەستىڭ "جاۋاپ" فورماسى، 1903 ـ جىلدىڭ كوكتەمىندەگى كيشينەۆ وقيعاسىنان 1906 ـ جىلدىڭ كۇزىندەگى سەدلەتس وقيعاسىنا دەيىن جالعاسقان قارا جۇزدىكتەردىڭ زۇلىمدىعى

بولىپ تابىلادى. تۇتاس وسى مەزگىلدە قارا جۇزدىكتەردىڭ ٴوۆرەي-
لەردى، وقۋشىلاردى، توڭكەرىسشىلدەردى جانە سانالى جۇمىسشىلار-
دى جانىشتاۋ جانە قىرعىنداۋ ٴادىسى قاتايا ٴتۇستى، جەتىلە بەردى،
ناداندارى ساتىپ الىپ زورلىق-زومبىلىق جۇرگىزۋدەن تىس، قارا
جۇزدىكتەر ارمياسى ارقىلى دا زورلىق-زومبىلىق جۇرگىزدى،
ٴتىپتى اۋىل-قىستاقتار مەن قالالاردا زەڭبىرەك ىستەتتى، جازالاۋ
دۇيلارىن جانە جازالاۋ پويىزدارىن جىبەردى، ت. س.

جاعدايدىڭ نەگىزگى ارتقى كورىنىسى مىنە وسىنداي. وسى
ارتقى كورىنىستە، وسى ماقالا تەكسەرەتىن جانە شامالايتىن قۇبىلىس-
تار بەينەلەنەدى، ارينە، بۇل ٴىشىنارا، ەكىنشى ورىنداعى، جاناما
قۇبىلىستار. بۇل زاتىندا نەندەي قۇبىلىس؟ ونىڭ بەينەلەنۋ فورماسى
قانداي؟ ونىڭ تۋىلۋ سەبەبى نە؟ قاي كەزدە تۋىلىپ، قانشالىق
كەڭەيدى؟ ونىڭ توڭكەرىستىڭ جالپى بارىسىنداعى ماڭىزى قانداي؟
ونىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا ۇيىمداستىرعان، باسشىلىق
ەتكەن جۇمىسشى تابىنىڭ كۇرەسىمەن بايلانىسى قانداي؟ ٴبىز وسى
جاعدايلاردىڭ جالپى ارتقى كورىنىسىن سۋرەتتەگەننەن كەيىن تالداۋ
جاساعالى وتىرعان ماسەلەلەر مىنە وسىلار.

ٴبىزدىڭ كوڭىلىمىزدى اۋدارىپ وتىرعان قۇبىلىس **قارۋلى**
كۇرەس بولىپ تابىلادى. بۇل كۇرەستى جەكە ادامدار مەن ادام-
داردىڭ شاعىن توبى جۇرگىزەدى. ولاردىڭ ٴبىر ٴبولىمى توڭكە-
رىسشىل ۇيىمدارعا قاتىناسقاندار، ٴبىر ٴبولىمى (روسسيانىڭ كەي
جەرلەرىندە **كوپشىلىگى**) توڭكەرىسشىل ۇيىمداردىڭ ەشبىرىنە قاتى-
ناسپاعاندار. قارۋلى كۇرەستە **ۇقساماعان** ەكى ماقسات بولادى،
بۇلاردى **قاتاڭ** پارىقتاۋىمىز كەرەك: بۇل كۇرەستىڭ ماقساتى،
بىرىنشىدەن، ايىرىم ادامداردى، ارميانىڭ، ساقشىنىڭ باستىقتارى
مەن ونىڭ قول استىنداعىلاردى ٴولتىرۋ؛ ەكىنشىدەن، ۇكىمەتتىڭ

ده، جەكەلەردىڭ دە اقشاسىن ٴمۇسادىرالاۋ. ٴمۇسادىرالانعان اقشانىڭ ٴبىر ٴبولىمى پارتيا قاجەتىنە، ٴبىر ٴبولىمى ارناۋلى تۇردە قارۋ-جاراق ساتىپ الۋعا جانە كوتەرىلىس ازىرلەۋگە، ەندى ٴبىر ٴبولىمى وسى كۇرەستى جۇرگىزىپ وتىرعاندardىڭ تۇرمىسىنا جۇمسالادى. تارتىپ الىنعان كوپ اقشا (كاۆكازدا 200 مىڭنان ارتىق رۋبل ٴمۇسادىرالاندى، موسكۆادا 875 مىڭ رۋبل ٴمۇسادىرالاندى) ەڭ الدىمەن توڭكەرىستىك پارتياعا بەرىلدى؛ تارتىپ الىنعان ۇساق-تۇيەك اقشالار بارىنەن بۇرىن، كەيدە ٴتىپتى تۇگەلىمەن "تارتىپ الۋشىلار"دىڭ تۇرمىسىنا جۇمسالدى. مۇنداي كۇرەس فورماسى 1906-جىلى، ياعني دەكابىر كوتەرىلىسىنەن كەيىن عانا كەڭ ورىستەپ تارالا تۇسكەندىگى انىق. ساياسي داعدارىستىڭ قارۋلى كۇرەس دارەجەسىنە دەيىن شيەلەنىسۋى؛ اسىرەسە اۋىل-قىستاقتار مەن قالالارداعى مۇقتاجدىقتىڭ، اشارشىلىقتىڭ، جۇمىسسىزدىقتىڭ ٴورشي ٴتۇسۋى بۇل كۇرەستى تۋعىزعان باستى سەبەپتەردىڭ ٴبىرى بولدى. كاسىپسىز قاڭعىباستار، سودىرلار جانە ۇكىمەتسىزشىلدەر توبى كۇرەس فورماسىنىڭ بۇل ٴتۇرىن الەۋمەتتىك كۇرەستىڭ باستى، ٴتىپتى **بىردەن-ٴبىر** فورماسى دەپ قارادى. كۇرەستىڭ جەكە وكتەمدىك ۇكىمەت قولدانعان "جاۋاپ" فورماسى اسكەري ٴتۇس جاريالاۋ، جاڭا اسكەري بولىمدەردى اتتاندىرىپ كەلتىرۋ، قارا جۇزدىكتەر زۇلىمدىعىن قولدانۋ (سەدلەتس وقيعاسى) جانە سوعىس مايدانى سوتتارىن قۇرۋ بولىپ تابىلادى.

III

مۇنداي كۇرەسكە بەرىلەتىن داعدىلى باعا مىناداي: بۇل — ۇكىمەتسىزدىك، بلانكيزم[65]، ەجەلگى تەررور، بۇقارادان قول ۇزگەن

جالعىز ـ جارىم ادامداردىڭ ارەكەتى، جۇمىسشىلاردىڭ كوڭىلىن جابىرقاتاتىن قالىڭ تۇرعىنداردى جۇمىسشىلاردان السىراتاتىن، قوزعالىسقا سىرتكى سالاتىن، توڭكەرىسكە زيانىدى ارەكەت. بۇل باعانى راستايتىن مىساللاردى گازەتتەردە كۇنبە ـ كۇن جازىلىپ تۇراتىن وقيعالاردان وپ ـ وڭاي تابۋعا بولادى.

ٴبىراق بۇل مىسالدار شىنىندىق پا؟ مۇنى تەكسەرۋ ۇشىن، ٴبىز كۇرەستىڭ وسى فورماسىنىڭ ەڭ دامىعان جەرى لاتۆيا شەگارا رايونىن الىپ قارايىق. لاتۆيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ قيمىلىنا «جاڭا زامان»[17] گازەتىنىڭ (9 ـ ايدىڭ 9 ـ كۇنى جانە 12 ـ كۇنى) قالاي كەيىگەندىگىن قاراڭىزدار. لاتۆيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى (ول روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ٴبىر ٴبولىمى) شىعارعان گازەتتىڭ ٴار سانى ادەتتە 30 مىڭ دانا شىعادى. گازەتتىڭ رەسمي بولىمىندە تىڭشىل ادامداردىڭ ٴبارى دە جويىلۋعا مىندەتتى بولعان شپيونداردىڭ ٴتىزىمى باسىلادى. ساقشى مەكەمەسىنە جاردەمدەسكەندەر "توڭكەرىستىڭ دۇشپاندارى" دەپ جاريالانىپ، ولىمگە ۇكىم ەتىلەدى، ونىڭ ۇستىنە مال ـ مۇلكى ٴمۇسادىرالانادى. سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ۇشىن اقشا بەرگەندە اقشا تاپسىرىپ الۋشى ٴمور باسىلعان قولحات كورسەتكەندە عانا بەرۋ كەرەك دەپ تۇرعىندارعا جارلىق ەتىلەدى. پارتيانىڭ سوڭعى جاريالاعان ەسەبىندە، ٴبىر جىل ىشىندە تۇسكەن 48 مىڭ رۋبل كىرىس ىشىندە، ليباۆا جىبۋى تارتىپ الۋ تاسىلىمەن قولعا ٴتۇسىرىپ قارۋ ـ جاراق ساتىپ السىن 5 مىڭ 600 رۋبل بار ەكەنى كورسەتىلگەن. «جاڭا زامان» گازەتىنىڭ وت الىپ قوپاعا ٴتۇسۋى، وسى "توڭكەرىستىك زاڭعا"، وسى "ايبارلى ۇكىمەتكە" قارسى تۇرعاندىعى ەكەنى اپ ـ ايقىن.

لاتۆيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ بۇل قيمىلىن

ۇكىمەتسىزدىك، بلانكيزىم، تەرروريزىم دەپ ايتۋعا ەشكىمنىڭ باتىلى بارمايدى. نەلىكتەن باتىلى بارمايدى؟ ويتكەنى، كۇرەستىڭ جاڭا فورماسىنىڭ دەكابىردە تۋىلعان، ونىڭ ۇستىنە تاعى دا پىسىپ جەتىلىپ كەلە جاتقان كوتەرىلىسپەن بايلانىستى ەكەنى بۇل ارادا **ايقىن** كورىنەدى. بۇكىل روسسيا جونىنەن ايتقاندا، بۇل بايلانىس ٴالى ونشا ايقىن ەمەس، دەگەنىمەن، بۇل بايلانىس شىنىندا بار. "پارتيزان"دىق كۇرەستىڭ دەكابىردەن كەيىن تارالعاندىعى، ونىڭ ەكونوميكالىق داعدارىستىڭ عانا ەمەس، سونىمەن قاتار ساياسي داعدارىستىڭ دا شيەلەنىسۋىمەن بايلانىستى ەكەندىگى كۇمانسىز. بۇرىنعى روسسيا تەرروريزىمى جاسىرىن قاسكۇنەمشىل زيالىلاردىڭ ىستەگەنى؛ قازىرگى پارتيزاندىق كۇرەستى ادەتتە جاۋىنگەر جۇمىسشىلار نەمەسە تەك جۇمىسسىز قالعان جۇمىسشىلار عانا جۇرگىزەدى. بلانكيزىم مەن ۇكىمەتسىزدىك دەگەن اتاۋلار قازىر قالىپىندا كوشىرىپ كەلۋگە قۇمار ادامداردىڭ ەسىنە تەز تۇسەدى، ٴبىراق لاتۆيا شەگارا رايونى سەكىلدى كوتەرىلىستىڭ وسىنداي ايقىن جاعدايىندا، تامتىعى قالماعان بۇل ماركانىڭ جارامسىزدىعى بادىرايىپ تۇر.

پارتيزاندىق سوعىستى كوتەرىلىس ورتاسىمەن بايلانىستىرمايتىن، ەلىمىزدە كەڭ تارالعان تالداۋ ٴادىسىنىڭ بۇكىلدەي دۇرىس ەمەستىگى، علمي ەمەستىگى، تاريحي ەمەستىگى لاتۆيانىڭ مىسالىنان ايقىن كورىنەدى. بۇل جاعدايعا نازار اۋدارۋ كەرەك، كوتەرىلىستىڭ كولەمدى ەكى رەتكى قيمىلى اراسىنداعى ارالىق مەزگىلدىڭ وزگەشەلىكتەرىمەن ساناسۋ كەرەك، بۇل كەزدە قانداي كۇرەس فورماسىنىڭ ٴسوزسىز تۋاتىندىعىن ٴتۇسىنۋ كەرەك، نەگىزگى ذاڭشىل دەموكراتتار مەن جاڭا زامان گازەتى توبىنداعىلار اۋزىنان تاستامايتىن ۇكىمەتسىزدىك، توناۋشىلىق، قاڭعىباستىق، ت. ب. سوزدەردى كەلسە-كەلمەس ىستەتىپ سىپاي قامشىلاپ وتە شىعۋعا بولمايدى.

كەيبىرەۋلەر پارتيزاندىق ارەكەت ءبىزدىڭ قىزمەتىمىزدى بۇلدى-رەدى دەيدى. ءبىز بۇل پىكىردى 1905 - جىلعى دەكابىردەن كە-يىنگى جاعدايعا، قارا جۇزدىكتەردىڭ زۇلىمدىلىعى مەن اسكەري ءتۇس داۋىرىنە قولدانىپ كورەيىك. **مۇنداي** داۋىردە قوزعالىستى كوبىرەك بۇلدىرەتىن ءسىرا نە؟ قارسىلاسپاۋ ما، الدە ۇيىمداسقان پارتيزاندىق كۇرەس پە؟ روسسيانىڭ ورتا بولىگىن ونىڭ باتىس شەگارا وڭىرلەرىمەن، ياعني پولشامەن جانە لاتۆيا شەگارا رايونىمەن سالىستىرىپ كورەيىك، پارتيزاندىق كۇرەستىڭ باتىس شەگارا وڭىر-لەردە اناعۇرلىم كەڭ تارالىپ، مەيلىنشە ورىستەگەنى انىق. سول سياقتى، جالپى توڭكەرىستىك قوزعالىستىڭ، اسىرەسە سوتسيال - دە-موكراتيالىق قوزعالىستىڭ روسسيانىڭ باتىس شەگارا وڭىرلەرىنە قاراعاندا ورتا بولىگىندە كوبىرەك **بۇلىنشىلىككە ۇشىراعانى** دا انىق. ارينە، ءبىز بۇدان، پارتيزاندىق سوعىس **ارقاسىندا** پولشا مەن لاتۆيادا سوتسيال - دەموكراتيالىق قوزعالىس ونشا بۇلىنگەن جوق دەگەن قورىتىندى شىعارمايمىز. ولاي ەمەس. بۇدان تەك، 1906 - جىلعى روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى قوزعا-لىسىنىڭ بۇلىنشىلىككە ۇشىراۋىنا پارتيزاندىق سوعىس كىنالى ەمەس دەگەن قورىتىندى شىعادى.

جۇرت بۇعان كەلگەندە، ەكىنىڭ بىرىندە، ۇلتتىق شارت - جاعداي-دىڭ ۇقساماستىعىن سىلتاۋ ەتەدى. ءبىراق بۇل سىلتاۋ قازىر ايتىلىپ جۇرگەن دالەلدىڭ ماردىمسىزدىعىن وتە ايقىن كورسەتەدى. ماسەلە ۇلتتىق شارت - جاعدايدىڭ ۇقساماستىعىندا ەكەن، وندا ما-سەلە ۇكىمەتسىزدىك، بلانكيزم، تەرروريزم سىندى بۇكىل روس-سيا كولەمىندەگى، ءتىپتى تەك قانا ورىستىق كۇنالاردا ەمەس، قايتا باسقا سەبەپتەردە دەگەن ءسوز. مىرزالار، وسى باسقا سەبەپ-تەرگە ناقتى تالداۋ جاساپ كورىڭىزدەر! سوندا سىزدەر ۇلتتىق

ەزگى نەمەسە ۇلتتىق قاراما-قارسىلىق ەشبىر ماسەلەنى ٴتۇسىندىرىپ
بەرە المايتىندىعىن بىلەسىزدەر، ويتكەنى بۇل باتىس شەگاراداعى
وڭىرلەردە باستان-اياق ٴومىر ٴسۇرىپ كەلەدى، ال پارتيزاندىق
كۇرەس تەك قازىرگى تاريحي مەزگىلدىڭ عانا تۋىندىسى. ٴبىرسىپىرا
جەرلەردە، ۇلتتىق ەزگى مەن ۇلتتىق قاراما-قارسىلىق بولسا دا،
پارتيزاندىق كۇرەس جوق، ال پارتيزاندىق كۇرەس كەيدە ەشبىر
ۇلتتىق ەزگى بولماعان جاعدايدا داميدى. ماسەلەگە ناقتى تالداۋ
جاسالسا بولعانى، ماسەلەنىڭ ۇلتتىق ەزگىدە ەمەس، قايتا كوتەرىل-
لىستىڭ شارت-جاعدايىندا ەكەندىگىن بىلۋگە بولادى. پارتيزاندىق
كۇرەس — بۇقارالىق قوزعالىستىڭ ٴىس جۇزىندە كوتەرىلىس دارە-
جەسىنە جەتكەن كەزىندەگى ىشكى سوعىستاعى "ەكى ۇلكەن
سايىس" ارالىعىنداعى ٴبىرشاما ۇزاق مەزگىل ىشىندە تۋىلماي
قويمايتىن كۇرەس فورماسى بولىپ تابىلادى.

قوزعالىستى بۇلدىرەتىن پارتيزاندىق قيمىلدار ەمەس، قايتا
وسى قيمىلداردى يگەرە الماي وتىرعان پارتيانىڭ السىزدىگى.
سوندىقتان ٴبىزدىڭ ورىستار ادەتتە پارتيزاندىق اتتانىستارعا لاعىنەت
ايتا وتىرىپ، پارتيانى ىشىنىندە بۇلىنشىلىككە ۇشىراتاتىن قۇپىيا
كەزدەيسوق، ۇيىمشىلدىعى جوق پارتيزاندىق قيمىل جۇرگىزەدى.
بۇل كۇرەستى تۋدىراتىن تاريحي جاعدايلاردى تۇسىنە الماساق،
ونىڭ ناشار رولىن دا جويا المايمىز. ال كۇرەس ٴالى دە ٴجۇرىپ
جاتىر، بۇل كۇرەستى كەلەلى ەكونوميكالىق، ساياسي سەبەپتەر تۋدىر-
عان. بۇل سەبەپتەردى جويا الماساق، بۇل كۇرەستى دە جويا ال-
مايمىز. ٴبىزدىڭ پارتيزان كۇرەسىنە كەيۋىمىز، ٴىس جۇزىندە،
پارتيامىزدىڭ كوتەرىلىستەگى دارمەنسىزدىگىنە كەيۋ بولىپ تابىلادى.

ٴبىزدىڭ جوعارىدا ۇيىمدى بۇلىنشىلىككە ۇشىراتاتىن ماسەلە
تۋرالى ايتقاندارىمىزدىڭ ٴبارى كوڭىل جابىرقاتارلىق ماسەلە دە

ۇيلەسەدى. كوگىل جابىرقاتاتىن پارتيزاندىق سوعىس ەمەس، پارتيزاندىق اتتانىستاعى **ۇيىمسىزدىق**، تارتىپسىزدىك، پارتياسىز-دىق، پارتيزاندىق اتتانىستى ايىپتاۋ مەن قارعاپ-سىلەۋ بىزگە مۇن-داي **ايقىن** جابىرقاۋشىلىقتا ۇشىراماۋدىڭ تيىتتەي دە مۇمكىندىگىن بەرمەيدى، ويتكەنى مۇنداي ايىپتاۋ مەن قارعاپ-سىلەۋ تەرەڭ ەكو-نوميكالىق جانە ساياسي سەبەپتەردەن تۋعان قۇبىلىستى استە توسىپ قالا المايدى. كەيبىرەۋلەر ٴبىز قالىپسىز جانە كوگىل جابىرقاتارلىق قۇبىلىستاردى توسا الماعان ەكەمىز، وندا بۇل **پارتيامىزدىڭ** قالىپ-سىز، كوگىل جابىرقاتارلىق كۇرەس ٴتاسىلىن قولداناۋىنا دا سەبەپ بولا المايدى دەپ قارسىلىق ايتار. ٴبىراق بۇل ماركسيزمدىك پىكىر ەمەس، بۇكىلدەي ليبەرال بۇرجۋازيانىڭ پىكىرى، ويتكەنى ماركسيزمشىلدەر ىشكى سوعىستى نەمەسە ىشكى سوعىس فورمالار-ىنىڭ ٴبىرى بولعان پارتيزاندىق سوعىستى استە **توماعا تۇيىق تۇردە** قالىپسىز جانە كوگىل جابىرقاتارلىق قۇبىلىس دەپ قارامايدى. مار-كسيزمشىلدەر الەۋمەتتىك تاتۋلىقتى ەمەس، تاپتىق كۇرەستى قۋاتتاي-دى. شيەلەنىسكەن ەكونوميكالىق جانە ساياسي داعدارىستىڭ بەلگىلى داۋىرىندە، تاپتىق كۇرەس دامىپ جاريا ىشكى سوعىسقا، ياعني ادام-داردىڭ ەكى بولەگى اراسىنداعى قارۋلى كۇرەسكە اينالادى. مۇنداي مەزگىلدە ماركسيزمشىلدەر ىشكى سوعىستى قۋاتتاۋ **كەرەك**. مار-كسيزمنىڭ كوزقاراسى بويىنشا، ىشكى سوعىستى مورالدىق جاقتان كىنالاۋدىڭ قانداينا بولسا دا، مۇلدە جول بەرىلمەيدى.

ىشكى سوعىس داۋىرىندە پرولەتارلىق پارتيانىڭ مۇراتى **جاۋىنگەر پارتياعا** اينالۋ بولىپ تابىلادى. بۇعان داۋ جۇرمەيدى. ٴبىز بەلگىلى ۋاقىتتا، ىشكى سوعىستىڭ، بەلگىلى فورماسىنىڭ **ۇيلە-سىمسىزدىگىن** ىشكى سوعىس تۇرعىسىنان دالەلدەۋگە بولادى جانە دا-لەلدەمەي قويمايدى دەپ ابدەن كەسىپ ايتا الامىز. ىشكى سوعىس

فورمالارىنا **اسكەري جاقتاعى ۇيلەسىمدىلىك تۇرعىسىنان** سىن ايتۋعا بولاتىندىعىن ٴبىز تولىق مويىندايمىز، ونىڭ ۇستىنە **مۇندايى** ماسەلەنى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ جەر-جەردەگى ٴىس جۇزىندىك قىزمەتكەرلەرىنىڭ بەلگىلەۋىنە مۇلدە قوسىلامىز. ٴبىراق ٴبىز ماركسيزىم پرينسيپتەرىنە نەگىزدەلە وتىرىپ ىشكى سوعىس جاعدايىنا تالداۋ جاساۋ ماسەلەسىنەن ۇكىمەتسىزدىك، بلانكيزىم جانە تەرروريزىم دەيتىن توزىعى جەتكەن سوزدەر ارقىلى جالتارماۋدى مۇلدە قۋاتتايمىز، سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا جالپى پارتيزاندىق سوعىسقا قاتىناسۋ كەرەك پە، جوق پا دەگەن ماسەلەنى تالقىلاعاندا پولشا سوتسياليستەر پارتياسىنىڭ بەلگىلى ۇيىمىنىڭ بەلگىلى كەزدە قولدانعان ماعىناسىز پارتيزاندىق قيمىل ٴتاسىلىن قولدەنەڭ تارتىپ جۇرتقا قۋقاي كورسەتپەۋدى قۋاتتايمىز.

پارتيزاندىق سوعىس قوزعالىستى بۇلىنشىلىككە ۇشىراتادى دەيتىن سىلتاۋلارعا سىن كوزبەن قاراۋىمىز كەرەك. جاڭا جاۋىپتەرگە، جاڭا قۇرباندىقتارعا دۋشار ەتەتىن كۇرەستىڭ ٴارقانداي جاڭا فورماسىن قولدانۋ كۇرەستىڭ وسى جاڭا فورماسى جونىندە تولىق ازىرلىگى بولماعان ۇيىمداردى دا "بۇلىنشىلىككە" ۇشىراتاتىنى ٴسوزسىز. ٴبىزدىڭ بۇرىنعى ۇگىت گرۋپپالارىمىز ٴناسيحات جۇمىسىن جۇرگىزگەندىكتەن بۇلىنشىلىككە ۇشىراعان ەدى. كەيىن كەلە، ٴبىزدىڭ كوميتەتتەرىمىز دە قىر كورسەتكەندىكتەن بۇلىنشىلىككە ۇشىرادى. ٴارقانداي سوعىستاعى ٴارقانداي سوعىستىق قيمىل سوعىسۋشى قوسىندارعى ەداۋىر بۇلىنشىلىككە ۇشىراتادى. ٴبىراق بۇدان سوعىسپاۋ كەرەك دەگەن قورتىندى شىعارۋعا استە بولمايدى. بۇدان سوعىسا ٴبىلۋ كەرەك دەگەن قورتىندى شىعارۋ كەرەك. كەرەگىنىڭ ٴوزى دە وسى.

كەيبىر سوتسيال-دەموكراتتار ٴبىز ۇكىمەتسىزشىل ەمەسپىز،

ۆرى ەمەسپىز، توناۋشى ەمەسپىز، ٴبىز بۇلاردىڭ بارىنەن جوعارى تۇرامىز، ٴبىز پارتيزاندىق سوعىسقا قارسىمىز دەپ دانىدايسىدى. مەن بۇلاردىڭ وسى ايتقاندارىن ەستىگەندە وزىمنەن: وسىلار وز-دەرىنىڭ نە ايتىپ تۇرعاندارىن تۇسىنە مە ەكەن؟ — دەپ سۇرايمىن. قازىر بۇكىل ەلدىڭ جەر-جەرىندە قارۋلى قاقتىعىستار تۇتىلىپ، قارا جۇزدىكتەر ۇكىمەتى تۇرعىندارمەن شايقاسۋدا. بۇل — توڭكە-رىستىڭ قازىرگى دامۋ كەزەڭىندە ٴسوزسىز بولاتىن قۇبىلىس. تۇر-عىندار مۇنداي قۇبىلىسقا ستيحيالى، ۇيىمسىز تۇردە — سوندىقتان دا، ەكىنىڭ بىرىندە، ناتيجە بەرمەيتىن ناشار فورمامەن — قارۋلى قاق-تىعىسپەن جانە شابۋىلمەن جاۋاپ بەرەدى. ٴبىز ۇيىمسىزدىڭ نا-شارلىعىنان جانە دايىندىعىسىزدىڭ جوقتىعىنان بەلگىلى جەردە، بەلگىلى ۋاقىتتا پارتيانىڭ مۇنداي ستيحيالى كۇرەسكە باسشى-لىق ەتۋىنەن باس تارتۋىمىز مۇمكىن، مۇنى مەن تۇسىنەمىن. بۇل ماسەلەنى جەرگىلىكتى ٴىس جۇزىندىك قىزمەتكەرلەر شەشۋ كەرەك، قابىلەتى ناشار جانە دايىندىعى جوق ۇيىمداردى قايتا جاندانىرۋ وڭاي ٴىس ەمەس، مۇنى مەن تۇسىنەمىن. الايدا سوتسيال-دەمو-كراتيالىق پارتياداعى بەلگىلى ٴنازارياشى نەمەسە ساياسي شو-لۋشى دايىندىقتىڭ جوقتىعىنا وكىنگەندى بىلاي قويىپ، كەرىسىنشە مەنمەنسىپ ٴماز بولادى، نارتسيستىڭ[190] ۇكىمەتسىزدىك، بلانكيزىم جانە تەرروريزىم تۋرالى بالا كەزىندە جاتتاپ العان سوزدەرىن ماسايراي قايتالايدى. مەن وسى جايتتى كورگەندە دۇنيەدەگى ەڭ توڭكەرىسشىل ٴىلىمنىڭ قۇنى تۇسىرىلگەنىنە قامىقپاي تۇرا المايمىن.

كەيبىرەۋلەر پارتيزاندىق سوعىس سانالى پرولەتارياتتى ەم قونىستىن سوتاناق سودىرلار دارەجەسىنە اپارادى دەيدى. بۇل دۇرىس. ٴبىراق بۇدان شىعاتىن قورتىندى تەك مىناۋ عانا: پرولەتا-ريات پارتياسى پارتيزاندىق سوعىستى ەشقاشان دا بىردەن-ٴبىر

كۇرەس ٴتاسىلى، ٴتىپتى باستى كۇرەس ٴتاسـىلى دەپ ساناي الـ
مايدى؛ بۇل ٴتاسىل باسقا كۇرەس تاسىلدەرىنە بۇيسۇنـۋعا، باستى
كۇرەس تاسىلىنە سايكەسۋگە، سوتسياليزمنىڭ تاربيەلىك، ۇيىمدىق
ىقپالى ارقىلى ىزگى تاسىلـگە ايـنالۋعا ٴتيىس. وسى **سوعىس** شارت
بولماسا، بۇرجۋازيالىق قوعامـداعى كۇرەسـتىـڭ **بارلىق** ٴتاسـىلى،
شىنىندا بارلىق ٴتاسىلى، پـرولەتارياتـتى وزىنەن جوعارى نەمەسە
تومەن تۇراتىن پـرولەتار ەمەس جىكـتەر دارەجەسـىنە اپارادى،
ەگەر ونىڭ ٴورشي بەرۋىنە جول بەرىلسە، وندا پـرولەتاريات توز-
عىنداپ، شىرىكتەسىپ ازعىندايدى. ٴوز بەتىمەن دامـىعان جۇمىس
تاستاۋ، ەكىنىڭ بىرىندە، جۇمىسشىلاردىڭ قوجايىندارمەن جاساسقان
ىمىراسىنا، تۇتىنۋشىـلارعا **قارسى** "وداق"قا ايـنالادى. پارلامەنـت
ازعىنـداپ جەزوكشەلەر ۇيىنە ايـنالادى، ٴبىر توپ بۇرجـۋازيالـىق
ساياسي جالداپتار "حالىق بوستاندىعى"ن، "ليبەراليزم"دى، "دەمو-
كراتيا" نى، رەسپۋبليكاشىلدىقتى، ٴدىني ۇقىققا قارسى تۇرۋشىلىقتى،
سوتسياليزمدى، تاعى باسقا ٴوتىمدى بۇيىمـداردى توبـىمەن ساتۋ
جانە بولشەكـتەپ ساتـۋ ساۋداسـىن جاسايـدى. گـازەت ازعىنداپ
جۇرتتىڭ ٴبارىنىڭ قولى جەتەتـىن دەلدالعا، بۇقارانى شىرىتەتىن،
قاراتوبىر جۇرتتىڭ پاسىق نيەتتەرىنە سايكەسەتىن قارۋعا، تاعى سول
سياقتىلارعا اينالادى. سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا كۇرەسـتىـڭ
سەگـىز قىرلى تاسىلدەرىن، پـرولەتارياتـتان ٴسال جوعارى نەمەسە
ٴسال تومەن تۇراتىن جىكتەردەن پىرولەتارياتتى ۇلى قورعان ارقىلى
ٴبولىپ تۇراتىن تاسىلدەرىن بىلمەيدى. سوتسيال ـ دەموكـراتيالىق
پارتيا تۇرلىشە داۋىرلەردە تۇرلىشە تاسىلدەردى قولدانادى، سونداي ـ
اق ولاردى قولـدانۋ ٴۇشىن **ٴارقاشان قاتاڭ** بەلـگىلەنگەن يديالىق
جانە ۇيىمدىق شارتتار قويىپ وتىرادى.①

① كەيىرەۋلەر سوتسيال ـ دەموكرات بولشەۆيكتەردى پارتيزان اتتانىسـ

IV

روسسيا توڭكەرىسىنىڭ كۇرەس فورماسى ەۆروپاداعى بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستەن الدەقايدا كۇردەلى. كاۋتسكي مۇنى ٴىشىنارا بولجادى، ول 1902-جىلى بىلاي دەگەن ەدى: بولاشاقتاعى توڭكەرىستى (**بالكىم** روسسيا مۇنىڭ ٴسىرتىنىندا دەپ تولىقتىردى ول) حالىق پەن ۇكىمەت اراسىنداعى كۇرەس دەگەننەن گورى حالىقتىڭ ەكى بولەگى اراسىنداعى كۇرەس دەگەن ٴجون. روسسيادا ٴبىز كۇرەستىڭ وسى **ەكىنشى ٴتۇرىنىڭ** باتىستىڭ بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستەرىندەگىگە قاراعاندا، اپ-ايقىن، اناعۇرلىم كەڭ دامىعانىن كورىپ وتىرمىز. ەلىمىز توڭكەرىسىنىڭ حالىق اراسىنداعى دۇشپاندارى كوپ ەمەس، ٴبىراق كۇرەستىڭ شيەلەنىسۋىنە بايلانىستى، ولار كۇن سايىن ۇيىمداسا ٴتۇسىپ، بۇرجۋازيانىڭ كەرتارتپا جىكتەرىنىڭ قولداۋىنا يە بولادى. سوندىقتان، **مۇنداي** داۋىردە، بۇكىل حالىقتىق سايا‌سي جۇمىس تاستاۋ داۋىرىندە، **كوتەرىلىستىڭ** وتە قىسقا مەرزىم مەن وتە شاعىن جەرگە عانا ۇيلەسەتىن جەكە-دارا قيمىل-

---

تارىنا جەكىل-جەلپى قاراپ اۋەستەنەدى دەپ، ەكىنىڭ بىرىندە، كىنالايدى. سوندىقتان، پارتيزاندىق قيمىل تۋرالى قارار جوبادا («پارتيا حابارلارى» 289 نىڭ 2-سانى مەن لەنيننىڭ قۇرىلتاي تۋرالى باياندامانىڭ 290 قاراڭىز) بولشەۆيكتەردىڭ پارتيزاندىق قيمىلدى جاقتايتىن ٴبولىمىنىڭ مىنالاردى پارتيزاندىق قيمىلدى موينىنداۋدىڭ شارتتارى رەتىندە ۇسىنعانىن كورسەتە كەتۋ كەرەك: جەكە مەنشىكتەگى مۇلىكتى "تارتىپ الۋ" ٴتاسىلىن قولدانۋعا استە جول بەرىلمەيدى؛ قازىنالىق مۇلىكتى "تارتىپ الۋ" ٴتاسىلىن قولدانۋ دارىپتەلمەيدى، ونى قولدانۋعا تەك **پارتيانىڭ باقىلاۋىن قابىلداۋ** جانە قارجىلاردى

داردىڭ كونە فورماسىن قولدانۋدىنا بولمايتىنىنى دا ابىدەن ٴتابيعي، جانە ٴسوزسىز. سوندىقتان، كوتەرىلىستىڭ بۇكىل ەلگە جالپىلاسقان ۇزاق ۋاقىتتىق ىشكى سوعىس سىندى وسىنداي اناعۇرلىم جوعارى، اناعۇرلىم كۇردەلى فورمانى قولدانۋ، ياعني حالىقتىڭ ەكى بولەگى اراسىنداعى قارۋلى كۇرەس فورماسىن قولدانۋى دا ابىدەن ٴتابيعي جانە ٴسوزسىز. بىزشە، مۇنداي سوعىس ٴبىر-ٴبىرىنىڭ اراسى نەداۋىر ۇزاق بىرنەشە رەتكى ٴىرى شايقاس جانە وسى ارالىق ۋاقىتتاردا بولاتىن تولىپ جاتقان ۇساق قاقتىعىستار عانا. وسىلاي ەكەن،—ال بۇل ٴسوزسىز وسىلاي،—سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا، وسى ٴىرى شايقاستاردا دا، مۇمكىندىگىنشە وسى ۇساق قاقتىعىستاردا دا بۇقاراعا ابدەن باسشىلىق ەتە بىلەتىن ۇيىم قۇرۋدى قايتكەنمەن دە ٴوزىنىڭ مىندەتى ەتىپ قويۋعا ٴتيىستى. سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا **وسى ىشكى سوعىستا** قاتىناسۋدى تاپتىق كۇرەس شيەلەنىسىپ ىشكى سوعىس دارەجەسىنە جەتكەن داۋىردە عانا ٴوزىنىڭ مىندەتى ەتىپ قانا قويىماي، سونىمەن قاتار **وسى ىشكى سوعىستا** باسشىلىق رول اتقارۋدى دا ٴوزىنىڭ مىندەتى ەتۋگە ٴتيىس. سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا ٴوز ۇيىمدارىن دۇشپانىنىڭ

كوتەرىلىستىڭ قاجەتىنە جۇمساۋ شارتىمەن عانا جول بەرىلەدى. ۇكىمەتتەگى زۇلىم ٴمانساپتىلار مەن بەلسەندى قارا جۇزدىكتەر جويىننده تەررور فورماسىنداعى پارتيزاندىق قيمىل دارىپتەلەدى؛ وندا دا تومەندەگى شارتتارعا بويسۇنۋ كەرەك: 1) قالىڭ بۇقارانىڭ نيەتىمەن ساناسۋ كەرەك؛ 2) سول جەردەگى جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ جاعدايلارىن ەسكە الۋ كەرەك؛ 3) پرولەتاريات كۇشىنىڭ بوسقا جۇمسالماۋ جاعىن ويلاۋ كەرەك. بىرىگۋ قۇرىلتايى291 ماقۇلداعان قارار مەن بۇل جوباڭىڭ ٴىس جۇزىندىك پارىقتى جەرى — قازىنالىق مۇلىكتى "تارتىپ الۋ"عا جول بەرمەۋدە عانا.

كۇشتەرىنە سوققى بەرۋدىڭ بىردە-ٴبىر ورايىن بوسقا جىبەرمەيتىن، ناعىز **سوعىسۋشى ٴبىر جاقتىڭ** رولىن اتقارا الاتىن ەتىپ جاقسىلاپ باۋلۋى جانە جاتتىقتىرۋى كەرەك.

ٴسوز جوق، بۇل قيىن مىندەت. ونى بىردەن شەشە قويۋعا بولمايدى. ىشكى سوعىس بارىسىندا بۇكىل حالىقتىڭ كۇرەستە قايتا تاربيەلەنەتىنى، كۇرەسۋدى ۇيرەنەتىنى سياقتى، ٴبىزدىڭ ۇيىمدارىمىز دا بۇل مىندەتكە سايكەسۋ ٴۇشىن، تاربيە الۋعا، ٴىس جۇزىندىك تاجىريبەگە ساي ٴوزىن قايتا قۇرۋعا ٴتيىس.

ٴىس جۇرگىزىپ وتىرعان قىزمەتكەرلەرگە كۇرەستىڭ پالەندەي ٴبىر ويدان شىعارىلعان فورماسىن تاڭايىق دەگەن، نەمەسە روسسيا ىشكى سوعىسىنىڭ جالپى بارىسىندا پارتيزاندىق سوعىستىڭ بەلگىلىبىر فورماسىنىڭ رولى ماسەلەسىن كىتاپ بولمەسىندە وتىرىپ شەشەيىك دەگەن بىزدە ەشبىر وي جوق. ٴبىز بەلگىلىبىر پارتيزان اتتانىستارىنا ناقتى باعا بەرۋ ماسەلەسىن استە سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ **باعىتى** ماسەلەسى دەپ قارامايمىز. ٴبىراق، ٴبىز جۇرتتىڭ ٴىس جۇزىندىك تۇرمىسى العا قويعان جاڭا كۇرەس فورمالارىنا **ٴنازاريالىق جاقتا** دۇرىس باعا بەرۋىنە ٴالىمىزدىڭ كەلىسىنشە كومەكتەسۋدى، سانالى جۇمىسشىلاردىڭ جاڭا، قيىن ماسەلەلەردى دۇرىس الا قويۋىنا، ولاردى دۇرىس شەشۋىنە بوگەت بولاتىن قاتىپ-سەمگەن فورمالار مەن سىڭار ەزۋلىككە اياۋسىز قارسى تۇرۋدى ٴوز مىندەتىمىز دەپ سانايمىز.

1906-جىلى 9-ايدىڭ 30-كۇنى «پرولەتار» گازەتىنىڭ 5-سانىنا باسىلعان

«پرولەتار» گازەتىندەگى نۇسقاسىنا ساي باسىلدى
«لەنين شىعارمالارى»، 11-توم، حانزۋشاسى، 196 — 206-بەتتەرىنەن الىندى

ك. ماركستىڭ ل. كۋگەلمانعا جازعان حاتتارىنىڭ ورىسشا اۋدارماسىنا العى ٴسوز

ٴبىز قازىر ماركستىڭ گەرمانيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا-سىنىڭ «جاڭا زامان» اتتى جورنالىندا[173] جاريالانعان كۋگەلمانعا جازعان حاتتارىنىڭ تولىق جيناعىن جەكە كىتاپشا ەتىپ شىعارىپ وتىرمىز، مۇنداعى ويىمىز ـــ روسسيا وقىرماندارىن ماركسپەن جانە ماركسيزمىمەن نەعۇرلىم جاقسى تانىستىرۋ بولىپ تابىلادى. ماركس-تىڭ جازىسقان حاتتارىندا ٴوز جۇمىستارى وتە كوپ ورىن العان، بۇل، ارينە، سولاي بولۋعا ٴتيىستى. ٴومىر بايان جازاتىندار ٴۇشىن، بۇل اسا قۇندى ماتەريال، ال قالىڭ وقىرماندار ٴۇشىن، اسىرەسە روس-سيا جۇمىسشى تابى ٴۇشىن بۇل حاتتاردىڭ ٴنازارىيالىق جانە ساياسي ماتەريالدارى بار جەرلەرى بۇدان دا ماڭىزدى. ەلىمىزدە، قازىرگى تولقىنىس داۋىرىندە، ماركستىڭ جۇمىسشى قوزعالىسى جانە دۇنيە جۇزىلىك ساياسىنىڭ ٴتۇرلى ماسەلەلەرى جونىندەگى تىكە اڭىستارىنا قاتىستى ماتەريالداردى مۇقيات زەرتتەۋ وتە ـ موتە مول تاربيەلىك ماڭىزعا يە. «جاڭا زامان» جورنالىنىڭ رەداكسياسى: "ويى مەن ەركى ٴىرى وزگەرىس داۋىرىندە قالىپتاسقان ادامداردىڭ بەينەسىمەن تانىسۋ ٴبىزدىڭ ٴوزىمىزدى وسىرەدى" دەپ بۇكىلدەي تاۋىپ ايتتى. 1907 ـ جىلى روسسيا سوتسياليستەرىنە بۇل تانىسۋ ەسەلەپ قاجەت بولدى، ويتكەنى ولار بۇل تانىسۋدان تولىپ جاتقان اسا باعالى

نۇسقاۋلار السپ، ٴوز ٴەلى باسىنان كەشىرىپ وتىرعان بارلىق توڭ-
كەرىستەگى وزدەرىنىڭ تىكەلەي مىندەتتەرىن ٴتۇسىندى. روسسيا
ٴدال وسى كەزدە "زور وزگەرىس" داۋىرىندە تۇر. ماركستىڭ
ەداۋىر الاساپىراندى بولعان 19 - عاسىردىڭ 60 - جىلدارىندا قولدان-
عان ساياساتى سوتسيال - دەموكراتتاردىڭ قازىرگى روسسيا توڭكە-
رىسىندەگى ساياساتتارىنىڭ ٴجيى - ٴجيى تىكەلەي ۇلگىسى بولۋعا
ٴتيىس.

سوندىقتان قازىر ٴبىز ماركستىڭ حاتتارىنداعى ٴنازاريالىق
جاقتا وتە - موتە ماڭىزدى جەرلەردى قىسقاشا عانا كورسەتىپ وتەمىز،
ال ونىڭ پىرولەتارياتتىڭ ۋاكىلى رەتىندە قولدانعان توڭكەرىستىك
ساياساتتارىنا ٴبىرشاما ەگجەي - تەگجەيلى توقتالامىز.

ماركسيزىمدى نەعۇرلىم تولىق جانە نەعۇرلىم جەتە ٴتۇسىنۋ
تۇرعىسىنان قاراعاندا، 1868 - جىلى 7 - ايدىڭ 11 - كۇنى جازىلعان
حاتتىڭ (42 - بەتكە جانە ودان كەيىنگى بەتتەرگە قاراڭىز)[292] وتە
ەرەكشە ماڭىزى بار. ماركس بۇل ارادا تۇرپايى ەكونوميستەرگە
تويتارىس بەرۋ تاسىلىمەن "ەڭبەك" قۇنى ٴنازارياسى دەيتىندى
ٴوزىنىڭ قالاي تۇسىنەتىنىن وتە ايقىن تۇسىندىرەدى. ماركستىڭ قۇن
ٴنازارياسىنا قارسى«كاپيتال»دىڭ تاربيەسىزدەۋ وقىرماندارىندا، ەكىنىڭ
بىرىندە، تۋىلاتىن جانە تۇرپايى "پروفەسسورلىق"، بۇرجۋازيالىق "علمي"
ادامدار وتە - موتە ىنتىعا ىلە كوتەرىپ اكەتەتىن پىكىرلەردى، ماركس
قىسقاشا، تۇسىنىكتى ٴارى اسا ەگجەي - تەگجەيلى تالدايدى. ماركس
بۇل ارادا قۇن زاڭىن ٴوزىنىڭ قالاي تۇسىندىرگەنىن جانە قالاي
ٴتۇسىندىرۋ كەرەك ەكەنىن كورسەتەدى. ول ٴوزى قولدانعان **ٴادىستى**
قارسى پىكىرلەردىڭ ەڭ قاراپايىمدارىن مىسالعا السپ تۇسىندىرەدى.
ول قۇن ٴنازارياسى سياقتى ناعىز دەرەكسىز (سياقتانعان) ٴنازاريالىق
ماسەلەمەن **"الجاسقان كوزقاراستاردى ماڭگى ساقتاپ قالۋ"دى**

تالاپ ەتەتىن "ۇستەم تاپتاردىڭ مۇددەسى" اراسىنداعى بايلانىستى سارالاپ تۇسىندىرەدى. سوندىقتان ماركس شعارمالارىن زەرتتەۋگە جانە «كاپيتال»دى وقۋعا ەندى كىرىسكەن ادامداردىڭ «كاپيتال»-دىڭ ەڭ اۋىر، باسقى تاراۋلارىنا ۇڭىلگەن كەزدە جوعارىدا ٴبىز ايتىپ كەتكەن حاتتى قايتا-قايتا وقۋى دا ٴۇمىت ەتۋگە تۇرا كەلەدى.

حاتتاردىڭ ٴنازارىالىق جاقتاعى باسقا ٴبىر ەرەكشە ماڭىزدى جەرلەرى — ماركستىڭ ٴاربىر جازۋشىعا بەرگەن باعاسى. ماركستىڭ اسا تارتىمدى، قىزۋ ىنتاعا تولى وسى باعالارىنان ونىڭ بارلىق ٴىرى يديالىق اعىمدار جونىندە بۇكىل ىنتا-پەيىلىمەن تەكسەرىپ تالداۋ جاساعانىن كورۋگە بولادى. بۇل باعالاردى وقىعاندا وسى تالانتتى ويشىلدىڭ ٴسوزىن تىڭداپ تۇرعانداي بولاسىڭ. ديتسگەن تۋرالى رەتى كەلگەندە ايتا كەتكەن باعالاردان باسقا، ونىڭ پرۋ-دونشىلدارعا بەرگەن باعاسى (17-بەتتە قاراڭىز)وقىرمانداردىڭ ەرەكشە نازار اۋدارۋىنا تاتيدى. الەۋمەتتىك قوزعالىستىڭ ورلەۋ مەزگىلىندە "پرولەتاريات" جاققا وتكەن، ٴبىراق جۇمىسشى تابىنىڭ كوزقاراستارىن تۇسىنە المايتىن، پرولەتاريات ۇيىمدارىنىڭ "قاتارىن-دا" قاجىرلىلىقپەن مۇقيات قىزمەت جۇرگىزە المايتىن بۇرجۋازيالىق "تاڭداۋلى" زيالى جاستاردىڭ كەيپىن جاي عانا بىرنەشە اۋىز سوزبەن كەرەمەت ٴدال سۋرەتتەيدى.[293]

ديۋرينگكە بەرىلگەن باعا (35-بەت)[294] ەنگەلس (ماركسپەن بىرگە) 9 جىلدان كەيىن جازعان «ديۋرينگكە قارسى» دەگەن ايگىلى كىتاپتىڭ مازمۇنىن كۇنى بۇرىن كورسەتىپ تۇرعان سياقتى. بۇل كىتاپتىڭ تسەدەرباۋم اۋدارعان ورىس تىلىندەگى نۇسقاسى بار، امال نە، بۇل اۋدارما وتە ناشار اۋدارىلعان، كوپ سوزدەردى تاستاپ كەتكەنى بىلاي تۇرسىن، ٴبىرسىپىرا قاتەلەر جىبەرگەن. بۇل ارادا

تيۋنەن تۋرالى، ريكاردونىڭ جەر مايى ٴنازارياسىن دا قامتيتىن
باعا بار. ماركس سوناۋ 1868 ـ جىلدىڭ وزىندە ـ اق، "ريكاردونىڭ
قاتەلەرى"نە باتىل تويتارىس بەرگەن ەدى، بۇل قاتەلەردى ول
«كاپيتال»دىڭ 1894 ـ جىلى باسپادان شىققان 3 ـ تومىندا تۇبەگەيلى
تەرىسكە شىعاردى. ال بۇل قاتەلەردى تۇزەتىمپازدار ـ ەلىمىزدەگى
اسىرە بۇرجۋازيالىق، ٴتىپتى "قارا جۇزدىك" بۋلگاكوۆ مىرزادان
"ٴداستۇرشىلسىماق" ماسلوۆقا دەيىنگىلەر كۇنى بۇگىنگە شەيىن قاي-
تالاپ كەلەدى.

بيۋحنەرگە بەرىلگەن باعا دا نازار اۋدارۋعا تاتيدى، مۇندا، ونىڭ
ٴسوزى تۇرپايى ماتەرياليزم، لانگەدەن كوشىرىپ الىنعان (لانگە
"پروفەسسورلىق" بۇرجۋازيالىق فيلوسوفيا ۇنەمى كۋالىككە تارتاتىن
وبيەكت!) "ۇستىرت ملجىڭ" (48 ـ بەت)[295] دەپ قارالعان.

ەندى ماركستىڭ توڭكەرىستىك ساياساتتارىنا توقتالايىق. ٴبىزدىڭ
روسسياداعى سوتسيال ـ دەموكراتتار اراسىندا ماركسيزم تۋرالى
ەرەكشە كۇرەس فورماسى جانە پرولەتارياتتىڭ ارناۋلى مىندەتتەرى
بار توڭكەرىستىك ٴداۋىر قالىپتىسىزدىق، ال "نەگىزگى زاڭ"
مەن "اسىرە قارسى توپ" قالىپتىلىق دەپ قارايتىن مەشىشاندىق
كوزقاراس مەيلىنشە تارالىپ ٴجۇر. روسسيادا بولىپ وتىرعان وسىن-
داي تەرەڭ توڭكەرىستىك داعدارىس قازىرگى كەزدە دۇنيە جۇزىن-
دەگى ەشقايسى ەلدە جوق، سونىمەن قاتار توڭكەرىسكە وسىنداي
كۇماندى جانە تۇرپايى تۇرعىدان قارايتىن (ماركسيزىمدى تومەندە-
تىپ، تۇرپايىلاندىراتىن) "ماركسيزىمشىلدەر" دە ەشقايسىسى ەلدە
جوق. توڭكەرىستىڭ مازمۇنى بۇرجۋازيالىق بولعاندىقتان بىزدەگىلەر
قاشان دا بۇرجۋازيا توڭكەرىستىڭ **قوزعاۋشى كۇشى**، ال پرولە-
تاريات بۇل توڭكەرىستە ەكىنشى ورىنداعى، قوسىمشا مىندەتتەردى
ۇستىنە الادى، پرولەتاريات بۇل توڭكەرىسكە باسشىلىق ەتە المايـ

دى! دەپ ٴۇستىرت قورتىندى شعارادى.

ماركسيزىم جونىندەگى مۇنداي ٴۇستىرت كوزقاراسقا ماركس كۋگەلمانعا جازعان حاتتارىندا قالاي پارمەندى تويتارىس بەرگەن دەسەڭىزشى! 1866 ـ جىلى 4 ـ ايدىڭ 6 ـ كۇنى جازىلعان حاتتى الايىق. ماركس بۇل كەزدە ٴوزىنىڭ نەگىزگى ەڭبەگىن اياقتاعان بولاتىن. ول 1848 ـ جىلعى گەرمانيا توڭكەرىسىنە وسى حاتتى جازۋ-دان 14 جىل بۇرىن تۇجىرىمدى باعا بەرگەن بولاتىن.[296] سوتسياليس-تىك توڭكەرىس جەتىپ كەلۋ الدىندا تۇر دەپ قارايتىن 1848 ـ جىلعى سوتسياليستىك قۇر قيالىن[297] ماركس 1850 ـ جىلى ٴوزى تەرىسكە شعاردى. جاڭا سایاسي داعدارىستىڭ ٴوسىپ كەلە جات-قانىن كورىسىمەن 1866 ـ جىلى ول بىلاي دەپ جازادى:

”حابسبۋرگ پەن حوحەنزوللەرن پاتشالىعىن قۇلاتاتىن توڭكە-رىس بولماينشا، اقىر اياعىندا ٴىستىڭ تاعى دا 30 جىلدىق سوعىسقا اكەپ سوعاتىنىن بىزدەگى تۇرپايىلار (گەرمانياداعى ليبەرال بۇرجۋ-ازدار ايتىلىپ وتىر) تۇبىندە ٴبىر تۇسىنەر...“ (13 ــ 14 ـ بەت-تەر)[298]

جەتىپ كەلۋ الدىندا تۇرعان توڭكەرىس (بۇل رەتكى توڭكەرىس ماركستىڭ كۇتكەنىندەي تومەننەن بولماي، جوعارىدان بولدى) بۇرجۋازيا مەن كاپيتاليزىمدى جويادى دەيتىن قۇر قيالدىڭ بۇل ارادا ەلەسى دە جوق. بۇل ارادا بۇل توڭكەرىستىڭ پرۋسسيا مەن اۆستريانىڭ پاتشالىق ٴتۇزىمىن عانا جوياتىندىعى تۇتەنشە ايقىن كورسەتىلىپ وتىر. ال ول وسى بۇرجۋازيالىق توڭكەرىسكە قانشاما زور سەنىم ارتقان دەسەڭىزشى! سوتسياليستىك قوزعالىستى العا اپارۋدا بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس ۇلى ماڭىزعا يە ەكەنىن تۇسىنەتىن وسى پرولەتاريات جاۋىنگەرىن قانشاما قىزۋ توڭكەرىستىك ىنتا كەرنەگەن دەسەڭىزشى!

3 جـلـدان سوڭ، ناپـولەون يمـپەرياسى كۇيـرەۋ قارساڭـندا، ماركـس فـرانسـيادا سول كەزدە "توتەنـشە قـزنقـتى" الەۋمەتتىك قوزعالـس تۋـلپ جاتـقانىن كورسەتە كەلـپ **مەيلنشە شاتتانا** بـلاي دەيـدى: "بولعالـى تۇرعان جاڭـا توڭـكەرـستىك كۇرەسكە ازىرلەنۋ ٴۇشىن، پاريجدىكـتەر وزدەرـنىڭ تاياۋداعى توڭكەرىستىك تاريحي تاجريبەلەرىن تاعى دا زەيىن قويا زەرتتەۋگە كىرىستى." وسى كەزەڭدەگى تاريحتى زەرتتەگەندە اشلعان تاپتىق كۇرەستى سۋرەت-تەي كەلىپ، ماركس بىلاي دەپ قورتىنـدى جاسايدى (56-بەت): "تاريحتىڭ سيقـىرشى قازانى قايـناپ جاتىـر. **بىزدە** (گەرمانـيادا) قاشان وسىنداي بولار ەكەن!"[299]

روسسيانىڭ زيالى ماركسيزىمشىلدەرـىنىڭ ماركسـتەن ۇيرەنەتىن جەرى ٴدال وسى. ولار كۇمانشىلدىعى سەبەپـتى دارمەنسىزدەنەدى، جاتتامپازدىعى سەبەپتى مۇقالادى، تاۋبە قـلۋعا داعدىـلانعاندىقتان توڭكەرىستەن وتە تەز جالىعادى، توڭـكەرىستىڭ كومـلۋىن مەرەكە كۇنىن كۇتكەندەي اسـىعا كۇتەدى، توڭكەرـىستىڭ ورنىن نەگىزگى زاڭ تارماقـتارىنىڭ باسـۋىن كوكسەيـدى. ولارعا پـرولەتارلاردىڭ وسى ٴنازارياشـىـنان جانە كوسەمـىنەن توڭـكەرـىسكە دەگەن سەنىمدى، جۇمىسشى تابـىن وزدەرىنىڭ تـىكەلەي توڭـكەرـىستىك مىندەتتەرىن سوڭىنا دەيىن جالعاستىرۋعا شاقىرا ٴبىلۋدى، توڭكەرىس ۋاقىتشا ساتسىزدىككە ۇشىراعاندىعى سەبەپتى استە سۇلكىنى تۇسپەي-تىن مۇقالماس رۋحتى ۇيرەنۋ توتەنشە قاجەت ەدى.

ماركسيزىمنىڭ تاقۋالارى مۇنىڭ ٴبارى مورال جايـنداعى بوس ملجىڭ، رومانتيزىم، رياليزىمـنىڭ جوقتىعى! دەپ قارايـدى. ولاي ەمەس، مىرزالار، بۇل توڭكەرـىستىك ٴنازاريا مەن توڭـكەرىستىك ساياساتتىڭ ۇشتاسۋى، بۇل ەكەۋـىن ۇشتاسـتىرماعانـدا، ماركسيزىم برەنـتانيـزىمگە[188]، ستـرۋۆيـزىمگە[157]، زومبارتيزىمگە[300] اينالادى.

ماركس ٴىلمى تاپتىق كوٴرەستىڭ ٴنازارياسى مەن ٴامالياتىن بولىنبەس ٴبىرتوٴتاس توٴلعاعا اينالدىردى. سوندىقتان، كىمدە ـ كىم وبيەكتيۆ- تىك احۋالدى بايىپتىلىقپەن توٴجىرىمدايتىن ٴنازاياانى قازىرگى كوٴيدى اقتاۋ دەپ تەرىس ۇعىنسا، ٴسويتىپ ٴوزىن توڭكەرىستىڭ ٴار رەتكى ۋاقىتشا سولعىنداۋىنا تەزىرەك بەيىمدەسە، ”توڭكەرىستىك قوٴر قيال“دى تەزىرەك تاستاپ ”رياليزىمدىك“ ۇساق ـ توٴيەك ىستەرمەن اينالىسسا، وندا ول ماركسيزىمشى ەمەس.

ماركس ەڭ بەيبىتشىلىك كەزدە، ونىڭ ٴوز ايتقانىنداي ”دارقان ٴومىر“ دەرلىك مەزگىلدە نەمەسە «جاڭا زامان» جورنالىنىڭ رەداك- تورلارى ايتقانداي ”اسا تىمىرسىق“ مەزگىلدە دە، توڭكەرىستىڭ جاقىن ەكەنىن سەزە الدى جانە پىرولەتارياتتى ٴوزىنىڭ العاباسار، توڭكەرىستىك مىندەتتەرىن **ۇعىنۋ** دارەجەسىنە كوتەردى. ال ماركستى توٴرپايىلايتىن ٴبىزدىڭ روسسيا زيالىلارى ناعىز توڭكەر- ىستىك مەزگىلدە پىرولەتارياتتى كەرەناۋ ساياساتقا، ”جەلدىڭ ىعىنا قاراي جىعىلاتىن“ ساياساتقا، داۋىرلەپ توٴرعان ليبەرالدىق پارتيالاردىڭ ەڭ توٴراقسىز ەلەمەنتتەردى جاسىرىن قولدايتىن ساياساتقا ۇيرەتەدى!

ماركستىڭ كوممۋناعا بەرگەن باعاسى ونىڭ كوڭگەلمانعا جازعان حاتتارىنىڭ ٴنارى. بوٴل باعانى روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ وڭ قاناتى قولدانعان تاسىلمەن سالىستىرىپ كورۋ وتە ـ موتە پايدالى، پلەحانوۆ 1905 ـ جىلعى دەكابىر وقيعاسىنان كەيىن ەڭسەسى ٴتوٴسىپ ”ٴاسلى قولعا قارۋ الماۋ كەرەك ەدى“ دەپ بايبالام سالدى، ٴوزىن ماركسكە تەڭەۋگە دەيىن بارىپ، 1870 ـ جىلى توڭكەرىستى ماركس تە توستى عوي دەدى.

راس، ماركس **تە** توڭكەرىستى توسقان ەدى. ٴبىراق كورىپ وتىرسىزدار، پلەحانوۆتىڭ بوٴل تەڭەۋى پلەحانوۆ پەن ماركس

اراسنداعى جەرمەن كوكتەي پارىق بارىن كورسەتىپ وتىر.

1905 ـ جىلى 11 ـ ايدا، ياعنى روسسيياداعى ٴبىرىنشى رەتكى توڭكەرىستىڭ ورلەۋ شارىقتاۋ شەگىنە جەتۋدەن ٴبىر اي بۇرىن، پلەحانوۆ پرولەتارياتتى باتىل ساقتاندىرماعانى بىلاي تۇرسىن، كەرىسىنشە **قارۋدى مەڭگەرۋدى ۋيرەنۋ** كەرەك، **قارۋلانۋ** كەرەك دەپ اشىق ايتتى. ال ٴبىر ايدان كەيىن كۇرەس بۇرق ەتكەن كەزدە پلەحانوۆ بۇل رەتكى كۇرەستىڭ ماڭىزىنا، ونىڭ وقيعانىڭ تۇتاس بارىسىنداعى رولىنا جانە بۇدان بۇرىنعى كۇرەس فورمالارىمەن بولعان بايلانىسىنا تيىتتەي دە تالداۋ جاساماستان، تاۋبەشىل زيالىلار-دىڭ رولىن اتقارىپ، "ٴاسلى قولعا قارۋ الماۋ كەرەك ەدى" دەدى.

1870 ـ جىلى 9 ـ ايدا، ياعني كوممۋنا قۇرىلۋدان **جارتى جىل بۇرىن** ماركس ايگىلى ينتەرناتسيونال جارناماسىندا[301] كوتەرىلىس جاساۋ **اقىلسىزدىق** بولادى دەپ فرانسيا جۇمىسشىلارىنا تىكەلەي ەسكەرتكەن بولاتىن. 1792 ـ جىلعى قوزعالىس تاعى جارىققا شىعۋى مۇمكىن دەپ قارايتىن ۇلتشىلدىق قۇر قيالدى **ول كۇنى بۇرىن** اشىپ تاستادى. ول "قولعا قارۋ الماۋ كەرەك" دەگەندى، **بولارى بولعان سولڭ ەمەس،** قايتا بىرنەشە اي بۇرىن ايتقان بولاتىن.

9 ـ ايدا، ٴوزى **تيىتتەي دە ٴۇمىتى جوق** دەپ قاراعان بۇل ٴىس، 1871 ـ جىلى 3 ـ ايدا جۇزەگە اسا باستاعان كەزدە، ول تاعى قانداي پوزيتسيا ۇستادى دەسەڭىز شى؟ ماركس وسىدان پايدالانىپ (دەكابىر وقيعاسىنان پايدالانعان پلەحانوۆ سياقتى) ٴوز جاۋلارىن، ياعني كوممۋناعا باسشىلىق ەتكەن پرۋدونشىلدار مەن بلانكيشىلدەردى "مۇقاتقان" با ەدى؟ ول تاربيەشى ايەل سياقتى: مەن ايتىپ ەدىم، مەن سىزدەرگە ەسكەرتىپ ەدىم، مىنە ەندى سىزدەردىڭ رومانتيكالىق قيمىلدارىڭىز، سىزدەردىڭ توڭكەرىستىك

ەسەرسوق قيالـدارىـڭـىز نەگە اكەپ سوقـقانىن كورىـڭىزدەر دەپ بۇرقـىراعان با ەدى؟ ول پلەحانوۆتـىـڭ دەكابىر كوتەرىلىسشىلەرىنە وزىـنە ـ ٴوزى ٴماز بولعان تۇرپايىلارشا "ٴاسـىـلى قولـعا قارۋ الماۋ كەرەك ەدى" دەپ جۇباتـقانى سياقـتى، كومـمۋنا قايراتـكەرلەرىن جۇباتقان با ەدى؟

جوق، ماركـس 1871 ـ جىـلى 4 ـ ايـدىڭ 12 ـ كۇنى كۋگەلمانعا **توتەنشە قىـزۋ ىنـتالى** حات جازدى، ٴبىز روسـسـياداعى ٴاربىر سوتـسيال ـ دەموكـراتـتان، ٴاربىر ساۋاتـتى جۇمىسـشـىدان **وسى** حاتتى ٴداستۇر ەتۋدى ٴۇمىت ەتەمىز.

1870 ـ جىلى 9 ـ ايدا كوتەرىـلىستى اقىلسىزدىـق دەگەن ماركس 1871 ـ جىلى 4 ـ ايـدا، حالىقتىق بۇقارالىق قوزعالىـستى كورگەندە، دۇنيە جۇزىلىـك تاريـحي ماڭـىزعا يە توڭكەرىستىك قوزعالـىستىڭ **العا** قاراي زور ٴبىر ادىم تاستاعانىن كورسەتەتىن وسى ۇلـى وقيعاعا قاتىناسۋشى رەتىندە وراسان زور كوڭىل ٴبولدى.

ول سول كەزدە، مۇنىڭ ٴوزى تورەشىلدىك سوعىس ماشيناسىن **جاي عانا** ٴبىر قولدان ٴبىر قولعا وتكىزىپ بەرۋ ەمەس، قايتا **ونى** قيراتۋ جولىنداعى سىناق، ـــ دەدى. ول پرۋدونشىلدار مەن بلانكيـ شىلـدەر باسشـىلىق ەتـكەن **"ەرجۇرەك"** پاريـج جۇمىسـشـىلارىن جىرلادى. ول سول كەزدە بىلاي دەپ جازدى: "بۇل پاريجدىكتەرـ دە نەتكەن يكەمدىلىك، نەتكەن تاريحي ٴىس باستاعىشتىق، نەتكەن جانقيارلىق رۋح بار دەسەڭـىزشى!" (88 ـ بەتى)... "تاريـحتا الـگە دەيىن مۇنداي ەرلىك كۇرەستىڭ ۇلگىسى بولىپ كورگەن ەمەس".

بۇقارانىڭ **تاريـحي ٴىـس باستاعىشتىعىن** ماركـس بارىـنەن دە ماڭىزدى سانايدى، ٴبىزدىڭ روسـسيا سوتـسيال ـ دەموكراتـتارى، روسسيا جۇمىسشىلارى مەن ديـحاندارىـنىڭ 1905 ـ جىلـعى 10 ـ اي جانە 12 ـ ايلارداعى **تاريحي ٴىس باستاعىشتىعىنا** قالاي باعا بەرۋدى

مارکستەن ۇيرەنسە، قانداي جاقسى بولار ەدى!

ساتسىزدىكتىڭ بولارىن جارتى جىل بۇرىن بولجاعان تەرەڭ ويشىلدىڭ بۇقارانىڭ **تارىيحي ٴىس باستاعىشتىعىن** قادىر تۇتۋى ٴبىر بولەك، "ٴاسىلى قولعا قارۋ الماۋ كەرەك ەدى!" دەيتىن جالىنسىز، جانسىز، تاقۋا ٴسوز تاعى ٴبىر بولەك، مۇنىڭ ٴبىرى كوكتە، ٴبىرى جەردە تۇرعان جوق پا؟

ماركس سول كەزدە لوندوندا قۋعىندا جۇرسە دە، ٴبىراق ول وزىنە ٴتان جالىندى جىگەرمەن وسى بۇقارالىق كۇرەسكە كىرىسىپ كەتتى، سونداي-اق "ەشنارسەدەن تايىنبايتىن" "**كوككە شابۋىل جاساۋعا دا دايىن**" پارىيجدىكتەردىڭ **قولما-قول** جاساعان **قادام-دارىنا** وسى كۇرەستىڭ **قاتىناسۋشىسى** رەتىندە باعا بەردى.

1906 — 1907-جىلدارى توڭكەرىستىك رومانتيزىمدى بالاعاتتاپ جۇرگەن قازىرگى روسسيا ماركسيزىمشىلدەرى اراسىنان شىققان "رياليزىمشىل" اقىلگويلەر سول كەزدە ماركستى قانداي كۇلكى ەتكەن بولار ەدى دەسەڭىزشى! **كوككە شابۋىل جاساۋ** "سىناعى"ن مادداقتاعان **ماتەرياليستى، ەكونوميستى،** ۋتوپيا دۇشپانىن ولار قانداي مازاق قىلار ەدى دەسەڭىزشى! مۇنداي بۇلىكشىلىك نيەت پەن ۋتوپيزىمدى، تاعى باسقالاردى، كوك شارپىعان قوزعا-لىسقا بەرىلگەن مۇنداي باعانى كورگەندە وسى قۇنداقتاۋلى ادام-دار[232] قانداي جىلاپ-سىقتار، ىزعارلانا كۇلەر نەمەسە مۇسىركەر ەدى دەسەڭىزشى!

ال ماركس اقىلگوي قۇرتشاباقتار[302] سياقتى توڭكەرىستىك كۇرەستىڭ ەڭ جوعارعى فورماسىنىڭ **تەحنيكا** ماسەلەسىن تالقىلاۋ-دان تيتتەي دە قورىققان ەمەس. ول كوتەرىلىستىڭ **ناق تەحنيكا** ماسەلەلەرىن تالقىلايدى. ول سوعىستىق قيمىلدار لوندون ماڭىندا بولىپ جاتقانداي-اق قورعانۋ كەرەك پە، الدە شابۋىل جاساۋ

كەرەك پە؟ دەپ جازادى. ونان سوڭ بىلاي دەپ شەشەدى: ٴسوزسىز شابۋىل جاساۋ كەرەك، **"دەرەۋ ۋەرسالـعا جورىق جاساۋ كەرەك ەدى...»**

مۇنى ول 5 ـ ايداعى ۇلى قان توگىستەن بىرنەشە اپتا بۇرىن، 1871 ـ جىل 4 ـ ايدا جازعان...

كوككە شابۋىل جاسايمىن دەپ "اقىلسىزدىق" ٴىس (بۇل ٴسوز 1870 ـ جىلى 9 ـ ايدا ايتىلعان) باستاعان كوتەرىلىسشىلەردىڭ "دەرەۋ ۋەرسالعا جورىق جاساۋلارى كەرەك ەدى".

قول جەتكەن بوستاندىقتى تارتىپ اكەتۋگە جاسالعان ٴبىرىنشى وقتالۋعا قارۋلى كۇشپەن قارسى تۇرۋ ٴۇشىن 1905 ـ جىلى 12 ـ ايدا "ٴاسىلى قولعا قارۋ الماۋ كەرەك ەدى"...

ٴيا، پلەحانوۆ ٴوزىن ماركسكە بوسقا تەڭەگەن جوق!

ماركس **تەحنيكا** ماسەلەسى جونىندە سىن ايتا كەلىپ بىلاي دەيدى: "ەكىنشى قاتەلىك ـ ورتالىق كوميتەتتىڭ (نازارلارىڭىزدا بولسىن، بۇل ـ **اسكەري قولباسشىلىق ورگان**، ياعني ۇلتتىق گۆاردـ يانىڭ ورتالىق كوميتەتى ايتىلىپ وتىر) ٴوز ۇقىعىنان **تىم ەرتە** باس تارتقاندىعى..."

ماركس **باسشىلاردى** مەزگىلى جەتىپەي كوتەرىلىس جاساۋدان ساقتاندىرا ٴبىلدى. ٴبىراق ول كوككە شاپقان **پرولەتارياتقا** ٴىس جۇزىندەگى اقىلشى رەتىندە، بۇقارالىق **كۇرەستىڭ** قاتىناسۋـ شىسى رەتىندە ماسەلە جاسادى، ويتكەنى بۇقارا، بلانكي مەن پرۋدوننىڭ شاتپاق ٴنازارياسى مەن قاتەلەرىنە قاراماستان، **تۇتاس** قوزعالىستى اقىرى **اناعۇرلىم جوعارى كەزەڭگە** كوتەردى.

ول سول كەزدە بىلاي دەپ جازادى: "قالاي بولماسىن، پاريج كوتەرىلىسى كونە قوعامنىڭ اش قاسقىرلارى، دوڭىزدارى جانە بۇرالقى يتتەرى جاعىنان جانىشتالدى دەگەن كۇندە دە، ول پارتياـ

مىزدىڭ يۋن كوتەرىلىسىنەن بەرگى ەڭ داڭقتى ٴىسى بولدى.“[303]

ماركس كوممۋنانىڭ **بىردە-ٴبىر** قاتەسىن پرولەتارياتتان جاسىرمادى، ونىڭ وسى **ۇلى ىسكە** ارناپ جازعان ٴبىر شعارماسى[304] ”كوك شارپىعان“ كۇرەسكە **كۇنى بۇگىنگە** دەيىن ەڭ تاماشا قىبلاناما بولىپ كەلەدى، سونىمەن قاتار، ول ليبەرال جانە اپتىقپا **”دوگمىزدار“** دا ولەردەي قورقاتىن نارسە بولىپ قالدى.

پلەحانوۆتىڭ دەكابىر وقيعاسىنا ارناپ جازعان ”شعارماسى“ نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتتاردىڭ[84] ٴىنجىلى دەرلىك بولىپ قالدى.

ٴيا، پلەحانوۆ ٴوزىن ماركسكە بوسقا تەڭەگەن جوق!

كۋگەلمان ماركسكە جازعان جاۋاپ حاتىندا، ٴشاماسى، شۇبالاڭىپ، ىستەن ٴۇمىت جوق دەپ قاراپ، رومانتيزىمدىك پوزيتسيا قولدانباي، قايتا رياليزىمدىك پوزيتسيا قولدانۋ كەرەك دەگەن، — كەمىندە كوممۋنانى — ياعني **كوتەرىلىستى** 1849-جىلى 6-ايدىڭ 13-كۇنى پاريجدە بولعان بەيبىت قىر كورسەتۋگە تەڭەستىرگەن بولۋ كەرەك.

ماركس كۋگەلمانعا دەرەۋ (1871-جىلى 4-ايدىڭ 17-كۇنى) قاتتى سوگىس بەرەدى.

ول بىلاي دەپ جازادى: **”ەگەر كۇرەس جەڭىسكە جەتۋدىڭ اسا ٴساتتى ورايى تۋىلعاندا عانا جۇرگىزىلەتىن بولسا، وندا دۇنيە تاريحىن جاساۋ وتە وڭاي بولار ەدى.“**[305]

ماركس 1870-جىلى 9-ايدا كوتەرىلىستى اقىلسىزدىق دەپ اتادى. ٴبىراق **بۇقارا** كوتەرىلىس جاساعان كەزدە، ماركستىڭ ولارعا تورەلىك اقىل ايتقىسى كەلمەدى، قايتا ولارمەن بىرگە ىلگەرلەگىسى، كۇرەس بارىسىندا بىرگە ۇيرەنگىسى كەلدى. ول، كىمدە-كىم جەڭىس ورايىن كۇنى بۇرىن **مۇلدە دۇرىس** مولشەرلەمەك بولسا، مۇنىڭ ٴوزى ماقساتتى الدامكوستىك، نەمەسە ەم

قونباس تاقۋالىق ەكەنىن تۇسىنەتىن. ول جۇمىسشى تابىنىڭ دۇنيە تارىيحىن ەرلىكپەن، جانقيارلىقپەن، بەلسەندىلىكپەن **جاسايتىندىعىن بارلىعىنان دا جوعارى قويادى.** ماركس دۇنيە تارىيحىنا "ٴاسىلى الدىن الا بولجاۋ وڭاي ەدى... ٴاسىلى قارۋ الماۋ كەرەك ەدى..." دەپ كوكيتىن تۇرپايى زيالىلار تۇرعىسىنان ەمەس، قايتا تارىيح **جاراتىپ** وتىرعان، ٴبىراق جەڭىسكە جەتۋ ورايىن كۇنى بۇرىن **مۇلدە دۇرىس** بولجاۋعا مۇمكىندىگى جوق ادامدار تۇرعىسىنان كوز جىبەرەدى.

سونىمەن قاتار ماركس **بۇقارا** ٴتىپتى جەڭىس ٴۇمىتى جوق ىستەر ٴۇشىن جان اياماي كۇرەس جۇرگىزەتىن جايتتەردىڭ تارىيحتا بولاتىنىن، ال مۇنىڭ بۇقارانى بۇدان بىلاي تاربيەلەپ، **كەلەسى** كۇرەسكە دايىنداۋ ٴۇشىن **قاجەت** ەكەنىن تۇسىنە الاتىن.

ماركستەن كەلىسە-كەلمەس سيتات كەلتىرۋگە قۇشتار ٴبىزدىڭ قازىرگى ماركسيزىمشىسىماقتار ونىڭ بولاشاقتى بولجايتىن جەرىن الماي، وتكەنگە بەرگەن باعاسىن عانا الادى. ولار ماسەلەنىڭ بۇلاي **قويىلۋىنا** مۇلدە تۇسىنبەيدى، ٴتىپتى وعان تۇبىرىنەن قارسى تۇرادى. پلەحانوۆ 1905-جىلى 12-ايدان كەيىن **"بوگەۋ"** ىسىنە كىرىسە باستاعان كەزدە، ماسەلەنىڭ بۇلاي قويىلۋىن ويلاپ تا كورمەگەن ەدى...

ال ماركس ناق وسى ماسەلەنى ورتاعا قويىدى، سونىمەن قاتار ٴوزىنىڭ 1870-جىلى 9-ايدا كوتەرىلىستى اقىلسىزدىق دەپ قاراعاندىعىن تيتتەي دە ەسىنەن شىعارعان جوق.

ول بىلاي دەپ جازادى: "بۇرجۋازيانىڭ ۆەرسالدىق زالىمدارى پاريجدىكتەردىڭ الدىنا ەكىنىڭ ٴبىرىن تاڭداۋدى قويدى: نە سوعىسقا شاقىرۋدى قابىلداۋ كەرەك، نە سوعىسپاي-اق تىزە بۇگۋ كەرەك. سوڭعى جاعدايدا **جۇمىسشى تابىنىڭ جابىرقاۋى** قانشالىعان

باســشــلارىــنىڭ قۇرباڭ **بولعانىنان دا بەتەر** باقىتــسىزدىــق بولار ەدى.„[306]

ماركــستىڭ كۋگەلمانــعا جازعان حاتتارىنــدا بىزگە ۇيــرەتــكەن ناعىز پرولەتارلىــق ساياساتتارىنىڭ ساباقــتارىن قىســقاشا وسى ارادا اياقتايــمىز.

روســسيا جۇمىســشى تابى وزىنــدە ”كوكــكە شابارلىــق“ قابىلەت بارلــىعىن ٴبىر رەت دالەلــدەدى، سونــداي-اق بۇدان كەيــىن دە دالەلدەي بەرەدى.

1907-جىلى 2-ايدىڭ 5-كۇنى

لەنيــن ســالــســتــىرعان جانە الــعى ٴسوز جازعان: ماركس «كۋگەلمانــعا جازعان حاتــتار» دەگەن كىتاپــشادا 1907-جىلى باسىلعان، س.-پەتەر-بۋرگ «جاڭا دۋما» باسپاسى

كىتاپشاداعى نۇسقاسىنا ساي باسىلدى «لەنــين شــعارمالارى»، 12-توم، حانزۋشاسى، 96—105-بەتتەرىنەن

«ج. پ. بەككەردىڭ، ج. ديتسگەننىڭ، ف. ەنگەلستىڭ، ك. ماركستىڭ جانە باسقالاردىڭ ف. ا. زورگەگە جانە باسقالارعا جازعان حاتتارى»نىڭ ورىسشا اۋدارماسىنا العى ٴسوز

ماركس، ەنگەلس، ديتسگەن، بەككەر جانە 19 ـ عاسىرداعى حالىقارالىق جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ باسقا دا كوسەمدەرىنىڭ روسسيا وقىرماندارىنا ۇسىنىلىپ وتىرعان حاتتارى ەلىمىزدىڭ ماركسيزىمدىك العاباسار حۇجاتتارى ٴۇشىن ورنى وگەيسىتۋگە بولمايتىن قوسىمشا بولىپ تابىلادى.

بۇل حاتتاردىڭ سوتسياليزىم تاريحىنداعى جانە ماركس پەن ەنگەلستىڭ قيمىلدارىن بارلىق جاعىنان بىردەي تۇسىندىرۋدەگى كەلەلى ماڭىزىنا تولىق توقتالىپ وتىرمايمىز، ويتكەنى مۇنى ٴتۇسىندىرىپ وتىرۋ قاجەتسىز. الايدا بۇل حاتتاردى ٴتۇسىنۋ ٴۇشىن، ينتەرناتسيونال تاريحى (قاراڭىز: جەكك «ينتەرناتسيونال»دىڭ ورىسشا اۋدارماسى. "ٴبىلىم" باسپاسى باستىرعان) گەرمانيا مەن امەريكاداعى جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ تاريحى (قاراڭىز: فر. مەريڭ «گەرمانيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ تاريحى» جانە موريس حيللكفيت «امەريكاداعى سوتسياليزىم تاريحى»)، ت. ب. جونىندەگى نەگىزگى ەڭبەكتەرمەن تانىسۋ كەرەكتىگىن عانا كور-

سەتىپ وتپەكپىز.

سونىمەن بىرگە بۇل حاتتاردىڭ مازمۇنىنا جالپى شولۋ جاساپ
تا، وسى حاتتارعا قاتىستى تاريحي داۋىرلەرگە باعا بەرىپ تە وتىر-
مايمىز. مۇنى مەريڭ ٴوزىنىڭ «زورگەمەن جازىسقان حاتتار» («جاڭا
ٴداۋىر»[173] 25-جىلدىق تومىنىڭ ٴبىرىنشى، ەكىنشى بولىمدەرى)
دەگەن ماقالاسىندا ايتارلىقتاي ورىنداعان بولاتىن، باستىرۋشى
ونى وسى كىتاپقا قوسىمشا ەتىپ نەمەسە ٴوز الدىنا ورىسشا كىتاپشا
ەتىپ شىعارار.

ٴبىز باستان كەشىرىپ وتىرعان توڭكەرىستىك داۋىردە روسسيا-
سوتسياليستەرى جونىنەن ەرەكشە قۇندى نارسە جاۋىنگەر پىرولەتار-
ياتتىڭ ماركس پەن ەنگەلستىڭ 30 جىلعا جۋىق (1867 — 1895) جالعاس-
قان جەكە قارىم-قاتىناس جاعىنداعى قيمىلدارىمەن تانىسقانىنان كەيىن
الۋعا ٴتيىستى ساباقتارى بولىپ تابىلادى. سوندىقتان ماركس پەن
ەنگەلستىڭ زورگەگە جازعان حاتتارىن ەلىمىزدىڭ سوتسيال-
دەموكراتيالىق باسپاسوزىندە وقىرماندارعا تۇڭعىش رەت تانىستىر-
ماق بولىپ وتىرعان كەزدىڭ ٴدال روسسيا توڭكەرىسىندە سوتسيال-
دەموكراتيالىق پارتيانىڭ تاكتيكاسىندا "شۇعىل" ماسەلەلەر تۋىلعان
كەزگە تۋرا كەلۋى (پلەحانوۆ — «قازىرگى تۇرمىس»، مەنشەۆيكتىڭ
«شولۋ»[307] (تيتتەي دە تاڭعالارلىق نارسە ەمەس. قازىر ٴبىز وقىرمان-
داردىڭ نازارىن وسى حاتتارداعى روسسيا جۇمىسشى پارتياسىنىڭ
كەزەكتەگى مىندەتتەرى تۇرعىسىنان قاراعاندا ەرەكشە ماڭىزدى
بولىپ تابىلاتىن جەرلەر جونىندەگى باعاعا اۋدارماقپىز.

ماركس پەن ەنگەلس حاتتارىندا انگليا، امەريكا جانە گەرمانيا
جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ شۇعىل ماسەلەلەرىنە بارىنەن كوپ توقتال-
دى. بۇنى تۇسىنۋگە بولادى،ويتكەنى ولار سول كەزدە انگليادا
تۇرىپ، امەريكاداعى جولداسىمەن حات الىسىپ تۇراتىن نەمىستەر

ەدى. فرانسيا جۇمىسشى قوزعالىسى تۋرالى، اسىرەسە پاريج كوممۋ-
ناسى تۋرالى ماركس گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتى كۋگەلمانعا
جازعان حاتتارىندا① اناعۇرلىم ٴجيى جانە تولىعىراق ايالداپ
وتىردى.

ماركس پەن ەنگەلستىڭ انگليا-امەريكا جۇمىسشى قوزعالىسى
جونىندەگى پىكىرلەرىن گەرمانيا جۇمىسشى قوزعالىسى جونىندەگى
پىكىرلەرىمەن سالىستىرۋ اسا پايدالى. ەگەر گەرمانيانىڭ جانە انگليا-
امەريكا ەلدەرىنىڭ كاپيتاليستىك دامۋ كەزەڭدەرىنىڭ تۇرلىشە ەكەنىن
جانە بۇرجۋازيانىڭ وسى ەلدەردىڭ بۇكىل ساياسي ومىرىندەگى
ۇستەمدىك فورمالارىنىڭ تۇرلىشە ەكەنىن ەسكە الساق، وندا الگى
سالىستىرۋ اناعۇرلىم كەلەلى ماڭىز الادى. علمي تۇرعىدان قاراعاندا،
بۇل ارادا ٴبىز ماتەرياليستىك ديالەكتيكانىڭ ۇلگىسىن كورەمىز،
تۇرلىشە ساياسي-ەكونوميكالىق شارت-جاعدايلاردىڭ ناقتى وزگەشە-
لىكتەرىنە سايكەستىرە وتىرىپ ماسەلەنىڭ تۇرلىشە باستى تۇيىندەرى
مەن تۇرلىشە جاقتارىن باستى ورىنعا قويىپ، باسا دارىپتەي بىلگەن-
دىكتى كورەمىز. جۇمىسشى پارتيالارىنىڭ ٴىس جۇزىندىك ساياساتى
مەن تاكتيكاسى تۇرعىسىنان قاراعاندا، «كوممۋنيستىك پارتيانىڭ
جارناماسى» اپتورلارىنىڭ جاۋىنگەر پرولەتارياتتىڭ مىندەتتەرىن
بەلگىلەگەندە ٴتۇرلى ەلدەردەگى ۇلتتىق جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ
تۇرلىشە كەزەڭدەرىنە سايكەستىرە وتىرىپ بەلگىلەگەندىگىنىڭ
ۇلگىسىن كورەمىز.

---

① قاراڭىز: «ماركستىڭ كۋگەلمان دارىگەرگە جازعان حاتتارى»،
ورىسشا اۋدارماسىن قاراعان ٴارى العى ٴسوز جازعان ن. لەنين.
1907-جىلى سانكت-پەتەربۋرگ باسپاسى (وسى تومنىڭ 1139—
1152-بەتتەرىنە قاراڭىز.— قۇراستىرۋشىدان)

ماركس پەن ەنگەلس انگليا ـ امەريكا سوتسياليزمىن سىناعاندا، وتە ـ موتە ونىڭ جۇمىسشى قوزعالىسىنان قول ۇزگەندىگىن قاتتى سىنايدى. ماركس پەن ەنگەلس انگلياداعى "سوتسيال ـ دەموكراتيالىق وداق"[308] (Social-Democratic Federation) پەن امەريكا سوتسياليستەرى تۋرالى ايتقان سانسىز كوپ پىكىرلەرىنىڭ بارىندە ولاردى ماركسيزمدى دوگماعا، "قاتىپ ـ سەمگەن (starre) ٴداستۇرشىل يديا"عا اينالدىرعانى ٴۇشىن ماركسيزمدى "**ارەكەتكە قىبىلانا** ەمەس، دوگما"[309] دەپ بىلگەنى ٴۇشىن، وزدەرىنىڭ توڭىرەكتەرىندە بولىپ جاتقان، ٴنازاريالىق جاقتان ٴالسىز بولعاندىمەن، ومىرشەڭدىك كۇشكە يە بۇقارالىق قۇدىرەتتى جۇمىسشى قوزعالىستارىنا سايكەسە بىلمەيتىندىگى ٴۇشىن بىلعي ايىپتاپ وتىرادى. ەنگەلس 1887 ـ جىلى 1 ـ ايدىڭ 27 ـ كۇنگى حاتىندا "ەگەر ٴبىز 1864 ـ جىلدان 1873 ـ جىلعا دەيىنگى داۋىردە ۇنەمى ٴوز پروگراممامىزدى اشىق مويىنداعاندارمەن عانا ىستەس بولۋدى قالاعان بولساق، وندا ٴبىز قازىر قانداي كۇيدە بولار ەدىك؟"[310] دەپ تۇراسىن ايتادى. ەنگەلس وسىنىڭ الدىنداعى حاتىندا (1886 ـ جىلى 12 ـ ايدىڭ 28 ـ كۇنى) امەريكا جۇمىسشى تابىنا حەنري گەورگە يدەياسىنىڭ اسەرى تۋرالى ماسەلەنى قوزعاي كەلىپ بىلاي دەپ جازادى:

"ٴنازاريالىق جاقتان اقاۋسىز پروگرامماعا بەرىلگەن ٴجۇز مىڭداعان داۋىستان گورى، قازىرگى ۋاقىتتا، كەلەر جىلى 11 ـ ايدا ناعىز ("bona fide") جۇمىسشى پارتياسىنا بەرىلگەن ٴبىر ـ ەكى ميليون جۇمىسشىنىڭ داۋىسى الدەقايدا ارتىق."

بۇل اسا نازار اۋدارۋعا تاتيتىن ٴسوز. بىزدە وسى سوزدەردى "جۇمىسشى قۇرىلتايى"[311] يدەياسىن نەمەسە لارييننىڭ قايداعى ٴبىر "كەڭ جۇمىسشى پارتياسى" دەگەن قۋاتتاماسىن اقتاۋ ٴۇشىن پايدالانۋعا

اسققان سوتسيال ـ دەموكراتـتار بولـدى. ٴبىز ەنـگەلستى مۇنداي ۇشقارى "پايدالانۋ"شـلاردان: سىزدەر مۇنى نەلىكـتەن "سولشىلدار وداعى"ن اقتاۋ ٴۇشىن پايـدالانبايـسىزدار؟ دەپ سۇرايـمىز. ناقىل كەلتىرىلىپ وتـىرعان بۇل حاتـتار امەريـكا جۇمىسشـىلارى حەنري گەورگەنى داۋىس بەرىپ سايلاعان مەزگىلدە جازىلعان حاتتار. ۆىشنەۆەسكايا حانىم ــ ورىسقا كۇيەۋگە شىققان امەريكالىق، ەنگەلس شىعارمالارىـن اۋدارعان ــ سول كەزدە حەنـري گەورگەنى كەلىسـتىرىپ سىنداۋدى وتىنەدى (بۇنى ەنگەلستىڭ وعان جازعان جاۋاپ حاتىنان كورۋگە بولادى). ەنـگەلـس جاۋاپ حاتىنـدا بىلاي دەپ جازادى (1866 ـ جىلى 12 ـ ايـدىڭ 28 ـ كۇنى): بۇلاي ىستەۋگە **ٴالى مەزگىل جەتكەن جوق**، جۇمىـسشى پارتياسى كەمەلـىنە كەلـمەگەن پىروگىرامـماەن ـ اق قۇرىـلا بەرسـىن. ماسەلەنىڭ قايـدا ەكەنىن جۇرە كەلە جۇمىسشىلاردىڭ وزدەرى ـ اق ٴتۇسىنىپ "ٴوز قاتەلەرىنەن ساباق الادى". ال "جۇمىـسشى پارتياسـىنىڭ بۇكىـل ەل كولەمىندە نىعايـۋىنا (قاي پـىروگىـراماعا نەگىزدەلسە دە)" بوگەت بولاتىـن "ارەكەتتەردى مەن ۇلكەن قاتە دەپ سانار ەدىـم"[312].

ارينە، حەنـري گەورگە يـدياسـىنىڭ **سوتسياليستىك** تۇرعـىدان قاراعانـدا، مۇلـدە ٴمانـسىز جانە **كەرتارتپا ەكەنىن** ەنـگەلس وتە جاقـسى ۇعىنىپ، ونى تالاي رەت كورسەتـىپ وتـىردى. زورگەگە جازعان حاتتارىنىڭ ىشىندە ماركستىڭ 1881 ـ جىـلى 6 ـ ايدىڭ 20 ـ كۇنگى حاتى وتە نازار اۋدارۋعا تاتيدى، بۇل حاتـىندا ول حەنري گەورگەنى **اپتىقپا بۇرجۋازيانىڭ** ويـشىلى دەپ باعالايدى. ماركس سول كەزدە "حەنري گەورگە ٴنازاريالىق جاقتا وتە ارتتا قالعان ادام" دەپ جازادى[313] (total arriere). ٴبىراق ەنـگەلـس وسى ناعـىز **كەرتارتـپا سوتسياليـسپەن** سايـلاۋعا بىرگە بارۋدان قورىقـپادى، تەك "وزدەرىنىڭ قاتەلەرى نەندەي زارداپتار تۋدىراتىنىن" بۇقاراعا

كۇنى بۇرىن تۇسىندىرە بىلەتىن ادامدار بولسا بولعانى (ەنگەلس 1866 ـ جىلى 11 ـ ايدىڭ 29 ـ كۇنگى حات)[314].

امەريكا جۇمىسشىلارىنىڭ سول كەزدەگى "ەڭبەك ساربازدارى"[315] (Knights of Labor) دەگەن ۇيىمى تۋرالى ەنگەلس سول حاتىندا بىلاي دەپ جازدى: "'ەڭبەك ساربازدارى'نىڭ ەڭ ۇلكەن السىزدىگى ‹سوزبە ـ ٴسوز اۋدارعاندا شىرىك جاعى، faulste› ولاردىڭ **ساياسي جاقتاعى بەيتاراپتىعى** بولدى... قوزعالىسقا جاڭادان قاتىناسقان ٴاربىر ەلدىڭ العاشقى ماڭىزدى ادىمى قاي ـ قاشان دا جۇمىسشىلاردى ٴوز الدىنا پارتيا ەتىپ ۇيىمداستىرۋ بولىپ تابىلادى، ونى قالاي ۇيىمداستىرسا سولاي ۇيىمداستىرسىن، تەك ناعىز جۇمىسشى پارتياسى بولسا بولعانى."

بۇدان سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيادان **پارتياسىز** جۇمىسشى قۇرىلتايىنا، تاعى سول سياقتىلارعا سەكىرۋدى اقتايتىن ەشنارسە دە تابىلمايتىندىعى ايقىن، ەنگەلستىڭ ماركسيزىمدى "دوگما"عا، "داستۇرلىك يديا"عا جانە "جىكشىلدىك"كە ت. س. دەيىن تەڭەپ تومەندەتىنىڭ دەگەن ايىپتاۋىنان امان قالعىسى كەلگەن ٴاربىر ادام بۇدان سايلاۋ ناۋقانىن كەيدە اپتىقپا "كەرتارتپا سوتسياليستەر"مەن بىرگە جۇرگىزۋدىڭ دە كەرەكتىگىن ۇعىنۋعا ٴتيىس.

ٴبىراق امەريكا ـ روسسيا سالىستىرمالارىنا توقتالۋ (ٴبىز بۇلاردى جاۋعا جاۋاپ قايتارۋ ماقساتىمەن عانا ايتىپ وتىرمىز)، ارينە، انگليا ـ امەريكا جۇمىسشى قوزعالىستارىنىڭ **نەگىزگى** وزگەشەلىكتەرىنە تالداۋ جاساۋدان ماڭىزدى ەمەس. بۇل وزگەشەلىكتەر: پرولەتارياتتىڭ الدىنا قويعان بۇكىل ەل سيپاتىندىق، **دەموكراتيالىق** ەشبىر كەلەلى مىندەتتىڭ بولماۋى؛ پرولەتارياتتىڭ ٴالى دە بۇكىلدەي بۇرجۋازيا ساياسىنىڭ بيلىگىندە بولۋى؛ ٴبىر توپ انتۋبەلىندەي سوتسياليستەردىڭ پرولەتارياتتان جىكشىلدىكپەن قول ٴۇزۋى؛

سوتسياليستەردىڭ سايلاۋ بارىسىندا جۇمىسشى بۇقاراسى جاعىنان تيىتتەي دە قارسى النباۋى، تاعى سول سياقتىلار. كىمدە-كىم وسى نەگىزگى جاعدايلاردى ۇمىتىپ، "امەريكا-روسسيا سالىستىرمالارى"-نان كەلەڭ قورتىندى شعارماق بولسا، ونىدا ول ٴوزىنىڭ بارىپ تۇرعان سايازدىعىن اشكەرەلەيدى.

ەنگەلستىڭ مۇنداي جاعدايلاردا جۇمىسشىلاردىڭ ەكونوميكالىق ۇيىمىن قۇرۋدى دارىپتەۋى سول كەزدە تۇتەنشە بەرىك قالىپتاسقان دەموكراتيالىق ٴتۇزىم پرولەتارياتىنىڭ الدىنا تازا سوتسياليستىك مىندەتتەر قويعاندىعىنان ەدى.

پروگراممالىق يدەاعداي بولماسا دا دەربەس جۇمىسشى پارتيا-سىن قۇرۋدىڭ ماڭىزدىلىعىن ەنگەلستىڭ دارىپتەيتىن سەبەبى سول كەزدە ايتىلعان سول ەلدەردەگى جۇمىسشىلاردا ساياسي دەربەستىك دەيتىننىڭ نىسپىنى جوقتىعىنان، ولاردىڭ ساياسي جاقتا كوبىنەسە بۇرجۋازياعا ەرگەندىگىنەن جانە ەرىپ تە وتىرعاندىعىنان ەدى.

بۇل سياقتى پىكىرلەردەن شعاتىن قورتىندىلاردى پرولەتاريات ٴوز پارتياسىن ليبەرال بۇرجۋازدان بۇرىن قۇرعان، - بۇرجۋازيانىڭ ساياسي جالداپتارىنا داۋىس بەرۋ پرولەتارياتتىڭ داستۇرىندە ٴتىپتى دە جوق، - الدىندا تىكەلەي سوتسياليستىك مىندەتتەر ەمەس، بۇرجۋازيالىق دەموكراتيالىق مىندەتتەر تۇرعان ەلدەرگە نەمەسە تاريحي مەزگىلدەرگە قولدانۋعا تىرىسۋ ماركستىڭ تاريحي ٴادىسىن قورلاعاندىق بولادى.

ەگەر ٴبىز ەنگەلستىڭ انگليا-امەريكا قوزعالىسىنا بەرگەن باعاسىن گەرمانيا قوزعالىسىنا بەرگەن باعاسىمەن سالىستىرساق، ٴبىزدىڭ ويىمىز وقىرماندارعا بۇدان دا گورى تۇسىنىكتىرەك بولادى.

مۇنداي باعالار بۇل حاتتاردا وتە كوپ، ونىڭ ۇستىنە تۇتەنشە نازار اۋدارۋعا تاتيدى. بۇل باعالاردىڭ بارلىعىندا دا ەرەكشە ٴبىر

وزگەشەلىك بار، ول: جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ”وڭ قانات“ىنان ساق-
تاندىرۋ، سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياداعى **ورايشىلدىققا** قارسى
راقىمسىز (كەيدە **سۇراپىل**، ماركستىڭ 1877 – 1879 - جىلداردا
ىستەگەنىندەي) سوعىس جارىيالاۋ.

مۇنى ەڭ الدىمەن حاتتاردان كەلتىرىلگەن سوزدەرمەن دالەلدەپ
الىپ، ونان سوڭ بۇل جاعدايلارعا باعا بەرۋگە كىرىسەيىك.

بۇل ارادا بارىنەن بۇرىن ك. ماركستىڭ حەحبەرگ جانە ونىڭ
اعىمىنداعىلار جونىندەگى باعاسىن كورسەتە كەتۋ كەرەك. ف. مەرىڭ
ٴوزىنىڭ «زورگەمەن جازىسقان حاتتار» دەگەن شعارماسىندا ماركس-
تىڭ جانە كەيىن كەلە ەنگەلستىڭ ورايشىلدارعا قاراتقان شابۋىلدا-
رىن باسەڭدەتىپ كورسەتۋگە تىرىسادى، بىزشە ونىڭ بۇل تىرىسۋى
شامادان اسىقىراپ كەتكەن. ايتالىق، حەحبەرگكە جانە ونىڭ
اعىمىنداعىلارعا توقتالعاندا، مەرىڭ ماركستىڭ لاسسال مەن لاسسال-
شىلدار[119] عا بەرگەن باعاسى دۇرىس ەمەس دەيتىن ٴوز پىكىرىندە
تۇرىپ الادى. تاعى دا ايتامىز، بۇل ارادا بىزگە كەرەكتىسى
ماركستىڭ ناق پالەندەي سوتسياليستەرگە قاراتقان شابۋىلدارىنىڭ
دۇرىستىعى نەمەسە اسىرا سىلتەگەندىگى تۋرالى بەرىلەتىن تاريحي
باعا ەمەس، قايتا ماركستىڭ جالپى العاندا سوتسياليزمدەگى كەيبىر
اعىمدارعا بەرگەن **پرينسيپتىك** باعاسى.

ماركس گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسى لاسساليشىل-
دارمەن جانە ديۋريڭمەن ىمىراعا كەلمەۋ كەرەك ەدى دەپ قارايدى
(1877 - جىلى 10 - ايدىڭ 19 - كۇنگى حات)، سونىمەن قاتار ”سوتس-
ياليزمگە ‘نەعۇرلىم جوعارى دارەجەلى، ماقساتتاعىداي’ باعىت
بەرۋدى، اتاپ ايتقاندا، ونىڭ ماتەرياليستىك نەگىزىن (ونى قولدا-
نۋدان بۇرىن وبيەكتيپتى تۇردە زەرتتەپ كورۋدى تالاپ ەتەتىن
نەگىزىن) ادىلەتتىلىك، ەركىندىك، تەڭدىك جانە fraternité (باۋىر-

مالـدىق) دەيـتىن تاڭـىرلەرى بار جاڭا اڭـىزدارمەن الماستـىرۋدى
كوزدەيتىن ىسلماعان داشۇە وقۋشىلارىمەن جانە داناسىنعان دوكتور-
لاردىڭ (نەمىسشە "دوكتور" ەلىمىزدەگى "كانديدات"قا جانە "داشۇە-
نى ۇزدىـك بىتىرگەنـدەر"گە قارايـلاس كەلەتىن علـمي دارەجە)
ٴبىر توبىمەن ىمىراعا كەلۋدى دە كىنالايدى. بۇل ىنسايعا ۋاكىلدىك
ەتۋشـىلەردىڭ ٴبىرى ــ پارتياعا 'اقى بەرىپ' كـىرگەن، «بولاشاق»
جورنالىن[316] شىعارۋشى حەحبەرگ دوكـتور مىرزا، ول پارتياعا 'ناعىز
ىزگى' نيەتپەن كىرگەن ـ اق شىعار، ٴبىراق ونداي 'نيەت' اتاۋلى-
مەن مەنىڭ جۇمىسىم بولمايدى. دۇنيەدە ونىڭ «بولاشاق» جورنالى-
نىڭ پىروگىراممالىسنان وتكەن بەيشارا، 'ونان وتكەن تالىمسىنـگەن'
نارسەنى تابۋ وتە قيىن" (70 ـ حات)[317] .

ماركس وسىدان ەكى جىلعا جۋىق ۋاقىت وتـكەن سوڭ (1879 ـ
جىلى 9 ـ ايدىڭ 19 ـ كۇنى) جازعان تاعى ٴبىر حاتىندا، ماركس پەن
ەنگەلس **ج. موستتى** جاقتايدى دەيتىن وسەكـتى تەرىسـكە شىعارا
كەلىپ، ٴوزىنىڭ گەرمانيا سوتسيال ـ دەموكىراتيالىق پارتياسىنـداعى
ورايشىلدار جونىندەگى كوزقاراسىن زورگەگە تولىق تۇسىندىرەدى.
«بولاشاق» جورنالىن حەحـبەرگ، شرامم، ەد. بەرنشـتەيىن ۇشەۋى
باسقاردى. ماركس پەن ەنگەلس بۇل جورنالدىڭ قىزمەتىنە قاتىناسۋ-
دان **باس تارتتى**، ال سول حەحبەرگتىڭ قاتىناسۋـىمەن جانە اقشا-
لاي كومەك بەرۋىمەن پارتيانىڭ جاڭا ورگان گازەتىن شىعارۋ تۋرالى
ٴسوز بولعان كەزدە، ماركس پەن ەنگەلس ەڭ الدىمەن "دوكتورلار مەن
داشۇە وقۋشىلارىنىڭ جانە مىنبە سوتسياليستەرىنىڭ[153] وسى قويىرت-
پاعى"نىڭ ۇستىنەن باقىـلاۋ جۇرگىزۋ ٴۇشىن وزدەرى تاعايىنـداعان
جاۋاپتى رەداكتور گيرشتى قابىلداۋىن تالاپ ەتتى، ونان سوڭ بەبە-
لگە، ليبكنەحتكە جانە سوتسيال ـ دەموكىراتيالىق پارتيانىڭ باسقا دا
كوسەمـدەرىنە توتە ۇقـتىرۋ جىبەرـىپ: ەگەر حەحـبەرگ، شرامم،

بەرنشتەیندەر لۋشیانىں وزگەرتپەسە، وندا ٴبىز "پارتیا مەن ٴنازاریانی ماسقارالاۋشىلىققا (Verluderung — بوُل ٴسوز نەمىس تىلىندە **بوُدان دا كوُشتی ماعنا بەرەدی**)" اشىق قارسی توُرامىز دەپ ەسكەرتتی.

بوُل مەزگىل گەرمانیا سوتسیال ـ دەموكراتیالىق پارتیاسی مەریڭ ٴوزىنىڭ «تاریح» دەگەنىندە ایتقانىنداي "الاساپىران جىل" («Ein jahr der Verwirrung»)دی باسىنان وتكىزىپ جاتقان مەزگىل ەدی. پارتیا "ەرەكشە زاڭ"[151] جاریالانعانىنان كەیىن، العاشىندا موستا تىڭ ۇكىمەتىسىزدىگىنە جانە حەحبەرگ پەن ونىڭ اعىمىنداعىلاردىڭ ورایىشىلدىعىنا قوُمارتىپ، بىردەن دوُرىس جول تابا الماعان جوق. ماركس سول كەزدە حەحبەرگتەر توۋرالی بىلاي دەپ جازادی: "ٴنازاریا جاعىنان قوُر الاقان، ٴامالیات جاعىنان ەشنارسەگە جارامىسىز بوُل سوُمىرایلار سوتسیالیزىمدی (ولار سوتسیالیزىمىن داشوُەنىڭ رەتسەپتەری ارقىلی عانا تانىس)، باستىسی، سوتسیال ـ دەموكراتیا ـ لىق پارتیانی جوُمىسارتقىسی، جوُمىسشىلاردی جونگە سالعىسی، نەمەسە وزدەری ایتقانداي، جوُمىسشىلارعا 'اعارتۋ ەلەمەنتىن' سىڭىرگىسی كەلەدی، ال ولاردىڭ وزدەرىندە شاتاسوُلی شالا ـ شارپی عانا ٴبىلىم بار. ولار بارىنەن بوُرىن پارتیانىڭ مەششاندار الدىنداعی ابىروین وسىرمەك بولادی. ولار قایتكەنمەن دە كەری توڭكەرىسشىل سورلی مىلجىڭدارداران باسقا ەشكىم ەمەس."[318]

ماركس جاساعان "سوُراپىل" شابوُلدان ورایشىلدار شەگىنىدی جانە... زىم ـ زیا بولدی. ماركس 1879 ـ جىلی 11 ـ ایدىڭ 19 ـ كوُنگی حاتىندا حەحبەرگ رەداكتورلار القاسىنان شعارىلدی، پارتیانىڭ بەبەل، لیبكنەحت، براككە قاتارلی نەپالدی باسشىلارىنىڭ ٴباری ونىڭ یدیاسىنان[319] **بەزدی** دەیدی. سوتسیال ـ دەموكراتیالىق پارتیانىڭ ورگان گازەتی «سوتسیال ـ دەموكرات»[320] گازەتی سول كەزدە پارتیانىڭ توڭكەرىسشىل توبی جاعىندا توُرعان فولمار جاۋاپتی

بولىپ شعارىپ تۇردى. مۇنان ٴبىر جىل وتكەن سوڭ (1880 ـ جىلى 11 ـ ايدىڭ 5 ـ كۇنى)، ماركس: ٴبىز ەنگەلس ەكەۋىمىز بۇل «سوتسىـ يال ـ دەموكرات»تىڭ "بەيشارا" (miserable) تۇردە باسقارىلۋىنا قارسى ۇزدىكسىز كۇرەس جۇرگىزدىك جانە كۇرەسىمىز، ەكىنىڭ بىرىنـ دە، **وتە قيانكەسكى** بولىپ وتىردى («wobei's oft scharf hergeht») دەيدى. ليبكنەحت 1880 ـ جىلى ماركستە بولىپ، **ٴبارى دە** "جاقسارا" باستايدى دەپ ۋادە بەردى[321].

تىنىشتىق قايتا ورنادى، سوعىس باسىلدى. حەحبەرگ شەگىندى، ال بەرنشتەين قالاي بولعانمەن دە 1895 ـ جىلى ەنگەلس قايتىس بولعانعا دەيىن توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكرات... بولىپ كەلدى.

1882 ـ جىلى 6 ـ ايدىڭ 20 ـ كۇنى، ەنگەلس زورگەگە جازعان حاتىندا، بۇل كۇرەستى ٴوتىپ كەتكەن ٴىس رەتىندە ايتا كەلىپ بىلاي دەيدى: "جالپى العاندا، گەرمانياداعى ٴىستىڭ بەتالىسى وتە جاقسى. راس، پارتيا جازۋشىلارى مىرزالار پارتيادا كەرتارتپالىق بۇرىلىس تۋدىرۋعا تىرىستى، ٴبىراق ولار ماسقارالىقپەن جەڭىلدى. سوتسيال ـ دەموكرات جۇمىسشىلاردىڭ بارلىق جەردە كورگەن قورـ لىعى ولاردى بۇدان ٴۇش جىل بۇرىنعىدان اناعۇرلىم توڭكەرىسشىل ەتتى... بۇل مىرزالار (پارتيا جازۋشىلارى) قايتكەن كۇندە دە ٴتوزۋ، بىراعا كەلۋ، قۇرشا جورعالاۋ ارقىلى سوتسياليستەرگە قارسى زاڭدى كۇشىنەن قالدىرۋدى قۇلدىق ۇرىپ تىلەندى، ويتكەنى بۇل زاڭ ولاردى قالام اقىدان جۇرداي ەتتى. بۇل زاڭ كۇشىنەن قالدىـ رىلىسىمەن، ٴسوز جوق، جىك پايدا بولادى، ٴسويتىپ ۆيەرەكتىڭ پەن حەحبەرگ تاعى باسقا مىرزالار ٴوز الدىنا وڭ قانات بولىپ قۇرىلدى؛ ولار مۇلدە زىم ـ زيا بولىپ كەتكەنشە ولارمەن كەزى كەلگەندە كەلىس ٴسوز وتكىزىپ تۇرۋعا بولادى. بۇل پىكىردى ٴبىز

سوتسياليستەرگە قارسى زاڭ شععسمەن-اق بلە-شالا حەحبەرگ پەن شىرامم پارتيانىڭ قيملدارىنا بەرىلگەن بارىپ تۇرعان زۇلىمدىق باعانى «جىلناما»[322] دا جاريالاپ، پارتيادان نەعۇرلىم سىپايى سيلاسىمدىلىق كورسەتۋدى تالاپ ەتكەن كەزدە ايتقان ەدىك."[323] (بۇرىنعى نۇسقادا gebildetes-تىڭ ورنىنا-«Jebildetes». ەنگەلس بۇل ارادا گەرمانيا جازۋشىلارىنىڭ بەرلينىدىك اۋەنىن ايتىپ وتىر)

1882-جىلى بەرنشتەينشىلدەر تۋرالى الدىن الا ايتىلعان بۇل ٴسوز 1898-جىلى جانە ودان كەيىنگى جىلداردا وتە ٴدال كەلدى.

مىنە سول كەزدەن باستاپ، اسىرەسە ماركس قايتىس بولعانىنان كەيىن ەنگەلس-تيتتەي دە اسىرا ايتپاعان كۇنىنىڭ وزىندە-گەرمانيا ورايىشىلدارى بۇرمالاعان لۋشيانىدى باستان-اياق اۋىتقىماي "تۇزەپ" وتىردى.

1884-جىلدىڭ سوڭى. تەڭىز تاسىمالىنا قارجى بوساتۋعا («Dampfersubvention» مەرىيلىك جازعان «تاريح» دەگەن كىتاپقا قاراڭىز) داۋىس بەرگەن رەيحستاگتاعى گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسى مۇشەلەرىنىڭ "دەلدالدىق سىڭارجاقتىلىعى" مىنەلدى. ەنگەلس سول كەزدە وسى ماسەلە جونىندە زورگەمەن كوپ حات جازىسۋعا تۋرا كەلەتىندىگىن ايتادى (1884-جىلى 12-ايدىڭ 31-كۇنگى حاتقا قاراڭىز)[324].

1885-جىل. ەنگەلس تەڭىز تاسىمال قارجىسى وقيعاسىنىڭ بۇكىل بارىسىنا شولۋ جاساعاندا (6-ايدىڭ 3-كۇنى): "ٴىستىڭ اقىرى جىككە بولىنۋگە از-اق قالدى" دەپ جازادى. سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ پارلامەنتتەگى مۇشەلەرىنىڭ "مەششاندىق دامەسى" **"وتە كۇشتى"** بولدى. ەنگەلس بىلاي دەيدى: "گەرمانيا سياقتى ەلدە ۇساق بۇرجۋازيانىڭ سوتسياليستىك جىكتەرى بولماي

قويمايدى."[325]

1887 ـ جىل. پارتيانىڭ ۆيەرەكك سياقتىلاردى (سوتسيال ـ دەمو-
كراتتار ىشىندەگى حەحبەرگتىڭ سىگارى) رەيحستاگ مۇشەلىگىنە
سايلاۋى تەك ٴوز ابىروين انا توگەدى دەپ حات جازعان زورگە-
گە ەنگەلس جاۋاپ قايتاردى. ەنگەلس جاۋاپ حاتىندا ٴوزىن
اقتاپ، ـــ امال جوق، جۇمىسشى پارتياسىنىڭ رەيحستاگقا قاتىناستىرا-
تىن جاقسى ۋاكىلدەردى تاباتىن جەرى جوق دەيدى. "وڭ قاناتتاعى
مىرزالارعا وزدەرىنىڭ تەك سوتسياليستەرگە قارسى زاڭىنىڭ سەبەبى-
نەن عانا قالىپ وتىرعان، ال پارتيانىڭ تىنىسى كەڭىگەن كۇنى-
اق وزدەرىنىڭ پارتيادان قۋىلاتىندىعى ٴمالىم." ارينە، جالپى العاندا،
"پارتيا ٴوزىنىڭ پارلامەنتتەگى ەرلەرىنەن تومەن تۇرعاندىعىنان جوعارى
تۇرعانى" ارتىق (1887 ـ جىلى 3 ـ ايدىڭ 3 ـ كۇنى). ەنگەلس سول
كەزدە، ـــ ليبكنەحت ىمىراشىل ادام، ول قاشان دا الاۋىزدىقتى بوس
سوزبەن بۇركەيدى دەپ رەنجيدى. ٴبىراق ٴىستىڭ اقىرى جىكككە
بولىنۋگە كەلىپ سوققاندا، شەشۋشى كەزەڭدە، ول بىزبەن بىرگە
بولادى دەيدى[326] .

1889 ـ جىل. پاريجدە حالىقارالىق سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ
ەكى قۇرىلتايى بولدى[327] . ۆرايشىلدار (فرانسيانىڭ مۇمكىندىكشىل-
دەرى[141] باس بولعان) توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكراتتاردان
ٴبولىنىپ شىقتى. ەنگەلس (بۇل كەزدە ول 68 جاستا ەدى) جاس
جىگىتتەرشە شايقاسقا ٴتۇستى. ٴبىرسىپىرا (1889 ـ جىلى 1 ـ ايدىڭ
12 ـ كۇنىنەن سول جىلى 7 ـ ايدىڭ 20 ـ كۇنىنە دەيىنگى) حاتتاردا
ۆرايشىلدارمەن بولعان كۇرەس ايتىلعان. بۇل كۇرەستە تاياق ۆراي-
شىلدارعا عانا ٴتيىپ قويماي، وزدەرىنىڭ ىمىراشىلدىعى ٴۇشىن گەر-
مانيالىقتاردان ليبكنەحتكە، بەبەلگە جانە باسقالارعا دا ٴتيدى.

1889 ـ جىلى 1 ـ ايدىڭ 12 ـ كۇنى ەنگەلس مۇمكىندىكشىلدەر

ۇكىمەتكە ساتىلىپ كەتتى دەپ جازدى. سونىمەن قاتار، ول انگليا "سوتسيال ـ دەموكراتيالىق وداعى"نىڭ(S.D.F.) مۇشەلەرىن مۇكىنـ. دىكشىلدەرمەن وداقتاسىپ كەتتى دەپ اشكەرەلەيدى[328]. "وسى قۇرىپ كەتكىر قۇرىلتاي ٴۇشىن الاشاپقىن بولدىم، تولىپ جاتقان حاتتار جازدىم، باسقا جۇمىس ىستەۋگە مۇرسام كەلمەدى." (1889 ـ جىلى 5 ـ ايدىڭ 11 ـ كۇنى) ەنگەلس مۇمكىندىكشىلدەر تىنىم تاپپاي ارەكەتتەنۋدە، ال ٴبىزدىڭ ادامدارىمىز ۇيقىدان باس كوتەرمەيدى دەپ كەيىدى. قازىر كەرەك دەسە اۋەر مەن شپەل دە ٴبىزدىڭ مۇمكىندىكشىلدەر قۇرىلتايىنا بارۋىمىزدى تالاپ ەتەدى. ال مۇنىڭ ٴوزى "اقىرىندا" ليبكنەحتتىڭ كوزىن اشتى[329]. ەنگەلس بەرنشتەينـ. مەن بىرگە ورايشىلدارعا قارسى كىتاپشالار جازدى (بۇلارعا بەرنشـ. تەين قول قويدى، ٴبىراق ەنگەلس ونى "ٴبىزدىڭ كىتاپشالارىمىز" دەپ اتايدى)[330].

"بۇكىل ەۆروپادا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق وداقتان باسقا، مۇمـ. كىندىكشىلدەردىڭ جاعىنا شىققان بىردە ـ ٴبىر سوتسياليستىك ۇيىم بولعان جوق ‹1889 ـ جىلى 6 ـ ايدىڭ 8 ـ كۇنى›. سوندىقتان ولارـ. دىڭ سوتسياليستىك ەمەس جۇمىسشى بىرلەستىگى جاققا قايتىپ كەلۋدەن باسقا شاراسى جوق." (بۇل ٴبىزدىڭ كەڭ جۇمىسشى پارتياسىن جانە جۇمىسشى قۇرىلتايىن، ت. ت. جاقتايتىنداردىڭ ەسىندە بولسىن!) "ولاردىڭ قۇرىلتايىنا امەريكادان **ەڭبەك ەرلەرىنەن** ٴبىر عانا ۋاكىل كەلدى." قارسى جاق سول باكۋنينشىلدەرمەن بولعان كۇرەستەگىلەر: "بار بولعانى ۇكىمەتسىزشىلدەردىڭ تۋى مۇمكىندىكشىلدەردىڭ تۋدـ. مەن الماستىرىلعان. بۇلار دا سول سياقتى ٴوز پرينسيپتەرىن بولماشى جول بەرۋدىڭ بوداۋى ٴۇشىن، باستىسى بىرنەشەلەگەن باسشىلارعا جىلى ورىن (قالالىق دۋمانىڭ مۇشەسى، ەڭبەككە تانىستىرۋ ورنىنىڭ باسشىسى، ت. ب.) اپەرۋ ٴۇشىن بۇرجۋازياعا ساتىپ جىبەرەدى."

برووٴسسه (مۇمكىندىكشىلدەر كوسەمى) مەن حايندمان (مۇمكىندىك-
شىلدەرمەن بىرلەسكەن سوتسيال-دەموكراتيالىق وداقتىڭ كوسەمى)
"بەدەلدى ماركسيزم"گە شابۋىل جاساپ، "جاڭا ينتەرناتسيونالدىڭ
ۇيتقىسى" بولعىلارى كەلەدى.

"سەن نەمىستەردىڭ قانشالىقتى اڭقاۋ ەكەنىن بىلمەيسىڭ. ماسە-
لەنىڭ ٴمانىن ٴتىپتى بەبەلدىڭ وزىنە ۇعىندىرۋ ٴۇشىن دە ماعان
كوپ كۇش جۇمساۋعا تۋرا كەلەدى." (1889-جىلى 6-ايدىڭ 8-
كۇنى)[331] ەكى قۇرىلتاي اشىلىپ بولعان سوڭ، توڭكەرىسشىل سوت-
سيال-دەموكراتتاردىڭ سانى مۇمكىندىكشىلدەردەن اسىپ (مۇمكىندى-
كشىلدەر سول كەزدە **جۇمىسشى بىرلەستىگىشىلدەرمەن**، سوتسيال-
دەموكراتيالىق وداقپەن جانە ٴبىر ٴبولىم اۆستريالىقتارمەن، تاعى-
تاعىلارمەن **بىرلەسكەن**) تۇسكەن كەزدە، ەنگەلستىڭ قۋانىشى
قوينىنا سيمايدى (1889-جىلى 7-ايدىڭ 17-كۇنى)[332]. ول ليبك-
نەحتتەردىڭ ىمىراشىلدىق جوسپارلارى مەن ۇسىنىستارى وتپەي قال-
عانىنا قۋانادى (1889-جىلى 7-ايدىڭ 20-كۇنى). "ٴبىزدىڭ ىمىرا-
شىل نازىك تۋىستارىمىز باۋىرمالدىق تاتۋلىقتى بارىنشا دارىپتەگەن-
دەرى ٴۇشىن ناعىز جاندى جەرىنەن سوققى جەدى. بالكىم، بۇل
ولاردى ٴبىراز ۋاقىتقا دەيىن ساۋىقتىرار."[333]

...مەرىڭ («زورگەمەن جازىسقان حاتتار») ماركس پەن
ەنگەلستىڭ "سىپايى سوزدەرمەن" زاۋقى جوق دەپ دۇرىس ايتادى:
"ولار سوققى بەرگەندە كوپ ويلانباۋشى ەدى، ٴبىراق وزدەرىنە
تيگەن ٴاربىر سوققىعا وزدەرى دە قىنجىلماۋشى ەدى." ەنگەلس
ٴبىر جولى بىلاي دەپ جازدى: "ەگەر سىزدەر وزدەرىڭىزدىڭ سول
تۇيرەۋشتەرىڭىز مەنىڭ سىرىلەنگەن قالىڭ تەرىمە وتەدى دەپ
ويلاساڭىزدار، وندا سىزدەر قاتەلەسەسىزدەر."[334] مەرىڭ ماركس
پەن ەنگەلس تۋرالى ايتا كەلىپ: سوندىقتان ولار باسقالاردىڭ دا

وزدەری سياقتی سەزىمگە جىبىمەيتىن قاسيەت قالىپتاستىرۋىن ٴۇمت ەتەتىن، دەپ جازادی.

1893 ـ جىلى. "فابيانشىلدار"[142] جازالاندی، بۇل بەرنشتەينشىلـ دەر تۋرالی ٴسوز بولعاندا ايتىلۋعا ٴتيىستى ٴىس... (ويتكەنی، بەرنشتەين ٴوز ورايشىلدىعىن انگلياداعى "فابيانشىلدار" ارقىلى تەككە "تاربيەلەگەن" جوق قوي). "مۇنداعی، لوندونداعی فابيانشىلـ دار ٴبىر توپ قارانيەتتىلەر، دەگەنمەن ولاردىڭ الەۋمەتتىك وزگە ـ رىستىڭ ٴسوزسىز بولاتىندىعىن تۇسىنۋگە اقىلى جەتەدی، ٴبىراق ولار بۇل وراسان ۇلكەن ٴىستى ٴبىر عانا دورەكى پىرولەتارياتقا بەرىپ قويۋعا سەنبەي، پىرولەتارياتتى وزدەری باستاعىسى كەلەدی. توڭكەرىستەن زارەسی ۇشۋ ـ ولاردىڭ نەگىزگی ٴپىرينسيبى. ولار ـ دىڭ كوبى ٴزيالىلار'. ولاردىڭ سوتسياليزىمی جەرگىلىكتی جالپى مەنشىكتىك سوتسياليزىم: ٴوندىرىس قۇرال ـ جابدىقتاری مەملەكەت مەنشىگىندە ەمەس. قايتا كوممۋنا مەنشىگىندە بولۋعا ٴتيىس، كەمىندە العاشىندا وسىلاي بولۋعا ٴتيىس. ولار ٴوز سوتسياليزىمىن بۇرجۋاز ـ يالىق ليبەراليزىمنىڭ ەڭ اقىرعى، ٴسوزسىز بولاتىن ناتيجەسی ەتىپ سۋرەتتەيدی. سوندىقتان ولاردىڭ تاكتيكاسی مىناداي بولىپ وتىر: ليبەرال پارتيامەن جاۋ ەسەبىندە باتىل كۇرەس جۇرگىزبەۋ، ولاردی سوتسياليستىك قورتىندىعا قاراي يتەرمەلەۋ كەرەك، ياعني ولاردی الداپ سوعۋ كەرەك، 'سوتسياليزىمدی ليبەراليزىمگە ٴسىڭىرۋ كەرەك' سوتسياليستىك كانديداتتاردی ليبەرال پارتياعا قارسی قويماۋ كەرەك، قايتا ولاردی ليبەرال پارتياعا تىقپالاۋ كەرەك، ياعني ولاردی الداۋ تاسىلىمەن سايلاتۋ كەرەك... ٴبىراق ولار بۇلاي ىستەگەندە نە وزدەری الدانىپ، نە سوتسياليزىمدی الدايتىـ نىن، ارينە، تۇسىنبەيدی.

فابيانشىلدار ٴتۇرلی جيرەنىشتی شعارمالاردان تىس، ٴبىر ٴبولىم

جاقسى ۇگنتنك شعارمالار دا شعاردى. اعىلشىندارديڭ وسى سالادا باسپادان شعارعانداردىڭ نشندەگى ەڭ ٴتاۋىرى ـ اق وسلار. ٴبىراق ولار وزدەرىنىڭ ەرەكشە تاكتيكاسىنا ـ تاپتىق كۇرەستى جوققا شعارۋعا قايتا ورالسا ـ اق، ٴىس ناسىرعا شابادى. ولار تاپتىق كۇرەستى قۋاتتايتىندىعىمىز ٴۇشىن ماركستى جانە ٴبىزدىڭ ٴبارىمىزدى ولەردەي جەك كورەدى.

فابيانشىلداردىڭ بۇرجۋازيالىق مۇرىتتەرى، ارينە، كوپ، سونىدىقتان ولاردا ٴاقشا بارشىلىق"...335

سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيادا عى زيالى ورايشل توپقا بەرلگەن تاماشا باعا

1894 ـ جىل. ديحاندار ماسەلەسى. 1894 ـ جىلى 11 ـ ايدىڭ 10 ـ كۇنى ەنگەلس بىلاي دەپ جازادى: "ۇلى قۇرلىقتا قوزعالىستىڭ كۇن سايىن داموۋىنا بايلانىستى نەعۇرلىم زور تابىستارعا جەتۋ تالابى دا كۇشەيىپ وتىر، ال ديحانداردىڭ سوڭىنا ٴتۇسۋ قيمىلى ـ ايتسا ايتقانداي ـ ۇيرەنشىكتى نسكە اينالدى. ەڭ الدىمەن فرانسۋزدار لافارگ ارقىلى نانتتە: ۇساق ديحانداردىڭ كۇيزەلۋىن تەزدەتۋ ٴبىزدىڭ ٴىسىمىز ەمەس، ـ بىزگە مۇنى كاپيتاليزم ىستەپ بەرەدى، ـ قايتا ۇساق ديحانداردى الىپ ـ ساتۋشىلىقتىڭ، ٴوسىمقورلار مەن ٴىرى جەر يەلەرىنىڭ قاناۋىنان تىكەلەي قورعاۋ كەرەك، دەيدى. ٴبىراق ٴبىز مۇنى استە قۇپتاي المايمىز، ويتكەنى مۇنىڭ ٴوزى، بىرىنشىدەن، توپاستىق؛ ەكىنشىدەن، مۇمكىن دە ەمەس. وسىنىڭ ارتىنان فولمار فرانكفۋرتتا ٴسوز سويلەيدى، ول **ديحانداردىڭ ٴبارىن** ساتىپ الماقشى ەكەن، ٴبىراق جوعارعى باۆارياداعى ول

ساتىپ الماقشى بولىپ جۇرگەن ديحاندار رەين وزەنى جاعاسىنداعى
بورىشقا باتىپ ەسەڭگىرەپ جۇرگەن ۇساق ديحاندار ەمەس، قايتا
ورتا ديحاندار، ٴتىپتى ەركەك-ايەل جالدامالى ديحانداردى قانايتىن
جانە مال مەن استىق ساتاتىن دەربەس ٴىرى ديحاندار ەكەن. ال
مۇنمەن بارلىق پرينسيپتەن باس تارتپاي كەلىسۋ مۇمكىن
ەمەس."336

1894-جىلى 12-ايدىڭ 4-كۇنى... "باۆاريالىقتار توتەنشە
ورايشىل بولىپ الدى، ونىڭ ۇستىنە قاراپايىم حالىق پارتياسىنا از-
اق اينالماي قالدى (مەن باسىم كوپ سانداعى كوسەمدەر مەن
پارتياعا جاڭادان كىرگەن ٴبىرسىپىرا ادامدار تۋرالى ايتىپ وتىر-
مىن)؛ ولار باۆاريا شتاتى پارلامەنتىندە مەجە ەسەپتىڭ تۇگەل ماقۇل-
دانۋىنا داۋىس بەردى. اسىرەسە فولمار ديحاندار اراسىندا ٴناسي-
حات جۇرگىزدى، ونداعى ماقساتى ٴوز جاعىنا جالدامالى ديحانداردى
ەمەس، قايتا جوعارعى باۆارياداعى ٴىرى ديحانداردى — 25 اكردەن
80 اكرگە دەيىن (10 گەكتاردان 30 گەكتارعا دەيىن) جەرى بار
ادامداردى، اتاپ ايتقاندا، جالدامالى جۇمىسشىسىز مۇلدە تۇرا الماي-
تىن ادامداردى قاراتىپ الۋ ەدى."...337

ٴبىز بۇدان ماركس پەن ەنگەلستىڭ گەرمانيا سوتسيال-دەموكرا-
تيالىق پارتياسىنداعى ورايشىلدىققا قارسى ون جىل بويىنا اۋىتقىماي
كۇرەس جۇرگىزىپ، سوتسياليزمدەگى زيالىلىق تۇرپايىلىق پەن
مەشاندىققا سوققى بەرىپ وتىرعانىن كورەمىز. بۇل اسا ماڭىزدى
فاكت. گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسى پرولەتاريا تىنىڭ
ماركسيزمدىك ساياساتى مەن تاكتيكاسىنىڭ ۇلگىسى ەكەنىن قالىڭ
جۇرتشىلىق جاقسى بىلەدى، ٴبىراق ماركسيزمنىڭ نەگىزىن سالۋشى-
لاردىڭ وسى پارتيانىڭ "وڭ قاناتى"نا (ەنگەلستىڭ ٴسوزى) قارسى
قالاي ۇزدىكسىز كۇرەس جۇرگىزىپ كەلگەنىن بىلمەيدى. ەنگەلس

قايىتىس بولعان سوڭ كوپ وتىپەي-اق، بۇل كۇرەس جاسىرىن كۇرەستەن اشىق كۇرەسكە اينالدى، مۇنىڭ ٴوزى كەزدەيسوقتىق ەمەس. مۇنىڭ ٴوزى گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ نەشە ون جىلدىق تاريحي دامۋىنىڭ ٴسوزسىز ناتيجەسى.

ٴسويتىپ ەندى ٴبىز ەنگەلستىڭ (جانە ماركستىڭ) كەڭەستەرىندە، نۇسقاۋلارىندا، تۇزەتۋلەرىندە، قورقىتۋلارىندا جانە تالىمدەرىندە ەكى لۋشيان جاتقانىن ايقىن كورە الامىز. ولار انگليا، امەريكا سوتسياليستەرىن جۇمىسشى قوزعالىسىمەن ەتەنە بولىپ، ٴوز ۇيىمدارىنان تار ٴورىستى توڭمويىن جىكشىلدىك رۋحتى الاستاۋعا باتىل شاقىرىپ وتىردى. ولار گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتتارىن تۇرپايىلىققا، "پارلامەنتتىقۇمارلىق"قا[237] (بۇل ماركس 1879-جىلى 9-ايدىڭ 19-كۇنگى حاتىندا ايتقان ٴسوز)[338]، دەلدالدىق زيالىلىق ورايشىلدىقتىڭ باتپاعىنا باتىپ كەتپەڭدەر دەپ ۇدايى قاتتى ۇيرەتتى.

ٴبىزدىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياداعى وسەكشىلدەر العاشقى كەڭەستەر تۋرالى اۋىز جاپپايدى، ال سوڭعى كەڭەس تۋرالى جۇمعان اۋزىن اشپايدى، بۇل زەيىن قويارلىق ٴىس ەمەس پە؟ ماركس پەن ەنگەلستىڭ حاتتارىنا باعا بەرۋدەگى **بۇل سياقتى** سىڭار جاقتىلىق ٴبىزدىڭ روسسيالىق سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ... "سىڭار جاقتىلىعى"نىڭ ەڭ ايقىن دالەلى ەمەس پە؟

قازىر، حالىقارالىق جۇمىسشى قوزعالىسىندا تەرەڭ قوبالجۋ مەن اۋىتقۋدىڭ بەلگىسى كورىلگەن كەزدە، ورايشىلدىقتىڭ، "پارلامەنت قۇمارلىق"تىڭ جانە تۇرپايى جاڭعىرتىمپازدىقتىڭ شەكتەن شىعۋى توڭكەرىستىك جۇمىسشى ۇيىمى بىرلەستىگىشىلدىكتىڭ وعان قارسى شەكتەن شىعۋىن تۋعىزىپ وتىرعان كەزدە، مىنە وسى كەزدە، ماركس پەن ەنگەلستىڭ انگليا-امەريكا، گەرمانيا سوتسياليزمىنە "تۇزەتۋ" ەنگىزۋ تۋرالى زۇڭلۋشياني توتەنشە كەلەلى ماڭىز الادى.

سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى **جوق**، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ پارلامەنتتە قاتىناسقان ۋاكىلى **جوق**، نە سايلاۋدا، نە باسپا ٴسوز جۇزىندە، ت. ت. دايەكتى بۇلجىماس سوتسيال ـ دەموكراتيالىق ساياساتتارى **جوق** ەلدەردە ـــ وسىنداي ەلدەردە ـــ ماركس پەن ەنگەلس سوتسياليستەرگە پرولەتارياتتى **ساياسي جاقتا سەرپىلتۋ** ٴۇشىن، **قايتكەن كۇندە** دە جىكشىلدىكتىڭ تار شەڭبەرىن بۇزىپ جۇمىسشى قوزعالىسىنا **قاتىناسۋدى** ۇيرەتىپ وتىردى. ويتكەنى 19 ـ عاسىردىڭ سوڭعى 30 جىلىندا پرولەتاريات انگلىيادا دا، امەريكادا دا **ەشبىر دەرلىك** ساياسي دەربەستىك كورسەتە المادى. وسى ەكى ەلدەگى ساياسي مىنبەنى ـــ بۇرجۋازيالىق ـ دەموكراتيالىق تاريحي مىندەتتەر مۇلدە جوق دەرلىك جاعدايدا ـــ **بۇكىلدەي** مەنمەنسىگەن بۇرجۋازيا يەلەپ الدى، بۇل بۇرجۋازياعا جۇمىسشىلاردى الداۋ، ٴشىرىتۋ جانە ساتىپ الۋ ٴتاسىلى جاعىنان تەڭ كەلەتىن دۇنيەدە ەشكىم جوق.

ەگەر كىمدە ـ كىم ماركس پەن ەنگەلستىڭ انگليا ـ امەريكاداعى جۇمىسشى قوزعالىستارى جونىندەگى كەڭەستەرىن روسسياعا جاي عانا، تىكەلەي قولدانۋعا بولادى دەپ قاراسا، وندا ول ماركسيزىمدى، ماركسيزىمدىك **ٴادىستى** تانۋ، بەلگىلىبىر ەلدەگى جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ ناقتىلى تاريحي وزگەشەلىكتەرىن **زەرتتەۋ** ٴۇشىن ەمەس، زيالىلاردىڭ شاعىن جىكشىلدىك ۇيىمدارىنىڭ مۇددەلەرى ٴۇشىن پايدالانعان بولادى.

ال مۇنىڭ كەرىسىنشە، بۇرجۋازيالىق ـ دەموكراتيالىق توڭكەرىس ٴالى ورىندالماعان، "پارلامەنت فورماسىمەن بەزەندىرىلگەن اسكەري جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىم" (ٴوزىنىڭ «گوتا پروگراماماسىنا سىن» دەگەن شىعارماسىندا ماركس وسىلاي اتاعان) [339] ۇستەمدىك ەتكەن جانە ۇستەمدىك ەتىپ وتىرعان پرولەتاريات الدەقاشان ساياسي

ومىرگە ارالاسىپ، سوتسىيال ـ دەموكراتىيالىق ساياسات جۇرگىزىپ وتىرعان ەلدە، جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ مىندەتتەرى مەن كولەمىن پارلامەنتتىك جانە تۇرپايىلىق كوزقاراستار ارقىلى تارايتۇدان جانە ونى تۇرپايىلاندىرۇدان ماركس پەن ەنگەلس بارىنەن گورى قاتتى حاۋىپتەنەتىن.

روسسياداعى بۇرجۋازيالىق ـ دەموكراتيالىق توڭكەرىس داۋىرىندە ٴبىز ماركسيزىمنىڭ بۇل جاعىن باسا دارىپتەۋىمىز، ٴاري باستى ورىنعا قويۋىمىز كەرەك، ويتكەنى ەلىمىزدەگى ليبەرال بۇرجۋازيانىڭ كەڭ قۇلاشتى، "ايگىلى"، ايبىندى باسپاءسوزى كورشىلەس گەرمانيا جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ "ۇلگىلى" ادالدىعى مەن پارلامەنتشىلدىك جاريالىعى، ادەپتىلىگى مەن باسەڭدىگى تۋرالى پىرولەتارياتقا جار سالىپ وتىر.

روسسيا توڭكەرىسىنىڭ بۇرجۋازياشىل وپاسىزدارىنىڭ مۇنداي باسپايداشىلدىق سۋايتتىعى نەندەي ٴبىر كەزدەيسوقتىقتان جانە نەگىزگى زاڭشىل دەموكراتيالىق پارتيا[84] لاگەرىندەگى كەيبىر بۇرىنعى ۋازىرلەردىڭ نەمەسە بولاشاق ۋازىرلەردىڭ جەكە باستارىنىڭ بۇزىلعاندىعىنان تۋىلىپ وتىرعان جوق. بۇل سۋايتتىق روسسيانىڭ ليبەرال پومەششيكتەرى مەن ليبەرال بۇرجۋازدارىنىڭ تەرەڭ ەكونوميكالىق مۇددەلەرىنەن تۋىلىپ وتىر. سوندىقتان مۇنداي سۋايتتىققا، مۇنداي "بۇقارانى توپاستاندىرۋ"عا («Massenverdummung» ـ ەنگەلستىڭ 1886 ـ جىلى 11 ـ ايدىڭ 29 ـ كۇنگى حاتىندا وسىلاي ايتىلعان)[340] قارسى كۇرەستە ماركس پەن ەنگەلستىڭ حاتتارى روسسياداعى بارلىق سوتسياليستەردىڭ ەڭ باعالى قارۋى بولۋعا ٴتيىس.

ليبەرال بۇرجۋازداردىڭ باسپايداشىلدىق سۋايتتىعى حالىققا گەرمانيا سوتسيال ـ دەموكراتتارىنىڭ ۇلگىلى "ادەپتىلىگىن" كورسەتەدى. بۇل سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ كوسەمدەرى، ماركسيزىم ٴنازاريا-

سىنىڭ نەگىزىن سالۋشىلار بىزگە بىلاي دەيدى:

”فرانسۋزداردىڭ توڭكەرىستىك سوزدەرى مەن ارەكەتتەرى ۆيە-رەكىك اعىمىنداعىلار — ‹گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسى-نىڭ پارلامەنتتىك ۆيىرمەسىندەگى ورايشىل سوتسيال-دەموكراتتار›-دىڭ جالعان بەينەسىن بۇرىنعىسىنان دا جيرەنىشتى ەتىپ كورسەتتى ‹بۇل ارادا فرانسيا قاۋىم پالاتاسىندا جۇمىسشى پارتياسىنىڭ قالىپتا-سۋى جانە فرانسيا اپتەقپالارىن فرانسيا پرولەتارياتىنان قول ۇزۋگە ٴماجبۇر ەتكەن دەكازۆيل جۇمىسشىلارىنىڭ جۇمىس تاستاۋى[341] ايتى-لىپ وتىر›. جۋىرداعى سوتسياليستەرگە قارسى زاڭ جونىندەگى ايتىستا ليبكنەحت پەن بەبەل عانا سوزگە شىقتى جانە ەكەۋى دە وتە وڭدى سويلەدى. وسىنداي ايتىستار بولىپ تۇرسا، ٴبىز مارتەبەلىلەر ورتاسىندا قايتادان بوي كورسەتە الامىز، ال مۇنداي جايت بۇرىن ۇنەمى بولىپ تۇرمايتىن. اسىرەسە نەمىستەر وسىنشا كوپ تۇرپايى-لاردى رەيحستاگقا قاتىناستىرعان (دەگەنمەن وسىلاي بولاتىنى ٴسوز-سىز ەدى) سوڭ، كەيبىرەۋلەردىڭ ولاردان حالىقارالىق الەۋمەتتىك قوزعالىستىڭ باسشىلىق ۇقىعىن تالاسۋى، جالپى العاندا، جاقسى ٴىس. **تىنىشتىق مەزگىلدە گەرمانيادا بارلىعى دا تۇرپايىلاندى.** مۇنداي كەزدەردە فرانسيا باسەكەسىنىڭ ىنتالاندىرۋى **مۇلدە قاجەت**“... (1886-جىلى 4-ايدىڭ 29-كۇنگى حات)[342]

يديالىق جاقتا كوبىنەسە گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا-سىنىڭ ىقپالىنا ۇشىراپ وتىرعان روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى وسى ساباقتاردى ەستەرىندە مىقتى ۇستاۋعا ٴتيىس.

بىزگە بۇل ساباقتاردى 19-عاسىرداعى ەڭ ۇلى ەكى ادامنىڭ حاتتارىنداعى كەيبىر سوزدەر ەمەس، قايتا ولاردىڭ پرولەتارياتتىڭ حالىقارالىق تاجىريبەسى جونىندەگى ديپلوماتيالىق سوزدەردەن جانە ۇساق ەسەپشىلدىكتەن مۇلدە اۋلاق، جولداستىق، بۇكپەسىز سىندا-

رىنىڭ بۇكىل رۇحى مەن بۇكىل مازمۇنى بەرىپ وتىر.
ماركس پەن ەنگەلستىڭ بارلىق حاتتارىنا مۇنداي رۇحتىڭ شىنىندا قانشالىقتى سىڭگەنىن تومەندەگى سوزدەردەن كورۋگە بولادى. راس، بۇل سوزدەردە ٴبىراز ٴتۇسىنارالىق سيپات بار، ٴبىراق ماسەلەنى ابدەن تۇسىندىرە الادى[343].
1889 ـ جىلى انگلىيادا تاربيە الماعان، ىسىلماعان، ادەتتەگى جۇمىسشىلاردىڭ (گاز جۇمىسشىلارى، پورت جۇمىسشىلارى، ت. ب.) جاس، جاڭا، تىڭ توڭكەرىستىك رۇحقا بولەنگەن قوزعالىسى باستالدى، ەنگەلس بۇل قوزعالىسقا ەرەكشە قۋانادى. ماركستىڭ قىزى "تۋسسي" (Tussy) سول كەزدە جۇمىسشىلار اراسىندا ٴناسيحات قىزمەتىن جۇرگىزەدى. ەنگەلس ونى بارىنشا ماداقتايدى. 1889 ـ جىلى 12 ـ ايدىڭ 7 ـ كۇنى ول لوندوننان بىلاي دەپ جازادى: "بۇل ارادا ەڭ جامان نارسە ـــ جۇمىسشىلاردىڭ سۇيەگىنە سىڭگەن بۇرجۋازيالىق قۇرمەتشىلدىك. قوعام جۇرتتىڭ ٴبارى مويىنداعان كوپتەگەن دارەجەگە بولىنەدى، ٴار دارەجەدەگىلەردىڭ ٴوز مەنمەندىگى دە، سونىمەن قاتار وزىنەن ارتىق 'جوعارى' دارەجەلىلەرگە قۇرمەت بىلدىرەتىن سۇيەگىنە سىڭگەن كوڭىل كۇيى دە بولادى؛ بۇل نارسەلەردىڭ كوپتەن كەلە جاتقانى جانە ورنى تەۋرەپ العانى سونشا، بۇقارانى بۇرجۋازياعا الداپ ەرتۋدىڭ ەشبىر قيىندىعى جوق. ايتالىق، مەن، جون بۋرنستىڭ (Burns) ٴوز تابى اراسىنداعى ابىروينىڭ ونى قىزىل شاپان ٴدىن باسى مانىيگدەر، قالا باستىقتارى جانە جالپى بۇرجۋازدار اراسىنداعى ابىرويىنان ارتىق ماقتانىشقا بولەيتىنىنە مۇلدە سەنبەيمىن. چەمپيون (Champion) (اسكەري ساپتان قايتقان جۇگۇي) بۇدان كوپ جىل بۇرىن بۇرجۋازدارمەن، كوبىنەسە، كەرباقپا ەلەمەنتتەرمەن اپەي ـ جاپەي بولىپ كەتكەن، ال پوپتاردىڭ شىركەۋلىك جينالىستارىندا سوتسياليزمدى، ت. ت. ۋاعىزداعان ەدى.

ٴتىپتى ٴوزىم ولاردىڭ ىشىندەگى ەڭ ٴتاۋىرى دەپ سانايتىن توم.
مانن دا الديار قالا باستىعىمەن تاڭەرتەڭگى استا بىرگە بولاتىنىن
ايتۋدى جاقسى كورەدى. ولاردى فرانسۋزدارمەن سالىستىرساڭىز
بولعانى، توڭكەرىستىڭ قانشالىقتى جاقسى ىقپالى بارلىعىن
بىلەسىز.“ [344]

بۇل ابزاستى ٴتۇسىندىرىپ وتىرۋدىڭ قاجەتى جوق.

تاعى ٴبىر مىسال كەلتىرەيىك. 1891 ـ جىلى ەۆروپادا سوعىس
حاۋپى تۋىلدى. ەنگەلس بۇل جونىندە بەبەلمەن حات جازىسىپ،
گەرمانيا روسسيانىڭ شاپقىنشىلىعىنا ۇشىراي قالسا، گەرمانيا سوتسياليس-
تەرى روسسيالىقتارمەن جانە روسسيالىقتاردىڭ بارلىق وداقتاستارىمەن
ايانباي شايقاس جۇرگىزۋ كەرەك دەپ كەلىستى. ”ەگەر گەرمانيا
تۇنشىقتىرىلاتىن بولسا، ونىمەن بىرگە ٴبىز دە تۇنشىقتىرىلامىز. ال
ەگەر ٴتيىمدى بۇرىلىس بولا قالسا كۇرەس توتەنشە شيەلەنىسەدى،
وندا گەرمانيا توڭكەرىستىك ٴتاسىل قولدانۋ ارقىلى عانا تابان تىرەپ
تۇرا الادى، ٴسويتىپ ٴبىز وكىمەتتى قولعا الۋعا ٴماجبۇر بولىپ،
1793 ـ جىلدىڭ رولىن اتقارۋىمىز ىقتيمال.“ (1891 ـ جىلى 10 ـ ايدىڭ
24 ـ كۇنى)[345]

روسسيا جۇمىسشى پارتياسى 1905 ـ جىلى ويلاسقان ”ياكوبيندىك“
ۇزاق بولاشاق سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پرينسيپتەرگە ۇيلەسپەيدى
دەپ، بۇكىل دۇنيەگە جار سالعان ورايشىلدار، قۇلاق سالىڭدار!
ەنگەلس بەبەلگە: سوتسيال ـ دەموكراتتار ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋعا
ٴماجبۇر بولۋى مۇمكىن دەپ تۋراسىن ايتقان.

سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ مىندەتتەرى
جونىندە وسىنداي كوزقاراستا بولعان ماركس پەن ەنگەلستىڭ
روسسيا توڭكەرىسىنە جانە ونىڭ دۇنيە جۇزىلىك ۇلى ماڭىزىنا اسا
ۇمىتكەرلىكپەن تولىق سەنۋى وتە ٴتابيعي نارسە. بۇل حاتتاردان ولار-

دىڭ روسسيا توڭكەرىسىن 20 جىلعا جۋىق ۋاقىت ىنتىعا كۇتكەنىن
كورۋگە بولادى.
ماركستىڭ 1877 ـ جىلى 9 ـ ايدىڭ 27 ـ كۇنگى حاتىن قاراڭىز.
شىعىستاعى داعدارىس[346] ماركستى قۋانتادى. "روسسيا كوپتەن بەرى ـ
اق زور وزگەرىستىڭ قارساڭىندا تۇر، بۇعان قاجەتتى ەلەمەنتتەردىڭ
ٴبارى دە پىسىپ جەتتى. ەر تۇرىكتەردىڭ... سوققىسى ارقاسىندا...
وزگەرىس كوپ جىلعا تەزدەتىلدى... Secundum artem ("جالپى
ەرەجە بويىنشا") وزگەرىس **نەگىزگى زاڭ ايلاسىنان** باستالىپ،
دىرىدۋعا ۇلاسادى (il y aura un beau tapage). جاراتىلىس
انامىز جارىلقاسا وسى جەڭىستى كۇندى ٴبىز دە كورەمىز."[347] (ماركس
سول كەزدە 59 جاستا ەدى)
جاراتىلىس انامىز ماركستىڭ "وسى جەڭىس كۇنى"ن كورۋىنە ٴومىر
بەرمەدى، بەرە دە الماس ەدى. ٴبىراق ونىڭ "نەگىزگى زاڭ
ايلاسى" دەگەن ٴسوزى **تاۋىپ ـ اق ايتىلعان.** ونىڭ ٴسوزى روسسيا ـ
نىڭ ٴبىرىنشى جانە ەكىنشى دۋماسى تۋرالى كەشە عانا ايتىلعان ٴتا ـ
رىزدى. حالىقتى "نەگىزگى زاڭ ايلاسى"نان ساقتاندىرۋ ٴدال
ليبەرالدار مەن ورايشىلدار توتەنشە جەك كورەتىن تيىم سالۋ تاكتيـ
كاسىنىڭ "جانى" ەكەنىن ٴبىلۋ كەرەك...
ەندى ماركستىڭ 1880 ـ جىلى 11 ـ ايدىڭ 5 ـ كۇنگى حاتىن قارا ـ
ڭىز. «كاپيتال»دىڭ روسسيادا قۇشاق جايا قارسى الىنعاندىعىنا توتەنشە
قۋانادى. حالىق ەركى پارتياسىنداعىلار[36] جاقتا تۇرىپ، سول كەز ـ
دە ەندى عانا جارىققا شىققان جەردى تەپە ـ تەڭ بولىسكە سالۋشىلار[192] ـ
عا قارسى تۇرادى. جەردى تەپە ـ تەڭ بولىسكە سالۋشىلاردىڭ كوز ـ
قاراسىنداعى ۇكىمەتسىزدىك قۇرامداردى ماركس ٴدال بايقايدى
(سول كەزدە ول جەردى تەپە ـ تەڭ بولىسكە سالۋشى حالىقشىلداردىڭ
سوتسيال ـ دەموكراتتارعا ايىنالاتىندىعىن بىلمەيتىن، ٴبىلۋى دە مۇم ـ

كىن ەمەس ەدى)، سونداي ـ اق جەردى تەپە ـ تەڭ بولىسكە سالۋ ـ شىلاردى وتكىر كەكەسىن سوزدەرمەن تۇيرەيدى:

"بۇل مىرزالار ساياسي توڭكەرىستىڭ ارەكەت اتاۋلىنىڭ بارىنە قارسى. ولاردىڭ ويىنشا، روسسيا ۇكىمەتىسىزدىك، كوممۋنيزمەدىك، قۇدايسىزدىق مىڭ جىلعا ٴبىر ـ اق سەكىرۋگە ٴتيىس. ولار قازىر بۇل سەكىرۋدى ٴىش پىسىرارلىق سىلدىر ٴنازارياشىلدىق ارقىلى ازىرلەدى. ولاردىڭ ىلىمىندەگى ٴپرينسيپ دەلىنەتىن نارسە مارحۇم باكۋنيىنەن النعان."348

ەگەر ماركس روسسيادا 1905 ـ جىلعى جانە ودان كەيىنگى وقيعالارعا توقتالعان بولسا، **سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ** "ساياسي توڭكەرىستىڭ ارەكەتتەرى"ن ونىڭ قالاي باعالايتىندىعىن وسىدان بايقاۋعا بولادى①.

ەندى ەنگەلستىڭ 1887 ـ جىلى 4 ـ ايدىڭ 6 ـ كۇنگى حاتىنا قارا ـ ڭىز. "كەرىسىنشە، روسسيادا داعدارىس بۇرق ەتكەلى تۇرعان سە ـ كىلدى. جۋىقتاعى بىرنەشە رەتكى جاسىرىن ٴولتىرۋ وقيعالارى ۇل ـ كەن ۇرەي تۋدىردى..." 1887 ـ جىلى 4 ـ ايدىڭ 9 ـ كۇنگى حاتىندا دا وسىلاي دەلىنگەن: "اسكەري قوسىنداردا ىشتەي نارازى بولىپ جۇرگەن قۇپيا سىرى بار جۇنگۋاندار تولىپ جاتىر". (ەنگەلس ول كەزدە حالىق ەركى پارتياسىنداعىلاردىڭ توڭكەرىستىك كۇرەسى ـ نىڭ اسەرىندە عانا بولىپ، جۇنگۋاندارعا ٴۇمىت ارتتى. روسسيا اسكەر ـ لەرى مەن تەڭىز اسكەرلەرىنىڭ 18 جىلدان سوڭ بارىپ تاماشا انىق بايقالعان توڭكەرىسشىلدىگىن ول كەزدە ەنگەلس كورە المادى...)

① ايتا كەتەلىك، ۇمىتپاسام، «بىزدەگى پىكىر الالىقتارى» تۋرالى جانە روسسيادا بولعالى تۇرعان توڭكەرىستىڭ سيپاتى تۋرالى ەنگەلستىڭ پلەحانوۆقا جازعان حاتى بار دەگەندى ماعان 1900 ـ 1903 ـ جىلدارى پلەحانوۆ پا، ۆ.ي. زاسۋليچ پە بىرەۋى ايتىپ ەدى. وسىنداي حات بولدى ما، بولسا ساقتالدى ما، ونى قازىر جاريالاۋعا بولا ما، وسىلاردى بىلسەك جاقسى ـ اق بولار ەدى349.

"مۇنداي جاعداي جىل سوڭىنا دەيىن سوزىلا قويار دەپ ويلامايمىن... روسسيادا توڭكەرىس بۇرق ەتە قالسا («losgeht»)، وندا جاقسى-اق بولار ەدى!"[350]

1887-جىلى 4-ايدىڭ 23-كۇنگى حاتىندا بىلاي دەيدى: "گەرمانيادا قازىر (سوتسياليستەرگە) زيانكەستىك ۇستىنە زيانكەستىك ىستەلىپ جاتىر. بيسماركتىڭ، روسسيادا توڭكەرىس بۇرق ەتە قالسا (قازىر بۇل دا بىرنەشە ايدىڭ ىشىندە عانا بولاتىن ءىس سەكىلدى)، گەرمانيانى دەرەۋ روسسيانىڭ قالپىنا تۇسىرە قويۋدىڭ بار ازىرلىگىن كورىپ قويۋ ويىندا سەكىلدى («losgeschlagen werden»)."[351]

بۇل، بىرنەشە اي وتە كوپكە سوزىلدى. ءسويتىپ ەنگەلستىڭ "توڭكەرىسشىلدىگى"ن قاباعىن تىرجيتىپ، ءتۇسىن بۇزىپ، قاتتى كىنالايتىن نەمەسە شەتەلدە قۋعىندا جۇرگەن وسى ساقا توڭكەرىسشىل قايراتكەردىڭ بۇرىنعى جالعان ۇمىتتەرىن مازاق ەتىپ كۇلەتىن تۇر-پايىلاردىڭ شىعۋىندا كۇمان جوق.

راس، توڭكەرىستىڭ تاياۋدا بولاتىنىن بولجاۋدا، توڭكەرىستىڭ جەڭىسكە جەتۋىنە سەنۋدە (مىسالى، 1848-جىلى گەرمانيادا رەسپۋبليكانىڭ تەز قۇرىلاتىندىعىنا سەنۋدە ("رەسپۋبليكا جولىندا جان قيۋ كەرەك"، — ەنگەلس، 1848 — 1849-جىلدار كەزىندە يمپەر-يالىق نەگىزگى زاڭدى قورعاۋ قوزعالىسىنا قاتىناسقانداعى كوڭىل كۇيىن ەسكە الىپ، وسىلاي دەپ جازادى [352])، ماركس پەن ەنگەلس كوپ قاتەلەستى، ونىڭ ۇستىنە ۇنەمى قاتەلەستى. ولار 1871-جىلى دا قاتەلەستى، ول كەزدە ولاردا "فرانسيانىڭ وڭتۇستىگىن اتتانىسقا كەلتىرسەك دەيتىن ءبىر عانا وي بولدى، وسىعان بولا ولار ىبەككەر "ءبىز" دەگەندە ءوزىن جانە ءوزىنىڭ جاقىن سەرىكتەرىن ايتىپ وتىر، 1871-جىلى 7-ايدىڭ 21-كۇنگى*14-حاتىنا قاراڭىز) ادام بالاسىنىڭ قولىنان كەلەتىن بارلىق قۇرباندىقتاردى بەردى، ءبىر

كىسدەي ـ اق تاۋەكەلگە باسـتى...“ سول حاتـتا بىلاي دەپ جازا-
دى: ”ەگەر بىزدە 3 ـ ، 4 ـ ايـلاردا كوبىرەك اقـشـا بولعانـدا ٴبىز
بۇكىل وكتۇستىك فرانسيانى اتتانىسقا كەلتىرىپ، پارىج كوممۋناسىن
قۇتقارىپ قالـعان بولار ەدىـك.“ (29 ـ بەت) ٴبىراق بۇكىل دۇنيە
ٴجۇزى پرولەتارياتىنىڭ كۇندەلىكـتى ۇساق ـ تۇيەك مىنـدەتـتەرىنىڭ
دارەجەسىنەن جوعارى كوتەرگەن جانە كوتەرە العان ەكى ۇلى توڭ-
كەرىسشىل ويشىلدىڭ **بۇل** قاتەلەرى توڭكەرىس دەگەن قۇر ابىگەر-
شىلىك، توڭكەرىستىڭ كۇرەستەن تۇك تە ونبەيدى، كەرى توڭكەرد-
ستىڭ ”نەگىزگى زاڭ“دىق قىسىر قيالدىڭ جاقسىلىعىن ايتىپ جەتكىزۋ
قيىن دەپ داۋرىعىپ، اۋزىنا كەلگەنىن شاتيتىن ٴمانساپتى ليبەراليە-
زىمنىڭ جەكسۇرىن پاراساتتىلىعىنان مىڭ ەسە ارداقـتى، مىڭ ەسە
ۇلى، **تاريحتا** مىڭ ەسە **باعالى**، مىڭ ەسە **دۇرىس...**

روسسيا جۇمىسشى تابى وزدەرىنىڭ قاتەلىككە تولى توڭكەرىستىك
ارەكەتتەرى ارقىلى بوستاندىقتا ٴسوزسىز قول جەتكىزە الادى. ەۆرو-
پانىڭ العا باسۋىنا تۇرتـكى بولادى؛ توڭـكەرىس جاعىنـدا ارەكەتى
جوق تۇرپايىلار قاتەلەسپەگەندىگىمەن كوپىرە بەرسىن.

1907 ـ جىلى 4 ـ ايدىڭ 6 ـ كۇنى

1907 ـ جىـلى 4 ـ ايـدىڭ 6 ـ كۇنى
(19 ـ كۇنى) جازىلعان
1907 ـ جىلى س ـ پەتەربۋرگ پ.گ.
داۋگە باسپاسى باستىرعان «ج. پ.
بەكـكەر، ج. ديـتـسـگـەن، ف.
ەنگەلس، ك. ماركس جانە باسقالار-
دىـڭ ف.ا. زورگەگە جانە باسـقا-
لارعـا جازعـان حاتـتارى» دەگەن
كىتاپتا باسىلـعان
قول قويعان: ن. لەنين

سول كىـتاپـتاعى نۇسـقاسـنا ساي
باسىلدى
«لەنيـن شـىعارمالارى»، 12 ـ توم،
حانزۋشاسى، 344 ـ 363 ـ بەتتەرىنەن
الىندى

تيم سالۋعا قارسى

(سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ساياسي شولۋشىلارىنىڭ ماقالالارىنان)[353]

جۋىردا مۇعالىمدەر قۇرىلتايى[354] بولىپ ٶتتى، قۇرىلتايعا قاتىناسـ قاندارىدىڭ كوپشىلىگى سوتسيال ـ توڭكەرىسشىلدەردىڭ[208] ىقپالىن قابىلداعان ادامدار بولدى، قۇرىلتاي سوتسيال ـ توڭكەرىستىك پارتيانىڭ كورنەكتى ۋاكىلدەرىنىڭ تىكەلەي قاتىناسۋىمەن، 3 ـ دۋماعا تيىم سالۋ تۋرالى قارار قابىلدادى. سوتسيال ـ دەموكرات مۇعالىمـ دەر دە، روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ۋاكىلدەرى دە، مۇنداي ماسەلەنى بەيپارتيالىق، كاسىپشىلىك ـ ساياسي قوعامدا شەشپەي، پارتيا قۇرىلتايىندا نەمەسە ۋاكىلدەر ماجىلىسىندە شەشۋ قاجەت دەپ ساناپ، داۋىس بەرمەي قالىس قالدى.

سونىمەن 3 ـ دۋماعا تيىم سالۋ تۋرالى ماسەلە توڭكەرىستىك تاكتيكانىڭ كەزەكتەگى ماسەلەسى رەتىندە العا قويىلىپ وتىر. ٴبىز سوتسيال ـ توڭكەرىستىك پارتيانىڭ رەسمي قاۋلىلارىن دا، سوتسيال ـ توڭكەرىستىك پارتيانىڭ حۇجاتتارىن دا كورمەسەك تە، سوتسيال ـ توڭكەرىستىك پارتيا، ونىڭ ۋاكىلىنىڭ الگى قۇرىلتايدا سويلەگەن سوزىنە قاراعاندا، بۇل ماسەلەنى شەشىپ تە قويىپتى. سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ىشىندە ماسەلە قويىلىپ، تالقىلانىپ جاتىر.

سوتسيال ـ توڭكەرىستىك پارتيا ٴوزىنىڭ شەشىمىن قانداي سەبەپتەرمەن قۋاتتاپ وتىر؟ مۇعالىمدەر قۇرىلتايىنىڭ قارارى، شىنـ دىعىندا كەلگەندە، 3 ـ دۋمانىڭ بۇتىندەي جارامسىزدىعى تۋرالى، 3 ـ يۋندە ساياسي وزگەرىس[87] جاساعان ۇكىمەتتىڭ كەرتارتپالىعى مەن

كەرى توڭكەرىسشىلدىگى تۋرالى، پومەششيكتىڭ جاڭا سايلاۋ زاڭى تۋرالى، ت. س. تۋرالى ايتىپ وتىر①. دالەلدەمە بىلاي قۇرىلعان: كۇرەستىڭ تيىم سالۋ سياقتى ٴتاسىلىنىڭ نەمەسە وسىنداي ۇرانىنىڭ قاجەتتىلىگى مەن ۇيلەسىمدىلىگى وزىنەن ٴوزى 3 ـ دۋمانىڭ اسىرە كەرتارتپالىعىنان تۋدى ـ مىس. مۇنداي پىكىردىڭ جارامسىزدىعى ٴاربىر سوتسيال ـ دەموكراتقا ايقىن ـ اق كورىنىپ تۇر، ويتكەنى مۇندا تيىم سالۋدى قولدانۋدىڭ تاريحي جاعدايلارى مۇلدە تالدانىلماعان. سوتسيال ـ دەموكرات، ماركسيزىمدى نەگىزگە الا وتىرىپ، تيىم سالۋ ٴتاسىلىن قولدانۋ ـ قولدانباۋ بەلگىلىبىر مەكەمەنىڭ

① بۇل قارارىدىڭ ٴتۇپ نۇسقاسى: "مىنالاردى ەسكە الا كەلىپ: 1) جاڭا سايلاۋ زاڭى ــ مەملەكەتتىك 3 ـ دۋما سونىڭ نەگىزىندە شاقىرىلماق ــ ەڭبەكشىلەر بۇقاراسىنىڭ وسى ۋاقىتقا دەيىن يە بولىپ كەلگەن، بۇعان يە بولۋ ولارعا سونشالىق قىمباتقا تۇسكەن ازىن ـ اۋلاق ۇقىعىن دا تارتىپ الىپ وتىر؛ 2) بۇل زاڭ حالىقتىڭ نەعۇرلىم كەرتارتپا ەرەكشە ۇقىقتى جىكتەرىنىڭ مۇددەسىنە بولا حالىق ەركىن ناعىز ورەسكەل تۇردە بۇرمالاعاندىق بولىپ وتىر؛ 3) 3 ـ دۋما ٴوزىنىڭ سايلاۋ ٴادىسى مەن قۇرامى جاعىنان كەرتارتپا ساياسي وزگەرىستىڭ جەمىسى بولعالى وتىر؛ 4) ۇكىمەت حالىق بۇقاراسىنىڭ دۋما سايلاۋىنا قاتىسۋىنا ساياسي وزگەرىستى حالىق ماقۇلدادى دەگەن ماڭىز بەرۋ ٴۇشىن، حالىقتىڭ سايلاۋعا قاتىسۋىن پايدالانعالى وتىر؛ وسىلاردى ەسكە الا كەلىپ، ــ مۇعالىمدەر مەن حالىق اعارتۋ ٴىسى قايراتكەرلەرىنىڭ بۇكىل روسسيالىق وداعىنىڭ 4 ـ قۇرىلتايى قاۋلى ەتەدى: 1) 3 ـ دۋمامەن جانە ونىڭ ورگاندارىمەن ەشقانداي قارىم ـ قاتىناس جاسالۋشى بولماسىن؛ 2) ۇيىم اتىنان تىكەلەي دە، جانامالاي دا سايلاۋعا قاتىسىلماسىن؛ 3) ۇيىم اتىنان مەملەكەتتىك 3 ـ دۋما جونىندەگى جانە دۋما سايلاۋى جونىندەگى وسى قارارداعى كوزقاراس كەڭىنەن ۇگىتتەلسىن."

كەرتارتپالىعىنىڭ دارەجەسىنەن تۋادى دەمەيدى، قازىردىڭ وزىندە روسسيا توڭكەرىسىنىڭ تاجىريبەسى كورسەتىپ وتىرعانىنداي، تيىم سالۋ دەپ اتالاتىن وزگەشە ٴبىر ٴتاسىلدى قولداناتىن كۇرەستىڭ ەرەكشە جاعدايلارىنىڭ بولعاندىعىنان تۋادى دەيدى. كىمدە-كىم ٴبىزدىڭ توڭكەرىستىڭ ەكى جىلدىق تاجىريبەسىن ەسكەرمەي، بۇل تاجىريبەنى ۇڭىلە زەرتتەمەي، تيىم سالۋ تۋرالى سويلەيتىن بولسا، ونداي ادام جايىندا: ول كوپ نارسەنى ۇمىتقان، ەشتەڭەنى ۇيرەنبەگەن دەۋگە تۋرا كەلەدى. سونىمەن تيىم سالۋ تۋرالى ماسەلەنى زەرتتەۋدى ٴبىز ناق وسى تاجىريبەگە تالداۋ جاساۋ ارەكەتىنەن باستايمىز.

I

ەلىمىز توڭكەرىسىنىڭ تيىم سالۋدى قولدانۋداعى اسا ٴىرى تاجىريبەسى، كۇمان جوق، بۋليگين دۋماسىنا[355] تيىم سالۋ تاجىريبەسى ەدى. بۇل تيىم سالۋ ونىڭ ۇستىنە بارىنشا تولىق جانە ناعىز قولما-قول تابىسقا جەتتى. سوندىقتان ٴبىز ەڭ الدىمەن بۋليگين دۋماسىنا تيىم سالۋدىڭ تاريحي جاعدايلارىن زەرتتەۋىمىز كەرەك.

بۇل ماسەلەنى زەرتتەگەندە، الدىمەن ەكى جاعداي كورىنەدى. بىرىنشىدەن، بۋليگين دۋماسىنا تيىم سالۋ — ەلىمىز توڭكەرىسىنىڭ پاتشالىق-نەگىزگى زاڭ جولىنا كوشۋىنە (ۋاقىتشا بولسا دا) قارسى جۇرگىزىلگەن كۇرەس بولدى. ەكىنشىدەن، بۇل تيىم سالۋ توڭكەرىستىڭ ورلەۋىنىڭ مەيلىنشە كەڭ، جاپپاي، كۇشتى، جىلدام ٴوسۋى جاعدايىندا بولدى.

ٴبىرىنشى جاعدايعا توقتالالىق. ٴاربىر تيىم سالۋ وسى مەكەمەنىڭ ٴومىر ٴسۇرۋى نەگىزىندە بولعان كۇرەس ەمەس، قايتا ونىڭ تۋىلۋىنا

نەمەسە ٴبىراز كەڭىرەك ايتقاندا وسى مەكەمەنىڭ جۇزەگە اسۋىنا
قارسى جۇرگىزىلگەن كۇرەس بولىپ تابىلادى. سوندىقتان، كىمدە-
كىم پلەحانوۆقا جانە كوپتەگەن باسقا دا مەنشەۆيكتەرگە ۇقساپ،
ماركسيزىمشىلدەر ۋاكىلدىك مەكەمەلەردى پايدالانۋ قاجەت دەگەن
جالپى دالەلمەن تيىم سالۋعا قارسى كۇرەسكەن بولسا، ونداي ادام
مۇنىسىمەن ٴوزىنىڭ كۇلكى بولارلىق سىلدىر ٴانارياشىلدىعىن عانا
اشىپ بەرەدى. ماسەلەنى بۇلاي بايىمداۋدىڭ ٴوزى داۋسىز اقيقاتتى
مىجي بەرۋ ارقىلى تالاس ماسەلەنىڭ شىن مانىنە سوقپاي كەتۋ
بولادى. داۋ جوق، ماركسيزىمشىلدەر ۋاكىلدىك مەكەمەلەردى
پايدالانۋعا ٴتيىس. بۇدان ماركسيزىمشىل بەلگىلى جاعدايلاردا
وسى مەكەمەنىڭ ٴومىر ٴسۇرۋى نەگىزىندە بولاتىن كۇرەستى عانا
جاقتايدى، قايتا وسى مەكەمەنى ورناتۋعا قارسى كۇرەستى جاقتامايدى
دەگەن قورىتىندى شىعا ما؟ جوق، مۇنداي قورىتىندى شىقپايدى،
ويتكەنى بۇل جالپى تۇجىرىم مۇنداي مەكەمەنىڭ تۋىلۋىنا قارسى
كۇرەسۋگە بولمايتىن جاعدايلاردا عانا ۇيلەسىمدى بولادى. تيىم
سالۋ تۋرالى ماسەلەنىڭ تالاستى بولۋىنىڭ كىلتى وسىنداي مەكەمە-
لەردىڭ تۋىلۋىنا قارسى كۇرەسۋدىڭ مۇمكىندىگى بار-جوقتىعىندا
بولىپ وتىر. پلەحانوۆ اعىمىنداعىلار **وزدەرىنىڭ** تيىم سالۋعا قارسى
دالەلدەرى ارقىلى ماسەلەنىڭ قويىلىسىنىڭ ٴوزىن دۇرىس تۇسىنبە-
گەندىگىن بايقاتتى.

سودان سوڭ، ەگەر ٴاربىر تيىم سالۋ وسى مەكەمەنىڭ ٴومىر
ٴسۇرۋى نەگىزىندە جۇرگىزىلەتىن كۇرەس بولماي، ونىڭ ورناتىلۋىنا
قارسى جۇرگىزىلەتىن كۇرەس بولسا، وندا بۇليگين دۋماسىنا تيىم
سالۋ، مۇنىڭ ۇستىنە، پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدىق تۇرپاتتاعى
مەكەمەلەردىڭ تۇتاس ٴبىر جۇيەسىن ورناتۋعا قارسى جۇرگىزىلگەن
كۇرەس بولادى. جاپپاي جۇمىس تاستاۋلار (1-ايدىڭ 9-كۇنىنەن

كەيىنگى جۇمىس تاستاۋلار ورلەۋى) مەن اسكەرلەردىڭ كوتەرىلىسـ تەرى ("پوتەمكين") تۇرىنـدەگى تـكەلەي بۇقارالـق كۇرەسـتىڭ مۇمكىندىگى بار ەكەندىگىن 1905 ـ جىلى ايقىن كورسەتتى. دەمەك، بۇقارانىڭ تـكەلەي توڭكەرىـستىك كۇرەسى ۇمىر سۇرىـپ وتىر. ەكىنشى جاعىنان، قوزعالـستى توڭكەرىـستىك (سوزدىڭ ەڭ توتە، دالمە ـ دال ماعىناسىنـداعى) جولـدان پاتشالىق ـ نەگىزگى زاڭدىق جولعا كوشىرمەك بولعان 8 ـ ايدىڭ 6 ـ كۇنگى زاڭ دا ۇمىر سۇرىپ وتىر. بۇل ەكى جولدىڭ اراسىندا: بۇقارانىڭ تىكەلەي توڭكەرىستىك كۇرەس جۇرگىزۋ جولى مەن پاتشالىق ـ نەگىزگى زاڭدىق جولـدىڭ اراسىندا كۇرەس جۇرگىزۋى وبيەكتيپـتىك جاعـنان داۋسىز ەدى. بىلايـشا ايتقانـدا، توڭكەرىسـتىڭ تاياۋداعى دامۋ **جولىن تاڭداۋ** كەرەك بولدى، ونىڭ بەر جاعىندا بۇل تاڭداۋدى، ارينە، بەلگىلىبىر توپـتاردىڭ ەركـى شەشـپەي، توڭـكەرىسشىل تاپـتار مەن كەرى توڭكەرىسـشىل تاپـتاردىڭ كۇشى شەشتى. ال كۇشتىڭ ۇزىـن كۇرەسـتە عانا ولشەپ سـناۋعا بولاتـىن ەدى. بۇلىگىن دۇماسـىنا تيىم سالۋ ۇرانىنىڭ ۇزى پاتشالىق ـ نەگىزگى زاڭدىق جولعا قارسى تىكەلەي توڭكەرىستىك كۇرەس **جولى** ۇشىن كۇرەسۋ ۇرانى بولدى. پاتشالىق ـ نەگىزگى زاڭدىق جولدا دا، ارينە، كۇرەسـتىڭ بولۋى ىقتيمال ەدى، ىقتيمال عانا ەمەس، سوزسىز دە ەدى. توڭكەرىستى جۇرگىزە بەرۋ جانە ونىڭ جاڭا ورلەۋىن دايىنداۋ پاتشالىق ـ نەگىزگى زاڭ نەگىزىندە دە ىقتيمال نارسە؛ توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكـ راتيالىق پارتيانىڭ كۇرەسى پاتـشالىق ـ نەگىزگى زاڭ نەگىزىندە دە ىقتيـمال جانە سوزسىز نارسە، ـــ اكسەلـرود پەن پلەحانوۆ 1905 ـ جىلى سونشا قۇلشىنىپ، سونشا ورىنسىز دالەلـدەگەن بۇل الىپپەلىك اقيقات سول اقيـقات كۇيىنـدە قالىپ وتىـر. ىبىراق ول كەزدەگى تاريح العا قويعان ماسەلە ول ەمەس ەدى، اكسەلرود نەمەسە پلەحانوۆ

ول كەزدە "باسقا تاقىرىپتا" اڭگىمەلەگەن ەدى، باسقاشا ايتقاندا، ولار كۇرەسۋشى كۇشتەردىڭ شەشۋىنە تاريح ۇسىنعان ماسەلەنى گەرمانيانىڭ سوتسيال ـ دەموكراتيالىق وقۋ كىتابىنىڭ سوڭعى باسىلىۋىنان الىنعان ماسەلەمەن الماستىرعان ەدى. تاياۋ بولاشاقتاعى **كۇرەستە جول تاڭداۋ ءۇشىن كۇرەس** جۇرگىزۋ تاريحي سوزسىزدىك ەدى. روسسيادا تۇڭعىش ۋاكىلدىك مەكەمەنى ەسكى وكىمەت شاقىرا ما، ءسويتىپ، بەلگىلى ۋاقىتقا (مۇمكىن، وتە قىسقا ۋاقىتقا، مۇمكىن، ەداۋىر ۇزاق ۋاقىتقا) توڭكەرىستى پاتشالىق ـ نەگىزگى زاڭدىق جولعا كوشىرە مە، الدە حالىق تۇرا شابۋىلعا شىعىپ ەسكى وكىمەتتى جوق قىلا ما، نەمەسە ەڭ بولماعاندا: ونى شايقالتىپ، ونىڭ توڭكەرىستى پاتشالىق ـ نەگىزگى زاڭدىق جولعا كوشىرۋ مۇمكىندىگىن جويىپ، بۇقارانىڭ تىكەلەي توڭكەرىستىك كۇرەسكە شىعۋ جولىن (تاعى دا قىسقاراق نەمەسە ۇزاعىراق ۋاقىتقا) قامتاماسىز ەتەتىن بولا ما؟ مىنە، كەزىندە اكسەلرود پەن پلەحانوۆ كورمەگەن بۇل ماسەلە ءدال 1905 ـ جىلدىڭ كۇزىندە روسسيانىڭ توڭكەرىسشىل تاپتارىنا تاريح ۇسىنعان ماسەلە ەدى. سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ بەلسەندى تيىم سالۋدى ۋاعىزداۋىنىڭ ءوزى وسى ماسەلەنى العا قويىۋدىڭ ءبىر فورماسى، پرولەتاريات پارتياسىنىڭ وسى ماسەلەنى سانالى تۇردە العا قويىۋىنىڭ فورماسى ەدى، **كۇرەستە جول تاڭداۋ ءۇشىن** كۇرەسۋدىڭ ۇرانى ەدى.

بەلسەندى تيىم سالۋدى ۋاعىزداۋشى بولشەۆيكتەر تاريحتىڭ وبيەكتيۆتى تۇردە العا قويعان ماسەلەسىن دۇرىس ءتۇسىندى. 1905 ـ جىلعى وكتيابر ـ دەكابر كۇرەسى شىنىندا كۇرەس جولىن تاڭداۋ ءۇشىن بولعان كۇرەس ەدى. بۇل كۇرەس بىردە جەڭىپ، بىردە جەڭىلىپ وتىردى: اۋەلى توڭكەرىسشىل حالىق ۇستەم كەلدى، ەسكى وكىمەتتى توڭكەرىستى پاتشالىق ـ نەگىزگى زاڭدىق جولعا

جەدەل كوشىرۋ مۇمكىندىگىنەن ايىردى، ساقشىلىق - ليبەرالدىق تۇر-پاتتاعى ۋاكىلدىك مەكەمەلەردىڭ ورنىنا تازا تونكەرىستىك تۇرپاتتاعى **ۋاكىلدىك مەكەمەلەردى**، جۇمىسشى ۋاكىلدەرىنىڭ سوۆەتتەرىن، ت. ب. قۇردى. وكتيابىر - دەكابىر ٴداۋىرى — بۇقارانىڭ ەڭ تولىق بوستاندىقتا كەنەلگەن، بارىنشا بەلسەندىلىك رۋح كورسەتكەن ٴداۋىرى بولدى، جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ بارىنشا كەڭەيىپ، جىلدام ٴورىس العان ٴداۋىرى بولدى. سول كەزدە جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ وسىلاي دامي العان سەبەبى حالىقتىڭ تەگەۋرىنى پاتشالىق - نەگىزگى زاڭ-دىق مەكەمەلەردى، زاڭدار مەن تۇساۋلاردى ىرىقتاعان ەدى، ەسكى وكىمەت **الدەقاشان** السىرەپ، ال حالىقتىڭ تونكەرىستىك جاڭا وكىمەتى (جۇمىسشى، ديحان، اسكەر ۋاكىلدەرىنىڭ سوۆەتتەرى، ت. ب.) ەسكى وكىمەتتىڭ تولىق ورنىن باسۋ ٴۇشىن **ٴالى دە** جەتكىلىكتى كۇشتى **بولماي** تۇرعان كەزدەگى "وكىمەت ارالىق كەزەڭ" ٴومىر ٴسۇرىپ تۇر ەدى. دەكابىر كۇرەسىنىڭ ناتيجەسى ونىڭ كەرىسىنشە بولدى: ەسكى وكىمەت حالىقتىڭ تەگەۋرىنىن تويتارىپ، جەڭىپ شىقتى، شەبىن ساقتاپ قالدى. ٴبىراق، البەتتە، بۇل جەڭىستى ول كەزدە ٴالى ٴۇزىلدى - كەسىلدى جەڭىس دەپ ەسەپ-تەۋگە نەگىز جوق ەدى. 1906 - جىلدىڭ جازىنداعى تولىپ جاتقان بىتىراڭقى، ٴبىشىنارا اسكەر كوتەرىلىستەرى مەن جۇمىس تاستاۋلار 1905 - جىلعى دەكابىر كوتەرىلىسىنىڭ جالعاسى بولدى. ۆيتتە دۋما-سىنا[356] تيىم سالۋ ۇرانى وسى كوتەرىلىستەردى شوعىرلاندىرۋ، بىرلەستىرۋ جولىندا كۇرەسۋ ۇرانى بولدى.

سونىمەن، بۇلىگين دۋماسىنا تيىم سالىنعان كەزدەگى روسسيا تونكەرىسىنىڭ تاجىريبەسىن زەرتتەۋدەن شىعاتىن العاشقى قورتىندى مىنادا بولىپ وتىر: تاريح كۇن تارتىبىنە قويىلعان دامۋدىڭ تاياۋداعى جولىنىڭ فورماسى ٴۇشىن كۇرەسۋ، روسسيادا ٴبىرىنشى ۋاكىلدىك

ٴماجىلىستى ەسكى وكىمەتتىڭ نەمەسە ٴوزىن ـ ٴوزى قويعان حالىقتىق جاڭا وكىمەتتىڭ شاقىراتىن بولۋى ٴۇشىن كۇرەسۋ، تىسكەلەي تۇڭ-كەرىستىك جولعا ٴتۇسۋ نەمەسە (بەلگىلى ۋاقىت ىشىندە) پاتشالىق ـ نەگىزگى زاڭدىق جولعا ٴتۇسۋ ٴۇشىن كۇرەسۋ ــ تيىم سالۋدىڭ وبيەكتيۆتىك مازمۇنى بولدى.

وسىمەن بايلانىستى، حۇجات بەتىندە ٴجيى كوتەرىلىپ كەلگەن جانە قارالىپ وتىرعان تاقىرىپتى تالقىلاعان كەزدە وُنەمى تۋىپ وتىراتىن تيىم سالۋ وُراننىڭ قاراپايىمدىلىعى، ايقىندىعى جانە ”ٴبىر بەتكەيلىگى“ تۋرالى ماسەلە، سونداي ـ اق، دامۋدىڭ ٴتۇزۋ جانە بۇراڭ جولى تۋرالى ماسەلە الدا تۇر. ەسكى وكىمەتتى تىسكەلەي قۇلاتۋ، ەڭ بولماعاندا ونى السىرەتۋ، حالىقتىڭ تىكەلەي جاڭا وكىمەت ورگاندارىن قۇرۋى ــ مۇنىڭ ٴبارى، كۇمان جوق، ەڭ **توتە** جول، حالىق ٴۇشىن ەڭ ٴتيىمدى جول، ٴبىراق ونىڭ ەسەسىنە كوپ كۇش جۇمساۋدى دا كەرەك ەتەتىن جول. كۇش اناعۇرلىم باسىم بولعان جاعدايدا تۋرا قارسى الدىنان شابۋىل جاساپ تا جەڭىپ شىعۋعا بولادى. كۇش جەتكىلىكسىز بولعان جاعدايدا اينالما جول دا، بايقاپ كۇتە تۇرۋ دا، بۇلتارۋ دا، شەگىنۋ دە جانە ت. س. قاجەت بولۋى مۇمكىن، ارينە، پاتشالىق ـ نەگىزگى زاڭ جولى توڭكەرىستى ەشبىر شەتكە قاقپايدى، توڭكەرىستىڭ بەلگىلەرىن بۇل جول دا جاناما تۇردە دايىنداپ، دامىتادى، ٴبىراق بۇل اناعۇرلىم ۇزاق، بۇراڭ جول.

بولشەۆيكتەردى ”ٴبىر بەتكەي“ دەپ ايىپتاۋ، تاريح دامۋىنىڭ بۇراڭ جولىمەن ساناسۋ كەرەكتىگى جونىندە بولشەۆيكتەرگە ءيبىرات ايتۋ بۇكىل مەنشەۆيكتىك ادەبيەتتەردە، اسىرەسە 1905 ـ جىلعى (وكتابىرگە دەيىنگى) ادەبيەتتەردە باستان ـ اياق ورىن الىپ وتىر، مەنشەۆيكتىك ادەبيەتتىڭ بۇل سيپاتى دا جىلقى سۇلى جەيدى،

ەدىل كاسپي تەڭىزىنە قۇيادى دەگەن سياقتى تالاس ماسەلەسىنىڭ
ٴمانىن داۋسىز فاكتىتى مىجي بەرۋ ارقىلى بىلىقتىراتىن بايىمداۋ
بولىپ تابىلادى. تاريحتىڭ ادەتتە بۇراڭ جولمەن داميتىندىعىندا،
تاريحتىڭ ناعىز شيەلەنىسكەن، عاجاپ بۇراڭ جولدارىمەن ماركسيزىم-
شىلدىڭ ساناسا ٴبىلۋى كەرەك ەكەندىگىندە تالاس جوق. ٴبىراق
بۇل تالاسسىز نارسەنى مىجي بەرۋ ٴدال سول تاريح توتە جولدى
نەمەسە بۇراڭ جولدى تاڭداۋ ماسەلەسىن كۇرەسۋشى كۇشتەردىڭ
شەشۋىنە سالعان كەزدە ماركسيزىمشىل قايتىپەك كەرەك دەگەن
ماسەلەنى شەشە المايدى. بۇلاي بولاتىن كەزەڭدەردە ياكي داۋىر-
لەردە تاريحتىڭ ادەتتەگى بۇراڭدىلىعىن اڭگىمەلەپ وتە شىعۋ قۇنداق-
تاۋلى ادامعا اينالعاندىق[232] جانە جىلقىنىڭ سۇلى جەيتىنى سياقتى
اقيقاتتى ويلاۋمەن شۇعىلدانعاندىق بولىپ شىعادى، ال توڭكەرىستىڭ
داۋىرلەر، كوبىنەسە، تاريحتىڭ ٴدال مىناداي ٴداۋىرى بولىپ
تابىلادى: بۇل داۋىردە قوعامنىڭ كۇرەسۋشى كۇشتەرىنىڭ ايقاسۋى
ٴبىرشاما قىسقا ۋاقىت ىشىندە داموۋدىڭ توتە نەمەسە بۇراڭ جولىن
ەلدىڭ تاڭداۋى تۋرالى ماسەلەنى ٴبىرقىدىرۋ وتە ۇزاق ۋاقىت
ىشىندە شەشىپ بەرەدى. بۇراڭ جولمەن ساناسۋ قاجەت، ٴبىراق
بۇل بۇقارالىق تاريحي شەشۋشى كەزەڭدەردە ماركسيزىمشىلدەردىڭ
توتە جولدىڭ جاقسىلىعىن بۇقاراعا تۇسىندىرە ٴبىلۋى كەرەك ەكەن-
دىگىن، توتە جولدى تاڭداپ الۋ جولىنداعى كۇرەستە بۇقاراعا
كومەكتەسە ٴبىلۋى كەرەك ەكەندىگىن، وسىنداي كۇرەستىڭ ۇرانىن،
تاعىسىن-تاعىلارىن ۇسىنا ٴبىلۋى كەرەك ەكەندىگىن ەشبىر
جويمايدى. ال توتە جولدىڭ ورنىنا بۇراڭ جولدى بەلگىلەگەن
شەشۋشى تاريحي ۇرىستار **اياقتالعانان كەيىن،** تەك ەم قونبايتىن
تۇرپايىلار مەن مۇلدە توپاس جاتتامپازدار عانا توتە جول ٴۇشىن
اقىرىنا دەيىن كۇرەسكەندەردى مىسقىلداپ كۇلەر ەدى. مۇنىڭ ٴوزى

گەرمانيانىڭ ترەيتسچكە سياقتى قازنالىق ـ ساقشىلىق تاريحشىلارىنىڭ ماركستىڭ 1848 ـ جىلعى توڭكەرىستىڭ ۇراندارى مەن توڭكەرىستىڭ ٴبىر بەتكەيلىگىن مىسقىلداپ كۇلگەنى سياقتى بولار ەدى.

تاريحتىڭ بۇراڭ جولىنا ماركسيزىمنىڭ كوزقاراسى، شىنىندىعىنا كەلگەندە، ونىڭ كەلىسىمگە كەلۋ جونىندەگى كوزقاراسىمەن ۇقساس ەدى. تاريحتىڭ ٴاربىر بۇرالاڭ بەت بۇرىسى كەلىسىمگە كەلگەندىك بولىپ تابىلادى، جاڭا زاتتى تولىق تەرىسكە شىعارۋعا ەندى كۇشى جەتكىلىكسىز بولىپ وتىرعان ەسكى زات پەن ەسكى زاتتى تولىق قۇلاتۋعا ٴالى كۇشى جەتكىلىكسىز بولىپ وتىرعان جاڭا زاتتىڭ اراسىنداعى كەلىسىم بولىپ تابىلادى. ماركسيزىم كەلىسىمنەن باس تارتپايدى، ماركسيزىم كەلىسىمدى پايدالانۋدى قاجەت دەپ سانايدى، ٴبىراق مۇنىڭ ٴوزى ماركسيزىمنىڭ جاندى، ارەكەتتى تاريحي كۇش رەتىندە كەلىسىمگە قارسى بارشا كۇشپەن كۇرەسۋىن ەشبىر جويمايدى. كىمدە ـ كىم وسى قايشىلىقتى (قايشىلىق سەكىلدى) ۇعىنا بىلمەسە، ول ادام ماركسيزىمنىڭ الىپپەسىن بىلمەيدى.

ەنگەلس ٴبىر كەزدە، اتاپ ايتقاندا، كوممۋنانىڭ بلانكيشىل قاشقىندارىنىڭ جارناماسى تۋرالى ماقالاسىندا (1874 ـ جىل) ماركسيزىمنىڭ كەلىسىمگە كوزقاراسىن ەرەكشە قاراپايىم جانە ايقىن ەتىپ ايتىپ بەرگەن ەدى①. وزدەرىنىڭ جارناماسىندا كوممۋنانىڭ قاشقىندارى بلانكيشىلدەر ەشقانداي كەلىسىمگە جول بەرمەيمىز دەپ جازادى. ەنگەلس بۇل جارنامانى كەلەمەج ەتتى. ماسەلە، ـــ دەدى

① بۇل ماقالا نەمىستىڭ «حالىق مەملەكەتى گازەتى» حالىقارالىق ماسەلەلەر جونىندەگى ماقالالار» («Internationales aus dem‹Volksstaat›») دەگەن جيناعىنا كىردى. ورىسشا اۋدارماسى: «‹حالىق مەملەكەتى گازەتى›نەن الىنعان ماقالالار»، "ٴبىلىم" باسپاسى.

ول، — ٴبىزدى جاعداي باسىمىزعا سالىعان كەلىسۋدى (نەمەسە ٴبىزدى جاعداي ٴماجبۇر ەتىپ وتىرعان كەلىسۋدى: مەن تەكسىتىن قاراۋعا مۇمكىندىگىم بولماعاندىقتان جاتقا سيىتات الۋعا تۋرا كەلگەنى ٴۇشىن وقۋشىلاردان كەشىرىم سۇراۋعا ٴتيىسپىن) پايدالانۋدان باس تارتۋدا ەمەس، ماسەلە پىرولەتارياتتىڭ شىن توڭكەرىستىك ماقساتتارىن جەتە ۇعىنىپ، ٴارالۋان جاعدايلاردىڭ، بۇراڭ جولدار مەن كەلىسۋلەردىڭ بارىندە دە وسى ماقساتتاردى كوزدەي بىلۋدە[357].

بۇقاراعا ۇسىنىلعان تيىم سالۋ ۇرانىنىڭ قاراپايىمدىلىعىن، تۋرالىعىن جانە ايقىندىلىعىن وسى تۇرعىدان عانا باعالاۋعا بولادى. بۇل ۇرانىڭ وسى كورسەتىلگەن قاسيەتتەرىنىڭ ٴبارى وزىنەن ٴوزى جاقسى بولىپ وتىرعان جوق، وسى ۇران قولدانىلىپ وتىرعان وبيەكتيۆتىك جاعدايىدا دامۋدىڭ توتە نەمەسە بۇراڭ جولىن تاڭداۋ ٴۇشىن جۇرگىزىلەتىن كۇرەستىڭ شارتى بار بولعاندىقتان عانا جاقسى بولىپ وتىر. بۇلىگىن دۇماسى زامانىندا بۇل ۇران ەڭ قاراپايىم، ەڭ توتە، ەڭ ايقىن ۇران بولعاندىقتان ەمەس، قايتا تاريحي جاعدايلار سول كەزدە جۇمىسشى پارتياسىنىڭ الدىنا پاتشالىق نەگىزگى زاڭىنىڭ بۇراڭ جولىنا قارسى توڭكەرىستىك قاراپايىم، توتە جول ٴۇشىن جۇرگىزىلەتىن كۇرەسكە قاتىسۋ مىندەتىن قويعاندىقتان بۇل ۇران جۇمىسشى پارتياسىنىڭ دۇرىس جانە بىردەن-ٴبىر توڭكەرىستىك ۇرانى بولدى.

مىناداي سۇراۋ تۋادى: سول كەزدە وسى ەرەكشە تاريحي شارتتىڭ بولعاندىعىنىڭ بەلگىسى نەدە؟ قاراپايىم، توتە جانە ايقىن ۇراندى قۇرعاق ٴسوز ەتىپەي، شىن مانىسىندەگى كۇرەسكە بىردەن-ٴبىر ۇيلەسەتىن ۇران ەتكەن ٴىستىڭ وبيەكتيۆتىك جاعدايىنداعى ەرەكشەلىكتىڭ باستى بەلگىسى نەدە؟ مىنە، ەندى ٴبىز وسى ماسەلەگە كوشەمىز.

II

قازىردىڭ وزىندە اياقتالعان (ايتەۋىر، ٴوزىنىڭ تۋرا جانە تىكە-لەي فورماسىندا اياقتالعان) كوٴرەسكە كوز جىبەرسەڭ، سوندا زاما-نىڭ ٴارتوٴرلى، بىرىنە-ٴبىرى قايشى كەلەتىن بەلگىلەرى مەن كورىنىستەرىنەن جالپى قورتىندى شعارۋدان وڭاي، ارينە، ەشتەڭە جوق. كوٴرەستىڭ ناتيجەسى ٴبارىن بىردەن شەشىپ، كوٴمان اتاۋل-نىڭ ٴبارىن توتەنشە وڭاي جويدى. ٴبىراق ٴبىز ەندى كوٴرەسكە دەيىنگى جاعدايعا تالداۋ جاساۋعا كومەك بەرە الاتىنداي بەلگى-لەردى ايقىنداۋىمىز كەرەك، ويتكەنى ٴبىز تاريحي تاجىريبەنىڭ ساباقتارىن 3 - دۋماعا قولدانباقپىز. ەڭ كەڭ، ەڭ جاپپاي، ەڭ كوٴشتى جانە ەڭ تەز ەتەك العان توڭكەرىستىك ورلەۋ 1905 - جىلعى تيىم سالۋدىڭ تابىستى بولىپ شعۋىنىڭ شارتى بولعاندىعىن ٴبىز جوعارىدا ايتىپ كەتتىك. ەندى، الدىمەن، كوٴرەستىڭ ەرەكشە كوٴشتى ورلە-ۋىنىڭ تيىم سالۋمەن قانداي بايلانىسى بار ەكەنىدىگىن، ونان قالسا ەرەكشە كوٴشتى ورلەۋدىڭ وزگەشە سيپاتتارى مەن ايرىقشا بەلگىلە-رىنىڭ قانداي ەكەندىگىن قاراپ ٴوتۋ كەرەك.

جوعارىدا ٴبىز ايتىپ كەتتىك، تيىم سالۋ وسى مەكەمەنىڭ ٴومىر ٴسوٴرۋى نەگىزىندەگى كوٴرەس ەمەس، ونىڭ شعۋىنا قارسى جوٴرگىزىلەتىن كوٴرەس بولىپ تابىلادى. وسى مەكەمەنىڭ قاي-قايسىسى بولسا دا، تەك قازىردىڭ وزىندە بار وكىمەتتەن، ياعني ەسكى وكىمەتتەن شعادى. دەمەك، تيىم سالۋ دەگەنىمىز تىكەلەي ەسكى وكىمەتتى قۇلاتۋعا باعىتتالعان كوٴرەس ٴتاسىلى بولىپ تابى-لادى نەمەسە، ەڭ بولماعاندا، ياعني ونى قۇلاتۋعا جەتكىلىكتى تەگەۋىرىن بولماعان جاعدايدا، - ونى السىرەتۋگە باعىتتالعان،

السىرەتكەندە، وسى وكىمەتتى مۇنداي مەكەمەنى قۇرۋدى قامتاماسىز ەتە المايتىنداي ەتىپ، مۇنداي مەكەمەنى جۇزەگە اسىرا المايتىنداي ەتىپ السىرەتۋگە باعىتتالعان كۇرەس ٴتاسىلى بولىپ تابىلادى①. دەمەك، ٴوزىنىڭ تابىستى بولۋى ٴۇشىن، تيىم سالۋ ەسكى وكىمەت-پەن تىكەلەي كۇرەسۋدى، وعان قارسى كوتەرىلۋدى، تىپتەن كوپ رەتتەردە بۇقارانى وعان باعىنباۋعا جۇمىلدىرۋدى (بۇقارانىڭ باعىنباۋشىلىعى كوتەرىلىستى دايىندايتىن شارتتاردىڭ ٴبىرى بولىپ تابىلادى) تالاپ ەتەدى. تيىم سالۋ دەگەنىمىز ەسكى وكىمەتتى تانۋدان باس تارتۋ، ارينە، ٴسوز جۇزىندە ەمەس، ٴىس جۇزىندە باس تارتۋ، ياعني ۇيىمداردىڭ ۇندەۋىنەن نەمەسە ۇران سالۋىنان عانا كورىنەتىن باس تارتۋ ەمەس، ەسكى وكىمەتتىڭ زاڭدارىن ۇنەمى بۇزىپ وتىراتىن، زاڭعا قايشى، ٴبىراق ناقتىلى بار جاڭا مەكەمەلەردى، ت.ب. ۇنەمى قۇرىپ وتىراتىن **حالىق بۇقاراسىنىڭ** بەلگىلى قوزعالىسىنان كورىنەتىن باس تارتۋ. سونىمەن، تيىم سالۋدىڭ كەڭ توڭكەرىستىك ورلەۋمەن بايلانىسى وتە ايقىن نارسە: تيىم سالۋ دەگەنىمىز — وسى مەكەمەنىڭ ۇيىمداستىرىلۋ فورماسىن ەمەس،

---

① تەكستىڭ بارلىق جەرىندە اڭگىمە بەلسەندى تيىم سالۋ تۋرالى، ياعني ەسكى وكىمەتتىڭ ٴىس-ارەكەتتەرىنە قاتىسۋدان جاي عانا سىرت قالۋ تۋرالى ەمەس، ەسكى وكىمەتكە تەگەۋرىن جاساۋ تۋرالى بولىپ وتىر. بۇلىگين دۋماسىنا تيىم سالۋ داۋىرىندەگى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ حۇجاتتارىن وقىماعان وقىرمانداردىڭ ەسىنە سالۋىمىز كەرەك: سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا ول كەزدە بەلسەندى تيىم سالۋدى سەلقوس تيىم سالۋعا باتىل قارسى قويا وتىرىپ، ٴتىپتى ول-ول ما: بەلسەندى تيىم سالۋدى باتىل تۇردە قارۋلى كوتەرىلىسپەن بايلانىستىرا وتىرىپ، تۋرا بەلسەندى تيىم سالۋ تۋرالى اشىق ايتقان بولاتىن.

سونىڭ ٴوزىنىڭ ٴومىر ٴسۇرۋىن كەرەكسىز دەپ تاباتىن ەڭ باتىل كۇرەس ٴتاسىلى. تيىم سالۋ دەگەنىمىز ــ ەسكى وكىمەتكە تۇرا سوعىس جاريالاۋ، وعان قارسى تىكە شابۋىلعا شىعۋ. كەڭ توڭكە-رىستىڭ ورلەۋ جوق جەردە، بىلايشا ايتقاندا، بارلىق جەردە ەسكى جاريالىقتىڭ ارناسىنان اساتىن بۇقارالىق اشۋ-ىزا جوق جەردە تيىم سالۋدىڭ تابىستى بولۋى تۇرالى اڭگىمە دە بولۋى مۇمكىن ەمەس.

1905 ــ جىلدىڭ كۇزىندەگى ورلەۋدىڭ سيپاتى مەن بەلگىلەرى تۇرالى ماسەلەگە كەلگەندە، ٴبىز ول كەزدە جاۋعا ۇنەمى ات قويىپ تىرعان، ونى ۇنەمى قۋسىرىپ وتىرعان توڭكەرىستىڭ جاپپاي، ۇزدىكسىز **شابۋىل جاساعانىن** وپ-وڭاي كورەمىز. جانىشتاۋ قوزعا-لىستى باسەڭدەتكەن جوق، قايتا كەڭەيتتى. 1 ــ ايدىڭ 9 ــ كۇنىنەن كەيىن وراسان زور جۇمىس تاستاۋ تولقىنى كوتەرىلدى، لودزدە كوشە توسقاۋىل سوعىسى، "پوتەمكين"نىڭ كوتەرىلىسى بولدى. ەسكى وكىمەت بەلگىلەگەن جاريا شەڭبەرلەردى ــ باسپاءسوزدى، جۇمىسشى ۇيىمدارىن، وقۋ ــ اعارتۋدى جانە باسقا سالالاردى جۇرت ۇنەمى بۇزىپ وتىردى، بۇزعاندا تەك "توڭكەرىسشىلدەر" عانا ەمەس، قاراپايىم ادامدار دا بۇزىپ وتىردى، ويتكەنى ەسكى وكىمەت شىنىمەن الس-رەگەن ەدى، قالجىراعان قولىنان شىنىمەن تىزگىن كەتكەن ەدى. توڭكەرىسشىلدەردىڭ ۇراندارىنا ٴۇن قوسىلماي قويماعانى بىلاي تۇرسىن، قايتا ول ۇرانداردىڭ ومىردەن مۇلدە **ارتتا قالىپ قويعان-دىعى** ورلەۋ كۇشىنىڭ وتە ــ موتە ايقىن جانە قاتەسىز (توڭكەرىس-شىل ۇيىمداردىڭ تۇرعىسىنان قاراعاندا) كورسەتكىشى بولدى. 1 ــ ايدىڭ 9 ــ كۇنگى وقيعا دا، ونىڭ ارتىنان بولعان بۇقارالىق جۇمىس تاستاۋ دا، "پوتەمكين"نىڭ كوتەرىلىسى دە، ــ وسىنىڭ ٴبارى توڭكەرىسشىلدەردىڭ تىكەلەي شاقىرۋلارىنان اسىپ ٴتۇستى.

توڭكەرىسشىلدەردىڭ بۇقارا سەلقوس، ٴۇنسىز، كۇرەستەن باس تارتىپ قارسى العانداي **شاقىرۋى 1905-جىلى بولعان ەمەس.** مۇنداي جاعدايدا تيمم سالۋ بۇرق ەتكەلى تۇرعان جاعدايدىڭ ٴتابيعي **قوسىمشاسى** بولدى. بۇل ۇران ول كەزدە ەشتەڭەنى "ويىدان شىعارعان" جوق، بۇل ۇران توقتاۋسىز الىعا بەت العان، تىڭكە شابۋىلعا بەت العان ورلەۋدى ٴدال جانە انىق تۇجىرىمداپ بەردى. قايتا، ٴبىزدىڭ مەنشەۆيكتەر "ويدان شىعارۋشىلار" بولدى، بۇلار توڭكەرىستىك ورلەۋدەن بەزىپ، پاتشانىڭ جارناماسى نەمەسە 8-ايدىڭ 6-كۇنگى زاڭى سياقتى قۇرعاق ۋادەسىنە ەلىگىپ كەتتى جانە نەگىزگى زاڭدىق-پاتشالىق جولعا بەت بۇرامىز دەگەن **ۋادەنى** شىنعا بالادى. مەنشەۆيكتەر (جانە پارۆۋس[358]) ول كەزدە ورىزدەردىڭ تاكتيكاسىن مەيلىنشە كەڭ، مەيلىنشە كۇشتى جانە مەيلىنشە تەز ەتەك العان توڭكەرىستىك ورلەۋ فاكتىسىنە نەگىزدەپ جاساماي، پاتشانىڭ نەگىزگى زاڭدىق-پاتشالىق جولعا بەت بۇرامىز دەگەن ۋادەسىنە نەگىزدەپ جاسادى! مۇنداي تاكتيكانىڭ كىسى كۇلەرلىك، بەيشارا ورايشىلدىق بولىپ شىققاندىعى تاڭدانارلىق نارسە ەمەس.

قازىر مەنشەۆيكتەردىڭ تيمم سالۋ تۋرالى بايىمداۋلارىنىڭ بارىندە بۇليگىن دۋماسىنا تيمم سالۋعا، ياعني توڭكەرىستە تيمم سالۋدىڭ ەڭ باي تاجىريبەسىنە تىرىسىپ تالداۋ جاسالماي جۇرگەندىگى تاڭدانارلىق نارسە ەمەس. ٴبىراق مۇنى، مەنشەۆيكتەردىڭ توڭكەرىستىك تاكتيكاداعى وتە ٴىرى دەرلىك قاتەسىن مويىنداۋ ازدىق قىلادى. بۇل قاتەلىكتىڭ قاينارى توڭكەرىستىك ورلەۋدى شىندىققا اينالدىرعان، ال نەگىزگى زاڭدىق-پاتشالىق بەت بۇرىستى قۇرعاق ساۋشىلىق ۋادەگە اينالدىرعان نارسەنىڭ **وبيەكتيۆتىك** جاعدايدى تۇسىنبەۋشىلىك ەكەندىگىن ايقىن تانۋىمىز كەرەك. مەنشەۆيكتەردىڭ قاتەلەسۋىنىڭ سەبەبى، ولاردىڭ ماسەلەگە قاراۋىندا سۋبيەكتيۆتىك

جاقتان توڭكەرىستىڭ نىسايدىڭ جوقتىعىنان ەمەس، قايتا بۇل بەيشارا توڭكەرىسشىلدەردىڭ يديالارى وبيەكتيپتىڭ توڭكەرىستىڭ جاعدايىدان ارتتا قالىپ قويدى. مەنشەۆيكتەردىڭ قاتەلەسۋىنىڭ بۇل ەكى سەبەبىنىڭ ەكەۋىن دە شاتاستىرۋ وپ-وڭاي، ءبىراق بۇلاردى ماركسيزمشىلدەردىڭ شاتاستىرۋىنا بولمايدى.

III

تيىم سالۋدىڭ روسسيا توڭكەرىسىنىڭ بەلگىلى داۋىرىندەگى ەرەكشە تاريحي جاعدايلارمەن بايلانىستىلىعى تاعى ءبىر تۇرعىدان قارالۋعا ءتيىس. 1905 ـ جىلدىڭ كۇزى مەن 1906 ـ جىلدىڭ كوكتەمىندەگى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ تيىم سالۋ ناۋقانىنىڭ ساياسي مازمۇنى قانداي بولدى؟ بۇل ناۋقاننىڭ مازمۇنى، ارينە، تيىم سالۋ دەگەن ءسوزدى قايتالاي بەرۋدە نەمەسە سايلاۋعا قاتىسپاۋعا شاقىرعاندىقتا ەمەس ەدى، جەكە وكتەمدىڭ ۇسىنعان اينالىس جول مەن بۇراڭ جولدى ەلەمەي تىكەلەي شابۋىلعا شىعۋعا شاقىرۋ دا تيىم سالۋ قوزعالىسىنىڭ بۇكىل مازمۇنى ەمەس ەدى. ونىڭ ۇستىنە، **نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمىتتەرمەن كۇرەسۋ ءىسىن** استە دە الگى ايتىلعان ماسەلەمەن ءبىر قاتارعا قويۋعا بولمايدى، قايتا تيىم سالۋعا قاتىستى بۇكىل ۇگىت جۇمىسىنىڭ وزەگى ەتۋ قاجەت. بۇل كۇرەس، شىندىعىندا، تيىم سالۋدىڭ ناعىز جانى بولدى. تيىم سالۋشىلاردىڭ سويلەگەن سوزدەرىن، ولاردىڭ جۇرگىزگەن بۇكىل ۇگىتىن ەسكە تۇسىرىڭىزدەر، تيىم سالۋشىلاردىڭ باستى ـ باستى قارارلارىنا كوز جىبەرىڭىزدەر، سوندا مۇنداي پىكىرلەردىڭ دۇرىستىعىنا سىزدەردىڭ كوزدەرىڭىز جەتەدى.

تيىم سالۋدىڭ بۇل جاعىن مەنشەۆيكتەر ەشقاشان دا تۇسىنە

العان ەمەس. تۋسپ كەلە جاتقان نەگىزگى زاڭشىلدىق زامانىندا نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمتەتەرمەن كۇرەسۋ ولارعا ٴارقاشان دا قيسىنسىز، ماعناسىز، "وكىمەتسىزدىك" سياقتى بولىپ كورىندى. مەنشەۆيكتەردىڭ بۇل كوزقاراسى مەنشەۆيكتىك حۇجات تۋرالى ايتپاعانىڭ وزىندە، ستوكگولم قۇرىلتايىندا[291] سويلەنگەن سوزدەردەن دە، اسىرەسە — ەسىمدە — پلەحانوۆتىڭ سويلەگەن سوزدەرىنەن ايقىن كورىندى.

توسىنان قاراعاندا، مەنشەۆيكتەردىڭ بۇل ماسەلە جونىندە ۇستاعان مايدانى، جىلقى سۇلى جەيدى دەپ جانىنداعىلارعا ماڭىزدانىپ اقىل ايتاتىن ادامنىڭ مايدانىنداي شىنىمەن سونشالىقتى تالاسسىز مايدان بولىپ كورىنۋى مۇمكىن. تۋسپ كەلە جاتقان نەگىزگى زاڭشىلدىق زامانىندا نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمتەتەرگە قارسى كۇرەس جارىيالانسىن! بۇل ۇكىمەتسىزدىك ەمەي نەمەنە؟ بۇل ٴبالدىر-باتپاق ەمەي نەمەنە؟

ولار مۇنداي بايىمداۋلاردى تاراتقان كەزدە سىپايى پىشىنمەن جاي اقىلعا سيىمدى نارسەنى كوتەرىپ شىعۋ ارقىلى ماسەلەنى تۇرپايىلاندىرىپ وتىر، ولار روسسيا توڭكەرىسىنىڭ ەرەكشە ٴداۋىرىن اۋىزعا الماي وتە شىعىپ ٴجۇر. **بۋلىگين دۋماسىنا تيم سالعان ٴىستى ۇمىتىپ ٴجۇر،** ٴبىزدىڭ توڭكەرىستىڭ وتكەندەگىسى مەن بولاشاعىنىڭ ٴبارىن تۇتاسىمەن جالپىلاما تۇردە نەگىزگى زاڭشىلدىقتى تۋعىزاتىن توڭكەرىس دەپ قاراپ، ەلىمىزدىڭ توڭكەرىسى باسىپ وتكەن جولدىڭ ناقتىلى ساتىلارىن زەرتتەمەي ٴجۇر. مۇنىڭ ٴوزى — پلەحانوۆ سياقتى ديالەكتيكالىق ماتەرياليزم ٴادىسى تۋرالى بارىنشا لەپىرە سويلەگەن ادامداردىڭ ديالەكتيكالىق ماتەرياليزم ادىسىنە قايشىلىق جاساۋىنىڭ ۇلگىسى.

ٴيا، ٴبىزدىڭ بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس، بۇتىندەي العاندا

بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس اتاۋلىنىڭ ٴبارى سياقتى، سايىپ كەلگەندە، نەگىزگى زاڭدىق ٴتۇزىم ورناتۋدىڭ بارىسى بولىپ تابىلادى، ودان باسقا ەشتەڭە دە ەمەس. بۇل اقيقات نارسە. بۇل—بەلگىلى بۇرجۋاز-يالىق-دەموكراتيالىق پروگرامماسىنىڭ، ٴنازاريانىڭ، تاكتيكاسىنىڭ، ت. ت. جالعان سوتسياليستىك سارىندارىن اشكەرەلەۋ ٴۇشىن پايدالى اقيقات. ٴبىراق بۇرجۋازيالىق توڭكەرىس زامانىندا جۇمىسشى پارتياسى ەلدى قانداي نەگىزگى زاڭشىلدىققا الىپ بارۋعا ٴتيىستى ەكەندىگى تۋرالى ماسەلەگە كەلگەندە، توڭكەرىستىڭ بەلگىلى داۋىرلەرىندە بەلگىلى (اتاپ ايتقاندا، رەسپۋبليكالىق) نەگىزگى زاڭشىلدىق ٴۇشىن جۇمىسشى پارتياسىنىڭ **ناق قالاي** كۇرەسۋگە ٴتيىستى ەكەندىگى تۋرالى ماسەلەگە كەلگەندە، سىزدەر بۇل اقيقاتتان پايدالى نارسەلەر قابىلداي الاسىزدار ما؟ جوق. لايىقتى اتتى تاڭداپ الىپ، وعان ٴمىنىپ جۇرە ٴبىلۋ ٴۇشىن جىلقى سۇلى جەيدى دەگەن دالەلدىڭ ازدىق ەتەتىنى سياقتى، اكسەلرود پەن پلەحانوۆتىڭ جانى سۇيەتىن اقيقات تا سىزدەردىڭ بۇل ماسەلە-لەردى شەشۋلەرىڭىزگە دەم بەرمەيدى.

نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمتتەرمەن كۇرەسۋ قازىرگى ۇران بولۋعا ٴتيىس،—دەدى بولشەۆيكتەر 1905-جىلى جانە 1906-جىلدىڭ باسىندا،—ويتكەنى تاياۋ ۋاقىت ىشىندە تىكەلەي توڭكە-رىستىك كۇرەستىڭ جانە توڭكەرىس تولىق دەموكراتيزىم نەگىزىندە تىكەلەي قۇرعان ۋاقىتشا ۇكىمەتتىڭ تۋا جولى جەڭىسكە جەتەمە، نەمەسە پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدىق جانە "دۋما" تەكتەس ساقشىلىق-"نەگىزگى زاڭدىق" (تىرناقشادا!) ۇكىمەتتىڭ ىينالما، بۇراڭ جولى جەڭىسكە جەتە مە دەگەن ماسەلەنى ٴدال قازىرگى داۋىردە ٴىستىڭ وبيەكتيۆتىك جاعدايى قوعامنىڭ كۇرە-سۋشى كۇشتەرىنىڭ شەشۋىنە قويىپ وتىر.

بۇل ماسەلەنى شىنىمەن ىستىڭ وبيەكتيۆتىك جاعدايى الىا قويدى ما، نەمەسە ونى ازارياليق سۋبيەكتيۆتى بولشەۆيكتەر "ويدان شىعاردى" ما؟ بۇل سۇراۋعا قازىردىڭ وزىندە روسسيا توڭكەرىسىنىڭ تاريحى جاۋاپ بەرىپ بولدى.

1905-جىلعى وكتيابر كۇرەسىنىڭ ءوزى توڭكەرىستى پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدىق جولعا بۇرۋعا قارسى جۇرگىزىلگەن كۇرەس بولاتىن. ال وكتيابر-دەكابر ءداۋىرى، دۋباسوۆ[282] پەن ستوليپين[86] نەگىزگى زاڭىنىڭ جالعان نەگىزگى زاڭشىلدىعىنان وزگەشە، شىنىمەن دەموكراتياليق، كەڭ، باتىل، ازات، حالىقتىڭ ەركىن شىن مانىسىندە بىلدىرگەن پيرولەتارلىق نەگىزگى زاڭشىلدىقتى جۇزەگە اسىرۋ ءداۋىرى بولدى. شىن دەموكراتياليق (ياعني ەسكى وكىمەتتەن جانە ونىمەن بايلانىستى بارلىق سۇرقيالىقتان مۇلدە تازارعان نەگىزدە جاساپ وتىرعان) نەگىزگى زاڭشىلدىقتا ارنالعان توڭكەرىستىك كۇرەس حالىقتى ساقشىلىق-پاتشالىق-نەگىزگى زاڭمەن الداۋشىلىققا قارسى ەڭ باتىل كۇرەس جۇرگىزۋدى تالاپ ەتتى. وسى وپ-وڭاي نارسەنى سوتسيال-دەموكراتياليق پارتيادىعى تيىم سالۋعا قارسىلار ەشبىر تۇسىنە المادى.

ەندى بىزگە روسسيا توڭكەرىسى دامۋىنىڭ ەكى ءداۋىرى تولىق ايقىن كورىنىپ وتىر. ورلەۋ ءداۋىرى (1905-جىل) جانە تومەندەۋ ءداۋىرى (1906-، 1907-جىلدار). حالىقتىڭ دەربەس قيمىلىنىڭ، حالىقتىڭ بارلىق تاپتارىنىڭ ەركىن، ەتەك العان ۇيىمدارىنىڭ بارىنشا گۇلدەنگەن ءداۋىرى، باسپاءسوز بوستاندىعىنىڭ بارىنشا ءورىس العان ءداۋىرى، ەسكى وكىمەتتى ونىڭ مەكەمەلەرى مەن امىرلەرىن حالىقتىڭ بارىنشا مويىندامايتىن ءداۋىرى بولدى جانە مۇنىڭ ءبارى بيۋروكراتيزم جاعىنان تانىلعان جانە رەسمي ۋستاۆتاردا نەمەسە ەرەجەلەردە كورسەتىلگەن ەشقانداي دا نەگىزگى

زاڭشىلدىق جوق جاعدايدا بولدى. ال ودان سوڭ دۋباسوۆتار مەن ستوليپيندەر شعارعان، دۋباسوۆتار مەن ستوليپيندەر موينىداعان، دۋباسوۆتار مەن ستوليپيندەر قورعاپ وتىرعان تاڭىرگە ايان "نەگىزگى زاڭ" جارىقا شىقتى، حالىقتىڭ دەربەس قيمىلى، ۇيىمشىلدىعى، باسپاسوز بوستاندىعى، ت.ت. مەيلىنشە دامىماعان، كۇرت قۇلديلاي بەرگەن ٴداۋىر بولدى.

ەندى وتكەننىڭ ٴبارى سوندايى جاقسى، وپ-وڭاي جانە ايقىن كورىنىپ تۇرعاندا، وقيعالاردىڭ نەگىزگى زاڭدىق-پاتشالىق جولعا بۇرىلۋىنا قارسى پرولەتارياتتىڭ توڭكەرىستىك كۇرەسىنىڭ زاڭدىلىعى مەن قاجەتتىگىن، نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمىتتەرمەن كۇرەسۋدىڭ زاڭدىلىعى مەن قاجەتتىگىن تەرىس دەي الاتىن، ٴسىرا، ٴتىپتى ٴبىر دە جانتاپاز تابىلا قويىماس.

ەندى، روسسيا توڭكەرىسىنىڭ 1905-جىلدان 1907-جىلدىڭ كۇزىنە دەيىنگى بارىسىن مىناداي ەكى داۋىرگە بولمەيتىن: "نەگىزگى زاڭعا قارسى" (ەگەر وسىلاي دەۋگە ماعان رۇحسات ەتىلسە) ورلەۋ ٴداۋىرى مەن "نەگىزگى زاڭدىق" تومەندەۋ داۋىرىنە، حالىقتىڭ ساقشىلىق (پاتشالىق) نەگىزگى زاڭشىلدىققا قارسى، بوستاندىقتى جەڭىپ الۋ، ونى جۇزەگە اسىرۋ ٴداۋىرى مەن پاتشالىق- "نەگىزگى زاڭ" ارقىلى حالىق بوستاندىعىن تۇنشىقتىرۋ داۋىرىنە بولمەيتىن بىردە-ٴبىر بولماشى ٴبىلىمى بار تاريحشى تابىلا قويىماس.

ەندى نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمىتتەر ٴداۋىرى، ٴبىرىنشى جانە ەكىنشى دۋما ٴداۋىرى، كوز الدىمىزدا تولىق سۋرەتتەلدى، سوندىقتان توڭكەرىسشىل سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمىتتەرگە قارسى **سول كەزدەگى** جۇرگىزگەن كۇرەسىنىڭ ماڭىزىن ٴتۇسىنۋ قيىن دا ەمەس. ٴبىراق **سول كەزدە**، 1905-جىلى جانە 1906-جىلدىڭ باسىندا، بۇرجۋازيالىق لاگەردەگى ليبەرالدار دا،

پىرولەتارلىق لاگەردەگى مەنشەۆيكتەر دە مۇنى تۇسىنبەدى.

ال ٴبىرىنشى جانە ەكىنشى دۋما ٴداۋىرى قاي ماعنادا بولسا دا، قاي جاعىنان بولسا دا، نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمىتتەر ٴداۋىرى بولدى. بۇل داۋىردە: "مەملەكەتتىك دۋما ماقۇلداماينشا ەشبىر زاڭنىڭ كۇشى بولمايدى" دەگەن سالتاناتتى ۋادە بۇزىلعان جوق. دەمەك، نەگىزگى زاڭ قاعاز جۇزىندە ٴومىر سۇرە بەردى جانە روسسيا نەگىزگى زاڭشىل - دەموكراتياشىل پارتياسىنىڭ[84] بۇكىل قۇلشىلدىق كوڭىلىن ۇنەمى اسىرلەندىرىپ وتىردى. بۇل داۋىردە دۋباسوۆ تا، ستولىپين دە روسسيا نەگىزگى زاڭىن ٴىس جۇزىندە تاجىريبەدەن وتكىزىپ، قولدانىپ، بايقاپ، ونى ەسكى جەكە وكتەمدىككە ۇيلەستىرۋگە جانە بەيىمدەۋگە تىرىستى. دەمەك، ولار، دۋباسوۆ پەن ستولىپين مىرزالار، وسى زاماننىڭ ەڭ قۇدىرەتتى ادامدارى بولىپ كورىندى، ولار "جالعان ٴۇمىت"تى شىندىققا اينالدىرۋ جولىندا بارىنشا ەڭبەك ەتكەن بولىپ كورىندى. جالعان ٴۇمىت سول جالعان ٴۇمىت كۇيىندە قالدى. توڭكەرىسشىل سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيا ۇراننىڭ دۇرىستىعىن تاريح بۇتىندەي راستادى. ٴبىراق دۋباسوۆتار مەن ستولىپيندەر عانا "نەگىزگى زاڭ"دى جۇزەگە اسىرۋدى بايقاپ كورگەن جوق، نەگىزگى زاڭشىل - دەموكراتياشىل جاعىمپازدار عانا ونى ماداقتاپ، پاتشا جاۋاپكەر ەمەس، قىرعىن ٴۇشىن ونى جاۋاپتى ەتۋدىڭ ٴوزى جولسىزدىق بولار ەدى دەپ قۇلشا جالبارىنىپ، ونىڭ سويىلىن سوعۋعا (ٴبىرىنشى دۋماداعى روديچەۆ مىرزا سياقتى) تىرىسىپ وتىرعان جوق. قالىڭ حالىق بۇقاراسى دا، كۇمان جوق، سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ەسكەرتۋلەرىنە قاراماستان، بۇل ٴداۋىردىڭ ىشىندە ازدى - كوپتى دارەجەدە "نەگىزگى زاڭ"عا سەنگەن ەدى، دۋماعا سەنگەن ەدى.

روسسيا توڭكەرىسىندەگى نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمتىلەر ٴداۋىرىن، باتىس ەۆروپانىڭ كوپتەگەن ەلدەرىنىڭ كەيدە بۇرجۋاز-يالىق ۇلتشىلدىقتىڭ، ەۋرەيلەرگە قارسى تۇرۋشىلىقتىڭ، شوۆينيزمە-نىڭ، ت. س. بۇتىنا تابىناتىنى سياقتى، بۇرجۋازيالىق بۇتقا بۇكىل ەل بولىپ تابىنۋ ٴداۋىرى بولدى دەۋگە بولادى. بۇرجۋازيانىڭ الداۋىنا تۇسپەگەن جالعىز سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا عانا بولدى، نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمتىلەر داۋىرىندە نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمتىلەرمەن كۇرەسۋ تۋىن باستان-اياق كوتەرگەن سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا عانا بولدى، ونىڭ سىڭىرگەن ەڭبەگى وسىندا.

ەندەشە، تيىم سالۋ نەلىكتەن نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمتىلەر-مەن كۇرەسۋدىڭ ٴتاسىلى بولدى؟

تيىم سالۋدا ٴبىر وزگەشەلىك بار، بۇل وزگەشەلىك تۋسىنان قاراعاندا قاي ماركسشىلدى بولسا دا تيىم سالۋدان دەرەۋ ەرىكسىز كەرى يتەرەدى. سايلاۋعا تيىم سالۋدىڭ ٴوزى پارلامەنت كۇرەسىنەن بەزۋ بولادى، سەلقوس باس تارتۋ، قالىس قالۋ، بۇلتارۋ سياقتى بولىپ كورىنبەي قويمايتىن ٴبىر نارسە بولادى. گەرمانيا ۇلگىسىمەن عانا ۇيرەنگەن پارۆۋس 1905-جىلدىڭ كۇزىندە قانشاما اشۋلى بولعانىمەن، سونشاما ورىنسىز ورشەلەنىپ: بەلسەندى تيىم سالۋ ٴباربىر جامان نارسە، **ويتكەنى ول قالاي دەگەنمەن تيىم سالۋ عوي...** دەپ دالەلدەۋگە تىرىسقاندا، ماسەلەگە وسىلاي قارادى. توڭكەرىستەن ٴالى كۇنگە دەيىن دانەڭە ۇيرەنبەگەن جانە بارعان سايىن ليبەرالعا اينالىپ بارا جاتقان مارتوۆ تا ماسەلەگە وسىلاي قارايدى، ول «جولداس» گازەتىندە[266] باسىلعان ٴوزىنىڭ تاياۋداعى ماقالاسىندا توڭكەرىسشىل سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ

ماسەلە قويىسىنا لايىقتى ەتىپ ماسەلە قويا بىلمەيتىندىگىن كورسەتتى.

ٴبىراق ٴتيم سالۋدىڭ ماركسشىلدەر ٴۇشىن، بىلايشا ايتقاندا، بۇل اسا سۇيكىمسىزدەۋ ورگەشەلىگىنىڭ ٴوزى كۇرەستىڭ ۆسىنداي ٴتاسىلىن تۋعىزعان زامانىنىڭ ورگەشەلىكتەرىمەن تولىق تۇسىندىرىلەدى. پاتشالىق ٴبىرىنشى دۋما — بۇلىگىن دۋماسى حالىقتى توڭكەرىستەن باسقا جاقىقا اۋدارۋعا باعىتتالعان شىرعا ەدى. شىرعا بولعاندا، نەگىزگى زاڭشىلدىق كيىمىن كيگەن قاراقشى ەدى. جۇرتتىڭ ٴبارى تۇگەل تورعا تۇسۋگە بەيىم بولدى. بىرەۋلەر قۇلقىنقۇمارلىق تاپتىق مۇددەلەرىن كوزدەپ، بىرەۋلەر اڭعالدىعىنان بۇلىگىن دۋماسىنىڭ تۇزاعىنا، سونسوڭ ۆيتتە دۋماسىنىڭ تۇزاعىنا ٴتۇستى. جۇرتتىڭ ٴبارى اۋەستەندى، جۇرتتىڭ ٴبارى شىن سەندى. سايلاۋعا قاتىسۋدىڭ ٴوزى ادەتتەگى ازاماتتىق بورىشتاردى كادىمگىدەي، جاي وتەگەندىك ەمەس ەدى. ول پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدى قاسيەتتەۋ ەدى. ول ىسكەلەي توڭكەرىستىك جولدان پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدىق جولعا بۇرىلۋ ەدى.

مۇنداي ۋاقىتتا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا بارىنشا جىگەر سالىپ، بارىنشا دۋمانىدى تۇردە نارازىلىق ٴبىلدىرىپ، ەسكەرتۋ جاساۋعا ٴتيىس ەدى. ال مۇنىڭ ٴوزى سايلاۋعا قاتىسۋدان باس تارتۋ، ٴوزى قاتىناسپاۋمەن قويماي، حالىقتى قاتىناسپاۋعا شاقىرۋ، ەسكى وكىمەت قۇراتىن مەكەمەلەر نەگىزىندە جۇمىس ىستەۋدىڭ ورنىنا سول ەسكى وكىمەتتى قۇلاتۋ ۇرانىن كوتەرۋ دەگەن ٴسوز ەدى. "نەگىزگى زاڭدىق"-پاتشالىقتىڭ بۇرجۋازيالىق-ساقشىلىق بۇتىنا بۇكىل ەل حالقى تابىنعان كەزدە، پرولەتاريات پارتياسى بولىپ تابىلاتىن سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا ٴوزىنىڭ بۇل بۇتقا قارسى جانە ونى اشكەرەلەيتىن كوزقاراسىن بۇكىل ەل حالقىنا

"كورسەتۋى" ٴتيىس ەدى، بۇل تابىنۋشىلىقتى بەينەلەيتىن مەكەمەلەردى قۇرۋعا قارسى بار كۇشتى جۇمساپ كۇرەسۋى ٴتيىس ەدى.

بۇلىگىن دۋماسىنا جاسالعان تولىق تابىسپەن اياقتالعان تيىم سالۋدىڭ عانا ەمەس، سونىمەن قاتار، **ٴسىرا**، ٴساتسىز اياقتالعان ۆيتتە دۋماسىنا تيىم سالۋدىڭ دا تاريحتا تولىق نەگىزى بار ەكەندى-گىن وسىنىڭ ٴبارى تۇسىندىرەدى. مۇنىڭ نەلىكتەن تەك **كورىنىس-تەگى** ساتسىزدىك قانا بولعانى، ەلىمىزدىڭ توڭكەرىسىن پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدىق جولعا بۇرۋعا قارسى ٴوزىنىڭ نارازىلىعىن سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ نەلىكتەن **اقىرىنا دەيىن قورعاۋعا** ٴتيىستى بولعاندىعى ەندى وسىدان كورىنىپ وتىر. بۇل **ٴىس جۇزىندە تۇيىق جولعا** باستاۋ بولىپ شىقتى. پاتشالىق-نەگىزگى زاڭنىڭ جالعان ۇمىتتەرى ەسكى وكىمەتتىڭ بۇل "نەگىزگى زاڭدى" كۇشىنەن قالدىرۋعا جاساعان دايىندىعىنىڭ باسى نەمەسە جەلەۋى، اشەكەيى، كوز بوياماسى بولىپ شىقتى...

ٴبىز: "نەگىزگى زاڭ" ارقىلى بوستاندىقتى تۇنشىقتىرۋعا قارسى ٴوزىنىڭ نارازىلىعىن سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا اقىرىنا دەيىن قورعاۋعا ٴتيىستى بولدى دەدىك. بۇل "اقىرىنا دەيىن" دەگەنىمىزدىڭ ٴمانىسى نە؟ مۇنىڭ ٴمانىسى: سوتسيال-دەموكراتي-يالىق پارتياعا **قارسى كۇرەسىپ كەلگەن** مەكەمە سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ەركىنە **قايشى تۇردە** فاكتىگە اينالعانعا دەيىن ونىمەن كۇرەسە بەرۋ دەگەن ٴسوز، توڭكەرىستىڭ تومەندەۋ-ىنەن، توڭكەرىستىڭ جەڭىلۋىنەن ٴسوزسىز دەرەك بەرەتىن **(بەلگىلى ۋاقىت ىشىندە)** روسسيا توڭكەرىسىنىڭ پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدىق بۇرىلىسى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ەركىنە قايشى تۇردە فاكتىگە اينالعانعا دەيىن ونىمەن كۇرەسە بەرۋ دەگەن ٴسوز. نەگىزگى

زاڭدىق جالعان ۇمىتتەر ٴداۋىرى **كەلىسىمگە كەلۋ** ٴداۋىرى بولدى. ٴبىز بۇعان قارسى بار كۇشىمىزدى سالىپ كۇرەستىك جانە كۇرەسۋگە ٴتيىسپىز. ٴبىراق كۇرەستە جەڭىلىپ قۋىرباندىقتا دۋشار بولعاندىعىمىزدان، جاعدايدىڭ **ماجبۇرلەۋىنەن،** شاراسىزدىقتان، ٴبىزدىڭ ەكىنشى دۋماعا بارۋىمىزعا تۋرا كەلدى، ٴبىزدىڭ كەلىسىمەن ەسەپتەسۋىمىزگە تۋرا كەلدى. قاي ۋاقىتقا دەيىن ەسەپتەسۋ كەرەك، — بۇل، البەتتە، باسقاشا ماسەلە.

وسىنىڭ بارىنەن **ٴۇشىنشى دۋماعا** تيىم سالۋ جونىندە قانداي قورتىندى شىعادى؟ نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمىتتەر ٴداۋىرىنىڭ باستاپقى كەزىندە قاجەت بولعان تيىم سالۋ، وسى ٴداۋىردىڭ اياق كەزىندە دە قاجەت بولار دەپ قورتىندى شىعارۋ كەرەك پە؟ مۇنىڭ ٴوزى ەلەۋلى قورتىندى بولماي، "انالوگيالىق سوتسيولوگيا" سياقتى "اقىل ويىنى" بولىپ شىعار ەدى. تيىم سالۋدىڭ روسسيا توڭكەرىسىنىڭ باستاپقى كەزىندە بولعان مازمۇنى ەندى **بولۋى مۇمكىن ەمەس.** قازىر حالىقتى نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمىتتەردەن ساقتاندىرۋعا دا، توڭكەرىستىڭ پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدىق تۇيىققا بۇرىلۋىنا قارسى كۇرەسۋگە دە بولمايدى. تيىم سالۋدىڭ بۇرىنعى ناعىز جانى ەندى بولۋى مۇمكىن ەمەس. تيىم سالۋ بولا قالعان كۇندە، ول ەڭ بولماعاندا **باسقاشا** ماعىنا الادى، ول ەڭ بولماعاندا **باسقاشا** ساياسي مازمۇن الادى.

ول-ول ما، تيىم سالۋدىڭ ٴبىز قاراستىرىپ وتكەن تاريحي وزگەشەلىگى ٴۇشىنشى دۋماعا تيىم سالۋعا قارسى ٴبىر پىكىر تۋعىزادى. نەگىزگى زاڭ اتقارىلا باستاعان زاماندا بۇكىل ەلدىڭ نازارى دۋماعا اۋماي قويمادى. تيىم سالۋ ارقىلى ٴبىز جۇرتتىڭ نازارىنىڭ وسى تۇيىققا قاراي اۋدارىلۋىمەن كۇرەسىپ كەلدىك، سوعان قارسى كۇرەسۋگە ٴتيىس بولدىق، قاراڭعىلىقتىڭ، ساناسىزدىقتىڭ، السىزدىك-

تىڭ نەمەسە كەرى توڭكەرىسشىلدىك باسپايداشىلدىقتىڭ ناتيجە-
سىندە بولعان ەلىكتەۋشىلىككە قارسى كۇرەسۋگە ٴتيىس بولدىق.
ەندى جالپى دۋما اتاۋلىعا نەمەسە ٴۇشىنشى دۋماعا ەشقانداي
بۇكىل ەلدىك كولەمدە ەلىكتەۋ بىلاي تۇرسىن، ٴتىپتى جالپى
العاندا، بولار-بولماس كەڭ تۇردەگى ەلىكتەۋ تۋرالى دا ٴسوز
بولۋى مۇمكىن ەمەس . وسى جاعىنان قاراعاندا تيىم سالۋدىڭ
قاجەتى جوق.

IV

سونىمەن، تيىم سالۋدى قولدانۋدىڭ شارتتارىن، كۇمانسىز،
سول كەزدەگى وبيەكتيۆتىك جاعدايدان ىزدەۋ كەرەك. 1907-
جىلدىڭ كۇزى مەن 1905-جىلدىڭ كۇزىن وسى تۇرعىدان
سالىستىرا وتىرىپ، بىزدە قازىر تيىم سالۋدى جاريالاۋعا نەگىز
جوق دەگەن قورىتىندىعا كەلمەي بولمايدى. توڭكەرىستىك تولقىن
جول مەن پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدىق "بۇراڭ" جولدىڭ ارا سالماعى
تۇرعىسىنان قاراعاندا دا، بۇقارالىق ورلەۋ تۇرعىسىنان قاراعاندا دا،
نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمتىلەرمەن كۇرەسۋدىڭ ەرەكشە مىندەتى
تۇرعىسىنان قاراعاندا دا قازىرگى جاعداي بۇدان ەكى جىل بۇرىن
بولعان جاعدايدان مۇلدە وزگەشە بولىپ وتىر.

ول كەزدە تاريحتىڭ پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدىق بۇرىلىسى
ساقشىلىق ۋادەدەن اسپاعان ەدى. ەندى بۇل بۇرىلىس—فاكت
بولىپ وتىر. بۇل فاكتىنى تۋرا مويىنداعىسى كەلمەۋدىڭ ٴوزى
شىندىقتان قورقىپ، كۇلكى بولعاندىق بولار ەدى. ال بۇل فاكتىنى
مويىنداۋدان روسسيا توڭكەرىسى اياقتالدى دەپ قورىتىندى شىعارۋ
قاتە بولار ەدى. جوق، بۇل سوڭعى قورىتىندىنى شىعارۋ ٴۇشىن ٴالى

نەگىز جوق. وبيەكتيۆتىك جاعداي دامۋدىڭ توڭكەرىستىك تۋتە جولىن ۇسىنىپ وتىرعاندا، ماركسيزىمشىل ۋسىنداي كۇرەستى جۇر-گىزۋگە مىندەتتى، ٴبىراق بۇدان، قايتالاپ ايتامىز، قازىردىڭ وزىندە فاكتىگە اينالىپ وتىرعان بۇرالڭ جولمەن ٴبىز ساناسپاۋىمىز كەرەك دەگەن ماعىنا شىقپايدى. بۇل جاعىنان روسسيا توڭكەرىسىنىڭ بارىسى قازىر تولىق انىقتالدى. توڭكەرىستىڭ باستاپقى كەزىندە قوزعالىس-تىڭ ۋاقتى قىسقا بولعانىن، ٴبىراق وراسان كەڭ، تاڭعالارلىقتاي تەز دىكپەن ورلەۋگە ۇلاسقانىن كورەمىز؛ ودان سوڭ، 1905-جىلدىڭ دەكابىر كوتەرىلىسىنەن باستاپ، قوزعالىستىڭ اسا باياۋ تۇردە، ۇنەمى قۇلدىراپ تومەندەۋگە ۇلاسقانىن كورەمىز. اۋەلى بۇقارانىڭ تىكەلەي توڭكەرىستىك كۇرەسىنىڭ ٴداۋىرى، ودان سوڭ پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدىق بۇرىلىس ٴداۋىرى بولدى.

بۇدان بۇل سوڭعى بۇرىلىس تۇپكىلىكتى بۇرىلىس بولىپ تابىلادى دەگەن ماعىنا شىعا ما؟ توڭكەرىس اياقتالدى، "نەگىزگى زاڭدىق" ٴداۋىر تۋدى دەگەن ماعىنا شىعا ما؟ جاڭا ورلەۋدى كۇتۋگە دە، ونى دايىنداۋعا دا نەگىز جوق دەگەن ماعىنا شىعا ما؟ ٴبىزدىڭ پروگرامما-مىزدىڭ رەسپۋبليكالىق سيپاتىن لاقتىرىپ تاستاۋ كەرەك دەگەن ماعىنا شىعا ما؟

ەشبىر ولاي ەمەس. وزدەرىنىڭ جاعىمپازدىق ارەكەتتەرىن كەز كەلگەن دالەلدەرمەن اقتاۋعا ٴازىر تۇراتىن ٴبىزدىڭ نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتياشىلدار سياقتى، ليبەرالدىق جەكسۇرىندار عانا وسىنداي قورتىندىلار شىعارا الادى. جوق، بۇل، ٴوزىمىزدىڭ **بۇكىل** پروگراممامىز بەن **بارلىق** توڭكەرىستىك كوزقاراستارىمىزدى بۇتىندەي قورعاي وتىرىپ، ٴبىز تىكەلەي ۇندەۋلەردى قازىرگى كەزەڭ-دەگى وبيەكتيۆتىك جاعدايعا سايكەستىرۋىمىز كەرەك دەگەن ٴسوز. توڭكەرىستىڭ ٴسوزسىز بولاتىندىعىن ۋاعىزداي وتىرىپ، جۇيەلى

تۇردە، تالىماستان، جان-جاقتان جانار زات جيىناي وتىرىپ، ەلىمىز توڭكەرىسىنىڭ ٴساتتى بولعان ٴداۋىرلەرىنىڭ توڭكەرىستىك داستۇرلەرىن وسى ماقساتتار ٴۇشىن مۇقيات ساقتاي وتىرىپ، جەتىلدىرە وتىرىپ جانە ليبەرالدىق ارامتاماقتاردىڭ ىقپالىنان تازارتا وتىرىپ، ٴبىز سونىمەن بىرگە جايشىلىقتاعى پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدىق بۇرىلىس بارىسىندا جايشىلىقتاعىداي جۇمىس ىستەي بەرۋدەن باس تارتپايمىز. بار بولعانى وسى. ٴبىز كەڭ تۇردەگى جاڭا ورلەۋدى دايىنداۋىمىز كەرەك، ٴبىراق جاعدايدى ٴبىلىپ الماي تۇرىپ، تيىم سالۋ ۇرانىن قولدانۋعا ەشقانداي نەگىز جوق.

ٴبىز ايتىپ كەتتىك، تيىم سالۋدىڭ قازىرگى كەزدە روسسيادا **بەلسەندى** تيىم سالۋ رەتىندە عانا بەلگىلى ماعناسى بولۋى مۇمكىن. مۇنىڭ ٴمانىسى سايلاۋعا قاتىسۋدان سەلقوس سىرت قالۋ دەگەن ٴسوز ەمەس، تۇرا شابۋىل جاساۋ مىندەتى ٴۇشىن سايلاۋدى ەلەمەۋ دەگەن ٴسوز. بۇل ماعنادا تيىم سالۋ ەڭ پارمەندى جانە باتىل شابۋىلعا **شاقىرۋمەن** ٴسوزسىز تەپە-تەڭ بولىپ شىعادى. وسىنداي شاقىرۋدى ماعنالى ەتەرلىكتەي كەڭ تۇردەگى جانە جالپى ورلەۋ قازىرگى مينوتتا بار ما؟ ارينە، جوق.

"ۇندەۋلەر" جايىنا كەلەتىن بولساق، قازىرگى جاعداي مەن 1905-جىلدىڭ كۇزىندەگى جاعدايدىڭ اراسىنداعى ايىرماشىلىق وتە ايقىن بولىپ وتىر. ول كەزدە، جوعارىدا ٴوزىمىز ايتىپ وتكەندەي، سونىڭ الدىنداعى ٴبۇتىن ٴبىر جىلدا بۇقارا ٴۇن قاتپاي قارسى العان ۇندەۋلەر بولىپ كورمەدى. بۇقارانىڭ شابۋىلى ۇيىمداردىڭ ۇندەۋلەرىنەن اسىپ ٴتۇستى. قازىر ٴبىز **تالاي-تالاي ۇندەۋلەرگە بۇقارا ۇنەمى ٴۇن قوسپاي قويعان**، توڭكەرىستىك تىنىستاعان داۋىرىندە تۇرمىز. 1906-جىلدىڭ باسىندا ۆيتتە دۋماسىن قۇرتۋعا شاقىرعاندا، 1906-جىلدىڭ جازىندا ٴبىرىنشى

دۋما قۋلاعانان كەيىن كوتەرىلىسكە شاقىرعانىدا، ەكىنشى دۋمانى قىۋۋعا جانە 1907 ـ جىلعى 3 ـ يۋن سايا سي وزگەرىسىنە جاۋاپ رەتىنىدە كۇرەسكە شاقىرعاندا ناق وسىنىداي بولدى. ٴبىزدىڭ ورتالىق كوميتەتىنىڭ تاپاۋداعى وسى ارەكەتتەر جونىنىدەگى ۇگىت قاعازىن[359] السپ قاراڭىزدار. سىزدەر بۇل ۇگىت قاعازدا جەرگىلىكتى جاعدايلار جار بەرەتىن فورمامەن كۇرەس جۇرگىزۋگە (ەرەۋىلدەر، جۇمىس تاستاۋلار، جەكە وكتەمدىكتىڭ ٴتوزىمىنىڭ قارۋلى كۇشىنە قارسى اشىق كۇرەسكە شىعۋ) اشكەرە شاقىرۋ بار ەكەندىگىن كورەسىزدەر. بۇل ٴسوز جۇزىندەگى شاقىرۋ ەدى. 1907 ـ جىلى 6 ـ ايدا كيەۆ پەن قاراتەڭىز تەڭىز ارمياسىندا بولعان قارۋلى كوتەرىلىستەر قيمىل ارقىلى شاقىرۋ بولدى. بۇل شاقىرۋلاردىڭ ەشقايسىسىنا دا بۇقارا ەشبىر ٴۇن قوسپادى. ەگەر كەرتارتپا كۇشتەردىڭ توڭكەرىسكە بارىنشا اشكەرە جانە تىكەلەي شابۋىلى ەكى دۋمانىڭ قۋىلۋى مەن سايا سي وزگەرىس قوزعاۋسول كەزدە ورلەۋ تۋعىزباعان بولسا، وندا قازىر تيىم سالۋدى جاريالاۋ فورماسىمەن شاقىرۋدى دەرەۋ قايتالاۋعا نەگىز بار ما؟ قازىرگى وبيەكتيۆتىك جاعداي تيىم سالۋدى "جاريالاۋ" قۇر ايقاي بولاتىنىدىعىن تۇسىندىرەدى، بۇل ەندى دە تۇسىنىكتى ەمەس پە؟ كۇرەس ٴجۇرىپ جاتقانىدا، كەڭىپ، ۇلعايىپ كەلە جاتقانىدا، تۇس ـ تۇس جاقتان ٴتونىپ كەلە جاتقاندا، ـــ مۇنداي كەزدە تيىم سالۋدى "جاريالاۋ" زاڭدى دا، قاجەتتى دە، مۇنداي كەزدە جاۋىنگەرلىك ۇران تاستاۋ توڭكەرىسشىل پرولەتارياتىنىڭ مىندەتى بولىپ تابىلادى. ٴبىراق بۇل كۇرەستى ويىدان شىعارۋعا دا، ونى جالاڭ عانا ۇران سالۋمەن تۋعىزۋعا دا بولمايدى. ال ٴوزىمىز نەعۇرلىم تىكەلەي سەبەپتەرگە ساي سىناپ كورگەن ٴبىرسىپىرا جاۋىنگەرلىك ۇندەۋلەر ناتيجەسىز بولىپ شىقسا، ـــ ٴبىز، ارينە، جاۋىنگەرلىك ۇندەۋلەردىڭ

ورىندالارلىق شارتتارى بولماعان كوُندە ماعناسىز بولاتىن وُراندارداى "جاريالاۋ" ٴوُشىن پارمەندى نەگىزدەر ىزدەستىرىپ تابۋىمىز كەرەك.

كىمدە-كىم تيمم سالۋ وُرانىنىڭ دوُرىستىعىنا **سوتسيال-دەموكراتياليق** پىرولەتارياتتىڭ كوزىن جەتكىزگىسى كەلسە، ول ادام كەزىندە توڭكەرىستىڭ وُلى، داڭقتى رول اتقارعان سوزدەرگە عانا ەلىكتەمەۋگە ٴتيىس، ول ادام مۇنداي وُراننىڭ قولدانىلارلىق وبيەكتىپتىك شارتتارىن ويلانىپ، وُران تاستاۋدىڭ ٴوزى كەڭ توُردەگى، جاپپاي، كوُشتى، تەز ەتەك العان توڭكەرىستىڭ ورلەۋدىڭ شارتتارىنىڭ جارىقا شىعاتىندىعىن جاناما توُردە بولجاۋ دەپ توُسىنۋگە ٴتيىس. ٴبىراق باسىمىزدان كەشىرىپ وتىرعان زامانداعىداي زاماندا، توڭكەرىستىڭ ۋاقىتشا تىنىستاپ وتىرعان زامانىندا، مۇنداي شارت جارىقا شىعادى دەپ جاناما توُردە بولجاۋعا بولمايدى. مۇنى اركىم ٴوزى تۋرا، دالمە-ٴدال ٴتوُسىنىپ، انىقتاپ ٴبىلۋى كەرەك جانە بوُكىل جوُمىسشى تابىنا ٴتوُسىندىرىپ انىقتاپ بەرۋى كەرەك. ولاي بولماينشا، زور دامەلى سوزدەر ايتىپ، بوُل سوزدەردىڭ شىن ماڭىزىن توُسىنبەيتىن نەمەسە ٴار نارسەنى جوُمباقتاماي تۋرا ٴوز اتىمەن اتاۋعا باتىلى بارمايتىن ادامنىڭ حالىنە توُسەسىڭ.

V

تيمم سالۋ روسسيا توڭكەرىسىنىڭ وقيعاعا مەيلىنشە باي، ناعىز ەرلىك ٴداۋىرىنىڭ ەڭ تاڭداۋلى توڭكەرىستىك داستوُرلەرىنىڭ ٴبىرى بولىپ تابىلادى. ٴبىزدىڭ مىندەتتەرىمىزدىڭ ٴبىرى — بوُل داستوُرلەردى تەگىندە موُقيات ساقتاۋ، ولاردى جەتىلدىرۋ، ليبەرالدىق (جانە ورايشىلدىق) ارامتاماقتاردىڭ ىقپالىنان تازارتۋ دەپ ٴبىز

جوعارىدا ايتىپ وتتىك. بۇل ىىندەتتىك مازمۇنىن دۇرىس انىقتاۋ ٴۇشىن جانە بۇل جونىندەگى وپ-وىتاي مۇمكىن بولاتىن بۇرمالاپ تۇسىندىرۋشىلىك پەن ۇعىسپاۋشىلىقتى جويۋ ٴۇشىن بۇل ىىندەتتى تالداپ تەكسەرۋ جاعىنا ٴبىراز توقتالىپ ٴوتۋ قاجەت بولىپ وتىر.

ماركسيزمنىڭ بارلىق وزگە سوتسياليستىك ٴنازارياالاردان ايىرماشىلىعى — ماركسيزم ٴارى وبيەكتيۆتىك جاعدايعا جانە بىرتىندەپ دامۋدىڭ وبيەكتيۆتىك ورىسىنە اسا علمي بايسالدى پوزيتسياعمەن تالداۋ جاسايدى، سونىمەن قاتار بۇقارانىڭ (ارينە، بەلگىلىبىر تاپتارمەن بايلانىس جاساۋدى سەزە بىلەتىن، ٴىس جۇزىنە اسىرا بىلەتىن ادامداردىڭ، توپتاردىڭ، ۇيىمداردىڭ، پارتيالاردىڭ دا) توڭكەرىستىك جىگەرىنىڭ، توڭكەرىستىك جاساماپازدىعىنىڭ، توڭكەرىستىك باستاماسىنىڭ ماڭىزىن اسا باتىل مويىندايدى جانە وسى ەكى جاعىن تاماشا ەتىپ بايلانىستىرادى. ماركس ٴوزىنىڭ بارلىق تاريحي كوزقاراستارىنا نەگىزدەلە وتىرىپ، ادامزات دامۋىنداعى توڭكەرىستىك داۋىرلەردى اسا جوعارى باعالايدى، ويتكەنى بەيبىت دامۋ ٴداۋىرى دەپ اتالاتىن داۋىرلەردە باياۋ تۇردە جينالعان تولىپ جاتقان قايشىلىقتار ٴدال وسىنداي داۋىرلەردە شەشىلىپ وتىرادى. ٴدال وسىنداي داۋىرلەردە الەۋمەتتىك تۇرمىستىڭ فورمالارىن انىقتاۋداعى تۇرلىشە تاپتاردىڭ تىكەلەي اتقاراتىن رولى بارىنشا ايقىن كورىنەدى، جاڭارتىلعان ٴوندىرىس قاتىناستارىنىڭ نەگىزىندە ۇزاق ورنىققان ساياسي "قوندىرمانىڭ" نەگىزدەرى جاسالادى. سونىمەن بىرگە ليبەرال بۇرجۋازيانىڭ ٴنازارياشىلارىنان وزگەشە، ماركس ٴدال وسىنداي داۋىرلەردى "قالىپتى" جولدان اۋا جايىلعاندىق ەمەس، "الەۋمەتتىك اۋرۋ"دىڭ كورىنىسى ەمەس، شەكتەن شىعۋشىلىق پەن قاتەلىكتەردىڭ قاسى-

رەتتى ناتيجەلەرى ەمەس، قايتا ادامزات قوعامدارىنىڭ تاريحىنداعى ناعىز ٴومىرلى، ناعىز كەرەكتى، ناعىز ٴماندى، ناعىز شەشۋشى كەزەڭدەرى دەپ ٴبىلدى. ماركس پەن ەنگەلستىڭ 1848 ــ 1849 ـ جىلدارداعى بۋقارالىق توڭكەرىستىك كۇرەسكە قاتىناسۋ ٴداۋىرى ــ ولاردىڭ وزدەرىنىڭ ومىرلىك ىستەرىندەگى وزەكتى ٴتۇيىنى بولىپ كوزگە تۇسەدى. تۇرلىشە ەلدەردىڭ جۇمىسشى قوزعالىسى مەن دەموكراتيزمىنىڭ تاعدىرلارىن تۇجىرىمداعاندا، ولار ٴاردايىم وسى تۇيىنگە سۇيەنەدى. تۇرلىشە تاپتاردىڭ ىشكى سىرى مەن ىنتالارىن ەڭ تۇسىنىكتى، ەڭ ايقىن تۇجىرىمداۋ ٴۇشىن ولار ٴار- دايىم وسى تۇيىنگە قايتا ورالىپ وتىرادى. كەيىنىرەكتەگى بولعان نەعۇرلىم ۇساق ساياسي جىكتەردى، ساياسي ۇيىمداردى، ساياسي مىندەتتەردى جانە ساياسي جاڭجالداردى ولار ٴاردايىم سول ۋاقىت- تاعى توڭكەرىستىڭ زامانعا قاراپ باعالايدى. ماركستىڭ ىستەگەن ٴىسى مەن شعارمالارىنداعى بۇل وزگەشەلىگىن "اۋعىنداردىڭ اشۋ ـ ىزاسى" دەپ، ونى ليبەراليزمىنىڭ سومبارت سياقتى يديالىق كوسەمدەرىنىڭ بارىنشا جەك كورۋى تەگىن ەمەس. ماركس پەن ەنگەلستىڭ بۇكىل توڭكەرىستىك دۇنيە تانۋىنىڭ ەڭ ايىرىلماس قۇرامداس ٴبولىمىن جەكە ىزالانۋشىلىققا، اۋعىندىق حالدىڭ جەكە اۋىرتپالىعىنا اكەلىپ تەڭەۋ ــ مۇنىڭ ٴوزى تەك ساقشىلىق ـ بۇر- جۋازيالىق، داشۇەلىك عىلىم سالاسىنداعىلاردىڭ دارمەنسىز بەيشا- رالارىنا عانا لايىقتى نارسە عوي!

ماركس ٴوزىنىڭ حاتتارىنىڭ بىرىندە، ۇمىتپاسام، كۇگەلمانعا جازعان حاتىندا، ٴوزىمىز زەرتتەپ وتىرعان ماسەلەنىڭ تۇرعىسىنان قاراعاندا ماسەلەنى اسا جاقسى تۇسىندىرەتىن جانە وتە ـ موتە ٴبىر قىزىق پىكىردى جول ـ جونەكەي كورسەتىپ كەتەدى. ول جەرىندە ماركس: كەرتارتپاشىلار 1848 ـ جىلعى توڭكەرىستىك زاماننىڭ ەستە

قالدىرعانداri مەن داستۇرلەرىن[360] گەرمانيادا حالىقتىڭ ساناسىنان مۇلدەم دەرلىك شىعارىپ جىبەردى، دەپ كورسەتەدى. بۇل ارادا ايقىن تۇردە وسى ەلدىڭ توڭكەرىستىك داستۇرلەرى جونىندەگى كەرتارتپاشىلاردىڭ مىندەتتەرى مەن پرولەتاريات پارتياسىنىڭ مىندەتتەرى سالىستىرىلادى. كەرتارتپاشىلاردىڭ مىندەتى — بۇل داستۇرلەردى مۇلدەم جوق قىلۋ، توڭكەرىستى "قۇتىرعان ستيحيالىق كۇش" دەپ كورسەتۋ («das tolle Jahr» — "قۇتىرعان جىل" دەگەن نەمىس ٴسوزىن ستروۆە "قۇتىرعان ستيحيالىق كۇش" دەپ اۋدارادى. بۇل — 1848 - جىل تۋرالى نەمىستىڭ ساقشىلىق - بۇرجۋازياشىل تاريحشىلارىنىڭ قولداناتىن ٴسوزى، بۇدان دا كەڭ تۇردە: نەمىستىڭ پروفەسسورلىق — داشۇەلىك تاريحشىلارىنىڭ قولداناتىن ٴسوزى). كەرتارتپاشىلاردىڭ مىندەتى — توڭكەرىستىك زامان تۋعىزعان سونشالىق باي، مول كۇرەس فورمالارىن، ۇيىم فورمالارىن، يديالارىن، ۇراندارىن مۇلدەم ۇمىتۋعا حالىقتى زورلاۋ بولادى. انگليا مەششاندارىن تۋپاستىقپەن ماقتاعان ەرلى - زايىپتى ۆەببتەر[181] زاڭ - ەرەجە قوزعالىسىن[116]، انگليا جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ توڭكەرىستىك زامانىن جاي انشەيىن بالانىڭ ويىنى، "جاستىقتىڭ اسەرى"، ونشا نازار اۋدارۋعا تۇرمايتىن بالالىق، كەزدەيسوق بولا قالعان، قالىپتى جولدان اۋا جايىلعان ٴبىر نارسە دەپ كورسەتۋگە قالاي تىرىسقان بولسا، گەرمانيانىڭ بۇرجۋازيالىق تاريحشىلارى دا 1848 - جىلدى ناق سولاي كوزگە ىلمەي ٴجۇر. كۇنى بۇگىنگە دەيىن ونىنە جاۋدىڭ بارىپ تۇرعان وشپەندىلىگىن تۋعىزۋى ارقىلى كۇنى بۇگىنگە دەيىن ادامزاتقا ٴوزىنىڭ ەتكەن اسەرىنىڭ ومىرشەڭدىگىن جانە كۇشىن كورسەتىپ وتىرعان ۇلى فرانسيا توڭكەرىسىنە دە كەرتارتپاشىلاردىڭ كوزقاراسى ٴدال وسىنداي. بىزدەگى كەرى توڭكەرىستىڭ باتىرلارى دا، اسىرەسە كەشەگى

"دەموكراتتار"دىڭ ىشىنەن شىققان ستروۆە، ميليۋكوۆ، كيزەۆەتتەر جانە بارلىق سول سياقتىلار ٴدال وسىلاي ەتىپ، روسسيا تۇڭكە-رىسىنىڭ تۇڭكەرىستىك داستۇرلەرىن وپاسىزدىقپەن ماسقارالاۋ ٴۇشىن ٴبىر-بىرىمەن جارىسىپ ٴجۇر. پرولەتارياتتىڭ قولىما-قول جۇرگىزگەن بۇقارالىق كۇرەسىنىڭ جەڭىپ العان ازىن-اۋلاق بوس-تاندىعىنان بەرى، ەسكى وكىمەتتىڭ ليبەرال جاعىمپازدارىنىڭ ەسى كەتىپ تاڭىرقاپ وتىرعان بوستاندىعىنان بەرى تىم بولماسا ەكى جىل دا وتكەن جوق، ال ەلىمىزدىڭ ساياسي شولۋشىلارى اراسىندا، نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتياشىل پارتيالىق باسپاٴسوزدىڭ جەتەل-دىرۋىندە وسى كۇنىڭ وزىندە-اق ٴوزىن **ليبەرالدىق** (!!) دەپ اتايتىن ۇلكەن اعىم قالىپتاستى، بۇل اعىم ارناۋلى تۇردە ٴبىزدىڭ تۇڭكەرىستى، كۇرەستىڭ تۇڭكەرىستىك ادىستەرىن، تۇڭكەرىستىك ۇراندارىن، تۇڭكەرىستىك داستۇرلەردى پاسىق، ساياز، بالالىق، ستيحيالىق، اقىلدان اداسقاندىق سياقتى ٴبىر نارسە ەتىپ كور-سەتىپ... قىلمىسقا دەيىن تەڭەپ وتىر... بۇل جاعىنان ميليۋكوۆ پەن كامىشانسكيدىڭ اراسىندا بار بولعانى ٴبىر-اق ادىم! مۇنىڭ كەرىسىنشە، حالىقتى الاشىندا جۇمىسشى-ديحان ۋاكىلدەرىنىڭ سوۆەتتەرىنەن دۋباسوۆتىق-ستوليپيندىك دۋماعا قۋىپ تىعىپ، ال ەندى ونى وكتابريستەردىڭ[85] دۋماسىنا قۋىپ تىعىپ وتىرعان كەرتارتپاشىلدىقتىڭ تابىستارى روسسيا ليبەراليزمىنىڭ باتىرلارىنا "روسسيادا **نەگىزگى زاڭدىق** سانانىڭ ٴوسۋ بارىسى" سياقتانىپ كورىنەدى.

روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىندا، ٴسوزسىز، ٴبىزدىڭ تۇڭكەرىستى مەيلىنشە قۇنتتاپ، بارلىق جاعىنان بىردەي زەرتتەپ ٴبىلۋ مىندەتى، تۇڭكەرىستىك كۇرەس فورمالارىمەن، ۇيىمدىق فورمالارىمەن، ت.ب. جۇرتتى جاپپاي تانىستىرۋ مىندەتى،

حالىق اراسىندا توڭكەرىسشىل داستۇرلەردى نىعايتۋ مىندەتى
بار، ٴبىرشاما ەلەۋلى، ٴبىرشاما تيياناقتى جاقسارۋلارعا تەك قانا
توڭكەرىستىڭ كۇرەس ارقىلى جەتىسۋگە بولادى دەگەن سەنىمدى
بۇقاراعا بەرىك ٴسىڭىرۋ مىندەتى، "نەگىزگى زاڭدىق" ٴتاجىم ەتۋ-
شىلىكتىڭ، وپاسىزدىقتىڭ جانە جاعىمپازدىقتىڭ مەرەزدەرى مەن
قوعامدىق پىكىردى ۋلاندىرىپ وتىرعان داندايسىعان ليبەرالداردىڭ
بۇكىل سۇمىرايلىعىن باتىل اشكەرەلەپ وتىرۋ مىندەتى جۇكتەلەدى.
جاۋاپكەرسىز پاتشا مەن پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدىق ٴتۇزىم تۋرالى
نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتياشىلداردىڭ دۋماداعى بىرنەشە اي
بويى سويلەگەن جاعىمپازدىق سوزدەرىنەن گورى وكتيابر جۇمىس
تاستاۋىنىڭ نەمەسە دەكابر كوتەرىلىسىنىڭ ٴبىر كۇنىنىڭ ٴوزى
بوستاندىق جولىنداعى كۇرەستىڭ تاريحىندا ٴجۇز ەسە ارتىق
ٴماندى بولماق. جاندى دا جالىندى، مازمۇنى باي جانە ٴمانى
ۇلى، ناتيجەلەرى مول بولىپ وتىرعان بۇل كۇندەردى ادامدى
تۇنشىقتىراتىن، ەگبەگىن ەمىرەنە جىرلايتىن "نەگىزگى زاڭدىق"
ايلاردان گورى حالىقتىڭ اناعۇرلىم تولىعىراق، ەگجەي-تەگجەيىنە
دەيىن، ناقتىلاپ ٴبىلۋىنىڭ قامىن ويلاۋىمىز كەرەك، —بىزدەن
باسقا مۇنىڭ قامىن ويلايتىن ەشكىم جوق، —ستوليپين مەن ونىڭ
گازەت-جورنالداردى تەكسەرەتىن جاساۋىلدىق نوكەرلەرى جارىلقاپ
جول بەرىپ وتىرعاندىقتان بىزدەگى ليبەرال پارتيالىق ورگان
گازەت جانە بەيپارتيالىق-دەموكراتيالىق (ٴتىفۋ، ٴتىفۋ!!) گازەتتەر
وسى ايلاردى بار ىنتالارىمەن جۇرتقا جايۋدا.

كۇمان جوق، كوپ ادامداردىڭ تيىم سالۋعا تىلەكتەس بولۋى
بۇرىنعى وتكەن كەزدىڭ ەڭ تاڭداۋلى توڭكەرىستىك ٴداستۇرىن
قولداۋدى كوزدەگەن، قازىرگى سۇر زامانىنىڭ توقتاۋ قاراسۋىن
باتىل، اشىق، ٴۇزىلدى-كەسىلدى كۇرەستىڭ جالىندى وتىمەن

جاندانديرۋدى كوزدەگەن توڭكەريسشىلدەردىڭ بارلىق جاعىنان قادىرلەۋگە تۇراتىن ءادال وسى نيتاسىنان تۋىپ وتىر. توڭكەريستىڭ داستۇرلەرگە ۇقىپتى قاراۋدىڭ بىزگە تىم قىمباتتى بولعاندىعىنان دا ءبىز ايىرىقشا ءبىر تاريحي زامانىنىڭ ءبىر ۇرانىن قولدانۋ سول زامانىنىڭ نەگىزگى جاعدايلارىنىڭ قايتا تۋۋىنا سەبەپ بولادى دەگەن كوزقاراسقا ءۇزىلدى-كەسىلدى قارسى شىعۋىمىز كەرەك. توڭكەريستىڭ داستۇرلەرىن ساقتاۋ، ۇزدىكسىز ءناسيحات جانە ۇگىت جۇرگىزۋ ءۇشىن، ەسكى قوعامعا قارسى جۇرگىزىلگەن تىكەلەي، شابۋىلدى كۇرەستىڭ جاعدايلارىمەن بۇقارانى تانىستىرۋ ءۇشىن بۇل داستۇرلەردى پايدالانا ءبىلۋ ءبىر ءىس. ال ءوزىن تۋدىرىپ وتىرعان، ءوزىن تابىسقا جەتكىزىپ وتىرعان بارلىق جاعدايلاردان شىعارىپ الىنعان ۇرانداردىڭ ءبىرىن قايتالاۋ جانە ونى مۇلدەم وزگەشە جاعدايعا قولدانۋ-باسقا ءبىر ءىس.

توڭكەريستىك داستۇرلەردى سونشالىق ارتىقشا باعالاعان جانە بۇل داستۇرلەرگە وپاسىزدىق نەمەسە تۇرپايىلىق كوزقاراستى قاتتى تۇيرەگەن ماركس مۇنىمەن قاتار توڭكەريسشىلدەردەن جۇرتقا ايان ۇرانداردى جاي عانا قايتالاي سالۋدى ەمەس، **ويلاي** ءبىلۋدى، كۇرەستىڭ ەسكى تاسىلدەرىن قولدانۋدىڭ شارتتارىن **تالداي** ءبىلۋدى تالاپ ەتتى. 1792-جىلعى فرانسيانىڭ "ۇلتتىق" داستۇرلەرى ءارقاشان دا توڭكەريستىك كۇرەستىڭ بەلگىلى تاسىلدەرىنىڭ **ۇلگىسى** بولىپ قالۋى مۇمكىن، ءبىراق مۇنىڭ ءوزى ماركستىڭ 1870-جىلى ءبىرىنشى ينتەرناتسيونالدىڭ اتاقتى «جارناماسى» [301] ندا بۇل داستۇرلەردى باسقاشا زامانىنىڭ جاعدايلارىنا قاتەلەسىپ قولدانا سالۋشىلىقتان فرانسيا پرولەتارياتىن ساقتاندىرۋىنا كەدەرگى بولعان جوق.

بىزدە دە وسىلاي بولۋى كەرەك. ءبىز تيىم سالۋدى قولدانۋدىڭ

شارتتارىن زەرتتەپ ۇيرەنۋىمىز كەرەك، ٴبىز تيم سالۋدىڭ توڭكە-
رىستىك ورلەۋ كەزەڭدەرىندە تولىق زاڭدى جانە قاجەتتى ٴتاسىل
ەكەندىگى تۋرالى يديانى (ماركسىستىك اتىنا بوسقا جارماسىپ جۇرگەن
جاتتاماپازدار نە دەسە، و دەسىن) بۇقاراعا ٴسىڭىرۋىمىز كەرەك.
ٴبىراق بۇل ورلەۋ، تيم سالۋدى جاريالاۋدىڭ بۇل نەگىزگى
شارتى قازىر بار ما، ــ بۇل ماسەلەنى دەربەس تۇردە قويا ٴبىلۋ كە-
رەك جانە ونى بار دەرەكتەردى دۇرىستاپ جەتە تەكسەرۋدىڭ
نەگىزىندە شەشۋ كەرەك. ٴبىزدىڭ بورىشىمىز ــ بار كۇشىمىزدى
سالىپ مۇنداي ورلەۋدىڭ تۋۋىن دايارلاۋ جانە وراتى كەلگەندە
تيم سالۋدى قولدانۋدان باس تارتپاۋ، ٴبىراق تيم سالۋ ۇرانىن
تەگىندە ناشار نەمەسە وتە ناشار ۋاكىلدىك مەكەمە اتاۋلىنىڭ بارىنە
بىردەي قولدانۋعا بولادى دەپ ەسەپتەۋ ٴسوزسىز قاتە بولعان
بولار ەدى.

"بوستاندىق كۇندەرىندەگى" تيم سالۋدىڭ دۇرىستىعىن تۇسىن-
دىرگەن، دالەلدەگەن سەبەپتەردى الىپ قاراڭىزدارشى، سوندا
سىزدەر قازىرگى جاعدايلارعا مۇنداي دالەلدەردى قاراپايىم قولدانا
سالۋعا بولمايتىندىعىن بىردەن بىلەسىزدەر.

1905 ـ جىلى جانە 1906 ـ جىلدىڭ باسىندا تيم سالۋدى قۋات-
تاعان كەزىمىزدە ٴبىز: سايلاۋعا قاتىسۋ ٴىسى جۇرتتىڭ كوڭىلىن
باسادى، شەپتى دۇشپاننىڭ قولىنا بەرىپ قويادى، توڭكەرىسشىل
حالىقتى دۇرىس باعىتتان سۇرىندىرەدى، پاتشا ۇكىمەتىنىڭ كەرى
توڭكەرىسشىل بۇرجۋازيامەن كەلىسىم جاساۋىن، ت.ب. جەڭىلدە-
تەدى دەگەن بولاتىنبىز. ٴاردايىم ايتىلىپ تۇرىلماعان، ٴبىراق
ٴاردايىم سەزىلىپ وتىرىلعان، **سول كەزدەگى** جاعدايعا قاراي
وزىنەن ـ ٴوزى تۇسىنىكتى نارسە بولىپ وتىرعان مۇنداي دالەلدەر-
دىڭ نەگىزگى العى شارتى نە ەدى؟ بۇل العى شارت ــ ٴارقانداي

"نەگىزگى زاڭدىق" جولدارىنى-اق **تىكەلەي** بەينەلەنەتىن بۋقارا-
نىڭ بايتاق توڭكەرىستىك جىگەرى. بۇل ەلدى شارت — توڭكەرىستىڭ
كەرتارتپاشىلارعا ۇزدىكسىز **شابۋىل جاساۋى.** جالپى تەگەۋرىندى
السىرەتۋ ماقساتىمەن جاۋدىڭ بەرىسپ وتىرعان شەبىن الىپ، قور-
عانۋ ارقىلى بۇل شابۋىلدى السىرەتۋ قىلمىس بولعان بولار ەدى.
بۇل دالەلدەردى وسى نەگىزگى ەلدى شارتتىڭ جاعدايلارىنان
تىسقارى قايتالاپ قاراستىرىزدار، — سوندا سىزدەر وزدەرىڭىزدىڭ
بۇكىل تارتىپ وتىرعان "كۇيلەرىڭىز"دىڭ لاعىپ كەتكەنىن،
نەگىزگى ىرعاعىنىڭ دۇرىس كەلمەي وتىرعانىن بىردەن سەزە-
سىزدەر.

ەكىنشى دۋما مەن ٴۇشىنشى دۋمانىڭ اراسىندا ايىرماشىلىق
بار ەكەندىگى ارقىلى تيىم سالۋدى اقتاۋعا ارەكەت جاساۋ دا وسى-
لايشا ٴۇمىتسىز نارسە بولار ەدى. نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتيا-
شىلدار (ەكىنشى دۋمادا حالىقتى ٴبىرجولاتا قارا جۇزدىكتەردىڭ
قولىنا بەرۋشىلەر) مەن وكتيابرىستەردىڭ اراسىنداعى ايىرماشىلىقتى
ەلەۋلى جانە ٴتۇبىرلى ايىرماشىلىق دەپ ساناۋ، 3-يۋن ساياسي
وزگەرىسى جىرتىپ تاستاعان اتىشۋلى "نەگىزگى زاڭ"نىڭ پالەندەي
ريال ماڭىزى بار دەپ ەسەپتەۋ، — مۇنىڭ ٴبارى تەگىندە توڭكەرىس-
شىل سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ رۋحىنان گورى تۇرپايى
دەموكراتيزمنىڭ رۋحىنا اناعۇرلىم كوبىرەك ۇيلەسەدى. ٴبىرىنشى
جانە ەكىنشى دۋمانىڭ "نەگىزگى زاڭى" دەگەن تەك ەلەس قانا،
نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتياشىلداردىڭ ساندىراعى وزدەرىنىڭ
وكتيابرىستىك ٴمانىن بۇركەۋ ٴۇشىن قولدانعان كوز بوياۋشىلىعى
عانا، دۋما — پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ تالاپتارىن مۇلدە
قاناعاتتاندىرا المايتىن قۇرىلىم، دەپ ٴبىز ٴاردايىم كەسىپ ايتىپ
وتىردىق. 1907-جىلعى 3-يۋن ساياسي وزگەرىسى ٴبىز ٴۇشىن —

1905 ـ جىلعى دەكابىردەگى جەڭىلىستىڭ ٴتابيعي، ٴسوزسىز قورتىن-
دىسى. ٴبىز ەشۋاقىتتا "دۋمالىق" نەگىزگى زاڭعا "الىجاسقان"
ەمەسپىز، بوياماللانعان جانە رودىچەۆتىك سىلدىر سوزگە بولەنگەن
كەرتارتپاشىلدىقتان جالاڭاش، اشىق، دورەكى كەرتارتپاشىلىققا
كوشۋ دە ٴبىزدى ونشاما ۇمىتسىزدەندىرە المايدى. سوڭعىسى ـــ
ٴارالۋان كورگەنسىز ليبەرالدىق اقىماقتاردى نەمەسە سولار دۇرىس
باعىتتان اداستىرىپ وتىرعان حالىق توپتارىن سەرگىتۋ ٴۇشىن
تاماشا ٴتاسىل بولۋى مۇمكىن...

مەملەكەتتىك دۋما جونىندەگى ستوكگولمدەگى مەنشەۆيكتىك
قارار مەن لوندونداعى بولشەۆيكتىك قاراردى سالىستىرىپ قاراڭىزدار،
سوندا سىزدەر ٴبىرىنشىسىنىڭ ـ كوپىرمەلى، قۇرعاق ٴسوزدى،
دۋمانىڭ ماڭىزى تۋرالى ايتىلعان كوتەرىڭكى سوزدەرگە لىق تولى
ەكەنىن، دۋما جۇمىسى ۇلى جۇمىس دەگەن سەزىممەن قامپايتىلعان
ەكەنىن كورەسىزدەر. ەكىنشىسىنىڭ ـ قاراپايىم، ىقشام، ايقىن،
سىپايىلاۋ جازىلعانىن كورەسىزدەر. ٴبىرىنشى قارار سوتسيال-دەمو-
كراتيالىق پارتيانى نەگىزگى زاڭشىلدىقپەن ("حالىق اراسىنان
شىققان جاڭا وكىمەتپەن" جانە تاعى سونداي جالعان، تورەشىلدىك
داعدىعا ۇيلەسەتىن نارسەلەرمەن) نەكەلەپ قوسۋ جونىندەگى مەش-
شاندىق ماسايراۋ رۋحىندا جازىلعان. ەكىنشى قاراردىڭ شامامەن
مىنا تۇردە ايتىپ بەرىلۋى مۇمكىن: ەگەر قارعىس اتقان كەرى
توڭكەرىس ٴبىزدى وسىنداي وڭباعان قوراعا قۋىپ تىققان بولسا،
سول ارادا دا ەشبىر قىنجىلماستان، ونىمەن قاتار ەشبىر ماقتانباس-
تان، توڭكەرىستىك مۇددەسى ٴۇشىن جۇمىس ىستەي بەرەمىز.

تىكەلەي توڭكەرىستىك كۇرەس ٴداۋىرىنىڭ وزىندە دۋمانى تيىم
سالۋدان قورعاي وتىرىپ، مەنشەۆيكتەر دۋما توڭكەرىستىڭ
قۇرالى بولادى دەپ، حالىق الدىندا، بىلايشا ايتقاندا ۋادە بەرگەن

بولاتىن. ٴبىراق ولار بۇل ۋادەسىنەن دانەڭە شىعارا الماي ماسقارا بولدى. ال ٴبىز بولشەۆيكتەر، ٴبىر نارسەمەن ۋادە بەرگەندەي بولساق، وندا، دۋماعا كەرى توڭكەرىستىك تۇندىسى، سوندىقتان ودان ەشبىر ماردىمدى قايىرىم كۇتۋگە بولمايدى دەگەن سەنىمگە عانا ۋادە بەرىپ وتىردىق. ٴبىزدىڭ كوزقاراسىمىز كۇنى بۇگىنگە دەيىن تاماشا راستالىپ كەلدى، سوندىقتان ونى كەلەشەك وقيعالار دا تاعى راستايدى دەپ كەپىلدىك بەرۋگە بولادى. جاڭا مالىمەتتەردىڭ نەگىزىندە وكتابىر-دەكابىردىڭ ستراتەگياسىن "تۇزەپ"، قايتالاي قولدانباينشا روسسيادا بوستاندىق بولماقشى ەمەس.

سوندىقتان ماعان: ٴۇشىنشى دۋمانى ەكىنشى دۋما سياقتى ەتىپ پايدالانۋعا بولمايدى، وعان قاتىناسۋدىڭ قاجەتتىگىن بۇقاراعا تۇسىندىرۋگە بولمايدى، دەپ ايتاتىندارعا مەنىڭ مىناداي جاۋاپ بەرگىم كەلەدى: ەگەردە "پايدالانۋ" دەگەندى دۋما توڭكەرىس قۇرالى، ت.ت. دەگەن مەنشەۆيكتىك كوپىرمە ٴسوز ماعىناسىنداعى بىردەمە دەپ تۇسىنسەڭىزدەر، وندا، ارينە، پايدالانۋعا بولمايدى. ٴبىراق الەعاشىقى ەكى دۋما دا ٴىس جۇزىندە تەك وكتابىرىستىك دۋماعا قاراي جاسالعان باسپالداق قانا بولىپ شىعىپ وتىر عوي، سولاي بولا تۇرسا دا ٴبىز ولاردى قاراپايىم جانە كىشى-گىرىم① ماقساتتار (ۇگىت-ٴناسيحات، بولىپ جاتقان وقيعانى سىن تەزىنە

① 1905-جىلى «پىرولەتارلار» گازەتىندەگى 222 (جەنەۆالىق) بۇلىگىن دۋماسىنا تيىم سالۋ تۋرالى ماقالادان پايدالانىپ (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 9-توم، حانزۋشاسى، 165—172-بەتتەر. — قۇراستىرۋشىدان)، ونان سوڭ مىنا سوزدەردى ويلاپ كورىڭىزدەر: جالپى العاندا ٴبىز دۋمانى پايدالانۋدان باس تارتپايمىز، ٴبىراق قازىر ٴبىزدىڭ الدىمىزعا قويىلىپ وتىرعان باسقا مىندەتتى: توڭكەرىستىڭ

الۋ جانە ونى بۇقاراعا ٴتۇسىندىرۋ) ٴۇشىن پايدالاندىق، بۇل
ٴۇشىن ٴبىز ەڭ وڭباعان ۋاكىلدىك مەكەمەلەردى ٴاردايىم پايدالانا
الامىز. دۋمادا ٴسوز سويلەۋ ەشقانداي "توڭكەرىس" تۋعىزبايدى،
دۋمادان پايدالانىپ ۇگىت جۇرگىزۋدىڭ ەشقانداي ەرەكشە سيپاتى
بولمايدى، ٴبىراق مۇنىڭ ەكى جاعىنان دا سوتسيال-دەموكراتيالىق
پارتيانىڭ الاتىن پايداسى باسقا ٴبىر جيىنالىستا جازباشا نەمەسە
اۋىزشا ٴسوز سويلەۋدەن قالىسپايدى، قايتا كەيدە ونان دا كوبىرەك
پايدا كەلتىرەدى.

ٴبىزدىڭ ۆكتابرىستىك دۋماعا قاتىناستىرعانىمىزدى دا ٴدال
وسىلاي قاراپايىم تۇردە بۇقاراعا ٴتۇسىندىرۋىمىز كەرەك. 1905-جىلعى
دەكابردەگى جەڭىلىستىڭ سالدارىنان جانە وسى جەڭىلىستى "تۇزەتۋ"-
دى كۇزدەگەن 1906-، 1907-جىلداردىعى ارەكەتتەردىڭ ساتسىزدىككە
ۇشىراۋىنىڭ سالدارىنان، كەرتارتپاشىلار ٴبىزدى ٴسوزسىز ەڭ بارىپ
تۇرعان ناشار نەگىزگى زاڭدىق مەكەمە سىماقتارعا اپارىپ تىقتى جانە
بۇدان بىلاي دا ۇدايى سوعان اپارىپ تىعىپ وتىرادى. ەسكى
ۆكىمەت ٴالى جاساپ تۇرعاندا، ول ٴالى ٴتۇپ تامىرىمەن قوپارىلماي
تۇرعاندا ودان قايىر كۇتۋگە بولمايدى دەگەندى ٴاردايىم قايتالاپ
ايتا وتىرىپ، ٴبىز ٴاردايىم جانە قايدا بولسا دا ٴوز سەنىمىمىزدى
قورعاپ وتىرامىز جانە ٴوزىمىزدىڭ كوزقاراسىمىزدى جۇرگىزىپ
وتىرامىز. جاڭا ورلەۋدىڭ شارتتارىن دايارلاي بەرەمىز، ال جاڭا

تىكەلەي دامۋ جولى ٴۇشىن كۇرەسۋ مىندەتىن شەشەمىز. سونىمەن
بىرگە 1906-جىلعى «پىرولەتارلار» گازەتىنىڭ 361 (روسسيالىق)
1-سانىنداعى «تيىم سالۋ تۋرالى» دەگەن ماقالادان پايدالانىڭىز
(قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 11-توم، جانىزۋشاسى، 123 —
130-بەتتەر. — قۇراستىرۋشىدان)، مۇندا دۋمالىق جۇمىستىڭ پايداسى
ماردىمسىز ەكەندىگى باسا كورسەتىلگەن.

ورلەۋ تۋعانشا جانە ونى تۋعىزۋ ٴۇشىن، ورلەۋ جاعدايلارىنىدا عانا ٴمانى بار ۇراندارىدى العا قويماستان، قاجىرلى تۇردە جۇمىس ىستەۋي بەرۋىمىز كەرەك.

تيىم سالۋدى پرولەتارياتتى جانە توڭكەرىسشىل بۇرجۋازيا دەموكراتياشىلدارىنىڭ ٴبىر بولەگىن كەرتارتپاشىلار مەن ليبەرالدارعا قاراما ـ قارسى قوياتىن **تاكتيكالىق باعىت** دەپ قاراۋشىلىق تا قاتە بولعان بولار ەدى. تيىم سالۋ دەگەنىمىز ــ تاكتيكالىق باعىت ەمەس، قايتا كۇرەستىڭ ەرەكشە جاعدايلاردا قولدانۋعا ۇيلەسەتىن ەرەكشە ٴبىر ٴتاسىلى بولىپ تابىلادى. بولشەۆيزىمدى "تيىم سالۋشىلىق" ـ پەن شاتاستىرۋ قانداي قاتەلىك بولسا، بولشەۆيزىمدى "تەگەۋىر ـ ىنشىلدىك"پەن شاتاستىرۋ دا سونداي قاتەلىك بولادى. 1905 ـ جىلدىڭ كوكتەمىندە بولشەۆيكتەردىڭ لوندوندا بولعان 3 ـ قۇرىلتايى مەن مەنشەۆيكتەردىڭ جەنەۆادا بولعان ۋاكىلدەر ٴماجىلىسىنىڭ قارارىنىڭ پرينسيپتىك ايىرماشىلىعى مەنشەۆيكتەر مەن بولشەۆيك ـ تەردىڭ **تاكتيكالىق باعىتتارىنىڭ** ايىرماشىلىعىن قازىردىڭ وزىندە ـ اق تولىق ٴتۇسىندىردى جانە كورسەتتى. ول كەزدە تيىم سالۋ تۋرالى دا، "تەگەۋىرىنشىلدىك" تۋرالى دا ەشقانداي اڭگىمە بولمادى جانە بولۋى دا مۇمكىن ەمەس ەدى. ەكىنشى دۋمانىڭ سايلاۋى كەزىندە دە (ول كەزدە ٴبىز تيىم سالۋشى ەمەس ەدىك)، ەكىنشى دۋمانىڭ ىشىندە دە ٴبىزدىڭ **تاكتيكالىق باعىتىمىز** مەنشەۆيكتەردىڭ تاكتيكالىق باعىتىنان مۇلدەم باسقاشا بولدى، بۇل، جۇرتتىڭ بارلى ـ عىنا، ٴابىر ادامعا ٴمالىم نارسە. **تاكتيكالىق باعىتتار** كۇرەستىڭ بارلىق تاسىلدەرى مەن بارلىق ادىستەرىنىڭ كەزىندە، كۇرەستىڭ ٴابىر مايدانىندا وزگەرىلىپ وتىرادى، الايدا پالەندەيىر ارناۋلى، بەلگىلىبىر تاكتيكالىق باعىتقا ٴتان كۇرەس ادىستەرىن ەشبىر تۋعىزبا ـ يدى. سوندىقتان، ەگەر **ٴبىرىنشى نەمەسە ەكىنشى دۋمادان كۇتىل ـ**

گەن توڭكەرىستىك ۇمتىتەردىڭ كۇيرەۋىن، "زاڭدى"، "كۇشتى"، "بەرىك" جانە "ناعىز" نەگىزگى زاڭنىڭ كۇيرەۋىن سىلتاۋ ەتىپ، ٴۇشىنشى دۋماعا تيىم سالۋدىڭ دۇرىستىعىن دالەلدەۋدىڭ نەمەسە تيىم سالۋدى ورتاعا قويۋدىڭ ٴوزى مەنشەۆيزمنىڭ ەڭ جامان ٴتۇرى بولعان بولار ەدى.

VI

ٴبىز تيىم سالۋدى جاقتايتىن ەڭ كۇشتى جانە ماركسيزمگە بىر-دەن-ٴبىر ۇيلەسەتىن دالەلدى قاراستىرىپ ٴوتتۇدى ەڭ سوڭىنا قالدىردىق. كەڭ ەتەك العان توڭكەرىستىك ورلەۋ بولماعان جەردە بەلسەندى تيىم سالۋدىڭ ٴمانى بولمايدى. وسىلاي-اق بولسىن. ٴبىراق كەڭ ورلەۋدىڭ ٴوزى شاعىن ورلەۋدەن دامىپ شىعادى. كەيبىر ورلەۋدىڭ بەلگىلەرى وسى كۇننىڭ وزىندە-اق كورىنىپ وتىر. تيىم سالۋ ۇرانى ٴبىزدىڭ تاراپىمىزدان ۇسىنىلۋى كەرەك، ويتكەنى بۇل ۇران باستالىپ كەلە جاتقان ورلەۋدى سۇيەيدى، دامىتادى، كەڭەيتەدى.

مەنىڭ پىكىرىمشە، سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ اراسىنداعى تيىم سالۋعا بەيىمدىلىكتى ازدى-كوپتى اشىق تۇسىندىرەتىن **نەگىزگى** دالەل وسىنداي. سونىمەن بىرگە پرولەتاريات اراسىندا ناقتى جۇمىس جۇرگىزەتىن جولداستار بەلگىلى ٴتىپ بويىنشا "قۇرىلعان" دالەلگە سۇيەنبەيدى، قايتا وزدەرىنىڭ جۇمىسشى بۇقاراسىمەن ارالا-سۋىنان الاتىن اسەرلەرىنىڭ جيىنتىعىنا سۇيەنەدى.

سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ەكى توبىنىڭ اراسىندا الاۋىزدىق جوق نەمەسە وسى ۋاقىتتا دەيىن، ٴسىرا، الاۋىزدىق بولماعان ازىن-اۋلاق ماسەلەلەردىڭ ٴبىرى ـــ ٴبىزدىڭ توڭكەرىستىڭ

دامۋىنداعى ۇزاق توقىراۋدىڭ سەبەبى تۋرالى ماسەلە. "پىرولەتاريات ساۋىعىپ جەتپەدى" — سەبەپ مىنە وسىندا. شىندىعىندا دا، وكتابىر ـ دەكابىر كۇرەسىنىڭ سالماعى بۇتىندەي دەرلىك ٴبىر عانا پىرولەتارياتقا ٴتۇستى. بۇكىل ۇلت ٴۇشىن تەك ٴبىر عانا پىرولەتاريات جۇيەلى، ۇيىمداسقان تۇردە ۇزدىكسىز كۇرەسىپ كەلدى. پىرولەتارياتتىڭ جان سانىندا ۇستاعان پىراسەنتى ەڭ از (ەۆروپا جونىنەن العاندا) ەلدە مۇنداي كۇرەستى جۇرگىزۋ پىرولەتارياتتى ولشەۋسىز تيتىقتاتاتىندىعى تاڭدانارلىق نارسە ەمەس. ال مۇنىڭ ۇستىنە ۇكىمەت پەن بۇرجۋازيا كەرتارتپاشىلارىنىڭ بىرىككەن كۇشتەرى دەكابىردەن سوڭ ناق پىرولەتارياتقا ٴتوندى جانە سودان بەرى قاراي ۇزدىكسىز ٴتونىپ كەلەدى. ساقشىلىق قۋدالاۋلار مەن اتىپ ـ اسۋ ٴبىر جارىم جىل بويى پىرولەتارياتتى ويراندادى، "جازالاۋ" رەتىندە قازىنالىق زاۋىتتاردى جابۋدان باستاپ، اياعى كاپيتاليستەر ـ دىڭ جۇمىسشىلارعا قارسى استىرتىن ارەكەت جاساۋىنا دەيىن بارعان ۇزدىكسىز وداقتاسىپ زاۋات جابۋ جۇمىسشىلار بۇقاراسىنىڭ مۇقتاج ـ دىعىن قۇلاق ەستىپ، كوز كورمەگەن دارەجەگە جەتكىزدى. كەيبىر سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ قىزمەتكەرلەرى: مىنە ەندى عانا بۇقارا اراسىندا كوڭىل كوتەرىلۋ، پىرولەتاريات كۇشىنىڭ جينالۋ بەلگىلەرى ٴبىلىنىپ كەلەدى دەگەندى ايتىپ ٴجۇر. بۇل جەتە تۇراقتى ەمەس جانە جەتە تۇسىنە قويۋ وڭاي ەمەس اسەر اناعۇرلىم كۇشتىرەك دالەلمەن تولىقتانىپ وتىر: ونەركاسىپتىڭ كەيبىر تاراۋ ـ لارىندا شىنىندا جاندانۋ جايتتەرى بايقالىپ وتىر. ەڭبەككۇشىن كەرەكسىنۋدىڭ ارتا ٴتۇسۋى جۇمىس تاستاۋ قوزعالىسىن كۇشەيتپەي قويمايدى. جازالاۋ زامانى مەن وداقتاسىپ زاۋات جابۋ زامانىندا وزدەرى ۇشىراعان وراسان زور شىعىندارىنىڭ ەڭ بولماعاندا ٴبىرازىنىڭ ورنىن تولتىرۋعا جۇمىسشىلار ارەكەت جاساۋى كەرەك. اقىرىندا،

ٴۇشىنشى جانه اناعۇرلىم كۇشتى دالەل — جۇمىس تاستاۋ قوزعالىسى ەكستالاي جانه كۇتۋگە بولاتىن ٴىس ەمەس، جۇمىسشى ۇيىمدارى قازىردىڭ وزىندە-اق بەلگىلەپ بولعان ەڭ ٴبىر زور جۇمىس تاستاۋ ەكەندىگىن كورسەتۋدە. 10 مىڭ توقىما جۇمىسشىلارىنىڭ ۋاكىلدەرى 1907 - جىلدىڭ باس كەزىندە-اق وزدەرىنىڭ جاعدايىن تالقىلاپ، ونەركاسىپتىڭ وسى تاراۋىنداعى جۇمىسشى ۇيىمدارىن كۇشەيتۋ شارالارىن بەلگىلەدى. ەكىنشى جولى 20 مىڭ جۇمىسشىنىڭ ۋاكىل-دەرى جينالىپ، 1907 - جىلدىڭ 7 - ايىندا توقىما جۇمىسشىلارىنىڭ **جاپپاي جۇمىس تاستاۋىن** جاريالاۋدى قاۋلى ەتتى. بۇل قوزعالىس تۋرادان-تۋرا 400 مىڭ شاماسىنداي جۇمىسشىنى قامتي الادى. قوزعالىس موسكۆا رايونىنان، ياعني روسسياداعى جۇمىسشى قوزعا-لىسىنىڭ ەڭ ٴىرى ورتالىعىنان، ەڭ ٴىرى ساۋدا-ونەركاسىپ ورتالىعىنان باستالادى. اتاپ ايتقاندا، موسكۆادا جانە تەك قانا موسكۆادا بۇقارالىق جۇمىسشى قوزعالىسى بارىنەن بۇرىن شەشۋشى ساياسي ماڭىزى بار كەڭ تۇردەگى حالىق قوزعالىسى سيپاتىن الا الادى. ال توقىماشى جۇمىسشىلار جالپى جۇمىسشى بۇقاراسىنىڭ ىشىندەگى اقىنى ەڭ از الاتىن، وي ٴورىسى تىم تومەن، وتكەن كەزدەگى قوزعالىستارعا بارلىعىنان ناشارلاۋ قاتىسقان، ديحاندارمەن بايلانىسى بارلىعىنان گورى تىعىزىراق ەلەمەنتى بولىپ تابىلادى. مۇنداي جۇمىسشىلاردىڭ باستاماسى قوزعالىستىڭ بۇرىنعىدان گورى پرولەتارياتتىڭ الدەقايدا قالىڭ جىگىن قامتي الاتىندىعىن كور-سەتە الادى. ال جۇمىس تاستاۋ قوزعالىسىنىڭ بۇقارا اراسىنداعى توڭكەرىستىك ورلەۋمەن بايلانىستىلىعى كوپتەن-اق روسسيا توڭكەرى-سىنىڭ تاريحىندا تالاي رەت بايقالىپ ٴوتتى.

سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ تىكەلەي مىندەتى — ناق وسى قوزعالىستا اسا زور كوڭىل اۋدارۋ جانە ونى بارىنشا ىلگەرلەتىپ

وترۋ. ٴدال وسى جاقتارداعى جۇمىس وكىتابرىستىڭ دۋمانى سايلاۋمەن سالىستىرعاندا ٴسوزسىز ماڭىزداي الدى ماڭىز الۋى كەرەك. بۇل جۇمىس تاستاۋ قوزعالىسىن جەكە وكتەمدىككە جاسالاتىن جاپپاي، كەڭ تۇردەگى تەگەۋرىنگە ايناىدىرۋدىڭ قاجەتتىگىنە بۇقارانى سەندىرۋ كەرەك. تيىم سالۋ ۇرانىنىڭ ٴوزى نازاردىڭ دۋمادان تىكەلەي بۇقارالىق كۇرەسكە اۋدارىلۋىن كورسەتەدى. تيىم سالۋ ۇرانىنىڭ ٴوزى جاڭا قوزعالىستىڭ ساياسي، توڭكەرىستىك مازمۇن الۋىن كورسەتەدى.

كەيبىر سوتسيال-دەموكراتتار، شامامەن العاندا، ماسەلەنى وسلاي ويلاستىرادى دا، ٴۇشىنشى دۋماعا تيىم سالۋدىڭ قاجەتتىگىنە سەنەدى. بۇل — تيىم سالۋدى قۋاتتايتىن دالەل، كۇمان جوق، ماركسيزىمگە ۇيلەسەتىن دالەل، سوندىقتان ونىڭ ەرەكشە تاريحي جاعدايلارمەن ەسەپتەسپەستەن ۇراندى قۇر قايتالاۋشىلىقپەن ەشقانداي ورتاقتىق جەرى جوق.

ٴبىراق بۇل دالەل قانشالىق كۇشتى بولعانىمەن، سوندا دا مۇنىڭ ٴوزى، مەنىڭ ويىمشا، ٴبىزدى ٴدال **قازىردەن باستاپ** تيىم سالۋ ۇرانىن قولدانۋعا كوندىرۋ ٴۇشىن ٴالى جەتكىلىكتى ەمەس. بۇل دالەل ٴبىزدىڭ توڭكەرىستىك ساباقتارىن قابىلداي بىلگەن روسسيا سوتسيال-دەموكراتى ٴۇشىن تەگىندە كۇمان تۋعىزبايتىن نارسەلەردى باسا كورسەتىپ وتەدى، اتاپ ايتقاندا: ٴبىز تيىم سالۋدان باس تارتا المايمىز، قولايلى كەزەڭدە بۇل ۇراندى ۇسىنا بىلۋگە ٴبىز دايىن بولۋىمىز كەرەك، تيىم سالۋدان باس تارتۋ كەرەك پە، الدە كەرەك ەمەس پە؟① دەگەن ليبەرالدىق، تۇرپايىلىق-بەيشارا

---

① سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالىق باسپاسوزدىڭ بۇرىنعى ماقالا جازۋشىسى، قازىر ليبەرالدىق گازەتتەردىڭ ماقالا جازۋشىسى ل. مارتوۆتىڭ ليبەرالدىق پىكىرلەرىنىڭ ۇلگىسىن «جولداس» گازە-

جانە توڭكەرىستىڭ مازمۇن اتاۋلـىدان جۇرداي ماسەلە قويىسپەن ٴبىزدىڭ ماسەلە قويىسىمىزدىڭ ەشبىر قاتىسى جوق.

جۇمىسشىلاردىڭ كوڭىل اۋانىنىڭ وزگەرگەندىگى تۋرالى، ونەر-كاسىپتىڭ جانـدانۋى تۋرالى جانە توقىماشىـلاردىڭ ۇلى جۇمىـس تاستاۋى تۋرالى سوتـسيال-دەموكراتـيالىق پارتيا ىشىنـدەگى تيىم سالۋدى جاقتاۋشىلاردىڭ ايتىپ جۇرگەندەرىـنىڭ بارلـىعى دالەلـدى جانە شىندىققا تولىق سايكەسەدى دەلىك.

مۇنىڭ بارلىعىنان نە كەلىپ شىعادى؟ قازىر توڭكەرىستىڭ ماڭىزى بار كەيـبىر جەكە ورلەۋ تۇدى①. ٴبىز مۇنى جالـپى توڭـكەرىستىك ورلەۋگە، ال ونىڭ سوڭىنان شابۋىل جاساۋ تۇرىنـدەگى قوزعالىـسقا اينالـدىرۋدى كوزدەپ، ونى قولـداۋعا، دامـىتۋعا بار كۇشـىمىزدى سالۋعا مىندەتتىمىز بە؟ ٴسوز جوق، مىندەتتىمىز. بۇل جونىندە سوت-سيال-دەموكراتتار اراسىندا («جولـداس» گازەتـىنە ماقالا جازىپ

تىنەن قاراڭىز.

① توقىماشىلاردىڭ جۇمىس تاستاۋى جۇمىـسشىلار ۇيىمى قوزعالىـسىن توڭكەرىستىك قوزعالىستان بولەكـتەيتىن جاڭا تۇرپاتـتى قوزعالىـس بولادى دەگەن پـىكـىر بار. ٴبىراق ٴبىز بۇل كوزقاراسـتان اۋلاق بولامىز، ويتـكەنى، بىرىنـشىدەن، كۇردەلى قۇبىلىسـتاردىڭ بارلـىق بەلگىلەرىن ۇمىتىپ، جاقتان ٴتۇسىنـدىرۋ دەگەن تەگىنـدە جاۋ-ىپتى ٴتاسىل بولادى، بۇل ٴتاسىل "ەردە مىقتى" وتىرماعان ٴبىرقاتار سوتسيال-دەموكراتتاردى، ەكىنىڭ بىرىندە، دۇرىس باعىتىنان اداس-تىرىپ كەلدى؛ ەكىنشىدەن، ەگەردە توقىماشىلاردىڭ جۇمىس تاستاۋ-ىندا جوعارىدا كورسەتىلگەن بەلگىلەر بولعانـداي بولسا، ونـدا ٴبىز سوتسيال-دەموكراتتار بار كۇشىمىزدى سالـىپ ٴسوزسىز بۇل بەلگى-لەردى جويۋ ٴۇشىن كۇرەسۋگە ٴتيىسپىز. دەمەك، كۇرەسىمىز جەڭىپ شىققان كەزدە ماسەلە ٴبىزدىڭ قازىرگى قويىپ وتىرعانىمىزداي بولىپ قويىلعان بولار ەدي.

تۇراتىنداردىڭ اراسىندا بولماسا) ەكى ٴتۇرلى پىكىر بولۋى مۇمكىن ەمەس. ٴبىراق ٴدال **قازىرگى مينۋتتا**، وسى جەكە ورلەۋدىڭ باس كەزىندە، ونىڭ ٴبىرجولاتا جالپى ورلەۋگە كوشۋىنە دەيىن، قوزعالىستى دامىتۋ ٴۇشىن تيىم سالۋ ۇرانىن قويۋ كەرەك پە؟ قازىرگى قوزعالىستى دامىتۋعا بۇل ۇران كومەك ەتە الا ما؟ بۇل باسقاشا سۇراۋ، بۇل سۇراۋعا، مەنىڭشە، كومەك ەتە المايدى دەپ جاۋاپ بەرۋگە تۋرا كەلەدى.

جەكە ورلەۋدى جالپى ورلەۋگە دامىتۋ ٴۇشىن، ٴۇشىنشى دۋماعا قاتىناسىز-اق، تىكەلەي دالەلدەر مەن ۇرانداردى قويۋعا بولادى جانە قويۋ ٴتيىس تە. 12-ايدان كەيىنگى وقيعالاردىڭ بۇكىل ٴورىسى — سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ پاتشالىق نەگىزگى زاڭىنىڭ رولى جانە تىكەلەي كۇرەس جۇرگىزۋدىڭ قاجەتتىلىگى جونىندەگى كوزقاراستارىن بۇكىلدەي راستايدى. ازاماتتار! ەگەر سىزدەر روسسياداعى دەموكراتيا ٴىسى 1905-جىلدىڭ 12-ايىنان كەيىنگى نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتياشىل مىرزالار دەموكراتيالىق قوزعالىسقا باسشىلىق ەتكەن كەزدەگىدەي، ۇزدىكسىز، كۇنىنەن-كۇنگە قۇلدىلاپ تومەندەمەسىن دەسەڭىزدەر، ەگەر سىزدەر وسىنى تىلەمەسەڭىزدەر، — وندا ورلەپ كەلە جاتقان جۇمىسشى قوزعالىسىن قولداڭىزدار، تىكەلەي بۇقارالىق كۇرەستى قولداڭىزدار، دەپ ايتامىز. مۇنسىز روسسيانىڭ بوستاندىعىنا كەپىلدىك ەتۋگە بولمايدى.

وسى تۇردەگى ۇگىت، كۇمانسىز، تولىق دايەكتى توڭكەرىستىك سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالىق ۇگىت بولادى. بۇعان: ازاماتتار، ٴۇشىنشى دۋماعا سەنبەڭىزدەر، ٴوزىمىزدىڭ قارسىلىعىمىزدى ٴبىلدىرۋ ٴۇشىن وعان تيىم سالىپ وتىرعان ٴبىز سوتسيال-دەموكراتتاردان ۇيرەنىڭىزدەر! دەگەندى قوسۋ ٴسوزسىز تۇردە كەرەك پە؟

قازىرگى كەزدەگى جاعدايلاردا مۇنداي قوسىمشانىڭ قاجەت

ەمەستىگى بىلاي تۇرسىن، ول ٴتىپتى قۇلاققا تىم كەلىسسىز، كەلەمەج بولارلىقتاي ەستىلەدى. شىنىندا ٴۇشىنشى دۋماعا مۇنىسىز دا ەشكىم سەنبەيدى، ياعني حالىقتىڭ دەموكراتيالىق قوزعالىسقا دەم بەرۋ قولىنان كەلەتىن جىكتەرىنىڭ نشىندە ٴبىرىنشى دۋماعا، روسسيادا **نەگىزگى زاڭدىق** (قانداي دا بولماسىن، تەك نەگىزگى زاڭدىق) مەكەمەلەر قۇرۋدىڭ **العاشقى** ارەكەتتەرىنە ٴسوزسىز، كەڭ تۇردە اۋەستەنۋشىلىك بولعانى سياقتى، ٴۇشىنشى دۋمانىڭ نەگىزگى زاڭدىق مەكەمەلەرىنە اۋەستەنۋشىلىك ەندى بولمايدى، بولۋى دا مۇمكىن ەمەس.

1905 ــ جىلى جانە 1906 ــ جىلدىڭ باس كەزىندە حالىقتىڭ قالىڭ كوپشىلىگىنىڭ نەگىزگى نازار اۋدارعانى، پاتشالىق نەگىزگى زاڭنىڭ نەگىزىندە بولعانىمەن دە، **باستاپقى** ۋاكىلدىك مەكەمە ەدى. بۇل فاكت. سوتسيال ــ دەموكراتتار مۇنداي ۋاكىلدىك مەكەمەگە ناعىز ايقىن تۇردە قارسى تۇرۋعا ٴتيىس بولدى.

قازىر ولاي ەمەس. قازىرگى كەزدىڭ ايرىقشا بەلگىسى ــ **باستاپقى** "پارلامەنتكە" اۋەستەنۋشىلىك ەمەس، دۋماعا سەنۋشىلىك تە ەمەس، **ورلەۋگە سەنبەۋشىلىك**.

وسىنداي جاعدايلاردا، تيىم سالۋ ۇرانىن مەزگىلسىز ۇسىنىپ، ٴبىز قوزعالىستى ەشبىر كۇشەيتە المايمىز، بۇل قوزعالىسقا ٴىس جۇزىندە كەدەرگى بولاتىن نارسەلەردى جويا المايمىز. ول ــ ول ما، مۇنىمىز ارقىلى ٴبىز ٴتىپتى ۇگىتىمىزدىڭ كۇشىن السىرەتىپ الۋ قاۋپىن تۋعىزامىز، ويتكەنى تيىم سالۋ وسى كۇنىنىڭ وزىندە ــ اق جارىققا شىققان ورلەۋگە بايلانىستى قويىلعان ۇران بولادى، ال حالىقتىڭ كوپشىلىگى ورلەۋگە سەنبەي وتىر، ونىڭ كۇشىن كورمەي وتىر، مىنە بارلىق كەسەل وسىندا.

ەڭ الدىمەن بۇل ورلەۋدىڭ كۇشىنىڭ **ٴىس جۇزىندە** دالەلدەنۋىنە قام ىستەۋ كەرەك، ال سونان سوڭ ٴبىز بۇل كۇشتى جاناما

تۇردە بىلدىرەتىن ۇراندى ٴارقاشان دا ۇستىنىپ ۇلگىرەمىز. ونىڭ
بەرجاعىندا: شابىۋىل جاساۋ سيپاتى بار توڭكەرىستىك قوزعالىستى
ورىستەتۋ ٴۇشىن... **ٴۇشىنشى دۋمادان** كوڭىلدى **باسقا جاققا**
اۋدارتاتىن ەرەكشە ۇران كەرەك بولا ما دەگەنىڭ ٴوزى ٴبىر
ماسەلە. مۇمكىن، كەرەك تە بولماس. تاجريبەسى كەم جانە پارلامەنت
دەگەندەردى بۇرىن-سوڭدى كورمەگەن جۇرتتى شىن ەلىكتەتە الا-
تىن، بەلگىلى ماڭىزى بار ٴبىر نارسەگە نازار اۋدارماۋ ٴۇشىن،
بالكىم، سول نازار اۋدارىلمايتىن نارسەگە **تيىم سالۋ** قاجەتتى دە
بولار. ٴبىراق قازىرگى دەموكراتيالىق نەمەسە جارتىلاي دەموكرا-
تيالىق قالىڭ توپتى مۇلدە ەلىكتەتە المايتىن مەكەمەگە نازار اۋدار-
ماۋ ٴۇشىن، تيىم سالۋ مىندەتتى نارسە ەمەس. قازىرگى كەزدە
اڭگىمە تيىم سالۋدا ەمەس، جەكە ورلەۋدى جالپى ورلەۋگە، جۇمىس-
شىلار ۇيىمىندىق قوزعالىستى توڭكەرىستىك قوزعالىسقا، وداقتاسىپ
زاۋات جابۋدان قورعانۋدى كەرتارتپاشىلارعا شابۋىل جاساۋعا اينال-
دىرۋ ىسىنە تىكەلەي كوش سالۋدا.

VII

قورتىپ وتەلىك، تيىم سالۋ ۇرانى ەرەكشە ٴبىر تاريحي داۋىردەن
تۋدى. 1905-جىلى جانە 1906-جىلدىڭ باس كەزىندە وبيەكتيپتىك
جاعداي تاياۋداعى دامۋ جولى ماسەلەسىن: تىكەلەي توڭكەرىستىك
جولدى نەمەسە پاتشالىق-نەگىزگى زاڭدىق بەت بۇرىستى قالاپ
الۋ ماسەلەسىن كۇرەسۋشى قوعامدىق كۇشتەردىڭ شەشۋىنە سالدى.
مۇندا تيىم سالۋ ۇگىتىنىڭ مازمۇنى كوبىنەسە نەگىزگى زاڭدىق جالعان
ۇمىتتەرمەن كۇرەسۋ بولدى. تيىم سالۋدىڭ تابىستى بولۋىنىڭ
شارتى — كەڭ، جاپپاي، تەز جانە كۇشتى توڭكەرىستىك ورلەۋ بولدى.

وسى ايتىلعاندارديڭ قاي جاعىنان قاراعاندا دا، 1907 ـ جىلديڭ كۇزىنەن بۇرىنعى جاعداي مۇنداي ۇرانىنىڭ مۇلدە قاجەتسىز جانە ۇيلەسىمسىز ەكەندىگىن تۇسىندىرەدى.

سايلاۋعا دايىندالۋ جونىندەگى ءوزىمىزدىڭ كۇندەلىكتى جۇمىسىمىزدى جۇرگىزە ۆتىرىپ، ەڭ كەرتارتپاشىل دەگەن ۋاكىلدىك مەكەمەلەرگە قاتىسۋدان كۇنى بۇرىن باس تارتپاي وتىرىپ، ءبىز ءوزىمىزدىڭ بۇكىل ءناسيحاتىمىز بەن ۇگىتىمىزدى دەكابردەگى جەڭىلۋ مەن بىلە ـ شالا بولعان بوستاندىقتىڭ كۇيرەتىلۋى جانە نەگىزگى زاڭىنىڭ اياقفا باسىلۋى اراسىنداعى بايلانىستارىن حالىققا ۇعىندىرۋ ىسىنە شوعىرلاندىرۋعا ءتيىسپىز. ءبىز تىكەلەي بۇقارالىق كۇرەس جۇرگىزبەيىنشە، مۇنداي اياقفا باسۋشىلىق ءسوزسىز بولا بەرمەكشى، كۇشەيە دە بەرمەكشى دەگەن بەرىك سەنىمدى بۇقاراعا سىڭىرە بەرۋىمىز كەرەك.

ورلەۋ كەزەڭدەرىندە مۇنداي ۇراندى قولدانۋعا شىن قاجەتتىك تۋعان كەزدە، تيىم سالۋ ۇرانىن قولدانۋدان باس تارتپايمىز، ءبىراق ءبىز قازىرگى كەزدە تىكەلەي اسەر ەتۋ جولىمەن جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ جەكە ورلەۋىن جالپى، كەڭ تۇردەگى، توڭكەرىستىك قوزعالىسقا جانە بۇكىل كەرتارتپاشىلارعا قارسى، ونىڭ ىرەكتەرىنە قارسى جۇرگىزىلەتىن شابۋىلدى قوزعالىسقا اينالدىرۋ جاعىنا بارلىق كۇشىمىزدى جۇمساۋىمىز كەرەك.

1907 ـ جىلى 6 ـ ايدىڭ 26 ـ كۇنى

1907 ـ جىلى 6 ـ ايدىڭ 26 ـ كۇنى (7 ـ ايدىڭ 9 ـ كۇنى) جازىلعان	كىتاپشانىڭ ءتۇپ نۇسقاسى بويىنشا باسىلىپ وتىر
1907 ـ جىلى موسكۆادا شىققان «ۇشىنشى دۋماعا تيىم سالۋ تۋرالى» دەگەن كىتاپشادا باسىلعان	«لەنيننىڭ شىعارمالارى»، 13 ـ توم، حانزۋشاسى، 1 — 32 ـ بەتتەرىنەن
قول قويعان: ن. لەنين	

شتۋتگارتتا اشىلعان حالىقارالىق سوتسياليستەر قۇرىلتايى

جاقىن ارادا شتۋتگارتتا اياقتالعان قۇرىلتاي پىرولەتارلىق ينتەر-ناتسيونالدىڭ 12 - قۇرىلتايى ەدى. العاشقى بەس كەزەكتى قۇرىلتاي ءبىرىنشى ينتەرناتسيونالدىڭ زامانىنا (1866 — 1872 - جىلدارى) جاتادى، كۇرەسۋشى پىرولەتارياتتىڭ — بەبەلدىڭ تاۋسىپ ايتقانىنداي — حالىقارالىق بىرلىگىن جوعارىدان ۇيىمداستىرۋعا ارەكەتتەنىپ، ماركس بۇل ينتەرناتسيونالعا باسشىلىق ەتتى. ءار ەل سوتسياليستىك پارتيا-لارى ۇيىمداسىپ، نىعايمايىنشا بۇل ارەكەت تابىستى بولا المايدى، الايدا ءبىرىنشى ينتەرناتسيونالدىڭ ءىسى بارلىق ەلدىڭ جۇمىسشى قوزعالىسىنا ۇلى ەڭبەك كورسەتىپ، وشپەس ءىز قالدىردى.

ەكىنشى ينتەرناتسيونالدىڭ قۇرىلعانىنىعى 1889 - جىلى پاريجدە بولعان حالىقارالىق سوتسياليستەر قۇرىلتايىندا جاريالاندى. ءار ەلدەگى مىزعىماس پارتيالارعا سۇيەنگەن وسى جاڭا ينتەرناتسيونال برۋسسەلدە (1891 - جىلى)، سۇريحتە (1893 - جىلى)، لوندوندا (1896 - جىلى)، پاريجدە (1900 - جىلى) جانە امستەردامدا (1904 - جىلى) بولعان كەيىنگى قۇرىلتايلاردا ءبىرجولاتا نىعايدى. شتۋت-گارتتاعى قۇرىلتايدا ەۋروپا، ازيا (جاپونيا جانە ءۇندىستاننىڭ ءبىر ءبولىمى)، امەريكا، اۆستراليا مەن افريكا (وڭتۇستىك افريكادان ءبىر ۋاكىل) بەس ۇلى قۇرلىعىنداعى 25 مەملەكەتتەن 884 ۋاكىل بولدى.

شتۋتگارتتا بولعان حالىقارالىق سوتسياليستەر قۇرىلتايىنىڭ ۇلى ماڭىزى، اتاپ ايتقاندا، مىنادا: ول ەكىنشى ينتەرناتسيونالدىڭ تۇپكى-لىكتى نىعايعاندىعىن جانە حالىقارالىق قۇرىلتايلاردىڭ ٴىس جۇزىن-دىك ماسەلەلەردى شەشەتىن جينالىستارعا، بۇكىل دۇنيە جۇزىندەگى سوتسياليستىك جۇمىستىڭ سيپاتى مەن باعىتىنا ناعىز ەلەۋلى ىقپال جاساي الاتىن جينالىستارعا اينالعاندىعىن ايگىلەدى. حالىقارالىق قۇرىلتايلاردىڭ قارارلارى فورما جاعىنان ٴارقايسى ەلدەر ٴۇشىن شەكتەمەلىلىگى جوق، ٴبىراق مورالدىق جاعىنان ەرەكشە زور ماڭىزى بار، سوندىقتان بۇل قارارلارعا باعىنباۋ ٴىس جۇزىنە كەلگەندە ٴار ەل پارتيالارىنىڭ ٴوز قۇرىلتايلارى قارارلارىنا باعىنباۋىنان دا گورى سيرەگىرەك كەزدەسەتىن ەرەكشەلىك دەۋگە بولادى. امستەردام قۇرىلتايى فرانسيا سوتسياليستەرىن بىرىكتىرۋگە قول جەتكىزدى، ٴسويتىپ ونىڭ بيلىك كەڭسەسىنشىلدىك[143]كە قارسى قارارى بۇكىل دۇنيە ٴجۇزىنىڭ سانالى پرولەتارياتىنىڭ ەركىن شىنايى ٴبىلدىردى، ٴار ەل جۇمىسشى پارتيالارىنىڭ ساياساتىن بەلگىلەپ بەردى.

سوتسياليزىم قوزعالىسىنىڭ ساياسي جولىن بەلگىلەۋ جاعىندا تولىپ جاتقان ماڭىزدى ماسەلەلەر بويىنشا جوعارى مەكەمە بولىپ، شتۋتگارت قۇرىلتايى وسى باعىتتا العا قاراي ٴبىر ادىم تاستادى. امستەردام قۇرىلتايىنا قاراعاندا شتۋتگارت قۇرىلتايى بۇل جولدى توڭكەرىستىك سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ورايشىلدىققا قارسى تۇرۋى ماعىناسىندا الدەقايدا باتىل تۇردە بەلگىلەدى. كىلارا سەتكين رەداكسيالاپ وتىرعان گەرمانيا سوتسيال-دەموكرات جۇمىسشى ايەلدەرىنىڭ ورگانى «تەڭدىك» جورنالى[362] بۇل جونىندە بىلاي دەپ ٴادىل ايتىپ وتىر: "ٴار ەل سوتسياليستەرىنىڭ بىرلەسىپ كومەك كورسەتۋى ارقاسىندا، ٴىشىنارا سوتسياليستىك پارتيالار ٴتۇرلى ماسەلەلەر جونىندەگى ٴتۇرلى ورايشىلدىق ىنسايلارىن

تۇزەتىپ، توڭكەرىستىك لۋشيان قولداندى".

مۇنىمەن بىرگە ٴارى نازار اۋدارارلىق، ٴارى قايعىرارلىق بولعان وقيعا، وسى ۋاقىتقا دەيىن ماركسيزىمنىڭ توڭكەرىستىك كوزقاراس- تارىن ٴارقاشان قورعاپ كەلگەن گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ تۇراقسىز بولىپ شىققاندىعى نەمەسە ورايشىلدىق مايدانعا ٴتۇسىپ كەتكەندىگى بولدى. شتۋتگارت قۇرىلتايى ەنگەلستىڭ گەرمانيا جۇمىسشى قوزعالىسى تۋرالى تەرەڭ شولۋىنىڭ دۇرىستىعىن دالەل- دەدى. ەنگەلس 1886-جىلى 4-ايدىڭ 29-كۇنى ٴبىرىنشى ينتەر- ناتسيونالدىڭ ساقا جاۋىنگەرى زورگەگە بىلاي دەپ جازدى: "اسىرەسە، نەمىستەر يمپەريا پارلامەنتىنە سونشالىقتى كوپ توپاستاردى جىبەرگەنىنەن سوڭ (الايدا، مۇنىڭ وسىلاي بولاتىنى ٴسوزسىز ەدى)، حالىقارالىق سوتسياليستىك قوزعالىستىڭ باسشىلىق ۇقىعىن بىرەۋلەر- دىڭ ولارمەن تالاسقاندىعى جالپى العاندا جاقسى ٴىس بولدى. تىنىشتىق ۋاقىتتا گەرمانيادا بارلىعى دا تۇرپايىلىققا اينالدى، سوندىقتان مۇنداي كەزدە فرانسۋز باسەكەسىنىڭ قىسىمى مۇلدە قاجەت، ال مۇنداي قىسىم بولماي قالمايدى"[363].

شتۋتگارتتا فرانسۋز باسەكەسىنىڭ قىسىمى بولدى، ال مۇنداي قىسىم شىنىندا قاجەتتى ەدى، ويتكەنى سول كەزدە نەمىستەر تۇرپايى قىلىقتارىن از كورسەتكەن جوق. روسسيا سوتسيال-دەمو- كراتتارىنىڭ مۇنى ەرەكشە ەستە ساقتاۋى قاجەت، ويتكەنى ەلىمىز- دەگى ليبەرالدار (ونىڭ ۇستىنە جالعىز ليبەرالدار عانا ەمەس) گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ەڭ ۇنامسىز جاقتارىن ەلىكتەۋگە لايىق ۇلگى ەتىپ كورسەتۋ ٴۇشىن جانتالاسىپ ٴجۇر. گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتتارىنىڭ ەڭ پاراساتتى جانە اقىل-وي يەلەرىنىڭ كورنەكتى باسشىلارىنىڭ وزدەرى جالعان ار-ۇياتتى تاستاپ، ساقتاندىراتىن نارسە دەپ، بۇل جاعدايدى باتىل كور-

سەنتى. "امستەردامدا، — دەپ جازادى كلارا سەتكيننىڭ جورنالى، — بۇكىل دۇنيە جۇزىلىك پىرولەتارياتتىڭ پارلامەنتىندەگى كۇلىلى ايتىستاردىڭ توڭكەرىستىك نەگىزگى پىكىرى درەزدەنىدىك قارار بولدى، شتۋتگارت قۇرىلتايىندا فولماردىڭ ميليتاريزىم ماسەلەسى القاسىندا سويلەگەن ٴسوزى، پەپلوۆدىڭ شەتەلدە قونىستانۋ ماسەلەسى القاسىندا، داۆيدتىڭ (سونداي-اق، بەرنشتەيندى دە قوسالىق) وتار ماسەلەسى القاسىندا سويلەگەن سوزدەرىنەن ورايشىلدىقتىڭ قۇلاقتا جاعىمسىز وتاسپاۋشىلىق سارىنى ەستىلەدى. القالاردىڭ كوپشىلىگىندە، ماسەلەنىڭ كوپشىلىگى جونىندە، گەرمانيانىڭ ۋاكىلدەرى بۇل جولى ورايشىلدىقتىڭ باسشىسى بولدى". شتۋتگارت قۇرىلتايىنا باعا بەرە كەلىپ، ك. كاۋتسكي دە بىلاي دەپ جازادى: "گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ەكىنشى ينتەرناتسيونالدا وسى كەزگە دەيىن ٴىس جۇزىندە اتقارىپ كەلگەن باسشىلىق رولى بۇل جولى تيتتەي دە بەينەلەنە المادى".

قۇرىلتايدا تالقىلانعان كەيبىر ماسەلەلەردى قاراپ وتۋگە كوشەيىك. كوميتەتتە وتار ماسەلەسى جونىندە بولعان الاۋىزدىقتاردى بولدىرماۋدىڭ ٴساتى تۇسپەدى. ورايشىلدار مەن توڭكەرىسشىلدەردىڭ اراسىنداعى تالاستى قۇرىلتايدىڭ ٴوزى شەشتى، شەشكەندە: 10 داۋىس قالىپ، 108 داۋىسقا قارسى 127 كوپشىلىك داۋىسپەن توڭكەرىسشىلدەردىڭ پايداسىنا شەشتى. بۇل ارادا ايتا كەتەتىن قۋانىشتى ٴبىر جاعداي — روسسيا سوتسياليستەرىنىڭ ٴبارى **بارلىق** ماسەلە جونىندە دە ٴبىر اۋىزدان توڭكەرىستىك رۋحتا داۋىس بەردى. (روسسيانىڭ 20 داۋىسى بار، پولشا ۋاكىلدەرىن قوسپاعاندا، ونىڭ ىشىندە روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىكى 10 داۋىس، سوتسيال-توڭكەرىسشىلدەر[208] دىكى 7 داۋىس، جۇمىسشى ۇيىمى ۋاكىلدەرىنىكى 3 داۋىس بولدى. سونان سوڭ

پولشانىڭ 10 داۋىسى بار: پولشا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا-
سىنىكى 4 داۋىس، پولشا سوتسيال پارتياسى مەن پولشانىڭ
روسسياعا تاۋەلسىز بولەگىنىكى 6 داۋىس بولدى. اقىرىندا، فينليان-
ديانىڭ ەكى ۋاكىلىنىڭ 8 داۋىسى بولدى.)

وتار ماسەلەسى جونىندەگى تالقىدا الىقادا ورايشىلدىق كوپشىلىك
قالىپتاستى، سوندىقتان دا قارارداڭ جوباسىندا مىناداي ماسقارا
سوزدەر پايدا بولدى: "سوتسياليستىك ٴتۇزىم كەزىندە مادەنيەت
تاراتۋ رولىن اتقارا الاتىن وتارلاۋ ساياساتىنىڭ قانداين بولسىن
قۇرىلتاي ٴپرينسيپ جاعىنان جانە ٴارقانداي ۋاقىتتا دا كىنالامايدى".
ٴىس جۇزىندە بۇل قاعيدا بۇرجۋازيالىق ساياسات جاعىنا جانە
وتارلىق سوعىستار مەن ايۋاندىق قىلىقتاردى اقتايتىن بۇرجۋازيالىق
دۇنيەگە كوزقاراس جاعىنا تىكەلەي شەگىنگەندىكپەن بارابار بولدى.
امەريكالىق ٴبىر ۋاكىل بۇل رووسەۆەلتتىڭ جاعىنا شەگىنگەندىك
دەدى. بۇل شەگىنۋشىلىكتى "سوتسياليستىك وتارلاۋ ساياساتى" مەن
وتارلاردا شىنداپ رەفورمالىق جۇمىستاردى جۇرگىزۋ سياقتى مىندەت-
تەر ارقىلى اقتاۋ ارەكەتتەرى مۇلدەم ىسكە اسپايدى. سوتسياليزم
ٴتىپتى وتارلاردىڭ وزدەرىندەگى رەفورمالارعا ەشۋاقىتتا قارسى
شىققان ەمەس، جانە قارسى شىقپايدى دا، ٴبىراق بۇل-"وتارلاۋ
ساياساتى" بولىپ تابىلاتىن جاۋلاپ الۋعا، بوگدە ۇلتتاردى قۇلدانۋعا،
زورلىق-زومبىلىق جاساۋعا جانە توناپ الۋعا قارسى جۇرگىزەتىن
ٴبىزدىڭ پرينسيپتىك مايدانىمىزدى بوساڭسىتۋمەن ەشقانداي
ۇقساستىعى جوق جانە بولۋى دا مۇمكىن ەمەس. بارلىق سوتسياليستىك
پارتيالاردىڭ ەڭ تومەنگى پروگرامماسى بيلەۋشى ەلدەرگە دە،
وتارلارعا دا ۇيلەسەدى. "سوتسياليستىك وتارلاۋ ساياساتى" ۇعىمىنىڭ
ٴوزى ۇشىنا شىققان سوراقىلىق بولىپ تابىلادى. قۇرىلتاي جوعارىدا
كەلتىرىلگەن سوزدەردى قارارداڭ الىپ تاستاپ، وتارلاۋ ساياساتىن

بۇرىنعى قارداردان گورى الدەقايدا قاتاڭ ايىپتاپ وتە دۇرىس ىستەدى.

سوتسياليستىك پارتيالاردىڭ جۇمىسشى ۇيىمدارىمەن بولعان بايلانىسى تۋرالى ماسەلە جونىندەگى قارارىدىڭ بىزدەر، روسسيالىقتار ۇشىن توتەنشە زور ماڭىزى بار. بۇل ماسەلە ٴبىزدىڭ شەشۋىمىزدى شۇعىل كۇتىپ تۇرعان ماسەلە. ستوكگولم قۇرىلتايى[291] **بەيپارتيالىق** جۇمىسشى ۇيىمدارىن قۇپتاپ وتىر، ياعني ەلىمىزدەگى پلەحانوۆ باستاعان جۇمىسشى ۇيىمى **بەيتاراپتىلىعىن** جاقتاۋشىلاردىڭ مايدانىن تياناقتاندىردى. لوندون قۇرىلتايى[364] **پارتيالىق** جۇمىسشى ۇيىمىن جاقتاپ، جۇمىسشى ۇيىمى بەيتاراپتىلىعىنا **قارسى** تۇرۋ جاعىنا قاراي ٴبىر ادىم ىلگەرى باستى. لوندون قۇرىلتايى قارارىنىڭ جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ ٴبىر بولەگىندە، اسىرەسە بۇرجۋازيالىق-دەموكراتيالىق توپتىڭ باسپاسوزدەرىندە ۇلكەن تالاستار مەن نارازىلىقتار تۋعىزعاندىعى جۇرتقا ٴمالىم.

شتۋتگارتتاعى قۇرىلتايدا ماسەلەنىڭ ٴمانى ناق مىنا تۇردە قويىلدى: جۇمىسشى ۇيىمدارى بەيتاراپ بولۋى كەرەك پە، الدە پارتياعا بارعان سايىن جاقىنداسا ٴتۇسۋى كەرەك پە؟ ٴسويتىپ حالىقارالىق سوتسياليستەر قۇرىلتايى جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ پارتياعا مەيلىنشە تىعىز جاقىنداسۋىن جاقتادى، قۇرىلتايدىڭ قارارلارىنان وقىرماندار بۇعان كوزىن جەتكىزەدى. قارارىدا جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ بەيتاراپتىلىعى تۋرالى دا، بەيپارتيالىلىعى تۋرالى دا ٴسوز بولعان جوق. سوندىقتان بەبەلدىڭ بەيتاراپتىلىعىنا قارسى، گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىندا جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ پارتياعا جاقىنداسۋىن قورعاعان كاۋتسكيدىڭ شتۋتگارت قۇرىلتايى تۋرالى لەيپسيگ جۇمىسشىلارى الدىندا جاساعان ٴوزىنىڭ باياندامасىندا («العا»[152] گازەتى، 1907-جىل، قوسىمشا 209-سان) مىنانى

اتاپ كورسەتۋگە تولىق ۇقىمى بولدى:

"شتۋتگارت قۇرىلتايىنىڭ قارارى ءبىز ايتىپاقشى بولعاندارد ىڭ ءبارىن ايتتى.**ول جۇمىسشى ۇيىمى بەيتاراپتىلىعى داربىتەمەسىن ماڭگى باقي اياقتادى**". كلارا سەتكين بىلاي دەپ جازادى: "پرولەتارلىق تاپ كۇرەسىنىڭ نەگىزگى تاريحي بەتالىسىنا، ساياسي كۇرەس پەن ەكونوميكالىق كۇرەستى بايلانىستىرۋعا، ءتۇرلى ۇيىمداردى سوتسياليستىك جۇمىسشى تابىنىڭ ءبىرتۇعاي كۇشى ەتىپ مۇمكىندى-گىنشە تىعىز ىنتىماقتاستىرۋعا ءپرينسيپ جاعىنان (شتۋتگارتتا) ءتىپتى ەشكىم دە قارسى بولعان جوق. تەك روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ۋاكىلى پلەحانوۆ جولداس (الىعا "جۇمىسشى ۇيىمى بەيتاراپتىلىعىن" اقتاۋشى رەتىندە پلەحانوۆتى جىبەرگەن مەنشەۆيكتەر، ونى سولاردىڭ ۋاكىلى دەپ ايتۋ كەرەك ەدى) جانە فرانسيا ۋاكىلدەر ۇيىرمەسىنىڭ كوپشىلىك مۇشەسى ءوز ەلدەرىنىڭ ەرەكشەلىگىن سىلتاۋراتۋ ارقىلى وسى ءپرينسيپتى ءبىراز تەجەۋدىڭ دۇرىس ەكەنىن مۇلدە ورىنسىز سەبەپتەرمەن دالەلدەۋگە تىرىستى. قۇرىلتايداعى باسىم كوپشىلىك سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا مەن جۇمىسشى ۇيىمىنىڭ بىركەلكى قيمىل جۇرگىزۋى جونىندەگى باتىل ساياساتتى جاقتادى..."

پلەحانوۆتىڭ ورىنسىز دالەلى (سەتكين مۇنى وتە ءادىل ايتتى) روسسيانىڭ جاريا گازەتتەرىندە قاز-قالپىندا جاپپاي باسىلعاندىعىن كورسەتە كەتۋ كەرەك. پلەحانوۆ شتۋتگارت قۇرىلتايىنىڭ الىسىندا مىنانى سىلتاۋراتتى: "روسسيادا توعىزىنشى ون ءبىر پارتيا بار"؛ "جۇمىسشى ۇيىمدارى بۇلاردىڭ قايسىسىمەن بىرلەسىپ قيمىل جۇرگىزۋى كەرەك؟" (سيتاتتى «الىعا» گازەتىنىڭ 196-سانىنىڭ قوسىمشا 1 نەن كەلتىردىك). پلەحانوۆتىڭ بۇل سىلتاۋى فاكت جۇزىندە دە، ءپرينسيپ جۇزىندە دە دۇرىس ەمەس. سوتسياليستىك

پىرولەتارياتىقا نىقپال ەتۋ ٴۇشىن روسسيانىڭ ٴاربىر ۇلتى ىشىندە، كۇرەسۋشى پارتيا ٴبىس جۇزىندە تەك ەكەۋ عانا: سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا مەن سوتسيال توڭكەرىستىك پارتيا، پولشانىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسى مەن پولشانىڭ سوتسياليستىك پارتياسى، لاتۆيانىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسى مەن لاتۆيانىڭ سوتسيال-توڭكەرىستىك پارتياسى ("لاتۆيانىڭ سوتسيال-دەموكراتتار وداعى" دەپ اتالاتىندار)، ارمەنيانىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسى مەن داشناكتسۋتيۋندىقتار[365]، ت. ب. شتۋتگارت قۇرىلتايىنا قاتىناسقان روسسيانىڭ ۋاكىلدەر ۇيىرمەسى دە دەرەۋ بىردەن ەكى بولىمگە ٴبولىندى. ون ٴبىر دەگەن سان مۇلدەم قالاي بولسا سولاي الىنعان سان، سوندىقتان ول جۇمىسشىلاردى شاتاستىرادى. روسسيادىعى پىرولەتارلىق سوتسياليزم مەن ۇساق بۇرجۋازيالىق سوتسياليزمنىڭ اراسىنداعى كۇرەستىڭ بارلىق جەردە، جۇيەدەن جۇمىسشى ۇيىمدارىندا دا ٴسوزسىز بولاتىندىعىنان پلەحانوۆتىڭ ايتقانى ٴپرينسيپ جاعىنان دۇرىس ەمەس. مىسالى، اعىلشىندار وزدەرىندە دە ٴبىر-بىرىنە قاراما-قارسى سوتسياليستىك ەكى پارتيا بولسا دا — سوتسيال-دەموكراتيالىق وداق (SDF①)[308] پەن "تاۋەلسىز جۇمىسشى پارتياسى" (ILP②)[366] بولسا دا قارارعا قارسى شىعۋدى ويلامادى.

شتۋتگارتتا تويتارىلىپ تاستالعان بەيتاراپتىلىق يدەيانىڭ جۇمىسشى قوزعالىسىنا قازىردىڭ وزىندە از زيان كەلتىرمەگەنى گەرمانيانىڭ مىسالىنان ەرەكشە ايقىن كورىنىپ وتىر. گەرمانيادا بەيتاراپتىلىق يديا مەيلىنشە كەڭ ۋاعىزدالىپ، مەيلىنشە كوپ قولدانىلدى. مۇنىڭ

---

① Social-Democratic Federation. — قۇراستىرۋشىدان

② Independent Iabour Party. — قۇراستىرۋشىدان

ناتيجەسىندە گەرمانياداعى جۇمىسشى ۇيىمدارى ورايشىلدىق جاعىنا تۇتەنشە كورىنەۋ تۇردە اۋىتقىدى، ال بۇل اۋىتقۋشىلىقتى ٴتىپتى مۇنداي ماسەلەگە وتە-موتە ساق كاۋتسكيدىڭ ٴوزى اشىقتان-اشىق مويىندادى. لەيپسيگ جۇمىسشىلارىنا جاساعان ٴوزىنىڭ بايانداماسىندا، ول اشىقتان-اشىق بىلاي دەيدى: "گەرمانيا ۋاكىلدەر ۇيىرمەسىنىڭ قۇرامىنا قارايتىن بولساق"، وندا بۇل ۋاكىلدەر ۇيىرمەسىنىڭ شتۋتـ گارتتىا كورسەتكەن "كەرىباقپالىعى وزىنەن ٴوزى تۇسىنىكتى بولادى. بۇل ۋاكىلدەر ۇيىرمەسىنىڭ جارتىسى جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ ۋاكىلدەرى بولدى، ٴسويتىپ پارتيامىزدىڭ ٴوڭ قاناتىنىڭ' كۇشى شىنىندا ولاردىڭ پارتيا ىشىندەگى كۇشىنەن گورى كوپ بولىپ شىقتى".

شتۋتگارت قۇرىلتايىنىڭ قارارى ٴبىزدىڭ ليبەرالداردىڭ سوڭشالىقتى جاقسى كورىپ وتىرعان بەيتاراپتىلىق يدياسىنان روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ٴۇزىلدى-كەسىلدى قول ٴۇزۋىن، ٴسوز جوق، جەدەلدەتەتىنىدىگى كۇمانسىز. قاجەتتى ساقتىق پەن رەتتى بوينشا بىرتىندەپ ىلگەرلەۋ پوزيتسياسىن ۇستاي وتىرىپ، استە ومىراۋلاماي جانە ورىنسىز قيمىل جاساماي وتىرىپ، ٴبىز جۇمىسشى ۇيىمدارىندا ولاردى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالارمەن بارعان سايىن تىعىز جاقىنداستىرا ٴتۇسۋ ٴۇشىن باتىل تۇردە، بوساڭسىماي جۇمىس ىستەۋگە ٴتيىسپىز.

سونان سوڭ، شتۋتگارت قۇرىلتايىنىڭ الىقاسىندا شەتەلدەردە قونىستانۋ تۋرالى ماسەلەدە ورايشىلدار مەن توڭكەرىسشىلدەر اراسىنداعى الاۋىزدىق ابدەن ايقىن تۇردە كورىندى. ورايشىلدار نادان قاراڭعى جۇمىسشىلاردىڭ (اسىرەسە جاپوندار مەن جۇڭگولىقتاردىڭ) كوشىپ قونۋ ۇقىعىن **تەجەمەكشى** بولدى. تارٴورىستى، كاسىپتەسـ تەر ىرىلەستىگىندىك تۇيىقتىق رۋحى مەن جۇمىسشى ىرىلەستىگىشىلـ

دىك باسقانى قاقپايلاۋ رۋحى بوٴل ادامداردىڭ سوتسياليستىك مىندەتتەردى: پرولەتارياتتىڭ ٴالى دە بولسا جوٴمىسشى قوزعالىسىنا تارتىلماعان جىكتەرىنىڭ كوزىن اشىپ، ولاردى ۇيىمداستىرۋ مىندەتتەرىن تۇسىنۋىنە موٴمكىندىك بەرمەدى. قوٴرىلتاي وسىنداي رۋحتاعى ىرىسۋلاردىڭ ٴبىرىن دە قابىلداماي تاستادى. ٴتىپتى كوشىپ-قونۋ بوستاندىعىن تەجەۋدى دارىپتەۋشىلەردىڭ ٴوزى القادا بىرەن-ساران عانا بولدى، سوندىقتان حالىقارالىق قوٴرىلتايدىڭ بوٴكىل قارارى بارلىق ەلدەردىڭ جوٴمىسشىلارىنىڭ تاپتىق كوٴرەسى بىتىماق-تى، ٴبىر اۋىزدى بولۋعا ٴتيىس دەپ ەسەپتەدى.

ايەلدەردىڭ سايلاۋ ۇقىعى تۋرالى ماسەلە جونىندەگى قارار دا ٴبىر اۋىزدان قابىلداندى. تەك جارتىلاي بوٴرجۋازيالىق "فابي قوعامى"[142]نان كەلگەن ٴبىر اعىلشىن ايەل عانا ايەلدەردىڭ تولىق سايلاۋ ۇقىعىنا ەمەس، داۋلەتتىلەرگە ٴتيىمدى، شەكتى سايلاۋ ۇقىعىنا قول جەتكىزسە بولعانى دەگەندى دارىپ-تەدى. قوٴرىلتاي موٴنى باتىل قابىلداماي تاستادى، ٴسويتىپ جوٴمىسشى ايەلدەردىڭ سايلاۋ ۇقىعى جونىنداعى كوٴرەستە ەرلەر مەن ايەلدەردىڭ تەڭ ۇقىقتىلىعىن جاقتايتىن بوٴرجۋازيا ىشىندەگى ادام-دارمەن بىرلەسپەي، پرولەتارياتتىڭ تاپتىق پارتيالارىمەن بىرلەسۋدى قۋاتتادى. قوٴرىلتاي ايەلدەردىڭ سايلاۋ ۇقىعىنا قول جەتكىزۋ جونىنداعى ناۋقاندا سوتسياليزم پرينسيپتەرىن جانە ەرلەر مەن ايەلدەردىڭ تەڭ ۇقىقتىلىعىن تولىق قورعاۋدىڭ قاجەتتىگىن، بوٴل پرينسيپتەردى ٴارقانداي قولايلىلىقتارعا بولا بوٴرمالاماۋ قاجەتتىگىن تانىدى.

القادا بوٴل جونىندە قىزعىلىقتى الاۋىزدىق تۋىلدى. اۆستريالىقتار (ۆيكتور ادلەر، ادەلحەيد پوپپ) ەرلەردىڭ جالپىعا بىردەي سايلاۋ ۇقىعىنا قول جەتكىزۋى جونىندەگى ٴوز تاكتيكاسىن اقتادى، ولار

بۇل ۇقسقتى قولىعا الۋ ۇشىن ۇگىت جۇرگىزگەندە ايەلدەردىڭ سايلاۋ ۇقىعى جونىندەگى تالاپتى ٴبىرىنشى قاتارعا قويماۋدى ەڭ ابزال دەپ تاپتى. ٴتىپتى اۆستريالىقتار جالپىعا بىردەي سايلاۋ ۇقىعى جونىنداعى ٴوز ناۋقانىن جۇرگىزگەن كەزدىڭ وزىندە گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتتارى، اسىرەسە سەتكين بۇعان قارسى تۇرعان بولاتىن. سەتكين باسپاٴسوز بەتىندە: ايەلدەردىڭ سايلاۋ ۇقىعىن تالاپ ەتۋدى ٴارقانداي جاعدايدا دا تاسادا قالدىرماۋ كەرەك ەدى؛ اۆستريالىقتار قولايلىلىقتى كوزدەپ ٴپرينسيپتى ورايشىلدىق ادىسىمەن قۇربان ەتتى؛ ايەلدەردىڭ سايلاۋ ۇقىعىن دا قىزۋ جىگەرمەن قورعاعان بولسا، ولار ۇگىتتىڭ كولەمى مەن حالىقتىق قوزعالىستىڭ كۇشىن السىرەتپەگەن بولار ەدى، قايتا ولاردى كۇشەيتكەن بولار ەدى دەپ مالىمدەدى. القادا گەرمانيانىڭ تاعى ٴبىر اتاقتى ايەل سوتسيال - دەموكراتى — زيەتز تولىعىنان سەتكينگە قوسىلدى. ادلەردىڭ اۆستريالىقتاردىڭ تاكتيكاسىن جاناما تۇردە اقتاعان تۇزەتۋ جوباسى (بۇل تۇزەتۋ جوباسىندا سايلاۋ ۇقىعى جونىنداعى كۇرەستىڭ ەرلەر مەن ايەلدەردىڭ تەڭ ۇقىقتى بولۋىن ٴاردايىم تالاپ ەتىپ جۇرگىزىلۋى تۋرالى ەمەس، ناعىز بارلىق ازاماتتار ٴۇشىن سايلاۋ ۇقىعى بولۋ جونىندا جۇرگىزىلەتىن كۇرەستى تولاستاتپاۋ تۋرالى عانا ٴسوز بولعاندا) 9 داۋىسقا قارسى 12 داۋىس بولىپ **قابىلدانباي** قالدى. زيەتزدىڭ سوتسياليس ايەلدەردىڭ حالىقارالىق ۋاكىلدەر ماجىلىسىندە سويلەگەن ٴسوزى ارقىلى القا مەن قۇرىلتايدىڭ كوزقاراسى مەيلىنشە ٴدال كورسەتىلگەن (بۇل ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى قۇرىلتايمەن قاتار ٴبىر ۋاقىتتا شتۋتگارتتا بولدى)، ول بىلاي دەيدى: "ٴبىز ٴوزىمىز دۇرىس دەپ تاپقان نارسەنىڭ ٴبارىن ٴپرينسيپتى تۇردە تالاپ ەتۋگە ٴتيىسپىز، سوندىقتان كۇرەستە كۇشىمىز جەتىسپەي قالعان جاعدايدا عانا ٴبىز قولىمىز جەتەتىن

نارسەنى قابىلدايتىن بولامىز. سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ تاكتيكاسى قاشان دا وسىنداي بولىپ كەلەدى. ءبىزدىڭ قويعان تالابىمىز نەعۇرلىم تومەن بولعان سايىن، ۇكىمەتتىڭ بەرەتىن جول بەرۋى دە سوعۇرلىم شامالى بولادى...» وقىرماندار اۆستريا مەن گەرمانيا سوتسيال - دەموكرات ايەلدەرىنىڭ بۇل تالاستارىنان ۇس-تامدى، ءپرينسيپتى توڭكەرىستىك تاكتيكادان بولماشى شەگىنۋشى-لىككە تاڭداۋلى ماركسيزىمشىلدەردىڭ قالاي قاتاڭ قارايتىندىقتارىن كورە الادى.

قۇرىلتايدىڭ ەڭ سوڭعى كۇنى جۇرتتىڭ ءبارىنىڭ نازارىن اۋدارعان ميليتاريزىم تۋرالى ماسەلەگە ارنالدى. اتىشۋلى حەرۆە سوعىستى جالپى كاپيتاليستىك تۇزىممەن جانە ميليتاريزىمگە قارسى ۇگىتتى سوتسياليزىمنىڭ بۇكىل جۇمىسىمەن بايلانىستىرا بىلمەي، ءوزىنىڭ بۇكىلدەي تابان تىرەپ تۇرا المايتىن كوزقاراسىن اقتادى. حەرۆەنىڭ — قانداي سوعىسقا بولسا دا جۇمىس تاستاۋ جانە كوتەرى-لىس جاساۋ ارقىلى "جاۋاپ بەرۋ" كەرەك دەگەن — جوباسى كۇرەس-تىڭ بەلگىلى ءبىر ءادىسىن قولدانۋ توڭكەرىس قايراتكەرلەرىنىڭ الدىن الا جاساعان ۇيعارىمىنا بايلانىستى ەمەس، قايتا سوعىس تۋدىراتىن ەكونوميكالىق داعدارىس پەن ساياسي داعدارىستىڭ وبيەك-تيۆتىك جاعدايىنا بايلانىستى ەكەندىگىن ونىڭ مۇلدەم تۇسىنبەيتىن-دىگىن كورسەتتى.

ال حەرۆە، كۇمان جوق، جەڭىل ويلىلىقتا سالىنسا، ءۇستىرت قاراسا جانە اسەرلى سوزگە سالىنسا، ونىڭ وعان سوتسياليزىمنىڭ جالپى شىندىقتارىن دوگما تۇردە بايانداۋ ارقىلى عانا تويتارىس بەرۋشىلىك اسقان تاپايزدىق بولعان بولار ەدى. بۇل قاتەلىكتى اسىرەسە فولمار وتكىزدى (مۇنان بەبەل مەن گەد تە ونشا قۇر ەمەس - تى). حەرۆەنىڭ ءوز ماسەلە قويىسىنىڭ ءنازاريالىق

جاقتان قيسىنىسىزدىعى مەن ماعىناسىزدىعىنا **قاراماستان**، فولمار ٴوزىنىڭ ورايشىلدىق تار ورىستىلىگى مەن قاتىپ-سەمۋشىلىگىنىڭ حەرۆە يدياسىنىڭ جاندى جەرىن مويىنداۋعا **ٴماجبۇر ەتەتىنىدىگىن** سەزبەي، ەسكى پارلامەنتاريزىمدى ٴتاۋىر كورەتىن ادامنىڭ شەكتەن اسقان پاڭدىعىمەن حەرۆەنى جەردەن الىپ، جەرگە سالدى. قوزعا-لىستىڭ جاڭا بەت بۇرىلىسىندا ٴنازاريالىق جاقتاعى ساندىراق ەكە-نىڭ بىرىندە بەلگىلىبىر ٴامالياتتىق شىندىقتى قامتىپ وتىرادى.
سوندىقتان ماسەلەنىڭ وسى جاعىن، كۇرەستىڭ ٴبىر عانا پارلامەنت-تىك ادىستەرىنە ٴمان بەرىپ قانا قويماۋعا شاقىرۋدى، كەلەشەكتەگى سوعىس پەن كەلەشەكتەگى داعدارىستاردىڭ جاڭا جاعدايلارىنا سايكەس قيمىل جۇرگىزۋگە شاقىرۋدى توڭكەرىسشىل سوتسيال-دەموكراتتار، اسىرەسە روزا لۋكسەمبۋرگ ٴوزىنىڭ سويلەگەن سوزىندە باسا كورسەتتى. روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا-سىنىڭ ۋاكىلدەرىمەن بىرگە (لەنين مەن مارتوۆ،—بۇل ماسەلەدە ەكەۋى دە ٴبىر اۋىزدى بولدى) روزا لۋكسەمبۋرگ بەبەلدىڭ قارارىنا تۇزەتۋ جوباسىن ۇسىندى، ال بۇل تۇزەتۋ جوباسىندا: جاستار اراسىنداعى ۇگىتتىڭ قاجەتتىگى؛ سوعىس تۋدىرعان داعدارىستى بۇرجۋازيانىڭ قۇلاۋىن تەزدەتۋ ماقساتتارىنا پايدالانۋدىڭ قاجەتتىگى؛ تاپ كۇرەسىنىڭ شيەلەنىسۋىنە جانە ساياسي جاعدايدىڭ وزگەرۋىنە قاراي كۇرەس ادىستەرى مەن تاسىلدەرىنىڭ ٴسوزسىز وزگەرەتىنىن ەسكە الۋدىڭ قاجەتتىگى باسا كورسەتىلدى. بەبەلدىڭ دوگمالىق، سىڭار جاقتى، ومىرگە جاناسىمسىز قارارى، سايىپ كەلگەندە، مۇلدە باسقاشا بەينەگە ەنىپ، ادامدار ونى ەندىگارى فولمارشا تۇسىندىرە المايتىن بولدى. ميليتاريزىمگە قارسى تۇرۋعا بولا سوتسياليزىمدى ۇمىتا بەرەتىن حەرۆەشىلدەرگە ساباق رەتىندە ٴنازاريالىق شىندىق-تاردىڭ ٴبارى بۇل قارواردا قايتالانىپ ايتىلدى. ٴبىراق بۇل شىندىق-

ىنار ءبىزدى پارلامەنتقۇمارلىقتى[237] اقتاۋعا، تەك جالعىز بەيبىتشىلىك تاسىلدەرىن قاسيەتتەۋگە، قازىرگى ءبىرشاما بەيبىت، تىنىش جاعدايدى ماداقتاۋعا ەمەس، قايتا كۇرەستىڭ بارلىق تاسىلدەرىن مويىنداۋعا، روسسياداعى توڭكەرىستىڭ تاجىريبەسىن ەسەپكە الۋعا، قوزعالىستىڭ بەلسەندى رولى مەن جاسامپازدىعى بار جاقتارىن دامىتۋعا كۇشتەيدى.

ءبىز بىرنەشە رەت كورسەتىپ وتكەن سەتكيننىڭ جورنالىندا، قۇرىلتايدىڭ ميليتاريزمگە قارسى تۇرۋ تۋرالى قارارىنىڭ ناق وسى ەڭ تاماشا جانە ەڭ ماڭىزدى جاعى وتە دۇرىس كورسەتىلگەن. سەتكين ميليتاريزمگە قارسى تۇرۋ تۋرالى قارارعا ايالداعان كەزدە بىلاي دەپ جازادى: "مۇندا دا، سايىپ كەلگەندە، جۇمىسشى تابىنىڭ توڭكەرىستىك جىگەرى (Tatkraft) جانە كۇرەسكە ءوزىنىڭ قابىلەتتىلىگىنە كوزى جەتكەن ەرلىك سەنىمى جەڭىپ شىقتى، ءبىرىنشى جاعىنان، السىزدىكتىڭ تورىعۋشىلىق ىنجىلى مەن كۇرەستىڭ ەسكى، ءبىر عانا پارلامەنتتىك تاسىلدەرىمەن شەكتەلىپ قالۋدىڭ توڭمويىندىقپەن ۇرىنۋشىلىعىن تالقاندادى؛ ەكىنشى جاعىنان، فرانسيانىڭ حەرۆە سياقتى جارتىلاي ۇكىمەتسىزشىلدەرىنىڭ ميليتاريزمگە قارسى تۇرۋداعى اقىماقتىق تاسىلدەرىن دە تالقاندادى. القا جانە ءارقايسى ەلدەردىڭ 900گە جۋىق ۋاكىلدەرىنىڭ ەڭ سوڭىندا ءبىر اۋىزدان قابىلداعان قارارى حالقارالىق سوڭعى قۇرىلتايدان بەرگى توڭكەرىستىك جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ وراسان زور ورلەگەندىگىن جالىندى سوزدەرمەن اتاپ كورسەتىپ وتىر؛ قارار پرولەتارلىق تاكتيكانىڭ ءپرينسيپىن، اتاپ ايتقاندا ونىڭ ىيكەمدى بولۋىن، دامي الاتىن بولۋىن، شيەلەنىسكەن جاعدايلاردىڭ پىسىپ جەتىلۋىنە قاراي ونىڭ **شيەلەنىسە تۇسەتىندىگىن** (Zuspitzung) كورسەتەدى."

حەرۆەنىڭ يدەياسى تويتارىلىپ تاستالدى، ءبىراق ول تويتارىلىپ

تاستالعاندا ورايشىلدىقتىڭ دۇرىس ەكەنىن دالەلدەپ وتىرعان جوق، دوگماتيزىم مەن كەرەناۋلىق تۇرعىدا نەگىزدەلىپ تە تويىتارىلىپ وتىرعان جوق. كۇرەستىڭ نەعۇرلىم باتىل جانە نەعۇرلىم جاڭا ادىستەرىن قولدانۋدى شۇعىل تالاپ ەتۋدى حالىقارالىق پرولەتاريات تۇگەلىمەن مويىنداپ وتىر، سونىمەن بىرگە ونى بارلىق ەكونوميكالىق قايشىلىقتاردىڭ شيەلەنىسۋى مەن كاپيتاليزىمنىڭ تۋدىرىپ وتىراتىن داعدارىستارىنىڭ بارلىق جاعدايلارى دا بەلگىلەيدى.

جاي حەرۆەلىك ۇرەيلەندىرۋ ەمەس، قايتا الەۋمەتتىك توڭكەرىستىڭ داۋسىز بولاتىندىعىن ايقىن تانۋ، كۇرەستى اقىرىنا دەيىن جەتكىزۋگە باتىل بەل بايلاۋ، كۇرەستىڭ ەڭ توڭكەرىستىك ٴتاسىلىن قولدانۋعا دايىن تۇرۋ، — شتۋتگارتتا بولعان حالىقارالىق سوتسياليستەر قۇرىلتايىنىڭ ميليتاريزىم تۋرالى ماسەلە جونىندەگى قارارىنىڭ ماڭىزى مىنە ٴدال وسىندا.

پرولەتاريات ارمياسى بارلىق ەلدەردە نىعايۋدا. ونىڭ سانالىلىعى، بىرلىگى مەن باتىلدىعى كۇن سايىن ەمەس، ساعات سايىن وسۋدە. ال، كاپيتاليزىم داعدارىستاردىڭ جيىلەۋىنەن تەرەڭ قام جەپ، وسى ارميانىڭ داعدارىستاردى كاپيتاليزىمدى قيراتۋ ٴۇشىن پايدالانۋىنان ۇرەيلەنۋدە.

1907 — جىلى 9 — ايدا جازىلعان «1908 — جىلدىڭ جالپىعا ارنالعان كالەندارى» ندا 1907 — جىلى 10 — ايدا باسىلعان
قول قويعان: ن. ل.

كالەنداردىڭ ٴتۇپ نۇسقاعا ساي باسىلىپ وتىر
«لەنيننىڭ شىعارمالارى»، 13 — توم، حانزۋشاسى، 66 — 76 — بەتتەرىنەن

«ون ەكى جىل ىشىندە» دەگەن جيناقتا الىعى ٴسوز[367]

وقىرماندارعا ۇسىنىلىپ وتىرعان جيناق 1895 ـ جىلدان 1905 ـ جىلعا دەيىنگى داۋىردەگى شىعارمالاردى قامتيدى. بۇل جيناقتا ەنگىزىلىپ وتىرعان بارلىق شىعارمالار باستىسى روسسيا سوت-سيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ پروگرامالىق، تاكتيكالىق جانە ۇيىمداستىرۋ ماسەلەلەرىن بايىمدايدى. بۇل ماسەلەلەر روسسياداعى ماركسيزىمدىك اعىمنىڭ وڭ قاناتىنا قارسى كۇرەستە ۇنەمى ورتاعا قويىلىپ، زەرتتەلىپ كەلەدى.

بۇل كۇرەس ەڭ اۋەلى 90 ـ جىلداردا ەلىمىزدەگى جاريا ماركسي-زىمنىڭ[157] باستى ۋاكىلى سترۋۆە مىرزاعا قارسى تازا ٴنازاريالىق سالادا جۇرگىزىلدى. 1894 ـ جىلدىڭ اياعى جانە 1895 ـ جىلدىڭ باسى ەلىمىزدىڭ جاريا ساياسي شولۋ سالاسىندا شۇعىل بۇرىلىس ٴداۋىرى بولدى. ەلىمىزدىڭ ساياسي شولۋلارىندا ماركسيزىمدى تۇڭعىش تانىستىرعاندار "ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامى"[35]نىڭ شەتەل-دەگى قايراتكەرلەرى عانا ەمەس، سونىمەن قاتار روسسياداعى سوتسيال ـ دەموكراتتار دا بولدى. ادەبيەتتەگى جالىندى جاعداي جانە سول كەزگە دەيىن العاباسار ادەبيەتتە تۇتاس دەرلىك ۇستەم بولىپ كەلگەن حالىقشىلدىقتىڭ ەسكى باسشىلارى (مىسالى، ن. ك. ميحايلوۆسكي) مەن ماركسيزىمشىلدەردىڭ قىزۋ ايتىستارى روسسيادا بۇقارالىق سيپاتتى جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ ورلەۋىنىڭ

باستاماسى بولدى. روسسيا ماركسيزىمشىلدەرىنىڭ ادەبيەت بەتىندەگى پىكىرلەرى پىرولەتاريات جۇمىلدىرىپ وتىرعان كۇرەستىڭ، 1896 ـ جىلى پەتەربۋرگتە بولعان اتاقتى جۇمىس تاستاۋلاردىڭ[62] تىكەلەي باستاماسى بولدى. بۇل جۇمىس تاستاۋلار كەيىن كەلە ۇزدىكسىز ورلەپ كەلە جاتقان جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ، ٴبىزدىڭ بۇكىل توڭ-كەرىسىمىزدىڭ وسى ەڭ كۇشتى فاكتورىنىڭ جاڭا زامانىن اشتى.

ول كەزدەگى ادەبيەتتىڭ جاعدايلارى سوتسيال - دەموكراتتاردى ەزوپ تامسىلدەرى سياقتى استارلى تىلمەن سويلەۋگە جانە ٴامالىيات پەن ساياساتتان نەعۇرلىم الىس جاتقان ەڭ جالپىلاما قاعيدالارمەن قاناعاتتانۋعا ٴماجبۇر ەتتى. بۇل جاعداي حالىقشىلدىقپەن كۇرەسۋدە ماركسيزىمنىڭ ٴتۇرلى ەلەمەنتتەرىنىڭ وداقتاسۋىن ەرەكشە جەڭىل-دەتتى. شەتەلدەگى جانە روسسياداعى سوتسيال - دەموكراتتارمەن قاتار بۇل كۇرەستى سترۋۆە، بۇلگاكوۆ، تۋگان - بارانوۆسكي، بەردياەۆ، ت. ب. مىرزالار سياقتى ادامدار دا جۇرگىزدى. بۇلار بۇرجۋازياشىل دەموكراتتار ەدى، ولاردىڭ حالىقشىلدىقتان قول ٴۇزۋى بىزدەر سياقتى مەششاندىق (نەمەسە ديحاندىق) سوتسياليزىمىنەن پىرولەتارلىق سوتسياليزىمگە كوشۋ بولماي، بۇرجۋازيالىق ليبە-راليزىمگە كوشۋ بولىپ كورىندى.

قازىر روسسيا توڭكەرىسىنىڭ تاريحى، جۇيەدەن نەگىزگى زاڭ-شىل - دەموكراتياشىل پارتيانىڭ[84] تاريحى، اسىرەسە سترۋۆە مىرزانىڭ وزگەرىپ كەتۋى (وكتابىر پارتياسىنا[85] دەيىن دەرلىك) بۇل شىندىقتى وزىنەن ٴوزى ايقىن ەتتى، ونى ساياسي شولۋ سالا-سىنداعى قاراپايىم ساۋاتتىقا اينالدىردى. ول كەزدە، 1894 ـ 1895 ـ جىلدارى، بۇل شىندىقتى بەلگىلى ٴبىر جاۋشىنىڭ ماركسيزىمنەن بولار ـ بولماس اۋىتقۋىنىڭ ايشىقتى بولماعان بەلگىلەرى نەگىزىندە عانا دالەلدەۋگە تۋرا كەلگەن ەدى، ول كەزدە بۇل شىندىق تەك

ەندى عانا بايقالا باستاعان ەدى. سوندىقتان دا، ستروۆە مىرزاعا قارسى باعىتتالعان ٴوز ماقالامدى (باسپاٴسوز تەكسەرۋ ورنى ورتەپ جىبەرگەن «روسسيانىڭ شارۋاشىلىق دامۋى تۋرالى ماسەلە جونىندەگى ماتەريالدار» س.-پەتەربۋرگ باسپاسى، 1895-جىل. دەگەن جيناقتا[159] ك. تۋلينىڭ قولى قويىلىپ شىققان «حالىقشىلدىقتىڭ ەكونوميكالىق مازمۇنى جانە وعان ستروۆە مىرزانىڭ كىتابىندا بەرىلگەن سىن» دەگەن ماقالا①) مەن ٴۇش ٴتۇرلى ماقساتتى كوزدەپ قازىر دە تۇگەلدەي قايتا باسترىپ وتىرمىن. بىرىنشىدەن، وقىرماندار ستروۆە مىرزانىڭ كىتابىمەن جانە حالىقشىلداردىڭ ماركسيزىمشىلدەرگە قارسى ماقالالارىمەن 1894–1895-جىلدارى تانىسقاندىقتان ستروۆە مىرزانىڭ كوزقاراسىن سىنداۋدىڭ دا ماڭىزى بار. ستروۆە مىرزاعا توڭكەرىسشىل سوتسيال-دەموكراتتار تاراپىنان جاسالعان ساقتاندىرۋدىڭ، ٴبىزدىڭ حالىقشىلدارعا جالپىلاما قارسى شىعۋىمىز-بەن ٴبىر مەزگىلدە جاسالعان ساقتاندىرۋدىڭ وسىنداي مىرزالار-مەن وداق جاساعانىمىز ٴۇشىن بىزدەردى ٴاردايىم ايىپتاپ كەلگەن ادامدارعا جاۋاپ بەرۋ ٴۇشىن دە، ستروۆە مىرزانىڭ تۋتەنىشە كەلەلى ساياسي كەشىرمەلەرىنە باعا بەرۋ ٴۇشىن دە ماڭىزى بار. ۇشىنشىدەن، بۇرىن ستروۆەگە قارسى جۇرگىزىلىپ كەلگەن، كوپتەگەن جاقتاردا ەسكىرىپ قالعان ايتىستىڭ ساباق بولارلىق ۇلگى رەتىندە ماڭىزى بار. بۇل ۇلگى بىراعا كەلمەيتىن ٴنازاريالىق ايتىستىڭ ٴاماليات جاقتاعى جانە ساياسي جاقتاعى باعالىلىعىن كورسەتەدى. "ەكونوميستەرمەن" دە، بەرنشتەينشىلدەرمەن دە، مەنشەۆيكتەرمەن دە وسلاي ايتىسۋعا اسا قۇمارتاتىندىعى ٴۇشىن ادامدار توڭكەرىس-

---

① قاراڭىز: «لەنيىن شىعارمالارى»، 1-توم، حانزۋشاسى، 311–481-بەتتەر. — قۇراستىرۋشىدان

شىل سوتسيال ـ دەموكـراتتاردى سانسىز رەت كىنالاپ كەلدى. ال قازىر بۇل كىنالار سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ىشىندەگى "ىمىرا ـ شىلـدار"دىڭ جانە پارتيا سىرتىنـداعى سوتسيال ـ دەموكـراتيالـىق پارتياعا "تىلەكـتەس" جارتـىلاي سوتسياليستەردىڭ اراسىنداعى ەڭ ٴوتىمدى بۇيىم بولىپ تۇر. ٴبىزدىڭ بۇل ارادا كەيبىرەۋلەر: روسسـ. يالىقـتار، جۇيەدەن سوتسـيال ـ دەموكراتتار، اسىرەسە بولشەۆيكتەر ايتىسقا جانە بولشەكتەنۋگە تىم قۇشتار دەپ اڭگىمە ەتۋدى وتە ٴتاۋىر كورەدى. ٴبىزدىڭ بۇل ارادا كەيبىرەۋلەر مىنا ٴتۇيىندى: سوتسياليـ. زىمنەن ليبەراليزمگە قارعىپ تۇسۋگە تىم قۇمارتۋشىلىقـتى كاپيتاليـ. ستىك ەلدەردىڭ جاعدايـلارى، جۇيەدەن روسسياداعى بۇرجۋازيالىق توڭكەرىسـتىڭ جاعدايلارى، اسىرەسە ەلىمىز زيالىلارىـنىڭ ٴومىرى مەن ٴىسىنىڭ جاعدايلارى تۋعىزاتىنىن ۇمىتۋدى دا ٴتاۋىر كورە ـ دى. وسى تۇرعىدان قاراعانـدا بۇدان ون جىل بۇرىن نە بولعانىن، سول كەزدىڭ وزىندە "ستـرۋۆيـزىمەن" قانـداي ٴنازاريالـىق الا ـ ۋىزدىقـتاردىڭ بولـىپ وتكەنىن، قانداي شامالى (العاش قاراعانـدا شامالى) پىكىر الالىقتارىـنان پارتيالاردىڭ ساياسي جاعـىنان تولىق اجىراسۋى بولعانـدىعىن جانە پارلامەنتتە، تولـىپ جاتقان باسپاسوز ـ دەردە، حالىق جيىلىسـتارىندا، ت. ب. اياۋسىز كۇرەستىڭ بولعانىن قاراپ كورۋ تىپتەنشە پايـدالى بولادى.

مەن سونىـمەن قاتار سترۋۆە مىـرزاعا قارسى جازىلعان ماقالا جونىندە، ول ماقالانىڭ نەگىزىنە سول كەزدەگى ماركسيزىمشىلدەر ـ دىڭ شاعىن ۇيىرمەسىندە 1894 ـ جىلدىڭ كۇزىنـدە مەنىڭ جاساعان ارناۋلى باياندامام النعاندىـعىن كورسەتىپ وتـۋگە ٴتيىسپىن. سول كەزدە پەتەربۋرگـتە جۇمىـس ىستەگەن جانە ٴبىر جىلـدان كەيـىن جۇمىسشى تابىن ازات ەتۋ جولىنـداعى كۇرەس وداعىن[61] قۇرعان ٴبىر توپ سوتسـيال ـ دەموكراتتاردان بۇل ۇيىرمەدە ست. ر. جانە

مەن بولدىم. جاريا ماركسشىل ادەبيەتشىلەردەن پ. ب. ستروۆە، ا. ن. پورترەسوۆ جانە ك. بولدى. مەن بۇل ۇيىرمەدە «ماركسيزمنىڭ بۋرجۋازيالىق ادەبيەتتە سۋرەتتەلۋى» دەگەن ارناۋلى تاقىرىپتا باياندام جاسادىم. مۇندا ستروۆەگە قارسى ايتىستىڭ 1895 ـ جىلدىڭ كوكتەمىندە باسىلعان ماقالاداعىدان گورى الدەقايدا ـ اق قاتاڭ جانە ايقىن (سوتسيال ـ دەموكراتيالىق قورتىندىلار بويىنشا) بولعانىدىعى تاقىرىپتىڭ وزىنەن دە كورىنىپ تۇر. بۇرىن باسەڭدەۋ بولۋى، ٴبىر جاعىنان، باسپاسوزدەگى تەكسەرۋلەرگە بايلانىستى، ەندى ٴبىر جاعىنان، حالىقشىلدىققا قارسى بىرىگىپ كۇرەسۋ ٴۇشىن جاريا ماركسيزممەن "وداق" جاساۋعا بايلانىستى بولدى. پەتەربۋرگ سوتسيال ـ دەموكراتتارىنىڭ سول كەزدە ستروۆە مىرزانى "سولعا قاراي يتەرمەلەۋى" مۇلدە ناتيجەسىز قالعان جوق، مۇنى ستروۆە مىرزانىڭ ورتەلگەن جيناقتاعى (1895 ـ جىل) ماقالاسى جانە ونىڭ «جاڭا ٴسوز» جورنالىنداعى[76] كەيبىر ماقالالارى (1897 ـ جىل) ايقىن دالەلدەيدى.

ونىڭ ۇستىنە، ستروۆە مىرزاعا قارسى جازىلعان 1895 ـ جىلعى ماقالالاردى وقىعاندا مىنانى ەسكە الۋ قاجەت: ول ماقالا كوپ جاقتاردا سوڭعى كەزدە جازىلعان ەكونوميكالىق شىعارمالاردىڭ (اسىرەسە «كاپيتاليزمنىڭ دامۋى») جوباسى بولىپ تابىلادى. اقىرىندا، بۇل ماقالانىڭ سوڭعى بەتتەرىنە وقىرمانداردىڭ نازارىن اۋدارۋ كەرەك، مۇندا ماركسيزمشىلدەردىڭ تۇرعىسىنان قاراعاندا حالىقشىلدىقتىڭ بۋرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ قارساڭىندا باسىنان كەشىرىپ وتىرعان ەلدەگى توڭكەرىستىك ـ دەموكراتيالىق اعىم رەتىندەگى **جاقسى** ەرەكشەلىكتەرى مەن جاقتارى باسا كورسەتىلگەن. مۇنىڭ ٴوزى— 12 ـ 13 جىل وتكەننەن كەيىن ەكىنشى دۋما سايلاۋىنداعى "سولشىل وداق"تا جانە "سولشىل وداق"تىڭ تاكتيكاسىندا ٴامالياتتىق،

سایاسي جاقتاردا بەينەلەنىپ شىققان كەيبىر قاعيدالاردىڭ ٴنازاريا-لىق بايىمدالۋى. مەنشەۆيكتەردىڭ پرولەتاريات پەن ديحاندار‌دىڭ توڭكەرىستىك-دەموكراتيالىق ديكتاتۋرانى جۇرگىزۋى تۋرالى يديالارعا قارسى كۇرەسكەن جانە سولشىل وداقتىڭ مۇلدە ورىنسىز-دىعىن قورعاعان ٴبولىمى توڭكەرىسشىل سوتسيال-دەموكراتتار-دىڭ بۇل جونىندە وتە ەسكى جانە وتە ماڭىزدى داستۇرىنە، — «تاڭ» جورنالى[147] مەن بۇرىنعى «ۇشقىن» گازەتى[138] كۇشتى قولداعان داستۇرىنە وپاسىزدىق جاسادى. "سولشىل وداق"تىڭ تاكتيكاسىن شارتتى جانە تەجەلگەن تۇردە جۇرگىزۋگە جول بەرۋدىڭ ماركسيزم-نىڭ حالىقشىلدىق جونىندەگى ٴنازاريالىق نەگىزگى كوزقاراستارىن ٴسوزسىز نەگىز ەتكەندىگى بەلگىلى.

1894 — 1895 - جىلداردا ستروۆەگە قارسى جازىلعان ماقالادان كەيىن پەتەربۋرگتەگى سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ 1895 - جىلعى جۇمىس تاجىريبەسى نەگىزىندە 1897 - جىلدىڭ اياعىندا «روسسيا سوتسيال-دەموكراتتارىنىڭ مىندەتتەرى» دەگەن ماقالا① جازىلدى. وسى جيناقتىڭ باسقا ماقالالارى مەن كىتاپشالارىندا سوتسيال-دەموكراتيانىڭ وڭ قاناتىمەن ايتىس تۇرىندە باياندالاتىن كوزقاراستار بۇل كىتاپشادا ٴتيىمدى فورمادا باياندالعان. «مىندەتتەر»گە جازىلعان ٴتۇرلى العى سوزدەر پارتيامىزدىڭ دامۋىن-داعى ٴتۇرلى داۋىرلەرمەن بۇل ەڭبەكتىڭ بايلانىسى بولعانىدىعىن كورسەتۋ ٴۇشىن قايتا باسىلىپ وتىر (مىسالى، اكسەلرودتىڭ العى ٴسوزى كىتاپشانىڭ "ەكونوميزم"گە قارسى كۇرەسپەن بايلانىسىن باسا كورسەتەدى، ال 1902 - جىلعى العى ٴسوز حالىق ەركىنشىلدەر[36] مەن حالىق ۇقىعىشىلداردىڭ[39] وزگەرىسىن باسا كورسەتەدى).

---

① وسى تومنىڭ 165 — 202 - بەتتەرىنە قاراڭىز. — قۇراستىرۋشىدان

«جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەلەرىن قۋدالاۋشىلار مەن ليبەراليزمنىڭ اننيبالىداری»① دەگەن ماقالا 1901 - جىلى شەتەلدە شىعاتىن «تاڭ» جورنالىندا باسىلعان بولاتىن. بۇل ماقالا ساياساتشى رەتىندەگى ستىرۋۆەمەن بولعان سوتسيال - دەموكراتتاردىڭ قارىم - قاتىناستارىن ٴوزىپ تاستايدى. 1895 - جىلى وعان ەسكەرتۋ بەرىپ، وداقتاس رەتىندەگى ودان ەپتەپ ىرگەنى اۋلاق سالادى. 1901 - جىلى ٴبىرشاما دايەكتى، ٴتىپتى تازا دەموكراتيالىق تالاپتاردا دا باتىل تۇرا المايتىن ليبەرال رەتىندە وعان سوعىس جاريالانادى.

1895 - جىلى، باتىستاعى "بەرنشتەينشىلدىك"تىڭ شىعۋىنان جانە روسسياداعى ٴبىرتالاي "العاباسار" ادەبيەتشىلەردىڭ ماركسيزمنەن تولىق قول ۇزۋىنەن بىرنەشە جىل بۇرىن، مەن ستىرۋۆە مىرزانىڭ سەنىمسىز ماركسيزمشىل ەكەنىن، سوتسيال - دەموكراتتاردىڭ ودان ىرگەنى اۋلاق سالۋعا ٴتيىس ەكەنىن كورسەتتىم. 1901 - جىلى، نەگىزگى زاڭشىل - دەموكراتياشىل پارتيانىڭ روسسيا توڭكەرىسىندە بوي كورسەتۋىنەن جانە بۇل پارتيانىڭ ٴبىرىنشى جانە ەكىنشى دۋماداعى اۋىر ساياسي ساتقىندىعىنەن بىرنەشە جىل بۇرىن، مەن روسسياداعى بۇرجۋازيالىق ليبەراليزمنىڭ 1905 — 1907 - جىلدارى بۇقارالىق ساياسي قيمىلدار مەن اتتانىستاردا كورىنگەن ەرەكشە بەلگىلەرىن كورسەتتىم. «ليبەراليزمنىڭ اننيبالداری» دەگەن ماقالا ٴبىر ليبەرالدىڭ قاتە پىكىرلەرىن سىندايدى، ال وسى سىن ەلىمىز توڭكەرىسىندەگى ەڭ ٴىرى ليبەرالدىق پارتيانىڭ ساياساتى جونىندە قازىر تۇگەلدەي دەرلىك ۇيلەسەتىن بولىپ وتىر. 1905 —

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 5 - توم، حانزۋشاسى، 17 — 63 - بەتتەر. — قۇراستىرۋشىدان

1907 ـ جىلدارى نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمىتتەر مەن نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتياشىل پارتياعا قارسى اياۋسىز كۇرەسكەن كەزدە بىزدەردى، بولشەۆيكتەردى، ليبەراليزم جونىندە بۇرىنعى سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ ساياساتىنا وپاسىزدىق جاسادى دەپ ويلاۋعا قۇشتار ادامدارعا، وسى ادامدارعا «ليبەراليزمنىڭ اشىنبالدارى» دەگەن ماقالا ولاردىڭ قاتەلىگىن كورسەتىپ بەرەدى. بولشەۆيكتەر توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكراتياشىلداردىڭ داستۇرلەرىنە باستان ـ اياق ادال بولدى جانە "نەگىزگى زاڭدىق بۇراڭدىلىق" زامانىندا ليبەرالدار قولداعان جانە پارتيامىزدىڭ وڭ قاناتىنىڭ ساناسىن ۋاقىتشا كوڭگىرتتەگەن بۇرجۋازيالىق شاتتانۋشىلىققا بەرىلىپ كەتكەن جوق.

كەلەسى كىتاپشا: «نە ىستەۋ كەرەك؟»① شەتەلدە 1902 ـ جىلدىڭ باسىندا شىقتى. كىتاپشا ەندى ادەبيەتتەگى ەمەس، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ۇيىمدارىنداعى وڭ قاناتتى سىنداۋعا ارنالعان. 1898 ـ جىلى سوتسيال ـ دەموكراتتاردىڭ ٴبىرىنشى قۇرىلتايى[126] بولدى، ٴسويتىپ، روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ نەگىزى سالىندى. "ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامى"ن دا ٴوز ىشىنە العان شەتەلدەگى "روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتتار وداعى"[60] پارتيانىڭ شەتەلدەگى ۇيىمى بولدى. ٴبىراق پارتيانىڭ ورتالىق مەكەمەلەرىن ساقشى تالقاندادى، ٴسويتىپ، ول قايتا قالپىنا كەلە المادى. پارتيانىڭ ٴىس جۇزىندە ٴبىرتۇتاستىعى بولمادى، ويتكەنى مۇنداي ٴبىرتۇتاستىق تەك يدەيا، نۇسقاۋ كۇيىندە عانا قالدى. جۇمىس تاستاۋ قوزعالىسىنا جانە ەكونوميكالىق كۇرەسكە اۋەستەنۋ سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيادا وراپشىلدىقتىڭ ەرەكشە

---

① وسى تومنىڭ 375 — 657 ـ بەتتەرىنە قاراڭىز. — قۇراستىرۋشىدان

فورماسىن — "ەكونوميزىم" دەپ اتالاتىن فورماسىن سول كەزدىڭ
ۆزىندە-اق تۋعىزدى. «ۆشقىن» گازەتى توبى 1900-جىلدىڭ
اياعىندا شەتەلدە ٴوزىنىڭ ٴىسىن باستاعان كەزدە ۆسى نەگىزدە
بولشەكتەنۋ فاكتىكە اينالعان ەدى. پلەحانوۆ 1900-جىلدىڭ
كوكتەمىندە شەتەلدەگى "روسسيا سوتسيال-دەموكراتتار بىرلەس-
تىگى"نەن شەگىنىپ شىعىپ، دەربەس "سوتسيال-دەموكراتتار"
ۆيىمىن قۇردى.

«ۆشقىن» گازەتى ٴوزىنىڭ جۇمىسىن باستاعان كەزدە كورىنىستە
ەكى قارسى توپقا قاتىسسىز بولدى، ٴىس جۇزىنە كەلگەندە پلەحانوۆ
توبىمەن بىرگە "بىرلەستىك"كە قارسى تۇردى. بىرىكتىرۋ ارەكەتىنىڭ
(1901-جىلى 6-ايدا "بىرلەستىك" پەن "سوتسيال-دەموكراتتار"-
دىڭ سۋريحتەگى قۇرىلتايى) ٴساتى تۇسپەدى. «نە ىستەۋ كەرەك؟»
كىتاپشاسى الاۋىزدىقتىڭ سەبەپتەرىن جانە ۆشقىن گازەتىنىڭ
تاكتيكاسى مەن ۆيىمدىق قيمىلىنىڭ سيپاتىن جۇيەلى تۇردە
باياندايدى.

«نە ىستەۋ كەرەك؟» دەگەن كىتاپشانى بولشەۆيكتەردىڭ قازىرگى
دۇشپاندارى، مەنشەۆيكتەر سونىمەن قاتار بۇرجۋازيالىق-ليبەرالدىق
لاگەردىڭ جازۋشىلارى (نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتياشىلدار،
«جولداس» گازەتىنەن[266] شىققان "تاقىرىپسىزشىلدار"[149]، ت. ب.)
ٴاردايىم اۋىزعا الادى. سوندىقتان مەن ونى تىم بولماشى عانا
قىسقارتۋلارمەن، ۆيىمدىق ماسەلەگە قاتىستى ەگجەي-تەگجەيىن
عانا جانە ۆساق ايتىستىق پىكىرلەردى عانا الىپ تاستاپ، قايتا
باستىرىپ وتىرمىن. بۇل كىتاپشانىڭ رۋحى مازمۇنى جونىندە
قازىرگى وقىرمانداردىڭ كوڭىلىن مىناعان اۋدارۋ قاجەت.

قازىرگى ۋاقىتتا «نە ىستەۋ كەرەك؟» دەگەن كىتاپشا مەن
ايتىسۋشى ادامداردىڭ وتكىزگەن باستى قاتەلىگى سول، ولار بۇل

شىعارمانى بەلگىلى تاريحي جاعدايدان، پارتيامىزدىڭ داميتىنداعى بەلگىلى ٴبىر داۋىردەن، قازىر الدەقاشان-اق ٴوتىپ كەتكەن داۋىردەن مۇلدەم ٴبولىپ تاستايدى. مىسالى، كىتاپشا شىققانىنان كەيىن كوپ جىلدار وتكەن سوڭ كاسىپتىك توڭكەرىسشىلدەردىڭ ۇيىمى جونىندە كىتاپشانىڭ تەرىس نەمەسە اسىرا كورسەتىلگەن يديالارى دەپ ماقالا جازعان پارۆۋس[358] (تولىپ جاتقان مەنشەۆيكتەر تۋرالى ايتپايمىن دا) بۇل قاتەلىكتى كورنەكتى تۇردە كورسەتىپ الدى.

قازىرگى ۋاقىتتا مۇنداي پىكىرلەر تۋرا كۇلكىلى اسەر تۋعىزادى: جۇرت پارتيامىزدىڭ داميتىنداعى تۇتاس ٴبىر كەزەڭنەن، سول كەزدە كۇرەسۋ ارقىلى قول جەتكەن، ال قازىر الدەقاشان-اق نىعايىپ، ٴوز مىندەتىن اتقارعان جەتىستىكتەردەن ىرگەسىن اۋلاق سالعىسى كەلەتىن سياقتى بولىپ شىعادى.

كاسىپتىك توڭكەرىسشىلدەردىڭ ۇيىمى جونىندەگى يديالاردى «ۇشقىن» گازەتى (**1901 - جانە 1902 - جىلدار!**) اسىرىپ كورسەتتى دەپ قازىرگى ۋاقىتتا پىكىر ايتۋ — ورىسيا سوعىس كۇشتەرىن اسىرا كورسەتكەنى ٴۇشىن، وسى كۇشتەرمەن كۇرەسۋ تۋرالى، سوعىسقا دەيىن، قامىعۋلاردى اسىرىپ جىبەرگەندىگى ٴۇشىن ورىسيا-جاپونيا سوعىسىنان **كەيىن** جاپونداردى كىنالاعانمەن بىردەي بولادى. جەڭىسكە جەتۋ ٴۇشىن سول كەزدە جاپوندار ورىسيانىڭ جۇمىلدىرۋى مۇمكىن بولعان ەڭ كوپ سوعىستىق كۇشتەرىنە قارسى بارلىق كۇشىن جيناۋى كەرەك بولدى. امال نە، قازىر جۇرتتىڭ كوبى ٴبىزدىڭ پارتيامىزعا سىرتتان، ٴىستىڭ جايىن بىلمەي تۇرىپ، **قازىر** كاسىپتىك توڭكەرىسشىلدەر ۇيىمى يدياسىنىڭ **الدەقاشان** تولىق جەڭىسكە جەتكەنىن كورمەي تۇرىپ، كىنا تاعادى. كەزىندە بۇل يديانى **ٴبىرىنشى قاتاردا**

قويماينشا، بۇل يىديانى جۇزەگە اسىرۋعا كەدەرگىلىك جاساعان ادامدارعا ونى "اسىرىپ" تۇسىندىرمەيىنشە جەڭىسكە جەتۋ دە مۇمكىن بولماس ەدى.

«نە ىستەۋ كەرەك؟» 1901 ـ جانە 1902 ـ جىلدارداعى «ۇشقىن» گازەتى تاكتيكاسىنىڭ، «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ۇيىمداستىرۋ ساياساتىنىڭ **قورتىندىسى.** ارتىق تا ەمەس، كەم دە ەمەس ناق **"قورتىندىسى".** كىمدە ـ كىم 1901 ـ جانە 1902 ـ جىلدارداعى «ۇشقىن» گازەتىن ۇقىپتىلىقپەن وقىپ كورسە، ول ادامنىڭ بۇعان ٴسوزسىز كوزى جەتەدى①. ال كىمدە ـ كىم سول كەزدە **باسىم بولعان** ەكونوميزمگە قارسى «ۇشقىن» گازەتىنىڭ كۇرەسىن بىلمەي، بۇل كۇرەستى تۇسىنبەي، الگى قورتىندى تۋرالى شولىۋ جاساسا، ول ٴسوزىن جەلگە ۇشىرادى. «ۇشقىن» گازەتى كاسىپتىك توڭكەرىسشىلدەردىڭ ۇيىمىن قۇرۋ ٴۇشىن كۇرەستى، 1901 ـ جانە 1902 ـ جىلدارى ەرەكشە باتىل كۇرەستى، سول كەزدە باسىم ورىندا تۇرعان ەكونوميزمدى جەڭىپ، 1903 ـ جىلى بۇل ۇيىمدى اقىرى **قۇردى،** ۇشقىنشىلداردىڭ كەيىن بولشەكتەنۋىنە قاراماستان، نوسەرلى داۋىلدىڭ سوققىسى زامانىنداعى ىستىق ـ سۋىقتىڭ بارىنە قاراماستان بۇل ۇيىمدى ساقتاپ قالدى، ونى بۇكىل روسسيا توڭكەرىسى داۋىرىندە ساقتاپ قالدى، ونى 1901 ــ 1902 ـ جىلداردان باستاپ، 1907 ـ جىلعا دەيىن باستان ـ اياق ساقتاپ كەلدى.

ال ٴدال قازىر، بۇل ۇيىمدى قۇرۋ ٴۇشىن كۇرەسۋ الدەقاشان بىتكەن كەزدە، ەگىن ەگىلىپ، استىق پىسىپ، وراق جۇمىسى بىتكەن كەزدە، "كاسىپتىك توڭكەرىسشىلدەردىڭ ۇيىمى جونىندەگى

① وسى باسىلۋىنىڭ 3 ـ تومىندا 368 وسى جىلدارداعى «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ەڭ ماڭىزدى ماقالالارى قايتا باسىلاتىن بولادي.

يديا اسىرا كورسەتىلدى!" دەپ جارىيالايتىن دا ادامدار بار. ال بۇل تىم كۇلكىلى ەمەس پە؟

بۇكىل تونكەرىستىك الدىنداعى ٴداۋىردى جانە تونكەرىستەن كەيىنگى العاشقى ەكى جارىم جىلدى (1905 — 1907 - جىلدار) تۇتاس ەسكە ٴتۇسىرىڭىز، وسى ۋاقىت ىشىندەگى ٴبىزدىڭ سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيامىزدىڭ ٴبىر اۋىزدىلىعىن، ۇيىمشىلدىعىن جانە ساباقتاستىق تۇتاستىعىن باسقا پارتيالارمەن سالىستىرىڭىز. **بۇل** جاعىندا باسقا پارتيالاردىڭ **بارىنەن**، نەگىزگى زاڭشىل - دەموكراتياشىل پارتيادان دا، سوتسيال - تونكەرىستىك پارتيادان دا[208]، نەمەسە باسقا پارتيالاردان دا ٴبىزدىڭ پارتيامىزدىڭ **تالاسسىز** ارتىقشىلىعىن ٴسىز، ٴسوز جوق، مويىندايتىن بولاسىز. سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيا كوپشىلىك رەسمي تۇردە مويىنداعان پروگرامماني تونكەرىستەن بۇرىن - اق جاساعان بولاتىن، كەيىن كەلە وعان كەيبىر وزگەرىستەر ەنگىزگەن بولسا دا، پروگراممانى بولا بولشەكتەنگەن جوق. سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيا كەيىن كەلە بولشەكتەنگەن بولسا دا، 1903 - جىلدان 1907 - جىلعا دەيىن (رەسمي تۇردە 1905 - جىلدان 1906 - جىلعا دەيىن) پارتيانىڭ ىشكى جاعدايى تۋرالى جۇرتشىلىققا ەڭ كوپ مالىمەتتەر بەردى (پارتيانىڭ مەملەكەتتىك ەكىنشى قۇرىلتايىنىڭ[211]، بولشەۆيكتىك ٴۇشىنشى قۇرىلتايىنىڭ[224]، ٴتورتىنشى رەتكى ٴبىرتۇتاس قۇرىلتايىنىڭ، ياعني ستوكگولىم قۇرىلتايىنىڭ[291] ەستەلىكتەرى). سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيا كەيىن كەلە بولشەكتەنگەن بولسا دا، سايلاۋ ٴتۇزىمى بار، پارتيانىڭ ۇيىمداسقان مۇشەلەرىنىڭ سانى بويىنشا قۇرىلتايلارعا ۋاكىل سايلاناتىن اشىق ۇيىمدى قۇرۋدىڭ تاماشا دەموكراتيالىق ٴتۇزىمىن جۇزەگە اسىرۋ ٴۇشىن بوستاندىقتىڭ ۋاقىتشا ساڭلاۋىن باسقا پارتيالاردىڭ بارىنەن بۇرىن پايدالاندى.

بۇل ــ سوتسيال ـ توڭكەرىستىك پارتيادا دا، نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتياشىل پارتيادا دا ــ بىزدەرگە قاراعاندا ولشەۋسىز كوپ قارجىلارى بار، باسپاٴسوزدى كەڭىنەن پايدالانا الاتىن جانە اشقتان ـ اشىق ٴومىر سۇرۋگە مۇمكىندىگى بار وسى جاريا دەرلىك، اناعۇرلىم جاقسى ۇيىمداسقان بۇرجۋازيالىق پارتيادا دا وسى كەزگە دەيىن بولعان جوق. ال ەكىنشى دۋمانىڭ پارتيالاردىڭ ٴبارى قاتىناسقان سايلاۋى ٴبىزدىڭ پارتيانىڭ جانە ٴبىزدىڭ دۋماداعى ۇيىرمەمىزدىڭ ۇيىمدىق ىنتىماعىنىڭ باسقا پارتيالاردىڭ بارىنەن گورى كۇشتى ەكەندىگىن ايقىن دالەلدەگەن جوق پا؟

سۇراپ كورەلىكشى، ٴبىزدىڭ پارتيانىڭ وسى ەڭ زور ىنتىماعىن، بەكەمدىگى مەن ورنىقتىلىعىن جۇزەگە اسىرعان كىم، اتقارىپ وتىرعان كىم؟ مۇنى ىستەگەن، كوبىنەسە «ۇشقىن» گازەتىنىڭ قاتىسۋىمەن قۇرىلعان، كاسىپتىك توڭكەرىسشىلدەردىڭ ۇيىمى. بۇعان كوز جەتكىزۋ ٴۇشىن، پارتيامىزدى ونىڭ باسقا مۇشەلەرىنەن گورى ىنتالانىپ ماپەلەگەن جانە جەتىلدىرگەن بايىرعى تايانىشتاردى دەرەۋ بايقاۋ ٴۇشىن، پارتيامىزدىڭ تاريحىن جاقسىراق بىلەتىن، پارتيانىڭ قۇرىلىسىن ٴوز باسىنان كەشىرگەن ادامعا، پارتيامىزدىڭ كەز كەلگەن جىكتەرىنىڭ ۋاكىلدەرى قۇرامىنا، ايتالىق، لوندون قۇرىلتايىنا[364] قاتىناسقان كەز كەلگەن جىكتىڭ ۋاكىلدەرى قۇرامىنا جاي كوز جىبەرۋدىڭ ٴوزى دە جەتكىلىكتى. ارينە، بۇل جەڭىستىڭ نەگىزگى شارتى بولعان نارسە ــ جۇمىسشى تابىنىڭ (ونىڭ تاڭداۋلى ەلەمەنتتەرى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانى قۇرعان) وبيەكتيۆتىك ەكونوميكالىق سەبەپتەرگە بايلانىستى كاپيتاليستىك قوعامنىڭ باسقا بارلىق تاپتارىنان گورى ۇيىمداستىرۋ ىسىنە ايرىقشا قابىلەتتى ەكەندىگىندە. وسى شارتسىز كاسىپتىك توڭكەرىسشىلدەردىڭ ۇيىمى ويىنشىق، تاۋەكەلشىلدىك، قۇر اتاق بولعان بولار

ەدى، سونـدىقـتان «نە ىستەۋ كەرەك؟» دەگەن كىتاپـشا "ناعـىز توڭكەرىسشىل جانە ستيحيالى تۇردە كۇرەسـكە اتتانۋشى تاپ"پەن ۇشتاسقاندا عانا كىتاپـشادا قورعالىپ وتـىرعان ۇيىمـنىڭ ماڭىزعا يە بولاتىندىعىن سان قابات باسا كورسەتەدى. ٴبىراق پىرولەتارياتـتىڭ تاپقا بىرىگۋگە ەڭ جوعارى وبيەكتيۆتىك قابىلەتتىلـىگىن ەتى ٴتىرى ادامدار جۇزەگە اسىرادى، جۇزەگە اسىرعاندا باسـقاشا ەمەس، ناق بەلگىلـىبىر ۇيىمـدىق فورمالاردا عانا جۇزەگە اسىرادى. سوندىقتان «ۇشقىن» گازەتى ۇيىمنان باسقا ەشقانداي ۇيىم ەلىمىزدىڭ تاريحي جاعدايلارىندا، 1900 ــ 1905 ـ جىلداردىعى روسسيادا، قازىر قۇرىلعان **مۇنداي** سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىن قۇرا **الماعان بولار** ەدى. كاسىپـتىك توڭـكەرىسشىلـدەر روسـسيا پـىرولەتارلىق سوتسياليزىمى تاريحىندا ٴوز ٴىسىن ورىندادى. سوندىقتان ەندى بۇل ٴىستى، 1902 ــ 1905 ـ جىلداردىعى "ۇيىرمەلەر"دىڭ تار شەڭبەرىـ نەن الدەقاشان اسىپ كەتكەن ٴىستى ەشقانداي كۇش بۇزا المايدى، بۇل مىنـدەتتەردى سول كەزدە تەك كۇرەس ارقـىلى عانا دۇرىس شەشكەن ادامداردى جاۋىنگەرلىك مىندەتتەردى اسىرىـپ كورسەتتى دەپ ٴىس وتـكەن سوڭ نازالانۋلاردىڭ ٴارقانـدايى دا الـدەقاشان قولعا كەلگەن جەتىستىكتەردىڭ ماڭىزىن مىزعاي المايدى.

مەن بۇرىنعى «ۇشقـىن» گازەتىنىڭ ۋاقتىنـداعى ۇيىرمەلەردىڭ تار شەڭـبەرى تـۋرالـى جاڭا عانا ايـتىپ ٴوتـتىم (1903 ـ جىلدىڭ اياعـىنان باسـتاپ، 51 ـ سانـىنان باسـتاپ، «ۇشـقىن» گـازەتى مەنشەۆيزىمگە قاراي بەت بۇرىپ، بىلاي دەدى: "بۇرىنعى «ۇشقىن» گازەتى مەن جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ اراسىندا تۇڭعيىق جاتىر"، ــ تروتسكيدىڭ «ۇشقىن» گازەتىنىڭ مەنشەۆيكتىك رەداكسياسى ماداقـ تاعان كىتاپشاسىنداعى سوزدەر). وسى ۇيىرمەشىلدىك تۋرالى قازىرگى ۆقىرماندارعا تۇسـىنىك بەرىپ قويۋعا تـۋرا كەلەدى. ۆقـىرمانـدار

شەتەلـدەگى ۇيىرمەلەردىڭ قيانـكەسـكى، كەيدە ىزالى، جويقىن كۇرەسىن «نە ىستەۋ كەرەك؟» كىتاپشاسىنان نەمەسە كەيىنىرەك باسىلىپ ۆتىرعان «ٴبىر ادىم ىلگەرى، ەكـى ادىم كەيىن»① دەگەن كىتاپشا-دان كورەدى. بۇل كۇرەستىڭ سۇيكىمسىز جاقتارى كوپ ەكەندىگى كۇمانسىز. ۇيىرمەلەردىڭ بۇل كۇرەسىنىڭ جۇمىسشى قوزعالىسى ٴالى ۆتە جەتىلمەگەن، تولىسپاعان ەلدەردە عانا تۇىلۋى مۇمكىن قۇبىلىس بولىپ تابىلاتىندىعى كۇمانـسىز. روسسـياداعى قازىـرگى جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ قازىـرگى قايراتـكەرلەرى سوتسيال-دەموكـراتيانىڭ وسى كەزدەگى مىندەتتەرىن قاجىرلىلـىقپەن ورىنـداۋ ٴۇشىن تولىپ جاتـقان ۇيىـرمەشىلـدىك داسـتۇرلەردەن بايلانىسـىن ۇزۋگە ٴتيىس ەكەندىگى، ۇيىرمەلىك ٴومىر مەن ۇيىرمەلىك داۋ-جانجالدىڭ كوپتە-گەن ۇساق-تۇيەكتەرىن ۇمىتۋعا، لاقتىرىپ تاستاۋعا ٴتيىس ەكەندى-گى كۇمانسىز. پارتيانى **پرولەتارلىق** ەلەمەنتتەرمەن ۇلعايتىپ، اشىق بۇقارالىق قيمىلمەن ۇشتاستىرعاندا عانا وتكەننەن ميراس بولىپ قالعان جانە قازىرگى مىندەتتەرگە سايكەس كەلمەيتىن ۇيىرمەشىلدىك قالدىقتار-دىڭ ٴبارىن جويۋعا بولادى. بولـشەۆيكتەر 1905-جىلى 11-ايداعى «جاڭا ٴومـىر» گازەتىنـدە[369] اشىـق ٴىس ىستەۋ ٴۇشىن جاعدايـلار تۋىلىسىمەن جۇمىسشى پارتياسـىنىڭ دەموكراتيالىق ۇيىمعا كوشۋىن جاريالاعان بولاتىن②، وسى كوشۋ، ٴىستىڭ شىن مانىنەن العانـدا، بۇرىنـعى ۇيىرمەشـىلدىكـتە داۋرەنى وتـكەن نارسەدەن ٴبىرجولاتا قول ٴۇزۋ بولـدى...

ٴيا، "داۋرەنى وتكەن نارسەدەن قول ٴۇزۋ"، ويتـكەنى ۇيىرمە-

---

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 7-توم، حانزۋشاسى، 189—420-بەتتەر. — قۇراستىرۋشىدان

② قاراڭـىز: «لەنين شـىعارمالارى»، 10—تـوم، حانزۋشـاسى، 10—19-بەتتەر. — قۇراستىرۋشىدان

شىلدىكتى كىنالاۋ جەتكىلىكسىز، ەسكى زامانداعى ەرەكشە جاعدايلار كەزىندەگى ونىڭ رولىن تۇسىنە ءبىلۋ كەرەك. كەزىندە ۇيىمەلەر قاجەت بولدى جانە بەلسەندى رول اتقاردى. جالپى جەكە وكتەمدىك ەلدە، اسىرەسە **روسسياداعى** توڭكەرىستىك قوزعالىستىڭ بۇكىل تاريحى تۋدىرعان جاعدايلاردا سوتسياليستىك جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ۇيىمەلەردەن وسۋدەن باسقاشا ءوسۋى **مۇمكىن ەمەس** ەدى. ۇيىمەلەر، ياعني وتە ازعانتاي ادامداردىڭ تىعىز، تۇيىق، ءارقاشان دا دەرلىك جەكە دوستىقتا نەگىزدەلگەن اۋىز بىرلىكتەرى روسسيا- داعى سوتسياليزمنىڭ جانە جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ دامۋىنىڭ قاجەتتى كەزەڭى بولدى. وسى قوزعالىستىڭ وسۋىنە قاراي وسى ۇيىمەلەردى بىرىكتىرۋ، ولاردىڭ اراسىندا بەرىك بايلانىس ورناتۋ، ولاردىڭ ساباقتاستىعىن ساقتاۋ مىندەتى قويىلدى. جەكە وكتە- مدىك ءتۇزىمىنىڭ "ىقپال كۇشى كولەمىنەن تىس"، — **اتاپ ايتقاندا شەتەلدە** جۇمىس ىستەيتىن بەكەم بازا قۇرماينشا بۇل مىندەتتى شەشۋگە بولمايتىن بولدى. سونىمەن شەتەلدەگى ۇيىمەلەر وسى قاجەتتىكتەن بارىپ تۋدى. ۇيىمەلەر اراسىندا بايلانىس بولمادى، روسسيا پارتياسىنىڭ ولارعا بەدەلى بولمادى، سوندىقتان ولار وسى كەزەڭدەگى قوزعالىستىڭ نەگىزگى مىندەتتەرىن تۇسىنۋدە، ياعني بەلگىلى بىر بازانى **قالاي** قۇرۋ كەرەك ەكەندىگىن جانە جالپى پارتيالىق قۇرىلىسقا قانداي باعىتتا جاردەمدەسۋ كەرەكتىگىن تۇسىنۋدە ءبىر-بىرىنەن ءسوزسىز اجىراسۋ تۋىلدى. مۇنداي جاعدايلاردا وسى ۇيىمەلەردىڭ اراسىنداعى كۇرەس بولماي قويمايتىن كۇرەس بولدى. قازىر ءبىز وتكەندەگىگە كوز جىبەرىپ، قايسى ۇيىمەنىڭ شىنىندا بازا رولىن ورىنداعاندىعىن ايقىن كورىپ وتىرمىز. ءبىراق سول كەزدە ءتۇرلى ۇيىمەلەردىڭ قيمىلى ەندى عانا باستالعان كەزدە مۇنى ەشكىم ايتا المادى، سوندىقتان تالاستى تەك كۇرەس قانا

شەشتى. ەسىمدە بار، پارۆۋس بۇرىنعى «ۇشقىن» گازەتىن كەيىن كەلە جويىقىن ۇيىرمەلىك كۇرەس جۇرگىزدى دەپ كىنالادى، ٴسوي-تىپ سوڭىنان كەلىپ، ىمىراشىلدىق ساياساتتى ۋاعىزدادى. مۇندايى پىكىردى ٴىس وتكەن سوڭ كەلىپ ايتۋعا وڭاي، ٴبىراق بۇلاي دەۋ سول كەزدەگى جاعدايلاردى تۇسىنبەۋشىلىكتى كورسەتۋ دەگەن ٴسوز. الدىمەن ۇيىرمەلەردىڭ قاي-قايسىسىنىڭ بولسىن كۇشى مەن بايسالدىلىعىن ولشەيتىن ەشقانداي ولشەم بولمادى. قازىر ۇمىتىلىپ كەتكەن ساپاسىز ۇيىرمەلەر كوپ بولدى، ٴبىراق ولار كەزىندە كۇرەس ارقىلى ٴوزىنىڭ ٴومىر سۇرۋگە ۇقىعىنىڭ بارلىعىن دالەلدە-گىسى كەلدى. ەكىنشىدەن، ۇيىرمەلەر اراسىنداعى الاۋىزدىقتار ول كەزدە ٴالى جاڭا جۇمىستى قالاي جۇرگىزۋ كەرەك ەكەندىگىندە بولدى. مەن سول كەزدىڭ وزىندە-اق («نە ىستەۋ كەرەك؟»تە) الاۋىزدىقتار بولماشى سياقتى، ٴبىراق ٴىس جۇزىندە ولاردىڭ زور ماڭىزى بار دەپ كورسەتكەنمىن، ويتكەنى جاڭا جۇمىستىڭ باس كەزىندە، سوتسيال-دەموكراتيالىق قوزعالىستىڭ باس كەزىندە، بۇل جۇمىستىڭ جانە بۇل قوزعالىستىڭ جالپى سيپاتىن بەلگىلەۋ ٴناسيحاتقا، ۇگىت پەن ۇيىمداستىرۋ ىسىنە وتە ەلەۋلى تۇردە اسەر ەتەدى. سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ اراسىنداعى كەيىنگى تالاستاردىڭ ٴبارى جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ساياسي قيمىلىن بەلگىلەيتىن جاعدايلاردا قالاي جۇرگىزۋ تۋرالى بولىپ ٴجۇردى. ال ول كەزدە اڭگىمە جالپى العاندا سوتسيال-دەموكراتيالىق ساياسات اتاۋلىنىڭ ەڭ جالپى پرينسيپتەرى مەن ەڭ ٴتۇبىرلى مىندەتتەرىن بەلگىلەۋ تۋرالى بولدى.

ۇيىرمەشىلدىك ٴوز مىندەتىن ورىندادى، ال قازىر، ارينە، داۋ-رەنى ٴوتتى. ٴبىراق ونىڭ داۋرەنى وتكەن سەبەبىنىڭ ٴوزى سول، ۇيىرمەلەردىڭ كۇرەسى سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ نەگىزگى ماسەلەلەرىن ەڭ قاتتى تۇردە قويدى، ولاردى ىمىراعا كەلمەيتىن

توڭكەرىستىڭ رۋحتا شەشتى، ٴسويتىپ وسى ارقىلى پارتيانىڭ كەڭ كولەمدى جۇمىسى ٴۇشىن بەرىك نەگىز قۇردى.

«نە ىستەۋ كەرەك؟» كىتاپشاسىنا بايلانىستى ادەبيەتتە قوزعالعان تولىپ جاتقان ٴىشىنارا ماسەلەلەردەن مىنا ەكى ماسەلەنى عانا كورسەتەمىن. پلەحانوۆ 1904 ـ جىلى، «ٴبىر ادىم ىلگەرى، ەكى ادىم كەيىن» كىتاپشاسى باسىلىپ شىققانان كوپ وتپەي ـ اق، ستيحيالىلىق جانە سانالىلىق تۋرالى ماسەلە جونىندە مەنىمەن ٴپرينسيپتى تۇردە كەلىسپەيتىندىگىن «ۇشقىن» گازەتىندە جاريالادى. مەن ونىڭ بۇل مالىمدەمەسىنە دە، وسى تاقىرىپتا مەنشەۆيكتىك باسپاسوزدە جارىققا شىققان ەسەپسىز قايتالاۋلارعا دا جاۋاپ بەرمەدىم (جەنەۆادا«العا»[270] گازەتىندەگى ٴبىر ەسكەرتۋدى[370] ەسەپتەمەگەندە)، جاۋاپ بەرمەگەن سەبەبىم: پلەحانوۆتىڭ سىنى كورنەۋ بوستان ـ بوسقا بىلىك تاعۋ بولدى، ٴۇزىپ ـ جۇلىپ الىنعان سويلەمدەرگە، مەنىڭ ونشا شەبەر نەمەسە ونشا ٴدال تۇجىرىمداماعان جەكە سويلەم قۇرىلىستارىما جارماسۋ بولدى، ونىڭ بەرجاعىندا كىتاپشانىڭ جالپى مازمۇنى مەن بۇكىل رۋحىن ەلەۋسىز قالدىردى. «نە ىستەۋ كەرەك؟» 1902 ـ جىلى 3 ـ ايدا باسپادان شىقتى. پارتيا پروگرامماسىنىڭ جوباسى (پلەحانوۆتىڭ جوباسى، «ۇشقىن» گازەتىنىڭ رەداكسياسى تۇزەتۋلەر ەنگىزگەن) 1902 ـ جىلدىڭ 6 ـ ايىندا نەمەسە 7 ـ ايىندا جاريالاندى. بۇل جوبادا ستيحيالىلىقتىڭ سانالىلىققا قاتىناسى «ۇشقىن» گازەتى رەداكسياسىنىڭ ٴبىر اۋىزدى ماقۇلداۋى بويىنشا تۇجىرىمدالدى (پروگرامما تۋرالى پلەحانوۆ پەن مەنىڭ ارامداعى ايتىستار رەداكسيا ىشىندە بولدى، ٴبىراق، اتاپ ايتقاندا، بۇل ماسەلە تۋرالى ەمەس، ۇساق ٴوندىرىستى ٴىرى ٴوندىرىستىڭ ىعىستىرۋى تۋرالى جانە پرولەتاريات تابىنىڭ نەمەسە جالپى العاندا ەڭبەكشىلەر تابىنىڭ كوزقاراسىنىڭ ايىرماشىلىعى تۋرالى ماسەلەلەر جايىندا بولدى، الدىڭعى ماسەلەدە

مەن پلەحانوۆتىڭ تۇجىرىمىنان دا نەعۇرلىم ناقتىلى تۇجىرىمدى تالاپ ەتتىم، ال سوڭعى ماسەلەدە مەن پارتيانىڭ تازا پرولەتارلىق سيپاتىنا قاتاڭ انىقتاما بەلگىلەۋدى دارىپتەدىم)

دەمەك، بۇل ماسەلە جونىندە «نە ىستەۋ كەرەك؟» پەن پروگرامانىڭ جوباسى اراسىنداعى ەشقانداي ٴپرينسيپتى ايىرماشىلىق تۋرالى ٴسوز بولۋى دا مۇمكىن ەمەس. ەكىنشى قۇرىلتايدا (1903 ـ جىلى 8 ـ اي) مارتينوۆ، سول كەزدەگى ەكونوميس، ستيحياللىق پەن سانالىلىق جونىندە پروگرامادا ايتىلعان ٴبىزدىڭ كوزقاراسىمىزعا قارسى تويتارىس بەردى. «ٴبىر ادىم ىلگەرى، ەكى ادىم كەيىن» دەگەن كىتاپشادا مەنىڭ باسا كورسەتكەنىمدەي، ۆشقىنشىلداردىڭ ٴبارى مارتينوۆقا قارسى بولدى. دەمەك، ٴىس جۇزىندە الاۋىزدىق ۆشقىنشىلدار مەن ەكونوميستەر اراسىندا بولدى، ال ەكونوميستەردىڭ شابۋىل جاساپ وتىرعانى ٴدال «نە ىستەۋ كەرەك؟» پەن پروگرامانىڭ جوبالارىندا **ورتاق بولعان** نارسەلەر ەدى. «نە ىستەۋ كەرەك؟»تە بەرىلگەن ٴوز تۇجىرىمدارىمدى ەرەكشە پرينسيپتەر بولىپ شىعاتىن "پروگرامالىق" بىردەمەگە اينالدىرۋدى مەن ەكىنشى قۇرىلتايدا دا ارناۋلى تۇردە ويلاعانىم جوق. قايتا مەن قيسىقتى تۇزەۋ ٴۇشىن شەكتەن اسىرا ٴيۋ تۋرالى كەيىن ٴجيى سيتاتقا كەلتىرىلگەن ٴسوزدى قولداندىم. «نە ىستەۋ كەرەك؟» تە مەن ەكونوميستەردىڭ مايىستىرعان تاياعى تۇزەتىلەدى دەدىم (قاراڭىز: «روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 1903 ـ جىلعى ەكىنشى قۇرىلتايىنىڭ ەستەلىكتەرى»، جەنەۆا، 1904 ـ جىل)، ٴبىز مايىسقانداردى قاجىماي ـ تالماي تۇزەيمىز، ٴدال سوندىقتان دا ٴبىزدىڭ "تاياعىمىز" ٴارقاشان نەعۇرلىم ٴتۇزۋ بولادى①.

---

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 6 ـ توم، حانزۋشاسى، 445 ـ بەت. ـــ قۇراستىرۋشىدان

بۇل سوزدەردىڭ ماعىناسى وتە ايىقىن: «نە ىستەۋ كەرەك؟» ەكونوميزىمدى ايتىسپەن تۇزەيدى، سونديقتان ونىڭ مازمۇنىن كىتاپ-شانىڭ وسى مىندەتىنەن بولە قاراۋ دۇرىس ەمەس. پلەحانوۆتىڭ «نە ىستەۋ كەرەك؟»كە قارسى جازىلعان ماقالاسى جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ جيناعىنا («ەكى جىل ىشىندە») ەنگىزىلگەن **جوق** ەكەنى-دىگىن اتاپ كورسەتەمىن، سونديقتان دا مەن قازىر پلەحانوۆتىڭ دالەلدەرىنە توقتالمايمىن، مەنشەۆيكتىك شىعارمالاردىڭ كوپشىلىگىنەن بۇل ماسەلەگە سىلتەۋدى كەزدەستىرۋى مۇمكىن، قازىرگى وقىرماندارعا ٴىستىڭ تەك ٴمانىن عانا تۇسىندىرەمىن.

ەكىنشى ٴبىر ٴتۇيىن ەكونوميكالىق كۇرەس تۋرالى، جۇمىسشى ۇيىمدارى تۋرالى ماسەلەگە قاتىستى. مەنىڭ بۇل ماسەلە جونىندەگى كوزقاراستارىم باسپاسوزدە ٴاردايىم بۇرمالانىپ بايانداپ ٴجۇر. سونديقتان «نە ىستەۋ كەرەك؟»تىڭ كوپتەگەن بەتتەرى ەكونوميكالىق كۇرەس پەن جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ **كەلەلى** ماڭىزىن تۇسىندىرۋگە ارنالعانىن باسا كورسەتۋ قاجەت. اتاپ ايتقاندا، مەن ول كەزدە جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ **بەيتاراپتىعىن** جاقتايتىندىعىمدى ٴبىلدىردىم. سول كەزدەن بەرگى كىتاپشالاردا دا، گازەتتىك ماقالالاردا دا، ٴوزىمىنىڭ ايتىسۋشىلارىمىنىڭ تۇرلىشە پىكىرلەرىنە قاراماستان، **مەن باسقاشا پىكىر ايتقان ەمەسپىن.** تەك روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ لوندون قۇرىلتايى مەن شتۋتگارتتاعى حالىقارالىق سوتسياليستەر قۇرىلتايى عانا جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ بەيتاراپتىعىن **ٴپرينسيپ جۇزىندە** قورعاۋعا بولمايدى دەگەن قورتىندىعا كەلۋگە مەنى ٴماجبۇر ەتتى. جۇمىسشى ۇيىمدارى پارتياعا تىعىز جاقىنداسۋى كەرەك – بىردەن-ٴبىر دۇرىس ٴپرينسيپ مىنە وسى. جۇمىسشى ۇيىمدارىن پارتيامەن جاقىنداستىرۋعا، بايلانىستىرۋعا تىرىسۋ – ٴبىزدىڭ ساياساتىمىز مىنە وسىنداي بولۋعا ٴتيىس، ونىڭ

بەرجاعىندا بۇل ساياساتتى ٴوزىمىزدىڭ ۇگىتىمىزدىڭ، ٴناسيحاتىمىزدىڭ بارىندە، ۇيىمداستىرۋ ىسىمىزدە تاباندى تۇردە دايەكتىلەندىرۋىمىز قاجەت، جاي "موينىداۋلار"عا سالىنىپ كەتپەۋ كەرەك جانە ۇقساماعان پىكىردەگىلەردى جۇمىسشى ۇيىمدارىنان قۋىپ جىبەرمەۋ كەرەك.

* * *

«ٴبىر ادىم ىلگەرى، ەكى ادىم كەيىن» كىتاپشاسى 1904 ـ جىلدىڭ جازىندا جەنەۆادا باسىلىپ شىقتى. ول مەنشەۆيكتەر مەن بولشەۆيكتەردىڭ اراسىنداعى، ەكىنشى قۇرىلتايدا باستالعان (1903 ـ جىلى 8 ـ اي) بولشەكتەنۋدىڭ ٴبىرىنشى ساتىسىن باياندايدى. مەن بۇل كىتاپشانىڭ جارتىسىنا جۋىعىن الىپ تاستادىم، ويتكەنى ۇيىمداستىرۋ ماسەلەسىندەگى كۇرەستىڭ، اسىرەسە پارتيانىڭ ورتالىق ورگاندارىنىڭ جەكە قۇرامى ماسەلەسىندە بولعان كۇرەستىڭ ۇساق ەگجەي ـ تەگجەيلەرى قازىرگى وقىرمانداردى مۇلدە قىزىقتىرا المايدى، سوندىقتان ولار ٴىس جۇزىندە دە ۇمىتىلۋعا ٴتيىس. مەنىڭشە مۇنداعى ەڭ ماڭىزدى نارسە، تاكتيكالىق جانە باسقا ٴتۇرلى كوزقاراستاردىڭ ەكىنشى قۇرىلتايداعى كۇرەسىن تالداۋ جانە مەنشەۆيكتەردىڭ ۇيىمداستىرۋ كوزقاراستارىمەن ايتىسۋ بولىپ تابىلادى. ەلىمىز توڭكەرىسىندە جۇمىسشى پارتياسىنىڭ بۇكىل ىسىنە ٴوزىنىڭ تاڭباسىن ٴىزىن قالدىرعان ەكى يدەيالىق اعىمدى ـــ مەنشەۆيزىم مەن بولشەۆيزىمدى ٴتۇسىنۋ ٴۇشىن بۇل ەكى ٴتۇيىندى ايقىنداپ الۋ قاجەت.

سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ەكىنشى قۇرىلتايىنداعى كوپتەگەن ايتىستاردىڭ ىشىنەن جەر پروگرامماسى تۋرالى ايتىستى ەرەكشە اتاپ كورسەتەمىن. ٴبىزدىڭ ول كەزدەگى پروگراممامىزدىڭ (كەسىپ الىنعان جەرلەردى قايتارۋ) شامادان تىس تار

ەكەنىن جانە توڭكەرىستىڭ - دەموكراتياشىل ديحاندار قوزعالىسىنىڭ كۇشىن **تومەن مەجەلەگەندىگىن** وقيعالار كۇمانسىز دالەلدەدى، — مەن بۇل تۋرالى وسى باسىلىمنىڭ ەكىنشى تومىندا تولىعىراق ايتا-مىن①. سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ وڭ قاناتىنا **وسى شامادان تىس تارٴۋىرىستى** جەر پروگرامماسىنىڭ ٴوزى ول كەزدە **تىم كەڭ** بولىپ كورىنگەنىن بۇل ارادا باسا كورسەتۋ قاجەت. مارتينوۆ جانە باسقا دا ەكونوميستەر پروگرامما تىم الىس كەتتى دەپ وعان قارسى كۇرەستى! بۇرىنعى «ۇشقىن» گازەتىنىڭ ەكونوميزمگە قارسى بۇكىل كۇرەسىنىڭ، سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ساياساتىنىڭ بۇكىل سيپاتىن تارىلتۋعا، تومەندەتۋگە قارسى كۇرەس-تىڭ قانداي ەلەۋلى ٴماڭىزى بولعاندىعىن وسىدان كورۋگە بولادى.

مەنشەۆيكتەرمەن بولعان ول كەزدەگى (1904 - جىلدىڭ العاشقى جارتىسى) الاۋىزدىقتار ۇيىمداستىرۋ ماسەلەلەرىمەن تىندى. مەن مەنشەۆيكتەردىڭ مايدانىن "ۇيىمداستىرۋ ماسەلەلەرىندەگى ورايشىلدىق" دەپ تۇجىرىمداعان بولاتىنمىن. پ. ب. اكسەلرود وسىعان قارسى شىعىپ، كاۋتسكيگە بىلاي دەپ حات جازدى: "دەربەس، پروگرامماليق، تاكتيكالىق كوزقاراستارمەن بىتە قايناسقان بايلانىسى جوق بىردەمە رەتىندە العا قويىلىپ وتىرعان 'ۇيىمداستىرۋ ماسەلە-لەرىندەگى ورايشىلدىق' دەگەننىڭ نە نارسە ەكەنىن مەن اقىلىمنىڭ تاپشىلىعىنان تۇسىنە المای وتىرمىن" (1904 - جىلى 6 - ايدىڭ 6 - كۇنى كاۋتسكيگە جازىلعان حات، جاڭا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ «ەكى جىل ىشىندە» دەگەن جيناعىنا ەنگىزىلگەن، 2 - ٴبولىم، 149 - بەت).

---

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 13 - توم، حانزۋشاسى، 234 — 236 - بەتتەر. — قۇراستىرۋشىدان

ورايشىلدىقتىڭ ۇيىمداستىرۋ كوزقاراستارى مەن تاكتيكالىق كوزقاراستارىنداعى بىتە قايناسقان بايلانىسىنىڭ قانداي ەكەنىن مەنشەۆيزمنىڭ 1905 ــ 1907 ـ جىلدارداعى بۇكىل تاريحى تولىق ءتۇسىندىرىپ بەردى. "ۇيىمداستىرۋ ماسەلەلەرىندەگى ورايشىلدىق" دەگەن وسى "تۇسىنىكسىز نارسە"گە كەلەتىن بولساق، وندا مەنىڭ بەرگەن باعامىمنىڭ دۇرىستىعىن ءىس جۇزىندىك ءومىر مەنىڭ كۇتـ كەنىمنەن دە گورى اناعۇرلىم ايقىن دالەلدەدى. اكسەلرودتىڭ ۇيىمـ داستىرۋ جوسپارلارىنان (اتىشۋلى "جۇمىسشى قۇرىلتايى" 311، ت. ب.) پرولەتاريات ءىسىنىڭ تەك تۇبىنە جەتەتىن بولەكتەنۋلەر تۋدىراتىنىن **مەنشەۆيك** چەرەۆانيننىڭ ءوزى قازىر مويىنداۋعا ءماجـ بۇر بولىپ وتىرعانىن (ونىڭ روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 1907 ـ جىلعى لوندون قۇرىلتايى تۋرالى كىتاپشاسىن قاراڭىز) كورسەتۋ جەتكىلىكتى. ول ول ما، ءدال سول مەنشەۆيك چەرەۆانين كىتاپشادا مەنشەۆيكتىك توپتىڭ ىشىندە **"ۇيىمداستىرۋ جاعىنداعى ۇكىمەتسىزدىككە"** قارسى پلەحانوۆتىڭ لوندوندا كۇرەسۋىنە تۋرا كەلگەندىگىن باياندايدى. سونىمەن، ىقپالدى مەنشەۆيكتەردىڭ "ۇيىمداستىرۋ جاعىنداعى ۇكىمەتسىزدىگى"ن 1907 ـ جىلى چەرەۆانيننىڭ دە، پلەحانوۆتىڭ دا مويىنداۋىنا تۋرا كەلگەن بولسا، وندا مەنىڭ "ۇيىمداستىرۋ ماسەلەلەرىندەگى ورايشىلدىق"قا قارسى 1904 ـ جىلعى كۇرەسىمنىڭ بوسقا كەتپەگەنى.

مەنشەۆيكتەر ۇيىمداستىرۋ جاعىنداعى ورايشىلدىقتان تاكتيكالىق جاقتاعى ورايشىلدىققا اياق باستى. «جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسى ناۋقانى جانە ‹ۇشقىن› گازەتىنىڭ جوسپارى»① دەگەن كىتاپشا

---

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 7 ـ توم، حانزۋشاسى، 488 ــ 507 ـ بەتتەر. ــ قۇراستىرۋشىدان

(1904 ـ جىلدىڭ اياعىندا، ٴسىرا، 11 ـ ايدا نەمەسە 12 ـ ايدا بولۋى كەرەك، جەنەۆادا شىقتى) ولاردىڭ بۇل جولداعى ٴبىرىنشى ادىمىن اتاپ كورسەتتى. جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسى ناۋقانى تۋرالى ماسەلە جونىندەگى الاۋىزدىقتار بولشەۆيكتەردىڭ جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسى[71] قايراتكەرلەرى الدىنداعى قىر كورسەتۋلەردىڭ ەشقانداي پايداسى جوق دەپ قاراۋىنان تۋىلدى دەگەن سوزدەردى قازىرگى باسپاسوزدەردەن ٴجيى كەزدەستىرۋگە بولادى. مۇنىڭ مۇلدە قاتە كوزقاراس ەكەنىن وقىرماندار، ٴسوز جوق، كورەدى. الاۋىزدىقتى تۋعىزعان سەبەپ: ليبەرالدارعا ۇرەي تۋعىزباۋ تۋرالى ول كەزدە مەنشەۆيكتەردىڭ زار قاقساعاندىعى، ال بۇدان دا گورى 1902 ـ جىلى بولعان روستوۆتاعى جۇمىس تاستاۋدان كەيىن، 1903 ـ جىلى جازداعى جۇمىس تاستاۋلار مەن كوشە توسقاۋىلى سوعىستارىنان كەيىن، 1905 ـ جىلى 1 ـ ايدىڭ 9 ـ كۇنى قارساڭىندا مەنشەۆيكتەردىڭ جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسى قايراتكەرلەرى الدىنداعى قىر كورسەتۋلەردى قىر كورسەتۋلەردىڭ **ەڭ جوعارعى ٴتۇرى** رەتىندە ماداقتاعاندىعى بولدى. بولشەۆيكتىك «العا» گازەتىنىڭ 1 ـ سانىندا (جەنەۆا، 1905 ـ جىلى، 1 ـ اي) مەنشەۆيكتىك "جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسى ناۋقانى جوسپارىنىڭ" وسى باعاسى ماسەلەگە شولۋ جاساعان فەليەتوننىڭ تاقىرىبىندا كورسەتىلدى: «پرولەتارلاردىڭ تاماشا قىر كورسەتۋلەرى مەن زيالىلاردىڭ ناشار وي ـ پىكىرلەرى تۋرالى»①.

وسى جيناققا ەنگىزىلىپ وتىرعان سوڭعى كىتاپشا: «سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى ەكى تاكتيكاسى» 1905 ـ جىلدىڭ جازىندا، جەنەۆادا باسىلىپ شىقتى②.

① قاراڭىز: «لەنيننىڭ شىعارمالارى»، 8 ـ توم، حانزۋشاسى، 11 — 16 ـ بەتتەر. — قۇراستىرۋشىدان

② وسى تومنىڭ 861 — 1053 بەتتەرىنە قاراڭىز. — قۇراستىرۋشىدان

بۇل كىتاپشادا مەنشەۆيكتەرمەن بولعان **نەگىزگى** تاكتيكالىق الاۋىز-
دىقتار جۇيەلى تۇردە باياندالادى. كوكتەمدە لوندوندا اشىلعان
"روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 3-قۇرىل-
تايى"نىڭ (بولشەۆيكتىك) جانە جەنەۆادا اشىلعان مەنشەۆيكتىك
ۋاكىلدەر ءماجىلىسىنىڭ قارارلارى وسى الاۋىزدىقتاردى تولىعىنان
قالىپتاستىردى، سونداي-اق پرولەتارياتتىڭ مىندەتتەرى تۇرعىسىنان
ەلىمىزدىڭ بۇكىل بۋرجۋازيالىق توڭكەرىسىن مەجەلەۋ جونىندە
ولاردى **ءتۇبىرلى** الاۋىزدىقتارعا اينالدىردى. بولشەۆيكتەر پرولە-
تارياتقا دەموكراتيالىق توڭكەرىستە **كوسەمنىڭ** رولىن اتقارۋدى
كورسەتتى. مەنشەۆيكتەر پرولەتارياتتىڭ رولىن "اسىرە قارسى
توپ"تىڭ مىندەتتەرىن اتقارۋعا اكەپ تىرەدى. بولشەۆيكتەر: توڭكە-
رىستىڭ جەڭىسى دەگەنىمىز — "پرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ
توڭكەرىستىك-دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسى" دەگەندى ايتىپ،
توڭكەرىستىڭ تاپتىق سيپاتى مەن تاپتىق ماڭىزىن دۇرىس بەلگى-
لەدى. مەنشەۆيكتەر بۋرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ ۇعىمىن باستان-
اياق تەرىس ءتۇسىندىرىپ كەلدى، ولار توڭكەرىستە پرولەتارياتتى
بۋرجۋازياعا باعىنىشتى جانە تاۋەلدى بولۋ رولىنا كوندىرمەك بولدى.
وسى ءپرينسيپتى الاۋىزدىقتاردىڭ ءىس جۇزىندىك جۇمىستاردا
قالاي بەينەلەنگەنى كىمگە بولسا دا بەلگىلى. بولشەۆيكتەردىڭ بۋلي-
گين دۋماسىنا تيىم سالۋى[355] جانە مەنشەۆيكتەردىڭ اۋىتقۋى. بولشە-
ۆيكتەردىڭ ۆيتتە دۋماسىنا تيىم سالۋى[356] جانە سايلاۋعا، ءبىراق
دۋمانى سايلاۋعا ەمەس، شاقىرعان مەنشەۆيكتەردىڭ اۋىتقۋى.
مەنشەۆيكتەردىڭ ءبىرىنشى دۋمادا نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتياشىل
پارتيانىڭ بيلىك كەڭسەسىن جانە ونىڭ ساياساتىن قولداۋى، "سول-
شىلداردىڭ اتقارۋ كوميتەتى" يدياسىن[371] ۇگىتتەۋمەن بىرگە
بولشەۆيكتەردىڭ نەگىزگى زاڭدىق جالعان ۇمىتتەر مەن نەگىزگى

زاڭشىل ـ دەموكراتياشىل پارتيانىڭ كەرى توڭكەرىسشىلدىگىن باتىل اشكەرەلەۋى. سونان سوڭ، بولشەۆيكتەردىڭ ەكىنشى دۋما سايلاۋىن-داعى سولشىل وداعى جانە مەنشەۆيكتەردىڭ نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتتارمەن جاساعان وداعى، ت. ب.

قازىر روسسيا توڭكەرىسىندەگى "نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتيا-شىل پارتيانىڭ ٴداۋىرى" (بۇل 1906 ـ جىلى 3 ـ ايدا شىققان «نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتتاردىڭ جەڭىسى جانە جۇمىسشى پارتياسىنىڭ مىندەتتەرى» دەگەن كىتاپشانىڭ ٴسوزى)①، ٴسىرا، اقىرلاسقان بولۋ كەرەك. نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتتاردىڭ كەرى توڭكەرىسشىلدىگى ابدەن اشكەرەلەندى. ٴوزدەرىنىڭ بارلىق ۋاقىتتا توڭكەرىسكە قارسى تۇرىپ كەلگەندىگىن نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكرا-تتاردىڭ ٴوزدەرى مويىنداي باستادى، ال ستروۋە مىرزا دا نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتياشىل پارتيالىق ليبەراليزمنىڭ شىن سىرىن بۇكپەسىز تۇردە ايتىپ وتىر. قازىر سانالى پرولەتاريات تۇتاس العاندا وسى نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتياشىل پارتيالىق ٴداۋىردىڭ بارىنە، وسى "نەگىزگى زاڭدىق وراعىتۋ جولىنىڭ" بارىنە نەعۇرلىم كوڭىل اۋدارىپ قاراۋى بولسا، بۇل ٴداۋىردى دە، نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتياشىل پارتيانىڭ ٴمانىن دە بولشەۆيك-تەردىڭ الدىن ـ الا ابدەن دۇرىس مەجەلەگەندىگىن سولعۇرلىم انىق تۇسىنەتىن بولادى، مەنشەۆيكتەردىڭ ىشىندە قاتە ساياساتتى جۇر-گىزىپ كەلگەندىگىن، دەربەس پرولەتارلىق ساياساتتى پرولەتارياتتى بۇرجۋازيالىق ليبەراليزمگە باعىندىرۋ ساياساتىمەن اۋىستىرۋدا وبيەكتيۆتىك رولى بولعان ساياساتتى جۇرگىزىپ كەلگەندىگىن سول-

---

① قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 10 ـ توم، حانزۋشاسى، 170—247 ـ بەتتەر. — قۇراستىرۋشىدان

عۇرلىم انىق تۇسىنەتىن بولادى.

* * *

روسسيا ماركسيزمى مەن روسسيا سوتسيال - دەموكراتياسىنداعى ەكى اعىمنىڭ 12 جىل (1895—1907) ىشىندەگى كۇرەسىنە جالپى كوز سالا وتىرىپ، مىناداي قورتىندىعا كەلمەسكە بولمايدى: "جاريا ماركسيزم"، "ەكونوميزم" جانە "مەنشەۆيزم" بەلگىلى تاريحي بەتالىستىڭ كورىنىسىنىڭ ٴارتۇرلى فورمالارى بولىپ تابىلادى. سترۋۆە مىرزانىڭ جانە سول سياقتىلاردىڭ "جاريا ماركسيزمى" (1895 - جىل) **ماركسيزمنىڭ بۇرجۋازيالىق ادەبيەتتەگى كورىنىسى** بولدى. 1897 - جانە كەيىنگى جىلدارداعى سوتسيال - دەموكراتيالىق قوزعالىستىڭ ەرەكشە ٴبىر اعىمى ەسەبىندە، "ەكونوميزم" **بۇرجۋازيالىق - ليبەرالدىق** «ەرەجە»نىڭ[114] : جۇمىسشىلار ەكونوميكالىق كۇرەس جۇرگىزسىن، ليبەرالدار ساياسي كۇرەس جۇرگىزسىن دەگەنىن ٴىس جۇزىندە جۇزەگە اسىردى. مەنشەۆيزم—ادەبيەتتەگى اعىم عانا ەمەس، سوتسيال - دەموكراتيالىق قوزعالىستاعى جىك قانا ەمەس، ونىڭ ۇستىنە جىكتىڭ ۇيىم، ول روسسيا توڭكەرىسىنىڭ ٴبىرىنشى كەزەڭىندە (1905—1907 - جىلدارى) ەرەكشە ساياساتتى— **پرولەتارياتتى ٴىس جۇزىندە بۇرجۋازيالىق ليبەراليزمگە باعىندىرعان** ساياساتتى جۇرگىزدى①.

① پارتيانىڭ 2 - قۇرىلتايىنداعى ٴتۇرلى جىكتەر مەن اعىمداردىڭ كۇرەسىن تالداۋ (قاراڭىز: 1904 - جىلى باسىلعان كىتاپشا «ٴبىر ادىم ىلگەرى، ەكى ادىم كەيىن») 1897 - جىلعى جانە ونان كەيىنگى جىلدارداعى "ەكونوميزم"نىڭ "مەنشەۆيزم"مەن تىكەلەي بايلانىستى ەكەندىگىن تالاسسىز تۇردە دالەلدەيدى. ال سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياداعى "ەكونوميزم"نىڭ 1895 — 1897 - جىلدارداعى "جاريا ماركسيزم"مەن نەمەسە "سترۋۆيزم"مەن بايلانىسىن مەن «نە ىستەۋ

كاپيتاليستىك ەلدەردىڭ بارىندە پرولەتاريات ٴوزىنىڭ وڭ جاق-تاعى كورشىسى ۇساق بۇرجۋازيامەن تولىپ جاتقان وتپەلى باسقىشتار ارقىلى ٴسوزسىز بايلانىستى بولادى. جۇمىسشى پارتيالارىنىڭ بارد-ىندە كوزقاراسى، تاكتيكاسى، ۇيىمدىق "لۋشيان"ى جاعىندا ۇساق بۇرجۋازيالىق ورايشىلدىقتا بەيىمدىلىكتى كورسەتەتىن، ايقىن نەمەسە ونشا ايقىن بولماعان وڭ قاناتتىڭ قالىپتاساتىندىعى ٴسوزسىز. روسسيا سياقتى ۇساق بۇرجۋازيالىق ەلدە، بۇرجۋا-زيالىق توڭكەرىس زامانىندا، جاس سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ العاشقى قۇرىلۋ زامانىندا جوعارداعى بەيىمدد-لىكتىڭ ەۆروپانىڭ قاي-قاي جەرىنەن دە گورى اناعۇرلىم قاتتىراق، ناقتىلىراق، ايقىنىراق بەينەلەنبەۋىنە بولمادى. روسسيا سوتسيال-دەمو-كراتيالىق پارتياسىنىڭ دامۋىنىڭ ٴتۇرلى داۋىرلەرىندەگى وسى بەيىم-دىلىكتىڭ تۇرلىشە بەينەلەنۋ فورمالارىمەن تانىسۋ توڭكەرىستىك ماركسيزىمدى نىعايتۋ ٴۇشىن، ٴوزىنىڭ ازاتتىق كۇرەسىندە روسسيا جۇمىسشى تابىن شىنىقتىرۋ ٴۇشىن توتەنشە قاجەتتى.

1907-جىلى 9-اي

1907-جىلى 11-ايدا «ون ەكى جىل ىشىندە» دەگەن جيناقتا س-پەتەربۋرگتە باسىلعان قول قويعان: ۆل. يلين

جيناقتاعى ٴتۇپ نۇسقاسىنا ساي باسىلىپ وتىر

«لەنين شىعارمالارى»، 13-توم، حانزۋشاسى، 77—96-بەتتەرىنەن

كەرەك؟» كتاپشاسىندا (1902-جىل) كورسەتتىم. جاريا ماركسيزىم، ەكونوميزىم، مەنشەۆيزىم يديا جاعىنان عانا بايلانىستى ەمەس، سونىمەن بىرگە ولار تىكەلەي تاريحي ساباقتاستىعى جاعىنان دا ٴوزارا بايلانىستى.

سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ 1905—1907-جىلدارى بولعان روسسيا ٴبىرىنشى توڭكەرىسىندەگى جەر پروگرامماسى[372] (قىسقارتىلعانى)

قورىتىندى

جەر ماسەلەسى روسسياداعى بۋرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ نەگىزى بولىپ وتىر جانە وسى توڭكەرىستىڭ ۇلتتىق وزگەشەلىگىن بەينەلەپ وتىر.

بۇل ماسەلەنىڭ ٴمانى — پومەششيكتىك جەر يەلىگىن جويۋ ٴۇشىن جانە روسسيانىڭ ەگىنشىلىك تۇزىمىندەگى، دەمەك، ونىڭ بارلىق الەۋمەتتىك جانە ساياسي تۇزىمدەرىندەگى باسىبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمنىڭ قالدىقتارىن جويۋ ٴۇشىن ديحانداردىڭ جۇرگىزىپ وتىرعان كۇرەسىندە بولىپ وتىر.

ەۆروپالىق روسسياداعى ون جارىم ميليون ديحان ۇيلەرىنىڭ 75 ميليون دەساتينا جەرى بار. وتىز مىڭ كوبىنەسە تەكتى جانە ٴبىر ٴبولىم توسىننان بايىعان ٴىرى پومەششيكتەردىڭ ٴارقايسىسىنىڭ 500 دەساتينادان استام، بارلىعىنىڭ 70 ميليون دەساتينا جەرى بار. تۇتاس جاعدايدىڭ نەگىزگى ارتقى كورىنىسى مىنە وسىنداي. باسىبايلى ديحاندى پومەششيكتەردىڭ روسسيانىڭ ەگىنشىلىك تۇزىمىندە، دەمەك، جالپى روسسيا مەملەكەتىندە جانە بۇكىل روسسيا ومىرىندە

باسىم بولىپ وتىرعاندىعىنىڭ نەگىزگى شارتتارى مىنە وسىنداي. باسىبايلى ديحان يەلەنۋشىلەر دەگەنىمىز بۇل ٴسوزدىڭ ەكونوميكالىق ماعىناسىندا ٴبىرى مەنشىك يەلەرى بولادى: ولاردىڭ جەر يەلەنۋدىڭ نەگىزى باسىبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمىنىڭ تاريحىمەن، تەكتى اقسۇيەكتەردىڭ عاسىرلىق جەر توناۋ تاريحىمەن جاسالعان. ولاردىڭ قازىرگى كەزدەگى شارۋاشىلىق ٴادىسىنىڭ نەگىزى — جۇمىسپەن وتەۋ ٴتۇزىمى، ياعني تۋرادان-تۋرا اقىسىز ەڭبەك ەتۋ ٴتۇزىمىنىڭ قالدىعى، ديحان قۇرال-سايماندارى ارقىلى جۇرگىزىلەتىن شارۋاشىلىق، ۇساق ەگىنشىلەردى كىرىپتارلاۋدىڭ ۇشى-قيىرى جوق ٴار-الۋان فورمالارى ارقىلى — قىسقى جالداۋشىلىق، جىلدىق جەر مايى، جارما-جارلىق جەر مايى، جۇمىسپەن وتەلەتىن جەر مايى، بورىش ٴۇشىن، كەسىندى جەر ٴۇشىن، ورمان ٴۇشىن، پىشەندىك ٴۇشىن، سۋات ٴۇشىن جانە تاعىسىن-تاعىلار ٴۇشىن كىرىپتارلاي بەرۋ ارقىلى جۇرگىزىلەتىن شارۋاشىلىق. روسسيانىڭ كاپيتاليستىك دامۋى سوڭعى جارتى عاسىر بويىندا سونشاما ىلگەرلەپ، ەگىنشىلىكتە باسىبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمدى ساقتاۋ ەندى **مۇلدەم** مۇمكىن بولماي قالدى، ونى جويۋ زورلىقتى داعدارىس، بۇكىل ەل كولەمىندىك توڭكەرىس تۇرلەرىنە كوشتى. ٴبىراق بۇرجۋازيالىق ەلدە باسىبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمدى ەكى ٴتۇرلى جولمەن عانا جويۋعا بولادى.

باسىبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمدى جويعاندا باسىبايلى ديحاندى پومەششيكتىك شارۋاشىلىقتاردى بىرتە-بىرتە يۋنكەرلىك-بۇرجۋازيالىق شارۋاشىلىقتارعا ۇلاستىرۋ ارقىلى، ديحاندار بۇقاراسىن كەدەي ديحاندار مەن جالدامالى ديحاندارعا اينالدىرۋ ارقىلى، بۇقارا تۇرمىسىن ەرىكسىز قايىرشىلىق دارەجەدە ۇستاپ قالىپ، كاپيتاليزىمدى ديحاندار اراسىندا تۋعىزباي قويمايتىن اتتوبەلىندەي عانا باي ديحاندار، بۇرجۋازيالىق ٴبىرى ديحانداردى ٴبولىپ شىعارۋ ارقىلى

جويۋعا بولادى. قارا جۇزدىك پومەششيكتەر مەن ولاردىڭ ٴۋازىرى ستوليپين مىنە تاپ وسى جولعا ٴتۇسىپ وتىر. جەر يەلەنۋدىڭ ىرىپ-شىرىگەن ورتا عاسىرلىق فورمالارىن كۇشپەن جويماي تۇرىپ، روسسيانىڭ دامۋىنا جول تازارتۋعا **بولمايتىنىن** ولار تۇسىنگەن. سوندىقتان **پومەششيكتەردىڭ مۇددەلەرىن كوزدەي وتىرىپ**، ولار وسى جويۋ ىسىنە باتىل كىرىستى. ولار بيۋروكراتتار مەن پومەششيكتەر اراسىندا وسى جۇيق اراعا دەيىن تاراپ كەلگەن جارتىلاي فەودال-دىق قاۋىمعا تىلەكتەستىكتى لاقتىرىپ تاستادى. ولار قاۋىمدى كۇشپەن جويۋ ٴۇشىن "نەگىزگى زاڭدىق" زاڭدارىدىڭ ٴبارىن اتتاپ ٴوتتى. ولار ديحان بۇقاراسىن توناۋعا، ەسكى جەر يەلەنۋ ٴتۇزىمىن بۇزۋعا، مىڭداعان ديحان ۇيلەرىن كۇيزەلتۋگە باي ديحاندارعا تولىق ۇقىق بەردى؛ ورتا عاسىرلىق اۋىل-قىستاقتى دولىلار يەلەنۋشىلەر-دىڭ "ەمىن-ەركىن توناۋىنا" بەردى. ولار ٴوز تابىنىڭ ۇستەمدى-گىن ساقتاۋ ٴۇشىن باسقاشا ىستەي **المايدى**، ويتكەنى ولار كاپيتالي-ستىك دامۋعا قارسى كۇرەسۋ ەمەس، سوعان ىڭعايلانۋ قاجەتتىگىن ٴتۇسىنىپ وتىر. ال ٴوز ۇستەمدىگىن ساقتاۋ ٴۇشىن ديحان بۇقاراسىنا **قارسى** ولار "تۇسىنان بايىعاندار"مەن، رازۋۋايەۆتارمەن، كولۋ-پايەۆ[373]تارمەن عانا بىرىگە الادى. ولاردىڭ وسى كولۋپايەۆتارعا: بايىڭدار! ٴبىز سىزدەردىڭ ٴبىر سوممەن ٴجۇز سوم تابۋ-لارىڭىزعا مۇمكىندىك بەرەمىز، بىزگە جاڭا جاعدايدا ۇكىمەتىمىزدىڭ نەگىزىن ساقتاپ قالۋعا جاردەم ەتىڭىزدەر! دەپ ۇران تاستاۋدان باسقا امالى جوق. دامۋدىڭ مۇنداي جولىمەن ٴجۇرۋ ٴۇشىن ديحان بۇقاراسى مەن پرولەتارياتقا ۇزدىكسىز، جۇيەلى، تەجەۋسىز **زورلىق** جۇرگىزۋ كەرەك بولادى. ال پومەششيكتىك كەرى توڭكەرىس وسى زورلىق ٴىسىن بارلىق جاعىنان بىردەي ۇيىمداستىرۋعا اسىعىپ وتىر.

دامۋدىڭ ەكىنشى جولىن، ونىڭ ٴبىرىنشى، پرۋسسيالىق جولىنان

ايىرۋ ٴۇشىن، ٴبىز كاپيتاليزىم دامۋىنىڭ امەريكالىق جولى دەپ اتادىق. بۇل جول دا ەسكى جەر يەلەنۋ ٴتۇزىمىن كۇشپەن بۇزۋدى كەرەك قىلادى — روسسيادا اسقىنىپ، شيەلەنىسىپ وتىرعان داعدا-رىستىڭ جايشىلىقپەن، بەيبىتشىلىكپەن تىنۋ مۇمكىندىگىن روسسيا ليبەرالدارىنىڭ تەك توپاس مەششاندارى عانا ارمان ەتە الادى.

ٴبىراق بۇل قاجەتتى جانە بولماي قويمايتىن بۇزۋ اتتوبەلىندەي پومەششيكتەرگە ەمەس، ديحان بۇقاراسىنا پايدالى بولۋى مۇمكىن. ەشقانداي پومەششيكتىك شارۋاشىلىق بولمايتىن جاعدايداعى ەركىن ەگىن فەرمالارىنىڭ قوجايىندارى كاپيتاليزىم دامۋىنىڭ نەگىزى بولۋى مۇمكىن، ويتكەنى پومەششيكتىك شارۋاشىلىق ەكونوميكالىق جاعىنان العاندا تۇگەلىمەن كەرتارتپالىق شارۋاشىلىق. ال ەگىن فەرمالىق شارۋاشىلىق ەلەمەنتتەرىن ديحاندار شارۋاشىلىعى اراسىندا ەلىمىزدىڭ مۇنان بۇرىنعى شارۋاشىلىق تاريحى جاساپ بەردى. كاپيتاليزىم دامۋىنىڭ وسى جولىندا ىشكى بازار وراسان زور دارە-جەدە وسكەندىكتەن، بۇكىل حالىقتىڭ ٴال-اۋقاتى، جىگەرى، ىنتالىلىعى جانە مادەنيەتى كوتەرىلگەندىكتەن ەلىمىزدە كاپيتاليزىم، ٴسوز جوق، ولشەۋسىز كەڭ، ەركىن، تەز دامىدى. ال روسسيانىڭ كەڭ-بايتاق تىڭ جەرلەرى ەگىنشىلىكتى وراسان زور ۇلعايتۋ ٴۇشىن جانە ٴوندىرىستى تەرەڭىنەن عانا ەمەس، سونىمەن قاتار كەڭىنەن دە ارتتىرۋ ٴۇشىن كەرەك بولاتىن ەكونوميكالىق نەگىزدى قامتاماسىز ەتەدى؛ ىشكى روسسياداعى ديحان بۇقاراسىنىڭ باسىبايلى ديحاندىق تۇزىمىنەن ەزىلۋى، سونىمەن قاتار جەر ساياساتىنا باسىبايلى ديحاندىق-بيوروكراتتىق كوزقاراستىڭ بولۋى بۇل تىڭ جەرلەردى پايدالانۋدى ادام ايتقىسىز قيىنداتىپ جىبەردى.

دامۋدىڭ مۇنداي جولى پومەششيكتىك جەر يەلەنۋدى جويۋدى عانا تىلەپ قويمايدى. ويتكەنى باسىبايلى ديحاندى پومەششيكتەردىڭ

ۇستەمدىگى عاسىرلار بويىنا ەلدىڭ **بۇكىل** جەر يەلىگى اتاۋلىعا، دىحانداردىڭ ۇلەستى جەرلەرىنە دە، ەركىندەۋ شەتكەرى ايماقتار- داعى قونىس اۋدارعانداردىڭ جەر يەلەنۋىنە دە ٴوزىنىڭ اسەرىن تيگىزدى: جەكە وكتەمدىك ۇكىمەتتىڭ بۇكىل قونىس اۋدارعاندار جونىندەگى ساياساتى قونىس اۋدارعانداردىڭ ەركىن ورنالاسۋىنا كەدەرگى جاساعان، جاڭا جەر قاتىناستارىن سۇمدىق شاتاستىرعان، ورتالىق روسسيانىڭ باسىبايلى دىحاندىق بيروكراتيزمىنىڭ ۋىن شەتكەرى ايماقتارعا جايعان توعمويىن ٴمانساپتىلاردىڭ ازياتتىق قول سۇعۋشىلىعىنا لىق تولى①. روسسيادا پومەششيكتىك جەر يەلەنۋ عانا ەمەس، سونىمەن قاتار دىحانىنىڭ ۇلەستى جەر يەلەنۋى دە ورتا عاسىرلىق جەر يەلەنۋ بولىپ تابىلادى. جەر يەلەنۋ ادام ايتقىسىز شاتاستىرىلعان. ورتا عاسىرلىق جەر يەلەنۋ دىحانداردى سانسىز ۇساق، ورتا عاسىر- لىق تۇرلەرگە جانە دارەجەلەرگە بولشەكتەيدى. ول دىحانداردىڭ جەر قاتىناستارىنا ورتالىق وكىمەتتىڭ دە، جەرگىلىكتى وكىمەتتەردىڭ دە جۇگەنسىز تۇردە قول سۇعۋىنىڭ عاسىرلىق تاريحىن كورسەتەدى. ول دىحانداردى، ٴدال ەۋرەيلەر رايونىنا ايداپ تىققانداي، سالىق سالىناتىن ورتا عاسىرلىق ۇساق وداقتارعا، ۇلەستى جەرلەردى ورتاق يەلەنۋ وداقتارىنا، ياعني قاۋىمدارعا ايداپ تىعادى. ال روسسيانىڭ ەكونوميكالىق دامۋى ٴىس **جۇزىندە** دىحانداردى وسى ورتا عاسىرلىق جاعدايدان قۇتقارادى، قۇتقارعاندا، — ٴبىر جاعىنان، ۇلەستى جەر- لەردى باسقاعا مايعا بەرۋدى جانە ولاردى تاستاپ كەتۋدى تۇعىزا-

---

① ٴوزىنىڭ «قونىس اۋدارۋ جانە تىڭ يگەرۋ» (1905 - جىلعى سانكت - پەتەربۋرگ باسپاسى) دەگەن كىتابىندا ا. كاۋفمان مىرزا قونىس اۋدارۋ ساياساتى تاريحىنىڭ جالپى احۋالىن بەرەدى. شىن "ليبەرال" بولعاندىقتان اپتور باسىبايلى ديحان يەلەنۋشىلىك بيروكراتيزمىدىك تۇزىمگە ولشەۋسىز قۇرمەت كورسەتەدى.

دى. ەكىنشى جاعىنان، يەلەنۋ فورماسى مەيلىنشە الۋان ـ الۋان بولعان **ۇساق جەرلەردى**، ديحاندارديڭ ٴوز مەنشىگىندەگى ۇلەستى جەر-لەردى، مايعا الىنعان ۇلەستى جەرلەردى، ساتىپ الىنعان مەنشىكتى جەرلەردى، پومەششيكتەن مايعا الىنعان، قازىنادان مايعا الىنعان، ت.س. جەرلەردى قوسىپ كەلەشەكتەگى ەركىن ەگىن فەرماسى قوجايىندارىنىڭ (نەمەسە يۋنكەرلىك روسسيانىڭ كەلەشەكتەگى باي ديحاندارىنىڭ) شارۋاشىلىعىن قۇرادى.

روسسيادا **شىن** ەركىن ەگىن فەرماسى قوجايىندارىنىڭ شارۋا-شىلىعىن جاساۋ ٴۇشىن **بارلىق** جەرديڭ ــ پومەششيكتىك جەرلەرديڭ دە، ۇلەستىك جەرلەرديڭ دە ــ "قورشاۋىن جويۋ" قاجەت. ورتا عاسىرلىق جەر يەلەنۋديڭ **ٴبارىن** بۇزۋ، ەركىن قوجايىندارديڭ ەركىن جەردە شارۋاشىلىق قۇرۋى ٴۇشىن جەر جاعىنداعى ەرەكشە ۇقىقتارديڭ ٴبارىن جويۋ قاجەت. جەردى ەركىن ايىرباستاۋدى، ەركىن قونىستانۋدى، جەر بولەكتەرىن ەركىن كەڭەيتۋدى، ەسكىر-گەن سالىق تولەۋ سيپاتىنداعى قاۋىمنىڭ ورنىنا جاڭا ەركىن سەرىك-تىكتەر قۇرۋدى مۇمكىندىكتىڭ بارىنشا قامتاماسىز ەتۋ قاجەت. بارلىق جەردەگى ورتا عاسىرلىق قوقىسقتارديڭ ٴبارىن "تازارتۋ" قاجەت.

وسى ەكونوميكالىق قاجەتتىلىكتىڭ بەينەسى جەردى مەملەكەت يەلىگىنە الۋ، جەرگە جەكە مەنشىكتى جويۋ، اۋىل ـ قىستاقتارداعى باسىبايلى ديحاندىق تۇزىمدەردەن تولىق قول ٴۇزۋ ەسەبىندە **بارلىق** جەردى مەملەكەت يەلىگىنە بەرۋ بولىپ تابىلادى. روسسيادا ديحان-دار **بۇقاراسىنان** جەردى مەملەكەت يەلىگىنە الۋدى جاقتاۋشىلار شىعارىپ وتىرعان دا ناق وسى ەكونوميكالىق قاجەتتىلىك. باسىم كوپشىلىك ۇساق مەنشىكشى ەگىنشىلەر 1905 ـ جىلى ديحاندار وداعى قۇرىلتايلارىندا دا، 1906 ـ جىلى ٴبىرىنشى دۋمادا دا،

1907-جىلى ەكىنشى دۋمادا دا، ياعني توڭكەرىستىڭ بۇكىل ٴبىرىنشى داۋىرىندە جەردى مەملەكەت يەلىگىنە الۋدى جاقتاپ كەلدى. ولاردىڭ جاقتاعان سەبەبى — "قاۋىم" ولاردىڭ اراسىندا ەرەكشە "وركەندەر"، ەرەكشە، بۇرجۋازيالىق ەمەس، "ەڭبەك پرينتسيپتەرى"ن جەتىلدىرگەندىگىنەن ەمەس. ولاردىڭ جاقتاعان سەبەبى، ونىڭ كەرىسىنشە، ٴومىر ولاردان ورتا عاسىرلىق قاۋىمنان جانە ورتا عاسىرلىق ۇلەستى جەر يەلىگىنەن **قۇتىلۋدى** تالاپ ەتتى. ولاردىڭ جاقتاعان سەبەبى، ولاردىڭ سوتسياليستىك ەگىنشىلىك قۇرعىسى كەلەتىندىگىنەن نەمەسە قۇرا الاتىندىعىنان ەمەس، قايتا، ولاردىڭ ناعىز بۇرجۋازيالىق، ياعني باسىبايلى ديحاندىق داستۇرلەردىڭ **بارىنەن** بارىنشا ازات ۇساق ەگىنشىلىك قۇرعىسى كەلگەندىگىنەن جانە قۇرا الاتىندىعىنان، ونى قۇرا الاتىندىعىنان جانە قۇرا الاتىندىعىنان.

سونىمەن روسسيا توڭكەرىسىندە كۇرەسۋشى تاپتاردىڭ جەرگە جەكە مەنشىك ماسەلەسىنە ورىنداي ايىرىقشا كوزقاراسىن تۋعىزعان كەزدەيسوق ٴبىر نارسە ەمەس جانە (شولاق ويلى ادامداردىڭ ويلاعانىنداي) بەلگىلى ٴبىر ٴىلىمنىڭ اسەرىنە ۇشىراعاندىقتان ەمەس. بۇل ايىرىقشا كوزقاراس روسسياداعى كاپيتاليزم دامۋىنىڭ جاعدايلارىنان جانە بۇل دامۋدىڭ قازىرگى كەزەڭدەگى كاپيتاليزمنىڭ تالاپتارىنان تۋىپ وتىر. بۇكىل قارا جۇزدىك پومەششيكتەر، بۇكىل كەرى توڭكەرىسشىل بۇرجۋازيا (سونىڭ ىشىندە وكتيابريستەر[85] دە، **نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتياشىلدار دا**[84]) جەرگە جەكە مەنشىك جاعىنا شىقتى. بۇكىل ديحاندار مەن پرولەتاريات — جەرگە جەكە مەنشىككە قارسى بولدى. جاڭعىرتىپ قايتا قۇرۋدىڭ جولى — يۋنكەرلىك-بۇرجۋازيالىق روسسيا جاساۋ جولى، ول ەسكى جەر يەلەنۋ نەگىزدەرىنىڭ ساقتالۋىن جانە بۇل نەگىزدەردىڭ بىرتە-بىرتە، حالىق بۇقاراسىن ازاپقا

ۇشىراتا وتىرىپ، كاپيتاليزىمگە ۇيىرلەستىرىلۋىن العى شارت ەتەدى. ەسكى ٴتۇزىمدى شىن قۇلاتۋدىڭ جولى ــ توڭكەرىستىك جول، ول ٴوزىنىڭ ەكونوميكالىق نەگىزىن ورناتۋ ٴۇشىن، جەر يەلەنۋدىڭ ەسكى فورمالارىنىڭ ٴبارىن، روسسيانىڭ ەسكى ساياسي مەكەمەلەرىنىڭ ٴبارىن جويۋدى ٴسوزسىز تالاپ ەتەدى. روسسيا توڭكەرىسى ديحاننىڭ جەر توڭكەرىسى رەتىندە عانا جەڭىسكە جەتە الاتىنىن جانە جەر توڭكەرىسى جەردى مەملەكەت يەلىگىنە الماي تۇرىپ، ٴوزىنىڭ تاريحي مىندەتىن تۇگەل ورىنداي المايتىنىن روسسيا توڭكەرىسىنىڭ ٴبىرىنشى ٴداۋىرىنىڭ تاجىريبەسى ٴبىرجولاتا سىپاتتاپ شىقتى.

سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا حالىقارالىق پىرولەتارياتتىڭ پارتياسى، بۇكىل دۇنيە جۇزىندە سوتسياليزىمدى جۇزەگە اسىرۋدى كوزدەيتىن پارتيا بولعاندىقتان، ٴوزىن ەشبىر بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ ەشقانداي داۋىرىمەن قوسىپ جىبەرە المايدى، ٴوزىنىڭ تاعدىرىن بەلگىلىبىر بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ بەلگىلىبىر ناتيجەسىمەن بايلانىستىرا المايدى. ناتيجەسىنىڭ قالاي بولۋىنا قاراماستان، ٴبىز ەڭبەكشىلەر بۇقاراسىن وزدەرىنىڭ سوتسياليستىك ۇلى ماقساتتارىنا قاراي اۋماستان جەتەكتەيتىن دەربەس، تازا پىرولەتارلىق پارتيا بولىپ قالا بەرۋگە ٴتيىسپىز. سوندىقتان ٴبىز بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ ٴارقانداي تابىستارىنىڭ دا باياندىلىعىنا ەشقانداي كەپىلدىك بەرە المايمىز. ويتكەنى ونىڭ بارلىق تابىستارىنىڭ بايانسىزدىعى، ىشكى جاعىنىڭ قايشىلىعى بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستىڭ وزىنە عانا ٴتان نارسە، "قايتا ٴتىرىلۋدىڭ بولماۋىنا كەپىلدىكتەر" "ويلاپ شىعارۋ" تۇسىنبەۋشىلىكتىڭ جەمىسى عانا بولا الادى. ٴبىزدىڭ مىندەتىمىز بىرەۋ عانا: سوتسياليستىك توڭكەرىس ٴۇشىن پىرولەتارياتتى ىنتىماقتاستىرا وتىرىپ، ەسكى تۇزىمگە قارسى

كۇرەستىڭ ٴبارىن ەڭ باتىل قولداپ وتىرۋ، دامىپ كەلە جاتقان بۇرجۋازيالىق قوعامدا پرولەتاريات ٴۇشىن پايدالى بولعان بارلىق جاعدايلارعا مۇمكىندىگىنشە قول جەتكىزىپ وتىرۋ. ال وسىدان ٴسوزسىز تۋاتىن نارسە: روسسيا بۇرجۋازيالىق توڭكەرىسىندە ٴبىزدىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ پروگرامماسى جەردى مەملەكەت يەلىگىنە الۋ **عانا** بولا الادى. ٴبىزدىڭ پارتيا پروگرامماميزدىڭ باسقا ٴارقانداي **ٴبولىمى** سياقتى، ٴبىز ونى ساياسي قايتا قۇرىلىستاردىڭ بەلگىلى فورمالارىمەن جانە بەلگىلى ساتىمەن بايلانىستىرا قويۋعا ٴتيىسپىز، ويتكەنى ساياسي وزگەرىستىڭ جانە جەر توڭكەرىسىنىڭ كولەمى بىردەي بولماي قويمايدى. ٴبىزدىڭ پارتيا پروگرامماميزدىڭ باسقا ٴارقانداي ٴبولىمى سياقتى، ٴبىز ونى ۇساق بۇرجۋازيالىق جالعان ۇمىتتەردەن، "جەر نورمالارى" تۋرالى زيالىلىق-تورەشىلدىك ملجىڭنان، قاۋىمدى بايانىدى ەتۋ نەمەسە جەردى تەپە-تەڭ پايدالانۋ جايىنداعى كەرتارتپالىق اۋەندەردەن ايقىن اجىراتۋعا ٴتيىسپىز. پرولەتارياتتىڭ مۇددەلەرى بەلگىلى بۇرجۋازيالىق توڭكەرىسكە ەرەكشە ۇران، ەرەكشە "جوسپار" نەمەسە ەرەكشە "جۇيە" ويلاپ شىعارۋدى تالاپ ەتپەيدى، وسى توڭكەرىستىڭ وبيەكتيۆتىك جاعدايلارىن **دايەكتى تۇردە** كورسەتۋدى عانا جانە بۇل ەكونوميكالىق جاقتان جەڭىپ بولمايتىن وبيەكتيۆتىك جاعدايلاردى جالعان ۇمىتتەر مەن بوس قيالداردان تازارتۋدى عانا تالاپ ەتەدى، مەملەكەت يەلىگىنە الۋ دەگەنىمىز ەگىنشىلىكتە ورتا عاسىرلىقتى تولىق جويۋدىڭ بىردەن-ٴبىر ٴادىسى عانا ەمەس، سونىمەن قاتار، جەر تۇزىمدەرىنىڭ كاپيتاليزم تۇسىندا اقىلعا سىيىمدى ەڭ ٴتاۋىر ٴادىسى دە.

روسسيا سوتسيال-دەموكراتتارى وسى دۇرىس جەر پروگرامماسىنان ٴۇش ٴتۇرلى سەبەپتەن ۋاقىتشا باس تارتتى. بىرىنشىدەن،

روسسيادا "جەرگە جەرگىلىكتى جالپىلىق مەنشىك"كە مۇرىنىدىق بولعان پ. ماسلوۆ ماركسىتىك ٴنازارياسىن "تۇزەتتى"، مۇلدەلىك جەر مايى ٴنازارياسىن مويىنىدامادى، جەر قۇنارلىلىعىنىڭ كەمي بەرۋ زاڭى، ونىڭ جەر مايى ٴنازارياسىمەن بايلانىستىلىعى جانە باسقالار جونىندەگى جارتىلاي ەسكىرگەن بۇرجۋازيالىق ىلىمدەردى جاڭعىرتتى. مۇلدەلىك جەر مايىن تەرىسكە شىعارۋ دەگەنىمىز جەرگە جەكە مەنشىكتىڭ كاپيتاليزىم تۇسىنداعى ەكونوميكالىق ماڭىزىن تۇگەل تەرىسكە شىعارۋ ەدى، سولاي بولعاندىقتان ول جەردى مەملەكەت يەلىگىنە الۋ جونىندەگى ماركسىتىك كوزقاراستاردى بۇرمالاتىپاي قويمادى. ەكىنشىدەن، روسسيا سوتسيال-دەموكراتتارى ديحان توڭكەرىسىنىڭ **باستالۋىن** ناقتاپ كورمەي وتىرىپ، ونىڭ مۇمكىن-دىگىنە ساق قاراماي وتىرا المادى، ويتكەنى بۇل توڭكەرىستىڭ جەڭىسكە جەتۋى شىنىندا دا تولىپ جاتقان ەرەكشە قولايلى جاع-دايلاردى جانە بۇقارانىڭ توڭكەرىستىك ساناللىعىنىڭ، جىگەرىنىڭ جانە ىنتاسىنىڭ ەرەكشە ٴوسۋىن كەرەك ەتەتىن ەدى. دايىن **تاجىريبەسى** بولماي تۇرىپ، **بۇرجۋازيالىق** قوزعالىستاردى ويلاپ شىعارۋ مۇمكىن ەمەس دەپ ٴبىلىپ، روسسيا ماركسشىلدەرى، ارينە، **توڭكەرىسكە دەيىن** دۇرىس جەر پىروگىراممامىسىن العا قويا الما-دى. ٴبىراق ولار بۇل ارادا مىناداي قاتەلىك وتكىزدى: توڭكەرىس باستالىپ كەتكەنىنەن **كەيىن** دە ماركسىتىك ٴنازارياسىن روسسيانىڭ ەرەكشە جاعدايلارىنا **قولدانۋدىڭ** ورنىنا (ٴبىزدىڭ ٴنازاريامىز دوگما ەمەس، ٴىس-ارەكەتتىڭ **قىبلاناماسى** دەپ ۇيرەتكەن بولاتىن ٴارقاشان ماركس پەن ەنگەلس)، ماركسىتىك ٴنازارياسىن بوتەن جاعدايلارعا، **وزگە** زامانعا قولدانۋدان شىققان قورتىندىلاردى، سىن كوزىمەن قاراماي، قايتالاي بەردى. گەرمانيا سوتسيال-دەمو-كراتتارى، مىسالى، ماركسىتىك جەردى مەملەكەت يەلىگىنە الۋ

تالابى بار ەسكى پىروگىرامماالارىنان ابدەن ٴتابيعي تۇردە باس تارتتى، ويتكەنى گەرمانيا، يۋنكەرلىك ـ بۇرجۋازيالىق ەل ەسەبىندە، ٴبىرجولاتا قالىپتاسىپ بولعان ەدى، بۇرجۋازيالىق ٴتۇزىم نەگىزىندە بولاتىن بارلىق قوزعالىستىڭ وندا زامانى وتكەن، جەردى مەملەكەت يەلىگىنە الۋدى قورعايتىن ەشقانداي حالىقتىق قوزعالىس جوق جانە بولا المايتىن ەدى. يۋنكەرلىك ـ بۇرجۋازيالىق ەلەمەنتتەردىڭ باسىمدىعى جەردى مەملەكەت يەلىگىنە الۋ جوسپارىن **ٴسوز جۇزىندە** ويىنشىقتا نەمەسە ٴتىپتى يۋنكەرلەردىڭ بۇقارانى تونااۋ قۇرالىنا **اينالدىردى.** گەرمانيالىقتاردىڭ جەردى مەملەكەت يەلىگىنە الۋ تۋرالى ٴسوز قىلۋدان دا باس تارتۋى مۇلدە دۇرىس ەدى، ٴبىراق وسى قورتىندىنى روسسياعا اكەلىپ قولدانا سالۋ (ماركستىڭ ٴنازاريا-سىن ماسلوۆشا تۇزەتۋدىڭ جەرگە جەرگىلىكتى جالپىلىق مەنشىكپەن بايلانىستىلىعىن سەزبەيتىن ٴبىزدىڭ كەيبىر مەنشەۆيكتەرىمىز شىن مانىنە كەلگەندە وسىلاي ىستەيدى) ٴاربىر ناقتىلى سوتسيال ـ دەمو-كراتيالىق پارتيالاردىڭ تاريحي دامۋدىڭ ەرەكشە داۋىرلەرىندەگى مىندەتتەرىن ويلاي بىلمەۋ بولىپ تابىلادى.

ۇشىنشىدەن، جەرگە جەرگىلىكتى جالپىلىق مەنشىك پىروگىرام-ماسىندا مەنشەۆيزمنىڭ روسسيا بۇرجۋازيالىق توڭكەرىسىندەگى بارلىق قاتە تاكتيكالىق باعىتتارى ايقىن كورىنەدى: "پىرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ وداعى"① انا وسى توڭكەرىستىڭ جەڭۋىن قامتاماسىز ەتە الاتىنىن تۇسىنبەۋ. پىرولەتارياتتىڭ بۇرجۋازيالىق توڭكەرىستەگى باسشىلىق رولىن تۇسىنبەۋ، پىرولەتارياتتى وقشاۋ اپارىپ قويۋعا، ونى توڭكەرىستىڭ جارتىكەش ناتيجەمەن اياقتالۋىنا

① كاۋتسكي ٴوزىنىڭ «الەۋمەتتىك توڭكەرىس» دەگەن كىتاپشاسىنىڭ ەكىنشى باسىلۋىندا وسىلاي دەگەن.

يكەمدەۋگە، ونى كوسەمدىكتەن ليبەرالدىق بۇرجۋازيانىڭ كومەكشى-
سىنە (ال ٴىس جۇزىنىدە ليبەرال بۇرجۋازيانىڭ قارا جۇمىسشى-سىنا
جانە جالشىسىنا) اينالدىرۋعا تىرىسۋ. نارتسيس تۋپوريلوۆتىڭ[179]
"ەكونوميس"تەرگە (= روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى
پارتياسىنداعى ٴبىرىنشى توپتاعى ورايشىلدارعا) قارسى: "ەلگەپ
كەتپەي، يكەمدەلىپ، ەپتەپ ٴجۇرىپ الىپ جىلجى، جۇمىسشى حالىق"
دەگەن سوزدەر پارتيامىزدىڭ قازىرگى جەر پىروگىراممامىسىنىڭ رۋحىنا
تولىعىنان ٴدال كەلەدى.

ۇساق بۇرجۋازيالىق سوتسياليزمىنىڭ "ەلىكتەۋى"نە قارسى كۇرەسۋ
توڭكەرىستىڭ كولەمىن جانە ونىڭ پىرولەتاريات بەلگىلەپ وتىرعان
مىندەتتەرىن تارايتپاي كەڭەيتۋگە ٴتيىس. ۇساق بۇرجۋازيانىڭ
ارتتا قالعان جىكتەرىنىڭ نەمەسە ەرەكشە ۇقىپتى ديحانداردىڭ
(كازاكتاردىڭ) اراسىندا "جەرشىلدىك" قانشاما كۇشتى بولعانىمەن
دە ٴبىز ونى كوتەرمەلەۋگە ٴتيىس ەمەسپىز. ٴتۇرلى ۇلتتاردىڭ
وقشاۋلىعىن كوتەرمەلەۋگە ٴتيىس ەمەسپىز، جوق، ٴبىز ديحاندارعا
جەكە ٴۇشىن بىرلىكتىڭ ماڭىزىن تۇسىندىرۋگە ٴتيىسپىز، قوزعالىس-
تىڭ كولەمىن تارىلتپاي، قايتا كەڭەيتەتىن ۇران، بۇرجۋازيالىق
توڭكەرىستىڭ تولىق ورىندالماۋىنىڭ جاۋاپكەرشىلىگىن پىرولەتار-
ياتتىڭ ٴىس-ارەكەتىنىڭ ابايسىزدىعىنا ەمەس، بۇرجۋازيانىڭ ارتتا
قالعاندىعىنا ارتاتىن ۇران ۇسىنۋعا ٴتيىسپىز. ٴبىز ٴوزىمىزدىڭ
پىروگىراممامىزدى "جەرگىلىكتى" دەموكراتيزىمگە "يكەمدەمەۋىمىز"
كەرەك، ورتالىق ۇكىمەت دەموكراتيالىق بولماي تۇرعاندا سوراقى
بولىپ تابىلاتىن جانە مۇمكىنشىلىگى جوق اۋىل-قىستاقتاعى "جەر-
گىلىكتى جالپىلىق مەنشىكتىك سوتسياليزىم"دى ويلاپ شىعارماۋىمىز
كەرەك، بۇرجۋازيالىق توڭكەرىسكە تۇرپايى سوتسياليستىك رەفورما-
شىلدىقتى قيۋلاستىرماۋىمىز كەرەك، قايتا بۇقارانىڭ نازارىن بۇر-

جۋازيالىق تونكەرىستىڭ جەڭىپ شىعۋىن شىنايى قامتاماسىز ەتەتىن جاعدايلارعا اۋدارۋسىز كەرەك، بۇل ٴۇشىن جالعىز جەرگىلىكتى دەموكراتيزىم عانا ەمەس، ٴسوز جوق، "ورتالىق" دەموكراتيزىمنىڭ، ياعني ورتالىق مەملەكەتتىك وكىمەت دەموكراتيزىمنىڭ قاجەت ەكەندىگىن، — جانە دە تەك جاي دەموكراتيزىم عانا ەمەس، ٴسوز جوق، ەڭ تولىق، ەڭ جوعارى دەموكراتيالىق ٴتۇزىمنىڭ قاجەت ەكەندىگىنە بۇقارانىڭ نازارىن اۋدارۋسىز كەرەك، ويتكەنى وسىنداي دەموكراتيالىق ٴتۇزىم بولماسا، روسسياداعى ديحانداردىڭ جەر تونكەرىسى، ٴسوزدىڭ علمي ماعناسىندا، **بوس قيالدىق** نارسە بولىپ شىعادى.

ناق قازىرگى تاريحي كەزەڭدە قارا جۇزدىك كەرتارتپاشىلار ٴۇشىنشى دۋمادا شۋ كوتەرىپ ۇلىپ جاتقان كەزدە، كەرى تونكەرىستىڭ الاسۇرۋى اقىرعى شەگىنە جەتكەن، كەرتارتپاشىلار جالپى العاندا تونكەرىسشىلدەردەن، جەكەلەپ العاندا ەكىنشى دۋمانىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ ۋاكىلدەرىنەن تاعىلىقپەن سayasi ٴوشىن الىپ وتىرعان كەزدە، "كەڭ" جەر پروگرامماسىن الىعا قويۋ "قولايلى كەلمەيدى" دەپ ويلاماسىن جۇرت. مۇنداي پىكىر روسسيادا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياعا كىرەتىن نەمەسە وسى پارتيانى قۇپتايتىن مەششاندىق زيالىلاردىڭ قالىڭ جىكتەرىنىڭ وپاسىزدىق، تۇڭىلۋشىلىك، شىرىكتەسىپ، ازعىنداۋشىلىقتارىمەن ۇقساعاندىق بولار ەدى. ەگەر بۇل سىپىرىندى جۇمىسشى پارتياسىنان جاقسىلاپ الاستالىنسا، پرولەتارياتقا تەك پايدالى بولار ەدى. كەرتارتپاشىلار نەعۇرلىم قۇتىرىنا تۇسەتىن بولسا، ٴسوزسىز بولاتىن ەكونوميكالىق دامۋدى ول شىن مانىندە سولعۇرلىم كىدىرتەدى، دەموكراتيالىق قوزعالىستىڭ نەعۇرلىم كەڭ ورلەۋىن سولعۇرلىم ويداعىداي ازىرلەپ بەرەدى. ٴبىز كوپشىلىك قيمىلىنداعى ۋاقىتشا

تىنىشتىق ورناعان داۋىرلەردى دە پايدالانۋىمىز كەرەك، پايدالانعاندا، ۋلى توڭكەرىستىڭ تاجىريبەسىن ىسىن كوزىمەن قاراپ زەرتتەۋ ٴۇشىن، ونى تەكسەرۋ ٴۇشىن، قوقسىقتاردان تازارتۋ ٴۇشىن بۇل تاجىريبەنى كەلەشەكتەگى كۇرەسكە قىبىلانىپ رەتىندە بۇقاراعا بەرۋ ٴۇشىن پايدالانۋىمىز كەرەك.

1907 ـ جىلى 11 ــ 12 ـ اي

1907 ـ جىلى 11 ــ 12 ـ ايلاردا جاز-
ىلعان
1908 ـ جىلى ٴبىرىنشى رەت جاريا-
لانعان (ٴمۇسادىرالانعان)؛
1917 ـ جىلى ”ٴومىر جانە ٴبىلىم“
باسپاسى كىتاپشا ەتىپ باسىپ شىعار-
عان

قول جازباسى بويىنشا باسىلىپ وتىر جانە 1917 ـ جىلعى باسپاسىنىڭ ٴتۇپ نۇسقاسىمەن سالىستىرىلعان

سوڭعى ٴسوز

بۇل كىتاپ 1907 ـ جىلدىڭ اياعىندا جازىلعان بولاتىن. 1908 ـ جىلى ول پەتروگرادتا باسىلعان، ٴبىراق پاتشا وكىمەتىنىڭ باسپا-ٴسوزدى تەكسەرۋ ورگانى ونى قولىنا ٴتۇسىرىپ الىپ، جويىپ جى-بەرگەن. ونىڭ (وسى باسىلىمنىڭ 269 ـ بەتىنەن كەيىنگى) اياق جاعى جوق ٴبىر داناسى عانا امان قالعان ەدى، وسى اياعى قازىر قايتادان جازىلىپ قوسىلدى.

قازىرگى كەزدە توڭكەرىس روسسياداعى جەر ماسەلەسىن 1905 ـ 1907 ـ جىلدارداعىدان اناعۇرلىم كەڭىرەك، تەرەڭىرەك جانە قاتتى-راق قويىپ وتىر. ٴبىرىنشى توڭكەرىستەگى ٴبىزدىڭ پارتيا پىرو-گراممامىزدىڭ تارىيحىمەن تانىسۋ قازىرگى توڭكەرىستىڭ مىندەتتە-رىن دۇرىسىراق تۇسىنۋگە كومەك ەتەر دەپ سەنەمىن.

اسىرەسە مىنانى باسا كورسەتۋ كەرەك، سوعىستىڭ سوعىسۋشى ەلدەرگە ادام ەستىپ كورمەگەن اپاتتار كەلتىرگەنى، ال سونىمەن قاتار ونىڭ، مونوپوليستىك كاپيتاليزىمدى مەملەكەتتىك ـ مونوپوليستىك كاپيتاليزىمگە اينالدىرىپ، كاپيتاليزىمنىڭ دامۋىن وراسان زور تەزدەتكەنى سونشا، ەندى پىرولەتاريات تا، توڭكەرىسشىل ۇساق بۇرجۋازيالىق دەموكىراتتار دا كاپيتاليزىمنىڭ شەڭبەرىمەن تەجەلە المايدى.

ٴومىردىڭ ٴوزى قازىر، ٴوندىرىس پەن ٴبولىستى جالپى مەملە-كەتتىك كولەمدە تارتىپكە سالۋدى، جالپىعا بىردەي مىندەتتى

ەگىبەك ٴتۋزىمىن، ەرىكسىز سينديكاتتاندىرۋدى (ٴىرى سەرىكتىكتەرگە بىرىگۋدى) جانە ت.ب. تالاپ ەتىپ، بۇل شەگىبەرلەردەن اسىپ كەتىپ وتىر.

ٴىستىڭ جايى وسىنداي بولىپ وتىرعانىندا جەردى مەملەكەت يەلىگىنە الۋدا جەر پىروگىرامماسىندا باسقاشا قويىلماي تۇرا المايدى. اتاپ ايتقاندا: جەردى مەملەكەت يەلىگىنە الۋ — بۇرجۋاز-يالىق تۇڭكەرىستىڭ "اسقار شىڭى" عانا ەمەس، سونىمەن قاتار ول **سوتسياليزمگە قاراي باسلعان قادام.** مۇنداي شارالاردى قولدانى-بايىنشا سوعىستىڭ اپاتتارىن جويۋعا بولمايدى.

پىرولەتاريات، كەدەي ديحاندارعا باسشىلىق ەتە وتىرىپ، ٴبىر جاعىنان، سالماق ٴزىلىن ديحان ۋاكىلدەرى سوۆەتتەرىنەن اۋىلدىق جۇمىسشىلار ۋاكىلدەرى سوۆەتتەرىنە اۋدارۋعا، ال ەكىنشى جاعىنان، پومەششيكتىك يەلىكتەردىڭ قۇرال-سايمانىن مەملەكەت يەلىگىنە الۋدى، سونداي-اق ولاردان وسى اۋىلدىق جۇمىسشىلار سوۆەتتە-رىنىڭ باقىلاۋىمەن ٴىستەيتىن ۇلگىلى شارۋاشىلىقتار قۇرۋدى تالاپ ەتۋگە ٴتيىس.

بۇل اسا ماڭىزدى ماسەلەلەرگە مەن، ارينە، بۇل ارادا تولىق توقتاپ جاتا المايمىن، سوندىقتان مۇنى بىلگىسى كەلەتىن وقۋشىنى كۇندەلىك بولشەۆيكتىك گازەت-جورنالدارعا جانە مەنىڭ: «تاك-تيكا تۋرالى حاتتار»① مەن «پىرولەتارياتتىڭ ەلىمىز توڭكەرىسىندەگى مىندەتتەرى (پىرولەتارلىق پارتيا قيمىل پىروگىرامماسىنىڭ جو-

---

① قاراڭىز: وسى تاڭدامالى شىعارمالاردىڭ 3-تومى، حانزۋشاسى، 23 — 35-بەتتەر. — قۇراستىرۋشىدان

باسى)»① دەگەن كىتاپشالارىما سىلتەۋگە ٴتيىسپىن.

اپتور

1917 ـ جىلى 9 ـ ايدىڭ 28 ـ كۇنى

1917 ـ جىلى «سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ 1905 ــ 1907 ـ جىلدارى بولعان ٴبىرىنشى روسسيا توڭكەرىسىندەگى جەر پروگرامماسى» دەگەن كىتاپتا باسىلعان

كىتاپتىڭ ٴتۇپ نۇسقاسى بويىنشا باسىلىپ وتىر

«لەنين شىعارمالارى»، 13 ـ توم، حانزۋشاسى، 399 ــ 409 ـ بەتتەر

① قاراڭىز: وسى تاڭدامالى شىعارمالاردىڭ 3 ـ تومى، حانزۋشاسى، 36 ــ 69 ـ بەتتەر. ــ قۇراستىرۋشىدان

تۇسىنىدىرمەلەر

1 لەنين «"حالىق دوستارى" دەگەن نە جانە ولار سوتسيال ـ دەموكراتتارعا قالاي شابۋىل جاسايدى؟ («روسسيا بايلىعى» جورنالىنىڭ ماركسيزىمشىلدەرگە قارسى ماقالاسىنا جاۋاپ)» دەگەن كىتابىندا حالىقشىلداردىڭ ٴنازاريالىق كوزقاراسى مەن ساياسي پروگرامماسىن جەرىنە جەتە سىندادى، "حالىق دوسى" اتىن جامىلعان، ٴىس جۇزىندە حالىقتىڭ جاۋى بولعان حالىقشىلداردىڭ شىن كەسپىرىن اشىپ تاستادى، قوعامداعى ەڭ الىعاباسار، ەڭ توڭكەرىسشىل تاپ ــ جۇمىسشى تابى دەيتىن ٴپرينسيپتى بايىمدادى، جۇمىسشى ـ ديحان وداعى ــ پاتشالىق ٴتۇزىمدى جانە پومەششيكتىك ـ بۇرجۋازيالىق ۇستەمدىكتى قۇلاتۋدىڭ باستى ٴتاسىلى دەگەن شۇعىلالى يديانى تۇڭعىش رەت الىعا قويدى جانە روسسيا ماركسيزىمشىلدەرىنىڭ نەگىزگى مىندەتتەرىن بەلگىلەپ بەردى.

بۇل كىتاپ 1894 ـ جىلى جازىلدى (ٴبىرىنشى ٴبولىمى 4 ـ ايدا، ەكىنشى، ٴۇشىنشى بولىمدەرى جازدا جازىلىپ بىتكەن). لەنين 1892 ــ 1893 ـ جىلدارى سامارادا تۇرعان كەزىندە ـ اق بۇل كىتاپتى جازا باستادى. ول سامارداعى ماركسيزىمشىلدەر ۇيىرمەسىنە ماركسيزىمنىڭ جاۋلارى ليبەرالشىل ـ حالىقشىلدار ۋ.ۋ (ۋورونتسوۋ)، ميحايلوۋسكي، يۋجاكوۋ جانە كريۋەنكولاردى قاتتى سىنداعان ماقالالاردى وقىدى. بۇل ماقالالار «"حالىق دوستارى" دەگەن نە» دەگەن كىتاپقا ازىرلەنگەن ماتەريال بولدى.

لەنيننىڭ بۇل كىتابى بولىمدەرگە ٴبولىنىپ باسىلدى. ٴبىرىنشى ٴبولىمى 1894 ـ جىلى 6 ـ ايدا پەتەربۋرگتە كاۋچۇك باسپادا باسىلدى. 1894 ـ جىلى 7 ـ ايدا ٴبىرىنشى ٴبولىمى تاعى دا كاۋچۇك باسپادا ەكىنشى رەت باسىلدى؛ سول جىلى 8 ـ ايدا جانە 9 ـ ايدا ا. ا. گانشين گوركيدە (ۋلاديمير ولكەسى) جانە موسكۋادا ٴبىرىنشى،

ەكىنشى بولىمىنەن ىلگەرىندى ـ كەيىندى 100 دانادايى باستىردى؛ سول جىلى 9 ـ ايدا ا.ا. ۆانەيۆ پەتەربۋرگتە كاۋچۇك باسپامەن ءبىرىنشى بولىمىنەن 50 دانا باستىردى (بۇل ءتورتىنشى باسىلۋى ەدى)، ءۇشىنشى ءبولىمىن دە سول مولشەردە باستىردى. 1894 ـ جىلى چەرنيگوۆ ولكەسى بوروزەنسكىي اۋدانىنداعى سوتسيال ـ دەموكراتتار ۇيىرمەسى «"حالىق دوستارى" دەگەن نە»نى كاۋچۇك باسپامەن باستىردى. وسى كىتاپتىڭ 2 ـ ءبولىمى كۇنى بۇگىنگە دەيىن تابىلمادى.

«"حالىق دوستارى" دەگەن نە» روسسيانىڭ ءىشى ـ سىرتىندا كەڭ تارالعان. بۇل شەتەلگە ءارى ەكسپورت ازات ەتۋ قوعامىنا، سونداي ـ اق شەتەلدەردەگى روسسيانىڭ باسقا دا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق ۇيىمدارىنا وتە تانىس.

بۇل كىتاپتىڭ كاۋچۇك باسپامەن باسىلعان ەكىنشى جانە ءۇشىنشى بولىمدەرى 1923 ـ جىلدىڭ باس كەزىندە سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ بەرلينىندەگى ارحيۆىنەن تابىلدى، ءدال سول كەزدىڭ وزىندە دەرلىك لەنينگرادتاعى مەملەكەتتىك شەدرين كىتاپحاناسىنان دا تابىلدى.

1936 ـ جىلى «"حالىق دوستارى" دەگەن نە»نىڭ 1894 ـ جىلى كاۋچۇك باسپامەن باسىلعان جاڭا نۇسقاسى دا تابىلدى. بۇل نۇسقادا وسى كىتاپتى شەتەلدە باستىرۋعا دايىنداعاندا ادەبي جاقتان وڭدەۋ تۇرعىسىنان لەنين ءوز قولىمەن قوسقان، تولىپ جاتقان تۇزەتۋلەر قامتىلعان. — 1 ـ بەت.

2 «روسسيا بايلىعى» («Русское Богатство»)—1876 ـ جىلدان 1918 ـ جىلدىڭ ورتاسىنا دەيىن پەتەربۋرگتە شىعىپ كەلگەن ايلىق جورنال، بۇل جورنال 90 ـ جىلداردىڭ باس كەزىنەن ليبەرالدىق حالىقشىلداردىڭ ورگانىنا اينالىپ، كريۆەنكو مەن ميحايلوۆسكيدىڭ رەداكسيالاۋىندا بولدى. جورنال پاتشا ۇكىمەتىمەن كەلىسۋدى جانە وعان قارسى توتكەرىستىك كۇرەستىڭ قانداينان بولسا دا باس تارتۋدى ۋاعىزدادى، ماركسيزمگە جانە روسسيا ماركسيزمشىلدەرىنە قارسى قاتاڭ كۇرەس جۇرگىزدى. 1906 ـ جىلدان باستاپ بۇل جورنال "حالىق سوتسيال پارتياسى"نىڭ — وسى جارتىلاي نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتياشىل پارتيانىڭ جورنالىنا

ينالدى. ــ 1، 203 ـ بەتتەر.

3 ن. ك.ميحايلوۆسكيدىڭ «ك.ماركس يۋ.جۋكوۆسكي مىرزانىڭ سوتى الدىندا» دەگەن ماقالاسى ايتىلىپ وتىر، بۇل ماقالا «وتان ەستەلىكتەرى» جورنالىنىڭ 1877 ـ جىلى 10 ـ ايداعى 10 ـ سانىندا باسىلعان. ــ 5 ـ بەت.

4 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 1 ـ توم، 1 ـ باسىلۋىنا العى ٴسوز («ماركس ـ ەنگەلس تاڭداماىلى شىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانزۋشاسى، 208 ـ بەت). ــ 7 ـ بەت.

5 قاراڭىز: ماركس «ساياسي ەكونوميا سىنىنا» العى ٴسوز («ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانزۋشاسى، 82 ــ 83 ـ بەتتەر). ــ 11 ـ بەت.

6 «الەۋمەتتىك شارت»(‹Contrat social›) ــ جەان ـ جاك رووسسونىڭ نەگىزگى ەڭبەكتەرىنىڭ ٴبىرى (1762 ـ جىلى باسپادان شىققان)، بۇل ەڭبەكتە: قوعامدىق ٴتۇزىمنىڭ قاي ـ قايسىسى بولسا دا ادامدار اراسىنداعى ەركىن كەلىسىمنىڭ ناتيجەسى بولۋعا ٴتيىس دەگەن يديا قۋاتتالدى. ٴوزىنىڭ نەگىزى يدياليستىك بولا تۇرسا دا 18 ـ عاسىرداعى فرانسيانىڭ بۇرجۋازيالىق توڭكەرىسىنىڭ قارساڭىندا شىعارىلعان "الەۋمەتتىك شارت" ٴنازارياسىنىڭ نە دەگەنمەن دە توڭكەرىستىك رولى بولدى. بۇل ٴنازاريا بۇرجۋازيالىق تەڭدىك تالابىن كورسەتتى، فەودالدىق دارەجەلىك ارداقتىلىقتى جويىپ، بۇرجۋازيالىق رەسپۋبليكانى ورناتۋعا شاقىردى. ــ 12 ـ بەت.

7 ماركس. «كاپيتال»، 1 ـ توم، حانزۋشاسى، 13 ـ تاراۋىنىڭ 1 ـ تاراۋ- شاسىنان پايدالانىڭىز. ــ 23 ـ بەت.

8 ماركستىڭ «وتان ەستەلىكتەرى» جورنالى رەداكسياسىنا جازعان حاتى مەڭزەلىپ وتىر (قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 19 ـ توم، حانزۋشاسى، 126 ــ 131 ـ بەتتەر). ن.ك. ميحايلوۆسكيدىڭ «ك.ماركس يۋ.جۋكوۆسكي مىرزانىڭ سوتى الدىندا» دەگەن ماقالاسىنا بايلانىستى ماركس 1877 ـ جىلدىڭ اياعىندا جازعان بولاتىن. ماركس ولگەننەن كەيىن ەنگەلس بۇل حاتتى كوشىرىپ الىپ، روسسياعا جىبەرگەن بولاتىن. ەنگەلستىڭ ايتۋىنشا: "بۇل حات فرانسۋز تىلىندەگى ٴتۇپ نۇسقاسىنان قولمەن كوشىرىلگەن كوشىرمە كۇيىندە روسسيادا ۇزاق

ۋاقىت بىردەن-بىرگە تاراپ جۇرگەن، سوڭىنان ورىس تىلىنە اۋدارىلىپ، 1886-جىلى جەنەۆادا «حالىق ەركى حابارشىسى» گازەتىندە جاريالانعان، ال كەيىنگى كەزدە روسسيانىڭ ىشىندەگى گازەت-جورنالداردا جاريالانعان. ماركستىڭ قالامىنان شىققان نارسەلەردىڭ بارلىعىنا زور كوڭىل اۋدارعانى سياقتى، بۇل حاتقا دا روسسيانىڭ ٴار سالا قايراتكەرلەرى زور كوڭىل اۋداردى" (قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 22-توم، حانزۋشاسى، 504-بەت). روسسيادا ماركستىڭ حاتى تۇڭعىش رەت «زاڭ حابارشىسى» جورنالىنىڭ 1888-جىلعى 10-سانىنا باسىلىپ شىقتى. — 23-بەت.

9 ەنگەلس «ديۋرينگكە قارسى»دان پايدالانىڭىز («ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 3-توم، حانزۋشاسى، 189-بەت — 23-بەت.

10 بۇل جەردە ايتىلىپ وتىرعانى ماركس پەن ەنگەلس 1845 — 1846-جىلدارى بىرلەسىپ جازعان «نەمىس يدەولوگياسى» دەگەن شىعارما (قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 3-توم، حانزۋشاسى، 11 — 640-بەتتەر). ساقشى مەكەمەسىنىڭ كەدەرگىسى سالدارىنان، باسپاٴسوز ساۋداگەرلەرىنىڭ — ولار ماركس پەن ەنگەلس قارسى تۇرعان جىكتىڭ قاتىستى ۋاكىلدەرى ەدى — باس تارتۋى سالدارىنان بۇل كىتاپ ماركس پەن ەنگەلستىڭ كوزى تىرىسىندە باسپادان شىقپاي قالدى، 2-تومنىڭ 4-تاراۋى عانا جاريالاندى. بۇل كىتاپتىڭ ٴتۇپ نۇسقاسى گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ارحيۆىندە ونداعان جىلدار باسىلىپ جاتقان، ماركس، ەنگەلس، لەنين زەرتتەۋ ورنى جاعىنان 1932-جىلعا جەتكەندە عانا تۇڭعىش رەت نەمىس تىلىندە تولىق جاريالاندى.

وسى ارادا ميحايلوۆسكي سيتاتقا كەلتىرگەن ەنگەلستىڭ ٴسوزى جونىندە، ەنگەلستىڭ «ليۋدۆيگ فەيەرباح جانە گەرمانيا كلاسسيكالىق فيلوسوفياسىنىڭ سوڭى» دەگەن ەڭبەگىنە جازىلعان العى سوزدەن قاراڭىز («ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 4-توم، حانزۋشاسى، 208-بەت). — 24-بەت.

11 لەۋيس حەنري مورگاننىڭ «ەرتە زامانعى قوعامدى نەمەسە ادامزاتتىڭ ناداندىق داۋىردەن تاعىلىق ٴداۋىر ارقىلى مادەني داۋىرگە دەيىن دامۋ

بارىسىن زەرتتەۋ» دەگەن كىتابى ايتىلىپ وتىر. ــ 26 ـ بەت.

12 ەنگەلس. «سەميانىڭ، جەكە مەنشىكتىڭ جانە مەملەكەتتىڭ شىعۋى» دەگەن ەڭبەكتىڭ ءبىرىنشى باسىلۋىنا ارنالعان العى ءسوزىن قاراڭىز («ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 4 ـ توم، حانزۋشاسى، 2 ـ بەت). ــ 26 ـ بەت.

13 رۋلىق ۇيىم ــ ادامزات تارىيحىنداعى ەڭ باستاپقى قوعامدىق ەكونومىكالىق فورماتسىيا، ياعني العاشقى قاۋىمدىق ءتۇزىم. رۋلىق ۇيىم تۋىلعان ءداۋىر ۆسىزامانعى ادامداردىڭ تۇرلەرىنىڭ ەڭ سوڭعى قالىپتاسقان داۋىرىمەن دەڭگەيلەس. رۋلىق ۇيىمنىڭ دامۋى ەكى كەزەڭدى: انالىق بيلىك پەن اتالىق بيلىكتى باسىنان كەشىردى. اتالىق بيلىكتىڭ ىدىراعان ءداۋىرى ءدال العاشقى قوعامنىڭ تاپتىق قوعامعا اينالعان جانە مەملەكەتتىڭ پايدا بولعان ءداۋىرى بولدى. "العاشقى قاۋىمدىق ءتۇزىمنىڭ تۇسىندا وندىرىستىك قاتىناستاردىڭ نەگىزى ــ ءوندىرىس قۇرالدارىنا قوعامدىق مەنشىك بولدى. مۇنىڭ ءوزى سول داۋىردەگى وندىرگىش كۇشتەردىڭ سيپاتىنا نەگىزىنەن ساي كەلەدى. تاس سايماندار جانە ودان كەيىن شىققان ساداق، ساداقتىڭ وعى ءتابيعاتتىڭ كۇشتەرىنە قارسى، جىرتقىش ايۋاندارعا قارسى ادامداردىڭ جەكە ـ جەكە كۇرەسۋىنە مۇمكىندىك بەرمەدى ... ورتاق ەڭبەك ءوندىرىس قۇرالدارىنا جانە ءوندىرىستىڭ ونىمدەرىنە جالپىلىق مەنشىك بولۋعا الىپ كەلدى. مۇندا ءوندىرىس قۇرالدارىنا جەكە مەنشىك تۋرالى ۇعىم ءالى بولعان جوق... مۇندا قاناۋ جوق، تاپتار دا جوق." (قاراڭىز: ستالين «لەنينيزم ماسەلەلەرى»، حانزۋشاسى، 1971 ـ جىلى حالىق باسپاسىندا باسىلۋى، 649 ــ 650 ـ بەتتەر)

العاشقى قاۋىمدىق ءتۇزىم تۋرالى ماركستىڭ «مورگاننىڭ ‹ەرتە زامانداعى قوعام› دەگەن كىتابىنان ۇزىندىلەر»ىن (1965 ـ جىلى حالىق باسپاسىندا باسىلۋى)جانە ەنگەلستىڭ «سەميانىڭ، جەكە مەنشىكتىڭ جانە مەملەكەتتىڭ شىعۋى»ن پايدالانىڭىز («ماركس ـ ەنگەلس تاماڭدالى شىعارمالارى»، 4 ـ توم.) ــ 30 ـ بەت.

14 ءمانساپتىلارعا جەر بەكىتىپ بەرۋ ءتۇزىمى ــ 15 ـ عاسىردا، اسىرەسە 16 ـ عاسىردا روسسىيادا جارىققا شىققان جانە ورناعان ەرەكشە ءبىر

ٴتۇرلى فەودالدىق جەر يەمدەنۋ ٴتۇزىمى. اقسۇيەكتەردىڭ تولىق جەكەلىك جانە مۇرالىق مەنشىگى بولاتىن ٴوز قاراۋىنداعى جەر مەن ٴمانساپتىلارعا بەكىتىپ بەرىلگەن جەردىڭ ايىرماشىلىعى ٴمانساپتىلارعا بەكىتىپ بەرىلگەن جەر قىزمەت اتقارعان اقسۇيەكتىڭ شارتتى جانە ۋاقىتشا يەلىگى بولعان. ٴمانساپتىلارعا بەكىتىپ بەرىلگەن جەر فەودال پاتشانىڭ مەنشىگى بولىپ ەسەپتەلىنىپ، العاشقى كەزدە ارمياداعى قىزمەت ادامدارىنا نەمەسە وردا ٴمانساپتىلارىنا ۋاقىتشا بەرىلىپ وتىرعان. كەيىن كەلە ٴمانساپتىلارعا بەكىتىپ بەرىلگەن جەر بىرتە-بىرتە مۇراعا اينالدى. 17-عاسىردان باستاپ فەودالدىق جەر يەلىگىنىڭ ەكى ٴتۇرى-نىڭ — ٴوز قاراۋىنداعى جەر مەن ٴمانساپتىلارعا بەكىتىپ بەرىلگەن جەردىڭ — اراسىنداعى ايىرماشىلىق بىرتە-بىرتە جويىلا باستادى؛ مۇرالىق ٴوز مەنشىگىندەگى جەر يەلەرى مەن ٴمانساپتىلارعا بەكىتىپ بەرىلگەن جەر يەلەرىنىڭ فەودالدىق ۇقىقتارى تەڭەلە باستادى. پەتر I تۇسىندا ٴمانساپتىلارعا بەكىتىپ بەرىلگەن جەر ٴبىرجولاتا پومەششيك-اقسۇيەكتەردىڭ جەكە مەنشىگىنە اينالدى. — 34 — بەت.

15 حالىقارالىق جۇمىسشى قوعامى — ٴبىرىنشى ينتەرناتسيونالدى ماركس 1864-جىلدىڭ كۇزىندە لوندوندا قۇردى. ماركس پەن ەنگەلس باسقارعان ٴبىرىنشى ينتەرناتسيونال ٴار ەل جۇمىسشىلارىنىڭ ەكونوميكالىق كۇرەستەرى مەن ساياسي كۇرەستەرىنە باسشىلىق ەتتى جانە پرۋدونيزمگە، باكۋنينيز-مگە، جۇمىسشى بىرلەستىگىنشىلدىككە، لاسساليشىلدىققا جانە باسقا ماركسيز-مگە جاۋ اعىمدارعا قارسى قيانكەسكى كۇرەس جۇرگىزىپ، ٴار ەل جۇمىسشىلارىنىڭ حالىقارالىق ىنتىماعىن كۇشەيتتى. ٴبىرىنشى ينتەرناتس-يونال ٴىس جۇزىندە 1872-جىلعى گااگا قۇرىلتايىنان كەيىن ٴوز قيمىلىن توقتاتىپ، 1876-جىلى تاراتىلعاندىعىن رەسمي جاريالادى. ٴبىرىنشى ينتەرناتسيونالدىڭ تاريحي ماڭىزى سول — ول "جۇمىسشىلاردىڭ كاپيتالعا قارسى توڭكەرىستىك شابۋىلىن ازىرلەۋ ٴۇشىن جۇمىسشىلاردىڭ حالىقارا-لىق ۇيىمىنىڭ ىرگە تاسىن قالادى" (قاراڭىز: وسى تاڭدامالى شىعارما-لاردىڭ 3-تومى، حانزۋشاسى، 809-بەتى) — 38-، 161-، 336-بەتتەر.

16 ۆ.پ.بۋرەنين — روسسيالىق كەرتارتپا ساياسي شولۋشى جانە جازۋشى، 1876-جىلدان باستاپ «جاڭا زامان» گازەتىنىڭ رەداكسياسىندا قاتىناسقان.

قوعامدىق پىكىردىڭ بارلىق الـعاباسار اعىمدارىـنىڭ ۋاكىلدەرىن وشپەنـ-
دىلىكپەن وسەكتەپ، ولارعا جالا جاۋىپ وتىرعان. لەنين بۇرەنيننىڭ اتىن
ايتـىس جۇرگىزۋدە ارام نيەتتى ادىستەردى قولـداناتىنـداردى كورسەتۋ
ماعىناسىندا قولدانىپ وتىر. ــ 39 ـ بەت.

17 ماركسيزىمشىلدەرگە قارسى جۇرگىزگەن كۇرەسى ۇشىن ن. ك. ميحايلوۆـ-
سكيدى جانىن سالا ماداقتاپ جازعان بۇرەنيننىڭ 1894 ـ جىلى 2 ـ ايدىڭ
4 ـ كۇنگى «جاڭا زامان» گازەتىندە جاريالانعان فەليەتونى ايتىلىپ وتىر.
«جاڭا زامان» گازەتى («Новое Время») ــ 1868 ـ جىلدان 1917 ـ
جىلعا دەيىن پەتەربۇرگتە شىعىپ تۇرعان كۇندەلىك گازەت، باستاپىندا
سىپايى ليبەرالداردىڭ گازەتى ەدى، 1876 ـ جىلدان باسـتاپ كەرتارتپا
اقسۇيەكتەر مەن بيۋروكراتتار توبىنىڭ ۇنـى بولدى، ول توڭكەرىستىك
قوزعالىستارعا عانا ەمەس، ليبەرال بۇرجۋازيالىق قوزعالىستارعا دا قارسى
تۇردى. 1905 ـ جىلدان باستاپ، قارا جۇزدىكتەر ورگان گازەتىنىڭ ٴبىرى
بولدى. لەنين ونى اتاق ۇشىن ارىن ساتقان گازەتتەردىڭ ۇلگىسى دەپ
اتادى. فەۆرال توڭكەرىسىنەن كەيىن، بۇل گازەت بۇرجۋازيالىق ۋاقىتشا
ۇكىمەتتىڭ كەرى‌توڭكەرىستىك ساياساتىن تولىق قولداپ، بولشەۆيكتەرگە
الاسۇرا شابۋىل‌جاسادى، 1917 ـ جىلى 11 ـ ايـدىڭ 8 ـ كۇنى پەتـروگراد
سوۆەتىنىڭ اسكەري‌توڭكەرىستىك كوميتەتى جاعىنان جاۋىپ تاستالدى. ــ
43 ـ ، 1128 ـ بەتتەر.

18 ەنگەلستىڭ «سەميانىڭ، جەكە مەنشىكتىڭ جانە مەملەكەتتىڭ شىعۋى»نىڭ
1 ـ باسىلۋىنا العى ٴسوزىن پايـدالانىڭىز («ماركس ـ ەنگەلس تاڭـدامالى
شىعارمالارى»، 4 ـ توم، حانزۋشاسى، 1 ـ بەت). ــ 47 ـ بەت.

19 قاراڭىـز: ماركـس. «كاپيـتال»، 1 ـ توم، 2 ـ باسىلـۋىنا سوڭـعى ٴسوز
(«ماركس ـ ەنگەلـس تاڭـدامالى شـىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانزۋشاسى،
211 ـ بەت). ــ 48 ـ بەت.

20 «گەرمانيا ـ فرانسيا جىلناماسى» جورنالى ايتىلىپ وتىر.
«گەرمانيا ـ فرانسيا جىلناماسى» («Deutsch-Französische Jahrbü-
cher») ماركس پەن ا. رۋگەنىڭ رەداكتورلىعىندا پاريجدا شىققان نەمىس
تىلىندەگى جورنال. 1844 ـ جىـلى 2 ـ ايـدا بۇل جورنالـدىڭ ٴبىر عانا
قوس سانى شىقتى. جورنالدىڭ توقتاپ قالۋىنا ماركس پەن بۇرجۋازيالىق

اپتىقپا ەلەمەنت رۋگە اراسىنداعى ٴپرىنسىپتىڭ الاۋىزدىق باستى سەبەپ بولدى. — 49 — ، 158 — بەتتەر.

21 قاراڭىز: ماركستىڭ 1842 — جىلى 9 — ايدا رۋگەگە جازعان حاتى («ماركس — ەنگەلس شىعارمالارى»، 1 — توم، حانزۋشاسى، 416 — 417 — بەتتەر). — 50 — بەت.

22 ل. گالۆاني — يتاليانىڭ 18 — عاسىرداعى اناتوميا عالىمى جانە فيزيكا عالىمى، ەلەكتىر ٴبىلىمىن جاراتۋشىلاردىڭ ٴبىرى. ول باقانىڭ نەرۆ بولشىق ەت تورلارىنا تاجىريبە جاساۋ بارىسىندا ٴتۇرلى مەتالداردىڭ ٴبىر — بىرىنە جاقىنداسۋىنان تۋىلاتىن ٴزارياتتالۋ قۇبىلىسىن تۇڭعىش رەت بايقاعان. — 51 — بەت.

23 «ديۋرينگكە قارسى» دەگەن كىتاپتىڭ 1 — ٴبولىمىنىڭ 13 — تاراۋى «ديالەكتيكا. تەرىسكە شىعارۋدى تەرىسكە شىعارۋ» ايتىلىپ وتىر (قاراڭىز: «ماركس — ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 3 — توم، حانزۋشاسى، 169 — 183 — بەتتەر) — 52 — بەت.

24 «ەۆروپا حابارشىسى» — («Вестник Евроны») — روسسيانىڭ ليبەرالدىق بۋرجۋازياسىنىڭ تاريحي، ساياسي جانە ادەبي ايلىق جورنالى؛ 1866 — جىلدان 1908 — جىلعا دەيىن م.م. ستاسيۋلەۆيچتىڭ باسقارۋىندا جانە ونىڭ رەداكتورلىعىندا پەتەربۋرگتە شىعىپ تۇردى، بۇل جورنال 19 — عاسىردىڭ 90 — جىلدارىنىڭ باس شەنىندە توڭكەرىسشىل ماركسيزمگە شىلدەرگە قارسى ماقالالاردى ۇزبەي باسىپ تۇردى. 1909 — جىلدان 1918 — جىلدىڭ جازىنا دەيىن م.م. كوۆالەۆسكي رەداكتور بولعان. — 55 — ، 239 — ، 280 — بەتتەر.

25 قىسقاشا شولۋدىڭ اپتورى (ي. ك — ن) — پەتەربۋرگ داشۋەسىنىڭ پروفەسسورى ي. ي. كاۋفمان. بۇل ماقالانى ماركس ديالەكتيكالىق ٴادىستى ەڭ جاقسى باياندادى دەپ باعالادى. «كاپيتال»دىڭ 1 — تومىنىڭ 2 — باسىلۋىنا جازىلعان سوڭعى ٴسوزدى قاراڭىز («ماركس — ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 2 — توم، حانزۋشاسى، 215 — 217 — بەتتەر). — 56 — بەت.

26 لەنين تومەندەگى سيتاتتى (وسى تومنىڭ 60 — 69 — بەتتەرىندە) ەنگەلستىڭ «ديۋرينگكە قارسى» دەگەن ەڭبەگىنىڭ 1 — ٴبولىم، 13 — تاراۋىنان

ٴوزى اۋدارىپ كەلتىرىپ وتىر. قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 3-توم، حانزۋشاسى، 169 — 174-بەتتەر. — 60-بەت.

27 يۋپيتەر — ريمنىڭ قيالي ەرتەگىلەرىندەگى ەڭ جوعارعى قۇداي، ناجاعاي قۇدايى، گرەتسيانىڭ تاڭىرلەرى ىشىندەگى زەۋسپەن بارابار. اڭىزدارعا قاراعاندا، يۋپيتەر وگىزگە اينالىپ فينجي پاتشاسى اگنوردىڭ قىزى اۋلوبانى ازدىرىپ الىپ كەتكەن. بۇل ارادا يۋپيتەر ىستەي العان ٴىستى وگىز اتاۋلىنىڭ بارلىعى ىستەي المايتىندىعى ايتىلىپ وتىر. — 71-بەت.

28 «وتان ەستەلىكتەرى» («Отечественные Записки») — ادەبي-ساياسي جورنال، 1820-جىلى پەتەربۋرگتە شىعا باستاعان؛ 1839-جىلدان باستاپ ۆ. گ. بەلينسكي جورنالدىڭ رەداكسياسىنا قاتىناسقان، ا. ي. گەرتسەن قاتارلىلار وعان ماقالا جازىپ تۇرعان؛ 1868-جىلدان باستاپ بۇل جورنالدى ن. ا. نەكراسوۆ پەن م. ە. سالتيكوۆ-شچەدرين باسقارعان، وسى كەزدەردە جورنال توڭكەرىسشىل-دەموكراتياشىل زيالىلاردى ٴوز ماڭىنا توپتاعان. نەكراسوۆ قايتىس بولعانان (1877-جىل) كەيىن حالىقشىلدار بۇل جورنالعا باستى ىقپال كورسەتكەن.

«وتان ەستەلىكتەرى» گازەت-جورنال تەكسەرۋ ورگاندارىنىڭ قۋدالاۋىنا ۇنەمى تاپ بولىپ وتىردى جانە 1884-جىلى 4-ايدا پاتشا ۇكىمەتى جاعىنان جاۋىپ تاستالدى. — 71-، 205-، 286-بەتتەر.

29 ىنجىلدەگى «ەگيپەتتەن شىعۋ ەستەلىكتەرى»ندە جازىلۋىنشا "التىن ٴتاندى جەر قۇدايى" — يزرايليالىقتار ەگيپەتتەن شىعىپ كەتۋ ٴۇشىن اروننان (ەرتەدەگى ەۆرەيلەردىڭ ەڭ جوعارعى ابىزى) تىلەنىپ التىننان قۇيعىزىپ العان جول باستاۋشى قۇداي. — 73-بەت.

30 ماركس پەن ەنگەلس «كومۋنيستىك پارتيانىڭ جارناماسى»ندا بەلگىلەگەن تومەندەگى قاعيدا ايتىلىپ وتىر:

"كوممۋنيستەردىڭ ٴنازاريالىق قاعيداسى دۇنيەگە رەفورما جاساۋشىلاردىڭ مىناداينىڭ دا، اناداينىڭ دا تاپقان نەمەسە اشقان يديالارىن، پرينسيپتەرىن استە نەگىز ەتپەۋ بولىپ تابىلادى.

بۇل قاعيدالار قازىر ٴومىر ٴسۇرىپ وتىرعان تاپتىق كۇرەستىڭ، كوز الدىمىزداعى تاريحي قوزعالىستىڭ شىنايى قاتىناستارىنىڭ جالپى بەينەسى عانا" (قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»،

1 ـ توم، حانزۋشاسى، 264 ـ بەت) ــ 76 ـ بەت.

31 ەنگەلستىڭ «دىيۋرىڭگە قارسى» دەگەن ەڭبەگىن قاراڭىز («ماركس ـ ەنگەلس تاڭداماڭى شىعارمالارى»، 3 ـ توم، حانزۋشاسى، 132 ــ 133 ـ بەتتەر). ــ 78 ـ بەت.

32 ن.ك. ميحايلوۆسكيدىڭ: «ماركس كىتابىنىڭ ورىسشا باسىلىپ شىعۋى جونىندە» جانە «ك.ماركس يۋ.جۋكوۆسكي مىرزانىڭ سوتى الدىندا» دەگەن ماقالالارى ايتىلىپ وتىر، «وتان ەستەلىكتەرى»نىڭ 1872 ـ جىلى 4 ـ ايداعى 4 ـ سانىنا، 1877 ـ جىلى 10 ـ ايداعى 10 ـ سانىنا باسىلعان. ــ 82 ـ بەت.

33 قاراڭىز: ماركستىڭ 1843 ـ جىلى 9 ـ ايدا رۋگەگە جازعان حاتى («ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 1 ـ توم، حانزۋشاسى، 418 ـ بەت). ــ 87 ـ ، 142 ـ بەتتەر.

34 «روسسيا پىكىرى» («Русская Мыслъ») ــ ليبەرال حالىقشىلداردىڭ ايلىق جورنالى، 1880 ـ جىلدان 1918 ـ جىلعا دەيىن موسكۆادا شىعىپ تۇرعان. 1905 ـ جىلعى توڭكەرىستەن كەيىن نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموك ـ راتياشىل پارتيانىڭ وڭ قاناتىنىڭ ورگان جورنالى بولدى، پ.ب. سترۋۆە رەداكتور بولدى. ــ 90 ـ بەت.

35 ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامى ايتىلىپ وتىر. بۇل قوعام ــ گ.ۆ.پلەحانوۆ 1883 ـ جىلى جەنەۆادا قۇرعان روسسياداعى تۇڭعىش ماركسيزىمدىك توپ، روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 2 ـ قۇرىلتايىنا (1903 ـ جىل) دەيىن ءومىر ءسۇردى.

ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامى "روسسيادا ماركسيزىمدى تاراتۋ جونىندە قىرۋار جۇمىستار ىستەدى، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياعا ءنازاريالىق جاقتان نەگىز قالادى، ءسويتىپ، جۇمىسشى قوزعالىسىنا قاراي ءبىرىنشى قادام باستى" (قاراڭىز: «سوۆەت وداعى كوممۋنيستىك (ب) پارتياسى تاريحى» (قىسقاشا وقۋلىق)، 1980 ـ جىلى ۇلتتار باسپاسىندا باسىلۋى، 45 ـ بەت). ول ماركسيزىمنىڭ نەگىزىن سالۋشىلاردىڭ شىعارمالارىنان ماركس پەن ەنگەلستىڭ «كوممۋنيستىك پارتيانىڭ جارناماسى»، ماركستىڭ «جالداماڭى ەڭبەك جانە كاپيتال»، ەنگەلستىڭ «سوتسياليزىمنىڭ قيالدان عىلىمعا دامۋى» قاتارلىلاردى ورىس تىلىنە اۋدارىپ، شەتەلدە باستىرىپ،

روسسيادا جاسىرىن تاراتتى. پلەحانوۆ جانە ونىڭ ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامى حالىقشىلدىقتا شەشۋشى سوققى بەردى. ´ىبىراق ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامىنىڭ اۋىر قاتەلىكتەرى دە بولدى: حالىقشىلدىق كوزقاراستان ارىلا المادى، ديحانداردىڭ توڭكەرىسشىلدىگىن كەم باعالادى، ليبەرال بۋرجۋازيانىڭ رولىن اسىرا باعالادى. وسى قاتەلىكتەر پلەحانوۆتىڭ جانە ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامىنىڭ كەيبىر باسقا مۇشەلەرىنىڭ كەيىنگى مەنشەۆيكتىك كوزقاراسىنىڭ وركەنى بولدى. — 101 — ، 182 — ، 329 — ، 356 — ، 407 — ، 810 — ، 1247، — بەتتەر.

36 حالىق ەركىنشىلدىك دەگەن ات حالىق ەركى پارتياسىنان كەلگەن. حالىق ەركى پارتياسى — حالىقشىلداردىڭ ۇيىمى — جەر جانە ەرىك قوعامى (192 — تۇسىنىككە قاراڭىز) بولىنگەننەن كەيىن 1879 — جىلى قۇرىلعان جاسىرىن ۇيىم. بۇل پارتيا پاتشا ۇكىمەتىنىڭ ايىرىم ۋاكىلدەرىن جاسىرىن ´ولتىرۋدى باستى كۇرەس ´تاسىلى ەتتى. پاتشا الەكساندر 11 حالىق ەركىنشىلدەر جاعىنان ولتىرىلگەننەن (1881 — جىلى 3 — ايدىڭ 1 — كۇنى (جاڭا جىل ەسەبى بويىنشا 13 — كۇنى) كەيىن كوپ وتپەي حالىق ەركى پارتياسى پاتشا ۇكىمەتى جاعىنان تالقاندالدى. وسىدان كەيىن حالىقشىلداردىڭ باسىم كوپشىلىگى پاتشالىق تۇزىمگە قارسى توڭكەرىستىك كۇرەستەن بەزىپ، پاتشانىڭ جەكە وكتەمدىك تۇزىمىمەن كەلىسۋدى جانە ىمىرالاسۋدى ۇگىتتەدى. 19 — عاسىردىڭ 80 — جىلدارى مەن 90 — جىلدارىندا ليبەرالشىل — حالىقشىلدار باي ديحان تابى مۇددەسىنىڭ ۋاكىلى بولدى. — 109 — ، 165 — ، 346 — ، 358 — ، 381 — ، 772 — ، 1177 — ، 1252 — بەتتەر.

37 يۋداشكا گولوۆلەۆ — سالتيكوۆ — شەدريننىڭ «گولوۆلەۆ مىرزالار» رومانىنداعى بارىپ تۇرعان ´وزىمشىل، وتىرىكشى، جاۋىز، اشكوز، اقىماق پومەششيك. — 123 — بەت.

38 ارەكچەيەۆ — پاتشا پاۆەل I مەن الەكساندر I داۋىرىندەگى قۇرلىق ارميا ´ۋازىرى، وزبىرلىق، راقىمسىز ميليتاريستىك ۇستەمدىك جۇرگىزۋمەن اتى شىققان. — 124 — بەت.

39 حالىق ۇقىعى پارتياسى ايتىلىپ وتىر. بۇل پارتيا — روسسياداعى دەموكراتياشىل زيالىلاردىڭ جاسىرىن ۇيىمى، بۇرىنعى حالىق ەركىنشىل-

دەردىڭ قاتناسۋىمەن 1893 ـ جىلى قۇرىلعان، 1894 ـ جىلدىڭ كوكتەمىندە ونى پاتشا ۇكىمەتى تالقاندادى. حالىق ۇقىعىشىلداردىڭ العا قويعان مىندەتى — قارسى تويتاعى بارلىق كۇشتەرمەن بىرلەسىپ ساياسي رەفورما جاساۋ جولىندا كۇرەسۋ بولدى. بۇل پارتيا «تولعاعى جەتكەن ماسەلەلەر» جانە «جارناما» دەگەن پروگرامما سيپاتتى ەكى حۇجات جاريالادى. لەنيننىڭ حالىق ۇقىعى پارتياسىنا بەرگەن باعاسىن وسى تومنىڭ 144 — 149 ـ، 165 — 202 ـ بەتتەرىنەن قاراڭىز. حالىق ۇقىعىشىلداردىڭ باسىم كوپشىلىگى كەيىن كەلە سوتسيال ـ توڭكەرىستىك پارتياعا كىردى. — 125 ـ، 165 ـ، 1252 ـ بەتتەر.

40 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 1 ـ توم، 2 ـ باسىلۋىنا سوڭعى ٴسوز («ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانىزۋشاسى، 218 ـ بەت). — 141 ـ بەت.

41 نايدەنوۆ، موروزوۆ، كازي جانە بەلوۆتار — روسسيياداعى موسكوۆ ونەر-كاسىپ ـ ساۋدا كاپيتاليستەرى. — 145 ـ بەت.

42 ن. ا. نەكراسوۆتىڭ «دوبروليۋبوۆتى ەسكە تۇسىرۋ»سىنەن («نەكراسوۆتىڭ شىعارمالارى مەن حاتتارى» 1948 ـ جىلعى ورىسشا باسپاسى، 2 ـ توم، 200 ـ بەت) الىنعان. — 150 ـ بەت.

43 ەنگەلستىڭ «گەرمانيياداعى ديحاندار سوعىسى»نا جازعان العى سوزىنەن («ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانىزۋشاسى، 300 ـ بەت) پايدالانىڭىز. — 154 ـ بەت.

44 قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانىزۋشاسى، 269 — 587 ـ بەتتەر. — 155 ـ بەت.

45 بۇل دا سوندا، 3 — 268 ـ بەتتەر. — 157 ـ بەت.

46 قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 1 ـ توم، حانىزۋشاسى، 596 — 625 ـ بەتتەر. — 158 ـ بەت.

47 كوممۋنيزمشىلدەر وداعى — پرولەتارياتتىڭ تۇڭعىش حالىقارالىق كوممۋنيستىك ۇيىمى. ول ماركس پەن ەنگەلستىڭ باسشىلىعىندا 1847 ـ جىلى 6 ـ ايدىڭ باس شەنىندە لوندوندا قۇرىلعان. وداقتىڭ پروگرامماسى مەن ۇيىمدىق پرينسيپتەرى دە ماركس پەن ەنگەلستىڭ تىكەلەي قاتناسۋىندا جاسالعان. وداقتىڭ 2 ـ قۇرىلتايى (1847 ـ جىلى

11 ـ ايىدىڭ 29 ـ كۇنىنەن 12 ـ ايىدىڭ 8 ـ كۇنىنە دەيىن) عىلمي كوممۋنيزمنىڭ ماركس پەن ەنگەلس بەلگىلەگەن پرينسيپتەرىن ٴبىر اۋىزدان ماقۇلدادى. ماركس پەن ەنگەلس قۇرىلتايدىڭ تاپسىرۋى بويىنشا پروگرامما سيپاتتى حۇجات ــ 1848 ـ جىلى 2 ـ ايدا جارىيالانعان «كوممۋنيستىك پارتيانىڭ جارناماسى»ن جازدى.

ساقشىلاردىڭ قۋدالاۋى جانە وداق مۇشەلەرىنىڭ قولعا الىنۋى سەبەپتى، 1851 ـ جىلى 5 ـ ايدا كوممۋنيزمشىلدەر وداعىنىڭ گەرمانياداعى قيمىلى ٴىس جۇزىندە توقتاپ قالدى. كولن كوممۋنيستەر دىيالاسى تۋىلعان سوڭ كوپ وتپەي، ماركستىڭ ۇسىنىسى بويىنشا 1852 ـ جىلى 11 ـ ايدىڭ 17 ـ كۇنى وداق تاراتىلدى.

كوممۋنيزمشىلدەر وداعى وراسان زور تاريحي رول اتقاردى. ول پرولەتارياتتىڭ توڭكەرىسشىل قايراتكەرلەرىن باۋليتىن مەكتەپ، پرولەتارلىق پارتيانىڭ وركەنى بولدى؛ كوممۋنيزمشىلدەر وداعىنىڭ بۇرىنعى مۇشەلەرىنىڭ ٴبىرتالايى حالىقارالىق جۇمىسشىلار قوعامىن قۇرۋ جۇمىسىنا بەلسەنە قاتىناستى. وداقتىڭ تاريحى جونىندە، قاراڭىز: ەنگەلس. «كوممۋنيزمشىلدەر وداعىنىڭ تاريحى جونىندە» («ماركس ـ ەنگەلس تاڭداۋلى شىعارمالارى»، 4 ـ توم، حانزۋشاسى، 186 ــ 206 ـ بەتتەر). ــ 158 ـ ، 1050 ـ بەت.

48 «جاڭا رەين گازەتى. دەموكراتياشىلداردىڭ ورگان گازەتى» («Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie») 1848 ـ جىلى 6 ـ ايدىڭ 1 ـ كۇنىنەن 1849 ـ جىلى 5 ـ ايدىڭ 19 ـ كۇنىنە دەيىن كولندە ٴار كۇنى شىعىپ تۇردى، باس رەداكتورى ــ ماركس؛ رەداكسيا قۇرامىندا ەنگەلس جانە ۆ.ۆولف، گ. ۆەرت، ف. ۆولف، ە.درونك، ف.فرەيليگرات جانە ح، بۇرگەرس بولدى.

دەموكراتياشىلداردىڭ پرولەتارلىق قاناتىنىڭ جاۋىنگەرلىك ورگان گازەتى ــ «جاڭا رەين» گازەتى حالىق بۇقاراسى ٴۇشىن تاربيەشى بولدى، ولاردى كەرى توڭكەرىسشىلدەرگە قارسى كۇرەسكە ۇندەدى. گازەتتىڭ گەرمانيا مەن ەۆروپا توڭكەرىسىنىڭ ەڭ ماڭىزدى ماسەلەلەرى جونىندەگى مايدانىن بەلگىلەگەن باسماقالالاردى كوبىنەسە ماركس پەن ەنگەلس جازدى.

«جاڭا رەين» گازەتىنىڭ باتىل، ىمىراسىز مايدانى، جاۋىنگەرلىك ينتەرناتسيونالدىق رۋحى، ونىڭ پرۋسسيا ۇكىمەتىن جانە كولىنىڭ جەرگىلىكتى بيلەپ-توستەۋشىلەرىن سايا‌سي جاقتان اشكەرەلەۋى گازەتىنىڭ شىعا باستاعانىنان كەيىنگى العاشقى بىرنەشە ايىندا-اق فەودال پاتشاشىلدار مەن ليبەرال بۇرجۋازيا باسپاسوزدەرىنىڭ شابۋىلىنا جانە ۇكىمەتتىڭ قۋدالاۋىنا ۇشىراۋىنا سەبەپ بولدى، ال مۇندا‌ي قۋدالاۋ 1848-جىلى 11—12-ايداعى پرۋسسيانىڭ كەرى توڭكەرىستىك سايا‌سي وزگەرىسىنەن كەيىن ونان ارى ۇرشىي ٴتۇستى.

الۋان ٴتۇرلى قۋدالاۋلارعا جانە ساقشى ورىندارىنىڭ بوگەت بولۋىنا قاراماستان، «جاڭا رەين» گازەتى توڭكەرىستىك دەموكراتيزىمنىڭ، پرولەتارياتتىڭ مۇددەسىن ەرلىكپەن قورعادى. 1849-جىلى 5-ايدا، كەرى توڭكەرىستىك كۇشتەر جاپپاي شابۋىل جاساعان جاعدايدا، ماركستى پرۋسسيا ازاماتى ەمەس دەگەن سىلتاۋمەن پرۋسسيا ۇكىمەتى بۇيرىق ٴتۇسىرىپ شەكارادان قۋىپ شىعاردى. ماركستىڭ شەكارادان قۋىپ شىعارىلعاندىعى جانە «جاڭا رەين» گازەتىنىڭ باسقا رەداكتورلارىنىڭ قۋدالانعاندىعى سالدارىنان گازەت توقتاپ قالدى. «جاڭا رەين» گازەتىنىڭ 1849-جىلى 5-ايدىڭ 19-كۇنگى ەڭ سوڭعى سانى، ياعني 301-سانى قىزىل ارىپپەن باسىلدى. گازەت رەداكتورلارىنىڭ كولىن جۇمىسشىلارىمەن قوشتاسۋ حاتىندا: "جۇمىسشى تابىنىڭ ازاتتىعى! - قاي كەزدە، قاي ورىندا بولسا دا ٴبىزدىڭ ەڭ سوڭعى ٴبىر اۋىز ٴسوزىمىز وسى بولماق" دەلىنگەن. — 158-، 887-بەتتەر.

49 بۇل ارادا ەنگەلستىڭ «ديۋرينگكە قارسى» دەگەن كىتابى ايتىلىپ وتىر (قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 3-توم، حانزۋشاسى، 45 — 364-بەتتەر). — 160-بەت.

50 1892-جىلى وسى اتپەن ەنگەلستىڭ «سوتسياليزىمنىڭ قيالدان عىلىمعا دامۋى» (قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 3-توم، حانزۋشاسى، 404 — 443-بەتتەر) دەگەن ەڭبەگىنىڭ ورىسشا اۋدارماسى باسپادان شىقتى، ەنگەلستىڭ بۇل ەڭبەگى «ديۋرينگكە قارسى» دەگەن ەڭبەگىنىڭ 3 تاراۋىنان قۇرالعان. — 160-بەت.

51 قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 4-توم، حانزۋ-

شاسى، 1 — 175 ـ بەتتەر). — 160 ـ بەت.

52 بۇل ارادا ەنگەلستىڭ «ليۋدۆيگ فەيەرباح جانە گەرمانيا كلاسسيكالىق فيلوسوفياسىنىڭ سوڭى» دەگەن ەڭبەگى ايتىلىپ وتىر (قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 4 ـ توم، حانزۋشاسى، 207 — 254 ـ بەتتەر). — 160 ـ بەت.

53 بۇل ارادا ەنگەلستىڭ «روسسيا پاتشا ۇكىمەتىنىڭ سىرتقى ساياساتى» (قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 22 ـ توم، حانزۋشاسى، 13 — 57 ـ بەتتەر) دەگەن ماقالاسى ايتىلىپ وتىر. بۇل ماقالا «پاتشالىق روسسيانىڭ سىرتقى ساياساتى» دەگەن تاقىرىپپەن «سوتسيال ـ دەموكراتتار» جورنالىنىڭ 1890 ـ جىلعى 1 — 2 ـ ساندارىندا جاريالانعان.

«سوتسيال ـ دەموكراتتار» («Социал-Демократ») — ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامى 1890 ـ جىلى لوندوندا، 1892 ـ جىلى جەنەۆادا شىعارعان ماركسيزىمدىك ادەبي ـ ساياسي جورنال؛ مەرزىمسىز شىعىپ تۇردى، جيىنى 4 سان شىقتى. — 160 ـ بەت.

54 بۇل ارادا ەنگەلستىڭ «تۇرعىن ءۇي ماسەلەسى تۋرالى» دەگەن ماقالاسى ايتىلىپ وتىر (قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانزۋشاسى، 459 — 550 ـ بەتتەر). — 160 ـ بەت.

55 بۇل ارادا ەنگەلستىڭ «روسسياداعى قوعامدىق ماسەلەلەر تۋرالى» دەگەن ماقالاسى جانە «روسسياداعى قوعامدىق ماسەلەلەر تۋرالى»عا جازعان سوڭعى ءسوزى ايتىلىپ وتىر (قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانزۋشاسى، 616 — 629 ـ بەتتەر، «ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 22 ـ توم، حانزۋشاسى، 494 — 510 ـ بەتتەر). — 160 ـ بەت.

56 لەنين ەنگەلستىڭ اتاۋى بويىنشا، ماركستىڭ «قوسىمشا قۇن ءنازارياسى» دەگەن شىعارماسىن «كاپيتال»دىڭ 4 ـ تومى دەپ اتاپ وتىر. «كاپيتال»دىڭ 2 ـ تومىنا العى سوزدە ەنگەلس بىلاي دەپ جازعان ەدى: "مەن قولجازبامنىڭ سىن ءبولىمىن ساقتاپ قالىپ «كاپيتال»دىڭ 4 ـ تومى ەتىپ جاريالاۋ، سونىمەن قابات، 2 ـ توم مەن 3 ـ تومدا ەگجەي ـ تەگجەيلى باياندالعان كوپتەگەن جەرلەرىن الىپ تاستاۋ ويىندا بولدىم." ەنگەلس قايتىس بولعانىنان كەيىن، بۇل شىعارما

كاۋتسكيدىڭ رەتتەۋىمەن، 1905 — 1910 ـ جىلدارى نەمىس تىلىندە
جارىيالاندى. — 161 ـ بەت.

57 ەنگەلستىڭ 1884 ـ جىلى 10 ـ ايدىڭ 15 ـ كۇنى ج.پ. بەككەرگە
جازعان حاتىنان پايدالانىڭىز («ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارما-
لارى»، 4 ـ توم، حانزۋشاسى، 449 ـ بەت). — 161 ـ بەت.

58 «روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتتارىنىڭ مىندەتتەرى» دەگەن كىتاپشانى
لەنين 1897 ـ جىلدىڭ سوڭىندا سيبيردە ايداۋدا جۇرگەنىندە جازعان،
كىتاپشانى تۇڭعىش رەت ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامى 1898 ـ جىلى
جەنەۆادا باستىرىپ شىعارعان. 1902 ـ جىلى ەكىنشى رەت، 1905 ـ جىلى
ٴۇشىنشى رەت باسىلعان؛ وسى ەكى جولعى باسىلۋىنا دا لەنين العى
ٴسوز جازدى (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 6 ـ توم، حانزۋشاسى،
186 — 191 ـ بەتتەر، 9 ـ توم، حانزۋشاسى، 194 — 195 ـ بەتتەر).
كىتاپشا لەنيننىڭ 1907 ـ جىلى شىققان «12 جىل ىشىندە» دەگەن
جيناعىنا دا ەنگەن. وسى كىتاپشانىڭ كوشىرمەسىندە جانە ٴبىرىنشى
باسىلۋىندا قوسىمشا رەتىندە كەلتىرىلگەن «"كۇرەس وداعىنان" پەتەر-
بۋرگ جۇمىسشىلارى مەن سوتسياليستەرگە» دەگەن ۇندەۋ حات بار. —
165 ـ بەت.

59 حالىق ەركى وداعى 1891 ـ جىلى قۇرىلىپ، 1896 ـ جىلى تاراپ كەتكەن.
بۇل وداق سول كەزدەگى روسسيانىڭ ىشكى جومىسشى قوزعالىسىنىڭ
ىقپالىندا حالىق ەركشىلدىكتەن بىرتە ـ بىرتە سوتسيال ـ دەموكراتيزمگە
كوشتى. ونىڭ جەكە مۇشەلەرى سوڭىنان روسسيا سوتسيال ـ دەموكرات-
يالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ بەلسەندى قايراتكەرلەرى بولدى. حالىق
ەركى وداعى ٴوزىنىڭ باسپاحاناسىندا پەتەربۋرگتىڭ جۇمىسشى تابىن
ازات ەتۋ جولىنداعى كۇرەس وداعىنىڭ كەيبىر شىعارمالارىن باسىپ
شىعاردى، مىسالى، لەنيننىڭ «زاۋات ـ فابريكا جۇمىسشىلارىنا سالىناتىن
پال تۋرالى زاڭدى ٴتۇسىندىرۋ» دەگەن كىتاپشاسىن باسىپ شىعاردى.
1894 ـ جىلى حالىق ەركى وداعى ساقشىلار جاعىنان ٴبىر مەزەت بۇلدى-
رۋگە تاپ بولدى، ٴبىراق تەز ارادا تاعى دا ٴوز قيمىلىن قالپىنا
كەلتىردى. 1896 ـ جىلى حالىق ەركى وداعىنىڭ باسپاحاناسى بۇلدىرۋگە
ۇشىراپ، ونىڭ مۇشەلەرىنىڭ كوبى تۇتقىندالدى، وسىدان كەيىن حالىق

ەركى وداعى ٴومىر سۇرۋدەن قالدى. — 165 ـ بەت.

60 روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدىك وداعى — ەكىبەكتى ازات ەتۋ قوعامىنىڭ ۇسىنىسىنا ساي 1894 ـ جىلى جەنەۆادا قۇرىلعان. ونىڭ ٴوز باسپاحاناسى بولدى، توڭكەرىستىك كىتاپ ـ جورنالدار باسىپ تۇردى، «قىزمەتكەر» جيناعىن شىعاردى. باستاپىندا وداقتا ەكىبەكتى ازات ەتۋ قوعامى باسشىلىق ەتتى، ونىڭ باسىپ شىعاراتىن كىتاپتارىن دا ەكىبەكتى ازات ەتۋ قوعامى رەداكسيالادى. روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 1 ـ قۇرىلتايى وداقتى پارتيانىڭ شەتەلدەگى ۋاكىلدىك ورگانى دەپ تانىدى. كەيىن كەلە ورايشىلدار — ەكونوميستەر نەمەسە قايداعى ٴبىر جاستار توبى وداقتا ۇستەم ورىنعا شىقتى، 1898 ـ جىلى 11 ـ ايدا وداقتىڭ 1 ـ قۇرىلتايىندا ەكىبەكتى ازات ەتۋ قوعامى وداقتىڭ كىتاپ ـ جورنالدارىن رەداكسيالاپ بەرمەيتىندىگىن مالىمدەدى. ەكىبەكتى ازات ەتۋ قوعامىنىڭ وداقتان ٴبىرجولاتا ٴبولىنۋى جانە وداقتان شەگىنىپ شىعۋى 1900 ـ جىلى 4 ـ ايداعى وداقتىڭ 2 ـ قۇرىلتايىندا بولدى، سول كەزدە ەكىبەكتى ازات ەتۋ قوعامى جانە ونىمەن ٴبىر كوزقاراستاعىلار قۇرىلتايدان شەگىنىپ شىقتى جانە دەربەس ۇيىم — "سوتسيال ـ دەموكراتتار"دى قۇردى. روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 2 ـ قۇرىلتايى بىرلەستىكتى تاراتۋ تۋرالى قارار الدى.

«قىزمەتكەر» — روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدەگى وداعى 1896 — 1899 ـ جىلدارى شەتەلدە مەرزىمسىز شىعارىپ تۇرعان جيناق. جيىنى 6 سان (3 ٴبولىم) شىقتى. بۇل جيناقتى شىعارۋدى لەنين ۇسىنىس ەتكەن. ەكىبەكتى ازات ەتۋ قوعامىمەن بايلانىس ورناتۋ جانە باتىس ەۆروپاداعى جۇمىسشى قوزعالىسىن ٴبىلۋ ٴۇشىن 1895 ـ جىلى 5 ـ ايدىڭ 7 ـ كۇنى لەنين شەتەلگە شىقتى. ول شۆەتسارىيادا گ.ۆ.پلەحانوۆ، پ.ب.اكسەلرود جانە قوعامىنىڭ باسقا دا مۇشەلەرىمەن بىرگە جيناقتى شىعارۋ، رەداكسيالاۋ ماسەلەسى جايلى اقىلداستى. 1895 ـ جىلى 9 ـ ايدا لەنين ەلگە قايتقان سوڭ جيناققا روسسيادان ماقالا جىبەرىپ تۇرۋعا جانە قارجى بەرىپ تۇرۋعا كەپىلدىك ەتۋ ٴۇشىن وراسان زور جۇمىستاردى ەتەك الدىردى. «قىزمەتكەر»دىڭ 1 ـ سانى لەنيننىڭ

«فريدريح ەنگەلس» دەگەن ماقالاسىن باستى؛ لەنين جيناقتىنىڭ وسى سانىنا تاعى ´بىرتالاي حابارلار جىبەردى، وسى سان جيناقتىڭ باسىلىپ شىققان ۋاقتى 1896 ـ جىلى 3 ـ ايدان ەرتە ەمەس ەدى. ـــ 165 ـ، 347 ـ، 386 ـ، 1254 ـ بەتتەر.

61 جۇمىسشى تابىن ازات ەتۋ جولىنداعى كۇرەس وداعىن لەنين 1895 ـ جىلى كۇزدە قۇرعان. بۇل وداق پەتەربۋرگتەگى بارلىق ماركسيزىمدىك جۇمىسشى ۇيىرمەلەرىن بىرىكتىردى. كۇرەس وداعىنا لەنين باستاعان ورتالىق ۇيىرمە باسشىلىق ەتتى.

كۇرەس وداعى روسسيادا سوتسياليزىم مەن جۇمىسشى قوزعالىسىن ۇشتاستىرۋدى تۇڭعىش رەت جۇزەگە اسىرا باستادى، ماركسيزىمدى ازشىلىق العاباسار جۇمىسشىلار اراسىندا ۇگىتتەۋدى جۇمىسشى تابىنىڭ قالىڭ بۇقاراسى اراسىندا ساياسي ´ناسيحات جۇرگىزۋگە اينالدىردى. كۇرەس وداعى جۇمىسشى قوزعالىسىنا باسشىلىق ەتىپ، جۇمىسشىلاردىڭ ەكونوميكالىق تالاپتارىن جۇزەگە اسىرۋ جولىنداعى كۇرەسىن پاتشالىق تۇزىمگە قارسى ساياسي كۇرەسپەن بىرلەستىردى. كۇرەس وداعى جۇمىسشىلارعا ۇگىت قاعازدار مەن كىتاپشالار باسىپ تاراتتى، جۇمىس تاستاۋ قوزعالىسىنا باسشىلىق ەتىپ وتىردى. ونىڭ ىقپالى پەتەربۋرگ كولەمىنەن الدەقايدا اسىپ كەتتى. كۇرەس وداعىنىڭ جەبەۋىندە، روسسيانىڭ باسقا قالالارى مەن رايونداردىنداعى جۇمىسشى ۇيىرمەلەرى دە ارت ـ ارتىنان وسىنداي وداقتارعا بىرىكتى.

1895 ـ جىلى 12 ـ ايدىڭ 20 ـ كۇنى تۇنىدە، كۇرەس وداعىنىڭ لەنين باستاعان باسشىلىق ۇيتقىسى تۇتقىندالدى. لەنين تۇرمەدە دە توڭكەرىستىك كۇرەستى توقتاتپادى. ول كۇرەس وداعىنا ´تۇرلى پىكىرلەرىمەن جانە نۇسقاۋلارىمەن كومەك كورسەتتى، وعان ´وزى جازعان ۇگىت قاعازدارى مەن كىتاپشالارىن جىبەرىپ تۇردى. پارتيا پىروگىراماسىنىڭ جوباسىن دا لەنين تۇرمەدە جازدى.

"پەتەربۋرگ جۇمىسشى تابىن ازات ەتۋ جولىنداعى كۇرەس وداعىنىڭ ماڭىزى، ´دال لەنين ايتقانداي، ونىڭ جۇمىسشى قوزعالىسىن سۇيەنىش ەتكەن توڭكەرىستىك پارتيانىڭ ەڭ باستاپقى ەلەۋلى وركەنى بولعاندىعىندا." (قاراڭىز: «سوۆەت وداعى كوممۋنيستىك (ب) پارتياسى

تارىيحى» (قىسقاشا وقۋلىق)، 1954 ـ جىلى حالىق باسپاسىندا باسىلۋى، حانىزۋشاسى، 23 ـ بەت). ــ 165 ـ ، 420 ـ ، 1250 ـ بەتتەر.

62 1896 ـ جىلى 5 ــ 6 ـ ايلاردا ى پەتەربۋرگ توقىماشىلارىنىڭ زور جۇمىس تاستاۋى ايتىلىپ وتىر. جۇمىس تاستاۋ پەتەربۋرگ جۇمىسشى تابىن ازات ەتۋ جولىنداعى كۇرەس وداعىنىڭ باسشىلىعىندا جۇرگىزىلدى، ونىڭ نەگىزگى تالابى جۇمىس ۋاقىتىن قىسقارتۋ بولدى. كۇرەس وداعى ۇگىت قاعازىن تاراتىپ، جۇمىسشىلاردى بىرلىك ـ ىنتىماق جاساپ، ٴوز ۇقىقتارىن باتىل قورعاۋعا ۇندەدى. بۇل رەتكى جۇمىس تاستاۋ ــ پەتەر ـ بۋرگ پىرولەتارياتىنىڭ كەڭ كولەمدى شەپ قۇرىپ قاناۋشىلارعا قارسى تۇڭعىش رەت جۇرگىزگەن كۇرەسى بولدى، جۇمىس تاستاۋعا 30 مىڭنان استام جۇمىسشى قاتىناستى. پەتەربۋرگتەگى جۇمىس تاستاۋ بۇكىل روسسيادا جۇمىس تاستاۋ قوزعالىسىنىڭ دامۋىن ىلگەرلەتتى، پاتشا ۇكىمەتىن زاۋات زاڭىن وزگەرتۋدى تەزدەتۋگە جانە 1897 ـ جىلى 6 ـ ايدىڭ 2 ـ كۇنى (جاڭاشا جىل ەسەبى بويىنشا 14 ـ كۇنى) تۇرلىشە زاۋاتتاردىڭ جۇمىس ۋاقىتىن ون ٴبىر جارىم ساعاتقا قىسقارتۋ جونىندەگى زاڭدى جاريالاۋعا ماجبۇرلەدى. لەنين: بۇل رەتكى جۇمىس تاستاۋ "كەيىن كەلە ۇزدىكسىز ورلەپ كەلە جاتقان جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ، ٴبىزدىڭ بۇكىل توڭكەرىسىمىزدىڭ وسى ەڭ كۇشتى فاكتورىنىڭ جاڭا زامانىن اشتى" دەپ اتاپ كورسەتتى (وسى تومنىڭ 1248 ـ بەتىنە قاراڭىز). ــ 165 ـ ، 270 ـ ، 416، 1248 ـ بەتتەر.

63 «روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتتارىنىڭ مىندەتتەرى» دەگەن كىتاپشانىڭ قولجازباسىنىڭ وسى جەرىندە "قوعام" دەپ جازىلماي، "ٴوندىرىس" دەپ جازىلعان. كىتاپشانىڭ ٴبىرىنشى باسىلۋىندا (1898 ـ جىلى) وسى ٴسوز قاتەدەن "ۇكىمەت" دەپ باسىلعان؛ كىتاپشانىڭ ەكىنشى باسىلۋىندا (1902 ـ جىلى) لەنين وسى كورنەۋ قاتەنى تۇزەتىپ، "ۇكىمەت" دەگەن ٴسوزدى "قوعام" دەپ وزگەرتكەن. ــ 167 ـ بەت.

64 ىشكى ىستەر ۋازىرى ن.ب. يگناچيەۆ اتقارعان سايasat ايتىلىپ وتىر (1881 ــ 1882 ـ جىلدارى). ٴدال لەنيننىڭ ايتقانىنداي: يگناچيەۆ ليبەرالداردى بارىنشا تالكەك ەتىپ جانە دەموكراتيا ٴتاسىلىن قولدانىپ الەكساندىر III ۇكىمەتىنىڭ اشقتان ـ اشىق كەرتارتپالىقتا بەت بۇرعانىن

جاسىرىپ جاپتى. بۇل ٴۇشىن "ٴبىلىمدى قايراتكەرلەر"دى شاقىرىپ، تولەم- دى تومەندەتۋ، كوشپەندىلەردى تەڭشەۋ، جەرگىلىكتى اكىمشىلىككە رەفورما جاساۋ قاتارلى ماسەلەلەردى تالقىلادى، ٴتىپتى نەندەيبىر "حالىقتىق ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى"ن اشپاقشى دا بولدى. وسى سياقتىلاردىڭ ٴبارى يگناچەۆتىڭ قىزمەتىنەن باس تارتۋىمەن بارىپ تىندى، وسىدان كەلىپ "جۇگەنسىز، اقىلعا سيمايتىن ماعىناسىز جانە راقىمسىزدىقتا ۋشىنا شىققان كەرتارتپا قىلىقتار"دىڭ ٴداۋىرى جارىققا شىقتى (وسى تومنىڭ 114 ـ بەتىنە قاراڭىز). ــ 179 ـ بەت.

65 بلانكيزم ــ فرانسيا پرولەتارلىق توڭكەرىستىك قوزعالىسىنىڭ ايگىلى كوسەمى لۋي اۋگۋست بلانكي باستاعان اعىم.

بلانكي فرانسياداعى توڭكەرىستىك قوزعالىستارعا بەلسەنە قاتىناسقان، ەكى رەت ولىمگە وكىم ەتىلگەن، ٴومىرىنىڭ جارىمى دەرلىك تۇرمەدە وتكەن.

لەنين: بلانكي شەك كەلتىرۋگە بولمايتىن توڭكەرىسشىل قايراتكەر جانە سوتسياليزمنىڭ ىنتالى جاقتاۋشىسى دەپ قارادى، ٴبىراق سونىمەن قابات ونىڭ جىكشىلدىگى مەن جاسىرىن قاستاندىق جاساۋ ٴتاسىلىن دە قاتاڭ سىنادادى. لەنين بىلاي دەپ كورسەتتى: "بلانكيزم ــ تاپتىق كۇرەستى تەرىسكە شىعاراتىن ٴنازاريا. بلانكيزم ادامزاتتى جالدامالى قۇلدىق تۇزىمنەن پرولەتارياتتىڭ تاپتىق كۇرەسى ارقىلى ەمەس، ازسانىدى زيالىلاردىڭ جاسىرىن قاستاندىق ارەكەتتەرى ارقىلى قۇتقار- ماقشى بولادى" (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 10 ـ توم، حانزۋشاسى، 361 ـ بەت) ــ 186 ـ ، 331 ـ ، 808 ـ ، 1069 ـ ، 1127 ـ بەتتەر.

66 «موسكۆا جاڭالىقتارى» («Московские Ведомости») ــ روسسيانىڭ ەڭ ەرتەدەگى گازەتتەرىنىڭ ٴبىرى، 1756 ـ جىلدان باستاپ شىعا باستاعان. العاشىندا موسكۆا داشۋەسىنىڭ شاعىن گازەتى ەدى؛ 1863 ـ جىلدان باستاپ بۇل گازەت م. ن. كاتكوۆتىڭ قولىنا ٴوتىپ، پاتشاشىل ـ ۇلتشىل گازەت بولىپ، پومەششيكتەر مەن دىندارلار اراسىنداعى ەڭ كەرتارتپا جىكتىڭ كوزقاراسىن بەينەلەدى؛ 1905 ـ جىلدان باستاپ قارا جۇزدىكتەردىڭ باستى ورگان گازەتىنىڭ ٴبىرى بولىپ، وكتابىر توڭكەرىسىنە دەيىن شىعىپ تۇردى. ــ 203 ـ ، 1034 ـ بەتتەر.

67 "شاكىرتتەر" دەپ ماركس پەن ەنگەلستىڭ ٴبىلىمىن قابىلدايتىن ادامدار ايتىلىپ وتىر. 19 - عاسىردىڭ 90 - جىلدارىندا ماركسيزمشىلدەردى جاريا رەتتەردە وسىلاي اتايتىن. — 203 - بەت.

68 سكالدين — روسسيانىڭ ادەبيەتشىسى جانە ساياسي شولۋشىسى ف.پ. ەلەنەۆتىڭ قالام اتى. ول 19 - عاسىردىڭ 60 - جىلدارىندا بۇرجۋازيالىق ليبەراليزمنىڭ ۋاكىلى بولاتىن، 80 - جىلداردان 90 - جىلدارعا دەيىن توتەنشە كەرتارتپاشىل بولىپ، پاتشا ۇكىمەتىنىڭ باسپاسوزدەردى تەكسە-رەتىن شونجارى جانە ىشكى ىستەر بۇنىڭ ٴمانساپتىسى بولدى. — 205 - بەت.

69 بۇل ارادا 1861 - جىلعى روسسياداعى باسىبايلى ديحاندىق ٴتۇزىمدى جويعان رەفورما ايتىلىپ وتىر. بۇل رەتكى رەفورمانى پاتشا ۇكىمەتى ديحانداردىڭ باسىبايلى ديحاندىق قاناۋعا قارسى بۇقارالىق قوزعالىسى ورلەگەندىكتەن جانە توڭكەرىسشىل دەموكراتيزمشىلدەر كۇرەس جۇرگىزىپ وتىرعاندىقتان امالسىز جۇرگىزدى. 1861 - جىل 2 - ايدىڭ 19 - كۇنى (جاڭاشا جىل ەسەبى بويىنشا 3 - ايدىڭ 3 - كۇنى) پاتشا الەكساندىر III ديحانداردىڭ باسىبايلى ديحاندىقتا تاۋەلدى بولۋ قاتىناسىنان قۇتىلۋى جونىندەگى رەفورما زاڭىن بەكىتتى، سونىمەن بىرگە روسسيادا باسىبايلى ديحاندىقتى جويۋ جونىندەگى ەرەكشە جارلىققا قول قويدى. لەنين بۇل رەتكى ديحاندار رەفورماسىنىڭ نەگىزگى ەرەكشەلىكتەرىنە توقتالا كەلىپ، بىلاي دەپ اتاپ كورسەتەدى: "اتىشۋلى 'ازات ەتۋ'، ٴبىز جۇزىندە ديحانداردى بارىپ تۇرعان ارسىزدىقپەن تالاۋ، تالاي زورلىق - زومبىلىق جاساپ، جاپپاي قورلا-عاندىق بولدى" (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 17 - توم، حانزۋشاسى، 102 — 103 - بەتتەر). — 206 - بەت.

70 مانچەستىرشىلدەر — 19 - عاسىردىڭ العاشقى جارىمىنداعى ساۋدا بوستاندىعىن جانە كاپيتاليزمنىڭ داموىن شەكتەيتىن زاڭداردى (ماسەلەن ٴداندى داقىل زاڭدارىن، ت. ب.)جويۋدى جاقتايتىن بۇرجۋازيالىق ساياسي - ەكونوميتاداعى مانچەستىر اعىمىنىڭ جاقتاۋشىلارى. مانچەستىر اعىمىنىڭ قيمىل ورتالىعى — انگلياداعى ٴىرى ونەركاسىپ قالاسى مانچەستىر. مانچەستىر اعىمىنىڭ باسشىلارى ەكى توقىما فابريكاسىنىڭ

قوجايىندارى كوبدەن مەن بريگحت بولدى. — 210 - بەت.

71 جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسى — روسسيياداعى توٴكەرىستەن بۇرىنعى جەرگىلىكتى باسقارۋ ورگانى، ارنايى اۋىل - قىستاق تۇرعىندارىنىڭ ٴبىرنشعاي جەرگىلىكتى ىستەرىن (ماسەلەن، جول جاساۋ، دوحتىرحانا، مەكتەپ. ت.ب. سالۋ) باسقارادى، مۇندا ليبەرال پومەششيكتەر باستى رول اتقارادى. — 221 - ، 507 - ، 933 - ، 1270 - بەتتەر.

72 ەنگەلستىڭ «روسسيياداعى قوعامدىق ماسەلەلەر تۋرالى» دەگەن ەڭبەگىن پايدالانعىز («ماركس - ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 2 - توم، حانزۋشاسى، 625 - بەت) — 223 - بەت.

73 لەنين 19 - عاسىردىڭ 60 - جىلدارىنداعى يديالىق "مۇرالارعا" توقتالعان كەزدە، كىتاپ - جورنال تەكسەرۋىنەن ٴوتۋ ٴۇشىن سكالدينىڭ اۋىزعا الماسىنا بولمادى. لەنين: ٴبىز جۇزىندە، ن. گ.چەرنيشەۆسكيدى جوعارىدا باياندالعان "مۇرا"نىڭ باستى ۋاكىلى دەپ قارادى. سيبيردە ايداۋدا جۇرگەندە لەنين 1899 - جىلى 1 - ايدىڭ 26 - كۇنى ا.ن. پوترەسوۆقا جازعان حاتىندا بىلاي دەيدى: "...سكالدينىڭ مۇراسىنا مۇراگەرلىك ەتۋ كەرەك دەگەندى مەن ەش جەردە دە ۇسىنعانىم جوق. ال باسقالاردىڭ مۇراسىنا مۇراگەرلىك ەتۋدىڭ كەرەكتىگى — داۋسىز نارسە. مەنىڭشە وزىمە قورعان بولارلىق نارسە (دۇشپانداردىڭ نقتيمال شابۋىلىنا قارسى قورعان بولارلىق نارسە) 237 - بەتتەگى (وسى تومنىڭ 222 — 224 - بەتتەرىنە قاراڭىز. — قۇراستىرۋشىدان) تۇسىندىرمە بولار دەپ ويلايمىن. ول تۇسىندىرمەدە مەن ناق چەرنيشەۆسكيدى ەسكە الىپ، سالىستىرۋ ٴۇشىن ونى مىسالعا الۋدىڭ نشعايسىز ەكەندىگىنىڭ سەبەپتەرىن دالەلدەپ كورسەتتىم" (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 34 - توم، حانزۋشاسى، 11 — 12 - بەتتەر). — 223 - بەت.

74 ۇستەمە قۇن ياعني قوسىمشا قۇن (Mehrwert). لەنين 90 - جىلدار - داعى ەڭبەكتەرىندە ۇستەمە قۇن دەگەن ٴسوزدى قوسىمشا قۇن دەگەن سوزبەن بىرگە قولدانىپ ٴجۇردى، كەيىن كەلە قوسىمشا قۇن دەگەن ٴسوزدى عانا قولداندى، — 232 - ، 286 - بەتتەر.

75 «ەگىنشىلىك» گازەتى («Земледельческая Газета») — روسسييا مەملەكەتتىك مۇلىك بۇنىڭ (1894 - جىلدان باستاپ مەملەكەتتىك

مۇلىك جانە اۋىل شارۋاشىلىق بۇنىنىڭ)گازەتى، 1834 ـ جىلدان 1917 ـ جىلعا دەيىن پەتەربۋرگتە شىعىپ تۇرعان. ــ 232 ـ بەت.

76 «جاڭا ٴسوز» («Новое Слово») ــ عىلمي، ادەبي، ساياسي جورنال، 1894 ـ جىلدان باستاپ ليبەرال حالىقشىلدار پەتەربۋرگتە شىعارىپ تۇردى، 1897 ـ جىلى كوكتەمنەن باستاپ "جاريا ماركسيزمشىلدەر" شىعارىپ تۇردى. «جاڭا سوز»دە لەنيننىڭ: «ەكونوميكالىق رومانتيزمگە باعا» جانە «گازەتتەگى قىسقا ماقالا تۋرالى» دەگەن ەكى ماقالاسى جاريالاندى. 1897 ـ جىلى 12 ـ ايدا بۇل جورنال ۇكىمەت جاعىنان جابىلىپ تاستالدى. ــ 249 ـ ، 1251 ـ بەتتەر.

77 قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانزۋشاسى، 104 ـ بەت. ــ 252 ـ بەت.

78 بۇل ارادا ف. ۆ. پلەحانوۆتىڭ «ماتەرياليستىك تاريحي كوزقاراس تۋرالى» دەگەن ماقالاسى ايتىلىپ وتىر. بۇل ماقالا 1897 ـ جىلى 9 ـ ايدا ن. كا- مەنسكي دەگەن اتپەن «جاڭا ٴسوز» جورنالىنىڭ 12 ـ سانىندا جاريالان- عان. قاراڭىز: «پلەحانوۆ فيلوسوفيالىق تاڭدامالى شىعارمالارى»، بەس تومدىق جيناق، 1956 ـ جىلعى ورىسشا باسپاسى، 2 ـ توم، 236 ــ 266 ـ بەتتەر. ــ 263 ـ بەت.

79 «سچموللىرس جىلناماسى» («Schmollers Jahrbuch») ياعني «گەرمانيا يمپەرياسىنىڭ زاڭ، اكىمشىلىك جانە حالىق شارۋاشىلىق جىلناماسى» («Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich») ــ ساياسي ـ ەكونوميا جورنالى، 1877 ـ جىلدان باستاپ گەرمانيانىڭ بۇرجۋازيالىق ەكونوميسى، مىنبە سوتسيا- ليزمىنىڭ ۋاكىلى ف. حولتزەندورف مەن ل. برەنتانو شىعارىپ تۇردى؛ 1881 ـ جىلدان باستاپ گ. سچموللىرس شىعارىپ تۇردى. ــ 268 ـ بەت.

80 «اپتا» («Неделя») ــ 1866 ـ جىلدان 1901 ـ جىلعا دەيىن پەتەر- بۋرگتە اپتا سايىن شىعىپ تۇرعان ليبەرال حالىقشىلدار گازەتى. بۇل گازەت جەكە وكتەمدىك تۇزىمىمەن كۇرەسۋگە قارسى شىقتى، "ۇساق ـ تۇيەك ىستەر" ٴنازارياسى دەيتىن ٴنازاريانى ۋاعىزدادى، ياعني زيالىلار- دى توڭكەرىستىك كۇرەستەن باس تارتتىرۋعا، ٴسويتىپ "مادەنيەتشىل- دىك"پەن شۇعىلدانۋعا شاقىردى. ــ 268 ـ بەت.

81 «روسسيادا كاپيتاليزمنىڭ دامۋى» — لەنيننىڭ اسا زور زەرتتەۋ جۇمىسىنىڭ ناتيجەسى، ول ماركسيزمنىڭ ەكونوميكالىق ٴنازارياسىنىڭ دامۋىنا قوسىلعان اسا زور ۇلەس بولدى جانە ول حالىقشىلدىقتى يديالىق جاقتان تالقانداۋ ٸسىندە تىن ورىندادى. تەك بۇل كىتاپتى جازۋدىڭ ٴوزى ٴۇش جىلدان اسا ۋاقىتقا سوزىلدى. لەنين بۇل كىتاپتى جازۋعا، "جۇمىسشى تابىن ازات ەتۋ جولىنداعى كۇرەس وداعى"نىڭ ديالاسى بويىنشا تۇتقىنعا الىنعانىنان كەيىن كوپ ۇزاماي-اق، 1896-جىلى 1-ايدا كىرىستى. 1896-جىلى 1-ايدىڭ 14-كۇنى تۇرمەدە وتىرىپ جازعان ٴبىرىنشى حاتىندا-اق لەنين بىلاي دەپ جازدى:

"مەنىڭ ٴبىر جوسپارىم بار، مۇنىڭ ٴوزى تۇتقىنعا الىنعان كۇننەن باستاپ كوڭىلىمدى قاتتى ٴبولىپ، بارعان سايىن نازارىمدى قاتتى اۋدارىپ وتىر. مەن كوپتەن بەرى-اق ٴبىر ەكونوميكالىق ماسەلەنى (وڭدەۋشى ونەركاسىپ بۇيىمدارىنىڭ ەل ىشىندە وتكىزىلۋى تۋرالى ماسەلەنى) زەرتتەگەن بولاتىنمىن، كەرەكتى كەيبىر كىتاپتاردى جيناستىردىم، وسى ماسەلەلەردى زەرتتەۋدىڭ جوسپارىن جاسادىم، ٴبىر نارسەلەردى جازىپ تا قويدىم. ەگەر جازعانداردىم جورنال ماقالاسى مولشەرىنەن اسا قالعانداي بولسا، بۇل ەڭبەگىمدى جەكە كىتاپشا ەتىپ شىعارام با دەگەن ويىم بار" (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 37-توم، حانزۋشاسى، 21-بەت).

ٴوزىنىڭ جاساعان ٴتىزىمى بويىنشا كىتاپتار تاۋىپ بەرۋدى تاپسىرا كەلىپ، لەنين سول حاتىندا ٴوزىنىڭ بۇل كىتابىن قالاي جازاتىنىندىعى جونىندەگى جوسپارىنا توقتالادى.

"كىتاپتىڭ ٴتىزىمى، — دەپ جازادى لەنين، — ەكى بولىمگە بولىنگەن، مەنىڭ ماقالام دا وسىنداي ەكى بولىمگە بولىنەدى: 1) جالپى ٴنازاريالىق ٴبولىمى، بۇل بولىمگە از عانا كىتاپ كەرەك، سوندىقتان مۇنى قالاي دا جازىپ شىعامىن عوي دەپ سەنەمىن، ٴبىراق مۇنىڭ دايىندىق جۇمىسى كوپ؛ 2) وسى ٴنازاريالىق قاعيدالاردى قولدانا وتىرىپ روسسيانىڭ احۋالىنا زەرتتەۋ جۇرگىزۋ، بۇل بولىمگە وتە كوپ كىتاپتار كەرەك. مۇنىڭ ىشىندەگى ەڭ قيىن نارسە: a) جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەلەرى باسىپ شىعارعان شىعارمالار. دەگەنمەن، بۇل ماتەريالداردىڭ ٴبىرازى

مەنىڭ ٴوزىمدە بار، ال ٴبىرازىن (ارناۋلى كىتاپشالاردى) جازدىرىپ الدىرۋعا بولادى، قالعانىن تانىس ساناقشىلار ارقىلى تاۋىپ الۋعا بولادى؛ b) ۇكىمەتتىڭ باسىپ شىعارعان كىتاپتارى ـــ القالاردىڭ ەكىبەكتەرى، قۇرىلتايلاردىڭ باياندامالارى مەن ەستەلىكتەرى، ت. س. بۇلار ـــ ماڭىزدى نارسەلەر، بۇلاردى تابۋ قيىنىراق بولادى. بۇلاردىڭ كەيبىرەۋلەرى ەرىكتى ەكونوميكالىق قوعام كىتاپحاناسىندا بار، ٴتىپتى كوپشىلىگىنىڭ ٴوزى سوندا بار سياقتى" (بۇل دا سوندا، 22 ـــ 23 ـ بەتتەر).

لەنين ٴتۇرلى قيىنشىلىقتاردى جەڭىپ، ٴوزىنىڭ زەرتتەۋ جۇمىسىنا قاجەت بولعان ماتەريالداردىڭ بارلىعىن دا جيناستىرىپ، پايدالاندى. «روسسيادا كاپيتاليزمنىڭ داموۋى» دەگەن كىتاپتىڭ دايىن ماتەريالدارىنىڭ ٴبىر بولەگى «لەنين ماقالالار جيناعى»نىڭ ورىسشا باسپاسىنىڭ 33 ـ تومىنا ەنگىزىلگەن، بۇل ماتەريالدار لەنيننىڭ وسى ەكىبەكتى دايارلاۋ بارىسىنداعى زەرتتەۋ جۇمىسىنىڭ كولەمى مەن ٴادىسىن تۇسىندىرەدى.

«روسسيادا كاپيتاليزمنىڭ داموۋى» العاشقى قولجازبا تۇرىندە 1898 ـ جىلى 8 ـ ايدا اياقتالدى. قولجازباني ٴبىرجولاتا وڭدەپ شىعۋدىڭ وزىنە تاعى دا ٴبىرسىپىرا ەكبەك پەن ۋاقىت جۇمساۋ قاجەت بولدى.

1898 ـ جىلى 11 ـ ايدىڭ ورتا شەنىندە كىتاپتىڭ الدىڭعى ەكى تاراۋى جازىلىپ ٴبىتتى. ن. ك. كرۋپسكايا بۇل ەكى تاراۋدى جەكە ەستەلىكتەرگە كوشىرىپ، باسپاعا تاپسىرۋ ٴۇشىن تۇسقاندارىنا جىبەردى.

1899 ـ جىلى 2 ـ ايدىڭ 11 ـ كۇنى لەنين «روسسيادا كاپيتاليزمنىڭ داموۋى» دەگەن كىتابىنىڭ سوڭعى ەكى تاراۋىن جانە كىتاپتىڭ قوسىمشالارىن اياقتادى؛ قولجازبانىڭ بۇل بولىمدەرى باسپاعا 1899 ـ جىلى 2 ـ ايدىڭ 15 ـ كۇنى جىبەرىلدى.

لەنين ٴوزىنىڭ روسسيادا كاپيتاليزمنىڭ داموۋ تۋرالى دەگەن وسى ەكىبەگىن وقىمىستى ماماندارعا ارناپ جازعان جوق، ول وسى كىتاپتى قالىڭ وقىرمانداردىڭ زەرتتەۋىنە مەيلىنشە جەڭىلدىك كەلتىرەتىندەي ەتىپ باستىرۋدى تالاپ ەتتى. تۇسقاندارىنا جازعان حاتتارىندا لەنين كىتاپتىڭ فورماتى، ارىپتەرى جانە باسىلۋى تۋرالى، كەستەلەردى قالاي ورنالاستىرۋ تۋرالى، سالىستىرۋ ٴتارتىبى تۋرالى تولىق نۇسقاۋ بەردى.

كىتاپ ۆلادىمىر يلين دەپ قول قويىلىپ، 1899 ـ جىلى 3 ـ ايدىڭ 26 ــ 31 ـ كۇندەرى باسپادان شىقتى.

بۋرجۋازيالىق باسپاسوز جۋمىسىن اۋزىن اشپاۋ ارقىلى لەنيننىڭ بۇل عىلمي ەڭبەگىن تۇنشىقتىرۋعا تىرىستى، ٴبىرىنشى رەتكى شولۋلار تەك 1899 ـ جىلدىڭ كۇزىندە عانا شىقتى، ولاردىڭ ٴوزى دۇشپاندىقپەن جازىلعان شولۋلار ەدى. لەنين «عىلمي شولۋ» جورنالىندا 1900 ـ جىلى 5 ــ 6 ـ ايلاردا باسىلىپ شىققان ٴوزىنىڭ «سىنعا جاتپايتىن سىن» (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 3 ـ توم، حانزۋشاسى، 559 ــ 581 ـ بەتتەرى) دەگەن ماقالاسىندا بۇل شولۋلاردىڭ بىرىنە ولتىرە سوققى بەردى. ــ 270 ـ بەت.

82 «روسسيادا كاپيتاليزمنىڭ دامۋى» دەگەن كىتاپتىڭ 2 ـ باسىلىمى 1908 ـ جىلى شىقتى.

لەنين وسى كىتاپتىڭ ەكىنشى باسىلىمىن باسپادان شىعارۋ ٴۇشىن ونىڭ ٴتۇپ نۇسقاسىن قايتا قاراپ، قاتە ارىپتەرىن تۇزەتتى، ٴبىرتالاي وزگەرىستەر ەنگىزدى جانە تولىقتىردى، كوپتەگەن بەت سوڭى تۇسىندىرمەلەر بەردى جانە جاڭادان العى ٴسوز جازدى. لەنين «روسسيادا كاپيتاليزمنىڭ دامۋى» دەگەن كىتاپتىڭ ەكىنشى باسىلىمىندا، بۇرىن تەكسەرۋدەن وتكىزۋ ٴۇشىن قولدانعان" شاكىرتتەر"، "ەڭبەكشى حالىقتىڭ جاقتاۋشىسى" دەگەن سوزدەردىڭ ورنىنا "ماركسيس"، "سوتسياليس"، ت. ب. دەگەن سوزدەردىڭ ٴوزىن الدى؛ ال "جاڭا ٴنازاريا" دەگەننىڭ ورنىنا ماركستەن جانە ماركسيزمنەن سيتاتتار كەلتىردى.

لەنين ٴبىرشاما جاڭا ساناق ماتەريالدارىنا نەگىزدەلە وتىرىپ ٴوزىنىڭ كىتابىن نەداۋىر تولىقتىردى. 2 ـ تاراۋدىڭ تىڭنان قوسىلعان ٴبىر تاراۋشاسىندا (11 ـ تاراۋشا) 1896 ــ 1900 ـ جىلدارداعى اسكەري اتتاردى تەكسەرۋ قورتىندىسىنا تالداۋ جاسادى. لەنين روسسيادا كاپيتاليزمنىڭ دامۋى تۋرالى ٴوزىنىڭ بۇرىنعى جاساعان قورتىندىلارىن دالەلدەيتىن جاڭا فاكتىلەر كەلتىردى، وتە ـ موتە زاۋاتتارداعى ساناق ورگاندارىنىڭ جاڭا مالىمەتتەرىن كەلتىردى؛ ول 1897 ـ جىلعى جان سانىن جالپى بەتتىك تەكسەرۋدىڭ قورتىندىسىنا تالداۋ جاساپ، روسسياداعى تاپتىق قۇرىلىمنىڭ كورىنىسىن اناعۇرلىم تولىق اشىپ بەردى (قاراڭىز: «لەنين

شـعارمالارى»، 3 ـ توم، حانـزۋشاسى، 456 ـــ 461 ـ بەتــتەر، "ەكىنـشى باسىلىمىنا تولىقتىرۋ").

سونىمەن قاتار، ەكىنشى باســلىمىندا "جاريا ماركسيزىمــشىلــدەر"گە قارسى جۇرگىزىلگەن كۇرەستىڭ «روسسيادا كاپيتاليزىمنىڭ دامۋى» دەگەن كىتاپتا قامتىلعان نەگىزگى ماسەلەلەرىنە قورتىندىلار جاسالدى. لەنيــنىڭ "جاريا ماركسيزىمشىلدەر"دى ماركسيزىمــنىڭ تونىنا ورانــىپ، جۇمىســشى قوزعالىسىن بۇرجۋازيانىڭ مۇددەلەرى ۇشىن پايدالانۋعا تىرىســقان بۇر-جۋازيالىــق ليبەرالــدار دەپ سيپاتــتاۋى 1905 ـــ 1907 ـ جىلــداردىڭ روسسيانىڭ ٴبىرىنشى توڭكەرىسىنىڭ تاجىريبەسىندە تولىق دۇرىس بولىپ شىقتى.

2 ـ باسىلىمىنا جازعان العى سوزىندە لەنين ٴوزىنىڭ بۇل شىعارماسىنىڭ الداعى ۋاقىتتا وزگەرىستەر ەنگىزىلىپ، وڭدەلۋى مۇمكىن ەكەندىگىن ايتا كەلىپ، وندا كىتاپتى ەكى تومعا بولۋگە تۋرا كەلەتىندىگىن كورسەتەدى: ٴبىرىنشى توم ـــ توڭكەرىستەن بۇرىنعى روسسيانىڭ ەكونوميكاسىنا تالداۋ جاساۋعا ارنالىپ، ەكىنشى توم ـــ توڭكەرىستىڭ قورتىندىلارى مەن ناتيجە-لەرىن زەرتتەۋگە ارنالار ەدى دەيدى. ـــ 270 ـ بەت.

83 بۇل ـــ گەينەنىڭ ٴوز قوستاۋشىلارىن ســباعان كەزدە ايتــقانى، ماركس «نەمىس يدەيالوگــياسى»نىڭ 2 ـ تومــىنىڭ 4 ـ تاراۋىنــدا وسى ٴسوزدى كەلتىرگەن، قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 3 ـ توم، حانزۋ-شاسى، 604 ـ بەت. ـــ 272 ـ بەتتەر.

84 نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتياشىل پارتيا ـــ روسسياداعى باستى بۇرجۋاز-يالىق پارتيا، ليبەرال ـ پاتشاشىل بۇرجۋازيانىڭ پارتياسى، 1905 ـ جىـلى 10 ـ ايدا قۇرىلعان، باس اتامانى ـــ پ. ن. ميليۋكوۆ. نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتياشىلدار جالعان دەموكراتيزىمدى بۇركەنىش ەتــىپ، وزدەرىن "حالىق بوستاندىعى" پارتياسى دەپ اتاپ، ديحانداردى وزدەرىنە تارتۋعا تىرىستى. ولار پاتــشالىق ٴتۇزىمدى پاتــشالىق ـ نەگــىزگى زاڭ فورماسى ارقىلى ساقتاپ قالۋعا ارەكەتتــەنــدى. كەيىن كەلە نەگىزگى زاڭــشىل ـ دەموكراتــياشىل پارتيا يمپەرياليستىك بۇرجــۋازيالىق پارتياعا اينالــدى. وكتيابر توڭكەرىسى جەڭىسكە جەتــكەنىنەن كەيــىن نەگىزگى زاڭــشىل ـ دەموكراتياشىلدار سوۆەتتىك رەسپۋبليكاعا قارسى كەرى توڭكەرىــستىڭ

قاسكۇنەمدىك قيملىدار مەن بۇلىك ۇيىمداستىردى. ــ 273 ــ، 388 ــ، 869 ــ، 1124 ــ، 1150 ــ، 1173 ــ، 1201 ــ، 1248 ــ، 1281 ــ بەتتەر.

85 وكتابىر پارتياسى نەمەسە **17 ــ وكتابىر وداعى** ــ ٴىرى ونەركاسىپ بۇر-جۋازياسىنا جانە ٴوندىرىستى كاپيتاليستىك تاسىلمەن جۇرگىزەتىن ٴىرى پومەششيكتەردىڭ مۇددەسىنە ۋاكىلدىك ەتەتىن كەرى توڭكەرىستىك پارتيا، 1905 ــ جىلى پاتشانىڭ 17 ــ وكتابىر جارلىعى جاريالانعاننان كەيىن قۇرىلعان. وكتابىرىستەر 17 ــ وكتابىر جارلىعىن (بۇل جارلىقتا توڭكە-رىستەن زارەسى ۇشقان پاتشا حالىققا ازاماتتىق ۇقىق بەرۋگە ماقۇل بولعان) اۋىز جۇزىندە موينىندادى، ٴىس جۇزىندە پاتشالىق تۇزىمگە ەشبىر تەجەۋ سالعىسى كەلمەدى، ولار پاتشا ۇكىمەتىنىڭ ىشكى ــ سىرتقى ساياساتىن بۇكىلدەي قولدادى. بۇل پارتيانىڭ اتامانداري ٴىرى ونەركا-سىپشى ا. گۋچكوۆ جانە ٴىرى جەر يەمدەنۋشى م. رودزيانكوۆ بولدى. بۇل پارتيا 1906 ــ جىلى كۇزدەن باستاپ بىلىك باسىنا وتىردى. ــ 273 ــ، 1214 ــ، 1248 ــ، 1281 ــ بەتتەر.

86 **پ. ا. ستولىپين** ــ روسسيادايعى كەرتارتپا بيروكرات. 1906 ــ جىلى 4 ــ ايدان باستاپ ىشكى ىستەر ٴۋازىرى بولعان، 1906 ــ جىلى 7 ــ ايدان باستاپ ۋازىرلەر كەڭەسىنىڭ ٴتوراعاسى بولىپ، توڭكەرىستىك قوزعالىس-تاردى اياۋسىز جانشىتاعان. ــ 274 ــ، 1199 ــ بەتتەر.

87 **1907 ــ جىلى 6 ــ ايدىڭ 3 ــ كۇنى (جاڭاشا جىل ەسەبىمەن 16 ــ كۇنى) بولعان ساياسي وزگەرىس** ــ ٴبىر رەتكى كەرتارتپا ساياسي وزگەرىس، ۇكىمەت وسى رەتكى ساياسي وزگەرىستە مەملەكەتتىك 2 ــ دۋمانى تاراتتى جانە دۋمانىڭ سايلام زاڭىنا وزگەرىستەر ەنگىزدى. جاڭا سايلام زاڭى پومەششيكتەر مەن ونەركاسىپ ــ ساۋدا بۇرجۋازياسىنىڭ دۋماداعى ۋاكىلدەرى سانىن بارىنشا ارتتىرىپ، ديحاندار مەن جۇمىسشىلاردىڭ ونسىز دا از ۋاكىلدەرىنىڭ دەنىن قىسقارتىپ تاستادى. جاڭا سايلام زاڭى روسسيانىڭ ازيا بولەگىندەگى كوپ ساندى حالىقتى سايلاۋ ۇقىعىنان جۇرداي ەتىپ، پولشا مەن كاۆكاز ۋاكىلدەرىنىڭ جارتىسىن قىسقارتىپ تاستادى. وسى سايلام زاڭى بويىنشا سايلانعان جانە 1907 ــ جىلى 11 ــ ايدا اشىلعان 3 ــ دۋما ۋاكىلدەردىڭ قۇرامى جاعىنان قاراعاندا قارا جۇزدىك ــ نەگىزگى زاڭشىل ــ دەموكراتياشىل پارتيانىڭ دۋماسى بولدى. ــ 274 ــ،

1181 ـ بەتتەر.

88 **حالىق سوتسيال پارتياسى** ــ 1906 ـ جىلى قۇرىلعان ۇساق بۇرجۋازيالىق پارتيا، سوتسيال توڭكەرىستىك پارتيانىڭ وڭ قاناتىنان ٴبولىنىپ شىققان سوتسيال توڭكەرىسشىلدەردەن قۇرالعان. بۇل پارتيا پاتشالىق ـ نەگىزگى زاڭ شەڭبەرىنەن اسا المايتىن سىپايى دەموكراتيالىق تالاپتاردى العا قويدى. حالىق سوتسياليستەرى سوتسيال ـ توڭكەرىسشىلدەردىڭ جەردى قوعامداستىرۋ جونىندەگى پروگرامما سىپاتتى پرينسيپتەرىن قابىلداۋدان باس تارتىپ، پومەششيكتەردىڭ جەرىن ساتىپ الۋ ادىسىمەن جيناپ الۋدى قۋاتتادى. لەنين حالىق سوتسياليستەرىن "دەلدال ورايشىلدار"، "سوتسيال ـ نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتياشىلدار"، "سوتسيال ـ توڭكەرىستىك پارتياداعى مەنشەۆيكتەر" دەپ اتادى. حالىق سوتسيال پارتياسىنىڭ باسشىلارى ا. ۆ. پەشەحونوۆ، ۆ. ا. مياكوتين، ن. ف. اننەنسكي قاتارلىلار بولدى.

فەۆرال بۇرجۋازيالىق دەموكراتيالىق توڭكەرىسىنەن كەيىن، حالىق سوتسيال پارتياسى بۇرجۋازيالىق ۋاقىتشا ۇكىمەتتى بەلسەنە قولداپ، كەرى توڭكەرىستىك لاگەرگە ٴوتىپ كەتتى. ــ 275 ـ بەت.

89 **ەڭبەكشىلدەر** ــ ۇساق بۇرجۋازيالىق دەموكراتياشىلدار توبى، 1906 ـ جىلى 4 ـ ايدا مەملەكەتتىك 1 ـ دۋماداعى ديحاندار ۋاكىلدەرىنەن ۇيىمداسقان. 4 دۋمادا دا ەڭبەكشىلدەردىڭ ۇيىرمەسى بولدى.

ەڭبەكشىلدەر دارەجەلىك شەكتەۋ مەن ۇلتتىق شەكتەۋ اتاۋلىنى تۇگەل كۇشىنەن قالدىرىپ، جەرگىلىكتى جانە قالالىق باسقارۋ ورگاندارىنىڭ دەموكراتيالانۋىن جۇزەگە اسىرۋدى، مەملەكەتتىك دۋمانى جالپىعا بىردەي سايلام ارقىلى سايلاۋدى تالاپ ەتتى. ەڭبەكشىلدەردىڭ جەر پروگرامماسى حالىقشىلداردىڭ جەردى تەڭ پايدالانۋ پرينسيپتەرىنە ساي جاسالعان، بۇل ٴپرينسيپ مىناۋ: جالپىحالىقتىق جەردى ٴمانساپتىلاردىڭ، پاتشا اۋلەتىنىڭ، پاتشا ورداسىنىڭ، مەدرەسەلەردىڭ جەرلەرىنەن جانە جەكەلىك جەرلەردەن (ەگەر بەلگىلەنگەن ەڭبەك جەر ۇلەسىنەن اسىپ كەتسە) قۇراستىرۋ؛ پايدالانۋ ۇقىعىن جەر ەگۋشىنىڭ وزىنە عانا بەرۋ. قوسىلعان جەكەلىك جەرگە اقى بەرۋ بەلگىلەندى. جەرگىلىكتى ديحاندار كوميتەتى جەر رەفورماسىن جۇرگىزۋگە جاۋاپتى بولدي.

ەكىبەكشىلدەر دۇنيە جۇزىلىك ئبىرىنشى سوعىس مەزگىلىندە شوۆينيزىم- دىك مايداندا تۇردى. فەبىرال بۇرجۋازيالىق - دەموكراتيالىق توڭكەرىسى- نەن كەيىن حالىق سوتسياليستەرىنىمەن بىرلىكتە كەرى توڭكەرىستىك لاگەرگە ئوتىپ كەتتى. وكتابىر توڭكەرىسىنە جاۋ كوزبەن قارادى. — 275 - بەت.

90 «روسسيادا كاپيتاليزىمنىڭ دامۋى» دەگەن كىتاپتىڭ 1 - باسىلىمىندا (1899 - جىلعى) بۇل تاراۋدىڭ تاقىرىبى «ئنازارياليق ىزدەنۋلەر» بولعان ەدى. — 276 - بەت.

91 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 3 - توم، حانزۋشاسى، 37 - بەت. — 278 - ، 282 - بەتتەر.

92 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 1 - توم، 24 - تاراۋ، 5 - تاراۋشا حانزۋشاسى، («ماركس - ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 2 - توم، حانزۋشاسى، 250 — 252 - بەتتەر). — 285 - بەت.

93 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 2 - توم، حانزۋشاسى، 20 - تاراۋ، 12 - تاراۋشا. — 292 - بەت.

94 بۇل دا سوندا، 19 - تاراۋ، 2 - تاراۋشا، 3. — 295 - بەت.

95 بۇل ئسوز «لۇكى ئىنجىلى» دەگەن كىتاپتىڭ 23 - تاراۋىنان شىققان، قايسا قولىعا الىنعانىنان كەيىن ريم تەكسەرۋشىسى پونتي پيلاتتىڭ (Pontius Pilatus) تەرگەۋىنە تاپسىرىلادى، پونتي پيلات قايسانى گاليلەلىق ەكەنىن بىلگەننەن كەيىن گاليلەنىڭ جەرگىلىكتى تەكسەرۋ- شىسى حەرودقا تاپسىرىپ بەرەدى، حەرود ونى تەرگەۋدەن باس تارتىپ، قايتادان پونتي پيلاتتىڭ وزىنە تاپسىرىپ بەرەدى. جۇرت بۇل ئسوزدى قولدانعاندا حەرودتىڭ اتىن قالدىرىپ، "پونتيدەن پيلاتقا سىلتەيدى" دەپ قولدانادى، بۇل ئسوز ئبىرى - بىرىنە سىلتەپ، ەشىنارسەنى شەشپەيدى دەگەن ماعنادا قولدانىلادى. — 295 - بەت.

96 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 1 - توم، حانزۋشاسى، 22 - تاراۋ، 2 - تاراۋشا. — 295 - ، 296 - بەت.

97 بۇل دا سوندا، 6 - تاراۋ. — 296 - بەت.

98 پايدالانىڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 2 - توم، حانزۋشاسى، 19 - تاراۋ، 2 - تاراۋشا، 1. — 297 - بەت.

99 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 2 ـ توم، جانزۋشاسى، 20 ـ تاراۋ، 1 ـ تاراۋ-
شا. ــ 301 ـ بەت.

100 بۇل دا سوندا، 18 ــ 21 ـ تاراۋلار. ــ 303 ـ بەت.

101 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 3 ـ توم، جانزۋشاسى، 18 ـ تاراۋ. ــ 305 ـ
بەت.

102 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 2 ـ توم، جانزۋشاسى، 20 ـ تاراۋ، 10 ـ
تاراۋشا. ــ 307 ـ بەت.

103 بۇل دا سوندا، 16 ـ تاراۋ، 3 ـ تاراۋشا. ــ 308 ـ بەت.

104 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 3 ـ توم، جانزۋشاسى، 15 ـ تاراۋ، 1 ـ
تاراۋشا. ــ 308 ـ بەت.

105 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 3 ـ توم، جانزۋشاسى، 15 ـ تاراۋ، 2 ـ
تاراۋشا. ــ 309 ـ بەت.

106 گەروستراتــ جاڭا ەرادان بۇرىنعى 4 ـ عاسىرداعى گرەك تسيالىق.
اڭىزدارعا قاراعاندا ول الەمگە اتىن قالدىرۋ ٴۇشىن ٴوز جۇرتىنداعى
ايفەيسي قالاسىنداعى ايگىلى اردىميسي قاسيەتتى ورداسىن ورتەپ
جىبەرگەن. گەروستراتتىڭ اتى قاراباسىنىڭ اتاعى ٴۇشىن قىلمىس
وتكىزۋدەن تايىنبايتىن ادامدارداڭ تەڭەۋى بولعان. ــ 309 ـ بەت.

107 ەد. بەرنشتەيىننىڭ «سوتسياليزمنىڭ العى شارتتارى جانە سوتسيال ـ
دەموكراتيالىق پارتيانىڭ مىندەتتەرى» دەگەن، توڭكەرىسشىل ماركسيزمگە
جاپپاي تۇزەتۋ جاساعان، كىتابى 1899 ـ جىلى شىقتى، لەنين بۇل كىتاپتى
سۇرگىندە جۇرگەندە، «روسسيادا كاپيتاليزمنىڭ دامۋى» دەگەن كىتابى-
نىڭ 1 ـ باسىلىمى شىعىپ قويعانان كەيىن الدى. سوندىقتان بەرنش-
تەيىننىڭ كوزقاراستارى جونىندەگى لەنيننىڭ سىنى «روسسيادا
كاپيتاليزمنىڭ دامۋى» دەگەن كىتابىنىڭ ەكىنشى باسىلىمىنا عانا
ەنگىزىلدى. ــ 309 ـ بەت.

108 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 3 ـ توم، جانزۋشاسى 30 ـ تاراۋ. ــ
310 ـ بەت.

109 «ٴتاڭىر دۇنيەسى» «мир божий» ــ ليبەرالداردىڭ تۇسىنىكتى
تىلمەن شىعاتىن ادەبيەتتىك جانە علمي ايلىق جورنالى، 1892 ـ جىلدان
1906 ـ جىلعا دەيىن پەتەربۋرگتە شىعىپ تۇرعان. روسسيا ٴبىرىنشى

توڭكەرىسى مەزگىلىندە مەنشەۋىكتەر بۇل جورنالعا ماقالالار جازىپ تۇرعان. 1906 ـ جىلى 10 ـ ايدان 1918 ـ جىلعا دەيىن بۇل جورنال «قازىرگى دۇنيە» دەگەن اتپەن جالعاستى شىعىپ تۇرعان. — 310 ـ بەت.

110 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 3 ـ توم، حانزۋشاسى، 18 ـ تاراۋ. — 311 ـ بەت.

111 بۇل دا سوندا، 49 ـ تاراۋ.

«كاپيتال»دىڭ 3 ـ تومىنىڭ ورىسشا اۋدارماسىندا قاتەلىك بار دەپ لەنين ن. — ون (دانيەلسون)نىڭ 1896 ـ جىلعى اۋدارماسىن ايتىپ وتىر. — 314 ـ بەت.

112 قاراڭىز: ماركس. «كاپيتال»، 3 ـ توم، حانزۋشاسى، 49 ـ تاراۋ. — 320 ـ بەت.

113 «روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتتارىنىڭ نارازىلىق حاتى»ن لەنين 1899 ـ جىلى سۇرگىندە جۇرگەندە ەكونوميستەردىڭ جارناماسىنا — «ەرەجە»گە («Credo») قارسى جازعان.

«نارازىلىق حات» سۇرگىندە جۇرگەن 17 ماركسيزىمشىلدىڭ لەنين شاقىرعان (مينۋسين وبلىسى ەرماكوۆ قىستاعى) ماجىلىسىندە تالقىلاندى جانە ٴبىر اۋىزدان ماقۇلداندى. تۋرۋحانىسك پەن ورلوۆ(ۆياتكا ولكەسى)تا سۇرگىندە جۇرگەندەر دە وسى «نارازىلىق حات»تى قولداپتى.

«نارازىلىق حات»تى لەنين شەتەلدەگى ەكىبەكتى ازات ەتۋ قوعامىنا جىبەردى. 1900 ـ جىلدىڭ باسىندا «نارازىلىق حات»تى گ.ۆ. پلەحانوۆ «‹جۇمىسشى ٴىسى› رەداكسياسىنا جول كورسەتكىش» دەگەن جيناقتىنا قايتا باستىردى. — 329 ـ بەت.

114 «ەرەجە» («Credo») — ەكونوميستەردىڭ ٴبىر توبى 1899 ـ جىلى وسى اتپەن جاريالاعان حۇجات. بۇل حۇجات ەكونوميستەردىڭ پرولەتارياتتىڭ دەربەس ساياسي رولىن، جۇمىسشى تابى پارتياسىنىڭ قاجەتتىلىگىن تەرىسكە شىعارعان ورايشىلدىق كوزقاراسىن ايقىن ايگىلەدى. «ەرەجە»نىڭ اپتورى س. ن. پروكوپوۆيچ پەن ە. د. كۋسكوۆالار بولاتىن، ولار كەيىن نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتياشىلدار بولىپ كەتتى. — 329 ـ ، 357 ـ ، 399 ـ ، 986 ـ ، 1273 ـ بەتتەر.

115 بەرنشتەينيزيم — 19 - عاسىردىڭ سوڭىندا پايدا بولعان حالىقارالىق جۇمىسشى قوزعالىسىنداعى تۇزەتىمپازدىق يدەيالىق اعىم بولىپ، گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتى ە د. بەرنشتەيننىڭ اتىمەن اتالعان. بەرنشتەين 1896 — 1898 - جىلدارى گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ٴنازارياليق جورنالى «جاڭا زامان»دا جاريالانعان ماقالالارىندا جانە «سوتسياليزمنىڭ العى شارتى جانە سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ مىندەتتەرى» (1899 - جىل) دەگەن كىتابىندا ماركسيزمدى جالپى بەتتىك تۇزەتتى. ول ماركسيزمنىڭ تاپتىق كۇرەس ٴنازارياسىنا، كاپيتاليزمنىڭ ٴسوزسىز كۇيرەيتىندىگى تۋرالى ىلىمگە، سوتسياليستىك توڭكەرىسكە جانە پرولەتاريات ديكتاتۋراسىنا قارسى تۇردى، سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ مىندەتى — جاڭعىرتۋ دەپ سانادى. بەرنشتەيننىڭ ورايشىلدىق - تۇزەتىمپازدىق كوزقاراسىن گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ولڭ قاناتى مەن ەكىنشى ينتەرناتسيونالداعى باسقا پارتيالار قولدادى. تەك لەنين باستاعان بولشەۆيكتىك پارتيا عانا بەرنشتەينيزمگە، ونىڭ قولداۋشىلارى مەن ىلەسۋشىلەرىنە قارسى باتىل كۇرەس جۇرگىزدى.

روسسيادا "جاريا ماركسيزمشىلدەر"، ەكونوميستەر، بۋندشىلدار، مەنشەۆيكتەر بەرنشتەيننىڭ سوڭىنان ەردى. — 358 - بەتتەر.

116 زاڭ - ەرەجە قوزعالىسى — 19 - عاسىردىڭ 30 - جىلدارىنان 50 - جىلدارىنىڭ ورتا شەنىنە دەيىنگى انگليا جۇمىسشىلارىنىڭ حالىقتىق زاڭ - ەرەجەنى ماقۇلداتۋ جولىنداعى ساياسي قوزعالىسى. حالىقتىق زاڭ - ەرەجە جالپىعا بىردەي سايلاۋ ۇقىعى تالابىن جانە جۇمىسشىلاردىڭ وسى ۇقىقتان يگىلىكتەنۋىن قامتاماسىزداندىرۋ ٴۇشىن بەلگىلەنگەن ٴبىر - سىپىرا شارتتاردى قامتيدى. لەنين زاڭ - ەرەجە قوزعالىسىن "كەڭ كولەمدى، ناعىز بۇقارالىق، ساياسي سيپات العان دۇنيە جۇزىندەگى تۇڭعىش رەتكى پرولەتارلىق توڭكەرىستىك قوزعالىس" دەپ اتادى (قاراڭىز: وسى تاڭدامالى شىعارمالاردىڭ 3 - تومى، حانزۋشاسى، 811 - بەت). انگليادا ونەركاسىپ پەن ساۋدانىڭ مونوپوليالىق ورنىنىڭ كۇشەيۋى جانە انگليا بۇرجۋازياسىنىڭ ۇستەمە پايداعا انگليا جۇمىسشى تابىنىڭ جوعارعى جىگىن ("جۇمىسشى اقسۇيەكتەرىن") ساتىپ الۋى

انگليا جۇمىسشى تابى اراسىندا ورايىشلىدىق نىسايلاردى كوٌن سايىن ورشىتە ٴتۇستى. جۇمىسشى بىرلەستىگىنىڭ كوسەمدەرى زاڭ ـ ەرەجە قوزعالىسىن قولداماي قويدى، ٴسويتىپ زاڭ ـ ەرەجە قوزعالىسى بىر-تىندەپ السىرەي بەردى. ـــ 336 ـ ، 1213 ـ بەتتەر.

117 پرۋدونيزم ـــ ۇساق بۇرجۋازيالىق سوتسياليزمنىڭ فرانسيا ۋكىمەتسىزشىلى پ. ي. پرۋدوننىڭ اتىمەن اتالعان ٴبىر اعىمى. پرۋدون كاپيتاليستىك ٴىرى مەنشىكتى ۇساق بۇرجۋازيالىق تۇرعىدان سىناپ، ۇساق مەنشىكتى ماڭگىلىك ەتۋ قۇر قيالىندا بولدى، ول "حالىق" بانكەسى مەن "ايىر-باس" بانكەسىن قۇرۋدى ۋاتتادى، جۇمىسشىلار وسى بانكەلەردىڭ كومەگىمەن وزىنە ٴوندىرىس قۇرال ـ جابدىقتارىن ساتىپ الا الادى، ٴوز ونىمدەرىن "ٴادىل" ساتىپ شىعارۋدى قامتاماسىز ەتە الادى دەپ سانادى. پرۋدون پرولەتارياتتىڭ رولى مەن ماڭىزىن بىلمەدى، تاپتىق كۇرەسكە، سوتسياليستىك توڭكەرىسكە جانە پرولەتاريات ديكتاتۋراسىنا مەيلىنشە قارسى بولدى؛ مەملەكەتتىڭ قاجەتتىلىگىن ول ۋكىمەتسىز-دىك تۇرعىدان تەرىسكە شىعاردى. پرۋدونشىلدار ۇساق تاۋار ٴوندىرىسى مەن ايىرباسىن ٴمىنسىز نارسە ەتىپ كورسەتتى. "كاپيتاليزمدى جانە ونىڭ نەگىزىن ـــ تاۋار ٴوندىرىسىن جويىماي، قايتا وسى نەگىزدى ٴتۇرلى دەرتتەردەن جانە مەرەزدەردەن ت.ب. امان ساقتاپ قالۋ: ايىر-باستى جانە ايىرباس قۇنىن جويىماي، كەرىسىنشە ونى 'ورنىقتىرۋ'، ونى جالپىلىق، مۇلدەلىك، 'ٴادىل'، تۇراقتى، داعدارىسسىز، دەرتتەن اۋلاق نارسەگە اينالدىرۋ، ـــ مىنە بۇل پرۋدوننىڭ يدەياسى" (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 20 ـ توم، حانزۋشاسى، 17 ـ بەت) 336 ـ ، 374 ـ ، 412 ـ ، 1069 ـ بەتتەر.

118 قاراڭىز: ماركس. «فيلوسوفيا قايىرشىلىعى» («ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، I ـ توم، حانزۋشاسى، 154 ـــ 161 ـ بەتتەر). ـــ 338 ـ بەت.

119 لاسسالشىلدار تۇرالى، قاراڭىز: 140 ـ تۇسىندىرمە. ـــ 338 ـ ، 1160 ـ بەتتەر.

120 لەنين بۇل ارادا لاسسالشىلداردىڭ جۇمىسشى تابى جونىنەن العاندا، باسقا بارلىق تاپ كەرتارتپا توپ قانا دەيتىن كەرتارتپا كوزقاراسىن سىناپ وتىر؛ بۇل كوزقاراس 1875 ـ جىلى گوتادا وتكىزىلگەن ەيزەناح-

شىلدار مەن لاسساللشىلداردىڭ بىرىگۋ قۇرىلتايىندا ماقۇلدانعان گەرمانيا سوتسياليستىك جۇمىسشى پارتياسىنىڭ پروگرامماسىنا (گوتا پروگرامماسى) ەنگىزىلدى.

ماركس «گوتا پروگرامماسىنا سىن»ىندا وسى كەرتارتپا كوزقاراستى سىنادى (قاراڭىز: «ماركس - ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 3 - توم، حانزۋشاسى، 13 — 15 - بەتتەر). — 340 - بەت.

121 سولتۇستىك روسسيا جۇمىسشىلار قوعامى 1878 - جىلى پەتەربۋرگتە قۇرىلعان، روسسيا جۇمىسشى تابىنىڭ ەڭ العاشقى توڭكەرىستىك ساياسي ۇيىمدارىنىڭ ءبىرى. قوعامعا اعاششى ستەپان حالتۋرين مەن سلەسار ۆيكتور وبنورسكي باسشىلىق ەتتى. قوعام جۇمىسشىلاردىڭ كوپ رەتكى جۇمىس تاستاۋلارىنا باسشىلىق ەتتى، جۇمىس تاستاۋشىلارعا ۇگىت قاعازىن تاراتتى. قوعام مۇشەلەرى 200 ادامعا جەتتى. 1879 - جىلى قوعام پاتشا ۇكىمەتى جاعىنان تالقاندالدى. قولعا النباي قالعان مۇشەلەرى 1880 - جىلى 2 - ايدا ءبىر سان «جۇمىسشى تاڭى» گازەتىن شىعاردى، بۇل روسسياداعى تۇڭعىش جۇمىسشى گازەتى ەدى. — 340 - بەت.

122 وڭتۇستىك روسسيا جۇمىسشىلار قوعامى — ە. و. زاسلاۆسكي 1875 - جىلى ودەسسادا قۇرعان، روسسياداعى جۇمىسشىلاردىڭ تۇڭعىش توڭكەرىستىك ساياسي ۇيىمى. قوعام 8 — 9 اي ءومىر سۇرگەننەن كەيىن پاتشا ۇكىمەتى جاعىنان تالقاندالدى. — 340 - بەت.

123 «جۇمىسشى پىكىرى» گازەتى («Рабочая мыслъ») — ەكونوميستەردىڭ گازەتى. 1897 - جىلى 10 - ايدان 1902 - جىلى 12 - ايعا دەيىن پەتەربۋرگتە، بەرليندە، ۆارشاۋادا جانە جەنەۆادا بىلگەرىندى - كەيىندى جيىنى 16 سانى شىققان. لەنين ءوزىنىڭ ءبىرقىدىرۋ ەڭبەكتەرىندە، وتە - موتە «ۇشقىن» گازەتىندە جاريالانعان ماقالالارىندا جانە «نە ىستەۋ كەرەك؟» دەگەن كىتابىندا «جۇمىسشى پىكىرى» گازەتىنىڭ كوزقاراستارىن حالىقارالىق وراپشىلدىقتىڭ روسسيالاسقان ءتۇرى دەپ سىنداعان. — 342 - ، 351 - ، 357 - ، 400 - ، 986 - بەتتەر.

124 «س. - پەتەربۋرگ جۇمىسشى شاعىن گازەتى» (С.—Петербурский «Рабочий листок») — پەتەربۋرگ جۇمىسشى تابىن ازات ەتۋ جولىنداعى

كۇرەس وداعىنىڭ قۇپيا گازەتى. جيىنى ەكى سانى شىقان: 1 - سانى 1897 - جىلى 2 - ايدا شىقتى (گازەتتە 1 - اي دەپ باسىلعان. بۇل سان روسسيادا ماي باسپادا 3 - 4 ´جۇز دانا ەتىلىپ باسىلدى)؛ 2 - سانى 1897 - جىلى 9 - ايدا جەنەۆادا شىقتى. — 343 - ، 421 - بەتتەر.

125 «جۇمىسشى» گازەتى («Рабочая Газета») — كيەۆ سوتسيال - دەموكراتتارى ۇيىرمەسىنىڭ قۇپيا گازەتى. جيىنى ەكى سانى شىققان: 1 - سانى 1897 - جىلى 8 - ايدا؛ 2 - سانى سول جىلى 12 - ايدا شىققان (گازەتتە 11 - اي دەپ باسىلعان). روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 1 - قۇرىلتايى «جۇمىسشى گازەتى»ن پارتيانىڭ رەسمي ورگان گازەتى دەپ بەكىتتى. قۇرىلتايدان كەيىن، باسپاحاناسى ساقشى جاعىنان تالقاندالعاندىعى جانە ورتالىق كوميتەت مۇشەلەرى قولعا الىنعاندىعى سەبەپتى ´تىزىلىپ بولعان 3 - سانى شىقپاي قالدى، گازەت سودان كەيىن قايتا شىقپادى. — 343 - ، 377 - بەتتەر.

126 روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 1 - قۇرىلتايى 1898 - جىلى 3 - ايدا مينسكىدە وتكىزىلدى. قۇرىلتايعا التى ۇيىمنان (پەتەربۋرگتىڭ، موسكۆانىڭ، ەكاتەرينوسلاۆتىڭ جانە كيەۆتىڭ جۇمىسشى تابىن ازات ەتۋ جولىنداعى كۇرەس وداعىنان، كيەۆتىڭ «جۇمىسشى گازەتى» ۇيىرمەسىنەن، بۋندتان) توعىز ۋاكىل قاتىناستى.

قۇرىلتاي «روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ جارناماسى»ن جاريالادى. «جارناما» ساياسي بوستاندىققا قول جەتكىزۋ جانە جەكە وكتەمدىككە قۇلاتۋ كۇرەسىن روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق قوزعالىسىنىڭ باستى مىندەتى ەتتى جانە ساياسي كۇرەس پەن جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ جالپى مىندەتتەرىن ۇشتاستىرۋدى العا قويدى.

قۇرىلتاي ورتالىق كوميتەتتى سايلادى، «جۇمىسشى گازەتى»ن پارتيانىڭ رەسمي گازەتى ەتىپ بەكىتتى، روسسيا سوتسيال - دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدەگى ´بىر وداعىن پارتيانىڭ شەتەلدەگى ۋاكىلدىك ورگانى دەپ جاريالادى.

روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 1 - قۇرىلتا- يىنىڭ ماڭىزى — ونىڭ ´وز قارارلارى مەن «جارناما»سىندا روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ قۇرىلعاندىعىن جاريالاعا-

دىعىندا بولدى. — 343 ـ ، 355 ـ ، 362 ـ ، 421 ـ ، 1254 ـ بەتتەر.

127 مۇندا پلەحانوۆتىڭ «بەرنشتەين جانە ماتەرياليزم» دەگەن ماقالاسى ايتىلىپ وتىر. بۇل ماقالا 1898 ـ جىلى 7 ـ ايدا گەرمانيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ «جاڭا زامان» دەگەن جورنالىنىڭ 44 ـ سانىنا باسىلعان، قاراڭىز: «پلەحانوۆ شىعارمالارى» 1928 ـ جىلعى ورىسشا باسپاسى، 11 ـ توم، 13 — 26 ـ بەتتەر. — 350 ـ بەتتەر.

128 گەرمانيا سوتسيال ـ دەموكراتياسىنىڭ حاننوۆەردەگى قۇرىلتايى 1899 ـ جىلى 10 ـ ايدىڭ 9 ـ كۇنىنەن 14 ـ كۇنىنە دەيىن وتكىزىلدى. قۇرىلتاي «پارتيانىڭ نەگىزگى كوزقاراسى مەن تاكتيكاسىنا جاسالعان شابۋىل» دەگەن كۇن تارتىبىندەگى باستى ماسەلە جونىندە قارار (حاننوۆەر قارارى) ماقۇلدادى. بەرنشتەين باستاعان ٴبىر توپ ورايشىلدار ماركسيزمدىك ٴنازارىالارعا وزگەرىستەر ەنگىزۋدى ورتاعا قويعاندىعى جانە سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ توڭكەرىستىك ساياساتتارى مەن تاكتيكالارىن قايتا قاراۋدى تالاپ ەتكەندىگى سەبەپتى قۇرىلتاي بۇل ماسەلەنى تالقىلادى جانە ول جونىندە ارناۋلى قارار ماقۇلدادى. قۇرىلتايدىڭ قارارى تۇزەتىمپازداردىڭ تالاپتارىن تەرىسكە شىعاردى، ٴبىراق بەرنشتەينيزمدى اشكەرەلەمەدى جانە سىنامادى. — 350 ـ ، 391 ـ بەت.

129 مۇندا 1897 ـ جىلى 6 ـ ايدىڭ 2 ـ كۇنگى (جاڭاشا 14 ـ كۇنگى) جارلىق ايتىلىپ وتىر. لەنين ۇيىمداستىرعان جۇمىسشى تابىن ازات ەتۋ جولىنداعى كۇرەس وداعى باسشىلىق ەتكەن جۇمىسشىلار قوزعالىسىنىڭ قىسىمىمەن پاتشا ۇكىمەتى بۇل جارلىقتى جاريالاۋعا ٴماجبۇر بولدى. بۇل جارلىقتا ونەركاسىپ ورىندارىنداعى جانە تەمىر جول زاۋاتتارىنداعى جۇمىس كۇنى 11 جارىم ساعات دەپ بەلگىلەنگەن. ونان بۇرىن روسسيادا جۇمىس كۇنىندە شەك بولماعان، ٴتىپتى 14 — 15 ساعاتقا دەيىن جەتكەن ەدى. لەنين «فابريكالىق جاڭا زاڭ» دەگەن كىتاپشاسىندا بۇل جارلىقتى تولىق تالدادى جانە سىنادى (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانزۋشاسى، 228 — 271 ـ بەتتەر). — 354 ـ بەت.

130 «ٴبىزدىڭ قوزعالىسىمىزدىڭ شۇعىل مىندەتتەرى» دەگەن ماقالا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ 1 ـ سانىندا باسماقالا بولىپ باسىلدى. 356 ـ بەت.

131 ««جۇمىسشى پىكىرى»نىڭ قوسىمشا بەتى» — «جۇمىسشى پىكىرى» گازە-

تىنىڭ رەداكسياسى 1899 ـ جىلى 9 ـ ايدا باسپادان شىعارعان كىتاپشا. وسى كىتاپشادا، اسىرەسە ر.م. قول قويعان «ەلىمىزدىڭ ٴىس جۇزىندىك جاع-دايى» دەگەن ماقالادا ەكونوميستەردىڭ ورايشىلدىق كوزقاراسى اشكەرە ۋاعىزدالعان. 357 ـ ، 405 ـ بەتتەر.

132 لەنين ماركس جازعان «حالىقارالىق جۇمىسشىلار قوعامىنىڭ جالپى ۇستاۋى»نداعى ٴبىر نەگىزگى ەرەجەنى كەلتىرىپ وتىر، «ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانزۋشاسى، 136 ـ بەتىنەن پايدالانىڭىز. 359 ـ بەت.

133 روسسيا جۇمىسشى توڭكەرىسشىلى پەتر الەكسەيەۆتىڭ 1877 ـ جىلى 3 ـ ايدىڭ 22 ـ كۇنى پەتەربۋرگتە پاتشا سوتى الدىندا سويلەگەن سوزىنەن الىنىپ وتىر. بۇل ٴسوز 1877 ـ جىلى لوندوندا شىققان ورىسشا جورنال «العا! اندا ـ ساندا شىعاتىن شولۋ»دا تۇڭعىش رەت باسىلدى، سونان بەرى قۇپيا تۇردە سان رەت قايتا باسىلىپ شىقتى جانە روسسيانىڭ قالىڭ جۇمىسشىلارىنىڭ قارسى الۋىنا بولەندى. ـــ 364 ـ بەت.

134 1857 ـــ 1859 ـ جىلداردا بولعان يندىيا كوتەرىلىسى ايتىلىپ وتىر. بۇل كوتەرىلىس يندىيا حالقىنىڭ ۇلتتىق تاۋەلسىزدىككە قول جەتكىزۋ جولىندا انگليانىڭ ۇستەمدىگىنە قارسى جۇرگىزگەن ەڭ ۇلكەن كوتەرىلىسى بولدى. ـــ 367 ـ بەت.

135 1899 ـ جىلى 10 ـ ايدان 1902 ـ جىلى 5 ـ ايعا دەيىن بولعان انگليا ـــ بۋر سوعىسى ايتىلىپ وتىر. بۇل سوعىس انگليانىڭ وڭتۇستىك افريكا-داعى بۋرلاردىڭ ەكى رەسپۋبليكاسىنا (ترانسۆال رەسپۋبليكاسى مەن ورانجەۆايا ەركىن وداعى) جاساعان شاپقىنشىلىق سوعىسى ەدى. سوعىس-تىڭ ناتيجەسىندە وسى ەكى رەسپۋبليكا ۇلى بريتانيانىڭ وتارىنا اينالدى. ـــ 367 ـ بەت.

136 باكۋنينيزم ـــ ۇكىمەتسىزدىك يدەيالىق اعىم. م. ا. باكۋنيننىڭ اتىمەن اتالعان. باكۋنينيزم تاپتىق تەڭدىكتى دارىپتەپ، مۇراگەرلىك ۇقىقتى كۇشىنەن قالدىرۋدى الەۋمەتتىك توڭكەرىستىڭ باستاماسى ەتتى، جۇمىسشى تابىنىڭ ساياسي قيمىل اتاۋلىدان قول ٴۇزۋىن ۋاعىزدادى. باكۋنينيز-م پرولەتاريات ديكتاتۋراسىنا جانە پرولەتارلىق پارتياعا قارسى بولدى، بار اپاتتىڭ قاينارى مەملەكەت دەپ قاراپ، مەملەكەت اتاۋلىنى دەرەۋ

كۇشىنەن قالدىرىپ، ۇكىمەتسىزدىك جاعدايىعا كوشۋدى دارىپتەدى. باكۋنينيزمشىلدەر ماركسيزمنىڭ قاس جاۋى. باكۋنين جانە ونىڭ جاقتاۋشىلارى ماركس باسشىلىق ەتكەن ٴبىرىنشى ينتەرناتسيونالدا قاسكۇنەمدىك، بولشەكتەۋشىلىك ارەكەتىن جۇرگىزىپ، حالىقارالىق جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ باسشىلىق ۇيىمىن تارتىپ الماقشى بولدى. باكۋنين 1872 - جىلى ٴبىرىنشى ينتەرناتسيونالدان ايدالدى.

باكۋنينيزمشىلدەردىڭ ٴنازارياسى مەن تاكتيكاسى ماركس پەن ەنگەلستىڭ قاتاڭ سىنىنا ۇشىرادى. لەنين باكۋنينيزمدى "ٴۇمىتى كەسىلگەن ۇساق بۇرجۋازدىڭ دۇنيەگە كوزقاراسى" دەپ اتادى (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 18 - توم، حانزۋشاسى، 11 - بەت). باكۋنينيزم — حالىقشىلدىقتىڭ يديالىق قاينارلارىنىڭ ٴبىرى. — 374 - بەت.

137 لەنيننىڭ «نە ىستەۋ كەرەك؟ (قوزعالىسىمىزداعى تولعاعى جەتكەن ماسەلەلەر)» دەگەن كىتابى ورايشىلدىقتىڭ يديالىق قاينارىن جەرىنە جەتە اشىپ بەردى، توڭكەرىستىك نازاريا مەن سوتسياليستىك سانانىڭ ۇلى ماڭىزىن كورسەتتى؛ پرولەتارلىق پارتيا — جۇمىسشى قوزعالىسى مەن سوتسياليزمنىڭ ۇشتاسۋى دەگەن ماركستىك ٴتۇبىرلى ٴپرينسيپتى سيپاتتادى؛ ماركستىك پارتيانىڭ ٴنازاريالىق نەگىزىن بەلگىلەدى. «نە ىستەۋ كەرەك؟» دەگەن كىتاپ باياندالعان ٴنازاريالىق ٴپرينسيپ بولشەۆيكتىك پارتياعا ٴنازاريالىق نەگىز سالدى.

بۇل كىتاپتى لەنين 1901 - جىلدىڭ سوڭىنان 1902 - جىلدىڭ باسىنا دەيىن جازىپ بولعان. لەنين بۇل كىتاپتى 1901 - جىلدىڭ كوكتەمىندە - اق جازباق بولعان. لەنين ٴوزىنىڭ 1901 - جىلى 5 - ايدا جازعان «نەدەن باستاۋ كەرەك؟» دەگەن ماقالاسىن «نە ىستەۋ كەرەك؟»تى جازۋدىڭ جوسپار جوباسى دەيدى (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 5 - توم، حانزۋشاسى، 6 - بەت). لەنين بۇل كىتاپتى جازۋعا 1901 - جىلدىڭ كۇزىندە تىكەلەي كىرىستى. 1901 - جىلى 11 - ايدا «بىرىڭگۋ قۇرىلتايىنىڭ حۇجاتتارى»نا جازعان العى سوزىندە لەنين: بۇل كىتاپ "ازىرلەنىپ جاتىر، كەشىكپەي شىعادى" دەپ حابارلادى (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 5 - توم، حانزۋشاسى، 272 - بەت). 1901 - جىلى 12 - ايدا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ 12 - سانىندا جاريالانعان «ەكونوميزمنىڭ

قورعاۋشىلارىنىڭ ىڭگىمە» (كەيىن لەنىين مۇنى «نە ىستەۋ كەرەك؟» دەگەن كىتابىنىڭ ۇزىن ىرعاسى دەپ اتادى) دەگەن ماقالاسىندا لەنىين: "ٴبىز بۇل ارادا ايتىس تۋعىزىپ وتىرعان ماسەلەلەردى تەك جالپىلاما اتاپ وتەمىز. بۇل ماسەلەلەر جونىندە ارناۋلى كىتاپشا جازىپ ەگجەي-تەگجەيلى تالداۋ جاساماقپىز، كىتاپشانىڭ جارىم ايدان كەيىن باسپادان شىعۋىن ٴۇمىت ەتەمىز" (بۇل دا سوندا، 287-بەت) دەپ جازادى.
1902-جىلى 1-ايدا لەنىين «نە ىستەۋ كەرەك؟» دەگەن كىتابىنىڭ جازۋ جۇمىسىن اياقتادى، سول جىلى 2-ايدا وسى كىتاپقا العى ٴسوز جازدى.
1902-جىلى 3-ايدىڭ باسىندا «نە ىستەۋ كەرەك؟» دەگەن كىتاپ شتۋتگارتتا، ديتس باسپاسىندا، باسىلىپ شىقتى.

1907-جىلى «نە ىستەۋ كەرەك؟» دەگەن كىتابىن «12 جىل ىشىندە» دەگەن جيناققا كىرگىزگەندە، لەنىين ««نەدەن باستاۋ كەرەك؟» دەگەن ماقالاعا كىم رەنجىدى» دەگەن 5-تاراۋدىڭ (1) تاراۋشاسىن شىعارىپ تاستادى، سونىمەن بىرگە جيناقتىڭ العى سوزىندە: كىتاپتى بۇل رەت "ازداپ ىقشامداپ، ۇيىمدىق ماسەلەلەرگە قاتىستى جەرلەرى مەن ۇساق-تۇيەك ايتىس سيپاتىنداعى پىكىرلەردى شىعارىپ تاستاپ"باسپاعا بەرىپ وتىرمىز دەپ كورسەتتى (قاراڭىز: «لەنىين شىعارمالارى»، 13-توم، حانزۋشاسى، 84-بەت). لەنىين سونىمەن بىرگە بەت سوڭىنا بەس ەسكەرتۋ قوستى. — 375-بەت.

138 «ۇشقىن» گازەتى («Искра») — بۇكىل روسسيالىق ماركستىك تۇڭعىش قۇپيا گازەت، ونى 1900-جىلى لەنىين جارىققا شىعارعان. ول روسسيا جۇمىسشى تابىنىڭ توڭكەرىستىك ماركستىك پارتياسىن قۇرۋدا شەشۋشى رول اتقاردى.

ساقشىنىڭ قۋدالاۋى سەبەپتى روسسيادا توڭكەرىستىك گازەت شىعارۋعا امال بولماعاندىقتان لەنىين سيبيريادا سۇرگىندە جۇرگەن كەزىندە-اق، شەتەلدە گازەت شىعارۋ جوسپارىن تولىق ويلاستىرعان بولاتىن. 1900-جىلى 1-ايدا سۇرگىن ۋاقتى اقىرلاسىسىمەن لەنىين وسى جوسپارىن ىسكە اسىرۋعا دەرەۋ كىرىستى.

«ۇشقىن» گازەتى تۇڭعىش سانى 1900-جىلى 12-ايدىڭ 24-كۇنى لەيپسيگتە شىققانىنان سوڭ ميۋنحەندە شىقتى، 1902-جىلى 4-ايدان

باستاپ لوندوندا، 1903 ـ جىلدىڭ كوكتەمىنەن باستاپ جەنەۆادا شىقتى.

«ۇشقىن» گازەتىنىڭ رەداكسياسىندا: لەنين، گ. ۆ. پلەحانوۆ، يۋ. و. مارتوۆ، پ. ب. اكسەلرود، ا. ن. پوترەسوۆ، ۆ. ي. زاسۋليچتەر بولدى. 1901 ـ جىلدىڭ كوكتەمىنەن باستاپ، ن. ك. كرۋپسكايا رەداكسيانىڭ حاتشىسى بولدى. لەنين ءىس جۇزىندە «ۇشقىن» گازەتىنىڭ باس رەداكتورى جانە جەتەكشىسى بولدى. ول «ۇشقىن» گازەتىندە پارتيا قۇرىلىسى جانە روسسياداعى پرولەتارلىق تاپتىق كۇرەستىڭ بارلىق نەگىزگى ماسەلەلەرىنە قاتىستى ماقالالار جارىالاپ، حالىقارالىق تۇرمىستىڭ ماڭىزدى وقيعالارى جونىندە شولۋلار جاساپ وتىردى.

روسسيانىڭ ءبىرسىپىرا قالالارىندا (پەتەربۋرگ، موسكۆا، ت. ب.) روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ لەنيندىك ۇشقىنشىل شاعىن ۇيىرمەلەرى مەن كوميتەتتەرى قۇرىلدى.

ۇشقىنشىل ۇيىمدار لەنين باۋلىپ شىعارعان كاسىپتىك توڭكەرىسشىل قايراتكەرلەر (ن. ە. باۋمان، ي. ۆ. بابۋشكين، س. ي. گۋسەۆ، م. ي. كالينين، ت. ب.)دىڭ تىكەلەي باسشىلىعىندا قۇرىلدى جانە جۇمىس جۇرگىزدى.

«ۇشقىن» گازەتى رەداكسياسى لەنيننىڭ ۇسىنىسى بويىنشا جانە ونىڭ تىكەلەي قاتىناسۋىمەن پارتيا پروگرامماسىنىڭ جوباسىن جاساپ، 1903 ـ جىلى 7 ـ 8 ـ ايلاردا وتكىزىلگەن روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 2 ـ قۇرىلتايىن ازىرلەدى.

قۇرىلتاي اشىلۋدان بۇرىن روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ جەرگىلىكتى ۇيىمدارىنىڭ باسىم كوپشىلىگى «ۇشقىن» گازەتىن جاقتادى، ونىڭ تاكتيكاسىن، پروگرامماسىن جانە ۇيىمدىق جوسپارىن قۋپتادى، ونى ءوزىنىڭ باسشى ورگانى دەپ تانىدى. قۇرىلتاي ارناۋلى قارارىندا «ۇشقىن» گازەتىنىڭ پارتيا قۇرۋ كۇرەسىندەگى ايرىقشا رولىن اتاپ كورسەتتى ءارى ونى روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق ـ جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ورتالىق ورگان گازەتى دەپ جارىالادى.

2 ـ قۇرىلتايىندا لەنين، پلەحانوۆ، مارتوۆتاردان قۇرىلعان رەداكسيا

قۇرامى بەلگىلەندى. مارتوۋ پارتيا قۇرىلتايىنىڭ قاۋلىسىنا قاراماستان رەداكسياعا قاتناسۋدان باس تارتتى، سوندىقتان «ۇشقىن» گازەتىنىڭ 46 ــ 51 ـ ساندارى لەنين مەن پلەحانوۋتىڭ رەداكتورلىعىندا شىقتى. كەيىن پلەحانوۋ مەنشەۆيكتەردىڭ مايدانىنا ۇتىپ كەتتى، ول قۇرىلتاي قوسىلماعان بۇرىنعى مەنشەۆيك رەداكتورلاردىڭ بارىن «ۇشقىن» گازەتى رەداكسياسىنا قاتناستىرۋدى تالاپ ەتتى. لەنين بۇلاي ىستەۋگە قوسىلماي، پارتيا ورتالىق كوميتەتىنىڭ ىشىندەگى بازانى كۇشەيتۋ ۇشىن ورى وسى بازادان مەنشەۆيك ورايىشىلدارعا سوققى بەرۋ ۇشىن، 1903 ـ جىلى 11 ـ ايدىڭ 1 ـ كۇنى «ۇشقىن» گازەتى رەداكسياسىنان شەگىنىپ شىقتى. 52 ـ سان جالعىز پلەحانوۋتىڭ رەداكتورلىعىمەن شىقتى. 1903 ـ جىلى 11 ـ ايدىڭ 26 ـ كۇنى پلەحانوۋ ۇز بەتىمەن قۇرىلتايدىڭ ۇيعارۋىن بۇزا وتىرىپ، بۇرىنعى مەنشەۆيك رەداكتوردى «ۇشقىن» گازەتىنىڭ رەداكسيا ـ سىنا قوسىپ الدى. 52 ـ ساننان باستاپ، مەنشەۆيكتەر «ۇشقىن» گازەتىن وزدەرىنىڭ ورگان گازەتىنە اينالدىردى. ”وسىدان باستاپ پارتيا ىشىندە لەنيندىك ـ بولشەۆيكتىك «ۇشقىن» گازەتى ــ ەسكى «ۇشقىن» گازەتى دەپ، ال مەنشەۆيكتىك ـ ورايىشىل «ۇشقىن» گازەتى ــ جاڭا «ۇشقىن» گازەتى دەپ اتالدى. (قاراڭىز: «سوۆەت وداعى كوممۇنيستىك (ب) پارتياسى تاريحى قىسقاشا وقۋلىق»، 1954 ـ جىلى حالىق باسپاسىندا باسىلۋى، حانزۇشاسى، 57 ـ بەت). ــ 375 ـ ، 762 ـ ، 769 ـ ، 864 ـ ، 1117 ـ ، 1252 ـ بەتتەر.

139 «جۇمىسشى ىسى» («Рабочее Дело») ــ ەكونوميستەردىڭ جورنالى، روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدەگى وداعىنىڭ مەرزىمسىز ورگان جورنالى، 1899 ـ جىلى 4 ـ ايدان 1902 ـ جىلى 2 ـ ايعا دەيىن ب. ن. كريچەۆسكي، ا. س. مارتينوۋ، ۆ. پ. يۋانشىنىڭ رەداكتورلىعىندا جەنەۋادا شىعىپ تۇرعان، جورنال جيىنى 12 سان 9 كىتاپ بولىپ شىقتى. «جۇمىسشى ىسى»نىڭ كوزقاراستارىن لەنين «ۇشقىن» گازەتىندە جاريالانعان ماقالالارىندا جانە «نە ىستەۋ كەرەك؟» دەگەن كىتابىندا سىنداعان. ــ 376 ـ ، 813 ـ ، 946 ـ بەتتەر.

140 لاسساليشىلدار مەن ەيزەناحشىلدار ــ 19 ـ عاسىردىڭ 60 ـ جىلدارى مەن 70 ـ جىلدارىنىڭ باسىندا گەرمانيا جۇمىسشى قوزعالىسىندا بولعان ەكى

پارتيا.

لاسساليشىلدار — ف. لاسساليدىڭ جاقتاۋشىلارى مەن مۇريتتەرى. لاسساليشىلدار پرۋسسيا كەرتارتپا ۇكىمەتىنىڭ جۇمىسشى كوپەراتيۆتەرىنە كومەك بەرۋى ارقىلى كاپيتاليزمدى بەيبىت جولمەن سوتسياليزمگە وزگەرتۋگە بولادى، ولار جۇمىسشى تابىنىڭ توڭكەرىستىك كۇرەسىنىڭ ورنىنا جالپىعا بىردەي سايلاۋ ۇقىعىنا قول جەتكىزۋ كۇرەسى مەن پارلامەنتتەگى بەيبىت قيمىلداردى قويۋدى قۋاتتادى.

ماركس پەن ەنگەلس لاسساليشىلداردى قاتال سىنادى جانە ولار "كوپ جىلداردان بەرى پرولەتارياتتى ۇيىمداستىرۋعا كەدەرگى بولىپ كەلدى دە، اقىرى ساقشىنىڭ جاي عانا قولشوقپارى بولۋمەن تىندى" (قاراڭىز: «ماركس — ەنگەلس شىعارمالارى»، 18 — توم، حانزۋشاسى، 36 — بەت) دەپ كورسەتتى. ماركستىڭ «گوتا پروگرامماسىنا سىن» (قاراڭىز: «ماركس — ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 3 — توم، حانزۋ-شاسى، 5 — 25 — بەتتەر) دەگەن شىعارماسىندا جانە ماركس پەن ەنگەلستىڭ جازىسقان حاتتارىندا لاسساليشىلداردىڭ ٴنازاريالىق كوزقاراسى مەن تاكتيكاسى سىنالدى.

ەيزەناحشىلدار — ماركس پەن ەنگەلستىڭ يدەيالىق ىقپالىندا بولعان ماركسيزمنىڭ جاقتاۋشىلارى. ەيزەناحشىلدار ۆ. ليبكنەحت پەن ا. بەبەلدىڭ باسشىلىعىندا، 1869 — جىلى ەيزەناح قۇرىلتايىندا گەرمانيا سوتسيال — دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىن قۇرعان.

بۇل ەكى پارتيانىڭ اراسىندا قيانكەسكى كۇرەس بولىپ تۇردى.

جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ ورلەۋى جانە ۇكىمەتتىڭ قۋدالاۋىنىڭ كۇشەيۋى سەبەپتى بۇل ەكى پارتيا 1875 — جىلى گوتا قۇرىلتايىندا ٴبىر-تۇتاس گەرمانيا سوتسياليستىك جۇمىسشى پارتياسى بولىپ بىرىكتى، لاسساليشىلدار — وسى پارتيادا‌عى ورايشىلدار.

«اۋگۋست بەبەل» دەگەن ماقالاسىندا لەنين لاسساليشىلدار مەن ەيزەناحشىلدارعا سيپاتتاما بەرگەن (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 19 — توم، حانزۋشاسى، 290 — 296 — بەتتەر). — 381 — بەت.

141 گەدشىلدەر مەن مۇمكىندىكشىلدەر — فرانسيا سوتسياليستىك قوزعالىسىنداعى ەكى توپ، بۇلار 1882 — جىلى فرانسيا جۇمىسشى پارتياسى ەكىگە بولىن-

گەنىنەن كەيىن پايدا بولعان.

گەدشىلدەر — ج. گەدتى جاقتاۋشىلار، 19 - عاسىردىڭ سوڭى مەن 20 - عاسىردىڭ باس كەزىندەگى فرانسيا سوتسياليستىك قوزعالىسىنداعى سولشىلدار، ولاردىڭ باسشىلارى گەد پەن لافارگ بولىندى. گەدشىلدەر دەربەس، توڭكەرىستىك پىرولەتارلىق ساياساتقا بەرىك بولدى، 1901 - جىلى فرانسيا سوتسياليستىك پارتياسى بولىپ قۇرىلدى.

مۇمكىندىكشىلدەر — فرانسيا سوتسياليستىك قوزعالىسىنداعى بىرۋىۋ-سىبە، مالوندار باستاعان ورايىشىل توپ. بۇل توپتىڭ كوسەمدەرى ءىس جۇزىندە توڭكەرىستىك تاكتيكاعا قارسى تۇرىپ، جاڭعىرتىمپازدىق پىرين-سىپتەر جاريالادى: تەك قولعا كەلتىرۋگە "مۇمكىن" («possible») بولاتىن نارسەلەرگە عانا ۇمتىلۋدى، ياعني جۇمىسشى تابىنىڭ ارەكەتىن كاپيتاليستىك ءتۇزىم تۇسىندا "مۇمكىن" بولاتىن كولەمدە تەجەپ ۇستاۋدى قۋاتتادى، سوندىقتان "مۇمكىندىكشىلدەر" دەپ اتالدى. 1902 - جىلى مۇمكىندىكشىلدەر جاڭعىرتىمپازداردىڭ باسقا توپتارىمەن بىرلىكتە فرانسيا سوتسياليستىك پارتياسى بولىپ قۇرىلدى.

1905 - جىلى فرانسيا سوتسياليستىك پارتياسى مەن فرانسۋز سوتسيا-ليستىك پارتياسى ءبىر پارتيا بولىپ بىرىكتى. دۇنيە جۇزىلىك ءبىرىنشى سوعىس كەزىندە ج. گەد فرانسيا سوتسياليستىك پارتياسىنىڭ بارلىق باسشىلارىمەن بىرگە سوتسيال شوۆينيزم مايدانىنا ءوتىپ كەتتى. — 381 - ، 1165 - بەتتەر.

142 فابيشىلدار — انگلياداعى بۋرجۋازيا زيالىلارىنىڭ ءبىر توبى 1884 - جىلى قۇرعان جاڭعىرتىمپازدىق، ورايىشىلدىق فابي قوعامىنىڭ مۇشەلەرى. ونىڭ نەگىزگى باسشىلارى س. ۋەبب پەن ب. ۋەبب. فابي قوعامى ەرتەدەگى ريم قولباسشىسى فابي ماكسيمنىڭ اتىمەن اتالعان. فابي انىبالمەن سوعىستا شەشۋشى شايقاستان جالتارۋ، ورايى كۇتۋ تاكتيكاسىن قولدانعان-دىقتان "كۇنكتاتور" (جايباسار) دەگەن لاقام العان. فابيشىلدار ماركستىك پىرولەتارلىق تاپتىق كۇرەس جانە سوتسياليستىك توڭكەرىس تۋرالى ىلىمىنە قارسى تۇردى، قوعامدى ماندىمسىز جاڭعىرتۋ ارقىلى بىرتىندەپ وزگەرتۋدى، كاپيتاليزىمنەن سوتسياليزىمگە قايداعى ءبىر "جەرگىلىكتى جالپىلىق سوتسياليزم" ارقىلى ءوتۋدى ۋاعىزدادى. فابي قوعامىنىڭ

جۇمىسشى تابى اراسىندا بۇرجۋازيا يدياسىن تاراتۋى انگليا جۇمىسشى قوزعالىسىنداعى ورايشىلدىق جانە جاڭعىرتىمپازدىق يدياﻻردىڭ ٴبىر قايناری بولدى. لەنين: فابي قوعامى "ورايشىلدىق جانە ليبەرالدىق جۇمىسشى ساياساتىن ەڭ تولىق بەينەلەدى" (قاراڭىز: «لەنين شىعارما-لارى»، 21 - توم، حانزۋشاسى، 237 - بەت) دەدى. 1900 - جىلى فابي قوعامى جۇمىسشى پارتياسىمەن بىرىكتى. دۇنيە جۇزىلىك ٴبىرىنشى سوعىس كەزىندە، فابيشىلدار سوتسيال - شوۆينيزىمدىك مايداندا بولدى. "فابي سوتسياليزىمى" ـــ تۇزەتىمپازدىقتىڭ، جاڭعىرتىمپازدىقتىڭ ٴبىر يديالىق قاينارى.

سوتسيال - دەموكراتتار دەپ سوتسيال - دەموكراتياليق وداق (308 - تۇسىندىرمەگە قاراڭىز)قا قاتىناسۋشىلار ايتىلىپ وتىر. ـــ 381 - ، 1168 - ، 1241 - بەتتەر.

143 بيلىك كەڭسەسشىلدەر نەمەسە بيلىك كەڭسەسشىلدىك، ميلەرانشىلدىق ـــ ٴبىر ورايشىلدىق اعىم، فرانسيا سوتسياليسى ميلەران كەرتارتپا بيلىك كەڭسەسىنە قاتىناسقاندىعى سەبەپتى سولاي اتالعان. ميلەران 1899 - جىلى فرانسيانىڭ كەرتارتپا بۇرجۋازيالىق ۇكىمەتىنە قاتىناسىپ، پاريج كوممۋ-ناسىن جانىشتاعان جەندەت گاللفت جياڭجۇنىمەن ىستەس بولدى. ـــ 382 - ، 806 - ، 881 - ، 1233 - بەتتەر.

144 گرەتسيا ـــ ريم اڭىزدارىندا قاراعاندا، ايەل قۇداي مينەرۆا ناجاعاي قۇدايى يۋپيتەردىڭ باسىنان باسىنا دۇلىعا، ۇستىنە ساۋىت كيىپ، قولىنا سەمسەر ۇستاعان كۇيى پايدا بولا قالعان - مىس. سوندىقتان بەلگىلىبىر ادامنىڭ نە ٴىستىڭ بىردەن مۇلتىكسىز بوپ كەمەلىنە كەلە قالۋى ۇنەمى وسى ارقىلى سۋرەتتەلەدى. ـــ 382 - بەت.

145 قاراڭىز: «ماركس - ەنگەلس تاڭدامالى شىعارماﻻرى»، 1 - توم، حانزۋ-شاسى، 601 - بەت. ـــ 383 - بەت.

146 كريلوۆتىڭ «ەكى بوشكە» دەگەن مىسالىنا قاراڭىز. وسى مىسالدا ٴبىر اربامەن اكەلە جاتقان ەكى بوشكەنىڭ بىرەۋى بوس بولىپ، جول بويى قۇلاق تۇندىرا داڭعىرلاپ، جولداعى ادامدار الدى - الدىنا قاشقاندىعى ايتىلعان. ـــ 385 - بەت.

147 «تاڭ» («Заря») ـــ «ۇشقىن» گازەتىنىڭ رەداكسياسى 1901 ـــ 1902 - جىل-

داری شتۋتگارتتا شعارىپ تۇرعان ماركسيزمدىك علمي ـ ساياسي جورنال، جيىنى 4 سان (3 كىتاپ) شىقىقان: 1 ـ سانى 1901 ـ جىلى 4 ـ ايدا، 2 ـ 3 ـ بىرىككەن سانى 1901 ـ جىلى 12 ـ ايدا، 4 ـ سانى 1902 ـ جىلى 8 ـ ايدا شىققان. «تاڭ» جورنالىندا لەنيننىڭ: «كەزدەيسوق حابارلار»، «جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەلەرىن قۋدالاۋشىلار مەن ليبەراليزمنىڭ انيبالدارى»، «جەر ماسەلەسى جانە "ماركستىڭ سىنشىلدارى"» دەگەن كىتابىنىڭ الدىڭعى 4 تاراۋى، «ىشكى حالدى شولۋ»، «روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ جەر پروگرامماسى» سياقتى ماقالالارى باسىلعان. ــ 387 ـ، 762 ـ، 1029 ـ، 1252 ـ بەتتەر.

148 تاۋشىلدار مەن جيروندشىلدار ــ 18 ـ عاسىردىڭ سوڭىنداعى فرانسيا بۇرجۋازيالىق توڭكەرىسى مەزگىلىندەگى ەكى بۇرجۋازيالىق ساياسي توپ. تاۋشىلدار ــ ياكوبينشىلدەر دەپ تە اتالادى، سول كەزدەگى توڭكەرىستىڭ تاپتىڭ ــ بۇرجۋازيانىڭ ەڭ قايسار ۋاكىلدەرى، ولار جەكە وكتەمدىكتى وكىمەت تۇلعاسىن جانە فەوداليزمدى جويۋدى قۋاتتادى. جيروندشىلدار تاۋشىلدارعا ۇقسامايدى، ولار توڭكەرىس پەن كەرى توڭكەرىستىڭ اراسىندا اۋىتقىپ ٴجۇرىپ، اقىر اياعىندا پاتشاشىلدارمەن استاسۋ جولىنا ٴتۇستى.

لەنين سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياداعى ورايشىلداردى "سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياداعى جيروندشىلدار" دەپ، توڭكەرىسشىل سوتسيال ـ دەموكراتتاردى پرولەتارياتتىڭ ياكوبينشىلدەرى (تاۋشىلدارى) دەپ اتادى. روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى بولشەۆيك جانە مەنشەۆيك بولىپ بولىنگەننەن كەيىن، لەنين مەنشەۆيكتەردى ۇنەمى جۇمىسشى قوزعالىسىنداعى جيروندشىلدار دەۋشى ەدى. ــ 387 ـ، 808 ـ، 929 ـ بەتتەر.

149 تاقىرىپسىزشىلدار دەپ 1906 ـ جىلى بەتەربۇرگتە شىققان «تاقىرىپسىز» جورنالىن ۇيىمداستىرۋشىلار جانە وعان قاتىناسۋشىلار ــ س.ن. پروكوپوۆيچ، ە. د. كۇسكوۆا، ب. يا. بوگۇچارسكي قاتارلىلار ايتىلىپ وتىر. تاقىرىپسىزشىلدار وزدەرىن تۇزەتىمپازداردىڭ جاقتاۋشىلارىمىز دەپ جاريالاپ، مەنشەۆيكتەر مەن ليبەرالداردى قولدادى، پرولەتارياتتىڭ دەربەس ساياساتىنا قارسى تۇردى. لەنين تاقىرىپسىزشىلداردى مەنشەۆيكتەرگە

ينالعان نەگىزگى زاڭشىل - دەموكراتياشىلدار نەمەسە نەگىزگى زاڭشىل - دەموكراتياشىلدارعا ينالعان مەنشەۆيكتەر دەپ اتاعان. — 388 -، 1124 -، 1255 - بەتتەر.

150 يلوۆايسكي — روسسيانىڭ اقسۇيەك پاتشاشىلدارىنىڭ تاريحشىسى، تۇڭكەرىستەن بۇرىنعى روسسيانىڭ ورتا، باستاۋىش مەكتەپتەرىندە كوپ تاراعان ۇكىمەت جاعىنان بەكىتىلگەن كوپتەگەن تاريح وقۋلىقتارىنىڭ اپتورى، وقۋلىقتا ول تاريحتى كوبىنەسە پاتشالار مەن قولباسشىلاردىڭ قيمىلىنا اپارىپ تىرەيتىن، تاريحي بارىستار ماڭىزسىز، كەزدەيسوق جاعدايلارمەن تۇسىندىرىلەتىن. — 389 - بەت.

151 سوتسياليستەرگە قارسى ەرەكشە زاڭدى — سوتسياليستىك قوزعالىسقا جانە جۇمىسشى قوزعالىسىنا قارسى تۇرۇ ماقساتىندا بيسمارك ۇكىمەتى يمپەريالىق پارلامەنتتە كوپشىلىك داۋىستىڭ قولداۋىمەن 1878 - جىلى 10 - ايدىڭ 21 - كۇنى قابىلداعان. بۇل زاڭ گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسىن زاڭسىز ورىنعا ٴتۇسىردى، پارتيانىڭ بارلىق ۇيىمدارىنا، بۇقارالىق سياپاتتى جۇمىسشى ۇيىمدارىنا، سوتسياليستىك باسپاسوزدەر مەن جۇمىسشى باسپاسوزدەرىنە تۇگەل تيىم سالدى، سوتسياليستىك ادەبيەتتەردى ٴمۇسادىرالانۋ، سوتسيال - دەموكراتتاردى جانىشتالۋ جاعدايىنا تاپ قىلدى. ٴبىراق سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيا ماركس پەن ەنگەلستىڭ بەلسەندى كومەگىمەن ٴوز قاتارىنداعى ورايشىلدار مەن اسىرە "سول"شىلداردى جەڭدى، ەرەكشە زاڭ كۇشىنە يە مەزگىل ىشىندە استىرتىن قىزمەتتى جاريا ورايلاردان پايدالانۋمەن دۇرىس بىرلەستىرىپ، ٴوزىنىڭ بۇقارا اراسىنداعى ىقپالىن بارىنشا كۇشەيتتى جانە كەڭەيتتى. بۇقارالىق جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ قىسىمىمەن ەرەكشە زاڭ 1890 - جىلى - 10 - ايدىڭ 1 - كۇنى كۇشىنەن قالدىرىلدى. ەنگەلس «بيسمارك جانە گەرمانيا جۇمىسشى پارتياسى» دەگەن ماقالاسىندا بۇل زاڭعا شولۋ جاسادى (قاراڭىز: «ماركس - ەنگەلس شىعارمالارى»، 19 - توم، حانزۋشاسى، 308 — 310 - بەتتەر). — 389 -، 1162 - بەتتەر.

152 «العا» گازەتى («Vorwärts») — گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ورتالىق ورگان گازەتى، 1876 - جىلى 10 - ايدا لەيپسيگتە شىققان. ەنگەلس وسى گازەتتە ورايشىلدىقتىڭ ٴتۇرلى كورىنىستەرىمەن

كۇرەس جۇرگىزدى. 19 ـ عاسىردىڭ سوڭعى جارتىسىنان باستاپ، ياعني ەنگەلس قازا بولعانىنان كەيىن، «الىعا» گازەتى گەرمانيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىندا جانە 2 ـ ينتەرناتسيونالدا ۇستەم ورىندا تۇرعان ورايشىلداردىڭ ماقالالارىن ۇنەمى جاريالاپ تۇردى. دۇنيە جۇزىلىك ءبىرىنشى سوعىس تۇسىندا «الىعا» گازەتى سوتسيال ـ شوۆينيزمنىڭ مايدانىندا بولدى. بۇل گازەت بەرلينىندە 1933 ـ جىلعا دەيىن شىقتى. — 389 ـ ، 1237 ـ بەتتەر.

153 مىنبە سوتسياليستەرى — 19 ـ عاسىردىڭ 70 — 80 ـ جىلدارىنداعى بۇر ـ جۋازيالىق يدەيالاردىڭ ءبىر اعىمىنىڭ ۋاكىلدەرى، ولار نەگىزىنەن گەرمانياداعى داشۇە پروفەسسورلارى ەدى؛ مىنبە سوتسياليستەرى داشۇە مىنبەسىندە (نەمىسشە: Katheder) سوتسياليزمدى جەلەۋ ەتىپ، بۇرجۋازيالىق جاڭعىرتىمپازدىقتى ۋاعىزدادى. مىنبە سوتسياليزمى قاناۋشى تاپتاردىڭ ماركسيزمنىڭ تارالۋىنان جانە جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ ەتەك الۋىنان قورقۋىنا، بۇرجۋازيا ويشىلدارىنىڭ ەڭبەكشى بۇقارانى باعىنىشتى ەتۋدىڭ جاڭا تاسىلدەرىن ىزدەستىرۋىنە بايلانىستى تۋىلدى. مىنبە سوتسياليزمىنىڭ ۋاكىلدەرى (ا. ۋاگنەر، گ. سچموللير، ل. برەنتانو، ۋ. سومبارت قاتارلىلار) مەملەكەت تاپتان تىس ۇيىم، ول كاپيتاليستەر ـ دىڭ مۇددەسىنە نۇقسان كەلتىرمەي ـ اق، جاۋ تاپتاردى ىمىرالاستىرىپ، "سوتسياليزم"دى بىرتىندەپ جۇزەگە اسىرا الادى دەستى. مىنبە سوتسياليزمىنىڭ پىروگىراممماسى جۇمىسشىلاردى اۋرۋ ـ سىرقاۋدان، جارالانۋدان، ءولىم ـ جىتىمنەن قورعاۋ ىستەرىن ۇيىمداستىرۋ، زاۋاتتىنا زاڭ ـ ءتارتىپ ورناتۋ جاعىندا بەلگىلى شارالار قولدانۋمەن، ت.ب. عانا شەكتەلدى، مۇنداعى ماقسات جۇمىسشىلاردى تاپتىق كۇرەستەن بەزۋگە شىرعالاۋ بولىپ تابىلادى. مىنبە سوتسياليزمى تۇزەتىمپازدىقتىڭ يدەيالىق قاينارلارىنىڭ ءبىرى. — 389 ـ ، 1161 ـ بەتتەر.

154 نوزدرەۆ — گوگولدىڭ «ءولى جاندار» رومانىنداعى جاڭجالقوي، الدام ـ كوس ءبىر پومەششيك. گوگول نوزدرەۆتى "تاريحي" ادام دەيدى، ويتكەنى ول جۇرگەن جەرىندە، سوراقى "اڭىز" جانە بىلىق شىعارادى دا جۇرەدى. بۇل ارادا "تاريحي" ماڭىز دەگەن ءسوز وسى ماعىنادا ايتىلىپ وتىر. — 391 ـ بەت.

155 ليۋبەك قارارى — 1901 - جىلى 9 - ايدىڭ 22 — 28 - كۇندەرى گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ليۋبەكتە وتكىزىلگەن قۇرىلتايىندا قابىلدانعان قارار. تۇزەتىمپازدىققا قارسى كۇرەس جۇرگىزۋ قۇرىلتايدىڭ وزەكتى ماسەلەسى بولعان. ول كەزدە، تۇزەتىمپازدىق ٴوزىنىڭ پرو- گرامماسى جانە «سوتسياليستىك ٴار ايلىق» اتتى جورنالى بار پارتيا ىشىندەگى ۇلكەن قاناتقا اينالعان. قۇرىلتايدان كوپ بۇرىن عىلمي سوتسيا- ليزمگە تۇزەتۋ ەنگىزۋ جونىندە ٴسوز سويلەگەن تۇزەتىمپازداردىڭ اتامانى بەرنشتەيىن قۇرىلتايداعى سوزىندە ماركسيزمدى "سىنداۋ بوستان- دىعى"ن تالاپ ەتتى. بەرنشتەيىن ۇسىنعان قارار جوباسىن قۇرىلتاي قابىلداماي تاستادى. قۇرىلتايدىڭ قابىلدانعان قارارىندا بەرنشتەيىنگە اشىق ەسكەرتۋ بەرىلدى. ٴبىراق بەرنشتەيىنشىلدەردىڭ جۇمىسشى پارتيا- سىندا قالا المايتىندىعى جونىندەگى ماسەلە پرينسيپتىك تۇردە قويىلعان جوق. — 391 - بەت.

156 گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ شتۋتگارت قۇرىلتايى 1898 - جىلى 10 - ايدىڭ 3 — 8 - كۇندەرى وتكىزىلگەن، ول گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسىنداعى تۇزەتىمپازدىق ماسەلەسىن تۇڭعىش رەت تالقىلادى. قۇرىلتايدا قۇرىلتايعا قاتىناسپاعان بەرنشتەيىن- ىنىڭ بۇرىنعى ٴبىرسىپىرا ماقالالارىندا جاريالاعان ورايشىلدىق كوزقاراس- تارىن باياندا‌عان جانە سول كوزقاراستارىن اقتاعان مالىمدەمەسى وقىلدى. قۇرىلتايدا بەرنشتەيىنگە قارسى تۇرعانداردىڭ اراسىندا ٴبىر اۋىزدىلىق بولمادى. كەيبىرەۋلەر (بەبەل، كاۋتسكي، ت.ب) بەرنشتەيىنگە قارسى يدەيالىق كۇرەس جۇرگىزۋدى جانە ونىڭ قاتەلىكتەرىن سىنداۋدى قۋاتتادى، ٴبىراق وعان ۇيىمدىق شارا قولدانۋعا قارسى بولدى. ال كەيبىرەۋلەر — ر. ليۋكسەمبۋرگ باستاعان ازشىلىق بەرنشتەيىنشىلدىككە ٴبىرشاما قاتتى قارسى تۇردى. — 392 - بەت.

157 "جاريا ماركسيزم" — سترۋۆەشىلدىك — ماركسيزمدى بۇرجۋازيالىق جاڭعىرتىمپازدىقپەن بۇرمالاۋشىلىق. پ.ب. سترۋۆە جانە باسقا دا "جاريا ماركسشىلدەر" ماركسيزم تۋى مەن جۇمىسشى قوزعالىسىن بۇرجۋازيانىڭ مۇددەسى ٴۇشىن قىزمەت ەتۋگە پايدالانباق بولدى. لەنين ٴوز ەڭبەك- تەرىندە سترۋۆەشىلدىكتى حالىقارالىق ورايشىلدىق جانە كەيىن كەلە

بەرنشتەينشىلدىك، كاۋتسكيشىلدىك فورماسىن العان تۇزەتىمپازدىقتىڭ ۇرىعى دەپ اشكەرەلەدى؛ ول سترۋۆەشىلدىك بۇرجۋازيالىق ۇلتتىق ليبەراليزمگە ٴسوزسىز دامىدى دەپ كورسەتتى. دۇنيە جۇزىلىك ٴبىرىنشى سوعىس كەزىندە، سترۋۆە روسسيا يمپەرياليزم ويشىلدارىنىڭ ٴبىرى ەدى؛ ول ماركسيزمنىڭ ٴسوز - سويلەمدەرىن بەتكە ۇستاي وتىرىپ، سوتسيال - شوۆينيزمدە قاسارىستى، "ەلىمىزدىڭ جەكٴسى ەلىمىزدە كاپيتاليزمنىڭ دامۋىن جەدەلدەتەدى، ياعني سوتسياليزمنىڭ جەتىپ كەلۋىن تەزدەتەدى" دەگەن جالعان سىلتاۋمەن تالان - تاراجىلىق سوعىستى، قوسىپ الۋشىلىقتى جانە ۇلتتىق ەزگىنى اقتادى (قاراڭىز: وسى تاڭدامالى شىعارمالاردىڭ 2 - تومى، حانزۋشاسى، 628 - بەت). — 395 - ، 807 - ، 898 - ، 1144 - ، 1247 - بەتتەر.

158 «مەنمەنسىگەن جازۋشى» — ا.م. گوركيدىڭ ەرتەرەكتەگى ٴبىر اڭگىمەسى. — 396 - بەت.

159 «ەلىمىز شارۋاشىلىعىنىڭ دامۋ جاعدايىن تۇسىندىرەتىن ماتەريالدار» دەگەن جيناق مەڭزەلىپ وتىر. بۇل جيناق 1895 - جىلى 4 - ايدا اشكەرە باسپاحانادا ەكى مىڭ دانا بولىپ باسىلعان. جيناقتا لەنيننىڭ ك. تۋلين دەگەن اتپەن "جاريا ماركسيزمشىلدەر"گە قارسى جازىلعان «حالىقشىلدىقتىڭ ەكونوميكالىق مازمۇنى جانە وعان سترۋۆە مىرزانىڭ كىتابىندا بەرىلگەن سىن (ماركسيزمنىڭ بۇرجۋازيالىق ادەبيەتتە سۋرەتتەلۋى)» دەگەن ماقالاسى ەنگەن. قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 1 - توم، حانزۋشاسى، 311 — 481 - بەتتەر. — 397 - ،1249 - بەتتەر.

160 «وتكەن دىستەر» («Былое») — تاريحي ايلىق جورنال، 1906 - جىلدان 1907 - جىلعا دەيىن پەتەربۋرگتە شىعىپ تۇردى. 1908 - جىلى «وتكەن جىلدار»عا وزگەرتىلدى، كەيىنىنەن پاتشا ۇكىمەتى ونى جاۋىپ تاستادى. 1917 - جىلى 7 - ايدا بۇل جورنال پەتەربۋرگتە قايتا شىعا باستادى، سونان 1926 - جىلعا دەيىن شىعىپ كەلدى. — 400 - بەت.

161 «‹جۇمىسشى ٴىسى› رەداكسياسىنا جول كورسەتكىش» ايتىلىپ وتىر. بۇل — روسسيا سوتسيال - دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدەگى وداعىنىڭ جانە ونىڭ ورگان جورنالى «جۇمىسشى ٴىسى» رەداكسياسىنىڭ ورايشىلدىق كوزقاراستارىن اشكەرەلەيتىن ماتەريالدار مەن حۇجاتتار جيناعى. جيناقتا

پلەحانوۆ رەداكتور بولعان جانە كىرسپە جازعان، جيناق ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامى جاعىنان 1900 ـ جىلى جەنەۆادا شىققان. ــ 401 بەت.

162 «جارناما» («Profession de foi») ــ كيەۆ كوميتەتى 1899 ـ جىلى ازىرلەگەن ٴبىر ۇگىت قاعازى. بۇل ۇگىت قاعازى كيەۆ كوميتەتىنىڭ ورايشىلدىق كوزقاراسىن كورسەتەدى، مازمۇنىنىڭ كوپ جەرى ەكونوميستەردىڭ ايگىلى «ەرەجە»سى («Credo»)مەن بىردەي. لەنين ـ «Profession de foi» تۋرالى» دەگەن ماقالاسىندا بۇل حۇجاتتى سىنادى (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 4 ـ توم، حانزۋشاسى، 251 ــ 260 ـ بەتتەر). ــ 401 ـ بەت.

163 روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدەگى وداعىنىڭ 3 ـ قۇرىلتايى 1901 ـ جىلى 9 ـ ايدىڭ سوڭعى جارىمىندا سيۋريحتا وتكىزىلدى. قۇرىلتايدىڭ قارارلارى ورايشىلدىقتىڭ وداقتا تولىق جەڭىپ شىققاندىعىن كورسەتەدى. قۇرىلتاي 1901 ـ جىلى 6 ـ ايدا جەنەۆا ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى بەلگىلەگەن روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدەگى ۇيىمدارىنىڭ پرينسيپتىك كەلىسىم جوباسى جونىندەگى تۇزەتۋ مەن تولىقتىرۋدى ماقۇلدادى، بۇل تۇزەتۋ مەن تولىقتىرۋ ايقىن ورايشىلدىق سيپات العان ەدى؛ مۇنىڭ ٴوزى وسى قۇرىلتايدان بىرنەشە كۇن كەيىن وتكىزىلگەن روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدەگى ۇيىمدارىنىڭ "بىرىگۋ قۇرىلتايىنىڭ جەڭىلىسكە ۇشىرايتىندىعىن كۇنى بۇرىن بەلگىلەدى. 3 ـ قۇرىلتاي «(جۇمىسشى ٴىسى» رەداكسياسىنىڭ ەرەجەسى»ن دە بەكىتتى، بۇل ەرەجەدە حالىقارالىق سوتسيال ـ دەموكراتيالىق قوزعالىس پەن روسسياداعى سوتسيال ـ دەموكراتيالىق قوزعالىستاعى توڭكەرىستىك نىساي مەن ورايشىلدىق نىسايدىڭ كۇرەسى، تۇزەتىمپازدىقتى سىناۋدىڭ جانە ماركسيزمنىڭ توڭكەرىستىك ٴمانىن باياندااۋدىڭ قاجەتتىلىگى اۋىزعا الىنبادى. ــ 407 ـ بەت.

164 قاراڭىز: ماركستىڭ 1875 ـ جىلى 5 ـ ايدىڭ 5 ـ كۇنى ۋ. براككەگە جازعان حاتى («ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 3 ـ توم، حانزۋشاسى، 3 ـ بەت) ــ 408 ـ بەت.

165 گوتا پروگراممasى ــ 1875 ـ جىلى گوتادا وتكىزىلگەن ەيزەناحشىلدار مەن لاسساليشىلداردىڭ بىرىگۋ قۇرىلتايىندا ماقۇلدانعان گەرمانيا سوتسيا-

ليستىك جۇمىسشى پارتياسىنىڭ پروگرامماسى. بۇل پروگرامما اينا- قاتەسىز ورايشىلدىق پروگرامما بولدى، وندا پرولەتاريات ديكتاتۋراسى مۇلدە اۋىزعا الىنبادى، ديحانداردىڭ توڭكەرىسكە قاتىناسۋ مۇمكىندىگى جوققا شىعارىلدى، مەملەكەتتىڭ جۇمىسشى ٴوندىرىس كوپەراتيپتەرىنە كومەك بەرۋى سوتسياليزمگە ٴوتۋدىڭ ٴادىسى ەتۋ جانە بارلىق زاڭدى تاسىلدەرمەن قايداعى ٴبىر ەركىن حالىق مەملەكەتىن قۇرۋ تالاپ ەتىلدى. ەكى توپتىڭ ورايشىلدىق پروگرامما نەگىزىندە بىرىگۋىنە ماركس پەن ەنگەلس باتىل قارسى بولدى، سونداي-اق گوتا پروگرامماسىنا كۇيرەتە كىش سىن جۇرگىزدى (قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعار- مالارى»، 3-توم، حانزۋشاسى، 1 — 25-بەتتەر). — 408-بەت.

166 ەنگەلستىڭ «گەرمانياداعى ديحاندار سوعىسى» دەگەن كىتابىنىڭ ەكىنشى باسپاسىنا العى ٴسوزىنىڭ قوسىمشاسىنان لەنين ٴوزى اۋدارىپ ٴوزىندى كەلتىرەدى (قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 2-توم، حانزۋشاسى، 300 — 302-بەتتەر). — 414-بەت.

167 «روسسيا اڭىزدارى» («Русская Старина») — تاريحي جورنال، وندا نەگىزىنەن تاريحي حۇجاتتار مەن ەستەلىكتەر باسىلدى، 1870-جىلدان 1918-جىلعا دەيىن پەتەربۋرگتە اي سايىن شىعىپ تۇردى. — 420-، 902-بەتتەر.

168 جەكە جيىلىس 1897-جىلى 2-ايدىڭ 26-كۇنى جانە 3-ايدىڭ 1- كۇنى پەتەربۋرگتە وتكىزىلدى. بۇل جيىلىسقا لەنين، ا.ا. ۆانەيەۆ، گ. م. كرجيجانوۆسكي جانە پەتەربۋرگ جۇمىسشى تابىن ازات ەتۋ جولىنداعى كۇرەس وداعىنىڭ باسقا دا مۇشەلەرى—"قارتتار" دەلىنەتىندەر (ولار سيبيرگە ايدالۋ الدىندا 3 كۇنگە تۇرمەدەن بوساتىلعان ەدى) مەن لەنين قولعا الىنعاننان كەيىن كۇرەس وداعىن باسقارعان "جاستار" قاتىناسقان. — 423-بەت.

169 «قىزمەتكەر» شاعىن گازەتى» («Листок «Работника»») — روسسيا سوتسيال-دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدەگى وداعى 1896-جىلدان 1899- جىلعا دەيىن جەنەۆادا شىعارىپ تۇرعان مەرزىمسىز جورنال. 10 سانى شىققان. 1 — 8-ساندارىن رەداكسيالاۋعا ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامى جاۋاپتى بولدى. كەيىن وداق مۇشەلەرىنىڭ كوپشىلىگى ەكونوميزمگە

اۋسپ كەتسكەندىكتەن ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامى ونىڭ باسپاسوز تۋىن-
دىلارىن رەداكسيالاۋدان باس تارتتى، «زقىزمەتكەر» شاعىن گازەتى»نىڭ
9 — 10 - سانىدارىن (بىرىكىكەن سان) وداق قۇرعان جاقتا رەداكسيا
شعاردى. — 424 - بەت.

170 دەكابرىستەر — روسسيا اقسۇيەك توڭكەرىسشىلدەرى 1825 - جىلى 14-
دەكابر كۇنى پاتشا ۇكمەتىنە جانە باسىبايلى ديحاندىق تۇزىمگە قارسى
كوتەرىلىس جاساعاندىقتان وسىلاي اتالعان.

دەكابرىستەر ۇش قۇپيا ۇيىم قۇرعان: ن.م. مۇراۆيەۆ باسشىلىعىن-
داعى سولتۇستىك قوعامى، ب.ي. پەستەلي باسشىلىعىنداعى وڭتۇستىك
قوعامى جانە اعايىندى ا. ي. بوريسوۆ پەن پ.ي. بوريسوۆتار باسشىلى-
عىنداعى سلاۆياندار بىرلەستىگى. وسى ۇيىمداردىڭ بارلىعىندا باسىبايلى
ديحاندىق تۇزىمدى كۇشىنەن قالدىرۋدى جانە پاتشانىڭ جەكە وكتەمدى-
گىن تەجەۋدى تالاپ ەتكەن وزىندىك پروگراممالار بولدى. دەكابرىس-
تەر اقسۇيەك بولعاندىعى سەبەپتى، قالىڭ حالىقتىڭ كوتەرىلىسىنەن
قورقىپ، وز پروگراممالارىن اسكەري ساياسي وزگەرىس ارقىلى
جۇزەگە اسىرماق بولدى.

دەكابرىستەردىڭ كوتەرىلىسىن پاتشا ۇكمەتى اياۋسىز جانىشتادى،
جۇزدەگەن كوتەرىلىسشى تۇتقىندالدى، ەڭ ايگىلى دەكابرىستەردەن
مۇراۆيەۆ، پەستەليلەر دارعا اسىلدى. لەنين: "بۇل توڭكەرىسشىلدەردىڭ
ورىسى تار. ولار حالىقتان تىم الىس. بىراق ولاردىڭ ىسى بوسقا
كەتكەن جوق. دەكابرىستەر گەرتسەندى وياتتى. گەرتسەن توڭكەرىس-
ىشىلدىك ناسيحاتتى ورىستەتتى." (قاراڭىز: وسى تاڭدامالى شىعارمالار،
2 - توم، ءحانزۋشاسى، 422 - بەت) دەپ كورسەتتى. — 424 - بەت.

171 پاتشا ساقشىلارى ايتىلىپ وتىر. ول كەزدە پاتشا ساقشىلارى كوك جەڭدى
كيىم كيەتىن. — 426 - بەت.

172 ۆ.ۆ — 19 - عاسىردىڭ 80 — 90 - جىلدارىنداعى ليبەرال حالىقشىلداردىڭ
يدەولوگتارىنىڭ ءبىرى ۆ.پ. ۆورونتسوۆتىڭ قالام اتى. "روسسيا سوتسيال -
دەموكراتيالىق پارتياسىنداعى ۆ.ۆ." دەگەندە، لەنين روسسيا سوتسيال -
دەموكراتيالىق پارتياسىنداعى ورايشىلدىق اعىمىنىڭ ۋاكىلدەرىن — ەكونو-
ميستەردى ايتىپ وتىر. — 427 - بەت.

173 «جاڭا زامان» («Die Neue Zeit»)—گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ٴنازارياليق جورنالى، 1883 - جىلدان 1923 - جىلدىڭ كۇزىنە دەيىن شتۋتگارتتا شىعىپ تۇردى. 1890 - جىلى 10 - ايعا دەيىن ايلىق جورنال ەدى، كەيىن اپتالىق جورنالعا وزگەرتىلدى. جورنالعا 1883 - جىلدان 1917 - جىلى 10 - ايعا دەيىن ك. كاۋتسكي، 1917 - جىل-دىڭ 10 - ايىنان 1923 - جىلدىڭ كۇزىنە دەيىن ح. كۇنوۆ رەداكتور بولدى. 1885 — 1894 - جىلدارى جورنالدا ەنگەلس كوپتەگەن ماقالالار جارىالاپ، جورنالدىڭ رەداكسياسىنا كومەك رەتىندە ۇنەمى كەڭەس بەرىپ وتىردى، سونداي - اق رەداكسيانىڭ ماركسىزمنەن كوزقاراستان بەت بۇر-عاندىعىنا ۇزبەي سىن ايتىپ وتىردى. 90 - جىلداردىڭ سوڭعى جارىمى-نان باستاپ، ياعني ەنگەلس قايتىس بولعاننان كەيىن، جورنال تۇزەتىمە-پازداردىڭ ماقالالارىن جۇيەلى تۇردە باسا باستادى. دۇنيە جۇزىلىك ٴبىرىنشى سوعىس كەزىندە بۇل جورنال ارالىق مايدان ۇستادى، ٴىس جۇزىندە سوتسيال - شوۆينيزىمشىلدەردى قولدادى. — 431 - ، 836 - ، 1139 - ،1154 - بەتتەر.

174 1901 - جىلى 11 - ايدىڭ 2 — 6 - كۇندەرى وتكىزىلگەن اۋستريا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ۆەنا قۇرىلتايى ماقۇلداعان پارتيانىڭ جاڭا پىروگىراممامسى ەسكى گاينفي پىروگىرامماسىنىڭ (1888 - جىل) ورنىن باستى. پارتيانىڭ جاڭا پىروگىرامماسىن 1899 - جىلعى بۇلوك قۇرىلتايى ٴبىر ارناۋلى القانىڭ جازۋىنا تاپسىرعان بولاتىن. پارتيانىڭ جاڭا پىروگىرامماسىنىڭ جوباسى بەرىنشەيىنشىلدىككە كەڭ جول بەرگەن-دىگى سەبەپتى، كوپ سىن جەدى. — 431 - بەت.

175 العاباسارلار پارتياسى — 1861 - جىلى 6 - ايدا قۇرىلعان پرۋسسيادا عى بۇرجۋازيالىق پارتيا. العاباسارلار پارتياسى پرۋسسيانىڭ باسشىلىعىندا ٴبىرتۇتاس گەرمانيا قۇرۋدى، بۇكىل گەرمانيالىق پارلامەنت شاقىرۋدى، قاۋىم پالاتاسىنا جاۋاپتى بولاتىن كۇشتى ليبەرالدىق بيلىك كەڭسەسىن قۇرۋدى تالاپ ەتتى. جۇمىسشى تابىنان قورىققاندىعى جانە سوتسيا-ليستىك قوزعالىستا وشىككەندىگى سەبەپتى، العاباسارلار پارتياسى گەرمانيانىڭ جارتىلاي جەكە وكتەمدىك جاعدايىندا پرۋسسيا يۋنكەر-لەردىڭ (پومەششيك) ۇستەمدىگىنە ٴتوزدى. العاباسارلار پارتياسىنىڭ

سايَاسي جاقتاعى سولقىلداقتىعى ول سۇيەنگەن ساۋدا بۇرجۋازياسىنىڭ، ۇساق ونەركاسىپشىلەردىڭ جانە ٴبىر ٴبولىم قولونەرشىلەردىڭ تۇرلاۋسىز- دىعىن بەينەلەدى. — 435 - بەت.

176 حيرش - دۋنكەر جۇمىسشى ۇيىمىن گەرمانيالىق ليبەرال بۇرجۋاز — حيرش پەن دۋنكەر 1868 - جىلى قۇردى، بۇلار "تاپتىق مۇددەلەردىڭ جاراسىمىن" ۋاعىزدادى، جۇمىسشىلاردى بۇرجۋازياعا قارسى توڭكەرىستىك تاپتىق كۇرەستەن ازدىردى، جۇمىسشى ۇيىمى قوزعالىسىنىڭ مىندەتتەرىن سەلبەستىك كاسسالار مەن مادەني اعارتۋ ۇيىمدارىن ۇيىمداستىرۋمەن شەكتەدى. — 435 - ، 1021 - بەتتەر.

177 ياعني جۇمىسشىلاردىڭ ٴوزىن ٴوزى ازات ەتۋ قوعامى. بۇل قوعام — ەكونوميستەردىڭ ٴبىر ۇيىرمەسى، 1898 - جىلى پەتەربۋرگتە پايدا بولىپ، ٴبىرنەشە اي جاساعان. ٴوز ماقساتىن باياندايتىن جارناما، ۋستاۆ جانە جۇمىسشىلارعا ارنالعان بىرنەشە ۇگىت قاعاز جارىيالاعان. — 438 - بەت.

178 «قارساڭ» («Накануне») — حالىقشىلداردىڭ جورنالى، 1899 - جىلى 1 - ايدان 1902 - جىلى 2 - ايعا دەيىن لوندوندا ورىس تىلىندە شىعىپ تۇردى، جيىنى 37 سان شىقتى. جورنال ٴوز ماڭىنا ٴارتۇرلى ۇساق بۇرجۋازيالىق پارتيالاردىڭ ۋاكىلدەرىن توپتادى. — 439 - بەت.

179 بۇل جەردە نارتسيس تۋپوريلوۆ دەگەن اتپەن «تاڭ» جورنالىنىڭ 1 - سانىندا (1901 - جىلى 4 - ايدا) شىققان «وسى زامانعى ورىس سوتسيا- ليسىنە ماقتاۋ» دەگەن سىقاق ولەڭ ٴسوز بولىپ وتىر. ولەڭدە ستيحي- يالىق قوزعالىسقا بەيىمدەلگەن ەكونوميستەر كەلەمەج ەتىلگەن. ولەڭنىڭ اپتورى مارتوۆ. — 451 - ،1268 — بەت.

180 بۋند — ليتۆاداعى، پولشاداعى جانە روسسياداعى ەۆرەي جۇمىسشىلارىنىڭ باس وداعى، 1897 - جىلى قۇرىلعان، ول نەگىزىنەن روسسيانىڭ باتىس ولكەلەرىندەگى ەۆرەي قول ونەرمەندەرىن بىرلەستىرگەن. 1898 - جىلى 3 - ايدا، روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 1 - قۇرىلتايىندا، بۋند روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنا كىردى. روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 2 - قۇرىلتايىندا بۋندشىلدار بۋندتى ەۆرەي پرولەتارياتىنىڭ بىردەن - ٴبىر ۋاكىلى دەپ تانۋدى تالاپ ەتتى. قۇرىلتاي بۋندتىڭ ۇيىمدىق جاقتاعى

ۇلتشىلدىعىنا تويتارىس بەرگەننەن كەيىن، بۋند روسسيا سوتسيال ـ دەمو-
كىراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنان شەگىندى.

1906 ـ جىلعى 4 ـ (بىرىگۋ) قۇرىلتايدان كەيىن بۋند روسسيا
سوتسيال ـ دەموكىراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنا قايتادان ەندى. بۋندشىل-
دار مەنشەۆيكتەردى قولداپ، بولشەۆيكتەرگە قارسى شىعىپ كەلدى.
بۋند فورما جاعىنان روسسيا سوتسيال ـ دەموكىراتيالىق جۇمىسشى پارتيا-
سىنا كىرگەنمەن، شىندىعىندا بۇرجۋازيالىق ۇلتشىلدىق سيپاتتاعى ۇيىم
بولدى. بۋند ۇلتتىق مادەنيەت اپتونوميا تالابىن بولشەۆيكتەردىڭ ۇلتتار-
دىڭ ٴوزىن ـ ٴوزى بيلەۋى سىندى پىروگىراممالىق تالابىنا قارسى
قويدى. دۇنيە جۇزىلىك ٴبىرىنشى سوعىس كەزىندە، بۋندشىلدار سوتسيال
شوۆينيستىك مايداندا بولدى؛ 1917 ـ جىلى بۋند كەرى توڭكەرىستىك
ۋاقىتشا ۇكىمەتتى قولداپ، وكتابىر سوتسياليستىك توڭكەرىستىڭ
جاۋلارى جاقىنا شىقتى. ىشكى سوعىس كەزىندە ايگىلى بۋندشىلدار كەرى
توڭكەرىستىك كۇشتەرمەن استاستى، ال جاي بۋندشىلدار وزگەرە
باستاپ، سوۆەت ۇكىمەتىمەن ىستەستىك ورناتۋدى قۋاتتادى. پىرولەتاريات
ديكتاتۋراسىنىڭ ىشكى كەرى توڭكەرىسشىلدەرمەن شەتەل قارۋلى
كيلىگۋشىلەرى ۇستىنەن جەڭىسكە جەتەتىندىگى ايقىندالا باستاعان كەزدە،
بۋند ەندىگارى سوۆەت وكىمەتىنە قارسى تۇرمايتىندىعىن مالىمدەدى.
1921 ـ جىلى 3 ـ ايدا بۋندشىلدار وزدىگىنەن تاراپ كەتتى، ٴبىر ٴبولىم
مۇشەسى جالپى پىرينسيپكە ساي روسسيا كوممۋنيستىك (ب) پارتياسىنا
كىردى. پارتياعا كىرگەن كەيبىر بۋندشىلدار ەكى جۇزدىلەر ەدى، ولار-
دىڭ پارتياعا كىرۋدەگى ماقساتى پارتيانى ىشىنەن ٴبۇلدىرۋ بولاتىن؛
كەيىن ولار حالىق جاۋى رەتىندە اشكەرەلەندى. ـــ 465 ـ ، 802 ـ
بەتتەر.

181 ەرلى ـ زايىپتى س. ج. ۋەبب پەن ب. ۋەبب انگليا ۇساق بۇرجۋازيا-
سىنىڭ جانە جۇمىسشى اقسۇيەكتەرىنىڭ ويشىلدارى، جاڭعىرتىمپاز فابي
قوعامىنىڭ نەگىزگى باسشىلارى. ولار انگليا جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ
تاريحى جانە ٴنازارياسى تۋرالى ٴبىرسىپىرا شىعارمالار جازىپ، كاپيتا-
ليستىك قوعامدا جۇمىسشىلار ماسەلەسىن بەيبىت جولمەن شەشۋ دەيتىن
جاڭعىرتىمپازدىق يديانى ۋاعىزدادى. ـــ 648 ـ ، 1213 ـ بەتتەر.

182 «بوستاندىق» («Свобода») ــ توڭكەرىسشىل سوتسياليستەر بوستاندىق توبىنىڭ شۆەتسارىيادا شىعارعان جورنالى. 2 سانى شىققان: 1 ـ سانى 1901 ـ جىلى، 2 ـ سانى 1902 ـ جىلى.

توڭكەرىسشىل سوتسياليستەر بوستاندىق توبىن زەلەنسكي (نادەجدين) 1901 ـ جىلى 5 ـ ايدا قۇرعان. لەنين بوستاندىق توبىن "مۇلدە نەگىزسىز توپتار" قاتارىنا جاتقىزادى، ولاردىڭ "ٴارى تۇراقتى، بايىپتى يدياسى، پىروگىرامماسى، تاكتيكاسى جانە ۇيىمى جوق، ٴارى بۇقارا اراسىندا مۇلدە نەگىزى جوق" (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 20 ـ توم، حانزۋشاسى، 358 ـ بەت). بوستاندىق توبى «توڭكەرىس قارساڭى. مەرزىمسىز شىعاتىن ٴنازارىيا ـ تاكتيكا ماسەلەلەرىنە شولۋ»دىڭ 1 ـ سانىن، «شولۋ»دىڭ 1 ـ سانى مەن نادەجديننىڭ پىروگىرامما سيپاتتى كىتاپشاسى «روسسيا توڭكەرىسشىلدىگىنىڭ جاندانۋى» قاتارلىلاردى شىعاردى. بوستاندىق توبىنىڭ بۇل باسپاسوزدەرى تەرروريزم مەن ەكونوميستىك يدياني ۇگىتتەدى. بوستاندىق توبى 1903 ـ جىلعا دەيىن ٴومىر ٴسۇردى.

لەنين «(بوستاندىق) جورنالىنا باعا» جانە «"بوستاندىق" توبى تۋرالى» دەگەن ماقالالارىندا بوستاندىق توبىنا جانە ونىڭ باسپاسوزىنە باعا بەردى (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 5 ـ توم، حانزۋشاسى، 278 ــ 279 ـ بەتتەر، 6 ـ توم، حانزۋشاسى، 252 ــ 253 ـ بەتتەر). ــ 489 ـ بەت.

183 پايدالانىڭىز: ماركس ـ ەنگەلس «كوممۋنيستىك پارتيانىڭ جارناماسى» («ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 1 ـ توم، حانزۋشاسى، 285 ـ بەت). ــ 503 ـ بەت.

184 «ۇشقىن» گازەتىنىڭ 7 ـ سانى (1901 ـ جىلى 8 ـ اي) نىڭ "جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ حابار ـ وشارى جانە فابريكالار مەن زاۋىتتاردان كەلگەن حاتتار" دەگەن بولىمىندە لەنيندىك «ۇشقىن» گازەتىنىڭ الدىڭعى قاتارلى جۇمىسشىلارعا ۇلكەن اسەر ەتكەندىگىن دالەلدەيتىن ٴبىر توقىماشى جۇمىسشىنىڭ حاتى جاريالانعان.

"... مەن «ۇشقىن» گازەتىن كوپ جولداستارعا كورسەتتىم، گازەتتىڭ بۇل سانى توزىپ ٴبىتتى، سولايدا بولسا ول بىزگە قىمبات..." دەپ جازادى اپتور. "مۇندا اقشالاپ باعالاۋعا، ساعاتتاپ مولشەرلەۋگە

بولمايتىن ٴبىزدىڭ ٴىسىمىز تىۋرالى، بۇكىل روسسيا ٴىسى تۋرالى جازىلعان. مۇنى وقىعانىڭدا جاساۋىلدار مەن ساقشىلاردىڭ بىزدەردەن، جۇمىسشىلاردان جانە ٴوزىمىز سوگىنا ەرىپ وتىرعان زيالىلاردان نەلىكتەن قورقاتىنىن تۇسىنەسىڭ. بۇلار، راسىندا دا، تەك قوجايىنداردىڭ قالتالارىنا عانا ەمەس، پاتشاعا دا، قوجايىندارعا دا قورقىنىشتى... قازىر جۇمىسشى حالقى وپ-وڭاي تۇتانعالى تۇر، تومەنىدە ٴبارى دە قوزدانا باستادى، تەك ۇشقىن بولساق ٴورت شىققالى تۇر. ۇشقىنان جالىن قاۋلايدى دەپ، قالاي دۇرىس ايتىلعان!.. بۇرىن ٴاربىر جۇمىس تاستاۋدىڭ ٴوزى ٴبىر وقيعا بولۋشى ەدى. ەندى ٴبىرعانا جۇمىس تاستاۋدىڭ تۇك ەمەس ەكەنىن اركىم دە كورىپ وتىر. ەندى بوستاندىقتى جەڭىپ الۋ كەرەك، كۇشپەن الۋ كەرەك. قازىر كارى دە، جاس تا، ٴبارى دە كىتاپ كورگىسى كەلەدى، سورىمىزعا قاراي كىتاپ جوق. مەن وتكەن جەكسەنبىدە ون ٴبىر ادامدى جيناپ، «نەدەن باستاۋ كەرەك؟» دەگەن ماقالانى وقىپ بەردىم، ٴسويتىپ ٴبىز جارىم تۇنگە دەيىن تارامادىق. ٴبارى دە قانداي دۇرىس ايتىلعان، ٴبارى دە قانداي جەتىكىزە ايتىلعان دەسەڭىزشى... سىزدەردىڭ وسى «ۇشقىن» گازەتتەرىڭىزگە ٴبىزدى تەك قالاي باستاۋ ەمەس، بىزگە قالاي ٴومىر ٴسۇرىپ، قالاي ٴولۋ كەرەك ەكەنىن دە ۇيرەتسە ەكەن دەپ ٴبىزدىڭ حات جازعىمىز كەلەدى". — 513-بەت.

185 «روسسيا» («Россия») — باياۋ ليبەرالدىق گازەت، پەتەربۋرگتە 1899-جىلدان 1902-جىلعا دەيىن شىعىپ تۇرعان. — 521-بەت.

186 گرەك-ريم اڭىزدارىندا ايتىلۋىنشا، ناجاعاي قۇدايى يۋپيتەردىڭ بۇيرىعىنا قاراماستان پرومەتەي ادام بالاسىنا اسپانىنان وت ۇرلاپ بەرگەندىكتەن يۋپيتەر قاھارلانىپ پرومەتەيدى جارتاسقا شەگەلەپ تاستاپ، باۋىرىن بۇركىتكە جەگىزىپ جازالاعان ەكەن.

ەرتەدەگى گرەكتىڭ كلاسسيك تراگەدياشىسى ايسحيلوس بۇل اڭىزدى «كىسەندەۋلى پرومەتەي» اتتى ايگىلى تراگەديا ەتىپ جازىپ شىققان. اپتور تراگەديادا پرومەتەي ەرلىگىن ەلجىرەي جىرلاپ، زۇلىم يۋپيتەردى اياۋسىز سوككەن كەزىندە: "يۋپيتەر، سەن اشۋلانادى ەكەندىسىڭ، دەمەك، سەنىكى تەرىس" دەگەن. — 523-بەت.

187 «س. ـ پەتەربۆرگ جاگالىقتارى» («С. Петербургские Ведо-мости») — بۇل گازەت 1703 ـ جىلدان باستاپ شىعىپ كەلگەن ەڭ ٴبىرىنشى ورىس گازەتى «جاگالىقتار»دىڭ جالعاسى رەتىندە 1728 ـ جىلدان باستاپ پەتەربۆرگتە شىعا باستادى. 1728 ـ جىلدان 1874 ـ جىلعا دەيىن «س. ـ پەتەربۆرگ جاگالىقتارى» عىلىم اكادەمياسى جاعىنان شىعارىلدى، 1875 ـ جىلدان تارتىپ حالىق اعارتۋ بۋى جاعىنان شىعارىلدى، بۇل گازەت 1917 ـ جىلدىڭ اياعىنا دەيىن شىعىپ كەلدى.

«ورىس جاگالىقتارى» («Русские Ведомости») — موسكۆا داشۇەسىنىڭ لىبەرال پروفەسسورلارى مەن جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسى قايراتكەرلەرىنىڭ گازەتى، 1863 ـ جىلى موسكۆادا شىققان؛ ول لىبەرال پومەششىكتەر مەن بۇرجۋازيانىڭ مۇددەسىن بەينەلەگەن. 1905 ـ جىلدان باستاپ وڭ قانات نەگىزگى زاڭشىل ـ دەموكراتياشىلداردىڭ ورگان گازەتى بولعان؛ وكتيابر توڭكەرىسىنەن كەيىن بۇل گازەت باسقا كەرى توڭكەرىستىك گازەتتەرمەن قوسا جابىلعان. — 525 ـ بەت.

188 تاپ كۇرەسىن برەنتانشا ٴتۇسىنۋ — ل. برەنتان ۋاعىزداعان "پىرولەتار-ياتتىڭ توڭكەرىسكە اپارمايتىن 'تاپ' كۇرەسىن مويىندايتىن لىبەرال بۇرجۋازيالىق ٴىلىم" (قاراڭىز: وسى تاڭدامالى شىعارمالار، 3 ـ توم، حانزۋشاسى، 616 ـ بەت)، ياعني برەنتانيزم. ل. برەنتان — گەرمانيانىڭ بۇرجۋازيالىق ەكونوميسى، "مەملەكەتتىك سوتسياليزم" دەيتىننىڭ جاقتاۋشىسى. ول جاڭعىرتۋ جولىمەن، كاپيتاليستەر مەن جۇمىسشىلاردىڭ مۇددەسىن ىمىرالاستىرۋ جولىمەن كاپيتاليزم كولەمىندە الەۋمەتتىك تەڭدىكتى جۇزەگە اسىرۋعا بولادى دەپ دالەلدەۋگە تىرىستى. برەنتان جانە ونىڭ جانداىشاپتارى ماركسيزمنىڭ ٴسوز ـ سويلەمدەرىن جەلەۋ ەتىپ، جۇمىسشى قوزعالىسىن بۇرجۋازيانىڭ مۇددەسىنە باعىندىرماقشى بولدى. — 525 ـ، 1021 ـ، 1144 ـ بەت.

198 بۇل ارادا كاپيتالمەن كۇرەس جۇرگىزەتىن جۇمىسشىلار توبى ايتىلىپ وتىر، بۇل ٴوزى 1899 ـ جىلى كوكتەمدە پەتەربۆرگتە قۇرىلعان، كوز-قاراستارى ەكونوميزمگە جاقىن كىشى ـ گىرۋپپا. بۇل توپ «ٴبىزدىڭ پىروگىرامىمىز» دەگەن ۇگىت قاعازىن ماي باسپادا باسىپ شىعاردى، توپتىڭ ۆيراندالۋىنا بايلانىستى بۇل ۇگىت قاعازى تاراتىلماي قالدى. —

535 ـ بەت.

190 نارتسيس ـــ ەرتەدەگى گرەك قۇدايى. اڭىزدا ايتىلۋىنشا، نارتسيس وڭدىلىگىن بۇلداپ، ءوزىن ءوزى ساناپ، وزىنە ماحاببات بىلدىرگەن بارلىق ايەل قۇدايلاردىڭ تىلەگىن قابىلدامايتى. سوندىقتان ماحاببات قۇدايى افروديتە سازايىن تارتقىزۋ ءۇشىن، ونى ءوزىنىڭ سۋداعى كەس-كىنىنە عاشىق قىلىپتى دا، سۋعا تەلمىرتىپ قويىپتى، اقىرى ول كۇيىكتەن ءولىپتى. كەيىنىنەن نارتسيس دەگەن ات ءوزىن ءوزى ساناۋشى ادامدارعا تەڭەۋ بولىپ قالعان. ـــ 539 ـ بەت.

191 افاناسي يۋانيچ پەن پۋلحەريا يۋانوۆنا ـــ گوگولدىڭ «ەسكىلىكتى پومەش-شىكتەر» دەگەن رومانىنداعى ەرلى - زايىپتى پومەششىك. 554 ـ بەت.

192 جەر ـ ەرىكشىلدەر ـــ جەر جانە ەرىك قوعامىنىڭ مۇشەلەرى. جەر جانە ەرىك قوعامى ـــ حالىقشىلداردىڭ ۇيىمى، 1876 ـ جىلى پەتەربۋرگتە قۇرىلعان، نەگىزگى مۇشەلەرى: ا. د. ميحايلوۆ، گ.ۆ. پلەحانوۆ، س.م. كراۆچينسكي، و.ۆ. اپتەكمان قاتارلىلار. جەر ـ ەرىكشىلدەر قاتە تۇردە توڭكەرىستىڭ نەگىزگى كۇشى جۇمىسشىلار ەمەس، ديحاندار، ديحاندارعا عانا سۇيەنىپ پاتشا ۇكىمەتىن قۇلاتىپ تاستاۋعا بولادى دەپ ەسەپتەدى. پاتشا ۇكىمەتىنە قارسى ديحانداردى اتتانىسقا كەلتىرۋ ءۇشىن جەر ـ ەرىكشىلدەر اۋىل ـ قىستاققا بارىپ ۇگىت جۇرگىزدى؛ ديحاندار ولاردىڭ ۇگىتىن تۇسىنبەي، ولارعا بىلەسپەگەندىكتەن بۇل قوعامنىڭ كەيبىر مۇشەلەرى حالىقتى قاتتىناستىرماي، ءوز كۇشتەرىنە عانا سۇيەنىپ، جاسىرىن ءولتىرۋ ادىسىمەن پاتشا ۇكىمەتىنە قارسى كۇرەستى جالعاستىرا بەرۋدى ۋاعىزدادى. سوندىقتان جەر جانە ەرىك قوعامىندا ەكى توپتىڭ الاۋىزدىعى تۋىلدى، ءبىر توپ (ا.ي. جەليابوۆ باسشىلىعىنداعى) كۇرەستىڭ جاڭا ءتاسىلىن (تەررور) قولدانۋدى، تاعى ءبىر توپ (گ.ۆ. پلەحانوۆ باسشىلىعىنداعى) بۇرىنعى تاكتيكانى قولدانا بەرۋدى قۋاتتادى. سونىمەن بۇل ەكى توپ 1879 ـ جىلى ءبولىنىپ حالىق ەركى پارتياسى (قاراڭىز: 36 ـ تۇسىنىك) مەن جەردى تەڭ بولۋشىلەر قوعامى بولدى.

جەردى تەڭ بولۋشىلەر ـــ 1879 ـ جىلى جەر جانە ەرىك قوعامى بولىنگەنىنەن كەيىن قۇرىلعان جەردى تەڭ بولۋشىلەر قوعامىنىڭ مۇشەلەرى. جەردى تەڭ بولۋشىلەر تەررورلىق ساياسات جۇرگىزۋگە قارسى تۇرىپ،

بۇرىنعى جەر جانە ەرىك قوعامىنىڭ پىروگرامماسى مەن تاكتيكاسىن ۇستادى. كەيىن كەلە كەيبىر ايگىلى جەردى تەڭ بولۋشىلەر (گ. ۆ. پلەحانوۆ، پ.ب. اكسەلرود، ۆ. ي. زاسۋليچتەر) حالىقشىلداردان ٴبولىنىپ شىعىپ روسسيادا ٴتۇڭعىش ماركستىك ۇيىم — ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامىن قۇردى (35 - تۇسىنىككە قاراڭىز)، ال باسقالارى حالىق ەركى پارتياسىنا كىردى. — 583 - ، 772 - ، 1177 - بەتتەر.

193 «روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق قوزعالىسى جونىندە حالىقارالىق سوتسياليستەر قۇرىلتايىنا جاسالعان بايانداما (1900 - جىلى پاريج)» دەگەن كىتاپشا ايتىلىپ وتىر. بۇل بايانداما روسسيا سوتسيال - دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدەگى وداعىنىڭ تاپسىرۋىمەن «جۇمىسشى ٴىسى» جورنالىنىڭ رەداك- سياسى قۇرىلتايعا ۇسىنعان، وداق مۇنى1901 - جىلى كىتاپشا ەتىپ جەنەۆادا باستىرىپ شىعارعان. بۇل كىتاپشاعا بۋندتىڭ «روسسيا مەن پولشاداعى ەۆرەي جۇمىسشىلار قوزعالىسىنىڭ تاريحى» دەگەن بايانداماسى دا كىرگەن. — 597 - بەت.

194 دون كيحوت — سەرۆانتەستىڭ وسى اتتاس رومانىنداعى باس كەيىپكەر، رومانتيكالىق جولمەن اسىرەلەنگەن، شىندىقتا جاناسپايتىن ٴتيپ. — 598 - بەت.

195 «وڭتۇستىك جۇمىسشىسى» گازەتى («Южный Рабочий») — وڭتۇستىك جۇمىسشىلارى قوعامى 1900 - جىلى 1 - ايدان 1903 - جىلى 4 - ايعا دەيىن شىعارىپ تۇرعان سوتسيال - دەموكراتيالىق قۇپيا گازەت، 12 سانى شىققان. بۇل گازەت كوبىنەسە وڭتۇستىك روسسيا سوتسيال - دەمو- كراتيالىق پارتيا ۇيىمدارىندا تارالعان. وڭتۇستىك جۇمىسشىلارى قوعامى «ۇشقىن» گازەتىن جەتەكشىلىك سيپاتى بار ورگان گازەتى دەپ اۋىزدا مويىنداعانىمەن ٴىس جۇزىندە بوتەن نيەتتە بولعان جانە ٴپرينسيپ جاعىنان قاتتى تابانسىزدىق ىستەگەن. (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 7 - توم، حانزۋشاسى، 195 - بەت). بۇل قوعام روسسيا سوتسيال - دەمو- كراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 2 - قۇرىلتايىنا دەيىن ٴومىر سۇرگەن؛ ونىڭ كوپشىلىك كوسەمدەرى كەيىن مەنشەۆيكتەرگە ايىنالىپ كەتكەن. — 606 - بەت.

196 گرەك ەرتەگىلەرىندە ايتىلۋىنشا، اۋگي پاتشانىڭ 3 مىڭ سيىرلىق ۇلكەن

سىيىر قوراسى بولىپتى، 30 جىل تازالانباعان ەكەن. كەيىن كەلە ادامدار وتە لاس ورىنداردى اۋىگيدىڭ سىيىر قوراسىنا تەڭەيتىن بولعان. — 614 — بەت.

197 لەنين بۇل تۇسىنىكتى جاۋدى الجاستىرۋ ماقساتىمەن بەرگەن، شىندىعىندا بۇل ارادا كەلتىرىلگەن فاكتتەر ءدال ءىس جۇزىندە بولعان ءتارتىبى بويىنشا كەلتىرىلگەن. — 618 — بەت.

198 1897 — جىلى جازدا پەتەربۋرگ جۇمىسشى تابىنىڭ ازات ەتۋ جولىنداعى كۇرەس وداعىنىڭ جۇمىسشىلارعا ارناپ كىتاپ شىعارۋ ماسەلەسى تۋرالى لەنينمەن اڭگىمە وتكىزگەندىگى ايتىلىپ وتىر، سوندىقتان لەنين تەكستتە كەلتىرىلگەن ەكى كىتاپشانى جازعان. — 619 — بەت.

199 1901 — جىلى 10 — ايدا لەنين يە بولىپ قۇرعان روسسيا توڭكەرىسشىل سوتسيال — دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدىك وداعى ايتىلىپ وتىر. وداقتا «ۇشقىن» گازەتى — «تاڭ» جورنالى ۇيىمىنىڭ شەتەلدىك بولەگى مەن "سوتسيال — دەموكراتتار"دىڭ ۇيىمى (ەڭبەكتى ازات ەتۋ قوعامىن قامتىعان) قاتىناسقان. وداق — «ۇشقىن» گازەتىنىڭ شەتەلدەگى ۋاكىلى. وداق، ىشىندە لەنيننىڭ «اۋىل — قىستاق كەدەيلەرىنە» دەگەن كىتاپشاسى بار كەيبىر «حابار»لار مەن كىتاپشالار شىعاردى. روسسيا سوتسيال — دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 2 — قۇرىلتايى وداقتى پارتيانىڭ پارتيا ۋستاۋىندا بەلگىلەنگەن كوميتەتتىك ۇقىعى بار بىردەن — ءبىر شەتەلدىك ۇيىمى دەپ بەكىتتى. 2 — قۇرىلتايدان كەيىن مەنشەۆيكتەر وداقتا جاسىرىنىپ قالىپ لەنينگە، بولشەۆيكتەرگە ىشتەن قارسى شىقتى. — 619 — ، 769 — بەتتەر.

200 1899 — جىلى بۇند ورتالىق كوميتەتىنىڭ لەنينمەن «جۇمىسشى گازەتى»ن قالپىنا كەلتىرۋ ماسەلەسىن اڭگىمەلەسكەندىگى ايتىلىپ وتىر. تەكستتە ايتىلىپ وتىرعان بىرنەشە ماقالانى لەنين قالپىنا كەلتىرىلمەكشى بولعان «جۇمىسشى گازەتى»نىڭ 3 — سانىنا ارناپ جازعان. — 620 — بەت.

201 روسسيا سوتسيال — دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدىك وداعى مەن بۇندتىڭ 1900 — جىلى كوكتەمدە روسسيا سوتسيال — دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 2 — قۇرىلتايىن اشپاقشى بولعاندىعى ايتىلىپ وتىر. تەكستتە "كوميتەتتىڭ ءبىر...مۇشەسى" دەگەندە، لەنينمەن اڭگىمەلەسۋ ۇشىن

1900 ـ جىلى 2 ـ ايدا موسكۆاعا بارعان سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىس-
شى پارتياسىنىڭ ەكاتەرينوسلاۆ كوميتەتىنىڭ مۇشەسى ي. ح. لالا-
يانتس مەڭزەلىپ وتىر. ــ 621 ـ بەت.

202 روسسيانىڭ اتاقتى توڭكەرىسشىل دەموكراتى، ادەبيەت سىنشىسى جانە ماتەرياليس فيلوسوفى د. ي. پيسارەۆتىڭ «پىسپاعان ويدىڭ قاتەلىك-تەرى» (قاراڭىز «پيسارەۆ شىعارمالارى»، 1956 ـ جىلعى ورىسشا باسپاسى، 3 ـ توم، 147 ـ، 148 ـ، 149 ـ بەتتەرى) دەگەن ماقالاسىنان الىنعان. ــ 641 ـ بەت.

203 «‹جۇمىسشى ءىسى›نىڭ قوسىمشا بەتى» («Листок «Рабочего дела»») ــ «جۇمىسشى ءىسى» جورنالىنىڭ مەرزىمسىز قوسىمشا بەتى، 1900 ـ جىلى 6 ـ ايدان 1901 ـ جىلى 7 ـ ايعا دەيىن جەنەۆادا شىعىپ تۇرعان، 8 سانى شىققان. ــ 642 ـ بەت.

204 ماركستىڭ «لۋي بوناپارتتىڭ تۇمان ايىنىڭ 18 ـ كۇنى» دەگەن كىتا-بىنداعى مىنا ءسوزى ايتىلىپ وتىر:

"گەگەل ءبىر جەردە بارلىق دۇنيە جۇزىلىك تاريحي ۇلى وقيعالار مەن ۇلى ادامدار، بىلايشا ايتقاندا، ەكى قايتارا پايدا بولادى دەگەن. ول بۇعان ءبىرىنشى رەت تراگەديا رەتىندە، ەكىنشى رەت ورەسكەل ماسقارالىق رەتىندە پايدا بولادى دەپ قوسۋدى ۇمىتقان." (قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 1 ـ توم، حانزۋشاسى، 603 ـ بەت). ــ 643 ـ بەت.

205 يانيچار ــ 14 ـ عاسىرداعى سۇلتاندىق تۇركياداعى ەرەكشە ۇلىقتى جاياۋ اسكەر، 1826 ـ جىلى جويىلعان. يانيچارلار حالىقتى تالاعان، سۇمدىق مەيىرىمسىز بولعان. لەنين پاتشا ۇكىمەتىنىڭ ساقشىلارىن يانيچار-لار دەپ اتايدى. ــ 649 ـ بەت.

206 لەنيننىڭ «اۋىل ـ قىستاق كەدەيلەرىنە» دەگەن كىتاپشاسى 1903 ـ جىلى 3 ـ ايدىڭ العاشقى جارتىسىندا جازىلدى. بۇل كىتاپشانى جازۋدىڭ ماقساتى تۋرالى لەنين 1903 ـ جىلى 3 ـ ايدىڭ 15 ـ كۇنى پلەحانوۆقا جازعان حاتىندا بىلاي دەيدى: "جەر پروگراممامىزى تۋرالى ديحاندار ءۇشىن تۇسىنىكتى كىتاپشا جازىپ جاتىرمىن، بۇل كىتاپشادا اۋىل ـ قىستاق حالقىنىڭ ءتورت جىگى (پومەششيكتەر، ديحان بۋرجۋازياسى،

ورتا ديحانـدار جانە جارتـىلاي پىرولەتارلار مەن پـرولەتارلار) تۋرالى ناقتىلى ماتەريالدار ارقىلى اۋىل - قىستاقتاعى تاپتىق كۇرەس جونىندەگى ٴبىزدىڭ يدىيامىزدى باياندااماقشىمىن" (قاراڭىز: «لەنين شـعارمالارى»، 34 - توم، حانزۋشاسى، 144 - بەت). كىتاپـشانى روسسيا توڭـكەرىسشىل سوتسيال - دەموكراتتارىنىڭ شەتەلدەگى وداعى 1903 - جـىلى 5 - ايـدا جەنەۆادا باسىپ شىعاردى. كىتاپشاعا روسسيا سوتسيال - دەموكراتـيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ پىروگىراممasى جوباسىنىڭ ٴتۇپ نۇسـقاسى جانە لەنيننىڭ وعان جازعان كىرىسپەسى تىركەلدى. لەنيننىڭ بۇل كىتاپشاسى وتە كەڭ تارادى. ول قۇپيا جولـمەن شەتەلـدەن روسسـياعا اكەلىندى، ٴارتۇرلى قالالارعا اپارىلىپ، ودان اۋىل - قىستاقتارعا تاراتىلدى.

1904 - جىلى روسسيا سوتسيال - دەموكراتـيالىق جۇمىسـشى پارتيا-سىنىڭ ورتالىق كوميتەتى بۇل كىتاپشانى شەتەلدە قايتا باسىپ شىعاردى. روسسيادا دا بۇل كىتاپشا سان رەت قايتا باسىلدى. — 658 - بەت.

207 «توڭكەرىستىك روسسيا» («Революционная Россия») — سوتسيال - توڭكەرىسشىلدەردىڭ قۇپيا گازەتى، 1900 - جىلدىڭ سوڭىندا سوتسيال - توڭكەرىسشىلدەر وداعى روسسـيادا شىعارعان. 1902 - جـىلى 1 - ايـدان 1905 - جىلى 12 - ايعا دەيىن سوتسيال - توڭكەرىستىك پارتيانىڭ ورتالىق ورگان گازەتى رەتىنـدە جەنەۆادا شـىعـىپ تۇرعان. — 681 - ، 1073 - بەتتەر.

208 سوتسيال - توڭكەرىستىك پارتيا — روسسـياداعى ۇساق بۇرجۋازيالـىق پارتيا، حالىقشىلدارىدىڭ تۇرلىشە ۇيىمـدارى مەن ۇيىرمەلەرىـنىڭ بىرى-گۋىنەن 1902 - جىلـدىڭ باسىنـدا قۇرىلـعان. ول باي ديحان تابىـنىڭ مۇددەسىنە ۋاكىلدىك ەتتى. سوتسيال - توڭكەرىسشىلدەردىڭ كوزقاراسى — حالىقشىلدىق پەن تۇزەتىمپازدىقتىڭ كەلىستىرىمپازدىق قويىرتپاعى بولدى. لەنين سوتسيال - توڭكەرىسشىلدەر "ورايشىلدارىدىڭ ماركسيزىمگە قاراتقان سانگە اينالعان سىنىن حالىقـشىلدىقـتىڭ جىرتىعـىنا جاماۋ ەتـتى" دەپ كورسەتـتى (قاراڭـىز: «لەنيـن شـعارمالارى»، 9 - توم، حانـزۋشاسى، 295 - بەت).

دۇنيە جۇزىلىك ٴبىرىنشى سوعىس كەزىندە سوتسيال - توڭـكەرىس-شىلدەر سوتسيال - شوۆينيزىمدىك مايداندا تۇردى.

1917 - جىلى فەبرالدا بولعان بۇرجۋازيالىق - دەموكراتيالىق توڭ-
كەرىستەن كەيىن، سوتسيال - توڭكەرىسشىلدەر مەنشەۆيكتەرمەن، نەگىزگى
زاڭشىل - دەموكراتياشىلدارمەن بىرلەسىپ كەرى توڭكەرىستىك ۋاقىتشا
ۇكىمەتتىڭ نەگىزگى تىرەگى بولدى. سوتسيال - توڭكەرىسشىلدەر پومەش-
شيكتەردىڭ جەر مەنشىگىن جويۋ جونىندەگى ديحانداردىڭ تالابىن
قولداۋدىڭ ورنىنا پومەششيكتەردىڭ جەردى جەكە مەنشىكتەنۋ ۇقىعىن
ساقتاپ قالۋدى قۋاتتادى.

1917 - جىلى 12 - ايدا سوتسيال - توڭكەرىسشىلدەردىڭ سول قاناتى
دەربەس سولشىل سوتسيال - توڭكەرىستىك پارتيا بولىپ ۇيىمداستى.
سولشىل سوتسيال - توڭكەرىسشىلدەر كورىنىستە سوۆەت وكىمەتىن تانىدى
جانە بولشەۆيكتەرمەن كەلىسىمگە كەلدى. ٴبىراق كوپ وتپەي - اق
سوۆەت وكىمەتىنە قارسى تۇرا باستادى.

شەتەلدەردىڭ قارۋلى كيلىگۋى جانە ىشكى سوعىس مەزگىلدەرىندە،
سوتسيال - توڭكەرىسشىلدەر كوپ رەت كەرى توڭكەرىستىك قاسكۇنەمدىك
جوسپارلاپ، باي ديحانداردى بۇلىك تۋدىرۋعا ايتاقتاپ، كوممۋنيستىك
پارتيانىڭ جانە سوۆەت مەملەكەتىنىڭ باسشىلارىنا استىرتىن قاستاندىق
جاسادى. ىشكى سوعىس اياقتاعاننان كەيىن دە، سوتسيال - توڭكەرىستىك
پارتيا سوۆەت مەملەكەتىنە قارسى قىمىلىن توقتاتپادى، كەيىن سوۆەت
وكىمەتى جازاسىنان تالقاندالدى. — 701، — 862، — 1059، — 1070،
— 1105، — 1181، — 1235، — 1258 - بەتتەر.

209 ۋستاۋ دەپ 1861 - جىلعى رەفورما بويىنشا ديحانداردى "ازات" ەتەردە
شىعارىلعان زاڭ - جارلىقتار ايتىلىپ وتىر. ۋستاۋتا ديحانداردىڭ رەفور-
ماعا دەيىن پايدالانعان ەگىستىك جەرىنىڭ مولشەرى كورسەتىلدى جانە
"ازات" ەتىلەردە تونالعان ديحانداردىڭ قولىندا قالعان ۇلەستى جەرلەرى
كورسەتىلدى. ۋستاۋتا بۇرىن پومەششيكتەردىڭ پايداسىنا باسىبايلى
ديحانداردىڭ اتقارعان بورىشى دا ٴتىزىلدى. ۋستاۋ نەگىزىندە ديحان-
داردان الىناتىن تولەمدەردىڭ مولشەرى بەلگىلەندى. — 730 - بەت.

210 «ٴبىر ادىم ىلگەرى، ەكى ادىم كەيىن (پارتيامىزداعى داعدارىس)»
دەگەن كىتاپتا پارتيا تۋرالى ٴىلىم تولىق باياندالدى، پرولەتارلىق
توڭكەرىستىك پارتيانىڭ ۇيىمدىق پرينسيپتەرى بەلگىلەندى، مەنشەۆيك-

تەردىڭ ۇيىمدىق ماسەلەدەگى ورايىشىلدىعىن كوۇيرەتىپ، بولشەۆيكتىك پارتياعا ۇيىمدىق جاقتان ىرگە قالادى.

بۇل كىتاپتى لەنين روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 2-قۇرىلتايىنىڭ جيىن ەستەلىكتەرى مەن قارارلارىن، ءاربىر ۋاكىلدىڭ سويلەگەن سوزدەرىن جانە قۇرىلتايدا قالىپتاسقان ساياسي توپتاردى، پارتيا ورتالىق كوميتەتى مەن باس سوۆەتىنىڭ قۇجاتتارىن بىرنەشە اي بايىپتاپ زەرتتەي وتىرىپ جازعان. لەنيننىڭ بۇل كىتابى مەنشەۆيكتەردى قاتتى ىزالاندىردى. پلەحانوۆ ورتالىق كوميتەتتەن لەنيننىڭ كىتابىنان بەزۋدى تالاپ ەتتى. ورتالىق كوميتەتتەگى ىمىراشىلدار كىتاپتىڭ باسىلىپ، تاراتىلۋىن توسۋعا تىرىستى.

«ءبىر ادىم ىلگەرى، ەكى ادىم كەيىن» دەگەن كىتاپ 1904-جىلى جازدا جەنەۆادا باسىلدى، ول روسسيانىڭ الدىڭعى قاتارلى جۇمىسشىلارىنىڭ اراسىندا كەڭىنەن تاراتىلدى. قاماۋ، ءتىنتۋ جۇرگىزىلگەن كەزدەردە بۇل كىتاپ موسكۆادا، پەتەربۋرگتە، ريگادا، ساراتوۆتا، تۋلادا، ورەلدە، ۋفادا، پەرمدە، كوستروما‌دا، ششيگرىيادا، شاۆليەدە (كوۆنو ولكەسى) جانە باسقا جەرلەردە تابىلىپ وتىردى. بۇل شىعارمانى لەنين 1907-جىلى (مۇقاباسىندا 1908-جىلى) باسپادان شىققان «12 جىل ىشىندە» دەگەن جيناقتىڭ 1-تومىنا ەنگىزدى. — 767-بەت.

211 روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 2-قۇرىلتايى 1903-جىلى 7-ايدىڭ 30-كۇنىنەن 8-ايدىڭ 23-كۇنىنە دەيىن وتكىزىلدى. قۇرىلتايدىڭ العاشقى 13 ماجىلىسى بريۋسسەلدە وتكىزىلدى. كەيىن ساقشىلاردىڭ قۋدالاۋى سەبەپتى ورنىن اۋىستىرىپ لوندوندا وتكىزىلدى. جيىنى 37 رەت جيىن اشىلدى. قۇرىلتايدىڭ كۇن تارتىبىنە بارلىعى 20 ماسەلە قويىلدى. ونداعى ەڭ باستى ماسەلەلەر: پارتيا پروگرامماسى، پارتيا ۇيىمدارى (روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ۋستاۆىن بەكىتۋ)، پارتيانىڭ ورتالىق كوميتەتىن جانە ورتالىق ورگان گازەتىنىڭ رەداكسياسىن سايلاۋ. 26 ۇيىم اتىنان 43 ۋاكىل قۇرىلتايعا قاتىناستى. ولار 51 داۋىسقا يە بولدى (مۇنىڭ ىشىندە ءارقايسىسى ەكى داۋىسقا يە بولعان 8 ۋاكىل بار)، بۇدان سىرت سوزگە شىعۋعا ۇقىقتى 14 ۋاكىل بار.

قۇرىلتايدى لەنيندىك «ۇشقىن» گازەتى ازىرلەدى. لەنين قۇرىل-تايدى ازىرلەۋ ٴىسىن وراسان زور جۇمىس ىستەدى.

بۇل رەتكى قۇرىلتايدىڭ باستى مىندەتى — "«ۇشقىن» گازەتى العا قويعان جانە بەلگىلەگەن پرينسيپتىك، ۇيىمدىق نەگىزدە ناعىز ساياسي پارتيا قۇرۋ" بولدى (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 7 - توم، حانزۋشاسى، 195 - بەت). لەنيننىڭ روسسيادا توڭكەرىستىك پرولەتارلىق پارتيا قۇرۋ جولىنداعى وراسان زور كۇرەسىنىڭ 2 - قۇرىلتايدا اقىرى جەڭىسكە جەتتى.

2 - قۇرىلتايدىڭ تاريحي ماڭىزى ونىڭ ماركس پەن ەنگەلس قايتىس بولعاننان كەيىنگى حالىقارالىق جۇمىسشى قوزعالىسى تاريحىندا تۇڭعىش رەت پرولەتاريات ديكتاتۋراسىنا قول جەتكىزۋدى نەگىزگى مىندەت ەتكەن توڭكەرىستىك پروگرامما ماقۇلداعاندىعىندا بولدى. لەنين پرو-لەتاريات ديكتاتۋراسىنىڭ جەڭىسىنە قول جەتكىزۋ مىندەتىن العا قويۋمەن بىرگە، ديحاندىردىڭ توڭكەرىستەگى كۇرەستەگى زور ماڭىزىن دا باسا كورسەتتى. قۇرىلتاي ۇلتتاردىڭ ٴوزىن - ٴوزى بيلەۋ ۇقىعىن پارتيا پروگرامماسىنا ەنگىزىپ، پرولەتارلىق ينتەرناتسيونالدىق ٴپرينسيپتى قورعاپ قالدى.

2 - قۇرىلتايدا پارتيا قۇرۋدىڭ ۇيىمدىق ٴپرينسيپى توڭىرەگىندە قيانكەسكى كۇرەس ورىستەدى. لەنين جانە ونىڭ سەرىكتەرى پارتيا-نىڭ رولى جونىندەگى ماركسيزمنىڭ ٴتۇبىرلى پرينسيپتەرىن قورعادى: پارتيا — جۇمىسشى تابىنىڭ الدىڭعى قاتارلى، سانالى، ۇيىمداسقان قوسىنى، ول توڭكەرىستىك نازاريامەن، قوعامنىڭ دامۋ زاڭدىلىعى جانە تاپتىق كۇرەس زاڭدىلىعى جونىندەگى بىلىمدەرمەن، سونداي - اق توڭكەرىستىك قوزعالىستىڭ تاجىريبەلەرىمەن قارۋلانعان. تەك وسىنداي وسكەلەڭ سانالى ٴارى ۇيىمداسقان، ىنتىماقتى ٴارى ورتالىقتانعان، ەرىك بىرلىگى بار پارتيا عانا جۇمىسشى تابىن جەڭىسكە، وكمەتتى تارتىپ الۋعا باستاي الادى. 2 - قۇرىلتايدا لەنيننىڭ ورايشىلدارمەن جۇرگىزگەن ىمىراسىز كۇرەسى كەلەلى حالىقارالىق ماڭىز الدى.

روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 2 - قۇرىلتايى-نىڭ ماڭىزى تۋرالى باعانى 1954 - جىلى حالىق باسپاسىندا باسىلعان

«سوۆەت وداعى كومموۋنيستىك (ب) پارتياسى تاريحى. قىسقاشا وقۋلىق»-تىڭ (حانزۋشاسى) 55—56-بەتتەرىنەن قاراڭىز. —767-، 1258-بەتتەر.

212 مانيلوۆ — گوگولدىڭ «ٴولى جاندار» رومانىنداعى ٴبىر كۇيرەۋىك، قىسىر قيالشىل پومەششيك. مانيلوۆ قۇر ارمانشىلدىقتىڭ، سەرماستىقتىڭ، جاعىمپازدىقتىڭ جانە ەكى جۇزدىلىكتىڭ جالپى ەسىمى. — 776-بەت.

213 ورتالىق بىرلەستىكتىڭ تيىم سالعانىنا قاراماستان جۇمىس تاستاۋ كەزىندە كوتەرمە جۇمىس ىستەگەن "تاسشىلار ەرىكتى وداعى"نىڭ ٴبىر توپ مۇشەلەرىنىڭ قىلىعىنا بايلانىستى 1900-جىلى حامبۋرگتە تۋىلعان جاڭجال ايتىلىپ وتىر. حامبۋرگتىك تاسشىلار وداعى جەرگىلىكتى پارتيا ۇيىمىنا وداقتىڭ سوتسيال-دەموكرات مۇشەلەرىنىڭ جۇمىس تاستاۋدى بۇلدىرگەن قىلىعى تۋرالى ماسەلە قويدى. گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ورتالىق كوميتەتى بەلگىلەگەن پارتيالىق ارالىق سوت "تاسشىلاردىڭ ەرىكتى وداعى"نىڭ مۇشەلەرى بولعان سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ قىلىعىن مىنەدى، ٴبىراق ولاردى پارتيادان شىعارۋ تۋرالى ۇسىنىستى قابىلداعان جوق. — 782-بەت.

214 قۇرىلتاي قابىلداماي تاستاعان زبوروۆسكي (كوستيچ) دىڭ قارار جوباسىندا العا قويىلعان پارتيا ۋستاۋىنىڭ ٴبىرىنشى تارماعىنىڭ ٴتۇيىنى مىناۋ ەدى: "پارتيانىڭ پىروگراماسىن تانىعان، پارتياعا زاتتىق جاردەم بەرگەن جانە پارتيانىڭ ٴبىر ۇيىمىنىڭ باسشىلىعىندا پارتياعا ۇنەمى تىكەلەي كومەك كورسەتكەندەر سول ۇيىم جاعىنان پارتيا مۇشەسى دەپ تانىلادى." (قاراڭىز: «روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 2-قۇرىلتايىنىڭ ەستەلىكتەرى»، 1959-جىل، ورىسشا باسپاسى، 281-بەت). — 789-بەت.

215 "جاريا ماركسيزىم"نىڭ ۋاكىلى پ. ب. ستروۋەنىڭ بۇرجۋازيالى اقتاعان كوزقاراستارى ايتىلىپ وتىر، لەنين 1894-جىلدىڭ كۇزىندە پەتەربۋرگ ماركسيزىمشىلدەرىنىڭ ۇيىرمەسىندە «ماركسيزىمنىڭ بۇرجۋازيالىق ادەبيەتتە سۋرەتتەلۋى» دەگەن تاقىرىپتا ماقالا جاريالاپ، ونىڭ كوزقاراستارىن وتكىر سىن تەزىنە العان بولاتىن. — 807-بەت.

216 مارتوۆتىڭ «ۇشقىن» گازەتىندە باسىلعان «ٴبىز وسىلاي ازىرلەنەمىز بە؟» دەگەن ماقالاسى ايتىلىپ وتىر، بۇل ماقالا بۇكىل روسسيالىق قارۋلى

كوتەرىلىستى ازىرلەۋگە قارسى شىعىپ، كوتەرىلىستى ازىرلەۋ ٴىسىن بوس قيال جانە استىرتىن ارەكەتشىلدىك دەپ ساناعان بولاتىن. — 811 - بەت.

217 وبلوموۆ — روسسيا جازۋشىسى گونچاروۆتىڭ «وبلوموۆ» اتتى رومانىنداعى جالقاۋ، سەكەمشىل، قىسىر قيالشىل، ومىرگە سەلقوس قارايتىن باس كەيىپكەر. بۇل ٴسوز ادەتتە كەرباقپالىقتى جانە وتاعاسىلىق مەشەۋلىكتى سۋرەتتەۋگە قولدانىلادى. — 825 - ، 1087 - بەتتەر.

218 گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ درەزدەن قۇرىلتايى 1903 - جىلى 9 - ايدىڭ 13 - كۇنىنەن 20 - كۇنىنە دەيىن بولدى. قۇرىلتاي بەرنشتەيىن، براۋن، گورە، داۆيد جانە باسقا تۇزەتىمپازداردى مىنەدى، الايدا ولاردى پارتيادان شىعارعان جوق، سونىڭ ولار وزدەرىنىڭ ورايشىلدىق كوزقاراستارىن ەمىن - ەركىن ۋاعىزداي بەردى. — 832 - بەت.

219 «سوتسياليستىك ٴار ايلىق» («Sozialistische Monatshefte») — گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسى ىشىندەگى ورايشىلداردىڭ نەگىزگى ورگانى، حالىقارالىق ورايشىلداردىڭ دا ورگاندارىنىڭ ٴبىرى، 1897 - جىلدان 1933 - جىلعا دەيىن بەرلىندە شىعىپ تۇردى. دۇنيە جۇزىلىك ٴبىرىنشى سوعىس كەزىندە ول سوتسيال - شوۆينيزىمدىك مايداندا بولدى. — 833 - بەت.

220 «فرانكفۇرت گازەتى» («Frankfurter Zeitung») — «فرانكفۇرت گازەتى جانە ساۋدا گازەتى» («Frankfurter Zeitung und Handelsblatt») - نىڭ قىسقاشا اتالۋى، ماين وزەنى بويىنداعى فرانكفۇرتتا 1856 - جىلدان 1943 - جىلعا دەيىن شىعىپ تۇرعان گەرمانيا ۇساق بۇرجۋازيا دەموكراتتارىنىڭ كۇندەلىك گازەتى، (1866 - جىلدان باستاپ وسى اتتى قولدانعان). — 840 - بەتتەر.

221 لەنيننىڭ «سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى ەكى تاكتيكاسى» دەگەن كىتابى ماركسيزىمدى جاڭا توڭكەرىستىك نازاريامەن بايىتتى، ول مەنشەۆيكتەردىڭ تاكتيكاسىن جەرىنە جەتە سىنداۋمەن قاتار، حالىقارالىق ورايشىلدىق تاكتيكانى دا اشكەرەلەپ، پرولەتارياتتىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى باسشىلىق

ۇقىمى جونىندەگى ٴىلىمدى، جۇمىسشى تابى باسشىلىعىنداعى جۇمىسشى- ديحان وداعى جونىندەگى ٴىلىمدى، بۇرجۋازيالىق، دەموكراتيالىق توڭكەرىستىڭ سوتسياليستىك توڭكەرىسكە ۇلاسۋى جونىندەگى ٴىلىمدى ەگجەي-تەگجەيلى العا قويدى. «ەكى تاكتيكا» دەگەن كىتاپ بولشە- ۆيكتەر پارتياسىنىڭ تاكتيكالىق نەگىزىن قالادى.

بۇل كىتاپتى لەنين 1905-جىلى 6 — 7-ايلاردا جەنەۆادا جازدى. 1905-جىلى 7-ايدىڭ سوڭىندا روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى ورتالىق كوميتەتى بۇل كىتاپتى جەنەۆادا باستىرىپ شىعاردى.

لەنيننىڭ «سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى ەكى تاكتيكاسى» دەگەن كىتابى بۇكىل ەلگە: پەتەربۇر- گتە، موسكۆادا، قازاندا، تيفليستە، باكۋدا جانە باسقا قالالاردا قۇپيا تاراتىلدى. 1907-جىلى 2-ايدا پەتەربۇرگتەگى باسپاٴسوز ىستەرىن باسقارۋ كوميتەتى بۇل كىتاپتىڭ تارالۋىنا تىيىم سالۋ بۇيرىعىن ٴتۇسىردى. سول جىلى 12-ايدا پەتەربۇرگتەگى جوعارى سوت بۇل كىتاپتىڭ كوزىن جويۋ تۋرالى قاۋلى الدى.

1907-جىلى لەنين «ەكى تاكتيكا»نى بەت سوڭى ەسكەرتپەلەرىن قوسىپ «12 جىل ىشىندە» جيناعىنا ەنگىزدى. «ەكى تاكتيكا»نى جازعان كەزدە لەنين جازعان دايارلىق ماتەريالدار — جوبالار، تەزيستەر جانە ەستەلىكتەر «لەنين جيناقتارى» ورىسشا 5-تومىنىڭ 315 — 320-بەتتەرىنە جانە 16-تومىنىڭ 151 — 156-بەتتەرىنە ەنگىزىلدى.

«ەكى تاكتيكا» دەگەن كىتاپتىڭ تاريحي ماڭىزى جونىندە 1954- جىلى حالىق باسپاسىندا باسىلعان «سوۆەت وداعى كوممۋنيستىك (ب) پارتياسى تاريحى. قىسقاشا وقۋلىق»قا قاراڭىز، حانزۋشاسى، 84 — 98-بەتتەر. — 861-بەت.

222 «پرولەتارلار» گازەتى («Пролетарий») — بولشەۆيكتەردىڭ قۇپيا اپتالىق گازەتى، روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3-قۇرىلتايىنىڭ قاۋلىسى بويىنشا پارتيا ورتالىق كوميتەتىنىڭ ورگانى گازەتى بولىپ شىعارىلعان. 1905-جىلى 5-ايدىڭ 10-كۇنى وتكىزىل- گەن پارتيا ورتالىق كوميتەتى جالپى ٴماجىلىسىنىڭ قاۋلىسى بويىنشا

لەنىن ورتالىق كومىيتەت ورگان گازەتىنىڭ جاۋاپتى رەداكتورى بولدى.
«پرولەتارلار» گازەتى 1905 - جىلى 5 - ايدىڭ 27 - كۇنىنەن 11 - ايدىڭ 25 - كۇنىنە دەيىن جەنەۆادا شىعىپ تۇردى، جيىنى 26 سان شىقتى. رەداكسيالىق جۇمىسىنا ۆ. ۆ. ۆوروۆسكي، ا. ۆ. لۋناچارسكي جانە م.س. ولمىنسكيلەر ۇدايى قاتىناسىپ وتىردى. «پرولەتارلار» گازەتى لەنىندىك بۇرىنعى «ۇشقىن» گازەتىنىڭ لۋشيانىن جالعاستى اتقارىپ، بولشەۆيكتىك «العا» گازەتىنىڭ ءداستۇرىن تولىق ساقتادى. لەنىننىڭ «پرولەتارلار» گازەتىندە جاريالاعان ماقالالارىنىڭ كەيبىرەۋى جەر - جەردەگى بولشەۆيكتىك گازەت - جورنالداردا قايتا باسىلىپ وتىردى، سونداي - اق جەكە بەت بولىپ تا باسىلىپ شىقتى.
لەنىن جەنەۆادان ەلىنە قايتقانان كەيىن كوپ ۇزاماي - اق 1905 - جىلى 11 - ايدا «پرولەتارلار» گازەتى شىعۋدان توقتادى. گازەتتىڭ سوڭعى ەكى سانى (25 - ، 26 - سانى)ۆ. ۆ. ۆوروۆسكيدىڭ رەداكتورلىعىمەن شىقتى. — 861 - ، 1054 - ، 1084 - ، 1220 - بەتتەر.

223 «ازاتتىق» («Освобождение») — بۇرجۋازيا ليبەرالدارىنىڭ ەكى اپتادا ءبىر شىعاتىن جورنالى، 1902 — 1905 - جىلدارى پ. ب. سترۋۆەنىڭ رەداكتورلىعىمەن شەتەلدە شىعىپ تۇردى. 1904 - جىلى 1 - ايدان باستاپ ليبەرال پاتشاشىلداردىڭ ازاتتىق وداعىنىڭ ورگان جورنالى بولدى. ازاتشىلدار كەيىن كەلە نەگىزگى زاڭشىل - دەموكراتياشىل پارتيانىڭ ۇيتقىسى بولدى. — 864 - ، 1105 - بەتتەر.

224 روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 3 - قۇرىلتايى 1905 - جىلى 4 - ايدىڭ 25 - كۇنىنەن 5 - ايدىڭ 10 - كۇنىنە دەيىن لوندوندا وتكىزىلدى. قۇرىلتايدى لەنىننىڭ باسشىلىعىندا بولشەۆيكتەر دايىندادى جانە شاقىردى. بۇل بولشەۆيكتىك تۇڭعىش قۇرىلتاي ەدى.
روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى 3 - قۇرىلتايىنىڭ لەنين بەلگىلەگەن، قۇرىلتاي ماقۇلداعان كۇن ءتارتىبى مىنالار: I. ۇيىمداستىرۋ كومىيتەتىنىڭ باياندامەاسى؛ II. تاكتيكالىق ماسەلەلەر: (1) قارۋلى كوتەرىلىس؛ (2) وزگەرىس قارساڭىندا جانە وزگەرىس كەزىندە ۇكىمەتتىڭ ساياساتىنا ۇستانلاتىن پوزيتسيا (بۇل تارماق ەكى ماسەلەنى قامتيدى: a) وزگەرىس قارساڭىندا ۇكىمەتتىڭ ساياساتىنا ۇستانلاتىن

پوزيتسيا؛ b) توٴكتەرىستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى)؛ (3) ديحاندار قوزعالىسىنا ۇستالاتىن پوزيتسيا؛ III. ۇيىمدىق ماسەلەلەر: (4) پارتيا ۇيىمدارىنداعى جۇمىسشىلار مەن زيالىلاردىڭ قاتىناسى؛ (5) پارتيا ۋستاۆى؛ IV. باسقا پارتيالار مەن جىكتەرگە ۇستالاتىن پوزيتسيا: (6) روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ٴبولىنىپ شىققان بولەگىنە ۇستالاتىن پوزيتسيا؛ (7) ۇلتتىق سوتسيال - دەموكراتيالىق ۇيىمدارعا ۇستالاتىن پوزيتسيا؛ (8) ليبەرالدارعا ۇستالاتىن پوزيتسيا؛ (9) سوتسيال - توٴكتەرىسشىلدەرمەن بولاتىن ٴىس جۇزىندىك كەلىسىمدەر؛ V. پارتيا ىشىندەگى تۇرمىس ماسەلەسى: (10) ۇگىت جانە ٴناسيحات؛ VI. ۋاكىلدەردىڭ باياندامالارى: (11) ورتالىق كوميتەتتىڭ باياندامالارى؛ (12) جەرگىلىكتى كوميتەتتەر ۋاكىلدەرىنىڭ باياندامالارى؛ VII. سايلاۋ: (13) سايلاۋ؛ (14) قۇرىلتايدىڭ قارارلارى مەن ەستەلىكتەرىن جاريالاۋ جانە جاۋاپتى ادامداردىڭ قىزمەتكە كىرىسۋ ٴتارتىبى.

قۇرىلتاي اشىلاردان بۇرىن - اق لەنين 3 - قۇرىلتايدىڭ نەگىزگى ماسەلەلەرىنىڭ قارار جوباسىن جازىپ بولدى، ٴارى «العا» گازەتىنە ماقالا جازىپ، بۇل قارار جوبالارىن بايىمدادى. لەنين قۇرىلتايدا قارۋلى كوتەرىلىس ماسەلەسى، سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ توٴكتەرىستىڭ ۋاقىتشا ۇكىمەتكە قاتىناسۋى ماسەلەسى، ديحاندار قوزعالىسىنا ۇستالاتىن پوزيتسيا ماسەلەسى، پارتيا ۋستاۆى جانە باسقا ماسەلەلەر تۋرالى ٴسوز سويلەدى. قۇرىلتاي ەستەلىكتەرىنە لەنيننىڭ 138 رەتكى سوزدەرى مەن ۇسىنىستارى ەنگىزىلدى.

قۇرىلتاي پارتيا ۋستاۆىنا وزگەرىستەر ەنگىزدى؛ پارتيا ۋستاۆىنىڭ 1 - تارماعىن (پارتيا مۇشەلەرىنىڭ تولىمدىلىعى تۋرالى تارماق) لەنيننىڭ جازعانى بويىنشا قابىلدادى؛ پارتيا ىشىندە ٴومىر ٴسۇرىپ كەلگەن ەكى وزەكتىك (ورتالىق كوميتەت پەن ورتالىق ورگان گازەتى) قۇرىلىمدى وزگەرتىپ، ٴبىرتۇتاس باسشىلىق ورگان — لەنين باس بولعان پارتيا ورتالىق كوميتەتىن قۇردى؛ ورتالىق كوميتەتتىڭ ۇقىقتارىن جانە ونىڭ جەرگىلىكتى كوميتەتتەرمەن قاتىناسىن انىق بەلگىلەدى.

3 - قۇرىلتايدىڭ قىزمەتى مەن ماڭىزى جونىندە لەنيننىڭ «3 -

قۇرىلتاي» دەگەن ەڭبەگىنە («لەنين شىعارمالارى»، 8 ـ توم، حانزۋشاسى، 412 ــ 418 ـ بەتتەر) جانە «سوۆەت وداعى كوممۋنيستىك (ب) پارتياسى تارىيحى. قىسقاشا وقۋلىق» 1954 ـ جىلى حالىق باسپاسىندا باسىلۋى (حانزۋشا)نىڭ 80 ــ 84 ـ بەتتەرىنە قاراڭىز. ــ 865 ـ، 1258 ـ بەتتەر.

225 **بۋليگين القاسى** ــ 1905 ـ جىلى 2 ـ ايدا پاتشانىڭ جارلىعى بويىنشا ىشكى ىستەر مىنيسترى ا. گ. بۋليگيننىڭ تورالىعىندا قۇرىلدى. بۇل القا كەڭەسشى مەملەكەتتىك دۋما قۇرۋ تۋرالى زاڭ جوباسىن جانە دۋما سايلاۋ ەرەجەلەرىن جاساپ، 1905 ـ جىلى 8 ـ ايدىڭ 6 ـ كۇنى (جاڭاشا 19 ـ كۇنى) پاتشانىڭ جارلىعىمەن بىرگە جاريالادى. ــ 868 ـ بەت.

226 1905 ـ جىلى 1 ـ ايدىڭ 9 ـ كۇنى تىڭشىلىق مەكەمەسىنىڭ جانسىزى پوپ گاپون اراندانۋ ماقساتىمەن پەتەربۋرگ جۇمىسشىلارىنىڭ بەيبىت قوسىنىن قىستىق سارايعا بارىپ پاتشاعا تالاپ حات ۇسىنۋعا ۇيىمداستىر-دى. پاتشا ارمياعا بۇيرىق بەرىپ، قۇر قول جۇمىسشىلاردى قىناداي قىردى. پاتشا ۇكىمەتىنىڭ تاعىلىعى بۇكىل ەلدەگى جۇمىسشىلاردىڭ نارازىلىق بورانىن ۇدەتتى. 1 ـ ايدىڭ 9 ـ كۇنى ــ 1905 ــ 1907 ـ جىل-دارداعى روسسيا توڭكەرىسىنىڭ بەت اشارى بولدى. ــ 885 ـ، 1125 ـ، 1184 ـ بەتتەر.

227 **فرانكفۋرت پارلامەنتى** ــ 1848 ـ جىلى 5 ـ ايدىڭ 18 ـ كۇنى بۇكىل گەرمانيالىق نەگىزگى زاڭ شىعارۋ ماقساتىمەن ماين وزەنىنىڭ جاعاسىنداعى فرانكفۋرتتا اشىلعان بۇكىل گەرمانيالىق حالىق پارلامەنتى ايتىلىپ وتىر. پارلامەنتتىڭ كوپشىلىگى ليبەرال بۇرجۋازيانىڭ ۋاكىلدەرىنەن، سونداي-اق وعان باعىنىشتى بۇرجۋازيا زيالىلارىنان ۇيىمداسقان. ليبەرال كوپشى-لىكتىڭ جۇرەكسىزدىگى مەن تىزە بۇككىشتىگى، ارى ۇساق بۇرجۋازيا سول قاناتىنىڭ سولقىلداقتىعى مەن دايەكسىزدىگى سەبەپتى، پارلامەنت گەرمانيانى شىنايى بىرىكتىرەتىن ورگان بولماعانى بىلاي تۇرسىن، تىپتى امالي بيلىكتەن ايرىلعان، بۇقارانى توڭكەرىستىك كۇرەستەن قول ۇزۋگە باستايتىن ناعىز ايتىس كلۋبى بولىپ شىقتى، 1849 ـ جىلدىڭ جازىندا پارلامەنت ٶز جۇمىسىن توقتاتتى. ــ 887 ـ بەت.

228 «حالىق ۋاكىلدەرى ماجىلىسى جانە ٶبىزدىڭ تاكتيكامىز» دەگەن ماقالانى

گرۋزيا مەنشەۆيكتەرىنىڭ باسشىسى جوردانيا جازعان، ول «سوتسيال - دەموكراتتار» گازەتىنىڭ 1905 - جىلى 4 - ايدىڭ 7 - كۇنگى (جاڭاشا 20 - كۇنگى) 1 - سانىنا باسىلعان. لەنيننىڭ بۇل ماقالانى سىن تەزىنە العاندىعى جونىندە وسى تومنىڭ 931 — 938 - بەتتەرىنە قاراڭىز.

«سوتسيال - دەموكراتتار» گازەتى («Социал - Демократ») — مەنشەۆيكتەردىڭ گازەتى، 1905 - جىلى 4 - ايدان 11 - ايعا دەيىن تيفليستە گرۋزينشە شىعىپ تۇردى، جيىنى 6 سان شىقتى. بۇل گازەتكە جوردانيا جەتەكشىلىك ەتتى. — 890 - بەت.

229 بۇل ارادا 19 - عاسىردىڭ 90 - جىلدارى مەن 20 - عاسىردىڭ باستاپقى 10 جىلىنداعى جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسىندىك - ليبەرالدىق قوزعالىس كوسەمدەرىنىڭ ءبىرى د. ن. شيپوۆتىڭ "نەگىزگى زاڭ" جونىندەگى پروگراممالىق ايتىلىپ وتىر، پروگرامماسىنىڭ ءمانى "پاتشا سيلاعان" نەگىزگى زاڭ ارقىلى ازداپ شەكتەلگەن پاتشالىق جەكە وكتەمدىك ءتۇزىمدى ساقتاپ قالۋ ەدى. — 894 - بەت.

230 «ماركس - ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 1 - توم، حانزۋشاسى، 19 - بەتىنەن پايدالانىڭىز. — 903 - بەت.

231 «وتان ۇلى» گازەتى («Сын Отечества») — ليبەرالداردىڭ كۇندەلىك گازەتى، 1856 — 1900 - جىلدارى، 1904 — 1905 - جىلدارى پەتەربۋرگتە شىعىپ تۇرعان. ازاتشىلدار مەن ءارتۇرلى حالىقشىلدار گازەتكە ماقالا جازىپ تۇرعان بولاتىن. 1905 - جىلى 11 - ايدىڭ 28 - كۇنىنەن باستاپ سوتسيال - توڭكەرىستىك پارتيانىڭ ورگان گازەتىنە اينالعان، سول جىلى 12 - ايدىڭ 15 - كۇنى جاۋىپ تاستالدى.

«ءبىزدىڭ ءومىر» گازەتى («Наша Жизнъ») - ليبەرالداردىڭ كۇندەلىك گازەتى، 1904 - جىلى 11 - ايدىڭ 19 - كۇنىنەن 1906 - جىلى 7 - ايدىڭ 24 - كۇنىنە دەيىن پەتەربۋرگتە ۇزدىك - سوزدىق شىعىپ تۇرعان.

«قازىرگى زامان» گازەتى («Наши Дни») — ليبەرالداردىڭ كۇندەلىك گازەتى، 1904 - جىلى 12 - ايدىڭ 31 - كۇنىنەن 1905 - جىلى 2 - ايدىڭ 18 - كۇنىنە دەيىن پەتەربۋرگتە شىعىپ تۇردى؛ 1905 - جىلى 12 - ايدىڭ 20 - كۇنى قايتا شىعا باستاعانىمەن، نە بارى ەكى - اق سانى

شىقتى.

«ورىس جاڭالىقتارى» تۋرالى 187 - تۇسىندىرمەگە قاراڭىز.

«ازاتتىق» تۋرالى 223 - تۇسىندىرمەگە قاراڭىز. — 915 - بەت.

232 قۇنداقتاۋلى ادام—چەحوۆتىڭ وسى اتتاس اڭگىمەسىنىڭ باس كەيىپكەرى كونە ميلاردىڭ ۇلگىسى. — 917 - ، 1189 - بەتتەر.

233 فرانتس مەريڭ قۇراستىرعان «مارحۇم كارل ماركس، فريدريح ەنگەلس جانە فەردىناند لاسسال شىعارمالارى»نىڭ 1902 - جىلى شتۋتگارتتا باسىلعان نۇسقاسىنان الىندى. مۇنى «ماركس - ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 1 - توم، حانزۋشاسى، 321 - بەتىنەن قاراڭىز. — 927 - بەت.

234 نيكولاي II نىڭ 1905 - جىلى 6 - ايدىڭ 19 - كۇنى جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەلەرىنىڭ ۋاكىلدەر ۇيىرمەسىن قابىلداعاندىعى ايتىلىپ وتىر. بۇل ۋاكىلدەر ۇيىرمەسىن 1905 - جىلى 6 - ايدىڭ 6 - ، 7 - كۇندەرى موسكۆادا وتكىزىلگەن جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەلەرى مەن قالالىق دۋمانىڭ ۋاكىلدەرى ماجىلىسى اقسۇيەك ۋاكىلدەرىنىڭ قاتناسۋىمەن سايلاپ شىققان. حالىققا سىرت بەرىپ بارلىق ادىس - امال ارقىلى پاتشامەن استاسقان بۇرجۋازيانىڭ مۇندای ساتقىندىعىن لەنين «بۇرجۋازيالىق ساتقىندىقتىڭ العاشقى ادىمدارى» جانە «قولدارىنا كىرىشىك جۇقتىرعىسى كەلمەيتىن "توڭكەرىسشىلدەر"» دەگەن ەكى ماقالاسىندا شەنەگەن بولاتىن. (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 8 - توم، حانزۋشاسى، 486 — 492 - ، 493 — 497 - بەتتەر). — 927 - بەت.

235 بۇل ارادا روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 2 - قۇرىلتايىندا ستاروۆەر (مەنشەۆيك ا. ن پوترەسوۆتىڭ جالعان اتى) العا قويىپ، تالقىلاۋدان ۇتىپ ماقۇلدانعان، ليبەرالدارعا ۇستالاتىن پوزيتسيا جونىندەگى قارار ايتىلىپ وتىر. لەنين «جۇمىسشى دەموكراتياشىلدارى مەن بۇرجۋازيا دەموكراتياشىلدارى» دەگەن ماقالاسىندا بۇل قاراردى سىن تەزىنە العان بولاتىن. (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 8 - توم، حانزۋشاسى، 53 — 62 - بەتتەر). — 929 - بەت.

236 بۇل ارادا 1905 - جىلى 5 - ايدىڭ 27 - ، 28 - كۇندەرىندەگى جاپونيا - روسسيا سوعىسى كەزىندە دۇيما ارالى ماڭىندا بولعان ٴبىر جولعى ٴىرى تەڭىز سوعىسى ايتىلىپ وتىر. تەڭىز سوعىسى ناتيجەسىندە روسسيا جياد-

دۇيى تالقاندالعان بولاتىن. — 932 ـ بەت.

237 پارلامەنتتۇمارلىق — ماركس پەن ەنگەلس قولدانعان اتاۋ، ورايشىلداردىڭ پارلامەنتتىك ٴتۇزىمنىڭ قۇدىرەتى كۇشتى دەپ سەنىپ پارلامەنتتىك كۇرەستى بىردەن-ٴبىر، ٴارقانداي جاعدايدا دا باستى كۇرەس فورماسى دەپ قاراۋى ايتىلىپ وتىر. ەنگەلس "پارلامەنتتۇمارلىق" — ەم قونىباس اۋرۋ، "سورى قايناپ بۇل اۋرۋعا شالدىققاندار بۇكىل دۇنيە ٴجۇزىنىڭ، ونىڭ تاريحى مەن بولاشاعىنىڭ ٴبارى دە وزدەرى مۇشە بولىپ وتىرعان داڭقپەن قول جەتكىزگەن وسى كەڭەس ورگانىنىڭ كوپشىلىك داۋىسى جاعىنان مەڭگەرىلەتىندەي جانە بەلگىلەنەتىندەي اسقاق سەنىمگە تولى بولدى" دەپ جازدى (قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭداماڭى شىعارمالارى»، 1-توم، حانزۋشاسى، 578-بەت). — 936 ـ، 1171 ـ بەتتەر.

238 بۇل ارادا گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ 1895-جىلى 10-ايدىڭ 6 — 12-كۇندەرى برەسلاۋلدا وتكىزىلگەن قۇرىلتايىنىڭ جەر پىروگىراماسى جوباسى جايلى تالقىسىندا بولعان الاۋىزدىقتار ايتىلىپ وتىر. جەر پىروگىراماسى جوباسىندا اۋىر قاتەلىك اسىرەسە پىرولەتارلىق پارتيانى "جالپىحالىقتىق" پارتياعا اينالدىرۋ نىسايى بولعان. بۇل پىروگىرامانى ورايشىلداردان سىرت، بەبەل مەن ليبكنەحت تە جاقتاعان. جەر پىروگىراماسى سەتكيننىڭ جانە باسقا دا ٴبىرقىدىرۋ سوتسيال-دەموكراتتاردىڭ قاتاڭ سىنىنا ۇشىراعان بولاتىن. قۇرىلتاي كوپ داۋىس ارقىلى (63 داۋىسقا قارسى 158 داۋىسپەن) بۇل جەر پىروگىراماسى جوباسىن تەرىستەگەن-دى. — 939 ـ بەت.

239 بۇل ارادا نادەجدىنىڭ (ە.و. زەلەنسكيدىڭ جالعان اتى) باسپاٴسوز جۇزىندە لەنيندىك «ۇشقىن» گازەتىنىڭ جوسپارىنا قارسى شىققاندىعى ايتىلىپ وتىر. لەنين 1902 ـ جىلى «نە ىستەۋ كەرەك؟» دەگەن كىتابىندا مۇنى سىن تەزىنە العان بولاتىن (وسى تومنىڭ 613 ـ، 617 ـ، 623 — 652 ـ بەتتەرىنە قاراڭىز). — 964 ـ بەت.

240 بۇل ارادا لەنيننىڭ بولشەۆيكتىك «العا» گازەتىنىڭ 13 ـ، 14 ـ ساندارىندا جاريالاعان «سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا جانە توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت»، «پىرولەتاريات پەن ديحانداردىڭ توڭكەرىستىك ـ دەموكراتيالىق ديكتاتۋراسى» دەگەن ەكى ماقالاسى ايتىلىپ وتىر

(قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 8 ـ توم، حانزۋشاسى، 247 ـــ 262 ـ ، 263 ـــ 273 ـ بەتتەر). ـــ 959 ـ بەت.

241 بۇل ارادا پاريج كوممۋناسىنا قاتىناسقان ٴبىر توپ بلانكيستەردىڭ 1874 ـ جىلى لوندوندا جاريالاعان جارناماسى ـــ «كوممۋنا مۇشەلەرىنە» دەگەن كىتاپشا ايتىلىپ وتىر (قاراڭىز: ەنگەلستىڭ «اۋعىندار ادەبيەتى» اتتى ماقالالارىنىڭ 2 ـ ماقالاسى كوممۋنانىڭ بلانكيستىك اۋعىندارىنىڭ پروگرامماسى»، «ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانزۋشاسى، 587 ـــ 595 ـ بەتتەر).

بلانكيزىم تۋرالى 65ـتۇسىندىرمەگە قاراڭىز. ـــ 962 ـ بەت.

242 گەرمانيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ەرفۋرت پروگرامماسى ـــ 1891 ـ جىلى 10ـايدا ەرفۋرتتا وتكىزىلگەن قۇرىلتايىندا ماقۇلدانىپ، 1875 ـ جىلعى گوتا پروگرامماسىنىڭ ورنىنا قويىلعان پروگرامما. لاسسالشىل دوگمادان ارىلعاندىقتان گوتا پروگرامماسىنا قاراعاندا ەرفۋرت پروگرامماسى ٴبىر ادىم العا باسقان. الايدا ەرفۋرت پروگرامماسىندا سوندا دا اۋىر قاتەلىكتەر بار، باستىسى وندا پرولەتاريات ديكتاتۋراسىنىڭ قاعيدالارى تۋرالى ايتىلماعان، پاتشالىق ٴتۇزىمدى قۇلاتىپ، دەموكراتيالىق رەسپۋبليكا قۇرۋ تالابى قويىلماعان. 1891ـجىلى 6ـايدا ەنگەلس بۇل پروگراممانىڭ جوباسىن سىن تەزىنە العان (قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 22ـتوم، حانزۋشاسى، 263 ـــ 280ـ بەتتەر). ـــ 971 ـ بەت.

243 بۇل ەسكەرتۋدى لەنين «سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى ەكى تاكتيكاسى» دەگەن كىتاپتى جازۋ بارىسىندا جازعان، لەنين بۇل ەسكەرتۋدى باسقا ٴبىر بەت قاعازعا جازىپ، "10 ـ تاراۋعا قوسىلادى" دەپ ەسكەرتكەن. ٴبىراق وسى كىتاپتىڭ 1 ـ باسپاسىندا بۇل ەسكەرتۋ ەنگىزىلمەگەن، 1926 ـ جىلى عانا «لەنين جيناعى»نىڭ ورىسشا باسپاسىنىڭ 5 ـ تومىندا ٴبىرىنشى رەت جاريالانعان. ـــ 927 ـ بەت.

244 ەنگەلستىڭ «بولاشاقتاعى يتاليا توڭكەرىسى جانە سوتسيال پارتيا» دەگەن ماقالاسىنا قاراڭىز («ماركس ـ ەنگەلس تاڭداماسى شىعارمالارى»، 4 ـ توم، حانزۋشاسى، 288 ـــ 292 ـ بەتتەر).

بۇل ماقالانى ەنگەلس يتاليا ەڭبەك-سوتسيال پارتياسىنىڭ باسشىلارى كۋليسچوۆا مەن تۋراتيدىڭ ۇسىنىسى بويىنشا جازعان. كۋليسحوۆا مەن تۋراتي 1894-جىلى 1-ايدىڭ 19-كۇنى ەنگەلسكە جازعان حاتىندا، ەنگەلستىڭ سول كەزدە يتاليادا ازىرلەنىپ جاتقان توڭكەرىستىك داعدا-رىسقا قاراتا پارتيانىڭ تاكتيكالىق ماسەلەلەرى جونىندە ايتۋىن ۇسىنىس ەتكەن. بۇل ماقالا 1894-جىلى 2-ايدىڭ 1-كۇنى «قوعامدىق شولۋ» جورنالىنىڭ 3-سانىندا ەنگەلستىڭ تۋراتيگە جازعان حاتى فورماسىمەن جاريالانعان، بۇعان رەداكسيا «بولاشاقتاعى يتاليا توڭكەرىسى جانە سوتسيال پارتيا» دەپ تاقىرىپ قويعان. — 927-بەت.

245 «پىرولەتارلار» گازەتىنىڭ 3-سانىندا لەنيننىڭ «توڭكەرىستىك ۋاقىتشا ۇكىمەت تۋرالى» (ەكىنشى ماقالا) دەگەن ماقالاسى جاريالاندى. (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 8-توم، حانزۋشاسى، 430 — 449-بەتتەر)، لەنين وسى ماقالاسىندا ەنگەلستىڭ «ارەكەتتەنىپ جاتقان باكۋنينشىلدەر، 1873-جىلدىڭ جازىنداعى يسپانياداعى كوتەرىلىس تۋرالى ەستەلىكتەر» دەگەن ماقالاسىنان سيتات كەلتىرگەن (قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 2-توم، حانزۋشاسى، 561 — 579-بەتتەر). ەنگەلس وسى ماقالاسىندا باكۋنينشىلدەردىڭ قارارىن سىنداعان بولاتىن. — 983-بەت.

246 ماركستىڭ «دەگەلدىڭ زاڭ فيلوسوفياسىنا سىن»عا العى ءسوز»ىنەن پايدالانىڭىز («ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 1-توم، حانزۋشاسى، 9-بەت). — 987-بەت.

247 «ادامزات» گازەتى («L,Humanité») — فرانسيا سوتسيال پارتياسىنىڭ ج.جورەس 1904-جىلى شىعارعان ورگان گازەتى. دۇنيە جۇزىلىك ءبىرىنشى سوعىس كەزىندە بۇل گازەتتى فرانسيا سوتسيال پارتياسىنىڭ اسىرە وڭ قاناتى شەڭگەلدەپ، سوتسيال شوۆينيزىمدىك تۇرعىدا بولدى. سوتسيال پارتيا 1920-جىلى 12-ايداعى قۇرىلتايىندا بولشەكتەنگەنىنەن كەيىن كوپ وتپەي، فرانسيا كوممۋنيستىك پارتياسى قۇرىلىپ، ول فرانسيا كوممۋنيستىك پارتياسىنىڭ ورگان گازەتى بولدى. — 989-بەت.

248 لۋۋيس-ەۋگەنە ۆارلين — فرانسيا جۇمىسشىلار قوزعالىسىنىڭ جانە ءبىرىنشى ينتەرناتسيونالدىڭ كورنەكتى قايراتكەرى، تۇپتەۋ جۇمىسشىسى. حالىقتىق قورعانىس ارمياسى ورتالىق كوميتەتىنىڭ مۇشەسى جانە 1871-

جىلعى پارىج كوممۋناسىنىڭ مۇشەسى بولعان. 1871-جىلى 5-ايدىڭ 28-
كۇنى ۆەرسال كەرى توڭكەرىسشىلدەرى جاعىنان ولتىرىلگەن. — 1004-
بەت.

249 بۇل ارادا مەنشەۆيكتەردىڭ 1905-جىلعى قۇرىلتايىندا ماقۇلدانعان
ۇيىمدىق ۋستاۆى ايتىلىپ وتىر. لەنين «ءۇشىنشى ادىم كەيىن» جانە
«جۇمىسشىلار پارتياسىنىڭ ءبولىنۋى تۋرالى» دەگەن كىتاپشاعا العى
ءسوز»دە وسى ۋستاۆتى سىن تەزىنە العان (قاراڭىز: «لەنين شىعار-
مالارى»، 8-توم، حانزۋشاسى، 511 — 520-بەتتەر، 9-توم، 149 —
154-بەتتەر). — 1006-بەت.

250 بوناپارتشىلدىق — ءىرى بۇرجۋازيانىڭ زورلىقشا جانە الداۋعا سۇيەنىپ
ۇستەمدىك جۇرگىزۋىنىڭ ءبىر ءتۇرلى فورماسى. 18-عاسىردىڭ سوڭىندا
فرانسيا بۇرجۋازيالىق توڭكەرىسىنەن كەيىن بوناپارت ناپولەون ۇستەمدىك
ەتكەن كەزدە پايدا بولعان، ناپولەون III ۇستەمدىك ەتكەن كەزدە
ىلگەرلەي دامىعان. لەنين بىلاي دەپ كورسەتەدى: "بوناپارتشىلدىق —
ءوزىنىڭ ەسكى، رۋلىق نەمەسە فەودالدىق مىقتى تىرەگىنەن ايرىلعانىنان
كەيىنگى پاتشالىق ءتۇزىمىنىڭ زامانعا قاراي بورىك كيگەن ءتاسىلى،
مۇنداي پاتشالىق ءتۇزىم قۇلاماۋ ءۇشىن تەپە-تەڭدىكتى ساقتاۋعا، ۇس-
تەمدىك ەتۋ ءۇشىن جاعىمپازدانۋعا، جاعىنۋ ءۇشىن ساتىپ الۋعا، تەك
قىلىش-نايزامەن عانا جان ساقتاپ وتىرماۋ ءۇشىن قوعامنىڭ ازعىن-
دارىمەن، اشكەرە ۇرى-قارىلارىمەن اۋىز جالاسۋعا ءماجبۇر بولىپ وتىر"
(قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 15-توم، حانزۋشاسى، 245-بەت).
بوناپارتشىلدىق ۇستەمدىك ەتۋ ءادىسى — ءار ەل بۇرجۋازياسى قولدانىپ
ادەتتەنگەن ۇستەمدىك ەتۋ ءادىسى، كەرى توڭكەرىستىك ۇستەمدىكتىڭ
بەلگىلى كەزەڭدەگى باستى فورماسى. — 1006-بەت.

251 ماركستىڭ «1848-جىلدان 1850-جىلعا دەيىنگى فرانسياداعى تاپتىق
كۇرەسى»نەن پايدالانىڭىز («ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»،
1-توم، حانزۋشاسى، 474-بەت). — 1010-بەت.

252 «تاڭ ساۋلەسى» گازەتى («Рассвет»)—ليبەرالداردىڭ جاريا كۇندەلىك
گازەتى. 1905-جىلى 3-ايدىڭ 14-كۇنىنەن 12-ايدىڭ 12-كۇنىنە
دەيىن پەتەربۋرگتە شىعىپ تۇرعان. — 1021-بەت.

253 ەنگەلستىڭ «ارەكەتتەنىپ جاتقان باكۋنينشىلدەر. 1873-جىلدىڭ جازىن-
داعى يسپانياداعى كوتەرىلىس تۋرالى ەستەلىكتەر» (قاراڭىز: «ماركس-
ەنگەلس تاڭداMALى شىعارمالارى»، 2-توم، حانزۋشاسى، 561 — 579-
بەتتەر) دەگەن ماقالاسىنىڭ ورىسشا اۋدارماسى لەنيننىڭ قاراۋىنان
وتكەننەن كەيىن، 1905-جىلى روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى
پارتياسى ورتالىق كوميتەتىنىڭ باسترۋىمەن جەنەۆادا جەكە كىتاپشا
بولىپ شىقتى. 1906-جىلى پەتەربۋرگتە قايتا باسىلدى.

ماركس پەن ەنگەلستىڭ «كوممۋنيستەر وداعىنا ورتالىق كوميتەتتىڭ
ۇندەۋى» (قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 1-توم،
حانزۋشاسى، 381 — 392-بەتتەر) دەگەن شىعارماسى 1850-جىلى 3-
ايدا جازىلىپ، 1906-جىلى ورىسشاعا اۋدارىلدى دا، ماركستىڭ پەتەر-
بۋرگتەگى بالعا باسپاسى باسقان «كولن كوممۋنيستەر ديالاسىن اشكەرە-
لەۋ» دەگەن كىتاپشاسىنىڭ قوسىمشاسى ەتىلدى. — 1025-بەت.

254 وسى سويلەمنەن تارتىپ "ءبىز ازاتشىلداردىڭ..." دەگەنگە دەيىنگى
بىرنەشە ابزاتس (وسى تومنىڭ 1032—1036-بەتتەرىنە قاراڭىز) «سوتس-
يال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى ەكى
تاكتيكاسى» دەگەن كىتاپتىڭ ءبىرىنشى باسپاسىنا ەنگىزىلمەگەن. 1940-
جىلى 4-ايدىڭ 22-كۇنى عانا «اقيقات» گازەتىنىڭ 2-سانىندا جاريالان-
عان. — 1032-بەت.

255 بۇل ارادا 1848-جىلعى فرانسياداعى فەبرال توڭكەرىسى ايتىلىپ وتىر.
1848-جىلى 2-ايدىڭ 24-كۇنى فرانسيا حالقى فرانسيانىڭ لۋي-فيليپپ
پاتشالىعىن قۇلاتتى. — 1033-بەت.

256 قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 2-توم، حانزۋ-
شاسى، 353 — 404-بەتتەر. — 1033-بەت.

257 قاراڭىز: ماركس. «داعدارىس جانە كەرى توڭكەرىس» («ماركس-ەنگەلس
تاڭدامالى شىعارمالارى»، 1-توم، حانزۋشاسى، 308-بەت). — 1039-
بەت.

258 قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 5-توم، حانزۋشاسى، 45-
بەت. — 1040-بەت.

259 بۇل دا سوندا، 46-بەت. — 1041-بەت.

260 بۇل دا سوندا، 14ـبەت. ــ 1041ـبەت.

261 1848ـجىلى 3ـايدىڭ 18ـكۇنى بەرلىندەگى پىرولەتاريات پەن تولكەرىسشىل بۇقارا كوتەرىلىس جاساپ، پرۋسسيا كەرتارتپا ۇكىمەتىنىڭ ارمياسىمەن كوشە سوعىسىن جۇرگىزدى؛ پرۋسسيانىڭ بۇرجۋازيالىق-دەموكراتيالىق تولكەرىسى سول كۇنەن باستالدى. ــ 1042ـبەت.

262 قاراڭىز: ەنگەلس. «تولكەرىس تۋرالى بەرلىندەگى ايتىس» («ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 5ـتوم، حانزۋشاسى، 72 ــ 73ـبەتتەر). ــ 1043ـبەت.

263 قاراڭىز: ماركستىڭ «فەودالدىق كرىپتارلىقتى كۇشىنەن قالدىرۋ زاڭ جوباسى» («ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 5ـتوم، حانزۋشاسى، 331ـبەت). ــ 1045ـبەت.

264 بۇل ارادا «كولن جۇمىسشىلار بىرلەستىگىنىڭ ورگان گازەتى» («Zeitung des Arbeiter-Vereins zu Köln») ــ ايتىلىپ وتىر، بۇل گازەتتىڭ 1848ـجىلى 4ـايدان 10ـايعا دەيىن 40 سانى شىقتى، كوممۋنيستەر وداعىنىڭ مۇشەلەرى ا. گوتشاك پەن ي. موللدىڭ رەداكتورلىعىندا شىعىپ تۇردى. بۇل گازەت كولن جۇمىسشىلار بىرلەستىگىنىڭ، سونداي-اق رەين ولكەسىندەگى باسقا دا جۇمىسشىلار بىرلەستىگىنىڭ ارەكەتىن تانىستىرىپ تۇرعان. بۇل گازەت توقتاعانىنان كەيىن، كولن جۇمىسشىلار بىرلەستىگى 1848ـجىلى 10ـايدىڭ 26ـكۇنىنەن باستاپ جاڭا ورگان گازەتى «بوستاندىق، باۋىرمالدىق، ەڭبەك»تى ف. پرينزدىڭ رەداكتورلىعىندا ايتاسىنا ەكى رەت شىعارىپ تۇردى. بۇل گازەت وسى اتپەن 1849ـجىلى 6ـايعا دەيىن شىقتى، جيىنى 32 سان شىقتى. ــ 1047ـبەت.

265 1849ـجىلى 5ـايدىڭ 3 ــ 8ـكۇندەرى درەزدەندە قارۋلى كوتەرىلىس بولدى. ساكسونيا پاتشاسىنىڭ يمپەريانىڭ نەگىزگى زاڭىن مويىنداۋدان باس تارتۋى، شەكتەن شىققان كەرتارتپا ەلەمەنت چينسكيدى باس ۋازىر ەتىپ تاعايىنداۋى بۇل جولعى كوتەرىلىستىڭ تۇتانۋىنا سەبەپشى بولدى. بۇرجۋازيا مەن ۇساق بۇرجۋازيا كۇرەسكە انشا قاتىناسا قويمادى، جۇمىسشىلار مەن قولونەركاسىپشىلەر كوشە سوعىسىندا باستى رول اتقاردى. كوتەرىلىس ۇكىمەت ارمياسى مەن ساكسونياعا بارعان پرۋسسيا ارمياسىنىڭ

جانشتاۋىنا ۇشىرادى. درەزدەن كوتەرىلىسى يمپەريانىڭ نەگىزگى زاڭىن قورعاۋ كۇرەسىنە نەگىز قالادى. بۇل كۇرەس 1849 ـ جىلى 5 ــ 7 ـ ايلاردا گەرمانيانىڭ وڭتۇستىگى مەن باتىس بولەگىندە تۇلدى، كۇرەس دەمو- كراتيالىق كۇشتەردىڭ جەڭىلىسىمەن اياقتادى. ــ 1051 ـ بەت.

266 «جولداس» گازەتى («Товарищ») ــ 1906 ـ جىلى 3 ـ ايدان 1908 ـ جىلى 1 ـ ايعا دەيىن پەتەربۋرگتە شىعىپ تۇرعان كۇندەلىك گازەت، ول سىرت- تاي قاراعاندا ەشبىر پارتياعا ٴتان ەمەستەي كورىنگەنىمەن، ٴىس جۇزىندە نەگىزگى زاڭشىل سولشىل دەموكراتياشىلداردىڭ ورگانى گازەتى بولدى. بۇل گازەتتىڭ جۇمىسىنا مەنشەۆيكتەر دە قاتىناستى. ــ 1052 ـ، 1202 ـ، 1255 ـ بەتتەر.

267 ە.ج. رەنان فرانسيانىڭ ٴدىن تاريحشىسى، يدياليس فيلوسوف، ەرتەرەك- تەگى حريستيان ٴدىنى تاريحى جاعىنداعى شىعارمالارىمەن اتاعى شىققان. ــ 1052 ـ بەت.

268 قاراڭىز: ەنگەلس. «كوممۋنيستەر وداعىنىڭ تاريحى تۋرالى» («ماركس- ەنگەلس تاڭداما لى شىعارمالارى»، 4 ـ توم، حانزۋشاسى، 200 ــ 201 ـ بەتتەر). ــ 1052 ـ بەت.

269 حلەستاكوۆ ــ گوگولدىڭ «باقىلاۋشى» دەگەن كومەدياسىنداعى باس كەيىپكەر، ول وسەك ـ وتىرىككە جەلدەي ەسەتىن بولعاندىقتان، كەيىن كەلە، ونىڭ اتى وتىرىكشى، ماقتانشاق دەگەن سوزدەردىڭ ورنىندا قولدانىلدى. ــ 1053 ـ بەت.

270 «العا» گازەتى («Вперёд») ــ بولشەۆيكتەردىڭ قۇپيا گازەتى، 1905 ـ جىلى 1 ـ ايدىڭ 4 ـ كۇنىنەن 5 ـ ايدىڭ 18 ـ كۇنىنە دەيىن جەنەۆادا شىعىپ تۇردى، جيىنى 18 سانى شىقتى. لەنين بۇل گازەتتىڭ ۇيىمداستىرۋشىسى، يديالىق جاقتان دەم بەرۋشىسى جانە باسشىسى ەدى. ۆ.ۆ. ۆوروۆسكي، م.س. ولمەنسكي جانە ا.ۆ. لۋناچارسكيلەر دە رەداكسيانىڭ قۇرامىندا بولدى. روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 3 ـ قۇ- رىلتايى ارناۋلى قارار قابىلداپ، «العا» گازەتى مەنشەۆيزمگە قارسى تۇرىپ، پارتيالىلىقتى قالپىنا كەلتىرۋ كۇرەسىندە، توڭكەرىستىك قوزعالىس العا قويعان تاكتيكالىق ماسەلەلەردى العا قويۋ جانە بايانداۋ جاعىندا ەلەۋلى رول اتقاردى دەپ كورسەتكەن. ــ 1054 ـ، 1264 ـ بەتتەر.

271 1905 ـ جىلى 8 ـ ايدىڭ 2 ـ كۇنى «پىرولەتارلار» گازەتىنىڭ 10 ـ سانىنـدا روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى ساراتوۆ كوميتەتى (ول ىمىراشىلـدىق مايـدان قولـدانـدى) پارتيانىڭ 3 ـ قۇرىلـتايى جانە مەنشەۆيكتەردىڭ ۋاكىلدەر ٴماجىلىسى تۋرالى جەتـكىزبەنى تىڭـداعاننان كەيىن قابىلداعان قارار باسىلدى. «پىرولەتارلار» گازەتى وسى قاراردى جارىيالاعان كەزدە لەنين جازعان رەداكسيادان ەسكەرتۋدى قوسا جارىيالادى (قاراڭىز: «لەنين جيناعى»، 16 ـ توم، ورىسـشا، 130 ـ بەت). — 1054 ـ بەت.

272 بۇل ارادا 1905 ـ جىلعى 10 ـ ايداعى بۇكىل روسسيالىق ساياسي جۇمىس تاستاۋ ايتىلىپ وتىر. بۇل رەتكى جۇمىس تاستاۋ 1905 — 1907 ـ جىلدار ـ داعى ٴبىرىنشى رەتكى روسسيا توڭكەرىسىندەگى اسا ماڭىزدى وقيعالاردىڭ ٴبىرى بولـدى، ول پىرولەتارلىـق قوزعالىسـتىـڭ قۋدىرەتـتى كۇشىـن ايگىلەدى. جۇمىس تاستاۋ اۋەلى موسكوۆا ـــ قازان تەمىر جولىنان باستالىپ، تەز ارادا ۇلعايىپ، بۇكىل روسسيالىق زور جۇمىس تاسـتاۋعا اينالـدى. جۇمىس تاستاۋشىلاردىڭ سانى ەكى ميليوننان استام بولدى. وكتابىردەگى جۇمىس تاستاۋدىڭ ۇرانى: جەكە وكتەمدىك ٴتۇزىمدى قۇلاتۋ، بۇلىگىن دۋماسىنا بەلسەنـدى تيىم سالۋ، نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋ جانە دەموكراتيالىق رەسپۋبليكا قۇرۋ بولـدى. وكـتابىردەگى ساياسي جۇمىس تاسـتاۋدىڭ داۋىلى بۇلىگىن دۋماسىن قۇلاتىپ، پىرولەتارياتتى دەكابىر قارۋلى كوتەرىلىسىنە باسـتادى. وكـتابىردەگى جۇمـىس تاسـتاۋ تۋرالى لەنيننىڭ «بۇكىل روسسيالىق ساياسي جۇمىس تاستاۋ» دەگەن ماقالاسىنان پايـدالانىڭىز («لەنين شىعارمالارى»، 9 ـ توم، حانزۋشاسى، 377 — 380 ـ بەتتەر). — 1083 ـ ، 1103 ـ بەتـتەر.

273 «جۇمىسشى ۋاكىلدەرى سوۆەتىنىڭ حابارى» گازەتى («Известия Совета Рабочих Депутатов») — پەتەربۋرگ جۇمىسشى ۋاكىلدەرى سوۆەتىنىڭ رەسمي ورگان گازەتى، 1905 ـ جىلى 10 ـ ايدىڭ 30 ـ كۇنىنەن 12 ـ ايدىڭ 27 ـ كۇنىنە دەيىن سوۆەت جۇمىستارىن حابارلاپ، مازمۇنـداما فورماسىندا شـىعىپ تۇردى. بۇل گازەتتىڭ تۇراقتى رەداكسياسى بولعان جوق. 10 سانى شىقـتى، 11 ـ سانى باسـىلىپ جاتـقان كەزدە ساقـشىلار ٴمۇسادىرالادى. — 1083 ـ بەت.

274 تەڭىز، قۇرلىق اسكەرلەرىنىڭ كرونشتاد كوتەرىلىسى 1905-جىلى 10-ايدىڭ 26-كۇنى (جاڭاشا جىل ەسەبى بويىنشا 11-ايدىڭ 8-كۇنى) باستالدى. كوتەرىلىسشىلەر: جالپىعا بىردەي سايلاۋ نەگىزىندە نەگىزگى زاڭ ٴماجىلىسىن شاقىرۋ، دەموكراتيالىق رەسپۋبليكا ورناتۋ، ٴسوز سويلەۋ، جينالىستار اشۋ، ۇيىمدارعا ۇيىسۋ بوستاندىعىن الۋ، تەڭىز، قۇرلىق اسكەرلەرىنىڭ حالىن جاقسارتۋ تالاپتارىن قويدى. كرونشتاد كوتەرىلىسى 10-ايدىڭ 28-كۇنى (جاڭاشا جىل) ەسەبى بويىنشا 11-ايدىڭ 10-كۇنى) جانىشتالدى. — 1092-بەت.

275 «ورىس» گازەتىنى («Русъ») — ليبەرال بۇرجۋازيالىق گازەت، بۇل گازەت 1903-جىلى 12-ايدان 1908-جىلى 6-ايعا دەيىن «ورىس» گازەتى «ٴۇن» گازەتى، «جيىرماسىنشى عاسىر» گازەتى دەگەن ٴارتۇرلى اتپەن پەتەربۋرگتە وقتا-تەكتە شىعىپ تۇردى. — 1092-بەت.

276 بۇل ارادا 1849-جىلعى ۆەنگريا توڭكەرىسىن باسۋ ٴۇشىن نيكولاي I پاتشانىڭ اسكەر جىبەرگەندىگى ايتىلىپ وتىر. — 1093-بەت.

277 بۇرىنعى ريمدىكتەر ايدىڭ ٴبىرىنشى كۇنىن كالەندى دەپ اتايتىن. گرەكتەردە مۇنداي اتاۋ جوق ەدى. ٴىستى گرەكتەردىڭ كالەندىسىنە دەيىن قالدىرا تۇرۋ — ٴىستى ٴبۇلدىرۋ، ەشقاشان دا جۇزەگە اسىرماۋ دەگەن ٴسوز. — 1103-بەت.

278 «ٴبىزدىڭ ٴومىر» تۋرالى 231-تۇسىنىككە قاراڭىز. — 1105-بەت.

279 ۇشقارى دەموكراتتار — 1905-جىلدىڭ اياعىنان 1906-جىلدىڭ باسىنا دەيىن ٴومىر سۇرگەن ۇساق بۇرجۋازيالىق ۇيىم، بۇل ۇيىم نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتياشىلدار مەن مەنشەۆيكتەردىڭ اراسىندا ارالىق مايداندا بولدى. ۇشقارى دەموكراتتار دەموكراتيالىق رەسپۋبليكانىڭ جۇزەگە اسىرىلۋىن تالاپ ەتتى، ٴبىراق پارلامەنت الدىندا جاۋاپتى بولاتىن بيلىك كەڭسەسى بولعان جاعدايدا پاتشالىق نەگىزگى زاڭدى دا ماقۇلدادى؛ جەر ماسەلەسىندە جەكە مەنشىكتى جەردى بولماشى اقى تولەپ، الىپ ىستەۋدى جاقتادى. ۇشقارى دەموكراتتاردىڭ ۇيىمى كەشىكپەي ىدىرادى دا ونىڭ بۇرىنعى مۇشەلەرى جارتىلاي نەگىزگى زاڭشىل-دەموكراتياشىل پارتيانىڭ ورگانى — «تاقىرىپسىز» جورنالى مەن «جولداس» گازەتىنە قوسىلدى. — 1105-بەت.

280 جاۋىنگەر جاساقتاردىڭ بىرلەسكەن سوۆەتى — روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى موسكۆا كوميتەتىنىڭ پارتيالىق جاۋىنگەر جاساقتارىنىڭ، سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيانىڭ موسكۆالىق ۇيىرمەسىنىڭ، سوتسيال-توڭكەرىستىك پارتيانىڭ موسكۆا كوميتەتىنىڭ جانە "ەركىن رايون"، "داشوۆ"، "باسپا كاسىبى"، "كاۆكاز" دەپ اتالاتىن جاۋىنگەر جاساقتاردىڭ ۋاكىلدەرىنەن قۇرالعان. — 1111-بەت.

281 ماركستىڭ «1848-جىلدان 1850-جىلعا دەيىنگى فرانسيادا‌عى تاپ كۇرەسى»ن پايدالانىڭىز («ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 1-توم، حانزۋشاسى، 393-بەت). — 1111-بەت.

282 ف.ۆ. دۋباسوۆ — روسسيا تەڭىز ارمياسىنىڭ شاڭجياڭى، 1905-جىلى 11-ايدا موسكۆانىڭ زۇڭدۋى بولعان، 1905-جىلعى موسكۆا دەكابىر قارۋلى كوتەرىلىسىن جانتۇرشىگەرلىك جانشىتاعان. — 1112-، 1199-بەتتەر.

283 ن.ن. مالاحوۆ — روسسيا جياڭجۇنى، 1905-جىلى 2-ايدان 1906-جىلى 1-ايعا دەيىن موسكۆا اسكەري رايونىنىڭ سىلىڭى بولعان، 1905-جىلعى موسكۆا دەكابىر قارۋلى كوتەرىلىسىن جانتۇرشىگەرلىك جانشىتاعان. — 1116-بەت.

284 ەنگەلستىڭ «گەرمانيادا‌عى توڭكەرىس جانە كەرى توڭكەرىس»ىنەن پايدالانىڭىز («ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 1-توم، حانزۋشاسى، 585 — 586-بەتتەر). «گەرمانيادا‌عى توڭكەرىس جانە كەرى توڭكەرىس» — جەلىلى ماقالا بولىپ، 1851-جىلى 10-ايدىڭ 25-كۇنىنەن 1852-جىلى 10-ايدىڭ 23-كۇنىنە دەيىن «نيۋ-يورك كۇندەلىكتى مىنبەسى» گازەتىندە ماركستىڭ اتىندا جاريالانىپ تۇردى؛ بۇل شىعارمانى ەنگەلستىڭ جازعاندىعى 1913-جىلى ماركس پەن ەنگەلستىڭ السىقان حاتتارى جاريالانعاننان كەيىن عانا ٴمالىم بولدى. — 1117-بەت.

285 ەنگەلس بۇل تۇجىرىمدى ٴوزىنىڭ ٴبىرسىپىرا ەڭبەكتەرىندە، وتە-موتە «ديۋرينگكە قارسى» دەگەن ەڭبەگىندە الدەنەشە رەت دامىتتى. — 1118-بەت.

286 ماركستىڭ «1848-جىلدان 1850-جىلعا دەيىنگى فرانسيادا‌عى تاپ كۇرەسى» دەگەن كىتابىنا ەنگەلستىڭ جازعان كىرىسپەسى ايتىلىپ وتىر

(«ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 22 ـ توم، جانزۋشاسى، 591 ـــ 612 ـ بەتتەر). بۇل كىرىسپە 1895 ـ جىلى جارىيالانعان كەزدە گەرمانىيا سوتسيال ـ دەموكراتتارى جاعىنان بۇرمالانعان ەدى، ولار مۇنى قارۋلى كوتەرىلىس پەن كوشە توسقاۋىلى كۇرەسىنەن باس تارتقاندىق دەپ تەرىس تۇسىندىرگەن ەدى.

لەنين ۇوزىنىڭ «روسسيا توڭكەرىسى جانە پرولەتارياتتىڭ مىندەتتەرى» دەگەن ەڭبەگىندە بۇل ماسەلەگە تولىق توقتالعان بولاتىن (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 10 ـ توم، جانزۋشاسى، 119 ـــ 120 ـ بەتتەر). ـــ 1118 ـ بەت.

287 1905 ـ جىلى 12 ـ ايدا لاتۆيادا تۇلعان وقيعا ايتىلىپ وتىر، ول كەزدە لاتۆيانىڭ: تۇكۇم، تالسى، رون، فرەدەركستاد قاتارلى كوپتەگەن قالالارىن كوتەرىلىسشى جۇمىسشىلاردىڭ، جالدانبا ديحاندار مەن ديحاندار بۇقاراسىنىڭ قارۋلى قوسىنى باسىپ العان جانە پاتشا ارمياسىنا قارسى پارتيزاندىق سوعىس ورىستەتكەن بولاتىن. ـــ 1119 ـ بەت.

288 سۆەابۇرگ كوتەرىلىسى مەن كرونشتاد كوتەرىلىسى ايتىلىپ وتىر.

سۆەابۇرگ كوتەرىلىسى ـــ 1906 ـ جىلى 7 ـ ايدىڭ 17 ـ كۇنى (جاڭاشا 30 ـ كۇنى) ستيحيالىق تۇردە ۇدۇمپىدى، كەيىن كەلە وعان روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ اسكەري ۇيىمداعى مۇشەلەرى ا. ەمەليانوۆ پەن ە. كوحانسكي باسشىلىق ەتتى. پارتيانىڭ پەتەربۇرگتىڭ كوميتەتى سۆەابۇرگتەگى جاعداي تۋرالى جانە قارۋلى كوتەرىلىستىڭ مۇمكىندىگى تۋرالى مالىمەت العاننان كەيىن، سۆەابۇرگكە تىعىز تۇردە ۋاكىلدەر ۇيىرمەسىن جىبەرۋ تۋرالى لەنين جازعان قاراردى ماقۇلدادى (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 11 ـ توم، جانزۋشاسى، 114 ـ بەت). كوتەرىلىس ۇوش كۇنگە سوزىلدى. 7 ـ ايدىڭ 20 ـ كۇنى (جاڭاشا 8 ـ ايدىڭ 2 ـ كۇنى) بالتىق تەڭىز جياندۇيى اتقىلاعاندىقتان كوتەرىلىس جانىشتالدى.

كرونشتاد كوتەرىلىسى ـــ 1906 ـ جىلى 7 ـ ايدىڭ 19 ـ كۇنى (جاڭاشا 8 ـ ايدىڭ 1 ـ كۇنى) سۆەابۇرگ كوتەرىلىسىنىڭ ىقپالىمەن بۇرق ەتتى. بۇل كوتەرىلىس تە 7 ـ ايدىڭ 20 ـ كۇنى (جاڭاشا 8 ـ ايدىڭ 2 ـ كۇنى) جانىشتالدى. ـــ 1120 ـ بەت.

289 «پارتيا حابارلارى» («Партийные Известия») — روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى بىرلىككە كەلگەن ورتالىق كوميتەتى-نىڭ ورگان گازەتى، پارتيانىڭ 4-(بىرىگۋ) قۇرىلتايى شاقىرىلۋ قارسا-ڭىندا پەتەربۋرگتە قۇپيا شىعىپ تۇرعان، 1906-جىلى 2-ايدىڭ 20-كۇنى جانە 4-ايدىڭ 2-كۇنى جىيىنى ەكى سانى شىقتى. «پارتيا حابارلارى»نىڭ رەداكسياسى بولشەۆيكتەردىڭ گازەتى («پرولەتارلار»)دىڭ رەداكتور القاسى مەن مەنشەۆيكتەردىڭ گازەتى (جاڭا «ۇشقىن»)نىڭ رەداكتور القا-سىنان تەڭدىك پرينسىپى بويىنشا ۇيىمداسقان. رەداكسياعا بولشەۆيكتەر اتىنان لەنين مەن لۋناچارسكي قاتارلىلار قاتىناستى.

«پارتيا حابارلارى»نا ءبىر بولشەۆيك دەگەن اتپەن لەنيننىڭ: «روسسيانىڭ قازىرگى جاعدايى جانە جۇمىسشىلار پارتياسىنىڭ تاكتيكاسى»، «روسسيا توڭكەرىسى جانە پرولەتارياتتىڭ مىندەتتەرى» دەگەن ەكى ماقا-لاسى باسىلدى. قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 10-توم، حانزۋشاسى، 89 — 95-، 113 — 123-بەتتەر. قۇرىلتايدان كەيىن «پارتيا حابارلارى» شىعۋدان توقتادى. — 1136-بەت.

290 مۇندا لەنيننىڭ «روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ بىرىگۋ قۇرىلتايى تۋرالى باياندا (پەتەربۋرگ جۇمىسشىلارىنا حات)» ايتىلىپ وتىر («لەنين شىعارمالارى»، 10-توم، حانزۋشاسى، 286 — 351-بەتتەر). — 1136-بەت.

291 روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 4-(بىرىگۋ) قۇرىلتايى ايتىلىپ وتىر. بۇل قۇرىلتاي 1906-جىلى 4-ايدىڭ 23-كۇنىنەن 5-ايدىڭ 8-كۇنىنە دەيىن ستوكگولمدا وتكىزىلدى.

قۇرىلتايعا پارتيانىڭ 57 جەرگىلىكتى ۇيىمىنان داۋىس بەرۋ ۇقىعى بار 112 ۋاكىل، سوزگە شىعۋ ۇقىعى بار 22 ۋاكىل كەلدى. بۇدان سىرت، قۇرىلتايعا ءۇش ۇلتتىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيالارىنان: پولشا مەن ليتۆا سوتسياليستىك پارتياسىنان، بۋند پەن لاتۆيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنان ۇشتەن ۋاكىل، ۋكراينا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى مەن فينلانديا جۇمىسشى پارتياسىنان بىردەن ۋاكىل كەلدى، بۇلعاريا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنان دا ۋاكىل قاتىناستى. قۇرىلتايعا بولشەۆيكتەردەن 46 ۋاكىل، مەنشەۆيكتەر-

دەن 62 ۋاكىل قاتىناستى. قۇرىلتايدا تالقىلانعان باستى ماسەلەلەر مىنالار: جەر ماسەلەسى، قازىرگى جاعداي جانە پرولەتارياتتىڭ مىندەتتەرى جونىندەگى مولشەر، مەملەكەتتىك دۋماعا كوزقاراس، ۇيىمدىق ماسەلەلەر. بولشەۆيكتەر مەن مەنشەۆيكتەر وسى بارلىق ماسەلەلەر ۇستىندە قيانكەسكى كۇرەس جۇرگىزدى. لەنين قۇرىلتايدا جەر، قازىرگى جاعداي، مەملەكەتتىك دۋما سايلاۋى جونىندەگى تاكتيكا ماسەلەلەرى جانە قارۋلى كوتەرىلىس، تاعى باسقا ماسەلەلەر جونىندە باياندАما جاسادى جانە سوزگە شىقتى.

مەنشەۆيكتەر قۇرىلتايدا سان جاعىنان ٴسال باسىم بولدى. سونىڭ ٴوزى-اق قۇرىلتاي قارارىنىڭ سيپاتىن بەلگىلەپ وتىردى: قۇرىلتاي كوپتەگەن ماسەلەلەردە مەنشەۆيكتىك قارارلاردى (جەر پروگرامماسى جانە مەملەكەتتىك دۋماعا كوزقاراس تۋرالى قارار، ت. ب.) ماقۇلدادى. قۇرىلتاي لەنين ورتاعا قويعان پارتيا مۇشەلەرىنىڭ تولىمدىلىعى جونىندەگى پارتيا ۋستاۆىنىڭ 1-تارماعىن ماقۇلدادى. قۇرىلتاي پولشا جانە ليتۆا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسى، لاتۆيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى سىندى وسى ٴبىرقانشا ۇلتتاردىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق ۇيىمدارىن روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ قۇرامداس بولەگى دەپ تانىدى جانە بۋندتىڭ روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنا قوسىلۋى جونىندەگى ماسەلەنى الدىن الا بەلگىلەدى.

قۇرىلتاي سايلاپ شىققان ورتالىق كوميتەت 3 بولشەۆيك، 7 مەنشەۆيكتەن قۇرالدى، ال ورتالىق ورگان گازەتىنىڭ رەداكسياسىنىڭ قۇرامىنداعىلار تۇگەلدەي مەنشەۆيكتەر بولدى.

قۇرىلتايدىڭ جۇمىسى جونىندەگى تالداۋلاردى لەنيننىڭ «روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ بىرىگۋ قۇرىلتايى تۋرالى باياندАما»سىنا («لەنين شىعارمالارى»، 10-توم، حانزۋشاسى، 286 — 351-بەتتەر) جانە ستاليننىڭ «قازىرگى جاعداي جانە جۇمىسشى پارتياسىنىڭ بىرىگۋ قۇرىلتايى»، «اپتوردىڭ 1-تومعا جازعان العى ٴسوزى» دەگەن ماقالاسىنا («ستالين شىعارمالارى»، 1-توم، حانزۋشاسى، 231 — 253-بەتتەر جانە 7 — 10-بەتتەر) قاراڭىز. — 1137-، 1197-، 1237-، 1258-بەتتەر.

292 مۇندا ماركستىڭ 1868-جىلى 7-ايدىڭ 11-كۇنى ل. كۇگەلمانعا جازعان حاتى ايتىلىپ وتىر (قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭداماڭى شىعارمالارى»، 4-توم، حانزۋشاسى، 368 — 370-بەتتەر). — 1140-بەت.

293 ماركستىڭ 1866-جىلى 10-ايدىڭ 9-كۇنى ل. كۇگەلمانعا جازعان حاتىن پايدالانىڭىز («ماركس-ەنگەلس تاڭداماڭى شىعارمالارى»، 4-توم، حانزۋشاسى، 361-بەت). — 1141-بەت.

294 قاراڭىز: ماركستىڭ 1868-جىلى 3-ايدىڭ 6-كۇنى ل. كۇگەلمانعا جازعان حاتى («ماركس-ەنگەلس تاڭداماڭى شىعارمالارى»، 4-توم، حانزۋشاسى، 365 — 366-بەتتەر). — 1141-بەت.

295 قاراڭىز: ماركستىڭ 1868-جىلى 12-ايدىڭ 5-كۇنى ل. كۇگەلمانعا جازعان حاتى («ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 32-توم). — 1142-بەت.

296 قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭداماڭى شىعارمالارى»، 1-توم، حانزۋشاسى، 500 — 597-بەتتەر. — 1143-بەت.

297 قاراڭىز: ماركس-ەنگەلس «حالىقارالىق شولۋ (3)» («ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 7-توم، حانزۋشاسى، 513 — 514-بەتتەر) جانە ماركس. «فرانسياداعى 1848-جىلدان 1849-جىلعا دەيىنگى تاپتىق كۇرەس» («ماركس-ەنگەلس تاڭداماڭى شىعارمالارى»، 1-توم، حانزۋشاسى، 488-بەت). — 1143-بەت.

298 قاراڭىز: ماركستىڭ 1866-جىلى 4-ايدىڭ 6-كۇنى ل. كۇگەلمانعا جازعان حاتى («ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 31-توم، حانزۋشاسى، 518-بەت). — 1143-بەت.

299 قاراڭىز: ماركستىڭ 1869-جىلى 3-ايدىڭ 3-كۇنى ل. كۇگەلمانعا جازعان حاتى («ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 32-توم. — 1144-بەت.

300 سومبارتيزم — گەرمانيا بۇرجۋازياسىنىڭ تۇرپايى ەكونوميسى ۋ. سومبارتتىڭ اتىمەن اتالىپ كەتكەن ليبەرال-بۇرجۋازيالىق اعىم. لەنين سومبارت "ماركستىڭ سوزدەرىنەن پايدالانىپ، ماركستىڭ ىشنارا كوزقاراستارىن ناقىلعا كەلتىرىپ، برەنتانيزمدى ماركسيزم ەتىپ جاساندىرىپ اكەپ ماركسيزمنىڭ ورنىنا قويدى" دەپ جازدى (قاراڭىز: «لەنين

شعارمالارى»، 10ـ توم، حانزۋشاسى، 231ـ بەت). ـــ 1144ـ بەت.

301 مۇندا ماركستىڭ 1870ـ جىلى 9ـ ايدىڭ 6ـــ9ـ كۇندەرى جازعان «حالىقارالىق جۇمىسشىلار قوعامى باس سوۆەتىنىڭ پرۋسسيا ـ فرانسيا سوعىسى تۋرالى ەكىنشى جارناماسى» ايتىلىپ وتىر (قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شعارمالارى»، 2ـ توم، حانزۋشاسى، 343 ـــ 352ـ بەتتەر). ـــ 1146ـ، 1216ـ بەتتەر.

302 شەدرىيننىڭ «داناسىنعان شاباق» دەگەن سىقاق اڭگىمەسىنە قاراڭىز، بۇل اڭگىمەدە ۇساق ـ تۇيەك ىستەردىڭ بارىنە ساقتىقپەن قارايتىن، ەپتەپ ـ سەپتەپ كۇنەلتەتىن، كۇرەستەن قاشاتىن ادامدار سىقاق ەتىلەدى. ـــ 1148ـ بەت.

303 قاراڭىز: ماركستىڭ 1871ـ جىلى 4ـ ايدىڭ 12ـ كۇنى ل. كۋگەلمانعا جازعان حاتى («ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شعارمالارى»، 4ـ توم، حانزۋشاسى، 393ـ بەت). ـــ 1150ـ بەت.

304 مۇندا ماركستىڭ «فرانسياداعى ىشكى سوعىس» دەگەن ەڭبەگى ايتىلىپ وتىر (قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شعارمالارى»، 2ـ توم، حانزۋشاسى، 353 ـــ 404ـ بەتتەر). ـــ 1150ـ بەت.

305 قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شعارمالارى»، 4ـ توم، حانزۋشاسى، 393ـ بەت. ـــ 1150ـ بەت.

306 قاراڭىز: ماركستىڭ 1841ـ جىلى 4ـ ايدىڭ 17ـ كۇنى ل. كۋگەلمانعا جازعان حاتى («ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شعارمالارى»، 4ـ توم، حانزۋشاسى، 394ـ بەت). ـــ 1152ـ بەت.

307 «قازىرگى تۇرمىس» («Современная Жизнъ») ـــ مەنشەۆيكتەردىڭ جورنالى، 1906ـ جىلى 4ـ ايدان 1907ـ جىلى 3ـ ايعا دەيىن موسكۆادا شىعىپ تۇرعان.

«شولۋ» ـــ 1906ـ جانە 1907ـ جىلدارى پەتەربۋرگتە شىققان مەنشەۆيكتىك جيناق، جيىنى 3 كىتابى شىققان. ـــ 1154ـ بەت.

308 سوتسيال ـ دەموكراتيالىق وداق ـــ 1884ـ جىلى 8ـ ايدا قۇرىلعان انگلياداعى سوتسياليستىك ۇيىم. بۇل ۇيىم تۇرلىشە سوتسياليستەردىڭ، كوبىنەسە زيالىلار اراسىنداعى سوتسياليستەردىڭ باسىن قوستى. وداقتىڭ باسشىلىعىن ورايشىلدىق جانە جىكشىلدىك ساياسات جۇرگىزگەن حايندمان اتاماندـ

دىعىنداعى جاڭعىرتىمپازدار ۇزاق ۋاقىت يەلەدى. ۆداقۆا قاتىناسقان ءبىر توپ تۇڭكەرىسشىل ماركسيزىمشىلدەر (ە. ماركس-اۋەلىڭ، ەدۋارد اۋەلىڭ، توم مانن قاتارلىلار) حايندمان لۋشيانىنىڭ كەرىسىنشە، بۇقارالىق جۇمىسشى قوزعالىستارىمەن تىعىز بايلانىس جاساۋ جولىندا كۇرەس جۇرگىزدى. 1884-جىلى كۇزدە ۆداق ءبولىنىپ، سول قاناتتاعىلار دەربەس ۇيىم — سوتسياليستىك ۆداقتى قۇردى. وسىدان كەيىن، ورايشىلداردىڭ سوتسيال-دەموكراتيالىق ۆداقتاعى ىقپالى كۇشەيدى. ءبىراق بۇقارانىڭ تۇڭكەرىستىك نىسايىنىڭ ىقپالىمەن ۆداق ىشىندە ورايشىلدىق باسشىلىققا نارازى تۇڭكەرىسشىلدەر شىعىپ وتىردى. 1907-جىلى، جۇمىسشى قوزعالىسىنىڭ ورلەۋ جاعدايىندا، ۆداق سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا بولىپ قايتا قۇرىلدى، 1911-جىلى ول دەربەس جۇمىسشى پارتياسىنداعى سولشىلدارمەن بىرىگىپ، انگليا سوتسيال پارتياسى بولىپ اتالدى. — 1156 ، 1239-بەت.

309 قاراڭىز: 1886-جىلى 11-ايدىڭ 29-كۇنى ەنگەلستىڭ ف. ا. زورگەگە حاتى («ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 4-توم، حانزۋشاسى، 456-بەت). — 1156-بەت.

310 قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 4-توم، حانزۋشاسى، 460 — 461-بەتتەر. — 1156-بەت.

311 "جۇمىسشى قۇرىلتايى" دەيتىندى اشۋدى اكسەلرود العا قويعان، بۇل باسقا مەنشەۆيكتەردىڭ قولداۋىنا يە بولدى، ونداعى ماقسات: روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ورنىنا سوتسيال-دەموكراتتار، سوتسيال تۇڭكەرىسشىلدەر جانە ۇكىمەتسىزشىلدەر قاتىناسقان "كەڭ كولەمدى جۇمىسشى پارتياسى"ن قۇرۋ بولىپ تابىلادى. روسسيا سوتسيال-دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 5-(لوندون) قۇرىلتايى مەنشەۆيكتەردىڭ بۇل قۋاتتاماسىن باتىل ايىپتاپ، بۇل قۋاتتاماني ۇگىتتەۋ پىرولەتارياتتىڭ ساناسىن ۋسىرۋگە زياندى دەپ كورسەتتى.

"جۇمىسشىلار قۇرىلتايى" جونىندەگى سىنداردى «لەنين شىعارمالارى»، 11-توم، حانزۋشاسى، 229 — 239-، 324 — 347-بەتتەرىنەن، 12-توم، حانزۋشاسى، 300 — 303-، 304 — 317-بەتتەرىنەن قاراڭىز. — 1156-بەت.

312 قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 4-توم، حانزۋ-شاسى، 458 — 459-بەتتەر. — 1157-بەت.

313 قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 35-توم، حانزۋشاسى، 191-بەت. — 1157-بەت.

314 قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 4-توم، حانزۋ-شاسى، 457-بەت. — 1158-بەت.

315 "ەڭبەك ساربازدارى" — "ەڭبەك ساربازدارى تۋانى"نىڭ قىسقاشا اتالۋى، 1869-جىلى فيلادەلفيادا قۇرىلعان امەريكا جۇمىسشىلارىنىڭ ۇيىمى، 1878-جىلدان بۇرىن قۇپيالىق سيپات العان ۇيىم ەدى. ەڭبەك ساربازدارى تۋانى نەگىزىنەن كوپتەگەن نەگىرلەردى ٴوز ىشىنە العان ىسىلماعان جۇمىسشىلاردى بىرلەستىردى، ونىڭ ماقساتى — كوپەراتيپتەرمەن سەلبەسۋ ۇيىمدارىن قۇرىپ، جۇمىسشى تابىنىڭ كوپتەگەن اتتانىستارىنا ات سالىسىپ وتىرۋ بولاتىن. ٴبىراق، ٴىس جۇزىندە ساربازدار تۋانىنىڭ باسشىلارى جۇمىسشىلاردىڭ ساياسي كۇرەستەرگە قاتىناسۋىنان باس تارتىپ، تاپتىق ىستەستىكتى قۋاتتادى؛ 1886-جىلى، ساربازدار تۋانىنىڭ باسشىلارى بۇكىل ەل كولەمىندەگى جۇمىس تاستاۋعا قارسى تۇرىپ، ٴوز مۇشەلەرىنىڭ جۇمىس تاستاۋعا قاتىناسۋىنا تيىم سالدى، سوندا دا ساربازدار تۋانىنىڭ جاي مۇشەلەرى جۇمىس تاستاۋعا قاتىناستى. وسىدان كەيىن، ساربازدار تۋانى ٴوزىنىڭ جۇمىسشىلار اراسىنداعى ىقپالىنان ايرىلىپ، 90-جىلداردىڭ سوڭىندا ىدىرادى. — 1158-بەت.

316 «بولاشاق» (Die Zukunft») — گەرمانيا سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ٴبىر توپ مۇشەلەرى شىعارعان سوتسيال-جاڭعىرتىمپازدىق جورنال؛ 1877-جىلى 10-ايدان 1878-جىلى 11-ايعا دەيىن بەرلىندە شىعىپ تۇرعان. بۇل جورنالدى ك. حوشبەرگ شىعارعان. ماركس پەن ەنگەلس بۇل جورنالدى پارتيانى جاڭعىرتىمپازدىق جولعا باستاماق بولدى دەپ قاتتى سىنادى. — 1161-بەت.

317 قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 4-توم، حانزۋ-شاسى، 417 — 418-بەتتەر. — 1161-بەت.

318 قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 34-توم، حانزۋشاسى، 389-بەت. — 1162-بەت.

319 پايدالانىلعان: «ماركس - ەنگەلس شىعارمالارى»، 34 - توم، حانزۋشاسى، 400 - بەت. — 1162 - بەت.

320 «سوتسيال - دەموكراتتار» گازەتى («Der Sozialdemokrat») — گەرمانيا سوتسياليستىك جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ورتالىق ورگان گازەتى؛ سوتسياليستەرگە قارسى ەرەكشە زاڭ كۇشىندە بولىپ تۇرعان كەزدە شىققان اپتالىق گازەت، 1879 - جىلى 9 - ايدان 1888 - جىلى 9 - ايعا دەيىن سۋريحتە، 1888 - جىلى 10 - ايدان 1890 - جىلى 9 - ايدىڭ 27 - كۇنىنە دەيىن لوندوندا شىعىپ تۇرعان. ماركس پەن ەنگەلس وسى گازەتكە ماقالا جىبەرىپ تۇرعان ەنگەلس گازەتتىڭ قاتەلىكتەرىنە قارسى تۇرىپ، پارتيانىڭ پرولەتارلىق لۋشيانىن دايەكتىلەندىرۋگە كومەكتەسكەن. — 1162 - بەت.

321 قاراڭىز: «ماركس - ەنگەلس شىعارمالارى»، 34 - توم، حانزۋشاسى، 449 - بەت. — 1163 - بەت.

322 «قوعامدىق عىلىم جانە قوعامدىق ساياسي جىلناما» («Jahrbuch fűr Sozialwissenschaft und sozialpolitik») — ايتىلىپ وتىر. ول 1879 - جىلدان 1881 - جىلعا دەيىن ك. حوشبەرگ سۋريحتە شىعارعان سوتسيال - جاڭعىرتىمپازدىق جورنال؛ بۇل جورنالدان جيىنى 3 سان شىققان. — 1164 - بەت.

323 قاراڭىز: «ماركس - ەنگەلس شىعارمالارى»، 35 - توم، حانزۋشاسى، 327 — 328 - بەتتەر. — 1164 - بەت.

324 سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ گەرمانيا يمپەريالىق كەڭەسىندەگى ۆيرمەسىنىڭ تەڭىز تاسىمال قاراجاتى ماسەلەلەرىندەگى الاۋىزدىقتارى ايتىلىپ وتىر. 1884 - جىلدىڭ سوڭىندا، گەرمانيا باس ۋازىرى بيسمارك گەرمانيانىڭ وتارلىق، تالان - تاراجىلىق ساياساتىن جۇزەگە اسىرۋ ماقساتىمەن، شىعىس ازياعا، اۆستراليا جانە افريكاعا قاتىنايتىن تەڭىز جولىن اشۋ ۇشىن، جەكەشە كاسىپورىن قوجايىندارىنا قاراجات بەرۋدى يمپەريالىق كەڭەستىڭ بەكىتۋىن تالاپ ەتتى. بۇل ماسەلە سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ يمپەرياداعى ۆيرمەسى اراسىندا كۇشتى الاۋىزدىق قوزعادى. يمپەريالىق كەڭەس بۇل ماسەلەنى رەسمي تالقىلاۋدان بۇرىن، ۆيرمەدە كوپشىلىك ساندى ۇستاعان وڭشىلدار كەمە سەرىكتىگىنە

قاراجات بەرۋدى قۋاتتادى. 1885 ـ جىلى 3 ـ ايدا يمپەريالىق كەڭەس وسى ماسەلەنى تالقىلاعان كەزدە، سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ۇيىر-مەسىنىڭ وڭ قاناتى شىعىس ازيا مەن اۋسترالياعا قاتنايتىن تەڭىز جولىن اشۋدى قۇپتاپ داۋىس بەردى، ٴبىراق افريكاعا قاتنايتىن تەڭىز جولىن جانە باسقا تەڭىز جولدارىن اشۋعا كەلگەندە جاڭا كەمەلەر گەرمانيانىڭ كەمە جاساۋ زاۋىتتارىندا جاسالۋ كەرەك دەگەندى شارت ەتتى. يمپەريالىق كەڭەس بۇل ۇسىنىستى قابىلدامادى، سونىمەن، ۇيىرمەدەگىلەردىڭ ٴبارى قاراجات اتاۋلىنىڭ بارىنە قارسى داۋىس بەردى.

ەنگەلس ٴوزىنىڭ 1884 ـ جىلى 12 ـ ايدىڭ 31 ـ كۇنى ف. ا. زورگەگە جازعان حاتىندا (قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 36 ـ توم) سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا ۇيىرمەلەرىنىڭ وڭ قاناتىنىڭ ورايشىلدىق مايدانىن ايىپتادى. ــ 1164 ـ بەت.

325 قاراڭىز: ەنگەلستىڭ 1885 ـ جىلى 6 ـ ايدىڭ 3 ـ كۇنى ف.ا. زورگەگە حاتى («ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 36 ـ توم). ــ 1165 ـ بەت.

326 قاراڭىز: ەنگەلستىڭ 1887 ـ جىلى 3 ـ ايدىڭ 3 ـ كۇنى ف.ا. زورگەگە حاتى («ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 36 ـ توم). ــ 1165 ـ بەت.

327 حالىقارالىق سوتسياليستىك جۇمىسشىلار قۇرىلتايى مەن مۇمكىندىكشىلدەر-دىڭ قۇرىلتايى ايتىلىپ وتىر.

حالىقارالىق سوتسياليستىك جۇمىسشىلار قۇرىلتايى 1889 ـ جىلى 7 ـ ايدىڭ 14 ـ كۇنىنەن 20 ـ كۇنىنە دەيىن پاريجدا وتكىزىلدى، بۇل قۇرىلتاي ٴىس جۇزىندە ەكىنشى ينتەرناتسيونالدىڭ قۇرىلۋ قۇرىلتايى بولدى. قۇرىلتاي وتكىزىلۋدەن بۇرىن، ماركسيزمشىلدەر ەنگەلستىڭ تىكەلەي باسشىلىعىندا فرانسيا ورايشىلدارىنا (مۇمكىندىكشىلدەرىنە) جانە ولاردىڭ انگليا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق وداعىنداعى بەلسەندىلەرىنە قارسى قايسارلىقپەن كۇرەس جۇرگىزدى. ورايشىلدار قۇرىلتايدىڭ دايىندىق قىزمەتىن ٴوز قولدارىنا الماقشى بولدى، مۇنداعى ماقساتى قۇرىلتايدىڭ باسشىلىق ورنىن تارتىپ الىپ، سوتسياليستىك ۇيىمدار مەن جۇمىسشى ۇيىمدارىنىڭ ماركسيزم نەگىزىندە جاڭا حالىقارالىق بىرلەستىك قۇرۋىن توسۋ ەدى، ٴبىراق، قۇرىلتاي ماركسيزمدىك پارتيالار ۇستەم بولعان جاعدايدا اشىلدى. قۇرىلتاي 1889 ـ جىلى 7 ـ ايدىڭ 14 ـ

كۇنى، ياعني باستيلييا تۇرمەسىن الۋدىڭ ُجۇز جىلدىعى بايلانىسىمەن اشىلدى. قۇرىلتايعا ەۆروپا مەن امەريكاداعى 20 مەملەكەتتەن كەلگەن 393 ۋاكىل قاتىناستى. مۇمكىندىكشىلدەردىڭ ارەكەتى ساتسىزدىككە ۇشىرادى. ماركسيزىمدىك قۇرىلتايعا قارسىلىق كورسەتۋ ُۇشىن، ولار 1889 - جىلى 7 - ايدىڭ 14 - كۇنى پاريجدا باسقا ُبىر قۇرىلتاي اشتى. مۇمكىندىكشىلدەردىڭ قۇرىلتايىنا شەتەلدەن ازعانا ۋاكىل كەلدى، ونىڭ ۇستىنە ولاردىڭ كوپشىلىگىنىڭ ۋاكىلدىك تولىمدىلىعى جالعانىنان جاسالعان ەدى. — 1165 - بەت.

328 پايدالانىلعىز: «ماركس - ەنگەلس شىعارمالارى»، 37 - توم، حانزۋشاسى، 128 — 129 - بەتتەر. — 1166 - بەت.

329 بۇل دا سوندا، 193 - بەت. — 1166 - بەت.

330 بۇل ارادا «1889 - جىلعى حالىقارالىق جۇمىسشىلار قۇرىلتايى. ‹ادىلەت› گازەتىنە جاۋاپ» جانە «1889 - جىلعى حالىقارالىق جۇمىسشىلار قۇرىلتايى. II. ‹سوتسيال - دەموكراتيالىق وداقتىڭ جارناماسى›نا جاۋاپ» دەگەن ەكى ماقالا ايتىلىپ وتىر (قاراڭىز: «ماركس - ەنگەلس شىعارمالارى»، 21-توم، حانزۋشاسى، 573 — 585-، 591 — 612-بەتتەر). — 1166-بەت.

331 قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 37-توم، حانزۋشاسى، 222—223-بەتتەر. — 1167-بەت.

332 پايدالانىلعىز: «ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 37-توم، حانزۋشاسى، 241 — 243-بەتتەر. — 1167-بەت.

333 قاراڭىز: «ماركس-ەنگەلس شىعارمالارى»، 37-توم، حانزۋشاسى، 245-بەت. — 1167-بەت.

334 قاراڭىز: ەنگەلستىڭ 1888-جىلى 5 - ايدىڭ 2 - كۇنى ف.كەللي - ۋيشنەۆسكايا حانىمعا حاتى («ماركس - ەنگەلس شىعارمالارى»، 37 - توم، حانزۋشاسى، 57 - بەت). — 1167 - بەت.

335 قاراڭىز: ەنگەلستىڭ 1893 - جىلى 1 - ايدىڭ 18 - كۇنى ف.ا. زورگەگە حاتى («ماركس - ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 4 - توم، حانزۋشاسى، 498 - بەت). — 1169 - بەت.

336 قاراڭىز: «ماركس - ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 4 - توم، حانزۋ-

شاسى، 510 — 511 ـ بەتتەر. — 1170 ـ بەت.

337 قاراڭىز: ەنگەلستىڭ 1894 ـ جىلى 12 ـ ايدىڭ 4 ـ كۇنى ف.ا. زورگەگە حاتى («ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 39 ـ توم). — 1170 ـ بەت.

338 قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 34 ـ توم، حانزۋشاسى، 391 ـ بەت. — 1171 ـ بەت.

339 قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 3 ـ توم، حانزۋشاسى، 21 — 22 ـ بەتتەر. — 1172 ـ بەت.

340 قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس تاڭدامالى شىعارمالارى»، 4 ـ توم، حانزۋشاسى، 457 ـ بەت. — 1173 ـ بەت.

341 دەكاز ەۆيلل جۇمىسشىلارىنىڭ جۇمىس تاستاۋى دەگەنىمىز فرانسيانىڭ دەكازەۆيلل قالاسىنداعى كومىر كەن جۇمىسشىلارىنىڭ 1886 ـ جىلى 1 ـ ايداعى جۇمىس تاستاۋى، بۇل جۇمىس تاستاۋ ۇكىمەت ارمياسى جاعىنان جانشىتالدى. ۇشقارىلاردى قامتىعان بۇرجۋازيا پارلامەنت مۇشەلەرى ۇكىمەتتى قولداپ، جۇمىس تاستاۋشىلاردى جانشىتاۋ جاعىندا بولدى. سوندىقتان، جۇمىسشى پارلامەنت مۇشەلەرى ۇشقارىلاردان قول ءۇزىپ، پارلامەنتتە جۇمىسشىلاردىڭ دەربەس ۇيىرمەسىن قۇردى. — 1174 ـ بەت.

342 قاراڭىز: ەنگەلستىڭ 1886 ـ جىلى 4 ـ ايدىڭ 29 ـ كۇنى ف.ا. زورگەگە حاتى («ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 36 ـ توم). — 1174 ـ بەت.

343 لەنيننىڭ بۇل العى ءسوزىنىڭ "1889 ـ جىلى، انگليادا... باستالدى" دەگەن سويلەمىنەن كەيىنگى ءبولىمى 1907 ـ جىلى 4 ـ ايدىڭ 8 ـ كۇنى بولشەۆيكتىك گازەت «ءبىزدىڭ جاڭعىرىق»تىڭ 13 ـ سانىنا باسىلىپ، وعان مىناداي ەسكەرتپە قوسىلدى: "ماركس پەن ەنگەلستىڭ وزدەرىنىڭ امەريكادا تۇراتىن دوسى جانە سەرىگى زورگەمەن العان حاتتارى تاياۋدا ءپ. داۋگە باسپاسىندا باسىلىپ شىعادى.

بۇل كىتاپتىڭ شىعۋى اسا قۇندى بولعاندىقتان ءبىز وسى كىتاپتىڭ ورىسشا اۋدارماسىنا جازىلعان العى ءسوزدىڭ ماركس پەن ەنگەلستىڭ روسسيا توڭكەرىسىنەن كۇتكەن ءۇمىتى جونىندەگى ءبىر ابزاتسىن كوشىرىپ باسپاقپىز. قازىر ءسوزدى ەنگەلستىڭ فرانسيا توڭكەرىسىنىڭ ماڭىزى تۋرالى جانە گەرمانيادا توڭكەرىستىڭ تۋىلۋ مۇمكىندىگى تۋرالى ايتقانى

تيپتىك ەكى پىكىرىنەن باستايمىز". — 1175 ـ بەت.

344 قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس تاڭداماليى شىعارمالارى»، 4 ـ توم، جانىزۋ-شاسى، 468 ـ بەت. — 1176 ـ بەت.

345 قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 38 ـ توم، جانىزۋشاسى، 181 ـ بەت. — 1176 ـ بەت.

346 1877 — 1878 ـ جىلدارداعى روسسيا ـ تۇركيا سوعىسى ايتىلىپ وتىر. — 1177 ـ بەت.

347 قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 34 ـ توم، جانىزۋشاسى، 275 ـ بەت. — 1177 ـ بەت.

348 بۇل دا سوندا، 453 ـ بەت. — 1178 ـ بەت.

349 ەنگەلس 1885 ـ جىلى 4 ـ ايدىڭ 23 ـ كۇنى ۆ.ي. زاسۋليچكە جازعان حاتىندا «بىزدەگى الاۋىزدىقتار» مەن روسسياداعى قازىرگى توڭكەرىستىڭ سيپاتى جايلى ايتقان بولاتىن. — 1178 ـ بەت.

350 قاراڭىز: ەنگەلستىڭ 1887 ـ جىلى 4 ـ ايدىڭ 6 ـ كۇنى جانە 4 ـ ايدىڭ 9 ـ كۇنى ف.ا. زورگەگە حاتى («ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 36 ـ توم). — 1179 ـ بەت.

351 قاراڭىز: ەنگەلستىڭ 1887 ـ جىلى 4 ـ ايدىڭ 23 ـ كۇنگى ف.ا. زورگەگە حاتى («ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 36 ـ توم). — 1179 ـ بەت.

352 ەنگەلستىڭ «گەرمانياداعى يمپەريالىق نەگىزگى زاڭدى قورعاۋ قوزعالىسى» دەگەن ەڭبەگىنىڭ «رەسپۋبليكا جولىندا جان قيۋ كەرەك» دەگەن تاراۋى ايتىلىپ وتىر (قاراڭىز: «ماركس ـ ەنگەلس شىعارمالارى»، 7 ـ توم، جانىزۋشاسى، 190 — 235 ـ بەتتەر). — 1179 ـ بەت.

353 «تيىم سالۋعا قارسى» دەگەن ماقالا 1907 ـ جىلى 7 ـ ايدىڭ اياق كەزىندە «ۇشىنشى دۋماعا تيىم سالۋ تۋرالى» دەگەن كىتاپشادا باسىلدى. كىتاپشا پەتەربۋرگتە سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيانىڭ قۇپيا باسپاحاناسىندا باسىلىپ شىقتى، ىبىراق ونىڭ مۇقاباسىندا: "موسكۆا، 1907 ـ جىلى، گوريزونتوۆتىڭ باسپاحاناسى، تۆەر كوشەسى 40 ـ ىنومىر" دەپ ويدان شىعارىلعان باسپا ورنى كورسەتىلدى. كىتاپشا 1907 ـ جىلى 9 ـ ايدا ىمۇسادىرالاندى. — 1181 ـ بەت.

354 1907 ـ جىلى 7 ـ ايدىڭ 2 — 7 ـ كۇندەرى فينلانديادا بولعان بۇكىل

روسسيالىق مۇعالىمدەر وداعىنىڭ 4 ـ قۇرىلتايى ايتىلىپ وتىر. قۇرىلتايعا 2 مىڭنان استام مۇعالىمدەر اتىنان 82 ۋاكىل قاتىناستى. ـــ 1181 ـ بەت.

355 بۇلىگين دۋماسى ـــ پاتشا ۇكىمەتى 1905 ـ جىلى قۇرماق بولعان كەڭەسشى "ۋاكىلدىك مەكەمە". كەڭەسشى مەملەكەتتىك دۋما قۇرۋ تۋرالى زاڭنىڭ جوباسى مەن دۋما سايلاۋى تۋرالى ەرەجەنى ىشكى ىستەر ءۋازىرى بۇلىگين باسقارعان الـقالار كەڭـەسى ازىرلەدى جانە ولاردى 1905 ـ جـىلى 8 ـ ايدىڭ 6 ـ كۇنى (جاڭاشا 19 ـ كۇنى) جاريالادى. بولشەۆيكتەر بۇلىگين دۋماسىنا بەلسەندى تۇردە تيىم سالدى. "بۇلىگين دۋماسى اقىرى شاقىرىل- ماي قالدى. ونى شاقىرىلماي تۇرىپ توڭكەرىـستىڭ قۇيىـنى ۇشىـرىپ اكەتتى" (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 23 ـ توم، حانزۋشاسى، 253 ـ بەت). ـــ 1183 ـ ، 1271 ـ بەتتەر.

356 ۆيتتە دۋماسى ـــ ۋازىرلەر كەڭەسىنىڭ ءتوراعاسى س. ي. ۆيتتە جازعان ەرەجە بويىنشا 1906 ـ جىلى 4 ـ ايـدىڭ 27 ـ كۇنى (جاڭاشا 5 ـ ايـدىڭ 10 ـ كۇنى) شاقىرىلعان ءبىرىنشى مەملەكەتتىك دۋما. ءبىرىنشى دۋمانىڭ سايلاۋ زاڭى دەموكراتياعا قارسى بولعانىنا قاراماستان، پاتشا ابدەن ءتىل العىش دۋما شاقىرا الـمادى. دۋمانىڭ قۇرامىنداعىـلاردىڭ كوپشىلـىگى نەگىزگى زاڭشىل دەموكراتتار بولدى، ولار رەفورمالار جاسايـمىز (جەر رەفورماسى دا سونىڭ ىشىندە) دەگەن جالعان ۋادەلەر ارقىلى ديحاندار- دىڭ سەنىمىنە يە بولىپ الۋعا تىرىسىپ وتىردى.

پاتشا ۇكىمەتى 1906 ـ جـىلى 7 ـ ايـدىڭ 8 ـ كۇنى (جاڭـاشا 21 ـ كۇنى) دۋمانى تاراتىپ جىبەردى. ـــ 1187 ـ ، 1271 ـ بەتتەر.

357 ەنگەلستىڭ «اۋعىندار ادەبـيەتى»نەن («ماركـس ـ ەنگەلـس تاڭـدامالى شىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانزۋشاسى، 593 ـ بەت) پايدالانىڭىز. ـــ 1191 ـ بەت.

358 پارۆۋس ـــ ا.ل. گەلفاندتىڭ قالام اتى. ول ـــ روسسيا اۋعىـنى ەدى، 90 ـ جىلداردىڭ سوڭىندا گەرمانيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ سول قاناتىنا قاتىناسىپ، سونـدا جۇمـىس ىستەدى. 20 ـ عاسىردىڭ باس شەنىندە روسسياعا قايـتىپ كەلىپ، روسـسيا سوتسـيال ـ دەموكراتـيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ جۇمىسىنا قاتىناستى، كەيىن كەلە مەنشەۆيك بولىپ كەتتى. دۇنيە جۇزىلىك ءبىرىنشى سوعىس تۇسىندا ۇشىنا شىققان سوتس-

يال - شوۆينيزىمشىل بولدى. — 1195 - ، 1256 - بەتتەر.

359 ورتالىق كوميتەتتىڭ حابارى — «پارتيا ۇيىمدارىنا ارنالعان حات» 1 - ٴنومىر. روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ورتالىق كوميتەتى دەرەۋ ەرەۋىلگە شىعۋدى جارىيالاماي، پارتيا ۇيىمدارىن مىناعان شاقىردى: "تۇلىپ وتىرعان بۇقارالىق قوزعالىستاردى قولداۋ، ەڭ سوڭىنا دەيىن جۇرگىزۋ ٴتيىس، ال قالىڭ بۇقارا بەلسەنە، باتىل قولدايدى دەپ ەسەپتەۋگە تولىق سەنىم بار جەردە، قوزعالىستى دەرەۋ باستاۋ كەرەك، سونىمەن قاتار جاعدايدى ورتالىق كوميتەتكە حابارلاۋ كەرەك." — 1209 - بەت.

360 ماركستىڭ 1869 - جىلى 3 - ايدىڭ 3 - كۇنگى كۇگەلمانعا جازعان حاتىن پايدالانىڭىز («ماركس - ەنگەلس شىعارمالارى»، 32 - توم). —1213 - بەت.

361 «پىرولەتارلار» گازەتى («Пролетарий») — بولشەۆيكتەردىڭ روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 4 - (بىرىگۋ) قۇرىلتايىنان كەيىن شىعارعان قۇپيا گازەتى؛ 1906 - جىلى 9 - ايدىڭ 3 - كۇنىنەن 1909 - جىلى 12 - ايدىڭ 11 - كۇنىنە دەيىن لەنيننىڭ رەداكسيالاۋىندا شىقتى. جيىنى 50 سان شىقتى. «پىرولەتارلار» گازەتى روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ موسكۆا جانە پەتەربۇرگ كوميتەت - تەرىنىڭ ورگان گازەتى دەگەن اتپەن شىعىپ تۇردى، الايدا، كەيدە موسكۆا ايماعى، پەرم، كۇرسك، قازان كوميتەتتەرىنىڭ ورگان گازەتى دەگەن اتپەن دە شىقتى. «پىرولەتارلار» گازەتى ٴىس جۇزىندە بولشە - ۆيكتەردىڭ ورتالىق ورگان گازەتى بولدى. «پىرولەتارلار» گازەتىنىڭ باستاپقى 20 سانى فينلانديادا شىقتى. بۇل گازەت 1908 - جىلى 2 - ايدىڭ 26 - كۇنىنەن 12 - ايدىڭ 14 - كۇنىنە دەيىن جەنەۆادا، 1909 - جىلى 1 - ايدىڭ 21 - كۇنىنەن باستاپ پاريجدا شىقتى.

بۇل گازەت لەنيننىڭ جۇزدەن استام ماقالاسىن جانە قىسقا شولۋلارىن باستى. ستولىپين كەرتارتپالىعى كەزىندە بولشەۆيكتەردىڭ ۇيىمىن قورعاپ قالۋ جانە نىعايتۋ جاعىندا كورنەكتى رول اتقاردى. 1910 - جىلى 1 - ايداعى روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسى ورتا - لىق كوميتەتىنىڭ جالپى ماجىلىسىندە تروتسكيدىڭ جاسىرىن ۋاكىلى جانە اپەرباقانى — ىمىراشىلدار بۇل گازەتتى توقتاتۋ جايلى امالىن تاۋىپ

قارار قابىلدادى. — 1221 - بەت.

362 «تەڭدىك» («Die Gleichheit») — گەرمانيا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسىنىڭ ەكى اپتالىق جورنالى، ٴارى گەرمانيادا‌عى جۇمىسشى ايەلدەر قوزعالىسىنىڭ ورگان جورنالى، 1890 - جىلدان 1925 - جىلعا دەيىن شتۋتگارتتا شىعىپ تۇردى؛ 1892 - جىلدان 1917 - جىلعا دەيىن كلارا سەتكين باس رەداكتور بولدى. — 1233 - بەت.

363 قاراڭىز: ەنگەلستىڭ 1886 - جىلى 4 - ايدىڭ 29 - كۇنى ف.ا. زورگەگە جازعان حاتى («ماركس - ەنگەلس شىعارمالارى»، 36 - توم). — 1234 - بەت.

364 روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ بەسىنشى قۇرىلتايى 1907 - جىلى 5 - ايدىڭ 13 - كۇنىنەن 6 - ايدىڭ 1 - كۇنىنە دەيىن لوندوندا اشىلدى. قۇرىلتايعا شەشۋشى داۋىس بەرۋ ۇقىعى بار جانە سوزگە شىعۋ ۇقىعى بار 336 ۋاكىل قاتىناستى. مۇنىڭ ىشىندە بولشەۆيكتەردەن 105 ۋاكىل، مەنشەۆيكتەردەن 97 ۋاكىل، بۋندتان 57 ۋاكىل، پولشا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسىنان 44 ۋاكىل، لاتۆيا سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتياسىنان 29 ۋاكىل "توپتا جوقتار"دان 4 ۋاكىل بولدى. پولشا ۋاكىلدەرى مەن لاتۆيا ۋاكىلدەرى بولشەۆيكتەردى جاقتاعاندىقتان قۇرىلتايدا بولشەۆيكتەر تۇراقتى كوپشىلىكتى ۇستادى.

قۇرىلتاي تومەندەگى ماسەلەلەردى تالقىلادى: (1) ورتالىق كوميتەتتىڭ قىزمەت باياندا‌ماسى؛ (2) دۋماداعى ۇيىرمەنىڭ قىزمەت باياندا‌ماسى مەن دۋماداعى ۇيىرمەنىڭ ۇيىمداستىرىلۋى؛ (3) بۇرجۋازيالىق پارتيالار جونىندەگى كوزقاراس؛ (4) مەملەكەتتىك دۋما؛ (5) "جۇمىسشى قۇرىلتايى" جانە پارتيادا جوق جۇمىسشىلاردىڭ ۇيىمى؛ (6) جۇمىسشى ۇيىمى جانە پارتيا؛ (7) پارتيزاندىق ارەكەت؛ (8) جۇمىسسىزدىق، ەكونوميكالىق داعدارىس جانە بىرلەسىپ زاۋاتتى جاۋىپ تاستاۋ؛ (9) ۇيىمداستىرۋ ماسەلەسى؛ (10) شتۋتگارت حالىقارالىق قۇرىلتايى (1 - ماي، ميليتاريزم)؛ (11) ارمياداعى جۇمىستار؛ (12) باسقالار. لەنيننىڭ بۇرجۋازيالىق پارتيالار جونىندەگى كوزقاراس ماسەلەسى تۋرالى باياندا‌ماسى وسى قۇرىلتايداعى ەڭ ماڭىزدى ماسەلە بولدى. قۇرىلتاي ٴپرينسيپتى ماسەلەلەردىڭ بارىندە بولشەۆيكتەردىڭ قارارلارىن ماقۇلدادى.

قۇرىلتاي ورتالىق كوميتەتتى سايلاپ شىقتى، وندا بولشەۆيكتەردەن 5 ادام، مەنشەۆيكتەردەن 4 ادام، پولشا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتيا- سىنان 2 ادام، لاتۆيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنان 1 ادام بولدى. ورتالىق كوميتەتكە بولشەۆيكتەردەن 10 ادام، مەنشەۆيكتەردەن 7 ادام، پولشا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنان 3 ادام، لاتۆيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق پارتياسىنان 2 ادام كانديدات مۇشە بولىپ سايلاندى.

قۇرىلتاي بولشەۆيكتەردىڭ پارتياداعى ورايشىل توپ ـــ مەنشەۆيك- تەردىڭ ۇستىنەن جەڭىسكە جەتۋمەن اياقتادى. روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ 5 ـ قۇرىلتايى جونىندە، لەنيننىڭ «بۇرجۋازيالىق پارتيا جونىندە كوزقاراس» دەگەن ماقالاسى («لەنين شىعارمالارى»، 12 ـ توم، حانزۋشاسى، 476 ـــ 496 ـ بەتتەر) مەن ستالين- نىڭ «روسسيا سوتسيال ـ دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ لوندون قۇرىلتايى (ٴبىر ۋاكىلدىڭ ەستەلىگى)» («ستالين شىعارمالارى»، 2 ـ توم، حانزۋشاسى، 49 ـــ 75 ـ بەتتەر) دەگەن ماقالاسىن قاراڭىز. ـــ 1237 ـ، 1259 ـ بەتتەر.

365 **داشناكتسۋتيون** (داشناكتىقتار) ـــ ارمەنيانىڭ بۇرجۋازياشىل ـ ۇلتشىل پارتياسى، 19 ـ عاسىردىڭ 90 ـ جىلدارىنىڭ العاشقى كەزدەرىندە جارىققا شىققان، ول ارمەنيا بۇرجۋازياسىنىڭ مۇددەلەرىن قورعاپ، ۇلتتىق وشپەندىلىك قوزعاپ، ارمەنيا ۇلتىن سىرتتان قول ٴۇزدىرۋ ساياساتىن جۇرگىزىپ، ارمەنياداعى حالىق بۇقاراسىن بۇكىل ەلدەگى توڭكەرىستىك قوزعالىستان ٴبولىپ تاستاماقشى بولدى.

1918 ـــ 1920 ـ جىلداردا داشناكتىقتار ارمەنياداعى بۇرجۋازياشىل ـ ۇلتشىل ۇكىمەتكە باسشىلىق ەتىپ، ارمەنيانى انگليا ـ فرانسيا قارۋلى كيلىگۋشىلەرىنىڭ جانە روسسيالىق اق گۆارديا شىلاردىڭ سوۆەتتىك وكىمەتكە قارسى بەكىنىسى ەتتى.

داشناك پارتياسى ۇكىمەتى 1920 ـ جىلى 11 ـ ايدا قىزىل ارميانىڭ قولداۋىنداعى ارمەنيا ەڭبەكشى حالىقتارىنىڭ قارۋلى كوتەرىلىسى جاعىنان قۇلاتىلدى. ـــ 1239 ـ بەت.

366 **انگليا تاۋەلسىز جۇمىسشى** پارتياسى 1893 ـ جىلى قۇرىلعان. بۇل پارتيا-

نىڭ باسشىلارى كەير. حاردىيە، ر. ماكدونالد قاتارلىلار بولعان. لەنين تاۋەلسىز جۇمىسشى پارتياسى "سوتسياليزىمنەن عانا 'دەربەستەنەتىن'، ليبەراليزىمگە ارقا سۇيەپ العان" "بۇرجۋازياعا باعىنىشتى بولىپ كەلگەن ورايشىل پارتيا" دەپ كورسەتتى (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 29 - توم، حانزۋشاسى، 450 - بەت، 18 - توم، حانزۋشاسى، 354 - بەت). دۇنيە جۇزىلىك ءبىرىنشى سوعىس كەزىندە، تاۋەلسىز جۇمىسشى پارتياسى 1914 - جىلى 8 - ايدىڭ 13 - كۇنى جارناما جاريالاپ سوعىسقا قارسى تۇردى. وسىدان كەيىن، انتانتا ەلدەرى سوتسياليستەرىنىڭ 1915 - جىلى 2 - ايدا اشىلعان لوندون ۋاكىلدەر ماجىلىسىندە تاۋەلسىزشىلدەر ۋاكىلدەر ءماجىلىسى ماقۇلداعان سوتسيال - شوۆينيزىمدىك قارارعا قول قويمادى. سودان باستاپ تاۋەلسىز پارتيانىڭ باسشىلارى تىنىشتىقپازدىق سوزدەردى بەتكە ۇستاپ، سوتسيال - شوۆينيزىمدى جۇرگىزدى. 1919 - جىلى كوممۋنيستىك ينتەرناتسيونال قۇرىلعاننان كەيىن، تاۋەلسىز جۇمىسشى پارتياسىنىڭ باسشىلارى پارتيانىڭ سولشىل مۇشەلەرى جۇرتشىلىعىنىڭ قىسىمىمەن ەكىنشى ينتەرناتسيونالدان شەگىنىپ شىعۋ جونىندە قارار قابىلدادى. تاۋەلسىزشىلدەر 1921 - جىلى ەكى جارىمىنشى ينتەرناتسيونال دەيتىنگە قاتىناستى. ەكى جارىمىنشى ينتەرناتسيونال ىدىراعاننان سوڭ ولار قايتادان ەكىنشى ينتەرناتسيونالعا قاتىناستى. — 1239 - بەت.

367 1907 - جىلى تۇڭعىش باسپاسى لەنيننىڭ «12 جىل ىشىندە» جيناعىن (ءۇش تومدىق جيناق) شىعارۋعا كىرىسكەن ەدى. ءبىراق ول شىعارماشى بولعان ءۇش تومنىڭ تەك ءبىرىنشى تومى جانە ەكىنشى تومنىڭ ءبىرىنشى ءبولىمى عانا شىعاردى. ءبىرىنشى تومعا لەنيننىڭ «حالىقشىلدىقتىڭ ەكونوميكالىق مازمۇنى جانە ونىڭ سترۋۆە مىرزانىڭ كىتابىندا بەرىلگەن سىنى»، «روسسيا سوتسيال - دەموكراتتارىنىڭ مىندەتتەرى»، «جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسىن قۋدالاۋشىلار جانە ليبەراليزىمنىڭ انيبالدارى»، «نە ىستەۋ كەرەك؟»، «ءبىر ادىم ىلگەرى، ەكى ادىم كەيىن»، «جەرگىلىكتى باسقارۋ مەكەمەسىندەگىلەر ناۋقانى جانە ‹ۇشقىن› گازەتىنىڭ جوسپارى»، «سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دەموكراتيالىق توڭكەرىستەگى ەكى تاكتيكاسى» دەگەن ەڭبەكتەرى كىردى. ءبىرىنشى توم 1907 - جىلى 11 - ايدىڭ ورتا شەنىندە باسپادان شىقتى

(كىتاپتىڭ مۇقاباسىندا 1908 - جىلى دەلىنگەن)، باسپادان شىعىپ كوپ وتپەي ٴمۇسادىرالاندى، الايدا نەداۋىر كوپ ٴبولىمى امان قالىپ، جاسىرىن تاراي بەردى.

ەكىنشى تومعا جەر ماسەلەسى جونىندەگى ەڭبەكتەر كىرگىزىلمەكشى بولعان ەدى. بۇل جيناقتىڭ ەكىنشى تومى تولىق شىعا المادى. 1908 - جىلدىڭ باس كەزىندە ەكىنشى تومنىڭ ٴبىرىنشى ٴبولىمى عانا شىقتى، بۇعان لەنيننىڭ: «ەكونوميكالىق رومانتيزمگە باعا»، «1894 — 1895 - جىلداردا پەرم ولكەسىندەگى قولونەركاسىپتى تەكسەرۋ جانە "قولونەر ونەركاسىبىندەگى جالپى ماسەلەلەر»، «جەر ماسەلەسى جانە "ماركستىڭ سىنشىلدارى"» دەگەن جاريا ەڭبەكتەرى كىردى. ەكىنشى تومنىڭ ەكىنشى ٴبولىمىنىڭ مازمۇنى — «سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ 1905 — 1907 - جىلداردا بولعان روسسيانىڭ ٴبىرىنشى توڭكەرىسىندەگى جەر پروگرامماسى» دەگەن شىعارما بولدى. وسى تومنىڭ ەكىنشى بولىمىنە لەنين روسسيادا جەردىڭ ٴبولىنۋى (1905 - جىلعى جاڭا ساناق ماليمەتتەرى بويىنشا) جانە جەردى جەرگىلىكتى جالپىلىق مەنشىك ەتۋ تۋرالى ٴىرى ەڭبەك جازباق بولعان ەدى.

ٴبىراق ەكىنشى تومنىڭ ەكىنشى ٴبولىمىن شىعارۋعا مۇمكىندىك بولمادى.

ٴۇشىنشى تومعا بولشەۆيكتەردىڭ ورگان گازەتتەرىندە («ۇشقىن» گازەتى، «العا» گازەتى، «پرولەتارلار» گازەتى، «جاڭا ٴومىر» گازەتى) باسىلعان ايتىس ماقالالار كىرۋگە ٴتيىس ەدى. كەرتارتپاشىلاردىڭ قۋدالاۋى لەنيننىڭ ٴۇشىنشى تومدى باستىرىپ شىعارۋىنا مۇمكىندىك بەرمەدى. — 1247 - بەت.

368 «12 جىل ىشىندە» جيناعىنىڭ ٴۇشىنشى تومى ايتىلىپ وتىر. بۇل تومدىق جيناق ساقشىلاردىڭ قۋدالاۋى سالدارىنان شىقپاي قالدى. — 1257 - بەت.

369 «جاڭا ٴومىر» گازەتى («Новая Жизнь») — بولشەۆيكتىك ٴبىرىنشى جاريا كۇندەلىك گازەت، 1905 - جىلى 11 - ايدىڭ 9 - كۇنىنەن 12 - ايدىڭ 16 - كۇنىنە دەيىن پەتەربۋرگتە شىعىپ تۇردى. 1905 - جىلى 11 - ايدىڭ باس كەزىندە لەنين شەتەلدەن پەتەربۋرگكە قايتىپ كەلگەننەن

كەيىن، بۇل گازەت ونىڭ تىكەلەي باسشىلىعىندا شىعىپ تۇردى. «جاڭا ٴومىر» گازەتى ٴىس جۇزىندە روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ورتالىق ورگان گازەتى بولدى. گازەتكە ۆ.ۆ.ۆوروۆسكي، م. س. ولمينسكي، ا.ۆ.لۋناچارسكي قاتارلىلار ۇنەمى ماقالا جازىپ تۇردى. ا.م.گوركي «جاڭا ٴومىر» گازەتىنىڭ جۇمىسىنا بەلسەنە قاتىناسىپ وتىردى جانە زاتتىق جاقتان دا توتەنشە زور كومەك كورسەتتى. گازەتتىڭ ٴار كۇنگى تاراتىلۋ مولشەرى 80 مىڭ داناعا دەيىن جەتتى.

«جاڭا ٴومىر» گازەتى تالاي رەت قۋدالاۋعا تاپ بولدى. 27 سانىنىڭ ىشىندە 15 سانى ٴمۇسادىرالانىپ، جويىلىپ جىبەرىلدى. گازەتتىڭ 27 - سانى شىققاننان كەيىن ۇكىمەت جاعىنان جاۋىپ تاستالدى. ەڭ سوڭعى سانى، 28 - سانى قۇپيا باسىلىپ شىقتى. — 1261 - بەت.

370 ۆ.ۆ.ۆوروۆسكيدىڭ «ۇرەيلەنىدىرۋ ارەكەتىنىڭ تابىستارى» دەگەن ماقالاسىنا لەنيننىڭ قوسقان بەت اياعى تۇسىنىكتەرى ايتىلىپ وتىر (قاراڭىز: «لەنين شىعارمالارى»، 8 - توم، حانزۋشاسى، 218 - بەت). — 1264 - بەت.

371 بولشەۆيكتەر ورتاعا قويعان "دۋمانىڭ سولشىل توپتارىنىڭ اتقارۋ كوميتەتى"ن قۇرۋ ۇرانى ايتىلىپ وتىر، بۇل ۇراندى قويۋداعى ماقسات — دۋماداعى جۇمىسشى ۋاكىلدەرىنىڭ دەربەس تاپتىق لۋشيانىدى دايەكتىلەندىرۋىنە كەپىلدىك ەتۋ، ديحان ۋاكىلدەرىنىڭ قيمىلىنا باسشىلىق ەتۋگە كەپىلدىك ەتۋ جانە ولاردى نەگىزگى زاڭشىل - دەموكراتياشىلدارىنىڭ ىقپالىندا بولىعىزباۋ ەدى. مەنشەۆيكتەر بۇل ۇرانعا "بۇكىل مەملەكەتتىك قارسى توپ" قۇرۋدى، ياعني جۇمىسشى ۋاكىلدەرى مەن ديحان ۋاكىلدەرىنىڭ نەگىزگى زاڭشىل - دەموكراتياشىلداردى قولداۋىن قارسى قويدى.

1906 - جىلى 7 - ايدا ٴبىرىنشى دۋما تاراعاننان كەيىن، "سولشىلداردىڭ اتقارۋ كوميتەتى" ٴىس جۇزىندە سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دۋماداعى ۇيىرمەسىنىڭ توڭىرەگىنە ۇيىمداستى. "سولشىلداردىڭ اتقارۋ كوميتەتى"نىڭ ۇسىنىسى بويىنشا، سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ دۋماداعى ۇيىرمە كوميتەتى مەن ەڭبەك توبى كوميتەتى بىرلەسىپ «قۇرلىق، تەڭىز ارمياعا ۇندەۋ حات»، بۇكىل روسسيالىق ديحاندار

وداعى، روسسيا سوتسيال - دەموكراتيالىق جۇمىسشى پارتياسىنىڭ ورتالىق كوميتەتى، سوتسيال - توڭكەرىستىك پارتيانىڭ ورتالىق كوميتەتى، بۇكىل روسسيالىق تەمىر جول جۇمىسشى ۇيىمى جانە بۇكىل روسسيالىق مۇعالىمدەر وداعى بىرلەسىپ «بۇكىل ەلدەگى ديحاندارعا ۇندەۋ حات» جاريالادى. وسى ەكى حۇجات حالىقتى ۇكىمەتكە قارسى توڭكەرىستىك كۇرەسكە شاقىردى جانە نەگىزگى زاڭ ماجىلىسىن اشۋ ۇرانىن ۇسىندى. — 1271 - بەت.

372 «سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ 1905 — 1907 - جىلدارى بولعان ٴبىرىنشى رەتكى روسسيا توڭكەرىسىندەگى جەر پروگرامماسى» دەگەن كىتاپتى لەنين 1907 - جىلى 11 — 12 - ايلاردا جازعان. بۇل ەڭبەك 1908 - جىلى «12 جىل ىشىندە» دەگەن جيناقتىڭ ەكىنشى تومىنىڭ ەكىنشى بولىمىنە ەنگەن. ٴبىراق ساقشىلار بۇل كىتاپتى باسپاحانادا جاتقان كەزىندە - اق ٴمۇسادىرالاپ الىپ، جويىپ جىبەرگەن. ونىڭ تەك ٴبىر داناسى عانا ساقتالىپ قالعان ەكەن، مۇنىڭ دا سوڭعى بىرنەشە بەتى جوق بولىپتى. بۇل كىتاپ العاش رەت: ۆ. يلين (ن.لەنين) «سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ 1905 — 1907 - جىلدارى بولعان ٴبىرىنشى رەتكى روسسيا توڭكەرىسىنىڭ جەر پروگرامماسى» دەگەن اتپەن 1917 - جىلى عانا شىقتى (پەتروگراد، ٴومىر جانە ٴبىلىم باسپاسى).

وسى كىتاپتاعى سوڭعى ٴسوزدى لەنين «سوتسيال - دەموكراتيالىق پارتيانىڭ 1905 — 1907 - جىلدارى بولعان ٴبىرىنشى رەتكى روسسيا توڭكەرىسىندەگى جەر پروگرامماسى»ن باستىرعان كەزدە، 1917 - جىلى جازعان. — 1275 - بەت.

373 رازۋۆايەۆ پەن كولۋپايەۆ — شەدرينىڭ «مونرەپونىڭ باسپاناسى» اتتى ەڭبەگىندەگى جاڭا كۇلدەنىپ كەلە جاتقان روسسيا بۇرجۋازياسىنا ٴتيىپ ەتىپ الىنعان ەكى كەيىپكەر. — 1277 - بەت.

ادام اتتاری کورسەتکشی

ۆيتته، سه‌رگه‌ي يۋليه‌ۆيچ (Витте، Сергей Юльевич 1849 — 1915) — 370، 521 - به‌تته‌ر.

ۆولگين، ا. — قاراڭىز: پله‌حانوۆ.

ۆوله‌نسكي (Волынский 1863 — 1926) (شىن اتى: فله‌كسه‌ر، اكيم لۆووۆيچ Флексер، Аким Львович) — 257، 258 - به‌تته‌ر.

ۆورمس، الفونس ەرنه‌ستوۆيچ Вормс، Альфонс Эрнестович 1868 — 1937) — 552 - به‌ت.

ۆورونتسوۆ، ۆاسيلي پاۆلوۆيچ Воронцов، Василий Павлович 1847 — 1918) (قالام اتى B.B) — 44، 121، 227، 231، 237 — 238، 245، 248، 260، 262، 268، 280 — 292، 313، 321، 427 — 429، 440، 445، 449، 1078 - به‌تته‌ر.

ۆشنه‌ۆسكايا — قاراڭىز: كه‌لله‌ي ۆشنه‌ۆسكايا.

گ

گابسبۋرگ پاتشالىعى (Habsburger) — 1143 - به‌ت.

گالۆاني، لۋيگي (Galvani، Luigi 1737 — 1798) — 51 - به‌ت.

گاپون، گه‌ورگي اپوللونوۆيچ Гапон، Георгий Аполлонович 1870 — 1906) — 922 - به‌ت.

گاركورت، ۋيلليام (Harcourt، William 1827 — 1904) — 1033 - به‌ت.

گه‌گه‌ل، گه‌ورگ ۋيلحه‌لم فريدريح Hegel، Georg Wilhelm Friedrich 1770 — 1831) — 9 — 10، 51 — 52، 55، 59 — 60، 62، 67 — 69، 153 — 154، 411، 854 - به‌تته‌ر.

گه‌د جۋله‌س (Guesde، Jules 1845 — 1922) (شىن اتى: باسيله، ماتحيه‌ۋ Basile، Mathieu) — 477، 1243 - به‌تته‌ر.

گه‌ينه، گه‌نيريح (Heine، Heinrich 1797 — 1856) — 272 - به‌ت.

گه‌ينه، ۋولفگاڭ (Heine، Wolfgang 1861 — 1944) — 833 — 836، 842 - به‌تته‌ر.

گه‌ورگه، حه‌نري (George، Henry 1839 — 1897) — 1156 — 1157 - به‌ت.

گه‌رتسه‌ن، الەكساندر يۆانوۆيچ Герцен، Александр Иванович 1812 — 1870) — 410 - به‌ت.

گه‌رتسه‌نشته‌ين، ميحايل ياكوۆله‌ۆيچ

د

ە

ج

ز

ي

ك

ل

ن

س

چ

ش

1883 — 1808 (mann — 435 — بەت.

ششەدرين — قاراڭىز: سالتيكوۆ ششەردين.

ٴى

ٴىس جوٴزنندىكشل (Практик

1876 - جىلى تۋلعان) (شىن اتى: ماكادزيۋب، مارك ساۋلوۆيچ (Макадзюб, Марк Саулович — 820 — 823 - بەتتەر.

本书根据中共中央马克思、恩格斯、列宁、斯大林著作编译局翻译、人民出版社1976年5月第2版北京第2次印刷版本翻译出版。

بۇل كىتاپ جۇڭگو كوممۋنيستىك پارتياسى ورتالىق كومي- تەتىنىڭ ماركس، ەنگەلس، لەنين، ستالين شىعارمالارىن قۇراستىرۋ-اۋدارۋ مەكەمەسى اۋدارعان، حالىق باسپاسىندا 1976-جىلى 5-ايدا بەيجيڭدە باسىلعان ەكىنشى باسپاسىنىڭ 2-باسىلۋىنا ساي اۋدارىلىپ باسىلدى.

لەنين تاڭدامالى شىعارمالارى

1-توم

ماركس، ەنگەلس، لەنين، ستالين، ماۋ زەدۇڭ شىعارمالارى
ورتالىق ۇلتتار اۋدارما مەكەمەسى اۋداردى
ۇلتتار باسپاسى باستىردى
ۇلتتار باسپا زاۋاتىندا باسىلدى
شينحۋا شۋديانىنان تاراتىلادى
1983-جىلى 3-اي ٴبىرىنشى باسپاسى
1983-جىلى 3-اي، بەيجيڭ، 1-باسىلۋى
باعاسى: 1.95 يۋان

列宁选集

（第一卷）

（哈萨克文）

中央马列著作毛泽东著作
民族语文翻译局翻译
民族出版社出版 新华书店发行
民族印刷厂印刷
开本：850×1168毫米1/32 印张：44 5/8
1983年3月第1版
1983年3月北京第1次印刷
印数：0001—1,500册（上下册）定价：1.95元
书号：M1049(5)252